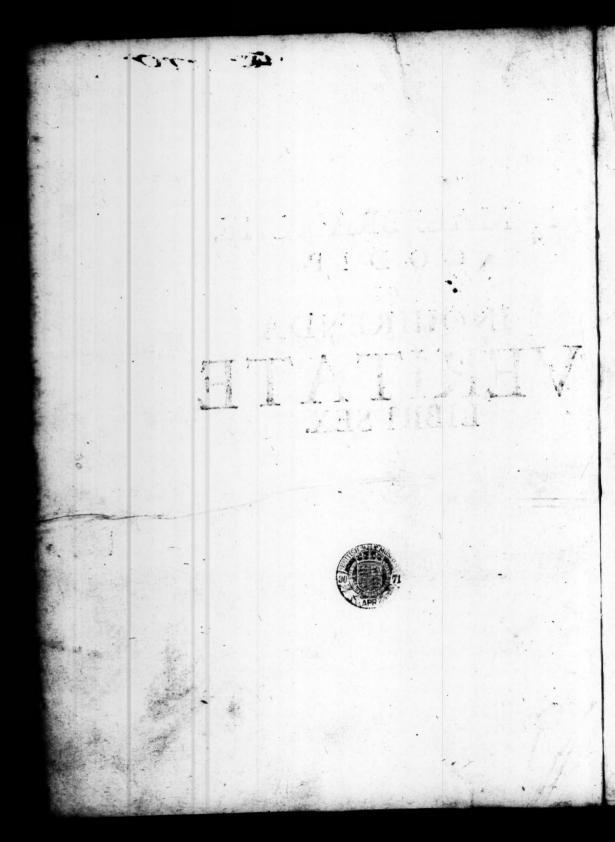
P. MALEBRANCHE, C. O. D. I. P. INCLIRENDA VERITATE LIBRI SEX.

D Inquirenda

VERITATE Grueis Sep.

LIRRI SEX.

IN QUIRUS

MENTIS HUMANÆ NATURA

disquiritur, & quomodo variis illius facultatibus, ut in Scientiis error vitetur, utendum sit, demonstratur.

AUCTORE

P. MALERRANCHE,

C. O. D. I. P.

Ex ultimà Editione Gallicà pluribus Illustrationibus ab ipso Authore aucta

LATINE VERSI

LONDINI,

Apud Abel Swalle ad infigne Monocerotis in Cometerio D. Panli,

M. DC. LXXXVII.

LIBRISEX

IN QUIRIS

MENTIS HUMANÆ NATURA linguitier, & quomodo variis illius facultatibus, un

h Scientiis en or vitetur, uténdam lie, demonsfratir

AUCTOUL.

P. MALEBRANCHE.

O. D. L. P.

Ex estima Editione Gallica pluribus Happen rignibus ab info income instr LATINE WERSL

LONDAN Driein. 20 Monthelle 200 15

51/X/X/1 ()

PRÆFATIO INTERPRETIS.

Uum primum huic versioni operam dedi, quicquam præsandi animus non erat. Expertum enim habeo hanc methodum, quæ Lectoribus præparandis vulgò destinatur, fastidium potius ut plurimum creare. Verum inter scribendum, super toto hoc opere multa mentem subierunt, de quibus Lectorem moneri, ope-

ri pretium duxi. Interilla quædam Interpretem & versionem speant, quædam verò Authorem, & ipsum Opus de inquirenda Veritate.

Ad me quod attinet, pauca dicere institui. Ne, quod fieri soletphilautiæ imputentur, quæ utilitatis publicæ gratia proferrem, Acteverà, in limine libri veniam frustra deprecarer, & supplici apobgià causam meam agerem, Lector susque deque habità præfatione, de iis solum quæ vider judicat, imò judicare tenetur. Quorfum iritur tum operis difficultatem, tum materia, idearum & hypotheleo, novitatem, tum diversarum linguarum genium &c. causarer? hæc omnia probè nota funt, nec in difficilibus minus est respondendum expectationi publicæ, quam in facillimis ad opus arduum non debet se accingere imperitus opifex. Frustra etiam monerem de necessitate, quæ Interpretibus incumbit, ut variæ linguarum indoli satisfiat, multa immutandi, contrahendi, amplificandi, quæ Gallico idiomate tropice expressa sunt, Latine proprie exprimendi &c, Ex quo Idiomata inter se commutantur, hæc sæpiùs agitata suere, quam ut quenquam nunc lateant, sed ita tamen ut nemo ignoret limites & cancellos, intra quos sese continere debet legitimus Interpres. Intra illos memet religiose continere ubique conatus sum, & nihil scribere aggressus, quod priùs clarè & distincte non perceperim, imò vividè senserim. Ut hæc igitur, si ulterius urgerentur, inutilia futura omittam, quædam sunt circa versionem, de quibus Lectorem monitum velim.

Non deerunt, qui vitio vertant simplicitatem illam quæ dominari videtur in toto hujusce versionis stylo: addent forsan multa passim occurrere minus Latina, alia verò obscura & prorsus à nasa anno non est, multa in hac versione desiderari, imò permulta

permulta, avaita el provinto non affectamus. Absir à nobis ista mens immò amencia. Attamen ut aliquid de publica criminacionis pondere, quantum in me erit, detraham, non desunt qua pro partibus meis afferam.

Ad simplicitatem quod spectar, certè iis Latinæ linguæ minus sapere mihi videntur, qui turgidum illum stylum ubique consectantur. Ac vix non suspicor eos sub phalerata oratione ingenii & cogitationum tenuitatem velare. Oratorem Romanum, Ciceronem intelligo, in rebus maximis, simplicitatis tamen suisse studiti semper suit spectatissima. Horatius Juvenali apud Doctos palman sacilè eripit, ob simplicitatem illam, qua naturam adeò seliciter etimitatus. Itaque ingenua Latinitas, quæ Ciceronis seculo vigeba, ab adulterina illa quæ inferioribus sæculis obtinuit simplicitate, velti charactere quodam non malè dignosci posse mihi videtur. Si voò respectu illorum auctorum res ita se habeat, cur, quæso, simplicitas in aliis rebus adhibita, in Philosophicis repudiaretur? Quia potivibi simplicitas regnare debet, si usquam. Ac revera istud privilegum

videmus Philosophis semper fuise concessum

Licer hic ingenuè profiteri debeam, illos hoc privilegio perperam fuisseabusos, intromittendo pro simplicitate tantam ermi norum æquivocationem, improprietatem, & barbariem, ut à nemine possint intelligi, licet à multis legantur. Quod me in hanc injicit opinionem. Nempe Philosophi (Scholasticos illos intelligo Philofophos, exceptis ab eorum classe antiquis) cum rerum haberent ideas admodum confusas obscuras, ne dicam nullas, eastamen explicare saragerent, simplicitatis studium præ se ferentes, id sibi juris arnogarunt, ut novos eosque barbaros obtruderent terminos, sub quibus ipforum ignorantia latitarer. Nec ipfis fanè res malè cessit. Quippe Lectoris attentio circa terminos fatis superque occupara, rerum ipfarum futilitatem deprehendere amplius non valuit. quid obscurum esser, id partim profunda Philosophorum eruditioni, partim ipsorum ingenii tarditati lectores tribuerent, acque sic gens barbara, dum simplicitatis studium simulavit, obscuritatem sibi equidem commodam invexit. Hinc igitur patet vocem simplicitatis esse æquivocam. Philosophi vulgò dicuntur simpliciter loqui, & ornamenta orationis negligere. Nos verò dicimus illos barbare loqui, nec ornamentis uti, quia illorum quæ dicunt deformitas tanta est ut nullum patiatur ornamentum. Hac non est verorum Philosophomum simplicitas, nec fuit etiam nostra in hac versione. Terminos Schola Scholasticos cane pejus & angue ubique vitavimus. Simplicites igitur hic adhibita opponitur turgido illi, κομιψοκομο, & metaphorico stylo, qui nihil sapit præter phaleras & cothurnos, quo authores sæculi

veluti grallis incedentes populo fucum faciunt,

Dixi veros Philosophos ab ejusmodi stylo abhorrere. Idque non una de causa. Etenim cum Veritas sit objectum Philosophia, homines verò iis qua sensus palpant longè magis addicti sint, quàm iis qua pura mente percipiuntur, si Veritas orationis, ornamentis & tropis, seu aliis quibuslibet involucris induta, ipsis proponeretur, sensibus & imaginatione ita detinerentur circa illa externa, ut ad veritatem sub iis delitescentem assequendam inepti prorsus evaderent. Philosophi igitur veritatem nudam, quantum quidem sieri potest, hominibus proponere debent, ac proinde simpluciter & propriè loqui.

Nec tamen, ut hic dicam quod res est, male institutum fuit, ut cæteri homines dum non philosophantur, istius philosophica simplicitatis jugum excutiant, & imaginationi indulgeant. Etenim cum VE-RITAS, circa quam versantur Philosophi, sit admodum brevis & uniformis, si homines puram & nudam veritatem simpliciter ubique exprimere vellent, citò ad filentium vel ad injucundas redigerentur repetitiones, sicque societas interiret. Omnes veritates ad quasdam casque paucissimas generales classes possunt referri, quibus peractis eadem dicenda semper recurrerent, vel silendi necessitas incumbe-Hincfactum est, ut homines ad societatem nati, tropos & figuras tum in verbis tum in rebus invenirent, quibus res easdem, licèt diversa sub veste, indesinenter sibi mutuò offerrent. Adeò, ut de plerisque illorum libris & colloquiis, si quis absque præjudicio & seclufis sensibus judicare velit, comperiat haud dubie in iis sub innumeris propè ornamentis & externis modis veritatis & realitatis oppidò parum subesse. Sed hæc vulgus observare necesse non eft, immò nequit, utpote quod de omnibus per sensus judicet. Utinam saltem qui Philosophi audire gestiunt, ad id attenderent. Hoc pacto enim studia ita instituerent sua, ut veritate à veritatis speciebus secretà, ab ingentium illorum voluminum lectione abstinerent, quæ, sisola veritas ex iis exprimeretur, ad paucissimas redigerentur paginas, & futiles illas fyllogisticas disputationes procul arcerent, in quibus dies toti consumuntur ad rem evolvendam, quæ unico momento simpliciori methodo confici posset.

Verum præter hæc de fimplicitate generatim dicta, pressius ago. & dicostyli simplicitatem hic non modo suisse consentaneam, verum

etiam inevitabilem relatè ad authoris propositum. Totus hic nihis sapit, nihisque disertius commendat quam simplicitatem. Immo Capita integra destinantur ad impugnandum plerorumque authorum sastum atque riom. Versatur circa sensum, imaginationis & assectuum errores, qui ab idearum consusione & multiplicitate duntaxat oriuntur. Ac denique methodum tradit, qua scientiæ revocari possinta ad principia simplicissima. Quid igitur, si simplicitatis præcepta stylo instato & eloquentiæ storibus ubique distincto tradidissem? Certè pro hoc Opere, ab omnibus tantopere jamdudum desiderato, nihis publico communicasse meritò dicerer, præter monstrum Horatiano simile.

Ad ea quæ minus Latina forsan in hac versione reperientur. Non inficior multos posse passim occurrere Gallicismos, cum interpres sit Gallus. Sed si Germanus aut Anglus eidem Operi incubuistent, occurrerent pariter phrases Germanica & Anglica, & sic de cateris. Addo etiam me Latinæ linguæ non studuisse tantum, ut Latinam linguam callerem, sed duntaxat ut res Latino idiomate scriptas in authoribus tum antiquis tum recentibus intelligere possem. Quemadmodum dotes suas hominibus natura varie dustribuit, sic proinde varia ipsis competunt negotia & studia. Sunt qui lingue Latine genium, energiam, proprietates & veneres accuratissime assequentur, quippe qui à natura ad idfuerint comparati. Si ejusmodi viri huic versioni operam navassent, Latinitate puriori & elegantiori usi fuisfent, sed res forsan minus clare & energice expressissent, quippe qui cas minus clare intellexissent. Jam autem illud Opus non ad titillandas aures, sed ad mentem erudiendam destinatum suit. Quanquam reverà Galli felices prædicari debent, quorum folum tantum tulit virum, quem lingua fibi vernacula loquentem audire, & scribentem legere possint. Caterum, si multa circa meam Latinitatem desiderentur, id possum respondere, quod Cartesium respondisse alicubi legi, iis, qui rem candem ipsi vitio vertebant. Nempe illos qui perfectam Latinæ linguæ cognitionem funtallequuti, nullam ex ea habere prærogativam quam non haberet ancilla Ciceronis,

Uno verbo, ut istud missum faciam, etsi illa purioti & accuratiori Latinitate uti voluissem, id nec potuissem nec debuissem. Quum enim juxta novas ideas (novas intelligo respectu nostri, non in se) ratiocinetur author, novis etiam utendum suit terminis, quibus illæ alligarentur ideæ. Nempe termini usitati ideas vulgares & usitatas excitassem. Unde sit, ut nemo ad Librum Latinum saciendum se

accingere

accingere debuerit, nisi priùs, principiis in eo expositis altè imbutus. Ac quemadmodum oportuit Interpretem sæpe sensibus & imaginationi silentium imponere, ad excognandos terminos, qui res exprimerent, eadem etiam necessitas incumbit Lectoribus, ut occasione terminorum adhibitorum, ideas habeant quas ipsos habere parest.

Denique, qui objicient multa in ea versione occurrere & obscura & andangla, viderint, ne obscuritas, quam tribuunt Interpreti, ipsis sit potius tribuenda. Multos vidi qui eandem quererentur obscuritatem & andanglas in Exemplari Gallico; ac eosdem pariter monebam, illud vitium ipsorum ingenii tarditati potius esse imputandum quam authori, qui clarè quidem loquitur, licèt ab attentis duntaxat intelligi possit.

Sunt malè feriati quidam homines, qui, quas primo intuitu non sunt assequiti, veluti absurda & intentione indigna respuent, vulgaribus ideis præpediti, si quid ipsis inustrati offeratur, illud veluti ineptum aut hæreticum igni addicunt. Sic, philautia duce, ignorantiam & stupiditatem suam obtegunt. Nemo igitur animum despondeat; veritas non est indigna quæ huncab hominibus laborem & pa-

tientiam impetret.

Ac certe, ut hic exemplo usar ad rem apprime facienti, fi quid unquam obscuri & analadins in lucem prodierit, id de Aristotelis Interpretibus dicere posse mihi videor, Id quod ex eo pater, quòd integra volumina conflata fuerint, in quibus, quid de hac vel illa re senierit Aristoteles, ultrò citroque disputatur. Nihilominus tamen, quo ardore, qua perseverantia in Scholis leguntur isti Interpretes, qui Aristotelem veluti Proteum quendam multiformem inducunt? Illum æstum aliquot abhinc annis multis in locis deferbuisse equidem fateor. Sed tamen adhuc plures funt Peripatetici, quam veri Philosophia Veros Philosophos intelligo, qui nulli secta, nullive Magistro speciali addicti, rectà ratione utuntur, illam sedulò interrogant, & ipsius responsiones attente auscultant ad res naturæ cognoscendas. Jam verò à diligentibus illis Stagiritæ Philosophi asseclis, qui ipsius Interpretes diurna nocturnaque versant manu, lubens petam, quid à laboribus suis fructus tandem perceperint? an naturam melius quam antea cognoscant? an effecta per causas facilius explicare possint? an talia habeant principia, ex quibus pro re nata, consequentias deducant necessarias ad-solvenda obvia quælibet dubia? an se ipsos & sui authorem distinctius quam antea cognoscant? an affectibus dominari didicerint?anà sensuum & imaginationis impe-)(3 rio

rio possint sese aliquando ad resurin se sunt inspiciendas, extricarelan denigincomparabilem istam, circa quam tantopere desudant, Philosophiam senserint lumen menti & cordi sanctitatem aspersisse ausim dejerare illos, si equidem sint sinceri, inanitatem suam esse fassuros. Quòd si superbia ipsos sincerè mentem aperire vetet, loquantur modò, proprio ferro ipsi sese jugulabunt. Audias illos terminis vagis & barbaris, confusa, insulsa & indigesta quædam, thrasonica audacia deblaterantes, nihil verò certi, nihil distincti, nihil solidi. Adeò, ut ipforum systema terminorum potius quam rerum systema dicas. Præterea funt superbi, acres, morosi, iracundi &c. Atque hæc sunt egregia PhilosophiæScholasticæ emolumenta. Si igitur in libris adeò inutilibus, ne dicam perniciosis, legendis & evolvendis tempus consumere & omnes vorare difficultates non dubitaverint hucusque Philo-Studiosi; omnem profectò superaret absurditatem, si propter leves quasdam difficultates deterrerentur à legenda versione istius tantæ spei Operis de Inquirenda Veritate. Stultum est equidem difficiles habere nugas, fed veritatem quolibet pretio fibi comparare viri sapientis est. Lectorem igitur bono animo esse, & errores in hac versione admissos nobis indicare enixè rogamus.

Istud enim specimen est duntaxat, quod publici juris facimus, totum Opus emendaturi, si viri cordati sinceris & benignis nos dignenturadmonitionibus. Nec id modò. Si hoc initio satisfactum fuerit publico, iis quæ supersunt ejusdem authoris scriptis, nempe tractatui de natura & gratia, colloquiis Christianis, Meditationibus Christianis, Responsioni ad Arnoldum, & Systemati Ethica Christiana, mox publicandis, operam nos daturos esse pollicemur. Nec certe hujus laboris nos pœnitebit. Dum modò hic Liber ab extraneis non legatur eodem modo ac spiritu, quo jam à plerisque popularibus nostris In Gallia nemo non legit hunc Librum; at quotusquislectus fuit. que est, cui eo lecto sit mens perspicacior & purior, judicium rectius & subactius? unde istud? Causam sine dolore non possum afferre. Nempe legunt hunc librum & cæteros ejusdem generis tanquam historias, quas equidem memoria tenent, & de quibus ubi casus postulabit multa historicè narrabunt. Sed ubi ipsis incumbit proprio Marte ratiocinari, de rebus judicium ferre, verum à falso dignoscere, ac denique vitæ justum genus cooptare, ipsos ut antea videas sensuum, imaginationis & affectuum imperio mancipatos in ratiocinia confusa & absurda, in judicia vulgaria relapsos, verum pro falso, & falsum pro vero accipere, à ratione in omnibus aberrare, ac idem vitæ & studio-

rum genus eligere, ac si nulla unquam hac de retradita essent pracepta. Quia scilicet, cum bonos libros in proprium succum & substantiam convertere debuissent, illos sine attentione, examine, philalethia, rationis & libertatis usu, sed duntaxat sama sibi concilianda gratia legerunt.

Ceterum, quemadmodum quæ in hac præfatione à me dicta funt, authori legitime non possunt imputari, quamvis ab ipsius cogitationibus & genio me accommodare conatus suerim; pariter æquum non esset mihi omnes omnino sententias authoris tribuere. Recordari debet Lector me hic Interpretem agere non verò authorem. Author nihil equidem proserre debet quod reverà intus non sentiat. Ac proinde per ipsius scripta aut verba de ipsius sententis meritò judicamus. Sed de Interpreteres secus se habet. Omnia juxta authoris mentem sideliter exprimere tenetur, etiam resuctante mente. Res omnes authoris sunt, sola Latinitas est Interpretis.

Hæc Lectorem monere operæ pretium duxi. 1. Ne iisdem præconceptis opinionibus, quibus præpediri solent Commentatores, & eâdem ratione Interpres etiam præpediri videar. Certè de authore istius Operis malè mererer, si in ipsius verba jurarem, ipsique èrapagmosar tribuerem; cum ipse caput integrum destinaverit ad explodendum suitem Commentatorum & Interpretum consuetudinem, qui

authores suos ad astra evehere solent, vid, Cap. VII, Lib. II.

2. Quia, licet systema & institutum authoris si generatim accipiatur omnem veritatem, utilitatem, & accurationem, utita dicam, superet; si tamen speciatim inspiciatur, multa poterunt passim occursere, quæ vix sese uniuscujusque menti probabunt. Poslumus asserere nullum esse humanum Opus, quod humanitatem non sapiat, ac proinde quod in quibusdam non erret & errare videatur, si speciatim examinetur. Author ipse Cartesium in genere probat, multa tamen specialia in ipso & quidem meritò carpit. Nec debet nobis succenfere, immò non succensebit si de illo idem judicium feramus, quod ipse tulit de Cartesio. Itaque hic moneo me ita esse affectum, ut tum circa ea quæ in hoc libro clarissima & certissima mihi visa sunt, tum circa ea quæ minus clara & certa immò omnino falsa judicavi, judicium meum pariter suspendam. Poterit enim fieri, ut ea que nune probo imposterum accuratiori examine facto vel melioribus adductus argumentis sim improbaturus, & quænam vel ex tarditate ingenii vel ex prajudiciis improbo aut non assequor, sim postea & approbaturus & assequiturus. Hac mea declaratione viris cordatis &

æqui amantibus poterit satisfieri, & os obturari malevolis istis hominibus, qui, in aliorum sententias ambitiosè & tyrannicè inquirentes, minimam erroris umbram, immò sæpe veritatem, si recèns sit retecta & ipsis incognita, velut hæresin traducere audent. Ceterum cum ingenui & liberalis nec modesti Interpretis sit sese authoris censorem gerere, ab iis, quæ in hoc Libro minus certa mihi equidem visa sunt, e-

narrandis supersedebo.

Articulum duntaxat de Voetio Theologo Reformato attingere operæ pretium existimavi. Etenim cum hæc versio in usum extraneorum, inter quos Voetius plurimum floruit, sit comparata, cumque Opus ipsum veritates omnibus Christianis communes, quæ non obstante religionum discrepantia possunt admitti, contineat; forsan plurimi inter Christianos Reformatos dictos, de quibus Voetius benè meritus est, & erga quem proinde sunt benè affecti, ægrè ferent illum ab authore adeò malè excipi, &, hoc folo præoccupati, ab hujusce tam utilis Operis lectione deterrebuntur. Ut igitur authori, seu potiùs veritatibus, quas exponit, patrociner, sedato animo dicam quod res est. Faceor Voetium fuisse præstantem Theologum, vastå eruditione præditum, & in eo quod consectatus studiorum genere cæteris palmam facile eripuisse. Sed strenue etiam asserere debeo.ipsum immeritò & zelo fine cognitione in Cartefium fuisse invectum. Et virum hunc, cæterûm eximium & judicio præditum, hîctamen fine judicio seseaffectibus & prajudiciis mancipasse, ut Cartesium proscinderet, quia ad novum Studiorum genus ipsius scriptis adigi videbatur. Itaque author noster quoad rem meritò à Cartesii partibus stat adversus Voetium, licet quod ad modum rei certe immerito in Voerium tam acerbe invehatur. Id nec Philosophum, multo minus Christianum decuisse videtur. Verum ne in authoris rationes arcanas æquo curiofiùs inquiramus, ut pateat authorem sponte sine occasione & fundamento non carpsisse Voetium, poterit legi Epistola Cartesii ad Gisbertum Voetium, ibi-totum istud negotium delucidabitur.

At verò hujusce totius Operis de Inquirenda Veritate, lectione & accuratà meditatione, omnem malevolentiam & maledicentiam adversariorum Cartesii compressum iri speramus. Illius enim principiis ad utilitatem publicam & ad veritatis propagationem adeò seliciter usus est author noster, ut qui de sonte per rivos judicaverit, non dubitet Deo gratias agere, quòd tantum veritatis vindicem suscitaverit, qualis suit Cartesius, Sed ut de illo specialiùs agamus re-

late ad authorem nostrum. Observandum est in Cartesio, duo este accurate distinguenda, scilicet, veritates speciales à veritatibus generalibus & methodo illarum docendarum. Veritates generales quas docuit funt veræ quidem & certæ, hoc est, inter illas & mentis assenfum, manifesta & necessaria deprehenditur relatio. Ita ut Philosophia, quam Cartesius docuit, quatenus ex his generalibus veritatibus constat, nontam dici debeat Philosophia Cartesii, quam Philosophia universalis, quæ omnium hominum, cujuscunque tandem sint gentis & fæculi, mentibus infita est, sed quam crassis præjudiciorum tenebris obnubilaverant, quamque Cartefius methodo sua è puteo veluti eruit. Qui igitur Cartesio hac in parte succensent, videant, ne veritatis & rationis ipsius sese præstent antagonistas. Dixi, veritates illas naturales ètenebris, quibus obruebantur, Cartesii methodo emersisse. Reverâ, videmus illarum veritatum semina passim disjecta in antiquis Philosophis, ut in Pythagora, Platone & Aristotele, Verum, quia veritates illæ in ipsorum mente erant indigestæ, nec ad illas attendebant, illas inscii in scriptis ex impetu naturæ sine ordine & intempestive disseminarunt, ita ut Lectores eas quoque incogitanter præterirent. Sed Cartesius illas in ordinem digerendo, atque ut veritates graves proponendo, attentionem excitavit, eoque homines adduxit, ut intra se collecti iis assensum præbuerint, ac ut principiis certis usi fuerint, quæ in aliis Philosophis veluti per transennam legerant, Hinc igitur patet, quam inique circa hæc nonulli Cartelio indignentur.

Ad veritates speciales quod spectar, possumus dicere illas esse Cartesii, quandoquidem industria & ingenio suo illas ex veritatibus generalibus secundum methodum supradictam deduxerit, Itaque cum è veritatis & rationis sinu immediate non educantur, illas tradere & accipere non debemus, ut veritates certas & immotas. Sed tamen ob eas non est quod Cartesio succenseamus, immò ipsi grates agere debemus, quòd, in specialibus illis hypothesibus statuendis, innixus fuerit veritatibus generalibus & invictis, methodumque adeò accuratam sequutus, ut res ad verum propiùs adduxerit, quàm antea adductæ fuerant. Itaque si quis secundum eadem principia eandemque methodum, novas circa specialia hypotheses nobis proponat, non modò attentionem ipsi non sumus denegaturi, verum assensum pollicemur, si viderimus illum rem acu feliciùs tetigisse, quàm Cartesius. Qui circa Cartesium hoc non utuntur temperamento, nec distinguunt inter veritates generales & speciales, omniaque indiscriminatim & præfracte defendunt, Cartesiani merito dicuntur, hoc est, ali-

)()(

cujus

PRÆFATIO

cujus Sectæ nomine meritò indigitantur, nam Cartesius ipsos prò disci-

pulis non agnosceret.

Verum ut Cartelii causam plenius agamus: distinguenda est ipsius Philosophia quandiu mansit in merà speculatione, ab eadem ejus Philosophia in praxin redacta. Licèt enim veritas in se ipsa sit amanda: & res non dicantur veræ aut falfæ, ni si quatenus sunt in mente ac proinde speculativæ, utiles verò vel noxiæ quatenus funt in corde feu voluntate, hocest, quatenus in praxin rediguntur. Tainen quia homines non tam ad speculandum quam ad agendum nati videntur, & utile illoslonge vividius afficit, quam verum: tantopere non miror, homines primo intuitu in Philosophiam Cartesianam insurrexisse, quandiu illius utilitas, quam per se, ob socordiam, pertinaciam & stupidicatem, deprehendere non poterant, ipsis demonstrata non fuit. Veritates illæ erant novæ; quomodo igitur ab hominibus, quibus philautia suggessit, le omnes affequutos fuisse veritates, admitti potuissent? Certe hominibus sic affectis novum & hæreticum perinde est. Deinde veritates illæ erant difficiles, quia erant inuficatæ. Igitur stupendum non est, homines ingemuisse, immò rinxisse, dum unius hominis fungi instar intra unius noctis spatium nati causa, eò se devenisse senserunt, ut prioribus cognitionibus sibi adeò caris & familiaribus abdicatis, novam omnino & incognitam infisterent viam, totumque cerebri ordinem inverterent, utillud ideis hactenus inauditis induerent. Certe id nec per pigritiam, nec per superbiam licebat. Denique, cui bono, ajebant, tantæ molis opus aggredi ? an his perfectiores & feliciores sumus evafuri? his enim inciramentis solent agere homines. Absurdum esset cognitiones, quæ hactenus commodis nostris tantopere infervierunt, nunc deserere, ad amplectendas cerebrosi cujusdam speculationes. Sic ratiocinabantur ingenia obtufa, & legitime quidem, si ad illorum dispositionem animum advertas, at nunc saltem obloqui desinant. Ex arbore per ipsius fructus judicent. Hunc Librum, qui totus Cartefii principiis generalibus & methodo innixus est, attente legant, meditentur, relegant. Ausim afferere, vel mentis mez naturam à natura mentis cæterorum hominum diversam esse, vel ipsos esse experturos, libri illius lectionem tantam menti lucem & capacitatem, judicio accurationem, & cordi fanctiratem aspersisse, quantam ex ullo libro humano unquam percipere potuerint. Meditentur leges illas seu canones illas capite secundo primi Libri traditos, ad vitandum errorem in scientiis, illa Cartesii Meditatione fretus, quæ pristinas omnes cogniciones in dubium vocare juber, ut nihit admittatur, quod distinctè

distincte & evidenter non perceptum suerit. Certè si omnibus & singulis occasionibus observentur hi canones, illorum ope eò certitudinis deveniemus, ut tantum non infallibiles dicamur. Totum etiam systema de sensibus, imaginatione, & mente pura nititur illà meditatione Cartesii, in qua statuitur distinctio corporis & mentis. Jam autem ex illo systemate accurate examinato potest expromi Ethica Christiana, quæ ad mores nostros, juxta Dei voluntatem informandos, mirum in modum inserviet. Deinde quæcunque passim habet Author noster de legibus naturæ & gratiæ, niruntur meditasione Cartesii, qua Deus desinitur Ens summe perfettum. Ita ut, qui ad ideam illam clare attenderit, Deo nihil ipsius majestate indignum sit tributurus. Permulta alia possem afferre, quibus Cartesio hominum gratiam conciliarem. Sed unumquemque per se experiri juvabit.

Cum itaque Docti huc usque locis quibusdam communibus addicti fuerint, ex quibus nihil præter falsam eruditionem generi humano atque etiam Christianismo noxiam sibi comparaverunt, moneo ipsos hocce Libro, ut Loco communiad omnes scientias posse uti, Cum enim inter veritates, licet circa diversa occupentur, sit quædam analogia & veluti sympathia, ubi semel ad unam recta via strata fuit, ad cæterasiter perquam facillimum est. Hæc digna estent, quæ fusius explicarentur, si per præfationis angustias liceret. Sed suppono me ad viros perspicaces loqui. Tantúm generalia tradam præcepta, quibus utiliter legi possit istud Opus. 1. Hic liber eo animo legendus non est, vel ut refutetur, vel ut admittatur, sed duntaxat ut veritas in eo quæratur, ideoque attente, fine ullo affectu, nisi erga veritatem. 2. Legendus non est tumultuarie, aut vicibus nimis interruptis, vel per partes duntaxat, sed ipsius lectio à principio est incipienda & ad finem usque perducenda. Etenim si quasdam illius partes separatim legas, in ea forsan incides loca, quæ tibi absurda & ridicula videbuntur, quia à toto systemate ita pendent, ut separatim non possint intel-3. Legendus non est etiam curioso & ambitioso animo, sed mens ab omnibus affectibus & philautia vacua, in ejus lectione adhibenda est. Denique legendus non est, ut historia quadam, in eo enim non facta, sed res continentur, iste liber non est memoria, sed mentis & judicii exercitium.

Cæterum non est, quod quis animum despondeat propter terminorum novitatem ac veluti insolentiam. Attendat modo Lector; samilures sibi reddat illos terminos, sese palpet, consulat & videbit corum occasione claras in ipsius mente excitari ideas. Conetur per

)()(2

fe alios invenire, & nullas res aptiùs exprimere posse mirabitur. Deinde terminos illos opponat terminis Scholasticis, quibus assuri, videbit hos ab illis disserre, quantum tenebræ disseruntà luce. Saltem
termini Authoris nostri tales sunt, ut, cùm ideas claras & distinctas excitent, ea quæ exprimunt possintintelligi, examini subjici & rejici, si
falsa aut mala sint, admitti verò si bona aut vera. At verò cùm termini Scholastici sint consus & æquivoci nullasque nisi æquivocas &
consusa excitent ideas, eorum ope de rebus, quas exprimunt, aut exprimere deberent, judicium ferri nequit. Quo malo penè orbis terrarum in ignorantiam & errorem delapsus est. Ubi enim homines
authoritate graves quicquid libet sub terminis æquivocis & obscuris
proferunt & obtrudunt, quò mortalia pectora non cogunt? sed hæc

non urgebo, invidiam in me movere metuens,

Denique qui objicient, Authorem esse in quibusdam nimis abstractum & Metaphysicum; attendant opus istud, nec circa res vitæ ordinarias, nec circa Politicam, nec immediate circa Ethicam & Religionem, sed immediate & præcisè circa veritatem versari. Equidem periculosum esser in rebus vicæ ordinariis ad abstracta & Metaphysica ferri, quia sic homines ab actione, quæ tum sola utilis est, ad speculationem præposterè detorquerentur. Si homo, antequam cibum sumeret, fingulas particulas & configurationes cibi, quomodo fiat brachii motus, dum attingit cibum, quænam sit analogia inter cibum & palatum, unde nascatur sensatio doloris aut voluptatis occasione cibi orræ, quomodo fiat concoctio &c. examinare vellet; priusquam hæc omnia examinasser, fame enecaretur. Circa res religionis res non se-Exempli gratia, Scriptura nos docet, fidem esse ex au. ditu, officium igitur Christiani est, verbum audire, & ad illius auditum converti. Sed si vellet inquirere, quomodo vox præconis, à se fat longe distantis, posset ipsius aures ferire, deinde quomodo ab auribus ad mentem perducatur, quomodo fiat ista unio & veluti correspondentia inter resadeò diversas, ut sunt mens & corpus, & quænam sit relatio inter terminos seu sonos, quibus utitur præco, & res quas ille percipit; hisce speculationibus Philosophicis, à Christiani officio, quo credere, & secundum fidem agere tantum tenetur, longè abduceretur. Et sic de cæteris. At verò de rebus Philosophicis, quæque circa rerum veritatem simplicem & præcisam versantur, res secus se ha-Ad illas plenè & planè exponendas necessariò mendum est rariociniis abstractis.

Verum quia vox illa Abstractum forsan eodem modo ab omnibus

bus non intelligitur, illius æquivocatio est amovenda. Per res ab-Bractas vulgus intelligit res quaslibet difficiles & inustratas, quas intelligere vix potest. Ita, ut quælibet absurda, chimerica, falsa, uno verbo, quælibet meteoremata, abstracta vocet. Hoc sensu fatemur Philosophos uti non debere ratiociniis abstractis, veritatemque iis non explicari ; atque Authorem nostrum iis usum fusse negamus. Ad aliam igitur significationem abstracti transeundum est. Abstracta proprie fignificant ea, que seclusis sensibus mente pura percipiuntur, & terminis ita simplicibus & propriis exprimuntur, ut nullam ideam sensibilem in mente excitent. Hæc equidem difficilia funt, quia funt inusitata, & homines longè frequentius fensibus utuntur, quam mente, atque hinc factum est, ut vulgus omnia difficilia & inutitata abstracta dixerit. Sed negamus abstracta posteriori sensuaccepta, in se difficiliora esse, cum sint simplicissima & clarissima, nobisque (si attendamus) maxime intima. Hoc autem tentu accepimus vocem abstracti, dum diximus, nihil quicquam posse plane & plene explicari, nisi ad ultima rationis principia, quæ abstracta sunt & Metaphysica, deveniatur. Ac reverâ cum sensus & affectus duntaxat comparati fuerint ad vitæ & societatis conservationem, jam autem ad illas conservandas opus non sit res cognoscere ut in le sunt; si sensus & affectus consuleremus circa rerum veritatem, ex iis nihil certi addisceremus. Igitur mens pura abstrahenda est à sensibus, ut de rebus quales in se sunt, sine ulla aliena relatione, judicare possimus. Si quis, exempli gratia, è vulgo me hic scribentem videns rogaret, ut ipsi ostenderem, quomodo possim scribere, certè ipsi ludibrium deberem, si rem Metaphysicè exponerem. Cedò calamum, inquirem, chartam & atramentum & ostendam tibi, quomodo scribam. Si verò Philosophus à me rem eandem quærerer, supponendo quædam principia è Philosophia nostra petita, ipsi rem breviter satis possem exponere. At si perpetuò urgeret, principiaque mea impugnaret, aut sibi probari optaret, tum, ad illa probanda, utendum esset ratiociniis valde abstractis & Metaphysicis? Unde patet rem minimam non posse plane & plenè explicari, nisi seclusà mente à sensibus, ut secundum ideas simplicissimas & purissimas judicare possit. Quicquid sit attendat Lector, urabstractiones Authoris vitio vertere definat. 1. Ipsum res ad veritatem propiùs adduxisse, hac ratione abstracta, quam antea adduche fuerant. Quod solum ab homine potest legitime exigi. 2. Etsi principiis istis abstractis multa expugnari videantur, recordandum est gravissima incommoda eò nos adducere non debere, ut à principio

PRÆFATIO INTERPRETIS.

cipio claro & indubirato delistamus. Quia mens finita, innumeras relationes percipere non valens, omnes non potest solvere difficultates, que in principio certo deprehendi possunt. 3. Abstractiones mentis esse utilissimas, ubi illarum ope ca evidenter mente percipimus, que side & revelacione jam acceperamus. Cum autem abstractiones Authoris nostri sint hujus generis, non video, cur quenquam repugnantem haberent. Sed sentio me jam limites prætergressum suisse. Tamen Præsationem sacio, non Librum. Hic igitur subsisto,

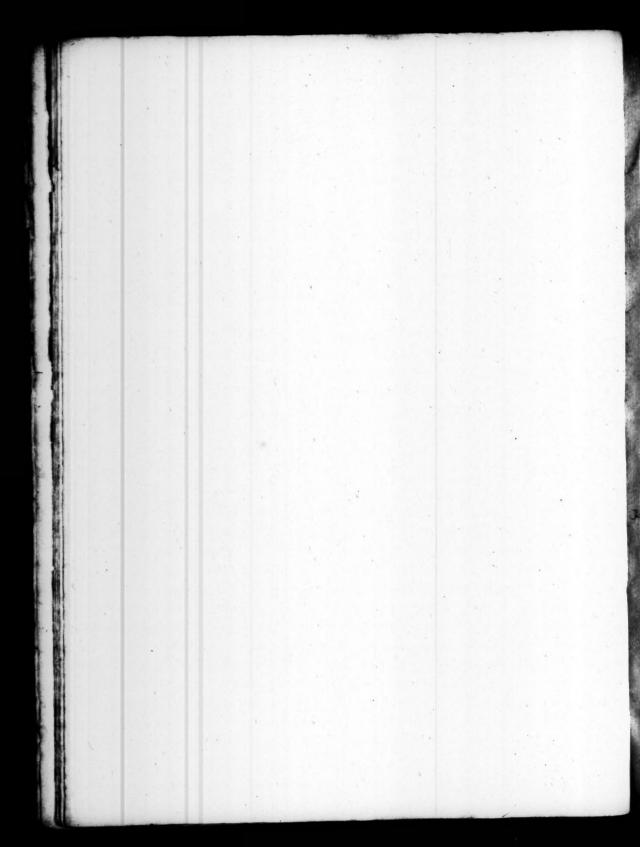
& Lectorem impense rogo, ur hanc meam opellam equi bonique confulat.

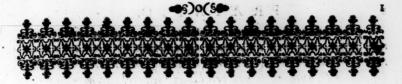
FINIS.

ÆFAT

Nter Creatorem & Creaturas corporeas natura Sud medium tenet mens hominis, cum juxta D. Nihil eft Augustinum, Supra illam nihil sit, prater Deum potentius folum, nihil verò infra prater corpora, quemadmodum ingens ipfius suprares materiales mens dicieminentia non obstat, quo minus iis uniatur,im-tur rationa-

mò ab aliqua materia portione pendeat; ita distantia infinita, sublimius. qua inter Ens summum & mentem humanam intercedit, non ob- Quicquid flat pariter, quo minus hac illi immediate, & perquamintime u- eft,jamCreniatur. Hac ultima unione mens supra omnia eminet, vitam, ator est. Tr. lucem, & tot am sui felicitatem ab ea consequitur; Et Augustinus Quod ratide illa unione, tanquam de unione maxime naturali & effentiali onali animenti, pasim loquitur : Contrà verò unio mentis cum corpore il- ma melius lam maxime deprimit, & omnium ipfius errorum ac miseriarum bus confentientinunc causa est.

Vulgus hominum, aut Ethnicos Philosophos, in mente nihil bus, Deus prateripsius relationem & unionem cum corporibus, nullatenus verò ipsius unionem & relationem cum Deo, considerare, equidem non miror. At Philosophos Christianos, quos Spiritum Dei ingenio humano, Mosem Aristoteli, D. Augustinum misello cui- Ad ipsam dam Philosophi Ethnici Commentatori anteponere decet, in eo similitudiversari errore ut mentem potius habeant, tanquam formam cor- omnia faporis, quam ut factam ad imaginem Dei & propter imaginem da funt, Dei, hoc eft, juxta Augustinum, propter verstatem, cui soli im- fed fola fubfiantia mediate unitur, illud est quod omnem superat admirationem, rationalis : Mens equidem corpori est unita, & illiu naturalis est forma. Sed quare omillam Deo unione longe frictiori & magis effentiali uniri conftat. fed ad ipfa lpfius relatio ad Corpus poffet non existere; sed ipfius relatio ad non nili a-Deum ita essentialis est, ut mentem à Deo crears, sine illa rela-nalis. leage tione, concipere nemo posit.

Substantia rationalis : $\mathcal{X}(\mathcal{X})$

illà creatu-

& per 5 ipsam facta est, & ad ipsam : non enim est ulla natura interposita. Lib. Imp. de Gen. ad Lin. Rectissime dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei, non enim alizer incommutabilem veritatem posset mente conspicere. De ver. Rel.

Deum non poffe agere nifi propter fe, evidens eft; mentes non poffe creare nifi ut ab ipfis cognoscatur & ametur, nullam ip is posse impertiri cognitionem, nulluma, imprimere amorem,nili propter se, quiq, ad se non tendat, evidens est; at mentes potuit non unire corporibus, quibus jam uniuntur. Itaq, relatio mentis humana ad Deum, est naturalis, & necessaria; sed relatio mentis ad corpus, quamvis naturalis sit, non est tamen omnino necestaria.

Omnes authoritates Grationes, quibus ad id adducimur ut credamus magis effentiale effe menti humana uniri cum Deo, quam uniri corpori, proferre bic non attinet, id per Prafationis angustias non licet. Ut enim hac veritas dilucide explanaretur, pracipua Philosophia Ethnica fundamenta essent convellenda,mala ex peccato orta exponenda, experientia, falso fic dicta, impugnanda, ac denique adversus sensum prajudicia & illusiones esset ra-

tiocinandum.

Res tamen ingeniis attentis, veramá, Philosophiam edoctis Sufficit enim eos hujus commonefacere; facile potest probari. nempe cum voluntas Dei naturam uniuscujusq, rei determinet, natura mentilonge melius competere uniri Deo per cognitionem veritatis, & amorem boni, quam uniri corpori, cum, ut jam dictumest, certum sit, mentes à Deo fuisse creatas ad ipsum cognoscendum & amandum potius, quam ad informanda corpora, 1L lud argumentum mentes perspicaces prima fronte commovere, postea attentas prabere, ac denique convincere potest. At verò homines carnis & sanguinis participes, quos omnium prater eorum, qua sensibus percipiuntur, cognitio fugit, ejusmodi ratiociniis convinci impossibile est. Cum ejuscemodi hominibus utendum eft argumentis crassis & sensibilibus, quia ipsis solidum nihil videtur, nisiin sensus agat.

Primi hominis peccatum unionem mentis nostra cum Deo non fentit, ita imminuit, ut duntaxut perspiciatur ab its, quorum cor purum nifi cùm eft & mens oculata; illumnio iis omnibus qui judicia sensuum, & purifsima& beatisima affectuum motus ceco impetu sequuntur, imaginaria videtur.

Contrà verò, unionem mentis cum corpore ita corroboravit, ut iftas duas nostri partes habeamus, veluti unicam substantiam ritati, que seu potins sensibus & affectibus nostris itanos mancipavit, ut corsimilitudo poris nostri pracipuam esse partem existimemus.

Dum

Patris, &fapiontia dicitur. Aug. lib. imp. de Gen. ad litt.

oft. malli

Dum ad varia hominum attendimus negotia, ad id meritò adducimur, ut credamus illos de se ipsis admodum abjecte & crassè se sentire. Cùm enim felicitatis & perfectionis sint omnes cupidi, & ad id tantùm collaborent, ut feliciores aut perfectiores evadant, quis non judicet, corpus & corporis bona ab illis antepommenti & bonis mentis, dum perpetuò versantur circa res corporeas, rarenter verò cogitant de iis, qua ad mentis perfectionem conferre possunt.

Plerique labore indefesso in id duntaxat desudant, ut miseram hanc possint sustentare vitam, & liberio opes corporis conser-

vationi necessarias relinquant.

Si verò quos fortuna aut nativitas ab isto necessitatis telo exemit, exercitiis & occupationibus suis non magis arguunt, se
mentem ut nobilissimam sui partem existimare. Venatio, Chorus, Ludus, epula illos habent totos. Ipsorum mens corporimancipata omnes hasce delectationes, licèt ipsa indignas magnifacit.
Quiaverò corpus omnibus sensibilibus relatione aliqua unitur,
mens non modò corpori, verùm etiam per Corpus & propter corpus omnibus sensibilibus mancipatur; Nam per corpus uniuntur
cognatis, amicis, civitati, muneri & omnibus, qua posident bonis
sensibilibus, quorum conservatio ipsis aquè utilis ac necessaria videtur ac sui ipsorum conservatio. Itag, bonorum quibus fruuntur conservatione, eorum qua non possident cupidine, gloria & dignitatum ambitione, longè magis occupantur & agitantur, quàm
mentis persicienda studio.

Ipsi docti, quig, ingeniosi audire gestiunt, maximam vita partem consumunt in actionibus mere animalibus aut qua saltem ejusmodi sunt, ut arguant illos valetudinem, bana & famam, mentis perfectioni praferre. Studia in id potius instituunt, ut magnitudinem chimaricam in hominum imaginatione positam sibi concilient, quam ut mentis vim & capacitatem au. In caput suum ut in armarium quoddam indiscriminatim & sine oraine congerunt, quicquid quendam eruditionis characterem pra se fert, hoc est, quicquid rarum & extraordinarium videri, & aliorum admirationem movere potest. Illis Curiositatum & antiquitatum apothecis, in quibus nihil est solidi, & quarum pretium in solaimaginatione, affectu & fortuna situm est, similes esse gloriantur, ac nullam ferme ad id conferunt operam, ut mentis rectitudinem consequantur, & cordis motibus dominentur.)()()(2

Id tamen ex eo non oritur, quod homines omnino ignorent gua homi. fe mente praditos effe, & mentem illam effe pracipuam ipforum ais portio, partem. Immò centres experti sunt fama, divitiis, valetudine humanz per aliquet annos potiri, non tanti effe; & omnia in genere corpouniversita- ris bona, qua non nifi per corpus & propter corpu possidentur, tiaelt, Am. effe bona imaginaria & caduca. Neminem hominum latet prabrof.6.hexa. stare effe justum quam divitem, rectum admittere rationis u-

sum, quam eruaitum esfe, ingenio vivaci & perspicaci, quam corpore agili, praditum effe. Non possunt, quin has veritates videant, dum se ipsos serio consulunt. Homerus, exempli gratia, qui Achillem fuum ob pedum velocitatem landat, fi ad rem attendiffet, vidiffet sanè hanc laudem equis aut canibus venaticis melius competere. Alexander insignibus latrociniis famosus, easdem nonnunquam in intima ratione audiebat objurgationes ac sicarii & latrones, licet affentatoribus undig, stipatus. Et Cafar in Rubiconis transista terrorem à conscientia sibi incussum, non potuit non patefacere, ubi ambitioni Patria libertatem immolare tandem decrevit.

Mens quamvis corpori arctisime unita, unitur tamen Ubique vesitas pixli- etiam Deo, immò ipso momento, quo à corpore sensationes vivibus confu- das & confusas recipit, à veritate aterna, qua ipsius menti pralentibus te, eft, officis sui cognitionem accipit. Ubi à corpore fallitur, à Deo respondes corporis fallacia monetur. Ubi corpus ipsi abblanditur, à Deo laditur, ubi corpus ipfi congratulatur, Deus illam intus increpat, omnibus etiam di- & legis purioris & sanctioris lege carnis, quam sequuta est, mani-Silentibus. festatione condemnat.

Liquide su respondes, sed non liquide omnes audiune. Omnes unde volunt consulunt, sed non femper quod volunt audiunt. Conf. S. Aug. l. 10. C. 26.

Alexander Scytharum admonitionibus, lingua exoticafa-Cursi.7.12. clis, non indigebat, ut suum cognosceres officium; ab illo qui Scythas & Gentes maxime barbaras instituit, leges justitia edoctus fuerat. Lumen veritatis, qua omnes illuminat homines, ipst Inens in etiam affulgebat, & vox natura, qua nec Grace, nec Scytbice, nec

domicilio Barbareloquitur, ipsum ut cateros homines, sermone clarissimo nis, necHe. compellabat. Frustra illum officit sut admonebant, dum Deus beza nec ipsius cornon alloquebatur. Vel potius Deus equidem ipsius cor alloquebatur, verum ille solus andiebat Scythas, à quibus ipsius nec Barba- provocabantur affectus, proinde extra fe ipfum rapiebatur, ita ut na veritat. veritatis vocem, licet illa territus, non audiret, ipsius lumen, quo linguz or- tamen perfundebatur, non videret. Fateor ganis, fine Arepitu fyllabarum. Conf. Aug. lib. 11.c. 3.

minni & debilitari, quò magis unio nostra cum Deo eò magu imminni & debilitari, quò magis unio nostra cum sensibilibus augetur & corroboratur, sed tamen unio illa penitùs destrui nequit
quin toti priùs destruamur. Quamvis enim qui in vitium ruunt, & sefe voluptatibus ingurgitant, veritatem non sentiant, Videtur
ipsi tamen uniuntur, veritas ipso non deserit, sed illa ab ipsis de à te occideferitur. Lumen veritatis lucet quidem in tenebris, sed tenebras re, cum tu
non semper dissipat; quemadmodum lumen solis cæcis & iss, qui ab ipso ococulos claudunt, circumfulget, licèt illos non illuminet. in Psal se.

Nam etiam sol iste & videntis faciem illustrat & cœci; ambobus sol præsens est, sed præsens est. Sic & Sapientia Dei Dominus J. C. ubique præsens est, quia

ubique est veritas, ubique sapientia. Ang. in J.h. Trad. 35.

De Unione mentis nostra cum corporibus res non secus se Quod bie babet. Illa minuitur prout unio nostra cum Deo augetur. Ve-bus unionirum nunquam penitus destruitur nisi morte nostra. Lices enim bus meniis eadem nobis esses illuminatio, & aque à rebus sensibilibus abstra- cum Deo & beremur ac Apostoli, ex quo peccatum irrepsit, necesse est mentem re, inielligi nostram pendere à corpore, & legem carnis perpetud resistere le-debes juxta gispiritus. Mens ed majorem puritatem, perspicacitatem, fortitu- garem res dinem & capacitatem assequitur, quò magis ipsius unio cum Deo concipiendi. augetur; quia ex illa unione pendet tota ipsius perfectio. Contra flat mentem verò corrumpitur, debilitatur, occacatur, coarctatur, prout unio non posse u-ipsius cum corpore augetur & corroboratur; quia illa unio totam niri imme-diato nisi ipsius constituit imperfectionem. Illius itaque dispositio, qui de cum Des, omnibus per sensus judicat, in omnibus affectuum motus sequi- hoc est, mentur, & iu tantum delectatur, qua ipsum palpant, omnium est ma · tem à solo xime miserabilis; & sic affectus, à veritate & bono perquamlon- dependere; ge distat. *Sedubi quis de rebus per ideas puras mentis tantum ai funiatur ge aissat. Sea not que de l'engleur sedulò refugit, & apudse ipsum ab eo pen-filentibus affectibus & sensibus summum Magistrum auscultat, qui miunextra omne erroris periculum versatur.

Deus eos nunquam fallst à quibus interrogatur seria ap-rain efficaplicatione, & integra mentis ad ipsum conversione, quamvis iis citer hanc
semper non respondeat; verùm ubi mens à Deo ad creaturas de-dependentificit, atque ad veritatem consequendam corpus tantum interro- am. Sed hac
gat, & sensus, imaginationem & affectus ipsi indesinenter ad-riesais permurmurantes audit, tum manifestum & perpetuum ipsi immi- cipientur,
net erroris periculum, Sapientia & veritas, bonum & felicitas,

de immortal, anima cap.10.

Quis enim benè se inspiciens non expertus est, tantò se aliquid intellexisse sincerius quantò removere, arque subducere intentionem mentis à cosporis sensibus potuit. Augustin

Foan, ep. I.

cap.3.7.2,

non sunt bona, qua à corpore possint sperari, ab eo solo, qui est supranos & à quo esse nostrum accepimus, perfectionem consequê

poffumus.

llac egregiè nos docet Augustinus, Principium, inquit, ad liss. c.50. creaturæ intellectualis est æterna sapientia, quod principium manens in se incommutabiliter, nullo modo cessa occulta inspiratione vocationis loqui ei creaturæ, cui principium est, ut convertaturad id ex quo est, quòd aliter formata ac perfecta esse non possit.

Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, inquit Johannes. Hac contemplatione veritatis aterna, ad illud magnitudinis sastigium, ad quod omnes creatura spirituales natura necessitate tenduns,

extollemur.

Corpus

Verùm quandiu hîc in terris degimus, corporis pondus menquod cortem deprimit; illam perpetuò à Dei prasentia, aut ab illo lumine rumpitur, interno quó illuminatur abstrahit; in idomnino cnititur, ut ipsius aimam.

sunionem cum sensibilibus objectis adaugeat, illamá, ad id adigit, ut omnia sibireprasentet, non prout in se sunt, sed prout sunt relate ad vita conservationem.

Terrena Corpus, juxta Sapientem, mentem tanto sensationum nuitahabitatio mero implet, ut res maximè obvias cognoscere nequeat; corporus sensure visus perstringit & dissipat visum mentus. Nec sieri potest, ut multa coveritas quapiam oculiu mentis percipiatur, eodem tempore, quô ad gitantem, de dissicile eam cognoscendam oculiu corporus utimur. Atg. hinc patet sola existimamentis attentione veritates retegi, & scientias addisci, cùm revemus qui in râ attentio mentis nihil aliud sit, prater ipsius conversionem ad exque in Deum, solum magistrum nostrum, & à quo in omni possumus inprospectu sormari veritate, sola ipsius substantia manifestatione, ut loquinimus cum tur Augustinus. *

labore. Sep. 9. 15. * Deus intelligibilis lux, in quo, & à quo, & per quem intelligibiliter lucent omnia. 1. Sel. Infinuavit nobis (Christau) animam humanam non vegetati non

illuminari, non beatificari, nisi ab ipsa substantia Dei. August. in Joh.

Ex his omnibus liquet impetui corporis adversus menteme esse perpetuo resistendum, ad id paulatim assuescendum, ut respuamus testimonium, quod sensus nostri nobis perhibent de omnibus corporibus, quibus circumdamur, qua semper ab illis nobis reprasentantur ut digna applicatione & studio nostro: namque sensibilia attentionem nostram nec occupare nec sistere debent. Hanc veritatem nos docuisse videtur Sapientia aterna incarnatione sua

fua. Postquam enim carnem sensibilem ad supremam evexit Illa autodignitatem, summa ejusdem carnu humiliatione nobu, quanto-ritas divina dignitatem, summa ejusdem carnu humiliatione nobu, quanto-ritas divina dicenda est pere objecta sensibilia aspernari debeamus, ostendit. Hanc forte que non ob causam dicebat Paulus, senon cognoscere Jesum Christi un solidim in secundum carnem: Etenum carni Jesu Christi non est immoran-signis trandum, sed spiritui carne velato. Caro vas suir, quod habebat ac-seculit ende, non quod erat, inquit Augustinus. Duicquid est vist-mumanam bile aut sensibile in Jesu Christo, non meretur adorationes sacultatem, nostras, nist propter unionem cum Verbo, quod solius mentis obje sed cipsum hominem estum esse potest.

stendit ei quousque se propter ipsum depresserit, & non teneri sensibus, quibus videntur illa miranda; sed ad intellectum jubet evolare, simul demonstrans, & quanta hic possit, & cur

huc faciat, & quam parvi pendat. Aug. 2, deord. 9. * Trast. in Joan. 27.

Its qui Sapientia & felicitatis sunt cupidi, plane necesse est, suprà dista altà mente reposita manere. Non sufficit cos distis meis sidem adhibere, & hâc veritate veluti subitaneo quodam lumine perstringi. Id apud eos innumeris experimentis & demonstrationibus extra omne dubium positis constare oportet, ita us è mente deleri nunquam possit, & omnibus studiis & cateris vita occupationibus semper prasens adsit.

Qui hoc nostrum opus attentè legere dignabuntur, hanc mentis dispositionem, n'i fallor, induent. In eo enim multifariam ostendimus, sensus, imaginationem & affectus nostrum; quin nos potius perstringere & ubique decipere, ac in genere, omnes quas mens, per corpus, vel propter motus quosdam in corpore excitatos, recipit cognitiones, esse falsas & confusa, relate ad objetta, qua reprasentant; quamvis sint utilissima ad conservationem corporu, & bonorum, qua cum corpore relationem habent.

In isto, quod publici juris facimus, Opere, multi impugnament eur errores; ac ii pracipue, qua apud vulgus hominum maxime obtinuerunt, aut qui majorem mentis pariunt inordinationem; ac illos errores pene omnes procedere ex unione mentis cum corpore ostenditur. Multis in locis menti servitutem suam & dependentiam à rebus sensibilibus patefacere conamur, ut vetermum excutiat & liberationem suam aliquo conatu tentet.

Prater simplicem aberrationum nostrarum expositionem, ibi etiam mentis natura explicatur. Missa, exempli gratia, longiori errorum specialium sensuum & imaginationis enumeratione, causis illorum errorum pracipue institut. Facultates men-

tis & errores generales quibus obnoxii fumus explicando, codem tempore innumeri errores speciales, in quos incidere possimus,exs plicantur. Totum itaque ifind opus circa mentem humanam versatur. Illam in se ipsa, relate ad corpora, & relate ad Deum consideramus. Omnium ipsius facultatum natura examinatur; usus ex illis percipiendi ad vitandum errorem indicantur. Denique pleraque corum, que ad progressum in cognitione hominia

faciendum utilia existimata fuere, exponuntur,

Omnium Cognitionum pulcherrima, jucundisima & maximè necessaria sanè est cognitio nostri. Ex omnibus scientiis humanis, scientia hominis homine maxime digna est: hac tamen scientia omnium non est maxime exculta & perfecta. Illam vulgus penitus negligit. Inter eas, qui scientias profitentur, pauci huic operam dant; acinter eos, qui huic ex professo operam dant, pauciores adhuc felicem sortiuntur exitum. Qui periti apud homines audiunt, non nist admodum confuse vident differentiam effentialem, qua eft inter mentem & corpus. Ipfe Augustinus qui hac due entia ita apprime distinxit, se illam differentiam din ignorasse fatetur. Et quamvis mentis & corporis proprietates explicando, cos omnes qui ante & post ipsum ad nostrum usque saculum hac de materia scripserunt, reverà superaverit; opera tamen pretium fecisset, si corporibus, qua nos ambiunt, omnes qualitates sensibiles, quas eorum opera percipimus, non tribuisset; Etenim illa qualitates in idea, quam habebat de materia, clare non continentur. Differentiam itag, mentis & corporis non nisi ab aliquot annis clare motam fuisse, strenne dicere poßumus.

Nonnulli mentis naturam sibi optime notamesse arbitrantur. Plurimi illam cognosci non posse persuasum habent. Denique maximus numerus, cui bono illa cognitio posit inservire, non deprehendit, illama, hanc ob causam spernit. Verum omnes ista adeò vulgares opiniones ex imaginatione & inclinatione hominum potius oriuntur, quam ex visu claro & distincto mentis. Nempe non sine fastidio & labore possunt intra se colligi, ut suas cognoscant arumnas & infirmitates, & scientiis curiosis quag, aliquem pra se ferunt fulgorem rimandis delectantur. Cum extra se perpetuo divagentur, propria sua mala non norunt. Se bene valere arbitrantur, quia sese non sentiunt, immò eos qui morbum suum deprehendere remediis uti agrè ferunt

eosque,

vosq, dum fanitatem fuam restituere conantur, morbum fibi contrahere dicunt.

Verum sublimia illa, si Deo placet, ingenia, qua abditissima natura arcana scrutantur, qua mente calos petunt, & in abyssos descendant, quidipsi sint recordari deceret. Hisce ingentibus objectis forsan duntaxat perstringuntur. Mentem extra se ipsam excedere oportet, ut tot & tanta posit attingere, jam verò extra

se exire non potest, quin disipetur.

Homines adid nati non funt, ut Astronomi & Chymici fiant, ut perpetuò ad telescopium pendeant, vel fornaci adhareant, ac ex istis postea operosis observationibus consequentias satis inutiles deducant. Astronomus terras, maria, & montes in Luna primus deprehenderit; maculas Solis primus viderit, illiusg, motus accurate supputaverit. Chymicus tandem assequutus fuerit arcanum figendi Mercurium, vel conficiendi istud Alkaert, quô Vanhelmontius se corpora omnia dissolvere posse jactabat; an inde sapientiores & feliciores evaserunt? Forsan aliquam sibi conciliaverunt famam: verum, si ad rem attenderunt, hac fama spsorum auxit servitutem.

Astronomia, Chymica, & catera pene omnes scientia, possunt habert tanquam viri cordati & ingenui oblectamenta: Verum ob illarum fulgorem non debent praferri scientia hominis. Quamvis enim imaginatio ideam quandam magnitudinis Astronomia alliget, quia hac scientia versatur circa objecta magna, fulgida, & supra alia infinitis distantiis edita; hanc tamen ideam mens cæca non debet amplecti veneratione: illius judicem se gerere, ac illam fastu sensibili, quo ratio pravertitur, spoliare debet. Mens de omnibus juxta Lumina sua interna, rejecto falso & confuso sensuum & imaginationis testimonio, judicare debet, ac si juxta purum veritatis lumen de omnibus scientiis humanis judicet, ausim asserere, illas penè omnes ab ipsa contemnendas esse, eam vero, que nos docet quid simus, cateris omnibus anteponendam.

Satius igitur ducimus Veritatis amantes hortari, ut de hujus operis materià judicent juxta responsa, que à supremo omnium hominum magistro, serio ab ipsis interrogato, accipient, quam illos ingenti oratione, qua forte pro quodam loco communi & vano prafationis ornamento haberetur, pravertere. Quòd si hanc materiam attentione & studio suo dignam existiment, illos it erum rogatos velim, ne de rebus in hoc libro contentis judicent juxta rationem

Nolite pu- rationem bonam vel malam qua exprimuntur, sed semper sele

tare quen apud se recipiant, ut verà judiciorum normà utantur.

Cum persuasum omnino habeam homines sese mutuo docere minem aliquid disce- non posse; ac eos, qui nos audiunt veritates, quas ipsorum auribus re ab homi-ne. Admo- insusurramus, non discere, nisi eodem tempore, qui eas non docuit nere postu- eas etiam ip forum menti manifestas faciat; eos adhuc monere teneor, qui hoc Opus legent, ne bono aliquo erga me affectu motimifrepitum vocis no- hi temerarie credant, neve odio praoccupati dicta mea impufirz, si non gnent. * Quamvis enim hic nihil à me in medium prodiisse crequi doceat, dam, quod meditatione non fuerit acquisitum, me tamen pigeret inanis fit fi fententias meas alti admitterent , fine matura cognitione, & Brepitus in errorem aliquem laberentur, vel quia eas satis non intelligeguft. in Joh. rent, vel quia ipse hallucinatus fuissem.

Auditus per me factus, intellectus per quem S. dixit aliquis & ad cor vestrum, sed non eum videtis. Si intellexistis fratres, dictum est, & cordi vestro. Munus Dei est intelligen-

tia. Ang. in Joh. Tr. 40.

F. Lib, de

Magiftro

August.

Nonnullorum Doctorum, qui in verba sua jurari exigunt, superbia nobis videtur intolerabilis. Deum postquam loquuti funt interrogari agrè ferunt, qui ipsi Deum non interrogavère. Statim atque ipsorum placitis fidem quis adhibere negat, exacerbantur, ac tenebras ipsorum imaginationis, puro veritatis lumini, quod mentemilluminat, praferri volunt.

Hanc agendi rationem absit ut imitemur, quamvis illam imitari sape accusemur. Facta & experimenta à nobis allata credi equidem optamus; quia bac non addiscuntur applicatione mentis ad rationem supremam & universalem; sed quoadomnes veritates, qua in veris rerum ideis deprehenduntur, quas veritas Noli puta- aterna in intimo rationis nos docet; quoad illas, inquam, mone-

te te ipsam mus non effe acquiescendum cogitationibus nostrus; hand enim effe lucem. leve ducimus crimen sese, hoc imperio in mentes, Deo parem fa-AuginPfal. cere.

Caterum inter rationes, ob quas ifind opus attentisime legi optamus, pracipua est, ut errorum à nobis admisorum moneamur, etenim erroris immunitatem non affectamus. Mens corpori tam artie unitar, & ab eo ita dependet, at non immerito vereamur nos non semper accurate distinxisse tumultum confusum imaginationis à pura Veritatis, que mentem alloquitur, voce.

St Dens solus nos alloqueretur, ac de in tantum qua intelligimus judicaremus, hisce JESU CHRISTI verbis forfan nti pofsemus: Sicur audio, sicindico, & judicium meum justum est. Verum

Verum corpus altiore voce loquitur, quam Deus ipfe, & corpus illud veritatem nunquam docet. Philantia illius, qui Veritatem femper loquitur, verba corrumpit. Et superbia, audaciam nobis inspirat judicandi de rebus inconsultà veritate. Pracipua enim errorum nostrorum causa in eo consistit, quòd judicia nostra latius pateant visu claro mentis. Eos igitur qui errores meos agnoscent enixè rogo, ut me corrigant, ut istud Opus quod veluti

specimen quoddam trado, posit magis magisq, perfici.

Prima fronte illud institutionis mea gratia duntaxat susceperam; verum nonnullorum rationibus, qui illud utile publico suturum existimarunt, eò libentius obtemperavi, quòd pracipua illorum ratio apprimè consonabat cum isto meo propria institutionis proposito. Nempe, ajebant illi, nulla aptiori ratione, possumus rei cujuspiam plenam cognitionem assequi, quàm nostras
de illa sententias viris eruditis proponendo: hoc pacto nostra &
ipsorum attentio excitatur. Quidam rem aliter concipientes alias retegunt veritates; & nonnunquam, veritates jam retectas
ulterius urgendo, res aut pigritia neglectas aut pusillanimitate
abdicatas, indicant.

His de causis Authorem me gero. Verum ne spes mea me fallat, hoc adhuc monitum velim, agrè ferendum non esse, si primo intuitu quadam reperiantur, qua vulgares & inveteratas ac apud omnes in omnibus faculis admissas impugnent opiniones. Errores maxime generales convellere hic pracipue animus est. Si homines essent omnes rectà eruditione ornati, approbatio uni versalis equidem esset ratio. Sed res omnino secus se habet. Maneatigitur alta mente repostum, rationem solam praesse debere judicio omnium opinionum humanarumoqua nullam habent relationem ad fidem, quam solam Deus nos docet modo plane diverso ab eo, quo nos docet res naturales. Unusquisq, apud se ipsum se recipiat, ad lucem intus perpetuo lucentem accedat, ut ratio posit illuminare. Sensationes aquo vividiores & commotiones mentis, que ingenii capacitatem nimis implent, vitentur. Etenim minimus strepitus, minimus lucis splender visum mentis nonnunquam disipant; hac omnia vitare utile eft, quamvis non omnino necessarium. Si verò conatibus nostris eò non possumus

Qui hoc videre non poreth, orer & agatut posse mercatur, nec ad hominem disputatorems pusset, ut quod non legir legat, sed ad Deumsalvatorem, ut quod non valet valeat. Epist. 112. tap. 12. Supplexque illi qui lumon mentis accenditi attendat, ut intelligat. Con. Ep. Soudam. cap. 12.

pervenire, ut perpetuis corporis nostri impressionibus & infantia, prajudiciis resistamus, tum ad Deum oratione confugiendum est, ut ab illo, quod propriis viribus denegatum fuit, obtineamus. Interea tamen sensibus indesinenter resistendum; hac perpetua debet esse occupatio eorum, qui, ut ait Augustinus, veritatem sincerè amant.

Nullo modo resistitur corporis sensibus; Qu & No-BIS SACRATISSIMA DISCIPLINA EST, si per eos infli-

ctis plagis vulneribusque blandimur. Ep. 72.

Totius Operis divisio explicatur quarte Capite.

LIBER PRIMVS.

De Erroribus Sensuum.

CAPUT I. 1. De natura & proprietatibus intellectus, 11. De natura & proprietatibus voluntatis, ubi quid sit libertas examinatur.

CAPUT II. 1. De judiciis & ratiociniis. 11. Illa à voluntate pendere 111. Quomodò respectu illorum quisque uti debeat libertate sua. 1v. Duo proponuntur canones generales, quibus error & peccatum vitari possint. v. In canones istos animadversiones quadam necessaria adduntur.

CAPUT III. Responsiones ad objectiones quasdam. In ea quæ dicta sunt observationes.

CAPUT IV. 1. De causis erroris occasionalibus, & quidem esse quatuor præcipuas. II. Totius hujusce operis generale propositum, & speciale hujusce primi libri.

CAPUT V. DE SENSIBUS, Corruptio quam peccatô contraxerunt bifariam explicatur. Libertatem nostram esse veram errorum nostrorum causam, non verò sensus. Canon, quò in usu sensum nostrorum errorem vitemus, proponitur.

CAPUT VI. De erroribus visus respectu extensionis in seipsa consideratz. Errores illi ad objecta invisibilia extenduntur: De erroribus oculorum nostrorum circa extensionem respectivam. p.23.

CAPUT VII. De erroribus oculorum nostrorum circa figuras. Nos de minimis nullam habere cognitionem. Cognitionem quam de maximis habemus non esse accuratam. Quædam judicia naturalia, quibus errorem vitamus, explicantur. Eadem ipsa judicia in occasionibus quibus dam singularibus nos decipere.

p.31.

CAPUT VIII. Ab oculis nostris nos non doceri magnitudinem aut celeritatem motus in se considerati. Durationem ad motum

cognoscendum nensfariam, nobis ignotam esse. Exempla errorum visus nostri circa motum & quietem.

CAPUT. IX. Idem argumentum tractatur. Errores visus nostri circa motum generaliter demonstrantur. Cognoscendam esse objectorum distantiam priùs quam de ipsorum motus velocitate judicium sat. Rationes quibus distantiæ cognosci possunt examinantur. p.37

CAPUT X. De erroribus circa qualitates sensibiles. Distinctio anima & corporis. Organa sensuum explicantur. Cui corporis parti anima immediate unitur. Quid objecta externa agant in corpus. Quid in mentem, & cur mens non percipit motus fibrarum corporis. Quatuor in unaquaque vulgò confunduntur.

CAPUT XI. De errore quem admittimus circa actionem objectorum in fibras externas sensuum. Causa hujus erroris. Objectio cum responsione.

CAPUT XII. De erroribus circa motús fibrarum fensuum nostrorum. Hosce motús nobis esse imperceptos vel à nobis confundi, cum sensationibus nostris. Res experimento probatur. Tria sensationun genera. Errores quos secum ducunt.

CAPUT XIII. De natura sensationum. Circa eas ignorantiam nostram non eam esse quam credimus. Objectio cum responsione. Cur nullam sensationum nostrarum cognitionem nos habere existimamus. Omnes homines corundem, objectorum occasione, iisdem affici sensationibus, falso credi. Objectio cum responsione. p.54

CAPUT XIV. De fallis judiciis que sensationes nostras comi tantur, que que cum iis confundimus. Cause horumce falsorum judiciorum. Errorem non esse in sensationibus nostris, sed duntaxat in his judiciis.

CAPUT XV. Errores speciales visus explicantur, ut exemplo fint errorum generalium sensum.

CAPUT XVI. Errores sensum nostrorum nobis esse loco principiorum generalium & secundissimorum ex quibus salsas conclusiones elicimus quæ suo loco principiorum vices gerunt. Differentiarum essensialium origo. De formis substantialibus. De quibusdam erroribus Philosophiæ scholasticæ:

CAPUT XVII. Aliud exemplum ex Ethica desumptum, ex quo patet sensus nostros nihil nobis offerre præter falsa bona. Deum solum esse verum nostrum bonum. Errorum Epicureorum & Stoicorum origo.

p.68

CAPUT

CAPUT XVIII. Sensûs nostros nos in errores injicere etiam circa res non sensibiles. Exemplum ex hominum commercio & consuetudine mutua deductum. Ex habitu externo ei sensibili judicium non esse statuendum.

CAPUT XIX. Duo alia exempla. 1. Prius de erroribus circa naturam corporum. Posterius de erroribus circa qualitates eorundem corporum.

CAPUT XX. Hojusce primi Libri conclusso. Sensus nobis tantum concessos suisse in usum corporis nostri. Ipsorum testiononio diffidendum esse. Illum non paulum promovisse, qui rite arque opportune dubitare didicit.

p.75

LIBER SECVNDVS.

De Imaginatione.

PARS PRIOR.

CAPVT I. Idea generalis imaginationis. Ipsam duas in se includere facultates, alteram activam, alteram passivam. Causa generalis mutationum quæ siunt in imaginatione hominum, & sundamentum hujusce secundi libri.

CAPVT II. De spiritibus animalibus, & mutationibus quibus in genere obnoxii sunt. Chylum ad cor transire, atque in spiritibus mutationem adferre. Vinum idem efficere.

p. 81

CAPUT III. Aërem quem spiramus aliquam etiam in spiritibus immutationem afferre.

CAPUT IV. De mutatione quam in spiritibus efficiunt nervi illi qui cor & pulmones attingunt. De mutatione quam efficiunt nervi, qui jecur, lienem & viscera attingunt. Hac omnia citra voluntatis nostra consensum nec tamen sine providentia sieri. p. 84

CAPUT. V. De memoria & habitibus.

P. 88
CAPUT VI. Fibras cerebri non mutari æquè celeriter ac spiritus,

Tres mutationes in tribus hominis etatibus.

P.91

C. 2012 V.I. De communication aux el inter cerebrum

CAPUT VII. De communicatione que est inter cerebrum matris & cerebrum infantis ipsius. De communicatione que est inter cerebrum nostrum, & ceteras corporis partes qua ad imitationem misericordiamque movemur. Explicatio generationis monstrorum, & propagationis specierum, Quedam inordinationes mentis & in-

dinationem voluntatis explicantur. De concupiscentia & peccato originali. Objectiones cum responsionibus.

CAPUT VIII. Murationes quas in infantis ex utero matris excuntis imaginatione, mutuo cum nutrice, genitrice, aliis commercio, contingunt. Præcepta ad eos benè educandos utilia traduntur. p. 104

PARS SECVNDA.

De Imaginatione.

CAPUT I. De imaginatione mulierum. De imaginatione virorum. De imaginatione senum.

CAPUT I I. Spiritus plerumque tendere in vestigia idearum sonobis maxime familiarium, unde sit ut rectum de rebus judicium ferre non possimus.

CAPUT II I. De vinculo mutuo inter ideas mentis & vestigia cerebri & de vinculo mutuo vestigiorum cum vestigiis, & idearum cum ideis.

D. 116

CAPUT IV. Eos qui literis & scientiis operam dant errori magis obnoxios esse. Cur malimus authoritate niti, quam ratione uti.

p. 123

CAPUT V. Duo pravi effectus lectionis in imaginationem. p. 126 CAPUT V I. Homines studio deditos alicui ut plurimum authori sese mancipare, adeò ut in id unum colliment, ut nempe quid ille author tenuerit, non verò quid tenendum sit, accurate discant. p. 128

CAPUT VII. De præconceptis Commentatorum opinionibus. p. 132

CAPUT VIII. De novorum systematum inventoribus. 11. VItimus eorum error, qui studio scientiarum operam dant. p. 137

CAPUT. IX. De Ingeniis effeminatis. De ingeniis superficiariis. De viris authoritate præditis. De iis qui experimenta faciunt. p.139

PARS TERTIA.

De communicatione contagios à imaginationum fortium.

CAPUT I. De illa dispositione qua ad alios in omnibus imitandos propendemus, unde manat communicatio errorum qui ab imaginationis

INDEX CAPITVM.

tionis facultate dependent. Duæ causæ principales quæ illam augent dispositionem. Quid sit imaginatio fortis. Eam esse multiplicem. De insanis ac de iis qui imaginationem fortem secundum sensum hic explicatum habent. Duo vitia memorabilia corum qui habent imaginationem fortem. Quam sint idonei ad persuadendum & fucum faciendum.

p. 145

CAPUT I I. Exempla generalia quibus vis imaginationis demonsatur.

CAPUT III. De vi imaginationis quorumdam Authorum. De Tertulliano.

CAPUT IV. De Imaginatione Senecæ.

p. 158
p. 158

CAPUT V. De Libro Domini Montagne (nobilis Galli.) p.169

CAPUT VI. De sagis & veneficis imaginariis, seu de iis qui imaginationis vi se fascinatos & fascinantes credunt, & Lycanthropis.

Concluduntur duo primi Libri.

p. 172

LIBER TERTIVS.

De Intellectû seu mente purâ.

CAPUT I. Sola cogitatio effentialis est menti. Sentire & imaginari nihil aliud sunt præter ipsius modificationes. Omnes non coginiscimus modificationes quas mens potest suscipere. Illæ modificationes diversæ sunt à cognitione nostra & amore nostro, immò ipsas non semper sequuntur.

CAPUT II. Cum mens sit finita non potest capere quod pertinet ad infinitum. Ipsius mentis limitatio seu angustia multorum errorum origo est. Et præcipue hærese, mens est submittenda sidei.

CAPUT III. Philosophos ingenium suum opprimere ac veluti dissipare dum nullo in studiis suis ordine servato, rebus incumbunt que nimias in se includunt relationes, & à pluribus pendent. Exemplum ex Aristotele desumptum. Geometras contra se benè gerere in veritatis investigatione, ac eos potissimum qui Algebra & Analysi utuntur. Ipsorum methodum vim ingenij augere, Logicam verò Aristotelis ipsam minuere? Aliud vitium corum qui studio operam dant.

CAPUT IV. Mens non potest diu incumbere objectis que nul-

INDEX CAPITYM.

lam secum habent relationem, aut que cum infinito nihil habent commune. Voluntatis inconstantia causa est issus mentis in applicationis & per consequens erroris. Sensationes nostre nos magis occupant quam idee pure intellectus. Ex quo manat morum corruptio. Vt & ignorantia vulgi.

p.190

PARS SECVNDA.

De Intellectu puro.

CAPUT I. Quid per ideas intelligatur. Illas reapse existere, ipsásque necessarias ad percipienda objecta omnia naturalia. Divisio omnium modorum quibus objecta externa percipi possunt. p.196 CAPUT I I. Objecta nraterialia nullas mittere species sibi simi-

les. p.199

CAPUT. III. Mentem præditamnon effe virtute producendi ideas.

Causa erroris in quem hac de re labuntur homines.

p. 201.

CAPUT. IV. Nos non percipere objecta per ideas nobiscum creatas. Deum eas in nobis non producere, quotiescunque ipfis indigemus.

p. 205.

CAPUT. V. Mentem nec effentiam nec existentiam objectorum videre suas persectiones considerando. Deum solum objecta hoc modo percipere.

p.206

CAPUT VI. Nos omnia in Deo videre. p. 208

CAPUT VII. Quatuor diversa rationes res videndi. Quomodo Deus cognoscitur. Quomodo corpora cognoscuntur. Quomodo unusquisque mentem suam cognoscit. Quomodo mentes caterorum hominum, & pura intelligentia eognoscuntur.

p. 214

CAPUT VIII. Præsentia intima ideæ vagæ entis in genere est causa omnium abstractionum inordinatarum mentis, & plerarum-que chimærarum Philosophiæ vulgaris, quæ impediunt quo minus multi Philosophi agnoscant soliditatem verorum principiorum Physices. Exemplum de essentia materiæ.

p. 218

CAPUT IX. Vultima causa generalis errorum nostrorum. Ideas rerum non semper præsentes adesse menti statim arque id optamus. Omnem mentem finitam obnoxiam esse errori, & cur res sic se habeat. Iudicandum non esse nihil existere præter corpora aut spiritus nec iudicandum esse Deum esse Spiritum, ut alios concipimus

spiritus.

INDEX CAPITVM.

spirieus. CAPUT X. Exempla quorundam errorum Phylices in quos labuntur homines, quia supponunt res quæ natura sua, qualitatibus, extensione, duratione, & proportione different, esse similes in hisce omnibus. p. 228 CAPUT XI. Exempla nonnullorum errorum circa Ethicam ab codem principio pendentium Concluduntur tres primi Libri.

LIBER QVARTVS.

De Inclinationibus seu motibus naturalibus mentis.

CAPUT I. Spiritus debent hahere inclinationes, quemadmodum corpora habent motus. Deus nullum dat motum spiritibus nisi propter se. Spiritus non feruntur versus bona specialia, nisi per motum quo versus bonum in genere feruntur. Origo præcipuarum inclinationum naturalium in quas dividetur quartus hic Liber. p. 240

CAPUT II. inclinatio versus bonum in genere est principium inquietudinis voluntatis nostra. Et per consequens negligentia nostræ & ignorantiæ. Primum exemplum. Ethica plerisque hominibus parum nota. Secundum exemplum. Immortalitas anima à nonnullis impugnatur. Ignorantiam nostram esse maximam circa res abstractas, aut quæ parum habent relationis ad nos.

CAPUT III. Curiofitas est naturalis & necessaria. Tres leges quibus illa possit intra justos limites contineri. Prima illarum legum explicatur.

CAPUT IV. Pergitur in eadem materia. Secunda curiositatis lex explicatur. p. 259

CAPUT V. De secunda inclinatione naturali, aut de philautià. Dividitur philautia in amorem 7 effe & 7 bene effe, seu in amorem magnitudinis & voluptatis. p. 262

CAPUT V I. Ce inclinatione qua versus id omne quod nos supra cæteros extollit, ferimur. De falsis nonnullorum piorum judiciis. De faltis superstitiosorum & hypocritarum iudiciis. De Voetio Cartesij adversario. p. 265

CAPUT VII. De scientiz desiderio ac Doctorum falso sic dictorum iudiciis. p.270

P. 237

INDEX CAPITYM.

CAPUT VIII. 1. De desiderio, quo homines docti videri cupiunt. 11. De desdorum Doctorum colloquiis. 111. De Ipsorum operibus. p.274

CAPUT IX. Quomodò propensio hominum versus dignitates & divitias eqs in errorem injiciat. p.280

CAPUT X. De voluptatis Amore relatè ad Ethicam. 1. Voluptas fugienda est licet non efficiat felices. 11. Voluptas ad bonorum sen-sibilium amorem nos ferre non debet.

CAPUT XI. De amore voluptatis relaté ad scientias speculativas.

1. Quomodo amor ille nos à veritate retengenda arceat. 11. Exempla afferuntur.

p.288

CAPUT XII. De effectis quæ bonorum & malorum cogitatio in mente edere potest.

CAPUT XIII. 1. De tertia propensione naturali, nempe de amicitia qua cæteros homines prosequimur. 11. Ista propensio eò nos fert ut amicorum nostrorum cogitationes probemus eósque fassis laudibus decipiamus.

p.302

LIBER QVINTVS

De Affectibus.

CAPUT I. De natura & origine affectuum in genere. p.310
CAPUT II. De unione mentis cum rebus sensibilibus, vel de vi & extentione affectuum in genere. p.314

ti & corpori à perturbationibus seu affectibus afferuntur. P.319

CAPUT IV. Voluptates & moiûs affectuum nos in errorem afpectu boni injicere, ipsis indesinenter esse resistendum. Ratio impugnandi libertinismum.

CAPUT V. Persectionem mentis consistere in ipsius unione cum Deo per cognitionem veritatis & per amorem virtutis, & contrà ejus impersectionem oriri ex corporis in ipsam imperio, propter inordinationem ipsius sensuum & affectuum.

P.334

CAPUT VI. De Erroribus generalibus fenfuum. Quædam exempla generalia afferuntur. p.340

CAPUT VII. De affectibus speciatim, & primò de admiratione & pravis ipsius effectis.

P.344

CAPUT VIII. Tractatur eadem materia. De recto admirationis

INDEX CAPITVM.

INDEX CATILYM.
& cærerorum affectuum ufu. p.357.
CAPUT IX. Deamore & odio, variisque utriusque spe-
ciebus. p.362.
tione illos explicandi, & agnoscendi errores ex ils oriundos.
p. 367.
CAPUT XI. Omnes affectus sese excusare: & de judiciis in
CAPUT X. De affectibus speciatim, & in genere de ra- tione illos explicandi, & agnoscendi errores ex iis oriundos. p. 367.

quæ nos conjiciunt ad sui excusationem seu justificationem.

p.372.

CAPUT XII. Affectus, seu passiones quibus malum est pro objecto, esse maximè periculosas & injustas; easque quæ cum minima conjunguntur cognitione, esse omnium vividissimas, & maximè sensibiles, p.377

LIBER SEXTVS

De Meibodo.

CAPUT I. Hujuscelibri Institutum declaratur, ut & duæ rationes generales conservandæ evidentiæ in investigatione veritatis, quæ hujus libri argumentum constituent.p. 381.

CAPUT II. Attentionem esse necessariam ad conservandam evidentiam in cognitionibus nostris. Modificationes mentis illam reddere attentam, sedipsius capacitatem percipiendi plus æquo distrahere. p.384.

CAPUT III. Quomodò utendum sit affectibus & sensibus ad conservandam mentis attentionem. p.386.

CAPUT IV. De usu imaginationis ad conservandam mentis attentionem, & de utilitate Geometriæ. p.391.

CAPUT V. De modis augendi extentionem & capacitatem mentis. Arithmeticam & Algebram ad id omninò necessarias esse.

p. 403.

PARS SECUNDA.

De Methodo.

CAPUT I. De Legibus observandis in veritatis investigatione. p.412.

CAPUT II. De Lege generali que versatur circa materiam studiorum nostrorum. Philosophos scholasticos illam

INDEX CAPITYM

non observare, quod multorum in Physica	errorum caufa
cft.	p.415.
CAPUT III. De Errore periculosissimo P	hilosophiæ ve-
terum.	p.420.
CAPUT IV. Explicatio secunda partis	legis naturalis.
Illam à Philosophis non observari. Cartes	um verò illam
accurate observasse.	p.427.
CAPUT V. Explicatio principiorum Ph	
stotelis, ubi ostenditur, illum nunquam obser	
partem regulægeneralis,& quatuor ipfins ele	
litates elementares, examinantur.	P.441.
CAPUT VI. Præcepta generalia necess	
procedatur in inquirenda veritate & in delec	
	P-455-
CAPUT VII. Deusû primæregulæquæ f	pedar quaftio-
nes speciales.	p.463.
CAPUT VIII. Applicatio cæterarum regi	ularum adouz-
stiones speciales.	• P-474-
CAPUTIX. Ultimum exemplum ut istiu	s operishtilitae
patefiar. In hoc exemplo causa unionis part	
inter se invicem, & leges communicationis n	
nantur.	
Concluduntur tres postremi libri.	p.487.
Concludation trespontemention,	p.508

FINIS INDICIS CAPITUM.

INQVIRENDA VERITATE.

LIBER PRIMVS.

DE ERRORIBUS SENSUUM.

CAPVT PRIMVM.

1. De natura & proprietatibus intellectus. I I. De natura & proprietatibus voluntatis, ubi quid su libertas examinatur.

RROR humanæ miseriæ causa est, ex hoc pessimo principio sluxere, omnes quæ inter mortales irrepserunt, ærumnæ. Is est scilicet, qui in mente nostra, cuncta quibus constictamur mala, gignit sovetque; adeò ut frustrà quisquam solidam veramque speret selicitatem, qui priùs errori vitando seriam non dederit operam.

Homines, ideò tantum elle miseros, quòd peccatores sint & rei, ab ipsa Scriptura sacra, docemur ; jam autem nec peccatores essent, nec rei, nisi assensu quem errori præbent, peccato sese manciparent.

Si autem error est revera, fons humanæ miseriæ, par est haud du-

biè ut quolibet nisu ab eo sese expediant homines. Nec certè ipsorum operam, quamquam plenum non sortiatur essesum, inutilem tamen & sterilem omnino sore, existimandum est. Si erroris immunes non evadunt, saltem multò rarius etrabunt; si omnibus malis sese non subducunt, nonnulla saltem declinabunt; in hisce terris, erroris immunitatem frustrà ambias, ac frustrà proinde perfectam speres beatitatem. At quia liberationem nostram ab infirmitatibus, assiduis exoptamus, votis, assiduo pariter labore, in errorem depellendum nos incumbere decet. Quid plura mon secus ac mens nostra, selicitatis quam vel non sperat, desiderio tamen stagrat, sic tota eò tendere debet, ut ab errore siat vacua, licet, id consequi, frustrà speraret.

for a completed of A willy live is there

Porrò veritatis indagationem, tantæ molis esse non est arbitrandum. Sat erit si modo oculos aperias, attentum te præbeas, legesque non-nullas, quas deinceps tradituri sumus, accurate observes. Illa autem judicij accuratio, vix ullius est negotij; haudquaquam dura est servitus, ut eam nobis inducit imaginatio nostra; quin utilitates que inde ad nos redundant, laborem nostrum, non compensant modò, verum etiam longius exuperant. Quid enim lucem, mentibus assundere, veri-

taremque aperire, i hanc excipias accurationem, potest?

Sed, quid Lectoribus, quos jam ad veritatis inquisitionem sponte accinctos supponere satius est, disponendis diutiùs immoramur? Jam igitur errorum nostrorum & causam & naturam investigemus: Cæterùm, cùm methodus illa, quæ quodlibet ab origine sua resumit, rebus in ordinem digerendis, dilucidiùs cognoscendis, nec non penitiùs introspiciendis, aptior cæteris videatur, illa est quam hoc in negotio amplectemur.

I. De naturâ & propriotatibus intellechis,

Libro VI.

Cùm mens humana non sit materialis, sive extensa, illa procul dubio est substantia simplex, indivisibilis, omnisque compositionis partium expers. In câ tamen duæ facultates intellectus scilicet & volutiras, vulgò distingui solent, quas hic ante omnia explicare, operæ pretium est: quippe notiones sive ideæ, quas sibi de hisce facultatibus hactenus essormarunt Philosophi, minus videntur, claræ atque distinctæ.

Cum verò ejusmodi ideæ sint admodum abstractæ, nec sub imaginationem cadant illas proprietatibus materiæ adumbrare haud abs recrit:illæ enim materiæ proprietates imaginationem facile serientes, notiones, hise duobus vocabulis (intellectus scilicet, & voluntas) affingendas, nobis magis distinctas & samiliares efficient; dummodò id unum attendamus, has scilicet analogias inter spiritum & materiam, non omninò quadrare, & in eum duntaxat usum este comparatas, ut mens attentior sacta, quæ mox dicturi sumus, facilius hauriat percipiatque. Materiæ sive extensionis duæ sunt proprietates, seu mavis sacultates: altera est sacultas recipiendi varias siguras, altera verò est mobilitas, sive sacultas illa, qua moveri potest. Mens humana pariter, duabus pollet sacultas illa, qua moveri potest. Mens humana pariter, duabus pollet sacultatibus, quarum prior, quæ intellectus dicitur, est sacultas recipiendi multas ideas, hoc est multa percipiendi; posterior verò, est facultas

halter. Qualities Robins

Grown Let 16.

cultas multas recipiendi melinationes, seu mavis propensiones, seu multa volendi. Primò, qua ratione prior materiæ facultas, cum priori spiritus facultate conveniat, explicamus.

Extensio duplicis generis figuras potest suscipere. Hæ nimirum externæ tantum sunt, ut rotunditas, e.g. respectu corporis cujuslibet cerei, illæ vero internæ, singulis cerei illius corporis particulis propriæ. Figuræ enim particulares corporis cerei, à figuris particularum corporis

ferrei, haud dubie valde differunt.

De mente humana res non secus se habet; ipsius enim ideæ, duplicis pariter sunt generis; (jam autem per ideas, illud omne intelligo, quod mens immediate percipit.) Priores igitur ideæ, nobis aliquid externum, sive extra nos positum exhibent, qualis est idea quadrati, idea domus, &c. Posteriores verò, illud solum, quod menti nostræ internum est, nobis repræsentant; quales sunt sensationes nostræ, dolor, voluptas, &c. Illas enim ideas, nihil aliud esse præter quandam mentis humanæ schesin, sive quendam ipsius existendi modum, instra sumus demonstraturi, nec aliam ob causam istas ideas, appellavimus modificationes mentis.

Nec diffiteor mentis inclinationes sive propensiones, eadem de causa dici posse, ipsius mentis modificationes; cum enim voluntatis inclinatio five propenfio, fit certa quædam mentis schesis, sanè mentis modificatio, adprime dici posset; non secus ac motus corporum, qui nihil aliud est, præter quandam eorundem corporum schesin, dici posset materiæ modificatio. Inclinationes tamen voluntatis, motusque materiæ, modificationum nomine non designabo; hac, nimirum, adductus causa, quod istæ inclinationes, istique motus ad aliquid externum plerumque respiciant, inclinationes, scil. ad bonum, motusque ad aliquod corpus extraneum. At figurarum, & configurationum corporis, nec non mentis sensationum, nulla prorsus est necessaria relatio ad res externas. Quemadmodum enim illa figura, tum est rotunda, cum fingulæ partes externæ corporis alicujus, pari distantia ab illa parte quæ centrum dicitur, discedunt, fine ulla ad corpora externa relatione; sic singulæ fensationes, quibus affici potest mens nostra, subsistere valerent, quamquam nullum objectum extra nos actu existeret. Ipsorum esse, si fas sit ita loqui, nullam, ut alibi sumus demonstraturi, necessariam, cum corporibus ex quibus oriri videntur, analogiam infert : adeò ut, cum illæ proprie loquendo, nihil aliud fint præter mentem certe quadam ratione dispositam seu modificatam, modificationes animæ rite dici possint, his igitur primo prædictis, jam liceat illas sensationes, aperiendæ mentis causa, modificationes nuncupare.

Ac primò quidem facultas illa, qua materia variis fguris, & configurationibus, suscipiendis, idonea est, cum illa facultate, qua mens pariter
variis recipiendis ideis, seu modificationibus, apta nata est, in eo convenit, quòd utraque facultas sive illa sit, qua materia varias recipit siguras & configurationes, sive illa sit, qua mens varias recipit ideas &

Isternal Internal Locas Waternal DE INQVIRENDA

hade autem mentis facultatem, seu capacitatem hæc omnia recipiendi,

intelledum voco.

Unde legitime concludas intellectum solum percipere, quia scil. solus objectorum ideas recipit; jam autem, objectum quoddam percipere, & ideam quæ illud objectum repræsentat, excipere menti res est una, eademque. Præterea, intellectus quoque est, qui mentis modificationes percipit; nihil aliud enim per intellectum designo, præter facultatem illam mentis passivam, qua mens ipsa varias excipit modificationes; jam autem, illo existendi modo, affici, & dolorem ipsum percipere, menti perinde est; dolore enim non afficitur, nisi quatenus dolorem percipit. Unde colligere pronum est, intellectum objecta absentia, ut ita loquar, imaginari, præsentia verò sentire, ac proinde, fensus & imaginationem, nihil aliud esse, ut infra susus explicabimus, præter intellectum, objecta per organa sensum, percipientem.

Quia autem dolor, five aliud quodlibet id genus, fenfuum interventu percipitur, id revera ab ipfis fenfibus percipi, vulgus hominum dicere folet, quid per istud vocabulum fensus, intelligat, non satis sibi constans, existimat scilicet homini quandam esse facultarem à mente distinctam, quà vel mens ipsa, vel corpus, sentire valeat, organa enim fensum, res una nobiscum percipere autumat. Corpus, si hominibus ejusmodi fidem adhibeas, tantopere confert sensationibus nostris, ut mens ab ipso separata, quicquam sentire non amplius positi. Sed quis non videat, hanc opinionem, præconcepto cuidam judicio, originem suam debere? quia nempe, dum hic versamur, nihil unquant sme sensum organis, senti-

mus, ut futius infra patebit.

Ut vulgatis loquendi formulis; aliquid indulgeamus, sensus ipsos sentire, imposterum dicemus. Attamen sensus vocabulo, nibil aliud intelligimus, præter passivam illam mentis facultatem, de qua mox verba secimus, hoc est intellectum, aliquid, occasione eorum, quæ circa corporis organa versantur, ex naturæ instituto, percipientem, ut alibi videbitur.

Altera analogia, quæ inter utramque, animæ scil. & materiæ sacultatem, deprehenditur, hæc est; quemadmodum enim materia, sigura mutatà, ipsa tamen non mutatur, cera v. g. rotunda, non minus est cera, quam cera quadrata. Ita, mens ob diversas quas excipit ideas, non immutatur, sive enim v. g. mens ideam quadrati, sive ideam rotundi alicujus corporis recipiat, nec propter quadratum; nec propter rotundum, ullam memorabilem immutationem paritur.

Præterea, quemadnodum materia, jam tum non leviter immutari censenda est, cum scil: ipsa consigurationem particulis ceræ congruam deperdit, ut consigurationem, igni & sumo accommodatam recipiat, vel brevius, cum cera in ignem vel in sumum convertitur: sic mens non leviter mutari, putanda est, cum in ipsa mutatis modificationibus, dolor voluptati succedit. Unde non obscure liquet, ideas & sensationes

mentis:

oprerbicans for swanger

VERITATE. LIBER 1.

mentis, figuris & configurationibus materiæ, non male adumbrati.

Multæ, præter has quas observavimus, sune adhuc similitudines, inter figuras & configurationes materiæ, ideasque & modificationes mentis. Materia enim mentis nostræ imago non absurde dici posset. Rem clarius dico. Non paucæ, scilicer, in materia proprietates, ab ipsis mentis proprietatibus, non procul dislitæ, deprehenduntur. Tametli, natura fpiritus, ab ipfius materiæ natura, ut infra patebit, toto genere

Ex supra dictis autem, id alta mente repostum maneat, per intellectum, nihil aliud hic intelligi, præter facultatem illam qua mens percipit, hoc est recipit, non modò varias ideas, verum etiam innumeras sensationes; ad eundem modum, materia quibullibet figuris externis, & configurationibus internis suscipiendis: idonea est.

Posterior materiae facultas ea est qua materia multis excipiendis motibus, apta est; Posterior vero mentis facultas, ca est qua multas incli- De natura nationes five propensiones recipere potest. Jam harumce duarum facult & proprieta

tatum instituatur comparatio.

Omnium materiæ motuum, quemadmodum omnium mentis incli- bertaris. nationum eadem est causa universalis, nempe ipsius Autor Naturæ; jam autem, ut omnes motus secundum lineam rectam natura sua ducuntur, nisi à causis externis & peculiaribus determinati in lineas circulares, ipfarum interventu agantur; fic, omnes quas à Deo accepimus inclinationes, rectæ quidem funt, & ad bonum verumque unice tenderent, nifi ipfius naturæ impulfus, à caufa quadam peregrina: in malos fines deflecteretur : hæc verò caufa peregrina , cadem est que omnia, quibus afficimiti, mala invexit; inclinationesque nostras labefactavit.

Quod ut nobis liquido pateat; illud primo cognitum velim. Magnum scilicet est discrimen, inter impressionem aut motum, quo Autor naturæ materiam afficit, & impressionem aut motum, quo mentem indefinenter movet. Materia enim, tota est actionis expers, nutla pollet virtute, qua motum suum, vel sistere, vel determinare, vel huc aut illuc deflectere possit. Ipsus motus ut jam dictum est secundum limeam rectam semper agitur, quod si quid hanc determinationem' muret, lineam circularem, quam maximam potest, hoc est ad lineam rectam propius accedentem describit. Deus enim motus ab iplo inditi, determinationem dirigit. Res verò fecus fe habet de voluntate ; agit enim Vide Illufra ex seipsa aliquatenus, & inclinationem five impressionem à Deo acce- tiones. ptam, varie determinandi, virtute prædita eft. Quamquam iftius impressionis ita domina non est jut eam possit sistere, cam tamen ad nutum determinare, & hoc pacto, omnem quæ in inclinationibus graffatur, aragiar, omnesque miserias, affiduas & ineluctabiles peccari pediffequas, afferre potest: hoc igitur Vo Luntatis vocabulo, inegrefionem illam feu motum defigno, quo ad bonum indeterminatam & univerfale, ferimar: voce verò LIBE RTATIS, nihil alfud intelligo, præter vim illam, ona mens impressionem istam versus objecta nobis arridentia diducere po-

taris . & li-

test, stone hoc pacto efficere, ut inclinationes nostræ naturales versus bonum universale, Doum intelligo, qui solus est bonum generale, quia folus in secunda bona possidet, vago quodam & non determinato motu anteà tendentes, imgulari cuipiam objecto defixe adhæreant.

Unde nullo negotio comperias, inclinationes naturales, voluntarias quidem effe, sed non tamen effe liberas, libertate illa indifferentiæ, quæ in eo confistit, quod possim velle aut nolle, inclinationibus naturalibus reluctari, & diversum quid, ab eo circa quod feruntur, velle, Quamvis enim voluntario & libero erga bonum, teneamur amore, quia nempe sola voluntas, amamus, & voluntatem unquam cogi pugnat. Bonum tamen non amamus libere, libertate indifferentiæ, quia penes

voluntatem non est, beatitatem non optare.

At verò, & id sedulò animadvertendum est, mens nostra, si illam quidem spectes, quatenus versus bonum in genere impellitur, versus bonum aliquod speciale, motum suum determinare nequit, nisi cognito prius isto bono. Voluntas scilicet, ut cum vulgo loquar, est facultas cæca quæ circa res nullas ferri potest, nisi prius ab intellectu, sibi oblatæ fuerint. Adeò ut voluntas, impressionem, qua versus bonum fertur, & inclinationes suas naturales non possit varie determinare, nisi prius intellectui, ut sibi quoddam objectum speciale, repræsentet. imperaverit.

Vis ea igitur qua voluntas inclinationes suas determinare valet, vim ferendi intellectum, versus objecta sibi arridentia, necessariò includit.

Rem uno exemplo sensibus objiciam. Dignitatem quamlibet, veluti bonum quod sperare potest, animo suo effingat aliquis; continuò ipsius voluntas illud bonum, eo ipso quod bonum est, vult; impressio scil. qua mens indefmenter versus bonum indeterminatum & universale movetur, ipsam versus hanc dignitatem fert. Cum autem illa dignitas non sit universale bonum, nec à mente quæ nunquam clare perspicit, id quod actu non est, tanquam universale bonum, clara & distincta perceptione judicetur, imprellio qua versus bonum natura ferimur, ab isto motu fingulari, non omnino sistitur; menti adhuc superest motus, quo ulterius progrediatur; amor quo versus illam dignitatem fertur, cum nec necessarius nec invictus sit, liber est. Hinc autem oritur, illa libertas, quod, cum hanc dignitatem omne bonum amabile, in se complecti, pro comperto non habeat, judicium & amorem suum, suspenfum cohibere potest. Deinde verò, ut in tertio Libro id sumus exposituri, quandoquidem mens humana, cum ente universali in quo residet omne bonum, arctissime conjuncta sit, hujus unionis ope, alia cogitare, ac proinde alia bona amare poterit. Denique mens humana ita comparata est, ut singula bona possit inter se conferre, collatà ratione ordinis & præstantiæ amare, ac ea denique, ad illud bonum referre, quod in se tanquam in scaturigine, cætera bona complectitur, quodque unum, nostram amandi facultatem replere valens, unice pariter dignum, qui amori nostro circumscribat limites.

Cognitio

Vide Illu-Arationes.

Cognitio veri, ab ipso boni amore non valde diversa se habet ratione. Impressione quadam naturali, veritatis cognitione, non secus ac boni possessione gaudemus; neutra enim harum impressionum est invicta, nisi evidentia, ac perfecta & adæquata objecti cognitio accedat; adeò ut, libertate nostra, non minus fruamur, in falsis nostris judiciis, quam in incompositis amoris nostri motibus ut Capite sequenti sumus

oftenfuri.

CAPVT II.

I. De judiciis & ratiociniis. II. Ipfa à voluntate pendère. III. Quomodo respectu illorum, quisque debeat un libertate sua. IV. Duo proponuntur canones generales, quibus errotem & peccatum vitari possint. U. In canones istos animadversiones quadam necessaria adduntur.

X iis quæ Capite præcedenti dicta funt, colligere eft 1. Intellectum nunquam judicare, sed duntaxar res percipere; sive judicia & ra- De judiciis riocinia, quatenus in intellectu funt, nihil aliud effe præter puras & ratiociperceptiones. 2. Voluntatem folam reverà judicare, iis quæ fibi ab 216. intellectu objiciuntur sponte. & placide acquiescendo, ipsamque proinde solam in errorem nos injicere. Sed hæc susiori indigent explicatione.

Hoc igitur primum statuo ; in intellectu videlicet , simplicem perceptionem, judicium, & ratiocinium, in co duntaxat differre, 1. quod rem simplicem, fine ulla relatione, simplici etiam apprehensione, percipiat. 2. quod idem intellectus, relationes que funt inter res plurimas, judiciis perspiciat. 3. Denique, quod relationes, quæ sunt inter ipsas rerum relationes, ratiociniis dignoscat; adeo ut omnes intel-

lectus operationes mera fint perceptiones.

Cum verbi gratia, bis duo, vel 4. percipimus, tum simplex fit perceceptio, cum verò judicamus, bis duo elle 4. aut bis duo non elle 5. quid in hoc negotio agit intellectus? id unum certe, percipit nimirum relationem paritatis, quæ intercedit inter bis duo, & 4. & relationem imparitatis, quæ intercedit inter bis 2. & 5. judicium igitur intellectus nihil aliud eft, præter perceptionem relationis, que inter duas vel plurimas res deprehenditur; sed ratiocinium est perceptio relationis, quæ non inter duas plurimatve res reperitur; eo casu enim ester judicium, sed est peraptia relationis, que inter duas plurimasve relationes, duarum vel plurimarum rerum deprehenduur. Ita, cum sic concludo. 4. minorem faciunt quantitatem quam 6. sed bis 2. sunt 4. ergo bis 2. minorem faciunt quantitatem quam 6. non folum percipio, relationem imparitatis, quæ est inter bis 2, & 6, tunc enim simplex effer judicium, sed hic præterea percipio relationem relationem imparitatis, quæ est inter duas relationes, nempe inter relationem, quam bis 2. habent ad 4. & relationem quæ est inter 4. & 6. quod verum est ratiocinium. Perceptio igitur, unica est intellectus functio, voluntas verò sola judicat & ratiocinatur, iis quæ ab intellectu ipsi osferuntur, voluntarie ut dictum est, assentiendo.

Intereatamen, ubi res quas apprehendimus, evidentislimæ funt, tum affensus noster non amplius liber videtur; unde eo facile adducimur,

ut credamus intellectum judicare, non verò voluntatem.

I I-Iudicia & ratiocinia pendère à voluntate.

Sed ut erroris nostri convincamur; animadvertendum est, res nobis videri evidentissimas, postquam intellectus eas usquequaque, & juxta singulas relationes ex quibus judicium ferre queat, expendit, non verò prius; unde st ut voluntas, cujus natura non paritur, ut quiequam sine cognitione appetat, in intellectum agere amplius nequeat, hoc est nihil novi circa objectum ab ipso exigere potest, quia singulis partibus, ad rem de qua agitur, ab ipso discussis, nihil ulterius cognoscendum desideratur: in iis igitur quæ ab intellectu, proposita sunt, conquiescere, nec illum ampsius compellare & sollicitare, necessario tenetur voluntas. Hic autem plenus assensos, proprie dicitur judicium & ratiocinium. Itaque, cum judicium illud, circa res omnium evidentissimas, non se liberum, libertate indifferentiæ, involuntarium etiam nobis videtur:

Sed quandiu, in rebus, quæ à nobis examini subjiciuntur, aliquid subobscuri superest, aut quandiu, aliquid circa quæstionem agitatam, ut in rebus difficilibus, & quasi multiformibus, plerumque contingit, comperiendum desideratur, tum ab assensu supersedere licet, voluntasque intellectus, ut rem ad examen denuò revocet, imperare potest, unde sit ut judicia, quæ circa res ejuscemodi serimus, voluntaria esse

facilius credamus.

Plerique tamen Philosophi existimant, ea etiam judicia, quæ circares obscuras facimus, non esse voluntaria, illamque actionem qua mens assentitur veritati, quamque assensias nomine designant, esse actionem intellectus contendunt; hanc scilicet distinguentes, ab illa actione qua mens cum bono consentit, quam voluntati tribuunt, quamque consensia nomine indigitant. Sed ipsorum & distinctionis & erroris, hæc est tausa.

Ita scilicet sumus assecti, ut sepius veritates, extra omnem dubitazionis aleam, positas videamus; Quocirca voluntas, ut mox explicuimus, in consensu, quo hasce veritates amplestitur, non est indisferens. Sed res secus se habet de bonis, nullum enim bonum est circa cujus amorem aut sugam, mens incerta non pendeat. Animi nostri motus, & nobis innata ad voluptates corporeas propensio, suppeditant nobis causas, consusas quidem, sed essicas tamen propter nature nostre corruptionem, quibus languescimus, & ipsum Deum, amore quodam indisferenti prosequimur. Itaque indisferentie & libertatis nostre dum Deum amamus, manifesta convincimur experientia.

At vice versa, usus libertatis nostræ in assensu quem veritati potis-

simum evidentissimæ præbemus, non pariter elucet. Et hinc continuò ipsum non esse voluntarium concludimus. Quasi sola indifferentia, voluntarias efficeret actiones; nonne beati in cœlis, Deum amore necesfario, & à quo nullà dimoveri possunt causà, per quam voluntario tamen complectuntur. Nulla fane ratio, affensum quem huic propositioni bis 2. sunt 4. præbeo, cohibere potelt, adeo ut illum necessario, sed

voluntariè tamen præbere tenear.

Sed verò, ut confensus quo voluntas veritatem, à consensu quo eadem, bonitatem amplectitur, facilius dignoscatur; discrimen quod inter veritatem & bonitatem, his vocibus, sensu vulgari, & cum relatione ad nos acceptis, intercedat, sedulo stabiliendum est. Illud autem discrimen, in co positum est, quod bonitas nos respiciat & afficiat, veritas verò nusquam. Veritas nihil aliud est præter quandam, convenientiam inter duas vel plurimas res, bonitas verò in ea convenientia consistit, qua res nobis congruant. Unde sit ut unica sit actio voluntatis respectu veri, approbatio scilicet, sive assensus, cum analogia inter res quafliber, repræfentatur. Duæ verò funt ejufdem voluntatis actiones respectu boni, quarum prior est, consensus ille quo rem nobis convenire, agnoscit, & approbat, posterior verò est amor seu motus versus illam rem ; quæ actiones, eth vulgo confundantur, longe tamen differunt. Quis enim rei assensum simpliciter præbere, & rem non amant ab intellectu propositam persequi, perinde esse existimet ? Sæpenu- veritaren merò certe contingit, ut rebus quas timemus & fugimus affentiamur fed ventatis

Quibus æqua judicij lance perpensis nemo non facile comperiet, vo- pem, atut. luntatem semper affentiri, mon rebus quidem nift ipli arrideant, sed quantur saltem rerum repræsentationi. Et jure merito quidem. Cum enim res its evidentes funt, ut nihil evidentius, nullaque amplius in iis analogia seu convenientia ab intellectu cognoscenda desideretur, cur non acquiesceret voluntas ? Illa igitur intellectus opera circa hanc rem non amplius indigens, sese exagitare & macerare definit, & sinc ullo erroris periculo aut suspicione, tranquilla tutaque acquiescit. Ceterum præcipue animadvertendum eft,eum in quo versamur statum non nisi imperfectam nobis concedere rerum cognitionem; adeò ut illa libertas indifferentiæ, qua affensum nostrum sustinemus, nobis plene ne-

cessaria sit.

Quæ necessitas ut à nobis agnoscatur, attendendum est nos in verum & bonum, naturali quodam motu propendere. Cum autem voluntas, non feratur nist in res ab intellectu aliquantum cognitas, in id certe necessario ferri debet, quod vero & bono simile est; sed quia quicquid vero & bono simile est non reipsa tale est, non dubium quin in perpetuos penè errores incideret, si non libera esset, & in quolibet vero & bono simile, necessario & incluctabili ferretur impetu. Unde ipfius errores fummo conditori, à quo esse suum accepit, tribui non immeritò viderentur.

Geometræ cognitiovulgò lo10

III. 6) vomedo

Libertate igitur à Deo donati sumus, ut missa verisimilitudine, in sola veritate acquiescentes, errorem pænamque ipsum prementem uti libertate pede non claudo, vitemus. Nostrum, nempe est, animum indesimenter nefira ad vi intendere, ad affiduum terum examen, donec iis à capite ad calcem tandum er- expensis & enucleatis, nihil ulterius comperiendum, desideretur. Veritatem enim ab evidentia separatam, vix unquam reperias. Jam autem evidentia in co confiftit, ut fingulas partes & relationes quibus de objecto quopiam judicari tuto potlit, clare & distincte percipias.

Si igitur bbertate no a guantum possimus utimur, ca rite quidem utemur; hoc est fi nu'll unquam rei, nifi internis rationis nostræ objurga-

tionibus moniti & adaeli, assentiamur.

Qui falsis veritatis speciebus & indiciis sidem incautus adhibet, vel reluctante Deo sese mancipat; Qui verò tacitis rationis admonitionibus, quibus dum affensum denegamus, ad affensum tamen incitamur, candide subscribit, is voci vernatis aterna, nos intus compellanti aufcultat. Jam igitur super his adsum tibi duo canones, in scientiis speculativis & in ipsis moralibus per quam necessarij, cum omnis humanæ scientiæ fundamentum, haberi merito possint.

Prior, que ad scientias, hic cft. Ne affenfum plenum unquam preheas, nifi propositionibus adeo evidenter veris, ut illum fine interno quodam cruciatu, tacitoque rationis murmute, non possis denegare : hoc est, nist clare intelligas,te libertate tua perperam usurum, ipsiusque libertatis imperium æquo la-

tius producturum effe, fi affenfum tuum denegares.

Posterior, qui in moralibus usu venit, hic est. Si ab alicipus bom amore, fine confetentia folkeitudine pofis abstinere, illud bonum ne amato absolute & an) a: Unde seguitur, Deum solum, amandum esse, absolute & sine ullo respectu, quandoquidem ipse solus est, à cujus amore, sine ejusmodi conscientiæ cruciatu abstinere non possimus; evidenter scil. intelligeremus, nos inique agere, fi Deum ratione aut revelatione femel cognitum, non amemus.

Sed hic animadvertendum est, nos à natura ita esse comparatos, et rebus que nobis videntur verofimillime, vix ac ne vix fidem denegare polimus, piget nos reluctari, adeò ut nifi caute attendamus, affensu nostro erroris periculum nobis impendeat; rarò enim admodum contingit ut veritas cum verifimilitudine plane confertiat. Atque hanc ch causam in hisce canonibus disertis verbis monui, nunquam assentiendum este, nist evidentissime videas, te perperam uti libertate tuà, nift affentiaris.

Quamvis autem affensum nostrum, verisimilitudini non facile denegemus, si tamen seriò præcaveamus, an revera evidens assentiendi necessitas incumbat: contrarium proculdubio comperiemus. Si enim verisimilitudo sensuum impressionibus nixa est, verisimilitudinem sanè falso sic dictam! tum ab assensu non sine magno negotio temperabis; fed unde tam proclivis affensus? ex aliquo scil. motu aut affectu genetali; quo in res sensibiles, ut infra patebit, propendemus.

Sed

IV. Generales Kanones ad ritandum errorem, or peccatum.

Arimad grerfienes quatam in bes can.

Sed si verisimilitudo, ex aliqua cum vero conformitate oritur, ut cognitiones verifimiles, veræ esse solent, certo quodam sensu acceptæ; tum fi quis in semetiplum oculos convertat, in duo inclinare se, deprehendet. Primo enim in assensum, deinde in iterandum examen; nunquam tamen ita persuadebitur, ut sine malitiæ conscientià, non possit assensum suum cohibere.

Istæ autem duæ inclinationes, quas verisimilium respectu in nobis experimur, funt per quam legitimæ. Pollumus enim & debemus, affenfum nostrum præbere rebus verifimilibus, quatenus scilicet, imaginem: veritatis referunt, ille tamen assensus non debet elle plenus, ut in canone scriptum est; prius enim objectum undequaque dispiciendum est, ut naturam ipfius penitus introspicientes, verum à falso dignoscere,

& tunc plene, fi id exigit evidentia, affentiri queamus.

In id igitur attidue incumbendum eft, ut verum à falfo, nofmet iplos, . ut dixi, discutiendo, internoscere, assuescamus. Hæc enim negligentia causa est cur duabus rebus tantopere diversis, codem tunc modo afficimur. Viv enim credibile est, quanti sit momenti, libertate suà bene uti, affenfung & amorem cohibendo, donec vera autoris natura efficacillima, quam mox rationis obmurmurationum, & conscientiæ sollicitudinum nomine, defignavi, exaudiatur.

In hoc recto libertatis ufu, constituta sunt omnia entium spiritualium, tum Angelorum, tum hominum officia; adeò ut fi, vanitatis: & mendacij imperio sese subducentes, libertate suà apposite utuntur, omnem, quam ipforum fert natura perfectionem sperare non immerito possint. Dummodo interea intellectum suum otiosum jacere non finant, perpetuò exerceant, ad novas cognitiones escitent, ipfiulque capacitatem, aff duis & legitimis meditationibus, adaugeant.

Ut enim mens perfectionem assequatur, recte uti libertate, assensum sum perpetuò cohibendo, non sufficit; illorum hominum instar, qui absolutam ignorantiam, perpetuamque animi suspensionem ambitiose venditant. Nec etiam omnibus est affentiendum ut alij non pauci, quos. dum omnia cognoscere satagunt; quicquam ignorare pudet. Sed intellectu ita utendum est, frequentibus meditationibus, ut sepius rebus ab ipio propolitis, tuto allentiri pollit, voluntas.

CAPVTIII

I. Responsiones ad Objectiones quasdam. II. In ea qua dicta sunt; observationes.

YOn pauci, equidem, ut subodorari pronum est, prioris nostri canonis praxim iniquo ferent animo. Illi potithmum fcioli, quos, dum rerum omnium scientiam sibi arrogant, nihil tamen non latet,

quique dum res facillimas ignorant, de difficillimis quibulque debla-

terare audent, hoc audito canone, vix sese continebunt.

Illos audire jam mihi videor cum Aristotele dicentes, in solis Mathematicis scientiis perfectam esse quærendam certitudinem. In Moralibus verò & Physicis sufficere, si probabilitas adsit. Cartesium delirasse, cum Physicam, ad Geometriæ modum tractavit, nec mirum esse si oleum & operam tam misere perdiderit. Homines ad naturæ cognitionem frustra adspirare, arcanam ipsius compagem intellectum humanum sugere, & innumera alia, quæ magna pompa nobis propinant, adducta secum ingenti Autorum cohorte, quorum autoritate placita suffulciunt, ipsorum nomina & sententias ambitiosè laudantes.

Verum illud genus hominum liceat mihi compellare: quorsum tot verba de rebus sibi, ex ipsorum confesso incognitis? Sistant quæso, insanas vanitatis suæ agitationes; & de rebus, circa quas suam non diffi-

tentur imperitiam, prætumida conflare volumina definant.

Exuant isti homines, præjudicatas opiniones suas, & rem seriò examinent, certè nullo negotio comperient, horum alterutrum omnino necessarium esse, aut sæpe sæpius errare, aut plenum nunquam nisi rebus evidentissimis, assensum dare. Unde sit ut veritas sit perpetua Geometriæ comes, nisi ex hujusce legis observatione? certè, errores quorundam circa quadraturam circuli, & cubi duplicationem, non aliunde, quam ex præcipiti quodam & pervicaci judicio, quo decepti veritatem à verisimilitudine non satis distinxere, manare potuerunt.

Ab ipsis etiam accipere velim, cur vulgata Philosophia tot fassis & indigestis scateat; quia nimirum Philosophi istius commatis, samæ & utilitati duntaxat veliscantes, verisimilitudinem quam in procinctu habuerunt, ipsi veritati anteposuere. Quid ille est opinionum circa rem eamdem numerus prope innumerabilis, nisi st errorum sons uberrimus. Permukos tamen discipulos, in illorum magistrorum verba, quorum sensum ipsi non attingunt, serviliter jurantes, iisdem etiam erroribus

impediri videas.

Non pauci, equidem, inter illos reperiuntur, qui viginti vel triginta annis miserè consumptis, se ex tam variis & assiduis lucubrationibus nihil novi haussile tandem agnoscunt, sed eos id palam prositeri pudet. Nullam dari scientiam sua primum ratione & methodo
probare nituntur, quo sacto subenter ignorantiam suam fatentur. Quis
enim ipsorum auditis rationibus, risum non compescat? Vel Quis potius à cachinno temperaret, si ipso incautos eò adduceret, ut progressus suos in isto tam egregio, eruditionis genere, enarrarent? aut si ex
subita quadam ingenii alacritate, labores in hoc studium exantlatos,
graphice & sigillatim nobis depingerent.

Verum licet hæc docta & fublimis inscitia ludibrium debeat, satius erit tamen si ipsi ignoscentes, nos illorum infortunijmisereat, qui tot annos incassum emensi sunt, hoc scilicet salso omnique cognitioni & veritati adverso, nullius rei dari posse scientiam, adducti principio.

Si igitur lex illa, quam modo constitui, tantæ est uti videmus ad veritatis inquisitionem, necessitatis, ne quis illam torvis conspiciat oculis. Quibus verò ab ipsà abstinere placuerit, ne saltem, in celebri, qualis est Cartesius autore, id vitio dent, quod istam viam institerit, aut si malint, insustere conatus suerit. Si virum, de quo adeò temerè opinantur, rectè nossent, non tam inverceunde ipsum damparent. Sed quid mirum? Ipsius lucubrationes, sabularum illarum instar, quæ quodlibet, dum placeat, mentiuntur, animi gratia tantum legunt. Cum illo igitur Philosopho, meditentur, apud semetipsos adhuc deprehendent quassam notiones, & quædam veritatum quas ipse elocet, semina, quæ se immani quo premuntur, falsæ eruditionis pondere, sese furtim subducent.

Magistrum habemus nos intus docentem, qui seposità clarissimorum Philosophorum autoritate à nobis vult solus auscultari. Lumen suum liberaliter dispergit, quid igitur cessamus illum compellare? Sed quo modo à nobis se compellari gaudet? assidua scilicet meditatione, & attentione non interrupta. Nobis verò interna quadam convictione, & tacitis, quibus inpertinaces & incredulos animadvertit, objurgationibus, respondet.

Eà mente eoque confilio legenda funt hominum placita, ut ab ipsis erudiri non speremus. Ad lumen mundi oculi nostri sunt convertendi, ut luminis sui nos faciat participes. Si consultum deneget, malè profectò à nobis consultum suerit.

Sive igitur Aristotelem sive Cartesium legas, calculum tuum neutri protinus adjicito, sed ut ipsi meditati sunt, aut saltem meditari debuerunt, attentissimus meditare, deinde voci nostri omnium magistri, morigerus obtempera, nec convictioni internæ, motibusque quos excitat meditatio relucteris.

Cuilibet fic præparato licet de Autoribus judicare, discussis ad hunc modum Philosophiæ tum Cartesij tum Aristotelis principiis, alter necessario rejicitur, alter verò admittitur? Et de posteriori nemo sanè non comperiet, ipsius principiis, quatenus saltem ipsi peculiaria sunt, nullum naturæ phænomenum explicari unquam posse. Ut vel ex eo patet, quod à bis mille annis, à doctissimis & in plerisque orbis terrarum locis, frustra laboratum sucrit. At posteriorem, abditissima quæque, aciemque oculorum quam maximè sugientia, penetrasse, & ad omnes veritates, supra mentem finitam, non transcendentes, viam patesecisse tutissimam considenter asserve nemo dubitabit.

Sed quid horumce duorum Philosophorum opinionibus immoramur, nil sane humani ab ipsis alienum est. Ne igitur ægrè ferant Aristotelici, si per tot sæcula in tenebrico versati, nihilque progressi, res nostris tandem oculis usurpare velimus, jam satis superque cæcos egimus, nos oculis pollere tandem aliquando recordari, par est.

Pro certo igitur constet, illam regulam, que nos plene affentiri nisi rebus evidentissimis, vetat, in veritate inquirenda, esse omnium maxime ne-

cellariam, nihilque admittamus, quod cum ea, quam exigit canon noster, evidentia à nobis non perspiciatur; sine hac animi dispositione, præconceptas noftras opiniones, non poslumus, exuere; nec veritatis cognitionem adipifei pollumus, nisi hisce præjudicatis opinionibus, nuntium remittamus, quippe mentem impuram, lumen veritatis subire nequit sapientia prima est, stultitia caruife.

II. dida fuht, ou ervationes.

Antequam huic Capiti finem imponam, tria observanda sunt. 1. Me In ea que hic non agere de rebus fidem spectantibus, quas evidentia non comitatur quemadmodum scientias naturales; nimiram res ron nifi per ideas nobis imprellas' percipere postamus, Deus autem ees tantum: in nobis ideas creavit, que necessariæ fuerunt, ut secundum ordinem naturalem à se prastitutum ageremus ; adeò ut mysteria fidei ; in ordine quodam supernaturali collecata, à nobis evidenter non posse cognosci, mirum videri non debeat, quia videlicet, ne vel eorum ideas habemus. Mentes enim nostræ, vi decreti illius generalis, quibus fingulæ notiones necellariæ nobis suppetunt creatæ sunt; mysteria: verò fidei, ordine tantum gratiæ, ordine naturæ, fecundum nostrums concipiendi modum, posteriori, comparata sunt:

> Mysteria igitur fidei, à rebus naturalibus, sedulo distinguenda sunt. Fidei & evidentiæ pari summissione cedendum est: at in rebus sidem s spectantibus, nulla quærenda est evidentia, sicut in rebus naturæ, sides seu autoritas Philosophorum nihili facienda est, uno verto fidelis cacus effe debet, hoc est rebus revelatis, potiufquam rationi sue etiam : reluctanti, credere. Philosophus verò debet esse ocularus & perspicax.

> Sunt equidem, præter veritates fidei, quædam aliæ veritates, circa quas demonstrationes invictes pollutare foret iniquum. His accenseo gella que in historiis memorantur, & cetera que ab hominum voluntate pendent. Veritates enim alia funt necessaria, alia contingentes. Necessarias voco veritates immutabiles natura sua, & immota Dei veluntate constitutas. Catera funt veritates contingentes. Mathematica, Physica, Metaphysica Ethica, maxima ex parte, veritates necessarias complectuntur. Historia vero Grammatica, jus cuilibet loco speciale, live ritus, & multa hujuscemodi, ab instabili hominum voluntate dependentia, veritates contingentes duntaxat continent.

> Observatio igitur nostri canonis accurata, in veritatibus necessariis. quarum cognitio jure merito dici potest scientia, expostulatur; in historia veiò, que est rerum contingentium, si verisimilitudo, & illa quidem maxima reperiatur, sufficiet. Quippe, linguarum, rituum, variarum, in quas vulgus Philosophorum scinditur, opinionum cognitio, quia l'ac omnia folius ope memoriæ, nullà adhibità certitudine aut evidentià adepti sumus, Historiæ nomine, non absurde indigitamus.

Quod 2. observatum optamus, illud est. In Ethica scilicet, in Politica, in Medicina, & in cateris scientiis practicis, in sola verisimilitudine acquiescere necesse est. Non semper quidem, sed saltem ad tempus. Non quod illa verifimilitudo nihil menti incompertum relin-

quat, sed quia instat opus. In hisce enim rebus, si plenam certitudinem operiaris tempus agendi præterfluit, & nil promoves. Sed quamvis agendi necessitas incumbat, de rerum eventu tamen dubius hærere debet animus. Ut errores agnoscendo certius agas, cum agendi tempus denuo recurret, ut quemlibet studentem, menti que sur perfectioni confulentem, decet.

2. Denique, non omnino aspernanda est verisimilitudo plures enim simul junctæ, evidentissimis demonstrationibus sepenumero æquipollent; hujusce veritatis in Physicis & Moralibus, innumera suppetunt exempla; adeò ut, fi rem quampiam demonstratione probare non polis, multis congestis verisimilitudinibus, quod aliter fieri non pol-

fet, hoc pacto confeceris.

Dura quidem illa lex est, non inficior. Non pauci nunquam ratiocinari optabunt magis quam his cancellis includi, inter ratiocinandum. Cum adeò anxiis cautionibus, multorum celeritas moram patietur. Sed quanto, sodes tutius ibis, si illam observes legem. Nonne præstat lente festinare, quam præpropera quadam diligentia co adduci, ut ex itinere revertaris, eademque vestigia denuò premas. Certe si Cartesius, intra triginta annorum spatium innumeras veritates cæteris Philosophis incompertas ex hoc præscripto agens, veluti è puteo eruit, quid obltat, quo minus multi iisdem insistentes vestigiis, pleraque ad vitam feeliciter degendam, necessaria detegerent ; quantum saltem beatitudinis in terra cui Deus maledixit, sperare æquum est,

CAPVT IV.

1. De causis erroris occasionalibus, & quidem esse quatuor pracipuas. 1 1. Totius hujusce operis generale propositum, & speciale bujusce primi libri.

PErversum libertatis usum, acrem & præcipitem voluntatis versus verisimilitudines, propensionem, & ejustdem voluntatis consensum, intellectûs perceptione longius patentem, causas esse erroris, superiori capite vidimus. Nec certe res fusiori indiget demonstratione, quippe si de rebus clare perspectis tantum judicaretur, nullus esset errori

Sed quamvis proprie loquendo, libertatis abusus, unica sit errorum nostrorum causa, multæ tamen insunt nobis facultates, quæ errorum De causa nostrorum causa, non efficientes quidem, sed saltem occasionales, occasionalijure merito dici poslunt. Singuli nostri percipiendi modi, totidem mi- bus arros armo miltrant nobis hallucinandi occasiones. Cum enim falsa nostra judicia dari s. praex duobus, ex confensu scilicet voluntatis, & intellectus perceptione oriantur; omnes nostros percipiendi modos, nobis aliquem errandi occalionent

occasionem præbere, non obscurum, quandoquidem scilicet, ad affen-

fus temerarios nos adducere possunt.

Cum autem summopere necesse sit, mentem infirmitatum & errorum commonere atque convincere, ut ab iis emergendi legitimo commota desiderio, præjudiciis suis sesse minori expediat negotio, accuratam percipiendi modorum, divisionem tradere aggressuri sumus, quæ deinceps veluti totidem errorum quibus mens nostra obnoxia est, capita habenda erunt.

Tritariam res percipere potest mens nostra, intellecta scilicet puro,

imaginatione, & fensious.

Intellectú puro, mens percipit spiritualia, universalia, notiones communes, persectionis & entis summe persecti ideas, & in genere omnes suas cogitationes, quas interna circa seipsam meditatione cognoscit. Quædam etiam materialia, ut extensionem cum ipsius proprietatibus percipit intellectus puro. Solus enim intellectus purus, circulum & quadratum persectus, figuram chiliagonam, & similia apprehendit. Ejustomodi perceptiones puræ intellectiones, aut puræ perceptiones dicuntur, quia nimirum hæc sine phantasmatibus sive imaginibus in cerebro

impretlis, percipit.

Imaginatione, res materiales tantum mens percipit. Cum eas licet non actu præsentes, ut præsentes tamen exhibet sibi, phantasmatibus sive imaginibus ipsarum in cerebro esformatis. Hoc pacto quasibet siguras, circulum, triangulum, vultum, equum, urbes, campos, sive eas jam viderimus, sive non; imaginamur, hujuscemodi perceptiones dici possunt imaginationes, quia mens hæc sibi essingit, eorum imagines in cerebro, formando, quoniam spritualium imagines, non possunt exprimi hinc sequitur arentem ea non posse imaginari. Quod sedulo observandum est.

Sensibus denique objecta sensibilia & crassa mens percipit, cum profentià sua in organa externa corporis agunt, sie planities, saxa oculis suis objecta cernit, ferri duritiem, gladij aciem & similia persentit. Ejus-

modi autem perceptiones, sensus, five sensationes dicuntur.

Mens igitur hisce tribus duntaxat modis, res percipit. Quod facile quisque videbit, si modo attendat, res omnes quas percipimus vel esse spirituales vel materiales. Si spirituales sint, tum intellectus purus, eas solus percipere potest. Si sint materiales, certe aut aderunt autaberunt. Si absuerint, mens cas sola imaginatione percipere solet; si verò adfuerint, mens cas percipere potest impressionibus quas in sensus nostros agunt, cos seriendo jam igitur mentem trisatiam tantum, intellectu sci-licet, puro, imaginatione, & sensibus res percipere, pro certo habeatur.

Ad has igitur tres facultates, velut ad capita quædam, errores hominum & ipforum errorum caufas referemus, vix enim, præ tanto

errorum numero, alia confusio ratione vitari posset.

Verum inclinationes five propensiones nostræ, & affectus five motus incompositi etiam vehementer agunt mentes nostræ aciem nos falso quodam

suodam fulgore perstringunt, illam tenebris circumfusam, opprimunt. Iraque inclinationes nostræ, & affectus five motus incompositi, nos in errores innumeros conjiciunt, fi nosmetiplos ab ejulmodi falsis splendoribus deludi finamus. Inclinationes igitur nostræ, nostrique motus seu affectus, ut errorum & delictorum nostrorum fontes haberi debent, non secus ac tres mentis facultates, de quibus supra. Et erroribus senfoum, imaginationis ac intellectus puri, errores affectuum, & inclinationum naturalium accedere debent. Itaqua omnes hominum errores irforumque causæ, ad quinque capita, referri possunt, quorum en tibi ordinem.

Primo de erroribus fensuum. 2. de erroribus imaginationis. 3. de erroribus intellectus furi, 4. de erroribus inclinationum. 5. de erroribus paftonum agetur hac jufce operis enim improprià voce, brevitatis causa, imposterum utemur. Postquam prepositum denique mentem ab erroribus fuis vindicare tentaverimus , methodum generale. general.m, qua veritas possit haud infeliciter inquiri, tradituri sumus.

Jam igitur ab erroribus sensum seu potius ab erroribus quos senfuum abusu, erramus, ordiemur. Cæterum erroribus specialibus numero prope infinitis, minus quam generalibus errorum causis respeciale probusque ad naturæ mentis humanæ cognitionem adipiscendam, nepositum. cellariis, infiltemus.

CAPVT V.

DE SENSIBUS.

I. Corruptio quam peccato contraverunt bifariam explicature 11. Libertasem noftram veram effe errorum noftrorum caufam, non vero fenfue. 111. Canon, quo in ufu fenfuum noftrorum errorem vitemus; proponitur.

Ensus & passiones hominis, fini ob quem ipsi concessa sunt, tam apte respondent, ut eorum opinionem, qui illa peccato omnino corrupta fuiffe, cenfent, vix quisquam ad rem attentus, possit digerere. . Sed ne quis ab corum sementia, nos gratis discedere existimet, quo ordine facultates & passiones primi nostri Parentis in statu justitiae procederent, & immutationes ac perturbationes ex peccato ortas, hic explicare operæ pretium est. Hæc autem bifariam a nobis concipi poliunt.

1. Si genuinum rerum ordinem consulas, quo præstantioribus mens fruitur bonis, eo majori perfundi debet voluptate, id ex notione communi constat. Voluptas est naturæ instinctus quidam, vel ut clarius dicam, est ipsius Dei impressio qua in aliquod bonum inclinamus; hæc autem impressio eo vehementior est, quo bonum illud est majus. Hoc

posito principio; primum nostrum Parentem ante peccatum, & è manibus Dei recens eductum, solidiora bona cæteris longè anteposuisse, nemo est qui inficietur. Cum itaque Deus, verum ipsius bonum, eum ut ab ipso amaretur, creasset, probabile est, in ipso quoque gustum sui excitatse, in sui amorem, voluptate quadam interna, leviter ipsum inflexisse, officiumque ipsi præscriptum temperasse interna quadam & alacri dulcedine, infra quam exquisitissimæ sensum voluptates longè sidebant, & à qua homines nunc peccatores nisi speciali quadam gratia adjutentur, prorsus desueverunt.

Intereà tamen, cùm idem homo corpore etiam præditus esset, quod Deus ipsi & conservandum, & ur altera suimet ipsius pars habendum dederat; voluptates etiam hoc in corpore excitabat, ab illis quibus nunc, dum urimur rebus vitæ nostræ conservandæ idoneis, afficimur

voluptatibus, haud absimiles.

An primus homo, præcipua cerebri sui parte ab objectis sensibilibus semel commotà, sensationes jucundas aut injucundas, posset coërcere, non est tutum decidere. Hoc forsan imperio in seipsum pollebat, propter illam quà Deo parebat summissionem, licet rem secus se habere facilius crediderim; quamvis enim Adam spirituum & sanguinis commotiones, nec non cerebri concullus ab objectis sensibilibus ortos, sistere posset, quia nimirum, ordo secundum quem constitutus suerat, corpus spiritui cedere postulabat. Ipsum tamen, non cohibitis priùs motibus in illa corporis sui parte, cui mens immediate conjungitur, ab objectorum sensu, sive sensatione, temperare potuisse, haudquaquam vero simile est. Cum enim mentis cum corpore unio in eo præcipue sita fit, quod fenfus five fenfationes animæ & motus organorum, mutuo quodam confensu, sibi invicem respondeant; sane si Adam, ubi semel præcipua corporis sui pars, corporum circumjacentium actionem receperat, fensationibus tamen vacare potuisset, hæc unio potius arbitraria, quam naturalis habenda fuisset. Rem tamen in medio relinquo.

Primus igitur homo, ex iis omnibus, quæ vel corporis vel animæ perfectioni, numerum aliquem addebant, voluptate commovebatur, qua erat autem perfectione, voluptatem spiritualem, voluptate corporeà vividius experiebatur. Itaque justitiam illam quam fine gratia Christi nec consequi nec conservare possumus, quia hac destituti officio nostro nonnisi invito fungimur animo, ille per se racile conservare poterat; miscre tamen deceptus, in laqueos incidit. Inobedientia sua justitiam amisit. Nihil autem in hac immutatione prius, & sensibus nostris functius illa quâ in hominem juste animadvertit Deus pæna; ab illo scilicet communione sua orbato secessit, & quemadmodum ipsius bonum sese præstare noluit amplius, nullam pariter voluptatem, tanti favoris indicium, in ipso excitavit. Voluptates igitur corporeæ ad sola bona corporea incitantes duntaxat superfuere, quæ cum iis voluptatibus mentem ad verum bonum antea erigentibus, paribus non amplius libratæ momentis, unionem qua cum Deo conjungebatur homo magnopere debili-

Divus Gregorius homil. 30. in Evangel. debilitarunt, unionemque qua corpori adhærebat, adauxerunt, corroboraruntque. Voluptas sensuum domina, cor ejus rebus omnibus corporeis mancipatum labesecit: corruptio cordis menti caliginem obduxit, oculis à lumine ipsi prius affulgente dessexi, res omnes cum solo

respectu ad corpora, objecit.

Verumtamen non est quod quis sensus ideò magnopere immutatos suisse credat. Quemadmodum enim si duo pondera in utraque libræ lance, æquato examine sustineam, ac posteà aliquid de uno ex illis ponderibus demam, pondus quod integrum remansit, libram ad se depressurum est, nihil immutato primo pondere, idem enim est pondus quicquid sat. Sic ex quo peccatum irrepsit, voluptates sensuum animam versus res sensibiles depresserunt, delectationibus illis internis, quæ propensionem nostram versus res sensibiles, velut æquipondium quoddam, suspensam tenebant, descientibus; non ea, tamen quæ vulgò existimatur, in sensibus, immutatione sastà.

Hæc est posterior explicandæ perturbationis ex peccato ortæ, ratio, quæ priore proculdubio cum veritate magis consonat; ab illa quidem longo distat intervallo, quippe quæ dissimili nitatur principio, ambæ tamen illæ rationes, quoad sensûs, inter se optime conveniunt.

Cùm ex duabus partibus corpore scilicet & anima constemus, duo quoque bonorum genera, spiritualia scilicet & corporea, persequenda nobis incumbunt. Bisariam pariter, an quid nobis sit utile, an verò noxium, nempe mentis solius, vel mentis cum corpore unitæ ope, dignoscere possumus. Utilitas nostra seu mavis bonum nostrum, clara & evidenti cognitione, non secus ac sensu quodam confuso, à nobis cognosci potest. Justitiam esse amabilem ratione quidem comerio, sed gustu, certior evado, hunc frustum boni esse saporis; justitiæ pulchritudo sensu, suam Deus sibi soli comparavit, attentione non digna sunt. Mens igitur ejusmodi bona certo & facili sensum testimonio contenta, mullo adhibito examine cognoscat oportet; lapides corporis alimentum esse nequeunt, id experientia certissima constat, idque uno gustus testimonio omnes homines addusti unanimo prostentur confensu.

His igitur positis, voluptas & dolor certa sunt & genuina indicia, quibus bonum & malum internoscantur, fateor: Sed ubină hoc cotingit? În iis scilicet rebus, quæ cum nec bonæ nec malæ sint per se & natura su tales quoque clară & distinctă cognitione haberi nequeunt. Cum cnim res illæ mente hominis inferiores sint, illam certe nec beare nec punire possunt. Unde sit ut prorsus indignæ sint quæ mentis applicationem tantillum sollicitent: quo circa Deus mentem nostram iis incumbere non sinens, instinctu quodam, hoc est sensationibus jucundis aut injucudis, ad illas nos progendere curat.

Res verò secus se habet de Deo, ipse enim verum est mentis bonum, ipse solus supra illam eminet, ipse solus dignus est cui mens tota

adhærescat, sui cognitionem amore vacuam jacere non metuens; nec aliam ob causam amore cæco, & ex solo instinctu seu impetu naturæ nato non contentus; sese primo menti cognoscendum præbet, ut cog-

nitus ab ipía eligatur; & unice ametur.

Si mens, quod revera corporibus inest idque unum, nil prætered sentiens, perciperet, ut ea vix amaret, iis pariter haud facile uteretur; iraque ea menti grata sieri in ipsa senticet sensationes, ex rebus quibus tamen carent, ortas excitando, necesse est: at verò quoad Deum ratio valde diversa est; dummodò qualis in se est conspiciatur, non porest non amari, nec ad illum voluptarium instinctum velut ad lenocinium quoddam, ut captet amorem, ipsum consugere opus est.

Beati in cœlo, Deum, quo præsente potiuntur, summo complectuntur amore; sed voluptas quâ in hoc amore persunduntur, minus est instinctus cujusdam estectum, quam ipsorum amoris fructus ac veluti merces, non enim solà adducti voluptate Deum diligunt, sed quia

præcipue ipsum verum esse bonum, evidenter agnoscunt.

Vide Illuftra tiones. His ita politis, Adamum ad Dei amorem officiumque suum, nulla voluptate prævertente, inductum suisse, credere par est; Deum ut unicum sui bonum pernoscebat, gaudium ex béata cum Deo unione natum, ipsius pestus pertentabat, hæccine igitur ad officium satis efficaciter non adigebant? Et his actus incentivis, nunquid Deum potius sibi demerebatur, quam si voluptate quadam antevertente determinatus ipsium amasse? sic constitutus plena libertate fruebatur. Quid si hoc sensu Scriptura hisce verbis nobis illum repræsentare intendisset. Dem ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, hoc est, illum nulla voluptate præoccupatum, sola sui boni & officij clara perceprione, sibi obstrinxit. Sed experientia hominis, tam ritè, ut erat ante peccatum, tamque beatè constituti, fragilitatem, maximo cum liberi arbitrij opprobrio, summaque Dei gloria demonstravit.

Verum circa res sensibiles non cadem erat Adami conditio, ac circa res spirituales, illas enim & quæsiisse & usurpasse eum accurata ipsarum cum corpore suo convenientia, credibile non est. Quid enim ? Si varias partium cujussibet fructus sui ipsus corporis configurationes, perscrutandas habuisset, ut inde comperta inter usrasque analogia & correlatione, ex calore sanguinem suum agitante, & innumeris aliis corporis sui dispositionibus colligere posset, an fructus ille corporisuo nutriendo aptus suisset, necne; tota ipsus mentis capacitas rebus adeò exilibus haud feliciter, repleta suisset; ejusmodi enim cautionibus, quantumvis anxiis, si solæ adfuissent, longævam sanè vitam non vixisset.

Cuivis igitur, mentem Adami non fuisse infinitam attendenti, durum videri non debet, si omnes corporum proprietates, quæ haud dubiè sunt infinitæ, ipsi compertas non suisse, affirmemus. Hoc igitur quod negari non potest, concessum mihi velim, hominis mentem ad id comparatam non suisse, ut motus & configurationes materiæ dispiceret,

fed

sed ut in Dei cognitionem & contemplationem perpetua incumberet meditatione. Quo concesso, non est quod quis nobis succenseat, si existimemus Adamum animum suum ab assidua perfectionum boni sui contemplatione ad excutiendam fructus, five alius cujuslibet alimenti naturam, avocare non potuisse, fine memorabili illius in quem cuncta

digesta erant, ordinis perturbatione.

Iifdem igitur fensibus ac nos Adamus pollebat, quibus, à Deo nusquam semotus, corpori suo consuleret; non secus ac nos voluptatibus immò etiam doloribus, aut fastidiis quibusdam antevertentibus & inopinatis, afficiebatur. At istæ voluptates (quo quidem discrimine ab ipso longe distamus) illum in servitutem & infelicitatem non conjiciebant, quia scilicet motuum corporis sui compos semel monitus ipsos pro arbitrio compescebat; nec dubium est quin illo imperio circa dolores semper uteretur. Hei nobiscur non eadem ratione se gestit, circa voluptatem? cur faciem Dei sibi faventem lubens declinavit? cur vana spe: lactatus, falsa fructus interdicti dulcedine, vel forfan arroganti ex perfectionum suarum contemplatione, in mente excitato gaudio, mentem fuam totam occupari fivit?

Verum peccatum semel admissum novam induxit rerum faciem! Voluptates hominem priùs modeste veluti compellabant; dolores, illibatam hactenus fælicitatem suam, in infelicitatem posle commutari, placide tantum commonefaciebant. At post peccatum eæ voluptates & dolores hosce prætermiserunt moderationis limites; sensus & affectus ab eo desciverunt, excussumque jugum ipsius cervici imposuerunt, adeò ut quemadmodum nos, rerum sensibilium mancipium factus

fuerit.

Sensus igitur & passiones ex peccato non originem quidem suam, sed tyrannidem illam, qua peccatores opprimunt, ducere existimandum est, hujus autem tyrannidis sedes non tam in sensibus est, quam in mente & in voluntate, quæ Deo non ut antea unitæ, ab ipso, lumen & virtutem quâ libertatem & felicitatem possent custodire, non amplius excipiunt.

Ex hisce duabus, explicandæ peccati corruptionis, rationibus, duo Remedium pariter ad nostram integritatem denuò recuperandam, requiri facile adversus

colligas.

Primò in id incumbendum est, ut de illo pondere quo in bona cor- nem ex pecporca proclives, deprimimur, aliquid detrahamus. Voluptates nostras sato origiscilicet assidue abdicando; vividamque & delicatulam sensum nostro- ais ortam, rum, circa res fensibiles alacritatem, pœnitentia, & cordis circumci- mentum fione enecando.

Secundo, pondus gratiæ Dei, cum delectatione illa nos veluti Christiane. præmulcente, quam nobis Christus merito suo conciliavit, ab iplo vide Illu-Deo exorandum est ; quippe nisi adsit illa gratia, quicquid de priori fraciones. isto pondere demamus, gravitabit semper, & nos jam pronos in peccatum & corruptionem haud dubie præcipites aget.

Hæc duo igitur, ut in officio nostro, ad illud semel revocati perstemus, necessario prærequiruntur; unde non obscurè liquet rationem & Evangelium, amicam inter se conserere manum; cum ab utroque doceamur, nos inclinantes, ad Deum erigi non posse, nisi prius peccatum

ejuremus, vel saltem ipsius pondus extenuare studeamus.

Sed quamvis præsens sors nostra, nos in assiduas adversus sensus nostros, pugnas adducat; sensuum tamen illorum absoluta corruptio & inordinatio, inde confici non debet. Quis enim illos ad corporis nostri conservationem nobis concessos fuisse, apud se reputans, statim non miretur, quam ritè vices suas hac in parte obeant. Prosectò tam tutò tamque sideliter nostri respectu scopum suum assequantur; ut inordinationis corruptionisque, non sine injuria videantur insimulari. Dum illos tantà pernicitate, tot modis, dolore scilicet voluptate, jucundis aut injucundis sensationibus, animum de rebus conservationi sue vel utilibus vel noxiis, monentes, conspicis; num illam promptitudinem, illum ordinem, illamque assiduitatem, velut quædam peccati consectanea, poteris tibi exhibere?

Sensus igitur nostri, ut falso id opinantur, corrupti non sunt, sed intima mentis nostræ pars ac libertas nostra, vera est corruptionis sedes. Non à sensibus, sed à voluntate nostra ad judicandum æquo promptiori, decipimur. Dum lumen cernimus, id quod cernimus verè quidem lumen est, dum calorem sentio, calorem me reverà sentire, sine erroris periculo credere possum, sive peccatum præcesserit, sive secus, perinde est. Sed si calorem, quem ego sentio, extra mentem, calorem illum reverà sentientem, subsistere puto, tum erro, & quidem gravis-

fime, ut infra patebit.

A sensibus igitur in errorem non conjiceremur, si libertate nostra, ut par est, utentes, ipsorum testimonio, dum de rebus judicandis agitur, sidem nimis præcipitem non adhiberemus. Quia verò ab ista credulitate ob arctissimam mentis cum corpore nostro unionem, vix temperare possumus, in usu sensium nostrorum, erroris devitandi gratia, hoc modo procedendum est.

Nimirum. De rebus quales in se sunt, ope sensuum tuorum, cave ne unquama judices, in solum utaris, ut cognoscas, quo modo res mutua relatione sibi invicema respondeam. Et revera sensus nostri, eo constilo non dati sunt nobis, ut res quales in se sunt cognoscamus, sed duntaxat, quatenus nostra:

conservationi vel utiles sunt vel noxiz.

Sed ut istam, qua sensus nostros in rerum veritate disquirenda confulimus, nobis innatam consuetudinem; lubentes exuamus, præcipuos & generaliores, in quos sensuum ductu, labimur errores, capitibus sequentibus recensere propositum est. Inde enim de supradictis facilius constabit apud unumquemque.

CAPVT VI.

I. De erroribus visus respectu extensionis in seipsa considerata. 11. Errores illi ad objecta invisibilia extenduntur. 111. De erroribus oculorum nostrorum circa extensionem respectivam.

7 Isus cæteros sensûs, ordine, dignitate, & extensione sua superat, adeò ut si sensus nobis darentur ad veritatem cognoscendam, vifus cæteris in hac disquisitione, præiret, & præcelleret. Si igitur autoritatem quam in rationem usurpant oculi, evertamus, nullis amplius ni fallor, opus erit argumentis, quibus erroris nostri convincamur,

& imposterum sensibus nostris cauti diffidamus.

Jam igitur oftensuri sumus, visus nostri testimonio, nequaquam circa rerum veritatem, sed tantum circa vitæ nostræ conservationem. fidédum esse; Ab oculis nostris in omnibus generatim nos decipi, nempe in corporum quantitate, figuris, motibus, in luce & coloribus, quibus exceptis nihil oculis nostris usurpamus. Demonstrabimus prætereà hæc omnia non actu esse, qualia nobis apparent, neminem esse qui falsis eorum speciebus non decipiatur, & ex hoc errore in errores alios innumeros non incidat. Ab extensione inchoaturi, argumenta quibus ed adducimur, ut credamus, ipsam revera non este, ut se nobis

præbet, in medium proferamus.

Perspicillis quorum autor nobis fuit Galilæus, animalcula, ipså arenula penè invisibili, longe immò centies exiliora, sæpius visa sunt. De erreribus Atomi illæ viventes non secus ac cætera animalia, gradiuntur. Habent visa refeigitur crura & pedes, offa quibus crura fustineantur, musculos quibus the extensiomoveantur tendines, & innumeras fibras in unoquoque musculo, sanfiderata. guinem denique aut fpiritus animales subtilissimos & tenuissimos, quibus mufculi impleantur & vicissim moveantur. Hæc enim si non adsint, Vide diaqui illa vivere, nutriri, ex uno loco in alium transmeare, pro variis rium Doobjectorum impressionibus, concipias? Immò potius sieri nequit ut ipsi ctorum. anatomici & naturæ investigatores, numerum, varietatem, exilitatem omnium partium, ex quibus hæc corpufcula, ut vivant omnésque vitæ functiones obeant, necessario constare debent, imaginari possint.

Imaginatio tanta tenuitate stupet & absorbetur; partes inpercepta & furtiva ferie dilabentes, non potest arripere, & ipsi rationi id nos evidenter docenti, sensus & imaginatio reluctantes, animum nostrum

fæpius fuspendunt.

Visus noster angustis circumscriptus limitibus, objecto tamen limites figere non debet. Extensioni fines præscribit quidem; sed ideò extenfionem hisce finibus includi quis frustrà concluderet. Infinita aliquatenus dici potest. Atque hæc tenuissima materiæ particula, quæ nostros

fugit

fugit oculos, orbem in quo totidem, res quamvis pro rerum proportione longè tenuiores, quot in hoc ingenti orbe continentur, etiam

contineri possent.

Hæc animalcula ab aliis animalculis minimis, fibique quemadmodum ipsa nobis, ob stupendam parvitatem imperceptis, fortè exeduntur. Quod nobis est acarus, illud sunt acaro ejusmodi animalcula perquam tenuissima. Nec impossibile est dari in natura animalcula histenuiora, & in infinitum usque tenuiora, illa ram distira acari cum ho-

mine proportione servata.

Materiae divisibilitatem in infinitum demonstrationibus evidentibus & mathematicis, possumus demonstrare; quidni igitur animalia parva & minima ad infinitum usque dari posse, vel ipsà insurgente imaginatione, crederemus? In eum duntaxat usum comparavit materiam Deus, ut ex ea, mirabilia ederet opera; cum autem certum sit nullam esse partem, licèt inter minimas sit minima, ex qua Deus pro sua infinita potentia, non possit ejusmodi animalcula eruere, cur istam potentiam infinitam, definimus? cur imaginatione nostrà finità, issus opisicis & potentiam & industriam metiendo, ideam quam opisicis summè persecti habere nos decet; temerè extenuamus.

Jam experientià duce errorem exuimus, & illum quidem non levem. Hac enim experientià animalcula acaro millies tenuiora dari posse edocti sumus. Cur his adhuc exiliora non dari crederes? Id si credas, gratis certè credes. Quin ego longè facilius existimem his à nobis jam compertis, multo minora posse reperiri. Animalcula non desunt microscopia, microscopia desunt animalculis. Hoc est nulla sunt microscopia ita tenui partium configuratione formata, ut animalcula illa

nobis exhibere possint.

Cum per hyemem, germen ex tulipæ bulbo eductum per vitrum e convexum, aut folis oculis intueor, in illo germine, folia quæ tempore verno virescere, folia quæ florem constituere & adornare debent, hoc spatiolum quo semen includitur, & sex columellas quæ illud spatiolum in interiori tulipæ parte cingunt, nulla difficultate deprehendo. Ex quibus, germen ex tulipæ bulbo eductum, totam ipsam tulipam includere, nemo est qui non colligat.

De semine synapi, de acino pomi, & generatim de quibuslibet arboribus & plantis, quamquam res oculis, ne vel ipsius microscopij ope, usurpari nequeat, idem esto judicium: nec singulas arbores, in seminis

sui germine, compendiose contineri, absurdum est dicere.

Nec id modò. Ne apportioner quidem cuiquam videri debet, si discamus in uno germine dari posse arbores infinitas; illud enim germen aborem illam cujus semen est non solum continet, verum etiam innumera alia semina, quæ novas arbores & nova arborum semina, possenti includere. Quæ iterum quantumvis minuta minutissima, poterunt adhuc alias arbores, aliaque semina primis non minus secunda, complecti. Adeò ut, hoc, quod nec insulsum nec ludicrum cuiquam,

nili :

nisi infinitæ Dei potentiæ mirabilia ideis sensuum & imaginationis metiatur, videri debet, posito principio, hand absurde dici possit, in' uno pomi acino, pomos, poma, pomorumque semina, in sæcula prope infinita dari, proportione pomi perfecta, cum pomo in semine suo, fervata; adeò ut naturæ partes hac in re illæ fint. Nempe, arbores illas evolvit & explicat, incrementum conspictium arbori illi quæ eft extrasemen suum, ministrando, dum incrementa impercepta quidem, sed realia tamen & magnitudini suæ accommodata largitur arboribus illis que in semine suo elle concipiuntur. Possunt enim esse corpora adeò minuta, ut in fibras arborum illarum, quæ in semine suo esse concipiuntur, sese insinuent, ac illis alimenta præbeant.

Quod de plantis eorumque germinibus dictum est, ad animalia ipsorumque germen pari jure transferri potest; in tulipæ germine, tulipam integram vides. Vides pariter in ovi recentis, cui non incubuit Germen ovi gallina, umbilico seu germine, pullum forte omnino conformatum. en macula In ovis ranarum cernuntur iplæ ranæ, & cum satis sagacitatis & expe-illa candida rientiæ accedet; alia præter hæc cernentur animalia in suo germine. citur in ip-Sed quocunque tandem procedat visus, ne tamen ibi subsistat mens sius ovi vinostra, quæ aciem suam longius proferre potest, quam oculi corporei telle. V. lib. possunt suam. Quid obstat igitur quo minus credamus, omnia corpora de sormatiohominum & animalium, quæ ad finem usque sæculorum generabun- ne palli in tur ab ipsa mundi creatione, producta suisse ? hoc est fæminas primo- clarissimi rum animalium, forte creatas fuisse, cum omnibus animalibus ejusdem Malpighi. speciei, quæ genita sunt, & quæ imposterum generanda erant.

Istud mentis cogitatum à vero forte non ita abludit, ut amplius ur- enlum nageri non posset. Sed in Dei opera penitius introspicere meritò extimescimus. Nihil in iis præter infinitates videas. Non modo sensûs nostri, nostraque imaginatio angustioribus circumscribuntur limitibus ut ea possint attingere, sed mens ipsa quantumvis pura puta materiæque expers, hebetior debiliorque est, ut vel in minimum inter Dei' opera, possit penetrare, ad unius atomi, ut sensuum more loquar, conspectum, ipsius acies obtunditur, hebescit, perftringitur, stupet. Sed hoc faltem mens fensibus & imaginatione præstat, quod scilicet suam infirmitatem, Deique magnitudinem agnoscat, quodque infinitum, quo absorbetur, percipiat. At verò sensus nostri, & imaginatio nostra opera Dei deprimunt nosque in imprudentem atque cæcam injectos cofidentiam, in errorem etiam præcipites agunt. Oculi enim nostri nullam in nobis ingignunt ideam, corum omnium quæ microspiorum ope, vel ipsa ratione conspicimus, corpora acaro aut animalculo illo quod Midam vocant minora, visu nostro non cernimus. Si ipsius testimonio fides adhibeatur, acarus dimidiatus, est purum nihil Midas ipsi est instar puncti Mathematici,fi dividis annihilas. Vifus igitur noster extensionem, non ut in se est, sed duntaxat ut est respectu corporis nostri, nobis repræsentat. Quia autem dimidiatus midas corpori nostro nec prodesse: nec officere potestillum visus noster nobis prorsus eripit...

Si verò oculi nostri ad microspiorum exemplar essent conformati, seu potius si acaros aut midas magnitudine non excederemus, de ipsa corporum magnitudine alià prorsus ratione judicaremus. Nam proculdubio læc animalcula oculos habent ita dispositos, ut objecta quibus circundantur, videant; & suum ipsorum corpus majus ipsis videri debet quam nobis alioqui impressiones vitæ conservandæ necessarias accipere non possent, & oculi quibus piædita sunt, ipsis forent inutilia.

Sed ut rem omninò excutiamus; attendendum est oculos nostros nihil aliud reverà esse præter perspicilla quædam naturalia, ipsorum humores idem esse cum vitro perspicillorum, & juxta crystallini humoris figuram, ipsius à tunica retina distantiam objecta multifariam à nobis videri; adeò ut non possis tutò asserere duos homines, objecta cum cadem magnitudine videre, quia duos homines vix comperias.

quorum oculi eodem modo fint conformati.

Apud omnes optices peritos hæc propositio admitti debet, objecta scilicet æquidistantia, eo majora videri, quo figura quæ in intima oculi parte exprimitur major est. Jam autem in eorum oculis quorum humor crystallinus convexus magis est, figura minores pro convexitate exprimi, pro certo constat. Quorum igitur visus obtusus objecta eminus non potest conspicere, cum crystallinum humorem habeant magis convexum, objecta etiam minora vident, quam ij qui eodem, quo cæteri homines pollent visu, aut quam senes, qui perspicillis inter legendum utuntur, & qui objecta eminus probe prospiciunt.

Hæc omnia Geometricè demonstrari mullo negotio possent; iisque probandis diutius immoraremur, si quemquam laterent. Qui verò ea doceri cupient, quamplurimos autores qui de hisce egerunt, consulant.

Cùm igitur duos homines vix reperias, qui objecta cum eadem magnitudine, videant; cumque ut plurimum eadem objecta finistro conspecta oculo eidem homini majora appareant; quam cum ea adspicit dextro, ut observatum videmus in diario Doctorum Romæ mensis Januarij 1669. cuivis clare patet hac in re judicium fensuum nostrorum elle incertissimum. Rationem igitur satius est nos consulere. Illa enim comperiemus primò nos nihil quicquam circa corporum magnitudinem absolutum posse definire; secundo nos nullam extensionis pedalis aut ipfius corporis nostri ita certam ideam nobis efformare polle,ut illud quale est illa idea nobis exhibeat. Corporum omnium minimum, fi unicum ellet, parvum non fore, ratio evincit; cum corpus illud innumeris constet partibus, quarum unaquæque, Deo sic volente terram pollet efficere, quæ respectu aliarum partium simul junctarum, nihil ellet nisi punctum. Mens itaque humana tantam non potest sibi efformare ideam, ut vel minorem extensionem possit capere aut complecti. Mens enim finita, qualis est nostra, ideam infinitam non potest suf-

Mens quidem rationes quibus hæc infinita ad se invicem referuntur hoc e. g. illo duplo majus esse, & decempedam esse quantitatem decem

pedum

pedum cognoscere potest. Sed quid in se sint, nullà potest idea com-

perire.

Sed esto; mens has suscipere possit ideas, quæ corporum extensionem exæquent aut dimetiantur. Rem enim secus se habere vix cuiquam persuadere queas; quid demum hoc dato non concesso colligere possis, videamus. A Deo scilicet nos non decipi, oculos quibus nos munivit perspicillis non esse similes quæ objecta vel augent vel extenuant; ac proinde oculos nobis res quales in se sunt repræsentare.

Nos equidem nunquam fallit Deus, sed errorum nostrorum nobismet ipsis sæpe sumus autores, judicia de rebus nimis præcipitata serendo. Sæpe enim objecta quorum idea nostro impressa est cerebro non solum actu existere, verum etiam hæc ideis nostris plane similia esse judicamus. Licet plerumque non modò sint absimilia, sed etiam non

existant.

Ex eo quod rei alicujus ideam habeo, non sequitur rem istam existere, minus verò rem istam idea mea similem esse. Ex eo quod Deus hance ideam sensibilem magnitudinis nobis impresserit, cum decempeda oculis nostris obversatur, non sequitur decempedam illam extensionem, eà qua nobis reprasentatur, majorem non habere. Nam primò eandem istius decempedae ideam sensibilem non habent omnes homines, quippe qui oculis eodem modo dispositis non praditi sint. Secundò idem homo variam habet ideam ejusdem decempedae, provt illam intuetur oculo dextro aut sinistro, ut distum est. Denique sapenumerò contingit ut idem homo varias ejusdem objecti pro variis temporibus habeat ideas: provt illud vel propinquius vel remotius esse opinatur. Ut alibi sumus exposituri.

Corpora igitur secundum veram magnitudinem suam à nobis videri, falsò huc usque præjudicavimus. Cùm enim oculi nostri in eum smem nobis tantùm concessi sint, ut corpus nostrum soveamus, munus sibi demandatum ritè quidem obeunt, dum in nobis efficiunt ideas ipsi

corpori accommodatas:

Sed ut quid de extensione corporum, ex oculorum nostrorum testimonio, judicare nos decet, doceamur. Hoc liceat nobis animo singere. Deus scilicet cœlum, & terram, ex materiæ portione ad pilæ palmariæ magnitudinem accedente, velut in sinopsin quandam contraxerit, in illa terra homines collocaverit, servatis issem quæ in hoc universo deprehenduntur proportionibus; homunciones illi sese invicem, partes corporis sui, & animalcula etiam sibi infessa sanè conspicerent. Quorsum enim alioqui ipsorum oculi. Hoc igitur supposito, homunciones illi ideas magnitudinis corporum longe diversas haberent, ab illis quas nos habemus; parvum enim orbem suum, qui nobis esset pila, velut spatia quædam infinita haberent, non secus ac nos de orbe quem incolimus judicare solemus.

Vel si id facilius à nobis concipi possit. Fingamus Deum terram hac nostrà infinitis ampliorem spatiis creasse, adeò ut hæc nova terra nostræ sit; id quod nostra erat illi parvæ de qua antea. Præterea supponamus Deum eandem in hujusce novi orbis partibus servasse proportionem, quam in hoc nostro servavit; homines hujusce novi mundi,
spatia quæ inter terram nostram & stellas maxime dissitas intercedit,
magnitudine sua excessuros esse liquet; adeò ut si cassem quas habemus corporum ideas, ipsi haberent, quassam corporis sui partes discernere non possent, alias verò cum immani crassitudine cernerent; objecta
igitur cum eadem magnitudine qua nos, ipso visuros esse, nemo sanus

cogitaverit.

Ex duabus suppositionibus anteactis, homines magni aut parvi mundi, magnitudinis corporum ideas, ab iis quas nobis efformamus, diverfas sibi efformaturos esse manifesto liquet, si saltem supponas ipsorum oculos, abjecta circumiacentia, pro corporis proprij ratione, ipsis repræsentare. Si autem homines illi oculorum testimonio freti, corpora eandem quam oculis usurpant, habere magnitudinem, audacter asserent, hallucinarentur haud dubie; id tamen non minore jure quo nos possentasserera atque propugnare. Jam igitur illorum exemplo moniti teneamus, nos de magnitudine corporum quibus circumdamur, esse per quam incertos, & visu nostro nihil posse comperire, præter relationem, sive potius corporum istorum cum nostro convenientiam. Oculos nostros denique, in eum usum non suisse comparatos, ut ab illis rerum veritatem edoceamur, sed tantùm ut utilia à noxiis secernere queamus.

Sed non modò circa objecta visibilia oculis suis credunt homines, verum etiam circa invisibilia. Quæ non vident, continuo non existere arbitrantur, oculis suis perspicacitatem penè infinitam arrogantes; hoc præjudicio præpediti innumerorum effectorum naturalium causas ignorant. Illa enim essecta facultatibus quibusdam & qualitatibus imaginariis non rarò tribuunt, horum causas reales, quæ in variis corpo-

rum configurationibus confiftunt, nescientes.

Quia, exempli gratià, aëris, flammæ, multò magis lucis, & aliûs cujustdam materiæ subtilioris particulæ ipsos sugiunt, tum hasce particulas vel non existere, vel mullà vi ant actione pollere facilè autumant. Unde sit ut ad qualitates occultas, facultates ve imaginarias, hæc omnia essetta, quorum particulæ illæ imperceptæ genuina sunt causa, ex-

plicaturi, confugiant.

Ut rationem qua hydraulis sursum elevatur aqua, explicent, horrorem vacui nobis obtrudere malunt, quàm ad aëris gravitatem consugere; maris æstum lunæ qualitatibus quàm aëris terram ambientis, prestioni, tribuere exoptant magis: singere in sole facultates attractivas
elevandis vaporibus aptas, quàm vapores illos, soli impulsioni à partibus materiæ subtilis, quam sol indesinenter respergit, sactæ, tribuere
satius existimant.

Illorum sententia, qui nihil admittunt præter sanguinem & carnem ut motuum quibus animalia moventur, ipsorum habituum, & memoriæ

moriæ corporeæ hominum rationem reddant, ipsis debet ludibrium; quippe qui cerebrum oppidò parvum concipientes, illud tantæ capacitatis esse non existiment, ut vestigia rerum innumerabilium conservare possit; animam in bestiis, quæ nec sit spiritus nec corpus, concipiant necne, admittere; qualitates & species intentionales, ad explicandum habitus & memoriam hominum, aut similia quorum in mente nostrà nec vola nec vestigium reperitur, singere malunt.

Si fingulos errores ex hoc præjudicio natos enarrare aggrederemur, nullus dicendi foret finis. Ex illo omnes penè qui admittuntur in Phyfica errores, manarunt. Et si quis rem attentus velit considerare, non

poterit quin obstupescat.

Sed quamvis his insistere non sedeat animo, aspernationem tamen illam, qua homines insecta quædam, & animalcula, ex materia illà quam corruptam vocant oriunda despiciunt silentio prætermittere non poslumus; aspernatio certè illa iniqua est, & solius ignorantiæ atque præconceptionis fructus. In natura nihil est aspernabile. Deus ipse in operibus suis nihil desiderat, cur igitur illa nos non magni faceremus? minimi culices animalia grandiora persectione sua exæquant, ipsorum membra cum eadem proportione adtemperata sunt, quid? ornamentis quibusdam ipsorum parvitatem Deus compensasse videtur. In ipsorum caput oculos injice, cristas, coronas, aliaque id genus ornamenta, conspicies, quæ artem hominum luxuriantem longius exuperant. Et homines illos in Magnatum Principumque aulis versantes ausim provocare, nihil sanè oculis suis quantumvis luculentum & magnificum, usurparunt, qued ad decorem qui in muscæ capite perspicillo conspicitur, accedat.

Hæc equidem tenuissima sunt, sed quis non miretur tot mirabilia in tam exiguo spatio contineri posse? Isthæc autem licet vulgaria, non est quod quis in minimo habeat pretio, numerus de persectione nihil detrahit; quin imò cò se præbet magis admirandum Deus, quod hæc animalcula creando, numerum penè innumerabilem mirabilium tam

magnifice tamque copiose ediderit.

Hæc omnia tamen adeò pulchra, vifum nostrum fugiunt; ipse imbecillitate sua, nos eò adducit, ut opera Dei prorsus stupenda despiciamus. Quia animalcula illa respectu corporis nostri sunt tenuissima, quasi absolute & ਕੋਸਮੇਓ parva essent, aut esse possent, imprudentes

defpicamur.

His igitur edocti exemplis, ne imposterum sensuum impressionibus, circa corporum magnitudinem sidem adhibeamus incautam. Cum, verbi gratia, avem dicemus esse parvam, id à nobis absolute ne intelligatur; nihil enim in se aut magnum est, aut parvum. Avis cum musca collata magna est; quod si parva videatur dum illam cum corpore confers; ne statim credas illam revera parvam esse. Corpus enim nostrum, caterorum corporum non est mensura, Sed res ut certior evadat.

Corpus nostrum cum terræ globo componatur, tunc minimum videbitur. Iterum terram, cum circulo illo quem sol aut ipsa terra circa se invicem describunt componito, & circulum illum cum spatio quod inter nos & stellas fixas interjacet; & sic deinceps spatia ad infinitum usque, ut sieri potest, imaginator, magnitudinem corporum respecti-

vam ese hoc pacto, nullo negotio comperies.

Verum nequidem credendum est, sensûs nostros nos accurate docere relationem quam ad nostrum habent, cætera corpora. Accurationem enim in cognitionibus fensuum, quæ vitæ conservandæ duntaxat inferviunt, frustrà quæras; Proportionem quidem illam satis accurate judicamus, cum corpora nobis propinqua funt. Sed quo plus à nobis recedunt, eo minus etiam à nobis cognoscuntur, quia nempe minus ad nos referentur; idea aut fenfus magnitudinis, qui in nobis corporis cujuslibet præsentia excitatur, statim atque ita recedit ut nobis nocere non valeat, in nobis extenuatur. Vice versa idea illa crescit statim atque illud corpus ad nos accedit, aut potius statim atque relatio quam illud corpus ad nostrum habet, augetur. Denique si relatio illa omnino desinat, hoc est, si quoddam corpus à nobis tanto distat spatio, vel adeo exiguum est, ut nobis nocere non possit, illud pariter sentire desinimus,. Visu igitur relationem quæ est inter cætera corpora & nostrum, immo relationem quam inter se invicem habent, judicare interdum possumus; sed ipsa ejusdem esse magnitudinis, quæ nobis apparet, non est quod credamus.

Oculi nostri exempli gratià, solem & lunam quasi quantitatem pedalem aut bipedalem duntaxat haberent, nobis repræsentant. Sed hæc astra tam arcto constringi spatio non est arbitrandum, ut Epicurus & Lucretius arbitrati sunt. Eadem luna oculis nostris, stellis maximis, major videtur; ipsam tamen longè minorem este, nemo est qui inficietur. Sic, ut ex quotidianà constat experientia, duorum aut plurium corporum magnitudinem sepe non possumus conferre, quia scilicet ipsorum distantiam non satis accurate assequi possumus. Quid plura? vix de proportione duorum corporum nobis proximorum possumus judicare; & possequam ipsa manibus diu libravimus, dubiè sepiusculè hæremus, ut id facilè patet, cum quis nummos duos penè æquales inter se compositurus est. Alterum enim alteri subjici necesse est, ut quis major quisve minor sit, tutius cognoscatur. Oculi igitur nostri non modo nos circa corporum magnitudinem decipiunt, verum etiam circa mutuam.

ipsorum relationem.

CAPVT VII.

I. De erroribus oculorum nostrorum circa figuras. I I. Nos de minimis nullam habere cognitionem. 111. Cognitionem quam de maximis habemus non effe accuratam. IV. Quedam judicia naturalia, quibus errorem vitamus, explicantur. V. Fadem ipfa judicia in occasionibus quibusdam singularibus nos decipere.

I Isus noster circa figuras, quam circa quodlibet aliud, in errorem nos rarius inducit, figura enim in se & absolute considerata nihil eft, ipfius natura, in fola relatione que est inter partes spatium aliquod De erroribus terminantes, & punctum quod in illo spatio concipitur, quodque sicut visus nofiri in circulo vocare possumus, centrum figuræ, consistit; adeò ut figura sit circa figura. proprie magnitudinis determinatio. Multifariam tamen circa figuras

erramus, nec ullam quidem fenfibus accurate cognoscimus.

Omnimodam extensionem ab oculis nostris non conspici, sed eam folum quæ cum corpore nostro aliqua proportione convenit, statim probavimus, unde etiam omnes minimorum animalium, ut & corporum Minimarum tum durorum tum liquidorum partes à nobis non videri, liquidò pa- figurarum tuit. Cum igitur partes illas ob nimiam exilitatem non possimus perci- babere cognipere, figuras quoque partium illarum nos fugere necesse est, cum fi- tionem. gura corporum nihil aliud fit quam ipforum terminus. Jam igitur innumeras figuras, oculi nostri nobis non exhibent. Unde fit ut, mens ipforum capacitati plus æquo fidens, remque satis non expendens, hascefiguras non existere sæpins existimet.

Corporum verò visui nostro accommodatorum, quæ sane præ cæteris pauca funt, figuram aliquatenus quidem, fed nunquam accurate Cognitionem sensibus nostris apprehendimus. Ne visu quidem, an rotunda & qua- maximadrata figura, quæ ambæ figuræ sunt omnium simplicissimæ, non sit Elli- rum non este sis & Parallelogramma, quamquam istas figuras præ manibus & ob

oculos habeamus, certiores tamen evadere posiumus.

Nec id modo; si linea longior sit, an illa sit accurate resta an verò fecus judicare penes nos non est, nisi amustim habeamus. Quid amustim narro? ne quidem tenemus an ipfa amuffis fit rite constituta. Ni tamen, ut vel pueri norunt, lineam cognoscas ullam aliam figuram cognoscere frustra speres.

Illud est quod de figuris nobis ita propinquis, ut eas oculis usurpemus, manibusque teramus, dicendum suppetit. Verum si eas supponis diffitas; Quam varie in oculorum nostrorum internam partem sese projicient? Illud enarrare foret inutile. Si quis hac sibi confirmari cupiat, adeat optices peritos, figurasque que in tabulis reperiuntur, ipse examinet, Si enim Pictores, figuras illas, ut in statu genuino & naturali spectatoribus

DE INQVIRENDA

32

spectatoribus appareant, immutare coguntur, & circulum, exempli gratià, Ellipseos adinstar pingere, quis hinc, visum nostrum circa objecta non picta, errare non colligat? sed errores illi novis sensationibus castigantur, quæ veluti judicia quædam naturalia haberi, & judicia sensum appellari, fortè non immeritò possent.

IV.
Explicatio
quorundam
judiciorum,
quibus errorem vitamus.

Cùm exempli gratià, cubum conspicamur, ipsius latera sese nunquam ita in oculos nostros projiciunt, ut in ipsorum internà parte imaginem similis magnitudinis efficiant. Quippe imago uniuscujusque lateris quæ in retinà sive nervo optico pingitur, cubo juxta opticæ leges pisto, similis est; unde sit ut sensatio quam in nobis excitat illa imago cubi latera inæqualiter nobis repræsentare deberet, quandoquidem illæ in cubo pisto inæquales sunt. Illas tamen sacies videmus æquales sine erroris discrimine.

Id autem ex judicio quodam naturali oriri, quis fortè dicere posset :

Facies, scilicet, cubi maximè dissitas non debere, in internà oculorum nostrorum parte imagines formare æqualis magnitudinis ac facies quæ sunt maximè propinquæ. Quia verò sensus sentiunt tantum, nunquam verò propriè loquendo judicant, constat judicium illud nihil aliud esse præter sensationem compositam, quæ proinde nonnunquam salsa esse potest.

Quia tamen. id quod in nobis nihil aliud est præter sensationem; respectu Autoris Naturæ qui illam in nobis excitat, veluti quoddam judicium haberi potest: de sensationibus, tanquam de judiciis naturalibus, nonnunquam loquer, quia hæc formula loquendi ad id videtur aptior, ut ratio dictorum reddatur; ut in Capite nono sub sinem, & in multis aliis locis videre est.

Quamvis autem hec judicia sensûs nostros multisariam castigent & emendent, nosque ab innumeris vindicent erroribus, occasionem tamen errandi nobis aliquando præbent. Si, exempli gratia, turris campanariæ, pone ingentem murum aut pone montem sitæ, apicem prospicio, tum mihi, propinquus parvusque satis videbitur. Quòd si deinceps ipsum in eadem quidem distantia situm videamus, sed ita tamen ut multa terrarum jugera, multæque domus inter me & ipsum interjaceant, tum & remotior & major mihi apparebit. Quamvis utroque modo, projectio radiorum è turri emissorum, sive imago turris quæ sit in intima oculi mei parte, eadem prossus sit. Cur apex ille nobis major videatur hæc causa prosersi potest; hoc scilicet judicium naturaliter ferimus: nempe si tot terræ inter nos & turrim campanariam interjaceant, certè remotior & ideò cessior esse debet.

Quòd si vice versà nullas terras inter oculos nostros & turrim campanariam deprehendamus, quamvis porrò multas interponi, ipsamque turrim esse remotissimam non ignoremus, quod notatu dignum est, proxima tamen & brevissima, ut dixì, nobis videbitur. Et id pariter si judicio quodam menti nostræ veluti nativo, quo turrim illam non plus sexcentis passibus dissiam judicans, illam quoque sub hac distantià & figura fibi pingit. Imaginatio enim nostra ampliorem extensionem inter objecta & oculos noftros interjectam non folet fibi repræfentare, nifi aliis objectis interjacentibus vifu fenfibili perceptis, aliquid ulterius imaginetur.

Nec-aliam ob causam, Luna in ortu suo aut in occasu longe gran- Vide Caput dior nobis videtur, quam cum supra horizontem nostrum elevata emi- 9. sub finem. net. Quippe propter ipfius elevationem nulla inter ipfa & nos objecta. cernimus, quorum magnitudinem dimetiri poslimus, ex quorum collatione de Lunæ magnitudine queamus judicare. At paulo post ipsius ortum, vel cum ad occasum vergit, inter ipsam & nos, multos videmus campos, quorum magnitudinem propemodum cognofcentes, pro illa magnitudine lunam remotiorem, ac proinde grandiorem ese judicamus.

Et observandum est ipsam, cum supra capita nostra eminet, quamvis ratione certò sciamus esse remotissimam, à nobis tamen videri quali minima esset & proxima. Quia nimirum ejusmodi judicia naturalia visûs, ejusdem visûs perceptionibus duntaxat nituntur, & à ratione corrigi non possunt;adeò ut iis ducibus sæpe in errorem incidamus judicia libera ipsis consentanea ferentes. Cum enim judicamus ut sentimus, femper fallimur, cum è contra nunquam fallamur dum judicamus ut concipimus. Corpus enim corpus folum docere potest, at Deus verita -tem usquequaque docet, ut alibi demonstrabo.

Falsa hæc judicia non modò circa corporum distantiam & magnitudinem, quod iftius quidem non est capitis, verum etiam circa figuram nos decipiunt. Solent, verbi gratia, Lunam, cæteraque corpora sphærica remotissima, tanquam plana essent, & circulorum adinstar, videmus. Quia à nobis tantopere distant, ut discernere non possimus, an pars illa quæ è regione nostri sita est, aliis partibus sit propinquior; unde fit ut illam æquidiftantem judicemus. Eadem de causa stellas omnes & cæruleum illum colorem qui in cœlo apparet à se invicem æqualiter distantia, ac veluti in fornice quodam accurate convexo collocata existimamus. Quia mens nostra ubi inæqualitatem non agnoscit, æqualitatem supponere solet, quam tamen,nisi evidentia convicta, non deberet admittere.

Errores visus noftri circa corporum figuras fusius non explicamus, curiofis ad optices peritos ablegatis. Et certe hæc scientia, nihil præter oculos fallendi rationem docet. Totaque ipfius solertia in co versatura ut nos in judicia naturalia, de quibus supra intempestive facienda, impellat. Idque tot rationibus heri potest, ut inter omnes figuras, nulla sit quæ mille modis non possit pingi, adeò ut visus haud dubiè in errorem labatur. Sed hæc excutiendi tempus non est. Hæc dicta sufficiant ut oculis nostris circa ipsas corporum figuras diffidere, affuescamus; licer circa figuras rarius quam circa quodlibet aliud, decipiant,

APVT VIII.

I. Ab oculis nostris nos non doceri magnitudinem aut celeritatem moins in se considerati. II. Durationem ad motum cognoscendum necessariam, nobis ignotam esfe. III. Exempla errorum visus noftri circa motum & quietem.

Am præcipuos & generaliores visus nostri errores circa extensionem & figuras deteximus, nune verò ejusdem visus errores circa materiæ motum emendare par est. Quod nullo fiet negotio, si ad ea quæ de extensione pramissa sunt, attendamus. Tanta enim est inter hac duo, convenientia atque relatio, ut fi circa corporum magnitudinem erremus, circa ipforum motum, errandi ineluctabilis incumbat necellitas.

Sed ut omnia clarè & distincte à nobis dicantur, prima fronte amovenda venit aquivocatio, que est in voce motus. Vox enim illa duo vulgo fignificat. Primo vim illam, quæ in corpore moto inesse, motumque efficere creditur: Secundò translationem continuam corporis alicujus, ab alio corpore quod in quiere effe concipitur, recedentis, aut ad illud accedentis.

Quum, exempli gratia, globulum quendam motum fuum alteri globulo communicasse dicimus, tum motus primo sensu sumitur. Si verò simpliciter dicimus globulum esse in maximo motu, tum motus sumitur secundo sensu. Uno verbo iste terminus, motus, denotat simul causam & effectum quæ duo tamen toto genere differunt.

Circa vim motum corporibus indentem, ipsaque transferentem, gravissime nec fine periculo errare mihi videntur Philosophi. Speciosi illi termini, natura, scilicet, & qualitates impresse quorsum inventi sunt? nisi Vid. cap 3. ut Doctorum illorum Jeusorouw ignorantiam, impiorumque licentiam prætexant,ut facile effet probatu. Sed de illa vi corpora movente verba faciendi hic non datur locus, in ipfa enim nihil est visibilis, jam autem de erroribus visûs nunc agitur. Res igitur suo tempore fiet.

Motus, secundo sensu accepto hoc vocabulo, scilicet, pro translatione corporis ab alio corpore secedentis, est aliquid visibile, de quo

hoc capite nobis agendum est.

Visum nostrum, non corporum magnitudinem in se, sed tantum relationem illam qua fibi invicem & corpori nostro respondent, nobis exhibere, capite 6. demonstrasse mihi videor. Unde colligo,nos velocitatem aut tarditatem ipsorum motus accurate cognoscere non posse, sed duntaxat relationem sive convenientiam mutuam quæ est inter motus istorum corporum, & præcipue inter motum illum quo corpus nostrum moveri solet. Quod sic probo

1. part. lib.3.

Non

Non possumus judicare de intentione motûs alicujus corporis nist ex spatio, quod illud ipsum corpus emensum est, id clarum est. Si igitur oculi nostri veram spatij confecti longitudinem nobis non ostendunt, prosectò nec veram motûs intentionem ipsi patesacere poterunt.

Istud argumentum omnem vim suam desumit, ex iis quæ jam de extensione dicta & demonstrata sunt. En tibi unum quod nihil habet prius unde dependeat: Illud est igitur quod dico. Licet clarè cognosceremus longitudinem spatij confecti, non tamen inde sequeretur, nos posse

eadem ratione cognoscere intentionem motûs.

Motàs intentio seu velocitas duo includit. Primò translationem corporis ex uno loco in alium, ut Lutetià, San-Germanum. Secundò tempus quod in illa translatione insumptum est. Jam autem ut scias, an quis motu rapido, an vero lento istud itineris emensus suerit, non sufficit si teneas accurate intercapedinem quæ exstar inter Lutetiam & San-Germanum, quantum prætereà in eo itinere temporis spatium insumpserit, sciendum est. Itineris ergo longitudinem posse cognosci non inficior: sed visu seu alià quavis ratione, tempus quod in illo itinere consciendo consumptum est, veramque durationis magnitudi-

nem posse cognosci, pernego.

Nec aliam ob causam una hora quatuor diuturnitate sua nobis exequare interdum videtur, & vice versa alias quatuor horæ sine sensu præterlabuntur. Quum, verbi gratia, voluptate persunderis, tum singulæ horæ momentaneæ sunt, quia scilicet, tempus dulci quadam & impercepta celeritate essuit. Quum verò animus mærore consecsus est, vel dolore quodam vehementissimo assistatus, tunc dies annorum ad instar produci videntur; mentem enim tam operosæ durationis tædet; durationem illam eò sentit facilius, quo ipsi attentius incumbit. At verò per gaudium sive per voluptatem; animus à semetipso præcisus, & in unum voluptatis objectum dessus tædium molliter sallit. Quemadmodum enim picta tabella, singula seorsim in ea speculanti, grandior videtur, aut sicut caput muscæ microscopij ope undequaque circumspectum, maximum apparet; sic mens, dum suæ durationis partibus attentior adhæret, ipsam longiorem experitur, & apud se sentit.

Quibus positis, Deus mentem nostram durationis partibus ita potest adjungere, multas brevissimo temporis spatio sensationes in ea excitando, ut unica hora multa sæcula implere videatur. Quemadmodum
enim nullæ sunt atomi in corporibus, nullum pariter est temporis
punctum indivisibile; & quemadmodum minima materiæ particula
in infinitum divisibilis est, sie partes durationis in partes breviores,
& brevissimas ad infinitum possent dividi, ut demonstratu facile est.
Si igitur mens durationis suæ partibus ita attenderet, ut sensationes
in ea excitarentur, quæ vestigia satis profunda relinquerent, illa sanè
duratio ipsi multò longior videretur.

Sed quid plura? horologiorum usus, durationem accurate non cog-

DE INQVIRENDA

nosci satis superque probat. Si enim motus velocitas, non cognità prius durationis longitudine, cognosci nequit, hine sequitur intentionem motus absolutam non posse accurate cognosci, si prius longitudo du-

rationis absoluta non cognoscatur.

Quia vero relationes aliquot durationum, sue rationes aliquot quibus tempora sibi invicem res pendent, cognosci possunt, sic relationes aliquot motuum, sive rationes quibus motus sibi invicem respondent, cognosci queunt. Quemadmodum enim, annum solarem longiorem este Lunari cognoscere potes; sic tormentarium globum testudine velocius ferri facile comperias; adeò ut, si velocitatem motus absolutam & in se nos non edoceant oculi nostri, illorum tamen ope intentio motus respectiva qua ratione scilicet motus hic cum illo conveniat, nobis innotescit. Quod corporis nostri conservationi sufficit.

Nos visu nostro circa corporum motum decipi multoties quidem agnoscimus, nec rarò quæ nobis moveri videntur, quiescunt, & vice versa quæ videntur quiescere, moveri tamen sæpius contingit. Quum, verbi gratia, navi velociter & æquabiliter vestæ insideo, terræ & urbes recedere mihi videntur, illæ scilicet moveri videntur, dum navis

quiescit.

Pariter, homo quispiam super Planetà Martis constitutus, solem, terram, cæterosque Planetas cum stellis sixis, intra 24.aut 25.horas, quo temporis spatio Mars circa axem suum movetur, circulum suum agere, visa suo judicaret. Terra tamen sol, stellæque circa hunc planetam non feruntur; adeò ut homo ille quiescentia moveri crederet; ipseque dum

moveretur, quiescere sibi videretur.

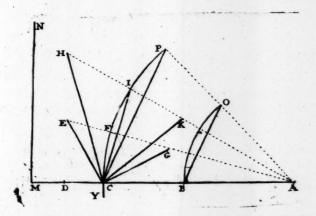
Cur homo navi insidens ab errore oculorum suorum facilius sese expediret, dum alter in planeta Martis constitutus salse opinioni sue præstracte adhæreret, hie non explico. Nemo est qui hujuse rei causam per se non agnoscat. Sed ut causa illa facilius innotescat. Huie exemplo attendendum est; Fingamus hominem in navi sumno sopitum, derepente expergesieri, quid si expergesactus, nihil præter summum alicujus navis malum ad se accedentem videret certe si nec vela turgida, nec nautas operi instantes nec ullam aut in se aut in navi in qua sedet, agitationem succussionemve deprehenderet, utra ex duabus navibus moveretur dubius ambigeret; & hujuse rei comperiendæ causa oculos suos, ipsamque rationem suam frustra consuleret.

CAPVT IX.

Idem argumentum tractatur. 1. Errores visus nostri circa motum generaliter demonstrantur. 11. Cognoscendam esse objectorum distantiam, prius qu'am de ipsorum motus velocitate judicium siat. 111. Rationes quibus distantia cognosci possunt examinantur.

Mnes errores, in quos visus noster circa motum nos injicit hoc exemplo, veluti argumento generali, demonstrari possunt.

I.
Errores Visus nostri
circa motum
generaliter
demonstran-

A, Sit oculus spectatoris, C verò objectum quod ab A satis distitum Suppono. Hoc posito illud est quod dico, quamvis objectum in C positum immotum maneat, illud tamen ita potest conspici ut ad D recedere,& etiam ad B accedere videatur, quamvis objectum ad D recedat ita tamen videri potest, ut immotum in C, & etiam ad B accedere cenfeatur. Et vice versa, quamvis ad B accedat, ita tamen potest videri, ut in C immotum manere, necnon etiam ad D tendere credatur. Quamvis objectum à litera C usque ad literam E, vel H, vel G, vel K progressum fuerit, illud tamen à C, usque ad F, vel usque ad I, tantum promovisse credere poslumus. Et è contrà quamvis objectum à C,usque ad F, aut usque ad I motum fuerit, illud tamen usque ad E, aut H, vel ad Gaut K, motum existimari potest; Quod si objectum moveatur per lineam à spectatoris oculo æqualiter distantem, hoc est per circunferentiam cujus spectator sit centrum; quamvis objectum à C in P moveatur, à B tamen ad O duntaxat illud moveri quis posset credere, ut è contra quamvis ex B ad O, tantum moveatur, ita tamen conspici potest, ut à C ad D moveri credatur,

TI. Bognefcendam efe ob fi, &c. jedorum diflantiam , pris faram de ipforum cium fiat.

quibus obje-Horum di-Aantia cogmofeitur.

Si ultra objectum C, aliud objectum M, verbi gratia, reperiatur. quod quamvis versus N, moveatur, immotum tamen existimetur : licet objectum C immotum maneat, vel saltem multo tardius moveatur versus F, quam M, versus N; versus Y moveri videbitur. & vice versa.

Has omnes propolitiones, si ultimam quæ difficultate caret excipias, hoc uno nos scilicet de distantia objectorum tuto non posse judicare. demonstrari, liquidò patet; si enim de distantia certum judicium ferre motus velo nequimus, hinc liquet nos non posse tenere, an C versus D progres-

sitate judi fum fuerit, an verò ad B accesserit, & sic de cæteris.

Ut autem comperiamus, an judicia, quæ circa objectorum distan-111 tiam ferimus, fint certa, qua ratione ad ejusmodi judicia procedamus, Examinan- animadvertendum est; si ad illa, ratione incerta procedimus, certe jutur rationes dicia errore vacua esse non poterunt. Jam autem variis rationibus ad illa judicia nos accingimus, que nobis excutiende funt.

Prima, qua & universalior & sape tutior ratio est, qua distantiam objectorum pollimus dignoscere, est angulus quem formant radij ex oculis nostris emissi, cujus anguli caput sive apex, est objectum ipsum; hoc est, objectum est punctum in quo radij angulum efficientes, concurrent. Cum angulus ille maximus est, objectum etiam proximum videmus, cum verò angulus minimus est, tum etiam videmus objectum maxime dissitum. Mens igitur nostra de objectorum proximitate aut distantia judicat, prove situs oculorum nostrorum, variis anguli istius mutationibus immutatur. Quemadmodum enim cæcus, duos baculos rectos quorum longitudinem nequidem cognosceret, præ manibus te-Mens her nens, Geometrià tamen quadam naturali, distantiam alicujus corporis, emma judi- illud scilicet corpus duobus baculis suis attingens, juxta dispositionem tribuo non & distantiam manuum suarum, aliquatenus saltem dignoscere posset; fert; judicia ita mens de objecti cujufpiam distantia judicat ex oculorum suorum hac natura- dispositione; que dispositio diversa est, secundum magnitudinem aut parvitatem anguli cujus ope objectum illud videt, hoc est, secundum objecti propinguitatem & distantiam.

Hoc facili experimento quivis rem poterit clare percipere. De extreigitur lo- mo filo suspendatur annulus, ita ut iplius interna capacitas nobis non quor perspi- sit adversa; vel terræ intrudatur baculus, dum alium baculum in exeuitatis cau- tremo recurvum præ manibus gestabis; Posteà verò tribus vel quatuor sic. 4. cap. 7. passibus ab annulo, aut à baculo in terram infixo secede; alterum oculum manu tuâ occludes, altera verò manu annulum trajicere vel baculum baculo quem in manu gestas ad altitudinem oculi aut circiter, . transversum ferire conator. Quod primo facillimum existimasti id centies tentatum te non tamen potuisse assequi miraberis. Quod si baculo deposito annulum digito transversum agere velis; rem quamvis pro-

ximus, non fine difficultate poteris efficere.

Sed cum dixi, annulum effe trajiciendum, baculumque feriendum, utrumque in transversum positum esse intellexi; res enim alioqui chet facillima

lia nihil aliud funt præter fenfationes ; fic facillima, & facilior quidem altero oculo clauso quam si utrumque

aperires; hoc pacto enim ictus, facilius dirigeretur.

Cur autem annulum illum, altero duntaxat oculo aperto, vix potes trajicere, hæc est causa, nimirum altero oculo clauso, angulus de quo supra, nobis non innotescit. Ut enim anguli magnitudinem cognoscas, non sufficit cognoscere magnitudinem basis istius anguli, & magnitudinem alterius ex illis duobus angulis quem efficit alterum latus in basi; quod ex præcedenti experimento clarum est; sed prætereà necesse est cognoscere alterum angulum, quem efficit alterum latus in basi, aut longitudinem alterius ex lateribus. Quod accurate dignosci nequit, nisi alterum oculum aperias. Quocirca mens Geometrià sua naturali, ut distantiam annuli cognoscat, uti nequit.

Dispositio igitur oculorum, quæ comitatur angulum radiorum vifualium, qui in objecto occurrunt & secantur, ratio melior est & universalior qua mens ad dijudicandam rerum distantiam utatur. Si igitur angulus ille manisestò non immutatur quum objectum paulò dissitum est, sive ad nos accedat, sive à nobis recedat; ex hoc ipso inferre poteris hanc rationem dijudicandæ objectorum distantiæ, vitiosam &

falsam esse.

Hunc autem angulum non mediocriter mutari, quum objectum ab oculis nostris uno pede distans ad quatuor pedes transfertur nemo non videt, at verò si à quatuor pedibus ad octo pedes transferatur, tum mutatio non erit adeò manisesta; si ab octo pedibus ad duodecim, minus; si à mille pedibus ad centum pedum millia, tum penè impercepta si te mutatio; mutatio denique illa, si ulterius, vel in spatia usque imaginaria transferatur objectum, impercepta prorsus siet. Adeo ut si spatium memorabile inter A & C intercedat, mens hac ratione, an objectum sit propinquum literæ B, an verò literæ D, cognitura non sit.

Hanc ob causam, Sol & Luna nubibus involvi nobis videntur, quamvis ab iis, infinitis propemodum distent spatiis; codem adducti præjudicio, singula astra æquidistantia cometasque stabiles, & sub sinem cursus sui penè immotos, imaginamur. Ipsos etiam cometas post aliquot menses penitus dissipari, arbitramur, quia nempe à nobis, per lineam rectam & oculorum nostrorum respectu directam, recedunt; atque hoc pacto in ingentia illa spatia, unde non redeunt, nisi post multos annos vel etiam post multa secula sese recipiunt, & oculis nostris subducunt.

Secunda ratio quâ mens utitur, ut cognoscat objectorum distantiam, consistit in oculorum dispositione diversa, ab ea quam supra exposui. Ut secunda illa ratio explanari possit id cognitum velim; nimirum; Figura oculi, juxta diversam objectorum distantiam, diversa quoque necessariò debet esse. Quum enim homo quispiam objectum sibi proximum videt, oculi ipsius longiores esse debent, quam quum objectum remotius est; ut enim radij issius objecti in nervum opticum coincidant, quod quidem, ut sat visso, necesse est; sane distantia inter nervum opticum & crystallinum, major esse debet.

Si equidem crystallinus convexior heret, quum objectum propinouum est; id perinde esset ac si oculus extenderetur; sed crystallinum. facile mutare posse convexitatem suam, credibile non est; præter quam quod, oculum extendi sive produci, experimento manifesto patet. Anatomià enim docemur quosdam esse musculos, qui oculum circundant, istosque musculos oculum prementes sentimus, cum aliquid cominus spectamus.

Sed quo pacto id hat tenere hic nil opus est, satis est, si sciamus oculi dispositionem immutari; sive à musculis illum circundantibus prematur, five nervuli correspondentes ligamentis illis altaribus, que crystallinum inter alios oculi humores suspensum tenent, remittantur, ad augendam crystallini convexitatem, vel intendantur ad ipsam mi-

nuendam.

Mutatio emm, qualiscunque tandem illa fit, eò tantum fit, ut radii objectorum in nervum opticum rectà coincidant. Jam autem five objectum quoddam quingentis aut sexcentis passibus, sive decies mille leucis à nobis distet, cum eadem prorsus oculorum dispositione à nobis prospicitur, nullà in museulis oculum circundantibus aut nervis qui ligamentis ciliaribus crystallini correspondent, memorabili immutatione facta; radiique objectorum in retinam five in nervum opticum accuratissime coincidunt. Mens igitur objecta decem aut etiam centum millibus leucarum dislita, quingentis aut sexcentis tantum passibus distare judicat, cum scilicet de istorum objectorum distantia, ex solà illa oculorum dispositione, de qua loquutus sum, judicium fert.

Hanc tamen rationem, mentem in judiciis suis adjuvare certum est. cum objectum est propinquum. Si, exempli gratia, objectum semipede duntaxat difter, ipfins diftantiam, dispositione musculorum oculos nostros ut longiores fiant, prementium, facile discernimus; atque hæc dispositio non fine dolore aliquo comparatur. Si idem objectum duobus pedibus diftet, diftantiam illam adhuc discernimus, quia dispositio quamvis non amplius dolorem, fenfum tamen quendam in mente gignit. At si objectum illud aliquot pedibus adhuc amoveatur, dispofitio musculorum mentem nostram adeò debiliter afficit, ut judicio

nostro circa distantiam objecti, quicquam opitulari definat.

Ambæ igitur illæ rationes cognoscendæ objectorum distantiæ quas jam enarravimus, prorfus inutiles funt, cum objectum illud sexcentis aut circiter pallibus distat; nec etiam quamvis objectum propius admo-

veatur, tutæ haberi poslunt.

Terria ratio confistit in magnitudine imaginis, que in interna oculi nostri perte pingitur, quæ objecta nobis repræsentat; imaginem istamminui, recedente objecto, nemo est qui diffireatur. Sed quo objectum quod fitum fuum mutat remotius est, eò magis, imaginis diminutio impercepta est. Cum enim objectum quodpiam ab oculis nostris iam satis distat, ut sexcentis, verbi gratia, passibus, aut alio quovis spatio. simili pro objecti ipsius magnitudine; objectum illud, inquam, non

Tertia vatio qua de cb. jestorum di-Rantia 14dicium fer-IM.

mediocriter .

mediocriter potest recedere, nulla tamen in illius objecti imagine sensibili immutatione facta, ut demonstratu facile eft. Tertia igitur illa

ratio, codem quo priores, laborat vitio.

Præterea observandum est mentem, objecta illa remotiora non judicare, quorum imago picta in retina, minor est. Quum, exempli gratia, hominem & arborem, & utrumque centum passibus à me distitum, aut plures in cœlo stellas adspicio, hominem arbore, stellasque minores, majoribus este remotiores, statum non judico quamquam hominis & stellularum imagines in rezina picta, minores sut imaginibus arboris & stellarum majorum. Insuper objecti magnitudo cognoscenda est, ut ipsius distantia aliquatenus saltem cognoscatur. Quia autem compertum mihi est, domum homine majorem este, licet imago domus, hominis imagine major fit, domum tamen homine ideò propinquiorem esse, non judico. De stellis res pariter se habet. Illas oculi nostri in eadem distantia positas nobis exhibent : nonnullas tamen aliis longe remotiores esle, per quam verosimile est. Cum igitur innumera fint objecta, quorum magnitudinem non cognoscimus, innumera pariter effe, quorum distantia nos latet, credere par est.

De objecti alicujus distantia, ex vi qua in oculos nostros agit, etiam judicamus; objectum enim remotum, objecto propinquo longe debilius agit; necnon ex dikinctione & perspicuitate cum quá imago objecti pingitur in oculo, cum enim objectum dislitum est, tum oculus ut illud videat, latius patere debet, unde fit ut radij in oculum confusus coincidant. Hane ob causam objecta subobscura, aut minus distincte à nobis confpecta, dislita videntur, cum è contra, corpora lucida, & distincte à nobis visa, propinqua videantur. Hisce posterioribus rationibus, certum circa objectorum distantiam, stabiliri non posse judicinm, liquido patet; quocircà iis non immoror ad ultimam, quæ imaginationem magis adjuvat, & qua mens objecta esse distita facilius ju-

dicat, rationem progressurus.

Sexta igitur & præcipua ratio, in eo posita est, quod objectum so- Sexta ratio lum, & à ceteris semotum, menti non exhibeat oculus; quin singula qua de obieobjecta, que inter nos, & objectum illud circa quod præcipue versa- flantia ju-

tur, interjacent, ipsi conspicua præbet.

Quum verbi gratià, turrim campanariam satis dislitam prospicio, eodem oculi jactu, multas terras multasque domus interjectas, ut plurimum video. Quia autem de illarum terrarum illorumque ædificiorum distantia judico, turrim campanariam his remotiorem animadvertens, protinus & remotiorem, & ampliorem, & celhorem, quam fi sola appareret, ipsam judico. Imago tamen quam turris illa in interna oculi parte efformat, five terræ & ædificia interfint, five non, ejufdem semper est magnitudinis, dummodo ut supponimus, illam ex eodem loco vel saltem æque distanti respiciamus. Corporum igitur magnitudinem, ex ipsorum distantia dijudicamus; ac proinde corpora inter nos & objecta visus nostri interposita, imaginationem nostram in ju-

dicamus.

diciis circa distantiam ferendis, mirum in modum sublevant. Non secus ac de durationis nostræ magnitudine, aut de tempore quod, post aliquid à nobis gestum, præteriit, judicamus, ex consus rerum post novishmam illam actionem gestarum aut continuas à serie cogitatarum, recordatione. Hæe enim aut cogitationum aut actionum nostrarum series, mentem nostram in dijudicanda temporis cujustibet vel etiam, aliqua saltem ex parte, durationis nostræ songitudine, adjutat, vel potius consus harum omnium cogitationum sese mutud excipientium, recordatio, nihil aliud est præter ipsum de duratione nostra judicium. Quemadmodum visio consusa terrarum quæ inter nos et turrim campanariam interjacent, nihil aliud est præter ipsum de distantia turris, judicium.

Hine percipere facile est, cur Luna sub-ortum nobis grandior appareat, quam quum supra horizontem eminet. Cum enim oritur Luna multis leucis distans immò ultrà horizontem sensibilem aut terras quavisum nostrum terminant, sita nobis videtur. At verò, cum directe supra horizontem nostrum eminet, tum semileuca tantum, vel septies addisciis nostris sublimior videtus. Itaque, illam prope horizontem sitam longè grandiorem judicamus, quam cum ab illo valdè dissita est; euia nempe illam orientem judicamus longè remotiorem, quam cum

iem fupra horizontem nostrum editislima eminer.

Non pauci equidem Philosophi illud essectum vaporibus è terra ascendemibus tribuunt. Nec ab illis hae in parte dissentire velim, quod scilicet vapores objectorum radios frangentes; illa majora nobis exhibent. Nec prætereà dissiteor, majorem esse numerum vaporum inter nos & Lunam cum oricur, quam cùm supra horizontem eminet; ipfamque ideò, si à nobis semper æquè distaret, paulò majorem sese præstituram, quam reverà se præstat. Intereà tamen hæc resractio radiorum Lunæ, omnium illarum mutationum, quæ in ipsias magnitudine conspiciendas se præbent, causa dici nequit; hæc enim resractionon obstat quo minus, imago illa quæ in interna oculorum nostrorum parte, cùm Lunam videmus orientem, pingitur, sit minor quàmimago quæ essormatur, cum luna jamdudum orta supra caput nostrum.

Astronomi, quorum est Planetarum diametros metiri, quo magis: Luna ab horizonte recedit, ac proinde quo minor illa videtur, eo magis ipsus diametrum augeri observant; itaque diameter imaginis, quæ in interna oculorum nostrorum parte pingitur, minor est, cum Lunam videmus majorem. Re vera Luna oriens à nobisterræ semidiametro remotior est, quam quum supra verticem nostrum linea perpendiculari eminet. Nec aliam ob causam ipsus diameter augetur, cum supra horizontem ascendit, tum enim ad nos accedit.

Cur igitur illam, dum eritur, majorem videmus? non certe propter refractionem

refractionem radiorum, à vaporibus terræ factam, cum imago ex istis radiis efformata minor sit; sed id oritur ex judicio naturali, quod de ipsius distantia ferimus, quia nempe trans terras à nobis longe distitas, ut jam dictum est, posita videtur. Rem sane stupendam! Philosophos hujusce erroris sensuum nostrorum causam inventu difficiliorem existimare, quam maximas algebræ equationes.

Hæc ratio, qua de alicujus objecti distantia, ex ipsa rerum inter nos & illud objectum interjectarum distantia judicamus, utilitate sua, cæterarum rationum de quibus supra inutilitatem, non rarò supplet. Hac enim postrema ratione, quædam objecta multis leucis à nobis dissita esse, facile judicamus, quod aliarum rationum ope judicare non licet illam tamen si expendas, multis vitis scatere, comperies.

Ac primò quidem hæc ratio, circa res duntaxat quæ super tellure posita sunt, non verò circa res quæ sunt in aëre vel in cœlis, nisi rarò admodum, & inutiliter ut plurimum, usu venit. Secundo in tellure, e a ratione uti non datur, nisi circa objecta, aliquot tantummodò milliaribus dissita. Tertiò, si inter nos & objectum contemplandum, vel valles, vel montes, vel aliud quodlibet simile, intersint, hæc ratio erit inutilis. Denique nemo est, ut puto, qui plus satis non sit expertus, quàm incerta sint judicia quæ circa objectorum distantiam serimus ex sensibili rerum interpositarum visu. His etiam sortè diutius æquo immoror.

Hæ igitur sunt rationes, quibus de objectorum distantia judicamus. Ex vitiis deprehensis, jam colligere est, judicia iis innixa esse per quam incerta.

Unde nullo negotio præcedentes propositiones meas demonstrare possum. Objectum G ab objecto A satis dissitum supposui: Ergo multoties admoveri potest ad D, aut accedere ad B; ita tamen ut nemo mutationem illam agnoscet; quandoquidem non sit tuta ratio dijudicandæ-ipsus distantiæ. Immò objectum illud versus D, recedere potest, cum ad B accedere censebitur; quia imago objecti nonnunquam in retina augetur, sive ob trepidationes quassam quæ nonnunquam sient in nervo optico, sive quia aër, inter objectum & oculum interjectus, radios interdum magis refrangit, seu tandem quia impressio, quam unio radiorum non satis accurata agit in retinam, ad partes quassam, quæ ipså tamen assici non deberent, transit, quod non una de causa contingere potest. Itaque objectorum imago tum major sacta, eò adducit mentem, ut credat objectum accedere. De cæteris propositionibus idem esto judicium.

Prius quam huic capiti finem imponam, istud observatum velim; scilicet, vitæ nostræ conservationi perquam utile esse, ut eo accuratius motum aut quietem corporum cognoscamus, quo corpora illa propius ad nos accedunt; hanc verò accurationem non ita esse utilem, cùm objecta à nobis dissita sunt. Ex hac enim observatione, illius quod de omnibus sensibus in genere protuli, veritas patet; sensus scilicet nostres,

res nobis parefacere, duntaxat quatenus nobis sunt utiles, non verde quales in se sunt. Motum enim & quietem corporum, ut jam dictum elt, eò accuratius cognoscimus, quo magis ad nos accedunt; de iis verò, fenfuum nostrorum ope judicare definimus, cum ita à nobis recesserunt, ut corpori nostro nec utilia nec noxia esse amplius poslint. Ut, verbi gratia, cum à nobis sexcentis aut circiter passibus recedunt, fi faltem alicujus fine magnitudinis; vel etiam fi propius adfint, quam funt minora, aut denique longius, fi fint majora.

CAPVI X.

De erroribus circa qualitates sensibiles. I. Distinctio anima & corporis. 11. Organa sensuu explicantur. 111. Cui corporis parti anima immediate uniatur. IV. Quid objecta externa agant in corpus. V. Quid in mentem , & cur mens non percipit motus fibrarum corporis. VI. Quatuor in unaquaque sensatione vulgo confundantur.

C Uperioribus capitibus, judicia quæ ex oculorum nostrorum testi-Imonio, circa extensionem, figuram & motum corporum, formamus, nunquam effe accurate vera, probavimus. Illa tamen non effe uiquequaque falfa fatendum est. Hanc faltem includunt veritatem,extentionem, scilicet figuras, motus, qualiacunque tandem illa fint, exera nos effe.

Multa equidem videmus, quæ nec funt, nec unquam fuerunt,, ac statim atque aliquid extra nos videmus, illud reverà extra nos existere, frustra colligerennus. Ab idea, menti hominis cujulpiam præsenti, ad actualem rei illius quam idea repræsentat existentiam, nulta eit necellaria confequentia, ut vel ex fomniantibus aut delirantibus plus vide 1842 fatis liquet. Cum tamen extensionem, figuras, motus videmus, illa ut plurimum reverà esse extra nos, asserere tutò possumus. Hæc non tantum imaginaria; verum etiam realia funt, nec fallimur, cum iplis existentiam realem & ab intellectu nostro independentem tribuimus, quamquam id probatu fit perquam difficillimum.

Judicia igitur, quæ circa extensionem, figuras, & motus corporum, à nobis feruntur, aliquam includere veritatem, constat. Verum res fecus fe habet de judiciis, quæ circa lucem, colores, fapores, odores, cæterafque qualitates fensibiles decernimus; illa enim, ut in hoc pri-

mo libro conspicuum erit, semper falsa sunt.

Lux à coloribus hic à nobis non disjungitur; tum quia reapfe inter le non valde differunt, tum etiam quia seoriim explicari non possunt. De cæteris etiam qualitatibus sensibilibus in genere, eodem tempore quo de hisce duabus, agetur; quippe quæ omnes codem principio fint à nobis

frationes.

à nobis explicandæ. Infra dicendis, utpote superius dicta & pondere & utilitate sua longius exuperantibus, enixè attendendum cit.

Ac primum lector, duas ideas que menti nostre infunt, quarum piaineto prior corpus, posterior spiritum seu potins substantiam immaterialem anima & ant incorpoream, nobis repræsentat, apud se reputasse & expendisse corporis. supponimus; utramque ab ipso suis proprietatibus positivis apprime diftingui; ipfum, uno verbo, hanc veritarem altè imbibiffe, extenfionem scilicet, à cogitatione esse distinctam atque diversam. Vel suppo-quid est obnimus lectorem, quofdam Divi Augustini locos, ut, verbi gratià 10. sectum mecap. libri decimi de Trinitate, quartum & decimum-quartum caput tis manelibri de Quantitare mentis, aut Meditationes Viri claristimi Cartesij; diatum. id præcipue quod ad distinctionem corporis & animæ seu mentis spectat; aut denique fextam dissertationem de distinctione animæ & corporis viri cl. De Cordemoy, attente legisse.

Prætereà lector anatomiæ organorum sensuum, peritus esse debet. Ipfum nempe non debet latere, organa illa constare ex tenuibus fibris, Organorum è medio cerebro originem fuam ducentibus, que hinc in fingula mem-leafunm exbra sensu prædita disperguntur, ac denique, nullá interrupcione facta, flicaio. ad externas usque corporis nostri partes extenduntur. Illarum autem fibrarum, dum vigilamus aut prospera utimur valetudine, alterum extremum moveri nequit, quia extremum oppositum, protinus moveatur, propter ipfarum perpetuam intentionem; quemadmodum funis contenti, alterum extremum, altero immoto, movere non potes;

Quod à lectore etiam resciri velin.

Insuper neminem sugere debet, hasce sibras bisariam moveri posse, scilicet per extremum illud quod est extra cerebrum, vel per extremum illud quod est intra cerebrum. Si abræ illæ ab objectis extrinfecus afficiuntur ita un ipforum agitatio ad cerebrum ufque non perveniat, ut fit per fomnum, tum'ex illa agiratione mens nullam'novam recipit sensationem. Si verò tenues ille fibre spirituum animalium concursu, aut ab alia quavis causa intrinsecus in cerebro moveantur, tum mens aliquid percipit, quamvis fibrarum illarum partes extra cerebrum fitæ, & per omnes corporis nostri partes dispersæ, omnind

quiefcant, ut iterum in fomno contingit.

Nec abs re erit hîc etiam obiter unum observare quod experientia III. duce cognoscimus. Nos scilicet in quibusdam corporis nostri partimentiale unibus penitus resecatis, dolorem interdum fentire. Quia, scilicet, fibræ ni ifti cerebi; cerebri, quæ iftis partibus correspondent, eodem modo ac fi reverà parti in qua partes ille fauciarentur commote in mente nostra, partium illarum organa fenquas fingit imaginatio, occasione, dolorem realem excitant. Hee faumeseunt. enim, mentem, in illà cerebri patte in qua hæc lenfuum organa originem fuam fortiuntur, immediate residere, evidenter demonstrant : ibi, scilicet, quæcunque objectorum occasione in ista parte vertuntur, sentit, nec etiam quod extra hanc partem cerebri agitur, nisi fibrarum illarum interventu poteft percipere. Hoc polito & clare intellecto, quo-

II,

modo fiat fensatio nullo negotio comperies, sed rem uno exemple dabo claram.

IV. Exemplum, que quid obieda vapus expli-MINT.

Quum acus cuspidem manui meæ applico cuspis illa movet & dividit fibras carnis meæ. Fibræ illæ hinc ad cerebrum ulque porriguntur, & dum vigilo, satis intenduntur, ut externæ partes, immotis leaut in cer- internis cerebri partibus, moveri non possint. Extrema igitur fibrarum cerebri etia moventur; jam autem si fibræ manus mediocriter moreantur, tum & fibræ cerebri mediocriter movebuntur. Quod fi motus He its vehemens fit ut aliquid in manu difrumpat, tum etiam in cerebro vehementior & violentior sentietur.

Pariter, fi manum ad ignem admoveas, particulæ ligni, quas innumeras indefinenter & vehementer pellit, ut id ratio deficiente visu demonstrat, fibras concutiunt, & ipsis aliquam agitationis suæ partem impertiuntur. Si illa agitatio temperata est, temperata pariter erit agitatio hbrarum cerebri quæ manui respondent. Si autem agitatio illa ita violenta est in manu, ut in ea particulas aliquas discerpat, ut sit cum in aliqua corporis parte combureris, tum etiam agitatio internarum cerebri fibrarum & vehementior & violentior erit : illud est quod in corpore nostro agitur, cum ab objectis afficimur, jam videamus

quid menti nostræ contingat.

agant in mentem . eg cur mens non percipiat rum corporu.

Harc stioci-

natio confu-

fa , aut iftud

elt prater

compeli-

Vide qua furra dixi

de judiciis

naturalibus

tam.

Mens autem, in illa cerebri parte, ex qua omnes nervorum noîtro-Quid chieda rum fibræ principium suum ducunt, præcipue, fi fas fit ita loqui, sita elt. Ibi verò constituta fuit, ut singulas corporis nostri partes soveat atque tutetur; ac proinde omnes quæ in illis fibris fiunt mutationes, ipsam accipere par est; ut mutationes coporis constitutioni congruas, morus fibra- ab iis que ipfi officiunt discernere valeat ; ipfi enim, fi eas artos & fine ulla ad corpus relatione cognosceret, foret inutile. Quapropter, quamvis omnes illæ fibrarum mutationes in motibus duntaxat reverà confistant, qui in se plerumque non different, nisi quatenus sunt vel plus vel minus vehementes; mens tamen de iis, quasi essentialiter differrent, judicare tenetur. Licet enim in fe parum differant, fi tamen conservationem corporis respicias, eas effentialiter differre haud dubie comperies.

Motus, exempli gratia, dolorem pariens, non valde ut plurimum differt, ab illo motu, qui titillationem excitat; inter hosce duos mojudiciu na- tus essentialem existere disferentiam haud opus est; quamvis titillaturale militio & dolor, quæ ambo illi motus in mente excitant, necessario inter se differant. Quippe commotio fibrarum unde eritur titillatio, menti fensationem demunciat validam corporis constitutionem, qua objecti impressioni ita resistere potest, ut ne ex ejusmodi impressione, quicquam detrimenti patiatur, timendi non detur locus. Verum motus unde oritur dolor, cum paulò violentior sit, aliquam corporis sibram rumpere potest; cui malo ut consulat mens, molestà aliqua sensatione, moveri & cap. 1. 3tt. par est. Itaque, quamquam motus qui in corpore excitantur in se revera non differant, nisi quatenus, alij aliis vehementiores sunt, illos

tamen

tamen, fi vitæ nostræ conservationem respicias, essentialiter differre

agnosces.

Hanc ob causam, mens nostra commotiones quæ ab objectis excitantur, in carnis nostræ sibris non percipit; ipsas cognoscere soret inutile; quippe quæ ab iis non posset accipere, an objecta nos circumcingentia, corporis nostri compagem vel conservarent vel destruerent : sed iis afficitur sensationibus, quæ essentialiter different, quæque objectorum qualitates, quatenus saltem corporis interest, ipsi indicantes, ipsam etiam distincte docent, an objecta illa corpori possent officere.

His adde quod, si mens nihil perciperet, præter id quod in manu agitur, momento combustionis; si nihil præter motum aut divisionem aliquot sibrarum, id certè susque deque haberet; quin ejusimodi motibus nonnunquam sortè, repentino quodam acto impetu delectaretur, Vesanorum illorum adinstar, quos per surorem, omnia subruere

juvat.

Vel non secus ac captivus, carceris sui claustra dirui, non ægro cerneret animo, vel ctiam spe libertatis adductus gauderet. Ita, si solam partium corporis nostri divisionem perciperemus, dum comburimur, scelicitatem nostram in co non esse positam, ut corpore quod nos a beatitudine nostra potius amovet, includamur, statim arbitrantes,

ipfius destructionem exoptaremus.

Unde liquet, autorem unionis animæ cum corpore, summå instituisse sapientia, ut dolorem tum sentiremus, cum in corpore talis contingit mutatio, ut ex ipsa detrimentum patiatur; ut, verbi gratia, cum aeus carni insigitur, aut cum ignis ipsus partes dividit; titillationem verò aut sensationem quamlibet jucundam experiremur, quum motus illi temperati sunt; Et hæc omnia quidem, sine ulla perceptione corum quæ reverà in corpore nostro aguntur, aut motuum sibrarum, de

quibus anteà.

Primò, quum dolorem & voluptatem, quæ tote genere disserunt, sentimus, objecta quæ istis sensationibus occasionem præbuerunt, sacilius dignoscimus. Secundò, hæc ratio, quà monemur, an corporibus nos ambientibus, adhærere, an verò ab ils recedere debeamus, brevior est, mentisque Deo comparatæ capacitatem minus occupat. Denique, cùm dolor & voluptas, sint modificationes mentis quas cum respectu ad corpus suum percipit, quæque ilsam magis afficiunt, quàm cognitio motuum aliquot sibrarum; hinc sit ut ad istas sensationes sollicita attendat, unique inter utramque homenis pattem arctior evadat. Ex his igitur liquet, sensus nobis concessos suisse, non ut ab ils veritatem doccamur, sed tantum ut eorum ope vitam nostra conservemes.

Quod de titillatione & dolore distum est, de omnibus sensationibus in genere intellectum velim, ut infra clarius patebit. Ab hisce duabus sensationibus, potiusquam ab aliis initium duximus, tum quia

vividiores funt, tum quia rem præftant clarierem.

Nos circa lucem & colores, nec non generatim circa omnes qualitates sensibiles, ut circa frigus, calorem, odores, sapores, sonum, dolorem, voluptatem, innumeros errores admittere, jam facile est demonstratu. Quid si singulos errores nostros, circa omnia sensuum objecta expedire, esset animus. Multi certe anni, re adhuc infecta, præ ingenti illorum errorum numero, consumerentur. De iis igitur generalites dicere sufficiat.

VI. Quatuor vulto confundument in unaquaq; (er fa ione.

In omnibus penè sensationibus, quatuor licet diversa consunduntur, quia scilicet, simul'& velut in instanti aguntur. Arque illud est ceterorum errorum sensuumprincipium.

Primum quod confunditur, est actio objecti, hoc est, in calore, exempli gratià, impulsio & motus particularum ligni in sibras manus.

Secundum est passio organi sensûs, hoc est, agitatio sibrarum manûs orta ex impulsione particularum ignis, quæ agitatio ad cerebrum usque pervenit, alioqui enim mens nil sentiret.

Tertium eft paffie, sensatio, aut perceptio mentis, hoc est, id quod

quilibet fentit, quum ad ignem accedit.

Quartum est judicium, quo mens judicat, id quod sentit esse in manu sua & in igne. Judicium autem illud naturale est, vel potius nihil aliud est præter sensationem compositam, hanc verò sensationem, seu hoc judicium naturale, aliud judicium liberum semper comitatur, quod mens serre ita consuevit, ut ab co vix temperare queat.

Hæc quatuor, ut videre est, songè diversa sunt, nec tamen vulgò distinguuntur; unio scilicet arcta quæ est inter mentem & corpus, nos sæpe impedit, quo minus hæc distinguere valeamus, quippe propter hanc tam arctam unionem, proprietates materiæ, à proprietatibus mentis sive substantiæ incorporeæ, sejungere vix possumus.

Nemo tamen est, qui ad rem attendens, non viduat, ex hisce quatuor que in nobis aguntur, dum aliquo objecto afficimur, duo priora ad corpus, duo verò posteriora ad mentem duntaxat pertinere. Si saltem prinsquam ad hancee lectionem se accinxerit super mente & corpore aliquandiu suerit meditatus, ut præsuppositum est. Sed hæc seorsim sunt explicanda.

CAPVT XI.

 De errore quem admittimus, circa actionem objectorum in fibras externas fenfuum. 11. Caufa hujus erroris. 111. Objectio cum responsione.

In hoc capite & in tribus fequentibus, de hisce quatuor, quæ confundi, & tanquam simplex esset sensatio haberi mox diximus, agetur. Errores, quos hac in re erramus, generali tantum ratione explicabuntur; cabuntur ; nullus enim effet dicendi finis, fi cos figillatim enumerare aggrederemur. Qui tamen dicenda seriò expendet, omnes errores senfuum nostrorum, nullo negotio deprehendet. Verum id ab illo vehementer exoptem, ut nempe supra dictis, & infra dicendis attentus incumbat.

Quod primum confunditur in unaquaque sensatione, est actio objectorum in fibras externas corporis nostri. Nullam ferè admitti dif- qui admitti. ferentiam, inter schlationem mentis, & ipsam objectorum actionem, sur circa acpro certò constat; nec res comprobatione indiget. Plerique Homines, tionem objeccalorem, in igne à quo excitatur, elle arbitrantur, lucem esse in aère, torum in fa-& colores in objectis coloratis. De motibus corpusculorum quæ istas noffrenum, fensationes excitant, ne per somnium quidem cogitantes.

Dolorem elle in acu qua punguntur, haud equidem existimant, quemadmodum calorem effe in igne credunt. Quia nempe acus &: ipfius actio fub vifum cadunt, particulæ verò ligni ex igne emiffæ, *** canfa. motufque quo manus nostras movent, visum nequaquam feriunt. Cum itaque nihil videamus, quod manus nostras attingat, dum calefimus, calorem tamen in iis fentiamus, hunc calorem effe in igne, in illo nihil aliud deprehendentes, sponte nostra judicamus. In ad

Plerumque igitur fensationes nostras objectis tribuimus, quum causæ istarum sensationum nos latent. Quia verò dolor & titillatio corporum sensibilium actione excitantur, ut verbi gratià, acu aut renna, quas videmus & tangimus, hanc ob causam, in hisce objectis quicquam effe quod fensationibus nostris simile sit, non imaginamur.

Nihilominus tamen, combustionem non esse in igne, sed tantum in manu, judicamus; quamquam hæc combustio, non secus ac calor, quem igni tribuere solemus, à ligni particulis producatur. Sed hujufce judicij hæc est causa: combustio, scilicet, est quoddam doloris genus; jam autem, cum multoties, dolorem non este in corpore externo à quo excitatur, senserimus; idem de combustione judicium, nullo negotio facimus.

Ad hoc judicium hac etiam de causa impellimur; dolor scilicet, aut combustio mentem nostram corporis nostri partibus, attentissimam præbent, quæ attentio ab alia quavis cogitatione mentem deterret; quo pacto sensationem ex combustione ortam, objecto sibi præsentissimo arrogat. Quia autem paulo post combustionem vestigia quædam in parte combustà reliquisse, comperimus hoc experimento, combustionem este in manu, certiores adhuc evadimus.

Hoc tamen non obstat quo minus hoc axioma generale admittatur. Nos, scilicet, vulgo tribuere sensationes noftras objectis, quotiescunque illa objesta moth partium quarundam invisibilium in nos agunt. Nec aliam ob caufam, colores, lux, odores, fapores, fonus, cum aliis quibufdam fenfationibus, in aëre, aut in objectis externis, à quibus excitantur, inesse vulgò creduntur; quia, nempe, istæ omnes sensationes, motu corporum quorundam imperceptorum in nobis excitantur.

111. Obigatio.

CAPVT XII.

I. De erroribus circa mo: us fibrarum sensuum nostrorum. II. Hose motus nebis esse imperceptos vel a nobis confundi, cum sensa-tianebus nostrue. III. Res experimento probatur. IV. Tria seusa-tionum genera. V. Errores quos secum ducunt.

Quod secundo in unaquaque sensatione deprehenditur, est commotio sibrarum nervorum nostrorum, quæ cerebrum pertingita-In eo autem erramus, quod scilicet hanc commotionem com seusatione mentis nostræ semper confundamus; quod que cum nullatur commotionem sensibus deprehendimus, nullam revera esse statima

judicemus.

fequenti parebit.

Commotionem, exempli gratia, quam ignis excitat in fibris manus nostra cum sensatione caloris confundanus, caloremque in manu nostra esse dicimus. Quia autem commotionem illam qua objecta visibilia nervum opticum, in interna oculi parte positum, movent, non sentimus, nervum illum non moveri, nec cosoribus; quos videmus obduci existimamus; quin objectum externum hiscemisceri coloribus censemus. Colores tamen nervo optico aquè fortiter ac vivide impressos esse, ac objectis visibilibus, experimenços

Sumatur oculus bovis recens jugulati, detrahantur pelliculæ ille, quæ pupilæ adverlæ funt, juxta nervum opticum, & in earum loco, charta quædam valdè pellucida, supponatur. Hoc sacto, oculus ille senestræ cujusdam foramini applicetur, ita ut pupilla aëri ebjiciatur, posterior verò oculi pars includatur intra cubiculum, quod, ita elausum & obturatum esse deber, ut perobscurum str. Tunc omnes objectorum, quæ extra cubiculum postra sunt, colores in interna oculi parte respersos conspicies; sed ita tamen ut objecta resupina appareant. Quod si colores non sint satis vividi, oculus erit extendendus, ipsus lateribus compressos si, nempe, objecta quæ in interna oculi parte pinguntur, sint propinquiora; se verò remotiora, oculus erit contrahendus.

Si igitur sensus nostri, veritatis inveniendæ causa nobis essent concessi, aut si rationem, in judiciis nostris circa objecta sensuum, ducem sequeremur, colores in interna oculorum parte judicare aut sentire haud dubie deberemus, quemadmodum calorem in manibus no-

feris effe indicamus.

At verò ut hujusce judiciorum nostrorum, circa qualitates sensibiles, ut ita dicam, anomaliæ, sive irregularitatis, causa aliqua afferatur, animadvertendum est, mentem corpori tam arete unitam esse, & ex quo peccavit, adeò carnalem, ut ita loquar evassisse, ut ipsi corpori multa tribuat, quæ sua sunt, utque vix ac ne vix semetipsam à corpore suo discernere queat, adeò ut ipsi non modò, sensationes omnes, de quibus jam agitur mentio, verum etiam vim imaginandi, & ipsam quandoque ratiocinandi facultatem tribuat. Non paucis enim Philosophis ingenium suit adeò stolidum & præposterum, ut mentem nihil aliud esse crederent, præter delicatissimam & subtilissimam corporis partem.

Cuivis Tertullianum attente legenti, res manifesto patebit. Ipse enim se cum multis aliis authoribus, in hac esse sententia prostetur. Nec quemquam de sua sententia ambigere sivit, cum in Libro quem de anima composiut, probare conatus suerit, nos eò, ut animam credamus corpoream, side, scriptura, necnon revelationibus specialibus adduci. Ejusmodi-opinionibus consutandis non immoror, quippe qui jam supposuerim Lectorem meum legisse quosdam libros Divi Augustini, aut Viri Clarissimi Cartesi, ubi hujusce sententiæ ineptia satis demonstratur, & distinctio extensionis à cogitatione, & mentis à corpore immotis stabilitur fundamentis.

Tanta est igitur mentis cæcitas, ut ipsa se sugiat, propriasque sensationes sibi ipsi non asserat. Verùm ut id clarius explicetur; tria sensationum genera in mente distinguenda veniunt. Nonnullæ, scilicet, validæ sunt & vividæ; Nonnullæ debiles & languidæ; Nonnullæ demique inter utrasque mediæ.

Sensationes validæ & vividæ, eæ sunt quæ mentem commovent, & vehementer excitant, quia ipsi vel jucundissimæ sunt, vel molestissimæ: hujus generis sunt, dolor, titillatio, frigus acre, ingens calor, eæ denique omnes in genere, quæ non modo vestigia quædam in cerebro imprimunt, verum etiam quæ spiritus animales versus internas corporis partes movent mittuntque, hoc est quæ ita movent spiritus, ut ex hoc motu, excitari possint affectus seu passiones, ut infra patebic.

Sensationes debiles & languidæ, eæ sunt quæ mentem leviter attingentes, ipsi nec jucundæ, nec molestæ sunt, ut lux mediocris, omnes colores, sonûs lenes qui audiri solent, &c.

Sensationes denique inter utrasque mediæ, eæ sunt quæ mentem mediocriter afficiunt, ut lux præfulgida, sonus vehemens, &c. Jama autem sensatio debilis & languida primò media, ac deinde vivida sieri potest. Sensatio, exempli gratià, quæ ex luce oritur, debilis est, cum lux è face emissa languescit, aut cum sax ipsa procul sita est, sed hæc sensatio media seri potest, si propius admoveatur sax; at verò validissima & vividissima evadit, si facem ita appropinques, ut oculi perstringantur; ut id etiam continget si solem prospicias. Sensatio igitur lucis juxta varios gradus, valida, debilis aut media esse potest.

Hæc sunt igitur mentis nostræ judicia circa hæe tria sensationum genera; ex quibus videre est, ipsam, impressiones sensibiles, aut judicia naturalia sensuum, cæco quodam impetu, sequi; adeo ut per omnia objecta excurrens, in ipfa, quæ sua sunt, transferre non dubitet.

Priores sensationes mentem adeò vividè afficiunt ut non posset, quin eas, veluti suas, agnoscat, adeò ut ipsas non modò in objectio verum etiam in corporis, quod ut sui ipsus partem habet, membris inesse judicet. Unde sit ut frigus & calorem non solum in glacie aut

in igne, sed & in manibus suis esse censeat.

Sensationes verò languidæ, mentem adeò leviter attingunt, ut eas nec suas esse judicer, nec in seipsä, nec in corpore suo, sed in objectis duntaxat esse censeat. Non alià de causa, objecta externa suce & coloribus exornamus, dum sis mentem & oculos nostros spoliamus; quamvis hanc sucem hosque colores in idea materiæ nequaquam includi ipsa ratione comperiamus; & quamvis experientià doceamur, nos ita æquo jure posse judicare hanc sucem & hosce colores esse in oculis nostris, ac ea judicamus in objectis; siquidem ea in oculis nostris cernimus æquè ac in objectis, ut ex oculo bovino in senestra collo-

cato probavi.

Cun autem, colores, odores, fapores, cæterasque sensationes, ut quasdam mentis nostræ modificationes, primo intuitu non habeamus; hæc est causa; quia nempe ideam mentis nostræ claram & diftinctam non habemus. Cum enim rem quampiam, ex idea que rem istam repræsentat cognoscimus, tum omnes istius rei modificationes clare cognoscimus. Nemo est, exempli gratia, qui non fateatur, rotunditatem esle modificationem quandam extensionis, quia, scilicet, nemo est qui extensionem, ex idea clara quæ ipsam repræsentar, non cognoscat. Cum itaque mentem nostram non per ideam suam,ut alibi id explicabo, fed tantum interna quadam conscientia cognoscamus; certe non poliumus comperire ex limplici apprehensione, sed tantum ratiocinio, an albedo, verbi gratia, lux, colores, & carera fenfationes debiles, fint vel non fint modificationes mentis noftræ. Ad sensationes verò vividas, ut dolorem & voluptatem, quod attinet; illas quidem, in nobis elle facile judicamus, quia nempe iplis vivide afficimur, nec, ut à nobis, tanquam nostræ, agnoscantur, ipsarum ideis indigemus,

At circa sensationes medias, mens non parum ambigit. Hinc enim ad judicia naturalia sensum propendens, à se ipsa quantum potest, hasce sensationes amovet, ut eas objectis tribuat; illine verò, non potest, quin eas, ut sua agnoscat & sentiat; potissimum quum sensationes illæ ad validas & vividas accedunt. Sic igitur in sus judiciis procedit; si à sensatione satis vividè attingitur; tum sensationem illam in corpore suo, non secus ac in objecto esse judicat. Si ab ea seviter duntaxat attingitur tum eam in objecto duntaxat judicat; quod si sensatio illa inter utrasque accurate media est, tum mens, si sensas solos

habeat magistros, quo se vertat incerta est.

Si exempli gratià, candelam eminus profpicio, mens mea lucem in folo objecto refidere, judicat, Si verò candelam illam ad oculos meos quam proxime admoveo, tum mens lucem non in objecto tantum, sed etiam in oculis esse judicat. Quod si candelam ab oculis amoveo ad pedis distantiam, tum mens an lux illa in solo sit objecto, aliquandiu incerta hæret. Sed nunquam eò adducitur quo tamen adduci deberet, ut, nempe, lucem nec esse, nec esse posse materiæ proprietatem aut modificationem, sibique soli pertinere, apud se reputet; quia, scilicet, ratione sua hujusce veritatis alsequendæ causa non utitur, sed sensibus duntaxat, qui unius corporis conservationis causa comparati, veritatem nunquam aperiunt.

Cur autem mens objectum fensibile contemplatura, ratione, hoc est, pura intellectione sua non utatur, hæc est causa. Nimirum, rebus pura intellectione perceptis non commovetur, cum è contra rebus sensibilibus venementissime commoveatur. Mens enim neglectis iis rebus quibus non commovetur, iis solum attendit quibus venementer commovetur; judicia igitur sua libera, ad judiciorum naturalium sensibile.

fuum normam plerunque dirigit.

Ut igitur rectum lucis & colorum, cæterarumque qualitatum senfibilium seratur judicium, sensus coloris, à motu nervi optici sedulò distinguendus est, animadvertendumque motus & impulsiones esse proprietates corporum, quæ proinde in objectis & in organis sensuum esse quidem possunt; at verò lucem & colores, esse modificationes mentis ab allis longè diversas, quæque proinde ideas etiam longè diversas essormant.

Rusticus enim, exempli gratia, colores equidem videt, & eos à qualibet alia re discernere novit. Nullum etiam motum in objectis coloratis nec in interna oculorum suorum parte deprehendit. Ergo color non est motus, seu est quid à motu diversimi. Pariter, Rusticus calorem odidem sentit, illumque, à qualibet alia re, quæ non sit calor, dignosere potest, sibras tamen manús suæ susse motas, nequaquem cogitat; calor igitur ille quem sentit non est motus, cum idea caloris & motas diversæ sint, alteramque sine altera possit habere. Nullain enim aliam afferre potes causam, cur quadratum non sit rotundem, quam quià idea quadrati diversa est ab idea rotundi, & quia de quadrato cogitare potes, non cogitato rotundo.

Si tantillum attendas facile comperies, non necessarium esse, ut causa quæ hujus vel illius rei sensationem in nobis excitat, rem illam in se continear. Quemadmodum enim, cum oculis manu mea percussis lucem video, non necesse tamen est ut lux sit in manu mea. Sic cùm manus ad ignem admovens calorem sentio, non necesse est ut sit calor in igne. De cæreris qualitatibus sensibilibus res codem modo se habet, ut illas sentiam, non opus est eas objectis inesse. Objecta illa aliquam in sibris carnis meæ commotionem excitare satis est, ut mens mea ipsis unita, aliqua sensatione modificetur. Nuisa est analogia inter motis & sensationes; concedo. Sed nulla pariter est analogia inter corpus & substantiam immaterialem; jam autem cùm natura sive

Creatoris voluntas has duas substantias, quantumvis natură suă oppofitas, conjungat; ipsarum modificatione, inter se reciprocari non mirum est, id sie se habere necesse est, ut duæ illæ substantiæ unicum

componant totum.

Verum enimverò, cum senssis ad corporis nostri conservationem aptati suerint, non frustrà est, quòd eorum ope, de qualitatibus sensibilibus ita judicemus. Dolorem & calorem in corpore nostro sentire, longè utilius nobis est, quam si istas sensationes in solis objectis esse judicaremus. Cum enim dolor & calor membra nostra lædere possint; mentem nostram moveri par est, cum iis afficiuntur, ut huic malo occurrat.

Res verò de coloribus aliter se habet : cùm enim internam oculi partem, in quam coeunt, non possint lædere, haudquaquam opus est, ut sciamus ipsos in ea esse pictos. Colores illi ad id tantum necessarij sunt, ut distinctius objecta cognoscamus, nec aliam ob causam sensuum nostrorum testimonio freti, illos solis tribuimus objectis. Judicia itaque, quæ per impressonem sensuum ferimus, sunt rectissima, si solam corporis conservationem respicias. Incertissima tamen, sunt immo salsssima, si ad veritatem spectes, ut jam patuit, clariusque infra patebit.

CAPVT XIII.

1. De naturà sensationum. 11. Circa ipsas ignorantiam nostram non cam esse quam credimus. 111. Objectio cum responsione. 1V. Cur nullam sensationum nostrarum cognitionem nos habere existimamus. V. Omnes homines eorundem objectorum occasione, nisdem affici sensationibus, falsò credi. VI. Objectio cum responsione.

1. Senfationum definitio.

Ulod tertium in unaquaque sensatione reperitur, seu id quod sensimus, cum exempli gratia, prope ignem sumus, est Modificatio ments nostra ex eo quod in corpore, cui unita est, agitur. Hæc modificatio jucunda est, cum id quod in corpore agitur, circulationi sanguinis, cæterisque vitæ sunctionibus conducit; illa verò modificatio est molesta & à priori prorsus diversa, cum id quod in corpore agitur, ipsum infestare & comburere potest, hoc est quando motus corporis, aliquas ipsius sibras rumpere possunt, idque vulgò dicitur, dolor seu ustio, & sic de cæteris sensationibus. Sed hæc sunt quæ vulgus circa istud opinatur.

Ac in eo primum errat quod, se nullam sensationum suarum cognitionem habere immeritò credat: Innumeros quotidie videas homines circa doloris, voluptatis, cæterarumque sensationum naturam valde sollicitos; quamvis ipsas in sola mente esse ac nihil aliud esse præter mentis modificationes non negent. Epusmodi homines non possum quin

Circa sensa. tiones igno. tantiam no firam non camesse qua quin mirer. Res quæ ir sos latere non possunt, edoceri tamen volunt;

quis enim dolorem fentiens, quid fit dolor, penitus ignoret?

Qui, verbi gratia, in manu uritur, dolorem quo tune afficit ir, à luce. colore, sono, saporibus, odoribus, voluptate, & ab alio quov's dolore, apprime distinguit: Illum dolorem ab admiratione, desiderio, amore, nullo negotio discernit. Iterum illum à quadrato, circulo, motu, quam facillime dignoscit. Quid plura? Illum denique ab omnibus iis quæ non sunt ille dolor, diversum sentit. Si autem nullam doloris cognitionem haberet, qui, quæso, illud quod sentit ab omnibus supra dictis diversum elle, certe & evidenter cognosceret?

Id igitur quod immediate sentimus quum colores videmus, aut alio quovis afficimur, aliquatenus à nobis cognoscitur; nec certe, si id non cognosceremus ullum objectum sensibile cognosceremus. Aquam, verbi gratia, à vino non possemus distinguere, nisi sensationes ab aqua ortas, à fensationibus à vino ortis, diversas sentiremus; & ita de cæ-

teris quæ fenfuum ope cognoscimus.

Quod si me urgeas, à me exigendo, ut quid sint dolor, voluptas, III. cotor, tibi explicem; me id verbis exprimere non posse fateor. Sed quid Objectio com inde? id non obstat quominus, dum colorem video, aut dum com- responsioneburor, id quod sentio aliquatenus saltem non cognoscam.

Cur autem sensationes verbis exprimi non possint ut cætera, hæc est causa, ab hominum, scilicet, voluntate pendet, ideas rerum quibuslibet nominibus ex arbitrio alligare. Cœlum nuncupare possunt Ouranon Schamajim, Græcorum & Hebræorum exemplo. Verum ifti homines sensationes suas verbis, aut ulli alij rei, pro lubitu non alligant: frustrà de coloribus coram illis loquaris, cos non vident, nisi oculos aperiant. Nullos gustant sapores, nisi aliqua in ordine sibrarum linguæ & cerebri hat immutatio. Uno verbo sensationes non pendent ab hominum voluntate. Solusque ipsarum author eas in mutua convenientia seu correlatione que inter modificationes mentis & modificationes corporis deprehenditur, conservare potest. Si igitur quis, calorem aut colorem fibi à me repræsentari cupit, ut id faciam frustra verbis utar; sed motus quibus hasce sensationes alligavit natura, in ipfius sensuum organis excitari opus est, ad ignem admoveatur, pistafque videat tabellas oportet.

Arque hæc est causa, cur nunquam possis notificare cæcis, quid per rubrum, viride, flavum, intelligas. Cum enim à quoquam non possis intelligi, nifi, qui te audit, easdem tecum ideas habeat : certe, cum colores non verborum sono, aut motui nervi aurium, sed motui nervi optici alligentur, illi colores non possunt repræsentari cæcis, quia ipsorum nervus opticus objectis coloratis commoveri nequit.

Aliquam igitur hab mus sensationum nostrarum cognitionem. Jam videamus cur tamen illas nos non cognoscere credimus, atque ideo Cursensarioiplarum cognitionem quærimus. Hæc est hujus erroris causa.

Mens, ex quo peccavit, facta est veluti corporea, inclinatione fal-

putantur.

rem fui. Amor ille quo sensibilia complectitur unionem sive convenientiam fuam cum rebus intelligibilibus (aut spiritualibus, aut incorporeis) indefinenter minuit. Quæ sensus non feriunt, ipsi protinus faltidium tædiumque pariunt. Imagines quasdam quibus ea sibi representet in cerebro formare nititur, istique conceptionis generi à creatione sua ita afluevit, ut ea quæ non imaginatur, sele non cognoscere credat.

Non pauca tamen funt, quæ cum corporea non fint, imaginibus corporcis menti repræsentari nequeunt, ut v. g. mens nostra cum modincationibus suis. Quum igitur mens nostra, naturam suam, suas sensationes fibi repræsentare vult ipsarum corpoream imaginem efformare cona un In omnibus entibus corporeis seipsam disquirit. Et fibi ipli modo hujus modo illius naturam affingit; modo aërem, modo ignem, modo quandam partium corporis harmoniam sese existimat esle. Cum igitur seipsam inter corpora invenire suasque modificationes, quæ sensationes sunt, modificationum corporis adinstar imaginari velit, non mirum est, si erret, ac seipsam penitus ignoret.

Quod mentem etiam eò adducit, ut sensationes suas imaginatione percipere velit, illud est; ipsas,scilicet, in objectis esfe, immo ipsorum objectorum modificationes effe judicat; unde fit ut eas, tanquam aliquid corporcum & imaginabile habeat. Sensationum igitur suarum naturam, in solo motu qui eas excitat aut in alia quadam corporis alicujus modificatione confistere censet. At verò cum comperit id diverlum elle ab eo quod fentit, quod nec corporeum est, nec imaginibus corpe reis potest repræsentari, anxia hæret, eoque adducitur ut cre-

dat se non cognoscere suas sensationes.

Illos verò, qui quamvis irrito non se macerent molimine, ut mentem ipfiulque modificationes corporeis imaginibus fibi repræfentent, & anxij tamen funt circa sensationum naturam, scire decet ; mentem nostram, ipsiusque modificationes, per ideas non cognosci, si faltem ideæ vocabulum suo vero sensu, quem tertio libro determino & explico, fumatur, sed tantum sensu quodam interno seu mavis conscientià; cum igitur optant fibi explicari sensationes per ideas, id optant, qued penes nullum hominem est. Hemines enim nos docere non posfunt, formando in nobis ideas rerum, sed eas tantum excitando, quas jam habemus.

Secundus error, quem circa sensationes admittimus, in eo consistit, quod cas objectis tribuamus. Is autem capite X I. & X I I. expli-

catus fuit.

Tertius in eo confistit quod judicemus, omnes easdem de iisdem dem objectis habere sensationes. Existimamus, exempli gratia, omnes viram eccesso- dere cœlum cœruleum, prata virentia, & cuncta objecta, qualia ea nos videmus; & sie de cæteris qualitatibus sensibilibus. Immo non pauci nest im fal. mirabuntur, me res, juxta ipforum opinionem extra dubitationis aleam postas, in dubium tamen revocare. Ausim tamen afferere, hancce ipforum

Omnes kene it deni

ipsorum opinionem, nulle legitimo niti fundamento: & quamvis cos non possis erroris mathematice convincere, possem tamen id demonstrare, quòd scilicet, si non errent, id sane fortunæ acceptum referre debeant. Nec etiam desunt rationes quibus ipsos reapse errare, possim affirmare.

Ut propositionis meæ veritas pateat, id quod supra probavi revocandum est in memoriam, sensationes, scilicet, à causis sensationum valde differre. Quis enim, hoc posito, non videat, motus eosdem sibrarum internarum nervi optici, easdem sensationes in diversis hominibus posse non excitare, sive cosdem exhibere colores. Motus enim qui in hoc sensationem cœrulei, excitaverit, in illo viridis aut sussi, sive novam prorsus & incognitam sensationem excitabit.

Id heri posse constat, nec contrarium ulla solida ratione demonstrari potest; rem tamen sic non se habere, verosimilius mishi videtur. Satius est existimare Deum in unione qua mentes & corpora univit, semper œqualiter agere, ipsimque easdem ideas easdémque sensationes, similibus sibrarum internarum cerebri multorum hominum motibus,

alligare.

Jam igitur id apud omnes constet, cosdem, scilicet, motas sibrarum que in medium cerebrum coeunt, casdem in omnibus hominibus excitare sensationes; certe si cadem objecta, cosdem in cerebro motus non excitant, casdem proinde in mente non excitabunt sensationes. Jam autem, cum organa omnium hominum non sint codem modo disposita, prosecto nec casdem, ex issdem objectis, omnes excipere debent sensationes.

Ictûs pugni, exempli causa, quibus animi gratia & in mutuæ benevolentiæ fymbolum tese confricant bajuli, alios homines possent graviter lædere. Idem ictus variè igitur movet hominem robustum puerum tenerum, & sæminam delicatulam, ac in iis proinde longè diversas excitat sensationes. Cum itaque non sint sortè duo homines, quorum organa eodem prorsùs modo conformata dici possint; vix pariter reperies duos homines cadem objecta, eodem prorsùs modo sentientes.

Nec aliunde est stupenda illa inclinationum varietas quæ inter homines deprehenditur. Alij musicam deperiunt, alij verò illam negligunt. Ac inter musicæ amatores alij hoc alij verò illo musicæ genere delectantur; pro varietate propemodum infinitâ sibrarum nervi auditus, sanguinis & spirituum. Quantum, exempli gratiâ, dissert musica Gallorum, Italorum, Sinarum, & aliarum gentium? ac proinde quantum disserunt sensationes variorum istorum populorum circa varia musicæ genera, variis etiam temporibus eodem conventu siue eadem Symphonia variè afficimur. Si enim imaginatio spirituum rapidè suentium copia æstuet, tum musica licentiosa & dissonans, molliori & ad normam Mathematicam exacta arridet magis. Id jam experientia probatum, ratione confirmare non soret dissicile.

De odoribus res non secus se habet, qui citrij floris odore gaudet, rose odorem forte resugiet, & contrà.

Circa sapores non minor est varietas quam circa alias sensationes. Condimenta varie parata esse debent, ita ut diversis hominibus placeant,

vel ut iidem homini variis temporibus grata fint.

Sunt quos dulce juvat, dum alij acido delectantur; quidam vino gaudent, dum alij illud horrescunt. Ac idem homo cui vinum videbatur jucundithmum dum sanus erat, illud sebricitans amarum reperiet. Et sic de cæteris sensibus, Omnes tamen homines voluptate gaudent, sensationibus jucundis delectantur. In hoc inter se optime confentiunt, iisdem igitur sensationibus non afficiuntur ex iisdem objectis,

cum ea non pari prosequantur amore.

Cur igitur homo quispiam, se dulci delectari dicit? quia nempe sensatio quam in ipso excitat dulce, ipsi jucunda est. Cur verò alter, se dulci non gaudere dicit, quia reverà eadem ac prior non afficitur s' nsatione. Atque cùm dicit se dulci non gaudere, non idem est ac si diceret, se eadem sensatione non gaudere, qua alter, sed tantùm se eadem illà non affici. Impropriè igitur loquitur qui dicit se non amare dulce; aptius loqueretur si diceret se non amare saccharum, mel, &c. quæ cæteris dulciora videntur. In iis verò se non eundem deprehendere saporem, quia nempe sibræ linguæ diverse dispositæ sunt à sibris cæterorum hominum.

Sed exemplum istud erit clarius. Ex viginti hominibus unum fingamus, qui manibus algeat, quique ignoret voces quibus utuntur Latini, ut sensationes frigoris & caloris exprimant, cæteri verò manus habeant calidissimas. Si per hyemem iis admoveretur aqua frigidiuscula lavandi ergo, quibus essent manus calidæ, sese vicissim lavantes, aptè quidem dicerent; hæc aqua nimis frigida est, id mihi molestum est. Qui verò manibus alget, ad lavandum sese accingens; nescio, inquiret, cur aquam frigidam sugiatis, ego verò frigore & lavandum istà delector.

Ex hoc exemplo liquido pater, hunc hominem qui, se frigus amare profiteretur, idem significasse ac si dixisset, se amare calorem, ipsumque

fentire, ubi cæteri frigus experiuntur.

Pariter cum quis dicit, amaris gaudeo, dulcia non possum ferre, idem est ac si diceret se iisdem non affici sensationibus, quibus affi-

ciuntur, ij qui dulcibus delectantur,amara verò horrent.

Sensatio igitur cuipiam jucunda, jucunda quoque erit iis omnibus qui eadem afficientur, sed eadem objecta illam in omnibus non excitant, propter diversam organorum sensuum dispositionem. Quæ observatio in Physicis & Moralibus non levis est momenti,

Unum hic solutu non difficile quis fortè posser objicere, eosdem homines cibos quos modò cum voluptate comedebant, nunc horrere, sive quia inter manducandum impuri aliquid irrepsit, quod fastidium creavit, sive ob morbum ex cibo illo immoderate sumpto contrastum,

V 1. Objectio cum reftonssione.

five

five alia quavis de causa. Illi homines, inquies, iis dem quibus antea non amplius gaudent sensationibus; iis dem enim afficiuntur cum adhuc iis dem utantur cibis; eas tamen jucundas non amplius experiuntur.

Ut huic objectioni respondeam, animadvertendum est. istos homines, dum cibos gustant, quos horrent, sastidiuntque, duabus sensationibus longe diversis affici; sensatione, scilicet, cibi quem comedunt, ut supponit objectio & sensatione fastidii, que inde oritur, qued immunditiem quam cibis intermixtam deprehenderunt apud se imaginentur. Cum, nempe, duo motus in cerebro codem tempore excitati sunt, alter sine altero non excitatur amplius, nisi tempus memorabile abhinc estuxerit, sic, quia, sensatio jucunda sine sensatione illa injucunda, nunquam excitatur, & quia res que codem tempore sunt, confundere solemus hanc sensationem que antea jucunda erat, injucundam existe mamus, adeò ut si injucunda existemetur, id ex co oriatur, quod cum alia confundatur, que plus parit sastidii, quam hec voluptatis.

Colores, & alias quassam sensationes, quas debiles & languidas nuncupavi, easdem non esse, in omnibus hominibus probare difficilius est. Ilize enim sensationes mentem adeò leviter attingunt, ut non possis distinguere utra sit jucundior, quemadmodum in saporibus autaliis sensationibus vividioribus, distinguis, nec proinde diversitatem sensationum, ex varietate voluptatis aut fastidij quæ in diversis hominibus deprehenderentur, agnoscere. Eadem tamen ratio, qua cæteras sensationes in diuersis hominibus non esse similes demonstramus, in sensationibus colorum esse quoque diversitatem ostendit. Quis enim inficietur, multam esse varietatem in organis visus multorum hominum, non secus ac in organis auditus aut gustus sense perfecta enim similitudo in nervo optico omnium hominum nulla ratione asseri potest; Cum in rebus Naturæ & præcipuè in materialibus infinita sit varietas. Omnes igitur homines eosdem colores in inseem objectis non videre, verosimile est.

Nunquam tamen, aut vix unquam, ut puto, contingit ut homines album & nigrum sub alio colore quo nos, videant, quamvis illud non equaliter album aut nigrum conspiciant. Colores verò medios, ut rubrum, stavum, & cærulæum, & cos potissimum qui ex hise tribus constant, quod spectat; perpauci sunt qui de iis eandem prorsus habeant sensationem. Nonnulli enim reperiuntur qui corpora quædam altero ocuso conspicientes, illa vident slava c.9. Si verò eadem objecta altero conspiciant ocuso, illa videbunt viridia aut cærulea. Si tamen illi homines cocsites nati supponerentur, vel iis ocusis instructi, quibus id quod viride dicimus, cæruleum viderent, objecta sub issem coloribus ac nos sese cernere crederent; quippe qui viride aut cæruleum id dictitari audivissent, quod slavum aut rubrum viderent.

Ex eo eriam probare possemus cosdem homines cadem objecta subcodem colore non cernere, quòd, juxta quorundam observationes, eidem colores omnibus non æque arrideant; li enim fensationes eædem effent, certe omnibus hominibus æque arriderent. Quia verò in hec argumentum, quædam non levia responso moze dato freta objici pos-

funt, ab illo, utpote non fatis folido abstinemus.

Nec reverà æque frequens est ut colorem alteri postponas, ac frequens est, ut hoc sapore magis quam illo delecteris. Cujus differentia hæc est causa, sensationes, scilicet, colorum ad ich non excitantur, ut judicemus an corpora nobis alendis fint apra, necne: Id autem voluptate & dolore duobus genuinis boni & mali caracteribus indicatur. Objecta quatenus colorata, nec bona nec mala funt ad edendum fi objecta quatenus colorata, nobis jucanda aut injucunda viderentur ad inforum præsentiam semper moverentur spiritus animales, quorum agitatio passiones excitat, mens enim affici non potele, quin commoveatur bona odio, mala verò amore sæpe protequeremur ; vicamque hoc patto non din confervaremus. Quid plura? fensaciones colorum in nobis excitantur, dumtaxat ut corpora discernamus & a se invicem distinguamus. Quæ distinctio perinde sit; si herbam videas rubram, ac fi illam viridem videres, dummodo illam femper fub eodem : colore videas.

Sed hac de sensationibus dicta sufficient ; jam de judiciis naturalibus, & de judiciis liberis, que ipla comirantur agamus. Illud ck: quod quarto confundimus cum tribus de quibus supra.

CAPVT XIV.

I. De falfis judiciis que fenfationes noftras com tanter , queque cum ils confunduntur. 11. Falforum illorum jud ciorum caufa. III. Errorem in sensationibus nofiris non deprehindi, sed iantummodo in ifis judiciis.

De falfis judiciis qua fenfationes. cum its à mobis comfunduntur.

On paucos, opinor, repugnantes habebit hae nostra generalis propositio, qua nos nullam habere sensationem rerum externarum, que unum aut plurima non includat judicia, afferimus. Plerique, meftras comi- ne vel ullum existimant comperiri judicium verum aut falsum in fentain, queq fationibus noftris. Illi igitur homines fujufce propofitionis novitate attoniti; hæc fecum. At vero qui ista? hune murum esse album non judico, illum tamen album clarissime video doloremesse in manu mea. non judico, illum tamen in manu mea certifime fentio. Quis res adeò certas in dubium revocet, nist objecta sentiat, aliter ac ego ca sentio? Immò ipsorum in præjudiciis infantiæ tenacitas ipsos fortè ulterius adducet; nec immerito fane eos inter moderatos ac fui competes accenseas, fit has in re diffentientes non contemnant contumelasque non lacellant,

Sed quid mentis nostræ cogitatis tam infaustum auguramur eventum? ip a potius in tantam lucem edamus, tamque validis stabiliamus argumentis, ut nemo quantumvis pervicax ex oculis apertis pofitis polit adoriri, quin protinus vincatur. Nobis incumbit probandum, rul'am esse sensationem rerum externarum, quæ aliquod judicium

fallum non includat. Quod fic probatur.

Mentes nottræ non eam habent capacitatem quæ possit implere ingertia illa spatia que inter nos & stellas fixas exstant; nemo est ni fallor qui id neget; licer ipfi concederem mentem effe quid extenfum: hoc pointo, non est quod quis credat mentes nostras in cœlis esse, dum in illis vident stellas. Nec ipfas etiam mentes è corporibus ad mille palluum spatium transmeare, ut domos ad eam distantiam videant, credibile eft, Mentem igitur ftellas & domos ubi non funt videre necesse est, cum è corpore suo non egressa, videat ramen illas domos & fellas, extra fuum corpus politas. Cum autem stellæ quæ menti immediate uniuntur, quas folas mens videre poreft, non fint in cœlis, hinc fequitur omnes homines qui stellas in cœlis vident, quique deinde eas in cœlis esse sponte judicant, duo fassa judicia ferre, quorum alterum parurale est, alterum verò liberum. Alterum est judicium sensuum, sive sensatio composita ex qua judicandum non est. Alterum est judicium liberum voluntatis, à quo possumus abstinere, quodque ideò suspendere debemus, ut error vitetur.

Sed cur cædem stellæ quas immediate videmus, extra mentem & & in cœlis eile credamur, hac eit causa. Quia nempe penès mentem ifteram innon est cas pro lubitu videre. Eas enim duntaxat percepit, cum in cere- diciorum bro excitantur motus quibus idea istorum objectorum natura alligan- caufa. tur, Q ia autem mens organorum motus non percipit, sed suastantum fersationes, & quia præterea suas sensationes in se à seipsa non excitari pro certo habes; eò adducitur ut ipias extrinfecas & in caufa quæ eas ipfi repræletat, effe credat, ac ifta judicia, fratim atque objesta percipit, ferre ita consuevit, ut ab ils vix possit desittescere.

Ut suprà dicta penitus exigerentur & explicarentur, oftendenda effet mutilitas innumerabilis iftius minutorum entium numeri, quæ species & idea vulgo dicuntur, quaque cum nihil fint, omnia tamen repræsentant; quæ pro lubitu creamus & destruimus; quæque imaginatio nostra commenta est; ut corum que non intelligimus rationem reddamus. Demonstrandum effet quam solida sit corum sententia, qui existimant Deum esse verum patrem luminum, qui solus omnes homines illuminat, fine quo veritates etiam fimplicissimæ intelligi non polfent, & ipfe fol quantumvis in fe lucidus nobis non affulgeret; quique præterea existimarunt, nullam naturam à Creatoris voluntate diversam agnoscentes, ideas quæ nobis creaturas repræsentant, nihil aliud este præter perfectiones Dei, quæ creaturis illis, aliqua convenientia respondent, illasque repræsentant.

Denique un hæc clariora evaderent quid per illud quod ideas vo-

camus intelligatur, explicandum esset. Sed hæc diutiùs nos detinerent. Hæc ad tertium librum remittimus ordinis causà. Jam sufficiat, si exemplum unum certum & manisestum asseram, in quo plurima judicia

cum eadem sensatione confusa sive mixta deprehendentur.

Nemo est, ut puto, qui Lunam prospiciens, illam à se mille passibus aut circiter dissitam non videat; quique illam orientem vel occidentem, majorem non videat quàm cum supra horizontem eminet, nec in ista sua sensatione ullum esse judicium arbitratur; nist tamen esse judicium quoddam in sensatione sua inclusium, Lunam ad eam distantiam que ipsi apparet, non videret; & prætereà illam videret minorem cum oritur, quam cum supra horizontem eminet, illam enim majorem videmus dum oritur, quia duntaxat ipsam remotiorem judicamus, judicio quodam naturali, de quo capite sexto actum est.

Sed præter judicia nostra naturalia, quæ sensationes compositæ haberi possant, in omnibus penè sensationibus judicium quoddam liberum deprehenditur, judicio enim non tantum naturali homines judicant dolorem, exempli gratia, esse in manu, verum id etiam judicant, judicio libero, eum dolorem in manu non sentiunt modò, sed & credunt inesse atque ejusmodi judicia tam altas egerunt radices, ut ab iis vix temperare possint. Hæc tamen judicia in se salssisma sunt, quamquam conservationi vitæ utilissima. Sensus enim, nihil nos nist ratione corporis, docent; & cuncta judicia libera sensuum judiciis conformia, à vero sunt alienissima.

Verùm ut hæc omnia, nullà eorum reddità ratione, vel saltem nullà patesactà vià qua ipsorum causa possit inveniri, non prætermittamus duo esse entium genera hic tenendum est; entia, scilicet, quæ mens nostra immediate videt, & entia quæ non nus horumce priorum ope, cognoscit. Cum, verbi gratià, Solem orientem percipio, primò percipio solem illum quem immediate video; quia verò priorem illum solem ideò tantum percipio, quod aliquid sit exte me, quod motus quossami noculis meis & in cerebro excitet, tum judico priorem illum solem qui in mente mea est, extrinsecus esse, & actu existere.

Contingere tamen potest, ut priorem illum solem qui menti nostreintime unitur, videamus altero supra horizontem non eminente, vel etiam non existente. Pariter priorem illum Solem majorem videre possumus, dum alter oritur, quam quum supra horizontem emsnet. Quamvis autem verum sit, priorem illum solem quem immediate videmus, majorem esse dum alter oritur; hinc tamen non sequitur alterum illum solem revera majorem esse. Solem enim revera orientem, proprie non videmus, cum à nobis infinitis prope distet spatiis, sed priorem illum videmus, qui reapse major est, qualis nobis videtur. Quaccunque enim immediate videmus, ea semper reipsa videmus ut sunt: & in eo tantum sallimur, quod existimemus, id quod immediate à nobis videtur, esse in objectis externis quorum interventu illud videmus.

Pariter quum priorem illum Solem menti nostræ immediate uni-

tum percipientes, lucem videmus, non fallimur si credamus id qued à nobis videtur esse lucem. Res est indubitata. Sed in co vertitur error, quòd sine ratione, immò etiam contra rationem, lucem illam quam immediatè videmus, existere in sole extra nos posito pertendamus. Res sic se habet de cæteris objectis sensum.

Ex supra dictis nemo est qui non facile comperiat, inter omnia quæ Brovem in unaquaque sensatione deprehenduntur, errorem duntaxat reperiri sensationibus in judiciis, quibus sensationes nostras in objectis esse judicamus.

Primò enim, non error quidem est, ignorare actionem objectorum sed tantim consistere in motu quarundam partium istorum objectorum, motumque in istis paillum ad organa sensum transire, quæ duo in singulis sensationibus diciis.

ante omnia reperiuntur. Rem enim ignorare, & circa illam errare, toto cœlo disserunt.

Secundò, in eo quod tertiò in fingulis sensationibus deprehenditur, quod est ipsa sensatio, non erramus. Dum sentimus calorem, lucémque, colores & alia objecta videmus, nos ea videre verum quidem est, licet phrenesi laboraremus. Omnes enim delirantes haud dubiè vident, id quod vident, ipsorumque error in solis judiciis consistit, quibus id quod vident revera extra se existere, judicent, eo ipso quod illud videant extrinsecus positum.

Illud judicium libertatis nostræ consensum secum sert, ac proinde nos in errorem injicit. Et ab ipso quantum in nobis est, abstinere par est, juxta canonem initio hujusce libri traditum. De ulla re scilicet nunquam judicare debemus quandiu à judicio possumus abstinere, & ad illud evidentia ac certitudine non adigimur, ut hic contingit. Licet enim consuctudine alte inhærente, eò propendeamus, ut sensationes nostras in objectis esse judicemus, calorem, verbi gratia, esse in igne, & colores in tabulis pictis, nulla tamen ratione certa & evidenti ad id credendum impellimur. Adeò ut errori ultrò nos mancipemus, perverso libertatis usu, cum ejusmodi judicia liberè formamus.

CAPVT XV.

Speciales visus errores explicantur, ut errorum generalium fensum sint exemplum.

JAm igitur ni fallor, viam satis facilem patesecimus, ad cognoscendos errores sensuum nostrorum circa qualitates sensibiles in genere, de quibus actum est desumpta luminis & colorum, quæ primò explicari ordo postulabat, occasione. Nunc singulos errores, in quos sensuum ductu incidimus sigillatim examinare operæ pretium seret. Iis tamen non immorabimur, quia supra dictis cuilibet attento abunde satisfactum putamus. Errores tantum generales, in quos visus noster,

Pren. am c. mam

a bam.

nos circa lumen & colores insicit, proferemus, quo exemplo omnes exteroium fenfanm errores facile difeas.

Quan aliquandiu Solam confoeximus, hec funt que in oculis, & in mente notica aguntur, atque hi funt errores quos erramus.

Qui prima tenent Diopericæ clementa, nec mirabilis oculorum noftroum frudure fant imperiti, non ignorant radios Solis in cryflallino elitique humoribus aliquantium refrangi, ac deinde coincidere in retain feu nervum optieum, quæ (retina) totam internam oculi partem tapetis inftar fternit, non feeus ac radii Solis per vitrum convexum permeantes cocunt in form, seu punctum comburens hujus vitri ad diflantiam duorum, trium aut quatuor digitorum, pro ipfius con-

Charta ni- exitate. Jam autem, ut experientia docemur, fi in fico iffins witri fra facile fragmentum aliquod panni aut chartæ nigræ collocetur, radij Solis combonter, ided vehementer egent in pannum aut chertam, ichulque particulas fed opus est anto impetu exeguant, ut eas rumpant & à se invicem dividant, uno

convexo ad verbo exurant ac in fumum aut cineres redigant.

Ex qua experientia illud colligere est, si scilicet nervus opticus esset niger, & it pupilie, aut uver foramen, quo lux in oculos transit, ita dilataretur, ut facilem permitteret radiis Solis transitum ; cum è contra coardietur ut transitum illum præcludat ; retina nostra codem modo afficeretur, quo paninis aut charta nigra; ipliulque libræ tantopere agitarentur ut brevi frangerentur & urerentur. Nec aliam'ob causam, plerique homines, si solem tantillum respiciant, gravi afficiuntur dolore, quippe pupillæ foramen ita non possunt claudere, ut fat radiorum non ingrediatur, ad agitandas vehementer fibras nervi optici, nec fine ruptionis periculo.

Mens nihil corum quæ diximus cognoscit, dumque solem adspicit, nec nervum opticum, nec motum in eo excitatum percipit. Sed id nonest error, est tantum simplex ignorantia primus ipilus error in eo est,

quod judicet dolorem quem fentit elle in oculo.

Si pritquam Solem conspicatus sueris, locum perobscurum oculis aperris subeas motus ille sibrarum nervi optici qui radiis Solis excitatus fuerat minuitur, ac paulatim immutatur; nec alia potest concipi mutatio in oculis. Illud tamen non est quod mens percipit, percipit duntaxat lumen quoddam albicans & flavum; ac fecundus iphas error in so est, quod lucem illam quam videt in oculis aut in muro proximo elle judicet.

Denique agitatio fibrarum retine semper decrescens, paulatim cessat; cum enim corpus aliquod commotum est, nihil in eo concipere potes, præter motus sui diminutionem, illud verò non est quod mens in oculis percipit. Colorem illum qui albus erat, aureum, posteà rubrum ac tandem cœruleum fieri observat, atque error quem hac in re admittimus, in eo consistit, quod judicemus in oculo nostro, aut in muro nobis proximo, mutationes fieri quæ longè aliter differunt quam secundum magis & minus, quia scilicet color aureus,

coruleus

ceruleus & ruber longe alirer differunt quam fecundum magis hunc modum as fallor sagocinarear, is fairen tenfatto zunim &

Hi sunt aliquot, ex erroribus nostris circa lucem & colores; atque isti in alios nos conjiciunt, ut infra patebit.

CAPVT XVI.

I. Errores fenfuum nostrorum nobis effe loco principiorum generalium & facundifimorum, ex quibu falfas conclusiones elscimus, que luo loco principiorum vicem gerunt. I l. Differentiarum effen tialium origo. 111. De formis substantialibus. IV. De quibusdam erroribus Philosophia Scholaftica.

Ummodo quæ jam explicata sunt in viros præjudiciis vacuos, Errores sea attentos incidant, naturam sensationum nostrarum erroresque sum nobis generales qui in ils reperiuntur satis superque demonstrabunt. Jam fa.t logo restat ut ostendamus, homines hisce erroribus generalibus usos este, principiorum quafi principiis quibusdam indubitatis, quibus omnia explanare vo- genralium luerunt ; ex iis erroribus innumeras deduxisse consequentias; ex qui- " guibus bus iterum veluti ex principiis quibusdam novas adhuc collegerunt falfas conconsequentias; arque hoc pacto scientiæ illæ imaginariæ, manes ac cimus qua omni destituta realitate conflata funt, quas homines caeco quodam fuo loco prinimpetu confectantur, quæque spectrorum adinstar eos pudore suffun- cipierum vidunt qui mifere sese ab iis deludi finunt. Unde illud ineptiæ genus cem gerunt. que tot homines eò adduxit ut vanis sese pascant chimæris & illusionibus. Sed hæc exemplis funt illustranda.

lam probavimus hunc morem apud nos invaluisse, ut sensationes nostras objectis tribuamus, utque colores, odores, sapores, cæterásque qualitates sensibiles in objectis coloratis odorantibus, &c. esse judicemus; In hoc nos errare comperimus; Jam restat ut demonstremus; nos hoc errore uti, tanquam principio ex quo falsas ducimus consequentias; quas deinde consequentias veluti alia quædam principia habemus, quibus ratiocinia noftra fulcimus : Uno verbo incumbit nobis explicandum, quo ordine procedat mens nostra in investigandis specialibus quibusdam veritatibus, ubi semel hoc salso principio, sensationes, scilicet, nostras effe in objectis; ita imbuta est, ut illud indubitatum existimet.

Verum ut id hat manifestius, aliquod corpus sumamus, cujus naturam investigare propositum sit; videamus quo modo se gereret, quilibet qui ad mellis & salis naturam cognofcendam se accingerer. Primò certe utriusque colorem, odorem, saporem, cæterásque qualitates sensibiles consideraret; quænam sint mellis, quænam verò salis qualitates; qua in re inter se conveniant, qua in re discrepent; & quam habeant

analogiam cum qualicaribus cererorum corporum. Hoc facto, ad hunc modum ni fall or ratiocinaretur, fi faltem fenfationes elle in

objectis pro certo crederer.

ifter diffein minte.

Quecunque fentio inter gustandum, videndum & traftandum Drige diffe-mel & fal illud, funt in melle & in fale illo. Jam autem certum eft id quod fentio in melle, effentialiter differre ab eo quod fentio in fale, gua séjellis albedo falis à colore mellis haud dubic longe aliter differt quam fecundum magis & minus ; & sic dulcedo mellis , à pungente salis sapore; ac proinde differenția essențialis inter mel & sal debet esse, cum id quod in utroque sentio non mediocriter tantum sed essentialiter differat.

Hoc primum. Namque ille homo non alio modo potest judicare, mel & fal essentialiter differre; mili quia species sive indicia externa: unius, à speciebus five indiciis externis alterius ellentialiter differunt : hoc est quia sensationes mellis à sensationibus salis essentialiter differunt; alio, inquam, non potelt judicare modo quia tantum judicat ex imprellione quam utrumque in fensus facit. Suam igitur conclusionem habet, veluti novum quoddam principium, ex quo alias deducit con-

clusiones, ad hune modum.

fubftantialium origo.

Cum igitur mel & sal certeraque corpora naturalia à se invicem-Formarum effentialiter differant ; illi haud dubie toto colo errant , qui nos eo adducere vellent, ut credamus, totum discrimen quod intercedit inter hæc corpora, consultere duntaxat in varia particularum ex quibus constant configuratione. Cum enim figura non fir escentialis corporibus, certe licer figura particularum illarum quas in melle imaginantur, immutaretur mel femper effer mel, licet ipfius partes falis partium figuram accepiffent, Unde prorfus necesse est, ut substantia quedam fit, quæ materiæ primæ omnibus corporibus communi adjuncta. differentiam estentialem inter ipla constituat,

Hoc mode fic fecundo procedens homo ille formas substantiales, egregium illud & felix ingenij bumani commentum, eduxir substantias fanè fœcundas, que cum in fola Philosophi nostri imaginatione existant quicquid in natura conspicimus producunt tamen ? sed jam quibus proprietatibus, ens illud rationis suæ liberaliter sit ornaturus, vidermus, ceteras enim substantias suis proprietacibus essentialibus,

ut iis novum illud ene induat, spoliare non dubitabit.

IV. THES errori generalium Phylica S. beladica.

Cum igitur pergie, unumquodque corpus naturale ex duabus Origo catero confter substantus; altera que melli, fali, cet risque corporibus communis elt; altera verò, que efficit, ut mel fit mel, fal verò, fal, & ut cætera corpora fint id qued funt; hine sequitur, primam substantiam, quæ est materia, cum non habeat constarium, & ad omnes formas sit indifferens, fine vi & actione elle debere, quippe que nihil habeat à quo fibi præcavere opus fit. Cæteræ vero substantiæ, quæ sunt formæ substantiales, qualitatibus atque facultatibus stipari & muniri perpetud debent, iplas oportet, indefinenter excubias agere ne forte de improvilo improvifo occupentur, fuæ confervationi perpetto confulzat, imperium in materias vicinas prorogent, victorias denique fuas, quantum in se est, longe lareque proferant, necesse est. Si vi & actione carerent, abaliis formis fubito oppresse annihilarentur, pugnent igitur indea fessa. & adversus formas illas sibi insidiantes, antipathias & odia in-

ternecina foveant æquum eft.

Quod ii forma aliqua materiam alias forme, forma dadaveris, exempli gratia, corpus canis occupet; forma illa, canis formam annihilare non contenta, ut odium expleat faum, omnes qualitates formæ sibi inimicæ asseclas destruat oportet. Protinus, cadaveris pili albescere debent albore, qui novam denotet creationem; sanguis rubescere rubore non suspecto, totum illud corpus iis institui par est qualitatibus, que forme fue fideles, ipfam tutentur, quantum quidem possunt id facere qualitates cada veris mox interiture. Quia verò pugnæ aliquis tandem debet esse finis, cunctaque suum quietis habent locum; hanc ob causam, ignis, verbi gratia, seum habet centrum, quo levitate sua & propensione naturali perpetud tendat, ut quiescat, urere definat, suum etiam calorem deponat, quo hic in terris, sui conservationis duntaxat gratia fese muniebat.

Illæ funt, magnå faltem ex parte, consequentiæ, quæ ex postreme hoc principie, dari, scilicet, formas substantiales, deduci solent. Philosophum equidem hasce consequentias æquo liberius, & majori ingenuitate colligentem forte introduximus, hæc enim ab aliis magis

ferio dici folent.

Innumeras alias consequentias quotidie deducunt Philosophi, pro ingenio & indole, pro fecunditate aut sterilitate imaginationis; hisce

enim duntaxat à se invicem different.

Hasce substantias chimæricas impugnare foret inutile, quippe quæ ab aliis jam fuerint exacta, formas substantiales in rerum natura nunquam extitife, ipsasque in hunc duntaxat finem fictas fuisse, ut ex ils fluant innumeræ consequentiæ, falsæridiculæ & contradictoriæ, fatis superque probatum est. Ipsarum originem in mente humana invenife fufficiat, & oftendifle eas omnem fuam haurire realitatem, ex Cap. 10. arpræjudicio omnibus hominibus communi quo, fenfationes effe in objectis tic v. falso judicant. Qui enim supra dicta attente expendet, nempe, corporis nostri conservationi conducere, ut sensationes habcamus essentialiter diversas, quamvis impressiones objectorum in corpus nostrum oppido parum differant ; facile intelliget, tantam in objectis sensuum diversitatem falsò existimari.

Verum, ut id obiter dicam, non est quod in hisce terminis, forma & differentia effentialis quicquam desideremus. Mel haud dubie forma sua mel eft, & hoc pacto à sale essentialiter differt. Sed hæc forma, five hæc differentia effentialis in varia partium configuratione duntaxat confistit. Hac varia configuratione mel est mel, & fal est sal & quamvis materiæ in genere fit accidentale tantum, ut habeat configura-

cionem partium mellis aut falis, ac proinde ut habeat formam mellis: aut falis, effentiale tamen eft melli & fali, ut fint id quod funt , habere hanc aut illam partium configurationem. Quemadmodum fentationes frigoris, caloris, voluptatis & doloris menti quatenus menseft non funt effentiales, fed tantum menti quatenus iftis afficitur fenfationibus, his sensationibus dicitur sentire calorem, frigus, voluptatem , delorem , &c.

CAPVT XVII.

I. Alind exemplum ex Ethica desumptum, ex quo patet sensus nostros nibil nebis offerre prater falfa bona. 11. Deum folum effe noftrum verum bonum. 111. Errorum Epicureorum & Stoicorum origo.

PRincipium illud, quo sensationes in objedis effe statuuntur in Phyfica errores innumeros propagare non invalidis demonstravimus argumentis. Jam quædam ex Ethica depromamus, in qua idem illud præjudicium cum hoc, objecta fensunm, scilicer solas effe & veras sensationum noftearum caufas, conjunctum, in leviores non injicit errores.

ex Eibica ferre prater falja bona.

in ultimo

libro quo

omniaque.

Inter homines, plerosque videas bonis sensibilibus addictos; alij Exemplum mufică, alij cupedris, alij alia qualibet re delectamur. Ut autem hæs objecta bona esse persuaderentur, hæc secum reputasse necesse est. Sapoex que parer res illi qui in conviviis voluptatem pariunt, fom qui aurem molliter fenim noffros & jucunde demulcent & cæteræ voluptates quibus alras afficimur, promil nebu ef- cul dubio in objectis sensibilibus continentur, vel saltem eas objectorum ope fenrimus, nec denique fine illis eas fentire posiumus. Jam autem voluptatem effe bonam , dolorem verò malum nemo eff qui inficietur, hujusce rei intus conscij sumus, ac prainde objecta quæ passiones sive affectus movent bona sunt perquam realia, quibus, ut felicitatem consequamur, incumbere nos decet.

Sic plerumque ratiocinamur etiam incogitantes. Iraque, quia credimus sensationes noltras esse in objectis, vel saltem objecta ca pol-Explicabo lere virtute, qua eas in nobis possint excitare, veluti bona nostra habemus ea que infra nos subsidentia, in corpora nostra duntaxat ad plurimum potlunt agere, & aliquos morus in fibris excitare, fed qua fenfu ob eeta agunt in in mentes nostras nunquam agere,nec in illis ullum voluptatis aut do-

corpus. loris fensum excitare queunt.

Certe, si mens nostra non est quæ in seipsam agit, occasione eo-Deum folum rum quæ in corpore geruntur; Deus folus eft qui hac polleat virtute, offe nefrum Si mens fibi iph voluptatem aut dolorem, pro vari tate motuum fiverum bona, brarum corporis non creat, ut verofimile est ipsam id non facere cum fæpius dolorem & voluptarers præter consensum sentiat; ubi tanta objetta fenvis est ut hasce sensationes in ipla excitare possit, fi Autorem natura fibilia non excipias? Solus

Solus Deus fane verum nostrum bonum est. Ipfe solus is omnibus post in nobis quibus affici possumus voluptatibus, nos perfundere potest, & per exchare vohis cognitionem & amorem duntaxat illas in nobis excitare decre- Inpiatem. vit: Voluptates quas cum motibus corporis nostri conjunxit, ut ipsius conservationi consuleremus, exiguæ sunt, debiles, breves; licet ipfarum, tanta fuit vis peccati! mancipia facti fimus. At verò voluprates quibus Electos suos in cœlis afficiet, longè vividiores & persectiores crunt. Deus enim nos eo confilio condidit ut ipsum cognoscamus & amemus. Cum enim ordo naturæ postulet, ut quo majora funt bona, eo majori afficiamur voluptare. Certe voluptas eorum qui Deo fruentur cæteras voluptates infinitis superabit parasangis, quippe qui suprà omnia longissime eminear.

Quod de errorum nostrorum circa bonum causa mox dictum est, falstatem opinionum Stoicorum & Epicureorum de summo bono, satis superque demonstrat. Illud Epicurei in voluptate constituebant. Epicareerum Quia verò voluptas in vitio æque ac in virtute fentitur, immo fæpius & Stolcorum in priori quam in posteriori, ideo in omne voluptatum genus ruere "19. or Bablinni rapism antil

habiti funt illi Philosophia

Hæc autem est prima ipsorum erroris causa, Falsò, scilicet, judicantes elle aliquid incundr in objectis fensuum, aut faltem objecta veras esse voluptatum quibus afficiebantur causas: fensu prætereà quodam interno convicti , voluptatem effe aliquid fibi bonum , dum illa potirentur; in omnes pathones, ex quibus nihil incommodi percipere poterant, prorumpere non dubitabant. At verò fi ratione rite ufi fuiffent voluptatem quæ ex rebus fentibilibus percipitur, in hisce rebus ele non poste, ut in fua causa, nec alio quovis modo, comperissent; ac roinde bona sensibilia non posse este bona respectu mentis nostræ, & carera que explicumus.

Soici contrà, pro certo habentes voluptates sensibiles esse in solo corpore & in folius corporis usum, mentemque suo peculiari & proprio potiri debere bono, beatitudinem in virtute ponebant. Jam au-

tem hec est inforum erroris origo.

Exstimabant scilicet, voluptatem & dolorem sensibiles vel quæ ex rebis sensibilibus ortum ducebant, non esse in mente, sed in corpore dintaxat. Et ex hoc falfo judicio principium statuebant, cujus ope fallis colligebant conclusiones, ut verbi gratia, dolorem non esse aliquid nali, voluptatem non esse aliquid boni, voluptates sensuum in se non esse bonas, ipsas else communes hominibus & belluis, &c. Quamquan tamen Epicurei & Stoici in multis fint hallucinati in nonnullis tamen à ratione non abluserunt. Beatorum enim beatitudo in virtute omribus numeris perfecta, hoc est in cognitione & amore Dei & in voluptate ipsos nunquam deserente tantum consistit.

Maneat igrur alta mente repoltum objecta externa nihil in fe jucundi aut moesti includere ; ipsa non esse causas voluptatum nostrarum; ipsaque anobis non nisi immerito timeri aut amari posse; Deum

III.

folum effe timendum & amandum ; quippe qui folus nos punire aut reminerare, dolore aut voluptate afficere valeat, in Deo folo denique, & ex Deo folo nos sperare posse voluptates, in quas motu tam vehemunti, tam naturali, tamque legitimo, propendemus.

CAPVT XVIII.

I. Sensus nostres nos in errores injicere etiam circa res non senfibiles. 11. Exemplum ex hominum commercio & confueindine mutua deductum. III. Ex habitu externo & feofiba'i judicium non effe ftatuendum.

Ensuum nostrorum errores circa objecta sensibilia, ut circa lucem, Colores cæterasque qualitates sensibiles suse satis explicimus. Jam videamus errores in quos ab ipfis circa objecta non fenfibilia, quæque ided ipsorum non sunt veluti jurisdictionis conjicimar, dum scilicet ab attenta illorum objectorum consideratione nos determent, eò nos adducendo ut de illis objectis juxta ipforum testimonium judicemus.

Sed iftud indiget explicatione,

Attentio & applicatio mentis ad ideas claras & distinctas quas de objectis habemus, ita necessaria est ad cognoscendam veram ipsorum naturam, ut nihil fit magis. Quemadmodum enim alicujus opingi circa re: non pulchritudinem videre frustra pertendas, nisi oculos apertos in ipfum attente defigas. Ita mens pleraque cum mutuis relationibus videre nequit, nist ea attentissime consideret. Jam autem ab attentione ad ideas claras & distinctas nulla alia re magis depellimur quam sontibus nostris, ac proinde nullà alia re à venitate magis amovemur, & in errorem conjicimur.

> Ut hæc à nobis concipiantur : Sciendum est, tres percipiendi cationes,quæ funt fenfibus,imaginatione,& intellectu puro, mentemæqualiter non tangere, atque ided ipsam non æqualem attentionen præbere ils omnibus quæ harum rationum ope percipit, ils enim quibus vehementer afficitur valde, iis verò quibus leviter afficitur, parum

attendit.

Quod verò per sensus percipit ipsam vehementer afficit, attentamque proinde præbet : quod per imaginationem cognoscit ipsamlevius attingit; quod denique per seipsam sive independenter à tentibus & imaginatione percipit, ipfam vix excitat. Quis enim, montem levifsimo dolore quam meditatione profundifima magis moveri, non est expertus?

- Hujusce rei hæc est causa; sensus, scilicet, objecta velun præsentia repræsentant, imaginatio verò ea veluti absentia duntaxa exhibet. Jam autem ordo postulat ut ex multis bonis aut multis male menti objectis,

præsentia

Sepfue mes inflcere etia fexfibiles.

præsentia illam moveant magis & sistant quam absentia; mentem enim citò determinari hac in re opus est. Sic punctiunculæ attentior est quam sublimibus speculationibus : voluptates etiam & dolores hujusce sæculi ipsam vehementius percellunt quam dolores infandi & vo-

luptates infinitæ æternitatis.

Sensus igitur mentem objectis quæ ipsi offerunt summopere applicant. Cum autem anita sit, nec multa simul possit liquidò percipere, id quod intellectus ipsi repræsentat non potest clare percipere dum sensus ipsi aliquid considerandum objiciunt; Ideas igitur claras & diftinctas intellectus rerum veritati affequendæ idoneas prætermittit, ut unice incumbat ideis sensuum confusis, quæ illam vehementer movent, ipsique res non ut in se sunt, sed duntaxar ut sunt relate ad

fuum corpus, repræsentant.

Si, exempli gratia, quis ad veritatem quandam explicandam se accingat; voce utatur, fensaque sua ac internas animi conceptiones, motibus & modis sensibilibus exprimat, necesse est. Mens autem multa eodem tempore distincte concipere nequit. Unde fit ut ils quæ sentum ope ad ipsam deveniunt attentissima, vix rationes sibi propor
bominum fitas expendat. Sed voluptati fensibili quam ex numerofa periodo- colloquiis de rum concinnitate, ex mutura inter gestus & res voce prolatas conve- duflam, nientia ex oris elegantia & liberalitate, ex forma denique externa & habitu loquentis percipit, tota penè adhæret. Intereà tamen, re audirâ judicare satagit : sic fert mos. Unde sit ut judicia pro diversis fenfuum impressionibus, diversa pariter futura fint.

Si verbi gratia, orator mentem fuam expedite expromat, fi periodos numerose componat, si in ore liberalitatem quandam & ingenij acumen ferat, fe clare fanguine oriundus, fe magno incedat comitatu, fi verbis gravitatem quandam & autoritatem conciliet; fi cuncti fileant attentisque auribus adstent, fi existimatione clareat, atque virorum primi ordinis consucrudine utatur, si denique co felicitaris pervenerit ut fibi favorem existimationemque captet, Tum quæcunque dicet rectissime dicet. Quid plura? ipsus etiam ornarus nonnihil pro-

babit.

At verò si iis non sit ornatus dotibus, demonstret quantum voluerit, nil tamen probabit; elegantissima proferat, ne anscultabitur quidem attentione folis rebus fensibilibus defixà, auditor ad hominis tam incompositi conspectum nausea pene commotus, & in id unum incumbens, mentem ab ipfius cogitatis avertet. Cæsttium illud sordidum & contritum oratori ipfuique dicris contemptum apud omnes pariet, iphulque habitus Philolophum cogirabundum redolens cò impeller auditores, ut sublimes veritates plebeculæ captum superantes, deliriorum & ineptiarum loco habeantur.

Hæc funt hominum judicia, oculi & aures non verò ratio de rerum veritate judicant, ubi tamen sola ratio judicium ferre potest; Quia, equatum & plumbum tung gravithms & durifima corpora feolificus

nempe, folis fensibilibus & jucundis modis attenti ad veritatem adipiscendam sedulam seriamque vix unquam conferent operam.

III. terno & jucundo non flendum eğe.

erperum.

De rebus tamen judicare ex externa specie, veritatemque adsper-Habirai ex nari, quia iis non instructa est ornamentis que nos juuant, quid ab æquitate magis abludit. Philosophos virosque cordatos hasce jucundas agendi dicendique rationes potiusquam veritatem ipsam exquirere, & vanum verborum sonum rerum soliditati anteponere pudeat, solum vulgus indoctum, animæ carnis & fanguinis, numerolis periodis, figurisque & motibus quæ affectus excitent, capiantur;

> Omnia enim feolidi magis admirantur amantque Inversis qua sub verbu latitantia cernint Veraque constituent, que belle tangere possunt Aures, & lepido qua funt fucata sonore.

At viri sapientes adversus vim malignam, fortesque istorum senfibilium modorum illecebras sese præmuniunt. Sensus quidem ipsis ut cæteris hominibus, quippe qui etiam homines fint, nonnunquam fucum faciunt; fed ipforum testimonium generose despiciunt. Illustre illud judicum Areopagi æmulantes exemplum, qui caufidicis iftis pellacibus verbis, figurisque fallacibus uti interdicebant; ipsosque nunquam nifi in loco tenebricoso audiebant; ne verborum & gestuum venustas veritati pallium obduceret, ipsosque à rerum soliditate deterreret.

CAPVT XIX.

Duo alia exempla. I. Prius de erroribus circa naturam corporum. II. Posterius de erroribus circa qualitates, cornudem corporum.

Nnumeros errores ab intenta mentis applicatione ad ea quæ fen-I suum ope percipit, & à negligentia in qua versatur circa res ipsi ab intellectu propositas, tanquam à prima causa manare, mox demonstratum est. Hujusce rei exemplum non adspernandum ex mutuo hominum cemmercio & confuetudine depromptum ad Ethicam faciens, tradidimus. En tibi alia ex rerum natura deducta, quæ in Phyfica observare necesse est.

Inter errores illos quos in Phyfica erramus, error quo plus fubftantiæ corporibus quæ fenfus feriunt, quam iis quæ vix sub fenfum cadunt inesse imaginamur, non est postremus. Plerique existimant in auro & in plumbo plus esse mareriæ quam in aere & in aqua. Et ipsi pueri qui aeris effecta fenfibus non deprehenderunt, illum nihil habere realitatis autemaint, shot oner and names too, inesting stem ev

Aurum & plumbum funt gravissima & durissima corpora sensusque maxime

maxime feriunt, aqua verò & aër vix sub sen sus cadunt. Hinc concludunt priora longe plus habere realitatis quam posteriora. De rerum veritate judicant per impredionem sensuum quæ nos nunquam non decipit ; dum ideas claras & distinctas mentis quibus nunquam fallimur, negligunt; quia scilicet id quod sensibile est nos afficit & applicat, quod verò intelligibile soporem creat.

Hæe falsa judicia pertinent ad substantiam corporum, adsunt circa

qualitates eorundem corporum.

Homines ut plurimum ita funt comparati, ut objecta quæ in ipsis sensationes jucundiores excitant, perfectiora cæteris judicent & puriora; qua in re consistat materiæ perfectio & puritas nescij, nedum folliciti.

Aiunt , exempli gratia, lutum este impurum , aquam verò limpidam effe purisimam. Verum cameli aqua lutosa gaudentes, & ani- Errores cires malia que in luro degunt, secus sentirent. Bellue sunt, sateor; sed ho-litates mines qui viscera rusticulæ avis, & Martis excrementa amant, non persedia censent quicquam in iis esse impuri, quamvis id de cæterorum ani- nem. malium excrementis dicant. Moschus denique & electrum apud omnes magno habentur pretio, quamvis nihil aliud effe præter excrementa existimentur.

Non aliter certe judicamus de perfectione & puritate materiæ quam relate ad fensus nostros; cum autem sensus diversi sint in omnibus hominibus, ut fusè explicatum est, diversa admodum pariter esse debent judicia de perfectione aut puritate materiæ. Libri itaque qui quotidie de perfectionibus imaginariis, quas nonnullis corporibus tribuunt, componuntur, non possunt quin stupenda errorum farragine scateant; cum ipsorum ratiocinia falfis, confusis, & incertis sensuum ideis nitantur.

Philosophi non debent affirmare, materiam esse puram aut impuram, ali prius quid per voces illas, purum & impurum, intelligant, certò & accurate tencant. Res enim eloqui, nec eas intelligere, hoc est, ideas non habere distinctas, quæ terminis respondeant, turpe est. Quod si utrique hoc vocabulo ideas claras & distinctas alligassent, id quod purum dictitant sæpe impurissimum esse, quod verò ipsis impurum videtur purissimum tamen esse deprehenderent.

Si, exempli gratia, decernerent materiam illam elle purissimam & perfectissimam, cujus partes sunt tenuiores & ad motum aptiores, aurum, argentum, margaritæ effent corpora admodum imperfecta, aër verò & ignis corpora perfectissima, caro corruptioni propinqua & male olens, ad perfectionem tenderet. Et sætens cadaver perfe-

Rius effet carne integra.

Quod si vice versa statuerent corpora illa esse omnium persectissima, quorum partes crassiores, solidiores, motuque difficiliores, terra esset auro perfectior, arque aër & ignis corpora essent omnium imperfectillima.

Quod fi quis terminis puri & persetti ideas distinctas de quibus verba seci alligare recuser, alios potest substituere terminos, sed si hasce voces solis notionibus sensibilibus definire velit, omnia perpetud confundet, quia significatio terminorum quibus exprimuntur nunquam erit determinata. Omnes homines, ut id jam probavimus, varias de iissum objectis habent sensationes: Ergo hec objecta ex sensationibus quas in nobis excitant, judicari non debent; nisi quis obscuritate

& confusione gaudeat.

Sed, ut penitius rem introspiciamus nulla certe datur materia cateris materiae portionibus persectior, nequidem colorum materia. Cujuslibet materiae tota aptitudo in eo mihi videtur consistere, quod varios motus variasque figuras possit recipere; Jam autem ipsus motus & figurae sint regulares, ut ita loquar, aut irregulares id ipsi perinde est. Solem esse persectiorem aut lucidiorem luto, formásque illas egregias quas nobis animi gratia pingunt sabulæ & carmina, cadaveribus esse præstantiores non comperimus. Id à sensibus nostris sallacibus accepimus: Nec est quod quis hic quicquam obganniat; Cuilibet enim ad rationes supra allasas attento cavillationes & exclamationes omnes, ridiculæ & frigidiusculæ proculdubio videbuntur.

Qui sentiunt tantum, nec alia ratione res percipere assueverunt, solem esse luce plenum existimant; Qui verò sentiunt simul & ratio-cinantur, aliter censent: dummodò saltem judicium sagacitate sua sentiendi facultatem æquet. Sontentiam haud dubiè mutarent qui sensibus pertinaciùs adhærent, si supra dicta seriò meditarentur. Verum illusionibus sensuum nimis indulgent, ipsorum servitio jamdudum assuesati mentis suæ obliti sunt, ita ut omnes persectiones quas in cor-

poribus videre sibi videntur ab ipsa pendere non attendant.

Nec verò hujusce commatis homines adorimur, laudent sut vituperent, id nobis perinde est, auscultare recusant; qui igitus possent
judicare? sat erit nobis si veritatis causam agamus nobisque illorum
conciliemus approbationem, qui in id seriò incumbunt, ut ab erroribus sensum sese expediant, & luminibus mentis rectè utantur. Hos
enixè rogamus, ut hæc nostra cogitata attentè, quantum in ils erit
meditentur, ac postea judicent. Damnent, probent ipsis judicibus litem relinquimus; Quippe meditatione suà eò devenarunt, ut summum
jus in cogitata nostra ipsis denegari meritò non possit.

CAPVT XX.

Hujusce primi Libri conclusio. I. Sensus nobis tantum concessos fuisse in usum corporis nostri. 11. lpsorum testimonio diffidendum ife. Illum non parum promovisse, qui rite atque opportune dubitare didicit.

Rrores generales in quos sensus nostri, sive circa propria ipsorume objecta sive circa res quæ solo intellectu percipiuntur, nos conjiciunt, satis clare ni fallor aperuimus. Qui supradictis tantillum attendet, nullum ut puto, admittet errorem, cujus causam facile non

deprehendat.

Vidimus prætereà sensus nostros nos tutissime & accuratissime docere analogias five convenientias omnium corporum cum nostro; Sinsus nobis quamquam ut id etiam vidimus, corum ope non possimus doceri quid duntaxat hæc corpora fint in semetipsis. Diximus etiam illum suis male uti sen- cocoffos fuife fibus qui eos ad alios convertit usus, quam ad valetudinis & viræ in usum ecr. conservationem; adeò ut ipsos prorsus adspernari debeat; quum sibi in mentem imperium arrogant. Id primum & præcipuum est quod ex primo hoc libro retineri velim. Ut scilicet alte imbibamus, sensus nostros, nobis in eum duntaxat usum esse concessos, ut vitam nostram conservemus. Istud nobis radicitus inhæreat, ut deinceps ignorantiam fugaturi, ad alia confugiamus auxilia.

Quod si nonnulli fint (ut erunt sane & quidem æquo plures) quos supra dicta non potuerint convincere veritatis harumce propositio- Sensuam to-'num, id faltem ab iis impetrare liceat, ut duntaxat fensibus suis ali- simonio difquantum diffidere difcant; si ipsorum restimonium falsitatis & falla-fidendum ciæ omninò arguere non sustineant, de istorum tamen testimoniorum

veritate dubitare non recusent.

Quid ? Que jam dicta funt nonne satis habent momenti ut suspicionem scrupulumque viris non obelæ naris injiciant, ipsosque proinde eò adducant, ut libertate fui, rechius quam antea ufi funt, nunc uti recordentur ? certe si semel de sensuum testimonio dubitare non reformident, assensum facilius cohibebunt, erroresque quibus hactenus obnoxij fuerant minori negotio imposterum vitabunt, dummodò imprimis canonis initio traditi memores fint. Hic est. Ne affensim plenum unquam prabeas nift propositionibus evidentissime veris . & quibus affensum tunm non potes denegare, quin certo agnoscas te perperam usurum libertate tua, fi deneges,

Porrò ne quis mediocriter se promovisse putet, si solum dubitare didicerit. Dubitare cum judicio & ratione, ita me Deus amet non leve est. Etenim ut rem ingenuè fatear, dubitare & dubitare duo sunt, movisse qui

ried to op-

variæ funt dubitandi rationes. Nonnulli feroci & abrupto, alij cæco & maligno impetu ducti; alij denique per inconstantiam quandam, buere didi- & quiatantum fic libnit, dubitant. Sed præter hos dubitatores, ut ita loquar, sunt etiam qui ex prudenti diffidentia, & sapienti quadam judicij fagacitate dubitant. Academiei & Athei priori dubitant ratione :: Veri Philosophi posteriori, Prior dubitatio est dubitatio quadam caliginosa, quæ lucem non affert, fugar potius. Posterior dubitatio ex luce oritur, lucemque tandem affert.

Qui priori tantum ratione dubitant, ingeniose dubitare nesciunt. Rident dum Cartesium legunt in prima Meditatione Metaphysica docentem dubitandi methodum. Sat enim se habere creduut fi pro lubitu dubitent; si in genere prosteantur, naturam nostram esle ingrmam, mentem nostram plerumque cæcutire; præjudicia esse abdicanda, & cætera hujuscemodi. Hisce vagis freti ratiociniis erroris immunes evadere pertendunt. At verò quid promoves si dum fateris mentem esse debilem, ipsam non moneas debilitatis suæ? quid si ipsamerrori obnoxiam esse agnoscas, nist errorum naturam causamque aperias. Id à nobis pradibatum fuisse prime hoc Libro arbitramur, dum naturam & errores sensuam explicuimus. Jam ut hoc Secundo pergamus,naturam & errores imaginationis exponere propolitum elt.

INQVIRENDA VERITATE.

DE IMAGINATIONE.

PARS PRIOR.

CAPVT PRIMVM.

Il Idea generalis imaginationis. II. Ipsam duas in se includere facultates, alteram activam, alteram passivam. 111. Causa generalis mutationum qua fiunt in imaginatione hominum, su fundamenium hujusce secundi Libri.

I BR o præcedenti de sensibus actum est, ipsorum naturam necnon legitimum usum explicare conati sumus, potiores & generaliores errores in quos ipsorum ductualismum, patesecimus, ipsorum facultates ita circumscripsimus ut qui illos in suis limitibus continuerit, omnia ab iis sperare, nihil verò formidare debeat. In

hoc secundo Libro de Imaginatione agemus. Ordo id postulat: tanta enim est inter sensus & imaginationem relatio & convenientia, ut se-

parari non debeant. Deinceps etiam patebit hasce duas facultates non

aliter inter se differre, quam secundum magis & minus.

Hoc ordine procedet Secundus hic Liber. In tres partes diffribuitur. In prima caufæ Phylicæ inordinationis & errorum imaginationis explicantur. In secunda causas illas ad errores generaliores imaginationis applicamus. Ibi etiam de istorum errorum causis loquimur, quæ Ethicæ seu Morales dici possunt. In tertia agimus de contagiosa communicatione imaginationum fortium five vividarum.

Que hoc tractatu agitabuntur erunt quidem magis vulgata, quam quæ inter explicandos sensuum errores dicta sunt, non est tamen quòd ea quis minus utilia ducar. Viri perspicaces & eruditi haud equidem ignorant errores & iplas errorum causas de quibus hic agitur; verum pauci reperiuntur qui ad ea attendant.Omnes erudire non satago, indoctos solos edocere gestio; cæteros quod spectat, ipsos commonefacere sum contentus, quin memetipsum hic potius insti-

tuere & commonefacere conor.

nationis.

Primo Libro diximus, organa sensuum nostrorum tenuibus fibris Idea gene constare que ab uno extremo ad cutem terminantur, ab altero ralis imagi verò ad mediam usque cerebri partem perducuntur. Jam autem fibræ illæ bifariam pollunt moveri. Motus enim oriri poteft vel ab extremis fibrarum quæ sunt in extremis corporis partibus. Cum agitatio fibrarum illarum non possit ad cerebrum usque pervenire, quin mens protinus aliquid percipiat; fi agitatio oriatur ex impressione objectorum in superficiem externam fibrarum nervorum nostroru & cerebrum pertingat, tum mens fentit * & judicat id quod sentit extrinsecus poturali deque fitum elle, hoc elt, objectum ut præsens percipit. Sed si fibræ internæ tantum agitentur spirituum animalium cursu, aut alio quopiam modo, tum mens imaginatur, judicatque id quod imaginatur, non esse extrà sed intrà cerebrum, hoc est, objectum ut absens percipit, atque illud est discrimen quod intercedit inter sentire & imaginari.

multoties adum eff Libro prace denti.

> Verum observandum est sibras cerebri multò vehementius agitari objectorum impressione, quam spirituum animalium concursu; nec aliam ob causam objectis externis, quæ veluti præsentia ac proinde ad id idonea ut in se excitent voluptatem aut dolorem multo magis afficitur, quam spirituum animalium concursu.In iis tamen quorum spiritus animales, ob jejunia, vigilias, febrim ardentiorem, five quamlibet aliam causam, sunt concitatissimi, quandoque contingit, ut spiritus illi moveant sibras internas cerebri non minori vehementia quam objecta externa movere solent; adeò ur homines sic affecti id fentiant quod tantum imaginari deberent, ac objecta ob oculos se habere putent, quæ funt tantum in imaginatione sua. Ex quo id quod mox dixi liquidò pater. Sensus scilicet, & imaginationem non aliter differre quam secundum magis & minus, circa ea quæ in corpore aguntur.

Sed ut idea imaginationis diffinctior & specialior præbeatur; tenendum pendum est, quoticscunque aliquid immuratur in illa cerebri parte in quam nervi coëunt, toties etiam mentem aliquam pati immutationem. Hoc est, ut explicuimus, si in illa parte motus quidam excitetur, oui ordinem fibrarum interturbet, nova etiam fit in mente perceptio, aliquid novi fentit aut imagimetur, ita ut mens nihil novi unquam fentire aut imaginari queat, nist aliqua in fibris ejusdem cerebri partis hat immutatio

Facultas itaque imaginandi seu imaginatio, consistit in sola facultate quam mens habet fibi efformandi imagines objectorum; afferendo mutationem aliquam in fibris hujusce partis cerebri, quæ dici potest pars principalis, tum quia omnibus corporis nostri partibus correspondet, tum etiam quia mens nostra ibi immediate, si fas sir, ita loqui,

fita eft. Hinc non obscure liquet, facultatem illam qua mens imagines rerum fibi efformare potest, duo in se includere. Alterum quod ab ipsa Dua faculmente pendet, alterum verò quod pendet à corpore. Prius est actio tates in ima-& imperium voluntatis. Posterius est obsequium spirituum anima- aliera adilium, qui hasce imagines insculpunt, & fibrarum cerebri quibus ista va, altera imagines imprimi debent. Hac autem in tractatione utrumque horum folium, imaginationis voce indifferenter delignatur, nec terminis activi & passivi, quibus nuncupari possent, distinguuntur. Ex materia subjecta enim facile comperias de vero hat fermo, an de activa meneis imaginatione, an verò de passiva corporis imaginatione.

Nec decidimus speciatim, quænam sit illa pars principalis cujus meminimus supra. Primò quia id inutile satis ducimus. Secundò quia res est per quam incerta. Tertiò denique hac in re tacere satius existimamus, cujus veritas hic nequit demonstrari aliis, licet apud nos constaret

quænam fit illa pars principalis.

Jam igitur, ut placet Williho, in duobus corpusculis, que corpora Briata nuncupat, refideat sensus communis; finus cerebri confervent fpecies memoriæ; & corpus callosum sit sedes imaginationis, sive, ut vult Fernelius, in pia matre quæ cerebri substantiam involvit; sive in glandula Pineali viri clar. Cartesij, sive in alia quapiam parte nobis hactenus incognità; res non me valde anxium habet, dummodò fit quædam pars principalis, id sufficiet; immo id pernecessarium est. Systema etiam Cartesij, quoad ipsius substantiam, subsistere debet. Quippe licet hallucinatus fuiffet, cum afferuit glandulæ Pineali mentem immediate adhærere, id non obstat quominus ipsius systema, quoad rem ipsam, infractum subsistat, ex illo enim percipies omnem utilitatem, quam percipere potes ex vero, ut in hominis cognitione progreffum facias.

Cum igitur imaginatio confistat in sola virtute, qua mens sibi imagines objectorum efformare potest eas imprimendo, ut ita loquar, fi- Causa genebris cerebri, certè quò vestigia spirituum animalium, quæ sunt veluti ralis mutaimaginum illarum lineamenta, erunt distinctiora & grandiora, eò funt in ima-

fortius

ferundi Libri.

foreius & diftinctius mens objecta illa imaginabitur; quemadmodum autem latitudo, profunditas, seu maris altitudo, & distinctio alicujus sam bujujee sculptilis operis, pendet à vi actionis cœli in cuprum, & à tractabilitate cupri, seu mavis à facilitate qua cuprum cœlo cedit; ita altitudo & diftinctio vestigiorum imaginationis à vi spirituum animalium, & à constitutione fibrarum cerebri pendet, atque illa varietas que in hifce duobus deprehenditur, tantæ differentiæ quæ exstat inter ho-

minum ingenia causa est,

Ex his enim, varietatis quæ in hominum ingeniis reperitur, ratio facile reddi potest, hinc ubertate, & inopia, agitatione & tarditate, crassitudine & tenuitate spirituum animalium; illinc exilitate & denlitate, humiditate & ficcitate; flexibilitate aut inflexibilitate fibrarum cerebri ; & denique analogià seu convenientià spirituum animalium cum hisce fibris, nec extra rem foret si unusquisque primo varias illas combinationes imaginari conaretur, illasque deinde differentiis quæ inter ingenia deprehenduntur, adaptaret. Re verå nonne utilius, immò jucundius foret ingenio suo uti, illudque ad veritatis indagationem informare & affuefacere, quam illud corruptioni quæ ex otio contrahitur, permittere, ut fit cum rebus jam concoctis & expeditis duntaxat incumbit. Huc accedit quod in ingeniorum differentiis, quædam reperiuntur tam subtilia tamque impervestigabilia, ut dum ea quandoque potes per te sentire & assequi, eadem tamen aliis repræsentare & exhibere nequeas.

Verum ut hæc discrimina quæ sunt inter hominum ingenia, quantum quidem fieri poterit explicentur, utque unusquisque in suomet ingenio facilius deprehendere queat causam mutationum quas identidem animadvertit hic causas mutationum quæ fiunt in spiritibus animalibus & in fibris cerebri in genere examinare operæ pretium videtur, hoc pacto omnes imaginationis mutationes etiam comperientur.

Homo sibi similis non diu perstat : propriæ inconstantiæ quisque spernit, re- apud se conscius est, circa eandem rem mox hoc, mox illud fertur jupetit quod dicium. Quid plura? hominis vita in perpetua sanguinis circulatione, nuper omi-fit. Estuat & & in alia cogitationum & desideriorum circulatione duntaxat convite discon- sistit, nec putem tempus utilius posse collocari, quam in disquisiciovenit ordine ne causarum ejusmodi mutationum quæ fiunt in nobis. Hoc pacto enim nestri cognitionem possumus adipisci.

vertus; formus animales oni rahil aliva fact some confessionas I. De piritibus animalibus, & mutationibus quibus in genere obnoxy funt. Il. Chylum ad cor transite, atque in spiritabus mutationem adferre. III. Vinum idem efficere.

N Emo est qui diffiteatur spiritus animales nihil allud esse præter partes subtilissimas & velocissimas sanguinis, qui subtilitatem & agitationem præcipue acquirit fermentatione quam in corde recipit, & motu violento musculorum ex quibus hæc pars constat : hosce spiritus cum reliquo sanguine per arterias in cerebrum usque deduci; ibique à fanguine separari partium quarundam in hunc usun compa-

ratarum ope, de quibus nondum satis constat.

Ex his illa sunt quæ colligo; si sanguis sit subtilissimus, major crit spirituum animalium copia, si sit crassus, paucior; si sanguis constet partibus quæ facile inflammari possint in corde, & ad motum aprissimæ fint, spiritus qui in cerebro erunt vehementer incalescent & agitabuntur: quòd si contrà sanguis non satis fermentetur in corde, spiritus animales languidi erunt & inertes, ac denique juxta solidiratem partium sanguinis, spiritus animales erunt solidiores aut minus folidi, ac per consequens velocius aut tardius movebuntur. Sed hæc, ut pro veris habeantur, fusius explicari,ac exemplis & experientiis indubitatis illustrari debent.

Priscorum autoritas quorundam ingenio non modo fucum fecit, II. sed eos excæcavit etiam. Non pauci enim adhuc reperiuntur tanta cor transfire erga veteres opiniones veneratione ducti, aut forsan adeò pervicaces, & in spiriti. ut ea videre recusent quibus haud dubie non inficiarentur, si tant ous mutatummodo oculos aperire dignarentur. Quotidie videas viros vasta tionem adfua lectione & eruditione spectatos satis, qui libros componere, mul ferre. tuasque publice disceptationes adversus experientias visibiles & palpebiles circulationis sanguinis, ponderis & virtutis elasticæ aeris, aliaque similia, habere audeant. Experimentum illud cujus nostro fæculo Autor nobis fuit vir clarissimus Pecquet, quo etiam hoc loco utemur, ideò tantum non arridet quòd nascendo canitiem cujus magna semper fuit reverentia, præ se non tulerit, hoc nihilò secius, idque non invidentibus viris cordatis, utemur.

Juxta illud experimentum conftat chylum non flatim è visceribus ad jecur per venas mesaraicas transire, ut sumniant veteres; sed illum chylum, ex intestinis in venas lacteas, ac deinceps in quædam receptacula transire, quò venæ illæ coëunt : hinc per canalem sive duchum thoracicum per vertebras dorsi ascendere, & sele commiscere cum sanguine in vena axillari, quæ ingreditur truncum superiorem

venæ cavæ ; ubi commixtus cum fanguine ad cor rectà tendit.

Ex hoc experimento concludere est; cum sanguis chylo admixtus ab alio sanguine, qui sam multories per cor circulasser, sit valde diversus; spiritus animales qui nihil aliud sunt præter subtilissimas positives partes fore etiam valde diversos in jejunis & in iis qui mox alimentum sumpsissent. Prætered, com innumera sint ciborum & potionum genera, atque ij criam qui istis utuntur sint temperamento varie constituto, duo homines qui simul in eadem mensa accubuerunt, statim post cœnam in facultate imaginandi tantam sentire debent varietatem, ut eam vix possis describere.

Qui equidem prospera utuntur valetudine ita concoquunt cibos, ut chylus ad cor transiens nec augeat nec minuat calorem; ita ut fanguis eadem facilitate fermentetur, ac st solus nec mixtus ingressus susfet; unde sit ut spiritus animales, & proinde facultas imaginandi vix ullam patiantur immutationem. Senes verò & insirmi remoris mensis in se percipiunt maximas immutationes, sopiuntur plerunque: aut saltem ipsorum imaginatio vivacitate & promptitudine destruta languescit: nil dissince percipiunt, ad rem ullam animum appellere ne-

quernt, alio prorsus denique modo ac anteà constituti sunt.

Sed ut id etiam sani & robusti manisestò experiantur, meminerint quid in ipsis sactum suerit, quum copiosius solito vinum potarunt, vel cum in uno convivio nil nisi vinum; naltero verò aquam tantum bibent. Certè nisi omninò sint stupidi, aut nisi corpus habeant modo prorsus insolito constitutum, statim aut hilaritate, aut sopore, aut

alio quovis novo modo se habebunt.

Vinum est adeò spirituosum, ut ad spirituum animalium naturam quam proxime accedat : verum spiritus sili æquo sunt luxuriosiores, jugum voluntatis ob soliditatem & agitationem vehementem non sacile subeunt. In eorum itaque qui viribus & vigore pollent præ cæteris, imaginationi & cæteris corporis partibus plus affert inordinationis quam cæteri cibi potusque : simum instator dolosus est, inquit Plautus, atque in ingenio multa efficit ab iis quæ describit Horatius non longe diversa:

Quid non ebrietas defignat? operta recludit Spes jubet esse vatas: in pralia trulit inermem: Sollicitis animis onus eximit: addocet artes. Facundi calises quem non fecere disertum? Contractà quem non in paupertate solutum?

Præcipuorum effectuum quæ ex mixtione chyli cum sanguine in spiritibus animalibus deinde in cerebro & in ipsa mente oriuntur, rationem reddere non ita difficile est. Cur, exempli gratia, vinum exhilatet; cur moderate sumptum ingenium exacuat; cur illud hebetet cum samoderate & frequentius samitur. Cur post epulas sopor eorpus invadat,

111. Vinum idem officere. vadat, & multa id genus, quibus cause ridiculæ affingi solent. Sed præter quam quod non datur hic Physicæ systema, tradenda esset idea anatomiæ cerebri, vel iisdem quibus usus est Cartesius in suo Tractatu de Homine hypothesibus uti operæ pretium foret; aliquil mentem suam hac in re nemo aperire potest. At verò si quis attentè legat tractatum illum de Homine Domini Cartesij, non dubito quin suam in hisce philomathiam abundè expleat, quippe hic Autor issue omnia explicat, vel saltem ea satis patesacit, ut quilibet ipsius principiis jam imbutus, per se rem possit intelligere, si modò meditetur.

CAPVT III.

Aerem quem spiramus aliquam etiam in spiritibus immuta-

Secunda causa generalis mutationum quæ in spiritibus animalibus siunt, est aër quem spiramus. Quamvis enim impressiones ejus, impressionibus chyli sint tardiores & leviores; paulatim tamen id esticit, quod succi ciborum brevi efficiunt. Aër ille è ramis tracheæ arteriæ in ramos arteriæ venosæ intrat. Hinc cum reliquo sanguine in corde miscetur & sermentatur, & pro ipsius & sanguinis diathesi peculiari, spiritus animales arque ideò facultatem imaginandi valdè immutat.

Non me latet, quosdam negare aërem cum sanguine in pulmonibus & in corde misceri, quia nempe, in tracheæ arteriæ, & arteriæ venosæ ramis meatus sive poros per quos aër posset transire, oculis deprehendere nequeunt. Sed verò fenfus non debent limites figere menti. Hæc res illis imperceptas potek percipere, atque acie sua multa attingere, quæ iplis sese surripiunt, aliquas sanguinis partes è ramis arteriæ venofæ in ramos arteriæ tracheæ perpetuò transmeare, nemo est qui inficietur, ut halitus,odor, & humiditas satis superque id probant, hujus tamen communicationis meatus seu viæ oculos fugiunt. Quidni igitur partes subtiliores aëris è ramis tracheæ arteriæ in arteriam venosam transire possent, licet meatus illi oculos non feriant? Denique longe plures humores per poros imperceptos arteriarum & cutis transpirant, quam per cæteros corporis meatus exeunt. Et pori metallorum folidiorum quantumvis angusti, quibusdam tamen corporibus exiguis quidem transitum permittunt, alioqui præcluderentur illi pori.

Partes equidem aëris crassæ & ramosæ per poros corporis ordinarios transire nequeunt, & aqua ipsa, licet crassissima, sese tamen insimuat in loco ubi aër subsistere coastus suit. Verum hic de partibus illis aëris crassis & ramosis non agitur, nihil, ut puto, ad fermentabus nulli aut pauci saltem sunt rami quibus implicentur, duntaxat

agitur, quippe quæ sanguinis fermentationi sint aptiores.

Autore mihi Sylvio, possem tamen asserere errem eriam crassissimum è trachea arteria in cor transire; Ipse enim die't se id Domini Syvammerdam industrià, expertum suisse, plus oculato testi sido, cuam mille auritis. Partes igitur aëris quem respiramus cor subeum; in illo cum sanguine & chylo ignem illum quo vivimus & movemur sovent, atque pro illarum aëris partium diversitate sermentatio sanguinis diversa est, spiritusque mutantur.

Id quetidie ex variis hominum ingeniis pro regionum varietate constat. Vascones, exempli gratià, ingenio pollent vivaciori, quam Normani. Rothomagenses, Dieppenses, & Picardi inter se disferent, & longè magis different ab incolis inferioris Normaniæ, quamquam sunt satis vicini. Verum si homines in regionibus remotioribus degentes consideres, differentias longè maximas comperies, verbi gratià, inter Italum & Belgam, seu Batavum. Denique loca quædam non ultra est sumper successione la superiori clara, ut Theman & Athenæ, aliè

fariencia in verò stupiditate, ut Thebæ, Abdera, & asia quædam.

Theman?

Ashenis tenne cælum, ex quo chiam acutiores patantur Attici, crassim Thebis.

lerem. c 49. Cic. de fato.

Abderitana pettora plelu habent. Mart. Baotum in crasso jurares aere natum. Hor.

CAPVT IV.

1. De mutatione quam in spiritibus efficiunt nervi illi qui cor é pulmones attingunt. 11. De mutatione quam fficient nervi qui jecur, lunem o ve scera attingunt. 111 Fac omnia citra voluntatis nost a consensum nec tamen sine providentia sieri.

TErtia causa mutationum que in spiritibes animalibus sunt, omnium maximè ordinaria & efficacissima est. Ipsius cuim ope omnes assectus seu passiones excitantur, soventur & invalescunt. Que causa ut clare nobis innotescat, tenendum est quintum, sextum & estavum par nervorum mittere magnam ramorum suorum partem in pectus & in abdomen, ubi corporis conservationi magnopere inserviunt, menti verò summopere officiant. Isti enim nervi non agunt ex voluntate hominum, ut nervi qui brachiis, cruribus, cetersique partibus externis movendis inserviunt. Adde quòd nervi illi agant. magis in mentem, quàm mens in ipsos.

I. Hic igitur sciendum est multes ramos octavi paris nervorum sese primi ac præcipui inter omnes musculos, nempe

in

in fibras cordis; ipfius orificia, auriculas, & arterias ab iftis nervis cir- quam officundari, Ifti etiam nervi fele in iplam pulmonis fubstantiam diffun-ciuat nervi dunt atque ita variis motibus suis non leves afferunt immutationes in qui cor & fanguine, cum enim nervi inter fibras cordis dispersi illud nonnunquam vehementius & ocius æquo dilatent atque contrabant, summa vi magnam langumis copiam versus caput caterasque partes corporis externas pellunt. Nonnunquam vero iidem omnino fecus agunt. At verò nervi illi qui orificia, auriculas, & arrerias cordis circundant, idem prope agunt ac spiracula illa Gallis dicta Registres, quibus Chymici caforem clibanorum regunt, & temperant, aut idem ac fistulæ illæ sive tubufi emiffarij quibus utimur in fontibus, ad laxandas vel reprimendas aguas. Isti enim nervi ad eum usum comparati funt ut diversimode constringant & difatent cordis orificia, atque ita sanguinis introitum & exitum accelerent aut remorentur, ipiiufque proinde calorem adaugeant aut diminuant. Nervi denique per pulmonem respersr cundem fortiuntur usim. Cum enim pulmo confet duntaxat ex ramis tracheæ arteriæ, venæ arteriofæ, & arteriæ venofæ inter fe invicem intricatis, nervi certe per substantiam ejus respersi non possunt quin contractione fif impediant, quo minus aer è ramis tracheæ arteriæ liberè transmidet, & quominus sanguis è ramis venæ arteriosæ in arteriam venosam possir travsire, ut inde cor pertingat. Isti itaque nervi pro varia agitatione fua, augent etiam aut minuunt calorem & motum fanguinis.

Variorum istorum caloris cordis nostri graduum experimenta nobis supperunt perquam manifesta in passionibus seu affectibus nostris; per illarum passionum impetum calorem illum subirò minui aut intendi fentias; quia autem falso judicare solemus sensationes nostras is corporis noftri partibus inesse quarum occasione in mente excitantur, ut primo libro rem dedimus claram ; ideò omnes penè Philosophi cor esse præcipuam pussionum sedem imaginari sunt. Arque

etiamnum hodie apud plerosque eadem viger opinio.

Quia autem facultas imaginandi immutationibus spirituum animalium non leviter quoque immutatur, spiritusque ipsi animales provaria fanguinis fermentatione in corde, varij etiam funt; nemo est qui hinc facile non comperiar, cur viri aliquo animi moru abrepti resficus imaginentur; ac ij quibus fanguis est frigidus.

Altera causa que non parum confert ad minuendas & augendas insolitas illas sanguinis in corde fermentationes, consistit in actione De mutanier multorum aliorum ramorum ex quibus constant nervi illi de quibus ne quam in

fupra. Rami illi fefe diffundunt in jecinore, quod continet subtiliorem fant jecur lienem guinis partent, aut illud quod vulgo dicitur bilis ; in partente, quod cueraque continet fuccum acidum fermentationi aptissimum, in venericulo, in- vifera pere testinis, cæterisque partibus que chylum capiunt ; sese denique diffunt ingenten dunt per omnia loca, ad variandam fermentationem fanguinis in corde, idonea, Ipsæ etiam arteriæ & venæ his alligantur nervis, ut id

Willis de trunco inferiori magnæ arteriæ quæ iplis vineitur juxta cot, de arteria axillari à dextera parte de vena emulgene, & de quibusdam

aliis deprehendit.

Cùm igitur usus nervorum in eo versetur, quòd partes quibus alligantur variè exagitent; nemo est qui non videat facili negotio, quo
modo, exempli gratià, nervus jecur circundans, ipsum comprimendo
possit emittere ingentem bilis copiam in venas & in canalem bilis quæ
cum sanguine in venis commixta, & cum chylo per canalem bilis,
in cor ingreditur, ibique calorem solito venementiorem essicit. Sic
cùm quibussdam animi perturbati motibus agitamur, sanguis in arteriis & in venis servet, caput inslammatur, totque spiritibus animalibus adeò vividis & concitatis impletur, ut impetu suo impediant quo
minus imaginatio quicquam aliud, ab eo quod cerebro impresserunt
diversum, possit sibi repræsentare, hoc est, quo minus de aliis objectis
quàm ea circa quæ versatur affectus cogitare queat.

Res non secus se habet de nervulis qui lienem pertingunt, aut alias partes continentes materiam crassiorem & ad calorem motumque minus idoncam, imaginationem languidam ac stupidam efficient, emittendo in sanguinem materiam aliquam crassam & ad motum ineptam.

Nervi verò qui circundant arterias & venas in eum usum comparati sunt, ut sanguini transitum præcludant, illum in ea loca ubi conceditur aditus amandent constrictis scilicet nervis & arteriis. Parte igitur illà magnæ arteriæ quæ sanguinem cæteris partibus infra cor subsidentibus suppeditat, nervis illis ligatà & compressa, sanguis majori copia caput necessario subire debet, atque ita in spiritibus animalibus ac proinde in imaginatione immutationem essiere.

Porrò observandum est hæc omnia nonnisi mechanicè seri; hoc est, varios illos motus nerverum in omnibus passionibus, non ad nutum voluntatis, sed citra immò etiam contra ipsius imperium excitari adeò ut corpus animà seu mente destitutum eodem modo dispositum quo corpus sanum, eosdem planè motus qui passionibus excitantur, suscipere posset. Itaque licet belluæ essent meræ machinæ issdem etiam

prorsus motibus possent affici.

Que nos in sapientie immense illius admirationem rapere debent qui hanc organorum compagem tam concinne adaptavit, ut unicum objectum movens hoc vel illo modo nervum opticum, possit excitare tot varios motus in corde, ceterisque partibus corporis internis, & etiam in facie.

Paucis enim abhinc diebus, nervum eundem, qui ramos quosdam in cor cæterásque corporis partes internas dispergit, nonnullos etiam è ramis suis ad oculos, os, cæterásque vultûs partes perducere, compertum est. Unde sit ut nullus affectus, seu mavis nulla passio, intùs moveatur, quæ protinùs non erumpat ad extra, quia nullus esse potest motus in ramis qui ad cor transeunt, quia statim aliquis etiam motus excitetur in ramis per saciem respersis,

III.

Hafce mutationes citra voluntatis noftra
confensum,
fic dirigente
providentia
desi

Musua

Mattra analogia & sympathia, quæ inter nervos faciei, & quosdam alios aliis corporis partibus, quas nomine proprio appellare non licet, respondentes, deprehenditur, multo adhuc memorabilior est, atque magnæ istius harmoniæ causa inde oritur, quod ut in cæteris passionibus, nervuli ad faciem perducti nil sint præter ramos nervi illius qui inferius demittitur.

Quum motu aliquo violento percitus es, si ad id quod in visceribus cæterisque corporis partibus in quas nervi sese insinuant, sentitur, ut etiam ad faciei immutationes quæ passionem illam sequentur, attendas; si prætereà varias illas nervorum nostrorum agitationes esse omninò involuntarias, ipsasque vel reluctante voluntare seri, tecum reputes; simplex illa expositio mutuæ convenientiæ inter ner-

vos fidem apud te nullo negotio nancifcetur.

Verum enim verò si horum omnium causas & finem respicias, tantum ordinem tantamque sapientiam in iis deprehendes, ut adversus pervicacislimos Epicuri & Lucretij discipulos, providentiam orbis directricem, invictis possis afferere argumentis; si saltem hæc omnia non neglectim consideres. Quam horologium video, hinc certe meritò colligo dari aliquam intelligentiam, quippe quòd ista rotarum compactio & accurata combinatio fortuitò contingere nequiverit. Quo pacto igitur, fortuna cæca, fortuitusque atomorum concursus, tor in cunctis hominibus, varia organa, proportione & ordine quem suprà exposui formare potuissent, qui fieri potest ut homines ac animalia cætera, fibi fimilia fine providentia generent? Infulfum igitur & ridiculum plane est cum Lucretio dicere, partes hominis fortuito fuisse adornatas, oculos ad id non effe comparatos ut per eos cerneremus, fed homines ad videndum turn demum inductos fuiffe cum observaverunt se oculis pollere, & sic de cæteris corporis partibus. Andi ipium loquentem:

Lumina ne facias oculorum clara creata:
Prospicere ut possimus, & ut proserve viui:
Proceros passus, ideò fastigia posse:
Surarum ac feminum pedibus sundata plicari:
Brachia tum porrò validis exapta lacertis
Ese, manusque datas urrâque ex parte ministrac
Ut saccre ad vitam possimus, qua foret usu.
Catera de genere boc inter quacunque pretantum
Omnia perversa, prapostera sunt ratione
Nil ideò natum est in nostro corpore ut uti
Possimus, sed quod natum est id procesat usum.

Profectò qui tam apertis tamque invictis reluctantur argumentis, impij funt Providentiæ osores, qui veritatem ne videant; sese ultrò excercant, Sed quid mirum? Qui salsam quandam animi constantiam.

rel ut aptius loquar impietatem affectant, ut olim Epicurei, ij protinus dentis circunfunduntur tenebris, falsique perstringuntur solendoribus, id genus hominum evidentiora quæque prastracte negare soler, dum ea quæ nil veritaris nil perspicuitatis præ se ferunt, magni-

fice & confidenter audet affeverare.

Hujusce excitatis quam in hominibus qui animi constantize samam aucupantur, observavimus, exemplum nobis esto Poëta mox laudatus. De rebus enim difficilioribus & obseurioribus audaster verifimia litudinisque nil sollicicus non modò sententiam suam prosert, sed etiam de iis absolute decidit; dum tamen rerum evidentiorum ne vel ideas habere videtur. Si hujusce rei testimonia autoris proserre vellemus, sermonem ad nauseam usque producere opus esset. Mentem in veritatibus essentialibus contemplandis & revolvendis sustere equidem licet, sed animum à legitimo & præcipuo attentionis suæ objecto ad res levis momenti dessectere, quid est nisi otio male abuti?

CAPVT V.

1. De memoria. 11. De habitibus.

Ausas generales tum externas tum internas mutationum quæ in spiritibus animalibus ac per consequens in sacultate imaginandi sunt modò explicuimus. Externas ostendimus esse cibos quibus utimur, & aërem quem spiramus, internam verò consistere in involuntaria quadam certorum nervorum agitatione. Nullas alias hujuscemodi mutationum causas generales cognoscimus, & etiam alias dari planè negamus. Cùm itaque facultas imaginandi in corpore ab iis duobus duntaxat pendeat, scilicet, à spiritibus animalibus, & à dispositione cerebri in quod agunt; ut persesta tradatur imaginationis cognitio, jam nil restat nisi ut varias mutationes quæ in substantia cerebri seri possunt, exponamus.

Verum priusquam eas examinemus, memoriæ & habituum, hoc est facultatis illius qua jam cogitata denuò cogitamus, & anteacta iterum possumus agere, ideam quandam tradere operæ pretium est;

ordine fic postulante.

I. Ut memoriæ natura explicetur, id quod jam sepiùs distum est re-De memoria vocatum velim, scilicet, varias nostras perceptiones, mutationibus quæ siunt in sibris præcipuæ cerebri partis in qua potissimum sedet mens, alligatas esse.

Hoc solum posito, memoriæ natura explicatur. Quemadmodum enim rami arboris cujuslibet, si certo quodam modo complicati aliquandiu remanserint, eodem modo facile possunt postmodum complicari, sic sibræ cerebri ubi semel quasdam impressones, spirituum animalium

concurtu

concursir & objectorum actione acceperunt, ad easdem dispositiones recipiendas aptitudinem diù fatis conservant. Jam autem memoria in hac fola facilitate confittit, quandoquidem de rebus iifdem cogita-

mus, cum ealdem impressiones recipit cerebrum.

Cum spiritus animales modò vehementius modò levius agant in substantiam cerebri, cumque objecta sensibilia fortius multo agant, quam sola imaginatio; hine facile comperias, cur rerum omnium non fit æqualis recordatio. Cur exempli gratia, quod multoties percepilti, vividius fese menti tuæ objiciat , quam quod semel aut bis tantum. Cur corum quæ vidisti recordatio sit distinctior, quam corum quæ duntaxat imaginatus es; cur ideò, distributio c. 9. venarum in jecinore certius & clarius tibi innotescat, postquam illam temel vidisti in dissectione istius partis, quam postquam illam multoties legisti in tractatu quodam anatomico, & fic de cæteris.

Qui ad ea, quæ de imaginatione, & de memoria dica funt attendet, falfumque illud, quo cerebrum nostrum satis magnum non judicamus ut possit vestigia & impressiones maxima cum copia conservare, abdicabit præjudicium, is certe stupendorum memoriæ effectuum, de quibus Augustinus decimo Confessionum libro mirabundus loquitur, causam maxima cum voluptate deprehendet. Ab iis fusius explicandis ex professo supersedeo, id enim unumquemque sibimet ipsi aliquo ingenij conamine explicare farius existimo. Quæ enim per nos didicimus longe majorem creant voluptatem, quam qua ab aliis accepimus.

Ut ad habituum explicationem deveniamus, quomodo mentem partes corporis cui conjuncta est movere concipiamus, hic aperire De habitioperæ pretium est. Res autem sic à nobis concipitur. Verosimillimum ou. est, quibusdam cerebri locis, ubi ubi sint, semper inesse non parvam spirituum animalium copiam, qui spiritus, cordis unde exiverunt calore concitatillimi, ad id semper sunt parati, ut qua data porta ruant, omnes nervi in receptaculum illorum spirituum cocunt, mens autem pollet * facultate ipsorum motum determinandi, ipsosque (fgiritus) * Alibi exper nervos illos in mufculos corporis deducendi. Pofiquam spiritus s'ano qua ilii musculos subiverunt, tum illos inflant, ac proinde contrahunt, in re conatque hoc pacto movent partes quibus musculi adhærent.

Mentem eo quem diximus modo, corpus movere quilibet facile fibi perluadebit, si ad id attendat; nempe; cum quis aliquandiu jejunus mansit, certe quoquo velit movere corpus modo, in cassum enitetur, immo vix pedibus stare poterit. At verò si liquorem aliquem maxime spirituosum ut vinum aut aliquid simile possit cordi instillare, protinus corpus promptius obedire sentiet, ac quolibet modo movebitur, Ex hoc enim experimento quis non videt, mentem corpori suo desicientibus spiritibus motum indere non potuisse, at verò spiritibus sup-

petentibus imperium in corpus denuò recuperasse?

Jam autem musculos inflari in agitationibus brachiorum, cæterarumque corporis partium adeò evidenter patet, tamque verifimile est

facultas.

musculos illos non posse inflari, nisi quia corpus aliquod in illos fe infinuat ; quemadmodum follis non porest intumescere , nisi aër seu aliud quoddam corpus illum subeat ; hæc, inquam, ita clara sunt ut extra omnem dubij aleam positum videatur, quod scilicet spiritus animales è cerebro per nervos in mufculos ufque pelluntur, ut nempe musculi iis spiritibus instentur, & quovis moveri possinr modo, Cum enim musculus plenus est, necessario brevior est quam cum vacuus erat, unde fit ut trahat moveatque partem illam cui adhæret ; porrò id videbis fusius in libris quos de Passionibus seu affections, & de homese Cartefius in lucem edidit. Hanc tamen explicationem omnibus suis mimeris demonstraram & perfectam non habemus, nec eam ut talem prodimus. Multa defiderantur quæ vix affequi possumus, fine quibus tamen explicatio illa non potest evadere persecta. Sed hae nihil ad rem nostram faciunt ; ista enim quam tradidimus explicatio se vera necne, perinde tamen inservit explanandæ habituum naturæ; si enim mens hoc modo non mover corpus, illud faltem necessario movet motu quodam huic quem explicuimus fatis fimili, ut confequentias quas elicuimus possimus legitime elicere.

Sed ut explicationi noltræ infistamus observandum est, spiritus animales, vias per quas ipsis transeundum est, satis liberas apertásque non semper invenire; unde sit ut exempli gratià, ægrè moveamus digitos eà celeritate quæ ad pulsanda instrumenta requiritur, aut musculos pronunciationi inservientes, cum voces linguæ peregrinæ pronuntiare volumus; sed paulatim spiritus animales sluxu continuo aperiunt & planas faciunt vias illas, adeò ut temporis successu nullam patiantur vim aut difficultatem. In hac autem promptisudine qua spiritus animales per membra corporis transeunt, consistunt

habitus.

Ex hac explicatione innumeræ quæstiones quæ circà habitus solent agitari perquam sacissimè solvi possunt. Cur, exempli gratia, infantes novos habitus acquirant sacissis quam homines ætate provestiores? Cur veteres habitus spoliare sit dissicilimum. Cur homines soquendo tantam soquendi facilitatem comparaverint, ut incredibili celeritate voces enuncient, immò sæpissimè lingua præcurrat mentem, ut sæpiùs contingit in lis qui recitart orationes quas à puero didicerunt, ut unum tamen enuncietur verbum, certo quedam tempore, certoque ordine, multi musculi eodem tempore movendi sunt, ut musculi linguæ, musculi labiorum, musculi gutturis & diaphragmatis. Sed circa hasce quæstiones mustasque alias curiosas nec inutiles nemo est qui sibi non satisfaciat si tantillum meditetur; his itaque supersedeo.

Ex suprà dictis videre est magnam esse analogiam inter memoriam & habitus, memoriamque aliquo sensu haberi posse pro habitu. Quemadmodum enim habitus corporei consistunt in promptitudine qua spiritus animales per quædam corporis loca-transire assueverunt.

sie memoria consistit in vestigiis que iidem spiritus insculpserunt cerebro, que vestigia efficiunt ut possimus rerum anteastarum recordari, adeò ut si nulle perceptiones cursui spirituum animalium illisque vestigiis alligarentur; nullum foret discrimen inter memoriam & habitus. Nec dissicilius concipi potest; quo pasto bellum mente destitute ac proinde nullius perceptionis capaces, suo belluino modo, rerum que cerebro ipsarum impresse fuerunt recordentur; quàm concipitur quo pasto varios habitus comparare possint; Et si quis ad ea que diximus attendat, non est quod magis stupeat, quòd membra corporis belluarum paulatim varios comparent habitus, quàm quòd machina recens fabricata equè facile non moveatur, quàm cùm jam ca sarpius usus es.

CAPVT VI.

1. Fibras cerebri nen mutari aquè coleriter ac spiritus. 1!. Tres mutaciones in tribus hominis atacibus.

Singulæ corporum viventium partes, solidæ æquè ac fluidæ, caro non secus ac sanguis perpetuò agitantur motu. Cum hoc tamen discrimine, quòd motus partium sanguinis sit visibilis & sensibilis, motus verò sibrarum carnis sit omninò imperceptus. Spiritus igitur à substantia cerebri in eo disferunt, quod spiritus animales sint agitatissimi & maximè sluidi, substantia verò cerebri aliquam habeat soliditatem stabilitatemque; adeò ut spiritus in particulas tenuissimas divis paucis horis dissipentur, transpirando per poros vasorum quibus continentur; issque sapius succedant spiritus alij à prioribus penirès dissimiles: sibræ verò cerebri æqué facilè non dissipantur, in ipsis raiò contingunt mutationes alicujus momenti; ipsorumque substantia nonnis multis elapsis annis potest immutari.

Differentiæ memorabiliores quæ in ejusdem hominis cerebro per totam vitam deprehendantur, sunt in infantia, in ætate viri!i, & in

Fibræ cerebri per infantiam sunt molles, flexiles & delicatæ, ætate provectà sunt sicciores, duriores, firmiores: sed per sencetutem sunt penitùs inslexiles, crassæ & nonnunquam humoribus superfluis intermixtæ, quos debis lujus ætatis calor non potest dissipare amplius. Quemadmodum enim sibræ quibus constat caro, paulatim indurescunt, & sicut caro pulli perdicis tenerior est carne ipsius pordicis annosæ; ita sibræ cerebri infantis aut adulti longè molliores & delicatiores esse debent sibris hominum ætate provectiorum.

Harum mutationum causa facile tibi innotescet, si attendas sibras illes perpetud agitari à spiritibus animalibus, qui circa l'as multi-

fariam circumfluunt. Quemadmodum enim venti terram cui afflant, exsiccant, sic spiritus animales agitatione perpetua plerasque cerebri sibras paulatim exsiccant, comprimunt & consolidant, adeò ut sibræ hominum ætate provectiorum difficilius inflectantur sibris juniorum. Quod verò ad coætaneos spectat, vinolenti qui per multus annos vinum aut aliam potionem immoderate potarunt, sibras habere debent solidiores & minus slexiles, quam illi qui ejusmodi potibus per totam vitam abstinuerunt.

Variæ autem cerebri constitutiones in infantibus, in viris, & in senibus causæ sunt valde efficaces hujusce differentiæ quæ deprehendirur in facultate imaginandi hominum qui in hisce tribus quas me-

moravimus atatibus verfantur.

CAPVT VII.

1. De communicatione qua est inter cerebrum matris & cerebrum infantis ipsius. 11. De communicatione qua est inter cerebrum nostrum & cateras corporis partes qua ad imitationem misericordiamque movemur. 111. Explicatio generationis monstros rum, & propagationis specierum. 11. Quadam inordinationes mentis & inclinationum voluntatis explicantur. V. De cencupiscentia & p cento originali. VI. Objectiones cum responsionibis.

Nos cum omnibus creaturis aliquo vincolo cohærere, atque cum is omnibus quibus circumcingimur aliqua convenire analogia, clarum fatis mihi videtur. Porrò ex illa ipla analogia, non parum percipimus utilitatis ad vitæ nostræ conservationem commoditatémque. Cum Gallia longè arctius conjungimur quam cum gente Sinarum, cum sole quam cum stella aliqua remotiore cum ædibus nostris quam cum alienis. Quæ propiora nobis sunt nos propius attingunt. Vinculis quibus dam imperceptis hominibus strictius quam belluis, cognatis & amicis quam peregrinis, iis à quibus vitæ nostræ conservatio pender, quam iis à quibus nil metuimus speramusve, adhærescimus.

Porrò quod in illà, quæ inter nos cæterosque homines deprehenditur, naturali unione, potifimum observatu dignum est in eo consistit quòd hæc unio eò arctior sit quo iis hominibus indigemus magis, Cognati & amici mutuo conjunguntur vinculo, Ipsorum dolores, calamitates, voluptates, gaudia inter utrosque communia dicas. Quæcunque enim sentiunt patiunturve amici nostri nos pariter sentimus, patimurve, ipsorum habitu externo scilicet commoti. Quia tamen

fine

fine ils vivere possumus, unione illa mutua & naturali quæ est inter

nos & iplos, aliqua arctior adhuc datur.

Infances in utero materno, quorum corpus nondum omnino formatum eft , tarta funt debilitate tantaque egeftate per fe , ut unione Dr commuomnium arctifima cum matribus conjungi debeant. Et licet ipfo-nicalise rum mens à mente matris fit separara, cum tamen ipsorum corpus que of inter ab ipsius matris corpore non sejungatur, utrumque iisdem prorsus matris fensationibus iisdemque passionibus affici existimandum est; uno ver- cerebrum inbo exdem cogitationes quæ in mente matris occasione motuum cor- fantis igim.

poris excitantur, in iptis excitari debent.

Quicouid mater vider, audit, fentit, patitur, illud pariter vider, audit, sentit & patitur infans. Cum enim oris species totusque corporis habitus hominis motu aliquo uiolento perciti adftantes pervadat penetietque, & cos in similem animi motum veluti transformet, quamvis homo ille cum adstantibus non stricte univeur ; Cum bæc, inquam, ita fint, quis merito non credat matrem infanci eastiem quibus afficieur sensationes imprimere poste; ensiemque affectus in eo excitare. Corpus enim infantis unum est corpus cum corpore matris: fanguis spiritusque utrique sunt communes. Jam autem iensaciones & affectus à motibus sanguinis & spirituum pendent ordine natura, isti sue motus è matre ad infantem necessario transcunt. Ergo omnes aff clus, omnes fenfationes & in genere omnes perceptiones quæ corporis occasione hunt, matri & infanti communes funt.

Hac que mini quidem multis de causis videntur omni exceptione majora, tamen non propono nili tanquam hypothelin quandam, quæ meo quidem judicio infra demonstrabitur. Omnis enim hypothefis quæ difficultates quaslibet solvere potest, ut principium

quoddam infractum haberi debet.

Vincula invisibilia quibus Autor Naturæ sua inter se connectit opera De comme. ipfius sane sapientia hominumque admiratione digna funt. Hæc nobis nicatione fimul documento & admirationi effe debent, fed de iis ne per fom- que eft inter nium quidem cogitamus cæcorum adinstar ducem sequimur, nec eum curbrum videmus, rationémque qua nos ducat ignoramus. Natura æque ac nestrum & ipsius Autor nos latent motus qui in nobis excirantur equidem sen- peris nestri timus, fed ad causas motrices non attendimus. Nulla tamen est co- partes qua gnitio quæ nobis expediat magis. Ex hac enim eorum omnium quæ nos ad imiad hominem pertinent, pendet explicatio.

In cerebro nostro haud dubie quædam est dispositio atque com-compassiopages, quæ nos ad imitationem naturali quedam fert motu; id enim focietati civili necesse est. Non modò liberi parentibus, discipuli magiftris, inferiores superioribus credere & morem gerere debent; sed prætereà omnes homines ad id natuta sua comparati elle debent ut iisdem sese accommodent agendi rationibus, iisdemque criam actionibus, quibus uti folent homines quibuscum degunt. Ut enim homines uniri possint, similes ese debent & quoad corpus & quoad inge-

fariam circumfluunt. Quemadmodum enim venti terram cui afflant, exsiccant, sic spiritus animales agitatione perpetua plerasque cerebri sibras paulatim exsiccant, comprimunt & consolidant, adeò ut sibræ hominum ætate provectiorum difficilius inflectantur sibris juniorum. Quod verò ad coætaneos spectat, vinolenti qui per multos annos vinum aut aliam potionem immoderate potarunt, sibras habere debent solidiores & minus slexiles, quam illi qui ejusmodi potibus per totam vitam abstinuerunt.

Variæ autem cerebri constitutiones in infantibus, in viris, & in senibus causæ sunt valde efficaces hujusce differentiæ quæ deprehendirur in facultate imaginandi hominum qui in hisce tribus quas me-

moravimus ætatibus verfantur.

CAPVT VII.

I. De communicatione qua est inter cerebrum matris & cerebrum infantis ipsius. 11. De communicatione qua est inter cerebrum nostrum & cateras corporis partes quà ad imitationem misericordiamque movemur. 111. Explicatio generationis monstrorum, & propagationis specierum. 1V. Quadam inordinationes mentis & inclinationum voluntatis explicantur. V De cencupiscentia & p cento originali. V I. Objectiones cum responsionibus.

Nos cum omnibus creaturis aliquo vinculo cohærere, atque cum iis omnibus quibus circumcingimur aliqua convenite analogia, clarum fatis mihi videtur. Porrò ex illa ipía analogia, non parum percipimus utilitatis ad vitæ nostræ conservationem commoditatémque. Cum Gallia longè arctius conjungimur quam cum gente Sinarum, cum sole quam cum stella aliqua remotiore cum ædibus nostris quam cum alienis. Quæ propibra nobis sunt nos propius atringunt. Vinculis quibus dam imperceptis hominibus strictius quam belluis, cognatis & amicis quam peregrinis, iis à quibus vitæ nostræ conservatio pender, quam iis à quibus nil metuimus speramusve, adhærescimus.

Porrò quod in illà, quæ inter nos cæterosque homines deprehenditur, naturali unione, potifimum observatu dignum est in eo confistit quòd hæc unio eò arctior sit quo iis hominibus indigemus magis, Cognati & amici mutuo conjunguntur vinculo, Ipsorum dolores, calamitates, veluptates, gaudia inter utrosque communia dicas. Quæcunque enim sentiunt patiunturve amici nostri nos pariter sentimus, patimurve, ipsorum habitu externo scilicet commoti. Quia tamen

fine

fine ils vivere possumus, unione illa mutua & naturali quæ est inter nos & ipfos, aliqua arctior adhuc datur.

Infances in utero materno, quorum corpus nondum omnino formatum eft, tarta funt debilitate tantaque egeftate per fe , ut unione Dr commuomnium arctiffina cum matribus conjungi debeant. Et licet iplo-nicatio-e rum mens à mente matris fit feparara, cum tamen ipforum corpus que eft inter ab ipsius matris corpore non sejungatur, utrumque issem prorsus matris to fensationibus iisdemque passionibus affici existimandum est; uno ver- erebrum inbo exelem cogitationes que in mente matris occasione motuum cor-fantis iglias. poris excitantur, in ions excitari debent.

Quicouid mater videt, audit, fentit, patitur, illud pariter videt, audit, fentit & patitur infans. Cum enim oris species totusque corporis habitus hominis motu aliquo uiolento perciti adftantes pervadat penetietque, & cos in similem animi motum veluti transformet, quamvis homo ille cum adstantibus non stricte unintur; Cum hæc, inquam, ita fint, quis meritò non credat matrem infanci easiem quibus afficieur sensationes imprimere posse; eostémune affectus in eo excitare. Corpus enim infantis unum est corpus cum corpore matris: fanguis spiritosque utrique sunt communes. Jam autem iensaciones & affectus à motibus sanguinis & spirituum pendent ordine natura, ifti suc motus è matre ad infantem necessario transcunt. Ergo omnes affictus, omnes fensationes & in genere omnes perceptiones quæ cor-

Hac que mini quidem multis de causis videntur omni exceptione majora, tamen non propono nisi tanquam hypothesin quandam, quæ meo quidem judicio infra demonstrabitur. Omnis enim hypothefis quæ difficultates quasiibet solvere potest, ut principium

poris occasione funt, matri & infanti communes funt.

quoddam infractum haberi debet.

Vincula invisibilia quibus Autor Naturæ sua inter se connectit opera De commu. ipfius sanè sapientià hominumque admiratione digna sunt. Hæc nobis nicatione fimul documento & admirationi effe debent, fed de iis ne per fom- que oft inter nium quidem cogitamus cæcorum adinstar ducem sequimur, nec eum ensbrum videmus, rationémque qua nos ducat ignoramus. Natura æque ac nestrum & ipfius Autor nos latent motus qui in nobis excitantur equidem fen-peris meftri timus, sed ad causas motrices non attendimus. Nulla tamen est co- partes que gnitio quæ nobis expediat magis. Ex hac enim corum omnium quæ nos ad imiad hominem pertinent, pendet explicatio.

In cerebro nostro haud dubie quædam est dispositio atque com-compassiopages, quæ nos ad imitationem naturali quedam fert motu; id enim societati civili necesse est. Non modò liberi parentibus, discipuli magiftris, inferiores superioribus credere & morem gerere debent; sed prætereà omnes homines ad id natuta sua comparati elle debent ut iisdem sese accommodent agendi rationibus, iisdemque ctiam actionibus, quibus uti solent homines quibuscum degunt. Ut enim homines uniri possint, similes esse debent & quoad corpus & quoad inge-

tationem &

nium: Arque istud principium est innumerarum rerum de quibus infra: Cæterum ad ea quæ hoc capite dictuti sumus, istud adhuc monitumvelim, nempe in cerebro esse dispositiones quasdam naturales quæ

nos ad misericordiam æquè ac ad imitationem ferunt.

Sciendum est igitur non modó spiritus animales in eas corporis partes sponte serri, quibus eadem agamus, iisdémque moyeamur motibus, quæ cæteri homines nobis adspicientibus agunt, quibusque moventur: sed in eas etiam teruntur partes spiritus quibus ad misericordiam miseriarumque alienorum sensuum excitemur. Quum enim, ut id experientià constat, in hominem quempiam istu violento percussum aut graviter saucium oculos attentos desigimus, tum spiritus in partes corporis nostri quæ partibus illius hominis læst respondent, magno nisu contendunt, nisi cursus spirituum, alia aliqua parte satis, vehementer & de industria titillatà, aliorsum dessectatur, aut nist sluxus naturalis ad cor & viscera, qui in motibus subitaneis contingere solet, secum trahat aut immutet sluxum illum de quo loquimur, aut nisi denique idem efficiat conjunctio aliqua insolita vestigiorum cerebri cum motibus spirituum.

Illam spirituum in partes corporis nostri, quæ respondent partibus quas in aliis vulnerari cernimur, translationem, ia hominibus delicatis, quorum imaginatio viva est, carnésque teneræ & molles, experiri facile eft. Fremitum enim & motitationem quandam in cruribus sentiunt, si in hac alicujus hominis parte ulcus videant, aut cundem hominem actu percuti in illa parte conspiciunt. Rem confirmabit, quod amicus quidam ad me nuper rescripste. Sene quodam, inquit ille, qui aond fororem meam degeoat agrotante, factum est ut ancilla candalam admoveret dum ipfi (agro) vena pedis inciderentur, finul ac illa fealpellum vidit infixion , tantus pavor ipfins invafit arties , ut per triduum aut quatriduum , in codem pedis loco quem viderat incidi , fenferit dolorem adea acerbum, ut per illud tempus in lecto decumbere coacta faerit. Arque hujusce rei causa hæc oft spiritus scilicet in illas corporis partes sese violenter diffundunt ; quo pacto partes illæ intentiores factæ vehementiorem in mente excitant sensationem, ut sibi ab incommodis que alus inferri vider, præcaveat.

Penò

Porro hic fedulo observandum est, visum sensibilem vulneris quo quispiam affectus est, in adspectantibus vulnus aliud eò gravius efficere, quo debiliores funt & delicatiores, visus enim ille sensibilis spiritus animales in eas corporis partes que respondent partibus læsis in alio, magna velocitate concitans, spiritus illi in fibras corporis teneri majorem efficiunt impressionem quam in fibras corporis robusti.

Homines itaque robusti atque vegeti cædis alicujus conspectu non læduntur : & ad commiserationem non ideò moventur, quòd visus ille corpus ipsorum insestet, sed quod ipsorum rationem offendat. Reorum istos non miserer, exorari aut secti nequeunt. Fæminæ verò & infantes vulnera aliis inflicta ægrè admodum & anxiè ferunt, magna miserorum commiseratione moventur motu quodam mechanico, Nec postunt audire belluam vociferantem fine sollicitudine.

Infantes verò qui adhuc funt in utero matris cum fibras habeant longe molliores quam funt fibræ fæminarum & infantium recens natorum, cursus spirituum in iis mutationes longe majores efficere de-

ber ut infra patchit.

Quicquid suprà dixi habeatur etiam ut suppositio quædam, per me licet. Sed istam hypothesim optime intellectam velim, ut ea quæ hoc capite sum expositurus distincte etiam possint intelligi. Hæ duæ hypotheses à me suprà positæ principia sunt multorum quæ vulgo difficillima & abstrushishma habentur, quæque revera hisce suppositionibus non admissis explanari nequaquam possent; en tibi exempla.

Septem aut octo abhine annis, Parifiis in Nosocomio dicto les Incurables , juvenis erat ab ortu mente captus , omnibusque fractus generationis membris, quibus frangi solent rei. Per viginti pene annos in co monfrorum, statu vixit. Non pauci illum viderunt, & ipsa defuncta Regina Regis & propaganostri mater istud nosodochium invisens, illum juvenem videndi, tienis species. iphilique brachia & crura ubi erant confracta contrectandi curiolitate

ducta eft.

SELECTION.

Juxta principia jam polita hujusce infortanii hæc suit causa, nempe cum ipfius mater reum quempiam mox crurifragio plectendum accepisset istius supplicij testis oculata esse voluit. Singuli ictus quibus exceptus est mifer ille, imaginationem istius matris & repercusiu quodam cerebrum tenerum delicatumque ipsius infantis, vehementer * * Iuma prisaffecerunt. Fibræ cerebri istius fæminæ oppido fuerunt commotæ, 6quin & forsan fractæ in quibusdam locis cursu violento spirituum ad fu. rei adeò terribilis conspectum agitatorum, satis tamen in istis sibris soliditatis fuit ut ipsarum ordo & compages penitus non destrueretur cum vice versa fibræ cerebri infantis non possent resistere rapido curfui fpirituum, penitus detritæ fuerunt, tantumque fuit illud detrimentum ut co ejus ingenium per totam vitam hierit labefactatum, hanc ob caufam natus est insipiens. Jam cur lisdem corporis partibus quibus rens, quem mater ultima patientem conspexerat, confractus effet , videndum eft. : non auflaghior she . and says

teram fuppoficionem.

Ad confrectim fupplici, fæminæ adeb horrendi, fairitus animales è cercoro in cateras corporis partes partibus in quibus reus plecteba-* luxta al- tur respondentes rapide cofluxerunt, * nec res sechs contigit in infante. Q in vero offa matris horum spirituum impetui resistere valebant, illæia remanserunt; nullum forte etiam dolorem, nullumque horrorem fenfit in brathis & crurious dum per illas pertes rumperetur reus. At verò cursus ille rapidus spirituum partes ossium infantis molles & teneras diframpere valuit. Offa enim inter corporis partes ultima conformantur, & in infante dum est in utero matris, soliditaris stabilitatisque oppido parum habent. Porrò illud observandum est, quod nempe, si mater spirituum illorum cursum violenta titillatione aliorsum deflexisset, iphus infans cum offibus fractis non produstet; sed pars illa, parti versus quam mater curfum spirituum deflexerat, correspondens, graviter læsa fuisset, ut sam supra monui. av zatestal

Istius finiftri caros explicatio quam tradidimus; infervire etiant potest explicationi plurimorum hujusce generis ; cur exempli gratia; cum mulieres gravidæ homines in quorum facie aliquis apparet nævus adspicientes, coldem navos infancibus insculpant, & in insdem corporis partibus. Nec proinde immerito monentur, fele in aliqua corporis parte occultà confricare, cum aliquid infolentis percipiunt vel motu aliquo violento rapiuntur : hinc enim fieri potest ut nævi seu quodlibet aliud partibus illis occultis imprimantur facie illibatà.

Exempla similia exemplo mox allato sepissime nobis suppeterent, fi infantes tantis acceptis vulneribus diù superfittes remanere possent, fed plerunque nil funt præter abortivos partus. Plerique enim infantes in utero matris quamquam benè valentis morientes non aliam ob causam moriuntur quam ob terrorem aliquem, flagrantem cupiditatem, aut alium quemlibet motum violentum matris. Ecce aliud exemplum fatis speciale.

Ante unum annum dum Divi Pij relatio inter Sanctos seu mavis Canomifatio festo solenni celebraretur, mulier quædam prægnans istius Sancti imagine attente nimis confiderata, infantem huic imagini prorsús similem enixa est. Os senis, quantum quidem in infante imberbi heri potest, gerebat. Ipsius brachia super pectus decussabantur, lumina ad cœlum tollebat, erat fronte angustissima, quia nempe istius imaginis versus Ecclesiæ fornicem erectæ, cælúmque adspicientis frons vix apparebat; mitram quandam habebat humeris inversam vestigiis sphæricis distinctam locis in quibus mitræ gemmis solent obduci. Uno verbo infans ille imaginem, juxta quam mater imaginationis suæ vi ipsum formaverat, admodum referebat. Nemo est cui Parisis id videre non lieuerit æque ac mihi, cum infans ille in spiritu vini diù fatis fuerit conservatus.

Cæterum istud speciale est in hoc exemplo, quod non hominis vivi motuque aliquo commoti, sed imaginis duntaxat conspectus, id prodigij potuerit efficere; at sanè ille conspectus non suit sine summa spirituum rituum agitatione sensationibus vividissimis, sive ex matris ad id quod videbat applicatione, sive ex commotione quam in illa sesti tumultus excitabat, natis.

Matre igitur in illam imaginem tota defixa, spiritibus que ipsus vehementer agitatis, insans, juxta priorem suppositionem, candem imaginem cum applicatione & spirituum agitatione æquè ac mater videbat. Mater istà imagine vividè percita, ad ipsus habitum saltem externum sese componebat, juxta posteriorem suppositionem; cùra enim ipsus corpus omninò somatum esseriorem suppositionem; cùra enim ipsus corpus omninò somatum esseriorem suppositionem; cùra enim ipsus corpus omninò formatum esseriorem suppositionem; cùra enim ipsus corpus omninò formatum esseriorem suppositionem se sui suppositionem su sinsantis esseriorem suppositionem su suppositionem su suppositionem su suppositionem su suppositionem su infantis en suppositionem su infantes magis sunt idonei quantùm seri poterat attigit. Sed sigura quam ex illa imitatione corpus infantis contraxit ipsus mortis suit causa.

Quid vis imaginationis matrum efficere possit multis aliis exemplis ex Autoribus petitis possemus demonstrare. Quos enim quandoque non edunt abortivos? Non modò infantes informes, sed etiam frustus quos gustare cupiverunt, poma, pyra, uvas, aliáque similia enituntur. Dum matres, exempli gratia, pyra imaginantur, ipsorúmque comedendorum desiderio slagrant, infantes ea pariter imaginantur, eorúmque pari slagrant desiderio, jam autem cursus spirituum frustus exoptati imagine excitatus, sesque disfundens per corpusculum ad figuram mutandam aptissimum, qua est mollitie efficit, miseri infantes in ea transformentur quæ cupiverunt avidius. Matres verò ex ed nil accipiunt detrimenti, ipsarum, scilicet, corpus non est satis molle, ut possit suscipere figuram eorum quæ imaginantur. Ea itaque imitari, ipsarque similes sieri nequeunt.

Nec putandum est mutuam illam convenientiam, liceat mihi dicere correspondentiam quam exposui quæque tot infortuniorum causa est, esse aut inutilem aut contra ordinem naturæ institutam, vice versa propagationi corporis humani formationique sætus videtur perquam utilis, quin omninò necessaria est ad transmissionem quarundam cerebri dispositionum quæ pro temporibus & locis variæ esse debent, agnorum enim cerebrum in quibusdam regionibus ita comparatum esse debet ut sugiant lupos, quia, scilicet, in illis locis multi ipsisque valde formidabiles extant.

Illa quidem communicatio cerebri matris cum cerebro infantis funestis casibus est interdum comitata, cum matres motu aliquo violento sese abripi sinunt. Attamen sine illa communicatione mulieres & animalia serus ejusciem speciei edere non possent.

Quamquam enim ratio formationis fatts in genere possit explicari, ut id non frustrà tentavit Cartesius, sine tamen illà communicatione cerebri matris cum cerebro infantis, vix potest explicari cur, exempli

W21013

gratià, equa non gignat bovem, aut gallina ovum perdicis, aut alicujus aliûs avis. Qui super formatione sunt meditati à mea, ni sallor,

sententià non abludent.

Qui equidem rectius, & ex experientia circa hanc difficillimam de formatione fætûs quæltionem ratiocinantur, dicunt infantes jam formatos esse ante actionem illam qua concipiuntur, matrésque nil iofis dare præter incrementum per tempus graviditatis. Illa tamen communicatio spirituum animalium & cerebri matris, cum spiritibus & cerebro infantis valde conferre videtur ad determinandum illud incrementum, atque ad dirigendas partes illas quæ ipfius nutritioni inserviunt, ita ut inter se combinentur in ipsus corpore eodem prope modo ac in corpore matris, uno verbo ad efficiendum ut infans in fimilis matri aut saltem ejusdem speciei: idque non obscure liquet ex us que contingunt, cum matris imaginatio est inordinata, & cum motus aliquis violentus naturalem ipinus cerebri dispositionena mutat; fum enim, ut mox explicuimus, hæc communicatio conformationem corporis infantis mutat, matréfque nonnunquam fœtus abortivos edunt ed similiores fructibus quos cupiverunt, quo spiritus facilius per bras corporis infantis transeunt.

Non negamus tamen Deum, fine hac communicatione, quecunque ad propagationem speciei necessaria sunt adeò accurate & exacte in secula infinita disponere potuisse, at matres nunquam abortivissentimmò etiam liberos ejuschem magnitudinis ejuschemque coloris, ac per omnia similes semper suscepissent. Nostrum enim non est Divinam potentiam imbecilli imaginatione dimetiri, quibus motus rationibus

opus fuum ita costruxerit, ignoramus.

Plantæ & arbores, alias arbores aliasque plantas sibi similes accurate satis producunt, sine istius communicationis ope, volueres & multa alia animalia illa (communicatione) nen indigent, ut animalia diversa sovenata & excludant, cum ovis diversæ species incubant, cum, exempli gratia, gallina incubat ovis perdicis. Quis tamen sortè non immeritò posset existimare semina & ova, plantas & aves ex se eductas jam continere, ipsaque avium corpuscula jam conformata suisse communicatione suprà memorata, plantasque suam etiam accepisse conformationem alia communicatione æquipollenti sed id forsan nil aliud est præter meram conjecturam; deinde sicèt id certo aliquo niteretur fundamento, ex iis que Deus secit, quænam sint quæ jam saccepossit, judicare usquequaque tutum non est.

Qui tamen animadvertet, plantas quæ matris actione incrementum accipiunt, iplius similitudinem longè melius reserre, quam plantaquæ ex semine nascuntur; tulipas, exempli gratia, quæ ex bulbis producuntur ejusdem esse coloris cum matre, cum è contra quæ è semine oriuntur ab ea serè semper disserant; qui, inquam, ad hæc attendet, eò certè adducetur ut credat, communicationem matris si absolute necessaria non sit ut fructus sit ejusdem speciei cum ea, ad id saltem

prorsus

prorsus necessariam este, ut fructus matri sit omnino similis.

Quamvis itaque Deus præsenserit hanc communicationem cerebri matris cum cerebro infantis quandoque caufam fore excinctionis multorum fætuum, & generationis monstrorum, propter inordinationem imaginationis maternæ; illa tamen communicat.o adeò admirabilis est adeoque necessaria tum ob causas suprà jam memoratas, tum ob plurimas alias quæ his possent accedere, ut incommoda illa Deum à confilio suo deterrere non debuerint. Aliquo sensu Deus monstra sormare non habuit in animo, certe fi Deus unicum crearet animal ilhud informe non crearet. At verò opus admirabile rationibus simplicissimis perficere, omnésque res conditas mutuis connectere vinculis apud se decernens, quosdam affectus ex rerum illarum concatenatione & natura necessariò fequuturos prævidit; confilium tamen ideireò non mutavit. Quamvis enim monstrum si illud solum consideres, sit opus quoddam imperfectum, ii tamen cum cæteris commisceatur creaturis, mundum certe imperfectum non reddet.

Quid matris imaginatio valeat in corpus infantis fuse fatis explicuimus; jam quid in ipfius mentem agere possit videamus; atque hoc pacto primos errores intellectus & voluntatis hominum in fua origine detegamus. Istud enim potissimum ad institutum nostrum

pertinet.

Vestigia cerebri sensationes & ideas in mente excitare, commotionefque fpirituum animalium nunquam fieri in corpore, quin protinus Quidam ermotus iplis respondentes in mente excitentur, pro certo constat ; uno inclinatioverbo, omnes passiones sensusque, ut ita dicam, corporei, nunquam ne que vo. fiue veris sensationibus realibusque mentis passionibus excitantur. Jam Inntalis exautem, juxta primam suppositionem nostram, matres vestigia cere- Ilicaniur, bri fui, ac deinde motus spirituum animalium in infantes transferunt. Ergo & in infantium mente easdem sensationes casdemque quibus afficiuntur pathones, excitant; ac proinde ipforum cor & rationem multifariam corrumpunt.

Si tot infantes gerunt in facie nævos aut vestigia ideæ quæ matrem feriit, quamvis fibræ cutis spirituum cursui longe fortius refuetentur, quam partes molles cerebri, & quamvis spiritus fint multo agitatiores in cerebro quam in cute; fi, inquam, hæc ita fint quis inficietur, spiritus animales matris, agitatione sua immoderata in cerebro infantium multa imprimere vestigia ? Jam autem cum vestigia profunda cerebri & commotiones spirituum ipsis correspondentes, din & non rarò per totam vitam permaneant; hinc liquidò pater per paucos infantes nasci qui aliqua in re non fint ingenio obliquo, quíque alicui affectui non fint mancipati; quia scilicet perpaucæ funt seminæ quæ vitiis quibusdam aut infirmitatibus non laborent, quæque per graviditatis tempus motu aliquo violento percitæ non fuerint.

Isthæc experientia quotidiana plus satis comprobantur; nec rard videas domos totas in quibus infirmitas quædam imaginationis hæ-

reditaria est. Verum exempla specialia hie afferre necesse non judica-! mus, Immò fatius erit fi ad nonnullorum folamen efferamus , iftes infirmitates parentum non esse naturales, hoc est humanæ naturæ essentiales, ac proinde vestigia cerebri que istarum informitatum funt

caufa, posse deleri temporis successu.

Haud abs re tamen erit hie proferre exemplum Jacobi Regis Britanniæ, de quo Eques Dygbi in Libro suo de Pulvere Sympathico, mentionem habet. Hee funt que in hoc Libro afferit. Nonnulli Scotie Magnates, Maria Stuard, dum Jacobum Regem in utero gestatet, cubiculum ingressi ipsius Secretarium gente Italum, ipså rem videlicer conspiciente, consoderunt, quamvis Secretario obviam sese tulisset, ut cædem illam præverteret. In hoc autem conflictu vulnera leviora accepit Regina, terror inde secutus in ipsius imaginatione tem alta impressit vestigia, ut infanti quem utero gestabat communicarentur, adedut Rex Jacobus per totam vitam gladium ftrictum conspicere nonaufus fucrit. Ipfe Dygbi afferit rem fuille expertum, cum inftitutus fuit Eques. Quippe Rex gladium quo ejus humerum attingere debuisset, in faciem recta diversit, & nift quis de industria ipsius Regis manum deduxisset, Equitem sauciavisset. Tot ejusce rei extant exempla, ut ad authores confugere videatur inutile. Nec quemquam esse. credo qui eat inficias. Multi enim funt qui muris, foricis, felis, ranæ, ac præcipue reptilium ut serpentum & colubrium visum ferre nequeunt ; unde autem odij tam infolentis causa petenda est, nisi ex metu ad illorum animalium conspectum matribus per graviditatem inicato?

Concupifcen tia, o peccatum crigina INT.

Verum, quod præcipuè observatum velim admodum verisimile est homines adhuc hodie in cerebro confervare vestigia & impresfiones primerum Parentum. Quemadinedum enim animalia prole explican. ducunt animalia fibi firnifia , cum amilibus in cerebro vestigiis , unde fit ut animalia ejusdem speciei, iisdem inter se afficiantur sympathiis & antipathiis easdemque in ifidem circunstantiis edant actiones ; Ita primi nostri Parentes post peccarum tot tamque alta ex objectis senfibilibus acceperunt vestigia, ut ea posteris communicare facile potuerint, adeò ut summa illa versus res sensibiles propensio, quam ab ntero matris contrahimus, ingénsque illa qua sic asteti à Deo distamus intercapedo, ex suprà dictis non incommode possit explicari.

Cum enim juxta ordinem à natura præstitutum, cogitationes mentis, vestigiis cerebri debeant respondere, jam tum peccati labe inquinati non immeritò dicimur quem in utero materno fumus conformati, ex eo enim tempore voluptatibus fenfuum fummopere adhærefcimus; lisdem affecti vestigiis ac parentes, eastem etiam cogitationes easdémque ad objecta fensibilia inclinationes nos habere par eft.

Itaque cum concupiscentia & peccato originali nasci debemus, si concupiscentia mihil aliud sit præter actionem naturalem vestigiorum cerebri in mentem, ut rebus sensibilibus adhæreat, certe cum concu-

pucentia

piscentia nos nasci oportet. Si petcatum originale nibil est præter regnum concupiscentia, istosque conatus menti & cordi infantis ty- Divus Panrannice dominantes; certe nascimur in peccato originali. Jam autem lus Rom. verisimillimum eft, regnam concupiscentiæ aut ipsius victoriam illud cap. 6.5. 12. effe, quod in infantibus peccatum originale, in hominibus verò li- 14. &c.

beris peccatum actuale dicitur.

Ex principiis modò flatutis, unum experientiæ contrarium colligi posic videtur, nempe matsern infanti habitus & inclinationes suis fi- Obi-diones. miles, eandemque cum ipla ad imaginandum & res jam cognitas fum responediscendum facilitatem communicare debere. Hac enim omnia, ut 115. jam dictum est, pendent duntaxat à vestigiis cerebri. Jam autem vestigia cerebri materni ad infantes transire pro certo constat. Exemplis de hominibus alfaris res jam comprobeza exemplo animalium, quorum catuli cerebrum habent lifdem quibus parentes vestigiis refertum, confirmatur. Unde fit ut animalia ejustdem speciei, vocem codem medo: fectant, membra similiter moveant, isidem denique ad prædam captandam ac fele ab infidiatoribus tutandos utantur artibus. Cum igitur vestigia matrum cerebro infantum insculpantur & imprimantur. infantes cum ifdem habitibus ufdemque dotibus quibus præditæ funt: matres, nasci deberent : quin & cos habitus illasque dotes per totam vitam confervare deberent ; cum habitus à teneris annis contracti. diutius permaneant. Quod tamen experientiæ repugnat.

Ut huic objectioni fatishat; feiendam cft, in cerebro duo effe veftigiorum genera. Alia fune naturalia, feu naturæ humanæ propria ; alia verò acquistra. Naturalia veltigia sunt profundissima, nec possunt plane deleri, acquifua verò, utpote minas alta, facile deperduntura quamvis autem naturalia & acquifita non differant inter fe nis fecundum magis & minus, ac priora fæpe penerion sus fint debiliora, cum quotidie animalia rebus quæ vestigiis illis naturalibus prorsus contrariæ funt astuehant (canis, exempli gratia, confuetudine & disciplina eò adducitur ut à pane aut perdice quam videt sentieque abstineat) Inter illa tamen vestigia istud intercipitur discrimen, quod naturalia vinculis quibufdam imperceptis cum cæteris corporis partibus: colligentur. Omnia enim nostræ machinæ organa operam mutuaminter se conferunt ut in statu naturali permaneant. Singulæ corporis. nostri partes sibi mutuo suppeditant omnia ad conservationem sive instaurationem vestigiorum naturalium necessaria. Itaque penitus dekeri nequeunt, cumque illa deleta putas, tunc reviviscere incitraio entra ciufinada veteleta fo piunt.

At verò veffigia acquifita, quamvis majora, profundiora & forsiora naturalibus, paulatim tamen deperduntur, nili eorum confervationi, perpetua ad causas quibus producta sunt applicatione, confulas, cæteræ enim partes corporis ipforum confervationi nil conferunt, quin potius ad ea abolenda ac penitus destruenda perpetuò connituntur. Hæc vestigia cum vulneribus quæ accipere solet corpus,

possunt comparari. Uninera funt que cerebrum accepit sed que sponte sua, ut vulnera corporis, mira machine constructione sanatur.

Cùm igitur in corpore nihil sit quod vestigiis naturalibus non respondeat, in infantes integra transmittuntur. Psittaci itaque, psittacos eadem voce eadem garrulitate præditos edunt. Quia verò vestigia acquista in solo remanent cerebro, nec toti corpori respondent nist paramper, cùm videlicet motibus illis quæ in affectibus violentis excitari solent impressa fuerunt, vestigia illa in infantes transmitti non debent. Sic psittacus qui Domino suo salutem dicit, psittacos non edet ita institutos ut possint idem facere, nec viri Dosti suscipient liberos sibi similes.

Quamvis igitur quicquid in cerebro matris agitur, in cerebro infantis ctiam agatur codem tempore; materque nihil videre, sentire, imaginari pollit, quin protinus idem videat, sentiat, imaginetur infans; ac denique quamvis omnia falfa matrum veltigia corrumpant imaginationem infantium : nihilominus cum vestigia illa non sint naturalia, co quem explicuimus fenfu, mirum videri non debet, fi ut plurimum deleantur, statim atque infantes prodierunt in lucem. Tum enim caufa quæ vestigia illa formabat sovebatque desinit. Naturalis corporis constitutio ad ipsorum destructionem rendit, & objecta senfibilia alia imprimunt vestigia profunda & plurima, qua illa omnia penitus delent, que in infantibus, dum erant in utero matris formata fuerant. Si enim quotidie contingit ut dolor acerbus dolorum quos antea fumus perpeth fenfum extinguat, quanto magis fenfationes vividæ, quales sunt sensationes infantium, quum primum objecta agunt in organa sensuum delicatula, delebunt vestigia pleraque, quæ ex objectis veluti quodam repercullu tantum acceperunt, cum adversus illorum impetum uteri materni clypeo defenderentur.

Ubi tamen vestigia ex vehementi quodam assectu, & cum violentissima sanguinis & spirituum agitatione matris essormata suere, in cerebrum ac etiam in totum corpus infantis tanta vi agunt, ut vestigia in eo imprimant æque profunda & sirma ac vestigia naturalia, ut patet ex exemplo Equitis Dygbi, ut & infantis illius qui natus est mento captus & fractus membris cujus in cerebro omnibusque membris tantum attulerat detrimenti imaginatio matris; ac denique exemplo ge-

meralis humanæ naturæ corruptionis.

Nec est quòd quis miretur silios Regis Britanniæ eadem infirmitate qua pater non laborasse. Primò enim ejusmodi vestigia toti corpora mon imprimuntur ut vestigia naturalia. Secundò, mater cui non eadem erat infirmitas, illam sirmà constitutione sua ab infantibus suis arcuit. Quippe, quod tertium erit, mater multò magis agit in cerebrum infantis quam pater, ut patet ex suprà dictis.

Verum observandum est, hac argumenta quibus ostendimus, liberos Jacobi Regis Anglia infirmitatis paterna participes esse non debuisse, buisse, non impedire tamen quominus peccatum originale, sive summas illa qua in res sensibiles serimur propenso, ac prope infinita quam à parentibus hausimus à Deo averso possit explicari, quippe vestigia cerebro primorum Parentum ab objestis sensibilibus insculpta, suere profundissima; affectibus violentis comitata, & adaucta perpetuo rerum sensibilium & ad vitæ conservationem necessariarum usu, non modò in Adamo & Eva, sed etiam, quod notatu dignum est, in Sanctorum sanctissimis, in cunctis hominibus & semimis ex quibus oriundi sumus, corroborata, adeò ut nihil in natura adversus hanc corruptionem reniti potuerit, tantum igitur abest ut vestigia illa primorum Parentum paulatim deseantur, quin potius de die in diem augescere debeant; certè nisi Jesu-Christi gratia hunc torrentem perpetuò coerceret, quod olim cecinit Poeta Ethnicus suam nancisce-retur veritatem:

Atos Parentum pejor avis tulit Nos nequiores , max daturos Progensem vitiossorem.

Nam, quod sedulò observatum velim, vestigia quæ in piissimis matribus pietatis sensum excitant, nullam insantibus quos utero gestant communicant pietatem; vestigia verò quæ ideas rerum sensibilium excitant, & ex quibus violenti nascuntur affectus, in infantibus sen-

fum & amorem rerum fensibilium haud dubie excitant.

Supponamus, exempli gratià, matrem quandam ad Dei amoremi ferri motu spirituum qui vestigium imagine senis venerandi impressum comitatur, quia nempe illa ideam Dei imagini senis alligavit; id enim ut in capite de communi idearum vinculo videbitur, seri potest, quamvis nulla sit inter Deum & imaginem senis analogia: hoc supposito, certe mater in cerebro infantis nibil aliud prater imaginem senis, & propensionem quandam versus senes, quod ab amore. Dei quo afficitur longe differt, efficere poterit. Nulla sunt enim vestigia im cerebro que alias ideas ab ideis rerum sensibilium possime excitare; corpus enim instituende menci destinatum non suit. Quod si quandoque illam compellet, id in suimet ipsius gratiam tantum facit.

Mater itaque cujus cerebrum vestigiis plenum est quæ natura sua ad res sensibiles reseruntur, quæque propter concupiscentiam sibilinhærentem corporisque imperium, delere non potest; illa (vestigia) necessariò communicat infanti, ipsimque licet justa sit, peccatorem gignit. Mater illa justa est, quia Deum amore optionis complettens aut saltem complexa, nullum ob concupiscentiam quantivis ipsius motibus per somnum optemperet, subit reatum. At verò infants Deum amore optionis nunquam dilexit, ipsius cor versus Deum mulla propensione inslexim est; unde manifesto liquet in isto inordinationis ac perturbationis statu, nil esse quod iram Dei movere non debeat.

At verò poftquam bape fmace fuernnt regeniti , & jultibeati , five per cordis dispositionem, similem dispositioni que in justis etiam per noctis phanta mata remanet, five forlan per actum quendam liberum amoris erga D um quo functi funt, dum per aliquot momenta ab imperio corporis, virtute factamenti liberati fuerunt. (Cum enim Deus cos ut ab ipfis amaretur condiderit, in institua ac in ordine à Deo præscripto censendi non sunt, nist Deum ament aut amaverint, aut saltem niti ipforum cor eodem modo fit dispositum ac fi ipsum actu amavillent.) Tunc inquam licet concupiscentie per infantiam morem gerant, ipforum concupifcentia non amplius est peccarum, ipfos reos iræque obnoxios haud amplius efficit, eadem ratione justi funt accepti Deo, qua gratiam non amittunt, qui per somnum motus concupiscentize sequentur. Infantes enim sunt cerebro adeò molli & ab objectis debilioribus tam vivide tamque vehementer afficiuntur, ut penès eos non fit ipforum impressionibus resistere : Verum rebus quæ non funt instituti mei explicandis æquo diutiùs insisto. Sufficiat si ex suprà dictis pollim colligere, hæc omnia falsa vestigia quæ matres cerebro infantium imprimunt, ipsorum mentem adulterare, & imaginationem labefacture ; unde fit ut plerique homines res fecus quam funt imaginari soleant, rerum quas percipiunt falsas ideas sibi efformando.

TA INC A POVET IN VITE SUBSTITUTE

I. Mutationes qua in infantis ex utero matris exeuntis imaginatione, mutuo cum nutrice, genitrice, aliusque commercio, contingunt. Il. Pracipta ad cos bene educandos utilia traduntur.

Apite præcedenti cerebrum infantis quatenus est in utero materno consideravimus, jam quid ipsi, ut primum in lucem prodiit,
contingat, examinandum venit. Quum primum tenebris emergens
lumine potitur, aëris circumjacentis frigus ipsius artus extemplo invadit, mollibus mulieris ipsium suscipientis amplexibus delicatula
ipsius membra læduntur. Cuncta objecta externa ipsi imbelli ac inermi, utpote inustata & incognita terrorem incutuunt. Lacrymæ &
vagitus quos edit ipsius dolorum formidinumque argumenta sunt
certissima. Quid enim aliud sunt quam preces in ipsius gratiam à natura susæ, ut circunstantes adversus dolores quos patitur quosque
extimescit ipsium tutentur.

Sed ut anxietas in qua ipsius animus tunc temporis versatur clarè possit intelligi, recordandum est sibras ipsius cerebri esse mollissimas & delicatissimas, ac proinde objecta externa in eas altissime imprimi, Si enim etiam minima imaginationem debilem possum lædere, quanto

magis tantus objectorum inufitatorum numerus lædet & turbabit ima-

ginacionem infantis?

Verum ut agitationes & dolores infantium nativiratis inflanti, & yulnera quæ ipsorum imaginatio accipere debet, vividius imaginemur e In quem quæso non adduceremur terrorem, si gigantes nobis quinquies aut sexies proceriores ad nos incautos ipsorumque consisti nescios accederent? aut si novam quandam animalium ab iis quæ videre solemus prorsus dissimilium speciem, vel duntaxat si equum alatum, seu aliam quampiam Poëtarum chimæram è nubibus in terram delabentem cerneremur? quàm alta cerebro imprimerent vestigia portenta ejuscemodi, quótque cerebra hisce semel tantum visis perturbarentur?

Quotidie videas viros quibus est cerebrum sirmum nec novis sufcipiendis impressionibus aptum, multo rerum usu exercitos; non imbelles, nec sui ita impotes ut nullius sint consilij, eventu tamen insperato & terribili rationis usu privari. Infantes à singulis objectis sensus ferientibus sibique non familiaribus patiuntur. Singula animalia, ipsis animalia novæ speciei sunt, quippe ninil eorum quæ jam vident, anteà viderant: omni virtute & experientià sunt destituis; spsorum cerebri sibræ sunt maximè delicatæ arque slexiles. Qui igitur ipsorum

imaginatio tot variis objectis illæsa maneret.

Matres equidem objectorum impressionibus infantes jam parumper assuescerunt; ea scilicet objecta sibris cerebri infantium dum in ipsarum utero essent imprimendo: unde sit ut iis que oculis maternis ut ita dicam, viderunt multò minùs offendantur cùm eadem suis usurpant oculis: Nec etiam dissiteor salsa vestigia & vulnera que ad tot terribilium objectorum conspectum accepit imaginatio infantis, paulatim comprimi ac sanari, ipsis enim ut potè non naturalibus, tota corporis constitutio contraria est; illáque, ut capite superiori monuimus, delet. Quod si non contingeret, omnes infantes nascerentur insipientes. Nihilominùs tamen nonnulla semper imprimuntur vestigia adeò sortia & alta, ut deleri per totam vitam nequeant.

Si ad ea quæ in semetipsis aguntur, & ad suas cogitationes serib attenderent homines, quæ jam dicta sunt apud se haud dubiè experirentur. Inclinationes quasdam, & aversiones seu odia quædam occulta in se sentirent, quorumque nulla alia potest afferri causa præter vestigia illa ab infantia insculpta. Cum enim illarum inclinationum & aversionum causæ nobis unicè competant, certè natura humana non nituntur. Deinde, cum illæ causæ nos sugiant, ipsas co tempore in nos egisse oportet, quo circunstantiarum quæ nobis monumenti loco esse poruissent, memores esse nondum valebamus. Quodnam autem

illud tempus est, nisi tempus infantiæ?

Cartesius in una ex suis epistolis scripsit se luscos singulari quodam amore complecti. Cujus rei causam anxiè disquirens, comperit tandem puellam quam infans diligebat, hoc laborasse vitio, amor nempe

quo illam profequebatur ad omnes ipfius similitudinem aliquà in re-

referentes pervaferat.

Verum Ievibus illis inclinationum nostrarum inordinationibus, inerrorem rarò conjicimur: Quod sepiùs erremus, id inde est nempequòd mens aliquà in re semper leva sit; & stultitize euidam penè omnes incautè dediti simus. Qui familiarium ingenium ariente examinabit, id nullà difficultate comperiet. Et quamvis nosmetipsi stultitize
alicujus specialis exemplar simus & ab aliis habeamur; alios tamen
stultitize etiam alicujus iis specialis arguimus, eosque non aliter quam-

fecundum magis & minus differre centemus.

Jam autem variæ hominum indoles ex variis quas ex utero matris exeuntes accipiunt impressionibus, ut jam de inclinationibus specialibus & extraordinariis demonstratum est, haud dubiè nascuntur. Cùm enim istud stultitiæ genus ut plarimum sit sirmum & permanens, à mobili spirituum animalium constitutione pendere nequit. Unde concluditur id aliunde manare non posse, quam ex falsis vestigiis sibris cerebri impressis, cum memoria id nondum recordari valeret, hoc est ab infantia. Hæc igitur est origo satis secunda errorum humanorum, nempe perturbatio cerebri orta ex impressione objectorum externorum nativitatis instanti. Verum hæc causa non tam citò quam crederes desinit.

Mutuum & necessarium cum nutricibus aut etiam cum matribus, que ut plurimum liberali carent educatione, colloquium, infantium ingenium jam alteratum penitus turbat & corrumpit. Mulierculæ illæ ipsis nibil præter nugas fabulásque ridiculas aut terrificas obtrudunt. Ipsorum menti nibil præter sensibilia objiciunt, & verba sua ita disponunt cóque oris habitu eloquuntur, ut salsis sensuum judiciis confirmandis sint valde idonea. Quid plura? Instruitates suas, absurdas formidines, ridiculas superstitiones & cætera id genus matres insantium menti veluti semen quoddam inserunt. Quo pacto in veritate inquirenda aut delibanda nusquam exerciti; ad extremum veritatis discernendæ, rationisque in rebus cognoscendis adhibendæ incapaces sunt. Hine tandiu inhærens timiditas & pusillanimitas quædam. Non pauci enim sunt, qui quindecim aut vigitati annos nati, nutricis insenium nondum exuerunt.

Infantes equidem ad veritatem meditandam feientiáfque abstractas sublimes comparandas non videntur maxime idonei. Com enim sibractios forum cerebri sint tenerrima objectis debilioribus & tenuioribus quam facillime commoventur; ipsorum vero mens sensationes accipiens sibrarum agitationi necessario congruas, à Metaphysicis & pura intellectionis meditationibus ad sensationes suas tota dessectiur. Infantes itaque toties támque facile per ideas sensum consusas distracti,

puras veritatis ideas attente fatis perpendere nequeunt.

Verum primo infans septennis errores à sensibus ortos longe facilius exuit, quam sexagentrius, cujus mentem prajudicia infantise per

totama

totam vitam præpedivere. Secundo ideis veritatis claris & diffinctis fuscipiendis infantem idoneum non elle, concedatur, faltem moneri potest, ipsius sensus semper & ubique fallaces esse; si illum veritatem non doceas, certe ipsum in erroribus fovere nec non confirmare iniquum est; Infantes ctiam teneriores quamvis fensationibus incundis & injucundis oppressi fint id tamen brevi & facile ediscete folent, quod provectiores non nifi post lengum tempus possent edifceres ut, exempli gratia, ordinem & analogiam quæ est inter singulas voces, & res quas audiunt, videntque. Quamvis ifthæc à folà pene pendeant memoria, iplos tamen ratione sua uti, vel ex methodo quam incunt dum linguam fibi vernaculam edifcunt, fatis supérque paret.

Verum ii facilitas, illa qua fibræ cerebri infantium imprettiones objectorum fensibilium vividas recipiunt, fit caufa cur scienciis abstractis Praceptum inepti judicantur, in promptu remedium eft. Hæc enim mihi conce- ad bene edudantur oportet ; nempe , metus , desideria , spes , dolor , voluptas ab candos libeinfantibus omnino, quantum fieri potest amoverentur ; certe statim atque voces audire & reddere possent , possent pariter difficillima quæque & abstrusissima, Mathematicas saltem sensibiles, Mechanicen & alia ejulmodi vitæ necellaria, doceri. Sed qui, quælo, mens iplorum scientiis abstractis posset incumbere, dum desideriis & pavoribus perpetuò agitatur: Quod notatu adeò dignum est, ut nihil magis.

Quemadmodum enim vir ambitiosus, facta mox facultatum aut honoris jactura, vel ad insperatam evectus dignitatem, quæstiones Metaphysicas, seu aquationes Algebraicas solvere non posset, sed ea solum factitare que instans suaderer animi motus. Ita infantes in quorum cerebrum, pomum, vel tragemata non levius agunt, quàm dignitates in quadragenarium ad veritates abstractas & auscultandas pessime sunt dispositi. Ita ut ad infantium progressum in scientiis nibil magis efficiat, quam præmia & pænæ quibus perpetud alliciuntut aut cerrentur.

Nec id modo, mens infantium poenarum formidine præmionimque spe indesinenter diffricta, à pierate deterretur. Pietas sensuum captum longe magis exuperat quam fcientia; illam multo fapit minus natura hominis corrupta quam hanc. A studio scientiarum non omnino abhorrer ingenium humanum, à pietate prorsus. Si igieur variis & vehementibus agitationibus à studio licer jucundo dimovemur; quanto minus infantes voluptatibus fensibilibus quibus remunerantur, ponisque quibus terrentur omnipò addicti, satis sibi conservabunt libertatis, ut res ad pietatem perrinentes possint sapere.

Angustæ mentis capacitati pauca sufficiunt, ut impleatur ; Jam autem mentem plenam, novæ cogitationes subire nequeunt, misi eas priùs excutiat, que totam ipfius capaciratem occupabant. At verò mentem rebus sensibilibus evacuare, hoc opus, hic labor est. Quod ut intelligatur, attendendum est, nos naturæ propensione versus bonum perpetuò ferri. Cum autem voluptas fit retrieur, quo bonum à malo distinguimus, hine necessario fit ut voluptas nos ante omnia afficiat

& occupet. Cum igitur rerum sensibilium, utpotè corpori humano conducibilium usus, in se voluptatem includat, hæc bona, sensibilia scilicet, mentis nostræ capacitatem occupare aliquatenus necessum est. Donec Deus iis nescio quem assundat amarorem, qui nobis illorum tædium & sastidium ingenerer; gratia sua nimirum, suavitatis cælestis, omnibus terrenis suavitatibus longe superioris, sensium in nobis excitando: Dando menti cælestem delectationem qua omnu terrena delectatio superetur.

Quoniam verò à malo non minus abhorremus quan bonum prosequimur, dolor autem est character malo impressus à natura; quicquid de voluptate dictum est, de dolore, vice versa, intellectum

velim.

Cum igitur ea quæ in nobis voluptatem & dolorem excitant, totam impleant mentis capacitatem, nec ea abjicere, aut corum sensum ex arbitrio sugere, penes nos sit. Hinc manifestò liquet insantes non secus ac cæteros homines ad pietatis amorem induci non posse, nis secundum Evangelij præcepta, à rerum omnium sensibilium quæ aut vehementia desideria excitant, aut ingentes incutiunt terrores, privatione, initium sat. Omnes assectus inordinati, gratiam desectationemque illam internam, quam Divini auxilij ope in ossicio nostro præstando

percipimus, suffocant & extinguunt.

Infantes tenelli non fecus ac adulti pollent ratione; quamvis careant: experientia; easdem etiam habent propensiones innatas, quamvis ad alia ferantur objecta, Affuescant rationem fequi ducem, se ratione præditi funt. Ad officij fui præstationem, ipsorum inclinationes-rite. temperando & moderando, funt excitandi. Qui ipsos rerum fensibihum impressione, ad officium adigunt, ipsorum sane rationem extinguunt rectioresque corrumpunt inclinationes, in officio quidem tum stare videntar, sed videntur modo, reapse non stant, Virtus in intima apforum mente, nec in imo feder pectore, illam vix norunt, multo. minus diligum, Mens ipforum desideriis, pavoribus, odio, & amore rerum sensibilium intricata, in libertatem sese asserere, & ratione uti nequit. Infantes itaque sic ab incunabulis abjecte & serviliter educati, nescio quam erga res quæ virum probum Christianúraque decent indifferentiam paulatim contrahunt, quam per totum vitæ curriculum tenaciter retinent; unde fit ut dummodo authoritate, aut arte sua supplicia declinare poffint, in omnes concupifcentias laxatis prorumpant habenis; quippe qui revera alia non cognoscant bona, quam bona sensibilia,

Interdum equidem infantes sensuum ope sunt instituendi, sed ubi tantum ratio non sufficit. Primo ipsis ratione demonstrandum est quid se ipsorum officii; si rationes illas quibus officio sungi tenentur non possunt capere, ad tempus relinquendi sunt; nam certe si ipsos vi externa cogas ad ea facienda que non credunt sibi esse facienda, eos minime institues, menti competit institutio, non corpori. Quod si id

recusent :

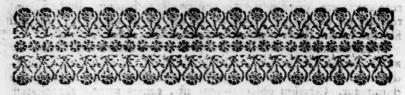
recu ent facere, quod ipfis ratio evincit effe faciendum, illud est quod tolerari non debet, quin severitas tunc rite porest adhiberi. Tunc qui Qui pareis filio fuo parcit, illum magis odit quam diligit, inquit fapiens.

Si castigationes mentem non erudiunt, nec virtutis amorem imprimunt, corpus saltem aliqua ratione instituunt ac informant, impedisintque quominus virium degustetur, mentique proinde tyrannice dominetur. Ceterum observandum est, pænas mentis capacitatem non implere, ut eam voluptates implere folent, statim atque dolor timérque ex lis ortus desiit, mens etiam ab ipsis cogitationem aliorshim deflectit. Tunc enim imaginationem non sollicitant; affectus non movent, concupiscentiam non irritant; integram denique menti faciunt copiam quodlibet cogitandi. Iis itaque erga infantes uti possumus, ad eos in officio externè faltem continendos.

Verum si quandoque pænis sensibilibus infantes terrere aut etiam multare conducat; hinc non est concludendum ipsos præmiis sensibilibus esse adducendos. Quæ sensus vehementer feriunt, tum demum duntaxat sunt adhibenda, cum id ineluctabilis postulat necessitas. At verò nulla incumbit necessitas eos afficiendi præmiis sensibilibus, ipsisque ea præmia inducendi, quasi ipsorum operum estent finis. Hoc pacto enim meliores ipsorum actiones finistre detorquerentur, & ad sensualitatem, ut ita dicam, potius quam ad virtutem ferrentur volupratum semel delibatarum vestigia imaginationi alte inhærent; bonorum sensibilium ideas perpetud excitant, importuna movent desideria: que mentis tranquillitatem turbanes concupiscentiam denique ubique: irritant, veluti fermentum quod cuncta corrumpit :: Verum hæc accusrare explicandi non est his locus.

t unleachtened in liver in that place are engine some angless.

And Printing out the Printing of the Printing

PARS SECVNDA.

DE IMAGINATIONE.

CAPVT PRIMVM.

1. De imaginatione mulierum. 11. De imaginatione virorum.
111. De imaginatione senum.

N Parte superiori causas Physicas inordinationum imaginationis generali quadam idea explicuimus. In hac parte has causas erroribus generalioribus imaginationis adaptare conabimur, & de illis etiam errorum causis qua Morales dici possum loquemur.

Ex iis quæ capite præcedenti dicta sunt clare satis patuit, tenuitatem sibrarum cerebri annumerari inter præcipuas causas quæ nos ab attentione in veritatibus subobscuris

requifita, avertunt.

I. De imaginatione mulicrum.

Hæc autem fibrarum mollities in mulieribus ut plurimum occurrit; unde fit ut rerum sensibilium fint adeo peritæ. De ritu circa vestitum aut linguam recepto decidere, elegantes agendi rationes discernere mulierum est. Circa hæc viros scientia, solertia & sagacitate superant. Quicquid guftu discernitur, ad ipsas etiam pertinet, sed ut plurimum veritatibus paulò difficilioribus detegendis ineptæ funt. Quicquid abstractum est ipsas fugit. Ad solvendas quæstiones complexas & intricatas imaginationem frustrà adhiberent solam rerum superficiem intuentur, ipsarum verò penetralia debili & limitatà imaginatione sua non possunt introspicere, aut singulas partes inter se invicem non interrupte conferre. Res nihili iplas agit diversas leviori strepitu terrentur, minimo motu detinentur, uno verbo rerum modus non verò realitas totam ipsarum mentis capacitatem implere potest. Cum enim tenuiora objecta ingentes in delicatis cerebri fibris excitent motus; in mente protinus etiam excitant sensationes ita vividas, ut iis tota occupetur.

At vero fi terto confet mollitica fibrarum cerebri elle præcipuam . caulam horumce encluum; illem in omnibus mulieribus reperiri non æque certum eft. Aut ft reperiatur mollicies illa spiriths animales tantam interdum habent cum fibris cerebri ipfarum proportionem; ut mulieres quædam ingenij folidioris quam homines reperiantur. Ingenij vis ac foliditas conliftit in certo quodam temperamento crafficudinis, & agitationis foirituum animalium cum fibris cerebri : funt autem fæminæ quæ justo illo poriantur temperamento. Mulieres sunt, fortes & constantes, homines verò, debiles & inconstantes. Sunt mulieres docta, strenua, audaces. Sunt vice versa homines molles & efferminati, nullius confili, inertes, Uno verbo cum vitia quædam, cuidam fexui, ætati aut conditioni tribuimus, rem ut plurimum duntaxat fic se habere intelligimus, nullam esse regulam generalem qua carcar exceptione, haud ignari.

Singulos enim homines , fingulafque fæminas ejufdem ætatis, ejufdem regionis, aut ejufdem familiæ, cerebrum codem modo conflitutum habere existimandum non est, certe credibilius est rem itidem se habere de imaginatione ac de facie, quemadmodum enim duce facies non reperientur per omnia fimiles, ita non pollunt inveniri imaginationes prorsus inter fe fimiles. Nam ficut temere supponenda non est identitas essentialis in rebus-inter quas nultum deprehenditur difcrimen; ubi pariter perfecta non percipitur identitas, non funt confistuendæ disserentiæ essentiales. Atque hæc duo vitia hominibus sunt

perquam familiaria.

Fibræ igitur cerebri,ut quicquid de iis dici potest, dicamus, in infantibus ut plurimum funt molliclima & delicatiffima ; incunte arate durescunt & corroborantur; Pleraque tamen mulieres, & nonnulli viri fibras habent per totam vitam tenerrimas. Quicquam prætered dererminare tutum non est. Sed quid mulicribus & infantibus diutius immoramur? Veritatem investigare aut doccre non fatagunt. Ipforum errores magni non-funt momenti, inforum enim dictis fides ægre-adhibetur. De viris quorum mens firma est arque vigens, quippo veritati : inveniendæ ac docendæ videntur idonei, loquamur.

Mens ut plurimum ab anno trigesimo ad quinquagesimum usque Deimaginaperfectionem fuam attingit. Tunc temporis fibre non parvam con- ilene banitraxere folidiratem, voluptares & dolores fentibiles in ea vix agunt, num ad viaded ut nihil hac ætate timendum & præcavendum videatur, præter illem atatem affectus violentos, qui raro movebuntur, fi occasio sedulo vicetur. Perducterum: Mens itaque rebus sensibilibus non amplius interrupta, veritarem

facili negotio potest contemplari.

Vir he constitutus, præjudiciorum infantiæ immunis, meditationi à puero affuetus, claris & distinctis intellectis notionibus duntaxat meumbens, confusis sensuum ideis sedulo rejectis, ac perpeture; quantum iph per tempus liceret, meditationi intentes, vix cerre ad : ne vix erraret. Verum de ejusmodi homine in cassum loquor : fermo de de hominibus ordinariis, ille verò est extraordinarius.

Illud est igitur quod dico: à soliditate & sirmitate que etate adultà, in sibris cerebri hominum reperirur, pendet errorum ut ita dicam, soliditas ac momentum. Hoc sigillo ipsorum præjudicia & errores obsignantur, ac vis rationis eluditur. Atque, ut rem paucis conficiam, quantum hec constitutio sibrarum cerebri utilis est hominibus probè educatis, tantum noxia est plerisque, hac cnim constitutione

unifquisque in suis confirmatur cogitatis.

Verum non modo homines in erroribus suis præstracte adhærent, ubi quadragesimum aut quinquagesimum ætatis annum attigerunt. In novos insuper errores multo sunt procliviores. Cum enim tunc jus de rebus omnibus judicandi sibi arrogent, ut ipsis quidem competere deberet, ex suis præjudiciis de omnibus temerarie decidunt; homines enim non aliter de rebus omnibus judicant, quam ex ideis sibi familiaribus. Chymicus de corpore quopiam naturali disserturus, de tribus suis protinus cogitat principiis. Peripatericus ad quatuor elementa, qualitatesque sensibiles illicò consugit; alius verò Philosophus aliis utitur principiis. Nihil itaque mentem humanam subire potest, quod extemplò erroribus jam contractis non insiciatur, vel quod etiam errorum non augeat numerum.

Hee soliditas sibrarum cerebri aliud præter id pessimum nanciscitur essectum, potissimum in hominibus provectioribus, ipsos enim reddit meditationi ineptos. Vix ullam plerisque rebus possunt præbere
attentionem, unde sit ut veritates subobscuras attingere nequeant.
Hypotheses verò propiores, si principiis sibi inustratis nitantur, ipsis
non arrident, licet circa res sibi sæpius expertas sint perspicacissimi.
Verum hæe ad eos qui per juventam ingenium inertiæ permiserunt,

duntaxat pertinent.

Ut hæ illustrentur, sciendum est nos non posse quicquam ediscere, nisi in id attentionem nostram desigamus, jam autem ad res attendere non possumus, nist eas imaginemur, & cerebro vividè pingamus. Ut autem objecta possimus imaginari, necesse est ut quædam cerebri partes instectantur, seu aliquo alio afficiantur motu, quo vestigia quibus ideæ objectorum illorum alligantur, possimus in eo formare. Si igitur sibræ cerebri tantillum obduruerint, nullam inclinationem nullosque motus poterunt admittere, præter eos quibus jam assueverunt. Mens itaque quodlibet imaginari nec attendere poterit, sed ea solum quæ sibi sunt ustata.

Hinc colligere est, frequenti circa res quasibet meditatione sese exercitare, rem esse perquam utilem; hoc pacto enim quodvis facile cogitandi contrahitur consuetudo. Quemadmodum enim instrumenta frequenter pulsando miram & omnimodam digitorum mobilitatem comparamus; ita partes cetebri, que necessario moveri debent ut quodlibet possimus imaginari usu frequenti sacilem acquirum sexibilitatem, qua sacile etiam, prompte, nec non distincte res possumus imaginari.

Potior

Potior autem ratio hujusce habitas comparandi, quo virum ingeniosum ab alio distinguimus, hac est; si nempe veritati etiam circa res difficillimas indagandæ à teneris assuescamus unguiculis, tunc enim

fibræ cerebri quaslibet patiuntur inslexiones.

Non est tamen quòd genus illud hominum qui studiosi audiunt, quique perpetuis lectionibus incumbentes, inter legendum non meditantur, nec solutionem difficultatum priùs quàm ad Authores confugiant, apud se quærunt, hanc sacilitatem sibi comparare sperent. Hinc enim quid ad eos redundat, præter facilem corum quæ priùs legerunt recordationem. Certè quotidie videas homines vasta Authorum lectione onustos, rebus novis ac sibi inustitatis non posse attendere: falsa tamen prætumidi eruditione, de iis, nondùm intellectis judicium ferre audent; hinc est quod errores admittant, quos præter ipsos nemo hominum admissifet.

Sed præter eam quam attulimus ipsorum errorum causam, alia est ipsis quidem singularis. Cum nempe innumeras reperiant in memoria sua species consusas, certam quandam statim eligunt, quam pro re de qua agitur, asurpant. Quia autem ea quæ dicuntur, isti species quam elegerunt non competunt, tum alios erroris immeritò accusant. Quod si insistas ipsos erroris & quidem ignorationis elenchi convincendo protinus irascuntur, nec sibi dista capientes, speciei prius à memoria oblatæ constanter adhærent. Quod si demum ipsorum opinionis fassitas evidentius pateat, alteram speciem substituunt, deinde tertiam quam resustante veritate nec non conscientia desendunt; quia scilicet veritatem non diligunt, ipsosque suam ignorantiam prosteri pudet.

Quod de quadragenariis & quinquagenariis dictum est, de senibus potiori jure intelligi debet; quippe sibræ ipsorum cerebri sunt multo minus siexiles, desicientibusque spiritibus animalibus quibus nova formentur vestigia, imaginatio languescit. Quia verò sibræ ipsorum cerebri multis ut plurimum intermiscentur humoribus supersiuis, rerum anteactarum memoriam paulatim deperdunt, & hoc pacto repuerascunt. Unde sit ut in ætate decrepita iis omnibus laborent vitis quibus infantes & adulti obnoxij este solent, quatenus, scilicet, hæc vitia ex constitutione cerebri pendent, licèt utrisque sapientiores dici possint, quia nempe iisdem motibus qui spirituum animalium

agitatione excitari folent, non amplius moventur.

Hæc ampliorem non exigunt explicationem, nemo enim est qui de hac senili ætate ex aliis ætatibus de quibus mentio habita est, non possit facile judicare. Hinc enim patet senes multos dissiciliùs res capere quam cæteri homines, ipsosque suis præjudiciis inveteratisque opinionibus, ac per consequens erroribus & pravis habitibus pertinaciùs adhærescere. Illud solum monemus ætatem decrepitam non semper incidere in annum sexagesimum aut septuagesimum, omnes senes non delirare, sexagenarios non semper juveniles abdicare afsectus,

nec denique ex principiis fuprà politis eliciendas effe confequentias generales.

CAPVTIL

Spiritus plerunque tendere in vestigia idearum mobis maxime familiarium, unde fit ut rectum de rebut judicium ferre non poßimus.

7 Arias mutationes quæ in spiritibus animalibus & in fibrarum cerebri constitutione frunt juxta diversas ætates supra explicui. Si quis itaque super hisce suprà dictis tantillum meditetur, imaginationis naturam & causas Physicas magis ordinarias differentiarum quibus ingenia ab invicem differre observantur, distincte satis cognoscet. Omnes en m mutationes que in imaginatione & in mente deprehenduntus, necessario pendent ab iis quæ in spirisibus animalibus,

& in fibris cerebri fiunt.

Porrò multæ sunt causæ speciales, quæ etiam Morales dici possent, mutationum quæ contingunt in imaginatione hominum. Variæ ipfosum lortes, varia munera, & negotia, uno verbo, diversa vivendi instituta. Atque his expendendis immorari operæ pretium est. Quippe ejulmodi mutationes caulæ funt innumerabilis prope errorum numeri, cum scilicet unusquisque de rebus, juxta sortem suam, judicet. Nec opus est, credo, ut quarundam cautarum minus frequentium, quales sunt morbi violenti, casus insperati, que in cerebrum ita violenter agunt ut illud interdum perturbent, effectibus explicandis infiftamus; tum quia hæc raro contingunt; tum etiam quia errores hominum fic affectorum funt ita crassi & manifesti, ut contagio suo neminem possine inficere.

Ut omnes mutationes, quas edunt variæ hominum conditiones in corum imaginatione accurate percipiamus, recordari omnino necesse: eft., nos objecta aliter imaginari non poste, quam corum imagines efformando in cerebro, istas verò imagines nihil aliud esse præter. vestigia à spiritibus animalibus cerebro impressa; unde fit ut quò altius insculpta vestigia illa , & quò sæpiùs vehementiusque spiritus animales candem inicrunt viam, co vividius res imaginemur; fpiri. tus nempe cum locum longe facilius subcunt, per quem jam multoties transerunt, quam loca isti propinqua per que vel nunquam vel rarò admodum transierunt. Atque liæc est causa frequentior falsitatis & confusionis idearum nostrarum. Nam spiritus animales objectorum externorum actione, vel etiam mentis imperio ad id directi, ut in cerebro certa imprimant vestigia, alia sepe edunt istis quidem aliquarenas fimilia, sed que tamen istorum objectorum non funt vestigia

quæ mens sibi pingere intendebat; quia nempe spiritus animales aliquam in locis cerebri qua transcundum erant passi, ut ita dicam, resistentiam, à via facile dessecunt, ut simul irrumpant in vestigia alta idearum nobis familiarium. Adsunt exempla istorum manifestissima, a maxime sensibilia.

Qui visu non omnino debili pollent, dum lunam adspiciunt, binos oculos, nasum, os, uno verbo faciem integram sese videre arbitrantur. Nil tamen eorum est in Luna. Multi aliud prorsus in ea conspiciunt. Et qui lunam revera talem esse qualem illam vident, existimant, errorem fuum facile agnoscent, cum illam perspicillis quantumvis parvis adspicient ; vel si descriptiones quas de illa ediderune Hevelius, Riccioli & alii, confulant, Caufa autem cur faciem in lune non verò maculas irregulares quæ in ipfa re vera infunt, plerumque videamus, hæc eft; vestigia nempe faciei, quæ in cerebro nostro frequenti & attentissimo vultuum conspectu formata fuere, altissime inhærent, adeò ut spiritus animales in aliis cerebri locis vim patientes à via quam luna, dum eam adspicimus lumine suo dirigit, facile delirant ; ut vestigia illa quibus ideæ faciei alligatæ sunt , subeant. His adde quod cum lunæ magnitudo ea saltem quæ nobis apparet, non valde differat à magnitudine capitis humani in certa diffantia positi, hinc fit ut impressione sua vestigia formet, que magnam conformitatem, cum vestigiis que nobis nasum, os, & oculos representant; atque eo pacto spiritus ad id determinantur ut cursum suum in vestigia faciei inflectant. Sunt qui in luna videant hominem equo infidentem, alij verò alia; quia nempe imaginatione ipforum vivide, quorundam objectorum actione affecta, vestigia istorum objectorum, cujuslibet rei ope quæ cum illis conformitatem habet denuò excitantur.

Nec aliam ob causam, currûs, homines, leones, & alia quælibet animalia in nubibus cernere nobis videmur, cùm figuræ nubium istorum animalium similitudinem aliquatenus referunt; & omnes penè homines ij præsertim qui picturæ periti sunt interdum capita humana in muris videre imaginantur, cùm tamen in iis nil sit præter maculas quassam irregulares.

Eadem etiam de causa spiritus vini, non imperante voluntate, in vestigia maxime familiaria intromissi arcana maximi momenti aperiunt. Hinc sti quoque, ut per somnum ea plerumque imaginemur que interdiu vidimus, queque altiora secerunt in cerebro vestigia; mens enim ea sibi semper repræsentat, que amplissima & altissima formarunt vestigia. Sed ecce exempla magis composita.

Morbus quidam noviter oritur: tantas efficit calamitates, ut omnes obstupescant. Res adeò insolens tam alta cerebro imprimit vestigia, ut morbus ille menti perpetuò objiciatur. Si morbus ille dicatur, exempli gratià, Scorbutus, tum omnes morbi erunt scorbutus, scorbutus est novum quoddam morbi genus, ergo omnes morbi novi

P -

rum forbutus. Scorbutus duodecim comitatur fymptomatis, quorum multa aliis morbis funt communia, sed quid tum? si æger quidam, aliquo ex his symptomatis laboret, protinus storbuto laborarecensebitur Nequidem aliorum morborum in quos eadem cadunt symptomata, mentio habebitur. In illo ægro eadem prorsus expectabuntur, quæ in iis qui scorbuto laborant, contingere solent. Eadem ei porrigentur medicamina, nec sine stupore successes, in aliis ægriso

observatus, defiderabitur.

Author quispiam certo studij generi incumbat; materia quam trastat tam alta ipsius cerebro insculpet vestigia, atque ita vivide ipsi assulgebit, ut vestigia rerum toto genere diversarum consundantur, sec non quandoque penitàs deleantur. Author quidam, exempli gratià, multa conslavit volumina de Cruce; binc se ut cruces ubiques videat. Nec immeritò R. Pater Morinus ipsum irridet quòd existimaret numisma quoddam crucem exhibere, quod tamen rem planèdiversam repræsentaret. Non absimili imaginationis illusione, Gilbertus cum multis aliis, postquam circa magnetem ipsuisque proprietases diù versatus est, innumeros essectios naturales ad qualitates magneticas, à quibus tamen toto cœlo discrepabant, referre voluit.

Ex his exemplis patet magnam illam facilitarem, qua imaginatio objecta usuata sibi pingere soler, difficultazemque qua inustrata sibi reprasentat, essicere ut homines ideas pene semper essorment, quæ dica possunt mixtæ & impuræ, & ut mens de rebus non judicet, nisi habito sespectu ad seipsam, & ad primas suas cogitationes. Cum igitur varije hominum assectus, inclinationes, conditiones, officia, dotes, studia, emnes denique vivendi rationes tantas in ipsorum ideis constituant differentias, hinc sit ut innumeris quos infra sumus exposuri, obnoxiji sint erroribus. Quæ omnia apud se reputans Cancellarius Baco hanc sapientissime protulit sententiam : Omnes perceptiones same sinsus quamments sunt ex analogia bominis, non ex analogia universi; essique intelicētus sumusus is star speculi inaqualis ad radios rerum, qui sumu naturam natura rerum immiscet, eamque distorquet of infeit.

CAPVT III.

De vinculo mutuo inter ideas mentis & vestigia cerebri, & des vinculo mutuo vestigiorum cum vestigiis, & ideasum cum ideis.

Nter materialia nullum est quod hominum attentione dignius videatur, quam ipserum corporis compages, & mutua inter singulas partes ipsus analogia; quemadmodum inter spiritualia nullum est cuius cognitio ipsissit utilior, cognitione ipserum mentis, omnium que relationum quas habet necessario ad Deum, naturaliter verò ad corpus.

Non:

Non sufficit confuse sentire & cognoscere velligia cerebri mutuis vinculis inter le colligari, iplaque femrer cum motu spirituum animalium conjungi, vertigia in cerebro excitata ideas in mente excitare. motifque in spiritibus animalibus excitatos, affectus in voluntate movere. Hæc, inquam, omnia confuse cognoscere non sufficit. Sed prætereà quantumquidem id fieri potelt, cognoscenda est causa harum omnium analogiarum, horumque variorum vinculorum, ac præfertim

cognoscendi sunt effectus quos edere queuns.

Horum, inquam, vinculorum cognoscenda est causa, quia scilicet necesse est cognoscere ducem & rectorem nostrum, qui folus in nobis agere nosque beare aut infelices reddere potest. Istorum prætered vinculorum cognoscendi funt effectus, quia quantum in nobis est, nosmetipsos cæterosque homines quibuscum degimus cognoscere expedit; Hoc pacto ad fælicisrem perfectioremque statum quem juxta ordinem naturæ, legesque Evangelij sperare poslimus, nosmetipsos perducere, arque in eo nos confervare valebimus. Et cum cæteris hominibus commode poterimus degere, iplorum ope utendi, ipsisque pariter opem ferendi, rationes, seu media exacte cognoscentes,

Ifthæc explicare hoc capite, ne, vel hoc toto libro, apud me non constituo. Multa suntique non affequeurs fum, queque me unquant assegnuturum este sperare non ausim : sunt etiam quæ satis quidem reneo; non possum tamen explicare. Nullum enim est ingenium, quantumvis parvum, quod, inter meditandum, plures non comperiat veritates, quam homo omnium eloquentifimus posset explanare.

Haud arbitrandum eft, ut plerique Philosophi arbitrati funt, mentem fieri corpoream statim atque corpori unitur, corpusque fieri spiri. De miene tuale statim atque spiritui unitur. Mens non diffundirur per singulas mentir cum corporis partes ut ei vitam morumque impertiatur;ut id nobis inducit imaginatio : corpulque per unionem fuam cum mente, non fit fenfus capax, ut id nobis evincere videntur senssis nostri fallaces, utraque substantia remanet id quod erat ante unionem, & quemadmodum mens non est capax extensionis & morus, corpus quoque non est capax sensus aut affectus. Unio mentis eum corpore, quantum quidem illam cognoscere possumus, consistir in mutua & naturali analogia & ut ita dicam; correspondentia cognationum mentis cum vestigiis cerebri. & affectuum mentis cum motibus spirituum.

Statim atque mens novas excipit ideas, nova cerebro imprimuntur vestigia, & statim atque objecta efficient nova vestigia, mens novas excipit ideas. Non existimandum tamen est mentem illis vestigiis attendere, cum ipfa nequidem cognoscat; nec putandum est has ideas in tis vestigiis includi, cum nulla ste inter vestigia & ideas illas analogia; nec denique mentem à vestigiis hasce ideas excipere, quippe, ut infra sumus explicaturi, impossibile est mentem quicquam à corpore excipere, aut ipsam fieri perspicaciorem quam erat antea, se ad

ounders the enthurses comming resulted numbered the 3.

corpus convertendo, ut id pertendunt Philosophi, mentem res, per

conversionem ad phantasmata, apprehendere existimantes.

Sic statim atque mens brachium moveri vult, brachium movetur, quamvis mens ne cognofcat quidem quid agendum sit ut brachium moveatur, & statim atque spiritus animales agitantur, mens statim commovetur, quamvis ne sciat quidem an fint spiritus animales in corpore.

Quum agam de affectibus, seu passionibus agam etiam de vinculo mutuo quod intercedit, inter veftigia cerebri & motus fpirituum, ut & de vinculo quod est inter ideas, & affectus, sive commotiones mentis, hinc enim pendent omnes passiones. Hic autem tantum agitur de mutua inter ideas & vestigia analogia, & de mutuo vinculo vesti-

giorum inter se invicem.

Tres canfa ideas & va fligia , analogia.

Sunt tres causæ consideratione maxime dignæ, analogiæ idearum mutus inter cum vestigiis. Prima & generalior est identitas temporis, sæpè enim fatis est nos certas quasdam habuisse cogitationes codem tempore quo in cerebro noftro nova erant veftigia, ut veftigia non amplius possint imprimi, quin deintegrò novas illas habeamus cogitationes, Si idea Dei sese objecit menti mez eodem tempore quo cerebrum meum hisce tribus characteribus in affectum fuit; sufficiet si vestigia quæ hi characteres aut ipforum fonus in cerebro infeulpferint denuò excitentur, ut de Deo cogitem; nec de Deo cogitare potero quin flatim in cerebro vestigia quædam confusa producantur horum characterum aut sonorum, quorum occasione anteà de Deo cogitaveram, cum enim cerebrum nunquam sit sine vestigiis, ea semper habet quæ aliquo modo referentur ad res quas cogitamus; quamvis hæc vestigia urplurimum fint admodum imperfecta arque confusa.

Secunda caufa mutuæ inter ideas & veftigia analogiæ, quæque primam semper supponit, est voluntas hominum. Et certe hæc voluntas necessaria est ut analogia illa idearum cum vestigiis suum habeat modum & usui accommoderar. Si enim homines natura sua ad id non propenderent ut ex mutuo inter ipsos pacto ideas suas fignis sensibilibus alligent : non modò ista analogia idearum societati esset prorsùs

inutilis, verum etiam perquam inordinata & imperfecta.

Primo quia ideze cum vestigiis arcte non ligantur, nisi cum spiritûs agitatislimi hæc vestigia profunda essiciunt & sirma. Cum itaque spiritus non agitentur nifi per affectus aut passiones, si homines nullo affectu five inclinatione ad fuas ipforum communicandas aliorumque participandas cogitationes, moverentur, manifesto patet analogiam accuratam idearum cum quibusdam vestigiis fore admodum debilema cum hisce analogiis seu vinculis regularibus, & accuratis, non obligentur, nisi ut ab aliis intelligi possint.

Secundo, cum reiteratus concursus earundem idearum cum iisdem vestigiis necessarius sit ad formandam analogiam seu vinculum quod diù possit conservari, quia scilicet primus concursus nus violento spiri-

tuum

000

euum animalium motu sie comitatus, vincula sonia non potest essidere; hinc manisestò patet, nisi homines inter se mutuò consentirentovix ac ne vix unquam sutrum, ut eædem ideæ eadémque vestigia inter se concurrerent. Voluntas itaque hominum necessaria est ut
mutua inter easdem ideas eadémque vestigia analogia, certum possir:
habere modum licèt ista voluntas inter se consentiendi non tam ex
ipsorum optione & ratione suar, quam ex impressione Authoris Naturæ, qui nos omnes condidit ut nobis invicem mutuam conseramus
opem, nosque inclinatione vehementissima ad id impulit, ut mutuointer nos conjungamur vinculo per mentem, quemadmodum con-

jungimur per corpus,

Tertia caufa analogiz idearum cum vestigiis est Natura aut voluntas constans & immutabilis Creatoris. Est, exempli gratia, analogia quædam naturalis; quæque à voluntate nostra nequaquam pendet ; inter vestigia que arbor aut mons cerebro nostro imprimit, & ideas arboris aut montis; inter vestigia que vox humana, aut animalis cujulpiam queritantis clamor, habitus externus quem præfe fert homo nobis minitans, aut nos reformidans, cerebro imprimunt; & ideas doloris, roboris, debilitatis, atque etiam inter motus commiferationis, metus, & fortitudinis qui in nobis excitantur. Vincula illa naturalia, funt omnium arctiffima; in omnibus hominibus fimilia, & vitæ confervationi prorsus necessaria. Edcircò à voluntate nostra non dependent. Námque, analogia idearum cum fonis & cum characteribus quibufdam ideò tantum debilis. est, & pro variis regionibus diversa; quia à debili & inconstanti hominum voluntate pendet. Cur autem ab ea dependet ? quia scilicer hæc analogia vitæ non est omnino necessaria; sed ad id tantum: conducit ut homines quatenus rationales, inter se societatem rationalem inire possint.

Cererum sedulò hic animadvertendum est, mutuam analogiami idearum quæ spiritualia à nobis distincta menti nostræ repræsentent, cum vestigiis cerebri, non esse, nec posse esse naturalem; atque illam proinde analogiam in omnibus hominibus diversam esse aut saltem esse posse. Cum non aliam habeat causam præter ipsomun voluntatem. Et identitatem temporis de qua suprà loquutus sim. At contrà analogia seu vinculum quod est inter ideas omnium rerum materialium, & vestigia quædam specialia est naturale; unde sit ut certa quædam vestigia, eandem in omnibus hominibus excitent ideam. Omnes, exempli gratià, homines ideam quadrati proculdubio habent, dum quadratum vident, quià hæc analogia est naturalis. Sed meritò dubitari potest utrum omnes homines habeant ideam quadrati, quam hanc vocem, quadratum, proferri audiunt, quia nempe hæc analogia omninò pendet à voluntate. De omnibus vestigiis ideis rerum spiritualium alligatis idem esto junibus vestigiis vestigii

dicium.

Quia verò vestigia que natura sua ideis alligantur, mentem afficiunt, applicant & attentam præbent, plerique homines veritatee sensibiles, hoc est mutuas relationes quæ sunt inter corpora percipiunt faciliùs & conservant. Vice verò versa, quia vestigia quæ nullo alio vinculo cum ideis conjunguntur, quam voluntario, mentem vivide non afficiunt, ideò homines res abstractas, hoc est relationes mutuas, inter ea quæ sub imaginationem non cadunt, difficile percipiunt, multo difficiliùs retinent. Quòd si relationes illæ sint paramper complexæ tum omninò imperceptæ videntur, iis præsertim qui ejusmodi rebus non assuverunt; quia scribicet, analogiam inter ideas illas abstractas, & vestigia cerebri sui, meditatione assiduà non confirmarunt. Et quamvis alii illas relationes persectè perceperint, citò tamen ab sis oblivioni traduntur, quia nempe hæc unio nunquam æque sirma est & stricta, ac naturales uniones esse solo est perceperint.

Difficultatem quem spiritualis & abstracta percipiendo & retinendo experimur, ex eo manare constat, quòd analogiam seu vinculum mutuum quod est inter istorum ideas & vestigia cerebri vix possimus confirmare ac corroborare; ut vel ex eo patet, quòd si per relationes rerum materialium possis explicare relationes rerum spiritualium, eas certè (relationes) clarissimas dabis easque ita menti imprimes, ut non modò sidem certissimam obtineant, verum etiam facillime retineantur. Idea generalis quam de mente tradicimus in primo hujusce operis capite, hujus rei argumentum sorsan est non ad-

fpernandum.

Contrà si relationes quæ sunt inter materialia quis ita exprimat ut nulla sit inter ideas istorum, & vestigia quæ suis terminis impressit, necessaria analogia: eas (relationes) vix poteris apprehendere, &

facillime è memoria elabentur;

Qui, exempli gratia în algebra, & analysi, tyrocinii rudimenta nondum deposuerunt, vix possunt capere demonstrationes algebraicas, ac eas semel perceptas facile oblivioni tradunt. Quia nempe cum quadrata, exempli gratia, parallelogrammata, cubi, solida, &c. per hasce notas aa, ab, az, abc, &c. designentur quorum vestigia nullam habent naturalem analogiam cum ideisquadrati, parallelogrammatis &c. mens quo sibi fixas singat ideas, aut istarum relationes examinet, non invenit.

Qui verò Geometriam vulgarem addiscere incipiunt, sacillimè & clarissimè percipiunt demonstratiunculas quæ ipsis explicantur, dummodò terminos quibus utuntur magistri distinctè intelligant; quia scilicet, ideæ quadrati, circuli &c. vestigiis figurarum quas ob oculos habent natura sua alligantur. Nec rarò etiam contingit, ut sola figuræ, quæ demonstrationi inservit, expositio, faciliorem apsis det intelligentiam istius demonstrationis, quam omnia ratiocinia quibus illa explicari solet. Quia voces, cum instituto dumtaxat voluntario

ideis alligentur deas illas fatis prompte & diffincte non excitant ne omnes relationes facile dignosci possint, bing enim præcipua manet difficultas quam in feieneis difcendis experimur pen inide methoir Ex his obiter colligere est, scriptores illos qui novos terminos novalque figuras finguny ut animi sensa aperiant, operà ut plurimum. fua aburi. Dum clari effe fludent, fiunt obscuri & azara Auzlos. Omnes, inquiunt, terminos poltros, & characteres definimus, de iis apud crereres convenire par est. Verum quidem est., Cæteri conveniunt. sed voluntate tantum ; dum iis ipsorum natura repugnat. Ipsorum idez novis hisce terminis alligatz non sunt id enim sine longo & frequenti usu fieri nequit. Authores illum forte usum fibi comparaverunt, Lectores vere non item. Qui mentem instituere satagit ipfam debet prius cognoscere. Natura fele conformare oportet, non verò

illam irritare & lædere, ar o enpappenabatil musan Non est tamen Mathematicis vitio vertendus labor, quem suos terminos accurate definiendo suscipiunt, id enim proculdubio necesse est ut tollantur æquivocationes. Sed quantum heri potest adhibendi funt termini ulu recepti, aut quorum lignificatio non valde differat ab ea quam admittere volumus. Quod non semper observatur in

mathematicis.

20 STEELO

Nec etiam algebram, qualem præcipuè illam instauravit Cartesius, damnare his volumus, licet enim quorundam hujus scientiæ terminorum novitas menti negotium prima fronte facellat, in his tamen terminis vix ulla est varietas & confusio, utilitas præterea quæ ex illa scientia percipitur laborem in ea exantlatum tantis exuperatmomentis, ut methodus ratiocinandi & raciocinia aliis communicandi, naturæ concinnior, & veritatibus occultis detegendis aptior nulla inveniri possit, Hujus scientiæ termini mentis capacitatem diverfam non agunt, memoriam non onerant, ideas nostras & ratiocinia mirè contrahunt, ipsaque usû sensibilia aliquatenus reddunt. Isterum denique (terminorum) utilitas longe superat utilitatem terminorum, quibus figuræ triangulorum, quadratorum, &c. exprimuntur, licet naturales sint que veritatum subobscurarum investigationi, & expositioni inservire nequeunt. Sed de analogia idearum cum vestigiis cerebri hæc dicta sufficiant. Jam ad mutuum vestigiorum inter se invicem vinculum transeundum est, ac per consequens ad vinculum muruum quod est inter ideas hisce vestigiis respondentes.

Istud vinculum in eo consistit, quod vestigia cerebri inter se invicem ita colligentur, ut ampliùs excitari non possint, quin ea omnia De mutuo que eodem tempore impressa fuerunt etiam excitentur. Quis exempli inter fefe gratia, festo cuidam publio interfuerit, si omnes circunstantias, præ-vinculo, cipuosque observet adstantes, tempus, locum, diem, cæteraque peculiaria; sufficiet fi loci duntaxat meminerit, aut etiam alius cujuspiam circumstantiæ minus memorabilis, ut cæteras sibi repræsentet. Hanc ob causam quando rem aliquam nomine suo designare

non possumus, sufficiet si utamur nomine, quod aliquam hujus reicircunstantiam denotet. Si, exempli gratia, nominis proprii Ecclesse cujusdam obliti sucrimus, illam alio nomine quod ad eam aliquomodo referatur, indigitabimus; illa ost Ecclessa, verbi gratia, in qua tanta erat tusba, in qua D. concionem habuir, in quam die dominica convenimus. Si verò nominis proprii alicujus hominis non possimus recordari, aut illum alio nomine designare commodius ducamus, ilhum, exempli gratia, poterimus indicare per faciem suam variolarum cicatricibus distinctam, per hominem illum grandi & eleganti corpore, per parvum illum gibbosum, pro variis quibus erga illum movebimur affectibus, sicce de quoquam per contentum loqui sit iniquum.

Jam autem mutuum vestigiorum vinculum, atque aded idearum inter se, non est tantum sundamentum omnium sigurarum Rhetorices; sed eo etiam vinculo nituntur innumera alia maximi momenti in Erhica, Politica, atque in genere, in omnibus scientiis, que aliquam cum homine habent analogiam, ac de quibus per consequens

infra fumus dicturi.

Issus mutui vestigiorum vinculi causa est identitas remporis quo cerebro insculpta fuerunt. Sat enim est multa vestigia simul formata suisse, ut non niss simul, etiam denuò excitentur; Cùm enim spiritus animales viam vestigiorum eodem tempore editorum inveniant hiulcam, per eam pergunt, quia, nempe, facisior datur transitus, quam per alia cerebri loca. Hinc memoria, & habitus corporei cum belluis nobis communes, oriuntur.

Hee mutua veltigiorum vincula cum spirituum commotionibus non semper conjunguntur, quia scilicet, ea omnia que videmus, nobis bona, vel mala, semper non videntur, hec etiam vincula possunt disrumpi, quia cum non sint semper necessaria vite conservatio-

ni,cadem quoque semper non debent esle.

Sed quedam funt in cerebro nostro vestigia inter se invicem naturali vinculo colligara, & præsereà cum quibusdam spirituum movibus conjuncta, quia scilicet id conservationi vitæ necessarium est, ipfordinque vinculum sacilè saltem disjungi nequit, quia idem illud semper esse expedie vestigium, exempli gratia, ingentis altitudinis quam quis insta se vider, & è qua delabi periodicatur, aut vestigium ingentis alicuius molis in eum imminentis, natura conjungitur cum vestigio quod mortem ipsi repræsentat, & cum agitatione spirituum quæ ipsum ad sugara aut suga desiderium incitat. Vinculum illud nunquam interrumpitur, quia nempe idem semper esse debet; consessitute in certa sibrarum cerebri dispositione, quam ab assu contraximus.

Vincula omnia non naturalia rumpi possunt & debent, quia variæ temporum & locorum circunstantiæ ipsa debent mutare; ut vitæ conservationi conducant. Utile est pardici, exempli gratià, sugere homines homines sclopetis armatos, in iis locis, & temporibus queis ilis animalibus infidiari folent venatores, aliis verò temporibus ipfas fugere non est necessarium. Itaque, ad omnium animalium conservationem, necesse est dari vincula quædam vestigiorum, quæ possint facile formari & deftrui; alia verò quæ non nisi difficulter possint difrumpi, alia denique que nunquam. en tre tre posse incomi sonto

Ouid eiusmodi varia vincula valeant efficere, perquam utile est disquirere. Horum enim effectus quamplurimi sunt, & ingentis momenti ad hominis omniumque que ad illum spectant, cognitionem. Hinc præcipuam errorum nostrorum causam, oriri, deinceps oftendemus. Verum,ut è diverticulo in viam, nune varias mutationes duze funt in imaginatione hominum, pro vario vivendi more, explicemus, for your date the supply was warmen's favor segret some fall

conditions among Co A Private Maly and making R annancibor believast peder un a libbro 200 dette de

hank of margins, thoulos, uniquality the charterons, and offering only

I. Eos qui litteris & scientiis operam dant errori magis obnexios effe 11. Cur malimus authoritate niti, quam ratione uti.

es comercios y traint- accombioles 7 Ariæ hominum vivendi rationes funt propè innumeræ. Variæ funt conditiones, varia officia, varia munia, Variæ focietates ex illa varietate fit, ut omnes penè homines agant propter diversos fines, diversisque nitantur principiis. In eadem etiam societate, in qua eodem agi spiritu, eademque inire consilia deberent, rarò tamen multos reperies qui idem intendant. Varia negotia, variaque commercia varietarem etiam inducunt in forma & modo quo propolita executioni mandant, licet de re inter ipsos conveniat. Ex his paret impossibile este causas morales errorum figillatim explicare; nec id hoe loco perquam utile foret. Sufficiat si de iis vivendi rationibus agamus, que in plures & graviores errores injiciunt. Lis rite expositis. nemo est qui non possit ultra pergere, & uno inquitu facilique nel gotio causas multorum errorum specialium occultissimas, quisque poterit deprehendere, que explicari non possent fine longo tempore & labore, Ubi veritas semel illuxit menti, illam strenue amplettitur. miráque prosequitur alacritate.

Verum inter varia hominum negotia, nullum est de quo verba faoperam dantes memorià magis utuntur quam ratione. Nullum certe est quod memorabiliores efficiat in imaginatione mutationes, dans orrori quodque in errorem magis impeliat. Experientia enim Conftat cos qui of magio librorum lectioni & veritatis inquilitioni avidiùs & pertinacius incubuerunt, in graviores etiam errores ductu suo, cateros homines injecific Memords to Empres misen solver trans comme

Res non fecus fe haber de iis qui student ac de iis qui peregrinantur. Si forte fortuna viator arecto deflexit itinere, quò ulterius progreditur, eò etiam longiùs aberrat à scopo, & eò magis aberrat, quò diligentius procedir. Sic ingensilla veritaris invenienda cupido, qua nonmilli tenentur, efficit ut li ros in quibus cam fefe na-Auros sperant perlegant aut ineptum corum que scire cupiunt systema fibi forment; cui præfrace adhærent; cærerisque amplectendum irrito conamine propinant, ut iis deinceps idem habeatur honos qui systemarum inventoribus haberi solet. Hec duo vitia ex-Merchan control mortorum control deine contr

Mirum est, homines ingenio præditos, malle tamen ingenio alieno uti in veritate investiganda, quam suo. Res suis usurpare oculis longe magis juvat, quam eas videre alienis. Nec putem virum benè ocularum, oculos unquam fibi clausurum aut effosfnrum, ea adductus spe, se, scilicet, ducem habiturum quem sequatur. Res tamen itidem plane se habet de usu mentis ac de usu ocalorum, quemadmodum ingenium multo præstat oculis; ita usus rationis voluptates & utilitates longe folidiores parit menti, quan lux & colores parere folent oculis. Homines tamen oculis suis semper utuntur ad videndum,

at ingenio suo ad veritatem allequendam fere nunquam,

Sed huic mentis perturbationi multa conferunt. 1. ingeni-Cur bominesta hominibus focordia , qui operam hiam in meditando conferre malint au-non dignantur, , sign of prive , sign of brist , sometime as her

thoritatem (equi,quam proprio uti ingenie.

2. Meditandi imperitia ; quam deficiente à primis annis exercitio contraxerunt homines, ut dictum est Capite IX.

2. Veritatum abstractarum, quibus omnes quas hic in terris adipisoi pollumus cognitiones initiatur - aspernation

4. Nostra in rebus verifimilibus placida, ut ita dicam conquiescencia, quia nempe illa funt jucunda, atque, ut pote notionibus fenfibilibus fretay maxime afficiunx

Stulta ambitio qua Doctorum famam affectamus, Docti enim audiunt qui lectioni magis incubuerunt : variarum opinionum cognitio in mutuis colloquiis longe utilior eft, aptiorque ad fucum faciendum mediocribus ingeniis; quam vera Philosophia que meditatione comparaturation and interest the street frame of the long street from the comparature of the long street from the

6. Quia Priscos nobis fuife perspicaciores, nosque frustra id qua

rere quod ipfos latuit, falsò existimamus.

7. Quia illegitima veneratio cum inepta curiolitate conjuncta; rebus à nobis diffitis, antiquissimis, ab oris remotissimis advectis, atque Chamelab etiam libris obscurissimis majorem conciliar admirationen. Ideirco feman lin. olim is cae itumi ob obscuritatem magnifaciebant. Anxie disquiruntur guam. Ix-numifinata antiqua licer rubigine corrofa: Altenjus veteris laterna; aut crepida fedulò confervantur quamvis vermibus exola. Pretium ab antiquitate petunt. Non pauci Rabbinorum lectioni operam dant, quiz nempe lingua exotica, maxime corrupta, & obscura scripferunt

illi

Mi Doctores, Pluris æltimantur vetustistie opiniones, quia à nobis funt remotiores. Ac sane, si Nembrot historiara legni sui scriptis exaraffet, in ea, si Deo placet, accuratiores políticæ leges, & cæteræ etiam continerentur scientiæ quemadmodum nonnulli censent Homerum & Virgilium nature arcana omnino calluisse. Veneratione digna est antiquitas, inquiunt; Quid ! Aristoteles, Plato, Epicurus infignes illi viri erraffent ? Nec attendunt , qui ita loquuntur, Veritas filia Aristotelem, Platonem, Epicurum homines fuisse non secus ac nos, temperianon ejusdémque omnino speciei. Nos prætered nunc istos Philosophos bis mille annorum atate superare, atque ideo plura debere cognoscere, at porè plura expertos. Certe mundi venultas, & experientia veritatem retegit.

8. Qina, quum opinio, & author recens in pretio eft, ipfius fama nostram delere videtur, quoniam, videlicet, ad nos proxime accedit, Ar

o. Quia vernas, & novitas in rebus fidei non possant simul concurrere. Quippe homines veritates à ratione pendentes, ab iis quæ pendent à traditione non fatis distinguentes, non attendunt istas veritates ratione prorsus diversa esse addiscendas. Novitatem cum errore, & antiquitatem cum veritate confundunt. Lutherus, Calvinus & alii innovarunt & errarunt ; Ergo & Galilæus, Hervæus, Cartefius. Impanatio Lutheri nova est & falla ; ergò & circulatio sanguinis Hervæifalfaelt,quia eft nova Hine fit ut patfim indigno novatorum. nomine recentes Philosophos indigitent, non secus ac hæreticos. Idea . & voces veritatis & antiquientis faifitatis , & novitatis. Simul colligatæ fuerunt ; id semel actum sufficit. Vulgus illas amplius separare nequit & cordati etiam viri cas ægrè fejungunt.

To. Quia in its versamur temporibus queis veterum opinionum scientia adhue viget : & ij folum qui ratione sua uti norunt, pravæ confuerudinis contagio poffunt, iftius rationis vi , fele furripere. Diffici-

le est ils non cedere ; quos posse de la parte biop de la como de

seden and designation of the supplier regard suppliers of headers de-Defendit numerus, junttaque umbone phalanges.

Ultimo denique utilitatis suæ gratia duntaxat agunt homines; unde fit, ut qui agnità ejulmodi studiorum vanitate, erroris convicti fuerunt, iis tamen incumbere non desinant ; quia nempe honores, & dignitates, tum feculi, tum eriam Ecclesie ab iis dependent, & quia illorum cirius compotes funt, qui in cjusmodi studiis excellunt, quam qui corum fint ignarionel . 100 . mainteque me iche.

Ex his, ni fallor, liquidò satis pater, cur veteres opiniones ut veras amplectantur homines, novas verò ut falfas incauti respuant, cur denique proprio ingenio nunquam, aut perquam raro utantur. Multas aliæ funt caufæ speciales istius mali ; at verò si quis jam allatas æqua

judicii lance perpendat, haud ampliùs mirabitur pertinacem quorumedam hominum erga veteres venerationem.

CAPVT V.

Duo pravi effectus lectionis in imaginationem.

FAlfa illa, & indigna veneratio qua nonnulli erga veteres ducuptur, innumeros edit effectus pessimos, quos hic recensere non abs re videtur.

Vide articulum primum capitis pracedentis.

Ac primus quidem in eo consistit quòd hac veneratione ab usu ingenii sui desuescentes, veram paulatim contrahunt impotentiam illo utendi, Arbitrandum enim non est, eos qui in libris Aristotelis & Platonis legendis consenescunt, magnum ingenii sui usum facere. Horum Authorum lectioni tandiù plersimque incumbunt, eo duntaxat consilio, ut in ipsorum sententias descendant. Nec aliud sibi proponunt quam ipsorum placita memoriæ mandare accurate, an sint rationi consentanea parum solliciti, ut capite sequenti videbitur. Scientia iraque & Philosophia quam ediscunt est potius scientia memoriæ, quam scientia mentis. Nihil tenent præter historias, & facta, non verò veritates evidentes. Et historici potius censendi sunt quam veri Philosophi.

Secundus effectus lectionis veterum in imaginationem, hic est. Nimirum incredibilem inhevit consusionem ideis eorum qui istis incumbunt lectionibus. Duæ sunt diversæ rationes authores legendi, quarum altera oprima, & utilissima, altera vero inutilis, atque etiam noxia. Legere perutile est, si mediteris super eis quæ legis. Si coneris proprià ingenii vi solvere quæstiones quas in titulis capitum vides propositas, priusquam caput ipsum legas, si rerum ideas inter se digeras & conseras, quid plura? si ratione utaris. At contrà inutile est legere, nisi ca quæ legis intelligas. Immò damnosum est legere, lectique intellexiste, nisi intellecta satis expendas ut de iis judicium serrre possis; præsertim si tibi sit memoria tenax, vel si iis quæ legisti & intellexisti incautus assensim præbueris. Prior legendi ratio mentem illuminat, constrmat, adauget: posterior, minuit, debilitat, obscurat ac perturbat.

Jam autem qui aliorum opiniones scire gloriantur, posteriori tantum modo student, Quò plùs legerunt, eò majore infirmitate & consussione laborat ipsorum ingenium. Quia, scilicet, vestigia ipsorum cerebri, utpote innumera, caque indigesta, inter se consunduntur. Qua consusio obstat quominus mens res distincte imaginari ac sibi reprasentare possit. Mens quaedam vestigia apertura, in alia magis usutata incidens, novam non quaerit viam. Cum enim cerebri capacitas non sit infinita, vix seri potest quin ingens ille vestigiorum incomposi-

torum

torum numerus interturbetur, confusionémque suam in ideas transferat. Nec aliam ob causam homines sœlici præditi memorià ad res accurate judicandas inepti sunt, si casus magnam postulet attentionem.

Sed præcipue animadvertendum est cognitiones quas ij sibi comparant qui sine meditatione legunt, & in eum duntaxat sinem ut aliorum addiscant opiniones, uno verbo scientias illas quæ pendent à memoria animos instare, quia videlicet magnum sulgorem præ se ferunt, ingentem cultoribus suis ingignunt superbiam. Unde sit ut qui isto scientiæ genere cæteris antecellunt, superbia prætumidi, judicium de cunstis serendi jus immeritò sibi arrogent. Quæ temeritas ipsos in errorum numerum propè innumerabilem injicit.

Verum falfa hæc eruditio pejori adhuc incommodo obnoxia est. Quippe homines hujusce commans non sibi folis errant ? sed omnia prætered vulgi ingenia, & innumeros juvenes qui in ipforum verba tanquam in articulos fidei jurant in eosdem secum es convehunt. Istorum nempe juvenum ingeniis immani erud pondere oppressis, atque opinionibus insolentibus & authorum anriquorum nominibus stupefactis ita invaluere falsi isti Doctores, ut iplorum effata, oraculorum adinstar mirabundi exosculentur, & in omnes eorum opiniones cæco impetu pedibus eant. Nec id modò. Viri etiam cordati qui de illis hominibus nil unquam accepissent, vix possent à veneratione & assensu quodam temperare, si ipsos tam audacter, tam magnifice, tam graviter decidentes audirent. Cui enim species externa sucum non facit? Quemadmodum enim sæpe contingir ur thrasones male habeant viros se fortiores, sed quibus est major prudentia arque moderatio; Ita qui res defendunt que nec veritatem nec verisimilitudinem habent, os fape obturant renitentibus, quia nempe ipsos imperioso, audaci, superbo aut gravi suo loquendi modo prævertunt.

Isti autem homines se ipsos adeò magnisaciunt, & cæteros adeò contemnunt, ut dudum contraxerint habitum, nescio quem, externum, sastuosum, gravitate quadam, sistaque modestia mixtum quo

auditores præoccupant, & in fuam trahunt sententiam.

Habitus enim ille externus quem singuli homines, pro variis sortibus, pres se ferunt, non aliunde oritur quam à oracria que eos eò adducit ut de se non judicent per se ipsos, sed per relationem ad exteros homines, ut cuilibet attento patebit. Habitus ergò superbus, se serox est habitus hominis semetipsum magnifacientis, ceterorum existimationem sisque déque habentis. Habitus modessus est habitus semet ipsum parvi ducentis, ceteros magni. Habitus gravis est habitus hominis sese maximi putantis, aliorumque existimationem ambientis. Habitus verò semplex est habitus hominis simmet ipsus se aliorum parum solliciti. Varij itaque corporis habitus, prope infiniti, pendent à variis gradibus existimationes qua nos-

met prosequimur, & cæteros homines quibuseum versamur; quippe secundum hos gradus diversum induimus oris & corporis habitum. Capite IV. analogiam illam mutuam quæ est inter nervos quibus passiones intus excitantur, & nervos qui illas externo habitu, quem imprimunt; extrinsecus contestantur, ostendimus.

no legant, do in com cantasti incim

CAPY T VI

Homines studio deditos alicui ut plurimum authori sese mancipare, adeò ut in il unum colliment, ut nempe quid ille author tenuerit, non verò quid tenendum sit, accurate discant.

A Liud prætered est vitium quo plerique homines studio incumsentes laborant, quòd, videlicet, aliquo authore sese præverti . Si quid veri & boni in libro quodam competerint, protinus extrà legitima approbationis modum transeunt; in illo libro, h ipsis credas, nihil non est veri, nil non boni, nil non admirabilis. Ea etiam mirantur que non intelligunt, cæterosque in eandem secum admirationem adducere conantur. Ex laudibus quibus authores illos ornant , gloriam & famam aucupantur , quia nempe cæteris persuadent se illos (authores) omnino assequi; nec id exilem existimant jactantiæ materiam. Sese cæteris hominibus anteponunt , quia cujusdam antiqui Authoris , aut hominis , qui sua forte iple scripta non intelligebat, ineptias, sese intelligere aucumant. Quot eruditi viri in elucidandis Veterum Philosophorum, Poëtarumque locis obscuris desudarunt? Quot etiam non parvi ingenij homines circa unius dictionis criticam aut authoris cujusdam sententiam fumma cum voluptate versantur. Sed hæc exemplis comprobare par eft.

Quæstio de immortalitate animæ est sanè maximi momenti; nec id Philosophis vitio vertendum est, quòd omnem, illius quæstionis solvendæ causa, moveant lapidem. Et quamvis ampla volumina, veritati invalidis rationibus probandæ destinent, quæ paucis posset demonstrari, excusatione tamen digni sunt. Sed quis risum teneati dum anxiè disputant quid circa id senserit Aristoteles. Quid, quæsto, nobis hac ætate viventibus prodest, si sciamus an quondam extiterit homo quidam Aristoteles dictus, an ille libros scripserit suo nomine inscriptos; quid hoc vel illo loco scriptorum suorum intellexerit? Certè ejuscemodi rerum cognitio quemquam nec beatum nec inseli-cem reddere porest: at scire num illius authoris sententia vera sit, vel

fecus, illud verò est maximi momenti.

Scire igitur quid Aristoteles de immortalitate animæ senserit inutile est, ut quod maxime, licet utilissimum sit scire animam esse immortalem. mortalem. Intereà tamen affeverare non dubitem plurimos Doctos de Aristotelis sententia super hac re, quàm de rei ipsius veritate magis sollicitos suisse. Ur vel ex eo patet quòd libros conscripserint ex professo ad explicandum quid circa issud existimarit Aristoteles; non verò quid de hoc credendum esset.

Sed quamvis non pauci in disquirendo quænam suerit Aristotelis sententia desudarint, oleum tamen & operam perdiderunt, eum de hac nugatoria quæstione nondum aqud authores conveniat. Inselices certè Aristotelis sectatores qui magistrum habeant adeò obscurum, quique ipse etiam obscuritatem quandoque affectat, uti id testatur

in epistola ad Alexandrum scripta.

Opinio Aristotelis circa anime immortalitatem suit igitur aliquandiù gravis & memorabilis questio inter Doctos. Sed ne id gratis me in medium proferre quis credat, non possum quin hic transcribam locum Lacerdæ, longum quidem & tædiosum, in quo hic Author varias congessit authoritates super hac re tanquam super quæstione momentosa. Hæc sunt ipsius verba in secundum caput de re-

furrectione carnis Tertulliani.

Quastio bac in scholis utrinque validis suspicionibus aguatur, num animam immortalem, mortalemve secerit Aristoteles. Et quidem Philosophi hand ignobiles asseverarunt Aristotelem possusse nostros animos ab interitu alienos. Hi sunt è Gracis & Latinus interpretibus Ammonius uterque, Olympiodorus, Philoponus, Simplicius, Avicenna, uti memorat Mirandula l. 4. De examine vanitatis, Capit. 9. Theodorus, Metochytes, Themistius, S. Thomas 2. Coutra gentes Cap. 79. & Phyl. lett. 12. & pratereà 12. Metap. lett. 3. & quod lib. 10. qu.5. Art. 1. Albertus tract. 2. De anima Cap. 20. & tract. 3. Cap. 13. Agidius lib. 3. De anima ad Cap. 4. Durandus in 2. dist. 18. qu. 3. Ferrarius loco cie tato contra gentes & late Eugubinus l. 9. De perenni Philosophia Cap. 18. & quod pluris est, discipulus Aristotelis Theophrastus, magis in mentem & ore & calamo novisse penitus qui poterat.

In contrariam factionem abiere nonnulli Patres, nec infirmi Philosophi; Iufinus in sua paranesi. Origenes in ecocoquito & ut seriur Nazianzenus in
disp. contrà Eunom. & Nysenus l. 2. de anima cap. 4. Theodoretus de curandis
Gracorum affectibus l. 3. Galenus in historia Philosophica, Pomponatius l. de immortalitate anima, Simon Portius l. de mente bumana, Caictanus 3. de anima
cap. 2. In eum sensum ut caducum animum nostrum putaret Aristoteles sunt partim adducti ab Alexandro Aptio de auditore, qui sie solitus erat interpretari
Aristotelicam mentem, quamvis Eugubinus cap. 21. & 22. eum excuset. Et quidem
unde collegisse videtur Alexander mortalitatem nempe ex 12. Metaph. inde S. Tho-

mas, Theodorus melochytes immortalitatem collegerunt.

Porro Tertullianum neutram banc opinionem amplexum credo; sed putasse in bac parte ambiguum Aristotelem. Itaque ita citat illum pro utraque, Nam cum bic scribat Aristoteli mortalitatem anima tamen l. de anima c. 6. pro contraria opinione immortalitatis citat. Eadem mente suit Plutarchus, pro utraque opinione advocant eundem Philosophum in l. 5. de placitis Philosophi. Nam cap. 1. mortalitatem

tribuit & cap.25. immortalitatem. Ex scholassicis etiam, qui in neutram partem Aristotelem constantem iudicant, sed dubium & ancipitem, sunt Scorus in 4. dist. 43. qu. 2. art. 2. Harveus quod tib. 1. qu. 11. & 1. senten dist. 1. qu. 1. Niphus in opusculo de immortalitate anime cap.1. & vecentes alij interpretes, quam mediam existimationem credo veriorem, sed scholiù lex vetat, ut authoritatum pondere librato istud suadeam.

Porrò omnium illarum citationum fides est penes Commentatorem; præterquam quod enim ipsarum veritatis adstruendæ non est animus; aon nobis suppetunt egregii illi libri ex quibus depromptæ surumt, aliæ etiam à nobis non afferentur, ipsi enim non invidemus gloriam eas sincerè & accurate collegisse; his adde quòd, qui eum in sinemevolvere susciperet vel solos indices commentatorum Azistotelis, otio-

fuo miserè abuteretur.

Ex hoc igitur Lacerdæ loco patet viros inter Doctos non infimæ notie, multum laborasse ut scirent quid Aristoteles de immortalitate animæ senserit; nonnullósque hac de re libros seribere non dubitasse, inter quos suir Pomponacius. Id enim potissimum sibi proponit author ille, ut nempe demonstret Aristotelem in ea suisse sententia ut existemaret animam esse mortalem. Nec id-modò. Nonnulli sortè reperientur, qui non tantùm de Aristotelis sententia circa hanc quæstionem sint anxij; Verùm etiam utilissimum putent scire: an , Exempli gratia, Tertullianus, Plutarchus aut alij existimarint, Aristotelem mortalitatem animæ credidisse au verò seois. Nec ab ejusmodis sententia valdè abhorrere videntr ipse Lacerda ut cuilibet ad ultimam partem loci mox laudati attendenti patebit. Sic orditur ille locus porrò sertustianus &c.

Quod si inutile sit scire quid de immortalitate anima crediderit Aristoteles, aut quid Tertullianus & Plutarchus de ipfo Aristotele circa id cenfuerint; Res tamen ipfa, scilicet immortalitas anima, est veritas scità planè necessaria. Sed innumera sunt quorum cognitio est: plane inutilis; quanto magis inutile erit varias circa illa Philosophosum tenere sententias ? Il'ud tamen est quod sagaciter quærunt non pauci. Libros videas circa res ejusmodi examinandas à principso ad finem occupatos; super his nugls quot inter doctos conflagraverunt bella ? Vanæ illæ & ineptæ quæftiones, ridiculæ inurilium opinionum genealogiæ, præbent Doctis amplam critices materiam. Ejusmodi ineptiarum contemptores ipsi iure merito contemnere debere credunt. Arque eos ut indoctos habent, quos hæc ignorare juvat. Genealogicam formarum substantialium historiam sese ad unguem tenere arbitrantur. & nife pro tantis meritis grates iplis perfolvantur, tum hujus fæculi homines ingrati arguunt animi. Heu quam istæc ingenii humani debilitatem & vanitatem clare demonstrant ! Certe nifi ratio studia dirigat, non modò studia rationem non perficiunt, sed illam potius obscurant, corrumpunt, ac plane pervertunt.

Vernim, observandum hic est, in quæstionibus quæ circa sidem moventus,

moventur, eos non ineptire qui disquirunt, quid de iis, exempli gratia, fenferit D. Augustinus, aut alius Ecclesiæ Parer. Nec etiam immeritò quæritur an Augustinus in cadem fuerit sententia ac Patres priorum fæculorum; quia scilicet, res fidei non possumus assequi nisi per traditionem , ratione in iis cæcutiente. Cum antiquissima sententia sit etiam verissima, quid senserine antiqui opera pretium est scire ; id autem fieri nequit, nifi sententia multorum qui sese invicem exceperunt examini subjiciatur. At verò de rebus à ratione pendentibus res plane secus se habet, ut quid de iis credere consentaneum sit sciamus, veterum opinio nil nostra interest. Nescio tamen qua mentis perturbatione nonnulli efferantur, si aliter quam Aristoceles philosophari audeas, dum parum curant, an in rebus Theologicis ab Evangelio, Patribus & Conciliis non discedas. Ii ut plurimum qui adversus quasdam Philosophiæ veritates recens compertas pertinacius obstrepunt quibusdam innovationibus, in Theologia detestandis, pertinaciùs adhærere & indulgere videntur. Ipsorum loquendi formulas non culpamus, quippe que usu comprobentur, licet veteribus inustratæ fuerint. Sed errores quos vocibus suis æquivocis & consulis obtegunt & offundunt, damnamus.

In rebus Theologicis antiquitas sectanda est, quia in ea veritas est recondita, jam autem veritate semel compertà, abdicanda est omnis curiofitas. At contrà in rebus Philosophicis non est fugienda novitas. etia propter veritatis amorem. Hic enim curiofitas non patitur metam. ut in rebus Theologicis. Si quis Aristotelem & Platonem infallibiles fuisse crederet, tum iis solis duntaxat intelligendis meritò fortè incumberet, sed quis id credat, cui saltem mens sana fuerit ? quin rationes monet ipsos novis Philosophis inferiores esfe, quippe bis mille annorum, quo temporis spatio illos Philosophos superamus, experientia, nos efficere debuit peritiores, ut jam dictum eft. Certe recentes Philosophi omnes veritates à veteribus inventas possidere, issque novas adstruere possunt. Ratio tamen vetat nos recentibus potius quam antiquis fidem adhibere. Recentiorum cogitata ad examen revocare inbet affensumque cohibere, donec veritas ita evidenter nobis affilferit, ut de ea amplius dubitare non possimus sine manifesta & ridicula præoccupatione.

CAPVT VII

De praconceptis Commentatorum opinionibus.

Orrò nulli fant hominum, in quibus præjudicia conspicua magis se præbeant, quam in Commentariorum scriptoribus. Quia scilicet hæc opera Viso cordato parum digna videtur, ideo authorum quos commentariis suis illustrare caperunt admirationem apud ommes conciliare conantur. Semetiplos cum authoribus fuis ita confundunt, us unum eumdemque dicas hominem ; tum verò esta lia mire suas agir partes. Authores igitur suos præconiis suis efferunt, ipsis lumen affundunt, ipsos gloria cumulant, hanc sciffeet gloriam ad se redundaturam non ignari. Magnificæ illæ idez non modò Ari-Roteli Platoni nomen apud nonnullos conciliant, sed iis etiam qui illos authores commentati funt parant venerationem. Ac inter Commentatores aliquis forte reperietur qui commentariis scribendis animum non appuliffet, nift ad eandem cum Authore suo apotheosim

adipiratiet ..

Non est tamen quod quis puter me omnes Commentatores istius infimulare vitij; multi fame suos laudant authores fine ulla en la fine fine spe, quin potius istam vanitatem cum horrore refugiunt si ad rem tantillum attendant ; illes igitur fincere laudant , fine-ulla affectatione. Id facium incogitantes; at vero h fint incogitantes; eff enterlia quædam impercepta omnibus frominibus innata, quæ ipfis incautis laudes illus fuggerie. Calorem cordi infirum non fentiunt homines, licet cæteris corporis partibus vitam & motum communicet; fese tractent palpentque neceste est ut illum queant sentire, quippe qui sit ipsis congenitus. Res eodem plane modo se habet de vanitate. Homini adeo raturalis est ut eam iple non fentiat, & quamquam plerisque cognationibus ipsius viram, ut ita loquar, morumque suppeditet, id tamen plenimque agit impercepto prorfus modo. Ut vanitatis tuze convincaris, tracta, palpa, serutare teipium. Nemo elt qui fatis exploratum habeat, vanitatem esse primum mobile qued ceteras actiones fecum abripit; ipla quidem onauria id non ignorat, fed co fine ut illud hominis cognitioni subripiat.

Cum igitur Commentator quandam relationem & affinitatem habeat cum authore quem suis exornat commentariis, certe non mirum; eft fi oidauria amplam ipli subministret laudum segetem, ut eam pofrea in sues usus convertat. Idque tam dextere, tam subtiliter, tam callide peragitur ut imperceptum prorsus fit, Sed hic omnes piantias

atutias detegendi non elt animus.

Commentatores non laudant authores suos duntaxat quia in ipso-

rum:

rum gratiam anteoccupati sunt, & quia hoc pacto sibimetipsis consulunt, sed etiam quia id ita solenne est, ut necessitas quædam sic
agendi incumbat. Quidam reperiuntur, qui licèt non ingenti erga
scientias quassam & quossam Authores ducantur amore, illos tamen
(Authores) commentari non dubitant, quia scilicet officio quo inter
homines sunguntur, fortuna, inconstanti quossam voluntatis impetu,
ant alia quavis causa, ad id laboris adducti sunt. Jam autem se ad id
teneri arbitrantur, ut Authores suos ad astra hyperbolice evenant;
scet Authores sint inepti, scientiæ abjectæ, & sutiles.

Ac reverà is ludibrium deberet qui Authorem commentari aggrederetur, quem ineptum judicaret, aut qui de materia, suo judicio, inutili scriberet. Hos igitur Authores hasque scientias quantumvis aspernabiles, ut sue saltem same veliscetur laudare debet. Et sic erratumaltero errato rependitur. Hinc sit ut Viri non indocti, diversis Authoribus commentandis operam dantes, contradictoria sape pro-

ferant.

Hinc fit etiam ut penè omnes Prafationes, veritati at same rationis non consonent. Si Aristoteles commentariis explicetur, protinus; geni natura nomine condecorabitur. Si quis super Platone lucubret, tum erit Divinus Plato. In commentandis frominum operibus, pauci sunt qui simplici illorum hominum nomine contenti sint. Homines illi, si Commentatoribus credas, sunt homines planè Divini, sui seculi prodigia, ac denique dona, ipsis peculiaria, celitus acceperunt. De materia que tractatur res non secus se habet; illa nempe est om-

nium pulcherrima, nobiliffima, & maxime necessaria.

Sed ne quis hic sibi verba dari credat. Ad hunc modum Gommentator maximi inter Doctos nominis, de Authore suo loquitur; Averroes de Aristotele. In Præfatione quam istius Philosophi Phylicæ præmittit, dicit, Logicam, Ethicam & Metaphylicam ab Aristotele fuisse inventas & perfectas. Compleve, inquit ; quia millus coriem , qui fecuti funt eum ufque ad boc tempus, quod est mille & quingentorum annorum, quidquam addidit, nec invenies in ejus verbis errorem alicujus quantitatis, & talem effe virtutem in individuo uno miraculofum G extraneum exifit, & bas difositio cum in: uno homine repetitur, dignus est este divinus magis quam humanus. In aliis locis ipfum laudibus ornat longe magnificentioribus. ut 1. de generatione animalium. Laudemin Deum qui separavu bune virum ab aliis in perfectione, appropriavitque et ultimam dignitatem humanam quam non omnis homo poteft in quaconque arate attingere. Idem Commentator dicit l.i. deffrue: disp. 3. Ariftotelis doctrina eft Summa Veritas quoniam ejus intellectus fuit finis humani intellectus; quare bene dicitur de illo, quod ipfe fuit creatus er datus nobis Divina providentia, ut non ignoremus possibilia feiri.

Quid illud est, quæso, mis insanire? quis mentis compos hæc loquatur? sanè Commentatoris præoccupatio ad vesaniam & amentiam usque devenisse necesse est. Repetat, quæso, lector verba mox allata; & quæ addit in alio loco. Aristoteles suit Princeps per quem persiciuntur.

omnes sapientes, qui sucram post ann: luce disserant inter se in intelligendo verha ejus, & in eo quod sequitur ex es. Intereà tamen istius Commentatoris opera per totam Europam & ulterius etiam dispersa suère. Ex Arabico in Hebraicum idioma, ex Hebraico in Latinum, & sortè in alia idiomata versa sucram; quod satis evincit quanto apud Doctos sucrit pretio Commentator ille; adeò ut non putem afferri potuisse argumentum manischius præoccupationis Doctorum. Hinc enim patet ipsos Authoris alicujus opinione non modò præverti, sed etiam sua præconcepta judicia aliis impertiri, pro existimatione quam sibi peperit Author ille: adeo ut sassis sitis laudibus vulgus doctorum seductum cum se ad illorum Authorum sectionem accingit, temerarias hauriat opiniones, atque hoc pacto errores erret non paucos. En

aliud exemplum.

Vir inter Doctos infignis, qui Geometria & Aftronomia Scholas instituit in Academia Oxoniensi, libro quem super octo prioribus Euclidis propositionibus composuit, in hæc verba orditur. Consilium meum, Auditores, fi vires & valetudo suffecerint, explicare definitiones, petitiones, communes sententias, & octo priores propositiones primi libri elementorum; casera post me venientibus relinquere; & cundem librum his verbis absolvit. Exolvi per Dei gratiam , Domini Auditores , promiffum , liberavi fidem meam , explicavi pro modulo meo definitiones , petitiones , communes sententias & odo priores propofitiones elementorum Entiidis. His annis feffus cyclos artemque repono. Succedent in boc munu aly fortafie magis vegeto corpore, vivido ingenio, &v. Certe ingenio mediocri una hora sufficiet, ut per fe, vel opitulante inter Geometras minimo, definitiones, petitiones, axiomata & primas Euclidis propolitiones addiscat. Vix ulla egent explicatione. Hic tamen Author de isto opere tanquam de dura & ardua provincia bouitur. Veretur ut vires fibi deficiant, Si vires, inquit, & valetudo fuffecerint. Opus imperfectum posteritati perficiendum relinquit. Catera post me vemientibus relinquere. Deo gratias agit, quod indulgentia speciali, fosi concesserit promissum exolvere. Exolvi per Dei gratiam promissum tiberavi fidem meam, explicavi pro modulo meo, quid? quadraturam circuli? duplicationem cubi? minime verò. Præclarus ille vir explicavit pro modulo fue definitiones, petitiones, axiomata, & octo priores propoficiones primi libri Euclidis. Forte inter successores aliquis reperietur cui firmior suppetat valetudo majoresque vires quô tantum opus possit perducere. Succedent in boc munus , alij Fortaffe magu vegeto corpore & vivido ingenio. Iplum jam quiescere par est. Hic annu feffus cyclos artémque reponit .

Profectò cum Euclides sua composuit elementa, non tanta existimavit se obscuritate laborasse, aut res adeò extraordinarias in medium protulisse, ut commentario trecentis aut circiter paginis constanti indigeret, ad suas explicandas definitiones, petitiones, & octo primas propositiones primi sui Libri. At Doctus ille Anglus Euclidis scien-

In quarte.

tiam

tiam its potuit exaggerare, ut fi per tempus & vises licuisset, duodecim aut quindecim ampla volumina circa Geometriæ elementa haberemus quæ hujus scientiæ tyronibus, plurimum, si Deo placet, uti-

liz ellent, & ad Euclidis gloriam fummopere cederent.

Hæc sunt a possinue, false eruditionis consilia. Author ille Græcam callebat linguam, ipsus enim lucubrationibus opera Chrysostomi Græcè edita debemus. Veteres fortè Geometras perlegerat, ipsorum propositiones ut & genealogiam historicè tenebat. Antiquitatem eadem colebat veneratione qua veritatem par est colere. Sed quid ex ista ingenij dispositione resultat? Commentarius scilicet definitionum nominis, petitionum, axiomatum & octo primarum propositionum Euclidis, quem (commentarium) intelligere ac memoriæ mandare longè dissicilius est, quam ipsa propositiones quas explanare aggreditur; quid dico propositiones? totus ipse Euclides facilius intelligenter quam hi Commentarii.

Multi equidem ex vanitatis principio, linguam Græcam aut etiam aliam quam non intelligunt, usurpant. Quippe Dictionaria, indices, & loci communes, ingentem plurimis Authoribus conferunt opem. Sed quis ad id adducatur, ut linguam Græcam adhibeat, ubi Græce loqui adeò absurdum est? Hinc insero Authorem illum non alio ad Euclidem commentandum principio impulsum suisse, quam ingenti-

quâ in illius gratiam tenebatur, præoccupatione & opinione.

Certè si sationem adhibuisset non verò memoriam in illa re quæ solà indiget ratione, aut si eodem erga veritatem motus suissetamore veneratione, ac erga Authorem cui commentarios adscripsit; non potuisset, quin longo tempore in id tam exile opus consumpto, tandem sassitus fuisset; definitiones quas Euclides tradit de angulo plano, de lineis parallelis esse vitiosas, nec eorum naturam satis explicare; secundam propositionem esse ineptam, quippe quæ non possit probarinish per tertiam petitionem, quæ non potest concedi nisi concessa secunda propositione. Nam concedendo tertiam petitionem, posse, nempe, describi ab unoquoque puncto circulum cujussibet intervalli; id inquam, concedendo, non modò conceditur ex puncto lineam duci alteri lineæ æqualem, quod in hac secunda propositione Euclides magnis demonstrat circuitibus & ambagibus; sed etiam conceditur duci ex unoquoque puncto numerum linearum infinitum cujuslibet longitudinis.

Sed plerique Commentatores non sibi proponunt elucidare suos Authores, aut veritatem inquirere, suam tantum eruditionem ambitiosè ostentare, & Authorum suorum viria propugnare habent in confilis. Non tam loquuntur, ut sui & Authorum suorum intelligentiam lectoribus dente; sed ut admirationem & sibi & illis concilient. Nisi Commentator ille, de quo sermo est, citationibus Græcis, multisque Authorum ignobilium nominibus, & aliis Scholiis ad intelligendas notiones communes, definitiones nominis, & petitiones Geometriae

prorsus

prorsus inutilibus frum implessent librum, quis quaso ilhum legisset ? quis admiratus esser quis titulo Docti & ingenioù viri nomine ipsum condecorasset?

Nemo est, opinor, qui, his auditis, non fateatur lectionem Authorum, incautum ingenium sepissime antevertere. At verò statim atque homo prejudiciis sese implicari sivit, mentem sanam, seu * sensum, quem vocant, communem, amplins non habet. De omnibus que ad sua prejudicia aliqua conformitate referuntur, sinistre judicat; iis omnes suas inficit cogitationes. Si res à prejudiciis suis sint prorsus aliene, iis animum appellere nequit. Ita Sectatori Aristotelis Aristoteles solus sapit. De cunctis judicat relate ad Aristotelem, quicquid isti Philosopho adversatur id falsum existimat. Ei aliquis Aristotelis locus semper præsto erit, illum semper & ubique laudabit, obscura & omnibus ignota, non secus ac evidentia & vel pueris nota ex Aristotele probabit; quia, nempe, Aristoteles est ipsi, quod aliis ratio & evidentia esse solutione.

Pariter si quis Euclidi & Geometria studio sese manciparit, omnia ad lineas referet & ad propositiones Authoris sui. Nec unum proferet verbum nisi relate ad scientiam cui incumbit. Totum erit majus sua parte, quia, nempe, id dixit Euclides, nec ipsum pudebit Euclidem laudare ut id probet, ut aliquando observavi, sed id in aliis Authoribus à Geometra alienis multò magis solenne est, videas enim libros prolixis sententiis Gracis, Hebraicis, Arabicis reservos, ad probanda

quæ evidentissima funt.

Jam autem hujusce vitij hæc est causa; objecta scilicet quibus præventi suerunt, vestigia adeò alta sibris ipsorum cerebri impresserunt, ut semper hiulca maneant; spiritibus animalibus, ob perpetuum sluxum, ea claudi non sinentibus. Quum itaque mens cogitationes istis vestigiis alligatas necessariò habeat; ipsarum veluti mancipium evadit: Illæ cogitationes eam perpetuò sollicitant & interrumpunt; etiam cum erroribus agnitis occurrere contendit. In perpetuum igitur erroris discrimen adducitur, niss semper sibi præcaveat, & canonem initio libri traditum constanter observet, hoc est, nunquam assentiatur niss rebus evidentissimis.

Hic non loquor de plerorumque hominum communi errore, qui in eligendo studij sui genere sunt incauti & inselices. Hæc pertinent ad Ethicam, licèt ad ca quæ de præoccupatione præmisimus etiam referri possent. Is enim certè falso motus præjudicio agit, qui se totum Rabbinorum, & linguarum quarumlibet incognitarum ac proinde inutilium studio ita addicit, ut in iis totam vitam miserè consumat; Falsa illà adductus spe fore ut in virum doctum aliquando evadat licèt hoc studij genere non possit unquam ullam sibi parare veram scientiam; sed quia hæc occupatio non tam erroris quàm jacturæ temporis & stultæ vanitatis causa est, eos prætermittemus qui in ejusmodi scientiis abjectis aut inutilibus magnos progressus facere nituntur.

CAPUT

CAPVT VIII.

I. De novorum systematum inventoribus. 11. Vitimus error corum qui studio scientiarum operam dant.

Quomodo se habeat eorum imaginatio qui studio scientiarum operam navantes, nihil admittunt quod Authorum quorundam non innitatur authoritate, supra patesecimus. Alij sunt istis valde oppositi. Apud hos, Authores, etiam spectatissimi, nullius sunt pretij. Authores quidem olim æstimabant, sed mutato consilio, semeripsos inter Authores accensuerunt; auram popularem captaturi, novæ aliquius hypotheseos inventores audire gestiunt, ea scilicet adducti spe,

fibi inaudita afferentibus non defuturos admiratores.

Istud genus hominum imaginatione forti ut plurimum pollent, sbræ eorum cerebri ita sunt dispositæ, ut vestigia sibi impressa diù conservent. Ubi igitur novum systema aliquam verisimilitudinem præ se serore apud se imaginati sunt, ipsos ab errore depellere srukra labores. Quicquid ipsorum sententiam tantillum stabilit, id exosculantur & tenaciter conservant, dum contrà objectiones sibi factas ne animadvertunt quidem, aut sutili aliqua distinctione eludunt. Ob istud ingenij sigmentum intus sibi congratulantur, magnam ex eo sperantes existimationem in sola veritatis specie, quam referunt verisimiles ipsorum epiniones, contemplanda attenti sunt, ab imagine illa oculos non dessesum; at verò cæteras opinionum suarum sacies que ipsas falsitatis possent arguere, veluti per transennam tantum adspiciunt.

Ut verum aliquod formetur systema magnæ requiruntur ingenij dotes; Multum enim acuminis, & penetrationis habere non sufficit; sed prætereà quædam mentis sublimitas & magnitudo necessariæ sunt, quibus multa uno intuitu possint conspici. Mediocribus ingeniis, licèt vivacissimis & subtilissimis, non ea tamen est capacitas, quâ omnia ad legitimum instituendum systema necessaria, possint intueri & complecti. Levioribus terrentur difficultatibus aut debilioribus perstringuntur splendoribus, nec visum suum ita possunt producere, ut integrum amplæ alicujus materiæ corpus eodem tempore contueri

possint.

Sed frustrà mens ingenti pollet capacitate & perspicacitate, nisi prætereà affectibus & præjudiciis vacet; nil ab ea sperandum est: præjudicia alteram mentis partem occupant, alteram inficiunt, affectus inerdinati ideas mille modis consundunt; & illud plerunque in objectis nobis repræsentant, quod in iis reperire exoptamus. Cum etiam vehementiori veritatis amore slagramus, is ipse amor nos sæpe fallit.

Verum cupido illa qua Doctorum nomen & famam ambimus, nos

præcipue arcet à vera comparanda scientia.

Perpauci igitur extant qui nova systemata condere possint; permulti tamen reperiuntur systematum inventores. Inter eos qui studio multam conferunt operam pauci sunt, qui ex notionibus communibus ratiocinentur. Aliquid semper singulare est & anomalum in ipsorum ideis; nec hinc obscure liquet ipsos aliquo systemate sibi peculiari niti, omnes ipforum libri id quidem haud manifeltant; nam cum scriptum aliquod publici juris facimus ad ea quæ scribuntur propius attendimus: & læpè sola attentio sufficit ut erroris convincamur. Libri tamen quidam subinde prodeunt in lucem, ex quibus id facile concludas : funt enim Authores quos ab initio patefacere juvat, se aliquod nevum invenille lyitema.

Præjudicia quæ in Authorum quorundam gratiam concipiuntur, valde augent numerum corum qui nova formant systemata; hi nempe, cum in Authoribus quos amplexati fuerant nil veri & solidi reperiant quosibet libros primo fastidiunt, novam deinde opinionem aliqua verifimilitadine vestiram, ambabus amplectumur ulnis, & in

ea eo quo diximus modo fefe magis ac magis confirmant.

Ut verò ingensille erga novam opinionem fuam, amoris æftus deferbuit, aut ad ipfius examen accuratius adacti funt, ipfam publicam facturi, tum ipfius falsitatem agnoscunt; ea tamen lege atque conditione ut alias opiniones nunquam fint amplexuri, cosque omnes dam-

nent, qui se veritatem aliquam comperisse profitebuntur.

Ultimus itaque & maxime periculofus errorum, multorum qui Error insig ftudio incumbant in eo consistit, quod nihil-posse certo sciri arbitrentur, plurimos libros antiquos & recentes perlegerunt; nulla in iis veritate compertà, multa egregiè cogitaverunt, quæ ad ferium examen : revocata falsa iphs visa sunt. Hinc inferunt omnes sibi similes esse; nec dubitant quin ij qui se aliquam reperisse veritatem existimant sententiam illico mutarent, si ut ipsi fecerunt, cogitationes suas ad judicij trutinam perpenderent. Illos itaque damnant nullo ampliori . admisso examine. Quid enim? si non damnarent, ipsis ingenij palmam cedere viderentur; quod quidem verifimile non putant.

> Eos igitur pertinaces ducunt qui le aliquid certo tenere affeverant; nec ferunt scientias haberi, ut veritates evidentissimas, extra omnem legitimæ dubitationis aleam politas, sed tantum ut opiniones quas : ignorare non expedit. Illos tamen homines attendere velim, se omnes libros nondum legisse quamquam innumeros prope legerint; aut fromnes legerunt, cum ea quæ sane necessaria est attentione non legisse; seque omnes cogitationes possibiles non habuisse, licet multas habuerint egregias quas falsas deprehenderunt ; aliosque ideò reperiri polle qui scopum propius attigerint. Nec omnino necesse est alios illos homines ese ingenio ipsis perspicaciori, si demum id eos male habet, sufficit si feliciores fuerint. Certe qui asserit se res evi-

denter

IL scumbunt. denter apprehendisse quæ ipsi ignorant, nullam iis insert injuriam; quippe multa sæcula non secus ac ipsi eas ignorarunt veritates; non quòd præclara desuerint ingenia, sed quòd ipsis res prima fronte nom bene cesserit.

Ne igitur ægrè ferant si quis oculatus de ils quæ clarè videt, loquatur, ad ea quæ ipsis proponuntur animum advertant (si id demùm post tot errores à se possint impetrare) deinde judicent, nil obstat. At si quicquam examinare recusent, sileant saltem: attendant, quæso, an id responsi quod ils dare solent à quibus interrogantur sit legitimum, illud est quod ignoratur; nemo id bastenùs assequatus est; certè ut hæc responsio ab ils siat legitime, necesse est ut existiment se omnia scire quæ omnes alij sciunt, aut ab omnibus assis possunt sciri; si id enim de se non crederent ipsorum responsum esset etiam absurdius. Cur ignorantiam suam fateri ipsis durum videtur in hypothesi, càm in thesi se nihil scire prositeantur? Et cur ex sua ignorantia omnium hominum ignorantiam inserre volunt?

Tria sunt igitur hominum studio deditorum genera. Alij Authori cuidam, aut scientiæ inutili, seu salsæ, serviliter & immeritò se dedunt, Alij propriis se lactant chymæris. Postremi denique, ex duobus primis plerumque coalescentes, omnia scibilia se scire credunt; quia autem se nihil certò & evidenter tenere, exploratum habent, hinc concludunt generaliter nil posse evidenter cognosci, & quicquid ipsis proponitur ut meras opiniones habent.

Triplicis istius hominum generis vitia ex proprietatibus imaginationis capite X.& XI. expositis, & præcipuè ex prima manare clarum est. Id oritur ex præjudiciis quæ ipsorum mentem occæcant, cámque ab aliis objectis avertunt; Præjudicia sum teorum menti, id quod Principum Ministri, sunt ipsis Principibus, quemadmodum enim Ministri eos omnes à Dominorum suorum conspectu arcent, qui pro ipsis non stant vel qui eos deturbare possent; sic præjudicia illorum hominum non permittunt menti introspicere ideas objectorum puras & intemeratas; sed eas suco obducunt; suo veluti symbolo & tesser eas induunt; eas deinde sic larvatas menti objiciunt; adeò ut vix possit errores agnoscere, & exuere.

CAPVT IX.

1. De ingeniis effaminatis. 11. De ingeniis superficiariis. 111. De viris authoritate praditis. 1V. De iis qui experimenta faciunt.

Qua jam diximus sufficere mihi videntur ut generalia imaginationis eorum qui student vitia, & errores ipsis frequentissimos agnoscamus. Quia autem pauci, si illos excipias, ad veritatis investigationem sese accingunt, cæteri verd ipsorum authoritate & teltimonio nituntur. Huic secundæ parti possemus hic finem imponere. Haud abs re tamen existimamus aliquid de erroribus cæterorum hominum perstringere; cos enim cognoscere non est plane inutile.

effeminatu.

Quicquid sensus delectat nos vehementer afficit, jam autem quò vehementiùs rebus afficimur, eò magis etiam iis attendimus. Quò circa qui voluptatibus quibuslibet maxime sensibilibus & jucundissimis indulgent, veritates paulo difficiles non possunt penetrare; quia ipsorum mens, utpote non infinita ipsis voluptatibus tota occupatur,

aut saltem distringitur.

Beanx efprits.

Plerique Magnates, aulici, divites, juvenes, ac ij qui * elegantium, ingentorum nomen fibi arrogant, in perpetuis voluptatibus versantes, idque sibi solum negotij in se suscipientes ut placeant, concupiscentiamque & sensus excitent; tantam in hisce rebus peritiam, seu potius tantam mollitiem acquirunt, ut eos potiori jure dicas esse ingenia effeminata, quam ingenia subtilia & expolita, ut id falsò existimant. Multum enim differt vera ingenij subtilitas & elegantia,

à mollitie, licet hæc duo vulgo confundantur.

Ingenia subtilia & perspicacia illa funt, quæ ratione duce, vel minimas rerum differentias dignoscunt, effectus à causis occultis inusttatis, & imperceptis pendentes prospiciunt; ea sunt denique quæ objecta sibi proposita penitiùs introspiciunt. Ingenia verò mollia nihil habent præter falsam subtilitatem. Nec vivida sunt, nec perspicacia; ne effectus quidem à causis sensibilibus & manifestissimis procedentes vident, nil denique capiunt & penetrant; at verò circa sensibiles agendi & loquendi modos sunt delicarissimi, Vox barbara, aut obsoleta, accentus Provinciæ alicui familiaris, invenusta oris compositio, ipsos longe vehementius offendunt quam invalidæ rationes. Argumenti vitium non percipiunt, dum vel minima in periodo seu gestu irregularitas ipsos fugere nequit. Quid plura? Rerum sensibilium sunt peritissimi, utpote qui perpetuo sensuum usu sint exercitati. At verò quia ratione sua nunquam ritè un funt, res à ratione pendentes non intelligunt.

Illi tamen funt homines quorum fama viget, præclara facile habentur ingenia, Si quis enim libere & expedite loquatur, fi vocibus utatur tersis & exquisitis, si figuris utatur quæ sensus demulceant, affectusque impercepto quodam modo excitent; is certe ex vulgi sententia, erit ingenium elegans, subtile, delicatum; licet nil veri nil boni, nil non inepri blateret. Nemo est qui videat istum hominem adeò decantatum, molli, arque effeminato pollere genio, & fallis tantum circumfulgere splendoribus, qui mentem nunquam illuminant; ac eum oculos nostros duntaxat, non verò rationem alloqui,

& persuadere.

Porrò omnes homines hoc vitio supra notato aliquatenus teneri, non inficiamur. Nemo est inter illos qui sensuum impressionibus ita se subducat ut externis agendi & loquendi modis paulum non adhærefeat. In eo omnes homines non aliter different quam fecundum magis & minus. Sed ideo quibusdam id vitium speciatim tribuimus, quia nonnulli funt qui agnitum illud, sedulò corrigere satagunt; at ij; de quibus sumus loquuti, id tanquam præstantem ingenij dotem existimant & fovent. Non modo non agnoscunt falsam istam ingenij subtilitatem non aliunde oriri quam a muliebri mollitie, & complutium errorum originem esle; sed illam arbitrantur este invictum ingenij sui sublimitatis argumentum.

Hisce pollunt accedere innumera ingenia levia ac ut ita dicam superficiaria, quæ res nunquam penitus inspicientes, nil præter ipsarum De ingenis veluti corticem ac superficiem attingunt; & differentias non nisi, superficiaris confuse discernunt. Non ipsorum culpa quidem, ut in aliis : ipsorum ingenium voluptatibus sensibilibus non fuit coarctatum, sed quia ingenio funt natura exili. Nec putandum est istam ingenii exilitatem ex mentis natura pendere: Illa ingenij tenuitas nonnunquam ex inopia aut tarditate spirituum animalium, interdum ex inflexibilitate fibrarum cerebri, aliquandò etiam ex immoderata spirituum & fanguinis copia, aut. ex. alia quavis caufa, quam tenere necessum non est, oritur.

Duplex igitur est ingeniorum genus. Alia differentias rerum facile perspiciunt, atque illa sunt recta ingenia. Alia mutuam inter eas imaginantur & supponunt similitudinem, & ista sunt ingenia, quæ superficiaria diximus. Priora habent cerebrum vestigiis objectorum claris & distinctis excipiendis idoneum , & quia ad ideas istorum vestigiorum sedulo attendunt; in istis objectis nihil est quod ipsos fugiat. At verò ingenia superficiaria excipiunt duntaxat debilia & confusa objectorum vestigia. Ipsa tantum veluti per nebulam vident & ideo similia eis videntur, ut facies illorum quos eminus adfpicimus, similes nobis apparent : quia mens supponit semper similitudinem & paritatem, ubi nullam necessariam agnoscit disferentiam & imparitatem, ut id libro tertio sum probaturus.

Qui orationes habent ad populum, qui loquaces dicuntur, & multi etiam inter eos qui facile mentem suam aperiunt, quamvis rard loquantur, istius sunt ordinis. Qui enim serid & accurate meditantur, meditata clare eloqui rarissime queunt. Hæsitant sæpe, quia terminis qui falsas in Auditoribus excitent ideas uti verentur. Cum ipsos loqui pudeat eo tantum fine ut loquantur, multorum adinftar, qui de omnibus audaciter garriunt, ideò cogitationes non

vulgares verbis, ut par est, exprimere multum laborant.

Quamvis ingenti colamus veneratione viros pios, Theologos, ienes, & eos omnes in genere qui magna apud homines valent authoritate; de iis tamen id dicere nobis liceat; sæpissime, videlicet, contingere ut se credant erroris immunes, quia à cateris hominibus magna cum reverentia auscultantur; quia ratione sua rarò utun-

II.

tur ad assequendas veritates speculativas; & quia quodlibet, intille examine admisso, liberiùs damnant. Haud equidem id iis vitio damus, quòd plurimis scientiis minime necessariis animum non appellant; quin ipsas prætermittant aut etiam adspernentur, per nos licet, sed de iis saltem ne temerè & ea arbitrio judicent. Attendant potius gravitatem istam quam præ se ferunt inter loquendum, authoritatem quam sibi in alios acquisiverunt, consuerudinem illam qua dicta sua aliquo scripturæ sacræ loco consirmare assuverunt, hæc omnia, inquam, in errores ineluctabiles injectura esse auditores suos, qui cum non possint res penitus examinare, modis externis & specie sensibili sese

præverti finunt.

Error veritatis specie indutus majorem sæpe sortitur venerationem. quam ipfa veritas. Jam illegitima illa veneratio multa fecum trahit incommoda. Peffima res eft errorum apotheofis, & pro pefte intellectus habenda eft, fi vanis accedat veneratio. Cum itaque nonnulli, Cacozelo aut suarum cogitationum amore ducti; Scriptura innixi fuerunt ut falfa ftabilirent Physicæ aut alius scientiæ principia; Sectatores habuerunt qui ipsorum effata oraculorum instar hauserunt, propter scripturæ authoritatem, qua freti authores illi fensa sua propinaverant; Sed hinc etia factum ut homines quidam, quibus mens erat læva, inde arripuerint occasionem spernendi Religionem, adeo ut, stupenda inversione, scriptura sacra nonnullis suerit errandi causa, alios verò veritas ad impietatem impulerit. Cavendum igitur elt ne mortua quæramus inter viva uti observat Author mox laudatus; nec est quod quis proprio spiritu suo ea invenire speret in scriptura, quæ Spiritus Sanctus in ea non declaravit. Ex Divinorum & hinnanorum malesana admixtione, pergit ille, non folum educitur Philosophia phantaftica, sed etiam Religio baretica, Itaque falutare admodum eft si mente fobria fidei tantum dentur, qua fidei sum. Qui itaque aliqua in alios authoritate pollent, eò cautiores esse debent in decisionibus suis, quò plures habent sectatores. Et Theologi præcipuè videant ne falso zelo moti, aut etiam famæ & opinionibus fuis confulentes Religionem in contemtum adducant. Quia verò iplos sui officij monere meum non est, audiant Divum Thomam ipforum Doctorem, qui interrogatus à Generali suo quid de articulis quibusdam sentiret, ex B. Augustino ad hunc modum respondit.

Multum autem nocet alia qua ad pietatis doctrinam non spectant, vel asserve vel negare, quasi pertinentia ad Sacram doctrinam. Dicit enim Augustinus in 3. Confess. cum audio Christianum aliquem fratrem ista, qua Philesophi de calo aut stellis & de Solis motibus & Luna dixerunt, nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intucor opinantem hominem; nec illi obesse video cum de te, Domine Creator omnium nostrorum, non credat indigna, si sorte situs & habitus creatura corporalis ignoret. Obest autem si hac ad ipsam doctrinam pietatis pertinere arbitretur, & pertinacius, assumare audeas quod ignorat. Quod autem obst manifestat Augustims in 1. super Genes. ad literam turpe est, inqui,

mimis,

mimis, & perniciosum ac maxime cavendum, ut Christianum de his rebus quasi fecundum Christianas literas loquentem , ita delirare quilibet infidelis audiat , ut quemadmodum dicitur toto colo errare conspiciens; risum tenere vix possit. Et non tamen molestum est, qued errans homo videatur : sed qued Anthores nostri ab eis qui foris fant, talia fenfiffe creduntur, & cum magno corum exitio, de quorum falute fatagimus, tanquam indocti reprebenduntur atque respuntur. Unde onihi videtur tutius effe , ut hac qua Philosophi communes senserunt , & nostra fidei non repugnant, neque effe fic afferenda, ut dogmata fidei, licet aliquando sub nomine Philosophorum introducantur, neque sic effe neganda tanquam fidei contraria, ne sapientibus bujus mundi contemnendi doctrinam fidei occasio prabeatur.

Tanta est plerisque hominibus negligentia & imprudentia, ut verbum Dei ab hominum verbo non distinguant, ubi simul juncta sunt, adeò ut utrique assentiendo in errorem, utrumque contemnendo in impietatem incidant, nullo etiam negotio horumce errorum caufa potest afferri, manant scilicet ex illa quam Capite X I. exposuimus idearum analogia. Nec iis explicandis diutius infiftere opus est.

De Chymicis, & in genere de iis omnibus qui faciendis experimentis animum adjungunt, operæ pretium est aliquid hic subnectere.

De iii qui
experimenta li veritatem scrutantur : Ipsorum placita fine ullo examine à plerisque faciune. accipiuntur. Itaque errores ipsorum eò magis sunt noxij, quo facilius

aliis hominibus communicantur.

Naturam equidem investigare quam l'bros evolvere præstat; experimenta sensibilia res certius sanè demonstrant quam ratiocinia hominum. Nec eos qui ad Physicæ studium adiguntur, possumus culpare, quod in ea perpetuis experimentis progressus edere conentur; dummodo scientiis utilioribus majorem etiam conferant operam. Philosophiam igitur experimentalem aut ipfius studiosos non damnamus, sed tantum illorum vitia.

Primum illorum in eo situm est, quod ut plurimum non ratione, fed fortuna duce sua faciant experimenta; adeo ut ingenti in iis consumpto tempore & argento nec doctiores nec peritiores evadant.

Secundum in eo est quod curiosis & extraordinariis experimentis potius incumbant quam usitatissimis. Cum tamen experimenta magis familiaria fint etiam simpliciora, man fosto patet his animum esse priùs applicandum, quam illis quæ sunt complexiora, & à majori causarum numero dependent.

Tertium est, quod experimenta lucrativa avide & accurate quærant, dum ea negligunt quæ menti illuminandæ duntaxat inserviunt.

Quartum in eo confistit quòd omnes circunstantias peculiares, temporis, loci, qualitatis simplicium quibus utuntur, accurate satis non observent; quamvis nulla sit ex illis circunstantiis que si sedulo non advertatur, non possit effectum experimenti morari. Observandum : chim est omnes terminos quibus utuntur Physici esse æquivocos; vox : illa, vinunt, exempli gratia, tot varia fignificat, quot varia funt foli ingenia i

DE INQVIRENDA

ingenia, variæ tempestates, variæ vini consiciendi & conservandi rationes; adeò ut in genere possimus negare, duo dari dolia vini planè similia. Quum itaque Physicus ait; ad hoc faciendum experimentum sume vinum, quid sibi velit non intelligis nis consuse admodùm. Magna igitur cautione utendum est in experimentis: nec ad composita veniendum, quin priùs simpliciora & magis ordinaria accurate suerint intellecta.

Quintum ex eo fluit, quòd ex une experimento plures æque eliciant confequentias. Cùm contrà multis opus fit experimentis, ut rem unam poffis legitime inferre, quamvis unicum experimentum mul-

tis deducendis conclusionibus conferre possit.

Denique Physici, & Chymici nil ut plurimum animadvertunt præter essectus naturæ speciales, ad primas rerum notiones ex quibus constant corpora nunquam ascendunt. Certò tamen constat neminem posse specialia Physicæ phænomena clarè & distinctè cognoscere, nisi generaliora teneat principia, & etiam ad Metaphysica transcendat. Vires tandem & animus ipsis ut plurimum desciunt, labor & impensa ipsis terrent & lassant. Multa sunt alia vitia in iis de quibus sermo suit. Sed cuncta dicendi non est animus.

Hujuscemodi vitiorum cause sunt minor applicatio, imaginationis proprietates cap.X. & XI. explicate, & quia etiam de differentiis & mutationibus corporum non aliter judicamus quam ex sensationi-

bus nostris, ut primo libro dictum est.

PARS TERTIA.

De Communicatione contagiosa imaginationum fortium.

CAPVT PRIMVM.

I. De illa dispositione qua ad alios in omnibut imitandos propendemus, unde manat communicatio errorum qui ab imaginationis facultate dependent. Il. Dua causa principales qua illam augent dist sitionem. III. Quid sit imaginatio fortis. IV. Eam effe multipl.cem. De insanis, ac de iis qui imaginationem fortem secundum sensum hic explicatum habent. V. Duo vitia memorabilia corum qui habent imaginationem fortem. V 1. Quam fint idonei ad persuadendum & fucum faciendum.

OSTQUAM explanavimus naturam imaginationis, variáque ipsius vitia, & quomodo ab ipsa in errorem conjicimur, restat ut in hoc secundo Libro de Communicatione contagiofa imaginationum fortium loquamur, hoc est, de vi illa qua nonnulli homines, in suos errores alios possunt facile pellicere.

Imaginationes fortes funt admodum contagiofæ: in debiles dominantur; ea paulatim ad fui normam inflectunt, cosdem ipsis insculpunt characteres. Cum igitur homines quibus sunt ideze peculiares & imaginatio fortis ae vivida rationis modum plerunque excedant; paucæ funt errorum humanorum causæ generaliores, hac perniciosà imaginationis communicatione.

Ut istius contagionis natura, & quomodo transmittatur possit percipi, sciendum est omnes homines mutuò indigere auxilio; & ad id fuisse creatos ut multa inter se componant corpora, quorum partes mutuam habeant analogiam. Hujusce unionis sovendæ gratia, Deus mutuo charitatis vinculo eos obstrinxit, Sed quia peravola charitatem

paulatim extinguere, atque hoc pacto vinculum focietatis disjungere poterat; illius confervandæ gratia homines vinculis naturalibus uniri curavit Deus, que deficiente charitate sublifterent, aut etiam iplam. adversus Philautiæ conatûs tuerentur.

Vincula illa naturalia, quæ nobis cum belluis sunt communia confistunt in quadam cerebri dispositione quam habent omnes homines ad eos imitandos quibuscum versantur, ad eadem cum iis formanda judicia, eosdemque experiendos animi motus quibus ij agitantur: Atque illa dispositio homines inter se multo arctius conjungit, quam charitas ratione innixa; quæ charitas rarissima est.

Nisi homo ea præditus sit dispositione qua nostra sensa affectusque poffit fuscipere, nobiscum uniri, unicumque corpus constituere nequit. Similis illis lapidibus formæ irregularis qui suum in ædificio locum

non possunt sortiri, quia cum aliis non possunt conjungi.

Oderunt hilarem trifles , triffémque jocofi , Sedatum celeres, agilem gnavumque remisti.

Cum iis qui affectibus nostris nullo indulgent modo, sed nobis potrus in omnibus adversantur, divortium non facere, illud est arduum virtutis opus, nec immerito, quippe cum mæsto non mærere, cum læto non lætari, est utrique insultare, homo tristis copellandus non est cum ore hilari & jocoso, ac specie ita renidenti, ut lætitiam imaginationi iphus imprimat, ne è statu sibi maxime congruo, & jucundo dejiciatur. Nullus enim est animi affectus qui miserum magis juvet

quam triftitia.

Omnes igitur homines habent cerebrum ad id dispositum ut, na-Due confe tura duce, sese eodem modo quo nonnulli cum quibus versantur affecti funt, possint componere. Illa autem dispositio duabus potissimum causis potest soveri & augeri. Altera est in mente, altera verò in cordis d' fo ficio. bore. Prior præcipuè confistit in naturali hominum propensione vernem quam babemus ad sus dignitatem & exaltationem. Illa enim propensio ad id nos impercepto excitat modo, ut viros nobiles in loquendi ratione, in inceffu, in vestitu, & in habitu externo imitemur. Hinc * novi ritus seu modi, linguarum vivarum instabilitas, & quædam generales corrupriones quæ in moribus irrepunt. Hinc denique omnes ineptæ & ridiculæ, nulla ratione sed arbitrio humano tantum innixæ novitates oriuntur.

* nouvelles modes.

III.

Quid fit

imaginatio

fortu.

11.

principales

que augen

alios imi-

sandes.

Altera causa quæ dispositionem illam auget, qua alios possumus imitari, & de qua hic præcipue agitur, constitit in impressione quadam quam imaginationes fortes faciunt in ingenia debilia & cerebra teneriuscula ac delicatula.

Per imaginationem fortem ac vegetam, intelligo conflitutionem cerebri quæ illud, vestigiorum altissimorum capax efficit, quæ vestigia : mentis capacitatem ita implent, ut aliis rebus quam iis quas imagines illæ ipfi repræfentant, non possit amplius attendere,

Duplex

Duplex est hominum genus qui imaginationem sortem habent hoc sensu. Priores alta hæc vestigia suscipiunt ex impressione involuntaria, ac inordinata spirituum animalium; Posteriores verò de quibus hic præcipue sermo est, ea suscipiunt ex quadam dispositione que in substantia cerebri deprehenditur.

Priores omninò infanire manifestum est, cùm unione naturali quæ est inter ipsorum ideas & hæc vestigia, ipsis motu spirituum inordinato & involuntario impressa, cogantur de rebus cogitare prorsus diversis ab iis de quibus cæteri homines loquuntur; unde sit ut nihil

ad rem possint dicere aut respondere.

Innumeri sunt istiusce generis homines, qui inter se non disserunt nisi secundum magis & minus; ac inter eos possumus accensere illos omnes qui motu aliquo animi violento cientur, nam tempore commotionis illius spiritus animales tanta vi imprimunt vestigia & imagines objectorum quæ affectus moverunt, ut quamlibet aliam cogitationem non possint suscipere.

Sed observandum est illos homines ullius imaginationem, quantumvis tenui sit ingenio, cerebróque molli & delicato non posse corrumpere, duabus potissimum de causis. Quia primò cum non possint apposite respondere ad ideas aliorum, illos utique non possunt persuadere. 2. Cum ipsorum mentis perturbatio sit manifestissima, quie-

quid dicant aspernabile videtur.

Nos equidem afficiunt homines motu aliquo violento jam affecti, & in imaginationem nostram impressiones faciunt suis similes. Quia verò ipsorum impetus & perturbatio manifestò patent, illis impressionibus resistimus, ac illas non multò post excutimus, dummodò ab eadem causa quæ ipsos edidit non soveantur per se desentur: hoc est cum esferati illi è conspectu nostro discesserunt, ita ut characteribus ipsorum faciei per violentum illum motum impressis, sibræ cerebri nostri non amplius immutentur, spiritusque animales non agitentur.

Istam imaginationis fortis & vegetæ speciem, quæ consistit in dispositione cerebri altis recipiendis ides, ab objectis etiam debilissimis & minime efficacibus idonea, istam, inquam, imaginationis sortis spe-

ciem, hic duntaxat examino.

Cerebrum habere aptum ad res fortiter imaginandas, & recipiendas imagines maxime distinctas & vividas minimorum objectorum, vitiosum non est; dummodò mens in imaginationem imperium semper obtineat, ita ut istæ imagines ad ejus nutum imprimantur & deleantur, quin hinc oritur sagacitas & vis ingenij. At ubi imaginatio menti dominatur, ac inconsulta voluntate vestigia formantur dispositione cerebri & actione objectorum & spitituum; illud verò est vitium pessimum, & quædam insaniæ species. Eos qui imaginationem habent sortem hoc modo, adumbrare conabimur.

Quocirca recordandum est 1, ingenij capacitatem angustissimis li-

mitibus effe circumi iptam, 2. nuito objecto facilius impleri, quam sensationibus mentis, ac in genere omnibus perceptionibus extrebus externis que nos vehementer afficiunt oriundis ; tertio denique alta. eerebri vestigis nunquam imprimi fine sensationibus, aut aliis illis: perceptionibus quæ nos vivide afficiunt. Hinc enim elucefcunt genuini characteres ingenij eorum qui habent imaginationem fortem.

babent imaginationem. forsem.

Primus in co confistit quod isti homines de rebus pau'um diffici-Due vitia libus & complexis non possint recte judicare. Cum enim ipsorum memerabi's mentis capacitas iis tantum implentur ideis que natura sua altis hisce vestigiis alligantur, de multis eodem tempore cogitare iplis non datur. Jam autem in quæstionibus complexis, mens motů celeri multas simul'ideas debet perlustrare, omresque uno intuitu relationes & analogias hisce solvendis quæstionibus idoneas agnoscere.

> Nemo est qui non sit expertus mentem veritati cuipiam non posse attendere dum dolore aliquo violento afficitur, quià tunc sunt in: cerebro vestigia ita alta ut totam ipsius impleant capacitatem. Cum. raque illi homines de quibus agitur, ex iifdem objectis vestigia excipiant altiora quam cæteri, ut id supponimus, non possunt etiam. mentis visum æque longe porrigere, nee totidem res simul complecti. Prius igitur illorum vitium in co est quod fint angusto ingenio, eoque angustiori, quo ipsorum cerebrum altiora ex minimis: objectis patitur vestigia.

*Vifionnai-...

Alterum eorum vitium in eo politum eft, quod fint * carraginoi, non ita, tamen, ut id vitij ab omnibus dignosci possit. Vulgus enim. ipsos non existimat tales. Ij soli quorum ingenium rectum est & perspicax, ipsorum parraspara, & imaginationis perturbationem

agnoscunt.

Ut hujus vitij origo deprehendatur, ea quæ in principio secundi libri: diximus revocanda funt in memoriam; fensûs nimirum & imaginationem non differre nisi secundum magis & minus, saltem quoad ea: quæ in cerebro aguntur; magnitudinem & altitudinem vestigiorum effe causam cur mens sentiat objecta; cur ea judicet præsentia, ac: fatis propinqua ut ex iis dolorem aut voluptatem pereipere possit. Eum enim vestigia objecti cujuspiam sunt parva, mens illud objectum imaginatur duntaxat ; præsens adesse non judicat, nec etiam tanquam valde magnum aut consideratione dignum illud sibi pingit. Sed quò magis vestigia crescunt & quò altiùs imprimuntur, co grandius, propinquius, ac denique ad nos commovendos & lædendos antius objectum fibi repræsentat imaginatio:

Outrasmol illi de quibus hic fermo est ad id vefaniæ nondum devenerunt, ut objecta absentia, tanquam præsentia videre putent : veltigia ipforum cerebri nondum fatis alta funt; non penitus infaniunt sed rantum aliquatenus, si enim penitus insanirent; frustrà de iis hic loqueremur. Quem enim ipsorum infania fugeret ? Quis se ab ca deludi pateretur. ! Non sunt perras moi quoad sensus, sed tan-

tum:

tim quoad imaginationem: at insani parraginoi sunt quoad sensus, sum non videant res ut sunt, & quædam sæpè videant quæ minimè existunt. At verò illi de quibus mentio est surraginoi sunt quoad imaginationem, cum res secus imaginentur a se habent, & multa etiam imaginentur quæ non extant. Manisestum tamen est, parraginois quoad sensus à parraginois quoad imaginationem non disserre nissecundum magis & minus; nec ab uno statu ad alterum transitus est dissicilis. Unde sit ut mentis ille morbus posteriorum debeat repræsentari collatione sasta cum morbo priorum, qui manisestior est, mentemque sortius afficit: quippe in iis quæ non aliter disserunt quam secundum magis & minus, ea quæ sevius afficiunt & sentiuntur, semper explicanda sunt per ea quæ vehementius.

Alterum igitur vitium corum qui sunt imaginatione sorti & vivida, in co positum quòd sint envasino quoad imaginationem, aut simpliciter parras noi, ij enim, insanorum, aut stultorum nomine vocantur qui sunt parras noi quoad sensus. Hæc sunt igitur vitia ingenio-

rum phantasticorum:

Ij homines in omnibus modum excedunt; abjecta extollunt, parva: augent, remota appropinquant, nil ipiis se præbet ut in se est. Omnia demirantur, ad omnia immeritò exclamant. Si constitutione naturali ad metum fint proni; hoc est, si ipsorum spiritus animales sint pauci, debiles, & tardi, minima de causa terrentur, trepidant arundine mota-At verò si ingens ipsis sit spirituum & sanguinis copia, quod frequentius accidit, vanas concipiunt spes quibus semetipsos lactant, ac fese imaginationis suæ ubertati totos permittentes * inanibus, quo- * ili Wistidie agitandis, apud se, confiliis mirifice delectantur. In affectibus seat des vehementes, in opinionibus tenaces, in suimet ipsorum contempla- châteaux es tione semper læti & alacres sunt. Quum inter egregia ingenia accen- Espagno. feri ambiunt, ac Authores se gerunt (funt enim Authores omnis generis, phantaftici & alij,) quot deliramenta, quot impetus, quot mereseruve! Naturam nunquam imitantur, omnia contorquent & exagagerant, in auras sese extollunt, nil ab ipsis profertur quod cothurnum non fapiat; subsultim incedunt; ipsorum oratio numerosa est, & phalerara, nil denique ab ipsis audias præter figuras & hyperbolas. Si pietatem amplectuntur, illamque ex arbitrio meturi satagunt, spiritum Judaicum & Pharifaicum penitus induunt; rerum corticula; cæremonis externis, ac praxibus nu'lius momenti toti adhærescunt; funt Joos alnoves, meticulofi, superstiriofi. Cuncta, si ipsis credas, ad fidem pertinent; Cuncta sunt essentialia, si ea excipias qua revera ad! fidem pertinent, & essentialia funt, sæpe enim levioribus addichi offiaciis utilissima negligunt Evangelij præcepta, justitiam, misericordiam, & fidem. Qu'd mora? Qui istorum viriorum ut complarium : aliorum certior fieri cupit, attendat modò ad ea quæ quoridie in : colloquiis agitari folent.

Qui imaginationem habent forre n & vividam; aliis præditi sunt ;

qualitatibus quas hic explicare operæ pretium est. De ipsorum vitiis hactenus actum est; nunc de ipsorum virtutibus ac prærogativis agendum. Unam habent inter cæteras quæ ad institutum nostrum præcipuè pertinet ; Illa enim prærogativa in vulgi ingenia imperium obtinent ; suas ipsis ideas obtrudunt , falsasque impertiuntur impressiones.

ne forti faeile persuadere.

Ista prærogativa in eo confistit quod facile, vehementes & vivide, Eos qui sunt quamvis non genuine, seu naturaliter mentem suam aperiant. Qui imaginatio- res vivide imaginantur, eas etiam vivide exprimunt, eosque omnes persuadent qui specie externa & impressione sensibili potiusquam rationum vi devincuntur. Cum enim cerebrum illorum qui pollent imaginatione forti, vestigia, ut anteà dictum est, excipiant altissima corum quæ sunt imaginati, hæc vestigia ut plurimum non sine magna spirituum commotione imprimuntur, ista autem spirituum commotio ad id totum corpus disponit ut mentis cogitationes possit vivide ac vehementer exprimere, cum itaque oris habitus, vocis inflexio, orationisque concinnitas vim verbis addat, auditorum & spe-&atorum animos fibi conciliant, & ad id præparant ut ejusdem qua afficiuntur imaginis impressionem mechanice, ut ita dicam, excipiant. Quæ enim alte menti nostræ infusa sunt, alte etiam à nobis aliorum mentibus infunduntur; Qui vehementi movetur affectu, eodem alios ut plurimum movet, & ipsius Rhetorica licet irregularis est tamen flexanima. Habitus enim & modus externus ut potè sensibilis, in imaginationem hominum vividius agit, quam folidissima argumenta, si mente sedata proferantur; hæc enim ratiocinia nec sensus, nec imaginationem afficiunt.

Qui igitur imaginatione pollent, hoc cæteris præstant, quod arrideant, moveant, persuadeant, quia nempe cogitationum suarum imagines fibi formant perquam vividas & fenfibiles. Sed aliæ præter eas funt rationes quibus animos sibi devinciant. De rebus ut plurimum facilibus, & obviis duntaxat loquuntur. Iis utuntur terminis, qui nil excitant præter notiones sensuum confusas, quæ nos semper vehementissime movent. De rebus sublimibus & arduis nullam agunt mentionem nisi vagam, ac veluti per locos communes; Res enim figillatim, penitus, & à principiis suis introspicere non audent, sive quia hæc illos fugiunt; sive quia timent ne verborum penurià, sese intricent, ac ingeniis attentioni non assuetis negotium facessant.

Ex suprà dictis non obscure liquet imaginationis inordinatæ vitia esse admodum contagiosa, ac in plerorumque ingenia facillime irrepere. Cum autem isti homines forti imaginatione præditi sint plerumque rectæ rationis Antagonistæ, propter ingenij exilitatem, ac cerebri phantasmata; hinc colligere pronum est; istam vitiorum & perturbationum imaginationis contagionem, inter errorum nostrorum causas, esse maxime generalem. Sed hæc exemplis & experimentis

familiaribus funt confirmanda,

CAPVT II.

Exempla generalia quibus imaginationis vis demonstratur.

Requentissima suppetunt istius communicationis imaginationis exempla, in liberis respectu parentum, ac potissimum in puellis respectu imatrum; in famulis respectu herorum, ac in ancillis respectu dominarum, in discipulis respectu præceptorum, in aulicis respectu Regum, & in genere in omnibus inserioribus respectu superiorum: dummodò parentes, magistri, alisque Superiores aliqua polleant imaginationis vi; sin minus imaginatio debilis parentum, aut magistrotum, nullam sortè impressionem in liberis & servis efficeret.

Ista communicatio inter pares etiam deprehenditur; sed rariùs, quia inter eos non est veneratio illa qua ingenia ad id disponuntur, ut nullo examine admisso impressiones imaginationum fortium imbibant, hæc etiam communicatio in superioribus respectu inferiorum observatur; Hi, scilicet, imaginatione adeò vivida & imperiosa sunt præditi, ut superiorum suorum animos pro lubitu instectant.

Parentes in liberorum imaginationem vehementissime agere nemo est qui non percipiat, si attendere velit istas dispositiones naturales, quibus ad id comparamur, ut eos quibuscum degimus imitemur issidémque quibus ipsi moveamur affectibus, longe firmiores esse in infantibus respectu parentum, quam in cæteris hominibus. Cujus multæ possunt afferricausæ. Ac prima quidem ex eo deducitur quòd eodem sanguine sint formati. Quemadmodum enim parentes sæpissime transmittunt in liberos dispositiones ad quossam morbos veluti hæreditarios, quales sunt morbus articularis, calculus, insania, ac in genere omnes illi morbi qui per accidens non irrepserunt, aut qui non ex sola extraordinaria humorum sermentatione orti sunt, quales sunt febris, &c. illos enim morbos non posse communicari liquer; ita dispositiones cerebri sui infantium cerebro imprimunt, imaginationem ipsorum ita inssectunt, ut eassem ac ipsi concipiant opiniones.

Secunda ratio hæc est. Infantes scilicet rarò utuntur familiari cæterorum hominum commercio: ex quo alia vestigia ipsorum cerebro possent insculpi, ac perpetuus ut ita dicam impressionis paternæ nisus infringi. Nam sicut qui patriæ cancellos nunquam est prætergressus mores ritusque peregrinorum à ratione prorsus alienos ducit, quia ess à more patrio quem sequitur recedere videt; ita juvenis è domo paterna nunquam egressus, parentum sententias vivendsque modos instar rationis universalis habet; seu potius haud credit alia esse rationis & virtutis principia quam ea quæ apud parentes haust. Parentibus igitur in omnibus credit, atque iis se consormat.

Porrò >

Porrò ista impressio paterna adeò vehemens est ut non in imaginationem liberorum modò, verum etiam in cæteras ipsorum corporis partes agat. Filius genitoris incessum, vocem & gestum imitatur. Filia eandem ac genitrix observat in ornatu compositionem, ejus incessum, vocemque etiam æmulatur. Si balbutit mater, balbutiet etiam silia, si cervicem inconcinnè contorquet, silia itidem contorquebit. Denique liberi in omnibus imitantur parentes, in desectibus & motibus incompositis, ut & in erroribus & vitiis.

Multa prætereà istius impressionis essectum confirmant & augent, sed præcipuè authoritas parentum, summissio liberorum, & amor mutuus inter utrosque. Sed hæ causæ Aulicis, Ministris, ac omnibus, in genere, inferioribus non secus ac liberis communes sunt. Aulicorum

exemplo rem sumus explanaturi.

Sunt qui de iis quæ non vident, per ea quæ sibi sunt conspicua judicent. De sublimitate, exempli gratia, de vi, ac de capacitate ingenij sibi ignotis, per nobilitatem, dignitates, divitias sibi notas. Aliud ex alio metiuntur; infimus ille status quo infrà Magnates dejicimur, ipsisque subjicimur, cupido quâ ipsorum gloriæ participandæ tenemur, ingénsque splendor qui ipsis affulget, nos eò plerunque adducit, ut mortales divinis, ut ita loquar, afficiamus honoribus. Quippe si Deus authoritate Principes donet, homines ipsis infallibilitatem arrogant; infallibilitatem, inquam, ita universalem, ut nullis in ulla re aut occasione, aut ceremonia circunscribatur cancellis. Magnates cuncta per se norunt. Quamquam de quæstionibus sibi prorsus inusitatis decidant, recta tamen ratio ab ipsis semper stat; qui ipsorum dica expendere audet, is est rudis rerumque imperitus. Is à veneratione ipsis debita desistit qui audet dubitare. Ac denique qui ipsos damnat rebellionis reus est, ineptit, delirat, cunctisque debet ludibrium.

At verò si Magnates nos savore suo dignentur, tùm si ipsorum distis calculum non adjicimus, non pervicaces & rebelles modò, sed & ingrati, & persidi habemur. Piaculum est quo ab ipsorum gratia æternùm arcemur. Unde sit ut aulici, atque adcò omnes subditi in verba, & opiniones Regis nullo adhibito examine jurent; ac in rebus etiam Religionis sese ipsorum arbitrio sæpissimè permittant.

Britannia, & Germania istius obedientiæ impiis Principum imperiis præstitæ luculenta nobis suppeditant exempla. Nil aliud sonant Historiæ posteriorum sæculorum. Nec desucre homines ætate provecti, qui quater, aut quinquies Religionem mutaverint, mutantibus

Principibus.

Art.37 Relig. Eccl. Anglic.

Reges & iplæ etiam Reginæ in Britannia in omnia sive civilia sive Ecclesiastica regimen sibi arrogant. Ipsi Liturgias, Festorum officia, Sacramentorum administrationem & participationem dirigunt & approbant. Prohibent, exempli gratia, adorationem Jesu-Christi in Eucharistia, quamvis ipsum genibus slexis pro more antiquo recipi iubeant.

mbeant. Uno verbo omnia immutant in liturgiis, ut eas novis fidei suæ articulis accommodent, atque de istis articulis judicandi cum Parlamento, seu summa Curia, jus sibi tribuunt, non secus ac Papa cum Concilio, uti videre est in statutis Angliæ, & Hiberniæ initio Reg i Reginæ Elisabethæ factis. Denique Reges Angliæ majorem in subditos exercent potestatem circa spirituale quam circa temporale; miseri nempe homines rebusque terrenis dediti, bonorum suorum quam fidei conservationem pluris facientes, Principum voluntati facile obtemperant, dummodo rei suæ temporali non obstet.

Variæ vicissitudines Religionis in Suecia, & Dania imperium illud quo nonnulli in alios pollent satis supérque nobis probare possent ; sed harum vicissitudinum aliæ sunt etiam causæ non leves. Possunt quidem mutationes illæ stupendæ contagiosam imaginationis communicationem probare; sed ista argumenta generalia nimis & vasta metem potius perstringunt & stupefaciunt quam illuminant. Quia nempe ejulmodi eventûs insperati pendent à nimio causarum concursu.

Si aulici cæterique homines veritates certas, essentiales, ac sine falutis dispendio non deserendas, deserant tamen; quanto minus veritates abstractas parum certas & utiles audebunt defendere. Si Religio Principis sit Religio subditorum, quantò magis ratio religione inferior, erit etiam subditorum ratio. Principis itaque opiniones, voluptates, affectûs, lusûs, verba, vestitûs, omnes denique actiones usu apud omnes invalescent : quid moror ? Princeps ipse est norma usus essentialis. Nec fieri potest nisi rarò admodum ut contra usum ritumque receptum peccet. Cum autem omnes usus mutationes nil aliud fint quam varia ornamenta, variæque venustates; nemo est qui mirari debeat Principes tam fortiter agere in imaginationem cæterorum hominum.

Si Alexander inclinet caput, omnes ipsius aulici caput inclinant. Si Dyonisius Tyrannus Platone Syracusam adveniente, Geometriæ operam navet, illicò Geometria floret, istiusque Regis palatium (inquit Plutarchus) videas conspersum pulvere quem excitant figurarum delineatores. At verò simul ac Plato isti Principi indignatur & Princeps voluptatibus denuò indulgens studium Geometriæ fastidit, aulici extemplò eandem insistunt viam. Ipsos dicas, pergit idem, fascinatos & venesicæ cujusdam Circes incantamentis in alios homines transmutatos. E Philosophia ad intemperantiam transgre- In operibut diuntur. Philosophiam respuunt ut voluptates illicitas quas mox horrebant, sectentur. Sic Principes vitia in virtutes, virtutesque in fingui poffit vitia transformare; omnesque illorum ideas mutare uno verbo pol- adulator ab funt. Ad minimum ipsorum nutum, gestum, labrorum aut oculorum amieo. motum res ed deveniet, ut vera scientia, & eruditio * ludimagistro digna occupatio videatur; temeritas, ferocitas, sævitia pro magnanimitate habeatur, ac denique impietas & licentia pro virtute & libertate animi.

+ Pedante-

Sed in hoc, ut in cæteris, præsuppositum velim Principes pollere: imaginatione forti & vivida; alioqui orationes ea non possent instruere energia, & forma, quæ ingenia debilia fibi devincir atque subjugat.

Quod si imaginatio sola, rationisque auxilio destituta tantos edere valeat effectus; certe nihil adeò inauditum, adeoque insolens est quod non possit persuadere, si rationibus saltem verisimilibus innitatur.

Rem probo exemplis.

sul. Bibl. bift. 1.3.

Antiquus quidam Author refert Aulicos apud Æthiopas iftius olim Diodor. Si- fuisse dementiæ ut se claudos, & deformes redderent, aut sibi membra quædam truncarent, quin & mortem consciscerent Principis imitandi causà: Rege claudicante, vel altero ex oculis capto indecorum! erat stipatoribus ipsus, binos habere oculos, aut rectos incedere : quemadmodum nemo est qui in aula nunc audeat sese ostentare cum Cæfitio rugato & striato galericulo, aut cum ocreis albis calcaribúsque auratis, vel aliis ejulmodi ornamentis quæ nunc obsoleverunt. Æthiopum ille mos absurdus quidem & molestus, sed usu receptus erat. Illi omnes fese alacriter accommodabant, spréto dolore fin ejusmodi ritu perferendo, in id tantum collimabant ut generofitatem, fludium, constantiámque Regi suo testatam facerent. Denique istius ritus absurditas illegitima amoris causa innixa, pro lege habita est, ac diutissime obtinuit.

Qui in Orientem iter fecerunt hunc morem in multis regionibus: nondum obsolevisse, aliosque non minus ridiculos invaluisse tradunt. Sed quid tam remotas gentes quærimus? certe in nostra etiam Gallia religiose observantur leges & ritus absurdi & molesti, ubicunque sunt homines affectibus suis indulgentes, & ubicunque imaginatio rationi dominatur ibi stupenda in moribus absurditas & inconstantia. Quid dicas de mulieribus nostratibus quæ dum dirissima sævit hyems nudato pectore incedunt, & vigente æstatis calore, vestibus ita arctis amiciuntur, ut vix respirare posse dicas. Certe si ex illo ritu non tanto dolore ac Æthiopes afficiuntur majori faltem pudore fuffundi deberent. Si Æthiops oculos fibi effodiat generolitatem potest saltem causari, quid verò causabitur matrona Christiana ez ostentans quæ natura & Religio ipsam occultare jubent ? Se morem receptum sequi dicet, & nihil ! amplius? Verum iste mos est absonus; infestus, indecorus ac omnimode Christianis indignus. Originem suam non aliunde ducit quam à manifesta rationis depravatione, & secreta cordis corruptione; fine scandalo non potest observari: qui illi adhæret à rationis partibus ad imaginationis partes, à puritate ad impuritatem, à spiritu Dei ad spiritum mundi manifesto deficit, uno verbo, omnes rationis & Evangelij leges violat ? quid facias? usus sic voluit, jam autem usus, si hominibus fæculi credas, fanctius debet observari, quam lex ipfa quam Deus digito suo inscripserat tabulis Moss, quamque à spiritu suo pectoribus Christianorum insculpit. Certe haud scio an Galli Æthiopes meritò possint deridere. Qui Regem coclitem & claudum, coclitibus

etiam.

etiam, & claudis stipatum videret risum equidem prima fronte vix posset tenere; sed tempore succedente risendi tandem sieret sinis, istaque magnanimitas & veluti devotio admirationem fortè potiùs pareret quam risum. At verò de moribus, aut modis qui apud Gallos obtinent res secus se habet. Ipsorum absurditas nulla nititur ratione verisimili si minorem afferunt molestiam, tantò magis ridiculi sunt. Quid plura? ritus à ratione adeò abhorrentes tantam esse seculi corruptionem ostendunt, ut nulla ampliùs sit resipiscentiæ spes.

Quæ de Aulicis dicta sunt, de plerisque famulis ergo heros de ancillis erga heras, atque ut siat temporis compendium de omnibus inferioribus erga superiores intellecta velim, sed præcipuè de liberis erga parentes: liberi à parentibus ita pendent, ut nemo magis; parentes illos complectuntur amore, omnium maxime intimo, ac denique ad submissiones & obsequia ratione ducuntur, quæ ipsus rationis mo-

dum quandoque excedunt.

Cæterum imaginatio aliquando sufficit nonnullis ut agant in imaginationem; nec semper necessaria sunt authoritas, & imperium. Nonnulli interdum reperiuntur, nobis incogniti, nulliusque apud nos præconceptæ existimationis, quibus tanta imaginationis vis est, tantáque in verbis energia & vivacitas, ut nos etiam incautos & incogitantes persuadeant; dum ne vel quid persuadeant possumus assequi.

Id quidem viderur incredibile, crebrò tamen accidit.

Ista autem imaginaria persuasio aliunde oriri nequit quam ex vi ingenii hominis cujuspiam phantastici, qui multa quæ ipse non intelligit vividè deblaterat, quique auditorum ingenia ita contorquet ut cæcam adhibeant sidem. Plerique enim impressione sensibili ita permoventur, stupesiunt, perstringuntur, ut ex assectu suo de iis judicium ferant quæ ipsi non intelligunt niss consusè admodum. Ad id, quæso, sedulò attendant sectores, quid in semetipsis inter mutua hominum colloquia agatur seriò reputent, hanc veritatem crebrò experientur. Nec dubito quin hinc utilitatem non parvam percipiant.

Sed animadvertendum est duo valdè ad id conferre ut aliorum imaginatio in nos invaleat. Primò pietatis & gravitatis species quam præ se ferunt nonnulli. Secundò liberrimus, & audacissimus quorundam aliorum loquendi modus. Quippe juxta propensionem nostram ad pietatem aut licentiam, viri pietatem & gravitatem, aut præstrastam audaciam impiamque libertatem affectantes in nos varie prorsus

agunt.

Ex illis quidem alij sunt perniciosiores aliis: Cave tamen ne cujusquam specie externa deludaris; nec cedas nisi rationibus solidis. Ineptiæ possunt gravi & modesto proferri modo; impietates verò & blasphemiæ pietatis pallio obtegi. Examinandum igitur est, juxta Johannis præceptum num spiritus sint Dei, nec cuilibet spiritui sidendum. Dæmones in Angelos lucis sese nonnunquam transformant. Nec desunt qui speciem externam ad pietatem natura consormatam DE INQVIRENDA

habentes, apud homines verâ pietate præditi habeantur; arque hoc freti nomine homines ab officiis quibus necessariò & essentialiter tenentur atque ctiam ab amore Dei & proximi audent liberos & immunes pronuntiare, ut eos praxi cuidam aut cæremoniæ Pharifaicæ

fubiciant.

efprits. forts.

Sed imaginationes quarum vim & contagium fugere, nostra potis-Amum interest, sunt imaginationes nonnullorum hominum per orbem dispersorum qui pro * ingeniis fortibus seu non vulgaribus haberi volunt, quam certe famam nullo comparant negotio. Qui enimi peccatum originale,immortalitatem anima negare; aut quoddam Ecelesiæ placitum impudenter exsibilare sustinet, is eximiam ingenig fortis famam apud vulgus fibi conciliabit.

Tenuia illa ingenia igniculis quibusdam micant, ac nescio qua specie libertatis & audentiæ aliorum ingeniis imperiose dominantur, imaginationésque debiles ita disponunt ut verbis vividis & speciosis edant, quæ quilibet attentus non posset audire nisi aspernabundus: in vocibus felices, in rationibus infelicissimi funt. At vero quia homines, licet ratione præditi, fensibilem tamen habitus externi voluptatem ipfi rationi cujus examen arduum est præferunt, hinc fit ut ejufmodi ingenia aliis debeant palmam præripere, suos errores & malignitatem transmittere, imperio quod in aliorum imaginationem ufurparunt.

CAPVI

L. De vi imaginationis quorundam Authorum. II. De Teriulliano.

N alios potest demonstrari, quam potestate illa qua nonnulli Authores perfuadere valent nullis adhibitis rationibus. Exempli gratia, Tertullianus, Seneca, & inter recentiores, è Gallis, Montagne, & quidam alij, sermones suos nescio quo componunt modo quo plerosque: demulcent, atque perstringunt, quamvis in istis scriptis illorum Authorum imaginatio imperfecte tantum pingatur & adumbretur. Ipforum voces licer mortuæ rationem multorum efficacitate sua superant, ita pervadunt, penetrant, subjugant mentem, ut eam ad cæcam ac veluti insciam obedientiam tyrannice adigant. Mens quidem affensim præbere non recusar, sed cui assentiretur; cum rem propius explorare intendit, nil deprehendit præter spectra quæ cum sua pompa-& fulgore in auras abeunt.

Pide illuftra Etsi Authorum supra laudatorum scripta ad vim imaginationis de-Dionesa monstrandam sint aptissima, nolim tamen illa in omnibus damnare. Quædam funt in iis adeò scita ut ea non possim non laudare; nec in

universalemi

Universalem multorum sæculorum approbationem invehi animus est. Tertullianum in multis, ut in apologia sua adversus gentes, & in libro de Præscriptionibus adversus hæreticos, Senecamque in nonnullis

demiror & exosculor; licet totum Montagne parvi faciam.

Tertullianus erat quidem eruditissimus, sed memoria potius pollebat quam judicio; memoria iphus erat fagax & vasta, non verò ingenium : nec est quod quis ipsum partagier, eo quem explicui fensu, fuiffe, ac iis ferè omnibus que ingeniis inordinatis imputavi vitiis laborasse inficietur. Assensus & obsequium quod Montani ipsiusque Prophetissarum visionibus præfitit, ishus judicij debilitatem satis superque demonstrant. Æstus ille, motus immoderati, enthusiasmi circa res minimas ipfius imaginationis perturbationem manifestò ostendunt. Quot commotiones immodicæ in ipsius hyperbolis & siguris? quot splendidæ & magnificæ rationes quæ perstringendo, & stupefaciendo tantum perfuadent, & probant?

Quorsum, exempli gratia, causam dicturus cur pallium Philosophicum indueret non togam quam tum induere solebant, dicit illud pallium Carthagini olim in usu suisle? an quia olim Majores nostri ceficio, & galericulo utebantur, eodem uti ornamento nobis licebit? val. an mulieres ut olim capitio ornabuntur nin in * Bacchanalibus?

Quid de magnificis & ambitiofis istis descriptionibus vicissitudinum mundi, poterit inferre? an hæc ipsum absolvunt? Luna in phasibus fuis varia est; annus in tempestatibus; ager per hyemem aliam induir faciem quam per æftatem. Regiones integræ aquarum eruptio- Cap.2. 603 nibus fuerunt inundatæ, aut terræ motibus absorptæ. Novæ urbes, de pallie, novæque coloniæ fuerunt conditæ, tota denique natura variis obnoxia. est vicibus. Ergo Tertullianus meritò togam exuit ut pallium indueret. Quid , quæso, variæ istæ mutationes & innumeræ aliæ, quas anxie disquirit, & obscure contorte, ac ingenti describit molimine, cum suo instituto? Pavo pedem non mover quin colorem mutet, serpens foramen aliquod subeundo exuta senecta novam induit pellem : ergo legitime vestem mutavit? Quis sanguine frigente, & sedato animo tam ridiculas eliciat conclutiones, quis Authorem illum eas elicientem fibilo non exciperet, nisi strepitu suo lectorem præverteret & obtunderet?

Totus pene ille libellus de pallio rationibus ab instituto æque alienis scatet; que cerre nil probarent, si mens sese obstupesieri non pa-teretur, sed his immorari inetile foret, id unum monuisse sufficiat, vidi post videlicet si animi recticudo æque ac perspicu tas & evidentia in ver- quam bene bis, debeant elucere in scriptis, quia non alium ob finem scribimus aftuaffent ut quam ut intelligamur; fi id, inquam, ita fit Author ille excufatione sum affique. caret ; quippe qui, referente Salmasio inter Criticos hujus faculi fa- tentur, nibil ut Commentator, ille deierze non dubitet, infum à nemine muchant ut Commentator ille dejerare non dubitet, ipsum à nemine unquam nem animi omnino intellectum fuisse. Quicquid fit, licet mos illius Gentis, usus fatigationens

nomentum habere voluit . ndeò quod voluit à [emetipfo impetravit, de efficere id quod optabat valuit, ut liquido intare auad hos tempus extitiffe, rare bunc libellum à capite ad calcem ufin Tert.

C'APVT IV.

De imaginatione Seneca.

Senecæ imaginatio ad rationem interdum non magis accedit quam invare ausimaginatio Tertulliani. Motus ipsius impetuosi, in loca ei ignota fim neminem ipsium nonnunquam abripiunt, quæ tamen eadem perlustrat consimus exterisse, dentia, ac si ipsa sæpissimè trivisset, dummodò magnis itineribus pui exterisse, incedat, concinnas, & numerosas adornet periodos, multum se prorate bunc movisse autumat: sed certè iis similis est qui choreas agentes sempet

redeunt unde primo venerunt.

Vis & elegantia verborum, à vi & evidentia rationum apprime femper sunt distinguendæ. Multum sanè in verbis Senecæ apparet se non minus energiæ & elegantiæ, at in rationibus valoris & evidentiæ parum, bene inselle verba sua imaginationis vi, istà instruit formà, qua possint movere, sum quam agitare, ac persuadere impressione sua, iis verò perspicuitatem, & lumen illud purum non assundit, qua mens illuminatur & persuadetur ded comm. evidentià, non verò impressione physica. Convincit quia commovet, in Tert. & allubescit, at vix credam illius lectione eos persuaderi quibus sanguis in venis est sedatus, quique adversus præjudicia cauti, non cedunt nisi perspicuitate & evidentià rationum devicti. Uno verbo dummodò placeat & venustè loquatur, quid dicat parum sollicitus est, quasi quis id ritè persuadere possit cujus conscius apud se non est. Persuadet itaque persuasione cæca, quam qui admiserunt, non satis attingunt quo pacto illam admiserint: quasi mens pati deberet sese persuaderi, nisi rem priùs examinatam distinctè cognoscat.

Quid pompam magis sonat, quam idea sapientis ab ipso tradita; sed quid etiam vanitatem, illusionémque magis redolet. Quam nobis tradit Catonis idea, illustrior est quam ut genuina haberi possit: præstigiæ sunt quæ iis duntaxat sucum faciunt qui naturam hominis non norunt. Cato iisdem calamitatibus ac cæteri homines erat obnoxius: ipsum invulneratum dicere mera est hallucinatio. Qui illum istibus petebant, haud dubiè etiam sauciabant; ipsi non erat adamantis durities serro inexpugnabilis, nec rupis robur quod infringere nequeunt undæ, ut id pertendit Seneca. Uno verbo, haud erat sensu expers; nec id dissitetur ipse Seneca, cum imaginatione deservescente, ad ea

quæ

que profert attendit. Lege verba ipsius Senecæ. Itaque non refert, quam multa in illum tela conjuctantur, cum sit nulli penetrabilis, quomodo quorundam tapidum inexpugnabilis serro duritia est; nec secari adamas, aut cadi vel teri potest, sed incurrentia ultrò retundit: quemadmodum projecti in altum scopuli mare frangunt, nec ipsi ulla savitia vestigia tot verberati saculis ostentant. Ita sapientis animus solidus est, & id rotoris collegit, ut tam tutus sit ab injuria, quam illa qua extuli; Sen. cap.5. Tract. Quod in sapientem non cadit injuria.

Quid igitur? nunquid fatebitur sapientem suum ad miseriam posse redigi, cum doloris sensum possit percipere? minime verò, dolor sapientem suum non afficit; doloris formidine non tenetur supra sortunæ vices, hominumque malignitatem sese extulit. Hæc illum anxium

habere nequeunt.

Adsum hoc vobis probaturus, inquit; sub isto tot civitatum eversore munimenta incursû arietis labesseri, & turrium altitudinem cuniculis ac latentibus fossi repente residere, & aquaturum editissimas arces aggerem crescere. At nulla machinamenta posse reperiri, qua benè fundatum animum agitent. Et instà, non Babylonis muros illi contuleris, quos Alexander intravit, non Carthaginis aut Numantia mænia una manu capta, non capitolium arcemve, habent ista hostile vestigium, cap. 6.

Quid tu putas cum stolidus ille Rex multitudine telorum diem obscuraset ullam fagittam in solem incidisse. Ut cælestia humanas manus esfugiunt, & ab his qui templa diruunt, aut simulachra constant, nihil divinitati nocetur, ita quicquid sit in sapientem, protervè, petulanter, superbè frustrà tentatur. cap.4. Inter fragorem

templorum super Deos suos caventium uni homini pax fuit. cap.5.

Non est quod dicas ut foles, inquit ille, hunc sapientem nostrum nusquam inveniri. Non singimus istud humani ingenij vanum decus nec ingentem imaginem mi falsa concipimus sed qualem consirmamus, exhibemus & exhibebimus. Caterum

bic ipfe M. Cato vereor ne supra nostrum exemplar sit. cap. 7.

Videor mihi, pergit, intueri animum tuum incensum & effervescentem: paras auclamare. Hac sunt, qua auctoritatem praceptis vestris detrahant. Magna promittis, & qua ne optari quidem nedum credi possum. Et instà. Ita sublato altè supercilio in eadem, qua cateri descenditis mutatu rerum nominibus; tale itaque aliquid, & in hoc esse suspicion, quod prima specie pulchrum atque magniscum est, nec injuriam, nec contumelium accepturum esse sapientem; & instà. Ego verò sapientem non imaginario honore verborum exornare constitui, sed eo loco ponere,

quo nulla perveniat injuria.

Hinc patet quò fortis Seneeæ imaginatio debilem ipsius abripiat rationem. Qui seri potest ut homines ærumnarum & instrmitatum surum quoridie sibi ipsis consci) tam altos & superbos induere possint animos? Quis mente sanus sibi persuadeat se dolore quo afficitur non lædi? Sed quid nobis Catonem obtrudit Seneca? Certè quantumvis ipsi tribuatur fortitudinis & sapientiæ, eò tamen nunquam devenit ut non dicam atroces populi ipsum invadentis, verberantis & spoliantis injurias, sed vel muscæ aculeum, immotus posser perferre. Si cum invistis quæ ex experientia nostra petimus argumentis

conferas.s

conferas istam Senecæ ratiunculam, quam tamen palmariam effe

ducit, quid ea debilius? Audi egregiam istam rationem.

Validius effe debet quod ladit eo quod laditur, non eft autem fortior nequitia virtute, non potest ergo ladi sapiens. Injuria in bonos non tentatur n'si à malis, bonis inter fe pax eft. Quod si ladi nisi infirmior non potest, malus autem bono infirmior eft, nec injuria bonis nifi à difbari verenda eft, injuria in sapientem virum non cadit. cap.7. Quid si hisce respondes omnes homines esse peccatores ac proinde calamitate dignos; ut id nos docet Religio aut licet nequitia non sit fortior virtute, probos tamen à nequioribus posse viribus superari, ut id testatur experientia?

Epicurus ait lerabil s effe

Epicurus merito quidem dicebat injurias tolerabiles effe sapienti, at iniurias to- Seneca immerito afferuit sapientes injurius non poffe ladi. Virtus Stoicorum ipsis malorum sensum non poterat adimere; cum vera virtus non iniurias non impediat quominus, miseriæ obnoxij commiserationem etiam meeffe, cap 15. reamur. Divus Paulus & primi Christiani Catoni & omnibus Stoicis antecellebant virtute; non negaverant tamen dolores quibus vexabantur ipsos ad miseriam adduxisse, quamvis ad mercedis æternæ spem erigerentur. Si tantum in bac vita sperantes simus, miserabiliores su-

mus omnibus bominibus, inquit Paulus.

Deus solus gratia sua veram solidamque virtutem nobis impertiri, ac folus proinde ad veram solidámque beatitudinem nos perducere potest; verum illam in hac vita nec nobis pollicetur, nec largitur, illam in future fæculo ex ipfius justitia sperare par est,ut mercedem afflictionum quas propter ipsius nomen sumus perpessi, pace illa & requie nunquam interrupta nondum potimur. Ipfa Jesu-Christi gratia vires nobis non suppeditat invictas; nos adhuc miseriæ nostræ sensui permittit; ut nostræ fragilitatis convicti cognoscamus nihil in terra esse quo non possimus lædi; utque injurias nobis illatas ea perferamus patientia quæ ex humilitate & modestia Christiana oriatur, non verò ex superbia & serocitate, quæ in Catonis constantia sele præbebat conspiciendam.

Seneca cap. libri.

Cato colaphum fibi impactum non ægrè tulit; non ultus est; nul-14. einschem lam etiam concessit veniam; sed sibi ullam fieri injuriam arroganter negavit. Ipfius patientia nihil aliud sapiebat quam superbiam & ferocitatem; erat inimicis injuriosa; ipsos enim hac Stoica patientia in belluarum adversus quas irasci indignum est viro sapienti, numerum accenfebat. Hunc erga inimicos despectum non aliunde quam ex maxima sui existimatione oriundum, magnanimitatem vocat Seneca. Mijori animo, inquit, de injuria Catoni illata loquens, non agnovit quam ignovisset. Qua dementia confundit ille magnanimitatem cum superbia, patientiamque ab humilitate sejungit ut eam cum intoleranda prorsus conjungat ferocitate, sed quam blande ejusmodi dementia vanitati hominis, qui cedere ac sese dejicere semper recusat, palpat; & quam perniciosum est Christianis magistri adeò præcipitis, qualis est Seneca, doctrinam imbibere; ipfius enim imaginatio adeò fortis, aded

aded vivida est ut ingenio debiles, & ad sensibiles voluptates propensos frangat, perstringat, ac torrentis instar secum abripiat.

Discant potius Christiani à suo Magistro, se ab impis posse injuris affici, probosque nonnunquam, sic dirigente Providentia, malorum impietati permitti. Jesus-Christus sapientissimus inter sapientes, immò infinità præditus sapientià, à Summi Pontificis Ministro colapho exceptus, non diffitetur se ab isto Ministro fuisse læsum, non irascitur; non ut Cato, ulciscitur; sed utpote veram passus injuriam ignoscit, suos quidem inimicos ulcisci immò perimere poterat; sed cum patientia humili, modesta, nemini, ne vel aggressori injuriosa, mala sibi inflicta tolerat. Cato è contra cum injuriæ sibi factæ ultionem reipsa nec posset nec auderet exigere imaginariam saltem apud se fingit, que sue palpet vanitati & superbiæ; sese suprà nubes mente sublimem fert; hinc homines ut pufillas muscas quæ ipsum nec lædere, nec ad iram provocare valeant, despicit. Figmentum sanè sapienti Catone dignissimum. Ex hoc enim figmento nascitur illa magnanimitas & constantia qua evehitur ad Deos. Hoc pacto humanæ malignitati & violentiæ subductus, illæsus factus est.

Heu demens Cato, qui te virtute tua cæteris mortalibus superio- Sapienta rem evasisse putas! quicquid de te sentiant homines, coram Deo sa- huim mundi pientia tua est mera insipientia, tuámque magnitudinem ipse abo-fulitia est

minatur.

Porrò multifariam infaniunt homines. Alij fe in gallos gallinaceos, nibm aline & in gallinas transformatos fuisse; alij se ad Regni aut Imperij cla- abominatio vum sedere,imaginantur. Alij denique Deorum exemplo arunu duriar, of ante seu independentiam sibi arrogant. Ij quidem insani apud homines 16. audiunt qui sese in gallos aut Reges transmutatos suisse autumant; at verò in eundem insanorum numerum ij non semper referuntur, qui se virtute sua Diis similes factos &'ab omni authoritate & imperio solutos esse credunt. Cur autem de his apud homines idem non sit judicium ac de illis hæc est causa, ut nempe quis insanus habeatur, non sufficit ipsum habere cogitationes per se insanas; necesse est prætereà ut ab hominibus insanæ & ridiculæ censeantur. Insani enim alienam non agnoscunt insaniam, sed viri tantum sapientes; non secus ac sapientes ab insanis tales non existimantur. Ij igitur qui se gallos aut Reges factos fuisse putant infanire existimantur apud homines, quia nemo credere potest galli formam, aut Regiam dignitatem comparatû esse ita facilem. At verò ab omni ævo Mortales ad Deorum conditionem se extolli posse arbitrati sunt. Hanc cogitationem tanquam verisimilem iis semper induxit ipsorum vanitas. Illam à primo parente hauserunt. Quippe ex historia tentationis patet -port-Thas we id sperasse, cum Dæmoni ipsis pollicenti forc ut Deo similes evaderent, (Eritu sicut Dij) obsecundarunt. Ipsæ intelligentiæ purissimæ maximis ornatæ dotibus superbia & on wife ita occæcatæ fuerunt, ut Divinæ authoritatis jugo excusso, Dei thronum occupare conatæ

fuerint. Quis miretur si homines Angelis quoad puritatem & lumina inferiores, iisdem vanitatis motibus ducti caecutiant & decipiantur.

Si magnitudinis & independentiæ tentatione vehementiùs moveamur quam omnibus aliis tentationibus id aliunde non est quam quia illa tentatio rationi & inclinationi nostræ magis indulget, quemadmodum olim magis indulsit rationi & propensioni primorum iparentum, quoniam nostræ imbecillitatis & inopiæ qua rebus omnibus submittimur non semper conscij sumus. Si serpens Parentes nostros compellasset hac præmissa interminatione, nisi de frustu à Deo vobis interdicto comedatis, tu in gallum, tu verò in gallimam transformaberis; ausim certè assere ipsos adeò crassam tentationem exsibilasse; ut nos illam exsibilaremus si nobis obtruderetur. At verò Cacodæmon de aliis per semet judicans, ambitionem & arumusovias amorem.

ansam esse cognovit, qua prehendi & retineri poterant.

Secunda causa quæ afferri potest cur ij qui se gallos aut Regesfactos fuisse putant, insanire credantur; ij verò qui se a quoquam lædi. posse negant, quia dolore superiores sunt, in eundem non referantur numerum, in eo confistit quòd Melancholia Hypochondriaca affecti errores suos omnibus dent manifestos; nemo est qui ipsorum perturbationis testis oculatus esse non possit. Sed, dum Cato asseverat se ictus: inimicorum immota mente accepite, ac omnes injurias quæ sibi posfent inferri susque deque habere; id tanta gravitate, tanta audacia afferit, vel faltem potest afferere, ut vix queas dignoscere an idem. pectore gerat quod habitu externo testatur. Et immotus ille quem præle fert corporis status, constantiæ animi nos certiores facere videtur. Habitus enim externus corporis, internæ mentis, dispositionis ut plurimum index eft. Ita qui mendacia sua audacter & intrepide oggerit, is incredibilia quæque nonnunquam perfuadet. Illa enim audacia efti argumentum sensibile; ac ideò plerisque validissimum & efficacissimum. Pauci funt igitur qui Stoicos habeant infanos, aut saltem impudentes mendaces, quia id quod tenent mente repostum externis non apparet fignis; quibus perquam facile decipiuntur non pauci; præter quam quod ingenita nobis vanitas eò nos facile adducat, uthomini istam magnanimitatem & independentiam affingamus.

Hinc liquido patet errores quibus scatent Senecæ libri esse omnium maxime exitiales & contagiosos, quippe qui sese molliter insinuent, vanitati humanæ palpum faciant, & ad illum errorem cui primos Parentes nostros mancipavit Diabolus quam proxime accedant. Illi errores apud illum Authorem magnificis & præsulgidis circumcinguntur ornamentis, quibus pleraque ingenia facile pelliciuntur; mentem subeunt, totam occupant, obtundunt, & occæcant, non cæcitate quidem quæ miseros illos mortales ad humilitatem & ignorantiæ agnitionem ac illius coramaliis professionem serat; sed cæcitate ex qua oritur superbia; cæcitate quæ salsam quandam præ se sert lucem, qua perstringuntur. Qui hisce superbiæ tenebris semel suerunt persus,

fefe:

sese protinus inter egregia & intrepida annumerant ingenia: quin à cæteris etiam hominibus in eum ordinem collocantur, admirationemque consequentur. Quid igitur hac cæcitate quam ex istis erroribus contrahimus exitialius potest excogitari? Homines enim non modo ita sunt vani, sensibus & affectibus mancipati, ut cæcitatem istam disquirant & affectent, sed eam etiam aliis, communicare conentur. Ex nullo igitur Authore aptius quam ex Seneca poffet demonstrari, quantum sit contagiosa nonnullorum, qui ingeniosi, & fortes habentur imaginatio; quantumque imaginationes illæ fortes & vividæ agant in mentes debiles & parum eruditas; non equidem rationum evidentia & validitate, sed viva quadam & eleganti oras tionis forma, quæ ex imaginationis vi pendet.

Non me equidem latet Authorem illum magnam sibi existimationem inter homines conciliasse, temeritatis proculdubio apud multos infimulabor; quòd de illo tanquam de homine cui nimia sit imaginatio, ingenij verò non satis, loqui ausus fuerim. Verùm illa ipsa, in qua est existimatio; me in hæc impulit verba; non quidem quòd ipfi morose invideam; sed quia ingens illa fama multos excitabit ut errores ejus confutatos expendant. Cum aliquid grave & momentosum profertur in medium, id quantum fieri potest illustrioribus confirmari debet exemplis; Qui Authorem carpit; ipfius gloriæ non rard consulit. Sed ut ut sit, si quid est in Senecæ scriptis quod reprebendam folus in ea non fum sententia; namque ut non paucos hujus faculi viros eruditione claros prætermittam, ante mille & fexcentos annos, aut circiter, Author quidam sagacis judicij observavit Senecam 1. In Philo-1. in Philosophia parum diligentem fuisse. 2. parum judicij & aneiBeias sophia pain ipfius elocutione. 3. ipfius famam potius puerorum amore & impru-rum diliges. denti æstu, quam eruditorum & sapientum consensu invaluisse.

Ernores crassos scriptis publicis prosligare inutile est, quippe qui dixisse judicontagiosi non sint. Frustrà homines moneas hypochondriacos insa- cio alieno. nire, nemo est qui id ignoret. At verò si quos magni faciunt, errant, 3. Si aliqua tum ipsos monere necesse est, ut ab errore sibi præcaveant. Jam autem contemfifet, spiritum Senecæ este spiritum vanitaris & superbiæ manifestum est: 50 confensus Cum itaque juxta S. Scripturam superbia sit peccati origo, initium pec- torum quam cati superbia, spiritus Senecæ non potest effe spiritus Evangelij, nec puerorum ipsius Ethica cum Ethica Christiana quæ sola solida est & vera, amore com-

conciliari.

Omnes equidem Senecæ cogitationes non sunt salsæ & periculosæ. cap.1. Qui recto præditi ingenio Ethicæ Christianæ doctrinam sunt assequuti, ipsum cum fructu legere possunt, eo utiliter usi sunt Viri clari, nec mihi propositum est eos vituperare, qui sese eorum captui qui Senecam æquo pluris pendebant accommodaturi, ex istius Authoris. operibus argumenta deprompferunt ad confirmandam Ethicam Chriftianam, & inimicos Evangelij propriis ipsorum armis expugnandos.

In Alcorano quædam funt non mala, & in Centuriis Nostradami

probaretur. Quintil.1-10. quædam veræ Prophetiæ deprehenduntur. Alcorano unmur ad convellendam Turcarum Religionem, & quis pariter posset uti Prophetiis Nostradami ad convincendos cuosdam Phantasticos, verùm quod in Alcorano est beni non potest sficere ut totus ille liber bonus dicatur; quemadmodùm veræ quædam Centuriarum Nostradami explicationes nunquam efficient ut Nostradamus Propheta habeatur, & qui issis eo sine utuntur libris, ipsos revera probare & existimare meritò dici non possunt.

Frustrà etiam quis laboraret, si ea quæ dixi de Seneca impugnaturus, multas hujusce Authoris sententias afferret, quæ cum solidis Evangelij veritatibus consonarent. In illo quassam esse ejuscemodi sententias non diffiteor, ut & in Alcorano, & aliis impiis libris. Nec est etiam quod quis mihi innumeros obtrudat Authores qui Seneca usi sunt; sunt enim qui libro nonnunquam utantur, sicèt ipsius sutilitatem agnoscant, quia nempe ij quibuscum res ipsis est idem non-

serunt judicium de illo Authore.

Ut tota Stoicorum ruat sapientia unicum duntaxat experientia nec non supra dictis satis confirmatum teneri velim. Nos scilicet corpori nostro, Parentibus, amicis, Principi ac Patrize nexu ita indissoluto adhærescere, ut etiam illum dissolvere nos puderet. Mens nostra corpori, & per corpus omnibus fensibilibus manu adeò porenti unitur, ut unio illa à nobismetipsis interrumpi nequeat. Corpus nostrum pungi nequit, quin totum individuum pungatur etiam & lædatur ; quoniam in co verfamur stata ut hæc mutua harmonia inter nos totos & corcus nostrum sic omnino netessaria sic injuriis, & contumeliis excepti non possumus quin id ægre feramus: Deus enim qui nos ad. id comparavit ut societatem cum cæteris hominibus ineamus, in id omne etiam nos propendere voluit, quod cum nis nos adjungere potest; arque illa propensio est prorsus invicta. Qui se dolore, & contumeliofis verbis superiores effe gloriatur, ita ut its nee lædatur nec irritetur, is certe vana & chymærica jactat. Nemo Mortalium natura fuperior est, nist accedente gratia. Nec ullus unquam extitit Stoicus qui proprio animi robore & constantia, gloriam & existimationem hominum adspernaretur.

Affectus suos affectibus contrariis vincere quidem possunt homines, timorem aut dolorem vanitate possunt superare, hoc est, à suga & querela possunt temperare, cum ob multorum oculos possuos sese conspiciunt, tum gloriæ cupiditate ipsos sussuitate, motus corpozeos quibus in sugam verterentur sissum. Hæc est ipsorum victoria, si id demum victoria dici possit. Hæc est ipsorum libertas, si quis se shoc pacto in libertatem vindicasse putet. Certe potiori jure dicas ipsos ad aliss tyranni partes descisse, vel servitutem ampliasse. Ij scilicet liomines sapientiæ, selicitatis, & libertatis speciem præ se serunt quiedem, sed duram reapse patiuntur servitutem. Unioni naturali quænobis est cum corpore nostro possumus resistere ope unionis qua cum:

cæteris

exteris hominibus conjungimur, quia nempe naturæ possumus resistere ipsius naturæ viribus. Deo possumus resistere viribus à Deo nobis concessis. Sed suapre ingenio nemo potest resistere Deo; natura sine gratia non potest penitus vinci, quia nempe Deus, absit blasphemia dicto,

vinci nequit, fine speciali Dei auxilio...

Magnifică îtaque illa divisio rerum omnium in eas que à nobis non pendent, & à quibus pendere non debemus, videtur quidem rationi consentanea, sed corruptioni ex peccato contracte nequaquem congruit. Cum creaturis ex Dei instituto unimur, sed ab iis omnind pendemus per peccati labem. Cum itaque selicitas cum dolore & anxietate subsistere nequeat, non est quod in hac vita illam speremus beatitudinem; ea, nempe, adducti illusione nos ab iis non pendere, quibus tamen natura nostra sumus mancipati. Omnis nostra selicitas in hisce terris ex side viva & sirma spe oriri debet, que nobis suturam beatitudinem per anticipationem repræsentent; nec possumus ex præceptis virtutis vitam nostram instituere, naturamque domare, nist gratia quam nobis acquisivit Jesus-Christus, sustentemur.

CAPVT V.

De Libro Domini Montagne (Nobilis Galli.)

Iber ille Gallice scriptus cui titulus est * specimina Domini Mon- * Estate de tagne nobis argumento esse potest virtutis quarundam imagina- Montagne. tionum in alias. Tanta enim libertate & rappinia, tanta ingenuitate & vivacitate scribit author ille ut ab ipfius laqueis vix possis te expedire. Negligentia quam de industria consectatur, ita venusta est, ut ab omnibus ametur; à nemine ided contemnatur. Imperiosum ipsius ingenium cordatum sapie virum, unde fre ut venerationem potius: quam odium moveat. Qui liberalem illum, audacem, & viris nobilibus propriu agendi seu loquendi modum cum aliqua eruditione cojungere didicit in ingenia tanta agit efficacitate, ut de quacunque re judicet, in admirationem pariter & affenfum adeo præcipitem rapiat, ut examini sæpissime non detur locus, immo ne intellectui quidem dicta assequendi tempus. Dominus Montagne rationibus non persuadet, quippe qui nullas unquam rationes, nisi invalidas, & debiles afferat. Et revera nullis inter ratiocinandum nititur principiis; Ex principiis conclusiones nullo deducir ordine quippe sententia ex historia aliqua. deducta nil demonstrat : Fabella nil probat : duo Horatij versus autapophtegma Cleomenis & Cælaris viros sanos non debent persuadere; ipsius tamen specimina nil aliud sunt præter rapsodiam Hiltotiarum, fabularum, fententiarum, distichorum, & apophtegmatum.

Eo quidem confilio legendus non est D. Montagne, ut in co ratio-

cinia invenias; non ratiocinatur, indulget tantum genio suo; id fibi solum dat negotij, ut placeat, non ut doceat; si animi gratia ab omnibus legeretur, non esset ita damnosus. Sed ubi semel quid juvat ab ipsius amore temperare, & alimentis palato suavibus non uti difficile est. Qui Authoris cujusdam lectione delectatur, in ipsius ut plurimum sententias descendit, aut ex iis aliquid saltem sugit quod ideis suis confusionem & obscuritatem obducit.

Sed præter periculum erroris ex libro D. Montagne contrahendi; voluptas quæ ipsius lectione percipitur, plus quam vulgo putatur flagitiosa est. Ista enim ex concupiscentia orta, illicitos affectus gignit & fovet. Nam stylus istius Authoris nos ideò tantum juvat quòd sen-

sûs afficiat, & modo quodam impercepto affectus excitet.

Hæc circa D. Montagne, ficut & circa aliorum Authorum stylum qui nobis tantum arrident propter secretam cordis corruptionem, sigillatim demonstrare non foret inutile, sed præterquam quod id non est instituti nostri, sermo longiùs producendus esset. Intereà tamen si quis ad mutuam idearum & affectuum de quibus mentio habita est analogiam attendere velit, ut & ad id cujus intra se ipsum conscius est, dum librum aliquem ornate & eleganter scriptum legit, is nullo agnoscet negotio, se eo Authore magis delectari qui affectibus suis & ingenio magis accommodatus est. Si genere sublimi, Nobili, & libero stylo delecterur, id ex eo est quod vanitate laborans ad exaltaeionem & imperium aspiret. Si ex libris molli, & effeminata penna conscriptis voluptatem percipiat; id etiam non aliunde est quam ex eo quod ad mollitiem & voluptatem fit pronus. Verbo; Ex rerum sensibilium amore & sensu duntaxat, non verd ex veritatis perceptione nascitur admiratio & impotens amor quo erga nonnullos Authores etiam inviti ducimur. Sed ad D. Montagne redeamus.

Iphus admiratores causam admirandi ni fallor afferunt, quod ju-*Pédantisme dicio polleat, & maxime abhorreat ab isto * ingenio quod puerilem & scholasticam sapit servitutem, quodque naturam & infirmitates humani ingenij scrutatus, mirum in modum detexerit. Si igitur oftendero Dominum Montagne cum sua parrhesia ab illo ingenio servili & magisterium affectanti immunem non fuisse, ingeniumque humanum parum cognovisse, certe ostendero ipsius admisatores non rationibus evidentibus, fed imaginationis istius Authoris vi, in admira-

tionem fuifle raptos.

Ingenium illud puerile & scholasticum de quo suprà, si missis omnibus æquivocationibus, rationem & usum consulas, in iis reperitur * qui falsam & insulsam eruditionem ostentaturi innumeros Authores undique corradunt quos indiscriminatim citant; qui auram popularem captaturi loquuntur eo tantum fine ut loquantur; quique apophtegmata & historiarum scopas dissolutas confuse congerunt, ut probent, aut fingant sese probaturos ea quæ solis rationibus probari poffunt.

Mins

* Pédans.

Istius characteris homines, ratione sua utentibus opponuntur, ac cordatis viris ideò potiffimum funt odiofi, quòd rationi adversentur. Q ippe viri ingeniosi ratiociniis gaudent, nec eorum qui rationis usum non admittunt colloquium possunt ferre. Jam verò homines illi. quos descripsimus nec possunt ratiocinari quia sunt ingenio exili & falsa eruditione repleto, nec volunt, quia senserunt se à nonnullis pluris æstimari, dum Authorem incognitum aut veteris alicujus sententiam afferunt, quam cum ad ratiocinia sese accingunt. Ipsorum igitur vanitas sibi gratulans ob venerationem illam quæ ipsis defertur, efficit ut ad omnium scientiarum inustratarum, quæ admirationem vulgi pariunt studium, animum appellant,

Istius igitur farinæ homines, vani sunt & arrogantes, felici memoria, parvo judicio præditi; in laudandis Authoribus, proferendisque sententiis prompti & fæeundi; rationibus validis destituti. imaginatione vivida & exspatiante, sed inconstanti, inordinata & mo-

dum observare nescia pollentes.

His positis D. Montagne istius fuisse commatis non obscure patebit. Hic enim de * Doctoribus togatis feu ludimagistris non agitur; istud *Pédans 1. infulfum ingenium quod falfam & puerilem oftentat eruditionem longuerobe. togæ non alligatur. Dominus Montagne poterat quidem togå quam aded aversabatur non indui, sed suis sese expedire vitiis tam facili negotio non poterat: in id quidem incubuit ut quandam in verbis & actionibus libertatem & ingenuitatem acquireret; sed judicio suo recte dirigendo non studuit, aut nequiequam studuit, ingenium igitur suum ea adornavit eruditione, quæ scholam quidem non saperet, fed inani, vana & futili, dum rationem excolere, judicium firmare. ac viri cordati virtutes fibi comparare neglexit.

Dni. Montagne liber tot continet vanitatis, & fastus Authoris sui argumenta ut iis notandis immorari forsan videatur inutile. Quis nisi. insana prætumidus sui æstimatione sperare audeat quosdam fore qui librum non parvum legere dignentur, ut aliquam babeant ingenit & indolis authoris cognitionem. Certe verifimile est D. Montagne dum id sibi proposuit se virum non vulgarem, & penitus extraordi-

narium credidiffe.

Omnes creaturæ ad id necessario tenentur ut eorum mentes quose ad sui adorationem pronos deprehendunt, ad summum numen quod folum adorandum est, erigant ; Immò ex Religionis præscripto permittere non debemus, ut mens & cor humanum soli Deo comparatum, circa nos occupetur, & in nostri admiratione aut amore defigatur. B. Johannem ad pedes Angeli Domini provolutum Angelus iple affurgere juffit. Confervus tuus fum ut tu, & fratres tui. Deum adora. Soli Apocag. 100. Dæmones aut ipsorum nequitiæ participes ambiunt adorationem. Jam autem exigere ut homines circa varias ingenij affectiones, cogitationésque nostras meditandas occupentur; quid aliud est nisi adorationem non externam modo, sed internam & veram aucupari? eamque: adorationem

adorationem flagitare, quam Deus meritò sibi tribuendam Adorato-

ribus præscribit in spiritu scilicet & veritate.

Dominus Montagne librum eo duntaxat conflavit fine ut sese variasque ingenij affectiones & inconstantias depingeret, id in Præsatione ad lectorem in omnibus editionibus præmissa ipse non dissitetur. Memetipsum pingo, ipse sum libri mei materies. Nec certè id obscurè patebit lectori hujusce libri. Nullum enim in toto libro extat caput in quo ab argumento suo non digrediatur de se loquuturus; immò ipse Capitum integrorum argumentum unicum est. Jam autem si librum suum secit ut in eo se pingeret, certè ipsum publicavit ut ab aliis legeretur; aliorum igitur oculos & attentiones in se voluit convertere; licet ipse dicat, non aquum esse otio in re tam seivola & vana abuti. His verbis seseipsum jugulat, si enim aquum non judicasset tempus malè consumere in legendo l.bro suo, certè ipse ab absurdo se purgare non potuisset, dum illum excudi curavit. Unde infertur illum aut aliud dixisse, aliud verò cogitasse, aut malè se gessisse dum librum suum typis commissit.

Faceta sane suam vanitatem prætexit ratione, dicendo se in cognatorum & amicorum gratiam tantummodo scripsisse. Si res enim eo se habuisset modo, cur librum illum ter edi curasset ? certe una editio fuis cognatis & amicis sufficiebat. Cur præterea librum suum in ultimis editionibus multis auxit, nihilque unquam ab illo detraxit, nist quia fortuna suis adspirabat votis. Addo, inquit, non emendo, qui enim librum suum publici fecit juris, nullo amplius in ipsum jure,mea quidem sententia, potiri debet in alio libro meliora dicat si potis est, sed opus à se venditum non contaminet. Ex istis bominibus comparandum nibil effet ante obitum, rem seris apud se reputent, priusquam prodeant in medium, quid est cur ita festinent? Liber meus semper est unus & idem, &c. Suum igitur cæteris hominibus oppigneravit & destinavit librum æquè ac cognatis & amicis. Verum licet cognatos duntaxat & amicos scriptis suis sibi devincire & in sui imaginem à se factam ipsorum mentem & cor per totum temporis spatium quod in illo libro perlegendo infumi debet convertere fuisset conatus, certe vanitas ipsius excusationem facilius non admitteret.

De seipso sæpiùs loqui non est viri sapientis, at verò sese ut solet. D. Montagne perpetuis decantare laudibus, impudentiæ seu potiùs insaniæ species est. Ita enim non modò adversus humilitatem Christia-

nam, sed etiam adversus rectam rationem peccatur.

Homines ad id constituti sunt ut una vivant societatésque civiles ineant; sed notandum est privatos ex quibus constat societas, sese ut ultima corporis quod constituunt membra haberi ægrè serre. Non mirum itaque si illi homines qui sese laudant, supra alios se efferunt, cæterósque ut ultimas societatis partes habent, dum se potissimas & honorisicentissimas esse existimant; odium omnium, pro amore & existimatione in se moveant.

Vanitate igitur imprudenti & ridicula perpetuis sese laudibus effert D. Montagne,

D. Montagne, sed vanitate adhuc incolerabiliori sua describit vitia. Si enim ad rem attendas facile comperies ipsum ea tantum pandere vitia ex quibus propter sæculi corruptelam gloriam & decus aucupantur homines; ea sibi imputare non dubitat vitia quæ ipsi generosi & liberalis ingenij famam postunt conciliare; idque eo consilio ut per illam vitiorum confessionem quæ speciem ingennitatis præ se fert fidem facilius consequatur, dum laudes suas prædicabit. Non immerito certe 1. ;. c. 13. dixit propriam laudem & proprium contemptum ab eadem arrogantia sepe nasci. Id hominem sui plenum designat, & D. Montagne dum sua patefacit vitia, longe majori mea quidem sententia arguitur superbia, quam cum virtutes suas prædicat, quis enim illam ferat superbiam qua quis ex vitiis suis gloriæ non verò humilitatis argumentum fibi facit. Minus impatienter feram hominem quem sua profiteri crimina pudeat, qu'am illum qui ea palam prædicare audet. Ac fanè nemo est, opinor, qui petulanti & Christiano parum digna, qua vitia sua describit D. Montagne, audacia non indignetur. Verum alias ipsius

ingenij qualitates expendamus.

Si ei fides sit adhibenda, nullo negotio persuadebimur, issus me- 12 cap. 10. moriam nullius rei fuiffe capacem, labilem, ac infidelem, ipfius verò judicium fuiffe l.1 cap. 24. eximiam & firmam. Si tamen ipfius ingenij sciagraphiam quam nobis 1.2. cap.17. delineavit, hoc est totum librum consulas, aliud plane senties. Nullum, inquit, mandatum suf iperem nift effent mibi pugillares, fi oratio paulum longa he mibi babenda, eo necessitatis adducor ut dicenda verbo ad verbum memoria mandem, & ad unquem edifcam; fin minus omni defitutus decore & confidentia perpetuo titubarem, aliquid vity ex memoria mea semper reformidans. Qui potest longam orationem verbo ad verbum & ad unguem ediscere, ut habitum externum eleganter queat componere, an memorià poticis quam judicio carere videtur? Quis etiam ei credat hæc de se dicenti? Famulos meos suis ministeriis aut patria designare cogor, quia nomina propria vex possum retinere, & si diù adhuc in vivis maneam, nominis etiam mei forsan non meminero. Viculi dominus qui orationes integras ad unguem potest addiscere, tantamne habet domi ministrorum turbam ut ipsorum nomina retinere nequeat ? Qui rure inter agrestes natus & educatus fuit , qui curis implicatur domesticis; quique ipse profitetur, se in en non effe sententia ut illa adspernetur & negligat qua sub pedibus jacent, que pra manibus babenus que ad usum vite potissimum pertinent. An is potest oblivisci nomina Gal- 1 12.02p.17. lica famulorum suorum; num, ut id de se ait, plerasque quious utimur monetas, differentias seminum in terra aut in granario, nist sint manifestissima, ac principia etiam facillima agricultura qua vel pueri norunt, quid exempli gratia fermentum pani conficiendo inserviat, quid sit, vinum in cupa sinere ut confervescat, potest ignorare? cum tamen memoriam habeat Antiquorum Philosophorum nominibus & principiis refertam, ideis, exempli gratia, Platonicis, atomis Epicureis, pleno & vacuo Leucippi & Democriti, aqua Thaletis, infinitate natura Anaximandri aere Diogenis , numeris & symmetria Pythagora , 1.3. eap. 13. tufinito Parmenidis, uno (seu unico) Musat, aqua & igne Apollodori, partibus

similaribus Anaxagora, discordià & amicina Empedociu, igne Herachin, & c. An is judicium suum supra memoriam meritò potest jactare, qui in tribus aut quatuor libri sui paginis plusquam quinquaginta diversorum Authorum nomina & opiniones recenser, qui librum suum variis respectit historiarum fragmentis atque indigestis Apophregmatibus, qui de se ait, Historiam & Poessin argumenta esse genio suo peridonea, qui perpetuis implicatur contradictionibus & in eodem capite; dum de rebus quarum certissimam sibi arrogat notitiam; hoc est de ingenij sui dotibus & assectionibus loquitur?

Fateamur ergo D. Montagne oblivione præstitisse, quandoquidem id ipse nobis asserit, nosque id de ipso sentire exoptat, ac præcipuè quandoquidem id veritati omnino non repugnet. Nosimus laudibus quas ipse sibi tribuit decepti credere, ipsum magno judicio & eximia polluisse ingenij sagacitate. Isto enim-præjudicio in errorem lapsii opinionibus saliis & damnosis quas imperiosa obtrudit procacitate, quibusque debil s obtundit, assensum æquo secilius præberemus.

Laus que secundo tribuitur D. Montagne, ex co desumitur quod'ingenium humanum optime cognosceret, intimos ipsius recessos, naturam, proprietates penitus serutaretur, ipsins denique vim & imbecillitatem, vicia & virtutes ac quicquid de co cognosci potest perspiceret. Videamus an ista elogia tam larga manu ipsi june tribuamur.

Qui scripta D. Montagne persegerunt, non ignorant ipsum Pyrrhonilmum affectaffe, atque ex generali circa omnia dubitatione gloriam quæfiiffe. Prfafe certe ret cujufpiam nomie, inquit, certum eft tefis monarm maxima fialitie Omnexine incertitudi is, nec ullos ad fiultitiam magis accedere er à Philosphia magis recedere existimes quam Platonis Philodoxos. Tot è contrà laudibus effert Pyrrhonios in codem capite, ut ipfum iffius fuisse setta omnem dubitationis aleam positum sit. In ils versabatur temporibus, quibus qui cordati & elegantis hominis laudem am-Biebat, de cunctis dubitare necessum habebat. Ingenij præterca fortirudo quam affectabat, ipfum ad illas adducebat opiniones : Itaque illum Academicum fuisse supponendo, nullo negotio summæ convincetur inscitiæ, non modò circa ingenij naturam, sed etiam circa: quodlibet aliud. Cum enim scire & dubitare inter se toto colo differant, certe si Academici vercecs fint, cum affeverant se nihil scire omnium maxime ignari merito haberi poflunt. At verò illi non modò omnium furt maxime ignari, opinionum etiam ineptiffmarum vindices funt acerrimi. Si quid enim certiflimum & apnd omnes universe acceptum sit id non modo resputat, sed eodem imaginationis impetu de rebus incertissimis, & à probabilitate maxime alienis decidere audent. Hoc vitio manifesto laborat D. Montagne; itaque necessario dicendum est ipsum non modo naturam ingenij humani ignorasse, fed etiam circa illud erroribas crassifimis impeditum fuiffe, fi faltem ur debuit, id scriptis exaraverit, quod in mente habebat reconditum.

Quid enim de illo sentias qui spiritum cum materia confundit; sen-

Lis c. 12.

tentias Philosopherum circa mentis naturam ineptissimas ita refert ut eas non modò non contemnat, immò dicas potius ipfum abfurdiffimis calculum adjicere; immortalitatis anime non sentit necessitatem; iplamque non credit à ratione humana posse capi; & argumenta quæ pro illa mentis immortalitate efferuntur habet pro somniis quæ desiderium illius immortalitatis excitat in nobis : Somnia non docentis fed optantis ; qui hominibus succenset quod sefe à cateris rebus conditis segre- 1.2. c. 12. gent , & à brutis distinguant : quæ fociorum feu fratrum adinftar nobis adjungit : quæque autumat sese mutuò intelligere, inter se colloqui, ac nos irridere, ut ipla ridemus : qui plus discriminis interesse credit, inter hominem, & hominem, quam inter hominem & brutum : qui etiam araneis tribuit , deliberationem , cogitationem & conclusionem : ac denique qui postquam desendit dispositionem corporis humani nulla in re præcellere dispositioni belluarum, hanc tamen lubens amplectitur fententiam , nec ratione , nec ratiocinio , nec mente nos cateris animalibus praftare , fed oris forma , colore renidenti , egregiaque membrorum difositione ; quibus prarogativis longe postponenda sunt, intelligentia, prudentia, & alia virtutes, &c. An is qui opinionibus omnium maxime insulfis fretus concludit, non recto ratiocinio, fed superbia & pervicacitate hominem fese supra catera animalia extollere. An is, inquam, accuratam ingenij humani notitiam habuitse censendus eft.

Verum unumquemque pro meritis habeamus,ac genuinum ingenij D.Montagne tradamus characterem, debili equidem erat memoriâ, judicio adhuc debiliori : sed ambæ illæ dotes non constituunt apud homines elegantiam ingenij, imaginatio egregia, vivax, vasta elegantis bellique ingenij famam conciliat. Vulgus id æstimat quod nitet, non verò quod solidum est, quia nempe id exoptat magis quod afficit sensus quam quod rationem edocet. Si igitur imaginationis præstantia pro iphus ingenij præstantia sumatur, D. Montagne præstanti immò præstantissimo præditus ingenio dici potest. Ipsius ideæ falsæ sunt, sed egregiæ; ipfius formulæ loquendi normam excedunt, sed audaces funt & amœnæ; ipfius fermones ad rationis amuslim non expenduntur, fed ex felici oriuntur imaginatione. In toto ipfius Libro aliquid fingulare micat, quod maxime allubescit, dum aliena pro suis usurpat, ipsius apographa dicas esse autographa & archetypa, tanta ipsi est imaginationis vis & industria ! Ea denique omnia habet in promptu quæ ad placendum & pelliciendum idonca funt; nec obscure, opinor, demonstravi ipsum apud tot homines admirationem sibi conciliare, non ipforum rationem argumentis evidentibus convincendo, fed ipforum ingenium vi imaginationis imperiofa & victrici ad intentum fuum inflectendo.

CAPVT VLTIMVM.

* Sorciers 1. De Sagis * & veneficis imaginariis, seu de iis qui imaginationis par imagivi sese fascinatos & fascinantes credunt , & de Lycantrhopis. nation. 11. Concluduntur duo primi Libri.

> N Ihil est in quo vis imaginationis magis stupendam se præbeat quam in ingenti illo lemurum, dæmonophaniarum, sascinorum, characterum Magicorum, incantamentorum, lycanthroporum, ac omnium in genere quæ à Cacodæmonis potestate pendere credun-

tur timore quo nonnulli tenentur.

Nihil est formidabilius ac terribilius menti, quodque in cerebro altiora imprimat veftigia, quam idea potestatis alicujus invisibilis. in id perpetuo intenta ut nos, ipfius viribus impares, lædat. Quicquid. hanc ideam excitat nunquam fine terrore & anxia curiofitate exauditur. Homines rerum novarum & infolentium avidir terrificas illas. * Sorriers potentiæ & malignitatis * præstigiatorum seu venescorum historias narrant cum voluptate; ipsos aliis hominibus ac etiam sibimetipsis hujuscemodi fabulis terrorem incurere juvat. Non mirum itaque est fi ejulmodi fascinatores sint adeo frequences in regionibus normullist in quibus hæc opinio conventuum Magorum, qui Sabbatha dicuntur, nimis invaluit, apud hofce populos fabulæ omnium ineptissimæ circai fascina & incantamenta habentur historiæ auchenticæ ; immò in illisi regionibus infanos & Phancafticos quorum imaginatio tam hifec.fabulis quant proprià cordis corruptione perturbata fuit.; pro veris veneficis aut magis comburere non dubitant;

> Non-me later complures fore; qui ægre ferant, quod pleraque veneficia imaginationis vi audeam tribuere; homines gaudent rebusi terrificis; iis succensent qui ipsos ab errore depellere conantur; ægris: imaginariis similes, qui præscripta à Medicis ipsis aliquid sunestioftendentibus remedia fedulo & religiose observant. Superstitiones: haud facile profligantur, nec impune impugnantur. Illa denique propensio qua ad sidem Dæmonographorum deliriis adhibendam impellimur ab eadem causa oritur & fovetur quæ efficit ut superstitios fint pertinaces, uti facile est probatu. Nihilominus tamen liaud abs re forsan erit sic brevi describere, quo modo ejusmodi opiniones,

meo quidem judicio invalescant.

Pastor seu opilio in ovili narrat post cœpam coram uxore & libe-* ausabbat. ris quæ gesta fuerunt in * conventu Magorum, seu in Sabbatho. Cum autem ipfius imaginatio vaporibus vini fatis jam æftuet; & fe multoties huic imaginario conventui interfuisse autumat, de co energice: & vivide loquitur. Ingenita Pastori eloquentia, cum apta totius fa-

milia

miliæ dispositione ad rem adeò novam & terribilem accipiendam conjuncta, ingentia fine dubio edere debet vestigia in imaginationibus debilibus, nec heri potest quin mulier, & tenelli liberi his auditis obstupescant, toti occupentur, ac convincantur. Maritus est & parens qui ea narrat quæ iple vidit & fecit ; à suis amatur & colitur ; cur ipsifidem non adhiberent? Idem per multos dies repetit Pastor. Vestigia imaginationis matris & liberorum magis & magis crescunt. Iis assuefucti, metugue excusso, convictio remanet; ac ipsos denique Sabbathum adeundi remque suis oculis usurpandi incessit cupido : sese ungunt : dein compositis in lecto membris, istà cordis dispositione ipsorum imaginatio effervescit; vestigia ipsorum cerebro à Pastore impressa, fatis adaperiuntur ut, per somnum, omnes ceremoniæ Magicæ sibi descriptæ motûs, tanquam præsentes & extrinsecus excitatos judicent. Postquam expergefacti surrexerunt sese mutud interrogant, ac fibi mutuò quid viderint narrant. Hoc modo vestigia visionis confirmant, ac qui inter eos imaginatione pollet fortiori, intra paucas noctes imaginariam Sabbathi historiam conflat. Hoc pacto Pastor penitos fecit * veneficos, qui longe plures aliquando inflituent, fi ima- * Sorciere? ginatione forti & vivida præditi, ab ejulmodi fabulis narrandis præ: timere non terreantur.

Multi sæpe exciterunt venefici sinceri, hoc est, qui se revera tales existimabant, qui omnibus ingenue nuntiabant, se Sabbathum frequentare ; idque tam alte imbiberant, ut quamvis multi postquam prope illos pernoctassent affirmarent ipsos è lecto non egressos fuisse,

ab illa tamen opinione dimoveri non poterant.

Nemo est qui nesciar fabulas lemurum & spectrorum ita terrere infantes ut foli & in tenebris manere non possint. Tunc enim cum cesebrum nultis afficiatur vestigiis à parte objectorum præsentium, vestigium ipsorum cerebro fabulæ ope impressum, deintegrò aperitur nec rarò adeò vehementer ut spectrum descriptum sibi adesse judicent, Ejusmodi tamen historiæ ipsis-non obducuntur nisi tanguam fabulæ; Qui illas narrant eum non præ se ferunt externum habitum qui in veris historiis narrandis geri soler, immò narratio sape languida. & frigida est. Non mirum igitur est quòd qui se Sabbatho interfuisse credit, quique ideò rem confidenter ac vivide narrat, nonnullos fibi maxime addictos adeò facile persuadeat circa omnes quas describit circunstantias, & vestigia suis similia in ipsos transmittat.

Dum homines nos alloquuntur, cercbro nostro vestigia iis quæ habent similia insculpunt. Si alta habent eo loquuntur modo quo alta: etiam nobis indere poilint veftigia; nos enim alloqui nequeunt, quinetiam nos fibi fimiles aliquatenus efficiant. Infantes in utero materno nil aliud vident quam quod videt mater; atque etiam ex utero egressi: pauca inraginantur quæ à parentibus non producuntur; homines enim wel sapientissimi imaginationem alienam, hoc est, opinionem, & con-Metudinem, ducem potius sequentur quam rationem. Itaque in lociss

ubi comburuntur venesci, ibi m iltos venescos reperiri necesse est, quia, nempe, in iis locis veri creduntur esse venesci, se ista opinio variis qui circa illos habentur sermonibus magis magisque consirmatur: ipsos plestere desmant; instar insanorum habeant; tandem set ut nulli amplius reperiantur venesci. Qui enim tales sunt per imaginationem suam inordinatam tantum, quorum procul dubio maximus est

numerus, errores suos abdicabunt.

Veros venescos morte piectendos esse extra dubium est; nec ij etiam qui imaginationis vi tales sunt penitus insontes haberi debent, quoniam ut plurimum se venescos esse sibi persuadent quia ea sunt cordis dispositione ut Sabbathum frequentare cupiant, ac sese ea de causa aliquo illiverint unguento. Sed dum in omnes illos nesarios indiscriminatim animadvertitur, vulgaris persuasio invalescit, venescorum imaginariorum numerus adaugetur, atque hoc pacto innumeri misere pereunt & damnationi æternæ addicuntur. Sapientissime igitur multa Parlamenta pænas non sumunt de venescis; in terris ipsorum jurississionis ejusmodi homines longe pauciores reperiuntur; & seleratorum invidia, odium, ac malignitas id criminis prætendere non possunt ut innocentes opprimant.

* Lycanthroporum, seu hominum in lupos transformatorum metus, non est chimæra minus ridicula. Aliquis imaginationis perturbatæ impetu eò vesaniæ adducitur, ut singulis noctibus se in lupum transmutari credat. Hoc imaginationis errore ad ea facienda disponitur quæ lupi facere solent, aut quæ ab ipsis sieri audivit: domo igitur media nocte exit, per vicos grassatur, in obvium infantem irrumpit, ipsum mordet & malè mulcat. Plebs verò stupida & superstitiosa arbitratur fanaticum illum reverà in lupum evassisse. Quia nempe infelix ille id ipsemet credit, sique nonnullis clam in aurem insusurravit qui

rem silentio premere non potuerunt.

Si ea cerebro vestigia, quæ homines persuadent se lupos sactos suisse sacilè possent imprimi; si per vicos noctu errare atque in eundem modum quo malè feriati illi lycanthropi debacchari, cerebro penitùs non perturbato, æque sacile esset, ac sacile est sabbatho interesse per noctem, somno non interrupto, egregiæ illæ metamorphoseon hominum in lupos historiæ eosdem prorsùs nanciscerentur essectus ac historiæ de Sabbatho, nec pauciores haberemus lycanthropos quàm venesicos. Verùm persuasio illa qua quis se in lupum fuisse transmutatum credit, perturbationem cerebri supponit quæ longè dissiciliùs producitur, quam perturbatio hominis qui se in Sabbathum convenire duntaxat imaginatur; hoc est, qui per noctem ea se videre arbitratur quæ actu non existunt, quique expergesactus somnia sua à cogitationibus quas interdiù habuit distinguere non potest.

Non rard contingit ut per quietem nonnulli somnia habeant aded vivida, ut expergesacti illorum exactè recordentur, quamquam somnium illud non versetur circa terribilia, non difficili igitur negotio

nonnulli

galoux.

nonnulli poffunt sibi persuadere se Sabbatho interfuisse; ad id enim

satis est, fi cerebrum vestigia per somnum facta conservet.

Præcipua causa cur somnia nostra pro rebus actu existentibus non habeamus, inde est quòd non possimus somnia illa colligare cum rebus inter vigilandum agitatis; hinc enim mera esse somnia comperimus. Jam autem venesci imaginarij hoc neutuelo non possumt judicare an ipsorum Sabbathum nil sit præter merum somnium. Sabbathum enim seu Venesicorum conventus nunquam habetur nisi noctu, & quæ in Sabbatho agitantur nullo possumt colligari vinculo cum cæteris diei actionibus. Inter isthæc nihil est commune. Moraliter igitur impossibile est ut hoc pacto ab errore expediantur. Nec etiam necesse est ut quæ venesici imaginarij per Sabbathum vidisse putant, inter se connectantur ordine quodam naturali; eò enim majorem realitatem habere creduntur, quò imagis sabent absurditaris & consusionis. Sussicit igitur ad eos decipiendos, ut ideæ rerum in Sabbatho gestarum sint vividæ & terriscæ; quod necessariò continger, quia ibi nova, insolentia, & inustrata prorsùs agitari creduntur.

At verò ut quis se in gallum, capram, supum, bovem transmutatum suisse credat, tanta opus est imaginationis perturbatione, ut id non nisi rarò admodùm contingere queat. Ejusmodi perturbationes aliquandò tamen accidunt, sive sit pæna divinitus inslicta, ut id refert Scriptura de Nabuchodonozor, sive exundante in cerebro melancholià

ut id observant Medicorum-filij.

Quanvis perfuasum habeam veros venesicos esse perquam rarissimos, Sabbathum merum esse somnium, & Parlamenta seu Curias quæ delationes * venesici) resperint ad æquitatem magis accedere, nolim tamen negare posse dari venesicos seu fascinantes, incantamenta, fascina, &c. Diabolumque interdum suam exerere potentiam in homines speciali Dei permissione. Sed Scriptura sacra nos docct regnum Satanæ suisse eversum; Angelum cœli Dæmonem catenis vinctum in abyssum detrussisse, unde non emerget nisi in sine mundi; Jesum - Christium hunc sortem armatum armis spoliasse, tempúsque advenisse, quo Princeps

mundi è mundo eliminatur.

Usque ad Servatoris adventum regnaverat quidem, atque etiam num hodie forsan regnat in iis locis ubi Servatoris cognitio nulla habetur; at nullo jure nullaque potestate in regenitos in Christo amplius potitur. Ipsos nequidem potest tentare, nisi Deus permittat, nec permittit, nisi sideles tentationem possint vincere. Ij igitur Diabolum nimio dignantur honore, qui historias narrant tanquam ipsius potestatis argumenta, ut saciunt novi quidam Dæmonographi, quippe ejusmodi sistoriæ Dæmonis timoremineutiunt infirmis. Adspernandi Dæmones sunt ut spernantur carnisces. Coram Deo duntaxat tremendum est. Ipsius sola potentia timenda. Ipsius judicia debent formidari, nec aditam legum & Evangelij ipsius contemptu provocandus est. Is sanè attentione nostra dum loquitur, aut cum quis de ipso verba sacit, dignus est. At verò cum homines de Dæmonum potestate mentionem apud.

Sorcellerie

nos habent, trepidare & obstupesieri ridiculum est. Metus noster Adverfario gloriosus est. Venerari & metui gaudet, sibi congratulatur, cum

mentem nostram coram ipso deprimimus.

Dun primi Libriconclu duntur,

Porrò huic secundo libro finem imponendi jam tempus est. Ex iis igitur quæ hoc & præcedenti dicta sunt observatum velim. Primò omnes cogitationes quas mens habet per corpus & ut ita dicam dependenter à corpore, esse tantùm in usum ipsus corporis. Secundò, eas omnes esse falsas & obscuras. Tertiò, eas in cum usum duntaxat esse institutas ut nos bonis sensibilibus ac iis omnibus quæ ea nobis conferre possunt, uniant, istámque unionem nos in errores innumeros ærumnásque lugendas injicere; licèt non semper hasce miserias sentiamus, quemadmodùm non cognoscimus errores è quibus oriundæ sunt. Ecce hujusce rei exemplum omnium maximè insigne.

Unio qua cum matribus conjuncti fuimus in ipsarum utero, quæ strictissima est omnium quas cum hominibus habere possumus, maxima etiam nobis attulit mala; nempe peccatum, & concupiscentiam omnium ærumnarum nostrarum originem. Unionem tamen illam non minus arctam suisse, corpus nostrum ut par est conformarctur, oportuit.

Huic unioni que nativitate nostra interrupta suit alia successit, qua liberi cum parentibus & nutricibus conjunguntur; hec secunda unio minus stricta suit quam prima ideò minus nobis attulit mali, ad id solum nos induxit ut parentes & nutrices in omnibus imitaremur issque crederemus. Hanc secundam unionem, non quidem ut primam ad corporis conformationem, sed tantum ad ipsius conservationem, ut omnia cognosceremus que isti conservationi conducere possunt, & corpus ad motus hisce rebus comparandis necessarios disponeremus, nobis necessariam suisse manifesto patet.

Unio denique, qua cum cæteris hominibus nunc conjungimur, nobis etiam valdè noxia est, quamvis æquè stricta non sit, quippe quæ corporis conservationi sit minùs necessaria. Ex hac enim unione sit, ut opinione vivamus quæ apud cæteros homines æstimantur & amantur, æstimemus etiam & amenus; etiam conscientià nostra & ideis quas de rebus percepimus repugnantibus. Hic non loquor de unione qua cum mente aliorum hominum conjungimur, ista enim unio eruditioni nostræ potest inservire. Sermo tantum est de unione sensibili quæ exstat inter imaginationem nostram & habitum externum eorum quibuscum res nobis est. Hinc igitur liquet omnes cogitationes quas per corpus & à corpore habemus esse falsas, & eò perniciosiores menti, quo corpori utiliores sunt.

Quæ cùm ita fint, in id nos incumbere par est, ut ab illusionibus sensum, imaginationis phantasmatis, & impressioni imaginationis alienæ
in nostram, nosmet liberemus. Omnes consus ideas, quas hausimus ex
servitute in qua corpus nostrum nos detinet, respuamus, solásque ideas
claras & evidentes quas mens excipit unione quâ cum verbo, aut sapientia, & veritate æterna conjungitur; ut id Libro sequenti de intellectu seu mente pura, sumus exposituri, admittamus.

D E

INQVIRENDA VERITATE.

LIBER TERTIVS.

DE INTELLECTU SEU MENTE PURA.

CAPVT PRIMVM.

I. Sola cogitatio essentialis est menti. Sentire & imaginari nihil aliud suni prater ipsius modificationes. II. Omnes non cognoscimus modificationes quas mens potest suscipere. III. Ista modificationes diversa sunt à cognitione nostra & amore nostro, immò ipsas non semper sequuntur.

U JUSC E tertij Libri materia paulò ficcior, & sterilis videbitur. In co examinatur mens in se ipsa considerata, ac sinc ullo respectu ad corpus, ut vitia ipsi propria, & errores quos à se ipsa tantum habet agnoscantur. Sensus & imaginatio errorum & illusionum sunt sontes secundi & inexhausti, at verò mens per seipsam agens errori minus obnoxia est.

Duobus primis Libris vix potuit imponi finis: tertius hic ægrè inchoatus est. Multa equidem dici possent de natura aut proprietatibus mentis; verum hic non tam proprietates mentis quam ipsius insirmitates & vitia disquiruntur. Ne quis igitur miretur si liber hic non sit ejusdem amplitudinis ac superiores, etsi pauciorem detegat errorum numerum. Non est etiam quod quis ægrè ferat nos in illo de rebus sieeis, abstractis, & arduis agere sensus & imaginatio non possunt semper moveri inter loquendum, nec etiam debent. Quum quid abstradum eft, fi illud sentibile velis efficere, obscuritatem ipfi ut plutimum effundis, sufficiar si illud intelligibile reddas. Quid eorum querelis injustius qui cuncta equidem scire vellent, sed animum rei cuiquam applicare recusant? si ab ipsis attentionem exigas, indignantur. Nisi ipsos tangas, sensibus & affectibus blandiaris, ipsis nunquam feceris fatis. Quid facias? Iplis satisfacere penes nos non est, id quidem fatemur. Qui * fabulas amatorias & Comedias componunt ad id quidem tenentur ut placeant & attentionem captent, nobis verò fatis: erit fi eos possimus erudire qui totam attentionis vim intendunt.

Errores sensum & imaginationis ex natura & constitutione corporis oriuntur,& ex imperio ipfius in mentem deteguntur; fed errores intellectus non possunt pateferis, nisi consideratione ipsius mentis & idearum quæ ipfi ad cognoscenda objecta necessamæ sunt. Ut itaque

possimus penetrare errores intellectus puri, in hoc libro natura mentis & idearum intellectualium examini infiftendi necessitas incumbit. Primo de mente, ut est in seipsa, & sine ullo respectu ad corpus cui

unitur loquemur : unde fit ut que de illa dicturi fumus, diei pollent de puris intelligentiis, & potiori jure de éo quod hic appellabimus intellectum purum, Per intellectum enim purum nihil aliud designamus. quam facultatem qua poliet mens cognofcendi objecta externa, nullis corum formatis imaginibus in cerebro, quibus ea fibi repræsentet. Deinde de ideis intellectualibus agemus, quarum ope intellectus purus Sola cogita- objecta externa percipir.

Nemo est, opinor, qui super es re serio meditatus non agnoscat est menti fen- *essentiam mentis consustere in sola cogitatione, quemadmodum essentia materiæ consistit in sola extensione ; & pro variis modificatiotantum ip. nibus cogitationis, mentem mox velle, & mox imaginari, aut denique multas alias formas speciales suscipere; quemadmodum juxta: varias modificationes extensionis, materia mox est aqua, mox lignum,

mox ignis, aut alias innumeras habet formas speciales.

Hic duntaxat lectorem velim monitum, per hanc vocem (cogitatio) me non intelligere modificationes peculiares mentis, hoc est hanc vel es re conci- illam cogitationem; sed cogitationem omnibus omnis generis modipunt à que ficationibus aut cogitationibus suscipiendis idoneam, quemadmodum me modifi- per extensionem non intelligimus talem aut talem extensionem ut: cationes que quadratam aur rotundam, sed extensionem omnibus modificationiin en depre- bus aut figuris recipiendis aptam. Atque illa comparatio non potest negotium facessere, nisi quia ideam cogitationis claram non habemus : ut extensionis; cogitatio non cognoscitur nisi sensu quodam interno feu confeientia, ut id inferius explicabo.

Haud etiam putem quemquam posse concipere mentem quæ non cogitet, licet facili negotio pollit concipi mens que nec fentiat, nee. imaginetur,

sio effentialus tire d'imaginari funt .

cationes effentiam inselligo quod . pningungen in by duntier.

Serund part. de . mente pura,cap.7.

imaginetur, nec etiam velit; quemadmodum non potest concipi materia quæ non sit extensa, quamvis facile concipi possit materia quæ nec fit terra, nec merallum, nec quadrata, nec rotunda, que etiam non sit in motu. Hinc concludere est, quemadmodum fieri potest ut extet materia, quæ nec terra fit, nec metallum, nec quadrata, nec rotunda, nec etiam in motu ; fieri pariter posse ut mens nec calorem nec frigus,nec triftitiam nec gaudium fentiat , nihil imaginetur, nihil etiam velit; adeò ut omnes illæ modificationes ipfi non fint essentiales. Sola igitur cogitatio est essentia mentis, non secus ac extensio sola est essentia materiæ.

Sed quemadmodum si materia aut extensio esset sine motu, plane foret inutilis ad varias illas formas quibus destinata est, nec potest concipi ens intelligens illam talem, hoc est sine motu & ad formam inepram condere voluisse; ita si mens aut cogitatio esset sine voluntare; manifesto patet ipsam fore prorsus inutilem, quandoquidem hæc mens versus objecta perceptionum suarum nunquam ferretur; aded ut concipi nequeat ens intelligens illam in hoc statu voluisse condere. Nihilominus tamen sicut motus non est essentialis materia, cum supponat extensionem, ita velle non est essentiale menti, quandoquidem 70 velle supponat perceptionem.

Cogitatio igitur sola proprie constituit essentiam mentis, & varii cogitandi modi, ut fentire, & imaginari nihil aliud funt, quam modificationes quibus est idonea, quibusque non semper modificatur. Sed velle est proprietas que illam semper comitatur, sive corpori uniatur, sive ab eo sejungatur; quæ tamen ipsi non est essentialis, quandoquidem supponit cogitationem, & mens concipi potest fine

voluntate, quemadmodum corpus fine motu.

Facultas tamen volendi à mente separari nequit, quamvis ipsi non sit essentialis. Sicut mobilitas inseparabilis est à materia quamvis ipsi non sit essentialis. Quemadmodum enim concipi nequit materia quæ non pollit moveri; fieri etiam nequit ut concipiatur mens que non possit velle, aut ad omnem inclinationem naturalem sit inepta. Parier quemadmodum facile concipio materiam existere posse sine ullo motu. fic concipio mentem posse existere sine ulla impressione Authoris Naturæ versus bonum, ac per consequens fine voluntate : Voluntas enim nihil aliud est quam impressio Authoris Naturæ, quæ nos fert versus bonum in genere, uti fusius id exposuimus primo Capite Tractatus de Sensibus.

Que in illo Tractatu de Sensibus, & mox de natura mentis diximus, non supponunt nos omnes cognoscere modificationes quas mens potest suscipere, talia non supponimus, quin potius censemus in mente medificatioesse capacitatem recipiendi vicissim innumerabilem modificationum ses quas varietatem, quas ipía non cognoscit.

Minima portio materiæ potest recipere figuram trium, sex, decem, potest susciaut decem mille laterum, & figuram circularem, & ellipticam que

mens noftra

haberi possumt siguræ numeri angulorum & laterum innumerabilis. Insinitus est numerus variarum specierum uniuscujusque ex his siguris; numerus insinitus triangulorum diversæ speciei, & plures sunt adhuc siguræ quatuor, sex, decem, decies mille laterum, & polygoni insiniti. Circulus enim, ellipsis, & in genere omnis sigura regularis, aut irregularis curvilinea potest considerari ut polygonus infinitus. Ellipsis, exempli gratia, ut polygonus infinitus, sed cujus anguli sunt inæquales, aut latera inæqualia, cum majora sint versus parvum diametrum quam versus magnum, & ita de polygonis infinitis magis compositis & irregularibus.

Minima igitur ceræ portio potest suscipere numerum infinitum vaziarum modificationum, quas mens nulla potest capere. Cur igitur mentem corpore longè nobiliorem negaremus posse suscipere alias

modificationes præter eas quas jam fuscepit.

Si nullum unquam voluptatis aut doloris sensum habuissemus, nullum unquam colorem, nullamque lucem unquam vidissemus, si denique respectu omnium rerum id essemus, quod sunt cæci & surdi respectu colorum & sonorum, an ideò rectè possemus concludere nos nequequam esse capaces omnium sensationum quas nunc habemus. Sensationes enim illæ nihil aliud sunt quam modificationes mentis

nostræ, ut id probavimus in Tractatu de Sensibus.

Constet igitur in mente capacitatem recipiendi varias modificationes esse esse majorem capacitate concipiendi; hoc est, quemadmodum mens non potest exhaurire aut capere omnes figuras quas materia potest suscipere, non potest etiam capere varias omnes modificationes quas potens Dei manus potest in mente producere, tametsi æquè distinctè conciperet capacitatem mentis ac capacitatem materiæ, quod verum non est, ob rationes Capite VII, secundæ Partis hujusce Libriasserendas.

Mens noftra hic in terris paucas recipit modificationes, quia corpori unitur à quo dependet. Omnes ipsius sensationes ad corpus referuntur, & cum Deo non potiatur, nullas habet modificationes ab ista fruitione productas. Materia ex qua corpus nostrum compactum est paucas admodum per hujus vitæ tempus poteft recipere modificationes. Hæc materia non potest resolvi in terram & vaporem nisi post mortem. Nunc non potest fieri, aër, ignis, adamas, metallum ; non potest fieri quadrata, rotunda, triangularis : Ipsam esse carnem oportet, humanamque habere figuram, ut mentis unionem admittere possit. Res codem modo se habet de mente. Ipsam-sensationes caloris, frigoris, coloris, lucis, sonorum, odorum, saporum, multarumque aliarum modificationum recipere necesse est., ut unita cum corpore maneat. Omnes istæ sensationes ipsam ad machinæ suæ conservationem applicant. Istæ sensationes ipsam agitant & terrent statim atque minimum organum solvitur aut frangitur, iis itaque (sensationibus) mens subjects sit oportet, quandiu ipsius corpus corruption: obnoxium

erit.

erit. At verò cum immortalitate induetur, ipfiusque partium folutionem non amplius timebimus verifimile est, mentem hisce sensationibus infeftis quas vel inviti habemus non amplius obnoxiam futuram, sed innumeris aliis toto genere diversis, Divina Majestate & bonitate dignis, quarum nullam habemus ideam, quæque omnem sen-

fum longitis exuperant.

Frustra igitur quis se naturam mentis ita penetrasse crederet, ut iplam cognitionis & amoris capacem duntaxat effe, jure posset affeverare. Hoc equidem ab iis qui sensationes suas objectis externis, aut etiam proprio corpori tribuunt, quique affectus in corde effe existimant, defendi posset. Ac revera si menti detrahas omnes passiones, seu affectus & sensationes, quicquid refidui in ea agnosci potest, nihil amplius est quam sequela quædam cognitionis & amoris. At verò non possum capere, quo pacto qui hisce sensuum illusionibus valedixerunt, possint tamen sibi persuadere, omnes nostras sensationes & pasfiones nihil aliud este præter cognitionem & amorem, hoc est species quasdam judiciorum confusorum, quæ mens fert de objectis relate ad corpus quod animat. Non possum capere quomodò lux, colores, odores, &c. possint dici judicia mentis, quin distincte percipio lucem, colores, odores, aliasque sensationes elle modificationes ptorsus diversas à judiciis.

Sed eligamus sensationes vividiores, que mentis attentionem magis defigant. Videamus quid isti homines dicant de dolore aut voluptate. Post * Authores celeberrimos censent, hasce sensationes nihit aliud * D. August. esse quam sequelas quasdam facultatis cognoscendi & volendi qua lib.6.do mupollemus : dolorem, exempli gratia, nihil aliud effe præter follicitudinem quandam, repugnantiam, & aversionem voluntatis erga res in lib. de quas corpori fibi charo noxias effe cognoscit. At sic dolor cum trifti- homino. tia evidenter confunditur : tantum abest ut dolor sit sequela cognitio-

nis mentis & actionis voluntaris, quin utramque potius præcedit.

Si, exempli gratia, ardens pruna hominis dormientis, aut manue in tergum actas calefacientis manui admoveretur; nemo eft, opinor, qui aliqua cum verisimilitudine posser asserere, hunc hominem statim cognoscere in manu motus quosdam fieri sanæ ipsius corporis: constitutioni contrarios; voluntatem deinde his motibus obviam ituram; doloremque fore sequelam istius cognitionis mentis, istinsque oppositionis voluntatis. Contrà verò constare mihi videtur, hominem illum dolorem primo & ante omma esse percepturum, cum pruna manum ipfius attingeret, hancque mentis cognitionem & voluntatis oppositionem nihil aliud esse quam sequelas doloris, quamvis revera: unt causæ triftitiæ dolorem sequentis.

Verum dolor ille à triftitia quam parit longe differt. Primum quod mens sentit, dolor est : hanc sensationem nulla antecedit cognitio : ac per se nunquam jucunda esse potest : contrà verò tristitia, postremum est quod mens sentit, ipsam semper præcedit cognitio; ac ferè

semper jucundissima est per se. Id non obscurè paret ex voluptate quam percipimus in tristitia que nascitur ex suncstis theatri representationibus; hec enim voluptas cum tristitia crescit; voluptas verò cum dolore nunquam augetur. Comocdi qui in id solum incumbunt ut placeant, norunt theatrum cædibus non esse cruentandum; quia cædis imago quamvis sicta, terribilior est quàm ut possit esse jucunda. At verò nimia tristicia spectatores afficere non verentur, quoniam reipsà tristitia semper jucunda est, cùm datur legitima tristitiæ materia. Tristitia sigitur & dolor essentialiter inter se disserunt, nec dolor dici potest duntaxat cognitio mentis cum oppositione voluntatis conjuncta.

Cæteras verò sensationes, ut odores, sapores, sonos, colores, quod spectat, eas plerique homines no existimant esse modificationes mentis. Ipsas contrà in objectis respersas esse judicant, nec aliter in mente esse, quàm idea quadrati & rotundi in ea esse solet; hoc est ipsas menti quidem uniri, non verò ipsius esse modificationes, illúdque de issis sensationibus ferunt judicium, quia ab iis non valde afficiumtur,

ut id inter explicandos sensuum errores clarum dedi.

Certum igitur, ni fallor, manere debet nos omnes quas mens excipere potest modificationes non cognoscere, ipsamque præter eas quas habet per organa sensuum, innumeras habere posse quas non experta est nec experietur nisi postquam à corporis captivitate libera evadet.

Interim fatendum est mentem hisce variis modificationibus idoneam esse per solam cogitationem, quemadmodùm materia innumeris variis configurationibus tantum idonea est propter extensionem; mentem enim ad modificationes voluptatis, doloris, aut etiam ad omnes indisferentes modificationes fore ineptam, nisi perceptionis aut cogitationis capax esset, ita clarum est ut clarius nibil videatur.

Sufficiat igitur nobis tenere, principium harumce omnium modificationum, cogitationem esse. Si quis etiam aliquid in mente velit admittere quod cogitationem antecedat, me non habebit repugnantem. Sed quia exploratum habeo neminem esse qui mentem suam aliter cognoscat quàm cogitatione, aut sensu interno seu conscientià eorum omnium quæ in mente sua aguntur; certò pariter apud me constat, quòd, si quis de natura mentis velit ratiocinari, hunc solum sensum internum, qui ipsum sibimetipsi qualis in se est semper repræsentabit, debet consulere, non verò reluctante proprià conscientià imaginari mentem esse ignem invisibilem, aërem subtilem, harmoniam quandam, aut aliud quid simile.

CAPVT II.

I. Com mens fit finita non potest capere quod pertinet ad infinisum. 11. ipfices mentis limitatio feu angustia multorum errorum origo eft. 111. Et pracipue barefeun. IV. Mens est submitsenda fidei.

Uod primo in mente hominis deprehenditur illud est, illam scilicet angustissimis limitibus esse circumscriptam : unde duas Mens finita maximi momenti consequentias possumus elicere. Prima est, mentem non potest non polle cognoscere entia infinita. Secunda ipsam non posse multa capere infidiftincte cognoscere simul & eodem rempore. Quemadmodum enim quædam ceræ portio non potest eodem tempore recipere infinitum variatum figurarum: numerum; ita mens eodem tempore non poteft habere cognitionem infiniti rerum numeri. Et quemadmodum illa teræ portio non porest esse quadrata & rotunda codem tempore, sed tantum altera parte quadrata, altera verò rotunda; & quo plures habebit figuras varias, eò minus erunt perfectæ & distinctæ; ita mens non potest multas res fimul percipere, & quò plures numero erunt cognationes ed magis erunt confusa.

Denique, quemadmodum ceræ portio cui essens mille latera, & in unoquoque latere figura diversa, pec effet quadrata, nec rotunda, nec evata, adeò ut ipfins figura non posset determinari : ita quandoque contingit ut mens nostra tot varies simul agiretur cogitationibus, ut nos de nulla re cogitare arbitremur. Id in ils qui animo linquantur accidit. Spiritus animales inordinate circumacti tantum veftigiorum humerum in cerebro excitant; ut nullum fatis aperiant, ad excitandem fensationem aliquam peculiarem, aut ideam distinctam: adeò ut illi tot res simul sentiunt, ut nihil distincte sentiant, unde fit ut se

mhil omnino sensisse arbitrentura

Sunt equidem qui nonnunquam animo linquantur deficientibus spritibus animalibus : sed cum mens tune nihil habeat præter cogitationes puræ intellectionis, quæ nulla in cerebro relinquunt vestigia, corum non recordantur postquam in pristinum statum reduces facti funt unde fit ut credant se nihil cogitare. Id obiter eo dixi consilio ut oftenderem multos immerito existimare mentem non semper cogitare, quia nos quandoque eam nihil cogirare arbitramur.

Qui super cogitationibus suis tantillum meditantur, pro comperto 11. habent mentem rebus multis simul & eodem tempore intentam esse Limitatio's non posse, ac ipsam potiori ratione, non posse infinitum penetrare. mentu est Attamen nescio quo animi impetu ducti nonnulli hujusce veritatis rum errorum" non inscij meditandis objectis infinitis & quæstionibus quæ infinitam

mentis capacitatem exigunt agitandis, magis incumbunt quam iis quæ ad ipforum ingenij captum propius accedunt : nescio etiam cur tot reperiantur, qui dum cuncta tenere satagunt, tot scientiis eodem tempore operam dant, ut mentem confundant & ad veras scientias

prorsus ineptam reddant.

Quor homines materiæ divisibilitatem in infinitum concipere conantur, & quo modo fieri possit ut unum arenæ granum tot partes contineat quot tota terra, at minores, proportione servata? Quot tum super hac re, tum super multis aliis, quæ aliquam cum infinito relationem habent quæstiones nunquam solvendæ moventur, quarum tamen solutionem in mente sua multi conantur nancisci? Mens circa hoc omnes intendit cogitationes, æstuat, sed quid inde tandem emer-

git ? absurditas, scilicet, & error.

Certe non possum quin mirer nonnullos esse, qui materiæ divifibilitatem ad infinitum negent, quia duntaxat eam non possunt capere, quamvis demonstrationes quibus probatur illa divisibilitas optime intelligant, idque eo ipso tempore quo ore saltem fatentur mentem humanam non posse capere infinitum. Argumenta enim quibus evincitur divisibilitas materiæ in infinitum sunt demonstrativa ut quæ maxime; nec id diffitentur cum illa argumenta feriò ponderant. Attamen si ipsis proponantur objectiones quas non possint solvere, mens deserta quam mox viderat evidentia in dubium labitur; objectio quam non possunt solvere ipsos habet anxios; distinctionem aliquam sutilem adversus materiæ divisibilitatem excogitant; ac denique concludunt se anteà fuisse hallucinatos, omnésque circa hoc pariter hallucinari. Deinde opinionem contrariam amplectuntur. Illam chimæricis atomis aliisque abfurditatibus ejuscemodi quas suppeditat imaginatio, defendunt. In istos autem errores non incidunt nifi quia fatis persuasum non habent mentem humanam esse finitam, nec necesfarium este ipsam capere divisibilitatem materiæ ut eam credat, quia omnes objectiones que non possunt solvi nisi illam concipiendo, funt folutů impossibiles.

Porrò si hominum curiositas quæstionibus hujus generis terminaretur, res non tanti esfet momenti. Si enim contingat ut nonnulli erroribus quibusdam sese præpediri sinant, errores saltem sunt leves. Alij verò temporis jacturam non omninò fecerunt, dum meditati funt circa res quas capere nequiverunt, hoc pacto enim debilitatis mentis fuæ convicti fuerunt. Utile est, inquit Author maximi judicij, mentem penfer Ars in ejulmodi subtilitatibus desudare, ut ipsius arrogantia hoc pacto dometur, & ab illa desistat temeritate qua debilia lumina sua veritatibus ab Ecclesia propositis audet opponere, hanc præse ferens causam se illas intelligere non posse. Cum enim tota mentis acies minima atomo obtundatur, & fateri cogatur se equidem clare videre istam materiæ portiunculam effe divisibilem in infinitum, quamvis non possit capere quomodo id seri possit; nonne is manifesto peccat adversus

cogitandi.

adversus rationem qui mirabiles Omnipotentiæ Divinæ, quæ ipsa incomprehensibilis est, effectus credere recusat, ea adductus causa men-

tem scilicet nostram non posse illos capere.

Effectus igitur perniciosior ignorantiæ, seu potius incogitantiæ in qua versantur homines circa mentis humanæ limitationem & infir- bares un. mitatem, atque ideò circa ipfius incapacitatem eorum omnium quæ ad infinitum aliqua in re accedunt, est hæresis. Hisce præsertim temporibus non pauci reperiuntur, qui Theologiam specialem, solo ipsorum ingenio, ac naturali rationis debilitate fretam fibi instituunt; quia'in iis etiam rebus quæ à ratione non pendent; illud folum credere volunt quod possunt concipere.

Sociniani non possunt capere Mysteria Trinitatis & Incarnationis: Id ipsis sufficit ut ea non credant; nec id modò, eos etiam qui ista credunt mysteria, ad servitutem natos audacter & superbe pronuntiant. Calvinista non potest capere qui heri possit ut corpus Jesu-Christi sit realiter præsens in Sacramento Eucharistiæ, eodem tempore quo est in cœlo; atque hinc merito se inferre credit id fieri non posse, quasi

omninò cognosceret, quo usque extendatur potentia Divina.

Homo quipiam, etiam libertatis suæ apud se conscius, si magno contendat nisu, ut scientiam Dei ipsiusque decreta cum libertate concihet, post irritos conatús in eorum forte labetur errorem qui non credunt homines esse liberos. Cum enim ex altera parte, non capiat Providentiam Divinam posse subsistere cum libertate hominis, ex altera verò, ea sit erga Religionem veneratione, ut non possit negare Providentiam; ed se adactum credet ut libertatem hominibus detrahat, vel ad mentis humanæ infirmitatem non satis attendens, se rationes quibus Deus decreta sua cum libertate nostrà conciliat penetrare posse imaginabitur.

Porrò non soli hæretici minus attendunt ad tenuitatem mentis suæ, ipsique nimiam permittunt libertatem judicandi de rebus quæ non funt ipfius juris. Omnes penè homines hoc vitio laborant, ac præsertim nonnulli Theologi posteriorum sæculorum. Quidam enim inter illos adeò frequenter utuntur ratiociniis humanis, ad probanda aut explicanda mysteria quæ rationis captum superant, ut, quamvis id bona intentione, & ad propugnandam veritatem adverfus hæreticos faciant, iisdem tamen hæreticis pervicaciter persistendi in fuis erroribus, & mysteria sidei inter opiniones humanas collo-

candi, non rarò præbeant occasionem.

Mentis agitatio & scholæ subtilitates ad id non sunt idoneæ ut hominibus infirmitatem suam patefaciant, nec eum semper submissionis inspirant animum, fine quo non possumus cedere humiliter decisionibus Ecclesiæ. Quin hæc omnia ratiocinia humana & subtilia inserviunt potius excitandæ in ipsis secretæ superbiæ, iis ad id potius impelli possunt ut ratione sua intempestive utantur, ac Religionem iplius capacitati accomodatam instituant. Ac revera non videas Hære-

ticos argumentis Philosophicis cedere, nec ad id lectione Authorum merè Scholasticorum adducuntur ut errores suos agnoscant & respuant. Immò videas quotidiè ipsos ex debilitate rationum quorundam Scholasticorum ansam arripere, subsannandi mysteria Religionis sanctissima, quæ reapse non stabiliuntur hisce ratiociniis & explicationibus humanis, sed solà authoritate verbi Dei, sive scripti, sive non scripti, hoc est ad nos usque per traditionem transmissi nimentur.

Ac sanè ratio humana nos nequaquàm edocet unum esse Deum in tribus personis, Corpus Jest-Christi realiter præsens esse in Eucharistia; & quomodò sieri possit ut homo sit siber, quamvis Deus abomni æternitate præsciverit quid homo sit sacturus. Rationes quæ ad hæc probanda & explicanda asseruntur, cos ut plurimùm duntaxat persuadent, qui illas nullo examine sacto admittunt; sed sis sæpe absurdæ videntur qui eas impugnare volunt, mysteria iis freta negantes. Contrà verò objectiones quæ adversus præcipuos sidei nostræ articulos ac præserum adversus mysterium Trinitatis formantur, ita sunt validæ, ut clarè, evidenter, & accommodate ad debilem rationem nostram solvi nequeant, quia reipsa mysteria illa captum huma-

num exuperant.

Potior igitur ratio convertendi-Hærericos in eo non consistit ut ipsos ad usum rationis suæ inciternus & assuesaciamus, iis incerta. Philosophiæ argumenta proponendo; quia veritates quas ipsos doceri par est à ratione non dependent. Nec etiam semper conducit ejustimodi rationibus uti in veritatibus, quæ rationis, æquè ac traditionis ope possume probari, quales sunt immortalitas anima, peccatum originale, necessitas grariæ, depravatio naturæ, & quædam aliæ; ne mens ipsorum agnita semel rationum evidentia in his quæstionibus; ins posteà notit acquiescere quæ sola traditione possum probari. Quin potius ad id impellendi sunt ut cognità rationis suæ infirmitate, & limitatione, quantumque mysteriis nostris sit impar, rationem illam, cum de rebus sidei agitur, abdicent. Deinde subjugatà animi superbià, facile erit ipsos ad Ecclesiæ dogmatum Fidem inducere, ipsius authoritatem ostendendo, aut eis explicando traditionem omnium seculorum, si cam explicationem capere possum.

Verum, fi homines oculos suos à mentis suæ debilitate, & angustiaperpetuo avertant, temeraria vanitas ipsorum animos inflabit; suxsallax ipsos perstringet, gloriæ cupido eos occeeabit. Atque hoc pasto. Hæretici perpetuo Hæretici manebunt, Philosophi pervisaces, nul-

hisque erit disputandi finis, quandiù erit disputandi animus.

CAPVTIIL

I. Philosophos ingenium suum opprimere ac veluti disipare, dum nullo in fludiis suis ordine servato, rebus incumbunt que nimias in se includant relationes, & à pluribus pendent. Il. Exemplum ex Aristotele desumptum. 111. Geometras contra se bené gerere in veritatis investigatione, ac cos potisimum qui Algebra & Analysi utuntur. I V. Ipsorum Methodum vim ingenis augere , Logicam verò Ariflotelis ipfam minuere. V. Alind vițium corum qui studio operam dant.

TOmines in varios incurrunt errores, non modò quia animum Tappellunt quæftionibus quæ infinitum spectant, cum tamen ipso- Philosophia rum mens finita fit. Sed etiam quia iis fe dedunt quæ latiffime pa- ordinem de

tent, cum mens ipsorum sit angustissima.

innumeráque experimenta.

Quemadmodum, uti jam monuimus, cera eodem tempore non potest recipere multas figuras perfectas & distinctas; ita mens non potest multas res excipere distincte & eodem tempore. Hinc colligere est, non esse incumbendum, prima fronte, indagationi veritatum occultarum, quarum cognitio à majori rerum numero pendet ; quarumque nonnullæ nobis sunt ignotæ, aut saltem minus samiliares; ftudendum enim eft cum ordine, & iis utendum que diftincte tenemus ad ea addiscenda quæ ignoramus, aut quæ saltem confuse cognoscimus. Maxima tamen pars eorum qui student ad id non attendunt; suas ipsi non explorant vires; quousque ingenij captus extendatur non satis perspectum habent ; vanitate quadam impercepta, & immoderata scientiæ cupidine, non verò ratione ipsorum fludia diriguntur. Illa inconsulta, veritates abstrusssimas, & maxime imperscrutabiles penetrare aggrediuntur, quæstionésque solvere à tanto relationum numero pendentes, ut mens vivacissima & perspicacissima

In Medicina & in Ethica innumeræ funt qua ftiones ejuscemodi. Omnes scientiæ quæ versantur circa corpora & ipsorum qualitates, ut circa animalia, plantas, metalla, qualitatésque ipsis proprias, nunquam poffunt esle satis evidentes & certæ; nisi præcipuè alia ratione excolantur quam antea, & nisi à scientiis simplicioribus, & minus compositis unde dependent initium fiat. At verò qui studio operam dant illum in fe nolunt suscipere laborem ut ordine philosophentur, de certitudine principiorum Physices inter ipsos non convenit, corporum naturam in genere ipsorumque qualitates, ut id fatentur, non

ipsarum veritatem certò cognoscere non posset, nisi post multa sæcula

effe in fla-

fuisse. .

68p.1.

mere anim.

agnoscunt. Attamen se rationem reddere posse credunt, cur, exempligratia, capilli senum canescant, ipsorum dentes nigrescant, quæ quæstiones tot habent causas à quibus dependent, ut certa ipsarum ratio nunquam reddi possit. Ut id enim certò innotescat, sciendum est præcise in quo confistat canities capillorum speciatim; quibus humoribus nutriantur, quibus corporis filtris, seu cribris humores hi traiciantur, quænam conformatio radicis capillorum, aut cutis per quam humores illi transeunt; quomodò hæc omnia in juvene & in sene differant, quod non nisi difficillime cognosci potelt.

Aristoteles, exempli gratia, istius senum canitiei causam se pene-Exemplum traffe putavit; multas istius canitiei rationes attulit in variis locis;

quo oftendi- sed an Genius Naturæ ibi substitisset? minime verò, longius progresur Arissorell' ditur. Deprehendit prætered eandem causam quæ capillos senum-caordinem de nos efficit, efficere etiam ut nonmulli homines & quidam equi ha-

beant alterum oculum cœruleum, alterum verò aliûs coloris. Hæt funt iplius verba: Erepophamen j manica pivovral ni oi a boures ni oi irnos de Lib S. de ge- Their au Their ai Tian SI no map & ply ar opermor weather at more. Næ id mirum est, sed quid tantum virum lateret. Certe tantum in fuis Physicis operibus rerum numerum explicat, que hujus fæculi oculatissimis inexplicabiles videntur, ut non immeritò dicatur nobis à Deo concessus, ut nihil eorum quæ possunt cognosci nos fugeret. Aristotelis doctrina eft SUMMA VERITAS, quoniam ejus intellectus fuit finis humani intellectus. Quare bene dicitur de illo, qued ipfe fuit creatus & datus nobis Divina Providentia, ut non ignoremus possibilia siri. Averroes debebat etiam adjicere Aristotelem nobis datum fuisse Divina Providentia ut ea etiam discamus quæ sunt impossibilia sciri. Quippe Philosophus ea non tantum nos docet que possunt sciri, sed cum in ipsius verba sit jurandum, quippe cujus doctrina sit SUMMA. VERITAS, ea

> Certe multa fide opus est ut Aristoteli, nihil aliud nobis oggerenti quam rationes Logicas, effectusque natura non aliter quam per notiones sensuum confusas explicanti credamus : cum potissimum de quæstionibus homini insolubilibus audacter decidit. Hanc dubio procul ob causam Aristoteles enixe monet sibi sine examine credendum esse. Certum est isti Authori axioma, Discipulum credere debere,

SE TISEVER TOY MARBEYEVTA.

etiam nos docet quæ funt impossibilia sciri.

Discipuli equidem Magistris suis nonnunquam credere tenentur, sed ipsorum fides non extendi debet ultrà experientias & facta. Si enim veri Philosophi evadere cupiunt, magistrorum rationes ad examen debent revocare, illasque, nisi cognită proprio lumine ipfarum evidentia non debent admittere. Verum ut quis sit Philosophus Peripateticus; credere & memoria mandare tantum necesse est : Eadem. mente Philosophia ista discenda est, quâ leguntur historiæ; si enim ed licentia devenias ut ratione & mente tua utaris, non est quod

speres.

føeres te evalurum effe in magnum Philosophum ; Ja 35 migwen Tor Mai Baros Ta.

Verum causa cur Aristoteles, & innumeri alij Philosophi crediderint se scire quod sciri nequit, ex eo est quod satis non intellexerint quomodo inter se differant scire & scire ; certam & evidentem alicujus rei cognitionem ab ea quæ est tantum verisimilis distinguere. Cur autem id non satis distinxerint, inde est quod cum res quibas animum adjunxerunt ipsorum mente latius patuerint, illarum rerum partem aliquam duntaxat perceperunt, ipfas totas amplecti non valentes: Illa autem cognitio sufficit quidem ad multas percipiendas verifimilitudines, non verò ad veritatem evidenter detegendam. Cùm præterea scientias non alio quam vanitatis principio ducti investigaverint, verifimilitudines autem fint aptiores ad captandam hominum existimationem, quam veritas ipsa, quia vulgi ingenio sunt magis accommodatæ, rationes ad augendam ingenij capacitatem necessarias neglexerunt, adeò ut veritates subobscuras introspicere non

potuerint.

Geometræ soli mentis suæ angustiam satis agnoverunt; aut saltem eo sesse gesserunt modo in studiis qui ostendit ipsos istius angustiæ fuisse omninò conscios; Ij præsertim qui usi sunt Algebra & Analysi, sese benè gequam Vierus & Cartefius instaurarunt & perfecerut hoc faculo. Id inde vegiganda. patet quod isti viri non aggressi sint solvere difficultates maxime com- verifate. positas, nisi cognitis antea clarissime simplicissimis à quibus illæ dependent: Ad lineas curvas, quales sunt sectiones conicæ, considerandas, animum non prius appulerunt, quam perfectam Geometriæ. vulgaris peritiam adepti fuissent. Verum quod Analystis speciale est, in eo consistit : cum nempe cognoverint ipsorum ingenium non posse ipsorum meeodem tempore pluribus figuris intentum esse, ne vel posse imaginari thodas auges folida quibus dimensiones sint plures tribus , quamvis sæpe solida ingenii , mecum majori dimensionum numero concipiendi necessitas ipsis incum- thodas verò bat; literis ordinariis nobis maxime familiaribus, ad exprimendas Ariforel i & abbreviandas fuas ideas ufi funt. Mens itaque multarum figurarum iffam mirepræsentatione quæ alias ipsi necessaria fuisset, ingentíque linearum "mis. numero nequaquam impedita aut occupata, uno intuitu potest percipere quod aliter percipere nunquam potuifiet: Mens enim; si ipsius capacitati ritè consulas, res multò penitius introspicere & ad plura sese extendere potest.

Tota igitur industria quæ ad mentis perspicacitatem & capacitatem augendam conferre potest, in eo consistit; ut vires ipsius exploratas ita temperemus, ut ipla ad res quæ nihil ad veritatem fibi detegendam, faciunt non abutamur, idque notatu dignishmum est. Quippe ex eo solo satis pater Logicas vulgares ingenij capacitatem Lib.6. prinin. porius minuere quam augere ; si enim in alicujus veritatis inveltiga- Part. methi. tione regulis quas tradunt uti volucris; rum ingenij capacatas maximam partem iis occupabitur, adeo ut ad attentionem, quâ ut totam.

subjecti sui extensionem complectatur necessaria est, impar sutura fit.

Ex fuprà dictis satis igitur liquet plerosque ad mentis naturam parum attendisse, dum se veritatis inquisitioni accinxerunt ; Illi sanè quam angusta sit mentis humanæ capacitas quantumque necesse sit ipfam prudenter temperare atque ctiam augere, exploratum fatis nunquam habuerunt; atque ex hac potiffimum causa factum ut in erro-

rem lapfi fint, studiaque ipfis tam infeliciter cefferint.

Non tamen putamus fuisse unquam homines qui ingenij limitationis & imbecillitatis conscij non fuerint: quin omnes id compertum habent quidem, id omnes fatentur; sed plerique confusè tantum istam cognoscunt limitationem, & ore duntaxat confitentur; isti confessioni contradicit ipsorum in studiis processus; agunt enim quasi persuasum haberent mentem fuam nullis esse circunscriptam limitibus, résque volunt penetrare quæ ab innumeris pendent causis quarum ne unam quidem norunt.

In aliud etiam vitium incurrere solent qui studio scientiarum ope-Aliud viriu ram dant. Majori scilicet scientiarum numero uno codémque tem-Audin feien- pore ingenium applicant, fi per sex horas student, fex forte rebus ditiarum spe. versis incumbunt. Id vitij ab eadem quam supra memoravimus causa vam dant, manare manifestum est. Qui enim studia fua sic instituunt, si istam studendi rationem mentis suæ capacitati non esse congruam, ipsámque confusionem potius & errorem quam veram scientiam parituram, certò cognofcerent, verifimile est ipsos motibus inordinatis quos ciet vanitas, fræna esse adhibituros; eo enim pacto vanitati nunquam satisfacient, quin potius in perpetuæ inscitiæ periculo versabuntur.

CAPVT IV.

I. Mens non potest din incumbere objectis qua nullam secum habent relationem aut qua cum infinito nihil habent commune. 11. Voluntaris inconstantia causa est istius mentis inapplicationis, & per consequens erroris. III. Sensationes noftra nos magis occupant quam idea pura intellectus, IV. Ex quo manat morum corruptio. V. VI & ignorantia vu'gi.

Ens humana errori non est obnoxia, duntaxat quia infinita non est, aut quia objectis quæ contemplatur est impar, ut id duobus capitibus præcedentibus exposuimus ; sed etiam quia inconstans est, sibi in actionibus suis non constat, visumque in eadem objecta defixum diù satis sistere nequit, ut illud possit examinare.

Ut istius inconstantiæ & levitatis ingenij humani causam percipiamus,

piamus, sciendum est voluntatem actionem mentis dirigere, & objectis à se amatis mentem applicare, ipsamque voluntatem in perpetua inconstantia & anxietate versari, cujus inconstantiæ & anxietatis hæc est causa.

Deum omnium Authorem effe, omnia propter se secisse, & cor hominis ad se impressione naturali & invicta qua ipsum indefinenter afficit flectere nemo est qui meritò possit dubitare. Fieri nequit ut Deus velit voluntatem aliquam existere quæ ipsum non amet, aut quæ ipfum alicui alij bono, fi demum aliud bonum ab ipfo diverfum: existere possit, postponat. Ferre enim nequit Deus ut voluntas quæpiam non amet id quod fummo amore dignum est, utque ista voluntas id exoptet magis quod amore dignum minus est. Amor itaque naturalis ad Deum nos ferat oportet, quippe qui ab ipso Deo prosedat; & quia nihil est quod istos motus possit sistere, præter ipsum Deum qui illorum Author est. Nulla igitur est voluntas que motûs bujus amoris non sequatur necessario. Justi, impij, beati, & ij etiam qui inferni cruciatibus sunt addicti Deum amant isto amore; atque is ipfe amor est qui aliquo fensu postremorum miseriam constituit. Cumenim amor iste naturalis quo erga Deum movemur, idem sit cum inclinatione naturali qua versus bonum in genere, versus bonum infinitum, fummum bonum ferimur, manifestum est omnes spiritus Deum amare hoc amoris genere, cum iple folus fit bonum universale, bonum infinitum, summum bonum. Nam certe omnes spiritus, ipsi etiam Damones beatitudinem summique boni possessionem totis exoptant votis; idque exoptant indiscrimination, fine ulla deliberatione, fine libertate, & ex naturæ necessitate. Cum igitur propter Deum, propter bonum infinitum, propter bonum omnia in se compledens bona facti simus, motus naturalis cordis nostri nunquam definet nisi possessone istius boni.

Voluntas igitur nostra perpetua & ardenti laborans siti, desideriis, anxietatibus, sollicitudinibus in gratiam boni qued non possidet, luconstantiaagitata mentem veritatibus abstractis quæ ipsam non afficiunt, quasque of cansas ad ipsius bearitudinem nihil conferre judicat, aliquandiù inhærere inapplication non nisi ægre ferre potest intellectum itaque ad alia quærenda objecta nu aque indefinenter incitat : jam autem cum intellectus agitatione fibi à vo- ides errera. luntate communicată in objectum aliquod incidit quod boni speciem præ se ferat; hoc est, quod mentem præsentia sua, aliqua suavitate, & voluptate quadam interna pelliciat; tum sitis illa cordis denuò ardescit; desideria, anxia vota, æstûs deintegrò accenduntur; ménsque ad ipsorum obsequium adacta, objecto quod excitavit unice adhæret, ut illud, quo semel degustato blande aliquandiù pascitur, propiùs: admoveat. At verò cum inanitas creaturarum non possit implere infinitam cordis humani capacitatem, exiles illæ voluptates sitim ejuss potius irritant quam extingunt; mentémque lactant ftulta & vana spe: qua in voluptatum terrenarum multiplicitate fibi fatisfactum iri putat:: Quodi

Quod etiam in intellectu cujus ope mens ista detegit bona ingentem

generat levitatem & inconstantiam.

Verum equidem est intellectum, si forte incidat in objectum quoddam quod aliquam cum infinito habeat convenientiam, ab inconftantia & agitatione per aliquod tempus deliftere. Cum enim agnoscat, objectum illud indui teffera ac charactere objecti quod mens desiderat, rum in illo diù satis defigitur, cique adhæreseit. Verèm illa applicatio, seu potius illa tenacitas intellectus in examinandis objectis infinitis, aut nimium vastis, ipsi æque inutilis est, ac levitas illa qua objecta ipsius capacitati adtemperata considerare solet. Debilior est quam ut possit tantum objectum assequi ; ipsius conatûs irriti semper manebunt. Objecti infiniti, ut ita loquar, comprehensio, mentem non potest efficere beatam, ipsius enim capax non est, sed amor & fruitio boni infiniti, cujus voluntas capax est per motum amoris quem ipst Deus indefmenter imprimit.

Quis posteà mirabitur ignorantiam & cœcitatem hominum, quandoquidem ipsorum mens inconstantiæ & levitati cordis subjecta, atque ideò ad quiequam seriò & attente expendendum inepta, nil possit penetrare quod memorabilem includat difficultatem. Attentio enim intellectus objectorum intellectualium respectu, idem est quod oculorum nostrorum acies intenta respectu objectorum visibilium. Et quemadmodum qui in objecta circumjacentia oculos circumferre & defigere nequit; minimas ipforum partes minimasque relationes quibus istæ particulæ inter se mutuò convenient satis discernere non potest. Ita qui non potest aciem mentis in ea quæ scire cupit defigere, ea etiam cognoscere nequit ut fingulas partes, omnésque relationes quæ inter se invicem aut inter alia objecta sunt discernere

valeat.

Omnes tamen cognitiones non in alio quoquam, haud dubie fita funt, quam in claro conspectu relationum quas res inter se habent. Cum igitur, ut id sæpe in quæstionibus difficilibus accidit,mens uno intuitu ingentem relationum numerum quas duæ aut plures res habent inter se invicem, contueri debet, certe nisi istæc attentissime cenfideraverit, vel fi confuse tantum ea cognoscat, mutuas relationes percipere, atque ideò solidum de iis ferre judicium nunquam poterit.

III. Sensationes nostra nos occupant idea pura intelledus.

Inter varias causas ob quas rebus abstractis non satis attendimus, præcipua in co confistit quòd eas res abstractas veluti eminus videamagis quam mus, occurrántque indefinenter intellectui nostro res ipsi multò propinquiores. Intenta mentis applicatio admovet, ut ita loquar, ideas objectorum quibus sese applicat. Sed sæpe contingit, ut dum mens speculationibus Metaphysicis attenta est, inde dimoveatur, interventa sensationis cujusdam ab ipså propinquioris quam ideæ illæ Metaphyficæ; ad hoc enim efficiendum minimus dolor vel levior voluptas sufficit : Atque hujusce rei causa hæc est, dolor scilicet & volupras & in genere omnes sensationes sunt in ipsa mente, illæ ipsam longe propius

propius attingunt & modificant, quam idea simplices objectorum puræ intellectionis, quæ licet menti præfentes illam tamen nec afficiunt nec modificant. Cum itaque mens sit limitatissima, nec à sensu Vide eap.7 doloris aliarumque sensationum possit abstinere, ipsius capacitas ejus- bujus Libri. modi sensationibus impletur, nec eodem tempore aliquid sentire. & de alus objectis que sentiri nequeunt libere cogitare potest. Bombus muscæ, aut alius quilibet lenis susurrus dummodò usque ad præcipuam cerebri partem, ita ut mens illum percipere queat, communicetur, nos, etiam enixè reluctantes, potest arcere à consideratione veritatum abstractarum & sublimium ; omnes enim idea abstracta non modificant mentem, at idem de sensationibus dici nequit.

Hinc nascuntur stupiditas & sopor ingenii respectu sublimium veritatum Ethicæ Christianæ; hinc est quod homines illas non cognofcant nisi cognitione speculativa & sterili, ni ipsis adsit gratia Jelu- ruptio. Christi, Omnes Deum esse, ipsum esse adorandum & colendum norunt equidem; at verò quis eum colit & adorat fine gratia, quæ fola dulcedinem & voluptatem ex his officie degustandas, nobis præber. Pauci sunt qui non agnoscant vanitatem & instabilitatem bonorum terrenorum; immò pauci extant qui non convincantur, convictione equidem abstracta, sed certissima tamen & evidentissima, istæc bona indigna ese quæ à nobis amentur & inquirantur. At verò ubinam eos reperies, qui hæc bona in praxi aspernentur, quique ad ea comparanda operam suam conferre recusent ; li certe soli impressiones sensuum impetusque concupiscentiæ possunt vincere, quibus agnita ex istorum bonorum possessione nata amaritudo fastidium creavit, aut quos gratia, delectione quadam internà, affecit fensu & amore rerum spiritualium. Sola igitur mentis contemplatio ed nos nunquam adducit, ut qua par est, vi, concupiscentiæ conatibus obluctemus. Huic contemplationi accedere debet motus quidam cordis internus. Lumen illud mentis solum est, ut loqui amant, gratia sufficiens, quæ ad nostram condemnationem duntaxat conferre valet, quæ nobis infirmitatem nostram manifestat, quantumque ad illum à quo omnis pendet vis nostra precibus confugere opus habeamus. Sed motus ille cordis aut sensus internus, est gratia vivida que operatur. Illa nos movet, nos sustentat, & cor nostrum ita persuadet, ut sine ea nemo sit qui ex corde cogitet : Nemo est qui recogitet corde. Omnes veritates in Ethica constantissime in secretis ingenij recessibus & adytis delitescunt, & amore natuquandiu ibi remanent, fteriles & inefficaces funt, quoniam eas anima rali, volunon gustat. Sed voluptates sensuum sunt propinquiores menti, jam au- pratem enim tem cum fieri nequeat ut quis non fentiat, utque etiam non amet qui edie ele * voluptarem fuam , fieri etiam nequit ut quis terræ * valedicat , & dive, fen en præstigias & illusiones sensum fuis propriis viribus duntaxat elettione abdicet.

Haud tamen inficiari velim, justos quorum cor delectatione antevertente seu præveniense versus Deum vivide instexum fuit , posse election die

befere , in ameri Aturali onformetar.

num igno-

ransia

fine hac speciali gratia quasdam patrare actiones meritorias & concurpiscentiæ motibus obsistere. Nonnulli generosi & constantes legis Divinæ observatores sunt, fidei sui virtute, assidua rerum sensibilium privatione, ac omnium que in tentationem possent inducere contemptu & fastidio. Sunt qui fere semper agant licet nullam prælibaverint voluptatem indeliberatam aut prævenientem. Gaudium, quointer agendum ex Dei voluntate, perfundantur, fola est voluptas quampercipiunt. Atque ea voluptas sufficit ad eos in bona illa cordis dispofitione filtendos & confirmandos; sed qui resipiscere incipiunt, voluprate indeliberata & præveniente ut plurimum opus habent, qua à bonis sensibilibus dimoveantur, quibus, aliis voluptatibus indeliberatis & prævenientibus jam adhærescum. Tristitia & conscientiæ morfus ad id non fufficiunt, & nullo adhuc gaudio fruuntur. At verò justi vivere possunt ex fide in ipsa criam indigentia, immò inhoc flatu plus merentur; com enim homines fint ratione præditi. Deus ab iplis amari vult amore electionis potius quam amore inftinctus & amore indeliberato, qualis est amor quo erga sensibilia movemur; ipsorum bonitatis non aliter certiores facti quam voluptare ab ipsisorta. Cum tamen plerique fint ingomes, ac eò indefmenter adducti ut voluptates degustent, amorem erga Deum electivum diù non posfunt tueri adversus amorem naturalem erga sensibilia, nisi gratia Dei eos adverfus voluptatis impetus statuminet & tutetur. Delectatio enim gratiæ charitatem creat, conservat & auget, non secus ac voluptates sensibiles cupiditatem parium.

Ex suprà dietis hoc non obscure liquet, scilicet, cum homines affectu vi & homi quodam, aut sensationibus jucundis vel molestis nunquam vacent, ipsorum mentis capacitatem iis multum occupari debere, adeò ut, dum quod istius capacitatis superest ad alicujus veritatis examen intendere volunt, ab eo confilio sape deterreantur novis quibusdami fensationibus, fastidio ex isto examine nato, ac inconstantia voluntatis quæ mentem per singula objecta motu nunquam intermisso circumagit. Adeò ut nisi à juventa omnia hæc obstacula superare assueverint, ut id in secunda parte expositum fuit, eo tandem deveniant mertiæ, ut veritatem paulo difficiliorem, cuique attendere oporteat,

affequi nequeant.

Hinc concludere est omnes scientias, ac eas præcipue que questiones solutu difficillimas includunt innumeris erroribus scatere, ac ingentia illa volumina quæ de Medicina, Physica, Ethica, & potisimum de specialibus circa has scientias quæstionibus, quæ generalibus multo magis funt complexæ, in dies componuntur, merito pro suspectis haberi. Immo quo magis ejusmodi libri apud vulgus, hocest apud eos, qui attentionem præbere, ingemioque suo rite uti non! nôrunt, obtinent, eò majore contemptu dignos esse. Nam vulgi affensus & approbatio circa materiam difficilem, est argumentum certumi falsitatis istius opinionis cui assentitut, Hinc enim istam opinionem?

notionibusi

notionibus sensuum fallacibus aut falsis imaginationis splendoribus

inniti patet.

Impossibile tamen non est ut homo quipiam possit solus multas retegere veritates que præteritis fæculis occultæ fuerant; modò homo ille pollegt ingenio, ac in solitario degens loco, ab omnibus semotus que ipfum possent agere diversum, veritati inquirendæ feriò incumbat. Quocircà ij à ratione mini videntur abludere qui Philosophiam D. Cartefij quam non intelligunt adspernantur, ea tantum adducti causa quod impossibile existiment, hominem quempiam potuisse solum veritatem prodere circa res adeò occultas, quales funt res Naturæ. At verò si exploratum haberent quomodò vitam suam instituerit Philofophus ille, quas in studiis vias institerit ut impediret quò minus mentis ipfius capacitas aliis detineretur objectis ab iis quorum veritatem detegere volebat, quam claris & distinctis ideis suam stabiliverit Philosophiam; ac in genere quot prærogativis prævaluerit antiquis Philosophis ope veritatum recens compertarum; si, inquam, hæc omnia probe scirent; ex iis certe præjudicium haurirent in gratiam Cartesij longe magis legitimum, quam præjudicium antiquitatis, quod tantam Aristoteli, Platoni, multisque aliis authoritatem conciliat.

Ipsis tamen author esse nolim ut hoc freti præjudicio Cartesium credant esse virum insignem ipsiusque Philosophiam esse bonam, ad id tantùm adducti elogiis quæ ipsi possunt tribui. D. Cartesius erat homo, errori & illusioni obnoxius erat sicut cæteri: Inter ipsius lucubrationes nulla est, ne vel ipsius Geometria, quæ non sapiat humanam insirmitatem. Ne igitur sidem incautam ipsius verbis adhibeamus; ipsius opera ut ipse monet, cautè sunt legenda. Examinandum est an in errorem non suerit lapsius; nec usquam illi credendum, niss cùm ad assensum evidentia & internis rationis admonitionibus adigemur. Nam, ut res verbo consciatur, mens quicquam verè non scit, niss

quod evidenter videt,

Capitibus præcedentibus demonstravimus intellectum nostrum non esse infinitum, ipsius contrà capacitatem esse perquàm mediocrem, il-lamque ipsam capacitatem sensationibus mentis ut plurimum impleri, ac denique intellectum à voluntate directum, non posse diù alicui objecto adhærere, quin protinus ab illo abducatur voluntatis inconstantia & levitate. Atque istæc sunt errorum nostrorum causa haud dubiè generaliores; possemus equidem hisce demonstrandis diutius immorari. Sed hactenus dicta sufficient viris attentioni assuetis & idoneis, ut ingenij humani imbecillitatis convincantur. In quarto & quinto Libro sustanti agetur de erroribus, qui ab inclinationibus nostris & assectibus maturalibus originem ducunt, de quibus hoc Capite aliquid jam prælibavimus.

PARS SECVNDA.

DE INTELLECTY TVRO.

DE NATURA IDEARVM-

CAPVT PRIMVM.

I. Quid per ideas intelligatur : ipsas reapse existere, ipsasque esse necessarias ad percipienda objecta omnia materialia. 11. Divisio omnium modorum quibus objecta externa percipi possunt.

En o est, opinor, qui non fateatur nos objectas que sunt extra nos posita, non percipere, per illar pipsa objecta. Solem, Stellas, innumeraque alia objecta externa videmus; nec verisimile est mentemus nostram è corpore exire, Coelósque ascendere ac per seos veluti obambulare, no ibi omnia illa objecta contempletur. Illa igitup objecta immediate per se

ipsa non videt, cumque mens nostra videt Solemexempli gratia, cerrè-Sol non est objectum immediatum mentis, sed aliquid quod menti nostra intime unitur; atque illud est quod ideam appello. Itaque per istud vocabulum, (idea) nihil aliud hic intelligo quam id quod est objectum immediatum mensis, aut quod ipsi proximum est, dum ali-

quid percipit.

Accurate animadvertendum est, omnino necessarium esse ideams objecti actus præsentem esse intellectui, ut illud objectum percipere possi, id in dubium vocari nequit. At verò non necesse est in extrinseche existat aliquid simile huic ideæ; sæpissime enim contingir ut respercipiamus quæ non existunt, nec unquam extiterant. Ciem quis, exempli gratia, imaginatur momem aureum, prorsus necesse est ut idea istius montis actu præsens sit ipsius intellectui; cum vesanus, aut quipiam sebri ardenti laborans, vel etiam inter dormiendum, animal quoddam terribile videt ob oculos pro certo constat ideam illius animal munquami extiterunt.

Cum!

Chen tamen homines ad id natura sua propensi videantur, ut credant sola objecta corporea existere, hine sit ut de rerum realitate
& existentia secus omnino judicent, quam par est: nam statim atque
asiquod objectum sentiunt, protinus existimant illud objectum certissime existere, quamvis nihil prorsus extrinsecus existar; existimant
prætereà illud objectum tale omnino esse quale illud vident, quod tamen nunquam contingit. Ideam verò quæ necessarib existit, quæque
aliter se habere nequit quam videtur incogitanter ut plurimum judicant nihil esse; quasi ideæ innumeras non haberent proprietates;
quasi idea quadrati, exempli gratia, longè non disserret ab idea alicuius numeri, résque plane diversas non repræsentaret; quod de
nihilo dici unquam nequir, sum nihilum nullam habeat proprietatem. Ideæ igitur; dubio procus; realiter existunt. Sed ipsarum naturam& essentiam examinemus; videamusque quid in mente sit quod ipsi
omnia repræsentare valeat.

Quæcunque mens percipit sant duplicis generis; aut enim sunt in mente aut extra mentem. Quæ in mente existunt, sunt ipsius proprie eogitationes, hoc est, omnes ipsius variæ modificationes; nam per istas voces, (regitatio, modus cogitandi, aut modificatio mentis) ea in genere omnia intelligo quæ in mente esse nequeunt quin mens illa percipiat, ut sunt ipsius sensationes, imaginationes, puræ intellectiones, aut simpliciter ipsius conceptiones, ipsius etiam affectis, & inclinationes naturales. Menti autem nostræ nullis opus est ideis, ut hæc omnia possit percipere, quia sunt intùs in ipsa mente; aut potius quia nihil alitra surtem præter mentem ipsam hoc vel illo modo modificatam; quemadimodum rotunditas realis alicujus corporis, & ipsius motus nihil alitra sunt præter illud sorpus hoc vel illo modo siguratum.

& translatum.

Ea verò quæ funt extra animam non possumus percipere nisi mediantibus ideis; fi saltem istæc ipsi intime uniri nequeant. Quæ autem extra mentem existunt, sunt duplicis generis, spiritualia scilicet & materialia. Ad spiritualia quod attiner illa mentem sine ideis & per illamet ipfa, posse percipere verisimile videtur. Quamvis enim experientia conftet, nos non posse immediare, & per nos ipsos cogitationes nostras nobis invicem communicare, sed tantum verborum, aut aliorum fignorum visibilium quibus ideas nostras alligavimus, ope; dicere tamen postumus Deum id ad hujusce vitæ tempus duntaxat instituisse, ut obviam iret malis que nune obtinerent, si homines pro lubitu sese mutuo intelligere possent : At verò ubi justitia ac ordo vigebunt, & à corporis nostri captivitate liberi erimus, tum unione intima que erit inter nos invicem mentem nostram mutuo poterimus; aperire, quo modo Angelos in Cœlis agere verifimile est; Adeò ut ideas? ad spiritualia menti repræsentanda admittere non videatur omnino) necessarium; quoniam fieri potest ut ea videamus per illamet ipsa; quanquam modo valde imperfecte.

B b 3

Hie non examino quo pacto duo spiritus posint inter se uniri, & an boc pacto loco, chara- fuas fibi invicem queant aperire cogitationes. Existimo tamen, nullam effe substanete.i us Ita- tiam pure intelligibilem prater substantiam Dei ; nibil posse evidenter cognosii nisi licis fuit im- in ipfius lumine, unionemque firituum efficere non poffe ut visibiles fint five ut potest pra- videri queant, Quamvis cum nobifmet ipfis arctiffime uniamur , nobifmet tamen ipsis inintelligibiles, ut ita dicam, erimus, donec nosmet ipsos videamus in Deo, termitti , cum diffic le & nobis ipsis offerat ideam omnino claram entis nostri quam ipse habet in suo esse fit queminclusam. Itaque quamvis his concedere videar, Angelos posse sibi invicem maniquam illum festare, & id quod funt & quod cogitant, id tamen me concessisse moneo duntaxat, intelligere quia de hoc diffutare nolo, dummodo id mibi concedatur quod negari nequit,nempe nifi Sciat quid de me- materialia non poffe percipi per se ipsa & fine ideis. te & de natura idearum

Capite septimo explanabo sententiam meam de ratione qua cognoscimus spiritus, ostendámque nos non posse nunc ipsos omnino cognoscere per illosmet ipsos, licet forsan possint nobis uniri. Sed hic præsertim sermo est de rebus materialibus quæ certe menti nostræ non possunt uniri ea ratione quæ ad eas percipiendas necessaria est, quum enim extensæ fint, mens verò non sit extensa nulla datur inter eas proportio. His adde quod mentes nostræ non exeunt è corpore ut dimetiantur cœlorum magnitudinem, ac ideò non possint videre corpora externa, nisi per ideas que illa representant. Hec apud om-

nes in confesso esse debent.

Asserimus igitur prorsus necessarium esse ut idez quas habemus de corporibus, ac de cæteris objectis quæ per se ipsa non percipimus, ab num quibm illis corporibus aut ab illis objectis veniant: vel ut mens nostra polleat virtute istas producendi ideas : vel ut Deus eas cum mente ipsam creando producat : vel eas producat quotiescunque de objecto aliquo cogitamus : vel ut mens in se ipsa possideat omnes persectiones quas in istis corporibus videt: vel denique ut uniatur enti summe perfecto, quodque in fe omnes in genere includat entium conditorum perfectiones, ..

> Objecta non possumus percipere nisi per unam ex istis rationibus, Nunc sepositis omnibus præjudiciis, istiusque quæstionis difficultate haudquaquam territi, excutiamus quænam inter illas sit verisimilior, Illam quæstionem forsan clare satis solvemus, licet hic demonstrationes que certe, & invicte quibuslibet videantur hominibus tradere non satagamus; sed argumenta tantum validissima apud eos saltem qui illa attente & seriò meditari non dedignabuntur. Si aliter enim loqueremur temeritatis forfan accufaremur.

Divisio omnium ratiovidere poffumus objetta externa.

II.

.cogitem.

CAPVTIL

Objecta materialia nullas mittere feccies fibi similes

Eripateticorum sententia qui objecta externa species sibi similes mittere, istasque species per sensus externos ad sensum communem usque forri, arbitrantur, omnium est vulgatissima. Species illas appellant impressas, quia objecta illas imprimunt sensibus externis. Species ista impressa cum sint materiales & sensibiles hunt intelligibiles ope intellectus agentis seu activi, & ad id aptæ sunt ut recipiantur in intellectu pasivo. Species illæ ad spiritus naturam sic conversæ appellantur species expressa, quia ab impressis exprimuntur, atque per

cas intellectus patiens fen pafferus omnia materialia cognoscit.

In egregiis istis cogitatis fusius explicandis, variisque rationibus quibus varij Philosophi illa concipiunt afferendis diutius non immoramur. Quamvis enim inter iplos non conveniat de numero facultatum quas sensui interno & intellectui tribuunt, & non pauci fint etiam qui dubitent, an indigeant intellectil agente ad cognoscenda tojesta fensibilia; Omnes tamen penè consentiunt objecta externa emittere species aut imagines sibi similes; atque hoc solo freti fundamento multiplicant facultares fuas summque intellectum agentem propugnant. Aded ut cum istud fundamentum omni careat soliditate, ut mox patebit; ils omnibus que huie fundamento adftruuntur evertendis diuthis infiftere necessarium non sit.

Afferimus igitur à verifimili prorsus alienum effe, objecta emittere imagines aut species sibi similes ; cujus affertionis adfunt aliquot rationes. Prima à corporum impenetrabilitate ducitur. Omnia objecta, ut Sol, Stellæ, ac quæcunque oculis noftris obversantur, non possunt mittere species naturæ à sua ipsorum diversæ; unde fit ut Philosophi vulgo dicant istas species este crassas & materiales, in quo different à speciebus expressis que spirituales facte sunt. Species ille objectorum impresse funt igitur corpuscula : Non possunt igitur sele penetrare, neque omnia spatia que à terra usque ad cœlum extant, que lis speciebus plena effe debent. Unde legitime concludere est istas species; debere sese mutuo conterere & confringere, dum aliæ dextrorsum! aliæ finistrorsum movemur, ac ideò eas non posse objecta visibilia: reddere. M Harman Stov 1A. mutable

Infuper ex eodem loco feu ex eodem puncto ingens potest objectorum quæ in coelo & in terra exstant conspici numerus; ergo oporteret: ut species omnium istorum corporum possent in unum punctum coire;; Atqui impenetrabiles sunt cum sint extensæ: ergo, &c.

Sed non folum ex eodem puncto maximus numerus maximorumi & vastissimorum objectorum videri potest; quin nullum est punctum! in omnibus his magnis mundi spatiis, ex quo numerus penè infinitus objectorum, objectorum, inquam, Solem, Lunam, & Cœlos ipsos magnitudine æquantium, percipi non possit. Nullum est igitur in toto mundo punctum, in quo omnium harum rerum species sibi mutud occurrere non debeant: quod à veritate alienum prorsus videtur.

Si scire cupias quo pacto omnes objectorum visibilium impressiones, quantum vis invicem oppositæ de viribus suis, dum communicantur,

nihil amittant, Dioptricam D. Cartefij legere potes.

Secunda ratio peritur ex mutatione quæ in speciebus contingit. Certò enim constat, objectum, quò propinquius est, eò majorem habere speciem, cùm objectum majus videamus. Jam autem non video quid efficere possit ut species illa diminuatur, & quò possint evadere partes ex quibus constabat dum major appareret. Sed quod conceptu adhuc difficilius est juxta ipsorum opinionem, in eo consistit quòd si objectum illud per relescopium aut microscopium intuearis, species repente sat sexcenties major quam anteà; multò enim difficilius concipitur quibus partibus unico temporis instanti ita augeri potuerit.

Tertia ratio hæc est. Si consideretur cubus persectus, omnes species ipsius laterum sunt inæquales, cum nihilo secius tamen omnia ipsius latera æqualiter quadrata conspiciantur. Sic cum in tabula picta considerantur siguræ ovatæ & parallelogrammata, quæ non possunt mittere nisi species similis siguræ, in sis tamen nil deprehenditur præter circulos & quadrata. Hinc enim manifesto liquet necesse non este, objectum quod adspicitur, ut possit videri, mittere species sibi similes.

Denique concipi nequit, quomodò fieri possit ut corpus quod sensibili modo non minuitur perpetuò species undique emittat; iis indefinenter impleat ingentia spatia; idque celeritate incredibili, ubi enim objectum aliquod delituit quo instanti conspiciendum se præbet, undique videri potest, è multis leucarum millibus. Quodque in ea sententia mirabilius est; corpora valdè agitata, ut aër & quædam alia, non ea pollent vi qua possint extra se pellere istas imagines sibi similes, quod tamen saciunt corpora crassissima, minimè agitata, ut terra lapides, & cætera penè corpora dura.

Verum omnibus afferendis rationibus huic opinioni adversantibus hic inhærere nolumus, nullus enim esset dicendi sinis, quippe minimum ingenij conamen inexhaustam hoc super argumento rationum suppeditat scaturiginem. Quæ suprà attulimus sufficient; imò necessaria non erant post ea quæ, dum errores sensuum explicuimus, hac de re primo Libro à nobis dicta sunt. At verò cantus est Philosophorum huic opinioni addictorum numerus, ut non abs re nos sacturos judicaverimus si aliquid de ea perstringeremus, cos saltem ad id adducturi

ut super cogitationibus suis seriò meditentur,

CAPVT III.

Mentem praditam non esse virtute producondi ideas. Causa erroru in quem hac de re labuntur homines.

Secunda opinio eorum est qui arbierantur mentes nostras pollere volunt, illásque (mentes) excitari ad producendas illas ideas ab impressionibus quæ objecta faciunt in corpus, quamvis istæ impressiones non sint imagines similes objectis quæ ipsas faciunt. Existimant in co consistere imaginem Dei in homine, ipsumque hominem hoc pacto divinæ potentiæ participem sieri. Quemadmodum, inquiunt, Deus omnia ex nihilo creavit, potéstque omnia in nihilum redigere, & alia nova denuò creare, ita homo potest creare & annihilare ideas omnium pro lubitu. Verum non una de causa ejusmodi opiniones quæ hominem extollunt suspectas habere debemus. Ejusmodi cogitationes ex vano & superbo hominis sundo oriundas Pater luminum nequaquam inspiravit.

Ista participatio potentiæ Divinæ quam sibi arrogant homines ut objecta sibi repræsentare multásque alias actiones speciales patrare possent, participatio est quæ independentiam aliquatenus inducere videtur; ut saltem illa (participatio) explicari solet. Verum sincere loquendo illa participatio chimærica est, merum ignorantiæ & vanitatis humanæ sigmentum. Homines à bonitate & misericordia Divina longè suprà ipsorum opinionem dependent. Sed hæc explicandi nom est hic locus. Sufficiat nobis si ostendere conemur homines non pollere virtute aut facultate formandi ideas rerum quas percipiunt.

Nemo est qui ideas esse entia maximè realia, siquidem proprierates habeant reales, alias ab aliis disserre, résque planè diversas repræsentare, in dubium vocare possit. Meritò etiam dubitari nequit quin illæ sint spirituales & à corporibus quæ repræsentant longè diversæ. Et vel ex hoc solo non injurià quis forsan ambigeret an illæ ideæ quarum ope percipiuntur corpora, non sint nobiliores ipsis corporibus. Reverà mundus intelligibilis persectior esse debet mundo materiali & terrestri, ut infra patebit. Cùm itaque quis asserit homines præditos esse virtute formandi ideas pro lubitû, in id etiam discriminis vocari videtur ut asserat ipsos posse formare entia nobiliora & persectiora mundo quem Deus condidit. Plerique tamen ne ad id attendunt quidem, quippe qui arbitrantur ideam nihil esse, quia sese sentiendam non præbet; aut si illam tanquam ens quoddam habeant, ens illud ipsis videtur perquàm exile & adspernandum; quoniam ipsam statim atque menti ampliùs non objicitur annihilari arbitrantur.

15

1-

m

ef-

120

ım

di-

uri

IT

Sed demus ideas nihil esse præter entia tenuissima & adspernanda, entia tamen sunt, immò entia spiritualia; jam autem cum homines non præditi sint potentià quicquam creandi, hinc sequitur ipsos non posse producere ideas. Nam productio idearum eo quo explicatur modo est vera creatio, & quanquam opinionem adeò duram mitigare & senire conantur, dum dicunt productionem idearum supponere aliquid præcedaneum, creationem verò nihil supponere; hoc tamen

effugio nodus difficultatis non folvitur.

Etenim animadvertendum est difficilius non esse rem è nihilo edutere, quàm illam producere, supponendo aliquid aliud ex quo consici nequit quodque ad ipsius productionem nihil conferre possit, exempli gratià, difficilius non est Angelum creare, quàm illum ex lapide edutere; cum enim lapis sit ex genere prorsus diverso à genere Angeli, nihil planè inservire potest productioni Angeli. Verum conducere potest productioni panis, auri, &c. quia lapis, aurum, panis nihil aliud sunt præter eandem extensionem variè consiguratam, & quia hæc binnia sunt materialia.

Immò difficilius est Angelum educere ex lapide qu'am ex nihilo quia ut Angelus ex lapide conficiatur, quantum quidem id fieri potest, annihilandus est lapis, ac deinde creandus Angelus; cum è contra ad creandum duntaxat Angelum, nihil sit annihilandum. Si igitur mens ideas suas producat, ex impressionibus materialibus quas cerebrum accipit ab objectis, idem semper efficit ac si eas crearet; aut aliquid aquè difficile immò difficilius efficit, cum idea utpote spirituales non possint produci ex imaginibus materialibus quae suit in cerebro, quaque nullam cum iis proportionem habent.

Quod si quis dicat; ideam non esse substantiam; esto; sed tamen est aliquid spirituale: jam autem cùm sieri nequeat, ut quadratum con-siciatur ex spiritu quamvis quadratum non sit substantia; ita ex substantia materiali idea spiritualis non potest formari; licet idea non

effet fubstantia.

Sed tameth menti humanæ supremam tribueremus potentiam qua posset annihilare & creare ideas rerum; câ tamen nunquam uteretur ad illas producendas. Quemadmodum enim Pictor, quantumvis peritus, animal quod nunquam viderit, cujusque nullam habet ideam repræsentare nequit, ita ut imago quæ ab ipso expossularetur nem posset esse similis huic animali incegnito. Sic homo non potest formare ideam objecti cujuspiam nisi priùs illud cognoscat, hoc est nisi habeat de illo ideam, quæ à voluntate sua nequaquam dependet. Quòd si jam habeat istius objecti ideam, certè illud cognoscit, ac proinde inutile est ut sibi novam illius essormet ideam. Frustra igitur homini tribuitur potentia producendi ideas suas.

Quis forte posser reponere mentem equidem habere ideas quassem generales & consusas quas non producit, ideas verò ques producit esse speciales, clariores, & distinctiores. Sed res codem semper recidit.

Quemi

Quemadmodum enim pictor non potest pingere hominem quendam fingularem, ita ut possit considere se rem feliciter getiffe, nisi habeat ideam diftinctam istius hominis, immo nifi homo ille prafens adfir. Sic mens quæ nullam ideam habebit præter ideam, exempli gratia, entis aut animalis in genere, non poterit fibi reprafentare equum nec ipfius formare ideam distinctam; ac pro certo habere istam ideam esse prorsus fimilem equo, nisi priorem habeat ideam cum qua fecundam possit conferre. Jam autem si antecedentem habeat ideam, alteram formare inutile est; & quæstio vertitur circa priorem illam ideam.

Ergo, &c.

Verum quidem est nos, dum quadratum concipimus per puram intellectionem, posse insuper illud imaginari, hoc est, illud percipere nobis insculpendo illius imaginem in cerebro. Sed primò observandum est, nos nec este veram nec principalem causam istius imaginis, at verò brevitatis causa ab eo explicando supersedemus. Secundo tantum abest ut secunda idea quæ comitatur imaginem illam sit distinctior & accuratior priori, quin potius accurata non est nisi quatenus priori quæ alterius norma effe debet, fimilis eft. Arbitrandum enim non est imaginationem, & sensûs objecta distinctius nobis repræsentare quam intellectus purus, sed illa tantum (sensûs & imaginationem) mentem magis afficere & applicare. Nam ideæ sensuum & imaginationis, non funt distinctæ nisi quatenus conformes sunt ideis puræ intellectionis. Imago quadrati, exempli gratià, quam imaginatio cerebro imprimit justa & accurata est duntaxat per conformitatem quam habet cum idea quadrati quod concipimus per puram intellectionem. Hæc idea est norma imaginis. Mens dirigit imaginationem, ac illam, liora esse iuut ita dicam, adigit ad dispiciendum identidem an imago quam dico que ocupingit fit figura quatuor linearum rectarum & æqualium, cujus an- lu cerno guli fint accurate recti, uno verbo an res quam imaginamur fit fimilis quanto pro rei quam concipimus.

His præmissis nemo est, opinor, qui dubitet, quin Philosophi qui viciniora erunt mentem posse formare ideas objectorum fallanture chim manifunt iis que afferunt mentem posse formare ideas objectorum, fallantur; cum menti animo intel. tribuant potentiam creandi, immò etiam creandi cum ordine & sa- ligo. Aug. 63. pientia, quanquam ne cognoscat quidem quid agat; id enim concipi de vera renequit. Sed causa errandi ipsis est, quod homines semper existiment 119. rem quampiam elle caufam alicujus effectus, cum utrumque simul conjunctum vident, si modo vera ifrius effectus causa ipsos lateat. Hanc ob causam omnes concludunt globum agitarum, cum in alium incidit, esse veram & principalem causam agitationis quam ipsi communicat ; voluntatem mentis efle veram & principalem causam motûs brachij, & alia fimilia præjudicia : quia semper contingit ut globus agitetur, cum in ipsum alius globus incidit & impingit, útque brachia nostra moveantur quotiescunque penè id volumus; & quia nullam aliam sensibilem istorum motuum causam deprehendimus.

Sed etiam quum effectum quoddam rarius ab aliqua re consequitur

fui natura

quæ iphus non est causa, non pauci tamen sunt qui arbitrentur rem istam ese causam esfecti illius, sed omnes in bunc errorem non labuntur. Cometa, exempli gratia, apparet & post illum cometam Princeps quidam fato fungitur. Lapides Lunæ oppositi sunt, & vermibus exeduntur; Sol conjunctus est cum Marte tempore nativitatis alicujus infantis, & aliquid extraordinarium huic infanti accidit; id non paucis fufficit ut protinus sibi persuadeant, Cometam, Lunam, conjunctionem Solis cum Marte esse causas istorum essectuum, necnon aliorum ipsis similium : causa autem cur omnes id non credunt ex eo est quod hæc Phænomena fimilia post se non semper trahant esfecta.

Cum verò omnes homines ideas objectorum menti præsentes ut plurimum habeant, flatim atque id exoptant, cum id ipsis multoties de die contingat, omnes etiam penè, concludunt voluntatem que comitatur productionem aut potius præsentiam idearum, esse veram ipfarum causam. Quia nihil eodem temporis momento deprehendunt eui hanc productionem seu præsentiam possint tribuere, & quia imaginantur ideas non amplius esse statim atque mens ipsas non amplius videt; ipsásque deintegrò existere, cum se iterum menti objiciunt.

His etiam de causis nonnulli arbitrantur objecta externa emittere imagines sibi similes, ut cap. præcedenti dictum est. Cum enim objecta per seipsa videri nequeant, sed duntaxat per ideas, judicant objectum ideam producere; quia statim atque præsens est, illud vident; statim atque abest, illud amplius non vident; & quia præsentia objecti penè

semper comitatur ideam quæ illud nobis repræsentat.

undipolinos os seculta de curar a implice

Attamen, si homines in judiciis non essent præcipites; ex eo quod ideæ rerum præsentes sint ipsorum menti, statim atque id volunt, concludere tantum deberent, voluntatem ipsorum, juxta ordinem à natura institutum, esse ordinarie necessariam, ut illas habere posfint ideas, non verò voluntatem esse veram & principalem causam quæ ipsas menti objiciat, multò minus voluntatem illas è nihilo producere, aut eo quem explicant modo. Non debent etiam concludere, objecta emittere species sibi similes, ex eo quod mens ea ut plurimum non percipit, nisi cum præsentia adsunt; sed tantum objectum ordinarie necessarium, ur idea sit præsens menti. Denique non debent judicare globum agitatum esse principalem & veram causam motus globi cui occurrit, cum prior ipse globus non habeat potestatem sese movendi. Poffunt duntaxat judicare hunc duorum globorum concurfum præbere occasionem Authori motůs materiæ executioni mandandi decretum voluntatis suæ, quæ est causa omnium universalis, communicando alteri globulo partem motus prioris, hoc est, ut clarius lo-Vide cap.3; quar, volendo ut posterior tantum acquirat agitationis quantum prior de sua perdidit. Vis enim motrix corporum alia esse nequit quam voluntas ejus qui illa conservat, ut infra videbitur,

1. part. mesho di.

CAPVT IV.

Nos non percipere objecta per ideas nob scum creatas. Deum eas in nobis non producere, quotiescunque ipsis indigemus.

TErtia opinio corum est qui arbitrantur omnes ideas nobiscum creatas suisse.

Ut ostendatur quantum hæc opinio à verosimili abhorreat, animadvertendum est in hoc mundo multa esse toto genere diversa, quorum ideas habemus. Nam ut de siguris duntaxat loquamur, numerum ipsarum infinitum esse constat; immò si vel unam solam consideremus, ut, exempli gratià, ellipsin, mentem numerum ellipse son diversæ speciei infinitum posse concipere haud dubiè comperiemus; dum concipit alteram ex diametris in infinitum extendi posse, altera

semper eadem manente.

Ita cum altitudo trianguli possit augeri aut diminui in infinitum, latere quod basim constituit semper eodem manente, facile concipimus posse dari numerum triangulorum diversæ speciei innumerabilem. Immò quod accurate hic observari velim, mens aliquo modo percipit numerum illum infinitum, quamvis pauci admodum fub imaginationem cadant; nec possint haberi eodem tempore ides speciales & distinctæ multorum triangulorum diversæ speciei. Sed præcipue animadvertendum est ideam illam generalem quam mens habet numeri illius infiniti diversæ speciei satis probare, quod, fi non concipiantur per ideas speciales omnes illi diversi trianguli, uno verbo, si non concipiatur infinitum, id non provenit ex defectu idearum, aut ex eo quod infinitum nobis præsens non sit; sed tantum quia mens. nostra satis non habet capacitatis & extentionis. Si homo quipiam ad considerandas omnes omnium specierum triangulorum proprietates animum suum appelleret, licet in id studij genus æternum incumberet, ipsi equidem novæ & speciales ideæ non desicerent; sed ejus mens incassum defatigaretur.

Quæ de triangulis dicta sunt possunt adaptari siguris quinque, sex, centum, mille, decies mille laterum, & ita ad infinitum. Jam autem si latera trianguli quæ habent relationes infinitas inter se invicem saciant triangulos infiniti specierum numeri, hinc manisestò patet siguras quibus sunt quetuor, quinque, aut decies centena millia laterum, posse suscipere differentias longè majores; cùm capaces sint longè majoris numeri relationum & combinationum inter latera, quam

amplices trianguli.

Mens igitur videt hæc omnia: Illorum habet ideas: nec ipsam unquam deficient ideæ illæ, licet insinita sæcula vel unicæ figuræ considerationi insumeret; quòd si figuras illas infinitas primo intuitu non percipit, aut infinitum non capit; id ipsius extensioni spatiis admodum angustis inclusæ, adscribendum. Numerum igitur idearum habet insinitum; quid dico infinitum? tot habet numeros idearum infinitos quot sunt diversæ siguræ; cum igitur sit numerus insinitus diversarum sigurarum, mens ut solas cognoscat siguras, nu zeros idearum infinite infinitos habere debet.

Jam autem peto an sit verisimile Deum tot res creavisse cum mente humana. Id mihi quidem verisimile non videtur; præcipuè cum id sieri possit alia ratione simplicissima & facillima, ut mox patebit. Cum Deus enim agat juxta rationes simplicissimas, rationi congruum non videtur explicare qui cognoscamus objecta, admittendo creationem numeri entium infiniti: quandoquidem hæc difficultas potest

folvi modo simpliciori ad naturam magis accommodato.

Sed licèt mens veluti armamentarium seu apothecam omnium idearum quæ ad res percipiendas ipsi necessariæ sunt haberet, difficillimum tamen foret explicare quomodo mens posset illas seligere ad eas sibi repræsentandum, quomodo, exempli gratià, sieri posset ut solem sibi repræsentaret, dum præsens adesset oculis corporeis; Cum enim imago quam sol imprimit cerebro non similis sit ideæ quam de illo habemus, ut id alibi probatum suit, nec mens percipiat morum quem sol in interna oculorum parte & in cerebro ciet; concipi nequit ipsam posse sine erroris periculo judicare, inter numerum illum infinitum idearum quas haberet, quænam sibi esset repræsentanda ad imaginandum aut videndum solem. Dici igitur non potest ideas rerum nobiscum creatas esse, idque sufficere ut objecta circumjacentia videamus.

Non est etiam quod quis dicat Deum singulis momentis tot novas producere ideas, quot varias res percipimus. Istæc opinio ex iis quæ hoc capite dicta sunt satis convellitur. Insuper necesse est ut omni tempore actà habeamus in nobis ideas omnium rerum, cum omni tempore possimus velle cogitare de rebus omnibus: quod non possemus, nisi illas jam consusè perciperemus; hoc est, nisi numerus idearum infinitus menti nostræ obversaretur. Non possumus enim duci volun-

tate cogitandi de objectis quorum nullam habemus ideam.

CAPVT V.

Mentem nec effentiam nec existentiam objectorum videre suas perfectiones considerando. Deum solum objecta hoc modo percipere.

Quanta opinio est, mentem nullà alià re quam seipsa indigere ut objecta percipiat; ipsamque, sese & persectiones suas considerando, omiria externa posse percipere.

Mentem

Mentem omnes sensationes & affectus quos potest suscipere, voluptatem, do orem, frigus, calorem, colores, fonos, odores, fapores, amorem, odium, grudium, tristitiam quibus movetur, & cæteros affectûs in seipsâ & sine ideis videre constat ; quia omnes mentis sensationes & affectus nihil repræsentant, quod sit extra ipsam, sensationibus illis simile, & quia sensationes illæ modificationes duntaxat funt quarum mens capax elle poteft.

Sed quod hic majorem includit difficultatem est scire, an idea qua repræsentant aliquid extra mentem positum, quodque ipsis ideis simile aliquatenus fit, quales funt ideæ folis, domus, equi, fluminis, &c. nihil aliud fint præter modificationes mentis : adeò ut mens nullà alia re à se diversa indigeat ad omnia sibi repræsentanda que extra

ipfam fita funt.

Sunt qui afferere non dubitent animam utpote ad cogitandum faetam, in se hoc est, suas proprias considerando perfectiones, omnia habere que necessaria sunt ad percipienda objecta. Cum enim ipsa reverâ nobilior sit rebus omnibus quas distincte concipit, ea emmenter ut loqui amant Scholastici aliquo modo continere dici potest, hoc est, modo sublimiori, & nobiliori quam sunt in seipsis. Superiora hoc modo inferiorum perfectiones continere arbitrantur. Cum itaque nobiliffirni inter ormes res conditas quas norunt, fint, fibi tantum arrogant ut in se modo spirituali, quidquid in mundo visibili extat habere, ac sese varie modificando quicquid mens humana cognoscere potest percipere posse autument. Uno verbo volunt mentem instar mundi intelligibilis effe, qui mundum materialem & fensibilem, immò multo plura in se complectitur.

Verum qui istud cogitatum defendunt audacissimi mihi videntur; vanitas, ni fallor, nobis ingenita, avuneutuving, amor, ac illius qui in fe omnia complectitur, entia fimilitudinem referendi cupiditas mentem nostram ita confudit & perturbavit ut nos ea quæ non habemus possidere imaginemur; Die quia tu tibi lumen non es, inquit August. Deus Serm.8. de folus sibi ipsi lumen est, ac sese considerando quæcunque produxit verbu De-

ac producere potest, solus videt.

Deum folum antequam mundus conderetur extitisse, ac mundum fine cognitione & idea producere ipsum non potuisse, constat ; unde fequitur ideas illas quas de mundo habuit ab ipso Deo non esse diversas jac proinde omnes res conditas, eas etiam quæ maxime materiales & terrestres sunt in Deo esse, modo prorsus spirituali quem non possumus capere. Deus igitur in se omnia entia videt, suas perfectiones, que ea ipfi representant considerando. Eorum præterea existentiam persecte cognoscit, cum enim omnia (entia) ab ipsius voluntate pendeant, ut existant, ipse verd non possit ignorare suas proprias voluntates; hinc sequitur ipsum non posse ignorare illorum existentiam : atque ideò Deus non modò rerum essentiam sed carumi eriam existentiam in se videt.

At verò res secus se habet de spiritibus creatis: Hi in se nec rerum estentiam nec earum existentiam videre queunt. Earum inquam, estentiam in se videre nequeunt, cum enim sint maxime finiti omnia entia in se non complectuntur, ut Deus, qui dici potest ens universale, aut simpliciter ille qui est, (Jehovah) ut seipsum appellat. Cum igitur mens humana possit cognoscere omnia entia & entia infinita, nec tamen illa contineat, hinc manifesto paret, ipsam illorum essentiam in fe non videre. Mens enim non modo videt mox rem unam mox alteram vicissim aut successive, immò actu etiam percipit infinitum, licet illud non complectatur, ut capite præcedenti diximus. Adeò ut cum mensnon sit actu infinita, nec infinitarum modificationum ca-. pax eodem tempore, fieri prorsus nequit ut in se videat quod in se non habet. Rerum igitur essentiam non videt suas proprias considerando perfectiones, aut sese varie modificando. Earum etiam existentiam in se non videt, quia ab ipsius voluntate non dependent ut existant, & quia ideæ rerum possunt adesse menti, quamvis res actu non existant. Omnes enim possunt habere ideam montis aurei, quamvis in mundo nullus fit mons aureus. Et quamvis sensuum nostrorum testimonio ad judicandum de existentia objectorum nitamur, à ratione nostra non docemur nos debere, in omnibus, sensibus nostris sidere, cum clare comperiamus nos ab ipfis decipi. Quum, exempli gratia, aliquis sanguinem habet agitatissimum, aut etiam quum dormit, campos aliquando, prælia, & alia fimilia ob oculos habet, quæ tamen actu non sunt, nec forsan unquam fuere. Conster igitur mentem nec in se nec per se videre existentiam rerum, sed ipsam hac in re ab aliquo alio pendere.

CAPVT VI.

Nos omnia in Dee videre.

Apitibus superioribus quatuor varias rationes excussimus quibus mens videre potest objecta externa, quæ nobis verisimiles non videntur, superest quinta, quæ sola ad rationem accedere videtur, & ad id aprior ut cognoscamus quantum omnes spiritus pendeant

à Deo in omnibus suis cogitationibus.

Ut id possit intelligi, revocanda sunt in memoriam ea quæ capite præcedenti dista sunt, scilicet, necesse esse Deum in se habere ideas omnium entium quæ creavit, cum alioqui ea non potuisset producere, ac illum proinde videre omnia illa entia considerando persectiones quas includit in se, & ad quas entia illa referuntur. Sciendum est prætereà Deum mentibus nostris præsentia sua arctissime uniri; adeò ut Deus dici possit locus spirituum, quemadmodum spatium est

locus corporum. His duobus præsuppositis certum est mentem id posse videre quod in Deo est quod repræsentat entia creata; eum id sit maxime spirituale, intelligibile, & menti præsentissimum. Mens itaque in Deo potest videre opera Dei dummodo Deus velit ipsi retegere id quod in se habet quod illa repræsentat opera. Jam autem hæc sunt argumenta quæ probare videntur Deum id potius velle quam creare numerum infinitum idearum in unaquaque mente.

Primò, quamvis non negemus absolute Deum posse numerum infinite innumerabilem entium quæ objecta repræsentent sive quæ objectorum sint repræsentiva producere, singulis mentibus quas creat:

rem tamen sic ab ipso fieri credendum non est.

Non modò enim ex ratione, verum ctiam ex œconomia totius naturæ liquet, Deum nunquam id facere per rationes difficiles quod fieri potest per rationes simplicissimas & facillimas. Deus nihil facit frustra & sine causa. Suam non exerit sapientiam & potentiam parva viis difficilioribus, modisque magnificis exequendo, id rationi repugnat & finitam arguit intelligentiam. In eo contra elucet sapientia & potentia Dei dum magna, modis simplicissimis & facillimis efficit. Hoc pacto ex sola extensione quicquid admirabilis in rerum natura videmus producit ; immò id etiam quod animalibus dat vitam & motum. Qui enim formas substantiales, facultates & animas in brutis ab ipsorum sanguine, & organis corporeis diversas, quibus omnes præstent sunctiones præsracte volunt, volunt eadem ratione Deo summam non esse intelligentiam, aut ipsum non posse facere res tam mirabiles ex extensione sola. Dei potentiam summamque ipsius sapientiam mentis suæ tenuitate dimetiuntur. Cum igitur Deus possit per se omnia mentibus patefacere, volendo simpliciter ut videant id quod est intrà ipsos seu in medio ipsorum, hoc est, id quod in ipso est quod relationem habet ad illas res quodque illas repræsentat, verisimile non est ipsum rem aliter facere, & ad illum finem obtinendum producere totidem infinitates numerorum infinitorum idearum quot funt mentes creatæ.

Sed animadvertendum est non inferendum esse mentes videre essentiam Dei, ex eo quod omnia in Deo videant eo quo diximus modo. Quia id quod vident est valde impersectum, Deus verò persectissimus. Materiam vident divisibilem, figuratam, &c. in Deo verò nihil est divisibilis aut figurati. Deus enim ipse est, ut ita loquar, omnia entia, quia est infinitus ac in se omnia complectitur, at nullum est ens in particulari. Tamen id quod videmus nihil est præter unum aut plurima entia specialia, nec concipimus persectam illam Dei simplicitatem quæ omnia complectitur entia. Præterquamquod dicere possumus, nos non tam videre ideas rerum quam res ipsas quæ ideis repræsentantur. Cum enim, exempli gratia, videmus quadratum, non dicimus nos videre ideam istius quadrati, quæ menti nostræ

unitur, sed tantum quadratum extra nos situm,

Secunda ratio quæ nos eò adducere potest ut credamus, nos videre omnia entia, quia Deus vult ut id quod in ipso est, quod ea entia repræsentat, nobis patefiat; non verò quia totidem habemus ideas creatas nobifcum quot res possumus videre, in eo consistir quod hæc ratio res videndi mentes creatas collocet in tanta dependentia à Deo quanta esse potest. Hoc enim sic posito, non modò nihil possumus videre, quin Deus benè velit nos id videre, verum etiam nihil possumus videre, quin ipse id nobis videndum præbeat. Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deus ipse erudit & illuminat Philosophos in cognitionibus quas homines ex ingrati animi motu naturales appellant, quamvis è cœlo fint oriundæ. Deus enim illis manifestavit. Ipse proprie loquendo est lumen mentis & Pater luminum. Iple est qui docet hommem scientiam. Uno verbo iple Lux vera eft qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Erenim satis difficile est distincte assegui dependentiam mentium nostrarum à Deo in omnibus actionibus suis, si supponantur (mentes nostræ) habere quicquid distincte cognoscimus ipsis esse necessarium ad agendum, aut fi supponantur habere omnes ideas rerum præsentes. Ac sane vox illa generalis & confusa (concursus) qua explicari solet dependentia rerum conditarum à Deo, in mente attenta nullam excitat ideam distinctam; perquam utile tamen est homines distinctissime cognoscere, se sine Deo nihil posse.

Verùm argumentum validius quod nos in eam injicit sententiam positum est in ratione seu modo quo mens omnia percipit. Ex omnium hominum experientia constat, nos cum de aliqua re speciatim cogitare volumus, primò oculos in omnia entia injicere, ac deinde objecti de quo cogitare intenderamus considerationi adhærere. Jam autem extrà dubium est nos non posse teneri desiderio videndi aliquod objectum, quin illud jam videamus, quamvis consuse & modo quodam generali, adeò ut cum possimus duci cupiditate videndi omnia objecta, mox hoc, mox verò illud, indè certò sequatur omnia entia menti nostræ esse præsentia. Jam verò omnia entia menti adesse præsentia non posse videntur nisi quia ipsi (menti) præsens est Deus, soc est ille qui in simplicitate entis sui omnia entia complectitur.

Mens etiam sibi ideas universales generis, speciei, &c. repræsentare posse non videretur, nisi omnia entia in unico inclusa videret. Cum enim omnis res creata sit ens quoddam individuum, nemo potest dicere se videre aliquid creatum, cum videt, exempli gratia, triangulum in genere. Denique non putem quemquam posse rite rationem reddere modi quo mens multas cognoscit veritates abstractas & generales, nisi per præsentiam illius qui potest illuminare mentem infinitis modis.

Tandem argumentum existentiæ Dei illustrissimum, nobilissimum, soc primum, aut quod à minori rerum numero pender, ducitur ex idea quam habemus de infinito. Constat enim mentem percipere

1. Cor.3.5.

Rom, 1. 19. Lac. 1. 17. Pfal. 3. 10. Loan. 1. 9. percipere infinitum, quamvis illud non capiat; ipsamque (mentem) habere ideam maxime distinctam Dei, quæ ipsi aliunde quam ex unione cum Deo non potest suppetere, cum concipi nequeat ideam entis infinite persecti, quæ est idea quam de Deo habemus, esse ali-

quid creati.

Verùm mens non modò habet ideam infiniti, immò etiam illam habet ante ideam finiti. Nam ens infinitum concipimus ex eo duntaxat quod concipimus ens nulla habita ratione an fit finitum an verò infinitum. Sed ut concipiamus ens aliquod finitum, aliquid necessario detrahendum est de notione illa generali entis, quæ per confequens præcedere debet. Mens itaque nihil percipit nisi in idea quam habet de infinito: Et tantum abest ut idea illa formetur ex coacervatione confusa omnium idearum entium specialium, ut id pertendunt Philosophi; quin omnes illæ ideæ speciales nil aliud sunt quam participationes ad ideam generalem infiniti; quemadmodum Deus non tenet ens suum à creaturis, cum potius omnes creaturæ non subsistant nisi per ipsum.

Ultimum argumentum, quod forsan demonstrationis vicem geret apud eos qui ratiociniis abstractis assueti sunt, hoc est. Impossibile est Deum in suis actionibus alium habere sinem principalem à se ipso diversum. Hæc est notio communis cuilibet attento: Ipsaque Scriptura non sinit nos dubitare, quin Deus omnia secerit propter seipsum. Necesse igitur est ut non modo amor noster naturalis, hoc est, motus quem in mente nostra producit, tendat versus ipsum, sed prætereà ut cognitio & lux quam ipsi impertitur aliquid nobis patesaciat quod in ipso sit: Quicquid enim ex Deo venit propter alium sieri non potest quam propter Deum. Si Deus mentem saceret seu crearet ac ipsi daret pro idea, seu pro objecto immediato cognitionis solem, Deus, opinor, illam mentem & illius mentis ideam propter solem faceret,

non verò propter se.

Deus igitur non potest facere mentem ad cognoscenda opera sua, nisi mens illa videat aliquo modo Deum, videndo ipsius opera, adeò ut dicere possim, quòd si Deum aliquo modo non videremus, nisil prorsùs videremus, quemadmodùm si Deum non amaremus, hoc est, nisi Deus indesinenter in nobis imprimeret amorem boni in genere, nisil prorsùs amaremus. Cùm enim amor ille sit nostra voluntas, quicquam amare aut velle sine ipso non possumus; cùm non possimus amare bona specialia, nisi determinando versùs illa bona motum amoris quem Deus dat nobis versùs se. Nisil quicquam itaque amamus, nisi per amorem necessarium quo erga Deum movemur, nisil videmus nisi per cognitionem naturalem quam de Deo habemus; atque omnes ideæ speciales quas de creaturis habemus, nisil aliud sunt quàm limitationes ideæ Creatoris, ut omnes motus voluntatis erga creaturas nisil sunt præter determinationes motus versùs Creatorem.

Haud opinor quemquam esse inter Theologos qui non fateatur

nit. cap 3.

impios amare Deum illo amore naturali de quo sermo est : Immò Divus Augustinus & nonnulli alij Patres pro certo asserunt impios videre in Deo regulas morum, & veritates æternas. Adeò ut illa quam expono sententia nemini molestiam creare debeat. Sic loquitur L-14. de Tri-Divus Augustinus. Ab illa incommutabili luce veritatis, etiam impius, dum ab ea avertitur, quodammodo tangitur. Hinc est quod etiam impij cogitant aternitatem, & multa recte reprehendunt recteque laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis judicant, nisi in quibus vident, quemadmodum quisque vivere debeat, etiamfi nec ipfi eodem modo vivant? Ubi autem eas vident? Neque enim in sua natura. Nam cum procul dubio mente ifta videantur, corumque mentes constet esse mutabiles, has vero regulas immutabiles, videat quisquis in eis, & hoc videre potuerit..... ubinam ergo funt ista regula scripta, nisi in libro lucis illius, qua veritas dicitur unde lex omnis justa describitur..... in qua videt quid operandum sit etiam qui operatur injustitiam & ipse est qui ab illa suce avertitur à qua tamen tangitur. Apud Augustinum innumeri sunt loci huic confimiles, quibus ille probat nos Deum videre etiam in hac vita, cognitione quam habemus veritatum æternarum. Veritas est increata, inmutabilis, immensa, æterna, ac supra omnia transcendens. Vera est per se, persectionem suam à nulla re habet. Illa creaturas reddit perfectiores, ac omnes spiritus ipsius cognitionem natura sua investigant. Jam autem nihil præter Deum has omnes habere potest perfectiones. Ergo veritas est Deus; Jam verò veritates illas immutabiles videmus. Ergo Deum videmus. Hæc funt Divi Augustini rationes, nostræ ab illis paulum differunt. Nec tanti viri authoritate immeritò niti ad nostram stabiliendam sententiam volumus.

Existimamus igitur veritates, eas etiam quæ æternæ sunt; ut, bis duo sunt quatuor, nequidem esse entia absoluta, tantum abest ut credamus illas veritates esse Deum ipsum. Manifestum enim est hanc veritatem alia in re non consistere quam in relatione seu analogia æqualitatis, quæ est inter bis duo & quatuor. Non dicimus itaque nos Deum videre, dum videmus veritates, ut id dicit D. Augustinus, sed dum videmus ideas illarum veritatum: ideæ enim reales sunt, sed æqualitas. inter ideas, quæ est ipsa veritas, nihil est reale. Quum, exempli gratià, dico pannum quem metior constare tribus ulnis, pannus & ulnæ funt quid reale; sed æqualitas inter tres ulnas & pannum non est ens reale, nihil est præter analogiam quæ reperitur inter tres ulnas & pannum. Quum dicimus bis duo esse quatuor, idez numerorum sunt reales quidem, sed æqualitas quæ est inter ipsos nihil est præter relationem. Itaque juxta hypothesin nostram videmus equidem Deum, quum videmus veritates æternas, non quod illæ veritates fint ipse Deus, sed quia ideæ à quibus veritates illæ pendent sunt in Deo. Forfan & Divus Augustinus rem hoc intellexit modo. Credimus etiam cognosci in Deo mutabilia & corruptibilia, quamvis Divus Augustinus: loquatur tantum de immutabilibus & incorruptibilibus ; Ideò enim necesse non est ut aliqua ponatur in Deo impersectio, cum sufficiat,

ut jam diximus, Deum nobis patefacere id quod in se est quod ad hæc reseratur.

Verùm etiam si dicam nos in Deo materialia & sensibilia videre, attendendum tamen est me non dicere nos illa in Deo sentire, sed dico duntaxat sensum illum à Deo oriri qui agit in nobis; Deus enim sensibilia equidem novit, sed ea non sentit. Quum aliquid sensibile percipimus, in perceptione nostra deprehenditur sensatio, & idea pura. Sensatio est modificatio mentis nostræ, Deus verò illam in nobis parit, atque illam potest parere, quamvis non habeat ipsam, quia videt in idea quam habet mentis nostræ, ipsam istius sensationis esse capacem. Idea verò quæ cum sensatione conjuncta reperitur in Deo est, illamque videmus quia ipsi lubet illam nobis retegere. Deus verò jungit sensationem ideæ, quum objecta sunt præsentia, ut rem credamus qualis est, cósque sensus & affectus induamus quæ nos relatè ad illa objecta,

habere par eft.

Credimus denique omnes mentes videre leges æternas æque ac cætera in Deo, sed cum aliqua differentia. Cognoscunt ordinem & veritates æternas, atque etiam entia quæ Deus fecit secundum veritates illas aut secundum ordinem. Illa, inquam, cognoscunt per unionem quam necessario habent (mentes illæ) cum verbo, aut cum sapientia Dei quæ ipsas illuminat, ut id modò expositum suit. Verum per impressionem quam recipiunt indesinenter à voluntate Dei; qui ipsas versus se fert, & conatur, ut ita loquar, ipsarum voluntatem suæ prorsus fimilem reddere, per illam, inquam, impressionem cognoscunt ordinem esse legem, hoc est cognoscunt leges æternas, ut, amandum esse bonum, malum verò fugiendum : justitiam omnibus divitiis esse anteponendam; obedientiam Deo, præstare imperio in homines, & innumeras alias leges naturales. Nam cognitio harumce omnium legum non differt à cognitione hujus impressionis quam in feipsis semper sentiunt, quamvis ipsam non semper sequantur, optione libera voluntatis suæ; quamque norunt esse communem omnibus mentibus, quamvis non sit æquè fortis in omnibus.

Per hanc dependentiam, analogiam, & unionem mentis nostræ cum Verbo Dei, & voluntatis nostræ cum amore ipsius formati suimus ad imaginem & similitudinem Dei. Et quamvis illa imago peccato non parum deleta suerit, necesse tamen est ut tamdiù subsistat quamdiù nos superstites sumus, sed si feramus imaginem Verbi humiliati in terra, ac si sequamur afflatus Spiritus sancti, imago illa pristina prioris creationis nostræ, unio illa mentis nostræ cum Verbo Patris, & cum amore Patris & Filij restituetur, & indelebilis siet. Similes Deo erimus, si similes siamus Ocarospiano. Denique Deus erit totus in nobismos verò toti in illo, modo longè persectiori quam modus ille quo ne-

ceffe eft, nos in ipso effe, & ipsum in nobis, ut subsistamus.

Hæc sunt aliquot argumenta quæ possunt persuadere mentes perci- Vida illustras.

pere omnia per præsentiam intimam illius qui omnia complectitur tionen.

in simplicitate entis sui. Unusquisque de re illà seriò examinata judicabit provt intùs convincetur, sed credimus nullam esse verisimilitudinem in cæteris rationibus istæc explicandi, hanc verò postremam explicationem plusquàm verosimilem cuilibet apparituram. Hoc pasto mentes nostræ à Deo omnimodè dependent. Nam quemadmodùm ipse in iis excitat dolorem, voluptatem, & cæteras sensationes, unione naturali quam instituit inter illas & corpora nostra, quæ unionihil aliud est quàm ipsius decretum, & voluntas generalis: ita ipse est qui unione naturali quam etiam instituit inter voluntatem hominis, & repræsentationem idearum quas includit immensitas entis Divini, ipsis notificat omnia quæ cognoscunt, atque ista quoque unionaturalis nihil est quàm ipsius voluntas generalis, adeò ut ipse solus possit nos illuminare, nobis omnia repræsentando; quemadmodùm ipse solus potest nos reddere beatos; in nobis pariendo sensum seu gustum omnigenarum voluptatum.

Stet igitur illa sententia, Deum esse mundum intelligibilem, aut locum spirituum, ut mundus materialis est locus corporum. Ab ipsius potentia illos (spiritûs) suas accipere modificationes; in ipsius sapientia suas omnes reperire ideas, atque per ipsius amorem illos agitari omnibus motibus ordinatis; quia autem ipsius potentia & amor ab ipso non differunt, credamus cum Divo Paulo, ipsium ab unoquoque nostrûm non esse longinquum, nosque in ipso habere vitam, motum, & esse. Non longè est ab unoquoque nostrûm, in ipso enim vivimus, movemur

Ad. Aroft.

& Sumus.

CAPVT VII.

1. Quatuor diversa rationes res videndi. II. Quomodo Dem cognoscitur. III. Quomodo corpora cognoscuntur. IV. Quomodo unusquisque suam mentem cognoscit. V. Quomodo mentes caterorum hominum & pura intelligentia cognoscuntur.

I. Quatuor vationes res videndi. IT fententia de ratione qua mens percipit varia objecta cognitionis sue mox posita contrahatur & illustretur, necesse est me distinguere in ipsa quatuor cognoscendi modos.

Primus est quo res per seipsas cognoscit. Secundus quo illas cognoscit per ideas ipsarum, hoc est, ut rem hic intelligo, per aliquid diversum à rebus ipsis.

Tertius quo res cognoscit per conscientiam, seu per sensum internum.

Quartus quo illas cognoscit per conjecturam.

Res per se & sine ideis cognoscuntur, cum ita sunt intelligibiles, & claræ, ut mentem penetrare ac ipsi sese prodere possint. Res per ideas suas cognoscuntur, cum per se non sunt intelligibiles, sive quia

nus

non possunt mentem penetrare aut sese ipsi prodere. Res omnes quæ à nobis ipsis non distinguuntur per conscientiam cognoscuntur. Denique cognoscimus per conjecturam res quæ à nobis, & ab iis rebus euæ cognoscuntur in scipsis, & per ideas differunt, cum cogitamus

quædam effe fimilia nonnullis aliis quæ jam cognoscimus.

Deus folus per seipsum cognoscitur, quamvis enim sint alia entia spiritualia præter illum, quæque intelligibilia esse videntur natura fua, ipse tamen solus nunc mentem penetrat,ac sese ipsi prodit. Deum Dem cognofsolum videmus visu immediato & directo. Forsan etiam ipse solus potest illuminare mentem per propriam suam substantiam. Denique in hac vita quicquid cognoscimus illud duntaxat per unionem quam cum ipfo habemus cognoscere possumus ut capite præcedenti expo-mentibus fuimus : Ipse enim solus est magister noster qui menti nostræ præest, nulla inter-

fine ullius creaturæ interventu, juxta D. Augustinum.

Concipi nequit rem ullam creatam repræsentare posse infinitum; Aug.de vera concipi, inquam, nequit ens fine restrictione, ens immensum, ens uni- religione, versale posse percipi per ideam, hoc est, per ens speciale : per ens cissdifferens ab ente universali & infinito. Entia verò specialia quod spectat, nullo negotio concipimus illa posse repræsentari per ens inanitum quod ea includit, & quidem modo maxime spirituali & per consequens maxime intelligibili. Necesse itaque est dicere cognosci Deum per seipsum, quamvis cognitio quam in hac vita adipiscimur sit admodùm imperfecta; corporea verò cognosci per suas ideas, hoc est, in Deo; quandoquidem in Deo, qui mundum complectitur intelligibilem reperiantur ideæ rerum omnium.

Sed licet hæc omnia in Deo videri possint, non sequitur illa omnia in ipso actu videri : Ea tantum in Deo videmus quorum habemus ideas, jam autem quædam funt quæ à nobis fine ideis videntur.

Quæcunque in hoc mundo existunt, quorum habeamus aliquam cognitionem, funt corpora, vel spiritus, corporum proprietates, vel Quomodo spirituum proprietates. Non dubium est quin videantur corpora cum cognoscuntur fuis proprietatibus per suas ideas; cum enim non sint intelligibilia corporai per se, ea non possumus videre nisi in ente, quod ea includit modo intelligibili. In Deo itaque, & per ideas suas videmus corpora cum ipsorum proprietatibus; atque hinc est, quòd cognitio quam de illis habemus sit persectissima: hoc est, quod idea quam de extensione habemus sufficiat ut cognoscamus omnes proprietates, quas suscipere potest extensio, quodque non possimus desiderare ideam distinctiorem & fæcundiorem extensionis figurarum, & motuum, quam idea quam nobis dat Deus de illis.

Cum ideæ rerum quæ in Deo sunt, includant omnes proprietates rerum illarum, qui ipsarum videt ideas, potest etiam successive videre proprietates rerum illarum : cum enim videmus res ut funt in Deo, eas semper modo persectissimo videmus : atque ille modus esset infinite perfectus, il mens quæ res co videt modo effet infinita. Quod deeft cognitioni

polità natu-

cognitioni quam habemus de extensione, figuris, & motibus, non est defectus idez que nobis illam extensionem repræsentat, sed mentis

nostræ quæ illam considerat.

IV. Quemodo noftiam cogroscimus mentem.

Res secus se habet de mente, illam non cognoscimus per ideam fuam; illam in Deo non videmus; illam tantum per conscientiam cognoscimus; & hanc ob causam cognitio quam de illa habemus est imperfecta. Nihil de mente nostra scimus quam quod sentimus agt in nobis. Si nullum unquam dolorem, calorem sensissemus, non possemus scire an mens nostra sit apta ad has sensationes, quia illam non cognoscimus per ideam suam. Sed si in Deo videremus ideam quæ respondet menti nostræ, eodem tempore cognosceremus, aut possemus cognoscere omnes proprietates quas habere potest : ut cognoscimus omnes proprietates, quas habere potest extensio, quia cognosci-

mus extensionem per ideam suam.

Verum equidem est nos satis cognoscere per conscientiam seu per sensum internum quem de nobismetips habemus, mentem nostram esse quid præstantissimi : sed sieri potest ut id quod de illa cognoscimus nihil sit præ eo quod est in seipsa. Si de materia nihil cognosceretur præter viginti aut triginta figuras quibus modificata fuisset, certe de ea nihil pene cognosceretur, præ eo quod de ea cognoscimus per ideam qua repræsentatur. Non sufficit igitur ut mens perfecte à nobis cognoscatur illud tantum tenere quod de illa tenemus per solum sensum internum, cum conscientia quam de nobis ipsis habemus, forsan nobis tantum ostendat minimam entis nostri partem.

Ex suprà dictis concludere est, quamvis distinctiùs cognoscamus existentiam mentis nostræ, quam existentiam corporis nostri, & eorum quæ nobis adjacent; naturam tamen mentis non tam perfectè à nobis cognosci quàm natura corporum; atque id variis corum qui nihil melius cognosci mente asserunt, & corum qui contrà câ nihil minus cognosci defendunt, conciliandis sententiis intervenire potest.

Id etiam potest inservire ad probandum ideas, quæ nobis aliquid extra nos repræsentant, non esse modificationes mentis nostræ. Si enim mens omnia videret suas considerando modificationes essentiam fuam aut naturam clariùs cognoscere deberet quam naturam corporum, omnésque sensationes & modificationes quas potest suscipere, quam figuras, aut modificationes quas corpora possunt recipere. Non cognoscit tamen se capacem esse talis sensationis sese videndo, sed tantum experientià, cum è contrà cognoscat extensionem esse capacem numeri infiniti figurarum per ideam quam habet de extensione. Immò sunt quædam sensationes, ut colores, & soni, de quibus plerique homines non possunt cognoscere, an fint modificationes mentis: fed nullæ funt figuræ quas omnes homines non cognoscant, per ideam quam habent de extensione, esse modificationes corporum.

Ex eo etiam patet ratio cur non possit dari definitio, quæ modificationes

Vide illustra tiones.

ficationes mentis patefaciat, cum enim nec mens, nec ipfius modificationes per ideas cognoscantur, sed tantum per conscientiam, seu fensûs internos, cúmque ejulmodi fensûs, voluptaris, exempli gratia. doloris, caloris, &c. non alligentur vocibus quibusdam; hinc manifesto paret quod si quis nullum unquam vidisset colorem, nec sensisset calorem, non possent illi patefieri istæ sensationes per omnes definitiones quæ ipsi de illis traderentur. Cum autem homines sensationes non habeant nist propter corpus, ipsorum verò corpus in omnibus eodem modo non sit dispositum, sæpe contingit ut voces sint æquivocæ; ut voces quibus utimur ad exprimendas modificationes mentis noftræ contrarium intento prorsus significent; utque amaritudinis cogitationem sæpe excitemus, dum ut de dulcedine cogitaretur efficere intenderamus.

Quamvis mentis nostræ perfectam non habeamus cognitionem, cognitio tamen quam habemus sufficit ad demonstrandam ipsius immortalitatem, spiritualitatem, libertatem, & nonnulla alia attributa. quæ nos scire necesse est: & hac de causa Deus ipsius cognitionem in nobis non parit per ideam , ut facit respectu corporum. Cognitio quam de mente nostra habemus per conscientiam, impersecta quidem est, id lubens fateor, sed non est falsa: vice versa cognitio quam de corporibus habemus per sensum, seu per conscientiam, si conscientia demum dici possit sensus eorum quæ aguntur in corpore nostro, non modò imperfecta est verum etiam falsa. Idea igitur corporum nobis erat necessaria ad corrigendos sensus quos de illis habemus: sed non indigemus idea mentis nostræ, cum conscientia quam de illa habemus nos in errorem non injiciat, cúmque ut errorem in ipfius cognitione vitemus, sufficiat nobis illam cum corpore non confundere quod ratione assequi possumus. Denique si ideam mentis nostræ æquè claram habuiffemus ac est illa quam habemus de corpore, hæc idea nos æquo faciliùs ad id adduxisset ut illam à corpore separatam consideraremus. Atque hoc modo minuisset unionem mentis nostræ cum corpore, impediendo quominus illam judicaremus veluti diffusam per omnia membra, quod ulteriùs non explico.

Ex omnibus objectis cognitionis nostræ nihil amplius superest præter mentes cæterorum hominum, & puras intelligentias; jam aliorum heverò manifestum est nos illas non cognoscere nisi per conjecturam. minum mens Illas nunc non cognoscimus in seipsis, neque per ideas suas, & cum eognoscatur, à nobis differant, fieri nequit ut illas cognoscamus per conscientiam. Conjicimus mentes cæterorum hominum ejusdem este speciei ac nostra. Quod in nobis fentimus id etiam cos in se sentire existimamus; immò cum sensationes illæ nullam cum corpore habent analogiam, pro certo habemus nos non decipi: quia in Deo quasdam videmus ideas & leges immutabiles, juxta quas certò scimus Deum agere æqualiter in

omnibus mentibus.

Ego scio bis duo esse quatuor, præstare esse justum quam esse di-

cognitioni quam habemus de extensione, figuris, & motibus, non est defectus ideæ quæ nobis illam extensionem repræsentat, sed mentis

nostræ quæ illam considerat.

IV. Quemodo nofiam cogrofeimus mentem.

Res secus se habet de mente, illam non cognoscimus per ideam fuam; illam in Deo non videmus; illam tantum per conficentium cognoscimus; & hanc ob causam cognitio quam de illa habemus est imperfecta. Nihil de mente nostra scimus quam quod sentimus agi in nobis. Si nullum unquam dolorem, calorem fenfislemus, non possemus scire an mens nostra sit apta ad has sensationes, quia illam non cognoscimus per ideam suam. Sed si in Deo videremus ideam quæ respondet menti nostræ, eodem tempore cognosceremus, aut possemus cognoscere omnes proprietates quas habere potest : ut cognoscimus omnes proprietates, quas habere potest extensio, quia cognosci-

mus extensionem per ideam suam.

Verum equidem est nos satis cognoscere per conscientiam seu per sensum internum quem de nobismetips habemus, mentem nostram esse quid præstantissimi : sed sieri potest ut id quod de illa cognoscimus nihil sit præ eo quod est in seipsa. Si de materia nihil cognosceretur præter viginti aut triginta figuras quibus modificata fuisset, certè de ea nihil penè cognosceretur, præ co quod de ea cognoscimus per ideam qua repræsentatur. Non sufficit igitur ut mens perfecte à nobis cognoscatur illud tantum tenere quod de illa tenemus per solum sensum internum, cum conscientia quam de nobis ipsis habemus, forsan nobis tantum ostendat minimam entis nostri partem.

Ex suprà dictis concludere est, quamvis distinctius cognoscamus existentiam mentis nostræ, quam existentiam corporis nostri, & eorum quæ nobis adjacent; naturam tamen mentis non tam perfectè à nobis cognosci quam natura corporum; atque id variis eorum qui nihil melius cognosci mente asserunt, & eorum qui contrà ea nihil minus cognosci defendunt, conciliandis sententiis intervenire potest.

Id etiam potest inservire ad probandum ideas, quæ nobis aliquid extra nos repræsentant, non esse modificationes mentis nostræ. Si enim mens omnia videret suas considerando modificationes essentiam fuam aut naturam clariùs cognoscere deberet qu'am naturam corporum, omnésque sensationes & modificationes quas potest suscipere, quam figuras, aut modificationes quas corpora possunt recipere. Non cognoscit tamen se capacem esse talis sensationis sese videndo, sed tantum experientià, cum è contrà cognoscat extensionem esse capacem numeri infiniti figurarum per ideam quam habet de extensione. Immò sunt quædam sensationes, ut colores, & soni, de quibus plerique homines non possunt cognoscere, an sint modificationes mentis: fed nullæ funt figuræ quas omnes homines non cognoscant, per ideam quam habent de extensione, esse modificationes corporum.

Ex eo etiam patet ratio cur non possit dari definitio, quæ modificationes

Vide illuftrationes.

ficationes mentis patefaciat, cum enim nec mens, nec ipfius modificationes per ideas cognoscantur, sed tantum per conscientiam, seu fensûs internos, cumque ejutmodi fensûs, voluptatis, exempli gratia, doloris, caloris, &c. non alligentur vocibus ouibuldam; hinc manifesto paret quod si quis nullum unquam visisset colorem, nec sensisset calorem, non possent illi patcheri ista sensationes per omnes definitiones que ipit de illis traderentur. Cum autem homines sensationes non habeant nili propter corpus, ipforum verò corpus in omnibus codem modo non sit dispositum, sæpe contingit ut voces sint æquivocæ; ut voces quibus utimur ad exprimendas modificationes mentis noftræ contrarium intento prorsus fignificent; utque amaritudinis cogitationem supe excitemus, dum ut de dulcedine cogitaretur efficere intenderamus.

Quamvis mentis nostræ perfectam non habermus cognitionem, cognitio tamen quam habemus sufficit ad demonstrandam ipsius immortalitatem, spiritualitatem, libertatem, & nonnulla alia attributa, que nos scire necesse est: & hac de causa Deus ipsius cognitionem in nobis non parit per ideam, ut facit respectu corporum. Cognitio quam de mente nostrà habemus per conscientiam, impersecta quidem elt, id lubens fatcor, sed non est falsa: vice versa cognitio quam de corporibus habemus per sensum, seu per conscientiam, si conscientia demum dici possit sensus eorum quæ aguntur in corpore nostro, non modò imperfecta est verùm etiam falsa. Idea igitur corporum nobis erat necessaria ad corrigendos sensus quos de illis habemus: sed non indigemus idea mentis nostræ, cum conscientia quam de illa habemus nos in errorem non injiciat, cúmque ut errorem in ipfius cognitione vitemus, sufficiat nobis illam cum corpore non confundere quod ratione assequi possumus. Denique si ideam mentis nostræ æquè claram habuissemus ac est illa quam habemus de corpore, hæc idea nos æquo faciliùs ad id adduxisset ut illam à corpore separatam consideraremus. Atque hoc modo minuisset unionem mentis nostræ cum corpore, impediendo quominus illam judicaremus veluti diffusam per omnia membra, quod ulterius non explico.

Ex omnibus objectis cognitionis noftræ nihil amplius superest præter mentes cæterorum hominum, & puras intelligentias; jam alirum heverò manifestum est nos illas non cognoscere nist per conjecturam. mi un mens Illas nunc non cognoscimus in seipsis, neque per ideas suas, & cum enquipatar, à nobis different, heri nequit ut illes cognoscamus per conscientiam. Conjicimus mentes caterorum hominum ciusdem elle speciei ac nostra. Quod in nobis fentimus id ctiam cos in se sentire existimamus; immò cum sensationes illæ nullam cum corpore habent analogiam, pro certo habemus nos non decipi: quia in Deo quasdam videmus ideas & leges immutabiles, juxta quas certò scimus Deum agere æqualiter in

omnibus mentibus.

Ego scio bis duo esse quatuor, præstare esse justum quam esse di-

vitem, nec fallor cum credo alios cognoscere hasce veritates ficut ego. Ego amo bonum & voluptatem, odi malum & dolorem, beatum effe cupio, nec hallucinor, cum credo homines, Angelos, & ipíos cacodæmonas iisdem motibus affici. Certò etiam apud me constat Deum nul'as unquam creaturum mentes quæ beatitudinem non appetant, aut quæ infelicitatem possint appetere : sed id scio cum evidentia & certitudine quia Deus id me docuit: Quis enim præter Deum confilia & voluntates Dei posser mihi retegere? At verò cum corpus aliquid commune habet cum iis quæ in me aguntur, tum bene semper fallor, si de aliis per me ipsum judicem, sentio calorem, video talem magnitudinem, talem colorem; gusto talem aut talem saporem admotis ad me quibusdam corporibus: decipior si hac in re de aliis per meipfum judicem. Quibusdam affectibus obnoxius sum, talia aut talia mihi grata, aut ingrata funt, alios autem mihi in hoc fimiles judico ; conjectura mea sape falsa est. Itaque cognitio quam de cæteris hominibus habemus errori est valde obnoxia, si de illis tantum judicemus per sensum quem de nobis ipsis habemus.

Si quæ sint entia à Deo, à nobis ipsis à corporibus, & à puris intelligentiis diversa, id quidem nobis non innotescit; alia dari vix possumus credere, & expensas quorundam Philosophorum, qui secus sentiunt, rationes, falsas comperimus; atque illud nos in ea in qua jam eramus sententia confirmavit, scilicet, cum omnes simus homines ejusdem naturæ, nos habere easdem ideas, quia nobis om-

nibus opus est eadem cognoscere.

CAPVT VIII.

1. Prasentia intima idea vaga entis in genere est causa omnium abstractionum inordinatarum mentis, & plerarumque chima rarum Philosophia vulgaris, qua impediunt quominus mu ti Philosophi agnoscant seliditatem verorum principiorum Physicis.

11. Exemplum de essentia materia.

PRæsentia illa clara, intima, & necessaria Dei, hoc est, entis sine ulla restrictione speciali, entis in genere, quæ menti humanæ obversatur, in ipsam fortiùs agit quàm præsentia omnium objectorum sinitorum. Fieri nequit ut pentiùs excutiat ideam illam generalem entis, quia non potest subsistere extra Deum. Forsan quis posset dicere mentem humanam ab illa idea recedere posse, quia potest cogitare de entibus specialibus; sed is hallucinaretur. Quum enim considerat aliquod ens speciatim, non tam à Deo recedit, quàm accedit, si fas sit, ita loqui, ad certas quassam ipsius persectiones recedendo à cæteris omnibus. Tamen ita ab illis recedit, ut eas à se prorsus

non eliminet, ac in eo perpetuò versetur statu, ut possit illas inquirere & ad eas accedere. Ille semper præsentes sunt menti, sed mens eas non percipit nifi cum confusione inexplicabili, propter sui tenuitatem, & magnitudinem idea entis. Quis per aliquod tempus potest de se non cogitare; sed non puto quemquam posse subsistere unico temporis momento quin cogitet de ente; immò eo ipfo tempore quo nos mhil cogitare credimus necessario pleni sumus idea vaga & generali entis. Sed quia res que nobis valde familiares funt, que que nos non tangunt, mentem vivide non excitant, ipfamque ad id non adigunt ut ad eas attendat; idea illa entis quantumvis magna, vasta, realis & positiva sit, nobis adeò familiaris est, nosque ita parum afficit, ut eam nos non percipere penè arbitremur; ad illam animum non advertamus; ipsam parum realitatis habere credamus; nec aliunde formari quam ex congerie confusa omnium idearum specialium; quamvis contrà in ipfa sola & per ipsam solam, omnia entia speciarim percipiamus.

Quanvis idea illa quam recipimus per unionem immediatam cum Verbo Dei, nos nunquam fallat per se, ut sacere solent ideæ quas recipimus propter unionem quam cum corpore nostro habemus, quæ res nobis secus repræsentant quam sunt: Ausim tamen dicere nos rebus optimis adeò perperam & sinistrè uti, ut præsentia indelebilis hujus ideæ sit una inter præcipuas causas omnium abstractionum inordinatarum mentis, ac proinde totius illius Philosophiæ abstractæ & chimericæ quæ explicat omnes essecus naturæ per terminos generales actús, potentiæ, essectús, formarum substantialium, sacultatum, qualitatum occultarum, sympathiæ, antipathiæ, &c. Constat enim omnes illos terminos, multósque alios nullas in mente excitare ideas præter ideas vagas & generales; hoc est ideas quæ menti per se

objiciuntur, fine ullo negotio ac applicatione.

Legantur attente, quantum id sieri potest, omnes desinitiones & explicationes quæ adscribi solent sormis substantialibus: sat accuratissima disquisitio essentiæ omnium illarum entitatum, quas Philosophi pro lubits ac tanto imaginantur numero, ut illaru n multas divisiones & subdivisiones facere cogantur: certe ausim dejerare nullam aliam ideam de istis omnibus in mente excitatum iri quam ideam

entis & cause in genere.

Sic enim vulgò procedunt Philosophi aliquod novum vident effectum, continuò imaginantur novam aliquam encitatem quæ illud produxerit effectum. Ignis calefacit: Ergo in igne est nova quædam entitas quæ istud edidit effectum, quæ disfert à materia ex oua constat ignis. Quia autem ignis variis effectis idoneum est; ut exempli gratià, corpora segregat, illa in cinerem & vitrum redigit, exficcat, indurat, emollit, dilatat, purificat, illuminat, &c. tot liberaliter adscribunt igni sacultates, aut qualitates reales, quot potest varia producere essecta,

Ee 2

Sed verò fi quis ad omnes definitiones quas de illis facultatibus tradunt attendat is facile agnoscet illas nihil esse præter definitiones Logicas, nullásque ideas in mente excitare quam ideam entis & caufæ in genere quam mens refert ad effectum quod producitur : adeo ut qui illis definitionibus diù studuerit doctior evasurus non sit. Quid enim emolumenti ex illo studij genere provenit ? illud scilicet ; quod ea melius tenêre credant quæ tamen longe minus tenent : non modo quia multas admittunt entitates que nunquam extitere; sed etiam quia ejusmodi homines jam præoccupati, non possunt postea concipere, quomodo fieri queat ut materia fola, qualis est materia ignis, mota versus corpora varie disposita, in iis producat varia esfecta quæ ab igne produci videmus.

Apud omnes in lectione paulum exercitatos constat, omnes ferme libros qui de scientiis agunt, ac illos præcipue qui de Physica, Medicina, & Chymia, ac de omnibus rebus specialibus naturæ tractant, refertos este ratiociniis innixis qualitatibus elementaribus, & qualitatibus secundis, ut attractricibus, retentricibus, concoctricibus, expultricibus, & aliis similibus, item aliis quas vocant occultas; virtutibus specificis, multisque aliis entitatibus quas homines componunt ex idea generali entis, & ex idea causæ effectus quem vident. Quod non aliunde contingere mihi videtur quam ex facilitate qua possunt considerare ideam entis in genere quæ semper ipsorum menti præsens est, per præsen-

tiam intimam illius qui omnia entia includit.

Si Philosophi vulgares contenti essent tradere Physicam suam duntaxat tanquam Logicam, quæ suppeditaret terminos idoneos ad loquendum de rebus naturæ, ac eos non lacesserent qui hisce terminis alligant ideas distinctas & speciales quibus intelligi possint, nihil effet in ipsorum agendi ratione quod vitio vertere possemus. Sed ipsi aggrediuntur explicare naturam per ideas istas generales & abstractas; quali natura ellet abstracta: Et præfracte volunt Physicam Aristotelis ipsorum Magistri esse veram Physicam, quæ res penitus explicet, non verò simplicem Logicam, quamvis nihil non inepti contineat procter definitiones quasdam ita vagas & terminos ita generales, ut cuilibet Philosophiæ possint competere. Denique in graviam illarum entitatum imaginariarum idearumque vagarum, & indeterminatarum cuæ iplis sponte in mentem veniunt adeo occaecati sunt ut inepti provos fint ad ideas rerum reales fatis diù & accurare confiderandas, ut illarum soliditatem & evidentiam possint agnoscere : atque hinc manat fupina illa ignorantia in qua verfantur circa vera principia Phyfices. Sed rem exemplo aliquo probemus.

Apud Philosophos id, ni fallor, in confesso est, nempe, id debere De essenia haberi essentiam alicujus rei, quod in illa re primum cognoscitur, Si harc de quod ab ea inseparabile est, & à quo omnes illius rei proprietates de Intio vo- pendent. Ut itaque deprehendatur qua in re consistat essentia maeis (effentia) teriæ, omnes proprietates quæ ipfi conveniunt, aut quæ includuntur

in idea materiæ perlustrandæ sunt : ut durities , mollities , fluiditas, admittative. motus, quies, figura, divisibilitas, impenetrabilitas, & extensio, ac quod superprimò inspiciendum quodnam sit inter illa attributa quod à materia est plane lit inseparabile. Sic, cum fluiditas, durities, mollities, motûs & quies demontrapossint separari à materia, quippe multa sunt corpora sine duritie, aut si non adfine fluiditate, aut fine mollitie, fine motu, fine quiete; hinc fequitur mittatur,

manifestò illa omnia non esse essentialia materia.

Sed quatuor adhuc superfunt quæ à materia inseparabilia conci- plius est piuntur, nempe, figura, divitibilitas, impenetrabilitas, & extensio. Ut finnem noitaque cognoscatur quodnam attributum debeat accipi pro escentia; minis, telihæc attributa separanda à materia ampliùs non sunt; sed duntaxat cet, qua in examinandum quodnam corum fit primum nec ullum aliud suppo- re confitta nat. Tum facile est cognoscere, figuram, divisibilitatem, & impene-tena, eu trabilitatem supponere extensionem, extensionem verò nihil suppo- potus 1 nere; illa enim femel data dantur eodem tempore divifibilitas, impe- ii qu. Ibonetrabilitas & figura. Itaque concludindum est extensionem este nem cadere essentiam materiæ; si modò materia nulla habeat attributa, præter nequit ea que designavimus, aut alia similia; nec putem quemquam esse qui rem serio meditatus, eam in dubium revocet.

Sed in eo fita est difficultas, ut, nempe, sciamus an materia adhuc non habeat alia attributa ab extensione, & iis qua ab illa dependent diversa; adeò ut ipsa extensio ipsi non sit essentialis, supponatque

aliquid quod ipsius sit principium & subjectum.

Non pauci, considerată attentissime idea quam de materia habebant, per omnia attributa que de illa cognoscuntur, effectis etiam Naturæ, quantum per vires & capacitatem mentis licet, expensis, id alte fibi persusserunt, nempe, extensionem nihil quicquam supponere in materia, five quia ideam distinctam & specialem non habuerunt rei illius qua extensionem præcedere cr. di posset, sive etiam quia nullum viderunt effectum quod rem illam præcedaneam probet,

Quemadmodum enim ut quis fibi perfuaceat horologium nullam haberc entitatem diversam à materia ex qua compactum est, sufficit ipsum scire, quomodò varia dispositio rotarum potest producere omnes motus horologij ipsúmque præterea nullam habere ideam diftinctam illius rei quæ posset esse causa horum motuum, quamvis plures è Logica petantur. Sic, quia Philosophi ideam distinctam non habent illius rei quæ posset esse in materia, si ab ea extensio detraheretur, quia nullum vident attributum quod illud rei possit notum facere, quia prætereà vident extensione data, omnia etiam dari attributa quæ ad materiam pertinere concipientur; & materiam nullius effectus caulam este, quem non concipiamus posse produci ab extensione varie configurata & varie agitata, hinc pro certo habuerunt extensionem este essentiam materiæ.

Sed quemadmodum homines nullà certà demonstratione convincuntur, non dari aliquam intelligentiam, aut aliquam entitatem.

nibil am-

recens creatam in rotis horologii; ita nemo potest sine speciali revelatione asserve tanquem demonstrationem Geometricam, nihil esse in lapide præter extensionem diverse consiguratam; sieri omnino potest ut extensio conjunca sit eum aliqua alia re quam non concipimus quia nullam illius habemus ideam. Quamvis id credere & asseverare videatur valde absurdum; absurdum enim est ea asserve

nec scimus, nec concipinus.

Supponamus ramen aliud quid esse ab extensione diversim in materia, id certe non impedit, si res serio animadvertatur, quo minus extensio sit essentia materiæ, juxta definitionem modo traditam. Prorsus enim necesse est, ut quicquid est in mundo, sit vel ens, vel modus entis; id ab ingenio attento negari nequit. Jam autem extensio non est modus entis, ergo est ens. Sed cum materia non sit ens constans ex pluribus entibus, ut homo, qui constat ex corpore & mente; hinc sequitur materiam esse unicum ens, ac proinde ipsam

nihil aliud esie quam extensionem.

Jam ut probem extensionem non esse modum entis, sed verum ens; animadvertendum est non posse concipi modum entis, quin codem tempore concipiatur ens sujus est modus; non potest, exempli gratia, concipi rotunditas, quin concipiatur extensio, cum enim modus entis nihil aliud sit quam ipsum ens sic modificatum, rotunditas exempli gratia ceræ nihil aliud sit quam cera hoc modo disposita, constat concipi non posse modum entis sine ipso ente. Si igitur extensio esset modus entis, non posset concipi extensio, sine illo ente cujus extensio esset modus. Extensio tamen sola facillime concipitur. Ergo non est modus ullius entis ac ideò in seipsa est ens. Itaque constituit essentiam materia, cum materia sit unicum ens, non verò ens compositum ex multis entibus, ut jam dictum est.

Sed complures Philosophi ideis generalibus & entiratibus Logicæ, ira sunt assueri, ut ipsorum mens iis magis occupetur, quam ideis sibi peculiaribus, distinctis, & Physicis. Id vel ex eo patet quod omnia ipsorum ratiocinia circa res naturales nitantur duntaxat notionibus Logicis, actus & potentiæ, & numeri infiniti entitatum imaginari rum, quas non discernunt à realibus. Cum igitur istius commatis homines per eam methodum mira facilitate videant quidlibet, se exteris visu perspicaciori præpollere arbitrantur, seque clarissime videre extensionem supponere aliquid, ipsamque nihil aliud esse quam

proprietatem quâ etiam spoliari potest.

Si tamen ab ipsis postulatur ut eam rem explicent, quam percipere sibi videntur in materia præter extensionem; id multis exequuntur rationibus, quæ omnes ostendunt ipsos nullam aliam habere ideam quam ideam entis, aut substantiæ in genere. Id manifesto patet ex eo quod illa idea entis in genere nulla includat attributa specialia quæ materiæ competant. Si enim ex materia detrahas extensionem; omnia attributa omnésque proprietates quæ ad ipsam perti-

mous

nere concipiuntur ab ipsa detrahuntur, licet in ipsa relinqueres rem illam quam ipsius esse essentiam imaginantur : Certe ex ca non posfent sieri cælum, terra, nec quicouam corum quæ videmus. Contrà vero, si detrahatur id quod pertendunt este essentiam materia, dummodò extensio residua supersite, supererunt etiam omnia attributa omnésque proprietates que distincte in idea materie includi concipiuntur: Nam ex extensione posiunt haud dubie formari cœlum, terra, totus mundus adspeciabilis, & infiniti alij. Itaque cum res illa quam supponunt præter extensionem, nulla habeat attributa quæ ad ipsam pertinere, distincte concipiantur, quæque clare includantur, in ipfius idea, nihil est reale, si rationem consulas; nec potest quicquam conferre ad explicandos effectus naturales. Quod verò dicunt rem illam este subjectum & principium extentionis id dicunt gratis, nec clare concipiunt id quod dicunt, hoc est, nallam illius habent ideam oræter ideam generalem & Logicam, ideam, scilicet, subjecti & principii; adeo ut novum adhue poilet ingi jubjetham, novumque provipiam illinis subjecti extensionis, & sic in infinitum; quia mens abi pro lubitu repræsentat ideas generales subjecti & principy.

Verisimile equidem oft homines ideam materiæ sine gravibus causis tantopere non obscurasse, multósque este qui sententias nostris adversas desendant ad id principiis è Theologia petitis adducti. Sanè extensio non est essentia materiæ si id sidei repugnat; Huic autoritati planè cedimus. Debilitatis & limitationis ingenis humani satis Dei gratià conscis sumus. Illud satis non habere capacitatis ut potentiam infinitam metiri queat, Deum infinite plura posse quam concipere valenus, ipsum dare nobis ideas ad ea duntaxat cognoscenda quæ sunt secundum ordinem naturæ, cætera vero nos celare, novimus. Semper igitur parati sumus, ad submittendum ingena a sidei; sed aliis opus est argumentis quam sis ouæ vulgo afferuntur ad destruendas sationes supradictas; quia modi explicandorum n ysteriorum sidei, non sint sidei, illa enim my reria creduntur, quantvis modum ipsorum

posse unquam signició ex slicari non concipiamus.

Credimus, exempli gratià, mysterium Trinitatis quamvis mens humana illud capere non possit; se id non obstat quo minus credamus ea que ab uno tertio non differunt, inter se non differre, quamvis hece propositio istud mysterium videatur destruere. Persuasium enum habemus utendum non este ratione seu mente, nisse circa res ipsius capacitati accommodetas, mysteriaque nostra non esse irretorto oculo spectanda, ne sis pe st ingamur, juxta illud Spiritus sancti monitum Qui serutater en Mas stats esperimentar a gasta.

Si tamen ad fatisfaciencium nonnullis ingeniis utile diceremus explicare quo paeto fententia cuam de materia habemus pedia conciliari cum doctrina fidei carca Transfilibilitantiacionem, id farian a do ita claro & diftincto effectum darenas ut co pacto nulliam accaro-

nibus Ecclesiæ sieret præjudicium; sed ab hac explicatione, præcipuè

in hoc opere supersedere posse nobis videmur.

Observandum enim est Patres de illo mysterio semper loquutos ut de mysterio analandale; ipsos ad illud explicandum Philosophiam non adhibuisse; ac ut plurimum comparationibus parum accuratis & ad dogma declarandum potius quam exacte explicandum aptis usos suisse. Traditio itaque in eorum usum est qui non philosophantur super hoc mysterio, quique mentem suam sidei, anxiis illis & arduis missis quæstionibus, submittunt.

Immeritò igitur quis exigeret à Philosophis explicationes claras & faciles modi quo corpus Jesu-Christi est in Eucharistia, is enim ab ipsis peteret ut nova in Theologiam inveherent. Ac si Philosophi huic postulato imprudentes responderent, certe non possent vitare vel sua Philosophia, vel Theologia condemnationem; si enim ipsorum responsa essent obscura ipsorum Philosophia principia spernerentur, si verò essent clara, non sine ratione ipsorum Theologia no-

vitas metum incuteret.

Cum igitur novitas in rebus Theologicis secum serat erroris indicium, & opiniones vel ex eo duntaxat quòd novæ sint nec traditionis fundamento nixæ jure contemnantur: nemo potest sine temeritate tradere explicationes saciles & intelligibiles rerum quas Patres & Concilia penitus non explanaverunt; sufficit si dogma Transsubstantiationis tencamus, ipsius explicationem quærere non satagentes. Alioqui nova litium & altercationum semina spargerentur, quæ jam plus satis grassantur, immò ipsi veritatis inimici iis litibus malignè uterentur ad suos opprimendos adversarios.

Lites circa explicationes Theologicas omnium maxime inutiles & noxiæ videntur: eò etiam sunt formidabiliores quòd ipsi Viri pij se legitime vinculum charitatis rumpere credant, erga dissentientes. Id æquo pluribus experientiis comprobatur, nec causa istius eventus est admodum occulta. Satius itaque & tutius est, de rebus quæ evidenter non liquent, quásque alij non possunt assequi, præcipitantiùs

non loqui.

Sed non oportet etiam ut explicationes obscuræ & incertæ mysteriorum sidei, quas credere non tenemur, sint nobis instar normæ & principij ex quibus ratiocinemur in Philosophia, in qua sola evidentia nos persuadere debet. Commutandæ non sunt ideæ claræ & distinctæ extensionis, siguræ, & motis localis cum ideis illis generalibus & consuss principij, aut subjecti extensionis, formæ, quidditatum, qualitatum realium, & omnium illorum motuum generationis, corruptionis, alterationis, & aliorum similium à motu locali diversorum; ideæ reales scientiam parient realem. Sed ideæ generales & Logicæ nihil unquam gignent præter scientiam, vagam, superficiariam, & sterilem. Attentè igitur quantùm sieri potest considerandæ sunt ideæ illæ distinctæ & speciales rerum, ad cognoscendas proprietates

proprietates quas includunt; ac fic rimanda est natura, missis omnibus illis chimæris quæ in solo quorundam Philosophorum cerebro existunt.

CAPVT IX.

I. Vliima cau a generalis errorum nostrorum. II. Ideas rerum non semper presentes adesse menti statim atque id aptamus. 111. Omnem mentem finitam obnoxiam effe errori, & cur res sic se habeat. IV. Indicandum non effe nibil existere prater corpora, aut spiritus, neque Deum effe spiritum, ut alios concipimus spiritus.

TActenus de erroribus, quorum aliqua assignari potest causa occa-Isionalis in natura intellectus puri, aut mentis dum illam consideramus per se agentem, & in natura idearum, hoc est, in modo quo mens percipit objecta externa, loquuti fuimus.

Jam nihil restat amplius nisi ut explicemus unam causam, quæ dici potest universalis & generalis omnium errorum nostrorum; nullum vlima canenim errorem concipimus qui ab illa aliquatenus non dependeat. Hæc errorum nocausa in eo sita est quod cum to nihil nullam habeat ideam qua re- grorum. præsentetur, mens ad id facile adducatur ut credat ea quorum nullam habet ideam non existere.

Errorum nostrorum fontem generalem ex eo manare constat, ut jam multoties diximus, quòd judicia nostra latius pateant perceptionibus nostris. Quum enim aliquod objectum consideramus, illius ut plurimum unam tantum faciem inspicimus; jam autem de facie à nobis confiderata duntaxat judicare non contenti judicium de objecto integro statuimus. Unde sit ut sæpe hallucinemur, quamvis enim res vera sit respectu faciei à nobis expensæ, respectu alterius sæpè falsa deprehenditur, & quod credimus verum este, est tantum verisimile. Jam verò manifestum est nos de rebus non omninò judicaturos esse ut solemus, nisi arbitraremur nos omnes illarum inspexisse facies, aut nisi supponeremus omnes alias facies similes esse faciei à nobis inspectæ. Causa itaque generalis errorum nostrorum in eo versatur quòd cum nullam habeamus ideam aliarum facierum objecti nostri, aut ipsarum discriminis cum facie quæ menti nostræ obversatur, credamus illas alias facies non existere, aut saltem supponamus inter illas nul-

Iste processus nobis videtur rationi satis consentaneus. Cum enim 70 nihil nullam in mente excitet ideam, non immerito credere nobis videmur ea quæ nullam in mente efformant ideam, dum examinantur, similia esse nihilo. Quódque nos in ea confirmat sententia illud est; scicet, instinctû quodam persuademur ideas rerum debitas este

lam este specialem differentiam.

naturæ nostræ, ipsasque menti ita submittit ut sese ipsi objicere de-

beant statim atque id exoptat.

IT. Idea verum non obyciunzur mensi atque id фіяти.

Si tamen animum ad statum præsentem naturæ nostræ attentum adverteremus, certe tam proni non essemus ad credendum, ideas rerum nobis adesse statim atque eas volumus. Homo nihil est, ut ita nofire flatim dicam, præter carnem & fanguinem, ex quo peccavit. Levior impressio sensum & affectuum frangit vim intentiorem applicationis mentis ipsius: Cursúsque rapidus spirituum & sanguinis ipsum secum abripit, ac versus objecta sensibilia perpetud impellit. Huic torrenti ipsum abripienti incassum sæpè reluctatur, immò ipsi reluctari rarò aggreditur, ipsum enim sequi dulcissimum est, adversus ipsum verò reniti arduum nimis. Mens igitur defatigatur & fatiscit postquam aliquantim in veritate aliqua amplectenda ac veluti arripienda defudavit : Ac eo in quo versamur statu, plane falsum est ideas rerum menti objici statim atque eas considerare volumus. Judicare igitur non debemus res non existere, ex eo dutaxat quod illarum nullas habemus ideas.

TII. finita obnoxia ef superi,

Sed etiamsi hominem supponeremus summum arbitrum mentis Omnis mens suæ & idearum, necessariò tamen obnoxius esset errori per naturam suam. Quippe mens humana est finita, omnis autem mens finita natura suâ errori obnoxia est. Cujus rei hæc est ratio. Res minimæ infinitas relationes inter se habent, jam verò mente infinità opus est ad eas omnes capiendas cum itaque mens amplecti nec capere possit omnes illas rationes, quicquid conetur, ad id facile propendet ut credat relationes quas non percipit non existere, præcipue cum ad tenuitatem, & limitationem mentis suæ, ut sæpe fit, non satis attendit. Itaque limitatio mentis sola infert secum capacitatem errandi, ut ita loquar.

> Attamen si homines, etiam in eo statu infirmitatis & corruptionis in quo nunc funt, libertate sua bene semper uterentur, nunquam fallerentur. Atque hanc ob causam omnis homo qui in errorem labitur culpandus est, ac meritò pœnas luit : sufficit enim ut non erremus. nos judicare tantum de iis quæ videmus nec adæquata unquam ferre judicia, nisi de rebus quas integras nos examinasse certo scimus, quod equidem homines possunt assequi. Sed malunt errori sese mancipare, quam sese ad normam veritatis conformare; decidere volunt fine labore & examine? Quid mirum igitur est fi in errores incidant innu-

meros, ac si sæpè ferant judicia incertissima?

corpera aut Spiritus : Dismque

Homines, exempli gratia, nullas alias habent substantiæ ideas, Non iudi- quam ideas mentis seu spiritus, & corporis; hoc est, substantiæ cogifandum est tantis & substantiæ extensæ. Atque hinc se legitime concludere arbinihil effe ere- trantur quicquid existit esse corpus, vel spiritum. Nolim tamen asseasum prater rere dari aliquam substantiam quæ nec sit corpus nec spiritus : Nota debemus enim afferere res existere, cum nullam illarum habemus cognitionem; Deus enim qui sua opera nos non celat, aliquam, ut vide-

cur, carum rerum nobis dedisset ideam. Existimo tamen nihil de nu- est spiritum mero generum entium quæ Deus creavit, per ideas quas de illis ha- eodem modo bemus determinandum esse, cum absolute loquendo sieri possit ut Deo solemus pifint rationes nobis occultæ quibus ca nos celare velit : ut vel hæc ritus. posset sufficere quod, nempe cum entia illa nullam ad nos habeant relationem, nobis satis inutile foret illa cognoscere: quemadmodum nobis non dedit oculos fatis acutos ut possimus numerare dentes acari, quia inutile est ad conservationem vitæ nostræ nos visû adeò perspicaci pollere.

Sed quamvis præcipiti judicio non debeamus pronuntiare omnia entia esse vel spirits, vel corpora, omninò avrixozor censemus, Philosophos ad explicandos effectus naturales, uti aliis ideis, quam iis quæ pendent à cogitatione, & extensione; cum reverà illæ solæ sint

ideæ distinctæ & speciales quas habeamus.

Nihil à ratione magis abhorret qu'am imaginari innumera entia ex simplicibus ideis Logicis, illis innumeras tribuere proprietates, atque ita res quæ non intelliguntur velle explicare, per alias res quæ nonmodò non concipiuntur, sed etiam quæ concipi nequeunt. Res perinde se habet ac de cæcis qui inter se de coloribus colloqui volentes ac de iis Theses propugnare, ad id uterentur definitionibus quas Philosophi solent tradere, ac de iis multas elicerent conclusiones: sicut enim cæci illi non possent habere sermones nisi ludieros, & ridiculos de coloribus, quia eorum ideas distinctas non habentes de illis vellent ratiocinari ex ideis generalibus & è Logica petitis. Ita Philosophi non posfunt solide ratiocinari de effectis naturæ, dum ad id utuntur duntaxat ideis generalibus & Logicis, actus, potentiæ, entis, caufæ, principij, formæ, qualitatis & aliorum similium. Omnino necesse est ut nitantur duntaxat ideis distinctis, aut specialibus cogitationis, & exrensionis, & ideis quas illæ includunt, quales sunt ideæ figuræ, motûs, &c. Sperandum enim non est naturam posle cognosci, aliâ viâ qu'am per confiderationem idearum quas de illa habemus; ac longè præstat nunquam meditari, quam circa chimæras meditari.

Non est tamen asseverandum nihil existere præter spiritus, & corpora, h. e. entia quæ cogitent, & entia quæ fint extenfa, quia in illa asseveratione esset periculum erroris: Quamvis enim illa entia ad explicandam naturam sufficiant, ac possimus ideireò sine ullo erroris discrimine concludere res naturales quarum aliquam habemus cognitionem, pendere ab extensione & cogitatione, sieri tamen, absolute loquendo, potest, ut alia quædam extent entia quorum nullam ha-

beamus ideam, quorumque nulla videamus effecta.

Homines igitur præcipiti feruntur judicio, dum statuunt ut principium indubitatum, omnem substantiam esse corpus, vel spiritum. Sed inde etiam præcipitem eliciunt conclusionem cum solo rationis lumine colligunt Deum esse spiritum. Verum equidem est, cum ad sphus imaginem & fimilitudinem sumus conditi, & Scriptura sacra

nos multis in locis doceat Deum esse spiritum, nos id credere debere, illúmque sic appellare, sed id ratio sola nos edocere nequit: Nobis tantùm dictat Deum esse infinite persectum, ipsumque potius debere esse spiritum quam corpus, cum mens nostra sit persectior corpore, sed nos non secit certiores illa ratio non dari entia persectiora mentibus nostris; ac mentibus nostris longe magis superiora, quam men-

tes funt corporibus superiores.

Posito autem quod extent ejusmodi entia, ut id extra omne dubium videtur constitutum, vel ex co quod Deus potuerit ea creare, manifestum est illa entia Deo longe similiora fore quam nos. Ita eadem ratio evincit Deum potius habiturum esse illorum entium persectiones quam nostras, quæ ipsorum respectu nihil essent præter imperfectiones. Arbitrandum igitur non est præcipitanter, vocem spiritus qua utimur ad exprimendum id quod Deus est, & id quod sumus, esse terminum univocum, qui eadem aut plane fimilia fignificat. Deus longe magis præstat mentibus creatis, quam illæ corporibus præstant : ac Deus non tam vocari debet spiritus ut positive designetur id quod est, quam ut significetur ipsum non esse corporeum. Ens est infinite perfectum, res est fine omni dubio. Sed quemadmodum censendum non eft cum Anthropomorphitis, ipsius figuram debere esse humanæ similem, utpote quæ omnium videatur perfectissima, eth illum supponeremus corporeum, cogitandum quoque non est spiritum Dei habere cogitationes humanas, ipsiusque mentem nostræ similem esse, quia nihil mente nostra perfectius cognoscimus. Credendum potius est quòd, quemadmodum in se includit perfectiones materiæ cum tamen non fit ens materiale, certum enim est materiam habere relationem ad aliquam perfectionem quæ in Deo est; complectitur eriam perfeaiones spirituum creatorum cum tamen non sit spiritus codem modo quo spiritus solemus concipere; verum ipsius nomen est, ILLE QUIEST, JEHOVAH, hoc est, Ens sine restrictione, omne ens, ens infinitum & universale.

CAPVT X.

Exempla quorundam errorum Physices in quos labuntur homines, quia supponunt res qua natura sua, qualitatibus, extensione, duratione; & proportione different, esse similes in hisce omnibus.

Apite præcedenti vidimus homines præmaturum ferre judicium, dum statuunt omnia entia duplicis duntaxat esse generis, nempe, spiritûs & corpora. In sequentibus demonstrabimus ipsos ferre judicia non modo præcocia verum etiam salsissima, quæque numeri errotum innumerabilis sunt principia dum judicant entia non disserre in

fuis relationibus nec in fuis modis, quia nullam illarum differentiarum habent ideam.

Mentem humanam nihil aliud quam rerum relationes investigare constat; primò relationes quas objecta que considerat possunt habere fecum, deinde relationes quas illa objecta habent inter se invicem: Nam mens humana nihil aliud quærit quam bonum fuum, & veritarem: ut suum consequatur bonum, ratione, gustû, aut sensû accurate investigat, num objecta analogiam convenientiæ habeant secum: nt veritatem adipiscatur, inspicit an objecta analogiam æqualitatis aut similitudinis inter se invicem habeant, aut quænam præcise sit magnitudo æqualis ipforum inæqualitati. Quemadmodum enim bonum non est bonum mentis, nisi quia ipsi competit; ita veritas non est veritas, nisi per analogiam æqualitatis, aut similitudinis quæ deprehenditur inter duas vel plures res; sive inter duo vel plura objecta ut inter unam ulnam, & telam; verum enim est illam telam una ulna longam este, quia datur mutua analogia inter ulnam, & telam illam, sive inter duas vel plures ideas : ut inter binas ideas bis trium & ideam fex, verum enim est bis tria esfe fex, quia datur æqualitas inter duas ideas bis trium & ideam numeri senarij; sive denique inter ideas & res, cum ideæ repræfentant id quod res funt; cum enim dico Solem existere, propositio mea vera est, quia idez quas habeo existentiæ & solis repræsentant solem existere, ac vere existere. Omnis igitur actio & attentio mentis ad objecta, ad aliud non intenditur quam ut deprehendat corum mutuas analogias, cum rebus non præbeatur attentio nisi ut earum agnoscatur veritas, aut bonitas.

Sed, ut jam Capite præcedenti dictum est attentio mentem magnoperè fatigat, citò fatiscit mens resistendo impressioni sensuum quæ ipsam ab objecto suo dimovet, ac versùs alia dessectit, quæ ipsi præ ingenti erga corpus amore, allubescunt. Valdè sinita est ac sic disserentias quæ intercedunt inter res quas examinat, utpotè infinitas aut ptopè infinitas non potest dignoscere. Mens igitur supponit similitudines sictitias, ubi non animadvertit disserentias positivas & reales; quippe ideæ similitudinis ipsi sunt magis præsentes, magis samiliares, magisque simplices quàm cæteræ. Manisestum enim est similitudinem, unicam duntaxat includere analogiam, ac unicam ideam sufficere ad judicandum mille res esse inter se similes; cùm è contrà ut quis judicet sine erroris periculo mille objecta inter se differre necessario ha-

bere debeat mille ideas differentes menti præsentes.

Homines igitur imaginantur res diversæ naturæ esse ejusdem naturæ; ac res omnes ejusdem speciei inter se invicem sermè non disserte. Judicant inæqualia, esse æqualia, instabilia esse stabilia, ac ea quæ sine ordine & proportione sunt, esse optimè ordinata, ac accurațissimam servare proportionem. Uno verbo res natura, qualitate, duratione & proportione diversas similes esse in his omnibus rebus sæpissime chucunt.

mos multis in locis doceat Deum esse spiritum, nos id credere debere, illumque sic appellare, sed id ratio sola nos edocere nequit: Nobis tantum dictat Deum esse infinite perfectum, ipsumque potius debere esse spiritum quam corpus, cum mens nostra sit perfectior corpore, sed nos non secit certiores illa ratio non dari entia perfectiora mentibus nostris; ac mentibus nostris longe magis superiora, quam men-

tes funt corporibus superiores.

Posito autem quod extent ejusmodi entia, ut id extra omne dubium videtur constitutum, vel ex eo quod Deus potuerit ea creare, manifestum est illa entia Deo longè similiora fore quam nos. Ita eadem ratio evincit Deum potius habiturum esse illorum entium perfectiones quam nostras, que ipsorum respectuenihil effent præter imperfectiones. Arbitrandum igitur non est præcipitanter, vocem spiritus qua utimur ad exprimendum id quod Deus est, & id quod sumus, esse terminum:univocum, qui eadem aut plane fimilia fignificat. Deus longe magis præstat mentibus creatis, quam illæ corporibus præstant : ac Deus non tam vocari debet spiritus ut positive designetur id quod est, quam ut fignificetur ipsum non elle corporeum. Ens est infinite perfectum, res est fine omni dubio. Sed quemadmodum censendum non eft cum Anthropomorphitis, ipsius figuram debere esse humanæ similem, utpote que omnium videatur perfectissima, etfi illum supponeremus corporeum, cogitandum quoque non est spiritum Dei habere cogitationes humanas, iphusque mentem nostræ similem esfe, quia nihil mente nostra perfectius cognoscimus. Credendum potius est quod, quemadmodum in se includit perfectiones materiæ cum tamen non fit ens materiale, certum enim est materiam habere relationem ad aliquam perfectionem quæ in Deo est; complectitur etiam perfe-Cliones spirituum creatorum cum tamen non sit spiritus eodem modo. quo spiritus solemus concipere; verum ipsius nomen est, ILLE QUI EST, JEHOVAH, hoc est, Ens fine restrictione, omne ens, ens infinitum & universale.

CAPVT X.

Exempla quorundam errorum Physices in quos labuntur homines,, quia supponunt res qua natura sua, qualitatibus, extensione, duratione; & proportione different, esse similes in hisce omnibus.

Apite præcedenti vidimus homines præmaturum ferre judicium, dum statuunt omnia entia duplicis duntaxat esse generis, nempe, spiritus & corpora. In sequentibus demonstrabimus ipsos ferre judicia non modo præcocia verum etiam salsissima, quæque numeri errotum innumerabilis sunt principia dum judicant entia non differre in

fuis relationibus nec in fuis modis, quia nullam illarum differentia-

Mentem humanam nihil aliud quam rerum relationes investigare constat; primo relationes quas objecta quæ considerat possunt habere fecum, deinde relationes quas illa objecta habent inter se invicem: Nam mens humana nihil aliud quærit quam bonum fuum, & veritarem: ut suum consequatur bonum, ratione, gustu, aut sensu accurate investigat, num objecta analogiam convenientiæ habeant secum: nt veritatem adipiscatur, inspicit an objecta analogiam æqualitatis aut simisitudinis inter se invicem habeant, aut quænam præcise sit magnitudo æqualis ipsorum inæqualitati. Quemadmodum enim bonum non est bonum mentis, nisi quia ipsi competit; ita veritas non est veritas, nisi per analogiam æqualitatis, aut similitudinis quæ deprehenditur inter duas vel plures res; sive inter duo vel plura objecta ut inter unam ulnam, & telam; verum enim est illam telam una ulna longam ese, quia datur mutua analogia inter ulnam, & telam illam, sive inter duas vel plures ideas: ut inter binas ideas bis trium & ideam fex, verum enim est bis tria esse sex, quia datur æqualitas inter duas ideas bis trium & ideam numeri senarij : sive denique inter ideas & res, cum ideæ repræfentant id quod res funt; cum enim dico Solem existere, propositio mea vera est, quia idez quas habeo existentiæ & solis repræsentant solem existere, ac verè existere. Omnis igitur actio & attentio mentis ad objecta, ad aliud non intenditur quam ut deprehendat eorum mutuas analogias, cum rebus non præbeatur attentio nisi ut earum agnoscatur veritas, aut bonitas.

n

Sed, ut jam Capite præcedenti dictum est attentio mentem magnoperè fatigat, citò fatiscit mens resistendo impressioni sensum que
ipsam ab objecto suo dimovet, ac versus alia dessectit, que ipsi præ
ingenti erga corpus amore, allubescunt. Valdè sinita est ac sic disserentias que intercedunt inter res quas examinat, utpotè infinitas aut
ptopè infinitas non potest dignoscere. Mens igitur supponit similitudines sictitias, ubi non animadvertit disserentias positivas & reales;
quippe ideæ similitudinis ipsi sunt magis præsentes, magis familiares,
magisque simplices quam cæteræ. Manifestum enim est similitudinem,
unicam duntaxat includere analogiam, ac unicam ideam sufficere ad
judicandum mille res esse inter se similes; cum è contrà ut quis judicet sine erroris periculo mille objecta inter se differre necessario ha-

bere debeat mille ideas differentes menti præsentes.

Homines igitur imaginantur res diversæ naturæ esse ejusdem naturæ; ac res omnes ejusdem speciei inter se invicem serme non disserre.

Judicant inæqualia, esse æqualia, instabilia esse stabilia, ac ea quæ sine ordine & proportione sunt, esse optime ordinata; ac accuratissmam servare proportionem. Uno verbo res natura, qualitate, duratione & proportione diversas similes esse in his omnibus rebus sæpissme ducunt.

Rf 33

Mens & corpus, substantia cogitans, & substantia extensa, sunt duo genera entium toto cœlo diversa, ac penitus opposita: quod alteri competit alteri nequit competere; attamen plerique homines ad ideam quam habent cogitationis parum attendentes, ac corporibus perpetuò assecti, mentem & corpus tanquam unum idémque habuerunt: imaginati sunt similitudinem inter res adeò diversas. Voluerunt animam esse materialem per totum corpus dissusam, ac instar corporis siguratam: menti tribuerunt quod soli corpori congruere potest.

Insuper homines voluptatem, dolorem, odores, sapores, &c. sentientes, ac corpus magis præsens habentes quàm mentem ipsam, hoc est, corpus facilè imaginantes, mentem verò imaginari non valentes; ipsi corpori facultates sentiendi, imaginandi, & aliquandò etiam facultatem concipiendi, quæ menti soli possunt competere, tribuerunt,

Sed exempla infrà subnexa erunt elariora.

Omnia corpora naturalia, ea etiam quæ ejustem speciei esse dicuntur, à se invicem differre constat; aurum auro non esse prorsus simile, & guttam aquæ ab alia gutta differre. De omnibus corporibus ejustem speciei res non secus se habet, quam de faciebus: omnes sacies habent binos oculos, nasum, os, &c. omnes sunt facies, & quidem sacies humanæ; dici tamen potest hominum duas facies nunquam extitisse prorsus similes. Pariter alterum auri fragmentum partes habet similes alteri fragmento auri, & aquæ gutta alteri guttæ sine dubio est valde similis: asseri tamen potest non posse dari duas guttas, licèt ex eodem haurirentur slumine, omnino similes. Tamen Philosophi incogitanter supponunt similitudines essentiales inter corpora ejustem speciei, aut similitudines quæ consistunt in indivisibili, nam essentiæ rerum consistunt in indivisibili, juxta salsam illorum opinionem.

Jam autem causa cur errorem adeò crassum errent ex eo oritur, quòd res circa quas ampla constare volumina non dubitant, accurate examinare nequidem dignentur. Quemadmodùm enim persectam non statuimus similitudinem inter facies, quia cominus eas conspicimus, ac quia habitus quem illas discernendi contraximus efficit ut minimas earum deprehendamus disserentias: ita, si Philosophi naturam aliqua cum attentione considerarent, non paucas haud dubiè comperirent causas diversitatum in issis etiam rebus quæ easdem in nobis excitant sensationes, quásque ideò ejusdem speciei appellamus, in issique similitudines essentiales tam facile non supponerent. Cæci ridiculi essent, si supponerent similitudinem essentialem inter sacies quæ consisteret in indivisibili, quia illarum disserentias clarè non percipiunt: Philosophi igitur tales similitudines in corporibus ejusdem speciei non debent supponere, quia per sensationes quas de illis habent; nullas interea deprehendunt differentias.

Facilis illa propensio qua ad supponendam similitudinem in rebus ferimur, nos eò etiam impellit ut credamus esse numerum determinatum disserentiarum, & formarum; illásque formas non posse suscipere

magis

magis & minus. Existimamus omnia corpora inter se disserre veluti per gradus: ac istos etiam gradus quasdam inter se servare proportiones: uno verbo de rebus materialibus judicamus ut de numeris.

Id ex eo oriri constat quod mens in relationibus rerum incommenfurabilium, (ut funt infinitæ differentiæ, quæ extant inter corpora maturalia) absorbeatur, ac sese veluti sublevet cum aliquam inter illas imaginatur similitudinem aut proportionem; quia tum plurima sibi repræsentat quam facillime. Namque, uti jam dietum est, unica sufficit idea ut multa inter se similia esse judicentur, multis verò opus est ideis, ut illa inter se differre judicentur. Exempli gratia, si quis teneat numerum Angelorum; ac pro unoquoque Angelo esse decem Archangelos, unicuique Archangelo decem esse thronos, ac sic deinceps servata eadem proportione unius ad decem usque ad postremum Intelligentiarum ordinem; mens poterit scire, cum lubuerit, numeram omnium illorum spirituum beatorum; ac de iis etiam uno intuitu. rem attentissime expendendo, judicare, quod ipsi valde arridet. Nec alio forte freti principio nonnulli numerum spirituum cælestium assignarunt : ut etiam extitere Philosophi qui proportionem decuplam gravitatis, & levitatis inter elementa statuerunt, ignem decies levio-

rem effe aëre, & sic de cæteris, supponentes.

Quum mens ad id tenetur, ut admittat differentias inter corpora per diversas sensationes quas de ipsis habet, & per alias speciales rationes, illas semper numero quam potest paucissimas admitrit. Hanc ob causam facile sibi persuader essentias rerum consistere in indivisibili, ipsásque, ut jam dictum est, numeris esse similes; quia tum ipsi unica sufficit idea ut sibi repræsentet omnia corpora que ejusdem speciei appellant. Si, exempli gratia, cyathus aquæ in dolium vino plenum infundatur, Philosophi volunt essentiam vini semper eandem manere, aquamque converti in vinum. Quemadmodum inter tria & quatuor non potest dari numerus, cum vera unitas se indivisibilis; sic necesse esse aquam converti in naturam & essentiam vini aut vinum deperdere naturam suam; Quemadmodum omnes quaternarij numeri sunt prorsus similes, ita effentiam aque esse prorsus similem in omnibus aquis. Quemadmodum numerus ternarius differt essentialiter à numero binario; & easdem cum illo proprietates habere nequit; sic corpora diversæ speciei differre effentialiter, & tali modo ut nunquam habeant easdem proprietates, quæ fluunt ab essentia; & alia similia. Si tamen homines veras rerum ideas aliqua cum attentione considerarent, citò deprehenderent, omnium corporum, cum fint extensa, naturam & essentiam nihil habere similitudinis cum numeris, ipsamque non confiftere in individibili.

Homines non modò supponunt identitatem, similitudinem aut proportionem in natura, numero, & differentiis essentialibus substantiarum, illam etiam identitatem, similitudinem, & proportionem supponunt in omnibus que percipiunt. Omnes penè homines judicant omnes

ftellas 5

stellas fixas ecolo adhærere tanquam fornici in æquali distantia à terra.

Astronomi diù defenderunt Planetas agi secundum circulos perfectos; & permultos tales circulos finxerunt, ut concentricos, excentricos, epicyclos, deferentes, & æquantes ad explicanda phænomena

suis præjudiciis adversa.

Hisce equidem novissimis sæculis peritiores, errore Priscorum castigato, credunt planetas describere ellipses motu suo. At verò si pertendant ellipses illas esse regulares ut ad id credendum natura ferimur quia mens supponit regularitatem ubi nullam deprehendit irregularitatem, in errorem labuntur eò ineluctabiliorem, quod observationes, que circa cursum planetarum possunt fieri, satis exacte esse nequeant ad oftendendam irregularitatem motuum illorum planetarum. Sola Physica potest emendare illum errorem; Illa enim irregularitas multo minus conspicua est, ea quæ deprehenditur in syste-

Porrò aliquid satis speciale circa distantiam, & motum Planetarum

mate circulorum perfectorum.

contigit. Cum enim Astronomi nullam in iis deprehendere possent proportionem Arithmeticam, aut Geometricam manifesto repugnantibus observationibus, nonnulli imaginati funt illos (planetas) saltem servare in suis distantiis, & motibus quandam proportionem, quam Harmonicam vocaverunt. Hinc factum est ut Astronomus quidam hujus sæculi, in suo Almagesto novo sectionem quæ habet pro titulo de siste-2. Volum, mate mundi harmonico, per hæc verba inceperit Nemo est paulo eruditior in Aftronomicis, qui calorum ordinem contemplatus, non agnofcat harmoniam quandam in planetarum intervallis & motibis. Non ided tamen Author ille in ea est sententia: Nam observationes jam factæ ipsi satis ostenderunt ineptiam istius harmoniæ imaginariæ, quæ tamen ampla fuit admirationis materia multis Authoribus antiquis & recentibus, quorum R. P. Riccioli refert & confutat opiniones; vulgo etiam Pythagoræ, iphusque Sectatoribus tribuitur credidisse cælos motibus suis ordinatis miram quandam producere symphoniam, quam homines præ consuetudine non exaudiunt : quemadmodum qui propè Nili Cataractas habitant, aquarum decidentium sonitum non audiunt. Verum specialem illam opinionem proportionis harmonicæ intervallorum, & motuum Planetarum eo tantum fine affero, ut ostendam mentem gaudere proportionibus, ac eas sæpè imaginari ubi actu non funt.

Mens uniformitatem etiam in rerum duratione supponit, ipsásque mutationi, & instabilitati obnoxias non esse arbitratur, cum ad aliud

ferendum judicium sensuum testimonio non adigitur.

Omnia materialia, utpotè extensa, sunt divisibilia, ac proinde corruptibilia: Qui ad corporum naturam tantillum attendunt illa esse corruptibilia facile agnofcunt : Non pauci tamen suêre Philosophi qui ecclos licet materiales esse tamen incorruptibiles arbitrarentur. -

Riccioli

Celi remotiores à nobis funt quam ut possimus omnes que in illis funt deprehendere mutationes; ac rarum est in ils cantas unquam fieri ut possint è terra videri. Id innumeris satis suit ut crederent colos esse reverà incorruptibiles. Quodque ipsos in illa confirmavit opinione, est illud præjudicium quo corruptionem quæ contingit corporibus sublunaribus qualitatum contrarietati tribuunt. Cum enim in cœlum nunquam ascenderint exploraturi quid ibi agatur, pro comperto etiam non habuerunt illam qualitatum contrarietatem in co occurrere; quod illos eò adduxit ut crederent illam contrarietatem in cœlo revera non occurrere: collegerunt itaque cœlos corruptionis immunes este, quia, id quod juxta ipsorum opinionem, corrumpit omnia corpora terrestria, in corporibus cœlestibus non occurrit,

Illud ratiocinium omni foliditate carere manifestum est: Non video enim, cur alia non possit dari causa corruptionis præter illam qualitatum contrarietatem quam fingunt : aut quo freti fundamento nullum in cœlis calorem, frigus, ficcitatem, nec humiditatem dari, fo-

lemque calidum, saturnum verò frigidum non esse asserant.

Non est omnino absurdum dicere lapides durissimos, vitrum & alia corpora non corrumpi, cum diù in eodem statu perstare concipiantur, cumque sat nobis sint propinqua ut eorum deprehendamus mutationes si quæ in iis fiant: sed in ea à cœlis distantia in qua versamur, prorsus absurdum eft concludere illos non corrumpi, quia in ipsis qualitates contrariæ non deprehenduntur, & quia ipsos corrumpi non percipimus. Attamen non modò afferuut ipsos non corrumpi, sed præterea ipsos inalterabiles, & incorruptibiles esse defendunt : & parum abest quin Peripatetici dicant corpora cœlestia totidem esse nu-

mina, ut id olim credidit Aristoteles ipsorum Magister.

Pulchritudo universi in partium incorruptibilitate sita non est, sed potius in ipfarum varietate: Ac ingens illud opus tam admirabile non esset sine illa rerum vicissitudine quæ in ipso deprehenditur. Materia infinite extensa, fine motu, ac proinde fine forma, & corruptione polset equidem patefacere infinitam Authoris potentiam, at ipsius fapientiæ nullam daret ideam. Hanc ob causam omnia corporea funt corruptibilia, nullumque exstat corpus cui aliqua non obveniat mutatio, quæ ipsum, tempore cedente, alterat & corrumpit. Immò Deus in ipfis lapidum, & vitri visceribus animalia omnibus hominum operibus perfectiora & admirabiliora format. Corpora illa, licet durissima, & siccissima corrumpuntur tamen per temporis successionem : Aër & Ephemerid. Sol quibus exponuntur aliquas ex illorum partibus mutant, & repe- Doctorum riuntur vermes, qui illis partibus vescantur, experientià tefe.

Nullum aliud est discrimen inter illa corpora durissima & siccissi-1666. ma, & alia corpora, nisi quòd illa constent partibus crassissimis & solidiffimis atque ideo minus idoneis ut agitentur & à se invicem separentur moth partium quæ in illas illidunt, unde fit ut incorruption

bilia habeantur illa corpora : Quamvis talia non fint natura fua; ut:

id tempus, experientia, & ratio fatis evincunt.

Cœli verò, ac præcipuè Sol, constant ex materia siudissima & subtilissima : ac tantum abest ut sit sine calore, & incorruptibilis, ut putant Aristotelici, quin omnium corporum est calidissimum, ac mutationi maximè obnoxium. Immò ipse omnia calesacit, agitat, & mutat. Ipse actione sua, quæ ab ipsius calore, seu motú partium non differt, quicquid in tempestatum mutationibus novi conspicimus producit. Hæc ratio demonstrat: si quis tamen rationi resuctari sustineat, experientiæ saltem cedat. Cum enim in Sole, telescopiorum opedetectæ suerint maculæ terram magnitudine sua æquantes, quæ in co sesse formarunt, ac brevi evanuerunt; non est, quod quisquam impasterum, solem mutationi esse multò magis obnoxium quara hæc terras quam incolimes, neget.

Omnia igitur corpora ac præcipue fluidissima, ut ignis, aër, & aqua perpetuo agitantur motu: deinde corporum viventium partes ut caro, & ipsa ossa, ac tandem durissima, etiam corpora; Nec mens quandam in rebus immutabilitatis speciem ex eo supponere debet, quòd in iis nullam deprehendat corruptionem mutationémve; Ex corenim quod nulla in aliqua re percipitur differentia non sequitur remillam semper sibi similem esse; nec ex eo quod rerum non habemus.

ideam aut cognitionem, sequitur res illas non existere.

CAPVT XI.

Exempla nonnullorum errorum circa Ethicam ab eodem principio pendentium.

Acilis illa propentio qua mens ad imaginandas & supponendas fimilitudines ubicunque manifestas non agnoscit differentias, fertur, plerosque in errores circa Ethicam longe perniciosiores injicit.

Adfunt iftorum quædam exempla.

Gallus in Anglum aut in Italum forte fortuna incidit. Jam verò extraneus ille suam habet peculiarem indolem. Ingenio forsan est delicato, aut si mavis seroci & incommodo. Continuò Gallus eò adducetur ut omnes Anglos seu omnes Italos ejustem ac illum ingenij este judicet. Illos omnes in genere laudabit aut vituperabit: Ac si in alium forte adhuc incidat, præjudicabit statim hunc illi esse similem quem anteà viderat, ac sic præoccupatus, erga issum aliquo sive amoris sive odij motu impercepto afficietur. Uno verbo de singulis ejustem gentis hominibus idem feret judicium, egregio illo adductus argumento, quòd unum aut plures viderit qui hujus aut illius essent indolis sive ingenij:

ingenij: Quia nescius an cateri ab illis quos vidit differant, omnes prorsus similes judicat.

Religiosus quispiam alicujus Ordinis deliquit: id sufficit ut plerique emnes istius Ordinis Religiosos indiscrimination damnent. Eadem omnibus vestis est, eodémque appellantur nomine, hac in re inter se similes sunt, id sufficit ut vulgus hominum eos in omnibus prorsus similes judicet. Similes existimantur, quia cum intima cordis ipsorum non possint penetrari, non potest positive judicari an inter se differant.

C

n

S

0

4

C

0

n

S

n

n

Sycophantæ qui nulla non adhibent media, ut possint eorum quos ederunt samæ malam inurere notam, isto, quod ipsis ex voto semper cedere experientia comprobatur, plerumque utuntur. Ac revera vulgi captui est maxime accommodatum: Dissicile enim non est in Societatibus numerosis, quantumvis sancæ sint, quosdam reperire delinquentes seu in moribus, seu in doctrina: si quidem in ipsa Apostolorum Societate, cujus ipse Christus erat caput, sur, proditor, hypocrita, uno verbo Judas repertus suit.

Judæi sanè iniqui prorsus suissent, si de sanctissimà omnium quæ unquam suerunt Societate sinistrè judicassent, propter avaritiam & nequitiam Judæ, ac si illos omnes intrà se damnassent, quòd scelestum illum tolerarent, quódque ipse Jesus-Christus in illum non animadverteret, quamvis illius crimina ipsum non laterent.

Rationi igitur & charitati manisestò repugnat, existimare totam societatem erroris alicujus esse participem, quia quædam suere membra istius societatis quæ in illum inciderunt errorem; immò licèt ipsa societatis capita illum errorem dissimularent aut etiam soverent, iniquè tamen idem de tota societate serretur judicium. Cùm singula membra errorem, aut culpam alicujus è fratribus tutari satagunt tum equidem istius erroris conscia meritò habetur tota societas: sed id serè nunquam accidit. Impossibile enim est, humano more loquendo, ut singuli ejusdem societatis homines idem planè sentiant.

Desuescant igitur homines ab ejusmodi conclusionibus à singularibus ad generalia: verùm id habent à natura quòd ad judicandum duntaxat de iis quæ vident assuescere nequeant. Res semper serunt extra modum. Religiosus quidam alicujus Ordinis; est vir clarus, vir frugi; ergo omnes istius Ordinis. Religiosi sunt viri magni, & viri probi. Pariter, quidam Religiosus istius Ordinis habet doctrinam heterodoxam, ergo totus Ordo est corruptus, ac ejus heterodoxias conscius. Sed hæc ultima judicia prioribus sunt longè pejora, quia de proximo benè semper judicandum est, & quia ea est humana malignitas, ut sinistra judicia, ac sermones adversus alicujus samam habiti, longè magis arrideant, & altiùs menti imprimantur quàm judicia, & sermones quæ in ipsius laudem habentur.

Cùm mundanus aliquis affectibus suis addictus opinioni suæ mordicus adhærescit, ac sese per incompositos turbari animi motus illam opinionem meritò desendere arbitratur, tum jure pervicax habetur, Immò viros probos, profanis & improbis longè pertinaciores esse autumant: quia cum hi suas opiniones duntaxat tutentur juxta vasias sanguinis, & assectium agitationes diù in illis nequeunt perstare; quin sententiam mutant seu resipiscunt, ubi sanguis deserbuit: viros pios contra tenaces propositi nihil potest quatere; quia nituntur sundamentis immotis, que ab inconstantia sanguinis in venis circulantis

non dependent.

Hæc est igitur causa cur vulgus viros pios pertinaces judicet, æque ac homines nequam: Quia, scilicet, viri probi veritatis, & virtutis sunt vindices acerrimi, ut improbi vitij & mendacij sunt impigri assertores: utrique eodem pene modo loquuntur ut suis patrocinentur sententiis; in hoc similes sunt, quamvis reapse differant. Sed hæc similitudo sufficit ut vulgus quod rationum pondus & differentiam non examinat, ipsos in omnibus esse similes judicet, quia inter se similes sunt, quoad modum illum externum, de quo cuncti possunt judicare.

Viri pij igitur non sunt pertinaces, sunt solum sirmi ut ipsos esse par est; vitiosi verò, & prophani semper habebuntur pervicaces, licet per unicam tantum horam in sua perstarent sententia: Ij enim duntaxat sunt pervicaces qui malam desendunt sententiam, licet illami

per brevissimum tempus defendant.

Res eodem modo se habet de Philosophis nonmilis, qui chimæricas desendunt opiniones, à quibus posteà agnità ipsarum falsitate dedessitunt. Volunt illi alios qui veritates indubitatas tutantur, quarumque certitudinem evidenter vident, eas tamen ut meras opiniones deserere; ut ipsi eas deseruere quibus incautam dederant sidem. Quia verè ipsis cum veritatis detrimento obsecundare difficile est; ac amor quem veritas natura sua sibi conciliat apud ipsius studiosos, eos ad ipsam strenuè propugnandum sert, tum Philosophi illi continuò judicant veritatis vindices, esse pertinaces.

Isti homines suas chimæras immerito tuebantur; at alij veritatem acriter & fortiter jure propugnant: ratio suam tuendi sententiam in utrisque eadem est; at res ipsæ longè different. Illa verò sententiarum differentia quæ inter utrosque intercedit, efficit ut alij sint sirmi,

& tenaces, alij verò pertinaces,.

CONCLUDINTUR TRES PRIMI LIBRI.

B istius operis initio, in ente simplici & indivisibili, mente scilicet duas veluti distinxi partes. Alteram mere passivam, alteram verò passivam & activam simul; Prior est mens, seu intellectus, posterior est voluntas. Menti tribui tres facultates, quia modificationes, & ideas suas ab Authore Naturæ trifariam, accipit. Illam nuncupavi sensum, cum recipit à Deo ideas confusas cum sensationibus, hoc est, cum ideis fenfibilibus natis occasione quorundam motuum qui excitantur in organis sensuum ad præsentiam objectorum. Illam (mentem) vocavi imaginationem, & memoriam, quum à Deo recipit ideas confusas seu commixtas cum imaginibus, quæ efficient speciem quandam sensationum debilium & languidarum, quas mens non excipit, nisi per quædam vestigia quæ imprimuntur, aut quæ antea impressa, excitantur denuò in cerebro cursu spirituum animalium. Illam denique appellavi mentem puram, seu intellectum purum, quum recipit à Deo ideas puras putas veritaris, fine ulla fensationum & imaginum admixtione; non per unionem quam habet cum corpore, sed per unionem quam habet cum Verbo ac Sapientia Dei; non quia est in mundo materiali & sensibili, sed quia subfistit in mundo immateriali & intelligibili; non ad cognoscenda mutabilia, & idonea ad confervationem vitæ corporeæ, sed ad penetrandas veritates immutabiles, quæ in nobis vitam spiritualem conservant.

Primo & Secundo Libro oftendi sensus nostros & imaginationem nobis esse admodum utiles ad cognoscendas relationes que corpora externa habent cum nostro; omnes ideas quas mens recipit mediante corpore esse propter corpus, & in ipsius usum nullam veritatem. quæcunque tandemilla sit, posse unquam evidenter retegi per ideas fensuum & imaginationis; illas ideas confusas ad id tantum conconferre ut nos corpori nostro, & per corpus omnibus sensibilibus alligent; ac illis ideis sensibilibus esse diffidendum si errorem vitare velimus. Pari ratione conclude impossibile, moraliter, esse ut cognoscantur per ideas puras mentis, relationes quas corpora habent cum nostro; ex his ideis puris non esse ratiocinandum, ut sciamus an pomum, lapis aut quodlibet aliud fint edulia, sed ea potius esse degustanda: & quamvis mente nostra possimus uti ad cognoscendas: confuse relationes corporum externorum cum nostro, tutius tamen semper elle uti sensibus : adhuc unum exemplum hic subnecto. Res enim adeò essentiales & necessariæ non possunt nimis inculcari.

Volo, exempli gratia, examinare utrum mihi sit melius, justum esse, aut divitem. Si oculos corporeos aperio, justitia mihi videtur chimera; nullas in ea deprehendo illecebras. Video justos miseros, derelictos, afflictos, omni orbatos patrocinio & solamine; qui enim ipsos solatur & protegit oculis meis conspicuus non est. Uno verbo,

non video quorsum tandem evadant justitia & virtus. Verum si oculis apertis divitias contemplor, illarum fulgor oculos meos statim ferit, & perstringit. Potentia, Magnitudo, voluptates, & omnia bona sensibilia comitantur divitias; nec possum dubitare quin divitiæ fint prorsis necessariæ ad consequendam felicitatem. Pariter st auribus utar, audio omnes homines magni facere divitias : omnia inforum studia circa illas comparandas verti; ac divites ab omnibus laudari & coli : hic sensus igitur ut & cæteri mihi dicunt eum qui beatum esse vult divitem esse oportere. Quod si clausis oculis & auribus imaginationem consulam, illa perpetuò eadem que oculi viderint & legerint, quæque aures audiverint in opum gratiam mihi repræsentabit. Immo imaginatio eadem illa mihi repræsentabit longe aliter quam sensus; quippe imaginatio semper auget ideas rerum quæ ad corpus & ad ea omnia quæ nobis arrident, relationem habent. Si igitur ipfi memet permittam; illa me illicò in superbum palatium iis similes que Poete & fabularum scriptores tam magnifice solent describere intromittet ; ibi tot admiranda, à quibus describendis hic supersedeo mihi sese conspicienda præbebunt; ut facilè convincar Mammonam divitiarum Deum qui in hoc palatio regnat solum esse qui possit me beatum efficere : hæc sunt quæ corpus meum potest mihi persuadere; nam propter se & pro se duntaxat loquitur; ac ut ipfius bono consulatur, necesse est imaginationem magnificæ & fulgenti divitiarum speciei cedere.

Verum enim verò si attendam posteà corpus infra mentem longè jacere; illudque huic non posse dominari; mentem à corpore non posse erudiri nec ullum ab illo accipere lumen; si inquam, his sesiò ponderatis, memet intrà me ipsum colligam, atque interrogem; seu porius (cum ego non sim mihi ipsi magister, nec lumen) si ad Deum accedam, atque sensibus & affectibus ad silentium adactis, ab ipso quæram an divitias virtuti, an verò virtutem divitiis debeam anteponere: tum responsum accipiam clarum & distinctum de iis quæ mihi funt facienda; responsum æternum, semper datum, ac ad finem usque dandum; responsum quod hic exponere frustrà foret, quippe quod omnibus sit notum æque iis qui hæc legunt, ac iis qui non legunt; illud enim responsum nec est Græcum nec Latinum, nec Gallicum nec Germanicum, ab omnibus gentibus potest concipi : responsum denique quod pauperes in ipsa paupertate solatur, quodque divites angit in ipsa divitiarum copia. Illud, inquam, responsum audiam illiúsque veritatem intùs agnoscam. Imaginationis phantasmata . & sensuum illusiones ridebo. Homo internus & spiritualis in me latens hominem animalem & terrestrem quem gero irridebit, Novus denique homo crescet, vetus verò delebitur dummodò semper auscultem illius voci qui me tam clare in uno pectore alloquitur, cujusque tanta fuit semperlenitas ut sese infirmitati ac ægritudini meæ accommodaturus sensibilem se effecerit; utque vitam mihi largiretur per id iplum

iplum quod morti me tradiderat, me adhuc alloquatur modo efficacissimo, vividissimo & perquam familiari, hoc est, prædicatione Evangelij Si ipsam de omnibus quæstionibus Metaphysicis, naturalibus, & puræ Philosophiæ interrogem Magistrum semper habebo fidelem, à quo nunquam decipiar. Non modo Christianus ero. verum etiam Philosophus, rite cogitabo, & res bonas amabo. Uno verbo illam infistam viam quâ possim oranem assequi persectionem quam possum consequi, & per gratiam, & per naturam.

Ex iis ergo hæc sequuntur; nempe, ut quam optime fieri potest utamur facultatibus mentis nostræ, sensibus, imaginatione, & intellectu ; illamon debemus applicare nisi iis rebus ad quas fuerunt destinatæ & nobis concessæ. Sensationes & imaginationes nostræ ab ideis puris sedulò sunt distinguendæ; ac judicandum ex sensationibus & imaginationibus nostris de relationibus quæ corpora externa habent cum nouro; nec iis utendum ad ediscendas veritates quas semper confundunt : ideis-verò puris intellectus utendum ad detegendas veritates, iis missis cum agitur de relationibus quæ corpora externa habent cum nostro; quia illæ ideæ nunquam habent satis extensionis ut eas relationes nobis adæquate repræsentent.

Fieri nequit ut homines omnes figuras, omnésque motàs particularum ipforum corporis & fanguinis, & particularum alicujus fruchis certo tempore seu intervallo ipsorum morbi ita cognoscant, ut percipiant quandam effe relationem convenientiæ inter illum fructum & ipsørum corpus útque tuto possint sperare sanationem si illo fructu utantur. Soli itaque sensus nostri utiliores sunt ad conservationem valetudinis nostræ quam omnes leges medicinæ experimentalis, ac Videillustras. medicina experimentalis tutior est medicina theoretica. Sed Medicina tiones. theoretica quæ multum experientiæ, & plus adhuc fensibus defert,

est omnium optima; ouia hæc omnia sunt simul conjungenda. Uti igitur-possunt homines ratione sua in omnibus; atque hoc ratio sensibus & imaginationi antecellit, quòd illa ad sensibilia limitentur, hæc verò ad omnia extendatur. Illa tamen utendum est cum temperamento. Quamvis enim ratio fit præcipua pars nostri; sæpe tamen contingit ut ipsam liberius adhibendo fallamur; quia non potest: diù agere indefessa; hoc est, res non potest satis cognoscere ut de us judicet; & nihilo fecius judicare vult,...

a ne concention (single dos centre y ballets sails the albein men offer the at the state ...

INQVIRENDA VERITATE.

LIBER QVARTVS

De Inclinationibus seu motibus naturalibus mentu.

CAPVT PRIMVM.

Spiritûs debent habere inclinationes quemadmodum corpora habent motus.
 Deus nullum dat motum spiritibus nist propter se.
 Spiritûs non seruntur versûs bona specialia nist per motum quo versûs bonum in genere seruntur.
 Origo pracipuarum inclinationum naturalium in quas dividetur quartus hic Liber.

A U D opus foret agere de inclinationibus naturalibus, ut hoc quarto Libro sumus acturi, neque de
passionibus ut id sequenti Libro faciendum nobis
proponimus, ad reregendas causas errorum humanorum, nisi intellectus penderet à voluntate in objectorum perceptione; sed quia ab illa dirigitur, determinatur, & applicatur ad quædam objecta potius
quam ad alia; cognoscere illius (voluntatis) inclinationes, ut possimus penitus deprehendere causas errorum nostrorum, necesse est.

I. Si Deus condendo hunc mundum materiam infinité extensam bent habers nullo ipsi impresso motu produxisset, omnia corpora inter se non differrent. differrent. Totus ifte mundus adspectabilis nihil etiam nunc effet inclinariopræter molem materiæ aut extensionis, quæ Authoris ipsius magnitu- me quemaddinem & potentiam posset equidem patefacere ; sed non ester illa pora babent formarum fuccessio, & corporum varietas quæ totam efficit istiusuni- meras. versi pulchritudinem, quæque omnes mentes creatas in sapientiæ in-

finitæ illius qui hæc omnia regit, admirationem rapit.

Tam autem inclinationes spirituum idem mihi videntur esse mundo foirituali, quod motus est mundo materiali; nec certe si omnes. spiritus seu mentes effent sine inclinationibus, aut si nihil unquam vellent ea observaretur in ordine rerum spiritualium varietas, que non modo sapientiæ Dei altitudinem, ut varietas quæ deprehenditur in ordine rerum materialium ; verum etiam ipfius mifericordiam: institiam, bonitatem & omnia in genere attributa præbet admiranda. Varietas inclinationum efficit in spiritibus idem ferme quod varietas moruum efficit in corporibus, & inclinationes spirituum, ac motus corporum una totam constituunt pulchritudinem entium createrum. Omnes itaque spiritus debent habere aliquas inclinationes ac omnia opera habent varios motus. Sed quas debeant habere inclinationes ferutemur.

Si natura nostra non effet corrupta, non opus haberemus quærere, ut sumus quæsituri, quænam debeant esse inclinationes naturales spirituum creatorum; ad id cognoscendum nosmet ipsos consulere fufficeret, ac fensu interno, quem de ijs quæ in nobis aguntur habemus, edoceremur omnes inclinationes, que natura nos decent. Sed, quia per fidem scimus naturæ ordinem peccato eversum fuisse, ac ratio ipsa nos docet inclinationes nostras esse inordinatas, ut clarius infrà videbitur, alia ratione procedere tenemur. Cum tutò non posfimus fidere ijs quæ sentimus res ratione sublimiori nos explicare oportet; Verum illa ratio parum folida haud dubie videbitur ijs qui

mhil quam quod fensibile eft, æstimant.

Extrà omne dubium positum est, Deum non posse alium habere sinem præcipuum, operationum suarum quam seipsum, illumque posnon habes sise habere multos fines minus principales, qui omnes tendunt ad con- nem pracipu. servationem entium quæ creavit. Non potest alium habere finem um principalem à se ipso diversum, quia non potest errare, aut ultimum num suorum finem suim constituere in entibus que omnia in se non in- quam seipcludunt bona. Sed porest habere pro fine minus principali conser-fivitibu vationem entium creatorum, cum enim omnia entia bonitatem ipfius metum nife participent, necessario bona sunt, imò optima, juxtà scripturam propier se. valde bona, Deus itaque illa amat, immo ipfius amore confervantur, nam omnia duntaxat subsistunt, quia Deus illa amat. Diligiomnia qua funt, inquit fapiens, & nibil edifti corum, que fecifti nec enim ediens aliquid fecifi & conflituifti. Quomodo autempoffet aliquid permanere, nifi tu voluiffes, aut quod à te vocatum non effet conservaretun. Revert quomodo concipi po-

test ut res que enti infinite perfecto & omnipotenti non placene possint subsistere. Cum omnia subsistant duntaxat per ipsius volunratem, Deus igitur vult gloriam fuam ut finem principalem, vult etiam

creaturarum fuarum conservationem, sed ad sui gloriam.

Cum inclinationes naturales spirituum fint haud dubie perpetuæ impressiones voluntatis illius qui illos creavit spiritus, quique illos conservat; necessarium mihi videtur, ut inclinationes illæ fint omnino fimiles inclinationibus ipfarum creatoris & confervatoris. Nullum igitur naturaliter possunt alium habere finem principalem & primarium quam ipfius gloriam, nec alium finem fubalternum præter suam propriam conservationem, & conservationem aliarum, sed semper relate ad eum qui ipfis dat esse. Etenim extra omnem dubitationis aleam politum mihi videtur, Deum, cum non pollit velle, ut voluntates quas creat, minus bonum majori præferant, hoc est, ut majori complectantur amore id quod minus, quam quod magis est amabile; non posse ullam rem creare, quin eam statim ad se convertat, quin illam jubeat ipfum ante omnia amare; quamvis illam possit creare liberam, & cum potestate sese ab ipso sejungendi & deslectendi.

III. Spiritas non fernatur versus bona per motum quo versus . 8HY. .

Sicut in Deo propriè unicus duntaxat amor est, nempe amor sui ipfius; ac Deus nihil potest amare, nisi per illum amorem, cum nihil possit amare, nisi cum relatione ad se ipsum; ita Deus in nobis unicum specialia nif duntaxat imprimis amorem, nempe amorem boni in genere; nec quicquam possumus amare, nisi per amorem illum, cum nihil possibonum inge mus amare, quod non fit, aut faltem quod non appareat bonum. Amor mere ferun- boni in genere est principium omnium amorum nostrorum specialium, quia reverà amor ille nihil aliud est quam ipsa voluntas nostra : namque, ut suprà dictum est, voluntas hom nis nihil aliud est quam impressio perpetua Authoris Natura, qua mentem humanam fert versùs bonum in genere. Nec certe existimandum est facultatem seu potestatem illam amandi qua præditi sumus à nobis oriri aut dependere. Sola potestas perperam amandi, seu potius benè adamandires malas pendet à nobis; quippe cum fimus liberi possumus determinare ac reverâ determinamus versus bona specialia, & per consequens versus falsa bona, legitimum amorem quem Deus nobis indefinenter imprimit, quamdiu nos conservare pergit.

Verum non modò voluntas noftra, seu amor noster versus bonum in genere à Deo oritur, iplæ etiam inclinationes nostræ versus bona quædam specialia, quæ omnibus hominibus communes sunt, quamvis in omnibus non æqualiter fortes, ut inclinatio nostra ad conservationem entis nostri, & eorum quibus cum unimur per naturam ; illæ, inquam, inclinationes funt etiam impressiones voluntatis Dei in nos. Hic enim nomine inclinationis naturalis indifcriminatim appello omnes impressiones Authoris Natura, qua communes sunt omnibus spiritibus, Mox dixi Deum suas amare creaturas, illasque per ip-

frus .5

fins amorem exiftere & conservari; Deus itaque indefinenter impri- orige pract mendo in nobis amorem iplius amori fimilem, cum iplius voluntas puarum inefficiat & dirigat nostram, nobis dat etiam omnes illas inclinationes clinationum naturales que non pendent ab optione nostra, quibusque necessario in quadiviferimur ad conservationem entis nostri, & corum quibuscum vi- dejur quarvimus.

Quamvis enim peccatum omnia corruperit, omnia tamen non destruxit. Licet inclinationes nostræ naturales Deum non semper pro fine suo habeant per liberam voluntatis nostræ electionem, habent tamen semper Deum pro fine per institutionem naturæ; Deus enige qui eas in nobis producit & conservat, eas tantum producit & conservat propter se. Omnes peccatores tendunt versus Deum impressione quam à Deo accipiunt, quamvis ab ipso recedant errore & aberratione mentis suæ. Amant equidem benè, nemo enim unquam potest male amare, com ipse Deus sit qui efficiat ut ament, sed amant res malas, & ideò tantum malas quia Deus, qui ipsis peccatoribus dat potestatem amandi eos vetat illas res amare, quia ex quo peccatum irrepsit res illæ diuertunt homines ab ipsius (Dei) amore. Quippe homines, creaturas in ipsis excitare voluptatem quam illarum occasione sentiunt, arbitrantes; in corpora cum surore ruunt; & hoc pacto in totalem Dei, quia sub ipsorum oculos non cadit, oblivionem delabuntur.

Easdem igitur hodie adhuc habemus inclinationes naturales, seu easdem impressiones authoris naturæ quas habebat Adam antequam peccaret. Immò habemus easdem inclinationes quas beati in cœlo; Deus enim nullas creat & conservat creaturas rationales quin ipsis impertiatur amorem suo similem. Seipsum amat, nos amat, Omnes amat creaturas; Nullas igitur creat montes quas non ferat ad ipsum amandum, ad seipsas amandas & ad amandas omnes creaturas.

Sed quia omnes inclinationes nostræ nihil aliud sunt quam impressiones authoris naturæ quibus ad ipsum & omnia propter ipsum amandum ferimur , illæ inclinationes non possunt esse legitimæ, nia quatenus Deum amamus totis viribus nostris, & omnia propter Deum , libera voluntatis nostræ electione. Non possumus enim fine injuria abuti amore quem Deus erga se nobis impertitur amando per illum amorem, seu per illum motum generalem amoris, aliud quam ipfum,& fine relatione ad ipfum.

Jam itaque cognoscimus non modò quænam sint nostræ inclinationes naturales; fed etiam quænam illæ debeant effe ; ut fint bene ordinatæ, & secundum institutionem ipsarum authoris. Omnis inordinatio inclinationum nostrarum in eo dútaxat consistit quod statuamus ultimum nostru finem in nobis ipsis, quodque cum deberemus omnia referre ad Deum, omnia ad nos referamus Primo igitur habemus inclinationem versus bonum in genere, que est principium

omnium inclinationum nostrarum, omnium affectuum nostrorum, ac omnium amorum liberorum voluntatis nostræ.

20. Habemus inclinationem pro conservatione entis nostri seu felicitatis nostræ.

30. Cuncti habemus inclinationem versus cæteras creaturas, quum utiles funt vel nobis ipsis, vel iis quos amamus. Multas adhuc alias habemus inclinationes peculiares que ab his pendent; fed de illis alibi forsan agetur. Hoc quarto libro errores inclinationum nostrarum ad hæc tria capita, ad inclinationem nostram versus. bonum in genere, ad amorem nostri seu ad philautiam, & ad amorem proximi referre duntaxat propositum est,

CAPVT II.

I. Inclinatio versus bonum in genere est principium inquietudinis Voluntatis nostra. II. Et per consequens negligentia nostra & ignorantia. III. Primum exemplum; Ethica plerifque hominibus parum nota. IV. Secundum exemplum ; Immortalitas anima à nonnullis impugnatur. V. Ignorantiam nostrameffe maximam circa res abstractas, aut que parum habent relationmis ad nos.

Inclinatio in genere of principium inquietudisu softra.

Afta illa voluntatis capacitas erga omnia bona in genere, quia duntaxat creata fuit propter bonum quod in fe includit omnia: versubenum bona, non potest impleri rebus omnibus quas mens ipsi repræsentat, tamen motus ille perpetuus quem Deus iph verles bonum impumit non potest sisti. Motus ille hunquam delinens perpetuam in mente pu voluntas necessario excitat agitationem. Voluntas quærens id quod optat ad id adigit intellectum ut fibi repræsentet quælibet objecta. Intellectus ca fibi equidem repræsentat ; sed illa menti non arrident aut fi arrideant is contenta non est. Illa non arrident menti, quia sepe perceptio intellectus nulla voluprate comitata est; nam per volupratem : mens bonum fuum degustat; iis verò contenta non est; quia-nihil potest fistere motum mentis præter illum à quo motus ille excitatur. Quicquid mens fibi repræsentat ut bonum suum, fuitum est, jam autem quicquid finitum est porest quidem ad tempus-amoris motum divertere, non vero figere: Quum intellectus quædam valde nova & inustrata aut quæ aliquam cum infinito habent analogiam contemplatus tum voluntas per afiquod tempus finit ipfum ea cum aliqua attentione expendere; quia sperar se in ris inventuram esse id quod quærit, & quia id qued infinitum videtur vezi iphus boni charatterem 1

rafterem præ fe fert : fed paulatim illa fastidit sque at cetera. Semper anxia eft & inquiera, quia ad id fertue at querat id quod nunquam poteft nancifci quodque se nacturam effe semper sperat. Jam autem id amar quod magnum, & extraordinarium eft, quodque ad infinitum aliquatenus accedit; quum non invenerit bonum fuum in rebus communibus & familiaribus, illud sperat se inventurum in rebus incognitis. Inquietudinem voluntatis nostræ esse unam inter præcipuas caufas ignorantiæ in qua versamur, & errorum in quos circa res innumeras labimut, hoc capite oftendemus. Et in duobus sequentibus explicabimus id quod producit in nobis inclinationem illam que nostfert versus ea omnia que aliquid habent magni & extraordinarii.

Ex fupra dichis evidenter fatis pater; primo voluntatem raro ap- de perconfeplicare intellectum ad objecta qua ad nos non referantur; objectaq; ad quens neelinos nullo modo attinentia negligere, cum enim felicitatem enixe fem- gentia nofira per & impressione naturali exoptet intellectum non vertit nis, ad'ea inattendenque nobis utilia videntur, queque in nobis aliquam possure excita-do, & igno-

re voluptatent.

Secundo voluntarem non finere intellectum din occupari circa fes que ipli eriam afiquam ingeherant voluptatem; quia, ut mor dictum est, res conditæ possunt equidem nobis ad tempus arridete, fed fastidium tandem nobis creant; & tust mens ab iis avertitur &

alibi disquirit unde fibi fatishat.

Terrio; Voluntatem ad id excitari ut intellectum fic undique ab uno objecto in aliud jubeat discursizare, quia ipsi semper repræsentar confuse & veluti eminus illum qui omnia entia in se complecitur, ve id in terrio libro diximus: Cum enim Voluntas verum bonum fuum ad fe, ut ita dicam, propius admovere velit, ut eo afficiatur, utque ab eo morum quo animetur accipiat, intellectum excitat ut illud bonum ipsi per aliquam faciem repræsentet. Sed tunc ens illud quod mens percipit non est amplius ens generale & universale; ens infenite perfectum; est aliquid finitum & imperfectum; quod cum non possit volumatis motum sistere ipsique diu placere; ad aliud. objectum fele convertit.

Chim tamen attentio & applicatio mentis fit absolute necessaria ad retegendas veritates fubefcuras; vulgi homines in crassissima ignorantia eriam circa ea quæ ad ipfos alique modo referuntur verfari debere manifestum est; illosque plane cacurire circa omnes veritates abstractas; quæque cum ipsis nullem habent relationem sensibilem.

Sed hec exemplis demonstrate conemit.

Nulla elt scientia que ad nos tam proxime spedet quam Ethica; Primumize. Illa omnes officij nostri partes, erga Denin , erga Principent, erga plum, Ethica parentes, erga arnices & int genere erga ominia nobis circunitantia minibus pa-305 docet, Immonobis indicat viam quam ad vitam merernam con- rum nois.

111:

sequendam insistere debemus. Ac proinde omnibus hominibus necesisaria & incluctabis incumbit necessitas animum unice ad illam scienatiam appellendi? Attamen quanquam à sex mille annis homines

existant, hæc scientia adhuc est admodum imperfecta.

Pars illa Ethicæ quæ versatur circa officia nostra erga Deum, quæd que proculdubio est præcipua, quippe quæ ad æternitatem referatur doctissimis incognita suit; atque etiamnum hodie exstant viri ingeniosi illius plane imperiti: Illa tamen est pars Ethices sacillima. Nam primò an difficile est agnoscere Deum existere? Quicquid Deus secie id probat; Quicquid homines & bruta saciunt idem etiam probat; Quicquid cogitamus, videmus, sentimus id probat. Quid plura? Nihil est quod existentiam Dei non probet, aut saltem quod ingeniis attentis, ac rerum omnium Authorem inquirentibus illam non possit probare.

Secundò mandatis Dei esse obediendum ad beatitudinem consequendam manisestum est; cum enim ille sit potens & justus, ipsius mandata non possunt impune violari, nec observari sine mercede. Quid verò à nobis exigit? Ut ipsium amemus; Ut mens nostra ipso occupetur, ut cor nostrum versus ipsium insectatur. Cur enim creavit spiritus? Certè nihil potest facere nisi propter se, nos igitur propter se solum creavit; & ad id necessario tenemur ut perpetuò caveamus, ne impressionem amoris quam in nobis perpetuò conservat, aliorsum

de flectamus, & ipsum perpetuò quoque amemus.

Veritates illæ cognitû non sunt admodum dissiciles iis qui ad illas tantillum attendunt. Attamen unicum illud Ethicæ principium scilicet, ut virtutis observantes, & beatitudinis participes simus omninò necesse esse nos Deum ante omnia & in omnibus amare, est sundamentum totius Ethicæ Christianæ. Non dissicili etiam negotio possunt inde elici consequentiæ nobis necessariæ, ad instituendas generales vitæ nostræ, & astionum nostrarum regulas & leges; quamvis oppidò pauci sint qui illas eliciant consequentias; ac quotidie magna animorum contentione agitentur quæstiones in Ethica quæ ab illo principio tam evidenti immediate & necessario sequentur.

Geometræ aliquid novi quotidie retegunt; aut si seientiam suam valde non adaugeant id sit quia ex principiis suis utilissimas & maxime necessarias jam deduxerunt consequentias: Sed plerique homines quicquam ex primo Ethicæ principio concludere nequeunt; omnes ipsorum ideæ evanescunt & in auras abeunt statim, ac de illo principio tantum cogitare volunt; quia id ut par est minime volunt; idque non volunt quia illud non gustant, aut semel gustatum citius æquo sastidiunt. Principium illud abstractum est, meraphysicum & mere intelligibile; nec sensus nec imaginationem segit; Oculis igi-

CUI

ens carnalibus aut mentibus que nihil nifi oculorum interventu cernunt, solidum videri nequit. Nihil deprehenditur in illo principio quod possit sistere inquietudinem iplorum voluntatis, quodque possit visum mentis ad attentam sui considerationem figere. Qui igitur illud clare perspicere, distincte intelligere, & ab illo rectas censequen-

rias deducere possent ?

i

t

-

n

e

t;

11

Si homines illam Geometriæ propolitionem imperfecte duntaxat conciperent; scilicet latera triangulorum fimilium esse proportionalia inter fe; certe periti Geometræ habendi non essent, sed si præter perceptionem illam confusam & imperfectam istius propositionis fundamentalis Geometriæ; ipforum utilitas postularet latera triangulorum similium non esse proportionalia; ac si falsa Geometria æquè indulgeret perversis ipsorum affectibus ac falsa Ethica, in rebus Geometricis parologismos non minus absurdos facerent ac in rebus moralibus; quia ipsorum errores ipsis placerent; veritas verò ipsis im-

pedimento esset ac ipsos obtunderer, infestaretque.

Non est igitur quod miremur cæcitatem hominum qui per anteada fæcula vivebant in quibus ignorantia graffabatur aut corum qui nunc vivunt, quibusque lumen Evangelij nondum affulsit. Sapientiam æternam fele tandem fensibilem præbere oportebat ut homines qui solos sensus consulunt erudiret; à quater mille annis veritas ipsorum mentem alloquebatur; Sed cum sese intra se ipsos nunquam colligerent veritatis vocem non exaudiebant; Illam igitur ipforum aures ferite oportuit; Lux omnes homines illuminans, in ipsorum tenebris lucebat quidem, sed eas non discutiebat; immò eam nequidem poterat contemplari. Oportebat igitur lumen intelligibile obnuptum velo visibile fieri; verbum carnem assumere, sapientiamque hominibus carnalibus abditam & inaccessam ipsos modo carnali instituere oportebat; carnaliter, inquit Divus Bernardus. Plerique Ho- Serm. 19.de mines ac præcipue pauperes [objectum misericordiæ & providen- natali Dotiæ creatoris omnium sane dignissimum] qui vitam labore suo tolerare coguntur, funt maxime rudes & stupidi. Intelligunt duntaxat quia habent aures quibus audiant; nec quicquam vident nisi quia habent oculos, nullo mentis conamine possunt in seipsos reflecti, ut sic. veritatem filentibus sensibus & affectibus possint interrogare. Veritati insumbere nequeunt, quia illam ne possunt quidem delibare. Immò de illà aliqua cumapplicatione meditanda sæpe non cogitant; quia ipsorum animum non subit iis incumbere quibus nequaquam afficientur aut tanguntur. Ipsorum Voluntas inquieta & inconstans mentis aciem indefinenter flectit versus objecta sensibilia que ob suam varietatem ipsis arrident voluptatemque creant: Nam multiplicitas, ut ita dicam, & varietas bonorum denhbilium impediunt quo minus ipforum Vanitas:agnoscatur; acaperpetuam hominibus: spem faciunt. iniphs inveniendi verum bonum quod appetunt, Hhil 4

Itaque, quamvis præcepta à Jesu Christo, ut homine, ut vià, ut Authore sidei nostræ nobis in Evangelio tradita multo magis accommodentur ingenij nostri instrmitati, quam præcepta ab eodem Jesu Christo ut sapientia æterna, ut veritate interna ut lumine intelligibili in intimo rationis secessu a nobis inspirata; Quamvis Jesus Christus præcepta sua incunda gratia sua, sensibilia exemplo, ac certa miraculis essiciat; homines ita sunt stupidi & ad meditationem attentionemque, etiam super iis quæ ipsos scire omnino expedit adeò inepti, ut illa nunquam ut par est apud se reputent. Pausi perspiciunt Evangelij pulchritudinem, Pauci soliditatem & necessitatem præceptorum Christi satis assequuntur; Pauci illa meditantur, illisque sese sustentant & munium; agitatione perpetua Voluntatis bonum degustare quærentis, non sinente mentem inhærere veritatibus quibus hoc bono qued quærit privari videntur. En aliud issus rei exemplum.

IX.
Secundum
exemplum;
Immortalitas anima à
nonnullis
impugnatur.

Impij, non debent, ni fallor, oscitanter quærere an ipsorum anima fit mortalis, ut id arbitrantur, an vero immortalis ut fides & ratio docent. Res ipsis est summi momenti. Ibi de æterna ipsorum sorte agitur; immò ipforum animi tranquillitas hinc omnino pendet. Unde igitur illorum hac super re ignoratia. Aut quemodo circa rem tanti momenti dubium possunt sustinere; certè id non aliunde oritur quam ex eo quod ad quicquam feriò attendere nequeunt; Voluntas ipforum inquieta & corrupta non finit mentem intentam expendere rationes sententiæ, quam veram elle optarent, adversas. Etenim an ita difficile est discrimen inter mentem & corpus, inter id quod cogitat, & id quod extensum est agnoscere? Tanta ne opus est mentis attentione ut capiat cogitationem nihil esse rotundi nec quadrati? Extensionem diversarum figurarum, variorumque moruum duntaxat elle , capacem nequaquam verò cogitationis & ratiocinationis; ac proinde id quod cogitat, & id quod est extensum esse duo entia plane oppolita. Id tamen sufficit ad demonstrandum animam esse immortalem illamque non posse perire, tametsi corpus annihilaretur.

Quum substantia aliqua perit, verum est modificationes seu modos essendi vt ita dicam, illius substantiæ cum ipsa interiré. Si aliqua ceræ portio annihilaretur, certè & figuræ issus ceræ cum ipsa annihilarentur; quia rotunditas, exempli gratia, ceræ, nihil aliud revera est præter ipsam ceram hoc modo dispositam, itaque sine cera non potest subsistere sed licet Deus omnem quæ in mundo existic ceram in nihilum redigeret, non inde tamen sequeretur ullam aliam substantiam, aut modos ullius alius substantiæ annihilari. Omnes, exempli gratia, lapides cum suis modis subsisterent, quia lapides sunt substantiæ seu entia, non verò modificationes ceræ.

Pariter licet Deus annihilaret dimidiam aliqujus corporis partem, inde

inde non sequeretur alteram partem ab ipso quoque annihilari. Ultima illa pars alteri quidem vnita est, sed cum ipsa tamen una non est. Namque altera parte annihilatà sequitur equidem, juxta rationis lumen, alteram partem aullam ampliùs relationem habere ad partem annihilatam; Sed non sequitur illam non ampliùs este; cum enim existencia illius partis ab alterius existencia differat, illa non potest annihilari per annihilationem alterius. Clarum igitur est, cum cogitatio nequaquamsit modificatio extensionis, mentem nostram non annihilari, licèt supponeremus morte corque nostrum in nihilum redigi.

Sed immerito corpus annihilari creditur quum destruitur. Parces ex quibus constabatimaurar abeunt & in pulverem resoluuntur. Non possunt amplius videri nec agnosci, fateor, sed inde constudendum non est ipsas amplius non esse, mens enim eas semper percipit. Si unum sinapi Granum in duas, quatuor, aut viginti partes dividitur, respects oculorum nostrorum annihilatur; illud enim amplius non videmus, sed in se tamen non annihilatur; mens enim illud videt,

licet in partes mille immò centies mille diviferit.

Quicunque motione potius quam fensibus veitur, pro notione communi agnatort, nihil per se reverti in nihilum viribus nature ordinariiss mam quemadmodum naturaliter nihil potelt fieri ex nihilo, non potest etiam fieri vt substantia sewens fiat nihil. Corpora possunt equidem corrumpi , il mutamones que iphs accidunt corruptionem nuncupare placeat, fed non pollunt annihilari. Quoti rotundum eft poteft fier quadratum quod caro eft , potoft fieri terra vapor & quicquid libuerit. Omnis enim extensio quamlibet configurationem potest suscipere., sed substantia illius quod etterorundi & illius quod eft caro, non poreft perire. Somt quædam leges in natura inftirute fecundum quas corpora vicifim mugant formas fuas quia fucceffiva istarum fermarum varietas palebritudinem universi constimit , & in admirationem iplius agehoris rapit ; Sed nulla lex in natura instituta est ad annihilationem vlius encis, quie zo nihilum . nihil in fe habet bom nec pulchri, & quia author natura amat opus fuum. Corpora igitur poffune mutari, non verd annihilari.

At fi qui lentuum testimonio mordicus adhærentes, resolutionem corporum esse veram annihilationem vesint præfracte desendere; quia partes in quas resolutionem corpora oculos sugiunt; meminerint saltem corpora non posse dividi in partes illas imperceptas nisi quia sunt extensa. Namque si mens non sit extensa certe non erit divisibilis; si non sit divisibilis; satendum erit illam hoc senso non sore cortuptibilem. At verò quomodo quis posset imaginari mentem escaliquid extensum & divisibile? Quadratum per lineam restam in duos

triangulos, in duo parallelogrammata, in duo trapezia potest equidem dividi. At per quam lineam concipiemus voluptatem, dolorem desiderium per se resecari? Aut quænam figura ex hac divisioneresultaret? Certè haud credo imaginationem salsis ideis ita seracem esse

vt fibi fuper hac re satisfacere valeat.

Mens igitur non est extensa, non est divisibilis, easdem quas corpus non potest suscipere mutationes; confitendum tamen est ipsam natura sua non esse immutabilem. Si corpus innumeras varias figuras & configurationes suscipere potest, mens varias etiam ideas & modificationes potest excipere ficut post obitum substantia carpis noftræ in terram, vapores & innumera corpora resolvetur sine ulla annihilatione, ita mens nostra, omnis annihilationis expers, cogitationes & sensationes habebit longe diversas ab iis quas nunc habet. Nunc dum in vivis sumus necesse est corpus nostrum constare ex carne & offibus; necesse pariter est, vt. tivamus, mentem nostram habere ideas quas habet relate ad corpus cui unitur. Sed postquam è corpore sejuncta fuerit, tunc plena fruetur libertate recipiendi quaslibet ideas & modificationes ab iis quas nunc habet longe diversas, ficut pariter corpus nostrum quassibet figuras & configurationes ab iis quas nunc necessariò habere debet vt sit corpus hominis vivi longè diversas poterit accipere.

Quæ à me supradicta sunt satis, ni sallor, demonstrant immortalitatem animæ intellecti non esse adeò difficilem. Unde igitur sit ut tot
homines illam vocent in dubium, niss quia ad argumenta quibus illa
probatur eam non dignentur attensionem afferre quæ neccisaria est vt
de illius veritate convincantur. Cur autem id nolunt, niss quia ipsorum voluntas inquieta & inconstans intellectum perpetuò agitat
adeò vt ne ipsi quidem per tempus liceat distinctè percipere ideas sibi
maximè præsentes, quales sunt ideæ cogitationis & extensionis:non
secus ac homo affectu aliquo motus & occupatus objecta quæ oculis
proxime obversantur plerunque non discernit. Etenim quæstio de
mentis immortalitate omnium est facillima solutu, iis qui imaginationis testimonium respuentes ideam claram & distinctam extensionis, & relationem quam cura cogitatione habere potest, atten-

to expendent examine.

Si inconstantia & levitas roduntatis nostræ intellectui res ipsi præfentissimas & quas scire nostra maximè interest penitis introspicere non permittat, certè multò minus ea quæ sunt dissita quæque
ad nos nequaquam referuntur meditari nobis permittet. Adeò vtsi
in crassissima versemur ignorantia circa pleraque nobis necessaria;
verissimile non sit nos magnam esse consequaturos cognitionem corum quæ nobis vana & inutilia prorsus videntur.

Ab

Ab exemplis tædiosis, quæque nullam alicuius momenti veritatem complectantur, ad hæc probanda, proferendis hic supersedeo. Si quæ enim ignorare licet, certè ea funt ex quibus nulla redundar utilitas: fidem mihi denegari malo, quam lectorem in legendis inutilibus detinere.

i

m

n

-

3

Quamvis pauci fint qui rebus plane vanis & inutilibus serio incumbant, illorum tamen numerus æquo adhuc maior est, vtinam plures adhuc essent qui ad illas animum non appellerent, illasque aspernarentur, dummodò de illis iudicare non satagerent. Menti finitæ vitio vertendum non est qued quædam ignoret, sed tantum quòd de iis quæ ignorat iudicare velit. Ignorantia malum est necessarium, sed error evitari potest & actû evitari debet. In hominibus itaque non ignorantiam circa plurima, sed iudicia temeraria carpo.

Quum res magnam ad nos habent relationem, quum sensibiles funt, & sub imaginationem facile cadunt, mens ad eas applicari Ignorantiam easque posse cognoscere dici potest. Ubi enim novimus res qualpiam ad nos aliquatenus referri ad id natura propendemus, vt ad ca res abillas attendamus, cum verò sentimus res illas nos afficere tum ad fradas, ans illas cum voluptate attendimus. Adeò vt in multis multò peritio- que param res esse deberemus nisi voluntatis nostræ inquietudo & agitatio at-habent rola-

tentionem nostram interrumperet & fatigaret. Sed cum res abstractæ sunt, & partum sensibiles, vix earum certam possumus habere cognitionem; Id equidem ex eo non fit quod res abstractæ sint per se valde complexæ & intricatæ; sed ex eo quod attentio & visus mentis eodem plerunque tempore inchoat & definat quo visus sensibilis obiectorum ; vix enim de quoquam cogitamus nisi illud videamus ac sentiamus, & quandiù illud videmus & fentimus,

Si mens ad ideas claras & distinctas, nulla veluti adiuta sensatione, posset facile attendere, ac nist voluntatis inquietudo ipfius applicationem perpetud disturbaret, certe innumeras quæstiones Physicas quas inexplicabiles censemus, nullo negotio solvere; atque hoc pacto nos ab ignorantia & errore in quibus circa ·illas quæstiones versamur brevi expedire possemus.

Exempli gratia; apud omnem hominem ratione sua ritè ntentem pro certo constat creationem & annihilationem superare vires naturæ ordinarias. Si igitur Philosophi attenti persi-Rerent ad illam puram mentis notionem, creationem & annihilationem numeri novorum entium innumerabilis, vt formarum fubstantialium, qualitatum, facultatum realium, &c. tam facile non admitterent. In ideis diftinctis, extensionis, figuræ, & mo-

tus rationem quærerent tot effectorum naturalium; quod tamtam quam vulgò putatur non involuir difficultatem; quippe omnes res naturales mutuo cohærent inter se vinculo, ac sese mu-

tuò comprobant.

Effectus ignis, ij verbi gratia, quos edunt tormenta bellica & cuniculi subterranei; sunt prorsus admirabiles, & ipsorum causa est satis occulta. Attamen si homines, sensuum impressoni & aliquot experimentis falsis aut fallacibus dissidentes huic uni mentis pura notioni mordicus adharescerent; nempe, seri non posse vt corpus oppidò parum agitatum, violentum producat motum, cum non posse maiorem importiri vim moventem quam habet in se; ex eo solo facili negotio concluderent, esse materiam quandam subtilem & invisibilem; ipsam cse agitatissimam, per omnia corpora dissusam, & multa similia qua sipsos ad cognitionem natura ignis, & ad alias veritates magis abditas deducerent.

Cam enim tanti excitentur motas in tormento bellico & in cuniculo subterraneo, cumque omnia corpora visibilia iplis circumiacentia satis non agitentur ve illes motos excitare queant ; hinc certò & manifestò patet alia dari corpora invisibilia & infensibilia, que tantum ad minimum habeant agitationis quantum tormentarius globus, Sed eum corpora illa fint subtilissima & tenuissima, libere & nulla ruptione facta per poros tormenti sola transire queunt, antequam ignis ipsi fuerit admotus, hoc eft, vt id fuffus videre licet apud D. Cartelium, antequam circumdederint partes duras & crassas salis nitri ex quibus con-Rat pulvis tormentarius. At verò eum ignis tormento fuit admotus, hoc eft, postquam partes ille subtiliffime & agitatiffime circumcinxerunt partes crassas & solidas salis nitri, ac eo pade iplis fuum vehamentissimum & velocissimum communicavete motum; tuncomnia erumpere & crepare necesse eft. Quia port tormenti qui partibus subtilibus de quibus agitur transoundi copiam undique faciebant dum erant folz, fatis pasentes non funt re per eos transire possint partes crasse salis niti , & quædam aliæ ex quibus conftat pulvis tormentarius, poliquam agitationem partium fubtilium quibus circundantur in & fulceperunt.

Quemadmodum enim aqua fluminum sub pontibus pratersuens ipsos ob tenuitatem particularum ex quibus constat illa aqua, non quatit, ita materia subtilissima & tenuissima de ua mex, omnium corporum poros nulla in iis memorabili mutatione sasta indesimenter prætergreditur, Sed non secus ac etiam sumen' illud potest evertere pontem, ubi ingentes glaciei moles, aut alia quælibet solidiora corpora secum convecta cum toto suo motà in illum pontem impellit; ita materia subtilis omnes illos essettàs stupendos qui in tormentis & cuniculis conspiciuntur potest edere, postquam communicato partibus pulveris tormentarij quibus intermiscebatur motà suo, motum suminum & torrentium violentia sua longe excedente; eædem sillæ partes pulveris pyrij per poros corporis quo continentur liberè transmeare nequeunt, quia sunt crassiores; adeò vt poros

illos cum impetu rumpant vt libere possint transire.

At verò partes subtiles & tenues tam facile sibi representare nequeunt homines; illas existimant meras chimæras
quia illas non vident, Contemplatio serè desinis cum aspettà, inquit
Baco. Immò plerique Philosophi novam aliquam entitatem singere, quam super sis quæ ignorant silere malunt. Quòd si ipsorum falsis & acarana nova hypothesibus objicias, necessum esse, ignem
constare ex partibus maximè agitatis, cum motus adeò violentos edat, nihilque posse dare quod non habet; quæ sane obaccio clarissima est certa atque solidissima; tum homines illi omnia consundere distinctione aliqua frivola & sistinta, qualis est
distinctio causarum æquivocarum & univocarum; vt aliquid ditere videantur; dum reapse nihil dicunt. Etenim apud quemlibet attentum notio communis est non posse dari veram causam
æquivocam in rerum natura, solamque hominum ignorantiam illas
extegitasse.

Ad notionum itaque clararum & distinctarum considerationem attentiùs animum appellant homines si naturam cognoscese velint; inconstantiam & levitatem voluntatis sue conibeant
ac sistant, si res penitàs & accurate cupiant cognoscere. Ipsorum
enim mentes erunt semper debiles, superaciarize, & erroneze
quandiù ipsorum voluntates leves, inconstantes,& murabiles ma-

nebunt.

Attentio equidem & accuratum rerum examen molectiam parit; verùm quid sine labore potest comparari? Viris cordatis & Philosophis, quorum omninò interest veritatem inquirere & meri, turpe est loqui nec ea quæ loquuntur intelligere, ac in esquod nequaquam assequuntur segniter acquiescere.

varum in Geometra folgatores. Ipide high tenderet filles aufi

id victions describendi fotos in Geomerica

CAPVT III.

I. Curiositas est naturalis & necessaria. I I. Tres leges quibus illa possit intra iustos limites contineri. III. Prima illarum legum explicatur.

I. Cariofitas eft naturalis,

Uandiù homines erga bonum supra vires ipsorum positumi inclinabunt, illudque non possidebunt; secretà quadam & essentialis. propensione versus id omne quod novi & insolentis aliquid geret semper ferentur. Res quas nondum expenderunt semper consectabuntur : in iis id quod quærunt nancisci sperantes; cumque mentibus ipsorum non possit penitus satisfieri nisi per visum illius propter quem conditæ funt, in perpetua versabuntur anxietate & agitatione, donec tandem ille gloria sua circumfulgens

ipsis appareat.

Ista equidem mentis dispositio ipsorum statui valde conformis est; quippe veritatem & felicitatem quæ penes nos non sunt anxiè disquirere longe satius est, quam acquiescendo in mendacio & falsis bonis quibus plerumque pascimur in falsa requie securos manere. Circa veritatem & suam felicitatem indifferentes esfe, non debent homines. Itaque quod novum est & insolitum illos debet excitare. Immè quædam est curiositas quæ ipsis non modò permittenda , verum etiam commendanda est. que vulgaria & ordinaria, verum bonum in se non includant, veteresque Philosophorum opiniones sint perquam incertæ; æquum est nos curiositate moveri erga recens retecta, ac in perpetua anxietate versari dum solis ordinarijs bonis fruimur.

Si Geometra quipiam novas propolitiones ab Euclidis propolitionibus contrarias nobis obtruderet; si hanc scientiam erroribus scatere probare satageret, vt id aggressus est Hobbes libro adverfus fastum Geometrarum ab ipso composito, fateor eiusmodi innovationem nonnisi immeritò posse cuiquam arridere; queniam veritati semel repertæ tenaciter adhærendum est, cum curiositas co duntaxat fine nobis fit data vt illam veritatem inveniamus. Nec id vitium deprehendi solet in Geometris vt sint opinionum novarum in Geometria sectatores. Ipsos brevi tæderet libri qui nihil præter propositiones Euclidis propositionibus contrarias complecteretur. Cum enim certissimi facti simus veritatis istarum propolitionum per demonstrationes infractas omnis nostra curiolitas iplarum ipsarum respectu definit ; Quod nobis manifeste arguit homines ideò tantum versus novitatem propendere, quia veritatem rerum quas scire naturaliter exoptant, evidenter non vident, & quia bona infinita quæ possidere natura sua appetunt non posfident.

Justum igitur est homines novitate excitari & ipsam amare; funt tamen quædam admittendæ exceptiones, & nonnullas leges Zen leges ex iis quæ diximus, nempe, propensionem erga novitatem nobis quarum ope dumtaxat ad veritatis, & nostri veri boni inquisitionem datam tra iussos fuisse, collectû faciles, observare debent.

Jam autem tres sunt eiusmodi leges, prima; hominesnon de- limites, bere consectari novitatem in rebus fidei quæ rationi non subii-

Secunda novitatem non esse rationem ob quam credere debeamus res esse bonas aut veras, hoc est, nos non debere iudicare opiniones veras esse, quia sunt novæ, bonaque esse nobis idonea & sufficientia, quia nova sunt & extraordinaria, illisque

nondum fuimus potiti.

Tertia. Quum aliunde certi facti fuimus veritates quasdam ita abditas esse vt illas tetegere moraliter, vt ita dicam, sit imposfibile, bonaque ita parva & exilia esse vt nobis satis esse nequeant; novitate quæ in illis deprehenditur non debemus pertrahi, nec falsis allici speciebus. Sed istæ leges fusius sunt explicandæ, ostendendumque est ex ipsarum negligentia ingentem oriri errorum numerum.

Indoles maximæ diversæ sæpissime reperiuntur; inter homines alij cæcam fidem semper volunt adhibere; alij evidenter om- Prima illania volunt videre. Priorcs vepote qui nunquam mente sua usi "um legum fuerint, inconsultò credunt quæcunque ipsis dicuntur, posteriores plication exmente sua semper uti volentes etiam in rebus quæ ipsos longe superant, quaffibet authoritates perinde aspernantur. Priores ut plurimum funt stupidi & homines debilis cerebri, vt infantes & fæminæ; alij sunt ingenio superbo, & prophano, quales sunt hæretici, & Philosophi.

Homines qui inter illa duo extrema medium insistant iter, quique in rebus fidei per vanam mentis agitationem aliquam non quærant evidentiam, aut qui falsas opiniones circa res naturales, per obedientiam inconsultam abiectamque animi demissionem fine evidentia non credant, pauci admodum reperiuntur. Si homines illi fint pietate infignes, ac Ecclesiæ authoritati maxime submissi ipsorum sides ad opiniones merè Philosophicas usque nonnunquam extenditur ; opiniones illas, sæpe eadem cum vene-

ratione spectant ac veritates Religionis: dissentientes; falso zelo moti, nimis facile damnant. Eos non sine iniurià suspectos habent qui novas quasdam retegunt veritates. Illum protinus impietatis arguent, qui negare audebit dari formas substantiales, animalia dolorem & voluptatem sentire, aliasque Philosophicas opiniones, quas sine ratione evidenti veras existimant, quia duntaxat nescio quem nexum singunt inter illas opiniones & veritates sidei.

Uîceversă si in homines incidas æquo audaciores superbia ed adducuntur ve Ecclesiæ authoritatem susque deque habeant: vix ac ne vix ipsi se subiciunt opinionibus duris & indigestis gaudent; animi fortitudinis famam ambiunt; atque eo animo de rebus divinis inverecunde & audaciter loquuntur; illos despicantur ve nimis credulos qui de sententiis quibusdam receptis modeste loquuntur. Denique ad id valde propensi sunt ve de cunctis dubitent, ac proinde aliis qui facilius æquo humanæ authoritati

fefe fubmittunt toto genere diverfi.

Mæc duo extrema pessima esse, illosque qui in quæstionibus naturalibus nullam quærunt evidentiam non minus vituperandos esse qui in mysteriis sidei evidentiam illam anxiè sollicitant manisestum est. At verò qui in erroris periculum adducuntur in quæstionibus Philosophicis dum æquo facilius sidem adhibent, multo sanè excusabiliores sunt iis qui temerarie dubitando in hæresin aliquam incidere periclitantur. Etenim innumeros admittere errores in Philosophia ob examinis desectum multo minus periculosum est, quàm in unicam labi hæresin propter non præstitam obedientiam debitam authoritati Ecclesse.

Mens placide quiescit ubi evidentiam nanciscitur, at verò quum illam non reperit sollicita est quia evidentia est veritatis appripios. Itaque *Prophanorum & hæreticorum error in eo confissit quod veritatem in Ecclesiæ decisionibus occurrere dubitent, quia in iis nullam vident evidentiam, ac veritates sidei cum evidentia posse cognoscere sibi possicentur. Jam autem hac in re ipsorum amor ergà novitatem excedit normam, quippe veritatem in Fide Ecclesia possidentes, perperam aliquid ulterius quærunt. His adde, quòd veritates Fidei et pote ipsorum captum longe exuperantes nunquam possent retegere licet iuxta salsam ipsorum hypothesim Ecclesia in suis detisionibus errasset.

Verum si complures sint qui obedientiam & summissionem authoritati Ecclesia recusando errent, pauciores non sunt qui authoritati humana serviliter cedentes in errorem labantur. Authoritati Ecclesia cedendum est quia errare unquam nequit; At verò humana authoritati cacum obsequium nunquam pra-

Atandum :

& r Mertine.

Randum est, quià ubique & semper possunt errare. Quod Ecclesia nos docet rationis vires infinite superat; Quod homines nos docent rationi nostræ subicitur. Adeò vt si piaculum se & vanitas intoleranda ratione sua quærere veritatem in rebus Fidei nullo habito respecto ad Ecclesiæ authoritatem, summa etiam sit levitas & abiecta pusillanimitas authoritati humanæ in rebus à ratione

pendentibus cæcum præbere affenfum.

Mæandres in errorem certò deducunt.

Plerique tamen eorum qui apud homines docti audiunt, hanc famam sibi comparasse dici possuri quia duntaxat opiniones Aristotelis, Platonis, Epicuri, & quorundam aliorum Philosophorum memorià tenent, quia in ipsorum sententias pedibus eunt, illasque acerrime tutantur. Vt ad gradus, quos vocant, externosque doctrina characteres quis in Academiis seu Universitatibus promoveatur sufficit ipsum quorundam Philosophorum opiniones assequi. Dummodò velit iurare in verba Magistri brevi Doctor proclamabitur. Omnes pene Societates doctrinam tenent sibi propriam & peculiarem, quam singulis Societatis membris deserre interdicitur. Quod apud illos verum habetur, apud hos salsura sepe existimatur; sui ordinis doctrinam contra rationem & experientiam desendere gloriantur, ac veritatem, vel authores suos contorquere tenentur vt hos cum illà possint conciliare. Quod innumeras parit distinctiones srivolas, que veluti per totidem

Si veritas quapiam retegatur oportet etiamnum hodie Aristotelem illam vidisse veritatem ; fin veto Aristoteles illi repugnet, tum veritas illa recens retecta falsa existimabitur. Philosophum illum alij hoc, alij illo modo loquentem inducunt. Quicunque enim docti cluere gestiunt, ipli fuam affingunt sentenriam, nullam ineptiam ipfi non tribuunt, ac nihil recens excogitatur quod in aliquo librorum ipsius recessa anigmatice non reperiatur. Uno verbo sibi penè semper adversatur Philosophus, si non in suis iplius, saltem in sectatorum operibus. Quamvis enim Philosophi ipsius doctrinam se docere asseverent & autument, vix tamen duo reperientur qui circa eius sententiam inter se consentiant: Quoniam revera Aristotelis libri aded obscuri sunt, totque scatent terminis vagis & generalibus, vt corum opiniones quæ ipsi maxime adversantur non fine verisimilitudine possint ipsi tribui. In nonnullis illius operibus quidlibet ipsi adscribere licet, quia in iis nihil pene dicit, quamvis multa magnostrepitu deblateret: quemadmodum pueri campanas sonitu suo quidlibet dicere fin-

gunt, quia campanæ ingentem edunt somm nec quicquam di-

cunt,

1

m:

Mentem humanam figere ac sistere in opinionibus quibusdam, specialibus æquum equidem videtur, nè extra oleas divagetur. Sed quid? an sistenda est errore & mendacio? seu potius quis credat errorem posse mentem sollicitudine liberare? Quàm quæso, rarum est reperire viros cordatos quibus lectione Aristotelis satissat, quique postquàm in ipsus libris evoluendis consenuerunt, veram se comparasse scientiam persuadeantur? Certè id manisesto arguit veritatem & evidentiam duntaxat posse sistem mentis agitationem, ac altercationes, odia, errores, & hæreses ipsas pessima studiorum instituendorum ratione soveri. Veritas consistit in individuo, omnis varietatis expers est, ac sola ingenia hominum ad unionem revocare potest: mendacium verò & error ilia.

duntaxat dividere & agitare queunt.

Haud equidem me latet non deesse oui bona side credant illum quem Philosophorum Principem appellant errare non posse, ac. in ipsius operibus veram solidamque reperiri Philosophiam. Sunt qui à bis mille annis ex quibus scripfit Aristoteles nullum adhuc in ipsius Libris errorem unquam deprehensum fuisse arbitrentur; ac proinde cum fit aiaupprote, fe poste illum fine examine amplecti & tanquaminfallibilem cirare. Verum homines huiusce commatis non moramur, in ca enim versantur ignorantia quæ contemtum potius quam refutationem meretur. Id unum ab illis efflagitamus; vt nempe, si videamus Aristotelem aut quendam inter ipsius : fectatores unquam deduxisse utlam veritarem ex principiis Physices isti Philosopho peculiaribus, aut & ipfi rem confecerint ; veritatem illam profiteantur , proferant , explicent & probent ; tum Aristotelem nunquam in posterum à nobis sine Elogio nominatum iri quolibet pignore illis spondebimus. Ipfius principia haud amplius inutilia dicemus, quippe quæ uni tandem veritati stabiliendæ: inseruierint; sed id sperandi non datur locus. Jamdudum similis provocatio facta fuit, à multis ac inter cateros à celeberrimo D... Descartes in Meditationibus suis Metaphysicis ante quadraginta annos aut circiter; addita sponsione demonstrandi falsitatem istius veritatis Leu Sovups. Nec verifimile eft quemquam aufurum effe id quod antagonistæ Cartesij infensissimi, & Aristotelis vindices: acerrimi nondum aufi funt aggredi.

Quum hæc igitur ita se habeant liceat nobis dicere eos qui Aristotelis, Platonis, aut alius cuiussibet Philosophi authoritati sic cedunt, id per eæcitatem, pudendam pusillanimitatem, ac summam stupiditatem facere; eosque tempus misere perdere, qui dum illos legunt authores eo tantum consisso id agunt ve illos retineant; Quin istos non modò tempus terere verum etiam aliss;

ejusdem.

ejustem jacturæ causam esse. Liceat dicere cum D. Augustino, stultam esse curiositatem situm suum in scholam mittere, vi quid Magister August de cogitet discat. Philosophos non posse nos erudere authoritate sua, Magistro, quòd si id vellent, iniquè volunt. Illos aliquatenus insanos & impios esse qui ipsorum sententias desendere solemniter iurarunt. Veritatem denique captivam iniquè detineri ab iis qui propter sui commodum novis Philosophiæ opiniozibus quæ veræ esse possunt, renituntur, vt eas quæ ab ipsis salsæ aut inutiles satis agnoscuntur, conservent.

CAPVT IV.

Pergitur in eadem materià. I. Secunda curiositatis lex explicatur.

I I. Terita explicatur.

Secunda lex quæ observanda venit est, novitatem à nobis nunquam haberi debere vt argumentum quo credamus res esse seennda leaveras. Homines in errore & in fassis bonis quibus potiuntur aclexplicatur,
quiescere non debere, & ipsos evidentiam veritatis, ac verum
bonum quod non possident quærere, ac proinde ad res sibi novas
& insolitas ferri par esse multoties jam diximus. Sed his semper
adhærescere & opiniones veras esse quia sunt novæ, aut bona
esse vera quia nondùm illis potiti suerant ideò credere non debent. Novitas eò tantum illos adducere debet vt res novas accuratè circunspiciant. Illas vt pore sibi ignotas non debent aspernari, sed nec illas id quod optant & sperant in se includere
temerè credere debent.

Verum enim verò res hæc vt plurimum ita se habet. Homines examinatis opinionibus veteribus & vulgaribus in iis veritatis sumen non perceperunt. Degustaris bonis vulgaribus in iis voluptatem solidam quæ possessionis boni comes esse debet non compererunt. Ipsorum igitur sollicitudines & desiderià opinionibus & bonis vulgaribus non expleta sunt, si aliquid novi & insoliti sando accipiunt, idea novitatis illos in spem adducit ibi inveniendi id quod quærunt, Et quia sibi ipsis natura sua indulgent, ac res vulgò tales credunt quales illas esse òptarent, spes invalescit quo magis desideria crescunt, eaque demum spes in persua-sionem imaginariam convertitur. Dein ideam novitatis ideæ veritatis tam strictè alligant, ve una nunquam se ipsis obiiciat sine altera. Quodque novissimum ipsis semper verius & præstantius

Kk 2

apparet quam quod vulgare est. Ab illis, valde diffimiles qui præ odio que prosequuntur hæresin alligata idea novitatis ideæ falsitatis, omnes novas opiniones falsas este, & aliquid periculosi in-

cludere arbitrantur.

Hæc igitur solita dispositio-mentis & cordis hominum respectu corum omnium quæ novitatis characterem præ se ferunt, inter generaliores errorum causas recensgri potest. Ista enim dispositio illos nue quam ferè ad veritatem ducit ; si quandoque ducat id fortuitò contingit; ac illos denique semper abducit à vero suo bono, ipsos sistendo in multiplici varietate delectationum & falsorum bonorum quibus mundus refertus est, qui error omnium est periculofiffimum.

Tertia regula quibus-immoderata-novitatis desideria possunt Teria lex temperari hæc eft. Quum aliunde certiores facti fuimus veritares curioficain. aded effe abditas vt nulle humano conamine retegi possint ; bonaque ita parva & utilia, esse vt. nos beatos efficere nequeant, novitate que in illis occurrit excitari nequaquam debemus.

Omnes fide, ratione, & experiencia, omnia bona creata infinitam voluntaris nostræ capacitate implere non posse norunt. Omnia hujusce mundi nihil esse, præter vanitatem, felicitatemquenostram in honoribus & divitiis politam non esse fide docemur. Cum penes nos non fit limites præscribere desideriis nostris, cumque propensione naturali ad omnia bona amanda-feramur, nos non posse beatos evadere nisi possessione illius quod omnia in se bona comple-Aitur ratio evincit. Propria experientia nostra nes interno sensu convincit nos non elle beatos in pollessione bonorum quibus fruimur , cum alia adhuc optemus. Denique ingentes opes quibus ... Principes & Reges etiam potentissimi potiuntur , ipsorum desideria non posse explere immò ipsos majoribus quam homines. rulgi laborare curis & follicitudinibus videmus ac ipsos vt pote in editissimo rotæ Fortunæ loco constitutos, ipsius motu longe magis agitari & concuti debere quam qui infra subsidentes centro ... funt proximi. Etenim nunquam ruunt nifi ex loco præcipiti; nullis unquam nifi gravibus afficiuntur vulneribus; tolluntur in altum; ve lapsu graviore ruant. Totaque illa Majestas que ipsos comitatur, quamque entitati suz, vt ita dicam; adstrinxerunt, iplos inflat & extendit vt plura & graviora vulnera accipere, fortunæque vices facilius subire possint.

Cum igitur fides ratio & experientia nos convincant bona & voluptates terræ quæ non gustavimus, nos beatos non effectura effe, licet ea possideremus. Ex hac lege seduto cavendum nobis : est ne falsa felicitatis spe lactemur, quæ cum desideriis nostris pau-

latim ...

latim invalescens in falsam persuasionem tandem converteretur. Cum vehementi alicuius boni desiderio slagramus illud semper maximum nobis exhibemus, illiusque possessionem nos beatos esse-

turam effe fenfim perfuademur.

Vanis igitur desideriis obsistendum est cum illa implere frustra tentaremus. Sed potissimum, cum nosmetipsos istis affectibus permittimus, ac in iis explendis tempus consumimus Deum & omnia cum Deo amittimus. E falsò bono ad aliud falsum bonum transcursitamus. Falsà spe perpetuò pascimur. Nosmetipsos disicimus & agitamus mille modis. Obices ubique occurrunt quia eadem bona quæ disquirimus à multis desiderantur, cum tamen à multis possideri nequeant, ac denique morte occupamur. & tum nihil amplius possidemus. Nam, vt nos docet Paulus, qui divites sièri cupium, in tentationem & laqueos Diaboli ac in varia desideria inutilia moidunt, qua homines in perditionis & damnationis abyssum dant pracipites.

Nam cupiditas est radix omnium malorum.

Quod si ad bonorum terræ quæ nobis nova & inaudita sunt indagationem ferri non debeamus; quia nos in ils sessicitatem quam
quærimus nacturos non esse certo scimus; nullo etiam curiostatis
motu affici debemus erga opiniones novas circa ingentem quæstionum difficilium numerum, quia aliunde novimus mentem humanam earum solutionem non posse assequi. Pleræque quæstiones quæ
in Ethica ac præcipuè in Physica tractantur, sunt issus generis. Atque hano obseausam sibri qui quotidie componuntur super his
quæstionibus obscurissimis & intricatissimis nobis valde suspecti
esse debent. Quamuis enim; absolute loquendo, quæstiones quas
continent solvi possint, tamen tam paucæ adhuc veritates suerunt compertæ, tótque sunt comperiendæ antequam veniatur ad
eas quæ corum libris tractantur, yt sine magno dispendio possint non
legi.

Eo tamen modo se non gerunt homines, quin ad contrarium omnino abeunt. An id quod ipsis dicitur sit possibile non examinant. Sufficir si quis ipsis extraordinaria, vt caloris naturalis, bumidi radicalis, spirituum vitalium reparationem aut alia que non intelligunt polliceatur, ad excitandam vanam ipsorum curiositatem & ad ipsos preoccupandos. Ad ipsos perstringendos & pelliciendos ipsis paradoxa proponere, terminis obscuris influxu quelitatum,&c. uti, authoritate quorundam authorum incognitorum dista sua fulcire, aut aliquod experimentum maxime sensibile & extraordinarium, quamus ad ea que proferuntur nullam habeant relationem sacère satis est. Vt enim convincantur sufficit si

iplos ingenti strepitů obrundas, s.

KK 3 3

Si Medicus, Chirurgus, Empiricus sententias Græcas & Latinas proferant terminisque novis & inustratis utantur, tum viri doctrina infignes habebuntur, ius vitæ, & mortis in ægros fibi protinus acquirunt. Oraculorum instar auscultantur, ac ipsi supra cæteres longe eminere regimq; penetralia cognoscere se arbitrantur. Quod si quis ea sit audacia vt testetur sibi nequaquam arridere istam verborum sensu vacuorum farraginem, talem hominem sensu communi carere & prima rerum principia negare autumant. Revera prima eiusmodi hominum principia in quinque vel fex vocabulis Latinis alicuius authoris, aut in apophtegmate ali-

quo Graco, fifint eruditiores, posita sunt.

Immo quandoque necesse est vt periti medici linguam ægrotis ignoram lognantur, vt fibi famam atque confidentiam concilient. Medicus qui nullam præter Latinam calleret linguam ruri posset equidem magni fieri ; quia lingua latina rufticis illis hominibus Græcæ aut Arabicæ loco est. At niss Medicus Græce saltem legere possit vt aliquem Hippocratis Aphorismum ediscat, non est quod apud oppidanos quibus lingua Latina familiaris est eruditionis famam fibi conciliare posse speret. Itaque Medici etiam peritiores istam hominum vesaniam non ignorantes vt indocti & sumivenduli loqui sæpè tenentur, nec semper de ipsorum peritia & iudicio, ex iis quæ dum ægros invifunt dicere possunt, indicandum eft.

CAPVT V.

I. De secunda inclinatione naturali, aut de pixauria. I I. Dividitur pilavia in amorem is effe, & te bene effe, feu in amorem magnitudinis & voluptatis.

naturali, aut de DINGUTIG.

Je seunda inclinatio quam Author naturæ indesinenter imprimit De seunda Sin voluntate nostra, est amor nostri, & propriæ nostri coninclinatione fervationis (quem amorem piantiar dicemus.)

Deum omnia opera sua amare, illaque, hoc solo Dei amore conservari, ipsumque vt omnes mentes eadem ac ipse inclinationem habeant velle iam diximus. Illa igitur omnia opera inclinatione naturali ad fui conservationem propendere, ac seipsa amare vult. Itaque par est vt nosmetipsos amemus, cum revera simus amabiles, cum Deus ipse nos amet, cumque velit vt nosmetipsos amemus. At verò æquum non est vt nosmetipsos suprà Deum amemus,

memus, cum Deus infinite fit nobis amabillor. Nostrum ultimum finem in pobis ipsis collocare, ac nosmetipsos non amare relate ad Deum, iniustum est; cum revera nullam bonitatem nullamque subsistentiam per nosmetipsos hibentes, sed tantummodò per participationem bonitatis & entis divini, non simus amabiles per nos ipsos, sed solum per relationem ad Deum.

Si Fide & Ratione doceamur Deum solum esse summum bonum, ipsumque solum posse nos delectationibus cumulare, ipsum ideò amandum esse facile concipimus, & ad illum amorem facile im ellimur; sed fine gratia Deum semper amamus per einauriay duntaxat : Pura puta charitas vires noltras ita excedit, ve tantum absit nos amare posse Deum proprer Deum ipsum , quinimmo. ratio humana quomodo aliter amare quam relate ad nosmetiplos, finemque ultimum à proprià nostra satisfactione diversum habere : possimus facile non concipit; esauria igitur sola menti noftræ dominatur ex quo peccatum incepit; atque amor erga Deum & proximum nihel aliad funt quam iftius piaavriae fequela, Quando. quidem nihil amplius amamus, nifi quia illud amando, aliqued speramus commodum, aut aliquam actu percipimus volu-

Ista autem oranvia in duas species dividi potest, nempe, in magnitudinis & voluptatis amorem; seu in amorem nostri esse & perfectionis istius elle nostri , & in amorem 78 bene elle nostri aut dividitur felicitatis.

ptatem.

Per magnitudinis amorem potentiam, dignitarum possessionem independentiam , & entis nostri per seipsum subsistentiam affectamus atque ambimus. Ens necessarium in nobis includere seu in amoaliquatenus optamus; ac aliquo fensu instar Deorum esse cupimus, rem magni-Deus enim solus proprie includit in se ens, solusque necessario tudinis & existir. Quicquid enim dependet ab alio non sublistit nisi volunta- volupeatu. tem illius à que dépendet; cum igitur homines entis sui necessitatem leu necessariam existentiam exoptent, potestatem eodem tempore & independentiam optant, quæ iplos ab aliorum dominio vindicent. Sed per amorem voluptaris non modo cupiunt 70 ese, verum etiam w bene effe , cum voluptas fit optimus & menti utilillimus effendi mo lus.

Animadverrendum enim eft magnitudinem; excellentiam, &: independentiam creaturæ non effe modos effendi qui ipsam per fo: reddant feliciorem; fæpe enim contingit vt quo magis ad dignitates quis evchitur ed infelicior evadat ; voluptatem verò quod! spectat, ea est modus essendi quo non possumus modificari, quint ach feliciores: evadamus. Majestas & independentia sapiùs none

II. Φίλαυτίσε in amorem: TE effe o funt in nobis, ac plerunque duntaxat sitze sunt in relatione quani habemus ad res quibus circumdamur. Sed voluptates sunt in ipsa mente, ipsus sunt modi reales quibus modificatur, quique per naturam suam possunt ipsi satisfacere. Præcellentiam, Magnitudinem, & independentiam consideramus, vt res ad conservandum roesse nostrum idoneas, immò quandoque ad conservandum robenè esse iuxta ordinem naturæ utilissmas. Sed voluptas est semper modificatio mentis qua per seipsam mentem essicit beatam; adeò vt voluptas sit robenè esse, & amor voluptatis, amor robenè esse.

Jam autem amor ille w benè esse tam essea est vt amori suesse se prevaleat, immò esacria eò interdum nos adducit vt optemus ri non esse, quia non habemus ri bene esse. Id omnibus dafinatis contingit, quibus mellus sort iuxtà Lesu Christi verbum, non esse quam esse tam miseros. Quippe eum infortunati illi sint inimici implacabiles illius qui in se omnem complectitur bonitatem quique sola est causa volupratum & dolorum qua sentire possumus, heri nequit vt aliqua requie aut voluprate frui possint. Sunt & erunt in æternum miseri; quia ipsorum voluntas in eadem dispositione & perversitate semper permanebit. Igitur amor suipsus seu quantia duplicem complectitur amorem, amorem magnitudinis, potestatis, independentiæ, & omnium in genere qua nobis ad entis nostri conservationem apta videntur; & amorem voluptatis & omnium qua necessaria sunt vt benè nobis sit, hocest, vt simus seelices & beati.

Duplex ille amor multipliciter potest dividi; sue quia ex duabus partibus diversis, mente & corpore, secundum quas dividi potest ille amor, componimur. Sive quia per varia obiesta conservationi nostra utilia possunt distingui aut specificari. His tamen nonsimmorabiniur, quia cam Ethicaminstituere non sedeat animo, haud opus est nos hic accurate investigare & dividere omnia qua ver bona nostra existimamus. Necesse duntaxat suit hanc statuere divisionem ve causas errorum nostrorum ordine possemus enumerare.

Primò igitur de erroribus qui ortum ducunt ab inclinatione nostrà erga magnitudinem & ergà id omne quod ens nostrum ab aliorum dominio liberat. Secundò de erroribus que ab inclinatione nostrà ergà voluptatem, & erga id omne quod enti nostro maximam conciliat persectionem, seu quod nobis maximam creat voluptatem, agemus.

titulus eft.

CAPVT

I. De inclinatione qua versus id omne quod nos supra cateros extollit ferimur. I I. De falsis nonnullorum piorum indiciis. III. De falsis sure stitusorum & hypocritarum indiciis. I V. De Voetio Cartesij adversario.

Uæcunque nos aliquatenus suprà cæteros extollunt efficiendo vt limus perfectiores , vt scientia & virtus ; aut qua nobis De inclina; in alios aliquam conciliant authoritatem efficiendo vt simus versus id potentiores, aliquam avocatorier nobis comparare videntur. Ab omno quod omnibus inferioribus nostris colimur & formidamur, ad quidlibet nos supra cas nostræ conservationis ergo faciendum semper sunt accincti, nec teros extolle nobis in desideriis nostris officere aut resistere audent. Homines ita-ferimat. que prærogativas illas quibus supra cæteros eminent adipisci conantur. Etenim non attendunt vo effe & vo bene effe revera à Deo solo pendere, non verò ab hominibus; veramque magnitudinem quæ ipsos in æternum beatos efficiet, non consistere in ille dignitatis ordine in quo (faltem in caterorum hominum debilium & miserorum æque ac ipsi sunt imaginatione) constituti funt ; fed in humili fubmiffione voluntati Dei qui cum iuftus fit, eos proculdubio remunerabitur, qui ordinem à se præscriptum constanter observant.

Verum enim verò homines scientiam & virtutem, dignitates & divitias actu possidere non modò cupiunt ; totis etiam viribus in id incumbunt vt cæteri homines credant saltem ipsos hæc omnia vere & realiter possidere. Ac si merito dici possint realem opulentiam magis quærere quam opulentiæ famam; certe merito dici possunt minus curare virtutem ipsam quam virtutis speciem : quip- * Libelli ila pe vt scite dixit author*sententiarum moralium, wirtutis lentisimus effer lim Gallies progressus nisi ipsi superbia esset comes.

Reflexions . Opulentiæ eruditionis, & virtutis fama in corum quibus cir- ou Sentencundamur aut qui nobis propinqui funt imaginatione, dispositio- ces, & Manes producit nobis utilissimas. Illa enim ipsos ad pedes nostros ximes Moprosternit, & in nostri gratiam agitat ; ipsisque omnes motus con-iturque vilservationi nostræ & dignitatis incremento idoneos inspirat : ho- go nobilifimines igitur suam existimationem tanquam bonum quo indigent, me D. della yt inter homines vivant commode, conservant.

Omnes itaque homines erga virtutem scientiam, dignitares, cant.

divitias, inclinatione feruntur, atque etiam istorum omniume fama gaudent. Nunc quomodo ista inclinationes possint ipsos in errorem iniicere aliquot exemplis oftensuri fumus, Ab inclinatione:

erga virtutem, aut erga virtutis speciem ordiamur.

Qui ad virtutem acquirendam animum feriò appellunt, in afiis rebus quam in Religione cognoscenda, bonisque exercendis operibus meditationes suas & tempis raro collocant. Iuxta D.Pauli. exemplum, nihil præter Jesum Christum erucifixum, unicum adversus corruptionem & morbos naturæ ipsorum remedium scire decernunt. Nullum aliud lumen exoptant quam quod ipsis: necessarium est vt Christianam agant vitam, suaque cognoscant officia; ac posteà nulli alij rei incumbunt quam præstandis fervide & accurate illis officiis.

In vita sie instituta nihit est quod carpanus, immò illam. maximi facimus; illius accuratam observationem magnam ducimus felicitatem; atque etiam nos pænitet illam fatis non observalle. Verum hoc probare non possumus, quod nempe, cum De falsu vi- certissime conftet deri scientias mere humanas, certissimas tamen, vorum quo & satis utiles quæ mentem à rebus fensibilibus abstrahunt, illamrum iudiciis que veritatibus Evangelicis gustandis , paulatim assuefaciunt seupræparant, reperiantur tamen viri quidam pij, qui scientias illas, quas non examinarunt, æquo liberius damnant vt inutiles, vel vt. incertas.

> Verum equidem est plerasque scientias este admodum incertas & mutiles : ac ij vehementer non falluntur qui in istis scientiis veritates parvi momenti contineri dicunt. Illis nunquam fludere, licet, & satius est illas omnino adspernari quam sinere sibi ab illis fucum fieri. Nihilominus tamen dicere possumus perquam necessarium effe quasdam meraphysicas veritates cognoscere. Causæ universalis, aut existentiæ Dei cognitio est prorsus necesfaria, cum ipla ve ita dicam, certitudo fidei pendeat à cognitione quam ex ratione haurimus circa existentiam Dei. Scire igitur necesse est ipsius voluntate naturam formari & dirigi ; vim aut potentiam causarum naturalium nihil aliud esse quam ipsius voluntatem, uno verbo omnia omnimode à Deo pendere.

> Necesse pariter est cognoscere quid sit veritas, quo pacto possit ab errore dignosci, quomodo corpora & mentes distinguantur, que ex iis possint deduci consequentie, vt immorta-

litas animæ, & multa alia quæ possunt certò cognosci.

Scientia hominis, aut scientia sui ipsius scientia est quæ legitimè perni non potest ; innumeris referta est quæ scire omnino necelle est ve aliquam iudicij rectitudinem, penetrationémque acquiramus,

quiramus. Ac si dicere possumus hominem rudem & stupidum materia longè præstare, quia ille novit se existere, materia vero nullam existentiæ suæ notitiam habet, dicere etiam possumus eos qui hominem cognoscunt, rudibus & stupidis longè antecellere,

quia neverunt quid fint, alij verò non.

Verum hominis scientia non modò magni sieri debet, quia nos supra cæteres homines extollit, ipsius pretium in eo longè magis elucescit quòd nos coram Deo deprimat & humiliet. Hac scientià cognoscimus quantoperè ab ipso in omnibus dependeamus, etiam in actionibus nobis maximè familiaribus; illà corruptio naturæ nostræ manisestò nobis innotescit; per illam ad id disponimur vt ad eum qui solus nos sanare potest confugiamus, ipsi soli adhæreamus, nobis dissidamus & renunciemus; atque eo pacto multas acquirimus dispositiones ad nos submittendos gratiæ Evangelij.

Mathematicæ & naturæ cognitione, saltem generali, vix omnino carere quis potest. Scientiis illis à iuventute suit incumbendum: illæ enim mentem à sensibilibus solvunt, impediunt que quominus emollescat & esseminetur. Non parvum in vita sortiuntur usum; immò etiam ad Deum nos deducunt, naturæ cognitio per seipsam, mathematicæ verò per sastidium quod nobis ingignit

erga falsas sensuum impressiones.

Viri virtute præditi scientias illas adspernari aut tanquam incertas & inutiles habere non debent, nisi eas priùs satis expenderint ad solidum de iis ferendum iudicium. Sat multæ aliæ erunt scientiæ quas tuto possunt spernere. Poëtas, & Philosophos Ethnicos, Rabbinos, Historicos quosdam & innumeros Authores in quibus nonnulli eruditi suam constituunt gloriam & eruditionem, igni addicant, per nos licet. At verò ne naturæ cognitionem vt Religioni repugnantem damnent. Quippe cum natura voluntate Dei regatur vera naturæ cognitio, nos in potentiæ, magnitudinis, & fapientiæ divinæ admirationem rapit. Etenim verisimile est universum à Deo conditum fuisse, vt homines in ipsius studio & meditatione desigantur, illoque studio ad cognoscendum & religiose colendum ipsius Authorem incitentur, aded vt qui naturæ studium damnant Dei voluntati resistere videantur, nisi mentem humanam ad id studium ineptam ex peccato factam fuisse arbitrentur. Non est etiam quod dicant cognitionem hominis ipsum duntaxat inflare vanitatemque ipsi inspirare; quia ij qui hominem perfecte cognoscere vulgo putantur, quamvis illum pessime sæpè cognoscant; superbia intolerabili vt plurimum efferuntur : namque neminem seipsum rite cognoscere posse, quin eodem tempore suas sentiat infirmitates & miscrias, evidenter patet.

Superflitiofo-THE O bypocritarum. BALLYS.

Nec certe viri vera solidaque præditi pietate que non intelli-De falsis gunt vituperare solent, sed potius superstitios & hypocritæ. Supersticiosi rimore servili, ac animi demissione & tenuitate, statima arque ingenium vivax & penetrans vident expavescunt. Si exempli gratia, ipsis rationibus naturalibus tonitru ipsiúsque effecta explices, protinus Atheus ipfis videberis. At verò hypocritæ diabolica malignitate sese in angelos lucis transformant. Veritatum fanctarum & ab omnibus fancte habitarum specie utuntur, vt veritatibus parum notis & à plerisque neglectisutilitate aliqua peculiari moti reliftant. Veritatem veritatis imagine impugnant, ac dum ea quæ omnes venerantur sæpe apud seipsos rident, existimationem apud homines eò solidiorem, & magis timendam sibi conciliant, quò res qua abufi funt fanctior eft.

Isti igitur homines vehementissimi, potentissimi, & maxime: formidabiles funt: omnium veritatis adversariorum. Rari equidem funt, sed pauci sufficiunt ad multa invehenda mala; veritatis & virtutis species plus sæpe incommodi afferunt, quam veritas & virtus ipla commodi. Unus enim hypocrita vafer, quæcunque multi verè pij & sapientes magno negotio ædificaverunt:

destruere poteit.

IV:

D. Descartes, exempli gratia, existentiam Dei, immortali-De Poètio. tatem anima, multasque alias quæstiones metaphysicas, & complures quastiones Physicas demonstrative probavit, ac de sæculo nostro ob veritates quas retexit optime meritus est; si-quis unquam: furgit tamen homuncio quidam; fervens, vehemensque declamator, ob Religionis suæ zelum apud vulgus magno habitus pre-tio; Libros contumeliis adversus Philosophum illuar plenos confcribit, ipsumque atrocissimorum accusat criminum. Cartesius est: Catholicus, sub Jesuitis studia sua instituit, de iis magna cum reverentia sæpe loquutus est: id ingenio iki maligno sufficit vt populis Religionis nostræ immicis ac circa res Religionis provo catú: facilibus persuadeat , Cartesium este Jesuitarum emissarium & aliquid monftri molientem; minimæ enim veritatis frecies in rebus: fidei plus habent efficaciæ in ingenia; quam veritates reales in rebus Physicis aut Metaphysicis de quibus parum sollicitum est vulgus hominum. De existentia Dei scripst Carrelius; sitis est isti Sycophantæ vt cacozelum fuum exerceat, veritatefque quas defendit : ipfius adverfarius opprimat. Ipfum arguit effe Atheum, immo callide & subdole Athersmum docere; vt famosus ille Atheus pomine Vanino Tolofæ olim ignis supplicio affectus, qui pro existentia Dei scribens, suam tegebat impietatem & malitiam. Nam inter argumenta que profert vt probet Cartefium effe Athaum illud exitat,

exflat, quod nempe, adversus Atheos scribebat vt olim Vanino qui

impietati velum obducturus adversus atheos scribebat.

Sic veritas ab ils qui falsis nituntur veritatis speciebus, quique ingentem sibi in debiles conciliaverunt authoritatem opprimi solet. Veritas lenitatis & pacis est amica, & quantumlibet valida sit, superbiæ tamen & mendacij veritatis speciebus armati serocitati non-nunquam cedit. Illa equidem novit errorem adversus ipsam mihil quicquam valère, ac si per aliquod tempus proscripta & obscura delitescat, expectat occasiones opportunas quibus tuto prodire possit; Etenim in ipso oppressionis loco validior sæpe & splendidior quam usquam eluceicit.

Cartelij antagonistam, hominem diversam ab ipso religionems prostentem, ambiviosum, qui famam suam famæ eorum quibus inferior est veluti ruinis superstruere duntaxat conatur, temerarium declamatorem, Voëtium, uno verbo; de iis quæ non intelligit quæque intelligere recusat cum contemptû loqui mirum non est. Sed viros nec Cartesio, nec ipsius Religioni insensos; ipsum odio & contemptû prosequutos suisse, ad id contumelijs quas in libro ab ipsius adversario composito repererunt motos; illud est quod non insensos prosequentem su prosequente su prosequentem su prosequentem

possumus quin miremur.

Liber istius hæretici inscriptus; Desperata causa Papatus, ipsius; impudentiam, ignorantiam, violentiam, ac existimationis sibili falso zelo suo conciliandæ cupiditatem satis arguit. Non est igitur quod huiusce hominis testimonio sidem adhibeamus. Quemad-modum enim omnes Fabulæ quas adversus Religionem nostram in libro suo congesti credendæ non sunt, sic maximæ esset imprudentiæ atroces & contumeliosas criminationes quibus adversarium.

fuum profeindit credere.

Ne igitur viri rationis compotes sibi persuaderi sinant Domimum Cartesium esse hominem perniciosum, quia id in aliquo legerunt libro, vel quia id ab hominibus quibusdam quorum pietatem venerantur acceperunt. Haud licet hominibus ex solo ipsorum testimonio credere, dum alios criminum atrocissmorum accusant.
Habitus externus hominis alicuius graviter & piè loquentis argumentum non est sufficiens ad aliquid persuadendum. Etenim nonme salsa & inepta codem modo externo, quo vera & bona dicuntur, proferri possum; præcipuè si salsa ista & inepta quis incautus altè imbiberit.

Accusationum adversus Cartesium sactarum veritatem aut falsitatem cognoscere difficile non est. Ipsius scripta sacile inveniri i possunt, nec ingenti negotio ab iis qui attenti sunt intelliguntur. Ipsius igitur opera sunt legenda ve alia quam que ex incerta famà deducuntur adversus ipsum possint proferri iudicia. Acpoliquàm attentè lecta suerint & seria meditatione excussa, spero sore vt non amplius accusetur Atheismi, quin contrà ab iis qui ipsum antea criminabantur ea excipietur veneratione, qua vir cuius ope non modo existentia Dei & immortalitas anime, verum etiam innumeræ aliæ veritates hucusque incognitæ, modo simplicissimo & evidentissimo demonstratæ sunt, dignus est.

CAPVT VIL

De scientia desiderio ac Doctorum falso sic dictorum iudicijs.

Ens humana parum admodum habet capacitatis, nec tamen quicquam est quod scire non cupiat. Omnes scientiæ humanæ ipsius desideria non possunt implere, cum tamen ipsius capacitas adeò angusta sit vt vel unam scientiam specialem capere nequeat. In perpetua agitatione perpetuóque plura sciendi desiderio versatur; sive quia id quod quærit se nacturum esse sperat, vt capitibus præcedentibus dictum est, sive quia mentem & ingenium augescere arbitratur vana alicuius cognitionis non vulgaris professione. Immoderata selicitatis & magnitudinis cupiditas efficit vt omnibus scientiis studeat, selicitatem se consecuturum in Ethica sperans, salsamque illam magnitudinem in scientiis speculativis

quærens.

Cur homines reperiuntur qui vitam Rabbinorum opera, aliofque libros idiomatis peregrinis obscuris, corruptis, & ab authoribus sine sale & intelligentià conscriptis legendo transigunt, nisi qui a sibi persuadent se postquàm didicerint linguas Orientales, iis qui illas ignorant longe superiores evasuros? Quid ipsos in labore improbo, molesto, duro, inutili potest sustentare & corroborare nisi spes alicuius præcellentiæ, & vanæ nescio cuius magnitudinis con templatio? Reverà homines raræ eruditionis & non vulgares habentur; splendidis ob eruditionem ornantur elogiis; Lubentius audiuntur quam cæteri homines; Et quamvis plerunque meritò dici possint omnium imprudentissimi ac iudicio maxime destituti, saltem quia totam vitam in labore valde inutili, quo nec sapientiores nec seliciores possunt evadere, collocarunt; cæteris tamen ingenio & iudicio antecellere creduntur; Quia in dictionum origine

gine aliis sunt doctiores in rerum etiam natura peritissimi existi-

Eandem ob causam Astronomi non mode tempus & bona, vt ea accurate cognoscant que cognoscere inutile & impossibile est insumunt: Exactam in Planetarum cursu regularitatem, que non occurrit, reperire, & tabulas Astronomicas ad explicandos essentius quorum causas non cognoscunt, instituere volunt. Seleno-graphiam, seu Lunæ Geographiam componunt, quasi quis in Luna irer facere vellet. Eam iam iis qui in Astronomia insignes sunt diviscruit; pauci sunt qui in illa Regione aliquam non possideant Provinciam vt mercedem ingentium laborum suorum; nec satis scio an non gloriæ sibi ducant illius meruisse savorem qui hac regna ipsis tam liberaliter partitus est.

Cur homines ratione præditi huic scientiæ tam anxiè incumbunt, dum in erroribus crassissimis circà veritates sibi utilissimas versantur, nisi quia magnum quid existimant cognoscere ea quæ vertuntur in cælis? Rei minimæ inter eas quæ in cælesti regione aguntur cognitio, præstantià dignior videtur cognitione rerunt vilium, abiestarum & corruptibilium, qualia sunt iuxta ipsos corpora sublunaria. Scientiæ nobilitate ex obiesti ipsius nobilitate oritur. Magnum istud principium est! Ergo cognitio motus corporum inalterabilium & incorruptibilium omnes scientias sublimitate superat. Hla itaque sublimitate & præstantià ipsorum in-

genij digna videtur.

Sic homines sese perstringi sinunt falsa magnitudinis idea quæ iucunde cos percellit. Statim atque illo phantasmate permotafuit imaginatio, coram illo deprimitur, ipsum veneratur, acrationem cuius effet indicium ferre evertit & occacat. Homines dum de affectuum suorum obiectis iudicant somniare, oculis clausis: incedere, ac sensû communi capri esse videntur. Etenim quid, quæso, magni est in cognitione motuum Planetarum, nonne iplos lat cognoscimus vt mensium & annorum curriculum posimus metiri atque determinare ? Quid scire nostra interest an Saturnus annulo aut ingenti parvarum Lunarum numero circundetur, quare circa eam rem in partes imus? Cur gloriam inde aucuparis quod magnitudinem eclipseos maiori successo prædixeris quam quidam alij, in co forte felicior, potius quam sapientior? Sunt homines à Principe constituti vt astra observent, ipsorum observationibus contenti fimus. Legitima est ipsorum applicatio circa ista, quia id iphs negotij datum elt. In id operam feliciter conferunt, quia omnem artem attentionem, & diligentiam possibilem adhibent, nihil iphs deeft vt prospere ipsis cedat ifte labor. Itaque satis, circà rem qua

ad nos tam leviter attinet nobis esse debet si observationum ab ipsis

jam factarum possimus sieri participes.

Multos Anatomiæ operam navare utile est cum istam cognoscere sit utilissimum, cumque ad cognitiones nobis utilissimas
consequendas nos adspirare consentaneum sit. Iis que aliquid selicitati nostræ conserre; aut infirmitates & ærumnas nostras levare valent, animum adiungere debemus. At verò totas noctes de
perspicillis pendère ad deprehendendum in cœlis aliquam maculam aut novum aliquem planetam, valetudine sua & tempore
misere abuti, ac res suas negligere ad sedulo invisenda astra, & ad
mensurandum ipsorum situs & magnitudines; quid est nisi penitus

oblivisci sortis suæ præsentis & futuræ.

Nec est quod quis opponat id fieri vt illius qui ingentia hæc formavit objecta magnitudo cognoscatur; minimus culex Dei potentiam & sapientiam iis qui animalculum illud attente & sepolito præiudicio ex illius parvitate nato confiderant, luculentiùs manifestat omnibus Astronomorum circà cœlos cognitionibus. Homines tamen ad id conditi non funt vt culices considerent. Nec probamus illorum laborem qui desudarunt ve nos docerent formam pediculorum, uniuscuiusque speciei animalium, variasque vermium in muscas & papiliones transformationes. His per otium animum oblectare licet, at homines nis calamitatum suarum sensu destituti, in his tempus terere non debent. Dei & sui ipsorum cognitioni perpetuò incumbere debent; & feriam dare operam vt fele ab erroribus, præiudiciis, affectibus, ad peccatum propentionibus expediant, veritatesque sibi maxime necessarias anxie disquirere: etenim illi maximo præditi sunt iudicio qui scientias omnium folidiflimas accuratius quærunt.

Præcipua causa quæ homines in falsa studia coniicit, in co sita est, quòd ideam Eruditi cognitionibus vanis & inanibus alligaverint, cum contra illam ideam cognitionibus solidis & necessariis alligare debuissent. Ubi enim quis eruditionem ambit, & polymathiæspiritu agitatur, quænam scientiæssive vr honeste vivat, sive vr ingenium excolat ipsi necessariæ sint parum sollicitus est. Ad eos tantum animum advertit qui apud homines eruditi audiunt, & quo pacto istam consequuti fuerint samam. Cum omnes scientiæ solidissimæ & maximè necessariæ sint satis vulgares, in eos qui illas possident nec admirationem nec venerationem movent; vulgaria enim quantumvis egregia & mirabilia in se sim admiratione tamen & sine attentione videntur. Qui igitur docti evadere cupiunt scientiis necessariis recto vitæ regimini & iudicio persciendo param animum adiiciunt, Scientiæ illæ istam scientis

TUDE

rum ideam quam sibi finxerunt in ipsis non excitant. Illæ enim scientiæ non sunteædem quas in aliis mirati sunt, quasque alios in

fe mirari cuperent.

Evangelium & Ethica Christiana res sunt nimis familiares & vulgares. Nonnullas voces quæ apud Philosophos antiquos vel
Poëtas Græcos occurrunt Criticè expendere malunt. Idiomataac ea præcipuè quæ apud populares suos inustrata sunt, yt Arabicum
& Rabbinicum, ipsis valdè arrident & studio suo digna videntur.
Si Scripturam Sacram legant, id ea mente non faciunt, yt in illa S.S.
Religionem & pietatem discant. Chronologiæ, Geographiæ, &
Grammaticæ difficultates ipsos totos occupant. Illarum cognitionem vehementiùs cupiunt cognitione veritatum salutarium Evangelij. Scientiæ quam in aliis stultè mirati sunt, quam stulti in iis
sine dubio mirabuntur possessore esse volunt.

Pariter cognitiones naturæ utilissimas parum quæruht, sed minus vulgares. Anatomia ipsis exilior videtur, sublimion est Astronomia. Experimenta ordinaria ipsorum applicatione parum digna videntur, sed experimenta illa rara & admirabilia qui-

bus crudiri non possumus, accuratissime observant.

Historias ignotissimas & antiquissimas tenere gloriantura. Principum suorum nunc regnantium genealogiam ignorant, dum hominum à quatermille annis desunctorum genealogias curiosè rimantur: historias sui temporis vulgatissimas discere negligunt, dum sabulas & sigmenta Poëtarum accurate scire conantur. Suos ipsorum cognatos non cognoscunt; at si id ab ipsis exigas, multas congerent authoritates quibus probent talem civem Romanum cum Imperatore affinitate iunctum suisse; & alia similia.

Nomina vestimentorum quæ usum obtinuerunt & nunc obtiment in suo sæculo vix callent, dum in vestimentis quibus olim
utebantur Græci & Romani cognoscendis desudant. Animalia in
patria sua frequentiora vix norunt, nec tamen multos annos insumere dubitabunt in componendis ingentibus voluminibus de
animalibus in Bibliis Sacris designatis, vt terminorum incognitorum significationem se sagaciùs aliis esse assequutos ostendant.
Eiusmodi liber authori & doctis à quibus legitur in deliciis est,
quippe qui Græcis, Hebraicis, Arabicis, &c. citationibus Rabbinorum aliorumque Authorum obscurorum & inustatorum vanitati Authoris ipsius & stultæ Les orem curiositati indusget, qui
se quoque aliis doctiores existimatunt, cuando sex esse vocabula
in scriptura quibus sex aut aliquid simile designetur audaster
asserve poterunt.

Ipsoium patriæ aut etiam urbis tepegraphia ipsos sugit, dum

perpetuò in tabulis Geographicis veteris Græciæ, Italiæ, Galliarum Julij Cæfaris tempore, consulendis occupantur, aut anxie quærunt vicos & plateas veteris Romæ. Labor ftaltorum, inquit sapies, affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere. Urbis suæ vias ignorant ac circa inutilia se se incassum agitant. Leges & ritus locorum in quibus degunt ignorant; at verò iuri Antiquo, legibus duodecim tabularum, ritibus Lacedæmoniorum aut Sinensium vel statutis Indorum accurate cognoscendis anxie student. Denique omnia rara, extraordinaria, remota & aliis incognita scire volunt, quia præ ingenij perturbatione idea eruditionis hisce omnibus perperam alligarunt. Ut doctus quis habeatur, sufficit ipsum nosse quæ alij ignorant; licet veritates pulcherrimæ & maxime necessariæ ipsum fugerent, Verum equidem est cognitionem illorum omnium & aliorum similium, dici scientiam, eruditionem, doctrinam, sic voluit usus; sed scientia quædam est quæ iuxtà Scripturam nihil est præter stultitiam & vanitatem. Doctrina stultorum fatuitas. Spiritum Sanctum qui in factis codicibus tot elegiis ornat scientiam, quicquam in huiusce fallæ scientiæ de qua supra loquutus sum, gratiam dixifle nondum animadverti.

CAPVT VIII.

1. De desiderio, quo homines docti videri cupinni. I I. De + vo Survium Doctorum colloquiis. I I I. De ipsorum operibus.

De defiderio que homines doffi videri supiunt.

SI immoderata cupido eruditionem adipiscendi ignaros sepe efficiat homines, desiderium illud quo docti videri cupiunt ipsos non modò ignaros facit, sed mentem ipsis evertere videtur. Innumeri enim sunt qui sensum communem amittunt: dum suprà illum sese extollere satagunt, quique nihil præter ineptias essutiunt, dum paradoxa duntaxat proferre volunt. Ab omnibus cogitationibus vulgaribus, eo consilio vt ingenii rari & extraordinarii famam consequantur, ita recedunt; vt reverà ipsorum consilium prosperè cedat, quippe nunquam sine stupore, aut potiùs sine maximo contemptu audiuntur.

Cum admiratione nonnunquam cermuntur, còm ad aliquam dignitatem qua veluti inuoluutur, tantum genio & eruditione supra exteros eminere, quantum natalibus & dignitate præcellere credun-

rur.

tur. Sed cum contemptů sepiùs conspiciuntur, immò insani non raro habentur, cum propius examinantur, cumque sua dignitate hominum oculis non eripiuntur.

Docti falso sie dicti quid sint in Libris suis & in colloquiis familiaribus manisesto arguunt. Aliquid ea de re dicere forsan abs re

non erir.

Sicut præ superbia & cupidine samæ studia sunt amplexi, statim atque alicui colloquio intersunt eos desiderium illud præcellentiæ De colloquio & ambitio agitat & essert. Sese interdem ita sublimes serunt vt evolutionaliorum oculis eripiantur, ac ipsi ubi sint sæpiès nesciant. Supra per Dosterauditores non eminere eorumque captum non excedere tanta vertum. rentur sollicitudine, vt successeant si se alios assequi sentiant. Si ab ipsis vt aliquid dilucident slagites stomachantur, & ad minimam objectionem superbæ authoritatis & gravitatis speciem induunt. Dennique tam nova & inustata, sed simul tam absurda proferunt, vt sapientissimi adstantium risum vix tenere possint, dum alij perculsi

obstupescunt.

Ubi primus deferbuit æstus si quis ea præditus suerit animi constantia & fortitudine vt ipsorum dictis non emotus suerit, eosque
errorum suorum moneat; erroribus tamen illis præstacte adhærent.
Illorum quos primò obstupesecerunt habitu externo ipsi obstupesiunt, tot approbatorum quos per impressionem persuaserunt conspectus, ipsos veluti repercussu etiam convincit; aut si non convincat,
animos saltem satis instat vt errores suos mordicus desendere decernant. Superbia ipsos palinodiam cantare vetat. Aliquam rationem qua se tutentur semper quærunt. Immò tanto impesu tantáque animi contentione nunquam loquuntur quam quum non habent quid dicant. Iniuriam sibi sieri, ac se susque deque haberi
credunt, simul atque aliquid ad ipsorum dicta repónis; immò
quo obiectiones validiores & rectiores sunt eò vehementius ipsorum
iram & superbiam provocant.

Optima ratio quibus veritas possit adversus eos desendi non est disputatio; etenim satius est ipsis & nobis illos in erroribus relinquere quam ipsorum odium movere. Ipsorum cor non est sauciandum dum mentem volumus sanare, cum vulnera cordis vulneribus mentis sint periculosiora; præterquam quòd quandóque res est cum viro reverà Dosto qui sorsan à nobis ideò duntaxat sperni posset, quia ipsius cogitata non perciperemus. Quapropter ab iis qui sic decisive loquuntur impetrandum est, vt distincte, quanrum in ipsis est, mentem suam aperiant; vtque in eadem thesi persistentes à terminis obscuris & æquivocis abstineant,

Mm 2

Tum si verà sint eruditione ornati ex ipsorum dictis aliquid percipitur emolumenti. At verò si nihil præter \(\frac{1}{2}\sir\rightar

Istud enim sedulò animadvertendum est. Càm stultorum aut corum qui mechanicè & per sensibilem impressionem aguntur numerus longè maior sit numero corum quibus ingenium est acre, quique ratione solà persuaderi sese sinunt; quando aliquis inter istiuscemodi doctos de aliquà re loquitur, & sententiam prosert decisivam, semper longè plures sunt qui in ipsius verba nullo admisso examine iurent, quàm qui ipsi dissidat, sed quia cius modi docti falsò sic dicti à cogitationibus, vulgaribus quantum pote est recedunt, ad id moti tam desiderio reperiendi aliquem antagonistam quem malè excipiant vt gloriæ suæ hoc pacto velisicentur, quàm spirità vertiginis aut etiam animo contradicendi; ipsorum decisiones vt plurimum sunt salsæ aut obscuræ; & rarò à quoquam au-

diuntur quin eum statim in aliquem iniiciant errorem.

Jam autem ratio ista aliorum errores aut opinionum soliditatem agnoscendi difficultate non caret. Idque quia non modò falsi docti universalem rerum omnium affectant cognitionem : omnes penè homines isto laborant vitio; ac ij præcipuè qui studio & Authorum lectioni incubuerunt. Qui inter ipsos obsequentissimi sunt atque etiam sapientissimi aliorum sententiam apud seipsos reverà spernentes specie tenus attentos se tantummodò præbent, dum ex eoru oculis facile colligi potest ipsos quodliber aliud cogitare, ipsorumque animum iis quæ dicuntur prorsus neglectis, tantum versari circa ea quæ nobis probanda sibi sumpserunt. Quod mutuas confabulationes sæpè reddit molestas. Quemadmodum enim nihil suavius nobis videtur, nulloque pacto majori possumus affici honore quam si quis nostras assequatur rationes, opinionesque probet; ita nihil est quod displiceat magis quam vbi aliquem eas non capere, immò vt eas capiat nequidem curare videmus. Etenim quis vllam ex colloquio cum statuis voluptatem posset percipere, præcipue cum statuæ illæ ided tantum fint statuæ refpectû nostri quia sunt qui nos non magni faciunt ii, & nobis arridere non curant; famam suam aliorum contemptu stabilire tantùm

rum solliciti. Certè si homines ritè audire & ritè respondere nossent, colloquia mutua non modò forent iucundissima, verùm etiam utilissima. At viceversa dum quisque doctus audire gestit, nihil ex colloquiis præter præiudicatas opiniones & logomachias resultat; Charitas interdum læditur, veritas verò nunquam serè in sucem prodit.

Verum errores in quos falsi docti inter mutua colloquia incidunt, omni non carent excusatione; in ipsorum gratiam dicere possumus parum attentionis vt plurimum afferri iis quæ in istis colloquiis familiaribus vltrò citròque dicuntur. Immò viri quibus iudicium est accuratissimum tum ineptias sæpe proferunt; nec omnia sua verba colligenda esse pertendunt, vt Scaligeri & Perronij di-

Eta fuere collecta.

Istæ excusationes sunt equidem legitimæ, nec repugnamus erroribus tum temporis admissi ignosci posse: in istis consabulationibus loquendi necessitas incumbit; atque dies sunt quandoque nefasti quibus benè cogitare penes nos non est; ad id semper non sumus dispositi vt benè cogitemus & benè loquamur; ac sæpè tantæ
sunt temporis angustiæ, vt minima nubecula aut brevissima mentis
distractio vires ingenij rectissimi in absurditates ridiculas implicet.

Sed si errores quos falsi docti in confabulationibus admittunt excusatione digni videantur; saltem errores quos in libris suis postquam seriò sunt meditati perpetrant omni carent excusatione; præcipue si sint frequentes, nulloque salis grano condiantur. Etenim quum quis malum composuit librum, hinc sit vi complures homines in illo legendo tempus male terant, in cosdem errores in quos author incidit ipsi incidant, ac multos alios ex iis etiam deducant. Quod sine maximo dispendio sieri nequit.

Sed quamvis qui malum, aut folum inutilem componunt librum gravius peccent quam vulgo putatur, tamen ob illud peccatum ipsos mercede potius quam pæna affici videas. Sunt enim crimina in quæ homines non animadvertunt, siue quia consuctudine invaluerunt illa crimina, sive quia plerique præditi non sunt animo satis sirmo vt reos quos se peritiores existimant damnare su-

ftineant.

Authores plerunque habentur homines rari & extraordinarij ac fuprà cœteros maximè eminentes; reverentià igitur non verò contemtû & pœnà excipiuntur. Itaque verifimile non est homines esse unquam erecturos tribunal ad excutiendos & damnandos libros qui rationi corrumpendæ tantùm inserviunt.

Ideireò nunquam sperandum est Rempublicam literarum prudentius regi posse exteris Rebuspublicis, quia hominibus constat non secus ac cæteræ. Immò satius est vt ab errore quisque possir sacilius expediri, majoré concedi libertatem in Republica literarum quam in ceteris, ubi novitas est semper periculosissima. Si enim iis qui studiis incumbunt libertas tolleretur, sique omnes novitates indiscriminatim exploderentur, hoc pasto homines in suis erroribus constimarentur.

Ne quis igitur succenseat quòd multa in Reipublicæ literarum regimine reprehendam, quódque ostendere nitor celebres illos viros quos cæteri ob prosundam eruditionem toti demirantur, reverà nihil aliud esse ve plurimum quam homines vanos, & superbos iudicio & omni verà scientià destitutos. De iis sic loqui teneor ne imposterum quisquam ipsorum iudiciis temerarie assen-

tiatur, & errores sequatur.

III. Delibris falforum doctorum.

Vanitatis, levitatis, & ignorantiæ argumenta ex ipforum operibus manifelta depromuntur. Si enim eo animo illa quis expendat, vt de iis iuxtà sensos communis lumina iudicet, nulla erga Authores præcccupatus existimatione; certè nullo negotio comperiet pleraque ipsorum cæpta in studiis esse fructus vanitatis omni iudicio destitutæ; ipsosque ad id non collimare vt iudicium suum excolant, multo minus vt cordis sui motos regant & temperent, sed duntaxat vt alios perstringant, ipsisque doctiores habeantur.

Atque hanc ob causam, vt jam dictum est, de rebus insolitis, & extraordinariis tantum agunt, terminis inulitatis & obsoletis duntaxat utuntur. Linguâ sibi vernaculă rarò loquuntur vtpote nimis vulgari, nec in Latinitate simplicitatem, claritatem & facilitatem quærunt; non loquuntur enim vt intelligantur, sed vt loquantur & loquendo admirationem fibi concilient. Rebus quæ vitæ rccte instituendæ possunt inservire rard incumbunt; id ipsis vulgare nimis videtur, aliis enim aut etiam fibimetipsis utiles esse non curant, solam eruditionis famam affectantes. Quæ proferunt nullo argumento probant, aut si aliqua proferant, argumenta illa sunt ita anigmatica aharahaara, vt nec ab aliis nec ab iplis concipi polfint. Nullas habent rationes claras; ac si haberent illas non proferrent. Istæ rationes scilicet mentem non obstupefaciunt, simpliciores & usitatiores videntur, eas quisque assequi potest. Authoritates potius afferunt quibus opiniones suas probent aut probare fingant, fæpe enim authoritates quibus utuntur nihil probant quoad sensum, probant tantum quia Græco aut Arabico idiomate leguntur. Sed de ipsorum citationibus loqui forsan abs re non erit, vt facilius intelligatur quonam fint iudicio.

Fassam eruditione ac polymathize duntaxat spiritum frequentem

tionis usum qui hactenus viguit atque etiamnum viget apud nonnullos doctos, introducere potuisse evidenter patere mihi videtur. Etenim Authores qui passim longos aliorum authorum locos citent reperire difficile non est, quamvis nullam ipsoscitandi legitimam habeant causam; sive quia quæ dicunt ita clara sunt vt nulla probatione indigeant; sive quia ita abstrasa sunt vt autorum quos citant authoritate probari non possint, quippe quæ ab istis etiam authoribus ignorarentur; sive tandem quia loci quos citant nihilad ipsorum orationis ornamentum conferre possunt.

Ingentem ex Authore Græco authoritatem qua aërem esse pellucidum probetur afferre ridiculum est, quia id neminem sugit. Ineptum pariter est authoritate Aristotelis uti ad probandum esse intelligentias quæ cælos movent, quia scilicet id Aristoteles nosse non poterat. Aut denique linguas exoticas, adagia Arabica & Persica libris Gallicis aut Latinis ad omnium usum comparatis interserere absurdum est; quia eiusmodi citationes istis libris ornamento esse neutiquam possunt; aut saltem ornamenta illa sunt inepta & intempessiua quæ apud multos ludibrio sunt, & perpaucis

utilia effe queunt.

Attamen plerique eorum qui dosti habere gestiunt huiuscemodi citationibus ita delectantur, vt nonnullas etiam idiomate quod ipsi non intelligunt proferre non erubescant utque omnem moveant lapidem, quò locum Arabicum quem vix possunt legere, libris assure possint. Itaque multum desudant vt propositi à ratione alieni compotes sant, quia scilicet hoc pasto vanitati sue faciunt

fatis, ac ftultorum existimationem fibi demerentur.

Alio insuper vitiohaud exiguo laborát; parum scilicet solliciti sunt si ipsos cum electione quadam & iudicio legere credas, ipsis sufficit si multos ac præcipuè obscuros vi doctiores existimentur, raros & ingentis pretij, vi ipsis nihil deesse pateat; piavos & impies ac probis exosos libros legisse credantur; eodem serè ducti animo quo homines illi qui se crimina perpetrasse gloriantur que alij perpetrare non audent. Unde si vi libros carissimos, rarissimos, vetustissimos & obscurissimos citare malint, quam magis vulgares & intellectu faciliores; librosque de Astrologia, de Cabbala, & arte Magica agentes quam bonos libros, quia, scilicet, non attendunt lectionem eodem modo se habere quo mutua inter homines colloquia; ipsosque proinde in id studere debere, vi bonos libros & intellectu faciles non verò malos & obscuros legisse videantur.

Quemadmodum enim is mente emotus esse videretur qui ho-

minum quos fmeinterprete intelligere non datur, confortium quareret, dum alio modo ea quæ ab ipsis docentur accipere posset: Ita libros dumtaxat, qui fine dictionario intelligi nequeunt legere , dum eadem in libris intellectu facilioribus edisci possunt, ridiculum est. Ac quemadmodum qui impiorum societatem quæreret manifestam animi perturbationem ostenderet;ita qui malorum librorum lectione gaudet, manifestam arguit cordis corruptionem. At non fine superbia prorsus intolerabili quis se libros legisse iactaret quos tamen nunquam legit ; quòd quidem non rarò contingit. Sunt enim qui annostriginta nati plus malorum librorum in suis operibus citant quam per multa sæcula legere potuissent, alios tamen ad id inducere vellent vt credant se illos libros accuratissimè legisse. Sed plerorunque Doctorum libri dictionariorum ope duntaxat compositi fuerunt; ac sæpissime nihil aliud legerunt quam indices librorum quos laudant, aut quosdam locos communes ex variis authoribus excerptos.

Hæc figillatim tractare & exemplis probare non audemus ne homines superciliosos & iracundos quales esse solent falsi docti ad iram provocemus; iniuriis enim Græcè & Arabicè evomitis non delectamur. Præterquamquòd specialibus argumentis supradicta probare & illustrare inutile est; quia ea est hominis indoles ve multa in aliis carpenda facili negotio reperiat; & multis quæ iam dicta sunt adaptet. Interim se se vano illo magnitudinis phantasmate, quantum libuerit, pascant; ac sese mutuò laudibus quas nos ipsis denegavimus cumulent. Jam sorte eis in ista tam dulci &

grata conditione plus satis molesti fuimus.

CAPVT IX.

Quomodo propensio hominum versus dignitates & divitias eos in errorem iniciat.

Ignitatibus ac divitiis non secus ac virtute & scientià de quibus mox, supra cæteros præcipuè evehimur. Harum enim possessione ens nostrum majus sieri & arum viriar acquirere videtur. Adeò vt amore quo erga nosmet ferimur ad divitias & dignitates dissus, pauci sint qui versus illas aliquatenus non propendeant. Jam paucis explicemus quomodò propensiones istæ impediant quominus veritatem inveniamus, nosque in mendacium & errotem iniciant,

Multum

Multum temporis, laboris, assiduitatis & attentionis opus esse ad assequendum veritates complexas, multis dissicultatibus intricatas, & à multis principiis dependentes, jam sepè demonstravi. Hinc iudicare pronum est viros in muniis publicis versantes, qui multis præsunt, magnis impediuntur negotiis, & dignitatum, ae divitiarum desiderio slagrant, parum idoneos esse ad istarum veritatum indagationem, ac circa res omnes dissiciles in errorem sepe cadere, dum de illis iudicare satagunt.

1. Quia parum temporis ad veritatis investigationem impen-

dere queunt.

2. Ista investigatione vt plurimem parum delectantur.

3. Quia ad attentionem oppido parum apti sunt; quoniam mentis eorum capacitas innumeris rerum quas optant & quibus

etiam inviti detinentur ideis penitus distringitur.

4. Quia omnia se scire arbitrantur, ac vix credere queunt eos qui ipsis inferiores sunt, ipsis rectiùs sentire. Quædam sacta, ab iis discere equidem sustinent, at verò veritates solidas & necessarias ab illis edoceri recusant, & si corum sententiam impugnes

vel erroris arguas, stomachantur.

5. Quia in omnibus ipsorum phantasmatibus quantumlibet absurdis ipsis palpari vulgò solent, & quia qui contrariu sentiunt licet veritates indubitatas desendant ludibrio esse consueverunt. Nepe eb indigna aulicorum & stipatorum blandimenta in erroribus suis & in salsa qua erga seipsos ducuntur existimatione sese considerer indicandi ius sibi vendicant.

6. Quia solis ferè notionibus sensibilibus, ad colloquia ordinaria & ad hominum existimationem sovendam aptioribus, quam idez purze & abstracta mentis qua inserviunt veritati re-

tegendæ, insistunt.

7. Quia qui aliquam dignitatem ambiunt, aliorum captui, quantum in ipsis est, ses accommodare conantur, quoniam nihil est quod invidiam & odium hominum magis moveat quam vbi quis opiniones insolitas habere existimatur. Eos qui sortunæ velificantur veritates abditas posse retegare rarum est; Sed si quas retegant illas sæpè deserunt quia ipsorum commodis officiunt, & quia veritatum illarum propugnatio parum convenit cum gloriæ cupiditate. Iniustitiæ savendum sæpe est ad Magistratum consequendum, pietas solida & extraordinaria à Benesiciis seu muneribus Ecclesiasticis sæpè arcet; generosusque veritatis amor à Cathedris in quibus sola veritas doceri debet non rarà amovet.

Omnes illæ rationes simul conjuncte efficient ve homines su-

pra ceteros dignitatibus, nobilitate, & divitiis longe eminentes, aut qui ad nihil aliud intendunt quam ad captanda fortunæ bona, errori maxime obnoxif fint; & ad veritates paulum occustas param idonei. Quippe inter ea quæ ad vitandum errorem in quæ-Rionibus paulò difficilioribus necessaria sunt, duo requiruntur præcipue, quæ in hominibus de quibus hie agitur rard admodum occurrunt; nimirum, mentis attentio qua res penitus introspiciantur, & irez feu fuspensio, ne iudicium temere ferarur. Immò iffictiam qui aliis instituendis præficiuntur, quique ad alium collimare non deberent scopum, quam ad sibi acquirendam solertiam, & capacitatem in ciulmodi munere requilitam, errori vt phurimum obnoxij fiunt, statim arque Publico inferuire ceperunt : five quia attentionem rebus que fine attentione intelligi nequeunt præbere is per otium non liceat ; seu quia Doctorum famam avide aucupantes de omnibus imprudenter & audaciter iudicant; nec nist iniquo animo quemquam ipsos impugnare & docere patiuntur.

CAPVT X.

De voluptatis amore relaté ad Ethicam. I. Voluptas fugienda est licet nos efficiat felices. I I. Voluptas ad bonorum sensibilium amorem nos ferre non debet.

TRibus capitibus præcedentibus de inclinatione qua ad entis nostri conservationem ferimur loquuti suimus, & quomodo illa nos in plurimos iniiciat errores ostendimus: jam de inclinatione qua ad vo benè esse propendemus, hoc ess, ad voluptates & ad ea omnia quæ nos sæliciores essicere possunt, aut quæ saltem ad id conserve posse existimamus, verba saciemus; atque errores ex ista

n

n

au

tu

20

no

inclinatione oriendos patefacere conabimur.

Sunt Philosophi qui voluptatem non esse bonum, dolorem non esse malum hominibus persuadero nitantur: homines posse selices esse in medio acerrimorum dolorum, & infelices in medio summarum voluptatum. Cum isti Philosophi sint valde pathetici & viva polleant imaginatione mentes debiles & impressionibus facile cedentes in suas abripiunt sententias, namque Stoici Phantastici quadantenus sunt, Phantastici autem vehementes cum sint; aliorum menti

menti salsas quibus præpediti sunt sententias sacili negotio imprimut. Sed quia nihil est quod experiétiæ & conscientiæ nostræ seu sentia interno non cedat, omnes istæ rationes quaru pompà & magnificantià hominum imaginatio percellebatur & perstringebaror, cum amni splendore suo evanescunt statim atque mens voluptare aut dolore scassibili afficitur. Unde sit vi qui anteà salsæ isti persuasioni ex impressione sensibili ortæ incautè siderunt, minimo vitij insultui cedant omni sapientià & robore destituti, tumque se deceptos suisse & vistos esse cognoscant.

Si Philosophi discipulis suis eas non possint impertiri vires quibus assectus suos superent saltem ne iis issudant salsò ipsos per-suadentes nullos esse inimicos adversus quos pugnare debeant. Fugienda est Res vt in se sunt dicere oportet, voluptas semper bonum est; & voluptas dolor semper malum; sed voluptate frui non semper expedit, suamviunos quamvis dolorem pati quandoque expediat.

Sed vt hæc faciliùs intelligantur sciendum est,

1. Deum solum satis potentem esse ve agat in nobis, atque in nobis sensum voluptatis aut doloris creare queat. Cuilibet enim rationem suam consulenti ac sensuum testimonia spernenti, objecta qua sentimus nequaquam agere in nobis, nec mentem nostram in seipsa voluptatem & dolorem quibus afficitut, corum occasione

creare, evidenter patet.

ł

2

e

0

ci

2. Bonum aliquod dari non deberi, nisi vt ille cui datur illud bonum ad aliquam bonam actionem feratur, vel vt bona
quæpiam actio remuneretur: & viceversa neminem malo affici,
nisi vt ab aliqua actione mala deterreatur vel vt actio mala jam
patrata puniatur; unde illud infertur. Nempe, cum Deus secundum ordinem & justitiæ leges semper agat; omnis voluptas nos
fert necessario ad aliquam bonam actionem, aut nos remuneratur; omnis verò dolor, nos ab aliqua actione mala deterret, aut
nos punit.

3. Esse actiones bonas uno sensa, malas verò altero. Exempli gratia, se, Deo id vetante, morti exponere, est mala actio; at verò morti sese exponere, Deo id inbente, est bona actio. Nam omnes actiones nostræ sunt bonæ vel malæ, quia Deus eas aut jussie aut prohibuit, prima voluntate sua generali, quæ & ordo est & institutio naturæ, & aliis voluntatibus, seu mandatis specialibus quæ

ad naturæ reparationem funt necessaria.

Dico igitur voluptatem semper esse bonam, sed illam degustare non semper utile esse.

i. Quia cum nos illi, qui solus cam creare potest, uniro de-

beret, ab eo contrà nos dissungit, vt nos iis que voluptatem creare salsò videntur uniat. A Deo nos abducit vt vili creature nos
uniat. Quamvisenim ij qui veram possident Philosophiam voluptatem ab obiectis externis non oriri quandoque cogitent & illà cogitatione ad Deum in omnibus agnoscendum & amandum ferri
queant, nihilominus ex quo peccatum irrepsit, ratio humana
tam debilis est, sensuum & imaginationis in mentem tantavis est,
vt cor hominis facili negotio corrumpant, aisi iuxtà Evangelij monitum, rebus omnibus que ad Deum per se ferunt non abstineat.
Nam ne præstantissima quidem Philosophia mentem sanare aut
malis ex voluptate naris mederi potest.

2. Quia cùm voluptas fit præmium, iniquum est in corpore suo motus producere qui Deum, propter primam ipsius voluntatem cogant, vt ita dicam, ad excitandam in nobis voluptatem, quum illam non meremur, sive quia actio quam facimus est inutilis aut mala, siue quia peccatores cùm simus, nullam ab ipso mercedem petere debemus. Homo ante peccatum in actionibus suis benè temperatis voluptates sensibiles meritò gustare poterat, sed ex quo peccavit nullæ amplins sunt voluptates sensibiles omnino innocentes, aut quæ ipsum lædere non possint voi eas gu-

stat, sæpe enim eas degustare sufficit ve iis sese mancipet,

3. Quia, cùm Deus sit justus, sieri non potest quin vim quæ ipsi insertur, quum ad actiones pravas quæ adversus ipsum perpetrantur voluptate remunerandas adigitur, aliquando puniat. Quando mens corpori non amplius adhærebit, Deus sensationes quæ pro lege sibi à se ipso imposita spirituum animalium motibus respondeant in nobis excitare non amplius tenebitur; ac justitiæ suæ satisfacere semper tenebitur, atque tunc ipsus vindictæ & iræ tempus erit. Tum ordine naturæ nihil immutato, ac in prima voluntate immotus semper permanens, doloribus æternis injustas voluptates puniet.

4. Quia certa persuasio qua hanc justitiam aliquando exercendam esse cognoscimus etiam in hac vita animum acertimis exagitat anxietatibus, ipsumque ad desperationem quandam adducit, que libidinosos in maximis voluptatibus miseros reddit.

5. Quia voluptates innocentissimas importuni conscientiæ morsus & pænitudines semper comitantur, quoniam nos nullam mereri voluptatem satis superque convincimur, atque gaudio quodam interno quod etiam in pænitentiæ dolore occurrit, nos privant.

Itaque licet voluptas sit bonum, fatendum tamen est, ipsam degustare ob omnes rationes suprà memoratas semper utile non

elle,

esse, atque etiam ob multas alias quas scire est utilissmum, quasque ab his suprà dictis deducere pronum est, dolorem pati serè

semper optimum est, quamvis dolor reapse sit malum.

Nihilominus omnis voluptas est bonum, illumque à quo gustatur reddit actà selicem eo sastem momento quo illam gustat, & òmnis dolor est malum, eumque qui eo afficitur reddit actà infelicem eo momento quo illum patitur, & quandiù illum patitur. Insti & sancti omnium infelicissimi & maxime miserabiles dici possunt, si in vita tantum in Christo speramus, miserabiliores sumus omnibus i. Cor. L'hominibus, inquit Paulus, nam qui sent & ob justitiam persecutionem patiuntur non ideò selices sunt quia persecutionem patiuntur ob justitiam. Sed quia regnum cœlorum ad ipsos pertinet, & ingens remuneratio ipsos in cœlis manet, hoc est, quia beati erunt. Qui persecutionem patiuntur ob justitiam in eo justi sunt & persecti & quia ordini à Deo instituto parent, nam persectio in eo posita est vi illum ordinem sequamur; sed selices non sunt quia patiuntur: aliquandò ampliùs non patientur, ac tum selices non secus ac justi & persecti erunt.

Attamen justos spei & sidei virtute, quæ bona sutura veluti præsentia menti obijciunt, aliquatenus etiam in hac vita selices esse ann nego, nam vbi spes alicuius boni sirma & vivida est, certè bonum illud menti appropinquat, ipsique veluti delibandum præbet. Ipsam itaque spes aliquo modo selicem efficit, cum boni

possessione ac voluptate beati fiamus.

Hominibus igitur dicendum non est voluptates sensibiles non esse bonas, nec eos reddere selices qui ipsis fruuntur; quia id verum non est, vt id tentationis tempore suo damno agnoscunt. Iis dicendum est voluptates in se bonas esse, eosque aliquatenus inde evadere selices; sed illas tamen ab ipsis vitari debere ob rationes suprà allatas aut similes, at verò addendum est propriis naturæ viribus ipsos non posse vitare voluptates, quia inclinatione insuperabili felicitatem exoptant, & inclinationi illi hisce voluptatibus transitoriis quas vitare deberent, aliquo modo satissit; unde sit vt dessenda pereundi necessitas ipsis incumbat, nis succurratur. Hæc monendi sunt, vt sua miseria distincte agnita quantopere indigeant liberatore agnoscant.

Cum hominibus loquendum est vt cum ipsis Jesus-Christvs loquetus est, non verò vt Stoici, qui nec naturam nec morbum mentis humanæ cognoscunt. Perpetuò monendi sunt, quemque semetipsum odisse & spernere debere, atque hic in terris nullam sperandam tutam sedem aut felicitatem; quotidie Crucem suam, seu poenæ suæ instrumentum serendum esse, nuncque vitæ jacturam

Nn 3

faciendam effe vt in æternum recuperetur. Denique docendi fur ipfos res delideriis fuis plane contrarias facere teneri, vt fuam impotentiam ad bonum agnoscant. Nam homines invicto selicitatis desiderio ardent, & nemo potest effe felix, nifi faciat id quod vult. Forfan quum mala præfentia sentient & mala futura prævidebunt, in terram proni cadent ; forsan versus cœlum clamabunt , mediatorem quærent , objecta fensibilia extimescent , & omnia que sensibus & concupiscentie blandiuntur caute horrescent. Spiritum illum supplicationis & ponitentia ad gratiam, fine qua nullum robur, nulla fanitas, nulla falus speranda est, obtinendami tam necessarium, hoc pacto forsan induent.

11. non debet ferre ad] amorem bonorum fenfa bilium.

Voluptatem bonam esse intus convincimur; atque illa convi-Velupras nos citio interna falsa non est, quia voluptas revera bona est. Voluptatem esle caracterem boni natura convincimur, atque illa convictio naturalis veriffima eft, nam quod voluptatem creat certe optimum est & maxime amabile. At verò objecta sensibilia, aut etiam mentem nostram posse in nobis voluptatem gignere non persuast fumus, nulla enim ratio est cur id credamus, cum e contra innumerasfint cur secus credamus. Objecta itaque sensibilia non sunt bona, non funt amabilia. Si ad vitæ conservationem utilia fint, iplis utendum eft. Sed cum in nobis agere nequeant, ipla amare non debemus. Mens id folum amare debet quod ipfi bonum eft, quodque ipsam feliciorem & perfectiorem efficere potest. Id igitur folum quod supra ipsam est amare debet, ipsam enim perfectionem dutaxat accipere posse ab eo quod ipsa superius est evidenter patet.

Sed quia rem alicujus effecti causam esse iudicamus, quum res illa semper comitatur illud effectum ; objecta sensibilia in nobis agere arbitramur, quia ipsis ad nos admotis novas excipimus sensationes, & quia illum qui istas sensationes reverà excitat non videmus. Fructum degustamus, & illum degustando dulcedinem fentimus ; dulcedinem illam isti fructui tribuimus ; illum hanc dulcedinem parere, arque eriam in se complecti iudicamus. Deum non videmus, vt fructum illum videmus & contrectamus. Immo ad Deum, nec forsan ad nosmetipsos animum advertimus. Itaque Deum veram istius dulcedinis causam este, istamque dulcedinem elle mentis nostræ medificationem non judicamus. Tribuimus cau-

fam & effectum fructui quem edimus.

Quæ de motibus ad corpus pertinentibus dicta sunt, de iis etiam quæ ad corpus non pertinent intelligi debent, quales funt cogitationes seu affectiones cuæ occurrunt in puris intelligentiis.

Mens leipfam confiderat : nihil felicitati & perfectioni fuæ deefle; autquicquid optat se non pessidere vider : Dum selicitatem suam

contemplatur gaudio afficitur; dum infelicitatem suam sentit tristitia laborat. Felicitatis contemplationem in ipsa sensum illum gaudij excitare protinus arbitratur quia sensus ille gaudij, istam felicitatis contemplationem semper comitatur. Pariter inselicitatis sua cognitionem in ipsa etiam tristitiae sensum excitare imaginatur; quia sensus ille cognitionem istam semper sequitur. Vera sensuum seu mosuum istorum causa, Deus scilicet, ipsi manisesto non apparet. Immo de Deo necogitat quidem. Deus enim in nobis

agit nobis ipsis insciis.

Deus gaudij sensû nos remuneratur, quum in eo statû in quo nos esse decet, nos actú esse cognoscimus, vt in eo perstemus, vt nostra desinat inquietudo, selicitatémque nostram, capacitate mentis nostram nulla alià re occupatà, planè & plenè gustemus, sed tristicia sensum in nobis excitat, quum nos in eo statu nou esse cognoscimus, in quo esse deberemus, vt ab eo, in quo sumus, desstamus, & persectionem qua nobis deest anxiè quaramus. Deus enim nos versus bonum indesinenter pellit, vbi cognoscimus nos illud non penitus possidere, & in eo nos firmiter sistit, quum nos illud planè possidere cognoscimus. Itaque assectiones gaudij aut tristitia intellectualis, non secus ac affectiones gaudij aut tristitia sensibilis nullo modo esse voluntarias mentis productio-

nes evidenter, ni fallor, patet.

Quocirca manum illam invisibilem, quæ nos bonis cumulat quæque sub speciebus sensibilibus sese menti nostræ subducit, ratione perpetuò agnoscere debemus. Illam adorare, illam amare nos decet : verum illam etiam timere debemus, quippe quæ si nos bonis cumulet, nos etiam doloribus cruciare possit. Illam amore libero, amore cui ratio affulgear, amore qui Deo & nobis dignus lit amare debemus. Amor noster dignus est Deo, vbi illum amamus quia ipsum amabilem esse certò cognoscimus, & amor ille nobis dignus est, quia, nos ratione præditos id amare oportet quod ratio nobis oftendit amore nostro dignum esfe. Sed sensibilia amamus amore nobis indigno, & quo etiam ipfa funt indigna. Nam cum ratione præditi simus, illa amamus sine ulla ratione que nos ad illorum amorem ferat, quia illa esse amabilia clare non cognoscimus, quin contrà contrarium optime novimus, sed voluptas nos decipit & ad illorum amorem fert : quippe cæcus & immoderatus voluptatis amor falforum iudiciorum quæ homines in rebus ad mores pertinentibus ferunt, vera est causa.

CAPVT XI.

De amore voluptatis relaté ad scientias speculativas. I. Quomodo amor ille nos à veritate retegenda arceat. I I. Exempla afferunturs

I Mmoderata cupiditas voluptatum sensibilium non modò est origo lethalium errorum in quos circa Ethicam incidimus & morum nostrorum corruptionis causa generalis; eadem etiam propensio inter causas aberrationum mentis nostræ præcipua est, nosque in errores crassissimos quamquam minus periculosos circa res mere speculativas sensim inducit: quia propensio illa nos ab attentione ad res illas speculativas intelligendas & accurato iudicio ex-

pendendas necessaria amovet.

De difficultate quam homines, dum rebus paulò abstractioribus incumbere volunt, experiuntur, jam multoties diximus, quia res de quà tum agebatur id postulabat. De illa circa res abstractas difficultate, sub sinem primi libri dictum est, dum ostendebamus mentem modis externis magis quam rebus ipsis sepè attendere, quià ideze sensibiles ipsam magis afficiumt, quam ideze purze mentis. Eadem de re etiam secundo libro dictum est, quia agendo de tenuitate sibrarum cerebri, demonstrare oportuit, unde quorundam ingeniorum esseminatorum mollities oriretur. Denique de hoc dictum est tertio libro, inter loquendum de attentione mentis, vbi ostendendum suit mentem nostram rebus merè speculativis parum, illis verò quibus vividè afficitur, quæque in ipsa voluptatem aut dolorem excitant multam attentionem præbere.

Errores nostri multas penè semper habent causas quibus originem debent : adeò vt adversùs ordinem peccari credendum non sit quoties res eædem recurrunt, eorundémque errorum multæ in multis locis afferuntur causæ. Id enim sit quia eorum reverà multæ sunt, semper de causis occasionalibus loquor : sæpè enim diximus solam veram & realem causam æro-um nostrorum esse malum libertatis nostræ usum, qua benè non utimur vel in co uno quod ea quantum possumus non utimur, vt id ab istius operis ini-

tio explanavimus.

Ne quis ergò miretur, si, vt clarè & plenè explicaremus, quomodo, exempli gratia, modi externi & sensibiles sub quibus resssæpè delitescunt, nos deludant & in errorem injiciant, si, inquam

quam vt hæc explicarentur velut in antecessum præmonere necesse fuit in aliis libris, nos versus voluptates inclinare; quod ad iftum librum qui de inclinationibus naturalibus agit refervandum effe videbatur, & sic de aliis quibusdam locis. Ex eo saltem id fructûs colligetur, quod scilicet hic supersedere poterimus à multis dicendis que hic necessario dicenda essent, nist alibi jam dicta fuiffent.

Quicquid est in homine tam firmo vinculo nexum est , & à se invicem ita pendet, vt numero rerum que eodem tempore dicenda funt is sæpè obruatur, qui res omnes accurate & penitus explicare aggreditur. Sæpe necessitas postulat vt ea quæ à natura inter se invicem juncta fuere non separentur, vtque co pacto adversus ordinem antca propolitum procedatur, quum ordo ille nihil præter confusionem potest afferre; vt interdum necessariò contingit. Sed quicquid fiat nemo unquam potest ea omnia exprimere & clare explicare quæ cogitat. Hoc duntaxat vt plurimum licet sperare : Nempe, alios eò adducere vt soli possint cum voluptate & facilitate retegere & excogitare, quæ à nobis difficili negotio retecta fuerunt & excogitata. Et quia fine attentione quicquam intelligere impossibile est, in id præcipue incumbendum est ve attentionem aliorum possimus nobis conciliare. Id equidem hic fumus conati, quamquam nos rem infeliciter gestisse fateamur. Et eò libentiùs id quod à parte nostra defuit profitemur, quòd ista confessio lectorem ad id debeat incitare, vt se attentum reddat quò defectui nostro possit mederi, & res quæ sanè penitus introspici meretur, penitus introspicere queat.

Errores in quos inclinatione nostra versus voluptates & in genere versus ea omnia que nos afficiunt incidimus, sunt infiniti : quia inclinatio illa mentis visum disticit & dissipat, ipsum ideis sensuum & imaginationis confusis perpetuò applicat, nosque eò impellit vt de omnibus præcipitanter & duntaxat relate ad nos

iudicemus.

Veritas non cernitur, nisi vbi res vt in se sunt conspiciuntur, nec unquam vt in se sunt conspiciuntur, nist videantur in eo qui res omnes in se modo intelligibili complectitur. Quum res in no-ptaria nes bismet ipsis videmus, illas imperfecte admodum videmus, seu veritate repotius nihil videmus præter sensationes nostras, non verd res regenda quas videre optamus, quas nos revera videre falsò credimus.

Vt res quales in se sunt videantur attentione opus est; quia nunc Deo non unimur fine labore & conanime. Sed vt res in nobis videamus, nulla attentione opus est; quia etiam inuiti sentimus ea quæ nos afficiunt. Nulla voluptate naturaliter prævertimur in

vnione nostra cum Deo, idez purz rerum nos nequaquam percelalunt. Itaque propensio nostra versus voluptatem nos Deo nec applicat nec vnit: quin potius ab eo nos indesinenter seiungit atque amovet. Illa enim propensio nos perpetuo fertad res considerandas secundum ideas ipsarum sensibiles, quia idez illa falsa & impurze nos afficiunt. Voluptatis igitur amor, & vsus actualis voluptatis que ipsus amorem excitat & corroborat, nos perpetuo à veritate in errorem abducit.

Qui itaque ad veritatem vt ipsius lumine potiantur accedere volunt, à voluptatis privatione ordiri debent. Ea omnia quæ mentem viuidè afficiunt & iucundè occupant & distrahunt sedulò vitare debent. Sensus & affectus silere oportet, vt veritatis vox exaudiri possit: quippe secessus ab hominum consortio, & eorum omnium sensibilium contemtus necessarius est & ad mentis perse-

&ionem & ad cordis conversionem.

Ubi voluptates nostræ sunt maximæ, & sensationes vividæ, ad veritates etiam simplicissimas inepti sumus nec notiones communes attingimus, nisi aliquid sensibilis includant. Ubi voluptates aut aliæ sensationes sunt temperatæ, aliquas veritates simplices & faciles possumus equidem intelligere; Sed si heri posset vt voluptatibus & sensationibus plane liberaremur, tum veritates omnium maxime abstractas & difficillimas possemus astequi. Quippe quò magis ab iis quæ Deus non sunt recedimus, eò magis ad Deum accedimus, quò magis errorem vitamus eò citius veritatem comperimus. Sed ex quo peccatum obtinuit, ex quo amor voluptatis prævenientis immoderatus, imperium in mentem nottram usurpavit, mens illa ita debilis facta est, vt in his penetrare non valeat;ita materialis,& à sensibus dependens, vt res abstracas quæ ipsam non tangunt, attingere nequeat. Immo notiones communes nonnisi ægre percipit; ac ipsas attentione desiciente falsas & obscuras esse sæpè iudicat. Rerum veritatem ab ipsarum vtilitate, relationem quam inter se habent à relatione quam habent cum ipfa discernere nequit ; ac cas sæpè verissimas iudicat , quæ utiliflimæ, iucundiffimæ & maxime sensibiles sunt. Denique inclinatio illa omnes perceptiones quas de obiectis fenfibilibus habemus, ac proinde omnia iudicia quæ de ipsis ferimus inficit & turbat. En tibi aliquot exempla.

Notione communi constat virtutem vitio antecellere; præstare esse soluptati addictum. Sed inclinatio versus voluptatem ideam illam ita nonnunquam perturbat vt illam quandoque non nisi obscure ac veluti per transennam videamus; nec ab ea consequentias ad vitam

rite

rite instituendam necessarias elicere possimus. Mens voluptatibus quas sperat ita occupatur, vt eas innocentes esse supponat, & solas

ipfis potiendi rationes quærat.

Omnes norunt, præstare iustum esse, quam divitem, justitia hominem magis extolli quam superborum ædisciorum possessione, quæ sæpè illius qui ea ædiscari curavit magnitudinem non tam arguunt, quam ingentem iniustitiarum & facinorum numerum. Sed voluptas quam homines nihili ex vana salsæ magnitudinis ostentatione percipiunt, arstam ipsorum mentis capacitatem satis implent vt veritatem adeò evidentem obscuret & ipsorum oculis surripiat. Se viros magnos esse stulte imaginantur quia ampla

possident ædificia.

Analysis aut Algebra speciosa haud dubie omnium scientiarum pulcherrima, hocest, fecundistima & certissima est. Sine illa mens nec penetrationem nec vastam habet capacitatem, & eius ope quæcunque certà & evidenter sciri queunt, assequi potest. Licet hæc scientia hactenus satis imperfecta fuerit, eos tamen qui in ea eruditi fuerunt eaque rite usi sunt celeberrimos reddidit, ipsius ope veritates ceteris hominibus imperceptas retexerunt. Menti humanæ ita accommodata est, vt ipsius capacitate nullo modo distraeta ad res ad institutum inutiles, ipsam ad scopum rectà & certò ducat. Uno verbo scientia est universalis, & veluti cæterarune scientiarum clavis. Attamen quantumvis in se existimatione digna sit, nihil tamen habet quod homines pelliciat, quia duntaxat nihil habet quod sub sensus cadat per multa sæcula penitus negleeta fuit. Non pauci adhuc funt qui vel iplius nomen non cognoscunt; & inter mille homines vix unum reperias qui aliquatenus illam scientiam calleat. Doctissimi viri qui illam nostro saculo renovarunt, parum in ea progressi sunt, nec illam ordine & claritate qua par erat tractaverunt; vt potè homines quemadmodum ceteri, & qui veritates illas quas voluptas sensibilis non comitatur tandem fastidiverunt. Uoluntatis ipsorum peccato corruptæ inquietudo, mentis ab agitatione & sanguinis circulatione pendentis levitas, diutius non finit vt magnis, vastis, & fecundis veritatibus quæ omnium veritatum mutabilium, quæ exacte cognosci possunt, normæ funt immutabiles & universales, nutrirentur.

Metaphysica pariter est scientia abstracta, quæ sensibus non blanditur, & in cuius studio mens nullam percipit voluptatem; atque hanc etiam ob causam ista scientia summoperè negligitur; ac sæpè occurrunt homines satis stupidi vt notiones communes audacter negent. Sunt qui negent id de aliqua re asseri posse & debere quod includitur clarè & distinctè in idea istius rei. Nihilum

nullas habere proprietates ; rem quampiam non posse in nihilum redigi fine miraculo; nullum corpus posse moveri propriis suis viribus; Corpus motum non posse communicare corporibus sibi obvils plus motus quam iple habet; & alia similia. Hæc axiomata visu satis fixo & distincto nunquam contemplati sunt, vt eorum veritatem clarè percipere possent, & quandoque quædam secerunt experimenta quibus falsò convicti fuerunt quædam inter illa axiomata non esse vera, viderunt certis casibus duo corpora visibilia fibi mutuò occurrere ac post mutuam collisionem vtrumque à morti desistere. In aliis verò casibus viderunt corpora pulsata plus habere motûs corporibus visibilibus à quibus pulsata fuerant; jam autem visus ille quorundam experimentorum quorum rationes non assequentur, ipsos ad id adducit vt de rebus decidant adversus principia certa, quæque apud omnes attentos pro notionibus communibus habentur. Nonne considerare deberent motus posse transferri à corporibus visibilibus ad invisibilia quum corpora mollia sese mutuo pulsant, aut à corporibus invisibilibus ad visibilia in aliis calibus. Quum corpus aliquod de fune pendet, forfices quibus funis abscindirur, corpori illi non indunt motum sed materia quædam invisibilis. Quum carbo in pulveris pyrij cumulum iniicitur, non motus carbonis, sed materia quædam invisibilis omnes partes pulveris segregat, ipsique tantum indit motum vt domum possit subruere. Mille modis incognitis materia invisibilis potest communicare motum suum corporibus crassis & visibilibus. Saltem id fieri non posse evidens non est, quemadmodum evidens est, vim moventem corporum non posse augeri nec minui viribus ordinariis naturæ.

Sic homines vident lignum quod in ignem iniicitur, definere esse id quod est, omnesque qualitates sensibiles quæ in illo deprehendebantur interire; & ided fe meritd credere arbitrantur posse fieri vt res innihilum vnde educta est redeat. Lignum videre desinunt, & nihil amplius cernunt præter cineres, atque hinc iudicant maximam ligni partem perire, quafi lignum non posset redigi in partes quas oculis percipere nequeunt. Saltem id fieri non posse tam evidens non est, quam evidens est vim quæ omnibus dat este mutationi non este obnoxiam, & viribus ordinariis naturæ, quod est in nihilum redigi non posse, sicut quod non existit, existere non potest iisdem viribns ordinariis naturæ. Sed plerique homines eò non possunt adduci vt in se descendant ad audiendam veritatis vocem, iuxtà quam de omnibus iudicare debent. Solis oculis de omnibus iudicium ferunt. Judicant provt sentiunt non verd provt intelligunt, quia scilicet cum voluptate sentiunt, sed cum labore intelliguat.

Si omnes omninò homines roges an extra erroris aleam potfir afferi, totum esfe majus sua parte; neminem fore opinor qui non protinus respondeat quod respondendum est. Si posteà ipsos roges num sine erroris periculo possir pariter asseri de aliqua re id quod clare concipitur includi in idea illius rei; paucos certe videbis qui id strenuè ac sine hæsitatione fateantur; plures qui id negent, plerosque qui nesciant quid respondeant, attamen axioma illud Metaphyficæ; posse asseri de aliqua re id quod clare concipitur includi in idea quæ rem illam repræsentat evidentius est axiomate quô afferitur totum esse majus sua parte ; quia postremum istud axioma, non est axioma, sed tantum conclusio respectu prioris. Potest probari totum esse majus sua parte per prius illud axioma, sed prius per nullum aliud probari potest. Omnium cognitionum clararum & evidentium fundamentum est absolute primum. Unde igitur fit vt nemo circa conclusionem hæreat, & multi de principio unde deducitur dubitent; nisi quia ideæ totius & partium sunt sensibiles, & quia oculis, vt ita dicam, suis unusquisque videt totum majus esse sua parte; sed primi omnium scientiarum axiomatis veritas oculis non cernitur.

Cùm in hoc axiomate, nihil sit quod natura sua mentem sistat eiusque attentionem eliciat, vt veritas ipsius evidenter agnoscatur, oportet velle illud considerare & quidem voluntate constanti & sirma. Tenax voluntatis propositum illecebræ externæ quæ isti axiomati deest vicem supplet. Sed obiectorum quæ sensibus non blandiunt, meditatio hominum mentem non subit, aut se

fubeat, in id nullo nisû contendunt.

Nam, vt idem persequar exemplum, totum esse majus sua parte, montem marmoreum esse possibilem, & montem sine valle esse impossibilem evidenter vident, sed eadem cum evidentia Deum existere non iudicant. Tamen evidentia in his omnibus par dici potest; cùm à primo principio hæc omnia æqualiter

distent.

En primum principium. Rei tribuendum est id quod clarè concipitur includi in idea quæ rem illam repræsentat: clarè concipimus plus esse magnitudinis in idea totius quam in idea partis: existentiam possibilem contineri in idea montis marmorei; existentiam verò impossibilem in idea montis sine valle, & existentiam necessariam in idea Dei, hoc est, entis infinitè persecti. Ergo totum est majus sua parte; Ergò mons marmoreus existere potest: Ergò mons sine valle existere nequit: Ergò Deus, seu ens infinitè persectum necessario existit. Hasce omnes conclusiones à primo omnium scientiarum principio æqualiter distare manisestum est.

00 3

Ergò in se æqualiter evidentes sunt. Ergò æquè evidens est Deum existere, ac evidens est totum esse majus sua parte. Sed quia ideæ infiniti, persectionum, existentiæ necessariæ sensibiles non sunt ve ideæ totius & partis, ea nos non percipere imaginamur quæ non sentimus, & quamvis omnes istæ conclusiones in se æquè evidentessint, ab omnibus tamen æqualiter non admittuntur.

Sunt qui persuadere conentur se non habere ideam entis infinitè persecti. Sed nescio quomodo positivè respondere possint, dum quis ab illis quæsit an ens infinitè persectum sit rotundum an verò quadratum, aut aliquid simile. Nam respondere deberent se id

nescire, si verè nullam entis infinite perfecti habeant ideam.

Sunt alij qui fateantur eos benè ratiocinari, qui concludunt Deum non esse ens impossibile, ex eo quòd vident ideam Dei nullam involvere contradictionem aut non includere existentiam impossibilem; & tamen nolunt pari ratione concludi Deum necessariò existere, ex eo quòd existentia necessaria in idea Dei clarè

concipitur.

Denique alij funt qui hoc argumentum pro existentia Dei merum esse sophisma autument. Argumentumque illud nihil concludere nisi positò quòd verum sit Deum existere; quasi id non probaretur, hæc est probatio nostra. Rei tribuendum est id quod clarè concipitur includi in idea quæ rem illam repræsentat. Illudest principium generale omnium scientiarum. Existentia necessaria includitur in idea quæ repræsentat ens infinitè persectum. Id ab ipsis conceditur, atque ideò dicendum est ens infinitè perse-

ctum existere; maximè, inquiunt, positô quòd existat.

Sed argumentum ejuscemodi responso ejuscemmodi excipiamus, vt de istius responsi soliditate iudicium sieri possit. En argumentum simile. Rei tribuendum est id quod clarè concipitur includi in idea quæ rem illam repræsentat; hoc est principium: Clarè concipiuntur quatuor anguli inclusi in idea quæ repræsentat quadratum; aut clarè concipitur existentia possibilis includi in idea turris marmoreæ: Ergò quadratum habet quatuor angulos: Ergò turris marmorea possibilis est. Dico conclusiones istas veras esse, positô quòd quadratum habeat quatuor angulos, & turris marmorea possibilis sit; quemadmodum respondent Deum existere, positò quòd existat: hoc est, uno verbo conclusiones istarum demonstrationum esse veras, positô quòd sint veræ.

Si equidem istud formarem argumentum ; tribuendum est rei id quod clarè concipitur includi in idea quæ rem illam repræsentar ; iam autem clarè concipitur existentia necessaria includi in idea corporis insoitè persecti , ergò corpus insiaitè persectum

exiltit.

existit. Si, inquam, sic argumentarer, fateer mihi responderi posse istud argumentum non concludere existentiam actualem corporis infinite persecti; sed tantum possto quòd detur tale corpus, suam existentiam per se habiturum esse. Atque huius rei ratio est, quòd idea corporis infinite persecti est mentis sigmentum, aut idea composita, & quæ per consequens potest esse falsa aut contradictoria, vt reipsa est: nam corpus infinite persectum clarè concipi nequit; cum ens singulare & sinitum quale est corpus concipi nequit; cum ens singulare & sinitum quale est corpus concipi nequit;

queat universale & infinitum.

Sed idea Dei aut entis in genere, entis fine restrictione, entis infiniti, non est mentis figmentum. Non est idea composita quæ aliquam involvat contradictionem. Ea nihil est simplicius quamvis quicquid existit aut existere potest, complectatur. Jam autem idea illa simplex & naturalis entis, aut infiniti, existentiam necessariam includit : Nam evidens est ens (non dico ens pecutiare) habere existentiam suam per se; & ens non posse non esse actu; cum impossibile & contradictorium sit vt verum ens sit sine existentia. Fieri potest corpora non este, quia corpora sunt talia entia, quæ de ente participant & ab eo dependent. Sed ens fine restrictione necessarium est; independens est; id quod est à se ipso duntaxat habet. Quicquid est, ab ipso oritur, si aliquid existat, illud ens necessariò existit: cum quicquid est ab illo oriatur. Sed licet nihil fingulare effet, effet tamen ens: quia est per se, nec clare concipi potest vt non existens, nis quis illud sibi repræsentet vt ens singulare & fic ideam ab ipfius idea prorfus diversam consideret. Qui enim non vident Deum esle, ens vt plurimum non confiderant, sed ens singulare, atque ideò quod esse aut non esse potest.

Interim vt illud existentiæ Dei argumentum distinctius concipiatur, ac nonnullis obiectionibus quibus urgeri posset clariùs respondeatur, recordandum est; quum videmus creaturam; Illani nec in fe, nec per fe nos videre. Illam enim, vt tertio tibro probatum est, non videmus nisi ex quarundam perfectionum quæ in Deo funt, & quibus illa repræsentatur, contemplatione. Ita istius creaturæ essentiam, ipsius existentia non posità, notare possumus. In Deo id quod ipsam repræsentat cerni potest, licet illa non existat. Hanc ob causam existentia necessaria non includitur in idea quæ illam repræsentat, cum necessarium non sit ipsam esse vt videatur, sed res codem modo non se habet de ente infinitè perfecto; non potest videri nisi in se ipso; nam nihil est finiti, quod posset repræsentare infinitum. Deus igitur videri nequit nist existat. Non potest videri essentia entis infinite perfecti, nisi ipsius existentia videatur. Non potest videri simpliciter ut ens possibile:

bile : nulla re capitur : sique de eo cogitare possumus ; oportet necessariò vt existat.

Sed hasce demonstrationes hominibus vulgi proponere inutile est; ista demonstrationes ad hominem dici possunt quia omnes in genere homines non convincunt. Si ipsos convincere velis, proponendæ funt demonstrationes sensibus magis accommodatæ, quæ sanè non desunt, nulla enim veritas pluribus probatur argumentis quam existentia Dei. Istud duntaxat attulimus , ostensuri veritates abstractas, vepotè in sensus nostros nequaquam ferè agentes illusiones & chimæras sæpè haberi, cum è contrà veritates sensibiles, palpabiles, quæque mentem ad sui considerationem impresfione fensibili cogunt, multum realitatis habere credantur, quia à peccato in mentem nostram vehementissime agunt.

Eandem etiam ob causam, sperandi non datur locus vulgus huic demonstrationi unquam assensurum esse ad probandum animalia bruta non sentire; nempe; cum sint innocentia, vt id apud omnes in confesso est, veque suppono; si sensus capacia essent : contingeret vt Deo infinite iulto & omnipotenti res dirigente, innocens dolore cruciaretur, quamvis dolor sit pæna & peccati punitio, homines istius axiomatis evidentiam vt plurimum assequi nequeunt. Sub iusto Deo , quiquam, nist mereatur , miser effe non potest; qua Augustinus sapientissime utitur adversus Julianum vt peccatum originale & corruptione naturæ nostræ probet.

In isto axiomate & in quibusdam aliis quibus bestias non sentire evincitur, nullam vim nullamque soliditatem elle arbitrantur; quia, vt jam diximus, hæc axiomata funt abstracta, nec quicquam fensibilis aut palpabilis includunt, nullamque in sensus impressio-

nem faciunt.

Actiones & morus sensibiles bestiarum ad vitæ suæ conservationem, argumenta funt, quæ quamvis verosimilia tantum nos multò magis tamen afficiunt; & quæ ideò nos eò vehementiùs adducunt vt credamus bestias dolorem pati, dum percutiuntur dumque clamitant ; quam ratio illa abstracta mentis puræ, quamvis per se certissima & evidentissima sit. Certò enim constat plerosque alia causa ad id non adduci vt credant bruta prædita este anima quam visû sensibili eorum quæ à bestiis ad vitæ suæ Inxtaspinis- confervationem aguntur.

Id vel ex eo patet quod plerique animam in ovo esse non arbitrentur, quamvis transfermatio ovi in pullum longe difficilior ovo formari, outentur, quamvis transformatio ovi in pullum longe difficilior tantă nutria maior requiritur folertia ad conficiendum horologium ex data eur, liquer ferri portione, quam in dirigendis istius horologij semel instructi motibus;

nem vulgare pullum ex

motibus; potius admittenda effet anima in ovo ut ex eo formetur pullus, quàm ut pullus ille omnino formatus conservetur. Verum hom nes sensibus non percipiunt modum admirabilem quo formatur pullus quemadmodum semper percipiunt sensibus quomodo ad vitam conservandam necessaria quærit. Sic nullà impressione sensibili ex motibus ad transformationem ovorum in pullos necessariis nata ad id impelluntur ut credant animas esse in ovis, sed animalibus tribuunt animas propter impressionem sensibilem actionum externarum quas istac animalia edunt ad vitæ suæ conservationem; quamvis ratione jam allata animæ ovis potius tribui possent quàm pullis.

Secunda hæc ratio, materiam scilicet sensûs & desiderii incapacem esse posset procul dubio haberi demonstratio adversus eos qui bruta fentire censent, quamvis ipsorum animæ fint corporeæ. Verum homines rationes istas perpetuò potius confundent & obscurabunt quam ad idadducentur ut rem argumentis tantummodò verifimilibus, fed maxime sensibilibus tamen & vividissimis contrariam pro vera agnoscant. Nec poterunt penitus convinci nisi argumenta sensibilia argumentis sensibilibus quæ afferunt, opponantur, ipsisque sensibili ratione demonstretur quomodo omnes animalium partes nihil aliud fint quam meræ machinæ; & quomodo possint moveri sine anima, fola objectorum impressione, & constitutione quadam speciali, ut Cartefin id demonstrare incepit in Tractatu suo de bomme. Omnes enim rationes certissima & evidentissima ex puro intellectu petita ipsos ab argumentis obscuris quæ à sensibus sint petita nunquam dimovebunt immò & ingeniis superficiariis ludibrium deberet qui probare aggrederetur ratiociniis paulò sublimioribus animalia non sentire. Maneat igitur alta mente repostum, vehementem propensionem qua versus oblectationes, voluptates, ac in genere versus ea omnia quibus afficimur, nos in quamplurimos errores injicere: quia cum mentis nostræ capacitas sit finita, ista propensio nos indesinenter dimovet ab attentione ad ideas claras & distinctas intellectis puri, ad veritatem inveniendam aptas, ut nos adjungat ideis falsis, obscuris & fallacibus sensuum nostrorum; quæ voluntatem spe boni & voluptatis magis movent, quam mentem lumine & evidentia illuminant ac erudiunt.

CAPVT XII.

De effectis que bonorum & malorum futurorum cogitatio in mente edere potest.

SI tenuissimas voluptares levissimos que dolores quos actu sentimus, aut etiam quos sentire tantum speramus imaginationem nostram

mirum in modum perturbare sæpè contingat, nósque impediane quominus de rebus juxtà veras ipsarum ideas judicare possimus; arbitrandum non est externitatis expectationem in mos non agere. Verum animadvertendum quid illa exspectatio in mencem nostram

producere valeat.

Ante omnia observandum est spem æternarum voluptatum non tantopere in mentem agere, quam metum æternorum cruciatuum. Quia, nempe, homines non æquè amant voluptatem ac oderunt dolorem. Prætereà suæ corruptionis conscientia adducti norunt, se dignos esse inferno; cum è contrà nihil videant in se quod mereatur mercedem tantam ut Divinæ selicitatis siant participes. Quotiescunque volunt, immò sæpissimè còm nollent, severissimis pænis potiue quàm ulla mercede dignos se esse sententia; namque ipsorum conscientia ipsos nunquam deserit. At eadem evidentia perpetuò non convincuntur Deum velle exerere misericordiam suam erga peccatores possquàm justitiam suam in proprium silium exercuit. Itaque ipsi justi æternitatem cruciatuum vividiùs formidant quam æternitatem voluptatum sperant: consideratio ergò pænæ fortiùs agit idea metcedis. Hoc autem serè, non sola equidem, sed ut causa præcipua, producere potest ea pænæ consideratio.

Innumeros scrupulos in mentem injicit, quos ita confirmat ut exui nequeant. Fidem ad præjudicia usque, ut ita dicam, extendit, cultumque soli Deo debitum, in potestates imaginarias transfert. Mentem in superstitionibus vanis aut periculosis sistit; homines adid impellit ut traditiones humanas, actiones ad salutem inutiles, pietatem Judaicam & Pharisaicam quam solus timor servilis excogitavit, maximo cum zelo & ardore amplectantur, ac eos denique eò monnunquam excitatis adducant, ut ad desperationem redigantur; adeò ut mortem veluti nihilum quoddam consuse spectent mortem sum stulte accelerent, ut ex sollicitudinibus quibus anguntur & ter-

senter emergant.

Scrupulofis æquè ac superstitiosis plus sæpè charitatis inest quam philautiæ; sed in its qui ad desperationem adducuntur viget sola philautia, nam ut dicam quod res est, is sanè se vehomenter amat, qui mavult non esse, quam esse malè. Mulieres, juvenes, ingenia debilia, scrupulis & superstitionibus maximè obnoxia sunt, at viri ad despe-

rationem facilius rediguntur.

Horum omnium causas reperire dissicile non est; Etenim cum idea æternitatis omnium idearum quæ menrem stupesacere imaginationemque percellere possunt maxima sit atque etiam maxime terribilis, ipsam longa idearum adventitiarum serie sapari necesse est; quæ omnes simul non leve in mentem edant essection, propter relationem quam habent ad ingentem illam & terribilem æternitatis ideam.

Quioquidad infinitum aliquatenus refertur parvum elle nequit

aut fi in le parvum fit, faltem per illam relationem magnitudinem forticur nullis limitibus circumscriptam, quaque cum illo emni quod finitum est conferri nequit. Ita, quicquid aliquam habet, aut quod faltem aliquam habere imaginamur relationem ad alterutrum illud quod necessarium est, hoc est, ad exernitatem cruciaruum, aut ad aternitatem deliciarum nobis propositam, omnes animos qui

plane stupidi non sunt terrere necessario debet.

Cum formina, juvenilis ætas, & ii quibus ingenium est debile, fibras corchei, ut jam dictum eft, molles & flexiles habeant, imaginationis vi, ex illorum alterutro, nompe ex cruciatibus aut ex deliciis eternis fibi propositis vestigia accipiunt altissima. Cumque spiritos iolis affatim suppetant, ita ut sensus quam cogitationis capaciores Ent, imaginationie vi, maximo falforum vestigiorum falfarumque idearum adventitiarum, qua nullam cum idea principali naturalem habent relationem numero obrugneur. Interea tamen, relatio illa, quamvis imaginaria, fovet & corroborat falla hæc vestigia, falsasque

ideas adventitias qua ab ea originem fuam ducebant.

Cum litigatores momentofo implicantur negotio, nec litium func periti; vanis identidem terrentur formidinibus; quia scilicet, metuunt nequadam ipforum caufa officiant ad qua ipfi judices animu no advertunt quidem; quaque jurisperiti nequaquam formidarent, Nogotium istud ipsis est tanti momenti, ut commotio in ipsorum corebro inde orta, ad vestigia remote que nullem ad id habent relationem transmittatur. Res codem modo se habet de serupulosis; causas timoris & solligitudinis gratis sibi fingunt. Et cum voluntatom Dei in facrà scriptura examinare; colque quibus integra est imaginatio confulere deberent; ad logem imaginariam ipforum cerebro motibus inordinatis inferintam, indefinencer attendant. Et quamvis debilitatis suæ intus convincantur, Deumque ab ipsis quædam officia que iph fibi preseribunt non exigere certe feiant; cum ista à vero Dei cultu eos avertant; non possunt tamen quin imaginationem fuam menti anteponant; ac quibufdam fensationibus confuñs quibus terreneur & in errorem injiciuntus potins cedant, quam evidentime rationis quæ iplos firmat & in veram falutis viam revocat.

Multum sæpe virtutis & charitatis occurrit in is qui scrupulis quibuldam detinentur : at in iis qui superfitionibus addicti sunt, quique totam pietatem in ritibus Judaicis & Pharifaicis collocant, charitas & virtus longe rariorelt. Deus in spiritu & veritate adoraei vult, fico atque ad pietatem composito vultu, externisque officiis contentus non est, nec coram iplo genua sectere ipliufque laudes labiorum nescio quo murmure, à quo cor alienum est, dicere, sufficit : Homines hisce externis symbolis ideo tantum contenti sunt quia cot serutari nequeunt : Ipsi enim homines in spiritu & veritate adorafi vellent Deus igitur mentem nostram & cor expetit. Utrumque

Pp 2

fecit propter se, & propter se duntaxat utrumque conservat. Sed multi Deo res in quas fummum jus habet perperam audent eripere. In corde ipsorum idola sunt, quæ in spiritu & veritate adorant, & quibus se totos devovent. Sed quia verum numen ipsis in intimo conscientiæ æternos minatur cruciatus ob infandum ipsorum ingrati animi crimen, nec tamen ab idololatria sua desistere volunt; bona quædam opera externè tantum patrare decernunt; jejunant aliorum more; eleemofynas erogant; preces fundunt; ac in ejulmodi exercitiis aliquandiù persistunt; quia verò iis quibus charitas deest molesta videntur ab iis plerumque desistunt, ut quibusdam minutis ritibus aut facilibus devotionis actionibus sese dedant, quæ cum philautia confonantes totam Ethicam Christianam necessario quamvis sensim, evertunt. Hasce traditiones humanas quas perutiles esse ab hominibus imperitis acceperunt, qualque terribilis æternitatis idea ipsis indefinenter ingerit acriter tuentur, utpotè ad salutem plane necessarias.

De Justis res secus se habet, ipsi etiam Dei sui minas, quemadmodum & impii, intus exaudiunt. Sed affectuum tumultus non
impedit quominus ipsius consilia percipere queant. Falsis traditionum humanarum splendoribus ita non perstringuntur, ut lumen veritatis non sentiant: Jesu Christi promissis sidunt, ipsiusque consilia sequuntur; quippe qui persuasum habeant promissa hominum
non secus ac ipsorum consilia vana esse. Nihilominus tamen timor
ille, æternitatis idea ipsorum menti incussus, corum imaginationem nonnunquam tantopere commovet, ut hasce traditiones omnino damnare non audeant, easque sæpe exemplo suo approbent,
quia scilicet, aliqua in istarum traditionum superstitione & sals sals humilitate apparet supientia species, ut in traditionibus illis Pharisaicis, de qui-

bus Paulus.

At verò quod hic præcipuè animadvertendum venit, quodque non tam morum pravitatem quam mentis perturbationem sapit, hoc est: timor, scilicet, ille, de quo jam suprà, sidem æquè ac zelum eorum qui illo timore semel perculsi suerunt, ad res etiam salsa ac Religionis nostræ sanctitate indignas sæpè extendit. Multi sunt qui credant, sed side immotà & pertinaci, terram in centro mundi immobilem stare, bruta realem sentire dolorem; qualitates sensibiles in ipsis objectis dissussiformas dari aut accidentia realiter distincta à materià, cum multis aliis opinionibus salsis aut incertis, quia eas negando sidei se adversari existimaverunt; Scripturæ sacræ formulis loquendi terrentur, quæ ut ab omnibus intelligi possit familiariter loquitur, ac per consequens phrasibus apud vulgus usitatis utitur Physicam nos docere non sollicita. Non modò spiritus sancti dogmatibus & præceptis, verùm etiam Judæorum opinionibus sidem adhibent. Nec animadvertunt Josuam, exempli gratià, milites

suos alloquutum suisse, ut ipse Copernicus, Galilæus, & Cartesius vulgus hominum alloquerentur. Certè licet Josua in eadem ac isti Philosophi fuisset sententia terram stare nequaquam justisset; quia scilicet ejusmodi verbis inustratis miraculum à Deo in populi gratiam editum, exercitui patefacere non potuisset. Qui solem immotum elle credunt, nonne, dum famulos, amicos, ac eos etiam qui in eadem cum ipsis sunt sententia familiariter alloquuntur, solem oriri aut occidere dicunt. An dum de philosophando non agitur, sermone incognito & non vulgari uterentur? Prætereà an ipse Josue perfecte callebat Astronomiam? aut si istius scientiæ peritus eslet, an ipsius milites perinde ? aut si ipse & milites Astronomiæ periti erant, quis dicat ipsos philosophari voluisse dum decertare duntaxat animo sedebat? Josua igitur ut loquutus est loqui debuit, etiamsi ipse cum militibus easdem habuisset opiniones quas nunc habent celeberrimi inter Astronomos. Istius tamen inclyti Ducis verba, Sifte Sol prope Gabaon, & quod sequitur, solem scilicer ad ipsius imperium stetisse, eò multos adducunt ut credant hypothesin qua mobilitas terræ stabilitur, non modò periculosam, sed etiam ita hæreticam esse ut fine fidei dispendio defendi nequeat, nonnullos viros pietate graves & venerabiles sanè hanc opinionem damnare audiverunt, quid doctiffimo fæculi nostri Astronomo circa id rei contigerit confuse norunt; atque id fufficit ut fidem ad opinionem istam usque extendi pertinaciter credant: sensus quidam confusus motu quodam timoris quem ipsi non percipiunt, excitatus & sustentatus eos in suspicionem injicit adversus eos qui rationem in rebus quæ rationis funt sequuntur. Illos tanquam hæreticos habent nec sine sollicitudine & mentis anxietate ipsos audiunt loquentes. Ac ejusmodi arcanæ formidines eorum menti eandem inspirant venerationem & summissionem ergà istas opiniones vulgares & ergà multas alias more Philosophicas, ac ergà veritates fidei.

CAPVT XIII.

I. De tertia propensione naturali, nempe de amicitià qua cateros homines prosequimur. II. Ista propensio eò nos fert ut amicorum nostrorum cogitationes probemus eósque falsis laudibus decipiamus.

D terita inclinatione naturali, citia, quà ceteros bomines pro-Jequimur.

X omnibus inclinationibus in genere, & eo sensu quo primo ca-L pite explicui, fumptis, illa duntaxat superest qua versus illos quicum vivimus, & versus omnia objecta quibus circumcingimur, proque est ami- pendemus. Sed de illà inclinatione seu propensione pauca duntaxat dicam, quia id Ethicam & Politicam potius spectat quam institutum nostrum. Quoniam ista propensio cum animi affectibus semper conjuncta eft, fatius forfan foret illam in librum fequentem transmittere: Verum ordo hac in re non est tanti momenti.

Ut iltius inclinationis naturalis causam & esfecta clare intelligere possimus; tenendum oft Deumomnia opera sua amare, illaque inter fe arcte unireut fele mutuo confervent. Cum enim opera fua indefinenter amet, quippe que amore ipfius producantur; amorem etiam orga opera sua cordi nostro indefinenter imprimit, cum amorem iphus amori fimilem in corde nostro indefinenter excitet. Ne autem amor naturalis quo nolmet iplos prolequimur destruar aut nimis debilitet amorem quo erga ea quæ funt extra nos tenemur, utque contrà duo isti amores quos Deus nobis indit sose mutuo foveant & corroborent; Deus cum rebus quibus circumcingimus ac precipue cum entibus ejuschem speciei tam firmo vinculo nos univit; ut ipsorum malis naturaliter contriftemur, ob ipsorum gaudia ipsi etiam gaudio afficiamur, ac eorum elevatione aut demissione, nos etiam elevari aut deprimi videamur. Novæ cognatorum & amicorum dignitates, noveorum qui ad nos proxime attinent quæsita, bellao parta & victoriæ à Principe nostro reportatæ, immò terræ in orbe novo recens cognitæ, substantiæ nostræ aliquid addere videntur. Quoniam enim cum his omnibus vinculo quodam uniti fumus, illorum magnitudine & progressu gaudemus: Istum mundum infinitum esse vellemus, ac istorum Philosophorum qui opera Dei nullis circumscribi limitibus censent, cogitatio, non modò digna Deo verum etiam homini cui nihil pulchrius videtur, quam infiniti partem facere, gratissima est : quia utut in se ipso parvus sit, se tamen veluti infinitum evadete cenfet, sese per entia infinita sibi circumjacentia diffundendo.

Unio equidem nostra cum omnibus corporibus que per ingentia hee spatia volvuntur, non est admodum arcta, at proinde plerosque homines fugit: nec defunt qui ea que in cells reteguntur ita negligunt, ut iis ipsos natura nequaquam uniti merito credas, nih aliunde notum foret, istam negligentiam vel ex ignorantia oriri vel

ex eo quod aliis rebus nimis adhærescunt.

Mens quamvis corpori suo unita, omnes tamen qui in eo excitantur motus non semper percipit, aut si eos percipiat, ad eos semper non attendit. Cum affectus quo agitatur fæpe vehementior fit fensatione qua afficitur, objecto affectus sui magis adhærere videtur quam corpori fuo. Namque per passiones præsertim, mens in externa objecta sese diffundit, & se reapse cum ils omnibus quibus circundatur colligari sentit. Non secus ac præcipue sensationis ope per corpus diffunditur & agnoscit se unitam esse omnibus ipsius partibus. Sed quemadmodum'ex eo quod quis aliquo affectu vehementer percitus fese ultro morti objiceret; vitæ fuæ prodigus, inferri legitime non posser ipsius mentem corpori non uniri; ita arbitrandum non est nos natura omnibus non adhærere, quia quædam funt quæ negligere videmur.

Ut, exempli gratia, cognoscas an homines Principi suo & patrie adhæreant, ii examinandi funt qui res corum norant, quique nullis brivatis negotiis detinentur: tum comperies quanto ardore quid novi afferatur disquirent; quam sollicité de præliorum eventu percontabuntur; quam alacriter victorias de hostibus reportatas sibi nuntiari audient, quanta verò mæstitia ob clades afficientur. Tunc homines Principibus fuis & Patriæ stricte uniri clare intelliges.

Pariter, ut cognoscas an homines Sinarum & Japoniæ regnis, Planetis & stellis fixis aliquo vinculo connectantur; oculos conjice in eos qui altà in patrià & familià sua fruantur pace, nullis agitentur affectibus fibi peculiaribus, quique unionem qua cum rebus nobis cœlo propioribus uniuntur actu non fentiant; atque agnosces, eos, si naturæ & magnitudinis iftorum aftrorum periti fint, non fine gaudio audituros esse quædam recens retecta fuisse; ea cum voluptate incredibili contemplabuntur, fique satis Astronomiæ periti sint, eorum motûs observare & dimetiri cum summo labore non dubitabunt.

Qui multis implicantur negotiis, an Cometes appareat an verò fit Eclipfis parum folliciti funt : qui verò à rebus fibi proximis tantoperè non dependent, ad ejulmodi eventus attenti funt. Quia reipsa mihilest cui aliquo vinculo non adhæreamus, licet unionem illam semper non sentiamus; quemadmodum semper non sentimus mentem nostram uniri, non modò brachio aut manui, verum etiam cordi & cerebro.

Arctissima unio naturalis quam Deus inter nos & opera sua in-

stituerit, ea est qua cum hominibus quicum degimus unimur. Illos non secus ac nosmet ipsos amare Deus nos justit, utque amor ex libera voluntatis electione natus tenas sit & perennis, illum Deus sovet & corroborat amore naturali quem nobis imprimit. Quocirca quadam nobis indidit vincula invisibilia quibus ad eos amandos necessario adigimur. Ita ut eorundem vinculorum ope ipsorum conservationi non secus ac nostra consulamus: ipsos habeamus ut partes essentiales totius quod componimus, ac sine quo subsistere nequimus.

Istis convenientis naturalibus, quæ inter inclinationes hominum, inter ipsorum corporis motus, & inter istas inclinationes, istosque motus ad se invicem occurrunt mirabilius nihil est. Arcana illa concatenatio miraculum est omni admiratione majus, quodque nemo unquam mente allequi poterit. Ad alicujus doloris subitò nati quemque propriis nostris viribus superare non possemus sensum; ingentem, exempli gratia, clamorem edimus. Clamor fæpe ex improviso & sola machinæ dispositione ortus aures eorum pervadit qui in tanta non funt distantia, ut auxilium tum temporis necessarium præbere non possint; ipsos cujuscunque tandem sint gentis aut conditionis penetrat, & attentos efficit; namque ejulmodi clamor omnibus linguis & conditionibus communis effe debet, & est actu. Cerebrum agitat totamque uno instanti eorum qui isto clamore perculfi sunt corporis dispositionem immutat. Immo ad auxilium ferendum vel incogitantes inducit. At verò non diù durat iste clamor quin agat in iplorum mentem iplique desiderium inspiret opis ei ferendæ qui prece ista naturali usus est. Dummodò tamen supplicatio ista naturalis seu potius urgens illud imperium, sit justum & societatis legibus conforme. Nam clamor temerarius, gratis & ex vano terrore ortus, indignationem & ludibrium pro misericordia apud adstantes parit, quia qui fine causa clamat, rebus à natura ad nostri conservationem institutis, abutitur. Clamor iste temerarius aversationem naturaliter gignit & compellit ad ulciscendam injuriam naturæ, hoc est, rerum ordini, factam, si faltem de industria editus fuerit: sed nihil præter risum commiseratione aliqua admixtum movere debet, fine aversatione ac sine vindictæ desiderio; si clamor ille à quopiam vano terrore & falsa periculi specie perculso, editus fuerit, ut enim à terrore liberetur & imposterum à clamando sine causa desuescat, ridendus elt; sed misericordia opus est ut ipsi quatenus infirmo succurratur, nihil ordini magis consentaneum concipi potest.

Hic quænam organa quasve convenientias author naturæ in hominum & cæterorum animalium cerebro posuit ad sovendam concordiam & unionem ipsorum conservationi necessariam ullo exemplo explicare non aggredior; quædam tantum super hisce organis animadversere contentus; ut alii posteà sedulò meditentur & scrutentur; non quomodo organa illa moveantur, nec quomodo ipforum motus, per aërem, per lucem, & per omnia corpufcula quæ nos circumdant communicentur; id enim captum fere superat, nec necessarium est; sed saltem ut illorum organorum estecta noscantur, variis observationibus vincula quibus mutud unimut cognosci posfunt; sed quo pacto hæc omnia siunt, illud demum est quod accurate sciri nequit. Horologium horas indicare nullo negotio percipimus, sed tempore opus est ut scire valeamus quibus id sat rationibus: jam verò tot varia sunt organa in cerebro minimi animalium, ut in machinis arte sactis & maximo elaterum numero constantibus, nihil simile reperiatur.

Si organa machinæ nostræ omnino nosci nequeant, nulla etiam est ea accurate cognoscendi absoluta necessitas; at verò ut rectum observetur vitæ regimen effecta quæ in nobis edere valent perfecte cognoscere necesse est. Quomodo horologium compactum sit ut illo uti poshmus tenere necesse non est; sed ut illius ope tempus nostrum metiri queamus, illud horas indicare necessario saltem cognoscere debemus. Attamen sunt homines ad meditationem adeò inepti, ut illos machinis fensu destitutis haud immerito similes esse dixeris. Apud se ipsos nequaquam sentiunt organa moveri, ad objectorum præsentiam sæpe agitantur, dum vix motuum suorum conscii sunt; servi funt, nec fentiunt vincula. Innumeris denique variis rationibus ducuntur, quamvis manum qua reguntur non noscant, putant se omnium motuum quibus percelluntur autores esse: Nec quod in ipsis actu libero voluntatis suæ, ab eo quod corporum adjacentium impressione agitur, distinguentes, arbitrantur se proprios sui duces esse, eodem ipso tempore quo alio ducuntur. Sed istorum explicandorum hie non est locus.

Convenientiæ quas Author naturæ inter inclinationes nostras naturales instituit, ut mutuo inter nos vinculo uniremur, attentione & scrutationibus nostris, iis quæ inter corpora, aut inter spiritus relate ad corpora sunt, digniores videntur. Omnia enim ita ordinata suere, ut inclinationes quæ societati maxime repugnare videntur institumen utiliores sint, dummodo sint temperatæ.

Cupiditas, exempli gratia, qua cuncti homines flagrant dignitates possidendi, tendit per se ad societatis destructionem. Nihilominus cupiditas illa ordine naturæ ità temperatur ut Reipublicæ longè utilior sit multis aliis inclinationibus moderatioribus. Etenim, æmulationem movet, ad virtutem incitat, & corum animum qui de Patriabenè merentur, sustentat; nec tot repostarentur victoriæ, nisimilites ac præcipuè duces, ad gloriam & munia collimarent. Itaque singula exercitus membra, dum sibimet ipsis tantum consulunt, bono tamen Patriæ conferunt: unde patet, publicæ utilitatis esse omnes homines secreto gloriæ desiderio moveri, dummodò desiderium illud sit temperatum.

Verum, fi linguli privati mentem fuam fincere aperirent, ifi coram aliis le ad id tendere ut corporis cujus funt membra præcipue partes fiant, nec ultimum unquam locum obtinere velle, ingenue professentur, hoc'pacto societarem nunquam inirent. Omnia cjufdem corporis membra non poffunt caput & cor effe; in eo etiam pedes, manus, magni non fecus ac parvi, qui obediant non fecus ac qui imperent elle debent, fi unufquifque fe femper dominari nunquam'verò obedire velle palam diceret ut id unufquifque optat natura fua, omnia corpora policica hoc pacto interirent, confusio & in-

julivia ubique graffarentur.

Necesse igitur fuit eos qui ingenio perspicaciori præditi funt, qui adid aptiores mari funt ut nobiliores hujufce corporis parcesellent, recerifque imperarent, natura urbanos & comes elle. Hocelt, inclinatione quadam secretà adid ferri, ut in verbis & agendi ratiombus comitatom & urbanitatem præ se ferentes aliis testarencur se omni existimatione indignos este, ac tenuitatis conscios in ea este opinione ut le infirmum inter homines locum occupare credant; Eos verò quos alloquuntur quibusliber honoribus dignos effe, ac eos fe maxima existimatione & veneratione colere. Denique, desciente charitare & ordinis amore, necesse fuit superiores callere artem fallendi inferiores ficta humilitate, in fola specie externa, in verbis scilicet duntaxar polità; ut iftà que in omnibus locietatibus civilibus necessaria est præcellentia sine invidia frui possent. Quippe hoc pacto, cuncti homines gloriam quam cupiunt aliquatenus possident. Ma-*Secuncium-gnates realiter, * parvi verò & tenues imaginarie; scilicet aliorum

blandimentis decepti, fe pluris seltimari quam fert ipforum conditio, vera hujuf hocelt fe non in infino ordine collocari, fibi perfuadent.

Hinc obiter colligere est eos qui de se sæpè loquantur, præcipue si magnitudo id quod de fe dictint aliqua laude dignum fit, adverfus civilitatem à foià ima-wehementer peccare, licer quibusliber animi virtutibus reaple forent præditi, quoniam non licer cum ils quorum colloquio uteris ita agere qualiellent infra te politi, nifi in quibuldam calibus, ubi, exempli granajnotis quibufdam ex ternis & fenfibilibus fuprà illosemines. Etenim contemtus injuriarum est atrocissima : illo præcipue societatis vinculum rumpitur; nec est quod speremus fore ut homo cui notum effe potuit, fe a nobis tanquam inferiorem haberi possit unquam focietatem nobifcum jungere, quia homines ferre nequeunt se haberi -ultimam partem corporis quod conftituunt.

> Ista igitur innata hominibus inclinatio utendi verborum lenociniis -maxime propensionem qua ad gloriam feruntur cohibet, & aptissima est ad leniendum dolorem internum quo ii afficiuntur qui ultimas constituunt corporis politici parres. Nec dubium est quin ambæ silze inclinationes, altera scilicet qua ad blandimenta, altera verò apub ad gloriam propendemus fimul juntte ad locietatem fovendam

fint utiliflime.

Verum in hisce inclinationibus non secus ac in amicirià, misericordià, benevolentià & cæteris quæ uniendis hominibus inter se invicem inserviunt incredibilis est corruptio. Quod societatem civilem sovere deberet ipsius exirio sæpè plurimum consere; ac ne ab argumento recedam id errori stabiliendo & propagando inseruir.

Inter omnes inclinationes ad societatem necessarias, amicitia, favor, grati animi motus, & illæomnes quibus ad id adducimur un amicis etiam coram nimias laudes tribuamus, nos maxime in errorem.

injiciunt.

Amorem nostrum in solis amicis non terminamus, ea omnia II. etiam amamus quæ ad illos aliquatenus pervinent; & quia opinio, Isa inclinum suarum ut plutimum sunt acerrimi vindices; eò nos sensim nos ser ut sectunt ut igsis credamus, ipsorumque opiniones approbemus illas amicorum que pertinacius & vehementius ipsis sæpè tueamur: Quia si opinio-cogitationes nes suas nimio impetu desenderent id ipsos sæpè non deceret. Cum probimus, contrà nemo possit virio vertere si nos igsas tutemut; in ipsis id phi-fossus decilautia, in nobis verò generositati impuserur.

Cæteros, homines amore complectimus pluribus de causis, nobis sibus. placere & utiles effe multifariam poffunt. Ingeniorum, affectuum, & negoriorum conformitate inforum specie externa, agendi rationibus, virtutibus, bonis, amore & existimatione quanos prosequentur, officiis quæ ab ipfis accepimus aut speramus & multis aliis causis specialibus ad ipsos amandos determinamur. Si igitur contingat ut quis inter amicos nostros, hoc est, quinifdem ac nos moveatur affectibus, qui sit eleganti corporis forma, qui faquide & scite animi sensa exprimat, quem virtute ornatum vel fummo loco ortum credamus. quiamorem & existimationem nobis cesterur, qui bene de nobis meritua fit, aut cujus opemaliqua in re fperamus, aut quem denique ob aliquam aliam causam amemus; si, inquam, contingat, ur homo. ille aliquam proferat propolitionem, illam statim, ratione ad examen, nequaquam adhibità, haurimus. Ipfius opinionem an fit vera necne lecuri, immo sepè reluctante conscientia, pro obscuritate & confusione mentis nostræ, pro cordis nostri corruptione , & pro utilitate quam ex falsa generolitace nostra speramus, defendimus.

Hujuse, rei exempla sigillatim afferre foret inutile; vix enim unquam per unicam horam quis alieui, cerui; potest interesse; quin multa ipse experiatur, si saltem attendere welit. Veritati rarò plauditur, sed iis sepè qui amorem adstantium sibi conciliaverunt. Qui loquitur comis est & urbanus; ergà benè ratiocinatus est; sussicit id quod dicit esse duntaxat verismile, ur verum habeatur. Ac si que protulit sint ridicula & absurda, saltem ipsistribuetur verismilitudo. Is homo me amat, me existimat, mili multa prestitit officia, & nunc prestare potest, alias opiniones, meas desendit, ingrati animi & imprudenties crimen à me non declinaré si ipsius jam opinonibus oblu-

Sie veritati illuditur, ipsam nostris affetibus subjicimus, & falsas hominum opiniones mutua indulgentia

amplectimur.

Vir probus succensere non debet quum docetur & eruditur, dummodò juxtà urbanitatis leges id siat; & cum amici ægrè serunt se de erroribus suis modeste à nobis moneri; tum sibi ipsis & erroribus suis permittendi sunt, cum id velint, nec ipsis quicquam imperare, aut inforum mentem mutare non valeamus.

Sed verus amicus errores amici probare nunquam debet. Etenim ad id esser attendendum, nos scilicet iis magnopere officere, dum ipsorum opiniones temerarie desendimus. Elogiis nostris cor ipsorum intumescit, & errores mentis roborantur. Eò deveniunt ut resipiscere nequeant; ac denique agunt & decidunt non secus ac aiaui prolos

facti effent.

Unde quæso, sit ut ditissimi, potentissimi, nobilissimi, ac ii omnes in genere qui supra cæteros eminent sibi tribuant saurantis; & eodem se gerant modo, ac si inferioribus essent sapientiores, nisi quia ipsorum cogitationes indiscriminatim & serviliter probantur? Ita assensus quem præbemus amicis illos eo sensim adducit ut credant se præstantiori cæteris pollere ingenio. Quo pacto superbi, audaees, imprudentes, & in crassissimos errores proni sunt, nec id animadvertunt.

Hanc ob causam inimici nostri sæpe nobis utiliores sunt, ac mentem magis erudiunt suis oppositionibus, quam amici, suis approbationibus. Quia inimici nostri ad id nos adigunt ut nobis ipsis præcaveamus, rebusque quæ in medium proferimus attendamus; quod sufficit ut errores agnoseamus. At amici nostri nos salsa sopiunt confidentia, qua vani & ignari efficimes. Homines igitur amicos suos admirari, ipsorum sententias amplecti præamscitia nunquam debent quemadmodum inimicis præinimicitia ipsos adversari æquum non est. Sed spiritum adulationis aut contradictionis exuere debent ut sinceritatem profiteantur, utque evidentiam & veritatem, abi ubi sit, approbent.

Id etiam alta mente repostum manere debet, seilicet, plerosque ad adulationem & lenocinia pronos esse, inclinatione quadam naturali', sive ut ingenio præditi videantur, sive ut benevolentiam captent, sive ut ipsis par referatur, sive denique malignitatis & derisionis animo. Nec iis omnibus quæ nobis dici possunt tutum est sidem incautam adhibere. Nonne videmus quotidie homines sibi invicem ignotos, sese mutud landibus ad astra evehere etiam quum prin a vice colloquuntur? Quotidie videas oratorem qui concionem habuerit laudibus hyperbolicis extoli & cum admirationis indiciis ab eodem excipi, qui mos eum exsibilaverat, ac coram issem subsannationum testibus: Quoties cunque quis exclamat, præ admirationum testibus:

ratione pallescit, ac veluti attonibus hæret, is qui loquitur mira se dicere ideo inferre non debet; fed potius fe coram adulatoribus loqui, se ab amicis temerarie laudari, aut ab inimicis maligne rideri. Vel forsan, admirationem sibi conciliat quia eleganter & apte ad persuadendum loquitur, quia cives est vel authoritate pollet, vel si mavis, ex eo oritur approbatio quod ea quæ profert notionibus sensuum confusis & obscuris, sed vividis & jucundissimis nitantur, ant quia imaginationis igniculis micat, cum laudes amicitiæ, divitiis, dignitatibus verisimilitudinibus, sed raro veritari tribuantur.

Quis force speraverit, me, examinatis in genere inclinationibus mentis, transiturum esse ad explicationem singularem omnium motuum specialium quibus afficiuntur mentes ad boni & mali præsentiam, hoc est, me explicaturum naturam amoris, odii, gaudii, tristitie, & omnium affectuum intellectualium tam generalium quam specialium, tam simplicium quam complexorum. Sed varios quibus mentes agitari possunt motus explicare mihi non propositum

Observari duntaxat velim quæcunque hactenus de Inquirenda Veritate scripsi, ea mente à me scripta fuisse, ut homines debilitatis & ignorantiæ suæ convincerent; utque ipsos decerem quantopere errori & peccato omnes obnoxii simus. Id jam dictum repeto iterum atque iterum; forsan memoriæ mandabitur: de mentis natura accurate & penitus tractandi nunquam fuit animus. De ca tamen afiquid perstringere oportuit, ut errores in principio suo, ordine, & clarè possem explicare. Ac si limites mihi prima fronte præscriptos sum transgressus; id ex eo ortum est quod nova quædam mente subierint, quæ non levis effe momenti mihi videbantur, quæque non fine voluptate lectum iri arbitrabar. Mea forsan me fefellit opinio, nisi tamen rem fic credidiffem vix id a me obtinere poffem ut ea scriberent Quisenim loquatur nisi attentionem ab auditoribus speret ? Musta equidem dixique ad institutum minus facere videntur, quam particularis motuum mentis tradatio; id non diffiteor; fed dum ordinem mihi præscripsi, frænum tamen ingenio injici noto. Ordinem mihi præscribo qui me regat, sed id mihi semper concedi volo ut iter faciendo caput identidem deflectam, fi quid occurrat memorabile. Immoà vià nonnunguam fecedere mihi licet ut & quiescam modò nunquam abertem. Qui mecum quiescere nolunt in itinere possunt pergere; per me licet : vertant folium fi lubet ; at fi diverticula mea ægrè ferant meminerint tamen, non paucos effe, qui locis in quibus requiesco, recreati, alacrius reliquo itinere defunguntur.

nodo le labet.

migrale, at all. Done leighbar amaret, auf

DE

INQUIRENDA VERITATE.

LIBER QVINTVS.

DE AFFECTIBVS

CAPVT PRIMYM-

De natura co origine affectium in genere.

Mens humana duas haber relationes essentiales aut necessaries. Madrodum diversa alceram ad Doum, alceram ad Gorpus sium. Quaterus mens pura, Verbo Divino, socientiales veritationes esternas essentialiter unitur; hac enim sole unione cogirationis esternas esternas

De voluntate res codem plane modo se habet. Quatenus voluntas anace, ab amore quo Deus seipsum complectitur, à lege æternâ, uno verbo à voluntate Dei essentialiter pendet. Aliquid amamus, duntaxat quia Deus seipsum amat; ac niss Deus seipsum amaret, aut sift in mente humana amorem fue fimilem, hecel, metumillum amoris quo engabonum ingenere ufficimar indefinenter imprimeret mihil amaremus, nihil vellenus, ac ideo fine voluntare effemus; Primelibre cùm voluntas nihil aliud fit quam impressio natura, qua versus bo-

numinigenere feinnur, ur multories iem dietem eft.

Sed woluntas, quatenus voluntas hominis, à corporcessentialiter . pendet; nam proprer folos fanguinis & spirituum motus, commotionibus fenfibilibus agitatur. Igitur, inclinationes naturales nuncupavi; omnes mentis motis nobifcum puris intelligentiis communes; & Libro præcedenti nonmillos explicavi ex iis quæ corpus valde afficiunt, quamvis illorum causam finis non sit mis indirecte: Hic verò affettas feu * paffients voco, omnes commotiones quibus mens agitatur * Gall. Pafoccasione motuum extraordinariorum spirituum & sanguinis De e-sions.

juscemodi commotionibus sensibilibus hoc Libroagetur,

Licet passiones ab inclinationibus separari nequeant, nec homines alicuius amoris aur alicuius odii fensibilis fint capaces, nisi quia amoris & odii spiritualis capaces sunt. Illas tamen feorsim tractandas effe duximus, ordinis ergo. Qui passiones multo vehementiores & vividioreselle inclinationibus naturalibus, illasque ut plurimum in alia objecta ferri, ac femper produci ab aliis caufis, attenderit; is agnoscet me non immerito separalle ses natura sua inseparabiles.

Homines fensationum & imaginationum non funt capaces nisi quia purarum intellectionum funt capaces; cum fensus & imaginatio à mente fint infeparabiles; nemo tamen est qui hasce facultates seortim

tractari non probet, quamvis natura fua fint inseparabiles.

Derrique sensus & imaginatio ab intellectu puro non magis differunt quam passones ab inclinationibus. Itaque has duas posteriores · facultates separare oportuit quemadmodum tres priores separare folemus. Urmelius discernere possimus quid mens ab Authore suo relate ad corpus recipiat, ab eo quod habet ab illo fine ulla relatione ad corpus.

Hoc folum ex ista rerum natura sua conjunctarum separatione orietur incommodum nempe, ut fieri folet in ejulmodi calibus, multa

ex iisquæ jam diximus repetere cogemur.

Homo unus est quamvis constet ex multis partibus, atque istarum partium ita arcta est unio ut nulla in parte possit tangi quin totus moveatur. Omnes ipfius facultates à se invicem ita dependent, & ita fubordinantur, ut una explicari non possit quin de cæteris aliquid delibetur. Sic dum ordinem confusionis evitandæ gratià nobis præscribimus, multa repetendi incumbit necessitas, sed præftat repetere qu'am confundere, quia claritati studendum est. Res commodius transigi nequit in hac repetendi necessitate quam si ita repetamus ut repetitiones fattidium non creent.

Paffiones animifunt impressiones Authoris natura, que ad id nos

the mi boult ket

ferunt ut corpus notirum & quicquid ipfius confervationi utile effe potest amemus, non secus ac inclinationes naturales sunt impressiones authoris naturæ quibus ad ipsum amandum ut summum bonum

præcipue ferimur.

Causa naturalis vel occasionalis harum impressionum est motus spirituum animalium, qui per corpus dissunduntur, ut in eo dispositionem objecto quod percipitur congruam producant, & soveant, adeò ut mens & corpus sibi in hac occasione mutuam serant opem. Hic enim ordo à Deo suit institutus, ut voluntares nostras motus corporis ad illas executioni mandandas apti, sequantur; utque motus corporis nostri alicujus objecti presentia in nobis mechanicè excitatos affectus animi comitetur, qui eò nos inslectat, ut velimus ea qua tunc sunt utilia corpori nostro. Hæc est impressio perpetua voluntaris Divinæ in nobis, qua certæ cuidam portioni materiæ tam arctè unimur; sique ista impressio voluntatis Divinæ per unicum cessaret momentum, ab illo ipso momento, ab illa liberaremur dependentià in qua versamur ab omnibus quæ corpori nostro contingunt mutationibus.

Quippe satis assequi non possumus quomodo nonnulli autument esse connexionem omnino necessariam inter motús spirituum & sanguinis, & commotiones mentis. Quædam bilis particulæ in cerebro vehementer moventur; ergo mentem aliqua passione agitari istamque passionem porius esse iram quàm amorem, necesse est. Quænam concipi potest analogia inter ideam vitiorum inimici cujuspiam, inter contemtûs & odii assectum, & motum corporeum partium sanguinis qui in quassam cerebri partes irrumpunt? Quis potest imaginari hos motus ab illis pendere? Unionemque duorum æquè diversorum & incompatibilium ac sunt mens & corpus, posse produci & soveri aliter quàm voluntate perpetua & omnipotenti authoris naturæ.

Qui corpora motum suum, ubi concurrunt, necessario & per se sibi invicem communicare existimant, saltem aliquid verisimile cogitant. Etenim ista opinio aliquo fundamento niti videtur. Corpora cum corporibus essentialem analogiam habere videntur: sed mentes & corpora sunt duo genera entium adeò diversa, ut qui mentis commotiones cum metibus spirituum & sanguinis necessariò conjungi arbitrantur, rem omni verisimilitudine destitutam cogitent. Certè solà experientià qua issuu unionis inter duo hæc entia apud nos conscii sumus, & solà perpetuarum Dei operationum in suas creaturas ignorantià, ad id ferimur, utunionem mentis cum corpore alii tribuamus caus e quam voluntati Divinæ.

Decidere difficile est an convenientia illa, seu connexio cogitationum mentis cum motibus corporis sit pœna peccati, an verò sit naturæ donum; nec desunt qui credant eos esse temerarios qui alterutra m istarum opinionum eligunt. Nemo est qui nesciat hominem ante

peccatum

peccatum non fuisse servum, sed assectuum suorum dominum, agitationemque sanguinis qua producuntur nullo negotio voluntate sua stitisse. Sed ægre crediderim, corpus non sollicitasse mentem primi hominis, ad corum investigationem, quæ vitæ conservationi erant idonea. Haud sacilè mihi persuaserim Adamum ante peccatum frustus visui jucundos & palato suaves non judicasse, saitem si scriptus ræ testimonio sidem adhibeam, nec possum ad id adduci ut credam economiam tam justam, tam admirabilem sensum & passionum ad corporis conservationem, esse potius naturæ corruptionem quam ipsius institutionem.

Natura equidem nune est corrupta; id extrà omne dubium est; corpus in mentem æquo vehementiùs agit, cum ipsi suas necessitares summisse repræsentare deberet; illam cyrannice habet & Deo eripit cui insolubili vinculo uniri deberet; illamque ad rerum sensibilium, quæ conservationi suæ utiles esse possunt, indagazionem perpetud appellit. Mens veluti materialis & terrestris peccato sasta ost. Analogia & unio essentialis quam cum Deo habebat interiit; scilicer Deus ab ipsa secessit, id tamen ita secit ut penitus illam non perdiderit & annihilaverit. Ab illius absentis seu remotione qui apsam in ordine conservabat innumeræ ortæ sunt inordinationes, atque ut à longioti ærumnarum nostrarum enumeratione abstineam, hominem ex quo lapsus est in omnibus partibus suis corruptum esse fateor.

Vorum enimverò lapsus iste opus Dei non destruxit; Quod Deus primum homini dedir, in eo semper agnoscitur; Et voluntas Dei immutabilis, quæ uniuscujusque rei naturam constituit, inconstantia & levitate voluntacis Adami, non suit immutata. Quiequid Deus voluntai d vult adhuc; & quia voluntas ipsius est essicax, essicit quiequid vult: Peccatum hominis equidem occasio suit istius voluntatis Divinæ, quæ constituit ordinem gratiæ; sed gratia non est contraria naturæ. Altera non destruit alteram Quia Deus adversus seipsum non pugnat, ipsum nunquam pænitet; & còm ipsius sapientia careat

limitibus, opera ipfius fine ctiam carebunt.

Igitur, voluntas Dei quæ gratiæ ordinem efficit, additur voluntati quæ efficit ordinem naturæ, ut eam reparet, non verò ut eam mutet. Nihilin Deo est præter duas illas voluntates generales: Et quicquid est benè ordinati in terris, ab alterutra harum voluntatum pendet. Passiones optimè ordinatas esse, si duntaxat considerentur relatè ad corpus, infra patebit, quamvis nos fallant in quibus dam casibus raris ex peculiaribus, quibus causa universalis mederi noluit. Concludendum igitur est passiones esse ordinis naturæ, cum non possint esse ordinis gratiæ.

Si equidem attendamus peccatum primi hominis nos auxilio Dei semper præsenti & ad nostri desensionem semper parato privasse, dicere possumus hoc sensu peccatum esse causam unionis nostræ cum rebus sensibilibus, quia peccatum à Deo nos sejunxit, per quem solume

à servitute possumus liberari.

Sed missa inquisitione primæ Pashonum nostrarum causæ, illarum extensionem, naturam, finem, ulum, vitia, & quicquid complectuntur, expendamus.

CAPVT 11.

De unione mentis cum rebus sensibilibus, vel de vi & extensione affectuum in genere.

Ui ad hujusce Operis lectionem sese accingunt si iis quæ apud leipsos sentiunt tantillum attendere vellent; non opus esset me ostendere nos ab omnibus objectis sensibilibus per dere. Hic nihil posfum dicere quod omnes fibi notum effe non fentiant, dummodo attendere velint. Quapropter de iis nihil quicquam dicere enixè optarem. Sed cum experientia mihi confet, homines sæpè ita supinè sui ip. forum oblivisci,ut ad ea quæ sentiunt nequidem animum advertant, utque corum que in mente aguntur caufam nequidem querant; haud abs re fore existimo si quædam hic prælibem quæ ipsos ed adducant ut ad ea animum advertant. Immò spero fore ut ii quibus ea quæ dicturus sum jam nota sunt hanc lectionem iniquo non ferant animo. Nam etiamfi corum quæ scimus sola repetitione non delectemur, ex corum tamen quæ & scimus & sentimus codem tempore aliquam voluptatem possumus percipere.

Spectatissima Philosophorum secta, cujus etiamnum hodie placitis chem tibi ex non pauci gloriantur, eò nos vellet adducere ut credamus felicitatem co audium nostram penes nos esse. Stoici nobis perpetuò occinunt homines à semar na fee- ipfis folis pendere debere :honoris, bonorum, amicorum, cognatorum jacturam ægrè non esse ferendam; æquam semper servandam esse mentem, & ab omni follicitudine vacuam, quicquid contingere unt, eptazt, possit. Exilium, injurias, probra, morbos,& mortem ipsam non esse enflociumi, mala, nec formidanda effe. Innumera denique nobis propinant ejusce commatis, quibus affenfum non ægre præbemus, tum quia præ fuperbià cordis nostri grand vier amamus, tum quia ratio nos docet pleraque mala quibns reaple affligimur, non posse nos dolore afficere, si

omnia in ordine starent.

Sed Deus nobis corpus dedit & per illud corpus nos omnibus fenfibilibus univit. Peccatum corpori isti nos mancipavit, & per corpus effecir ut ab omnibus sensibilibus penderemus. Hic est ordo naturæ, hæc eft Creatoris voluntas ut omnia entia quæ condidit inter se invicem connectantur. Sie nos omnibus rebus unimur, & peccatum nos mancipavit omnibus entibus, quibus Deus nos duntaxat univerat. Itaque nemo nunc est qui non uniatur & subjiciatur fimul corpori, & per corpus Parentibus, amicis, civitati, Principi, pa-

Tone beatu effezejudica nibilinvemeris, men dico quod mais f. d

gued velu.

triæ, vestimento, ædibus, agro, equo, cani, toti telluri, soli, stellis, & omnibus cælis.

Ridiculum ergo est hominibus dicere per ipsos stare, ut sint selices, sapientes, liberi; ac ipsos monere ut ægrè non ferant amicorum aut bonorum jacturam, nihil aliud est quam ipsos ridere, Quemadmodum ridiculum est homines monere ne sentiant dolorem dum vapulant, aut ne afficiantur voluptate dum sami cibo grato satisfaciunt. Ita dum Stoici nos hortantur moleste non serre patris obitum, bonorum jacturam, exilium, carcerem & similia, nec gaudere prospero rerum nostrarum successu, certe aut à ratione abludunt, aut nos rident. Nam Patriæ, bonis, cognatis, &c. unimur, unione naturali, quaeque nunc à voluntate nostra nequaquam pendet.

Fateor equidem rationem nos docere exilium à nobis tolerari debere sine mostitia; sed eadem ratione docemur nos pari debere brachium nobis truncari sine dolore. Mens est suprà corpus, & secundum rationis lumen ipsius felicitas aut infelicitas pendere non debet à corpore; verum experientia satis liquet res non se habere ut ratio nos docet eas esse debere, & adversus experientiam philosophari ridi-

culum eft.

Christiani sic non philosophantur. Dolorem esse malum non negant; fatentur iis nos non sine dolore avelli quibuscum à natura suimus uniti; & difficile esse sese à servitute liberare in quam peccatum nos conjecit. Mentem à corpore pendere contrà ordinem esse agnoscunt, sed ipsam tamen ab eo pendere norunt, ita ut non possit liberari ab ipsius imperio nisi per gratiam Jesu Christi. Sentio, inquit Paulus, legem in corpore meo adversus legem mentu mea lustantem, ac me legi peccati qua est in membris meis mancipantem. Heu me miserum! quis me liberabit de corpore mortis bujus. Gratia Dei per lessus Christiam Dominum nostrum. Filius Dei, Apostoli, & omnes veri ipsius, discipuli patientiam ante omnia commendant, quia, scilicet, ei miseriam esse perpetiendam norunt qui voluerit vitam degere sanctam. Denique veri Christiani, aut veri Philosophi nihil proferunt quod rationi & experientiæ conforme non sit. Verùm tota natura, Stoicorum opinioni, aut superbiæ indesenenter resistit.

Christiani, ut sele à servitute sua possint expedire, sibi in id incumbendum esse norunt, ut, scilicet, ab iis omnibus abstineant quibus sine voluptate potiri, & sine dolore carere, nequeunt; hac sola ratione se pacem & libertatem, gratia liberatoris, sibi partam conservare posse compertum habent, Stoici contra falsas sequendo Philosophiæ sua chimæricæ ideas, sapientiam & selicitatem sibi arrogant, & ut sint virtute præditi & servitutis immunes, sufficere credunt si de virtute

& dremuturia fæpè cogitent.

Ratione & experientia certò docemur, nulla potiori ratione nos posse vitare dolorem è punctione ortum, quam cavendo ne pungamur. Sed Stoici dicunt; punge modò, & animi mei fortitudine non secus ac Philosophia auxilio, me à corpore meo ita abstraham, ut que in illo agentur nulla me afficiant sollicitudine; dolorem non esse malum ita certo scio ut demonstrationes non sent certiores; & externo oris habitu, sirmoque totius corporis sen, Philosophia mea me in vul-

nerabilem evafife comperies.

Animus ipforum superbia firmatur : sod superbia non impedie quominus dolorem iniquo & follicito ferant animo & fint revera miferi. Itaque unio mentis cum corpore in ipfis non destruitur, nec ipforum dolor diffipatur; fed unio ipforum cum cæteris hominibus, defiderio captandæ ipforum existimationis roborata, unioni cum corpore aliquo modo reliftit; nempe, vifus fensibilis corum à quibus spectantur & quibus uniumur spirituum cursum qui dolorem comitetur fiftit, & in ipsorum facie delet impressionem quam in ea primum dolor fecerat : nam fi nemo cos intueretur fimulata illa animi constantia & libertatis species illicò evanesceret. Itaque dum Stoici unioni cum suo corpore resistunt, cateris hominibus quibus gloria defiderio uniuntut fefe eo magis mancipant: emnes igitur homines rebus fenfibilibus & natura & concupifcentia unitis effe certò conflat. Id experientia patet, quamvis ratio contrarium sentire videatur, & omnes penè hominum actiones id argumentis fenfibilibus & invictis demonstrent.

Hæc unio quæ inter omnes homines in genere deprehenditur; in omnibus tamen non æquè latè patet nec candem in omnibus habet vim. Namque, cum mentis cognitionem fequatur, dicere possumus nos actu non uniri objectis quæ non cognoscimus. Rusticus in casa gloriam Principis & Patriæ non participat, sed tantum gloriam vici sui & circumjacentium, quia cognitio ipsius longius non extenditur.

2. Unio cum objectis fensibilibus que à nobis visa sunt firmior est unione cum objectis que imaginatione tantum à nobis percepta suere, & de quibus aliquid duntakat audivimus. Sensu rebus sensibilibus arctius unimur. Nam sensus vestigia multo majora in cerebro format, & motum in mente excitat longe vehementiorem, quam simplex imaginatio.

3. Hæc unio debilior est in iis qui illam indesinenter impugnant est mentis bonis adherescant, quam in iis qui ses affectuum motibus permittunt & mancipant. Nam illa unio cupiditate augetur & ro-

boratur.

Denique varia munera obcunda, variæ conditiones, non secus ac variæ ingenii dispositiones, ingentem efficiunt disserentiam in uniome sensibili qua homines bonis rerræ adhærescumt. Magnates à plusibus pendent quam cæteri, ipsorum servitus latius paret. Exercitus Imperator omnibus militibus suis unione aliqua devincitur, quia ab omnibus militibus maximo studio colitur. In ista servitute sæpe consistit ipsus generositas. Et cupiditas sibi conciliandæ existima-

tionis apud cos omnes quosum oculos in se convertit eum sæpe ad id adigit ut alia desideria magis sensibilia aut rationi consentanea huie postponat. Circa cos qui in potestate sunt constituri, vel gratia inter populares suos valent, res non secus se habet; corum virtus ambitione sæpe sustentatur; quia amor glorize amori veritatis ut plurimum antecellit. Hie de amore glorize loquor, non ut de simplici inclinatione, sed ut de assecu; quia reverà amor ille potest esse sensibilis & cum spirituum commotionibus satis vividis & violentis sæpè conjunctus est.

Variæ ætates & varii sexûs sunt etiam causæ præcipuæ discriminis quod intercedit inter affectûs hominum. Infantes eadem non amant quæ viri aut senes, aut ea saltem non amant æquè fortiter & constanter. Mulieres soli samiliæ & viciniæ, sed viri toti patriæ adhærent; ipsorum est eam tueri; egregia munera, dignitates, imperia

adamant.

Tanta est in muneribus, & in variis hominum rebus atque conditionibus varietas, ut cam explicare nemo possit. Ingenium hominis conjugati codem modo affectum non est ac calibis. Familia cura illum fæpe totum habet. Religiofi ordinis Sectatores mente & corde aliter dispositi sunt quam mundani, & etiam quam Ecclesiasticis paucioribus uniuntur, fed iis fortius adhærent; fic in genere posiumus judicare de variis hominum fortibus; fed varia vincula fensibilia, in unoquoque individuo penè diversa explicari nequeunt, non rarò enim contingit ut homines quibuldam rebus peculiari quadam unione restringantur, quibus tamen si ipsorum conditionem respicias adstringi non deberent : sed quamvis varii virorum , ac mulierum ; senum & juvenum, divitum ac pauperum, doctorum, & indoctorum, denique variorum fexuum, & variarum ætatum, ingenii characteres possint in genere exprimi; hæc tamen iis qui in mundo vivunt, & ea quæ in eo vident tantillum attendunt, notiora funt, quam ut iis hoc volumen augeatur. Qui hæc jucunde & folide doceri cupient aperiant duntaxat oculos. Qui verò hæc græcè legere malunt, quam ex iis quæ oculis quotidie usurpant addiscere, secundum librum Rhethoricæ Aristorelis legere possunt. Istud ni fallor omnium hujusce Philosophi operum optimum est, quia ibi pauca dicit in quibus sit periculum errandi, & quia ea quæ profert probare raro nititur.

Unionem igitur illam fensibilem mentis hominum cum iis omnibus quæ ad ipsorum vitæ aut societatis cujus partem constituunt, conservationem, aliquam habeat relationem, esse divisam in diversis hominibus, manisestum est, quia, nempe, latius patet in iis qui plura cognoscunt, quibus est sors nobilior, qui munia obeunt graviora, quique imaginatione pollent secundiori, & quia arctior & sirmior est in iis qui sensibus magis addicti sunt, qui imaginationem habent vivi-

diorem,quique affectuum motus caco impetu fequuntur.

Ad modos quibus homines objectis sensibilibus uniuntur prope infinitos sæpe attendere, utilissimum est; nec potiori ratione horum idoneam cognitionem assequi possumus, quam nosmet ipsos serutando & accurate explorando. Eorum quæ apud nosmet ipsos sentimus experientia, omnes alionum hominum inclinationes, & plerosque quibus obnoxii sunt assectios certo & accurate cognoscere possumus. Si his experimentis adjungamus cognitionem variorum vinculorum peculiarium quibus quodammodo detinentur, & cognitionem judiciorum unicuique assectiu peculiarium, de quibus instra sumus acturi, faciliori forte negotio poterimus prævidere & prædicere ipsorum actiones, quam astronomi Eclipses. Quamvis enim homines sint liberi, rarò tamen libertare sua utuntur, renitentibus ipsorum

inclinationibus naturalibus & affectibus violentis.

Prinfquam huic capiti finem imponam necesse est præterea moneam hanc esse unam ex legibus unionis mentis cum corpore, ut omnes inclinationes mentis, illæ etiam quibus fertur versus bona quæ nullam ad corpus habent relationem, fint comitata, commotionibus spiritun animalium, quæ illas inclinationes reddant fensibiles: quiacum homo non fit mens pura fieri nequit ut ullam habeat inclinationem puram une admistione alicujus affectus vehementis aut temperati. Ita, amorem veritatis, justitiæ, virtutis, & Dei ipsius semper comitantur motus quidam spirituum, quibus amor ille sensibilis evadit, eth id hat modo impercepto, quia plerumque aliis sensationibus vividioribus afficimur, quemadmodum cognitionem rerum spiritualium quadam cerebri vestigia, quibus illa cognitio fit vividior, sed ut plurimum magis confusa, semper comitantur. Sæpe equidem nos imaginari non cognoscimus, eodem tempore quo veritatem aliquam abhractam concipimus, atque hujusce rei ratio hac est. Nempe, veritates illa nullas habent imagines, seu nulla vestigia à natura in eum finem instituta, ut iis veritates illæ repræsententur, & omnia vestigia quæ illas in mente excitant, nullam aliam cum iis relationem habent quam relationem ab hominum arbittio aut à casu sortuito pendentem. Nam Arithmetici,& ipfi Analystæ, qui nihil præter res abstractas contemplantur, imaginatione valde utuntur, ut mentem fuam in ideis defigant. Nota arithmetica, littera alphabethica, & alia figura quas videre aut imaginari possunt, semper alligantur ideis quas habent de rebus; quamvis veltigia quæ ex iis characteribus formantur nullam habeant ad ideas illas relationem, & eas proinde non reddant falfas aut confusas; unde fit ut notarum arithmeticarum & litterarum ulu bene inflieuto, veritares difficillimas, & fine his nunquam retegendas, retegant.

Cùm igitur idez rerum, que percipi nequeunt nist intellectu puro possint colligari cum vestigiis cerebri; cumque presentia objectorum que amamus, odio habemus, timemus inclinatione naturali possit cojungi cum motu spirituum; hinc manifesto patet eternitatis cogita-

tionem, inferm formidinem, felicitatis æternæ spem, quamvis objecta illa sensus non afficiant, posse tamen in nobis excitare assettus vehementes.

Itaque nos modo sensibili non rantum rebus omnibus uniri quæ ad vite conservationem referuntur; verum etiam rebus spiritualibus, quibus mens per se immediate unitur, disere possumus. Immò sæpe sit ur Fides, Charitas, & philautia istam unionem eum rebus spiritualibus reddant sirmiorem, unione qua omnibus sensibilibus adhærescimus. Verorum Martyrum mens Deo quam corpori suo arctius unitur, & qui salsæ Religionis, quam tamen veram existimant, tuendæ eausa moriuntur, satis ostendunt inserni terrorem in eos vehementius agere mortis sormidine. In bellis Religionis ergò susceptis, & in superstitionum propugnatione, tantus animorum æstus tantas; pertinacia utrinque erumpit; ut in iis assectum seu passionem inesse dubium non str. Immò assectus ille cæteris longè vehementior & constantior est, quia rationis specie nititur, in iis qui falluntur non secus ac in aliis.

Igitur, per affectus noftros iis omnibus unimur quæ bonum aut mahum mentis æquè ac iis quæ bonum aut malum corporis esse nobis videntur. Nihil aliquam ad nos relationem habere cognoscimus, quodnos agitare non possit. Jam autem rerum omnium quas cognoscimus
nulla est quæ ad nos aliquatenus non reseratur. Veritatibus etiam maximè abstractis aliquo modo afficimur, ubi eas cognoscimus, quoniam
illa saltem inter eas & mentem nostram est relatio quod illas cognoscimus. Nostræ sunt, ut ita dicam, quia eas cognoscimus. Quum quis
eas impugnat lædimur, si autem lædimur, certè agitamur, & sollicitudine afficimur. Itaque afsectuum imperium adeò latè patet, ur
nihil quicquam concipi possit, cujus respectu asserere possimus, omnes
homines, ab isto assectuum imperio esse liberos. Sed jam videamus
quænam sit illorum (assectuum) natura, & omnia quæ in se includunt
scrutemur.

CAPVT III.

Explicatio peculiaris omnium mutationum que menti corpori à perturbationibus seu affetibus afferuntur.

SEptem in unoquoque affectu possunt distincte observari; si ab iis excipias admirationem, quæ revera non est assectus nisi admodum impersectus.

Primum, est judicium ab intellectu latum de objecto, seu poriùs. perceptio confusa, vel distincta relationis quæ est inter objectum ali-

quod,& nos.

Secundum, est nova motus voluntatis determinatio versus illud objectum, polito quod bonum fit, vel faltem videatur. Ante illam perceptionem, motus naturalis mentis, aut erat indeterminatus, hoc eft, versus bonum in genere ferebatur, aut cognicione alius alicujus objecti specialis aliorsum determinabatur Sed statim atque mens percipit relationem istius novi objecti ad seipsam, motus ille generalis voluntatis illicò determinatur modo meneis perceptioni confenta-Mens ad illud objectum amore suo accedir, ut illud deguster, & in co bonum fuum agnoscae, fuavitatis sculu quem Autor natura in ipfa excitat ut remunerationem inclinationis ipfius versus bonum. Mud objectum bonum effe ratione quadam abstracta & qua non afficiebatur, anteà judicabat, nunc verò ipsius bonitatia convincitur sensationis efficacià; quò autem ilta sensatio efficacior est cò arctius adhæret bono quod illam produxisse ipsi videtur.

At verò, si objectum istud peculiare ut malum consideratur, vel ad id aprum natum fit ut nos aliquo bono possit privare, nulla nova accedit voluntatis motui determinatio; fed folum ipfins motus versusbonum oppositum objecto qued malum apparet augetur, illud autem motus incrementum eo majus est, quo malum formidabilius viderun Revera non odimus, nifi quia amamus, & malum quod eft extra nos, malum non judicatur, nifi relate ad bonum quo nos privat. Cum iraque malum confidererur ut privatio boni, malum fugere, nihil aliud est quam fugere privationem boni, hoc est, tendere versus bonum. Nulla igitur nova in motu naturali voluntatis accedit determinatio ad præfentiam objecti mobis displicentis, fed tantum fenfus doloris, fastidii, aut amaritudinis, quem author natura imprimit in mente ut pænam naturalem quam iph infligit quia bono privatur. * Ratio fola non fufficiebat ut mens ad bonum ferrerur. isto præterea molesto & duro sensu ipsam excitari opus erat. Itaque fus ifte non in omnibus affectibus omnes mentis motus versus bonum, nihil aliud erat pæna; sunt præter amoris motus. Sed quia variis fensationbus juxtà vafed tantum rias circumstantias quæboni perceptionem & motum mentis versus bonum comitantur, afficimur; sensationes cum mentis commotioniquia ut jam bes confundimus, & mtidem in affectibus varios motils imaginamur, dixi, Adam quot funt varize fenfationes.

admonitio quæ lam;

gnimalium, .: qui dolore

Jam autem hic observandum est dolorem esse malum reale & vequotiescun-que volebat rum, nec magis esse privationem voluptaris qu'am voluptas est privafiftere moru tio doloris; nam ingens est discrimen inter nullam sentire voluptaspirituum tem, aut sensu voluptatis privari, & dolorem actu pati. Itaque

gignebant. Ita fi dolorem fentiret illum fentiebat, quia volebat, aut potius nullum fentiebat dolorem quia nolebat fentire.

omne malum præcisè tale non est quia nos privat bono: sed tantum, at rem explicui, malum quod est extrà nos, quodque non est modus essendi qui sit in nobis. Nihilominus quia per bona & mala, vulgò intelliguntur res bonæ & malæ, non verò sensationes voluptatis & doloris, quibus potiùs velut indiciis mens discernit bonum à malo; dicere, ni fallor, possumus sine ulla æquivocatione, malum nihil aliud esse quàm privationem boni, & motum naturalem mentis, quo à malo arcetur, eundem esse cum motu quo versus bonum sertur. Etenim ommis motus naturalis cum sit impressio Authoris naturæ qui non agit nisi propter seipsum, quique nos ssectere nequit nisi versus se, verus motus mentis semper essentialiter est amor boni, & non est suga mali, nisi per accidens.

Dolor equidem potest considerari ut malum; & eo sensu motus affectuum quem excitat non est realis, etenim dolorem nemo est qui velit; ac dum positive volumus dolorem non esse, volumus positive conservationem aut persectionem entis nostri.

Tertium quod in singulis affectibus observandum venit, est sensus qui illos comitatur; sensus amoris, sensus odii, desiderii, gaudii, tristiriæ. Isti sensus semper diversi sunt in diversis affectibus.

Quartum, est nova determinatio cursus spirituum & sanguinis versus partes externas corporis & versus internas, ante perceptionem objecti quod movit affectum, spiritus animales per totum corpus diffundebantur, ut omnes iplius partes in genere conservarent, sed ad istius novi objecti præsentiam tota ista turbatur œconomia. Plerique spiritus in brachiorum, crurum, faciei, & cæterarum externarum corporis partium musculos mittuntur, ut corpus disponant accommodate ad affectum dominantem; utque habitum ejus externum componat, & motum necessarium ad acquisitionem boni, vel ad fugam mali præsentis ei subministrent. Quod si propriæ vires quantum opus est non sufficiant, iidem spiritus eo modo distribuuntur ut mechanice qualdam proferat voces, & quoldam edat clamores, utque per iplius faciem & cæteras corporis partes nescio quem externum efforment habitum quo alir eodem affectu possint agitari, quo ipse agitatur. Nam, cum homines ut & cætera animalia inter se auribus & oculis unianeur; quum quis agitatur omnes inspicientes & audientes necessario commovet, & in ipsorum imaginationem facit naturaliter impressionem qua turbantur, & ad id feruntur ut illius qui primus agitatus fuerat conservationi consulant.

Cæteri verò spiritus animales in cor, pulmones, jecur, lienem, & alia viscera cum impetu descendunt, ut has omnes partes suppetias ferre, & brevi tempore spiritus suppeditare cogant, necessarios ad conservandum corpus in actione extraordinaria in qua tum esse de-

Quintum eft commotio fenfibilis mentis quæ ifta fpirituum nec

opina inundatione agitatur. Hac sensibilis mentis commercio semper comitaturistum spirituum motum, ut quacunque corpus spettant participet; non secus ac motus spirituum excitatur in corpore statim atque mens versus aliquod objectum sertur. Chm enim mens oniatur corpori; & corpus menti; utriusque motus debent reciprocari.

Sexrum funt varii fensûs, amoris, aversationis, gaudii, desiderii, tristiriæ, nati non ea perceptione intellectuali boni aut mali, ut ir de quibus supra, sed ex variis commotionibus in cerebro ortis, spiri-

quum animalium ope.

Septimum est sensus quidam gaudii seu potius suavitatis internæ, qui mentem sistit in assectu, quique ipsi restatur ipsam in eo esse statu in quo par est esse, relatead objectum quod contemplatur. Suavitat illa interna omnes in genere assectus, qui ex perceptione mali, aquè ac qui ex perceptione boni nascuntur, tristitiam ut gaudium acqualiter comitatur. Hac suavitat omnes nostros assectus mobis essecti jucundos, coque nos impellit ut ilsassentamur, nosque permitamus. Denique hac suavitat nobis superanda est gratia suavitate, ac side se rationis gaudio. Nam, quemadmodum gaudium ex certa aut evidenti cognitione nos in optimo statu relate ad ea quae percipimus versari, semper nascitur, ita assetuum suavitat sequitur naturaliter ex sensu consulo quo credimus nos in optimo esse statu relate ad ea quae sentimus. Jam autem gaudio mentis se gratia suavitate, vincenda est salse assectuum suavitate qua bonis sensibilibus mancipamur.

Ea omnia de quibus fupra, in omnibus affettibus concurrunt, nifi quum fenfibus quibuldam confusis excitantur, & mens nullum percipit bonum aut malum ex quo possint nasci, tunc enim tria prio-

Ta in issnon occurrere paret.

Pariter hac omnia non esse libera, & in nobis sine nobis, vel etiam nobis invitis esse, ex quo peccatum irrepsit, solumque voluntaris nostra consensum à nobis revera pendere, nemo non videt. Sed hac fustus explicare, & exemplis illustrare, opera pretium vivo-

Supponamus igitur hominem quempiam contumelia actu affici, aut cumdem, quia forti & vivida, vel aliquo casa, un exempli graria, morbo, seu melancholia, agitata pollet imaginatione, in museo seclusum, in animum sibi inducere, hominem aliquem, qui de ipso sortannequidem cogisat; velle ramen ipsi nocere, ad id actu esse actinitum. Visus sensibilis, aut imaginatio relationis que est inter actiones inimicras sua consilia, prima erir causa; assettus que ille quem suppositiones, movebitur.

Immò, nequidem eum actu contumeliam pati, vel etiam eum tredere le contumelia affectum emninò necesse est, ut motus ipsus

voluntatis novam aliquam accipiat determinationem; Sufficieut intellectu puro fine ulla corporis participatione rem illam cogitet. Sedi hæc nova determinatio non esset determinatio ex assectu orta, sedi mera inclinatio debilissima & languidissima, hominem illum vehementem consiliis suis oppositionem actu experiri, aur sibi sururam imaginari supponere præstat, quam alium qui sola mente sine sensuum ac imaginationis subsidio sibi injuriam inferri putaret.

Quod secundum in istius hominis affectu considerandum venires incrementum motes voluntatis versus bonum, à cujus possessiones acceri ab inimico reali, vel imaginatio timet. Et istud incrementum eo majus est quo oppositio fortior ipsi videtur. Inimicum suum prima fronte non odie, nisi quia bonum amati, & quo amor major est, eo veliementius est odium; quia motus ipsius voluntatis in odio ambiud reveranis il est quam motus amoris, cum motus mentis versus bonum non disterat à motu quo ipsius boni privationem sugimus, ut iam dictumes.

Terrium est sensus assecui consentaneus, jam autem in hoc assecute stuest sensus odii jamentis odii jamentis odii omninò dissere à sensu amoris, id proprià experientià apud un numquemque constare debet. Mottis sunt actiones voluntatis: sensus sunt modificationes mentis. Mottis sunt actiones voluntatis: sensus sensus sunt modificationes mentis. Mottis volutatis sunt causa naturales sensus mentis, et vicissim isti sensus mentis voluntatis mottis in sua determinazione conservant, sensus odii in illo homine, est naturalis sequela mottis voluntatis, mali præsentia excitati, ac deinde motus ille à sensus causa cats est soverus.

Quod de isto homine diximus ipsi posser convenire, licet corpus non haberet. Sed quia ex duabus partibus à natura unitis constat; motés, mentis corpori, & motus corporis menti communicantur. Itaque, nova determinatio, vel incrementum motés voluntatis, nasturaliter producit novam determinationem in motu spirituum animalium, que semper diversa est in omnibus assectibus, quamvis motus mentis penè idem semper sit.

Spiritûs igitur intrachia, crura, & faciem vehementer pelluntur ut in corpore cam informent dispositionem que affectui necessario competit. Utque faciei cum aspergant habitum, camque speciem que hominem injuria la sum exprimat, relate ad omnes circumstantias injuria illata, & ad conditionem & vires la dentis & tasi. Jamanuem ista spirituum essus es vehementior, copiosior, & velocior est, quo bonum majus, opositio fortior, & cerebrum vividius affectum est.

Si igitur homo ille de quo fermo est per imaginationem tantum injuriam accipiat; aur si realis ipsi inferatur, sed levis, quæque in gentem non efficiat in cerebro commotionem; spirituum animalium estusio futura est debilis & languida, ac forte debilior quam ite disposi-

parting real of the entropy formaticates in to accommand the formation of the state of the state

tionem corporis ordinariam & naturalem possit immutare. At si injuria fit atrox, & imaginatio incalefcat, ingens in cerebro fiet commotio, & spiritus tanta vi diffundentur, ut in facie & in corpore cam speciem eamq; habitu sint formaturi qui affectui dominanti congruat, fipfi vires ad vincendum suppetant, ipsius habitus minax & ferax erit. Si debilis fit, nec malo iph ingruenti possit resistere, habitus erit humilis & supplex. Ejus gemitus & lachrymæ in adstantium, & ipfrus hoftis animum mortis mifericordia excitabunt; hoc modo auxilium obtinebit quod propriis viribus fibi ipsi ferre non valebat. At fi adstantium, & illius qui misero ifti adversatur spiritus animales & fibræ cerebri jam commota fint moth violento. ac isti motui contrario, quo menti ingignitur commiseratio gemitas illius cui injuria fuit illata, motum illum ipfi contrarium in in imico augebunt, ac nulta ipli superesset auxilii & salutis spes; si in codem habitu & sieu ipse perstaret. Verum huic malo obviam ivit natura; namque ubi ingentis alicujus boni jactura imminet, quædam rabiei, & desperationis indiciatam vivida, tamos insolentia faciei naturaliter imprimuntus, ut vehementifiimis percitos animi motibus mitigent ac veluti immobiles efficiant. Adfrectus ille terribilis & inopinatus imaginis mortis in facie istius miseri à natura depicta in ipfo inimico cuius oculos illa imago feriit fpirituum & fanguinis motum, quo ad vindictam ferebatur, fiftit. Ac co favoris & attentionis ad miseriam instanti, natura habitum humilem & summiffum iterum imprimente faciei iftius miferi. Cui jam fpes quædam affulget ob mutationem in inimici habitu & specie factum; inimici illius spiritus animales determinationem priùs impossibilem accipiunt; adeò ut infensus ille inimicus misericordiæ motos mechanice fuscipiat, quibus ipfius mens ad id naturaliter fertur, ut charitatis & mifericordie rationibus obsecundet.

Vir vehementi animi motu pereitus, cum in eerebro imaginem infortunii sui satis vividam sine ingenti spirituum copia producere &conservare non possit, nec commotionem satis violentam, ut incorpore formet habitum aut situm coactum & extraordinarium; nervi qui internis istius hominis assistici corporis partibus respondent, ad alicujus mali præsentiam commotiones & agitationes ad id necessarias recipiunt, ut per omnia vasa quæ cordi communicantur transsundant humores idoneos ad producendos spiritus quos postulat præsens animi motus. Nam spiritus essus per nervos qui ad jecur, lienem, & panereas atque omnia viscera tendunt, nervos illos exeutiunt ac commovent, ut ex iis exprimant cos humores qui in partibus illis conservant, ut machinæ corporis laboranti subve-

miant.

At si humores isti codem semper modo in corde diffluerent, parémque diversis temporibus sermentationem in co acciperent, in aftetuum motibus mutationes tam subitæ non deprehenderentur. Magistratus adspectus, exempli gratia, suriosi ad vindictam prorumpentis impetum protinus non sisteret; ipsiusque facies sanguine & spiritibus modò servens, pallida ac, præ supplicii timore, exanimata repente non seret.

Iraque, ne humores illi sanguini admixti, eodem modo semper in cor transeant, sunt nervi quidam quibus ipsius orificia circundantur, quique sese constringendo & remitten so impressone ex objecti præsentia & imaginationis vi orta, istis humoribus iter præcludunt & aperiunt Atque ne iidem humores similem diversis temporibus recipiant agitationem, similemque in corde sermentationem; asii sunt nervi qui ipsius efficiant palpitationes; cumque isti nervi in diversis spirituum motibus æqualiter non agitentur, hinc sit ut eadem vi sanguinem in arterias non pussent. Alianervi in pulmone dissus aerem in corde distribuumt, constringendo, & remittendo ramos canalis respirationi inservientis, & hoc pacto sanguimis fermentationem relate ad circumstantias assessas deminantis regunt.

Denique ut spirituum cursus accuratis & promptis regatur, sumt nervi qui arterias tam eas quæ ad eerebrum ascendunt, quam quæ sanguinem perducunt ad cæteras omnes corporis partes, circumdant. Adeò ut commotio cerebri, quæ comitatur visum inopinatum alicujus circumstantiæ, ob quam omnes assesus mutare opus est, subitò determinet cursum spirituum versus nervos quibus arteriæ illæ circumdantur, ut earum contractione præcludat transitum sanguini versus cerebrum adscendentis; ipsarumque remissione iter aperiat sanguini qui per cæteros omnes corporis

partes diffunditur.

Cùm arteriæ illæ quæ sanguinem versus cerebrum vehunt liberæ sint,& ab omni vinculo solutæ, illæverò quæ sanguinem per cæteras corporis partes dissundunt his nervis arctè constringantur, caput sanguini resertum esse debet, facies illo repleta. Sed aliqua eircumstantia immutante commotionem cerebri, quæ illam in istis nervis: esseiebat dispositionem, arteriæ sigatæ religantur, aliæ verò contra arctissime constringuntur. Kaque, caput sanguine vacuum sit, pallor saciem invadit, ac parva sanguinis copia è corde essus, quamque nervi de quibus suit mentio in illud intermittunt vitæ conservandæ gratia, in partes corporis inseriores tota penè descendit, cerebro desunt spiritus animales, ac reliquum corpus tremor & debilitas invadunt.

Ut quæ hic'à nobis dista funt sigillatim explicarentur, & probarentur, operæ pretium foret generalem Physicæ, & specialem corporis sumani cognitionem tradere. Verum illæ duæ scientiæ sunt adhuc impersessiores, quàm ut earum ope, ea quam optarem diligentia, rem explanare possim. Adde quòd si in his usterius pergerem, extrà institutum nimis divagaret; sufficit enim his ideam rudem & generalem tradeæ

te affetibus, dummodò idea illa falfa non fit,

Commoriones ille cerebri, & motus languinis & spirituum quarto occurrunt in unoquoque affectu, & quod quintum occurrit produ-

cunt, nempe commotionem lenfibilem mentis.

Statim arque spiritus animales è cerebro in reliquum corpus pelluntur, ut in eo excitent motus idoneos ad sovendum affectum, mens versus bonum perceptum pellitur; idque eò vehementiùs quo spiritus è cerebro vehementiùs egrediuntur, quia eadem commotio cere-

bri agitat mentem & spiritus animales.

Morus menits versus bonum eò vehementior est, quò boni perceprio sensibilior; & morus spirituum qui è cerebro exeunt ut per reliquum corpus distandantur, eò violentior est, quò commorio sibrarum ex impressione objecti aut ex imaginatione orta violentior est, staque cameadem ista commotio perceptionem boni reddat sensibiliorem, commotionem mentis in affectibus eadem proportione quaspirituum motus augescere necesse est.

Ista mentis commotiones ab ils qua ex intellectuali perceptione boni, de quibus jam suit sermo, immediate oriuntur, non disserunt: Tantummodo sunt vehementiores & vividiores propter unionem mentis cum corpore, & quia ista perceptio ex qua oriuntur, est sensi-

bilis.

Sextum quod occurrit, est sensus ex assectu ortus, sensus amoris, odii, gaudii, trissitie. Ab illo de quo jam loquuti sumus iste sensus non dissert; vividior est duntaxat, quia in eo producendo corpus plurimum consert. Sed semper conjungitur cum quodam sensu jucundo, quo omnes nostri assectis nobis grati essiciuntur. Atque istud, postremum est quod occurrit in unoquoque assectu, ut jam distum est.

Hujusce ultimi sensus hæc est causa; ad præsentiam objecti quod affectum mover, aut novà aliqua circumstantia eveniente, quædam spirituum animaliu pars à capite versus externas corporis partes. pellitur, ut corpuseum sortiatur habitum quem postulat affectus; & quidam ahi spiritus in cor, pulmones,& viscera cum impetu descendunt, ut inde auxilia necessaria contrahant; quod jam faris explicuimus. Jam autem, quoticscunque corpus in coeft statu inquo par. est ipsum elle, mens ob id semper maximo afficitur gaudio, contra quotiescunque corpus in statu ipsius bono & conservationi, noxio est, mens ob id maximo afficitur dolore. Itaque, cum affectuum motus. fequimur, nec spirituum cursum sistimus, quem perceptio objecti affectus efficit in corpore nostro, ut in eo constituatur statu in quo esse debet relate ad illud objectum, mens legibus naturæ fenfum illum. fuavitatis & voluptatisinterna experitur, quia corpus in eo est statu. in quoesse debet. Vice versa cum mens juxta rationis præscriptum. curlum spirituum sistit & aflectui reluctatur, ex co patitur dolorem. pro proportione mali quod inde ad corpus redundare posset.

it. but, duminedo idea illa falfa non fit.

Nam quemadmodum reflectio mentis in seipsam necessario conjungitur cum gaudio aut cum tristitia intellectus, ac deinde cum gaudio aut tristitia sensuum; quum officii sui memor & Dei præceptis morem gerens, agnoscia seesse intelle intelle sui memor & Dei præceptis morem gerens, agnoscia seesse intelle seesse sui memor seesse debet, aut quum sesse affectibus permittens conscientiæ morsibus agitatur, quibus se in permersa dispunitorie esse docetur. Ita cursus spirituum ad corporis bonum excitatus consungitur cum gaudio, aut tristitia sensibili, & deinceps gaudio aut morticia spirituali: prout cursus iste spirituum animalium cohibetur aut premoverur à voluntare.

At hocest discrimen & quidem non parvum inter gaudium spirituale quod cognitionem claram bom mentis status comitarii soler, & voluptatem sensibilem que comitatur sensum bone dispositiones corporis; quod scilicet gaudium intellectuale solidum est, parapitario, & immutabile non secus ac veritas que illud parit gaudium: cum è contrà gaudium sensibile semper conjungatur cum tristicià mentis aut cum conscientize morsu, sollicitum est; & mutabile, non secus ac assetus aut agitatio sanguinis ex qua nascitur. Denique prius maximo sensuum gaudio semper comitatur, quotiescunque nascitur ex cognitione ingentis boni quod mens possidet; posterius verò nunquam serè comitatur ullo mentis gaudio, quamvis ex magno oriatur bono, quod corpori tantum obtingit, menti verò officit.

Verum tamen est, sine gratiz JESU CHRISTI, suavitatem quam mens degustat sese permittendo assettibus, jucundiorem esse, suavitate quam experitur legibus rationis adherendo. Atque ista suavitate est origo omnium malorum ex peccato oriundorum, nosque omnes assettibus nostris manciparet, nisi Filius Det ab corum servitute nos delectatione gratize liberaret. Beenim quae hic dixi pro gaudio mentis adversus gaudium sensuum vera sunt duntantat inter Christianos, commino falsa erant in ore Senecz, Epicuri ipsius, omnium denique Philosophorum à ratione minus abludentium, quia jugum lesu Christi dulce non est nisi juqui ipsius sunt, & quia ipsius omnis nobis leve non videtur, nisi quum illud ipsius gratia nobis cum servi-

re, at in 1000is elim qui non nunqui m differi mobilque femper illated
for quartere debeness— Summulâ, ha clarà et dibindià 1000 looksture. Pervi in caudeen, fell pervin eleture. Pervi in caudeen, fell pervin eleture. Eleve in caudeen, fell pervin eleture. Eleve in caudeen, fell pervin eleture. Eleve in caudeen, fell pervin eleture d'acceptant ell resultant.

seque magna els es collòners, speciencia en est de lles estas nolmes splos seripians, dins rendebras es con al en escripial e grant nuevoccin iplica escaldismine & le ma videnore. Legos esimo en

opfinh von ünzeriogane all equirures de il miana qui a l'arin so per e longius abrupel fueles, epolasmaneres verba un bre enconant, a beci

rinkton. Comantin, sometana lormalis i glavio de comenta de la comenta de la comenta de comenta de

CAPVT IV.

Voluptates, & motûs affettuum nos in errorem aspettu boni injicere, ipsis indesinenter esse resistendum. Ratio impugnandi Libertinismum.

Uz jam de affectibus in genere exposuimus libera non sunt; funt in nobis fine nobis, solusque voluntatis assensus à nobis absolute depender. Perceptio boni naturaliter conjungitur cum motu amoris, cum fensu amoris, cum commotione cerebri, & motu spirituum, cum nova mentis commotione que auget primum amoris morum, cum novo mentis fenfu, qui auget primum amoris fenfum, ac denique cum sensu suavitatis qui mentem remuneratur, quod corpus fit in statu quo effe debet. Hæc omnia in mente & corpore aguntur naturaliter & mechanice; hoc eft, fine ulla jofius participatione, ac solus noster assensus à nobis verè dependet. Arque hie allensus nobis est moderandus, cohibendus, & ab affectuum impetu ac servitute in libertatem vindicandus. Soli Deo libertas nostra sum mittenda eft. Soli autoris nature voci, evidentie interne, & fecretis rationis exprobrationibus obsequendum est. Nunquam assentiendum est niss cum clare videmus, nos libertate nostra perperam esse usuros, nisi assentiamur. Hic præcipuus canon observandus est erroris evitandi causa.

Deus folus nobis evidenter demonstrat obsequendum esse ipsius mandatis, ipli igitur soli serviendum est. In affectuum lenociniis & blandimentis, minis & formidinibus nulla est evidentia, in iis nihil eft præter fensus confulos & obscuros quibus resistendum est. Lucem puriorem nobis affulgere, falfos affectuum splendores dislipari, ac Deum nos alloqui, expectandum eft. Intra nofmet ipfos nos colligere,ac in nobis eum qui nos nunquam diserit, nobisque semper illuc . scit quærere debemus. Summiffa, sed clara & diftinca voce loquitur; Parvum quidem, sed purum ejus lumen est. Quid parvum dico? Aquè vividum est ac purum. Quid summissam vocem loquor? eque magna est ac distincta. Sed affectus nostri nos semper extrà nosmet ipsos abripiunt, suis tenebris & tumultu impediunt quominus vocem ipsius exaudiamus, & lumen videamus. Eos etiam qui ipsum non interrogant alloquitur; ac ii etiam qui affectuum impetu longius abrepti fuere, quædam tamen verba ab ipso audiunt. Sed verba tonantia, minitantia, formidabilia, gladio des que acutiora, intimos mentis recessus penetranti, cogitationesque & motus cordis scrutanti.

fementi. Omnia enim coran iplo muda parent; net peccatorum crimina ceratre poreft; quin su iplis inche vivide exprobret. Not igitur apud nofmet iplos recipere; ot ad una accedere par est. Ipli interrogato, et audito obediendum est. Si enim iplum semper audiamus, aumquam fallemur; si ipli semper obediamus, affectuum inconstantia et miseriis, que peccarum commercii nunquam mancipabimur.

Haud arbitrandum est ut quidam præfracti ingenii homines qui sibi sapientes videntur, quos superbia ad brutorum conditionem demittic, quique din spreta lege Divina, nullam tandem aliam audiunt quam vocem turpium assetuum suorum; cum iis, inquam, hominibua camalibus arbitrandum non est, ipsos Deum sequi se voci autoris matera abedire; qui assetuum suorum mostis sequentur se secretis desideniis morem gerunt. Ii sant somme aberrant: Et in hoc ipso juxtà Divum Paulum, impietatis se idololatria, hoc est, gravissimo aom. a rum criminum, periam patiuntur. Reverà ista peena eo major est, quod com iram Divinam deberet placare, non secus ac alias peena hominibus institus; illam contrà indesimenter provocat se auger; usque addiem illum terribilem quo justa Dei ira in peccatores erumpet.

Illorum tamen ratiocinia non carent verisimilitudine; sensul communi admodum conformia effe videntur; affectuum favore adjuvantur, totaque Zenonis Philosophia ipfa infringere proculdubio nequit. Bonum amare decer, ajunt; voluptes est character quod natura bono impreffice de co charactere qui fallax effe nequir , utpote divinitàs impresso, bonum à male discernimus. Malum fugere convenit, ajune prætered; dolor of character malo proprius, & isto charactere qui fallax esse non potest, urpore à Deo impresso, malum à bono dignoscimas. Qui sese affestibus permittant voluptate, qui verò iis refiftunt moleftià & dolore afficiuntur. Ergò Author nature nos affectibus obcomperare illque nunquam refiftese vule; cum volaptas & dolor quibus ex iphus inftituto thm afficimur, iphus erga nos voluntatem fint argumenta certifima. Ergo, qui cordis defidezis implee Deurs fequitur; & qui ifti natura inflinctui, quo ad indulgendum fenfibus & affectibus ferimur , codit , iphus voci obfequitur; Sie ratiocinantur, & fefe in turpibus opinionibus confir mane; fic intimas rationis exprobrationes eludere conantur, ac Dena. in ipforum flagitiorum ponam, finit ipforfalfis hifce luminibus perfiringi & decipi. Fallacia lumina, quibus cum illuminari debement, occasionary! Sed its occasionary in carcitatem fuam nec cognoscant, nec curari cupiant. Eos Deus fonsui reprobo tradit, cosquitur scripture remittit, ut libidine sus veluti pingutfacti, Deo us-

Verum felvendus eft difficultatis nodus, Zenonis fects che il-

lum folvere non posset, abscidit, negando voluprarem esse bonum, dolorem verò esse malum, Audax essegium & Philosophorom gravitate indignum! Certe haud facile crediderim illos qui experientia convincuntur dolorem esse maximum malum, ob id sententiam esse mutaturos. Itaque Zeno totaque Ethnica Philosophia difficultatem ab Epicureis propositam solvere nequit; ad Philosophiam solidiorem

& faniorem confugiendum eft.

Volintarem elle bonam, dolorem verò malum verbin elt; volupratem & dolorem ab authore nature ufui quarundam rerum alligata fuiffe; ut judicemus an malæ fint an vero bonæ; i nos bonis femper uti, malas verò fugere, ac moths affectuiun ferè femper fequi debere. Jea omnia vera funt, fed folum corpus spettant affettibus & defideriis penè semper obtemperandum est ad corpus conservandum vitamque brutorum vitæ fimilem producendam. Sensús de affectus nobis ad corporis bonum dunta vat donantur. Volupeas fenfibilis off character quem natura alligavit ufui quarundam rerum y ur fine difficili & moletto rationis examine, iis pollimus uti ad confervationem corporis, non verò ut ipfar amaremus. Nihil chim amare debemus nife id quod certiffime sarione agnofeimus effe bonum no-Allorette tapite tatiocians non Farent versional tradine : . muit

Ratione sumus præditi , nec Des qui est bonum nostrum, acceprus effer amor ceeus, amor inftinctis, amor veluri coactus: fed amor ex liberà electione natus, amor cui previa rationis lux affuigeat , amor qui ei mentem & cor noftrum fubjiciat. Nocad ipfum amandum fert, lumine quod gratize ipfins delectationem comitatur nos docendo, ipfum effe bonum noftrum : at verò ad bonum corporis, instinctu folo & fenfu volupratis confuso duncaxar nos fert , quia bonum corporis , mentis applicatione rationisque atten-

Sed prateres, corpus noltrum not totos non componit; res eft equidem ad nos pertinens, sed fine qua, absolute loquendo, existere possumus; bonum corporis non est ergo bonum nostrum. Corpora non possum esse bonum nis corporum. Ils possumus uri ad corporis nostri utilitatem, sed ils adharescere non debemus. Mens nostra fuum etiam habet bonum, nempe bonum illud folum quod fupra ipoft, quod folum iplam confervat, quodque folum in ipsa volupratis aut doloris fenfum gignir. Etenim omnie fenfuum noftrosum objecta per se sentiri nequeunt, Deusque solus nos monet ipsa esse præfentia, fenfationibus quas nobis imprimit. Arque illud el quod Philosophi Ethnici non capiebant

: Id amare, faccor, possumus & debemus quod voluptarem in nobis parere porell ; fed ided Deum folum amare debemus; quis Deus folus poteft agere in mente noftra, nec objecta fenfibilia quicquam aliud agere pollunt quam movere organa lenluum noftrosu.

Ar, quid refert, inquies, unde oriantur ille fensationes incunde Illas degultare volo. Hem, ingrate, agnosce manum que te benis cumular. A Deo justo mercedem injustam exigis. Vis sum te mercede afficere ob crimina in ipfum perpetrata, &c co momento quo illa perpetras. Ipfius voluntate immutabili que est ordo & lex nature, uteris, ut ab illo gratias immeritas extorqueas; namque in corpore tuo dexteritate flagitios motos excitas qui ipfum ad id adigunt ut omne voluptaram genus in te producat. Sed mors istud corpus corrumper; ac Dens quemad injusta tua desideria implenda adegilti, justam suam in te convertens iram, te, sua vice, ridemarajor. Homo orogins fore vincos has evoluciari .

Dolendum quidem est possessionem boni corporis conjunctam esse cum voluptare, possessionem verò boni mentis sepè conjungi cum moleftis & dolore. Id fumme inordinationi imputari merito potest hae ratione; nempe, cum voluptas fir character bonidolor verò character mali, in amure Dei longe plus voluntatis fentire deberemus, quam in ufu rerum fenfibilium, cum Deus fit verum feu pocius unicum mentis bonum Ild fane ficaliquando futurum eft; atque ante peccatum fuiffe verifimile est; faltem hominem ante peccatum nullum in officii fui exercitio fenfiffe dolorem, conftat.

Sed Deus à nobis à primi hominis peccato recessit. Is bonum noftrum non est amplitumatura; fed gratit duntaxat; fuaviratem enim in iplius amore naturaliter non amplius fentimus, actantim abelt ut nos ad iplum amandum ferat, quin porius nos à le amovet. Si ipfum fequamur , nos repellit. Si ad ipfum currentes properemus , nos verberat : fi in co infequendo pertinaciter perstemus, nos maie excipere pergit, dolorefque vividifimos in nobis excitat. At verò pofiquam in duris & arduis virtutis femitis, nulla voluptare degustatå, nulloque alimento jucundo recreati, defessi sumus,& ad bona senfibilis nor convertimus ut its palcamur, Deus its nos veluri devincit voluptaris gustu. Nos ob id remunerari videtur quod ipfi terga damus, dum ad falfa bona transfugimus. Denique, à peccato, Deus à nobisamplius amari, stque ur unicum bonum noftrum haberi nolle viderur. Sola Mediaroris noftri Jefu Christi gratia Deum esse bonum noftrum fentimus. Cum enim voluptas fit character fentibilis boni, Deum effe bonum noftrum fentimus, quoniam, Jefu Chriftig ratil,

leaque mens bonum fuum neque vifu neque fenfu, fine gratis Jefu Christi, agnoscens , bonum corporis pro suo proprio bono accipit : illud amat, illique voluntate arctins etiam adheret, quam prima nature inflitutione adherebas. Nam cum bonum corporis folum superstiterit, quod se prabest sentiendum, in hominem vehementiùs necessario agit. Cerebrum illo vividius afficiure, ac proinde mens illud vividius sentit se imaginatur. Spiritis animales eo vehementiùs agitantur, ac ideò voluntas illud majori cum ar-

dore & voluptate amat.

Mens ante peccatum imaginem boni corporis vividiorem è cerebro poterat delere, ac voluptatem sensibilem dissipare, quæ istam imaginem comirabatur. Corpore menti submisso, mens momenti spatio poterat fistere commotionem fibrarum cerebri, & agitationem spirituum, sola officii sui consideratione. Sed post peccatum id penes ipsum amplius non est. Hæc vestigia imaginationis, hique spirituum morus non amplius pendent ab ipsa, & sequela necessaria, voluptas ordine natura alligata his vestigiis & motibus, sola cordi dominatur. Homo propriis suis viribus huic voluptati diù resistere Vid. qui su nequit, gratia fola potest illam vincere; ratio fola non valet. Quia uno verbo Deus ut Author gratiæ, seipsum solus vincere potest ut co loqu ora authorem naturæ, seu potius ipse solus potest seipsum pacare & fle-C. riji ano- authorem hattire, leu portus ipie totus

Diston nem.

Stoici qui mala ex peccato originali orta nonnifi confusè noverant, Epicureis respondere nequibant; Nam ipsorum selicitas nihil erat præter inanem ideam, com nulla fit felicitas fine voluptate, nec possent voluptatem gustare in actionibus solidæ virtutis. Quoddam equidem sentiebant gaudium virtutis suæ imaginariæ leges sequendo, quia gandium sequitur necessario & naturaliter cognitionem mentis, cum videt se esse in optimo statu in quo esse queat. Gaudium illud mentis animum ipforum ad tempus poterat fustentare, sed satis non habebat efficacitatis ut illius ope dolori resistere & voluptatem vincere possent. Secreta superbia, non verò gaudium, lætitiam quandam Philosophorum istorum vultui aspergebat; ubi verò ab hominum conspectu abierant, sapientia & virtuti prorsus valedicebant, ut Reges illi scenici, qui totam unico momento deponunt Majestatem fuam.

De Christianis qui leges Evangelii ad amussim sequentur, res seeus se habet. Ipsorum gaudium folidum elt, quia certissime norunt fe in oprimo versari statu in quo queant esse. Gaudium ipsorum ingens eft, quia bonum fide & spe degustarum, infinirum est. Nam spes ingenris boni cum ingenti gaudio semper conjungitur, & illud gaudium co vividius est quo spes firmior : quia spes firma, bonum veluti præfens imaginationi repræfentans gaudium, immò voluptatem sensibilem que boni presentiam semper comitatur, necessario parit. Ipforum gaudium nullà admifcetur follicitudine, quia promissi Dei nititur, fanguine filii ipfius confirmatur, pace interna & indicibili charitatis qua spiritus fanctus cor corum perfundit suavitate sovetur. A vero ipforum bono eos nihil separare potest, ubi illud gustant,& eo delectantur, delectatione gratia. Voluptates ex bonis corporis ortæ ils inferiores funt quas in amore Dei fentiunt. Conremtum & dolorem amant; opprobriis aluntur; & voluptas quam

in perpessionibus experiuntur, seu potius voluptas quam in Deo nancicuntur, dum cætera ut ipsi soli adhæreant derelinquunt, adeò violenta est, ut ipsos abripiat, ut novam ipsis suggerat linguam, ut que etiam in miseriis & doloribus exantlatis, Apostolorum exemplo, glorientur. At Apostoli, inquit Scriptura, è Concilio egressi sunt , gaudio pleni Act. V. 41. quòd digni judicati fuisent, qui opprobria propter Christi nomen paterentur.

Talis est dispositio verorum Christianorum, ubi veritatem desenden-

do extremis probris obnoxii facti fuere.

Cùm JESUS CHRISTUS venerit ut restitueret ordinem peccato turbatum; cùmque ordo postulet ut maxima bona cum solidissimis conjungantur voluptatibus, res sic ut dictum est maniscstò se habere debent. Sed rationi accedit experientia. Nam statim atque quis apud se tantummodò decernit omnia propter Deum derelinquere, ut plurimum voluptate aut gaudio interno afficitur, quo æque vivide sentit Deum esse ipsus bonum, ac id clare antea cognosce-

bat.

Veri Christiani nobis quotidie asserunt gaudium quod percipiunt ex eo quod Deum solum ament & colant, exprimi non posse, sanè ipsis circa ea quorum intus conscii sunt credere æquum est. Impii contrà in perpetuis versantur anxietatibus; ac ii qui inter mundum & Deum diversi aguntur, gaudium etiam justorum, & anxietates impiorum participant. Miserias suas queruntur, ac ipsorum querimonias gratis non seri credere etiam par est. Deus homines in intimo corde sauciat, cum aliud amant quam ipsum. Atque in hoc vulnete posta est vera miseria, Gaudium summum cum sibi soli adhærent, ipsorum cordibus assundit, atque in isto gaudio consistit solida felicitas. Divitiarum copia, dignitarum possessio sunt res extrà nos; non possunt nos sanare cum Deus nos lædit. Paupertas & contemtus sunt quoque extrà nos, nec possunt nos sædere, ubi Deus nos tuetur.

Ex suprà dictis patet bonum nostrum in objecto affectuum nostrorum positum non esse, ipsorum motus sequendos nobis non esse, nisi ad conservationem vitæ nostræ; voluptatem sensibilem esse respectu boni nostri, id quod sensationes nostræ sunt respectu veritatis; ac quemadmodum sensus nostri nos fallunt circa veritatem, affectus nostros nos fallere circà bonum nostrum: Delectationi gratiæ cedendum esse, quia nos cum evidentia fert ad amorem veri boni; quia secretis rationis objurgationibus obnoxia non est, ut instinctus cæcus, & voluptas consusa affectuum, & quia cum secreto gaudio statui in quo versamur maximè congruo semper conjungitur: Denique, cum Deus solus possit agere in mentem hominis, hominem non posse invenire selicitatem extrà Deum, nisi quis supponat, aut Deum inobedientiam remunerari, aut ipsum jubere id quod minus amabile est, magis taquen amari. Quod involuit contradictionem.

Tt 3

CAPVT V.

Perfectionem mentis consistere in ipsius unione cum Deo per cognitionem veritatis & per amorem virtutis, & contra ejus imperfectionem oriri ex corporis in ipsam imperio, propter inordinationem ipsius sensuum & affectuum.

Bonum mentis necessario esse aliquid spirituale vel minima animi intentione agnoscere possumus. Corpora longè inseriora sunt mente. In ipsam propriis suis viribus agere nequeunt: ei immediate uniti nequidem possum: denique per se non sunt intelligibilia. Ergo mentis bonum esse nequeunt. Contrà spiritualia sunt intelligibilia, natura sua, possum menti uniri, possum ergo esse ipsius bonum, dum sint supra ipsam. Namque ut aliquid possit esse bonum mentis, non sufficit id esse spirituale, ut est mens; oportet prætereà esse supra mentem, posse agere in eam, eandemque lumine persundere, se præmio afficere; alioqui res illa mentem nec potest persectiorem reddere, nec seliciorem, ac ideò ipsius bonum esse nequit. Ex intelligibilibus aut spiritualibus Deus solus hod modo in mentem agere potest: unde sequitur Deum solum esse, se esse posse serie posse verum bonum nostrum. Ergo nec persectiores, nec seliciores serie possumus nisi possessimone Dei.

Cognitione veritatis, & amore virtutis mentem reddi perfectiorem; & cæcitate, ac cordis corruptione fieri imperfectiorem apud
omnes in confesso est. Cognitio ergo veritatis, e amor virtutis, nihit
aliud este possum præter unionem mentis cum Deo, & quandam, ut
ita loquar, Dei possessionem: & contrà cæcitas mentis, assessium q;
depravatio nihil aliud este possum præter separationem mentis à
Deo, atque unionem mentis cum aliqua re infra ipsam posita, id est,
cum corpore, quandoquidem ea sola unione & impersecta & misera
evadere potest. Itaque cognitio veritatis, seu rerum juxta veritatem,
non dissert ab ipsius Dei cognitione; & Deum amat quicunque virtutem amat, vel res prout sunt amore dignæ seu juxta virtutis leges di-

ligit.

Mens veluti fita est inter Deum & corpora, inter bonum & malum, inter lucem & tenebras, inter ea quibus in ordine continetur, vel extra ordinem abducitur, inter ea denique quorum opere persecta ac felix & ea quorum ope impersecta ac misera evadere potest. Quum veriratem aliquam retegit, aut res ut in se sunt videt; illas in ideis Dei videt, hoc est, visu claro & distincto ejus rei que in Deo est,

qu' istæ representantur ideæ. Namq;, ut jam dictum est, mens humana non includit in se persectiones aut ideas omnium entium quæ videre potest: non est ens universale. Itaque in se non videt res à se distinctas, seipsam consulendo non eruditur & illuminatur; sibi ipsi enim non est persectio & lumen: hoc lumine immenso veritatis internæ indiget ut illuminetur. Itaque cum cognoscit veritatem Deo unitur, ipsumque

aliquo modo cognoscit & possidet.

Sed mens quæ veritatem cognoscit non modò dici porest cognoscere Deum qui ipsam in se includit; dici etiam potest aliquatenus cognoscere res ut eas Deus cognoscit. Ac revera mens illa diversas rerum relationes cognoscit, Deus pariter: Illas cognoscit in perceptione seu in contemplatione perfectionum Divinarum, nec etiam alio modo cognoscuntur à Deo. Deus enim nec sentit nec imaginatur: In se ut in mundo intelligibili videt mundum materialem & sensibilem quem creavit. De mente quæ veritatem cognoscit res eodem se habet modo. Illam nec sentit nec imaginatur : sensationes & phantasmata nihil menti nifi fallas repræfentant relationes: & quicunque veritatem affequitur illam affequi nequit nisi in mundo intelligibili cui unitur, & in quo Deus ipfe illam videt, namque ifte mundus marerialis & fensibilis non est intelligibilis per se. Mens igitur videt in lumine Dei, sicut Deus ipse, quæcunque clare vider; quamvis illa non videar nisi modo valde imperfecto; & in hoc modo quo Deus illa videt longe diverso. Itaque cum mens veritatem videt non modo unitur Deo, ipsumque possidet, verum etiam aliquo sensu videt veritatem, codem modo quo Deus.

Pariter quum amamus secundum virtutis leges; Deum amamus. Nam quum amamus secundum istas leges; impresso amoris quam Deus in corde nostro ut versus ipsum convertamur indefinenter producit à libero arbitrio non dessectitur, net in philautiam transmutatur. Mens rum libere duntaxat sequitur impressonem ipsi à Deo datam; cum autem Deus ipsi nullam det impressonem qua versus ipsum non tendat, quoniam propter se solum agere potest; amare juxta le-

ges virtutis idem effe ac amare Deum, evidenter patet.

ouspine lei

Sed id non modò est amare Deum, est prætered amare, ut D eus amattopera sua non amat nisi quia aliquam habét analogiam cum perfectionibus suis; & illa amat juxta proportionem relationis quam habent cum istis persectionibus. Denique idem amor est quo Deus amat seipsum & omnia quæ secit. Amare secundum leges virtutis, est Deum unicè amare; ipsum in omnibus amare, ac res amare prout sonitatem & persectiones Dei participant, hoc est, ipsas amare prout sunt amabiles, uno verbo est amare per impressionem ejus dem amoris quo Deus seipsum amat; namque amore quo Deus seipsum amat, & omnia relatè ad se, movemur, quum amanus ut par est. Tune igitur amanus ut Deus amat.

Igitur, omnem perfectionem nostram à cognitione veritatis & legitimo virtutis amore orixi evidens est; cum ista veritatis cognitio,
istéque virtutis amor ex unione nostra cum Deo ordinarie sequantur,
iptiusque Dei possessionem nobis concilient, quantum id seri potest
in hac vità. Ex cæcitate mentis, vice versa, & cordis corruptione
oritur tota impersectio nostra; atque hæc duo ex unione mentis nostrae
cum corpore oriuntur, ut id in multis locis ostendi, ubi demonstravi
nos nunquam veritatem cognoscere, verumque bonum amare, dum
sequimur sensum, imaginationis, & assectuum nostrorum impressiones.

Hæc sunt evidentia. Homines tamen qui entis sui perfectionem omnes ardenter cupiunt, unionem cum Deo augere non satagunt, &c ad unionem cum rebus sensibilibus sovendam & augendam perpetud adlaborant. Tanti mali causa nunquam satis explicari potest.

Possessio boni duo effecta in ipsius possessore naturaliter edere debet, ipsum nempe perfectiorem, & eodem tempore feliciorem reddere. Sed id non semper evenit. Fateor equidem mentem non posfe actu aliquod bonum possidere, quin actu fiat perfectior ; sed porest quandoqueactu possidere aliquod bonum, nec tamen esse actu felicior. Qui veritatem melius cognoscunt, & bona amabiliora magis amant, semper actu perfectiores sunt iis qui in cæcitate & corruptione versantur, sed non semper actu sunt seliciores: De malo res eodem se haber modo; imperfectum, simul & infelicem reddere debet : sed quamvis homines semper reddat imperfectiores; ipsos tamen non semper reddit infeliciores; aut illos non reddit infelices ea proportione qua illos reddit imperfectos. Virtus fæpè dura eft & amara, vitium verò dulce & jucundum. Ac probi potifimum fide & spe verè felices funt, dum mali voluptatibus ex deliciis actu utuntur. Id equidem fic se habere non deberet, fic tamen se habet. Illud malum à peccato ortum est, ut dixi in capite præcedenti. Atque istud pon modò totius cordis noltri pravitatis, veròm etiam cacitatis & ignorantiz mentis nostræ præcipus causa est.

Hæc inordinatio imaginationi nostræ persuadet corpora posse esse bonum mentis, nam voluptas, ut sepe dixi, est character aut indicium sensibile boni. Jam autem ex omnibus voluptatibus quibus hic in terris patimur maximè sensibiles illa sunt quas per corpora percipere existimamus. Ergò sine magno examine corpora esse posse, autetiam actu esse bonum nostrum judicamus. Adversus nautura instinctum obniti, & argumentis à sensu deductis resistere difficillimum est. Id nequidem mentem nostram subit. De inordinatione ex peccato orta neutiquam cogitamus. Corpora non posse agere in mentem nisi ut causa occasionales mentem non posse immediate aut per se aliquid corporei possidere, nec ulli objecto uniri, nisi per ipsius cognitionem & amorem. Deum solum supra insam esse, ipsamque

ipsamque ab eo duntaxat sensationibus voluptatis, aut doloris remunerari, aut puniri, illuminari & moveri, uno verbo affici posse, quocunque tandem sit modo, non attendimus. Ista veritates quamquam ingeniis attentis evidentissima, ad nos convincendos eandem vim non habent, ac fallax impressionis sensibilis experientia.

Quum aliquid ut nostri partem, aut qu'um nos ut partem istius reà consideramus; tum unionem nostram cum illà re bonum nostrum esse judicamus; illam amore prosequimur, & amor iste eò major est quò res cui nos utporè, unitos consideramus, nobis videtur pars præstantior totius quod cum ipsa constituimus, Jam autem duo sunt argumenta quibus rem esse partem nostri persuademur: instinctus

à sensu ortus; & evidentia rationis.

Sensus instinctu mentem meam corpori meo uniri, aut corpus meum constituere alteram partem entis mei persuadeor; illud evidentià mihi non constat. Id lumine rationis non cognosco; sed dolore, aut voluptate quam fentio, dum objecta me feriunt, manus mea pungitur; & ex punctione dolorem parior; ergo manus mea entis mei partem constituit. Vestis mea laceratur, & ex laceratione nihil patior, ergo vestis mea non est pars mei capilli mei fine dolore mihi abscinduntur, licet cum dolore vellantur; id Philosophos tenet ambiguos; quid decidant nesciunt. Sed ex ipsorum circa id dubio hiquet, etiam sapientissimos instinctu sensus potius quam lumine rationis judicare hæc vel illa efficere aut non efficere partem sui. Si enim hac de re per rationis evidentiam & lumen judicarent, nullo negotio cognoscerent mentem & corpus elle duo genera entis omninò opposita; mentem corpori non posse uniri per se; sed sola unione quam habemus cum Deo, mentem lædi cum corpus percutitur, ut alibi dixi. Itaque, solo instinctu sensus corpus nostrum, & omnia sensibilia quibus unimur, ur partes nostri consideramus, hoc est ut partes illius quod in nobis cogitat, & sentit : quia reverà id quod non existit per evidentiam rationis agnosci nequit, cum evidentia veritatem solam videat.

At de rebus intelligibilibus res plane secus se haber; nam lumine rationis agnoscimus relationem quam habemus cum ipsis. Clare mentis visu nos Deo uniri, modo longe strictiori, & magis essentiali quam corporibus, sine Deo nos nihil esse, nihil posse, nihil cognoscere, nihil sentire; ipsum esse totum quod sumus, nosque cum ipso, si id ita dici possit, partem perquam minimam duntaxat constituere percipimus. Lumen rationis innumera nobis proponit motiva ad Deum unice amandum, & corpora spernenda, utpote indigna amore nostro. Sed unionem nostram cum Deo naturaliter non sentimus. Instinctu sensus Deum esse nobis instar omnium non cognoscimus, nisi per gratiam Jesu Christi, quæ in quibusdam hunc sensum pro-

Vn

ducit, ut illo possint faciliùs vincere sensum contrarium, quo corporibus uniuntur. Namque Deus ut author nature mentes sert ad sui amorem lumine rationis, non verò instinctûs cognitione. Ac verisimile est ipsum duntaxat ex quo peccatum irrepsit addidisse, quasi authorem gratiæ, instinctum lumini, quia lumen, utpote nunc debilissimum ad Deum nos serre nequit, & quia voluptatis, aut instinctûs contrarii impetu perpetuò debilitatur & inessicax redditur.

Nos igitur Deo & mundo intelligibili quem inse includit uniri mentis lumine cognoscimus: at corpori nostro, ac per corpus nostrum mundo materiali & sensibili quem Deus creavit nos uniri sensu convincimur. Sed quia perceptiones ex sensibus ortæ, sunt vividiores, esseciores, frequentiores, & diutiùs durant, quàm perceptiones ex lumine rationis ortæ; sensationes nostras nos agitare, & amorem nostrum erga omnia sensibilia excitare, lumina verò rationis dissipari, ac nullo in nobis erga veritatem ingenito ardore evanescere, non mirum

Non pauci equidem Deum esse verum ipsorum bonum persuasum habent, ipsum amant ut totum ipsoru, & unionem suam cum ipso augere & roborare enixè cupiunt. Sed pauci admodum funt, quibus notum sit, nos per cognitionem veritatis Deo uniri unione naturali; veras rerum ideas contemplando, nos aliquo modo Deum possidere; & perceptiones istas abstractas quarundam veritatum generalium & immutabilium, quibus veritates speciales nituntur, esse conatús mentis quæ Deo adhærescit, & a corporibus recedit. Meraphysica, Mathematicæ puræ, & omnes scientiæ universales, quibus scientiæ speciales fundantur & includuntur, ut ens universale includit omnia entia specialia, omnibus penè hominibus, probis æquè ac iis qui nullo ducuntur veritatis amore, futiles videntur. Adeò ut applicationem ad istas scientias este purissimam, & perfectissimam applicationem mentis ad Deum, vix dicere ausim, & in contemplatione mundi intelligibilis qui ipfarum objectum constituit, Deum ipfum cognoscere & producere mundum istum sensibilem, à quo corpora accipiunt vitam, utex altero mentes alimentum recipiunt.

Qui sensuum impressiones, & affectuum motus duntaxat sequuntur, veritatem non possunt degustare, quia iis illa non adblanditus. Probi verò qui assectibus perpetuò oblustantur, illis, salsa bona sibi esserentibus, semper non resistunt, cum veritatem ipsorum oculis subducunt, aut illam ipsis despicabilem præbent: Quia probi esse possumus, quamvis valde eruditi & perspicaces non simus. Ut Deo accepti simus necesse non est accurate scire, sensus nostros, in aginationem, & assection nobis semper res aliter repræsentare quam revera sunt: Etenim Jesum Christum, nec Apostolos à multis erroribus, quos Cartessus circa hanc materiam retexit, nos expedire vo-

luissenon patet.

Inter fidem, & intelligentiam, Evangelium & Philosophiam, mul-

tum interest discriminis. Crassislimi homines fidei capaces sunt, quamvis paucillimi puræ cognitionis veritatum evidentium fint capaces. Fides Deum simplicibus repræsentat ut Creatorem cæli & terræ; atque id sufficit ut ad ipsum amandum & colendum ferantur. Ratio illum non modo considerat in operibus suis; erat enim id quod eft, antequam mundum creaffet; illum in seipso contemplari conatur, aut per ingentem illam, & vastam ideam Entis infinite perfecti quam in se includit. Filius Dei, qui est sapientia Patris, aut veritas æterna, humanam induit naturam, & factus est sensibilis, ut hominibus carnalibus & crassis innotesceret. Illos instituere voluit per id quod ipsos occœcabat, scilicet per sensus ad ipsum amandum ferre, & à bonis fensibilibus avertere ipsos voluit, per res ipsas quibus mancipabantur. Cum stultis acturus, quadam stultitiæ specie, ut eos redderet sapientes usus est. Itaque probi, ac qui majore præditi sunt fide non semper majori præditi sunt intelligentia. Deum per fidem cognoscere ipsumque auxilio gratiæ amare poslunt, quamvis ipsum omnia in omnibus, & totum in ipsis non intelligant, ut id Philosophi intelligere valent, & quamvis non cogitent cognitionem abstractam veritatis elle unionem cum Deo. Mirum igitur non est tam paucos in id incumbere ut suam unionem naturalem cum Deo per veritatis cognitionem augeant; cum ad id adversus sensuum & affectuum impressiones pugnandum sit, modo longe diverso ab eo quo Viri piissimi adversus sensus & affectus pugnare solent. Nam probissimi viri, sensus & affectus eo modo eile fallaces quo explicuimus libris præcedentibus, non semper persuadentur.

Solæ sensationes aut cogitationes quarum corpus particepsest, immediate gignunt affectus, quia sola fibrarum cerebri commotio excitat aliquam agitationem specialem in spiritibus animalibus. Itaque, folæ sensum perceptiones nos convincunt modo sensibili, nos quibusdam rebus uniri erga quas istæ perceptiones sensibiles amorem in Jam autem unionem quam habemus cum Deo,dum nobis excitant. veritatem cognoscimus, sensu non percipimus; immò de ipso nequidem cogitamus, nam in nobis modo ita arcano & impercepto in est & operatur, ut illum nequaquam deprehendamus. Unio igitur quam naturaliter cum Deo habemus amorem nostrum erga ipsum non excitat. Sed de unione quam habemus, cum rebus sensibilibus res secus se habet. Omnes sensationes nostræ istam nobis probant unionem. Corpora quum in nobis agunt visum nostrum feriunt; iplorum actio nihil habet occulti. Immò corpus nostrum nobis propiùs adest mente, illudque ut potiorem nostri partem consideramus: Itaque unio quam cum corpore nostro habemus, & per corpus nostru cum omnibus objectis sensibilibus excitat in nobis amorem violentum, quo ista unio augetur, & à rebus nobis longe inferioribus de-

pendentes efficimur.

CAPVT VI.

De erroribus generalioribus affectuum, Quadam exempla specialia afferuntur.

Mnes errores speciales in quos circa bonum ab affectibus nostris injicimur, retegere; amores immoderatos, & inordinatos impugnare; cordis integritatem restituere & mores regere, Ethicæ est. Sed propositum nostrum præcipue postulat ut mentem dirigamus, & causas errorum nostrorum circa veritatem patesaciamus. Mentem solam considerandam habemus, si verò obiter de corde agamus, id sit quia cor menti dominatur. Veritatem in seipsa sine ulla relatione ad nos quærimus, & relationem quam habet nobifcum confideramus, quia illa relatio efficit ut philautia illam (veritatem) nobis abscondat, & dissimulet. Nam de omnibus juxta affectus nostros judicamus, ac per consequens in omnibus fallimur : quippe judicia affectuum eum veritate nunquam conveniunt.

Id nos docet D. Bernardus his verbis. Amor ficut odium, veritatis Join 5:30. judicium nescit. Vu judicium veritatis andire ? Sient audio, sie judico : nou ficusedi , non ficut amo , non ficut timeo. Est judicium edit, ut illud : Nos legem habemus & secundum legem nostram debet mori. Eft & timeris, Joan. 11. 48. ut illud : Si dimittimus eum venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Indicium vere amoris , ut David de filio parricida. Parcite, inquit, puero Absalom: Bernard. De grad. bumilitatis. Amorem & odium sequendo falsò semper judicamus; purum veritatis lumen nos solum illuminat; distinctam nostri omnium Magistri vocem audiendo, duntaxat solida ferre possumus judicia; dummodò de iis tantum quæ nos docet, ac prout docet, judicomus. Sicut audio, judico. Sed quo pacto nos decipiant affectus, videamus, ut iis resistere facilius pollimus.

Affectus tantam cum fenfibus habent relationem, ut quomodo ili in errorem nos injiciant, post ea quæ de his Primo Libro diximus, explicare, difficile non fit. Generales enim affectuum errores, gene-

ratibus sensuum erroribus plane similes sunt.

Errores sensum, ut primo Libro diximus, ex eo potissimum in genere oriuntur, quod objectis externis, aut corpori nostro tribuimus sensationes menti soli proprias, quod colores superficiei corposum alligamus; lucem, sonos, odores in aere diffundi credimus :quedque titillationem & dolorem in partibus corporis nostri, quibus mutationes quædam per motum corporum obviorum contingunt, inesse exiltimamus.

De affectibus idem penè ferendum est judicium. Omnes cordis nostri dispositiones, bonitatem, lenitatem, malignitatem, asperitatem nostram, omnesque animi affectus, objectis quæ ipsos movent aut movere videntur imprudenter tribuimus, Objectum quod in nobis aliquem affectum excitat, id quod in nobis excitat, dum de illo cogitamus, in se includere aliquo modo nobis videtur; quemadmodum objecta sensibilia sensationes quas in nobis præsentia suà excitant, in se includere videntur. Quum aliquem amamus, ad id naturaliter ferimur ut credamus nos etiam ab ipfo amari ; ipfumque nobis nocere aut desideriis obstare velle ægre possumus suspicari. At fi odium amori succedat, illum hominem erga nos benevolo animo ferri credere non possumus: omnes ipsius actiones in maiam partem accipimus. Ab ipso nobis perpetuò cavemus, quamquam aut de nobis ne quidem cogitat, aut nobis prodesse duntaxat intendit. Omnes denique cordis nostri dispositiones, illi immeritò tribuimus à quo in nobis excitatur affectus quipiam; non secus ac sensuum objectis omnes mentis sensationes imprudenter affingimus.

Prætereà eâdem ratione quâ omnes homines iisdem ac nos afficisensationibus eorundem objectorum occasione, existimamus; eadem pariter ratione, omnes homines iisdem ac nos moveri assectibus obeassem res credimus. Quod amamus ab aliis etiamamari, quod desideramus ab aliis desiderari, arbitramur. Atque hine oriuntur invidiæ, secreta odia; si bonum quod prosequimur à multis totum possideri nequeat; Nam si multi illud indivisum possidere queant, ut summum bonum, scientiam, virtutem, &c. res secus se habet. Eadem etiam quæ nos, ab aliis odio haberi, resugi, & timeri credimus; atque hine mutuæ uniones, conspirationes arcanæ, aut manisestæ, secundum naturam & statum rei exosæ, quia hoc pasto è miseriis emer-

gere confidimus.

Igitur, objectis affectuum commotiones quas in nobis edunt tribuimus, & alios homines acquandoque etiam bruta iis etiam agitari censemus, sed prætereà causam affectuum quæ sæpè imaginaria est,

realiter in aliquo objecto esse, temerarie judicamus.

Quum aliquem vehementi prosequimur amore, omnia in ipso amore digna judicamus. Si sit ore contorto id venustatis aliquid habere nobis videtur; ipsius desormitas non displicet; motus irregulares & gestûs malè compositios stl, aut saltem naturæ accommodati videntur, si nunquam loquitur, sapit. Si semper, mirisco præditus est ingenio; si de rebus omnibus, est ad omnia paratus; si alios dum loquuntur perpetuò interrumpat, id ipsius ingenii vivacitati imputabitur. Si primas ubique tenere ambiat, primo loco dignus est. Sic assectus omnia amicorum vitia tegit & incrustat, mediocresque virtutes extollit.

At fiejusmodi amicitia sanguinis & spirituum animalium agita-

tione, ut cæteri affectus, duntaxat freta, deficientibus spiritibus refrigescat, aut si aliquis alius affectus interveniens sycophantæ alicujus maledicentia cerebri dispositionem immutet; tùm odium amori succedens imaginationem nostram ita inslectet, ut in objecto affectus nostri omnia sibi repræsentet vitia quæ legitimam parere possunt aversationem. In eodem homine dispositiones videbimus sis quæ in ipso anteà videramus prorsus contrarias. Ipsum amasse nos pudebit: ac affectus nunc dominans sibi ipsi patrocinabitur, & affectum priorem ridiculum reddet.

Affectuum imperium, & injustitia ulteriùs longè excedunt, assectus pracipuum objectum suum nobis non modò sucant ac ipsi veluti pallium obducunt, sed omnia etiam quæ cum ipso aliquam habent relationem. Non solum omnes amicorum assectiones amore dignas nobis inducunt, sed etiam plerasque assectiones quas in amicorum amicis deprehendimus. Ulteriùs etiam progrediuntur in iis qui imaginatione vastà & vividà pollent. Ipsorum enim assection in mentem potiuntur imperio, ut ipsius limites designare dissicile sit.

Ex his tot errores, præjudicia, injustitiæ oriuntur, ut omnem numerum excedant. Pleræque veritates seu potius errores, qui in quibusdam locis, temporibus, societatibus, familiis vigent, ex iis generalibus & fœcun dis ducuntur principiis. Quod in Hispania verum est, in Gallia falsum habetur. Quod Parissis admittitur, Romæ rejicitur, quod apud Franciscanos certum est, apud Dominicanos damnatur ut error, & vice versa. Dominicani à D. Thomæ partibus stant, quare verò? Quia Sanctus ille Doctor ex ipsorum ordine erat. Hi verò Scoti doctrinam amplectuntur, quia Scotus erat Franciscanus.

Conc. Angl. Spelmann. ann 1287.

Sunt etiam veritates & errores quorundam temporum. Ante bis mille annos terra movebatur; hactenus immobilis manserat; jam denuò moveri incipit. Aristotelis libri olim cremati fuere; & Concilium Provinciale à Papa probatum iplius Phylicam doceri prudentissime interdixerat. Abhinc omnium admirationem movit. Nunc contemtui effe incipit. In scholis opiniones nunc admittuntur quæ ut hæreses olim repudiatæ fuerunt , & qui illas defendebant ut hæretici a nonnullis Episcopis excommunicati. Quia cum ex affectibus, partium ftudia oriantur, hinc nascuntur ejusmodi veritates aut errores æque instabiles ac causa à ma nascuntur. Exempli gratià homines per se sunt adiaphori circa stabilitatem terræ, & formam corporeitatis; at vero ipforum circa iltas opiniones adiaphoria definit, ubi ab iis quos odio habent defenduntur. Itaque odium confuso quodam pietatis fensu admixtum ac veluti fotum, zelum temerarium parit, qui paulatim effervescens, eventus illos producit qui hominibus stupendi non videntur nifi diu postquam evenerunt.

Affectum eò usque extendi vix credibile est; sed affectusad ea

omnia extendi, quibus ipsis potest satisfieri, sciendum est. Aman toti populo Judæo forsan nen succensebat, verum quia Mardechæus, gente Judæus, ipsum nen salutat, totam gentem Judæam perdere

decernit; ut ultio fit memorabilior.

Litigatores de fundo quopiam litigant. Uç lis dirimeretur, titulos suos duntaxat proferre, & id solum quod ad rem pertinet, causaque prodesse valet, dicere deberent; attamen sese mutuò maledictis lacessere, sibi invicem contradicere, querelas & accusationes inutiles
movere, ac litem innumeris rebus adventitiis, ac ut ajunt, accessoriis quæ summam rei consundunt intermiscere non desinunt: omnes
denique assectus æquè laté patent ac acies ingenii eorum qui ipsis moventur. Quippe, nihil ad objectum assectuum aliquam habere relationem existimamus, ad quod protinus motus assectuum illorum non

extendatur,idque hoc modo.

Objectorum vestigia inter se invicem in cerebro ita colligantur, ut cursus spirituum aliquod ex illis vestigiis excitare nequeant, quin multa eodem tempore aperiantur. Præcipua igitur idea rei de qua cogitamus necessario cunjungitur cum pluribus ideis adventitiis, quæ eò magis augentur, quo spirituum animalium impressio violentior est. Jam autem ista spirituum impressio non potest quin sit violenta in affectibus, quia affectus in cerebrum affatim & magno impetu perpetuò mittunt spiritus ad id aptos ut vestigia idearum quæ objectum suum repræsentant conserventur. Itaque motus amoris & odii non modò extenditur ad præcipuum objectum affectus, sed ctiam ad ea omnia quæ cum illo objecto aliquam relationem habere videntur. Quia motus affectu excitatus sequitur perceptionem mentis; quemadmodum motus spirituum animalium in cerebro sequitur vestigia cerebri, tum ea quæ ideam præcipuam objectu affectus excitant, tum alia quæ ad illud referuntur.

Homines igitur iram & odium tam longe ferre, & actiones tam ridiculas & stupendas patrare, mirum non est. Horum omnium essectuum ratio quædam est specialis; etsi illam non co-gnoscimus. Ipsorum ideæ adventitiæ seu accessoriæ nostris semper similes non sunt; ipsasque cognoscere nequimus. Itaque semper

quædam est ratio, ob quam ita absurde agere nobis videntur.

CAPVT VII.

De affectibus speciatim, & primò de admiratione pravis ipsus effectis.

DE affectibus in genere hactenus duntaxat actum est, sed inde consequentias speciales elicere non est difficile, dummodò ad ea quæ in nobis aguntur, & ad cæterorum hominum actiones, animus advertatur. Quippe hoc pacto uno intuitu plures retegentur veritates, quæ nonnisi longo temporis spatio possent explicari. Sed homines intra seipsos tam rarò se recipiunt, ac id tantopere resugiunt, ut in specialem hic explicationem descendere operæ pretium

lit, ad inforum attentionem excitandam.

Dum notimet ipsos palpamus, ac percutimus sensu destiruti penè nobis videmur. Verùm cùm ab aliis duntaxat tangimur, satis vividè assicimur, ut attentio nostra excitetur. Uno verbo, nosmet ipsos non titillamus, id nequidem mentem nostram subit, ac forsan frustrà tentaretur. Res eodem sermè modo se habet de mente. Mens seipsam explorare ac serutari non aggreditur, ejusmodi serutinium ipsi displicet & fastidium parit, ac omnes mentis proprietates & assectiones non agnoscit & sentit nisubi ab aliis monetur & excitatur. Itaque ut nonnullis, cognitio sui facilior sat, assectiones meliùs sunt explicandi, ut ipsos tangendo & movendo, omnes mentis assectiones meliùs doceri possint.

Eos tamen qui infrà dicenda legent monitos velim, ne mirentur, fi iis quæ fum dicturus semper non afficiantur, nec se affectibus & erroribus de quibus loquar obnoxios agnoscant, quippe omnes affectus

speciales iidem semper non funt in omnibus hominibus.

Omnes homines easdem habent inclinationes naturales, quæ nullam ad corpus relationem habent. Easdem etiam omnes habent quæ ad corpus reseruntur, quum benè dispositum est. Sed varia corporum temperamenta ipsorumque frequentes mutationes infinitam in affectibus specialibus varietatem pariunt: quod si varietati constitutionis corporum addatur diversitas objectorum quæ in cos qui eadem non obeunt munera, vitamque codem modo non instituunt suam, impressiones planè diversas agunt; evidenter patebit, homines iissem rebus æqualiter non affici. Itaque maximum esset erroris periculum, si quid alii sentire debeant, per id quod nos sentimus, semper judicaremus.

Haud credo me hallucinari, dum assero omnes homines velle esse beatos. beatos. Certò enim mihi constat Sinentes & Tartaros; Angelos, & ipsos Dæmonas, omnes denique spirits felicitatem optare. Immò notum est mihi nullam unquam mentemà Deo creari posse sine illo desiderio. Id me non docuit experientia: Nec Sinensem nec Tartarum unquàm vidi. Id mihi conscientia intùs non testatur; interno enim illo conscientiæ testimonio tantùm comperio me velle esse beatum. Deus solus potest me convincere cæteros omnes homines Angelos, & Dæmones velle esse felices. Ipse solus potest me certiorem facere, mentem à se nunquam creatum iri quæ erga felicitatem sit adiaphora. Quis enim præter ipsum positive docere me posser ea quæ facit, aut etiam quæ cogitat? Quia verò nunquàm me sallere potest, quæ ipse me docet in dubium revocare nequeo. Certò igitur scio omnes homines velle esse selle sels felices, quia ista inclinatio naturalis est, nec pendet à torpore.

De specialibus affectibus res eodem modo non se habet. Si musicam, choream, venationem præ cæteris adamo, si saporibus dulcibus, aut acutis delector, hinc quicquam certi circa cæteros homines
concludere non mihi licet. Voluptas sanè dulcis & grata est omnibus hominibus, sed omnes ex iisdem rebus non percipiunt voluptatem. Amor voluptatis est inclinatio naturalis, nec pendet à corpore:
igitur communis est omnibus hominibus. Sed musica, venationis,
aut saltationis amor, non est generalis; quia dispositio corporis à quo
pendet cùm sit diversa in omnibus hominibus, omnes affectûs qui ab

eo pendent iidem semper non funt.

Affectûs generales, ut desiderium, gaudium & tristitia, inter inclinationes naturales & affectûs seu passiones speciales medium locum obtinent, generales sunt non secus ac inclinationes, sed æquè vehementes non sunt; quia causa ex quâ oriuntur & soventur æqualiter non agit in omnibus. In gradibus agitationis spirituum animalium, in ipsorum copia & paucitate, soliditate aut tenuitate, & in relatione

fibrarum cum his spiritibus varietas est infinita.

Iraque sæpe contingit ut de quibusdam affectibus specialibus loquendo alios nequaquam, ac ut ita dicamin nulla mentis parte tangas; at verò si semel de affectibus specialibus loquendo illos tetigeris, tum vehementer moventur. De affectibus generalibus, inclinationibus res plane secus se habet, dum enim de illis loqueris, omnes quidem afficiuntur, sed modo debilissimo, ac veluti impercepto. Hæc præmitto, ne quis de sententiæ meæ veritate judicet, per ea quæ dictorum meorum occasione jam sensit, aut imposterum ex dicendis sentiet, sed considerando naturam affectuum de quibus sermo est.

Si de omnibus affectibus specialibus agere aggrederemur aut si illos per objecta quibus excitantur distingueremus, nullus esset dicendi finis, & eadem semper dicenda recurrerent; tum quia affectuum objecta sunt infinita, tum etiam quia de eodem aroumento semper ageretur. Speciales ergà Poefin, Historiam, Mathematicas Disciplinas, Venationem, Saltationem, affectus, nihil sunt præter eundem affectum generalem. Quippe, exempli gratia, desiderii, aut gaudii affectus circa omnia quæ nobis arrident inter se non disserunt, quam-

vis singula objecta quæ arrident inter se discrepent.

Numerus igitur affectuum non est multiplicandus, juxta numerum objectorum quæ insinita propemodum sunt; sed duntaxat juxta præcipuas relationes quas nobiscum habere possunt. Atque hoc pacto patebit amorem & odium este principia omnium affectuum; ab illis alios non gigni affectus generales quam desiderium, gaudium, & tristitiams affectus speciales ex his tribus primitivis derivari; ac eo magis este complexos, quò idea principalis boni aut mali quæ excitantur majori numero idearum adventitiarum, vel quò bonum & malum pluribus circunstantiis ad nos relativis comitatur; ut inserius explicabitur.

Si ea quæ de idearum connexione dicta funt in memoriam revocentur, & attendamus in vehementibus affectibus spiritus animales utpote valde agitatos, excitare in cerebro omnia vestigia quæ cum objecto quo exagitamur relationem habent. Facile agnoscemus varios & multiformes esse affectus quæ nomine peculiari & proprio

carent, ac proinde explicari nequeunt.

Si affectus primitivi, ex quorum combinatione alii gignuntur, magis & minus recipere nequirent, omnium affectuum numerus nullo negotio determinaretur. Sed numerus affectuum ex aliorum combinatione ortus infinitus effe neceffariò debet; quippe cùm idem affectus innumeros habeat gradus, sese cum aliis jungendo, potest
combinari innumeris diversis modis. Adeò ut duos fortè nunquàm
reperias, homines eodem affectu motos; si per eundem affectum intelligas omnium motuum æqualium & sensationum similium quæ in
nobis excitantur, occasione alicujus objecti, connexionem.

Sed magis & minus cum non mutent speciem, numerus affectuum infinitus dici nequit, quia circumftantiæ, quæ bonum & malum comitantur non sunt infinitæ. Sed ad affectuum specialium explicatio-

nem deveniamus.

Quum primum quid videmus, aut, jam multoties visum denuò cernimus, aliis indutum circumstantiis, tum obstupescimus, & rem illam miramur. Itaque nova idea, vel nova connexio pristinarum idearum affectum imperfectum in nobis gignit, qui omnium primus est, quemque admirationem vocamus. Istum affectum imperfectum dico, quia idea, aut sensu boni non excitatur.

Cerebro tum in quibusdam locis agitato, ubi nunquam suerat agitatum, aut modo plane novo & insolenti, mens agitatione illa vehementer afficitur, ac proinde istius objecti novitati enixe incumbit: eadem ratione qua simplex titillatio in planta podum, novitate potiùs quam vehementia impressionis excitat in mente sensationem maxime vividam. Musta adhuc sunt causa cur mens rebus novis adjungatur qua quando de inclinationibus naturalibus actum suit, explicui. Mens hic duntaxat consideratur relate ad corpus, & secundú illam relationem, commotio spirituum est causa naturalis ipsius applicationis ad res novas.

In admiratione, qua tali, res non considerantur nisiut in se sunt, vel prout nobis videntur: illas nec relate ad nos, nec ut bonas, aut malas, consideramus. Atque hanc ob causam spiritus in musculos non distunduntur, ut in corpore dispositionem forment aptam ad prosequendum bonum, vel sugiendum malum, nec nervos, ad cor, aut viscera pertinentes agitant, ut sanguinis fermentationem & motum accelerent, aut morentur; ut sieri solet in cæteris affectibus. Omnes spiritus versus cerebrum tendunt ut in eo forment imaginem vividam & distinstam objecti quod stupesecit, ut illud mens contempletur, & agnoscat: sed reliquum corpus veluti immobile & in eodem situ remanet. Sicut nulla est in mente commotio, nullus pariter est in corpore motus.

Si magna nobis videntur quæ miramur, admirationem semper sequitur existimatio, & nonnunquam veneratio. At contra si parva videntur, admirationem semper sequitur contemtus & sæpenumero

faltidium.

Magnitudinis idea, ingentem excitat in cerebro spirituum motum; & vestigium quo repræsentatur diutissime conservatur. Ingens pariter spirituum motus magnitudinis ideam in mente excitat, ipsamque istius ideæ contemplationi diu applicat.

Parvitatis idea parvum in cerebro excitat spirituum motum, & vestigium quo representatur diù non durat, Exiguus spirituum motus, parvitatis ideam etiam in mente excitat ac mens istius ideae contemplationi tantisper appellitur. Hac attentione dignissima sunt.

Quum nosmet ipsos consideramus, aut aliquid nobis unitum, admiratio nostra nunquam subsistit in nobis sine aliquo affectu. Sed agitatio nostra est in sola mente, & in spiritibus qui ad cor deferuntur; cum enim nullum bonum sit prosequendum, aut malum sugiendum, spiritus in musculos non dissunduntur ut corpus ad aliquam actionem

disponant.

Consideratio perfectionis entis nostri, aut alicujus rei quæ ad illam perfectionem pertineat, superbiam, aut nostri existimationem, aliorum contemtum, gaudium, & quosdam alios affectus naturaliter parit, propriæ nostræ magnitudinis contemplatio, impaparian gignit. Roboris nostri cognitio generostatem, aut audaciam, & consideratio alius cujuspiam prærogativæ, alium affectum, superbiæ quam proximum, producet.

Contrà verò consideratio alicujus imperfectionis entis nostri, aut

Xx 2

alicujus rei ad nos pertinentis, humilitatem, nostri contemtum, ergă alios venerationem, tristitiam, & alios quosdam affectus movet. Parvitatis nostræ cognitio humilitatem, debilitatis conscientia, timiditatem, & alicujus vitii nobis innaticonsideratio alium producet assectum, humilitati valde propinquum. Sed ista humilitas non secus ac superbia, propriè loquendo, nec vitium, nec virtus est. Utrumque nihil aliud est præter assectus; aut commotiones involuntarias, societati civili tamen utilissimas; immò in quibusdam casibus ad vitæ, aut

bonorum confervationem omninò necessarias.

Humilitas, exempli gratià, & timiditas necessarie sunt, immò istam mentis dispositionem habitu modesto & venerabundo, testari necesse est, ubi adstamus coram viro nobili, vel seroci, & potenti: nam penè semperutile est bono corporis, ut imaginatio deprimatur ad conspectum magnitudinis sensibilis, ac summissonis & internæ venerationis, externa præbeat testimonia. Verùm id sit naturæ ductu, & mechanicè, sine ulla voluntatis participatione; immò sæpè ipsà reluctante. Ipsa bruta, exempli gratià canes, quibus necesse est cos quibus cum vivunt demulcere, machinam ut plurimum ita habent dispositam, ut eum induant habitum externum, qui relatè ad eos quibus circumdantur sit consentaneus: id enim ad illorum conservationem planè necessumest. Si verò aves aut quædam alia animalia dispositionem corporis aptam non habeant ad inducendum illum habitum; id sit quia non opus est, ut eos pacent quorum iram sugà vitare possum, aut quibus ad vitæ conservationem non indigent.

Nunquam satis attendere possumes omnes affectus in nobis, præsentia alicujus rei extrà nos positæ, excitatos, in sacie nostra imprimere mechanice habitum affectui consentaneum, hoc est, habitum,
qui impressione sua, omnes adstantes mechanice disponat ad affectus
& motus utiles societati. Ipsa admiratio, quum in nobis duntaxat
excitatur, visu alicujus rei quæ sit extrà nos, quamque alii possint
considerare, in facie nostra producit habitum qui in aliis admirationem mechanice imprimit; & in ipsorum cerebro ita agit, ut spiritus
in eo contenti, in musculos saciei mittantur, ut in eo habitum nostro

smilem forment.

Ista affectuum mentis & motuum spirituum communicatio animalium ut homines, inter se uniantur relatè ad bonum, & malum, utque sibi invicem prorsus similes siant, non modò dispositione mentis,
verum etiam situ corporis, eò major est, & facilius deprehendi potest,
quò affectus sunt vehementiores quia tum spiritus animales velocius
agitantur. Jam autem id sic se habere debet, quia quum bona &
mala sunt majora & propinquiora, iis animus magis appellendus est,
ac homines arctius inter se uniri debent, ut illa vel prosequi, vel sugere queant. Ubi verò affectus sunt moderati, ut solet esse admiratio, vix modo sensibili communicantur; nec habitum quo commu-

nicari solent, pene imprimunt. Quia nihil est quod urgeat, iptos in aliorum imaginationem impetum facere, & à negotiis istorum affectuum consideratione forsan utilioribus dimovere, necesse non est.

Hac affectuum nottrorum œconomià, & corporis dispositione relate ad ob ecta quibus circumcingimur, mirabilius nihil ett. Quicquid in nobis mechanice agitur sapientia authoris nostri dignissimum est. Cumque Deus affectuum quibus agitamur eo sine nos reddiderit capaces, ut præcipue cum rebus omnibus sensibilibus nos uniret, ad societatis & entis nostri sensibilis conservationem, ipsius hac in re consilium, tam sidelem, & accuratam sortitur executionem ut operis istius artem & varia quibus construitur organa saris & mirari non possimus.

Attamen affectus nostri & omnia illa vincula impercepta, quibus cum rebus omnibus nobis circumjacentibus unimur, nostra culpa sæpè fiunt errorum & peccatorum causæ. Affectibus enim nøn utimur ut par est: omnia ipsis permittimus nec vel limites quibus à nobis circumscribi debent novimus. Unde sit ut affectus per se debilissimi qualis est admiratio, nos sæpe tamen injiciant in errorem. Rem

aliquot exemplis illustro.

Quum homines, ac ii præcipue quibus est imaginatio vast a, sese considerant per illam partem quæ ipsis præstantior videtur, tum ipsi fibimet valde arrident & internus ille applausus augescit, quotiescunque sese comparant cum aliis quorum imaginatio minus agitatur. Præterea tot hominum admirationem movent, & tam pauci sunt qui ipsis cum successu & approbatione resistant, (quis enim unquam rationi, coram homine, imaginatione forti, & vivida prædito plaudere aggrediatur?) Denique in auditorum facie, habitus summissionis & venerationis ita fenfibilis, & indicia admirationis ita manifesta formantur, quotiescunque novum aliquod proferunt verbum, ut seipfos etiam mirentur, & imaginatio quæ ipforum prærogativas auget, ipfis maximam fui existimationem injiciat. Si enim hominem aftectu aliquo permotum videre non possimus, quin ipsius affectus impressionem in nobis recipiamus, ipsiufque fententiam amplectamur; quomodo fieri posset ut qui ingenti admiratorum cohorte stipantur, affectum philautiæ tam fuaviter indulgentem, non induerent?

Jam autem existimatio illa, qua homines imaginatione forti & vivida præditi sese virtutes suas prosequuntur, ipsorum animum inslat, & habitum ita imperiosum imprimit, ut de omnibus decidere audeant. Alios nonnisi aspernabundi audiunt: ipsis cavillando duntaxat respondent: nihil nisi relatè ad se cogitant. Et mentis attentionem, veritati inveniendæ adeò necessariam, veluti servitutem quandam habentes, quicquam amplius discendi prorsus incapaces sunt. Superbia, ignorantia, & cæcitas una semper procedunt.

Homines illi qui ingenii fortitudinem affectant, vel potius homines vani. & superbi, veritatis discipuli esse nolunt, apud seipsos se non recipiunt nisi ut sese contemplentur, & admirentur. Itaq; qui superbis resistit, in ipsorum tenebris equidem sucet, sed tenebræ non discutiuntur.

Contrà, quædam est dispositio in spiritibus animalibus & sanguine, quæ nos nimis dejicit efficitque ut de nobis humiliùs æquo sentiamus. Inopia, tarditas, & tenuitas spirituum animalium, conjuncta cum crassitudine fibrarum cerebri imaginationem nostram efficiunt debilem, & languentem. Atque istius debiliratis & languoris imaginationis nostræ cognitio confusa nos in quandam adducit hu-

militatem vitiosam, quæ animi dejectio dici potest.

Omnes homines veritatis capaces funt, fed eum qui folus ipfos eam docere potelt, non adeunt. Superbi ad feipsos sese convertunt, aliosque audire recusant; & humiles illi falso sic dicti ad superbos confugiunt, ac fese illorum decisionibus mancipant. Utrique, homines duntaxat audiunt. Ingenium superborum fermentationi fanguinis, hoc est propriæ imaginationi morem gerit. Ingenium falforum humilium dominanti superborum habitui cedit. Et fic utrique vanitati & mendacio mancipantur. Superbus dives est & potens, ingenti stipatur famulantium caterva, & magnitudinem suam juxtà potentiam, divitias, & dignitates quibus suprà alios eminet metitur; Humilis verò, falsò sic dictus, eodem quidem spiritu ducitur, fed quoniam, mifer est, egenus, debilis, & languidus, se nihil esse arbitratur, quia nihil possidet. Attamen divitiæ, dignitates, & cætera ejulmodi externa, nobis sunt merè accidentalia; in his nequaquam consistir essentia nostra; ac tantum abest ut copia sanguinis & spirituum, imaginationis vigor & impetus, ad veritatem nos ducant, quin contrà ab ea nullà alià re magis abducimur. Ingenia obtufa,ut ita loquar, frigida, & languida, veritates solidislimas & abstrusssiimas melius apprehendere & veritatem ipsos in intimo rationis recessu docentem filentibus affectibus facilius audire poffunt; fed ipfius verbis attentionem præbere nequeunt. Sine ullo sensibili fulgore, & fummissa voce loquitur, jam verò illi solo tumultu excitantur. Id folum quod micat, magnumque, & magnificum fensuum judicio videtur ipsos convincere potest. Splendore ipsos perstringente gaudent. Philosophos phantasmata & somnia ipsis obtrudentes, ac Pseudoprophetarum exemplo falsò gloriantes se à veritate eruditos fuisse, ipsi veritati reapse loquenti, anteponunt. Ante quater mille annos superbia ingenii humani ipis non renuentibus illudit: immo istius superbiæ mendacia tanquam traditiones Sanctas & Divinas venerantur & conservant. Deum veritatis ab ipsis discessifie diceres : de ipfo non amplius cogitant; ipfum non amplius confulunt: non amplius meditantur, suamque pigritiam & socordiam falsis humilitatis speciebus tegunt.

Veritatem propriis viribus nostris nos non posse deprehendere equidem concedo: sed, Deo nos illuminante, id possumus quod omnium omnino hominum auxilio fieri unquam nequiret. Immò qui veritatem certius cognovere, illam nos docere non possunt, nisi eum interrogemus, quem ipfi interrogavere, ac nifi pariter attentioni nostræ respondeat. Hominibus igitur credendum non est, quia ipsi loquuti funt, nam omnis homo fallax est; sed quia Deus qui fallere unquam nequit, nos alloquutus est, ipsum indefinenter interrogare debemus. Iis qui aures duntaxat alloquuntur, corpus solum instituunt, & in solam imaginationem agunt credere non debemus. eum qui mentem alloquitur, rationem instituit, ac in intimo hominis interni penetrans, ipsum illuminare, & corroborare potest adversus hominem externum & sensibilem, à quo perpetuò decipitur attentè auscultare debemus. Hæc utpote maxima animi attentione digna sepius repeto. Deus solus colendus est. Ipse solus lumen nobis esfundere potest, ut folus etiam potest voluptates in nobis excitare.

In spiritibus animalibus, & in reliquo corpore, quædam nonnunquam inest dispositio qua ad venationem, choream, cursum, & in genere ad omnia exercitia, in quibus corporis robur & dexteritas exeruntur, excitamur. Hæc dispositio juvenibus ac ijs præcipuè quorum corpus nondùm omnino formatum est, inesse solet Pueri in eodem loco perstare diu nequeunt, in perpetua versantur actione, quum indoli suæ sese permittunt. Cùm ipforum musculi persectum nondum attigerint robur, nec sint omninò conformati; Deus utpote Author naturæ voluptates mentis corporis bono adtemperans, essicit ut exercitiis corporeis delectentur ad corroborandum corpus. Itaque, dum carnes & sibræ nervorum adhuc molles sunt, viæ per quas spiritus animales necessario emitti debent ad producendos quos-libet motus sternuntur & conservantur, nullique coacervantur humores quibus istæ viæ præcludantur, vel quorum putresactione pars ali-

Plerique juvenes corporis sui dispositionem consus quodam modo sentiunt, ac ideò ipsius robur & agilitatem cum voluptate vident. Sese dum, ipsius motus moderari, aut illud novo quodam modo movere possunt, demirantur. Ab alijs spectari & laudem accipere gestiunt. Atque hoc pacto amorem suum erga omnia corporis exercitia sovent & adaugent; ac iste amor inter præcipuas ignorantiæ & serocitatis hominum causas ultimum non obtinet locum. Præterquam quod enim multum temporis in ejusmodi exercitijs teritur, infrequens ac penè nullus rationis usus efficit, ut pars præcipua cerebri, in cujus stexilitate consistit vis & vivatitas ingenij, instexilis prorsus sat, & spiritus animales facile non dissundantur in cerebrum modo idoneo ad excitandas retum quarumlibet cogitationes, prout

cafus postulat.

qua corrumpatur.

Hinc fit ut plerique rebus bellicis occupati, & nobiles, omnis attentionis incapaces sint. De omnibus persunctorie ac leviter ratiocinantur. Ac si ipsis quod audire recusant oggerere audeas, quid
sint responsuri neutiquam cogitant, sed ipsorum spiritus animales
in musculos quibus brachium attollitur sensim feruntur. Ac penè
incogitantes, aliquo ictà vel gestà minaci respondent. Quia spiritus
verbis que proseruntur agitati, in loca exercitio magis trita tranfeunt. Et quia corporis sui robur sensu cognoscunt in hisce petulantibus agendi modis confirmantur; actitantiumque habitus summissus dicam, venerabundus ipsi, inspirat ausaciam ineptias
superbè & serociter proserendi. Immò segregia quædam esse loquutos arbitrantur, quia præ prudentia, & timore ab alijs non suerunt explosi.

Cuipiam studio incumbere, aut scientiam aliquam actu prosteri nemo potest, quin id cognoscat; Nullus se Authorem, vel Doctorem esse, immemor seri potest. Verum cognitio & recordatio ista in multorum animo tot vitia gignit, ut ipsis utile soret si titulis quibus gloriantur destituerentur. Quia in titulo illo seu, ut ajunt, qualitate maximum sui decus constituunt, illam semper cum voluptate considerant; illiusque alios mira cum solertia commonesaciunt, ac propter illam sibi jus arrogant de omnibus sine examine judicandi. Si quis imprudens ipsis audeat obniti, tum lenitatem & charitatem præ se ferentes, quid sint, in memoriam revocare conantur, ac sibi decidendi jus esse insinuant. At si deinde quis adeo sit audax ut ipsis obsistere pergat, nec sit quid respondeant, tum palam saciunt & quid

de fe, & quid de illis qui ipsis præfracte resistunt, cogitent.

Sensus internus seu conscientia alicujus prærogativæ animum semper instare solet. Eques generoso insidens equo, & armatus, cui sanguis & spiritûs affatim suppetunt, nihil non potest aggredi. Hæc dispositio generosum & audacem ipsum efficit. De viro literarum studijs addicto, cujus ingenium cordis superbia corruptum suit, res non secus se habet, adversus veritatem strenuus & audax evadit. Illam quandoque nondum cognitam temerarie impugnat interdum verò illam agnitam prodit, ac sala eruditione fretus, affirmativam, aut negativam desendere semper paratus est, prout spiritu contradictionis movetur.

De ijs qui eruditionis fastum non assectant res aliter se habet; De rebus non decidunt. Rarò loquuntur, nisi ubi casus & res necessario postulat. Ac sæpè contingit ut taceant etiam quum loqui deberent. Famam istam, & characteres eruditionis externos, quibus plerique ad id adiguntur ut loquantur quid dicant nescij, sustinendos non habert. Tacere ipsis licet at doctos silere pudet. Norunt enim se contintui suturos esse si sileant, etiam ubi ipsis non est quod dicanti

dicant; ac contemtum sæpè evitaturos, licet meras proferant inep-

tias, dummodò illas modo scientifico proferant.

Quod homines cogitandi capaces efficit, id ipsum illos veritatis capaces reddit. Atqui nec honoribus, nec opibus, nec dignitatibus, nec falsa eruditione, homines cogitandi capaces fiunt, fed natura fua. Ad cogitandum aptinatifunt, quia ad veritatem possidendam destinati fuere. Immò prospera corporis valetudine bene cogitandi capaces non efficiuntur; id duntaxat potest efficere, ut ad id tanto non fit obstaculo quam adversa valetudo. Corpore nostro ad sentiendum & imaginandum aliquomodo adjuvamur, ad cogitandum nequaquam. Quamvis enim fine auxilio corporis non possimus meditando figere ac determinare ideas nostras, adversus impetum perpetuum sensuum & affectuum, quibus ideæ nostræ indesinenter turbantur & delentur, quia nunc corpus vincere pequimus nisi corporis ope; attamen corpus mentem illuminare, ac in ipså intelligentiam producere non poile evidens est: Omnis enim idea quâ veritas retegitur à veritate ipsa procedit. Quicquid mens accipit à corpore, corporis usu duntaxat inservit, ac dum sese versus phantasmata converit, nihil præter illusiones & phantasmata videt; hoc, est res ut in se sunt non videt, sed tantum relate ad corpus.

Si idea magnitudinis aut parvitatis secundum quam nosmet ipsos consideramus, errandi occasionem sæpè nobis præbeat, idea quam de rebus extrà nos politis, quæque aliqua relatione ad nos pertinent, habemus, leviorem non efficit impressionem. Ideam magnitudinis, ingenti spirituum motû semper comitatam este, ingentemque motum cum idea magnitudinis semper conjunctum esse, ac contra ideam parvitatis exiguum spirituum motum semper excitare, parvumque motum spirituum cum parvitatis idea conjungi mox vidimus. Ex hoc principio colligere est, ea quæ in nobis ingentes excitant spirituum motus; majori cum magnitudine, hoc est, majori cum vi, realitate, perfectione apparere debere, quam cætera; namque hæc omnia & multa alia intelligo per magnitudinem. Itaque bona fenfibilia majora & solidiora nobis videri debent, ijs quæ sensûs non feriunt, si de eorum soliditate per motum spirituum, non verò per puram veritatis ideam, judicemus. Ædes superbæ, magnifica Ministrorum cohors, ampla supellex, munera egregia, dignitates, divitiæ plus realitatis & magnitudinis habere videntur, quam virtus, &

justiria.

Ubi visu mentis claro virtutem cum divitijs conferimus, tum illis virtutem anteponimus. At verò ubi solis oculis & imaginatione utimur, ac de rebus, spirituum commotione duntaxat, judicamus, tum preculdubio divitiæ virtuti à nobis præferuntur.

Hoc adducti principio, spiritualia quæ sub sensus non cadunt, nihil penè esse, autumamus: ideas mentis nostræ objectis quæ illis repræsentantur inferiores esse; in aere minus esse realitatis & substantiæ, quàm in metallis, in aqua quàm in glacie: spatia à terra usque ad firmamentum esse vacua, aut corpora, quæ in illis continentur spatiis, tantum non habere realitatis & solidiratis quàm Solem & Stellas. Denique omnes in quos circa rerum naturam incidimus errores, ex hoc

principio ducuntur.

Cum ingens spirituum motus; ac ideò vehemens affectus semper comitetur ideam magnitudinis sensibilem; Parvus verò spirituum motus, ac proinde debilis affectus ideam pariter parvitatis sensibilem fequatur, hinc fit ut enixe incumbamus & nimium temporis infumamus studio eorum omnium quæ ideam sensibilem magnitudinis in nobis excitant, ea verò omnia negligamus quæ ideam sensibilem parvitatis in nobis duntaxat gignunt. Ingentia, exempli gratia, illa corpora capitibus nostris imminentia, altas ab omni tempore in animos ediderunt impressiones : Propter ideam sensibilem ipsorum magnitudinis & splendoris prima fronte adorara fuere; Quædam ingenia audaciora ipforum motus examinaverunt, & hinc factum est illa aftra plurimorum in omnibus fæculis autstudium, aut venerationem moverint. Immò non immeritò forsan crederemus, vanum illorum influxuum metum, quo adhuc astrologi & pusillanimi percelluntur, effe speciem quandam adorationis, quam imaginatio serviliter demissa præstat idez magnitudinis que corpora celestia repræfentat.

At verò corpus humanum Jove, Saturno, & cæteris omnibus Planetis longe mirabilius & præftantius, vix notum est. Idea sensibilis partium carnis dissetæ, nihil magni præ se sert, immò horrorem quendam & sastidium parit; hinc sit ut ab aliquot duntaxat annis, Anatomia virorum cordatorum applicatione digna habeatur. Principes & Reges Astronomiæ Studio gloriati sunt. Astrorum magnitudo cum ipsorum dignitatis magnitudine consonare ipsis videbatur, At non credam ullos Principes unquam fuisse qui Anatomiam callere, & cor vel cerebrum peritè dissecare, gloriæ duxerint. De multis alijs scientijs idem esto judicium.

Rasa & extraordinaria motûs vehementiores & fensibiliores in spiritibus excitant, quam res quas quotidie oculis nostris usurpamus: Illa miramur, ac per consequens aliquam magnitudinis ideam ijs alligamus, & sic assectus existimationis & venerationis in animos injiciunt. Atque id multorum rationem evertit. Quamplurimi tanta ducuntur veneratione & euriositate erga antiqua, extranea, rara, & extraordinaria, ut ipsorum mens ijs sese quasi mancipet, namque mens de ijs quæ veneratur judicare; aut sese supra illa erigere non audet.

Veritati equidem magnopere non officit studium nonnullorumerga numismata, arma, & vestimenta priscorum aut Sinensium, & Barbarorum, Veteris Romæ Chorographiam, aut iter à Tomquin ad Nanquin ducens, cognoscere plane inutile non est, quamvis utilius sit viam qua Parisijs ad S. Germain, aut Versailles, itur, callere. Denique nemini vitio vertere licet, quòd nonnulli veram bellorum inter Græcos & Persas, aut Tartaros & Sinenses historiam addiscere velint, ac Thucididem & Xenophontem aut quemlibet alium exosculentur. At stupidam antiquitatis admirationem rationi dominari; ingenio suo uti ad examinandas veterum sententias nesas esse ac eos qui illarum opinionum falsitatem deprehendunt & demonstrant haberi superbos & temerarios; illud est quod viri cordati ferre nullatenus possunt.

Veritas omnis est temporis. Si Aristoteles quasdam veritates retexit, quidni eriam hodie, retegi poterunt. Istius Authoris opiniones rationibus quæ nunc possint admitti sunt probandæ; namque si opinione sistæ, Aristotelis ætate sanæ erant, sanæ pariter nunc este debent. Veritates naturæ authoritatibus humanis probare ridiculum est. Quid circa nonnullas quæstiones senserit Aristoteles forsan hoc pasto probari poterit; at verò ij opera miserè abutuntur qui Aristotelem, aut quemlibet alium Authorem assiduè legendo eo tantum consilio desudant, ut illius opiniones tantummodò historicè addis-

cant, illasque alios doceant.

Quis non stupeat videndo, quasdam Universitates ad Veritatis investigationem & defensionem duntaxat institutas, in quasdam sectas evasisse, & quorundam hominum sententijs gloriari, iisque præfracte adhærescere? Quis ab ira temperaret legendo libros à Philosophis & Medicis quotidie in lucem editos, in quibus loca Authorum
ita frequenter citantur, ut eos potius diceres esse Theologorum & Canonistarum scripta, quam tractatus Physici aut Medici? Quis enim
placita Aristotelis, Platonis, Epicuri, aut cujuslibet alius Philosophi
rationi & experientiæ anteponi ægre non ferret.

Attamen qui sic se gerunt ob istam agendi rationem forsan ipsi obstupesierent; nisi ipsorum interesset ad eum modum se gerere, hocest, nisi adversus veritatem quæ sola esset retinenda, pugnarent. Verùm admiratio qua veterum deliria prosequuntur ijs salsum adversus veritates recens retectas zelum inspirat: Illas quamquam sibi non notas exsibilant & impugnant; ac vi imaginationis sectatores & admi-

ratores in eadem ferunt judicia.

Cùm de veritatibus recens inventis duntaxat judicent ex ipsarum inventoribus, isti verò inventores ij saltem quorum conspectu & samiliaritate usi sunt, cum præ se non ferant extraordinarium habitum quem imaginatio authoribus antiquis alligavit, illos magnisacere nequeunt. Idea enim hominum nostri sæculi, ut pote cum motibus extraordinarijs & sensibilibus non conjuncta, contemtum duntaxat apud vulgus excitat.

Yy 2

Pictores & Sculptores, Philotophos anticuos ut cæteros homines nunquam exhibent? ipsos cum prætumido capite, larga & elata fronte, barba oblonga & venerabili depingunt; Id satis arguit vulgus hominum hanc de illis sibi essormare ideam: namque Pictores motus naturales imaginationis, pingendo, sequuntur. Iraque Antiqui ut homines extraordinarij considerari solent: At contra imaginatio homines sæculi nostri ijs sepræsentat similes quos quot die videmus; adeò ut cum nullum in spiritibus excitet motum extraordinarium, in

mente nil nisi contemtum pariat.

Cartesium vidi, ajebat quidam inter Doctos istos qui solam demirantur antiquitatem, cum ipso multa habui colloquia; erat equidem vir probus, ingenio præditus, at in ipso nihil extraordinarij à me unquam fuit observatum. Scilicet, homo iste Cartesij Philosophiam parvi pendebat, quia cum illius Authore per aliquot horas consabulatus, nihil magni & extraordinarij, quod imaginationem exagitaret in externo ipsius habitu observaverat. Immo rationibus istius Philosophi difficilioribus satis se respondisse arbitrabatur, si audenter diceret, istum Philosophum sibi olim notum suisse. Utinam ejusmodi homines Aristotelem qualis reapse erat dum in terris degebat videre, & cum ipso per aliquot horas sermones conserere possent, dummodò ipsos non Græcè, sed Gallicè alloqueretur, nomenque suum ipsis non declararet, nisi postquàm judicium tulissent.

Quæ novitatis characterem præ se serunt, sive in se nova sint, seve in novo ordine aut novo sitû constituta, nos vehementer agitant; namque cerebrum movent in lociseò sensibilioribus, quo cursui spirituum minus obnoxij sunt. Ijs quæ sensibilem gerunt magnitudinis characterem vehementer quoque agitamur; namque ingentem spirituum motum in nobis excitant. Sed quæ simul magnitudinis, & novitatis habent indicia non modo nos agitant, violentis commo-

tionibus nos commovent, rapiunt, & perstringunt.

Qui, exempli gratia, nihil nisi paradoxa proferunt admirationem apud ingenia debilia sibi conciliànt; quæcunque enim dicunt novitatis habent characterem. Qui nonnisi sententiosè loquuntur, & elegantibus, politis, ac magnificis loquendi formulis duntaxat utuntur, venerationem sibi conciliant, quippe magnum quid proferre videntur. Qui vero sublime novo, magnum extraordinario adjungunt, licèt meras essutirent ineptias, vulgus tamen hominum proculdubio rapient, & obstupesacient. Magnifica ista verborum moles, infani Declamatorum sulgores, ingenio debiles penè semper perstringunt. In ipsorum imaginationem tam vividè & altè agunt, ut stupidi, & attoniti, potentiam illam qua dejiciuntur & occacantur, summà prosequantur veneratione, & sensationes consusas, ut veritates claras admirentur.

CAPVT VIII.

Trastatur eadem materia. De resto admirationis, & ceterorum affectuum usu.

E X omnibus affectibus duo consequentur effecta valde memorabilia; mentem scilicet applicant, & cor devincunt. Ac in eo quod mentem applicant ad veritatis cognitionem utilissima esse possurt, dummodò ijs rite utamur: namque applicatio lumen, lumen verò veritatem producit. At in eo quod cor devincunt malum semper edunt essetum; quoniam cor non devincunt nisi rationem corrumpendo, ipsique res, non ut in se sunt, aut secundum veritatem repræsentando, sed juxta relationem quam habent nobiscum.

Inter omnes affectus qui minus attingit cor, est admiratio. Nomque rerum, quatenus bonæ aut malæsunt, conspectu agitamur; conspectus verò rerum, quatenus magnæ aut parvæssunt, sine ulla alia relatione ad nos, nos nonnisi mediocriter afficit. Itaque admiratio quæ cognitionem magnitudinis aut parvitatis rerum novarum quas consideramus comitari solet, rationem longè minus corrumpit quam cæteri affectus: immò ad veritatis cognitionem utilissma esse potest; dummodò sedulò caveamus ne ipsam cæteri affectus comitentur, ut penè semper contingit.

In admiratione spiritus animales pelluntur versus loca cerebri, quæ objectum novum prout in se est repræsentant: Vestigia distincta & satis alta ut diu permaneant in eo excitant; ac proinde mens istius objecti claram habet ideam, ac ejus sacilè recordatur. Itaque cum admiratio mentem applicet & illuminet, dubium non est quin ad scientias sit utilissima. De alijs assections res secus se habet; mentem applicant, quia spiritus animales excitant; at illam non illuminant nisi salso splendore, & sallaci luce, quia istos spiritus ita pellunt, ut objecta nobis non repræsentent, nisi relatè ad nos, non verò prout sunt in se.

Rei cuipiam diù incumbere difficillimum est, ubi illam non admiramur, quia tum spiritus animales facilè non seruntur in loca necessaria ad rem illam nobis repræsentandam. Frustra ad attentionem præbendam sollicitamur; attendere diù saltem nequimus; quamvis tamen persuadeamur persuasione abstractà, quà spiritus nequaquam agitantur, rem de quà agitur attentione nostra maxime dignam esse. Imaginatio nostra fallenda nobis est ad excitandos spiritus nostros, ac materia circa quam meditari volumus novo quo-

dam modo nobis est repræsentanda, ut aliquem admirationis motum in nobis excitemus.

Quotidie videas ingenia quibus studium fastidio est. Mentis attentione nihil magis laboriofum ipsis viderur. Ipsis incumbit necessitas meditandi & studendi circa quasdam quæstiones, & in id omnem movent lapidem; Verum ipsorum conamina inutilia sunt, magnos non edunt progressus, ac illicò fatigati dessitunt. Spiritus equidem animales voluntatis imperio obtemperant, ac rebus attendimus ubi attendere optamus; sed ubi voluntas imperans est voluntas puræ rationis, nullo affectu freta, attentio nostra ita debilis & languida est, ut ideæ nostræ similes sint phantasmatibus quæ confusè tantum videmus quæque eodem momento evanescunt. Spiritus animales tam varie & arcane ab affectibus excitantur, tantamque à natură & habitû accepere facilitatem ad illa affectuum imperia exequenda, ut nullo negotio divertantur à vijs illis novis & difficilibus in quas voluntas ipsos injicere volebat. Ac sanè potissimum in hisce casibus gratia speciali ad cognoscendam veritatem indigemus, quia proprijs nostris viribus corporis ponderi mentem opprimenti diu resistere non valemus; aut si possimus, nunquam facimus id quod possumus.

Verum ubi aliquis admirationis motus nos excitat, spiritus animales versus objecta istius admirationis naturaliter diffunduntur, ac omnia in cerebro aguntur quæ ad producendum lumen & evidentiam necessaria sunt, sine ullo voluntatis ad spiritus invite pellendos labore. Qui itaque ad admirationem proni sunt ad studia longè aptissimi sunt ijs qui admirationis sunt incapaces; illi enim sunt ingenio-

fi, hi verò stupidi.

Attamen ubi admiratio modum excedit, & ad stuporem ac pavorem usque excurrit, vel denique ad legitimam non fert curiositatem,
tum valdè noxia est. Tunc enim spiritus animales toti detinentur
in repræsentando objecto admirationis per unicum ex ipsius, ut ita
dicam, lateribus. Ad alia, juxta quæ illud objectum considerari potest, ne cogitamus quidem. Spiritus animales in corporis partes, ut
sua obire possint munera, nequidem disfunduntur: Sed vestigia adeò
alta imprimunt de objecto quod repræsentant, tot sibras in cerebro
frangunt, ut idea quam excitarunt non possit ampliùs deleri.

Nos admiratione attentos fieri non sufficit, illà etiam curiosi effici debemus. Unam partem alicujus objecti nos considerasse satis non est ad illud plenè cognoscendum, singulas examinare debemus, ut de illo solidum ferre queamus judicium. Itaque, ubi admiratio nos non fert ad res, quam accuratissime sieri potest, examinandas, vel ubi nos ab illo examine amovet, tum ad veritatis cognitionem planè inutilis est; mentem verissimilitudinibus & probabilitatibus tantum implet, & nos ad temeraria ferenda judicia impellit.

Sola admiratio per se inutilis est, utilis est duntaxat quatenus ed nos adducit ut res facilius admirari queamus. Spiritus animales qui in admiratione naturaliter excitantur, menti sese esterunt, ut is utatur ad objectum distinctius sibi-repræsentandum, & accuratius cognoscendum. Ista est naturæ institutio: nam admiratio ad curio-sitatem, & curiositas ad veritatis cognitionem ducere debet. Verum mens viribus suis ritè non utitur: quendam suavitatis sensum quem ex illà spirituum copia percipit, cognitioni objecti quod spiritus illos excitat, anteponit: Copià illà spirituum frui mavult, quam illos usu dissundare; similis avaris qui opes possidere masunt, quam illos usu dissundare; similis avaris qui opes possidere masunt, quam

illis ubi casus postulat uti.

Homines ijs omnibus in genere delectantur quæ aliquem affectum excitant; non modo triftitiæ in repræsentatione tragædiæ, verum etiam admirationis, in spectandis Circulatorum præstigijs sensum, argento emunt: nam ipsos ejusmodi præstigiatoribus pecuniam solvere, eo confilio ut ab ijs decipiantur, credendum non eft. Iste igitur suavitatis internæ sensus quo per admirationem afficimur, est præcipua causa ob quam in admiratione subsistimus, misso usu quem ratio & natura nobis præscribunt. Nam ob istum suavitatis senfum admiratores in admirationis objecto tam assidue defiguntur, ut ab ira temperare nequeant, ubi istius objecti vanitatem quis ipsis demonstrare aggreditur. Cum quis calamitate prorsus ex mæstitiæ fensu voluptatem percipit, succenset si ipsum exhilarare velis. De admiratoribus res non secus se habet. Injuriam sibi fieri putant, cum quis ijs ostendere conatur ipsos immeritò admirari : quia voluptatem internam quam ex affectû præsenti percipiunt eo magis minui sentiunt, quo idea quæ istam pariebat voluptatem debilior

Affectus sese excusare semper conantur; ac meritò ipas obtemperari fensim persuadent. Suavitas & voluptas, quam gignunt in mente, cujus est de ipsis judicare, illam in sui gratiam corrumpunt. Unde fit ut mens propemodum sic ratiocinetur. De rebus judicare non debemus nisi juxta ideas quas de ipsis habemus : jam autem ex omnibus ideis nostris quæ maxime fensibiles funt, funt etiam omnium maxime reales, cum in nosagant omnium vehementiflime; ergo juxta illas potifimum judicare debemus. Atque objectum quod demiror ideam sensibilem magnitudinis includit; ergo de illo juxta hanc ideam judicare debeo, quippe magnitudinem existimatione, & amore complecti par est. Itaque huic objecto merito adhæresco, & in illo contemplando detineor. Reverà voluptas quam ego percipio & præsentia ideæ qua illud objectum repræsentatur, manifestò arguit iftius objecti contemplationem mihi utilem effe, etenim maior jam factus mihi videor, ex quo de illo objecto cogitavi, ac mens plus capacitatis habere mihi videtur dum tantum amplectitur ideam.

Mens definit esse ubi nihil cogitat: si hæc idea evanesceret, mens cum ipsa pariter evanesceret aut saltem augustior sieret, si minori adhæreret ideæ. Conservatio igitur magnæ istius ideæ est conservatio magnitudinis & persectionis entis mei: Meritò igitur admirer. Immò alij me admirari deberent, si de me ut par est judicarent. Reverà relatio quam ego cum magnis rebus habeo, essicit ut ipse magnum quid evadam. Admiratio qua erga illas detineor mihi possessionis loco est, me in quandam illas possidendi spem injicit. Cœteri homines eadem qua ego potitentur selicitate, si cognita magnitudine mea, ipsius causæ etiam adhærescerent: Verùm ea sunt cæcitate ut magna & grandia non cognoscant, nec sese extollere & insignire valeant.

Mentem ad ejulmodi ratiocinia naturaliter ferri dicere possumus ubi sese fastis assectuum luminibus permittit. Hæc equidem ratiocinia aliquam habent verisimilitudinem, sed ipsa omni soliditate carere evidens est. Attamen verisimilitudo quam præ se ferunt, tantum valet in mentem, ut nisi cautèrem prospiciamus, nobis sucum sit

factura.

Poefis, exempli gratia, Historia, Chymia, aut quælibet alia Scientia humana, juvenem quempiam rapuit in admirationem: nisi à motibus in imaginatione tunc excitatis fibi prudenter caveat; ejulmodi scientiarum utilitatem sedulo inspiciat; laborem in ijs addiscendis tolerandum cum fructu percipiendo conferat, denique nifi eam induat curiofitatem quæ necessaria est ad tutum ferendum judicium; timendum est ne admiratio qua primum fuit occupatus ipsi scientias illas quales in se sunt non offerens, sed tantum à parte jucundissima, ipsum decipiat & in errorem injiciat. Immò eò forsan discriminis adducetur, ut ab errore defistere non possit, & si illum agnoscat; quia veftigia cerebro alte impressa frequenti admiratione deleri non pote-Hanc ob causam imaginationis puritati perpetuò studendum est, & à periculosis istis vestigijs quibus mens & cor corrumpuntur cavendum. Arque in hac cautione hac ratione, qua non modo admirationis sed & cæterorum affectuum malis occurretur, procedendum eft.

Ubi motus spirituum animalium sat violentus est ad imprimenda in cerebro alta vestigia quæ corrumpant imaginationem; semper conjunctus est, cum aliqua mentis commotione. Cum itaque mens commoveri non possit quin id sentiat, hac commotione satis monetur ut sibi consulat, & examinet an ipsi utile sit hæc vestigia confirmari & augescere, an verò secus. At verò, quia ipso commotionis momento, mens ea non fruitur libertate qua possit judicare de utilitate istorum vestigiorum; quoniam commotio ipsam decipit & ad id sert ut illis saveat vestigijs; in id enixè laborandum est ut hæc commotio statur,

ftatur, vel ut motus spirituum qui illam excitat aliorsum deflectatur:

ac interim judicium necessario est sustinendum.

Verùm enim verò arbitrandum non est mentem posse semper solà sua voluntate, illum sistere cursum spirituum qui obstat quominus juxtà rationem agere possit. Ipsius vires ordinariæ non sufficiunt ad cohibendos motús quos non excitavit. Adeò ut cautè se gerere debeat ne ab inimico tam subdolè cum ipso agente imprudens oc-

cupetur.

Quemadmodum motus spirituum quasdam in mente excitat cogitationes; pariter cogitationes nostræ in cerebro quosdam excitant motus. Itaque ubi aliquem spirituum motum in nobis excitatum siftere volumus, non sussicit nos velle, ut desinat ille motus; sed hoc artiscio utendum est; nempe aliquid nobis repræsentandum est planè contrarium rei quæ illum motum in nobis excitaverat & sovebat, atque hoc pacto set revulso. Si verò motum spirituum jam excitatum aliorsum duntaxat velimus determinare, tum ad res contrarias cogitare non debemus, sed tantum ad res diversas ab ijs quæ illum produxerunt motum, & hoc pacto set deverso.

Quia verò diversio & revulsio magna erit aut parva, prout novæ cogitationes nostræ conjungentur cum magno aut parvo spirituum motů; accurate advertendum est quibus cogitationibus vehementissime agitemur, ut ubi urgebit casus, illas imaginationi nostræ repræsentare possimus; atque huic rationi impugnandorum affectuum ita assuescere debemus, ut nullo amplius subitaneo, & improviso mens

occupetur motû.

Si æternitatis aut alius cujuspiam solidi boni cogitationem motibus extraordinarijs qui in nobis excitantur alligare studeamus; nulli amplius violenti & extraordinarij excitabuntur imposterum motus, qui hanc ideam illico non gignant, ac proinde non suppeditent arma quibus ipsis resistatur. Hæc tum experientia, tum rationibus Capite de idearum connexione allatis comprobantur: Arbitrandum igitur non est affectus studio & arte vinci nequaquam posse, ubi id serio & constanter volumus.

Hoc tamen resistendi modo nos impeccabiles & ab omni errore alienos sieri posse, non est quod autumemus. Nam primò, istum alligandi motibus extraordinarijs ideas quasdam, quibus impugnentur, habitum, contrahere & conservare perquàm dissicillimum est. Secundò, licèt istum habitum acquisivissemus, continget ut isti spirituum motus directè excitent ideas impugnandas, indirectè verò duntaxat ideas quibus illæ impugnari debent. Unde siet ut malæ ideæ utpotè præcipuè plus habituræ sint virtutis, quàm bonæ quæ tantum indirectæ, & accessoriæ erunt, & voluntatem resistere sic necesse semper erit. Tertiò, isti spirituum motus adeò violenti esse possunt, ut totam mentis capacitatem impleant, adeò ut in ipsa non

fupersit locus, ad recipiendam ideam accessoriam faciendæ in spiritibus revulfioni idoneam; aut saltem ad illam ita recipiendam ut. cum attentione possit considerari. Denique tot sunt circunstantiæ speciales quæ illud remedium inutile reddere possunt, ut plus æquo. illi fidere tutum non sit, quamvis negligi non debeat. Auxilium Dei perpetuò implorandum est ut nobis, ubi periculum imminebit, adesse dignetur; ac interim veritas aliqua adeo solida & efficax in mentem nobis est inducenda, ut hoc pacto de affectibus violentissimis victoriam reportare queamus. Hic enim obiter monitum velim, non paucos viros pios in eosdem sæpiùs errores relabi, quia mentem plurimis replent veritatibus quibus plus fulgoris inest quam soliditatis, & quæ ad animum in diversa agendum aptiores sunt, quam ad ipsum adversus tentationes corroborandum: cum è contra homines rudes & ignari in officio fideliter perstent; quia veritatem aliquam magnam & solidam, qua in omnibus casibus sustinentur, familiarem fibi reddiderunt.

CAPVT IX.

De amore & odio, variisque utriusque speciebus.

A Mor & odium admirationi proxime succedunt. Objectum quodpiam diu non consideramus quin relationes quas nobiscum habet, aut cum realiqua quam amemus, eodem tempore comperiamus. Cum objectum quod amamus cuique per consequens amore nostro unimur, nobis semper præsens sit, æque ac objectum quod actu miramur; mens nullo negotio objecta illa ita inter se facili negotio confert, ut mutuas illorum relationes deprehendat; aut istarum relationum monetur fensationibus voluptatis & doloris quæ ipsam præveniunt. Tunc verò motus amoris quo erga nos & objectum quod amamus ducimur, extenditur usque ad rem quam miramur, si relatio quam immediate habet nobiscum aut cum aliqua re quæ nobis uniatur, nobis vel cognitione vel sensu utilis appareat. lam autem novus ille mentis motus, seu potius iste mentis motus recens determinatus, ubi conjungitur cum motu spirituum animalium, & cum fenfu qui comitatur novam dispositionem, quam novus ille spirituum motus producit, est affectus dictus 4mor.

Contrà verò fi dolore aliquo sentiamus, aut cognitione clara & evidenti deprehendamus, unionem seu relationem objecti quod admiramur, nobis, aut rei alicui nobis unitæ noxiam esse: tum motus

amoris quo nosmet ipsos aut rem nobis unitam complectimur, in nobis terminatur, aut versus rem illam fertur; motus non sequitur vifum mentis, nec versus objectum admirationis nostræ extenditur, fed cum motus versus bonum in genere, quem Author naturæ indefinenter imprimit in mentem, illam ferat versus id omne quod cognoscimus aut sentimus, quia quicquid sentimus aut cognoscimus est bonum in se; dicere possumus pugnam mentis adversus istum naturalem motum quo abripitur, esse speciem quandam motus voluntarij, cujus terminus est n' nihil. Jam autem motus ille voluntarius mentis junctus cum motu spirituum & sanguinis & cum sensu qui comitatur novam dispositionem quam motus ille spirituum producit in cerebro, est affectus hic odium. dictus.

Affectus ille amori est plane contrarius, sed nunquam extat sine No quis amore. Contrarius est amori, quia sejungit; amor verò unit; pro tur, circaid objecto penè semper habet no nihil; amor verò ro ens; motui natu- quod his rali resistit, illumque reddit inutilem; amor verò isti motui se per-aprellomomittit illumque efficacem reddit. At iste tamen affectus fine amore tum volunnunquam existit. Namque, si malum quod est ipsius objectum, ac-pre sum est cipiatur pro privatione boni, fugere malum est fugere privationem les i lilut. boni, hoc est tendere versus bonum; itaque fuga privationis boni a. 1. ap obest ipse amor boni. At si malum accipiatur pro dolore, aversatio seu icu itacis fuga doloris, non est fuga privationis voluptatis; quoniam cum do- itada caulor sit sensus æque realis ac voluptas, non est privatio. Sed cum si hic non dico queaversatio seu fuga doloris sit fuga miseriæ alicujus internæ, ista non cang; super laboraremus aversatione, nist nosmet ipsos amaremus. Denique hac le dici malum accipi potest, pro eo quod gignit in nobis dolorem, aut nos polient ad privat bono: & tum odium pendet ab amore nostri, aut ab amore a- fatisficien-licujus rei cum qua nos uniri optamus. Amor & odium funt igitur demonstraduo affectus primarij, inter se oppositi: at verò amor primus, præci-tionibes rapuus, & maxime universalis est.

Cum, ex quo peccavimus, à Deo tanto intervallo distemus, ac 72 effe nostrum habeamus ut præcipuam par:em rerum quibus unimur; aliquo fenfu dicere possumus motum amoris quo erga omnia ducimur, nonaliunde oriri quam ex philautia. Honores amamus quia eorum ope extollimur; divitias, quia nos tutantur, & contervant; parentes, Principem, patriam quia ex ipsorum conservatione pendet tranquillitas nostra. Motus amoris quo nosmet prosequimur ad omnia extenditur quæ aliquam nobiscum habent relationem & unionem; immò hoc ipío erga nos amoris motú iltis rebus unimur; ita ut ens nostrum in omnia, ut ita dicam, entia diffundatur quæ nos ambiunt, prout deprehendimus ratione aut sensu, unionem cum iofis nobis utilem effe.

Itaque credendum non est philautiam, ex quo peccatum irrepsit, esse duntaxat causam & normam cæterorum amoris generum, sed

potius omnes penè amores esse species quassam philautiæ. Quimenim dicimus hominem novi alicujus objecti amore teneri, novumin illo homine amoris motum produci existimandum non est. Sed potius quia cognoscit istud objectum aliquam secum relationem aut unionem habere, ipse se amat in illo objecto & quidem motu amoris ipsi coætaneo. Etenim sine gratia in homine nihil est præter philautiam. Amor veritatis, justitiæ, Dei ipsius, & cæteri amores in nobis prima naturæ institutione formati, totidem sunt, ex quo peccavimus,

philautiæ victimæ.

Nihilominus dubium non est quin homines sceleratissimi, & barbari, immò idololatræ & Athei cum Deo uniantur amore naturali, cujusque per consequens philautia non est causa. Illi uniuntur veritatis amore, propter justitiam, & virtutem. Probos laudant & existimant; non equidem duntaxat quia non secus ac ipsi homines funt ; fed quia in ijs virtutes deprehendunt quas non poslunt quin ament; quia non possunt quin illas mirentur, & amabiles reverà esse fateantur. Itaque aliud quidem à nobis ipsis diversum amamus. Sed philautia tamen cæteris dominatur amoribus. Homines propter tenuia sua commoda deserunt veritatem, & justitiam: Quod si contingat ut proprijs viribus fuis bona & vitam exponant ad propugnandam innocentiam oppressam, aut propter aliam aliquam legitimam causam, certè id rarò ex alio oritur motivo quam ex vanitate, vel ut falsa quadam virtutis specie, cujus magna est apud homines reverentia, fese insigniant. Veritatem & justitiam amant equidem, fed ubi ipforum commodis non adversantur. Illas possunt amare propter se, non verò adversus se nam sine gratia minimam nequeunt de philautia reportare victoriam.

Multi funt adhuc alij amores naturales: Principem, patriam, patrentes, eos quorum indoles nostræ conformis est, quibus eadem sunt consilia, & eadem negotia, natura amamus. Verùm omnes isti amores maxime debiles sunt, non secus ac amor veritatis, & justitiæ: & philautia cum sit omnium amorum violentissimus, cæteros facili

negotio superat.

Corpora quæ sese invicem pulsant tantum de motusuo deperdunt quantum corporibus obvijs communicant; ae tandem ubi multa a-lia agitarunt corpora, possunt totum suum amittere motum. De philautia res secus se habet. Cæteros amores determinat impressione quam ipsis communicat; Verum ipsius motus non minuitur:novas contra vires novis victorijs sibi comparat; ac quia ipsius motus ex hominis corde non egreditur ipsum non amittit, quamvis perpetuò communicet.

Philautia est igitur amor dominans & universalis; cum ubique occurrat, & dominetur. Itaque cum cæteri omnes affectus nullum alium habeant motum præter philautiæ motum; dieere meritò possu-

mus philautiam omnium esse vehementissimum, & latissime patere. Nam quemadmodum omnes virtutes nihil aliud sunt præter species quassam primæ illius virtutis quæ dicitur charitas, ut à D. Augustino demonstratum est; pariter omnia vitia omnesque affectus nihil aliud sunt quam emanationes seu species quædam philautiæ, aut vitij

iltius generalis quod dicitur concupiscentia.

In Ethica virtutes, aut diversæ charitatis species per objectorum diversitatem sæpè distinguuntur. Sed hoc pacto vera sæpe consunditur virtutis idea, quæ à motivo potiùs pendet quàm ab omni alia re. Hanc igitur methodum circa affectus non sequemur. Illos per objecta hic non distinguemus, quia idem objectum omnes affectus potest excitare, cùm è contra decies mille objecta unum eundemque possint duntaxat excitare affectum. Quamvis enim objecta in se revera differant, semper tamen non differunt relatè ad nos, nec in nobis diversos excitant affectus. Marescalli Baculus promissus, exempli gratia, dissert à Pontificiali luno promisso; attamen hæc duo honoris insignia quamvis diversa, eundem prope in ambitiosis excitant affectum, quia eandem boni ideam in mente excitant. Sed Marescalli Baculus promissus, concessus, actu traditus, posseà ademtus, affectus inter se planè diversos excitat, quia in mente diversas boni producit ideas.

Affectus igitur non sunt multiplicandi pro varijs objectis quæ ipsos gignunt: Sed totidem sunt admittendi quot sunt ideæ adventitiæ quæ principalem boni aut mali ideam comitantur, & in illa memorabilem relatè ad nos pariunt mutationem. Namque, idea generalis boni, aut sensatio voluptatis, quæ illam degustanti bonum est, mentem & spiritûs animales agitans, generalem amoris affectum producit: & ideæ adventitiæ istius boni agitationem mentis generalem & cursum spirituum animalium modo quodam speciali ita determinant, ut mens & corpus in statû constituantur consentaneo relatè ad bonum perceptum, & omnes afsectus speciales producant.

Itaque idea generalis boni amorem indeterminatum, qui nihil aliud est præter philautiæ extensionem, gignit.

Idea boni quod possidemus actû, amorem gaudij parit.

Idea boni quod non possidemus, sed speramus tamen nos allquando possessuros, hoc est quod existimamus à nobis posse possideri,

amorem desiderij excitat.

Denique idea boni, quod nec possidemus, nec possidere speramus; seu quod idem est, idea boni cujus possessionem non speramus, nisi per jacturam alicujus alius boni, vel quod possessum confervare nequimus, amorem tristitiæ producit. Hi sunt tres assectus simplices, aut primarij, qui bonum habent pro objecto; nam spes quæ essicit gaudium, non est commotio mentis, sed simplex judicium.

Sed observandum est homines ens suum, seu esse suum in seipsis non terminare, illudque ad omnia quorum unionem secum ducunt utilem, extendere. Itaque bonum aliquo modo possidere existimandi sunt, cum illo ipsorum amici potiuntur, quamvis illud ipsi immediate non possideant. Quum igitur dico ex boni possessione gaudium oriri, id non duntaxat intelligo de possessione aut unione immediata sed de qualibet alia; quippe sic à natura sumus comparati ut gaudium sentiamus, ubi aliquid prosperecedit amicis.

Malum, ut jam dictum est, triplici modo accipi potest, vel pro privatione boni, vel pro dolore, vel denique pro ipsa re quæ priva-

tionem boni efficit, aut dolorem producir.

Primo sensu, cùm idea mali eadem sit ac idea boni quod non possidemus, hanc ideam tristitiam aut desiderium vel etiam gaudium parere evidens est: nam gaudium semper excitatur ubi sentimus nos privatione boni privari, hoc est, ubi bonum possidemus. Adeò ut affectus circa malum, hoc sensu acceptum, iidem sint ac affectus circa bonum orti, quia reapse bonum etiam habent pro objecto.

Si verò per malum intelligatur dolor, qui folus semper est malum reale dolorem patienti, tempore quo illo, actù, afficitur: tum sensus istius mali, affectus tristitiæ, desiderij, & gaudij, qui species quædam sunt odij seu aversationis, non verò amoris, producit. Nam ipsorum motus plane contrarius est motui qui boni perceptionem comitari solet; cùm iste motus nihil aliud sit quàm oppositio mentis re-

fistentis impressioni naturali.

Actualis sensus doloris tristitiæ odium parit. Dolor quem non pa-

timur, sed pati metuimus desiderij odium gignit.

Denique dolor, quem nec patimur, nec pati timemus; vel quod idem est, quem pati sine ingenti aliqua mercede non metuimus, seu dolor quo nos sentimus liberatos, odium gaudij producit. Hi sunt tres affectus simplices aut primarij qui malum habent pro objecto; namque metus ex quo oritur tristitia non est commotio mentis, sed

simplex judicium.

Tandem, si per malum intelligatur res per quam bono privamur, aut dolorem patimur, idea mali producit in nobis motum amoris & odij simul, vel simpliciter motum amoris. Idea mali producit motum amoris & odij seu aversationis simul, ubi malum est illud cujus ope bono privamur: eodem enim motûtendimus versus bonum, & ab eo recedimus quod illius possessionem à nobis arcere posset. At verò illa idea motum aversationis duntaxat gignit, ubi de malo agitur quo dolorem patimur, quia eodem odij motu & dolorem odimus, & illum per quem patimur dolorem.

Itaque tres sunt affectus simplices, seu primarij ad bonum spectantes, totidem vero ad dolorem, aut ad eum qui doloris causa est;

Nempe gaudium, deside: ium, & tristitia. Gaudio enim afficimur, ubi bonum præsens adest, vel ubi malum præterjit; tristiriam sentimus, ubi bonum præterjit, malum verò præsens est,& desiderio movemur, ubi bonum & malum sutura sunt.

Affectus ad bonum spectantes sunt speciales determinationes motus quem Deus nobis indit erga bonum in genere: atque hanc ob causam ipsorum objectum reale est; cæteri verò affectus quorum motus Deus

non est causa, pro termino duntaxat habent re nihil.

CAPVT X.

De affectibus speciatim, & in genere de ratione illos explicandi, & agnoscendi errores ex iis oriundos.

S I qua ratione affectûs oriantur animadvertamus, ipsorum numerum determinari non posse, nec ad omnes exprimendos verba nobis sufficere, manisestò patebit. Affectuum varietas non modò ex varia trium primariorum combinatione oritur, nam hoc pacto pauci admodum essent, verùm illorum disserentia oritur etiam ex varijs perceptionibus, diversisque judicijs quæ ipsos gignunt aut comitantur.
Diversa istæc judicia quæ mens sert circa bona & mala, diversos in
spiritibus animalibus motûs edunt, ad ritè disponendum corpus relatè ad objectum; ac proinde in mente sensationes excitant inter se
non prorsùs similes: unde sit ut, diversitas deprehendatur in quibusdam affectibus, quorum commotiones non sunt diversæ.

Cùm tamen commotio mentis inter ea quæ in singulis affectibus deprehendi solent præcipuum obtineat locum; ad tres primarios affectiùs in quibus istæ commotiones admodùm diversæ sunt, cæteros omnes referre multo satiùs est, quam de illis consuse & absque ordineagere, relate ad varias perceptiones quas de bonis aut de malis ex quibus illi oriuntur affectus, habere possumus. Tot enim varias habere possumus objectorum perceptiones, relate ad tempora, ad nosmet ipsos, ad ea quæ nobis attinent, ad res & ad homines quibus aut natura aut libera voluntatis optione unimur, ut accurate enumerar i

nequeant.

Ubi mens bonum quo frui potest, percipit, illud sperare forsan dici potest, quamvis illud non cupiat; at ipsius spem non esse affectum seu passionem, sed simplex judicium, evidenter patet. Itaque commotio quæ comitatur ideam boni, cujus possessionem possibilem esse judicamus essicit ut spes sit verus affectus. Ubi spes in securitatem convertitur res eodem se habet modo. Illa securitas non est affectus nisi propter commotionem gaudij, quæ tum conjungitur cum commotione desiderij: namque judicium mentis considerantis bonum aliquod sibi certò adventurum, non est affectus nisi quia prægustatione (venia sit verbo) boni agitamur. Denique ubi spes minuitur desperatio verò ipsi succedit, hanc desperationem non esse affectum, nisi propter tristiciæ commotionem, quæ cum desiderij commotione conjungitur, manisestum est: namque judicium mentis considerantis bonum aliquod sibi nunquam adventurum, non est affectus, nisi isto judicio agitemur.

Quia verò mens nullum unquam bonum aut malum fine aliqua commotione, immò fine aliqua in corpore immutatione, confiderat, judicio affectum producenti sepè tribuitur nomen affectus ipfius; quia quod in mente & in corpore agitur ad conspectum alicujus boni, aut alicujus mali semper confundimus. Namque, istis terminis, spe, metù, audacia, pudore, ira, commiseratione, derisione, mœrore, uno verbo nominibus singulorum affectuum uti solemus ut formulis quibus dam loquendi compendiosis, quibus quicquid in af-

fectibus agitur, explicamus.

Per hanc vocem (affettus, sen passio) intelligimus perceptionem relationis quam res quæpiam habet nobiscum, commotionem & sensationem mentis, agitationem cerebri & motum spirituum; novam commotionem & novam sensationem mentis, ac denique novum suavitatis sensum qui passiones comitari solet, illasque efficit jucundas: hæc omnia per passionem intelligi solent. Quandoque verò per nomen alicujus passionis duntaxat intelligitur, vel judicium quod illam passionem excitat, vel sola mentis commotio, vel solus spirituum & sanguinis motus, vel denique aliquid aliud quod mentis commotionem comitatur.

Veritatis cognitioni utilissimum est abbreviare ideas, & terminos quibus ideæ exprimuntur. Id tamen sæpè erroris causa est, præcipuè cùm usû vulgari istæ ideæ abbreviantur. Ideæ enim nunquam sunt abbreviandæ, nisi postquam ingenti mentis attentione clarissimæ & distinctissimæ sactæ sunt; non verò, ut seri solet circa affectûs, & omnia sensibilia, postquam sensationibus, & sola fallaci imagina-

tionis actione, nobis familiares redditæ funt.

Ideæ puræ intellectûs, & sensationes seu commotiones mentis multùm inter se differunt. Ideæ puræ sunt claræ & distinctæ, sed nonnisi dissiculter familiares redduntur. Vice verò versa sensationes & commotiones mentis sunt per quam familiares at clarè & distinctè cognosci nequeunt. Numeri, extensio, illorumque proprietates clarè quidem cognoscuntur, sed nisi quibusdam characteribus sensibilia facta suerint, illa sibi repræsentare difficile est; quicquid enim abstractum est nos non afficit. Contra sensationes & commotiones mentis sese facile nobis offerunt, quamvis illas consusè, &

inadæquatè tantùm cognoscamus, ac omnes quibus exprimuntur termini mentem vividè tangunt & attentam reddunt. Hinc sit ut orationes prorsus obscuras, & incomprehensibiles clarissimè nos intelligere sepè arbitremur: Atque ubi quassam affectuum & motuum mentis descriptiones legimus, illas à nobis clarissimè intelligi putamus, quia ijs vividè afficimur, omnibusque terminis quibus oculi feriuntur, mens pariter agitatur. Statim atque terminos pudoris, desperationis, impudentiæ, & c. proferri audimus, quædam cosus idea, & sensatio obscura in mente nostra excitatur qua vehementer afficimur; quia verò ejusmodi sensatio nobis est valdè familiaris, ac nullo negotio nobis offertur, credimus illam esse clarissimam & distinctissimam. Hi tamen termini sunt nomina affectuum complexorum, ac ideò sunt termini compendiosi multarum idearum usu vulgari contractarum.

Quia terminis usû probatis uti tenemur nemini mirum esse debet si in ijs quæ à nobis dicuntur quædam deprehendatur obscuritas, immò contradictionis species. Ac si lectores animadvertere velint sensationes & commotiones mentis, quæ respondent terminis nostris, easdem planè non esse in omnibus hominibus, propter varias mentis dispositiones; nos non damnabunt quoties cunque nostræ opiniones ipsis non satis probabuntur. Cæterum hæc non tam dico ut objectiones nonnullas declinem, quàm ut associum naturam doceam, & quid de tractatibus qui circa hanc materiam componuntur cogitandum sit.

His in antecessum positis; 'jam, nî fallor, dicere possum omnes assectus posse referri ad tres primarios, nempe, ad desiderium, gaudium, & tristitiam; ac assectus qui ad eundem primarium referuntur, inter se præcipuè disserre, per varia judicia quæ mens fert de bonis & malis.

Possum etiam dicere, spem, metum, & indeterminationem seu suspensionem quæ inter hæc duo medium occupat; esse desiderij species: Audaciam, fortitudinem, æmulationem, &:c. ad spem magis referri quam ad cæteros assectus: & pavorem, socordiam, invidiam, &c. esse metus species.

Prætereà dicere possum alacritatem, & gloriam, favorem, & gratitudinem esse species quassam gaudij nati ex perceptione boni quod deprehendimus in nobis, vel in ijs quibus unimur; sicut risus & irrisio est species quædam gaudij quod in nobis excitari solet, ex perceptione mali quod accidit inimicis nostris. Denique fastidium, tædium, mærorem, commiserationem & indignationem esse species quassam tristitiæ ortæ ex perceptione alicujus rei nobis non arridentis.

Verum præter hos affectus & plurimos alios que s hic non recen- plue fare feo, qui speciatim ad aliquem ex affectibus primitives referentur, and due sand

termini quibus po -

multi adhuc alij funt quorum commotio æqualiter ferè constat vel ex affectibus defiderij & gaudij, ut funt impudentia, ira, & vindicta; vel ex affectibus desiderij, & tristitiæ; ut pudor, mæror, indignatio; vel ex tribus affectibus primarijs fimul, quum gaudij & tristitiæ motiva fimul juncta occurrunt : sed quamvis hi postremi affectus careant nominibus specialibus; sunt tamen omnium maxime ordinarij: Quia dum in hisce terris degimus, nullum ferè unquam bonum gustamus, quin aliquid mali ipfi fit admixtum; nec ullum penè unquam patimur malum, quin ab eo liberationem & alicujus boni possessionem speremus. Quamvis autem gaudium tristitiæ sit plane contrarium, illam tamen admittit; immò gaudium & tristitia simul occupant capacitatem quam mens habet volendi, uti visus boni & mali simul etiam occupant capacitatem quam mens habet percipiendi.

Omnes igitur affectus sunt species quædam desiderij, gaudij, & triftitiæ. Ac præcipuum discrimen quod interest inter affectus ejusdem speciei, oritur ex varijs perceptionibus, aut ex varijs judiciis quæ illos affectus excitant, aut comitantur. Qui itaque in affectuum cognitione periti evadere, & illos accurate enumerare cupiunt, necellariò inveltigare debent varia judicia quæ circa bona & mala ferri possunt. Quia verò errorum nostrorum causas hic præcipue inquirimus, judicia quæ affectus antecedere & gignere solent non tam nobis sunt examinanda, quam judicia quæ illos sequuntur, quæque mens format de rebus ubi aliquo affectu agitatur; hæc enim postrema

judicia errori funt potissimum obnoxia.

Judicia quæ affectus præcedunt & gignunt penè semper falsa sunt in aliqua re: quia penè semper nituntur perceptionibus mentis quatenus considerat objecta relate ad se ipsam; non verò prout sunt in Sed judicia quæ sequuntur affectus, sunt falsa omnibus modis. Nam judicia quæ à solis formantur affectibus, duntaxat nituntur perceptionibus quas mens habet de objectis relate ad seipsam, vel po-

tius relate ad commotionem fuam.

In judicijs quæ præcedunt affectus; verum & falsum simul conjunguntur: ubi verò mens agitatur, & juxta affectus inspirationem judicat, verum evanescit, falsumque conservatur, unde eò plures

fallæ eliciuntur conclusiones quò affectus vehementior est.

Omnes affectus sese excusant: menti indesinenter repræsentant objectum quo agitatur, modo aptissimo ad conservandam & augendam ipsius agitationem. Judicium seu perceptio unde oritur affe-Etus cum ipso crescit, & affectus eò magis augerur quò judicium unde natus est magis corroboratur. Falsa judicia, & affectus mutuæ suæ conservationi perpetuò consulunt. Si itaque cor nunquam desineret spiritus suppeditare idoneos ad fovenda vestigia cerebri, & ad fovendam distributionem eorundem spirituum, quæ duo necessaria funt ad confervandum sensum & commotionem mentis quæ cum affectibus conjungi solent; affectus perpetuò augerentur, erroresque nostros nunquam cognosceremus. Sed cùm omnes affectus pendeant à sanguinis fermentatione & circulatione, cor verò non possit semper administrare spiritus aptos ad illarum conservationem, necesse est ut affectus desinant, ubi spiritus minuuntur sanguisque refrigescit.

Quamvis admodum facile sit judicia quæ ab affectibus ferri solent cognoscere, illa tamen cognitio non est negligenda. Ejusmodi cura inter cæteras maximè digna est viris qui veritatem investigant, corporis jugum excutere conantur, & de rebus juxta veras earum ideas

judicare volunt.

Istam autem cognitionem bisariam possumus assequi: Vel ratione pura, vel sensu interno quem de nobis habemus, ubi aliquo agitamur assecu. Exempli gratia, propria experientia nobis constat
nos ad id serri ut de ijs quos non amamus male judicemus; ita ut totam, si sas sitita loqui, odij nostri malignitatem in objectum exosum aspergamus. Pura etiam ratione cognoscimus, cum nihil possimus odisse nisi id quod malum est, necesse esse, quò odium conservari
possit, ut mens sibi repræsentet objectum secundum partem pessimam.
Etenim sufficit nos supponere omnes assectus sese excusare, imaginationemque, ac deinde mentem inssectus sese excusare, imaginationemque, ac deinde mentem inssectus ad quænam judicia, afsecuum inspiratione, ferenda impellamur.

Qui pollent imaginatione forti & vividà, sensibusque sunt maximè addicti, & affectuum motibus sæpè percelluntur, hæc optimè cognoscunt utpote qui sint conscij, eorum quæ in ipsis aguntur, ac de ijs sæpè elegantiùs & penitiùs loquuntur, quàm ij qui majori pollent ratione quàm imaginatione. Arbitrandum enim non est eos qui philautiæ strophas maxima retegunt industria, quique intimos cordis recessus maxima dexteritate rimantur & aperiunt, semper esse omnium peritissimos. Id equidem sæpè arguit, ipsos esse ingenio

vivaci, imaginatione egregia, & cæteris maligniores.

At verò qui non consultà conscientià, seu sensu interno, ratione solà utuntur ad disquirendam assectuum naturam, quidque producere possint, quamvis non sint ita perspicaces, cæteros tamen judicio antecellunt, ac errori minùs obnoxij sunt. Nam judicant de rebus ut in sesunt. Vident quid ij qui aliquo assectà perculsi sunt sactitare valeant, prout magis vel minus agitantur. Nec de ijs quæ alij facerent vel non sacerent in issem occasionibus temerarie judicant, per ea quæ ipsi facerent, si in his versarentur occasionibus; quia norunt omnes homines issem æqualiter non affici, nec commotionibus involuntarijs æqualiter agitari. Itaque consulendæ non sunt sensationes quas affectus in nobis excitant, sed consulenda est ratio, ut peritè loqui possimus de judicijs quæ comitantur affectus; ne, dum naturam affectuum in genere patesacere intendimus, nosmetipsos cognoscendos præbeamus.

CAPUT XI.

Omnes affectus sese excusare: & de judiciis in que nos conjiciunt ad sui excusationem seu justificationem.

Ongà verborum serie non opus est, ad demonstrandum omnes affectus sese excusare. Id ex conscientia seu ex sensû interno quem de nobis habemus & ex eorum qui aliquo agitantur animi motu agendi ratione, evidenter fatis pater. Istud igitur principium duntaxat exponemus, ut nobis inposterum ab illo caveamus. Mens imaginationi ita mancipata est ut ipsi statim atque incaluit, obsequatur. Ipsi furenti quicquam non audet reponere; quia si resiftat male mulctatur, cum e contra mercedem aliquam semper consequatur ubi imaginationis imperio obtemperavit. Immò ijs quorum imaginatio ita inordinata est, ut sese in bruta transformatos putent, non defunt rationes quibus ipfis probetur fe brutorum ad inftar agere debere, quatuor pedibus incedere, herbis Sylvestribus vesci, &c. Plerosque homines juvat vivere juxta affectuum impressiones; ubi ijs resistunt aliqua pæna intus puniuntur; atque id sufficit ut ratio quæ voluptati ut plurimum obsequitur, utatur ratiocinijs idoneis ad tutandam affectuum caufam.

Cùm igitur constet assectus sese excusare, constat pariter desiderium eò nos serre debere per se, ut in bonam partem judicemus de ipsius objecto, si sit desiderium amoris; in malam verò, si sit desiderium odij, seu aversationis. Desiderium amoris est motus mentis excitatus à spiritibus, qui illam ad id disponunt ut ijs quæ penes ipsam non sunt frui, aut uti velit: namque si etiam desideremus continuationem fruitionis nostræ, id sit quia sutura non sunt penes nos. Necesse igitur est ad desiderij excusationem, ut objectum ex quo nascitur judicetur bonum per se, aut relatè ad aliquod aliud objectum: ac judicium

contrarium ferendum est de desiderio aversationis.

Haud equidem possumus judicare rem quampiam in se esse bonam vel malam, nisi aliqua id credendi nobis suppetat ratio: Sed nullum est objectum assectuum nostrorum quod non sit bonum aliquo sensû. Et quamvis dicere possimus quædam esse quæ nihil boni in se includant, ac per consequens ut bona à mente pura judicari nequeant, dicere tamen nequimus illa non posse gustari ut bona, quandoquidem supponamus nos ab illis agitari; jam autem gustus aut sensus sussimisti ut mens feratur ad judicandum de objecto in bonam partem.

Si tam facile judicemus ignem continere in se calorem quem sentimus, & panem saporem quem gustamus, propter sensationem istorum corporum occasione in nobis excitatam, quamvis id mentem omnino sugiat; cum mens non possit capere calorem, & saporem, esse modificationes corporum; certe si id ita se habeat, nullum est assectuum nostrorum objectum, ut ut vile, & aspernandum, quod ta-

men bonum non judicemus ubi ex ipsius possessione voluptatem percipimus. Quemadmodum enim putamus calorem ex igne oriri, ad ipsius præsentiam; sic perperam credimus objecta assectuum parere voluptatem quam gustamus, ubi illis objectis fruimur; ac illa esse bona, cum nobis bonum conferre valeant. De assectibus quorum objectum malum est, idem esto judicium.

Verum ut modò dictum est, nihil est quod per se aut per aliquid, ad quod reseratur, non sit dignum amore vel odio; ac ubi assectu alicuo movemur, nullo negotio deprehendimus in ipsius objecto bonum & malum quod ipsi savet aut adversatur. Itaque ratione facillimè cognosci potest, quænam judicia assectus quibus agitamur forment in nobis.

Si enim amoris desiderio agitamur, colligere facile est, illud desiderium ad sui justificationem allaturum esse bona que in objecto judicaverit inesse. Illa autem judicia de objecto eò latiùs patebunt, quò desiderium violentius erit; ac sepè plena & absoluta erunt licèt objectum per unicam tantùm partem eamque minimam, bonum videatur. Istec judicia favorabilia, ut ita loquar, ad ea omnia que aliquam cum objecto assectione sabebunt relationem, aut saltem habere videbuntur, extensum iri, facili negotio concipi potest; idque eò magis eveniet quò assectius erit vehementior, & imaginatio latiùs patebit. At verò si desiderio odij, seu aversationis agitamur, essectium erit planè contrarium, ob rationes captu equè faciles. Id experientia satis comprobatur, & in eo experientia equidem cum ratione apprimè consonat. Sed hasce veritates exemplis illustremus.

Omnes homines scientiæ desiderio natura tenentur; omnis enim mens ad veritatem possidendam est comparata: sed philomathia seu desiderium scientiæ, quanquam per se justum sit, sæpè tamen maximè vitiosum sit propter salsa quæ ipsi adjunguntur judicia. Curiositas menti sæpè ossert vana objecta meditanda; his objectis salsas magnitudinis ideas sæpenumerò alligat: Illa sallaci novitatis splendore extollit; ac denique tantis circumcincta illecebris obducit; ut ab ijs nimia cum voluptate & attentione contemplandis vix possis tem-

Nullæ sunt nugæ quibus quædam ingenia penitùs non occupentur; ac ista ipsorum occupatio fassis in quæ à varia curiositate conjiciuntur judicijs legitima ipsis semper videtur: Qui terminos & vocum apices magna curiositate rimantur in illorum cognitione omnes scientias sitas esse, innumeris, quas ingeniosè singunt, rationibus sibi persuadent; inter quas, veneratio quam ipsis homines nonnulli termino obscuro & incognito stupesacti, testantur, ultimum non occupat locum, quanquam omnium sit absurdissima.

Nonnulli sunt homines qui in id, ut artem loquendi sibi comparent, per totam vitam student, qui meliùs sacerent si per totam vitam silerent: eum enim silere debere manisestum est cui nihil est quod

dicat: Sed quid facias? Illi artem loquendi non addiscunt ut sileant. At sciant illi se nunquam resteesse loquuturos quin priùs restè cogitent; in id incumbendum esse ut ingenium siat accuratum & rectum; Verum à salso sciulò esse discernendum; ideas claras ab obscuris sejungendas; ac ea quæ à mente, ab ijs quæ ab imaginatione procedunt esse dignoscenda. Ij inter egregia & exquisita ingenia sese annumerant; quia justis periodorum numeris aurem titillare, siguris, & motibus jucundis assectus palpare, vivis & sensibilibus loquendi formulis imaginationem recreare norunt, quamvis mentem

ideis vacuam fine lumine & intelligentia relinquant.

Perpetuum linguæ vernaculæ studium equidem aliqua, verisimili faltem, ratione nititur, quia illa per totam vitam utendum nobis est, & nonnullis hoc desiderio agitatis hæc ratio excusationi esse porest; at verò non video quo pacto ij sese possint excusare qui omnes linguas indiscriminatim addiscendi desiderio tenentur. Illorum affectus qui Bibliothecam sibi conflant ex quibuslibet dictionarijs potest excusari, non secus ac illoru curiositas qui omnium regionum & temporum numismata apud se habere ambiunt. Id ipsis aliquando potest esse utile. Ac si ex eo ad ipsos magnus non redeat fructus, saltem nihil affert incommodi. Curiositatum gazam, ut ita loquar, habent quæ ipsis non est impedimento; secum enim libros, & numismata non gerunt. Verum quo pacto exculabitur illorum affectus qui memoriam tot vocabulis sæpè onerant, ut ipsorum caput fiat Bibliotheca quædam dictionariorum? Propria negotia & officia essentialia omittunt, & obliviscuntur, ut voces prorsus inutiles retineant; linguam vernaculam nonnisi hæsitando loquuntur; terminos aut incognitos aut barbaros in colloquijs interferunt. Vulgati commercij moneta nunquam utuntur. Denique ipsorum ratio felicius non dirigitur quam lingua. Omnes enim memoriæ recessus etymologijs ita referti funt, ut mens numero vocum prope innumerabili veluti suffocata sit.

Ineptum tamen illud Philologorum desiderium non caret rationibus quas præseserat. Quò pacto id sat? si quæras. Audi quæfo judicia quæ salsi isti docti de linguis serre solent. Vel suppone nonnulla axiomata apud ipsos indubitata, & ex ijs consequentias esciendas deducito. Suppone, exempli gratia, homines qui multas callent
linguas, toties esse homines quot linguas exoticas loqui possunt;
quandoquidem homines à brutis loquela distinguantur. Suppone
ignorantiam linguarum esse causam ignorantiæ in qua versamur circa res innumeras, quandoquidem veteres Philosophi, & extranei nobis sunt doctiores; Suppone, inquam, ejusmodi principia, ac deinde
concludito. Certe si ex his principijs recte concludas, judicia formabis ad id idonea ut te subeat desiderium callendi linguas; atque hæc
funt judicia quorum ope Philologi ejusmodi studiorum desendunt u-

tilitatem.

Quælibet scientiæ quantumvis aspernabiles aliqua tamen sui

parte imaginationi affulgent, ac mentem, affectu colores ijs adspergente, perstringunt. Equidem splendor ille minuitur, statimatque spiritus & sanguis sedantur, ac veritatis sumen sese conspiciendum præbet: Verum istud sumen pariter evanescit, ubi imaginatio denuò incalescit; ac tum rationes illas quibus affectus noster impugnari

ceperat, per transennam tantum videmus.

Cæterùm ubi affectus quò agitamur, se ad interitum vergentem sentit, ipsum ante actæ viæ non pænitet: quin omnia ad id disponit, ut vel cum honore pereat, vel citò reviviscere possit; hoc est, mentem ad id semper disponit ut judicia formet quibus possit desendi. Tunc etiam quandam veluti societatem cum cæteris affectibus init, ut ipsi opitulentur, spiritus & sanguinem sufficiant, atque hoc pacto veluti ex cineribus denuò suscitetur. Affectus enim sibi mutuò auxiliantur. Qui in eodem subjecto unà possunt subsistere opem mutuam sibi fideliter ferunt. Itaque judicia linguarum, aut alsus cujus-libet rei desiderio saventia indesinenter sollicitantur, & planè consirmantur ab omnibus affectibus isti desiderio non contrarijs.

Eruditus (and de propose), seipsum modò stipatum auditoribus venerabundis; modò victorem eorum quos terminis inusitatis & anatanata professione prostravit, ac penè semper supra vulgus hominum longè eminentem imaginationi suæ repræsentat. Laudibus quæ ipsi tribuuntur blandè palpatur. Commodorum sibi propositorum spe sese lactat: ac Sectatorum assiduitate gloriatur: Per omnia sæcula, omnesque regiones perpetuò maximà cum voluptate disfunditur: in eo mediocribus istis ingenijs qui intra temporis præsentis limites & urbis pomæria circunscribuntur multum absimilis: Vides igitur quot assectus, ad eum quò erga falsam eruditionem tenetur, accedant, qui omnes simul ad illum assectum defendendum, & ad judicia in ipsius gratiam ferenda enixè contendunt.

Si unusquisque affectus sibi soli consuleret, cæteris neglectis, omnes eodem momento quo excitarentur evanescerent. Ipsis sat falsorum judiciorum non suppereret ad subsistendum, nec imaginationem rationis lumini semper opponere valerent. Verùm ad affectuum nostrorum mutuam conservationem cuncta mirum in modum sunt ordinata. Sese mutuò corroborant, acqui inter se sunt maxime dissinissiminilominus mutuam ferunt operam. Ac dummodo aperta inter ipsos non vigeant odia, id sufficit ut omnes inter se accuratissiminate.

mas Societatis leges observent.

Si affectus deliderij solus existeret, cuncta quæ ab ipso formarentur judicia, eò duntaxat tenderent, ut possessionem boni veluti possibilem repræsentarent; namque desiderium amoris qua tale est, ab alia non producitur causa quam à judicio quo judicamus possessionem alicujus boni esse possibilem. Itaque desiderium illud nihil formare posset preter judicia circa possibilitatem possessionis, cum judicia quæ fequuntur, & contervant affectus, prorsus similia sint judicijs qua ipsos præcedunt, & producunt. Verum desiderium ab amore animatur; spe corroboratur; gaudio augescit; metu renovatur; ac cum animi fortitudine, emulatione, ira, anxietate, & multis alijs affectibus conjungitur, qui invicem judicia infinite varia ferunt, que mutuo sibi succedunt, ac desiderium unde orta sunt sovent. Mirum igitur non est desiderium erga rem nihili, vel erga res nobis manifesto inutiles aut etiam noxias, rationi tamen resuctari per multos annos, vel etiam per totam illius qui hoc desiderio agitatur vitam, cum tot affectus ad ipsius desensionem una concurrant. Sed paucis explicemus quomodo passiones, seu affectus sese mutuo desendant, res enim semper sunt explicandæ per ideas distinctas.

Quilibet assectus sanguinem & spiritus agitat. Jam verò spiritus agitati visu sensibili objecti, vel vi imaginationis in cerebrum ducuntur, modo ad id idoneo ut vestigia in eo sormentur profunda que illud objectum repræsentent. Immò quandoque velocitate sua sibras cerebris sectioni & etiam rumpunt, ita ut imaginatio illa fractione veluti inquinata & corrupta maneat. Hæc enim vestigia rationi non parent, pro ipsius arbitrio non delentur; quin potius ipsi vim inserunt, & ad id illam adigunt, ut indesinenter objecta consideret, ita ut ijs, in gratiam assectuum, agitetur, ac perturbetur. Assectus itaque in imaginationem, imaginatio corrupta in rationem agit, ipsi perpetuò repræsentando res, non ut in se sunt, ut hoc pacto mens posset verum ferre judicium, sed ut sunt relate ad assectum præsentem, ut ferat ju-

dicium quod isti faveat affectui.

Affectus imaginationem & mentem, in sui gratiam & utilitatem non modò corrumpunt, in reliquo prætereà corpore omnes formant dispositiones ad sui conservationem idoneas. Spiritus ab affectibus agitati in cerebro non subsistunt, in cæteras, ut alibi dictum est, corporis partes feruntur. In cor, jecur, lienem, & nervos, qui præcipuas circundant arterias, potissimum disfunduntur. Denique spiritus illi in omnes quasque partes emittuntur, quæ possunt suppeditare spiritus aptos ad conservationem affectus dominantis. Jam autem dum isti spiritus per omnes corporis partes ita disfunduntur, quicquid ipsorum cursui resistit paulatim destruunt, & in ijs viam sternunt ita lubricam & rapidam, ut minimo objecto summoperè agitemur, & feramur ad formanda judicia affectibus saventia. Atque sic affectus sese mutuò stabiliunt & defendunt.

Jam si attendamus quænam possit esse sibrarum cerebri constitutio, agitatio & abundantia spirituum & sanguinis in diversis sexibus & ætatibus; non magno negotio subolfaciemus quibusnam affectibus nonnulli sint addicti, ac proinde quænam de objectis serre soleant judicia. Atque ut id exemplo comprobem; juxta copiam vel inopiam spirituum quæ in nonnullis deprehendentur, cognoscere pote-

11-

rimus aliquatenus saltem, multos de eadem re tibi æqualiter propofita & explicata formaturos esse judicia spei, & gaudij, dum alij de ip-

så formabunt judicia timoris, & tristitiæ.

Ijs enim quibus magna suppetit sanguinis & spirituum copia, ut usu venit in juvenibus, sanguineis, biliosis, cum spem facile concipiant, propter secretam quam habent virium suarum cognitionem, credunt nullum fore suis consilijs obstaculum quod facile non superent, bonum cujus sperant possessionem veluti prægustabunt, & quælibet judicia ad sovendum & justisicandum spem, & gaudium sormabunt: alij verò quibus spiritus agitati desunt, ut senes, melancholici, & Phlegmatici, cum ad metum & tristitiam ferantur, quia animo, utpote spiritibus ad exequenda mandata aptis destituto, dissidunt, judicia planè contraria serent; dissicultates iusuperabiles ubique imaginabuntur, ut metum suum excusent, atque invidiæ, mærori, desperationi & quibusdam odij speciebus quibus insirmi potissimum obnoxij sunt, sese permittent.

CAPUT XII.

Affectus, seu passiones quibus malum est pro objecto, esse maxime periculosas & injustas; easque qua cum minima conjunguntur cognitione, esse omnium vividissmas, & maxime sensibiles.

Nter affectûs qui judicia ferunt à ratione maxime dissita, quique ideo periculosissimi sunt, omnes odij, seu aversationis species recenseri debent. Nulli sunt affectus qui rationem æque corrumpant ac odium, & metus; odium præcipue quidem in biliosis & in ijs quorum spiritus perpetuò agitantur; metus verò in melancholicis, vel in ijs quorum spiritus crassi, & solidi, nec facile agitantur, nec semel agitati facile sedantur. At verò ubi odium & metus una conspirant ad rationem corrumpendam, quod valde frequens est, tum quevis judicia, quantumvis injusta & aloga formare & acerrime desendere valemus.

Atque hujusce rei hec est ratio. Hujus, scilicet, vitæ mala, mentem nostram longè vividiùs afficiunt quàm bona; Doloris sensus vividior est sensus voluptatis. Injurijs & opprobrijs multò magis lædimur quàm laudibus & applausû delectamur. Et quamvis nonnulli reperiantur qui voluptates quassam, & honores susque deque habeant, admodùm tamen pauci sunt qui dolorem, & contemtum ægrè non ferant.

Itaque odium, metus, aliæque aversationis species, quibus malum est pro objecto, sunt passiones violentissimæ. Animum de improviso ita concuriunt ut illum stupesaciant & permoveant. Intima mentis adyta brevi subeunt, ac ratione è sede sua deturbata, judicia salsa & iniqua de rebus quibussibet ferunt, ut suam desendant ineptiam & tyrannidem.

Illi affectus omnium sunt crudelissimi & suspicacissimi, charitati, & societati civili maxime repugnantes, & eodem tempore absurdissimi; judicia enim adeò inepta & acceptione formant, ut omnium indignationem & risum in se moveant.

Bbb

Joan C. 11.47 Hisce affectibus moti in hæc intulsa erumpebant verba Pharisæi.

Ouid aginnus? ille multa edit miracula. Si illum sinanus persere omnes in ipsum credent. Romani venient urbemq, & gentem nostram diruent. Jesum Christum multa facere miracula equidem fatebantur; Lazari resurrectio erat extra omnem dubitationis aleam. Quænam judicia ipsis suggerebant affectus?

Jesum nempe interficere, & Lazarum quem suscitaverat. Sed quibus de causis Jesum interficere? Quia, sismanus ipsum pengere, omnes credent in eum; Romani venient, urbemque & gentem nostram diruent. Cur verò Laza
Joan C. 2. 11 rum interimere? Quia multi ab ijs secedebant propter ipsum, & credebant in te-

fum. Judicia simul crudelia & absurda! crudelia odio, & absurda metû: Romani venient & diruent urbem, gentemque.

Iisdem affectibus motum suit synedrium illud in quo adstabant Annas Summus Pontifex, Caiaphas, Johannes, Alexander, & qui erant ex stirpe Sacerdotali, dum hæc dixerunt. Quid hisce hominibus facienus? miraculum enim ediderunt toti civitati notum, illud non possumus negare; Verùm ne id

Amplius divulgetur, additis minis ipsis interdicamus amplius docere innomine Christi.

Viri alioqui cordati judicium ferunt injustum & absurdum simul, quia nempe affectibus agitantur, & falso zelo occaecantur. De Apostolis panas sumere non audent propter populum, & quia homo miraculose sanatus jam erat quadragenarius & supra, ac caetui intererat;

Verum ipsis minantur ne doceant in nomine Jesu. Doctrinam damnandi sibi necessitatem incumbere credunt, quia ipsius authorem intersecerunt. Vultus, ajebant ad Apostolos, issuinius sanguinem super nos inducere.

Ubi falsus zelus cum odio conjungitur, illud adversus rationis objurgationes munit, illudq; ita legitimu repræsentat ut ipsus motibus non cedere piaculum videatur. Et quum ignorantia & infirmitas metum comitantur, illum ad innumeras res extendunt, illiusq; commotiones ita corroborant, ut minima suspicio rationem perstringat & perturbet.

Qui falso ducuntur zelo de Deo se benè mereri credunt, ubi affectibus suis obtemperant. Secretas odij sui inspirationes cœco impetu sequuntur, veluti inspirationes veritatis internæ: ac sensationes quæ ipsorum violentiæ velisicantur argumentorum loco habentes, in erroribus suis præstractè ac invicte permanent.

Ignari verò & qui ingenio sunt debili, causas metus vanas & ridiculas sibi singunt; in eo similes pueris qui sine duce & lumine in tenebris versantes, spectra terribilia sibi imaginantur; perturbantur & vociserantur quasi de ipsis conclamatum esset. Si tantum ignari sunt, lumine resciuntur, at verò si debili sint cerebro, ipsorum imaginatio semel læsa, restitui nequit. Simul ac quid vident quod ad pristinum terroris objectum aliqua similitudine accedit, vestigia de integro aperiuntur ac idem spirituum cursus iteratur. Adeò ut sanari-nequeant nisi ad tempus duntaxat.

At cum falsus zelus conjungitur cum odio & metu in cerebro debili, tot indefinenter formantur judicia adeò iniqua & violenta, ut vel sola illorum cogitatio horrorem pariat. Nec miraculum quo conversus

AC. 5.

A. 4.

est Paulus sufficeret ad mutandum animum sic perculsum; immò si porentiæ & misericordiæ Divinæ limites sigere liceret, ipsius sanationem

diceremus impossibilem.

Qui in tenebris verfantur luminis presentia lætari solent, hic verò lumen pati nequit; quippe quod affectui quo agitatur resistendo ipsum lædat. Cùm ipsus metus sit aliquatenus voluntarius utpotè ab odio procedens, metù illo percelli ipsum juvat, quoniam ijs etiam affectibus quibus malum est pro objecto delectamur, ubi malum est imaginarium; vel potiùs ubi, ut sieri solet in spectaculis, certò scimus nos ab illo lædi non posse.

Spectra seu phantasmata, que sibi singere solent ij qui in tenebris degunt, sumine adveniente evanes cunt. Hujus verò phantasmata lumine veritatis non dissipantur. Illud mentis tenebras facilè penetrare nequit, ipsius imaginationem tantum irritat, adeò ut dum homo ille assectios objecto duntaxat intentus est, lumen ressectatur, & phantasmata seu umbræ verum corpus, seu aliquid realitatis habere ipsi videantur, quia debiles quosdam luminis quò seriuntur radios repellunt.

At, supponamus istius ingenijhominibus satis inesse docilitaris&attetionis ut rationes ad dissipandos ipsoru errores idoneas auscultare&intelligere possint, ipsorum imaginatio metu ita perturbata est, & cor odio, & falso zelo ita corruptum, ut rationes illæ quantumvis in se solidæ, velocem tamen vehementium assectuum motum diu sistere non
possent, nec impedire quominus illi argumentis sensibilibus sibi ipsis

non multò post patrocinarentur.

Observandum enim est affectus quosdam esse qui sine ullo reditu pretereant, alios verò constantes esse qui diu subsistant. Qui nulla mentis applicatione nituntur, sed tantum visu sensibili alicujus objecti, & sanguinis sermentatione producuntur & corroborantur, diu non perstant, ac eodem serè tempore nascuntur & extinguuntur.

Qui verò cum mentis applicatione conjunguntur permanere solent; quia illorum principium mutationi æque obnoxium non est ac sanguis & humores. Odium itaque, metus, cætersque affectus qui in nobis mentis cognitione excitantur aut conservantur, non verò visu sensibili alicujus mali, diu subsistere debent. Isti igitur affectus duratione, violentia, & injustitia cæteros superant; sed non sunt omnium vividis-

fimi, & maxime fenfibiles, ut infra demonstrabitur.

Perceptio boni, & mali quæ affectus excitat fit trifariam; per sensus, per imaginationem, & per mentem. Perceptio boni & mali per sensus, seu boni & mali sensatio affectus valde promptos & valde sensibiles producit. Perceptio boni & mali, per solam imaginationem, affectus excitat longe debiliores. Et perceptio boni & mali per mentem solam, veros non producit affectus, nist quia perceptio ista boni & mali per mentem, conjungitur semper cum aliquo motû spirituum animalium.

Affectus ad solam corporis conservationem, ac ut per corpus ceteris

fensibilibus uniamur, nobis concessi fuere: quamvis enim res sensibiles respectu mentis nec bonæ nec malæ esse queant, bonæ tamen vel malæ sunt relatè ad corpus cui mens unitur. Cùm itaque sensus & imaginatio relationes rerum sensibilium cum corpore multò melius cognoscant quam mens ipsa; affectus longè vividiores excitare debent, quam cognitio clara & evidens. Quia verò cognitiones nostræ cum aliquo spirituum motu semper conjunguntur, cognitio clara & evidens ingentis alicujus boni, vel ingentis alicujus mali, quod sensus non re-

tegunt, arcanum aliquem affectum semper excitat.

Nihilominus omnes nostræ cognitiones claræ & evidentes non semper trahunt post sa affectum aliquem sensibilem &, ut ita dicam, perceptibilem; quemadmodum omnes affectus nostri non semper conjunguntur cum aliqua mentis cognitione: si enim quandoque contingat ut de bonis & de malis quibusdam cogitemus sine ulla commotione, sæpe etiam aliquo affectu commovemur, non cognita tamen, nec, vel sensu, percepta illius causa. Cum quis aerem spirat salubrem gaudio quodam afficitur cujus causam ignorat; bonum ex quo illud oritur gaudium non novit, quamvis illud possideat. A corpore quodam invisibili per sanguinem sese insinuante si sermentatio impediatur, tristis est, & causam tristitiæ rei cuipiam visibili sibi affectus momento oc-

currenti forfan tribuet.

Inter omnes affectus nulli sunt sensibiliores ac velociores, & proinde nulli cum minori mentis cognitione conjunguntur quam, horror, & antipathia, amor seu allubescentia, & sympathia Evenit nonnunquam ut homo sub umbrosa arbore dormitans ad muscæ aculeum vel frondis titillationem subitò & de improviso expergiscatur, non secusac si à serpente morderetur. Sensû confuso rei terribilis qualis est mors expavescit, & hoc pacto affectu vehementissimo & violentissimo, desiderio, scilicet, odij seu aversationis sese incogitanter agitatum deprehendit. Contra verò si eveniat ut homo aliquis egenus forte fortuna incidat in putillum aliquod bonum, cujus dulcedine demulcetur, circa exile istud bonum, non secus ac circa bonorum maximum, sensim & incogitanter occupatur. Id etiam evenit in motibus fympathiæ & antipathiæ. In societate quapiam videmus forsitan aliquem cujus habitus totaq; externa species cum presenti corporis nostri dispositione arcanis. quibusdam vinculis consonet; ipsus visu illicò vehementer permovemur. Ad ipsum amandum, & benevolentia prosequendum arcana & dulci quadam vi ferimur. Te Nescio quid, nobis planè ignotum, sine ulla rationis participatione, nes agitat. Contrarium evenit de ijs quorum habitus fastidium, & horrorem, ut ita dicam, aspergunt. Arcanum tamen illud fastidium menti ignotum est; quippe de pulchritudine, vel deformitate sensibili, quæ ejulmodi affectus excitare folent, folisenlus rite judicare pollunt.

DE

INQUIRENDA VERITATE.

DE METHODO

CAPVT PRIMVM.

Hujusce libri institutum declaratur, ut & dua rationes generales conservanda evidentia in investigatione veritatis, qua hujus libri argumentum constituent.

IBR IS præcedentibus vidimus hominem errori valdè obno- a Lib. I. xium esse; ipsumque sensuum a fallacijs imaginationis b phan- b Lib. II. tasimatibus, & mentis c abstractionibus perpetuò decipi; volun- c Lib. III. tatis d inclinationes, cordis e assectus veritatem ipsi penè semper sur- d Lib. IV. ripere, ea mque ipsi nunquam patesacere, nist salsis indutam coloribus quibus concupiscentiæ indulgetur. Jam vias indicare quibus veritatis, cognitionem assequi possumus, mentemque câ vi, & industria munirequa has insistere queat sine inutili labore, & erroris periculo, operam pretium est.

Verùm, ne in hujus postremi Libri lectione ineassum quis saborer, imprimis monitum velim, illum in eorum usum qui veritatem per se seriò quærere, & ad id proprijs suis viribus uti volunt, duntaxat compositum suisse. Ab ipsis postulo ut per aliquod tempus omnes verisimiles contemnant opiniones; violentissimis ne sidant conjecturis; omnium Philosophorum authoritatem susque deque habeant; ab omni

Bbb 3

præjudicio, philautià, & affecto vacui quantum in illis erit huc accedant; Sensibus & imaginationi diffidant, uno verbo corum penè omnium quæ Libris præcedentibus dicta sunt, accurate recordentur.

Propositum nobis est in hoc Libro menti omnem quam naturaliter assequi potest persectionem communicare, ei suppeditando auxilia necessaria, ut ipsus attentio & capacitas augeatur; eique præscribendo canones observandos ut error in investigatione veritatis, vitetur, &

ut quæcunque sciri possunt commode addiscantur.

In hoc instituto, si ad suam persectionem perduceretur, quod equidem, in hocce specimine non assectamus; certè traderetur scientia universalis, ac qui illo benè uti vellent verè docti dici possent, utpotè qui omnium scientiarum specialium sundamentum essent assequit, ac illas, prout hac universali scientia uterentur, acquirerent. Hoc enim trastatu conamur mentem ad id idoneam reddere ut de quibussibet quastionibus ad ipsius captum accommodatis, judicia certa & vera

ferre possit.

Quemadmodum non sufficit ad perfectam Geometriæ cognitionem assequendam, ut quis memoriter teneat omnes demonstrationes Euclidis, Pappi, Archimedis, Apollonij & omnium qui de Geometria scripferunt; Ita non sufficit, ut quis peritus habeatur Philosophus, ipsum legisse Platonem, Aristotelem, Cartesium, &c. & ipsorum sententias circa omnes Philosophiæ quæstiones didicisse. Omnium opinionum & judiciorum alioru hominu, sive circa Philosophiam, sive circa Geometriam, cognitio, Historia potius est quam Scientia: nam vera scientia, quæ sola mentem humanam ad perfectionem cujus nunc capax est, adducere potest, consistit in certa quadam capacitate solide judicandi de omnibus ipsi accommodatis. At ne temporis siat jactura, neve judicijs præmaturis quisquam antevertatur, jam rem tanti momenti aggrediamur.

Imprimis in memoriam revocandus est primus canon traditus, & probatus in principio primi Libri, quia sundamentum est, & primum principium eorum omnium quæ sumus infra dicturi. Plenum, scilicet, nunquàm prabere assensum nis propositionibus tam evidenter veris, ut ipsis ille assensum recusari nequeat, sine puna cujusdam interna sensu, & arcanis rationis objurgationibus; hoc est, ubi assensum recusare nemo potest, quin clarè cognoscat, se libertate sua abuti, nisi velit assensiri. Quotiescunque verisimilitudinibus assensum, in certum erroris periculum incurrimus, ac penè semper astu erramus, vel denique si non erremus, id casu fortuito contingit. Itaque perceptio consusa innumerarum verisimilitudinum circa varias res rationem nostram non reddit persectiorem, ac solà veritatis clarà perceptione ipsi persectio communicari, ipsique satisfieri potest.

Cum igitur solà evidentià juxta primum nostrum canonem certiores samus nos non errare, hinc concludere est, nos imprimis ad id attendere debere ut hanc in perceptionibus nostris conservemus evidentiam, quæ de omnibus rationi nostræ accommodatis solide judicares & omnes veritates, quarum sumus capaces, assequi possimus.

Que hanc evidentiam gignere & conservare possunt duplicis sunt generis. Alia sunt in nobis, aut à nobis aliquatenus pendent, alia à nobis non pendent. Nam quemadmodum ut objecta visibilia distincte videamus, necesse est nos pollere visû perspicaci, illumque attente in his objectis desigere; que duo in nobis sunt & à nobis aliquatenus pendent; sic necesse est recto pollere ingenio, illudque strenue appellere ad penitus inspiciendas veritates intelligibiles: que duo e-

tiam in nobis funt, & à nobis aliquatents pendent.

Sed, non secus ac oculi opus habent luce ad videndű, istud verò lumen pendet à causis alienis; sic mens eget ideis ad concipiendű, quæ ideæ, ut alibi probatű est, non pendet à nobis, sed à causa aliena illas producente. Si igitur ideæ rerum menti nostræ non adessent, quoties cunq; illa habere optamus, & si Deus, qui mundum illuminat, illas nos latere vellet, huic defectui medêri, ac quicquam cognoscere nequaquam possemus: quemadmodum quicquam videre impossibile est cui lumen deest. Verum non est quod hoc metuamus, quippe præsentia idearum menti nostræ cum sit naturalis & à generali & immutabili Dei voluntate pendeat, nobis nunquam deest ad res rationi naturaliter subjectas percipiendum. Nam Sol qui illuminat mentes, haud similis est Soli illuminanti corpora: eclipsin nunquam patitur, ac omnia penetrat sine ulla luminis sui disgregatione.

Cùm igitur ideæ rerum nobis perpetuò adsint, etiam ubi illas attentè non consideramus, quid aliud nobis superest ad conservandam evidentiam in omnibus perceptionibus nostris, nisi ut quæramus media quibus mens attentior & capacior sat: quemadmodùm ut objecta visibilia nobis adstantia distinctè cernantur, nihil aliud necesse nobis est quàm ut visû perspicaci polleamus, illaque attentè consideremus.

Sed, quia objecta quæ consideramus, plures sæpè habent relationes, quàm ut illas omnes unico mentis appulsû percipere valeamus; indigemus adhuc nonnullis legibus quibus instituamur ad omnes difficultates ita diluendas, ut adjuti auxilijs, quibus mens siat attentior & capacior, omnes relationes rei quam examinamus evidentissimè percipere possimus.

Hunc igitur Sextum Librum in duas dividemus partes. In prima agetur de auxilijs quibus mens uti potest ut siat attentior & capacior; In secunda canones trademus quos illa sequi debet in investigatione veritatum, ad formanda judicia solida & extra erroris aleam posita.

CAPVT II.

Attentionem esse necessariam ad conservandam evidentiam in cognitionibus nostris. Modificationes mentis illam reddere attentam, sed ipsus capacitatem percipiendi plus aquo distrahere.

Principio hujusce Operis oftensum est, intellectum duntaxat percipere; ac à parte intellectus, simplices perceptiones, judicia, & ratiocinia, in eo solo inter se differre, quod judicia, & ratiocinia funt perceptiones multò complexiores simplicibus perceptionibus; quia non modò plurimas res repræsentant, verum etiam relationes plurimarum rerum inter se. Nam simplices perceptiones res solas menti repræsentant : sed judicia relationes quæ inter res intercedunt exhibent: sed ratiocinia relationes repræsentant quæ inter relationes rerum sunt; si modò sint simplicia ratiocinia; at si sint ratiocinia composita, repræsentant relationes relationum, seu relationes complexas quæ funt inter relationes rerum, & sic ad infinitum. Prout enim relationes multiplicantur, ratiocinia quæ menti repræfentant hasce relationes fiunt magis complexa. Sed judicia, ratiocinia simplicia, & ratiocinia complexa, nihil funt præter meras perceptiones à parte intellectus, quia intellectus duntaxat percipit; ut jam dictum eft.

Cùm judicia & ratiocinia à parte intellectus nihil fint præter meras perceptiones, intellectum in errorem nunquam labi manifestum est; cùm error in perceptionibus non reperiatur, immò non sit intelligibilis. Nam, sicut jam multoties dictum est, error duntaxat consistit in præcipiti voluntatis assensa, quæ falso quodam lumine decipitur, & cum libertate, quantum potest, uti debeat, in veritatis specie securè

acquiescit.

Nihilominùs, quia sæpè intellectus ideas rerum consus & imperfectas habet, hinc sit ut sit causa errorum nostrorum, quæ occasionalis
dici potest. Quemadmodùm enim visus corporeus sæpè nos injicit
in errorem, quia objecta externa consusè & imperfectè nobis repræfentat; consusè, scilicet, ubi nimis dissita sunt, vel ubi lumen deficit:
& imperfectè quoniam illa duntaxat rerum latera repræsentat quæ
nobis objiciuntur. Ita intellectus cùm sæpè perceptionem rerum
duntaxat consusam & impersectam habeat, quia ipsi satis non sunt
præsentes, nec omnes partes illarum percipit; causa est cur voluntas

in

in ingentem incidat errorum numerum, facilius n'm'rum cedendo

hisce perceptionibus obscuris, & imperfectis.

Necesse igitur est quærere rationes quibus impediatur queminus perceptiones sint consusæ, & impersectæ. Et quia nullà alià ratione clariores & distinctiores sieri possunt quàm attentione, ut apud quemlibet constat; quærendæ sunt rationes quibus utentes attentiores evadamus. Hoc pacto evidentiam in ratiocinijs nostris conservabimus, & uno intuitù connexionem necessariam inter omnes partes ratiociniorum nostrorum etiam maximè prolixorum, deprehendemus.

Ut istæ inveniantur rationes; altè est imbibendum id quod jam alibi à nobis dictum est; nempe mentem non æqualem rebus omnibus quas percipit præbere attentionem. Ijs enim quæ ipsam afficiunt, modiscant, & penetrant longè magis attendit quam ijs quæ ipsi quidem adsunt, sed ipsam non tangunt, nec ad ipsam pertinent. Uno verbo proprijs suis modificationibus longè magis occupatur, quam simplicibus objectorum ideis, quæ ideæ aliquid sunt ab ipsa diversum.

Hanc ob causam nonnist cum fastidio & negligentia ideas abstractas intellectus puri consideramus: ad res quas imaginamur, præcipue si imaginatione præditi simus sorti, ac alta in cerebro formentur vestigia, animum longè magis appellimus. Denique hanc ob causam, in qualitatum sensibilium consideratione toti detinemur, dum ideis puris mentis, quandiu aliquid jucundi, aut molesti sentimus, ne vel minimam attentionem præbere possumus. Namque, dolor, voluptas, & aliæ sensationes, cum nihil aliud sint quam modificationes mentis, seri nequit quin eas percipiamus, & quin mentis nostræ capacitas ijs occupetur, cum omnes sensationes nostræ nihil aliud sint quam perceptiones.

Res verò secùs se habet de ideis puris mentis: possunt enim menti nostræ intimè uniri, nec tamen à nobis ullo modo considerari. Licèt enim Deus nobis quàm intimè uniatur, & in eo reperiantur eorum omnium quæ videmus ideæ; illæ tamen ideæ quanquam nobis pæsentes, nos latent, ubi motus spirituum illarum vestigia non excitant; vel ubi voluntas nostra mentem his non applicat; hoc est, ubi non format actus quibus repræsentatio illarum idearum ab Authore naturæ alligatur. Hæc sunt sundamentum eorum quæ sumus infra dicturi circa auxilia quæ mentem nostram possunt præbere attentiorem. Itaque hæc auxilia in ipsa mentis natura erunt sundata; speramus itaque illa inutilia & chimerica non sutura, ut plurima alia, quæ mentem magis intricant quàm juvant. Utut sit, quem optamus non sortiantur usum, haud tamen erit inutile quæ de ijs instrà dicturi sumus legere; quia ex his natura mentis meliùs cognoscerur.

Modificationes mentis ex tribus oriuntur causis, ex sensibus, imaginatione, & assectibus. Nemo non expertus est voluptates, dolores, & omnes in genere sensationes tantillum vehementes; imaginationes

Ccc

vividas, & violentos affectûs mentem tantoperè occupare, ut attentionis incapax sit, quandiu his omnibus nimis afficitur; quia tum tota ipsius percipiendi facultas his impletur. Sed etiamsi ista modificationes essent leviores hanc tamen mentis capacitatem aliquatenus saltem distractarum, adeo ut se totam rerum abstractarum considerationes.

ni applicare non posfet.

Hincigitur conclusionem hane, notatu maximè dignam, elicimus, Eos omnes, scilicet, qui veritatis investigationi serio incumbere volunt, sedulo vitare debere, quantum id seri potest, omnes sensationes nimis vividas, ut ingentem strepitum, lumen vividius, voluptatem, dolorem, &c. Imaginationis puritati perpetuò ipsis studendum est, ac impediendum quominus in cerebro formentur vestigia profunda, quæ mentem perpetuò lacessunt & dissipant. Denique, sistere imprimis debent affectuum motus, qui in corpore & in mente tam altas edunt impressiones; ut mens ad aliud cogitare non valeat. Nam, essi puræ veritatis ideæ, nobis perpetuò præsentes adsint, illas tamen considerare nequimus, ubi capacitas cogitandi hisce modificationibus violentis occupatur.

Quia tamen mens fine affectů, sensatione, aut alia quavis modificatione speciali subsistere nequit; necessitati cedendum est, imò ex his ipsis modificationibus auxilia nobis comparare debemus, quibus attentiores siamus. Sed magna industria, & cautione opus est in usu istorum auxiliorum. Diligenter examinandum est quatenus ijs in-

digeamus, nec ijs utendum nifi urgente necessitate.

CAPVT III.

Quomodò utendum sit affectibus & sensibus ad conservandam mentis attentionem.

A Ffectus quorum usus nobis necessarius est ut excitemur ad veritatis inquisitionem, ij sunt quorum ope eam vim, eumque animum comparamus, quo laborem superare valeamus quem in attentione præbenda experiri solemus. Inter illos affectus alij sunt boni, alij verò mali; boni, quale est desiderium inveniendæ veritatis, acquirendi sat luminis ut possimus nos ipsos regere, proximo utilitatem aliquam afferendi, & alij similes. Mali verò seu periculosi; ut desiderium famam sibi conciliandi, proprijs rebus & commodis suis consulendi, supra æquales sese extollendi, & nonnulli præter hos alij affectus pejores de quibus hic loqui necessarium non est.

In isto in quo versamur misero statu, non rarò contingit ut affe-

Ribus à ratione maxime alienis, vividius ad veritatis investigationem feramur, & ab illis jucundius folatium accipiamus in laboribus ad id exantlandis, quam affectibus maxime legitimis & rationi confentaneis. Vanitas, exempli gratia, nos longe vehementius stimulat quam veritatis amor; ac quotidie videas homines studio perpetim incumbentes, quandiu alios reperiunt quibus communicare possint quæ didicerunt, ab illo verò penitus desistentes statim arque nemo est qui eos audire velit. Visus confusus gloriolæ cujusdam qua circundantur, dum suas venditant opiniones, animum ipsorum sustentat & suffulcit in studijs etiam maxime sterilibus & fastidiosis. At si casû fortuito, vel proprijs negotijs id postulantibus, ab illo assentatorum grege discedere cogantur, ipsorum æstus continuò deferbescit; studia etiam solidissima fastidium ipsis creant; ae denique tædio & mœrore confecti cuncta deserunt. Vanitas priùs pigritiam naturalem vicerat, jam verò pigritia veritatis amorem superat; namque vanitas pigritiæ nonnunquam resistit, at pigritia de veritatis amore penè semper triumphat.

Cùm tamen gloriæ cupido ad bonum sinem possit referri, quia ad gloriam Dei, & proximi utilitatem sama nostra uti possumus; quibus dam forsan hoc assectà in nonnullis occasionibus, veluti auxilio ad reddendam mentem attentam uti nesas non est. Sed sedulò cavendum est ne illo utamur, nisi, duntaxat, ubi assectus rationi consentanei, de quibus jam dictum est; non sufficiunt, etenim ad id officio nostro tenemur ut rebus arduis ac sastidiosis incumbamus. Jam autem dixi illo assectu utendum non esse, nisi quando alij legitimi non sufficiunt; primò, quia hic assectus conscientiæ perquam noxius est. Secundò, quia in mala studia, quibus plus inest splendoris, quàm utilitatis & veritatis nos sensim injicit. Denique, quia ille assectus moderatu valdè difficilis est, ab ipso sæpe deluderemur, ac dum mentem nostram illuminare illius ope crederemus, concupiscentiam, quæ non modò cor corrumpit, sed menti tenebras nun-

quam dislipandas affundit, forsan corroboraremus.

Animadvertendum enimest affectum illum augeri, corroborari, & sensim in corde hominis stabiliri; ac, ubi violentior est, tantum abestut mentem sublevet in veritatis investigatione, quin potius illam mirum in modum occacet, ac res pro votis se habere falsò ipsi

persuadeat.

Tot falsis & imaginarijs inventionibus, quæ sub egregio veritatumrecens retectarum nomine, nobis propinantur, non scateret orbis terrarum, nish homines ardenti slagrarent desiderio haberi auctores, & inventores. Firma enim & obstinata persuasio qua nonnulli laboraverunt, se invenisse, exempli gratia, motum perpetuum, & modum æquandi circuli cum quadrato, & duplicandi cubum ope Geometriæ vulgaris, ex eo opinor, orta est, se aliquid esse-

1.1

fium dediffe, quod cæteri inutiliter tentaffent, videri vehementer

cuperant.

Longè igitur satius est sese excitare ad assectus eò utiliores ad veritatis investigationem, quòd vehementiores sint, & circa illos modum excedere vix ullum sit periculum; qualia sunt desideria benè utendi ingenio nostro; nosmet expediendi à præjudicijs & erroribus; sat acquirendi luminis ad nos in statu in quo versamur rectè regendos; & alij similes assectus, quibus ad studia inutilia, & judicia præmatura non edigimur.

Prælibatà semel voluptate quæ ex recto mentis usu percipitur, ac utilitate quæ ex illo redit probè cognità; abdicatis violentis affectibus, & voluptatibus sensibilibus quæ, dum illis imprudenter nos permittimus, rationi tyrannicè dominantur, cum fastidio rejectis; aliis opus non est affectibus quàm ijs, de quibus mox dictum est, ut at-

tenti fiamus ad res meditandas.

Verùm plerique homines ab illo statu longè abhorrent. Præter sensibilia nihil delicatè sapiunt. Ipsorum imaginatio numero propè infinito vestigiorum prosundorum, quæ salsas tantum excitant ideas, corrupta est: Omnibus enim quæ sub sensus & imaginationem cadunt toti addicti sunt, ac juxta impressionem quam ex ijs, hoc est, relatè ad se, recipiunt, de ijs semper judicant. Superbia, intemperantia, varia negotia quibus intricantur, sollicita res suas stabiliendi desideria, in hominibus hujus sæculi tam frequentia, veritatis lumen ab ipsis arcent, non secus ac pletatis sensum suffocant; quia his pravis assectione, qui solus potest illuminare & regere, sejunguntur. Quippe unionem nostram cum sensibilibus augere non possumus; quin unionem nostram cum veritatibus intelligibilibus minuamus; cum eodem tempore non possimus uniri rebus adeò diversis & oppositis.

Qui igitur imaginationem habent puram & castam; hoc est, ij quorum cerebrum vestigijs profundis, quæ rebus sensibilibus applicent, refertum non est, cum Deo facilè uniri possunt, & ad veritatem ipsos alloquentem attendere: Assectus legitimi, & rationi confentanei ipsis sussiciumi. Mundani verò, quique pluribus rebus arctiùs uniuntur, & quorum imaginatio fassis, & obscuris conspurcata est ideis, quas objecta sensibilia in ipsis excitaverunt, ij, inquam, non possunt veritati incumbere, nisi assectia aliquo sustineantur satis vehementi ad deprimendum corporis pondus quod ipsis imminet, & ad formanda in cerebro vestigia quæ possint spirituum animalium cursum divertere. Quia verò quilibet assectias per se duntaxat confundit ideas, ijs uti non debent, nisi uti necessitas postulat; & singuli homines sese explorare debent, ut assectus suos debilitati sua ac-

Rationes, quibus in nobismet ipsis affectus quos optamus posti-

Ja ...1

commodent.

mus excitare facili negotio inveniri queunt. Nec parum ad id confert unionis corporis & mentis cognitio, libris præcedentibus tradita: namque uno verbo, sufficit nos cogitare attente ad objecta quæ juxta institutionem naturæ apta sunt ad excitandos assectus. Hoc pacto assectus nobis necessarios in corde nostro pene semper gignere possumus. At verò si illos pene semper possumus excitare, illos pariter non possumus extinguere, & mederi malis quæ in imaginatio-

ne produxerunt. Ijs igitur moderate est utendum.

Imprimis cavendum est ne de rebus juxta assectum judicemus, sed duntaxat claro veritatis visu, quod observatu dissicillimum est, ne dicam impossibile, quum assectus sunt tantillum vividi. Assectus ad id tantum conferre debet ut attentionem excitet; Verum ideas sibi proprias menti semper objicit, & voluntatem ad id vivide impellit ut de rebus per istas ideas, quibus movetur, judicet, potius quam per ideas puras & abstractas veritatis, quibus non movetur. Adeò ut judicia sepè formemus que cum assectus siniunt, quia, scilicet, non visu claro veritatis immutabilis, sed tantum ope circulationis sanguinis formata suere.

Verum equidem est esse homines admodum pertinaces in suis erroribus, & eorum errorum plerosque per totam vitam præfracte retinere. Sed errores illi ab alijs oriuntur causis quam ab affectibus; vel pendent ab affectibus quibusdam constantibus, ex conformatione corporis, ex pleonexià, aut ex alia quavis diu subsistente causa oriundis. Pleonexia, exempli gratia, cum semper durer, affectum producit nunquam interiturum, & judicia in quæ affectus hic nos injicit, satis sunt durabilia. Cæteræ verò hominum opiniones ex affectibus specialibus pendentes, æque inconstantes sunt ac fermentatio humorum. Mox hoc, mox illo modo loquuntur, ac fære fermones cogitationibus congruunt. Sieut à falso bono ad aliud falsum bonum, affectûs motum sequentes, cursitant, & illud fastidiunt ubi motus ceffat; pariter à falso systemate ad aliud falsum systema feruntur. Opinionem falsam alacriter amplectuntur, ubi affectus illam reddit verisimilem ; at illam affectu extincto deferunt : affe-Auum ope quælibet bona degustant, nec tamen quicquam boni reperiunt; per eosdem affectus omnes vident veritates nec tamen quicquam veri retegunt; quamvis affectus momento quicquid guftant iphs supremum videatur bonum, & quicquid vident indubitata appareat veritas.

Secundum auxilium quod menti ad attentionem disponendæ inferuire valet à sensibus oritur. Sensationes sunt propriæ mentis modificationes; ideæ verò puræ mentis sunt diversum quid. Sensationes igitur attentionem nostram longè vividius excitant quam ideæ puræ, Manisestum itaqueest, mentem attentam reddi posse ad ve-

Ccc 3

ricates quæ ipsam non afficiunt, fi exprimantur per res sensibiles

quæ ipsam afficiunt.

Hanc ob causam Geometræ per lineas sensibiles exprimunt proportiones quæ sunt inter magnitudines quas habent considerandas. Lineas illas chartæ inscribendo, ideas quæ ipsis respondent menti veluti insculpunt, eas sibi magis familiares reddunt, quia eas eodem tempore sentiunt & concipiunt. Hoc etiam pacto multa satis difficilia possunt doceri pueri, veritatum abstractarum, ob teneritudinem sibrarum ipsorum cerebri, aliàs incapaces. Oculis nihil vident præter colores, tabulas pictas, imagines, sed mente contemplantur ideas istis objectis sensibilibus respondentes.

Imprimis attendendum est ne objecta quæ considerare vel alijs consideranda præbere volumus tot rebus sensibilibus obruantur, ut mens circa hæc magis occupetur quàm circa ipsam veritatem; in hoc enim sæpissime, & gravissime peccatur. Quotidie videas Oratores ijs quæ sensûs afficiunt ita addictos, & mentem suam modo tam sensibili aperientes, ut veritas vanorum salsæ ipsorum eloquentiæ ornamentorum pene sussocium. Unde sit ut Auditores periodorum numero, & sigurarum motibus longè vividiùs affecti, quàm rationibus, sese persuaderi sinant, nescij quo pacto & quâ de re persua-

deantur.

Videndum est igitur ut elocutionis sensibilitas ita temperetur, ut ea mens duntaxat attentior fiat. Veritate nihil eft pulchrius, & frustra quis illam coloribus fensibilibus quibus nihil inest solidi, quique per unicum tantum temporis momentum fucum facere queunt, pulchriorem reddere pertenderet. Forte ipsi aliquid mollitiei conciliaretur, sed de ipsius vi multum detraheretur. Illa tanto splendore circumdari non debet, ut mens ornamentis attentior fit quam infi veritati. Alioqui de illa res se haberet ut de hominibus istis qui tanta auri, & margaritarum copià onusti sunt, ut ipsi ornamentis fuis inferiores evadant. Veritas induenda est ad exemplum Magi-Aratuum Venetorum, qui simplicem togam, cum galerico striato gestare tenentur, in eum duntaxat finem ut ab hominum vulgo distinguantur & veneratione, non ob vestis ornamenta, sed ob dignitatis majestatem, excipiantur. Denique, cavendum est ne veritas tot jucundis rebus stipetur ut mens, dissipata attentione illam dignoscere nequeat, ac ne alij cuipiam rei honores ipfi debiti deferantur; ut sæpe evenit Principibus qui dignosci nequeunt inter innumeros aulicos quibus stipantur, quique ijsdem circumfulgent ornamentis ac iph Principes.

Verum ut infignius afferatur exemplum. Dico, veritatem alijs esse exponendam, ut ipsa sese exposuit. Cum homines, à primi Parentis pecçato, visu essent debiliori, quam ut veritatem in se possent

confiderare; suprema illa veritas fensibilem sese reddidit humanam naturam nostram induendo, ur oculos nostros in se converterer, nos illuminaret, & sese nobis amabilem præberet. Illius igitur exemplo, veritates quas aut ipst capere, aut alios docere volumus, re aliqua fensibili possumus induere, ad mentem, quæ fensibilia amat, quæque facile non devincitur nifi ijs quæ fentibus adblandiuntur, defigendam. Sapientia æterna sese reddidit sensibilem, non verò sulgentem; sese reddidit sensibilem, non ut in sensibilibus acquiesceremus, verum ut ad intelligibilia extolleremur; senfibilem se reddidit ut in persona sua damnaret, & veluti morti addiceret omnia sen-Itaque in cognitione veritatis uti debemus aliqua fenfibilitate quæ tamen cum nimio fulgore conjuncta non fit, quæque in fenfibilibus nos nimis non detineat; sed quæ visum mentis in contemplatione veritatum mere intelligibilium possit sustinere; uti debemus aliqua re sensibili, quam possimus dispellere, annihilare, ac lubentes immolare contemplationi veritatis versus quam res illa sensibilis nos deduxit. Sapientia æterna extra nos sese modo sensibili obtulit, non ut nos detineret extra nos; sed ut nos intra nosmet ipsos revocaret, urque illam internè possimus considerare modo intelligibili. Pariter in veritatis investigatione aliqua re sensibili uti debemus, quæ fulgore suo nos extra nos non detineat; sed quæ ad id nos adigat ut intra nosmet ipsos secedamus, & attenti fiamus, quæque nos uniat veritati æternæ, quæ sola mentis nostræ domina est, illamque, super re qualibet, illuminare potest.

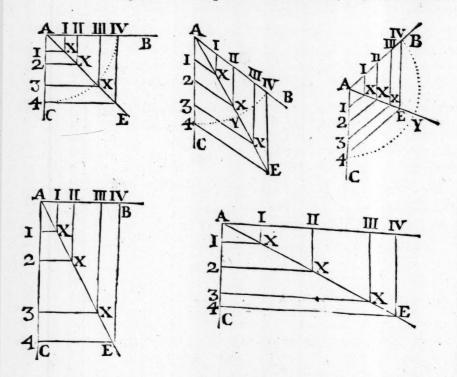
CAPVT IV.

De usu imaginationis ad conservandam mentis attentionem,

Rudenter admodum procedendum est in optione & in usu auxiliorum quæ hausiri possunt ex sensibus & affectibus, ut attentioni ad veritatem assunt; quia affectus & sensus nostri æquo vividius nos tangunt, & capacitatem mentis ita implent, ut sæpe, dum res in seipsis retexisse arbitratur, nihil videat præter sensationes suas. At verò res secùs se habet de auxilijs quæ hausiri possunt ex imaginatione. Illa auxilia mentem reddunt attentam, nec ipsius capacitatem inutiliter dissipant, atque hoc pacto ad percipienda clarè & distincte objecta mirum in modum conferunt; adeò ut ea adhibere penè semper utile sit. Verùm id exemplis illustremus.

Notum est, corpus moveri à duabus vel à pluribus causis diver-

sis, versus duas aut plures diversas partes: corpus illud viribus istis pelli æqualiter aut inæqualiter; illas verò vires augeri aut minui indesinenter, secundùm proportionem cognitam, qualemcunque illam assignare libuerit. Jam petitur quam viam illud corpus insistere debeat; quo in loco debeat adesse momento assignato; qua celeritate debeat procedere ubi pervenit ad talem locum, & alia similia.

A puncto A, unde corpus motum suum incipere supponitur; debent ante omnia describi lineæ indefinitæ AB, AC, quæ efficiunt angulum BAC, si sese mutuò secent: namque AB, & AC, sunt in directum positæ, nec sese secent, quum motus quos exprimunt directe sunt oppositi. Ita distincte repræsentatur imaginationi, vel, si mavis, sensibus, iter quod sequeretur illud corpus si ab una tantum ex istis viribus, de quibus supra, impelleretur versus alterutram partem B, vel C.

2. Si vis quæ illud corpus movet versus B, æquat vim quæ illud movet versus C, debent secari in lineis AC, & AB, partes 1, 2, 3, 4, & 1, 11, 111, 1v, æqualiter distiæab A, Si verò vis

movens

movens corpus versus B, duplò major est quam vis illud movens versus C, partes secantur in AB, duplò majores ijs quæ secantur in AC; Si vis illa est subdupla, partes subduplæ secantur. Si vis sit ter major aut ter minor, partes secantur ter majores aut ter minores. Istarum linearum divisiones adhuc exprimunt imaginationi magnitudinem diversarum virium quæ aliquod movent corpus, & codem tempore spatium quod, illis impellentibus, potest emetiri.

3. Per has divisiones ducuntur lineæ parallelæ rectis AB, & AC, ut habeantur lineæ 1X, 2X, 3X, &c. æquales lineis At, A11, A111, &c. & 1X, 11X, 111X, æquales lineis At, A11, A111, &c. & 1X, 11X, 111X, æquales lineis A1, A2, A3, quæ exprimunt spatia, quæ corpus, viribus illis impulsum, potest emetiri, & per intersectiones istarum parallelarum ducitur linea AXYE, quæ repræsentat imaginationi; primò veram magnitudinem motus compositi hujusce corporis, quod concipitur impulsum eodem tempore versus B, & versus C, duabus viribus diversis, secundum talem veltalem proportionem; Secundò viam quam insistere debet: Denique omnia loca in quibus debet esse certo tempore determinato. Adeo ut hæc linea non modò utilis sit ad sustinendum mentis visum, in investigatione omnium veritatum detegendarum circa quæstionem propositam; Verum etiam modo sensibili, & evincenti, illam resolvit.

Primò hæc linea AXYE, veram exprimit magnitudinem mo-vid: primis tûs compositi. Nam manisestum sit, quòd si vires quæ illum pro-F gura-ducunt motum, possint separatim promovere corpus illud ad unius pedis spatium intra unicum momentum seu horæ sexagesimam partem, motus compositus erit duorum pedum intra unicum momentum, si modò motus compositi sint persectè æquales; tunc enim sufficit addere AB, ad AC. Si verò motus illi non possint omninò æquari; compositus AE, alterutrum componentium AB, vel AC, magnitudine superabit, lineâ YE. Si verò motus illi sint oppositi aliquatenus, compositus alterutro componentium minor

erit, linea Y E. Si verò fint penitus oppositi, nullus erit.

Secundò hæc linea AXYE, repræsentat imaginationi iter quod sequi debet illud corpus: & sensibile est secundum quam proportionem ad unam partem magis progrediatur quam ad aliam. Manisectiam set omnes motus compositos esse rectos, ubi unusquisque componentium semper idem est, quamvis inter se inæquales sint; vel ubi componentes sunt semper æquales inter se, quamvis ijdem semper non sint. Denique manisestum est lineas his motibus descriptas, esse curvas, ubi componentes sunt inæquales inter se, nec semper ijdem sunt.

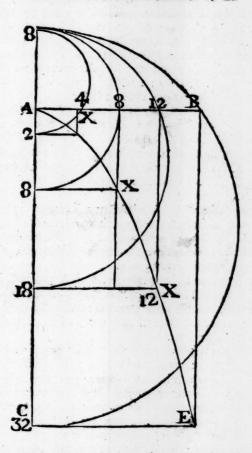
Denique hæc linea repræsentat imaginationi omnia loca in quibus corpus illud, à duabus viribus diversis versus

Ddd

duas partes diversas, impulsum existere debeat: adeò ut possit præcisè assignari punctum ubi corpus illud esse debet certo momento. Si scire cupias ubi, exempli gratià, principio quarti momenti esse debeat; dividendæ sunt lineæ AB, vel AC, in partes quæ exprimant spatium, quod, viribus illis separatim impellentibus, corpus illud posset emetiri intra unum momentum; deinde oportet sumere tres ex istis partibus in alterutrà ex duabus istis lineis; ac postea ab initio quartæ partis describere, lineam 3X, parallelam rectæ AB, vel uix, parallelam rectæ AC. Namque evidens est punctum X, quod alterutra istarum parallelarum determinat in lineà AXYE, designare locum ubi corpus illud esse poterit initio quarti momenti motús sui. Itaque hæc ratio examinandi quæstiones non modò sustinet visum mentis, verùm etiam illarum solutiones ostendit; & ipsis satis affert luminis ut ignota ex paucis cognitis possit retegere.

His præmiss; sufficit, exempli gratia, duntaxat scire, corpus quod erat in A, certo tempore, alio tempore in E, reperiri, & vires diversas illud impellere per lineas efficientes angulum datum, qualis est BAC, id, inquam, scire sufficit; ut lineam ipsius motus compositi deprehendamus, & varios gradus celeritatis motuum simplicium: dummodò sciamus motus istos esse æquales inter se aut uniformes. Ubi enim habentur duo puncta lineæ rectæ, habetur linea integra; & potest comparari linea recta AE, seu motus compositus cognitus cum lineis AB, & AC, hoc est, cum motibus simplicibus

incognitis.

Iterum si supponatur lapis impelli ab A, versus B, per motum unisormem, sed descendere versus C, per motum inæqualem, similem motui secundum quem corpora gravia vulgò creduntur tendere ad centrum terræ, hoc est, spatia quæ percurrit inter se invicem esse, veluti quadrata temporum quæ insumit in illis percurrendis; linea quam describet erit semper parabola, & poterit summa cum exactitudine determinari punctum ubi erit certo momento motus sui.

Namque si primo isto momento corpus illud, spatio duorum pedum, ab A versus C cadit, secundo momento spatio sex pedum; tertio, decem; quarto, quatuordecim; & impellatur motu uniformi ab A, versus B, quæ linea longa est sexdecim pedibus, manisestum est lineam quam describet sore parabolam, cujus parameter longus erit

pedibus octo. Nam quadratum applicatarum, seu ordinatarum diametro, quæ indicant tempora & motum regularem ab A, versus B, æquale erit rectangulo parametri per lineas indicantes motus inæquales & acceleratos: & quadrata applicatarum, hoc est, quadrata temporum erunt inter se ut partes diametri inclusæ inter polum & applicatas.

1 6. 64:: 2. 8. 64. 144:: 8. 18. &c.

Ut id manifestum evadat sufficiet considerare sextam figuram. Nam semi-circuli ostendunt A2 esse ad A4, hoc est, ad applicatam 2X, ipsi æqualem, ut 2X est ad A8. A18 esse ad A12, hoc est, ad applicatam 18X, ut 18X est ad A8, &c. Atque ita restangula A2 per A8 & A18 estiam per A8, esse æqualia quadratis ex 2X, &c 18X, &c. Ac per consequens ista quadrata inter se invicem esse ut ista restangula.

Lineæ parellelæ ad AB & ad AC quæ secantur in punctis X.X.X. manifestò etiam ostendunt quodnam iter corpus illud percurrere debeat. Indicant loca in quibus illud debet esse certo tempore. Oculis denique repræsentant veram magnitudinem motûs compositi & ipsius

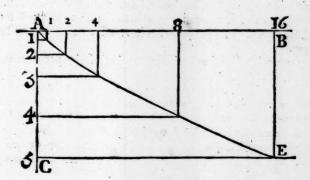
accelerationis, rempore determinato.

Insuper supponendo corpus moveri ab A versus C inæqualiter, ut etiam ab A versus B: si inæqualitas par est principio & semper, hoc est, si inequalitas motus istius corporis versus C similis est inæqualitati motus versus B, vel si augetur eadem proportione, linea

quam describet erit recta.

Sed si supponas esse inæqualitatem in incremento aut in diminutione motuum simplicium, quamvis inæqualitas illa supponatur pro subità, tamen sacile erit invenire lineam quæ repræsentet imaginationi motum compositum ex motibus simplicibus; exprimendo per lineas istos motus, & istis lineis describendo lineas parallelas quæ sese mutuò secent. Nam linea quæ per omnes intersectiones istarum parallelarum transibit, repræsentabit motum compositum ex istis motibus inæqualibus, & inæqualiter acceleratis aut diminutis.

Exempli gratia, si supponamus corpus moveri à duabus viribus æqualibus aut inæqualibus, prout libuerit; unum ex his motibus semper augeri aut minui, secundum progressionem Geometricam, aut Arithmeticam quamlibet, alterum verò motum augeri aut minui etiam secundum progressionem Arithmeticam aut Geometricam quamlibet, ut inveniantur puncta per quæ transire debet linea quæ oculis & imaginationi repræsentat motum compositum horum motuum, sic est procedendum.

Ante omnia describendæ sunt, ut jam dictum est, duæ lineæ AB & AC, ad exprimendos duos motus simplices, & dividendæ istæ lineæ secundùm suppositionem accelerationis horum motuum. Si motus expressus per lineam AC supponatur augeri aut minui secundùm hanc progressionem Arithmeticam - 1,2,3,4,5, dividenda est linea in punctis 1,2,3,4,5, si verò motus designatus per lineam AB supponatur augeri secundùm progressionem duplam - 1,2,4,8,16, aut minui secundùm progressionem sub-

duplam 4, 2, 1, - - dividenda est linea in punctis notatis
2, 4, 8,

1, 2, 4, 8, 16, aut 4, 2, 1, - - Deinde per has divisiones 2, 4, 8,

ducendæ sunt lineæ parallelæ ad AB, & ad AC; & linea AE, quæ debet exprimere motum compositum quæsitum, transibit necessariò per omnia puncta in quibus istæ lineæ parallelæ sese intersecabunt. Atque ita deprehenditur via, quam illud corpus motum insistese debet.

Si quis exacte cognoscere velit, quantum temporis elapsum suerit, ex quo corpus illud incepit moveri, quando ad certum punctum pervenit; lineæ parallelæ ductæ ab isto puncto ad AB, aut ad AC id indicabunt, nam divisiones lineæ AB & AC, denotant tempus. Pariter, siquis scire velit punctú ad quod corpus illud pervenerit certo tempore; lineæ parallelæ ductæ ex divisionibus linearum AB & AC quæ repræsentant illud tempus, indicabunt intersectione sua punctum petitum. Ad distantiam loci unde incepit motum suum, quod spectat, ea poterit semper facile cognosci ducendo lineam ab illo puncto versus A; nam longitudo istius lineæ cognoscetur per relationem ad AB, vel ad AC cognitas. Sed quod attinet ad longitudi-

nem itineris quod corpus illud emensum suerit ut perveniret ad istud, punctum, difficile erit illam cognoscere, quia cum linea motus ipsius, AE, sit curva, non potest referri ad ullam istarum linearum rectarum.

Si quis verò vellet determinare punca infinita per quæ corpus illud transire debet, hoc est, accurate describere & per motum continuum lineam AE; comparandus esset circinus cujus pedes accurate moverentur, juxta conditiones statutas in suppositionabus suprà sactis. Quod sæpè inventu difficillimum est, sactà impossibile, & satis inutile ad deprehendendas relationes rerum inter se, quoniam non solet esse necessaria cognitio omnium punctorum ex quibus constat illa linea, sed tantum quorundam que conserunt ad imaginatio-

nem regendam ubi considerat tales motus.

Hæc exempla sufficient ut ostendames plerasque ideas nostras posse imaginationi exprimi & repræsentari per lineas; & Geometriæ, quæ omnes docet comparationes seu collationes necessarias ad cognoscendas relationes linearum, usum longiùs patere quàm vulgo putatur. Etenim Astronomia, Musica, Mechanicæ Artes, & in genere omnes scientiæ quæ agunt de rebus quæ suscipiunt magis & minus, quæque per consequens considerari possunt ut extensæ, hocest, omnes scientiæ accuratæ, possunt referri ad Geometriam; quia omnes veritates speculativæ, cum duntaxat consistant in relationibus rerum, & in relationibus relationum, possunt omnes referri ad lineas. Ex ijs multæ consequentiæ possunt Geometricè deduci; & istis consequentijs per lineas quibus repræsentantur, factis sensibilibus, vix ullum est erroris periculum, atque ingentes progressus in scientijs seri, hoc pacto, facillimè possunt.

Caula, exempli gratià, cur in Musica distincte cognoscitur & præcise notatur octava, quinta, quarta, ex en eft quod soni exprimantur chordis exacte divisis; & quia notum est chordam quæ sonat octavum tonum esse in proportione duplà ad aliam qua efficitur octava, quintam elle in proportione sesqui altera, aut duorum ad tria, & sic de cæteris. Namque auris sola de sonis cum præcisione, & exactitudine requisita in scientijs judicare nequit. Peritissimi Musici Practici, qui auri pollent delicatissima & subtilissima, nondum tamen funt fatis fagaces ut agnofcant differentiam que intercedit inter quosdam sonos; & nullam esse falso sibi persuadent, quia de rebus judicant duntaxar per fenfum fuum. Sunt qui nullam admittunt differentiam inter octavam, & tres ditonos. Imò nonnulli arbitrantur tonum majorem à tono minori non differre; adeò ut comma quod constituit diserimen, ipsis sit insensibile, & potiori ratione Schisma quod est tantum dimidia pass commatis.

Sola igitur ratione manisesto comperimus, quod, cum spatinm chordæ quod efficit differentiam inter nonnullos sonos, sit divisibi-

le in plurimas partes, possunt adhuc esse permulti varij soni utiles & inutiles ad Musicam, quos auris discernere nequit. Unde liquidò patet sine Arithmetica & Geometria Musicam accuratam & exactam nobis suturam suisse ignotam; adeò ut si in hac scientià aliquem faceremus progressum id casu sortuito vel imaginationis ope seret. Sicque Musica non esse amplius scientia demonstrationibus certis innixa; licèt cantilenæ vi imaginationis compositæ dulciores cantilenis juxta leges accuratas sactis, videantur.

Pariter, in Mechanicis, gravitas alicujus ponderis, & distantia centri gravitatis hujus ponderis à fulcimento, cum possit suscipere magis & minus, utraque potest exprimi lineis. Itaque maximus est Geometriz usus ad retegendas & demonstrandas innumeras machinas vitz utilissimas, & menti ob evidentiam suam jucundissimas.

Si, exempli gratià, pondus datum, ut sex librarum, constituere velis in æquilibrio cum pondere duntaxat trilibri; & pondus ilhud sex librarum adhæreat jugo trutinæ distanti ab ansa duobus pedibus; dummodo scias principium generale omnium Mechanicarum; scilicet, Pondera ut maneant in aquilibrio, debere effe in proportione reciproca cum ipsorum diflantiis ab ansa, seu agina; Hoc est, pondus unum debere effe ad alterum pondus, ut quod distantia, quæ est inter ultimum pondus & ansam, est ad distantiam primi ponderis ab eadem ansa; facile erit deprehendere per Geometriam quanam debeat este distantia ponderis trilibris, ut fiat æquilibrium, inveniendo juxta duodecimam propositionem sexti Libri Euclidis quartam lineam proportionalem, que habebit quatuor pedes longitudinis. Itaque, si modò teneatur principium fundamentale Mcchanicarum, poslunt retegi cum evidentia omnes veritates quæ ab ijs pendent, applicando Mechanicæ Geometriam, hoc est, exprimendo per lineas quecunque in Mechanicis confideranda veniunt.

Lineæ & figuræ Geometricæ sunt igitur aptissimæ ad repræsentandum imaginationi relationes quæ sunt inter magnitudines, vel inter res quæ disserunt secundum magis & minus, ut spatia, tempora, pondera, &c. tum quia sunt objecta simplicissima, tum quia facillimè imaginationem subeunt. Immò id laudis Geometriæ tribui posset, quòd lineæ possunt plura imaginationi repræsentare, quàm mens potest cognoscere; cum lineæ possint exprimere relationes magnitudinum incommensurabilium, hoc est, magnitudinum quarum relationes non possunt cognosci, quia nullam habent communem mensuram quà possit seri comparatio. Verum ista Geometriæ prærogativa non est magni momenti ad veritatis investigationem, quia istæ expressiones sensibiles magnitudinum incommensu-

rabilium, menti nihil afferunt lucis-Geometria igitur est utilissima ad reddendam mentem attentam

rebus quarum relationes cognoscere volumus. Illam tamen erroris

occasionem nobis sæpè præbere satendum est, quia circa demonstrationes evidentes & jucundas quas illa nobis subministrat, ita detinemur, ut naturæ considerationem negligamus. Ex hac præcipuè causa, oritur infelix plerarumque machinarum quæ quotidie excogitantur, fuccessus; Hinc est quod omnes Musicæ compositiones, in quibus proportiones confonantiarum accuratissime observantur, non funt omnium jucundissimæ; & supputationes Astronomiæ exa-Stiffimæ quantitatem, & tempus eclipseon haud accurate sæpè prædicunt. Natura nequaquam est abstracta: Vectes, & rotæ Mechanicæ non sunt lineæ & circuli Mathematici : eodem modo omnes homines non fentiunt circa Musicæ modulationes & concentus, immò ijdem homines varijs temporibus variè sentiunt. Opiniones circa id variæ sunt pro varietate commotionis spirituum. Denique, Astronomiam quod spectat, nulla est persecta regularitas in Planetarum cursû. Cum in ingentibus istis natent spatiis à materia illos ambiente irregulariter admodum abripiuntur. Itaque errores in quos circa Astronomiam, Mechanicam, Musicam, & omnes scientias quibus applicari solet Geometria, incidimus, ex Geometrià non oriuntur, hæc siguidem scientia certissima est, sed ex falsà istius scientiæ applicatione.

Exempli gratia, vulgò supponuntur Planetæ describere motibus suis circulos & ellipses persectè regulares; id verum non est. Ista tamen suppositio est necessaria ad ratiocinandum, nec est prorsus illegitima quia parum abest, quin id verum sit: At semper recordandum est, principium quò nituntur ratiocinia esse suppositionem. Pariter, in Mechanicis supponuntur rotæ & vectes, & c. persectè dura esse, & similia lineis & circulis Mathematicis, sine gravitate, ac sine confricatione: seu potius ipsorum gravitas, confricatio, materia, & relatio horum omnium inter se satis non considerantur; non attenditur, duritie, aut magnitudine augeri gravitatem, gravitate augeri confricationem, confricatione diminui vim; ac paulatim rumpi & destrui machinam; atque hoc pacto quod penè semper in parvis suum potest sortiri essectum, in magnis vix unquam ex voto cedere.

Mirum igitur non est si toties errent homines, dum juxta principia haud accurate cognita, ratiocinantur; nec arbitrandum est Geometriam esse inutilem, quia nos ab omnibus nostris non expedit erroribus. Suppositionibus semel sactis, illius ope rectas elicere possumus consequentias. Dum illa nos attentioni assuesacti ad ea que consideramus, eodem tempore evidentem illorum cognitionem nobis conciliat. Immò ipsius ope dignoscimus quandonam suppositiones nostræssin fasse. Sed sine Geometria & Arithmetica in scientijs accuratis nihil quod paulò difficilius sit, potest retegi, quamvis

cæreroquin certis nitamur principijs.

Geometria igitur habenda est tanquam species quedam scientiæ universalis, qua ingenium acuitur, attendum redditur, & eò industriæ adducitur, ut imaginationem temperet, & ex ea auxilium sibi necessarium mutuetur; namque Geometriæ ope mens imaginationis motum temperat, & imaginatio moderata visum & applicationem mentis sustinet.

Verum ut legitimus Geometriæ admittatur usus, observandum elt omnia quæ cadunt sub imaginationem, eadem facilitate non objici imaginationi; omnes enim imagines equaliter non implent mentis capacitatem. Solidum difficiliùs imaginationi objicitur quâm planum, & planum difficilius quam simplex linea. Plus enim adhibendum est cogitationis in visû claro solidi, quam in visû claro plani, & lineæ. De diversis lineis res eodem modo se habet; plus requiritur cogitationis, hocest, plus capacitatis mentis, ad sibi representandam lineam parabolicam, aut elliptieam, aut quasdam alias magis complexas, quam ad sibi representandam circuli circumferentiam; & plus ad circumferentiam circuli quam ad lineam rectam; quia difficiliùs imaginamur lineas descriptas per morus valdè compofitos & multas habentes relationes, quam lineas descriptas per motus simplicissimos, vel pauciores habentes relationes. Cum enim relationes non possint clarè percipi fine attentione mentis ad plura, eò majori opus est cogitatione ad eas percipiendas quò plures sunt nume-Dantur itaque figuræ adeò complexæ ut mens fatis non habeat capacitatis ad eas distincte imaginandas; sed aliæ etiam sunt quas mens multò faciliùs imaginatur.

Extribus angulorum rectilineorum speciebus, nempe acuto, recto, & obtuso; solus rectus excitat in mente ideam distinctam & fixam. Innumeri sunt anguli acuti omnes inter se diversi; de obtusis res non secus se habet. Itaq; quum imaginamur angulum acutum, aut angulum obtusum, nihil exacti & distincti imaginamur. At verò ubi angulum rectum imaginamur nullum est erroris periculum; idea illius est distincta, quin & imago quam de ipso formamus

in cerebro, ut plurimum fatis accurata eft.

Possumus equidem determinare ideam vagam anguli acuti ad ideam specialem anguli triginta graduum, jam autem idea anguli triginta graduum non minus accurata est quam idea anguli 90. graduum, hoc est anguli recti. Sed imago quam de ipso nobis essormare conaremur, esset longè minus accurata quam imago anguli recti. Hujus imaginis repræsentationi assuesata quam imago anguli recti. Hujus imaginis repræsentationi assuesata quam sumago anguli recti. Hujus imaginis repræsentationi assuesata quam sumus, nec possumus illam formare nisi cogitando de circulo, aut parte determinara circuli divisi in partes æquales. Sed ut imaginemur angulum rectum, cogitatio illius divisionis circuli necessaria non est; sola lineæ perpendicularis idea sufficit imaginationi ut formet imaginem hujus anguli, nec mens ullam patitur difficultatem ut sibi repræsen-

...

ter perpendiculares, quia omnia Itantia, seu erecta, videre affuefa-

Ut igitur, habeatur objectum simplex, distinctum, fixum, ad id aptum ut facile imaginationem subeat, ac per confequens ut mentem reddat attentam, & evidentiam in veritatibus quas investigat confervet, ut, inquam, tale habeatur objectum judicare facile est, omnes magnitudines quas consideramus referendas este ad simplices superficies, lineis, & angulis rectis terminatas, ut sunt quadrata persecta, & aliæ siguræ rectangulæ, vel ad simplices lineas rectas. Istarum e-

nim figurarum natura faciliùs cognoscitur.

Cererum res omnes quarum cognitio inveftigatur per lineas & figuras Geometricas posse exprimi hic non pertendimus. Multa funt quæ huic regulæ nec possunt nec debent adaptari. Exempli gratia, cognitio Dei omnipotentis, infinite justi, à quo omnia omnimode pendent, qui creaturis suis felicitatem pollicetur, ea lege arque conditioneut ipsius mandatis obediant, hæc, inquam, cognitio principium est totius Ethices; & ex illo innumeræ possunt deduci certæ & indubitatæ consequentiæ; hoc tamen principium istædne consequentiæ lineis & figuris Geometricis exprimi nequeunt. Innumeræ pariter notiones Physica quarum ope plurimas veritates evidenter cognoscimus lineis determinari & repræsentari nequaquam possunt. Attamen permulta hoc Geometrico modo posse & examinari, & addisci fatendum est. Illo itaque uti semper utile est quia ufu temperato imaginationis, per hanc methodum, adhibito, mens attentioni assuest, & quia que hac ratione discuntur, clarius demonstrata videntur, & facilius memoriæ tenentur.

Auxilium quod ex Geometria petitur ad conservandam mentis attentionem sensibus tribuere potuissem: Verum Geometriam ad imaginationem potius pertinere quam ad sensus existimavi, quamvis lineae sint aliquid sensibile. Quibus de causis id egerim hic referre mutile satis foret, id enim nullius usus esset, nisi ut ordinem à me in supradictis observatum lectori approbarem, quod essentiale non est. De Arithmetica quoque & de Algebra non sum loquutus, quia numeri, & literae Alphabeticae, quibus istae utuntur scientiae, non tam conserunt ad attentionem mentis augendam, quam ad ipsius extendendam capacitatem, ut Capite sequenti sumus explicaturi.

Hæc sunt auxilia generalia quibus mens attentior reddi porest. Nulla alia nobis suppetunt, præter ipsam voluntatem attendendi, de qua hic sermo non habetur, supponimus enim eos qui student, at-

tendere velle ad ea quæ ftudent.

Multa tamen alia sunt auxilia specialia, propria quibusdam hominibus; ut certa quædam potus & cibi genera, quædam loca, quædam corporis dispositiones, & alia circa quæ quisque sibi magister

403

esse debet, propriam consulendo experientiam. Imaginationis dispositio est examinanda post cibum sumptum, & attendendum quenam conservent, aut dissipent mentis attentionem. Quod circa id generalius dici potest, huc redit, usum, scilicet, moderatum alimentorum que multos faciunt spiritus animales, esse aptissimum ad augendam attentionem mentis, & vim imaginationis languide.

CAPVT V.

De modis augendi extensionem & capacitatem mentis. Arithmeticam, & Algebram ad id omnino necessarias esse.

A Rbitrandum primă fronte non est posse unquam vere augeri capacitatem & extensionem mentis. Mens humana est, ut ita soquar, quantitas determinata, & certa quedam cogitationis portio; mens majorem acquirere nequit extensionem, seu capacitatem ea quam habet; nec instatur, nec extenditur, ut siquores, & metalla instati & extendi creduntur. Denique magis non percipit hoc

tempore quam illo.

Id equidem experientiæ repugnare videtur. Sæpè de multis objectis cogitamus, sæpè verò de unico, immò sæpè nos nihil cogitate dicimus. Attamen si attendatur cogitationem esse menti id quod extensio est corpori, manisestò patebit, quòd quemadmodum corpus non potest esse reverà magis extensum hoc tempore, quàm illo, ita si resæqua judicij lance perpendatur, mens nunquam potest plus cogitare uno tempore quàm alio, sive plurima percipiat objecta, sive unicum, immò etiam tempore quò nos nihil cogitare asserimus.

Verùm causa cur credamus nos plus cogitare certo quodam tempore quàm alio, ex eo oritur, quòd satis non distinguamus inter percipere confusè, & percipere distinctè. Certè plus requiritur cogitationis, vel capacitas cogitandi debet esse plenior, ad percipiendas multas res distinctè, quàm ad unicam percipiendam; sed non plus requiritur cogitationis ad percipienda multa confusè, quàm ad unicam rem distinctè percipiendam. Itaque plus non est cogitationis in mente ubi de multis rebus cogitat, quàm ubi de unica: cùm si de unica cogitet illam longè clariùs percipiat, quàm quum pluribus intenta est.

Ecc 2

Observandum enim est unicam simplicem perceptionem tantum quandoque includere cogitationis, seu tantum implere capacitatem mentis, quantum judicium, immò ratiocinium complexum; quandoquidem experientia docet, perceptionem simplicem, sed vividam, claram, & evidentem unius duntaxat rei, nos æquè applicare & occupare, ac ratiocinium complexum, vel perceptio obscura, & confusa multarum relationum inter multas res.

Quamadmodum enim tantum aut etiam plus est sensûs in visû sensibili objecti alicujus quod præ manibus habeo, oculis cominus dispicio, & accurate examino, quam in visû ingentis planitiei quam negligenter & secure oberrans circumspicio; ita ut claritas & distinctio sensationis quam habeo de illo objecto oculis meis proximo, compenset extensionem sensûs confust multarum rerum quas in planitie securus video; Pariter, visus mentis circa unicum objectum interdum adeo vividus, & distinctus est, ut tantum, aut etiam plus includat cogitationis, quam visus relationum quæ sunt inter multas res.

Equidem quandoque contingit ut cogitare nobis videamur de unicâ re, quam tamen vix possumus capere, cùmè contra alio tempore rem illam, multasque alias cum ipsa quàm facillimè capiamus. Atque his adducti causis menti majorem esse cogitandi capacitarem certo quodam tempore quàm alio arbitramur, Verùm nos hallucinari evidens est. Causa cur quibus dam temporibus res facillimas ægrè tamen concipimus, ex eo non oritur quòd cogitatio mentis, vel ipsius ad cogitandum capacitas sit imminuta, sed quia hæc capacitas aliqua sensatione vivida doloris, aut voluptatis, aut ingenti numero sensationum debilium & obscurarum, quæ stuporem quendam gignunt, occupatur; nam stupor ut plurimum aliunde non procedit quàm ex sensa consuso plurimarum rerum.

Quælibet ceræ portio unam quidem figuram valdè distinctam potest suscipere; sed duas suscipere nequit quin una abaltera confundatur; nam eodem tempore persectè rotunda, & persectè quadrata esse non potest; si denique mille recipiat figuras, earum nulla erit distincta. Jam autem si illa ceræ portio proprias siguras suas posset cognoscere, seire tamen nequiret quanam terminaretur sigura, si earum numerus æquò major esset. De mente nostra res non secus se habet, cùm ipsius capacitas innumeris impletur modificationibus, eas distinctè percipere nequit, quia eas separatim non sentit. Itaque se nihil sentire autumat. Dolorem, vosuptatem, lucem, sonos, sapores se sentire dicere nequit; horum omnium nihil distinctè sentit, licèt his omnibus confusè afficiatur.

Sed licet supponeremus mentem non submitti motui consuso & inordinato spirituum animalium; ipsamque a corpore ita abstrahi, at ipsius cogitationes à corporis motibus nequaquam penderent;

posset tamen evenire ut quædam certô tempore sacilius caperemus quam alio, capacitate mentis nostræ nullatenus tamen imminuta, vel austa. Tunc enim de alijs rebus speciatim, vel in genere de ente indeterminato cogitaremus.

Idea generalis infiniti est inseparabilis à mente, ipsiusque capacitatem omnino occupat, cum de re aliqua speciali non cogitat. Dum enim dicimus nos nihil cogitare, hinc concludendum non est nos non cogitare ad ideam illam generalem, sed duntaxat nos ad nihil

speciale cogitare.

Certè si idea illa mentem nostram non impleret, de rebus quibuslibet cogitare non possemus, ut id tamen possumus; etenim de rebus
planè ignotis cogitari nequit. Jam autem si idea illa menti præsentior non adesset, ubi nihil cogitare nobis videmur, quàm quum de
aliqua re speciatim cogitamus, æquè facilè ad rem quamlibet pro
lubita cogitaremus, ubi veritati cuipiam speciali strenuè incumbimus, quàm quum nulli rei speciatim animum appellimus, quod
experientiæ repugnat. Nam, exempli gratia, quum Geometricæ
propositioni sortiter incumbimus, de rebus quibussibet eadem sacilitate cogitare non possumus, ac quando nulla occupamur speciali cogitatione. Itaque eò magis cogitamus ad ens generale & infinitum,
quò minus cogitamus ad entia specialia & sinita; atque ita semper
tantumdem cogitatur uno tempore quàm alio.

Non potestigitur augeri mentis capacitas, illam, ut ita dicam, inslando, ipsique plus realitatis communicando, sed tantummodò illà industriè utendo; quod apprimè sit Arithmeticæ & Algebræ ope. Istæ enim scientiæ rationem docent, ita contrahendi ideas, easque eo ordine considerandi ut mens quamvis parvà prædita capacitate, istarum scientiarum ope, veritates maximè complexas, quæque primà fronte videntur anaradimani, possit tamen capere. Sed res à principio sunt resumendæ, ut solidiùs & clariùs

explicentur.

Veritas nihil aliud est quam relatio realis, sive equalitatis sive inequalitatis. Falsitas nihil aliud est quam negatio veritatis, aut relatio salsa & imaginaria. Veritas est, id quod est: salsitas verò nom est, aut si mavis, est id quod non est. Ubi relationes quæ reverà sunt videmus, nunquam sallimur; quia ubi videmus veritatem, nunquam sallimur. At cum judicamus, nos videre quassam relationes, quæ tamen non sunt, tunc sallimur, tunc enim salsitatem videmus, videmus id quod non est, seu potius nihil videmus. Qui videt relationem æqualitatis inter bis duo & quatuor, ille videt veritatem, quia videt æqualitatis relationem, quæ revera est sicut illam videt. Pariter quicunque videt relationem inæqualitatis inter bis duo & quinque, videt veritatem, quia videt relationem inæqualitatis quæ severa est. At qui judicat se videre relationem æqualitatis inter bis

Eee 3

285, ille fallitur, quia videt, vei potius quia se videre putat relationem æqualitatis quæ non est. Veritares igitur nihil sunt quam relationes, & cognitio veritatum nihil est quam cognitio relationum. Sed falsitates nihil sunt, & cognitio falsitatis, aut cognitio falsa, est cognitio eorum quæ non sunt, si id dici posset; cum enim id quod non est cognosci nequeat nisi relate ad id quod est, non cognoscitur

error nisi per veritatem.

Tot falstratum genera possunt distingui quot veritatum. Et sicut relationes sunt triplicis generis, ideæ ad aliam ideam, rei ad ideam suam, aut ideæ ad rem suam, denique rei ad aliam rem, pariter veritates sunt & falstrates trium generum. Sunt inter ideas, inter res & ipsarum ideas, & inter res tantummodò. Verum est bis 2. esse 4. falsum est bis duo esse; Hic sunt veritas & falstras inter ideas. Verum est unum existere solem, falsum est duos esse: hic sunt veritas & falstras inter res & ipsarum ideas; Verum est denique, terram Luna esse majorem; & falsum Solem esse terra minorem; hic sunt veritas & falstras inter res tantummodò.

Ex tribus illis veritatum speciebus; quæ sunt inter ideas, æternæ sunt & immutabiles, & propter ipsarum immutabilitatem sunt etiam regulæ & mensuræ cæterarum: omnis enim regula, aut omnis mensura debet esse immutabilis. Et hanc ob causam in Arithmetica, Algebra & Geometria solæ istæ considerantur veritates, quia istæ scientiæ generales includunt omnes scientias particulares & earum sunt regulæ. Omnes relationes, velomnes veritates quæ sunt inter res creatas, vel inter ideas & res creatas obnoxiæ sunt mutationi cujus omnis creatura capax est. Solæ veritates quæ sunt inter nostras ideas & Ens summum, sunt immutabiles, ut relationes quæ sunt inter solas ideas, quia Deus mutationi obnoxius non est, non

fecus ac ideæ quas includit.

Hinc est quòd nullas veritates solo mentis exercitio retegere conemur, præter veritates quæ sunt inter ideas. Sensibus enim penè semper utimur ad alias detegendas. Ut rerum existentiæ certiores siamus manibus & oculis utimur, ut & ad cognoscendas earum relationes æqualitatis aut inæqualitatis. Solarum idearum, mens potest cognoscere relationes sine erroris periculo & sine sensum usû. Sed non modò est relatio inter ideas, sed etiam inter relationes quæ sunt inter ideas, inter relationes relationum idearum, ac denique inter conjunctiones multarum relationum, & inter relationes conjunctionum illarum relationum & sic in infinitum. Geometræ veritatem simplicem, hocest, relationem unius ideæ integræ ad aliam, relationem 4. ad 2. vel ad bis 2. vocant rationem Geometricam aut simpliciter rationem; namque excessus aut desectus ideæ, vel, ut terminis usitatis utar, excessus aut desectus magnitudinis non est propriè ratio, ut nec excessus aut desectus æquales, sunt rationes æquales. Uhi

ideæ aut magnitudines funt æquales, tunc est ratio æqualitatis; ubi

funt inæquales, ratio est inæqualitatis.

Relatio quæ est inter relationes magnitudinum, hoc est, inter rationes vocatur, ratio composita, quia est relatio composita: ratio quæ est inter rationem 6. ad 4. & 3. ad 2. est ratio composita. Et quum rationes componentes sunt æquales, hæc ratio composita dicitur proportio seu ratio duplicata. Ratio quæ est inter rationem 8. ad 4. & rationem 6. ad 3. est proportio, quia duæ istæ rationes sunt æquales.

Jam autem observandum est omnes relationes aut omnes rationes, tum simplices, tum compositas esse veras magnitudines, & ipsum terminum magnitudine esse terminum relativum qui aliquam relationem necessariò designat. Quippe nihil magnum est per se, & sine relatione ad aliud, præter infinitum, aut unitatem. Immò omnes numeri integri æquè sunt relationes & rationes, ac numeri fracti, aut numeri comparati cum alio, vel divisi per alium; quamvis id possit non animadverti, quia isti numeri integri possum exprimi per unicum numerum arithmeticum; 4, exempli gratià, vel = est æquè relatio vel ratio ac = aut = unitas ad quam numerus 4. refertur non exprimitur, sed subintelligitur, nam numerus integer 4.est relatio vel ratio, æquè ac = aut = 2, cùm numerus 4, æqualis sit istis = vel = Cùm igitur omnis magnitudo sit relatio, aut omnis re-

latio magnitudo, omnes relationes numeris arithmeticis exprimi,

& fignis imaginationi repræsentari posse evidenter patet.

Cum itaque omnes veritates nihil sint quam relationes; ut accurate cognoscamus omnes veritates, tum simplices, tum compositas, sufficit nos accurate cognoscere omnes earum relationes, tum simplices, tum compositas. Duplicis sunt generis, ut jam dictum est; relationes æqualitatis & relationes inæqualitatis. Omnes relationes æqualitatis similes esse constat; itaque simul ac cognoscimus rem unam esse æqualem alteri cognitæ, illius relatio vel ratio, accurate cognoscitur. Sed de inæqualitate res secus se habet; notum est turtim esse majorem decempeda, & minorem mille decempedis, illius tamen turris magnitudo, & ratio ad unam decempedam accurate non cognoscitur.

Ut res inter se comparentur, vel potius, ut relationes inæqualitatis accurate possimus metiri, opus est mensura justa & exacta; opus est idea simplici & infinite intelligibili; mensura universali; quæque possit rebus quibuslibet accommodari. Hæc mensura est unitas. Hac omnia exacté possumus metiri, & sine illa nihil quiequam ac-

curate cognosci potest. Sed cum omnes numeri ex unitatibus duntaxat constent, jam evidens est sine ideis numerorum & sine ratione & modo comparandi & metiendi has ideas, hocest, sine Arithmetica nullum posse seri progressum in cognitione veritatum com-

plexarum.

Idea, seu relationes inter ideas, uno verbo, magnitudines cùm possint esse majores & minores asijs magnitudinibus, non possunt reddiæquales nisi per plus & minus quæ componantur ex unitate toties repetità, quoties necesse erit. Itaque per solam additionem aut substractionem unitatis, & partium unitatis (ubi divisa concipitur) possumus accurate metiri omnes magnitudines, & omnes cognoscere veritates. Jam autem inter omnes scientias Arithmetica & præcipue Algebra solæ possunt nos ad id instituere ut dexterè, evidenter, & cum miro capacitatis ingenij temperamento istas operationes facere possimus. Istæ igitur duæ scientiæ solæ eam menti communicant persectionem & extensionem, cujus capax est. Cùm per eas solas omnes retegantur veritates quæ accurate possunt cognosci.

Nam Geometria vulgaris imaginationis perfectioni magis confert quàm mentis, & veritatibus, quæ hujus scientiæ ope reteguntur, tanta non semper est evidentia quàm Geometræ vulgò putant. Existimant, exempli gratià, se expressisse quarundam magnitudinum valorem, ubi probaverunt illas magnitudines æquales esse quibus sulla lineis, quæ subtenduntur angulis rectis quorum latera accurate cognita sunt, aut alijs lineis, aliquà ex sectionibus conicis determinatis. Sed illos hallucinari manisessum est; nam illæ subtensæ, exempli gratià, ipsæ sunt incognitæ. Accuratius cognoscitur V 8, vel V 20. quàm linea quam imaginamur aut quæ describitur super chartà, ut subtendatur angulo recto, cujus latera singula sunt 2, vel cujus unum latus est 2. alterum verò 4. salterum cognoscimus V 8 quàm

proxime accedere ad 3, & V 20. effe 4. & _ circiter : Ac certis qui-

bussam regulis ad veram illarum magnitudinem in infinitum possumus accedere; quòd si eò pervenire nequeamus, id ex eô sit quòd mens infinitum capere nequeat. Sed consusam tantùm habemus ideam magnitudinis subtensarum, immò ut exprimantur recurrendum est ad V.S. vel V.20. Itaque constructiones Geometricæ quibus utuntur ad exprimendos valores quantitatum incognitarum, ad moderandam imaginationem, & ad detegendas relationes aut veritates quæsitas utiliores sunt quàm ad mentem ipsam regendam. Sed quia imaginationis quàm mentis usu longè magis delectamur, plerique Geometriam Arithmeticæ & Algebræ anteponunt.

Ut manisestò pateat Arithmeticam & Algebram esse etiam Logicam retegendæ veritati, & extendendæ, quantum id sieri potest,

men-

mentis capacitati utilissimam; Quædam circa istarum scientiarum regulas observare sufficiet. Omnes veritates nihilaliud esse quam relationes, simplicissimam relationem & accuratissime cognitam esse relationem æqualitatis; ab ea incipiendam esse mensuram aliarum relationum ut accuratam inæqualitatis assequamur ideam; mensuram qua uti debemus, esse unitatem; illamque esse addendam vel tollendam quoties necesse est, ad metiendum excessium aut desectum inæqualitatis harum magnitudinum; modò dictum est.

Hinc liquidò patet omnes operationes, quæ possunt conferre ad deprehendendas relationes æqualitatis, nihil esse præter additiones & subtractiones; additiones magnitudinum ad æquandas magnitudines; additiones relationum ad æquandas relationes; vel ad magnitudines secundum proportionem disponendas; denique additionem relationum relationum ad æquandas relationes relationum, vel ad magnitudines disponendas secundum proportionem compo-

fitam.

Ut 4. æquentur cum 2. addendum est 2. ad 2. aut tollendum 2. de quatuor, aut denique addenda est unitas ad 2. & tollenda de 4. Id clarum est.

Ut æquetur relatio aut ratio 8. ad 2. rationi 6. ad 3. addendum non est 3. ad 2; nec tollendum 3. ab 8. ita ut excessus unius numeri suprà alium æqualis sit cum ;. qui est excessus numeri 6. supra 3. hoc pacto enim duntaxat adderentur, & æquarentur magnitudines simplices. Primò, videndum est quænam sit quantitas relationis 8. ad 2. vel quid valeat - & reperietur dividendo 8. per 2, exponentem hujus rationis esse 4. vel - æquari numero 4. Pariter videndum est quænam sit quantitas rationis 6. ad 5. & reperitur æqualis numero 2. Hoc pacto liquet hasce duas rationes, - æquales esse numero 4. & - numero 2,tantum differre numero 2.ut itaque æquari possint; potest numero adhuc addi numerus - aqualis numero 2. Sic enim habebitur quæ erit ratio æqualis rationi - vel potest ex ratione - tolli ratio - aqualis numero 2. sicenim habebitur - quæ erit ratio aqualis rationi vel denique addetur unitas numero & tolletur ab sic enim habebitur - & & 6 quæ sunt relationes æquales, nam 9. est ad 3. ficut 6.ad 2.

Denique, ut cognoscatur quantitas inæqualitatis, inter terationes quæ oriuntur, altera ex ratione composità, vel ex ratione rationum 12. ad 3. & 3. ad 1; altera verò ex ratione composità, aut ratione rationum 8. ad 2, & 2. ad 1; eâdem insistendum est vià. Primò, quantitas rationis 12. ad 3. denotatur per 4; vel 4. est exponens rationis 12. ad 3; & 3. est exponens rationis 3. ad 1; & exponens rationis quæ

est inter exponentes 4. & 3. est 4 Secundò exponens rationis 8. ad

2. est 4. & rationis 2. ad 1. est 2; & exponens exponentium 4. & 2. est 2. Denique inæqualitas interrationes que orientur ex rationibus

rationum, est differentia inter $\frac{4}{3}$ & 2. hoc est, $\frac{2}{3}$ Ergo $\frac{2}{3}$ si addan-

tur rationi rationum 12. ad 3. & 3. ad 1, vel si tollantur de ratione aliarum rationum 8. ad 2. & 2. ad 1, æquantur istæ rationes rationum, & efficient proportionem compositam. Itaque possumus uti additionibus & substractionibus ad æquandas magnitudines & earum rationes, tum simplices, tum complexas, & ad assequendam ideam accuratam quantitatis inæqualitatis quæ est inter ipsas.

Multiplicationum & divissonum, tum simplicium, tum compositarum tusus equidem obtinet, sed illæ, nihil aliud sunt quam additiones & subtrastiones compositæ. Multiplicando enim 4. per 3, siunt additiones numeri 4, quot numerus ternarius continet additiones unitatis, vel invenitur numerus qui eandem habet rationem ad 4. quam 3. habet ad unitatem: & dividendo 12. per 4, subtrahuntur 4. ex 12, quoties id sieri potest, hoc est, reperitur numerus cujus ratio ad unitatem æqualis sit rationi 12. ad 4. Nam 3. illius exponens eandem habet rationem ad unitatem quam 12. ad 4; Extrastiones radicum quadratarum, cubicarum, & nihil sunt quam divissones per quas una, cluæ, vel tres media proportionales quæruntur.

Adeò finita est mens hominis, ipsius memoria insidelis, & imaginatio angusta ut absque numerorum arithmeticorum & scriptura usu, & sine industria Arithmeticæ ope parta, nequaquam possint sieri operationes necessariæ ad cognoscendam inæqualitatem magnitudinum & rationum quæ sunt inter ipsas: Ubi essent multi numeri addendi aut subtrahendi, seu, quod idem est, ubi numeri illi sunt magni, nec possunt addi nisi per partes, istarum aliquæ semper omitterentur. Nulla est imaginatio satis vasta ut fra-

ctiones paulò majores, exempli gratia, 1723 1724012; addere possit, vel unamabalia subtrahere.

VERITATE. LIB. VI.

Multiplicationes, divisiones & extractiones radicum numerorum integrorum sunt longe difficiliores simplicibus additionibus aut subtractionibus; mens fola sine Arithmeticæ auxilio arctior est & debilior quam ut eas per se facere possit. Nec his demonstrandis

immorari operæ pretium est.

Analysis tamen & Algebra multò præstantior est Arithmetica; mentis capacitatem longè minùs dispescit, modò omnium simplicissimo & facillimo ideas contrahit. Quod arithmeticæ ope non nisi magno temporis dispendio sit, Algebræ ope unico temporis momento essetum datur, mente nullomodo turbatà numerorum varietate & operationum longitudine. Quid plura? Quædam erant scibilia & quorum scientia erat necessaria, quæ tamen per solam Arithmeticam cognosci non poterant, sed non credam esse quicquam utile, quodque accurate ab hominibus sciri possit, ad cujus cognitionem Arithmeticæ & Algebræ ope pervenire non possint. Itaque istæ duæ scientiæ sunt sundamentum cæterarum omnium, & rationes suppeditant quibus omnes accuratæ scientiæ acquiri queant: nulla enim alia ratione quam per Arithmeticam & præcipuè per Algebram sit, mentis capacitas meliùs & faciliùs attemperari & dirigi potest.

DE INQUIRENDA

PARS SECUNDA DE METHODO

CAPVT PRIMVM.

De legibus observandis in veritatis investigatione.

Aplicatis rationibus & medijs quibus mens attentior & amplior, ac proinde perfectior, fieri, hoc est, majorem perspicacitatem acquirere possit, jam veniendum est ad leges necessario observandas in omnium quæstionum solutione. Hic diu satis immorabor, & rem multis exemplis illustrare conabor, ut legum illarum necessitas melius cognoscatur, & ad eas in praxin redigendas mens facilius assuescat. Illarum enim praxis earumdem cogni-

tione difficilior eft.

Cæterum hie nihil extraordinarij quod mentem perstringat expectandum est: quin ut istæ leges prodesse possint, oportet eas esse fimplices & naturales, paucas numero, intellectu facillimas, & à se invicem pendentes. Uno verbo mentem nostram duntaxat veluti manû ducere debent ac attentionem moderari, illam verò non dissipare & diversam agere. Ex experientia enim satis constat Logicam Aristotelis admodum utilem non esse, quia mentem nimis occupat, illamque ab attentione ad res quas examinat abducit. Qui igitur folis delectantur mysterijs& sigmentis extraordinarijs indolem istam ridiculam aliquantisper abdicent, & attendant pro virili, an leges infra tradendæ fufficiant ad confervandam femper evidentiam in mentis perceptionibus, & ad retegendas veritates abditissimas. Dummodò iniquis non prævertantur judicijs circa hasce regulas ob ipsarum simplicitatem & facilitatem, confido ipsos, usu quem de illis faciendum mox indicabimus, esse agnitures, principia clarissima & simplicissima esse omnium fœcundissima, & res extraordinarias, ac difficiles tantam non semper afferre utilitatem, quantam vana nostra curiostras nobis inducere solet.

Harum omnium legum principium est; semper conservandam esse evidentiam in ratiociniu ut veritas sine erroris periculo retegatur. Ab isto principio pendet hæc generalis lex, circa studiorum nostrorum materiam, nos, scilicet, non debere ratiocinari nisi de rebus quarum ideas babemus claras, ac per consequentiam necessariam, semper incipiendum esse à rebus simplicissimis & facillimis, & ijs diutissime immorandum esse; antequam veniamus ad inquisitionem rerum maxime complexarum & difficilium.

Leges circa rationem quâ procedere debemus ad solvendas quæftiones pendent etiam ab hoc eodem principio; & prima illarum legum est. Statum quastionis solvenda esse distinctissime consipiendum, prætereà ideæ terminorum satis distinctæ esse debent ut possint compara-

ri, & relationes quæsitæ cognosci possint.

At ubi relationes rerum inter se cognosci nequeunt, eas immediate comparando; secunda lex est: aliquo mentis conamine unam aut plures ideas medias esse inveniendas, quibus uti possimus ut mensura communi ad agnoscendas earum ope relationes qua sunt inter res illas. Accurate studendum est ut ideæ illæ sint claræ & distinctæ, prout relationes accuratiores,

& plures numero deprehendere conamur.

Quum verò quæstiones difficiles sunt & longum requirunt examen; tertia lex est; A materia agitanda ea omnia esse amovenda quorum examen non est necessarium ad retegendam veritatem quasitam. Etenim capacitas mentis inutiliter non est dividenda, & omnis ipsius acies & vis collocanda est duntaxat circa res ex quibus lumen percipere potest. Quæ possunt eliminari, ea sunt omnia quæ ad quæstionem non pertinent, &, quibus eliminatis, quæstio integra subsistit.

Ubi quæstio intra paucos terminos sic inclusa suit, quarta regula est. Materiam meditationis esse dividendam per partes, illasque partes sigillatim esse tractandas juxta ordinem naturalem, incipiendo à simplicioribus, boc est, ab ijs qua pauciores includunt relationes; nec ad magis complexas unquam transgrediendum, quin simpliciores priùs distincte cognita, & familiares reddita sue-

rint.

Ubi hæc meditatione familiaria, & nobis veluti solennia sacta sunt, quinta regula est. Horum omnium ideas esse contrahendas, & in imaginatione disponendas, vel mehartà scribendas, adeò ut mentis capacitatem amplius non impleant. Quamvis hæc regula semper utilissit, omninò tamen necessaria est duntaxat in quæstionibus dissicillimis, quæque magnam mentis capacitatem exigunt, quia illa capacitas non potest extendi nisi contrahendo ideas. Istius & sequentium Regularum usus non cognoscitur accurate nisi in Algebra. Ubi ideæ omnium necessario considerandorum, claræ, samiliares, contrastæ, in imaginatione ordine digestæ, vel in charta expressæ sunt; sexta regula est. Omnia esse comparanda, seu conserenda juxta combinationum leges, alternatim inter se invicem, aut solo mentis intuitu, aut motu imaginationis conjuncto cum visu mentis, aut calculo calami conjuncto cum attentione mentis & imaginationis.

Si nulla ex omnibus relationibus quæ resultant ex istis omnibus comparationibus, ea sit quæ investigatur; Iterum ex omnibus issu rela-

tionibus ea funt amovenda qua inutiles funt ad quaftionis folutionem; alia verò familiares reddenda, contrabenda, & in imaginatione ordine disponenda, aut in chartà exprimenda; invicem comparanda juxta leges combinationum; & videndum an relatio composita qua disquiritur sit aliqua ex omnibus relationibus compositiu

qua refultant ex no vis ifis comparationibus.

Si nulla ex istis relationibus repertis includat quæstionis solutionem; ex omnibus istis relationibus eliminanda sunt inutiles; alia samiliares sibis reddenda, &c. Et hoc pacto pergendo veritas aut relatio quæ disquiritur quantumvis complexa comperietur: dummodò mentis capacitatem sufficienter extendere valeamus, contrahendo ideas, & in omnibus istis operationibus ad terminum nobis artingendum semper attendamus. Nam perpetuus quæstionis intuitus omnibus mentis progressionibus debet præesse, quia quò tendamus scire operæ pretium est.

Imprimis cavendum est ne falso quodam splendore aut verisimilitudine contenti decipiamur, ac comparationes ad veritatem de quà agitur comperiendam necessarie tories sunt iterandæ, quousque assensum nostrum cohibere non possimus, quin arcanis excipiamur objurgationibus à Magistro intus respondente quæstionibus nostris, hoc est, labori, mentis applicationi, & cordis desiderijs. Tunc verò veritate illa uti poterimus, ut principio certo ad progressus in scientiis edendos.

Leges suprà traditæ necessariæ non sunt ad omnes in genere quefiones; ubi enim quæstiones sunt facillimæ, prima sufficit; in quibusdam alijs, prima & secunda duntaxat necessariæ sunt. Uno verbo, cùm his legibus utendum sit, donec veritas quæstica, suerit comperta, eò plures sunt ad praxin adhibendæ quò quæstiones sunt dissiciliores.

Istarum legum numerus non est magnus. Omnes à se invicem pendent. Naturales sunt; & ijs ita assuescere possumus, ut sine magno negotio, prout casus postulabit, adhiberi queam. Uno verbo mentis attentionem possum ita regere ut non dissipetur. Sed per se tam exigui momenti videntur, ut operae pretium sacturus sim eas commendandi gratià, si ostendam Philosophos in plurimos incidisse errores ridiculos, quia ne vel duas primas quasaquam faciliores & utiliores, observaverunt. Et illis utendo Cartesium ingentes illas & secundas veritates, quae in ipsius scriptis videri possumt, retexisse.

CAPVT II.

De lege generali qua versatur circa materiam studiorum nostrorum. Philosophos Scholasticos illam non observare, quod multorum in Physica errorum causa est.

Rima istarum legum, quæ versatur circa materiam studiorum nostrorum, docemur nos non debere ratiocinari nisi de rebus quatum ideas claras habemus, vel ratiocinia nostra niti debere ideis claris. Hinc concludendum est, ut ordine studia nostra instituamus, incipiendum esse à rebus simplicissimis & captu facillimis, immò ijs diu insistendum esse antequam pergatur ad investigationem rerum maximè complexarum & dissicilium.

Hujusce generalis legis necessitas apud omnes in confesso esse debet; quis enim non videt eum in tenebris versari, qui in ratiociniss suis nititur ideis obscuris & principijs incertis? Sed forsan mirum videbitur, si asseram eam nunquam penè observari, & plerasque scientias que adhuc salss quibusdam doctis superbie occasionem præbent, niti duntaxat ideis, aut nimis consuss, aut generalioribus, qu'am ut

ad veritatis indagationem utiles esse possint.

Aristoteles, inter Philosophos istius commatis facile Princeps, quia istius Philosophia, quam tanto colunt studio, pater est, nunquam pene ratiocinatur nisi juxta ideas confusas quas sensuum ope percipimus, & juxta alias ideas vagas, generales, & indeterminatas, quæ nihil speciale menti repræsentant. Namque termini isti Philosopho solennes duntaxat idonei funt ad exprimendas confuse fensibus & imaginationi sensationes confusas quas de rebus sensibilibus habemus; & fermonem, seu orationem conficiunt adeò vagam & indeterminatam ut ea nibil possit distincte exprimi. Omnia pene ipsius scripta, ac præcipue octo libri Phylices, quorum tot funt varij Commentatores, quot sunt Philosophiæ Magistri, nihil sunt quam mera Logica. In ijs magna verborum est copia, sensus verò parum. Ille tamen author non est diffusus, sed illam callet artem ut conciso sermone nihil tamen proferat præter verba & voces. In alijs suis operibus adeò frequenter non utitur terminis vagis & generalibus; attamen ijs utitur qui solas sensuum confusas ideas excitant. Per has ideas in problematibus suis & alibi resolvere satagit duobus verbis innumeras quæstiones, de quibus demonstrari potest eas non posse solvi. Verum, ut hee facilius intelligantur, recordandum eft eorum que

alibià me dicta fuerunt, omnes scilicet terminos qui ideas sensibiles duntaxat excitant, esse æquivocos, sed, quod notatú dignum est, æquivocos ex errore & ignorantia, ac ideò innumerorum errorum causam esse.

Ista vox, Aries, est æquivoca, significat animal quoddam, & conftellationem; sed circa illam rarò hallucinamur. Quis enim nisi Astrologiæ spirità emotus aliquam imaginetur relationem inter hæc duo hoc eodem nomine designata; & credat eos qui sub signo Arietis medicinas sumunt illas evomituros esse, quibus ideæ sensibiles exprimuntur, quod attinet, nemo serè est qui illorum æquivocationem deprehendat. Aristoteles & Antiqui de illà nequidem cogitarunt. Qui in ipsorum operibus legent istius rei veritatem nullo negotio compenient, dummodò quà in re versetur istorum terminorum æquivocatio distinctè teneant. Philosophos enim circa id diversum prorsùs ab eo quod credendum est, credidisse manifestò patebit.

Exempli gratià, quum Philosophi dicunt ignem esse calidum, herbam viridem, saccharum dulce, &c. puerorum & plebis adinstar existimant ignem in se continere id quod sentiunt dum calesiunt: herbam esse indutam coloribus quos in ea se videre arbitrantur: saccharum dulcedinem includere quam edendo sentiunt; & sic de cæteris quæ videmus aut sentimus. Ipsorum scripta legenti res extra omne dubium est. De qualitatibus sensibilibus ut de sensationibus loquuntur; calorem pro motà accipiunt, & hoc pacto, propter terminorum æquivocationem, confundunt modificationes corporum cum modifi-

cationibus spirituum.

Duntaxat, ex quò floruit Carressus, hisce quæstionibus confusis & indeterminatis, an ignis sit calidus? an herba sit viridis? an saccharum sit dulce? &c. respondetur distinguendo æquivocationem terminorum sensibilium quibus illæ quæstiones exprimuntur. Si per calorem, colorem, saporem, intelligas talem vel talem motum parrium insensibilium, ignis quidem est calidus, herba viridis, saccharum dulce. At si per calorem & cæteras qualitates intelligas id quod sentio propè ignem, id quod video dum video herbam', &c. certè ignis non est calidus, nec herba viridis, &c. nam calor quem sentimus & colores quos videmus sunt in solà mente, ut primo Libro probatum fuit. Cùm autem homines existiment id quod sentiunt idem esse aci d quod est in objecto, credunt se meritò judicare de qualitatibus objectorum per sensationes, quas eorum occasione habent. Itaque vix uslum hac de re proferunt verbum quod aliquid falsi non includat, & quicquid dicunt obscurum & consusum est, ob causas sequentes.

1. Quia omnes homines eastem de isidem objectis non habent senfationes, immò nec idem homo diversis temporibus, vel quum eadem objecta in diversis corporis partibus sentit. Quod huic dulce, illi ama-

rum

rum videbitur. Quod huic frigidum, alteri calidnm erit; Quod homini frigenti calidum videtur, eidem homini calefacto frigidum videtur, vel ubi id sentit in diversis corporis partibus. Aquâ alterâ manû videri potest calida, alterâ verò frigida, vel si aqua admoveatur alicui parti cordi proximæ. Sal linguæ salsum videtur, vulneri verò acre & acutum. Saccharum linguæ dulce est, aloë amarissimum: Sed cæteris sensibus nihil dulce aut amarum est. Itaque quum dicimus rem aliquam esse frigidam, dulcem, amaram, id nihil certi significat.

2. Quia diversa objecta eandem possum excitare sensationem gypsum, panis, nix, saccharum, sal, &c. eandem excitant coloris sensationem; Illorum tamen albor diversus est, si de ijs aliter judicemus quam per sensus. Itaque dum dicimus farinam esse albam, nihil diffincti dicimus.

3. Quia qualitates corporum quæ excitant in nobis sensationes plane diversas, eædem ferme sunt; Illæ contra quæ easdem pene in nobis efficiunt sensationes, sæpè perquam diversæ sunt. Qualitates dulcedinis & amaritudinis in objectis vix sunt diversæ, quamvis sensationes amaritudinis: & dulcedinis essentialiter differant. Motus qui gignunt dolorem & titillationem, tantum differunt secundum magis & minus: licet sensationes titillationis & doloris essentialiter differant. Contrà verò asperitas fructus non videtur gustui tam diverfa ab amaritudine quam dulcedo, hæc tamen qualitas ab amaritudine omnium maxime differt; nam necesse est fructum asperum ob immaturitatem, ingentem subire mutationum numerum, antequam sit amarus, amaritudine, quæ ex putredine, aut ex nimià maturitate procedat. Cum fructus maturi sunt, dulces; at ubi æquô sunt maturiores amari videntur. Amaritudo igitur & dulcedo fructuum non differunt inter se nisi secundum magis & minus. Et hanc ob causam nonnullis dulces videntur, dum alijs amari; immò non desunt quibus aloë videatur dulce instar mellis. De omnibus ideis sensibilibus res non secus se habet, Termini dulcis, amari, salsi, acris, acidi, &c. rubri, viridis, flavi, &c. hujus aut illius faporis, odoris, coloris,&c. funt igitur æquivoci, nec ullam in mente excitant ideam claram & distinctam. Attamen Philosophi Scholastici, & vulgus hominum de omnibus qualitatibus fensibilibus corporum non judicant nisi per sensationes quas de illis recipiunt.

Isti Philosophi de qualitatibus sensibilibus per sensationes quas in spsis excitant, non modò judicant; immò de rebus ipsis judicia serunt pro judicijs quæ formaverunt circa qualitates sensibiles. Ex eo enim quòd sensationes recipiunt essentialiter diversas ex quibusdam qualitatibus; judicant dari generationem novarum formarum, quæ producunt imaginarias illas differentias qualitatum; frumentum videtur slavum, durum, &c. farina verò alba, mollis, &c. atque inde

concludunt ex oculorum & manuum testimonio hæc corpora essentialiter disserre; dummodo non cogitent ad modum que frumentum in farinam convertitur. Attamen farina nihil aliud est quàm frumentum tritum & molitum; sicut ignis nihil aliud est, quàm lignum divisum & agitatum; sicut cinis nihil aliud est quàm crassior portio ligni divisi, sed non agitati; sicut vitrum nihil aliud est quàm cinis, cujus singulæ partes suerunt politæ & paulum rotundatæ, attritione ignis ope factà, & sic de alijs corporum transmutationibus.

Hinc igitur patet, terminos & ideas sensibiles prorsus inutiles esse ad distincte proponendas & clare solvendas quæstiones, hoc est, ad veritatem retegendam; Attamen nullæ sunt quæstiones quantum vis intricatæ terminis æquivocis sensum, quas Aristoteles & plez ique Philosophi solvere non satagant in Libris suis, licer distinction jous suprà traditis non utantur; quia illi termini æquivoci sunt ex errore &

ignorantiâ.

Si iì, exempli gratià, qui per totam vitam incubueru at lectioni antiquorum Philosophorum & Medicorum, illorumque opiniones & genium hauserunt, interrogentur; an aqua sit hurzida, an ignis sit siccus, an vinum sit calidum, an sanguis piscium interigidus, an aqua vino sit cructior, an aurum argento vivo sit perfectius, an plantæ & bestiæ præditæ sint anima, & ipsis innumeræ aliæ quæstiones indeterminatæ proponantur; ad eas imprudenter respondebunt, consultis duntaxat impressionibus quas objecta illa in sensus ediderunt, aut ijs quæ ex lectione memoriæ mandaverunt. Hosce terminos æquivocos esse non animadvertent. Mirabuntur si quis eos desinire velit; ac irascentur si quis eos præcipitantiæ insimulet & admoneat ipsos à sensibus decipi. Ipsis non desunt distinctiones ad confundenda ea quæ sunt evidentissima, sed in hisce quæstionibus, in quibus æquivocationem tollere tanti est momenti, nihil vident distinguendum.

Si animadvertamus plerasque quæstiones Philosophorum & Med'icorum includere terminos æquivocos ijs similes de quibus suprà, ce nstabit Doctos istos, qui terminos quibus utuntur definire non por uerunt, nihil etiam solidi, in ingentibus quæ composuerunt volum inibus, dicere potuisse; & hoc sufficit ut omnes penè veterum opin iones
evertantur. De Cartesio res secas se habet, omnia optime distinxit,
nullam quæstionem per ideas sensibiles solvit; ac si illum attentè legamus videbimus præcipuos naturæ essectus ab ipso clarè & evidenter
explicari per solas ideas distinctas extensionis, figuræ & mott is.

Aliud genus terminorum æquivocorum, quo uti solens Philosophi complectitur omnes illos terminos generales Logicæ, quibus omnia, sine ulla rerum ipfarum cognitione, facile explicari p offunt, Aritoteles eorum maximum admist usum; his terminis ipsius Libriscatent, ac multi solam sapiunt Logicam. Omnia pre ponit & solvit egregijs terminis generis, speciei, actus, potentie, natura, forma, facultarum, qualitatum, cause per se, cause per accidens; Ipsius Sestatores vix possunt credere istis terminis nihil significari, nec quemquam dectiorem sieri, ubi eos audivit dicentes ignem dissolvere metalla, quia habet facultatem dissolvendi, & hominem non concoquere cibos, quia habet stochachum debilem, vel quia facultas concostrix non benè suas obit functiones.

Attamen qui his duntaxat utuntur terminis & ideis generalibus ad res explicandas, erroribus non sunt æquè obnoxij, ac ij qui utuntur duntaxat terminis qui nihil aliud in mente excitant quam consus sensuum ideas. Scholastici Philosophi errori tam obnoxij non sunt quam quidam Medici qui de omnibus decidunt, verba sua dogmatum instar propinant, & nonnullis experientijs, quarum rationes ignorant, freti, systemata stabiliunt; sed Scholastici terminis adeò generalibus utuntur ut non magnum ipsis ingruat errandi periculum.

Ignis calefacit, ficcat, obdurat, emollit quia præditus est facultate producendi hæc essecta. Senna purgat qualitate purgativa, atque etiam panis nutrit facultate nutritiva; istæ propositiones extra erroris periculum sunt positæ. Qualitas est, id quod essecta et ali nomine designetur: Id certè Aristoreli negari nequit. Ejustmodi loquendi formulæ, equidem non sunt falsæ, sed revera nihil signisicant. Istæ ideæ vagæ & indeterminatæ in errorem non injiciunt, sed veritati retegendæ inutiles sunt.

Licèt enim sciam esse in igne formam substantialem conjunctam cum innumeris facultatibus similibus facultati calefaciendi, dilatandi, liquesaciendi aurum, argentum & omnia metalla, illuminandi, urendi, coquendi, si tamen hæc difficultas solvenda mihi proponeretur, an, scilicet, ignis possit indurare lutum, an verò possit emollire ceram: ideæ formarum substantialium & facultatum producendi calorem, rarefactionem, sluiditatem, &c. nihil possent conferre ad solvendam difficultatem propositam; cum nulla sit connexio inter ideas duritiei in luto & mollitiei in cera, & ideas formæ substantialis & qualitatum producendi tarefactionem, sluiditatem, &c. De omnibus ideis generalibus res perinde est; Itaque ad solvendam quamlibet quæstionem prorsus sunt inutiles.

At verò si sciam ignem uihil aliud esse quàm lignum, cujus partes in perpetua versantur agitatione, & hac solà agitatione in nobis excitari sensationem caloris: Item, si sciam mollitiem luti consistere duntaxat in commissione quadam terræ & aquæ; cùm ideæ istæ non sint consusæ & generales, sed distinctæ & particulares, haud dissicili negotio judicabo calorem ignis debere indurare lutum; quia facile est intelligere, corpus quodpiam posse movere aliud corpus, si hoc agitatum in illud incidat. Cùm calor quem propè ignem stantes sentimus, partium invisibilium quæ in manus impingunt mota

producatur; certè si lutum ignis calori admoveatur; judicare sacile est partes aqueas terræ admistas, ut pote tenuiores ac proinde corpusculorum ex igne prosilientium impulsione partibus crassis terræ citiùs agitatas, debere exhalari & terram siccam ac duram relinquere. Pariter evidenter patebit ignem non posse indurare ceram, dummodò sciam partes ex qua constat, esse ramosas & ejustem propemodum quantitatis seu molis & crassitudinis. Itaque ideæ speciales ad veritatis investigationem utiles sunt: cumè contra ideæ vagæ & indeterminatæ ad id nihil possint conferre, immò in errorem sensimiconjiciane.

Nam Philosophi terminos generales & ideas vagas quæ his respondeant adhibere contenti non sunt: Volunt prætereà hisce terminis significari quædam entia specialia. Existimant quandam dari substantiam à materia diversam, quæ sit forma materiæ; & innumera exigua entia distincta realiter à materia & à forma; Et totidem supponere solent, quot diversas habent corporum sensationes, & quot ab istis corporibus diversa in ipsis produci essecta arbitrantus.

Cuilibet tamen attento manifestum est, omnia hæc parva entia ab igne, exempli gratià, distincta, quæque in eo contineri supponuntur, ad producendum calorem, lumen, duritiem, sluiditatem, &c. esse mera imaginationis à ratione descientis sigmenta. Ratio enim nullam habet ideas speciales quibus hæc entia ipsi repræsententur. Si à Philosophis roges quænam entitas sit illa facultas illuminandi in igne, hoc solum respondebunt, scilicet, ens esse per quod ignis capax est producendi lumen. Adeò ut idea quam habent de illà illuminandi sacultate, diversa non sit ab idea generali causæ &c ideæ consusæ essectios quem vident. Quum igitur illa entia generalia admittunt, nullam eorum quæ dicunt habent ideam claram. Itaque ea proferunt quæ nec ab ipsis, nec ab ullo possunt intelligi-

CAPVT III.

De errore periculosissimo Philosophia Veterumi

On modo Philosophi ea dicunt quæ non intelligunt, dum effecha naturæ per quædam entia explicant, quorum nullam habent ideam specialem; Verum etiam principium tradunt ex quo consequentiæ fassissimæ & periculosissimæ directe deduci possunt.

Si enim, juxta illorum opinionem, supponamus esse in corporibus quasdam entitates distinctas à materia, cum illarum entitatum nullam habeamus distinctam ideam, sacilè judicare possumus illas

esse veras & præcipuas causas essectuum, quos videmus. Immo hæc est vulgaris Philosophorum opinio: non alio animo existimant esse formas substantiales, qualitates reales, & alias similes entitates, quam ut explicent hos naturæ effectus. Si postea attente consideremus ideam quam habemus de causa, aut de potentia agendi, haud dubie illa idea nobis repræsentabit aliquid Divinum. Nam idea potentiæ summæ est idea summi Numinis, & idea potentiæ inferioris est idea Divinitatis inferioris, sed veræ tamen Divinitatis, saltem juxta Paganorum mentem, dummodò fit idea potentiæ, aut caufæ veræ. Aliquid igitur Divini admittitur in omnibus corporibus quæ nos ambiunt, dum admittuntur formæ, facultates, qualitates, virtutes & entia realia idonea ad producendos quosdam effectus vi naturæ suæ: atque hoc pacto plerique, veneratione qua colunt Philosophiam Ethnicorum, in ipsorum opiniones sensim revertuntur. Illi equidem fide fustinentur, fed sicor Christianum sit, forsan merito dicere possumus, mentem esse Paganam.

Præterea, credere difficile est veras potentias & entitates quæ in Ego enim nos agere, nos aliquo dolore punire, aut aliqua voluptate remune- ab anima rari possunt, nec amore, nec timore dignas este. At verò cum a- hoc corpus mor & timor fint vera adoratio, qui hasce admittunt potentias, ab animari no ijs adorandis difficile arceri queunt. Quicquid in nos ut causa vera puto,nisi in-& realis agere potest, necessariò est supra nos, juxta D. Augusti- cientis; nec num & fecundum rectam rationem ; Jamautem juxta eundem Au- abifto quiegustinum & eandem rationem, id lege immutabili statutum est ut quam illam inferiora fuperioribus serviant. Has ob causas ille Doctor agnos-pati arbicit corpus non posse agere in mentem, * & nihil esse posse supra men-tror, sed fa-

tem præter Deum.

In Sacra Scriptura, ubi Deus Israelitis probat, se ab illis adorari, ranqua subhoc est, amari & timeri debere; præcipuas hujusce mandati ratio- jesto Divines deducit ex potentia sua, qua illos punire & remunerari potest: nitus domi-Beneficia, quæ in ipsos contulit, mala inflicta, & quæ adhuc infli- nationi sua. gere potest ipsis repræsentat. Illos vetat adorare Ethnicorum Deos, *Vid. c. 34. quia nullà in ipsos pollent authoritate & potentia, nec quicquam August. de boni aut mali ipsis possunt afferre. Sibi soli vult honorem tribui, quantitate quia ille folus est vera causa boni & mali, nec ullum in ipsorum anima. urbe evenit, quod, juxta Prophetam, ipse non efficiat: nam causæ 6. naturales non funt veræ causæ mali quod nobis creare videntur; Et cum Deus solus agat in ipsis, ille solus in ipsis timendus est & amandus, Soli Deo honor & gloria.

Denique ista notio, id timendum & amandum esse quod est vera causa boni & mali adeò naturalis & legitima videtur, ut exui nequeat. Si itaque falsa hæc Philosophorum opinio quam profligare conamur, supponatur; scilicet corpora quibus circumdamur esse veras causas voluptatum & malorum quæ sentimus; ratio Religio-

Ggg 3

ni Ethnicorum favere & universalem, hoc pacto, morum corruptio-

nem probare videtur.

Ratio equidem non docet cæpis, exempli gratia, & porris, esse eandem deferendam adorationem ac summo numini, quia illorum possessione summe beati, ut & illorum privatione prorsus infelices evadere non possumus. Ac revera Pagani ijs nunquam eundem tribuerunt honorem ac Maximo Jovi, à quo omnes Divinitates pendebant, aut Soli quem sensus nobis repræsentant tanquam causam universalem, quæ vitam & motum omnibus communicat; quemque vix possumus temperare quin habeamus ut summum numen; fi cum Philosophis Ethnicis supponamus illum in essentia sua includere veras causas omnium, quæ non modò in nostro corpore & in mente nostrà, verum etiam in omnibus entibus quæ nos ambiunt producere videtur.

Verum si summus honos porris & cepis tribui non debeat, saltem, juxta hanc Philosophiam. aliqua speciali adoratione, digni esse videntur; circa illa cogitatio potest occupari, possuntque aliquatenus amari, si verum sit nos ab ipsis beatitatem aliquam posse consequi: ijs tribuendus est honos juxta proportionem boni quô nos afficere possunt. Et certe, homines qui sensuum testimonio fidunt, existimant hasce plantas posse ipsis bene facere. Nam Israelitæ, exempli gratià, cepas Ægypti in deserto non desiderassent, nec sese illarum privatione infelices existimavissent, nisi illarum fruitione se aliquatenus felices duxissent. Hi funt errores in quos, ratione cum principijs Philosophiæ Ethnicæ conjuncta, ac sensuum impressiones fequente conjicimur.

Ut miseræ istius Philosophiæ falsitas extra omne dubium constituatur, & Principiorum nostrorum soliditas, ac idearum quibus utimur perspicuitas evidenter pateat; veritates clare oppositas veterum Philosophorum erroribus stabilire, & unicam esse veram causam, quia unicus est Deus; naturam, aut vim uniuscujusque rei nihil aliud esse quam voluntatem Dei. Omnes causas naturales non esse veras causas, sed tantum causas occasionales, & alias veritates quæ ab his se-

quuntur, paucis probare operæ pretium est.

Nulla corpora, magna, parva, prædita effe visese movendi evidens est. Mons, domus, lapis, arenæ calculus, denique minimum vel maximum corpus, vim non habet sese movendi. Duplicis duntaxat generis habemus ideas, ideas spirituum, ideas corporum: Cum autem de ijs tantum loqui debeamus quæ concipimus, juxta Solas hasce duas ideas ratiocinari debemus? Cum itaque idea quam de omnibus corporibus habemus, nobis oftendar illa non posse sete movere, concludendum est illa à mentibus moveri. Sed quum examinamus ideam quam habemus de omnibus mentibus finitis, nullam videmus connexionem necessariam; inter illarum voluntatem, &

morum ullius corporis; contrà videmus nullam esse nec esse posse ejusmodi connexionem. Ex hoc igitur concludere debemus, saltem si juxtà cognitiones nostras ratiocinari velimus, nullam mentem creatam posse movere ullum corpus, ut causam yeram, aut præci-

puam, ut diximus nullum corpus posse seipsum movere.

At verò quum attendimus ad ideam Dei, hoc est, entis infinitè persecti ac ideò Omnipotentis, cognoscimus talem connexionem inter ipsius voluntatem & omnium corporum motum este, ut nemo concipere possit illum velle aliquod corpus moveri, quin pròtinus moveatur. Solà igitur ipsius voluntate corpora moveri dicere debemus; Si res ut eas sentimus, dicere velimus. Vis movens corporum non est igitur in corporibus quæ moventur, cùm vis illa movens nihil aliud sit quam Dei voluntas. Itaque corpora per se omni actione destituta sunt, & ubi globus motus, alium sibi obvium movet, primus ille globus alteri nihil communicat quod habeat in se; ipse enim non habet impressionem quam communicat. Attamen globus est causa naturalis motus quem communicat. Causa naturalis non est igitur causa realis & vera, sed tantum causa occasionalis, quæ determinat Authorem naturæ ad agendum hoc, vel illo modo, hoc vel illo tempore.

Corporum visibilium aut invisibilium morti omnia produci conflat; nam experientia nos docet, cerpora quorum partes magis agitantur, magis etiam agere & majores in mundo efficere mutationes. Omnes igitur naturæ vires nihil aliud sunt quam Dei voluntas. Deus creavit mundum, quia id voluit; Dixit & fasta sunt:
Omnia movet, & sic omnes quos videmus effectus producit, quia etiam certas voluit leges secundum quas motus communicarentur
corporibus sibi invicem occurrentibus; quia verò leges illæ sunt efficaces, agunt, corpora verò ipsa non agunt. Nullæ igitur sunt vires, potentiæ, causæ veræ in mundo materiali & sensibili, nec ullæ
in eo admittendæ sunt formæ, facultates, & qualitates reales ad
producendos effectus, quos corpora nequeunt producere; id enim
est partem virtutis & potentiæ Deo soli essentialis corporibus tri-

buere.

Verùm enim verò, non modò corpora non possunt esse causæullius rei; Mentes, etiam nobilissimæ, in eadem versantur impotentia. Nihil possunt cognoscere, nist Deus ipsas illuminet. Nihil possunt sentire nist Deus ipsas modificet. Nihil possunt velle,
nist Deus ipsas versus se moveat. Possunt, equidem determinare
impressionem qua Deus ipsas versus se inslectif; sed non satis scio
an id dici possit potentia. Si posse peccare est potentia, certè est
potentia quam Omnipotens non habet, inquit, alicubi Augustinus.
Si homines à se haberent potentiam amandi bonum, aliquam potentiam habere dici possent. Sed homines non possunt amare nist

quia Deus vult ipsos amare, & quoniam Dei voluntas est efficax. Homines non possunt amare, nisi quia Deus illos indesinenter impellit
versus bonum in genere, hoc est, versus se. Deus enim illos duntaxat creavit propter se, illos nunquam conservat quin eos versus
se impellat; Ipsi igitur sesenon movent versus bonum in genere;
à Deo moventur. Duntaxat, hanc impressonem liberrime sequuntur juxta legem Divinam, vel illam versus falsa bona determinant
juxta legem carnis; sed illam non possunt determinare nisi intuitu
boni; cum enim nihil possint præter id quod Deus vult, nihil possunt

amare præter bonum.

Sed licèt supponeremus, quod equidem verum est aliquo sensit, mentes per se habere potentiam cognoscendæ veritatis & amandi boni, si ipsorum cogitationes & voluntates nihil extrinsecus producerent, meritò dicere possemus illas nihil posse. Jam autem constare mihi videtur voluntatem spirituum vel minimum corpus movere non posse; nam nullam esse connexionem necessariam inter voluntatem nostram, exempli gratià, movendi brachium, & motum brachij evidens est. Movetur equidem quando volumus illud moveri; ac proinde sumus causa naturalis motus brachij nostri. Sed causæ naturales non sunt veræ causæ; nihil sunt quam causæ occasionales, quæ non agunt nisi vi & efficacià voluntatis Divinæ, ut

jam dictum eft.

Quomodo enim brachium nostrum movere possemus ? Ut moveatur opus est spiritibus animalibus, illi spiritus mittendi sunt versùs quosdam nervos, & versus quosdam musculos, ut inflentur & contrahantur; Sic enim brachium his alligatum movetur, vel juxta nonnullos, nondum satis compertum est quomodò id sat. Et experientia nos docet homines, qui nequidem sciunt an habeant spiritus, nervos, musculos, movere tamen brachia, immò faciliùs & solertius ijs qui optime callent anatomiam. Hinc igitur conclu-. dendum est homines quidem velle movere brachium, sed Deum solum posse & nosse illud movere. Si homo non possit turrim subruere, saltem novit rationes quibus illa possit subrui; Sed nullus est homo cui notum sit quid sit agendum ad movendum unum ex digitis suis ope spirituum animalium. Quò pactô igitur homines possent movere brachium? Hæc omnia mihi, & ijs omnibus qui cogitare & attendere volunt, videntur evidentia, quamvis forsan capi nequeant ab ijs qui duntaxat sentire volunt.

Sed non modò homines non sunt veræ causæ motuum quos edunt in corpore suo, immò contradictorium videtur illos esse causa istorum motuum. Causa vera, est causa inter quam & essectum mens deprehendit necessariam connexionem, rem enim sic intelligo. Jam autem nullum est ens inter cujus voluntatem & essecta, mens deprehendat connexionem necessariam, præter ens infinitè persectum.

Deus igitur solus est vera potentia, & solus revera habet potentiam movendi corpora. Addo, concipi non posse, Deum posse communicare hominibus, aut Angelis potentiam quam habet movendi corpora; Ac certe qui existimant, potentiam quam habemus movendi brachium, esse veram potentiam, debent fateri Deum posse etiam communicare mentibus potentiam creandi, annihilandi, faciendi omnia possibilia, uno verbo Deum posse illos reddere omnipotentes, at instra sum ostensurus.

Deus non eget instrumentis ad agendum, sufficit ipsum velle ut res sit, quia contradictorium est ipsum velle, & id quod vult non fieri. Ipsius igitur potentia est ipsius voluntas; & si suam communicaret potentiam, suam communicaret voluntatem. Jam verò suam communicare voluntarem homini, vel Angelo, nihil aliud fignificat quam velle, ut quum homo, vel Angelus volet hoc, vel illud corpus moveri, corpus actu moveatur. Quod si ita sit, video duas voluntates concurrentes ubi Angelus movebit corpus, voluntatem Dei & voluntatem Angeli; Ut igitur cognoscam utra sit vera causa motus corporis, sciendum est quænam sit efficax. Est connexio necessaria inter Dei voluntatem & estectum quod vult produci. Hoc posito, Deus vult, ut quotiescunque Angelus voluerit hoc, vel illud corpus moveri, corpus actu moveatur. Ergo est connexio necessaria inter voluntatem Divinam & motum illius corporis : Ac per consequens Deus est vera causa motus illius corporis, & voluntas Angeli causa occasionalis duntaxat.

Sed ut id clariùs ostendatur; supponamus Deum velle, ut contrarium eveniat ejus quod quædam mentes vellent evenire, ut id cogitari potest de Dæmonibus aut de alijs quibusdam mentibus eadem pæna dignis, tunc Deus non posset dici ipsis communicare potentiam suam, cùm nihil possent efficere eorum quæ vellent. Tamen voluntates istarum mentium essent causæ naturales essectorum quæ

producerentur.

Certa quædam corpora ad dextram moverentur, duntaxat quia mentes illæ vellent ea moveri ad finistram; & desideria istarum mentium determinarent voluntatem Dei ad agendum, ut voluntates nostræ movendi partes corporis nostri, determinant primam causam ad eas movendas, omnes itaque voluntates mentium nihil sunt quam causæ occasionales.

Si quis, his auditis rationibus, vellet tamen adhuc afferere voluntatem Angeli quæ moveret corpus aliquod, esse veram causam, non verò occasionalem motus; evidens est illum Angelum posse pari ratione esse veram causam creationis & annihilationis omnium. Deus enim posset ipsi communicare potentiam suam creandi & annihilandi corpora, non secus ac potentiam illa movendi, modò vellet omnia creari & annihilari, uno verbo, si vellet omnia sieri secundum voluntatem Angeli; ut voluit in exemplo suprà allato corpora meveri ad nutum Angeli. Si igitur homo, vel Angelus dicantur verè motores, quia Deus ad ipsorum voluntatem movet corpora; dicendum est pariter Angelum & hominem posse esse verè creatores, cum Deus possit creare entia quotiescunque volent. Immò & forsan animalia vilissima, aut materia sola dici posset reverà causa creationis alicujus substantiæ; supponendo cum Philosophis, ad exigentiam materiæ Deum producere formas substantiales. Denique, quia Deus ab æterno decrevit crearecerto tempore certas quassam res, tempora illa etiam dici possent causæ creationis illorum entium: quemadmodum globus in alium impingens globum existimatur vera causa motûs quem ipsi communicat; quia Deus voluntate sua generali, quæ essicit ordinem naturæ, voluit, ut quum duo corpora sibi invicem occurrerent, talis vel talis seret motûs communicatio.

Solus igitur Deus est vera causa, nullaque alia est præter illum; nec arbitrandum est id quod præcedit essectum illius veram esse causam. Deus ipse potentiam suam creaturis communicare nequit, si rationis lumina sequamur; non potest essecre ut sint veræ causæ; illas non potest facere Deos. Sed etiams id posset, concipere non possumus cur id vellet. Corpora, spiritus, puræ intelligentiæ, hæc omnia nihil possum. Mentes ab authore suo illuminantur & agitantur. Qui creavit cesum & terram, utriusque motas regit. Denique Creator noster nostras voluntates exequitur, semel justi, semper paret. Immò brachium nostrum movet, ubi etiam illo utimur adversus ipsius mandata, ipse enim per Prophetas queritur nos illum

to adducere ut injustis desiderijs nostris obtemperet.

Variæ omnes illæ Ethnicorum Divinitates, & omnes illæ Philosophorum speciales cause nihil sunt quam chimæræ à Cacodæmone excogitatæ, ad evertendum veri numinis cultum. Philosophia illa non ex Adamo fed ex ferpente ad nos transivit, namque ex quo peccatum irreplit mens humana tota Ethnica facta eft, hujus Philosophiæ cum sensuum erroribus conjunctæ ope, Sol olim fuir adoratus & ex eadem origine fluit ingens mentis depravatio & cordis corruptio quæ inter homines graffatur. Quare, inquiunt actionibus fuis & fæpè verbis, quare non amaremus corpora, cum tot nos afficiant voluptatibus? Et cur ridentur Israelitæ dum desiderabant caules & cepas Egypti; cum revera effent infelices, urpote qui privati effent rebus, ex quibus aliquam poterant confequi beatitatem. Verum Philolophia, quæ dicitur nova, quæ repræfentatur ut spectrum ad deterrendos debiles animos quæ contemnitur & damnatur licet minime intellecta; Philosophia, inquam, nova, cum illam eo velint nomine defignare,omnes profanorum rationes destruit maximo ex principiis suis,

quod omnino consentit cum * primo principio Religionis Christia- * Hacestrenæ; unum, scilicet Deum esse amandum & timendum; quippe qui ligio Chrisolus nos beatos reddere possit.

Si enim Religio nos docet unicum esse verum Deum, hæc Philo- qua pradisophia nobis demonstrat unicam esse veram causam. Si Religio nos catur per udocet omnes Ethnicorum Divinitates nihil esse quam lapides & me-niversum
talla sine vità & motû. Hæc Philosophia nobis evincit omnes caumundum,
sas secundas, seu omnes Philosophia Divinitates nihil esse quam mainimicis, con
teriam & voluntates inessicaces. Denique si Religio nos docet genu ubi vincunnon esse secendam coram Dijs non Dijs, hæc Philosophia nos pari- tur murmuter docet, imaginationem & mentem nostram non debere demitti rantibus, ucoram magnitudine & potentià imaginarià causarum non causarum; bi pravale
eas nec esse amandas nec timendas: mentem nostram circa eas non oc
haces Relicupandam esse; De Deo solo esse cogitandum; Deum in omnigioChristiabus videndum; Deum in omnibus adorandum; Deum in omnibus na, ut colaamandum & timendum esse.

Verum hæc non est indoles quorundam Philosophorum, Deum multi Dei, videre nolunt, de Deo cogitare nolunt: namex peccato orta est quæ-quia non fadam inter homines & Deum repugnantia. Deos pro arbitrio sibi Beatam nissangunt, & imaginationis figmentorum timore & amore, ut Ethnici unus Deus. operibus manuum suarum, delectantur. Puetis similes, qui coràm Aug. Tr.28. sodalibus suis quos ipsi conspurcavere, contremiscere solent. Vel, in Ioan. ut comparatione utamur nobiliori, licèt forsan minus accommodatà, similes illustribus Romanis, qui ingenij sui sigmenta venerabantur, & Imperatores suos emissa, in ipsorum apotheosibus aquilà,

ineptè adorabant.

CAPVT IV.

Explicatio secunda partis legis generalis. Illam à Philosophis non observari, Cartesium verò illam accurate observasse.

Suprà observati sunt errores quibus ijobnoxij sunt, qui secundum ideas sensuum falsas & confusas, & secundum ideas vagas & indeterminatas meræ Logicæ, ratiocinantur. Hinc non obscurè patet, ad conservandam evidentiam in perceptionibus, necessario observandam esse legom suprà præscriptam, & examinandum quænam sint ideæ claræ & distinctæ rerum, ut secundum illas ideas duntanat ratiocinemur.

Hhh 2

In eadem illa lege generali, quæ versatur circa materiam studiorum nostrorum, hæc circumstantia sedulò animadvertenda est; nempe semper incipiendum esse à rebus simplicissimis & facillimis, & ijs
diù insistendum, antequam pergamus ad investigationem rerum maximè complexarum & difficilium. Nam si secundum ideas distinstas duntaxat ratiocinari debeamus ad conservandam evidentiam in
perceptionibus nostris; manifestum est nunquam esse transeundum
ad investigationem rerum compositarum, quin priùs accuratissimè
examinatæ suerint simplices à quibus pendent, & familiares redditæ:
siquidem ideæ rerum complexarum claræ esse non possunt, quando simplicissimæ ex quibus componuntur non nisi consusè & imperfeste innotescunt.

Res impersectè tantum cognoscimus, ubi certò nobis non constat an omnes illarum partes consideraverimus; & illas consusè cognoscimus, ubi menti nondum satis sunt familiares, quamvis certi simus nos omnes illarum partes considerasse. Quum res impersectè duntaxat cognoscimus, ratiocinia quæ de illis habemus, sunt tantum verisimilitudines. Quum illas consusè percipimus, in ratiocinijs nec ordo est, nec perspicuitas, nec ubi simus, vel quò tendamus sæpè non satis notum est. At verò ubi illas simul impersectè & consusè cognoscimus, quod solenne est; clarè nunquam scimus quid quæramus, nec rationes quibus illud invenire possimus. Omninò itaque necesse est hunc in studijs accurate observare ordinem. Vr, nempe, semper incipiamus à rebus simplicissimis, omnes illarum partes examinemus, illisq, ita assus ut nobis samiliares reddantur, antequam pergamus ad res magis complexas à quibus illa pendent.

Verum hæc regula ab hominum ingenio abhorret, adid natura feruntur, ut facilia aspernentur; & ipsorum mens, utpotè non comparata propter objectum sinitum & captusfacile, non potest diù sub-sistere in consideratione istarum idearum simplicium, quæ præ se non ferunt characterem infiniti propter quod creati sunt. Contrà verò, & quidem eandem ob causam, magna, & ad infinitum aliqua similitudine accedentia, ut & obscura & mysteriosa venerantur & sollicitè quærunt. Tenebras equidem non amant, sed in tenebris sperant se inventuros bonum & veritatem quæ ipsis satisfacere queat-

Superbia etiam multum confert ad ingenia eò adducenda ut magnum & extraordinarium ambiant; & in illud, falsa spe decepti, sepè præcipites agantur. Experientia constat cognitionem accuratam rerum ordinariarum & usitatarum nullam apud homines conciliare famam; cognitionem verò rerum inustratarum & insolentium, quantumlibet consusam & impersectam, existimationem & venerationem captare apud eos qui grandem rerum, quas non intelligunt, sibi essormant ideam. Atque hec experientia eos omnes qui inani gloriæ magis student quam veritati, (qui certè numerò

alios supetant) ad imprudentem inquisitionem cognitionum speciosarum & imaginariarum cujuslibet magni, rari & obscuri determinat. Quot reperias homines qui Cartesij Philosophiam rejiciant, hac egregià impulsi ratione quod illius principia sint simpliciora & faciliora. Nulli funt termini obscuri & mysteriosi in illa Philosophia: feminæ, & qui nec Græce, nec Latine callent, possunt illam addiscere : Certe id arguit rem exigui momenti, nec æquum oft magna ingenia illi incumbere. Principia adeò clara & fimplicia satis fecunda ipsis non videntur, ad explicanda naturæ effecta, quam supponunt obscuram & intricatam. Istorum principiorum usum prima fronte non cognoscunt, quia ipsis simpliciora & faciliora videntur, quam ut possint præbere attentionem necessariam ad illorum usum & amplitudinem cognoscendam. Malunt igitur explicare effecta, quorum causa ipsos latet, per principia quæ nequaquam intelligunt, quæque intelligi nequeunt; quam per principia simplicia & clara. Isti enim Philosophi res obscuras per principia, non modô obscura, verum etiam anarahum/a, explicant.

Quum quis res admodum obscuras & arduas per principia clara & omnibus nota explicare aggreditur, facilè est deprehendere an rem inceptam benè gerat, quia, si quæ dicità nobis concipiantur, nullo negotio cognoscimus an vera in medium proferat. Itaque docti falsò sic dicti, quum principijs claris utuntur, admirationem quam exoptant non consequuntur; quoniam eorum quæ hisce claris principijs adstruere vellent sutilitas evidenter agnoscitur. At verò, ubi principijs incognitis utuntur, ac de rebus valdè complexis, quasio omnes earum relationes accurate cognoscerent, loquuntur, tum admirationem in se movent; quia quæ ab ipsis dicuntur omnium captum sugiunt; jam autem à natura ita sumus comparati ut quæ-

cunque captum nostrum exsuperant veneremur.

Cùm autem obscura & autanalainter se invicem faciliùs connecti videantur, quam obscura cum claris & intellectû facilibus, principia quæ mentis aciem sugiunt multo sunt commodiora in questionibus compositis quam principia intellectû facilia. Nihil est quantumvis difficile, cujus Philosophi & Medici principiorum suorum ope paucis non reddant rationem. Cùm enim ipsorum principia multo difficiliùs intelligantur quam quælibet quæstiones quæ ipsis proponi possent ubi illa principia certa supponuntur, nulla difficul-

tate possunt involvi dum his utuntur.

Hisce, exempli gratia, obscuris aut indeterminatis quæstionibus audaster & nullatenus hærentes respondent; Cur sol vapores extollat, cur Quinquina sistat sebrim quartanam, cur rhabarbarum bilem expurget, & sal polychrestum phlegmata, &c. Et plerisque inforum responsis satissit, quia obscurum & austalum inter se sacilè consentiunt. Verum principia ignota non possunt accommo-

Hhh 3

dari quæstionibus clarè expositis & solutû facilibus; quia illoruminanitas evidenter cognoscitur. Philosophi principijs suis explicare nequeunt quomodo equi currum trahant; quomodo pulvis horologij motum sistat: quomodo Samius lapis metalla, & scopæ vestes abstergeant. Omnibus enim ludibrium deberent, si motum attractionis & facultates attrastrices supponerent, ad explicandum quò pactò currus sequatur equos ipsi junctos, & facultatem detersivam in scopis ad detergendas vestes, & sic de ceteris. Ipsorum igitur principia usum duntaxat sortiuntur in quæstionibus obscuris,

quia capi nequeunt.

Istis igitur principijs, quæ clarè & evidenter non cognoscuntur, quæque suspicari possumus à nonnullis nationibus non admitti, sidendum non est. Ideæ extensionis, siguræ, motus localis, & relationes quas inter se invicem habent attente sunt considerandæ, si ejusmodi ideæ distincte concipiantur, ac ita clare videantur ut manifeste pateat illas ab omnibus gentibus omni tempore admissas suisse, ijs immorandum est & omnes earum relationes sunt examinandæ; si verò obscuræ videantur, tum aliæ sunt inquirendæ, si possint inveniri. Namque si, ut absque erroris pericule ratiocinemur, evidentiam in perceptionibus nostris semper conservare necesse si, ratiocinandum est duntaxat secundam ideas claras & relatio-

nes clarè cognitas.

Ut extensionis proprietates ordine possint considerari, incipiendum est, exemplò Carresij, à relationibus simplicissimis, & à simplicissimis ad maximè complexas pergendum, non modò quia hac methodus est naturalis, & mentem in operationibus suis quamplutimàm juvat; Verùm etiam quia, còm Deus ordine semper agat & per vias simplicissimas, hacratione examinandi ideas nostras & earum relationes ipsius opera à nobis facilitàs cognoscentur. Ac revera si animadvertamus relationes simplicissimas omnium primas etiam imaginationi osserii ubi non determinatur ad cogitandum potitàs de una re quam de alia; hinc patebit sussicer res à nobis artente & sine præconcepta opinione expendi ut ordinem illum hic præscriptum assequamur, & veritates maximè compositas possimus retegere, dummodò ex uno ad aliud æquò celerius non properemus.

Si igitur attente extensionem consideremus nullo negotio concipimus partem unam ab alia posse separari, hoc est, motum localem facile concipimus, & motum illum localem producere siguram in utroque corpore moto. Ex omnibus motibus, simplicissimus & qui imaginationi primus offertur est motus rectus, seu secundum lineam rectam. Supponamus igitur aliquam extensionis partem moveri mota directo, necesse est partem que occupat locum in quem tendit hec prima extensionis pars, moveri circularites ut occupet locum ab alià derelictum, & fic fieri motum circularem. Quod fi concipiamus innumeros motus directos in innumeris fimilibus partibus hujus immense extensionis quam consideramus, iterum necesse est hæc omnia corpora, quippe quæ sibi mutud obsint, mutua actione sua, hoc est, mutua motuum specialium communicatione,

ad id unà conspirare ut motû circulari moveantur.

Prima hæc consideratio relationum simplicissimarum quæ sunt inter ideas nostras, jam nobis ostendit necessitatem vorticum Cartesij; hinc etiam patebit numerum illorum vorticum eò majorem suturum, quò motus recti omnium partium extensionis, utpote sibi invicem magis adversantes, difficiliùs in illo simili mota perseverare potuerint, & horum vorticum illos fore maximos in quibus plures partes in eundem motum conspiraverint, seu quorum partes majore vi præditæ suerint ad continuandum motum suum secundum lineam rectam.

Sed cavendum est ne mens dissipetur & fatigetur, inutili applicatione ad numerum infinitum & ad magnitudinem immensam vorticum. Primò aliquandiu insistendum est alicui ex his vorticibus, & investigandi sunt ordine & attente motus materiæ quam includir, & omnes siguræ quas singulæ partes istius materiæ induere debent.

Cùm solus motus secundum lineam rectam sit simplex, ille motus est primò considerandus; cum is sit secundum quem omnia corpora motum suum dirigunt; Siquidem Deus secundum vias simplicissimas semper agit, & severà corpora circulariter non moventur nisi quia in suis motibus directis perpetuas patiuntur oppositiones. Cùm itaque omnia corpora æqualis non sint magnitudinis, & eorum maxima majori prædita sint vi ad motum suum continuandum secundum lineam rectam quàm alia; facilè concipimus minima corpora ad centrum vorticis esse debere, maxima verò versus circumferentiam, cum lineæ quæ describi concipiuntur à motibus corporum quæ sunt ad circumferentiam ad rectam magis accedant, quàm lineæ quas describunt corpora quæ sunt propè centrum.

Denuò si cogitemus unamquamque partem materiæ non potuisse à principio moveri & in motû suo perpetuam pati oppositionem, quin rotundata suerit & ipsius anguli fracti suerint, facilè concipiemus totam hanc extensionem ex duplici duntaxat corporum genere constare, ex globulis scilicet circa centrum suum diversimodè actis, quæque præter motum suum specialem, motû communi vorticis adhuc abripiuntur; & ex materia quadam fluidissima & maxime agitata, orta ex confricatione & attritione globulorum. Præter motum circularem communem omnibus partibus vorticis, hæc materia subtilis specialem adhuc motum habebit secundum lineam penè restam à centro vorticis versus circumserentiam, per intervalla globulorum qui ipsis transeundi copiam saciunt; adeò ut motus,

ex istis motibus compositus secundum lineam spiralem fiat. Hæc materia fluida, quam Cartefius appellat primum elementum, cum divisa sit in partes multo tenuiores, quæque longe minorem habent vim ad continuandum motum suum secundum lineam rectam, quam globuli, seu secundum elementum; evidens est primum illud elementum esse debere in centro vorticis, & in intervallis quæ sunt inter partes secundi; partes verò secundi debere implere reliquum spatium vorticis, & accedere ad illius circumferentiam juxta proportionem crassitudinis, aut juxta vim quam habent ad continuandum motum fuum directum. Ad figuram totius vorticis quod spectat, ex suprà dictis dubium non est quin distantia unius Poli ab alio longe minor Per Equa- fit linea quæ * Aquatorem trajicit. Si verò animadvertamus vortorem intel- tices fese mutud circumdare & inæqualiter premere, clare etiam pama lineam tebit ipforum æquatorem describere lineam curvam & irregularem, ellipfi non dissimilem.

curvam, quam macis describat.

Hæc sunt quæ menti sponte sese offerunt, ubi attente expenteria vorti- dimus quid contingere debeat partibus extensionis quæ indesinenter in motu secundum lineam rectam, hoc est, motu omnium simplicissimo pergere conantur. Jam si rem supponamus, quæ sapientiå & potentia Dei admodum digna videtur, ipsum, nempe, ab initio hunc mundum unico voluntatis actu in eo statu constituisse, in quo ipsius partes sese cum tempore disposuissent secundum vias fimplicissimas, illumque mundum ab ipso (Deo) per easdem leges naturales conservari. Uno verbo si cogitationes suprà explicatas objectis quæ videmus adaptare velimus; judicare pronum erit Solem esse centrum vorticis, lumen corporeum quod undique dispergit nihil aliud esse præter perpetuum nisum globulorum, qui à centro vorticis recedere conantur; & lumen illud debere communicari unico momento per spatia immensa, quoniam cum omnia fint plena his globulis, ne unus quidem eorum potest premi, quin cæteri ipli oppoliti premantur.

> Plurimæ adhuc aliæ consequentiæ è supra dictis poterunt deduci : namque principia simplicissima sunt etiam fecundissima ad explicanda opera illius qui per rationes simplicissimas semper agit, Sed quædam adhuc in materia consideranda sunt. Attendendum igitur est multos esse adhuc vortices vortici suprà dicto similes; centra horum vorticum effe stellas, quæ totidem funt soles; Vortices sese mutuò circumdare & ita disponi, ut quam minime fieri potest, sibi invicem obstent in motibus suis. Sed tamen res eò devenire non potuisse, quin vortices debiliores à fortioribus abrepti ac

absorpti fuerint.

Ut id possit intelligi, animadvertendum est primum elementum, quod est in centro unius vorticis, posse subrepere & actu indesinenter subrepere per intervalla globulorum versus circumferen-

tiam ejusdem vorticis; ac eodem tempore quô centri illius, seu hujus stellæ materia per æquatorem suum dilabitur, aliud primum elementum, seu alias partes materiæ fluidissimæ quæ constituit primum elementum debere ingredi per polos vorticis in locum partium elapfarum; nam hæc stella ab una parte non potest evacuari quin ab altera impleatur, quia non datur vacuum in extensione. Quia verò innumeræ caufæ possunt impedire quominus ingens primi elementi copia ingrediatur in stellam de qua agitur; necesse est partes primi elementi quæ in ea remanere tenentur, ita fele disponere ut eodem mot û moveantur. Hinc fit ut inter se invicem agglutinentur connectantur, & maculas forment, quæ in crustas coalescunt, centrum illud paulatim obtegunt, & ex omnium corporum fubtilissimo & maxime agitato, efficiunt materiam solidam & cras-Atque hæc est materia crassa, quam Cartesius appellat tertium elementum; &cum materia illa ex primo elemento, cujus figuræ funt innumeræ, gignatur, illam innumeris figuris diversis indui, necesse est.

Hæc stella maculis & crustis sic obducta, & cæteris planetis similis facta, vorticem suum non potest sustinere ac tueri adversus impetum perpetuum aliorum vorticum quibus circumdatur. Vortex ille igitur paulatim minuitur. Materia ex qua constat undique dispergitur: & vicinorum vorticum fortiflimus maximam illius partem abripit, ac tandem planetam, qui est centrum illius, involvit. Hic Planeta, sic omninò circumdatus à materià illius magni vorticis, in eo natat, conservando, cum parva materiæ proprij sui vorticis copià, motum circularem quô anteà ferebatur : ac denique ibi ficum acquirit, quô constituitur in æquilibrio cum æquali portione materiæ in qua natat. Si parum habeat soliditatis & magnitudinis, ad centrum vorticis quô involvitur quam proxime accedit; quia cum parum habeat virium ad continuandum motum suum directum, debet collocari in loco istius vorticis, in quo æqualis portio secundi elementi eandem ac ipse (planeta) habeat vim ad recedendum à centro; nam in eo duntaxat loco potest esse in æquilibrio. Si iste Planeta sit major aut solidior, debet constitui in æquilibrio in loco remotiore à centro vorticis. Ac denique si in illo vortice nullus sit locus, in quo æqualis ipsius materiæ portio eandem habeat soliditatem acille Planeta, ac per consequens eandem vim ad continuandum motum suum directum, quia ille Planeta forsan erit valde magnus, & crustis solidissimis & crassissimis obductus; tum in vortice illo non poterit subsistere, quia non poterit constitui in æquilibrio cum materia ex qua constat ille vortex. Hic igitur Planeta transgredietur in alios vortices, ac nisi in ijs æquilibrium suum reperiat, in ijs quoque non subsistet. Aded ut, instar Cometarum, transcurrens, interdum conspiciatur, ubi in vortice nostro versabitur, & nobis tatis propinquus erit; nec nisi post longum temporis intervallum denuò conspicietur quandiu erit in alijs vorticibus vel in extrema vor-

ticis nostri parte.

Jam si cogitemus unicum vorticem, magnitudine sua, vi & situidoneo, posse paulatim atterere, involvere & denique abripere plurimos vortices, immò vortices à quibus alij quidam antea abrepti suerint; necesse erit Planetas qui in centris horum vorticum formati suerunt, ubi ingressi suerint magnum vorticem à quo suerunt superati, in eo constitui in æquilibrio cum æquali portione materiæ in qua natant, si itaque planetæ isti soliditate sint inæquales, constituti erunt in distantia inæquali à centro vorticis in quo natabunt. Quòd si eveniat ut duo planetæ eandem propemodum habeant vim ad continuandum motum suum secundum lineam rectam; vel si planeta in exiguum vorticem suum unum aut plurimos alios abripiat minores Planetas, quos, juxta nostrum modum concipiendi rerum formationem, superaverit; tunc parvi illi Planetæ agentur circa majorem, dum major agetur circa centrum suum; & omnes illi Planetæ motu magni vorticis in distantia propè æquali à centro ipsius,

abripientur.

Partes quæ constituunt mundum, quem per rationes simplicissimas formari existimamus, in hunc ordinem juxta rationis lumina digerere tenemur. Nam quæcunque à nobis suprà dicta sunt nituntur idea extensionis, cujus partes supposuimus ad id tendere ut moveantur motû simplicissimo, qui est motus secundum lineam rectam. Ac revera quum per effecta examinamus, an non hallucinati fuerimus, dum res per causas suas explicare voluimus, corporum cælestium phænomena ijs quæ à nobis suprà dicta sunt omnino consonare non fine admiratione comperimus. Videmus enim omnes Planetas qui sunt in medio parvi vorticis agi instar Solis circa proprium suum centrum; illos omnes in vortice Solis & circa Solem natare; minores, aut minus solidos Soli esse proximos. Alios etiam esse, ut Cometæ, qui in vortice Solis non possunt subsistere : Denique multos esse Planetas qui multos alios adhuc habent circa se actos, ut Luna circa Terram. Jupiter quatuor habet, & Saturnus tres. Immò forfan Saturnus tot habet aded parvos, ut non differant à circulo continuo, cui nulla crassitudo inesse videtur ob ingentem ipsius distantiam. Cum autem isti Planetæ eorum quos videmus maximi fint, possunt considerari utpote geniti ex vorticibus tantæ magnitudinis ut alies superare potuerint; prinsquam à vortice in que nune versamur involuti fuerint.

Omnes isti Planetæ circa centrum suum aguntur, Terra intra 24. horas; Mars intra 25, aut circiter; Jupiter intra decem, aut circiter, &c. Circa Solem aguntur, Mercurius ipsi proximus intra quatuor menses, aut circiter; Saturnus qui à Sole omnium maxime

distat triginta annis, aut circiter; qui verò inter illos duos siti sunt, majori aut minori temporis spatio aguntur, non tamen omninò juxta proportionem ipsorum distantiæ. Tota enim materià in qua natant, celeriùs circulum suum percurrit, ubi Soli propinquior est quoniam linea ipsius motus minor est. Quum Mars Soli oppositus est Terræ propinquus satis est, sed ab e avalde distat ubi Soli conjunctus est. De Planetis superioribus Jove & Saturno res non secus se habet; nam inferiores ut Mercurius & Venus, proprie loquendo, Soli nunquam sunt oppositi. Lineæ quas omnes Planetæ circa Terram describere videntur, non sunt circuli, sed ad ellipses quam proxime accedunt, omnes verò illæ ellipses admodum diversæ videntur, propter diversos situs Planetarum nostri respectú. Denique quicquid in cælis certò observatur circa Planetarum motum cum ijs quæ de ipsorum per rationes simplicissimas formatione dicta sunt op-

time congruit.

Stellas fixas quod attinet, experientia docet nonnullas imminui & omnino evanescere, nonnullas etiam veluti recentes videri, quarum splendor & magnitudo magis magisque augescunt. Augentur aut minuuntur prout vortices quorum funt centra, plus vel minus recipiunt materiæ primi elementi. Illas videre definimus ubi in ijs formantur maculæ & crustæ; & illas percipere incipimus ubi maculæ quibus illarum splendor enecabatur, omnino dissipantur. Omnes illæ stellæ eandem prope inter se observant distantiam; cum sint centra vorticum, nec abripiantur quandiu alijs vorticibus resistunt, vel quandiu sunt stellæ. Omnes instar parvorum Solium fulgent, quia ut ipse Sol centra sunt quorundam vorticum nondum superatorum. Omnes à terrà inæqualiter distant. Quamvis fornici cuidam infixæ oculis videantur; si enim nondum observata fuit parallaxis proximarum à parallaxi remotissimarum differentia per varium terræ situm alterno quoque semestri spatio, id ex eo ortum est quòd hæc differentia situs magna satis non est, propter distantiam inter nos & stellas, ut parallaxes illæ possint observari. Telescopiorum ope aliquid forsan equidem poterit deprehendi. Denique quicquid in stellis senfuum usû & experientia potest observari non differt ab eo quod mente percepimus, examinando relationes simplicissimas & maxime naturales quæ in extensionis partibus & motibus possunt observari.

Si corporum sublunarium naturam examinare velimus, primò attendendum est, cùm primum elementum ex numero diversarum sigurarum innumerabili constet, corpora, quæ ex partium hujus elementi congerie formata suere, multiplicia sutura esse. Quædam erunt quorum partes erunt ramosæ; alia quorum partes erunt longæ: alia quorum partes rotundæ, sed omnimode irregulares Si insorum partes ramosæ satis crassæ sint, erunt dura, sed slexilia nec elastica vi prædita; si illorum partes minus sint crassæ, erunt mollia

aut fluida, ut gummi, pinguedo, oleum, &c. Si partes longæ, corporum fint crassæ & inflexiles, erunt acuta, incorrupta, ad difsolvendum facilia ut sales : Si eædem partes longæ, fint flexiles, corpora erunt infipida, ut aquæ : Si partes habeant crassas & omnimode irregulares, erunt similia terræ & lapidibus. Denique erunt corpora valde multiplicis naturæ; nec duo reperies omnino similia, quia primum elementum innumeras figuras potest suscipere, & quia omnes illæ figuræ nunquam conjungentur eodem modo in diversis corporibus. Hæc corpora, quibuscunque prædita sint figuris, si poros habeant satis magnos ut per eos undiquaque secundum elementum possit transire, erunt pellucida, ut aer, aqua, vitrum, Quibuscunque figuris prædita sint hæc corpora, si quasdam corum partes primum elementum omninò ambiat, casque vehementer & velociter satis agitet ad repellendum undique secundum elementum, erunt lucida ut flamma. Si hæc corpora repellant totum secundum elementum à quo feriuntur, erunt candidissima. Si secundum elementum recipiant nec illud quoquô modo repellant, erunt nigerrima : denique si illud varijs ictibus seu vibrationibus repellant, inæquales istæ vibrationes colorum varietatem parient.

Eorum situm quod spectat, graviora seu minus levia, hoc est, que minorem habebunt vim ad continuandum motum suum secundum lineam rectam, erunt proxima centro, ut metalla. Terra, aqua, aër ab eo magis distabunt; & omnia corpora situm in quo ea cernimus conservabunt, quia à centro terræ eò remotiora esse de-

bent quò majorem habent motum.

Nec mirum esse deber, quòd nunc dicam metallis minorem esse vim ad continuandum motum suum secundum lineam rectam quàm terræ, aquæ & cæteris corporibus minus solidis; quamvis anteà di-xerim corpora solidissima majori prædita esse vi ad continuandum motum suum secundum lineam rectam quàm alia. Causa enim cur metallis minor sit vis ad continuandum motum seum, est quia metalla multò minus habent motus: cum verum semper sit si duo corpo a næqualia soliditate, æquali celeritate moveantur, solidiori ma orem inesse vim ad procedendum secundum lineam rectam, quia tunc solidius plus habet motus; jam autem ex motu oritur vis.

Si verò causam assequi velimus cur versus centra vorticum corpora cosse sinte sint gravia, cur verò ubi à centro distant sint levia; attendendum est corpora crassa motum suum recipere à materia subtilis qua illa circumdat & in qua natant. Jam autem hac materia subtilis circulariter actu movetur, & duntaxat conatur movet secundum lineam rectam, & corporibus crassis qua cursu suo abripit motum illum circularem communicat, licèt ipsis non communicat conatum suum ad recedendum à centro secundum lineam rectam, nissi quantum nisus ille sequitur ex motu quem ipsis communicat. Observan-

dum enim est partes materiæ subtilis, etsi versus plurimas partes moveri conentur, duntaxat posse comprimere corpus crassum quod transferunt: namque corpus illud in varias partes eodem tempore tendere nequit. Sed quia materia subtilis, que est prope centrum vorticis totum motum suum non insumit circulando; corporibus crassis quæ abripit nullum alium communicat motum, præter circularem & omnibus suis partibus communem; & quia si corpora crassa aliunde haberent motum præter motum communem vortici, illum brevi deperderent, eum communicando corpufculis sibi obvijs. Hinc evidenter patet, corpora crassa prope centrum vorticis, tantum non habere motum quantum materia in qua natant, cujus singulæ partes multifariam moventur, præter motum circularem, seu communem. Jam autem si corpora crassa minus habent motus, certe etiam minori nisû conantur movêri secundum lineam rectam; quod fi ita fit, ijs quæ majori nisû conantur movêri secundum lineam rectam. cedere tenentur, ac per consequens ad centrum vorticis accedere, hoc est, illa corpora eò graviora esse quò sunt solidiora.

At, ubi corpora crassa à centro vorticis sunt valde dissita, cùm motus circularis materiæ subtilis tum sit maximus, quia totum ad id penè adhibet motum suum ut circa centrum vorticis agatur; corpora eò plus habent motus quò sunt solidiora; cùm cadem procedant celeritate ac materia subtilis in qua natant; itaque majorem habent vim ad continuandum motum suum secundum lineam rectam. Adeò ut corpora crassa in certa distantia à centro vorticis eò leviora sint quò

funt folidiora.

Ex eo igitur patet Terram esse Metallicam versus centrum; camque non esse valde solidam versus circumferentiam: aquam & aërem persistere debere in eo situ in quo illa videmus posita: Sed omnia corpora illa esse gravia * aëremæquè ac aurum & argentum vivum; *Hocessista quia primo & secundo elemento solidiora sunt & crassiora. Hinc ferri versus patet Lunam, utpote à centro vorticis terræ nimis dissitam, non esse centrum gravem, quamvis sit solida: Mercurium, Venerem, Terram, Terra. Martem, Jovem & Saturnum non posse delabi in Solem, nec satis solida esse ut è vortice suo, sicut Cometæ, egrediantur: illos Planetas esse in æquilibrio cum materià in qua natant. Ac certe si * plum-*vne bale de bea glans vel tormentarius globus satis procul in sublime projici pos-mousquet, sent, hæc duo corpora sierent parvi Planetæ, vel satis solida essent ou un boulez ut instar parvorum cometarum evaderent quia in vorticibus suis sub- de canon-sistere amplius non possent.

Hæc omnia me satis explicuisse, aut ex simplicibus extensionis, siguræ & motis principijs, omnes consequentias quæ ex ijs deduci possunt deduxisse, sic non arbitror: Mishi duntaxat propositum est ostendere rationem quam Cartesius injit ad naturam investigandam, ut ipsius ideæ ipsiusque methodus cum aliorum ideis & methodo pos-

fint conferri. Sed aufim afferere eos qui vim magneticam, fluxum & refluxum Maris, fragorem tonitru, Meteororum generationem ex ipsorum causis cognoscere, uno verbo, qui Physicam penitus addiscere volunt, cum tempus utilius collocare non possint quam Cartesijopera legendo & meditando, ausim, inquam, asserere illos frustra quicquam tentaturos esfe, nisi illius Philosophi methodum sequantur, hocest, nist, utipse, secundum ideas claras ratiocinen-

tur, incipiendo semper à simplicissimis.

Huic equidem Authori infallibilitatem tribuere non est animus, immò ipsum in multis ipsius operum locis hallucinatum fuisse me posse demonstrare confido. Sed eos qui Cartesium legunt satius est credere illum errasse, quam si omnia ipsius dicta vera esse persuaderentur. Si erroris immunis crederetur, fine examine legeretur, iplius dictis fides cæca adhiberetur, iplius opiniones historiarum instar addiscerentur; ac sic lectorum mens non informaretur. Cartesius ipse monet legendo ipsius opera attendendum este annon hallucinatus fit, nec eorum quæ dicit quicquam effe credendum, nifi adid adigat evidentia. Doctis enim, fic dictis, haud similis est, qui iniquâ in mentes usurpatâ dominatione, eò nos adstringere volunt ut in eorum verba juremus; quique ubi homines veritatis internæ discipulos efficere deberent, ideas claras duntaxat proponendo, eos tamen Ethnicorum authoritati submittunt, & ipsis opiniones quas non capiunt rationibus anarahmaic obtrudunt.

Quod potissimum vitio vertitur circa methodum qua Cartesius explicat Solis, Stellarum, Terræ, & omnium corporum quibus circumdamur formationem in eo confistit, quòd illa methodus videatur contraria ijs quæ Scriptura nos docet de creatione mundi; namque, ajunt, si isti Authori sides adhibeatur, mundus veluti à se ipso formatus fuisse videtur. Ad hæc multa possunt reponi.

Primo, qui Cartesium Mosi adversari dicunt, Scripturam Sacram & Cartefium forsan non æque examinaverunt, ac ij qui Scriptis publicis oftenderunt creationem mundi cum hujusce Philosophi hypo-

the fibus apprime convenire.

Verum præcipua responsio ex eo desumitur quod Cartesius nunquam arbitratus fuerit res paulatim factas fuisse eo modo quo illas describit, namque in primo articulo quartæ partis iphus Principiorum, in quo sic habetur, Falsam hypothesim quâ jam ante usi sumus esse retinendam ad veras rerum naturas explicandas, contrarium politive dicit. Hæc funt iplius verba.

Etsicredi nolim, corpora bujus mundi adspectabilis, genita unquam fuisse illo modo qui suprà descriptus est, ut jam satis pramonui, debes tamen eandem hypothefin adhuc retinere, ad ea que supra terram apparent explicanda; ut tandem, si quemadmodum spero, clare ostendam, cansas omnium rerum naturalium hac via, non autem ulla alia dari poffe, inde merito concludatur, non aliam effe earum na-

turam, quam fi tali modo genita effent.

Noverat Cartelius, ad naturam rerum accurate cognoscendam, eas effe confiderandas in origine & ab ortû, semper incipiendum esfe à simplicissimis & principium ante omnia petendum esse: inquirendum non esse an Deus opera sua paulatim per vias simplicissimas formaverit, an verò ea uno actu produxerit: Sed quoquo modo ea Deus formavisset, ut accurate cognoscerentur, ea esse primo confideranda in principijs, ac postmodum duntaxat este examinandum, an quæ cogitata fuerunt ijs consonent quæ Deus fecit. Noverat leges naturæ, per quas Deus omnia opera sua conservat in ordine & in situ in quo subsistunt, easdem esse per quas illa formare & disponere potuit. namque nisi Deus unico voluntatis actu totum mundum eodem modo adornasset quo ipse mundus fese progressu temporis disposuisset; cuilibet attento evidenter patet, totum naturæ ordinem everfum iri, quoniam leges conservationis effent contrariæ legibus primæ creationis. Si totus mundus in ordine in quo illum videmus perfistat, id fit quia leges motuum quibus in illo ordine conservatur, illum etiam in eodem ordine potuissent collocare. At si Deus mundum in diversum digestisset ordinem ab eo in quo hisce motus legibus sese confituisset, omnia jam everterentur, & vi harum legum in ordine in quo illum nunc videmus constituerentur.

Si quis pulli naturam cognoscere velit, in eum finem ova quæ gallinæ fovenda subjecerat, quotidie aperit, quid primum moveatur & crescat, attendit; post breve tempus videt cor jam palpitare & undique pellere sanguinis canales, quæ sunt arteriæ; sanguinem illum reverti versus cor per venas; cerebrum etiam statim apparere; ac denique offa post omnes alias partes formari, hac vià ex multis fefe expedit erroribus atque etiam ex illis observationibus multas consequentias ad animalium cognitionem utilishmas deducit. Quid in ista agendi ratione vitio verti potest? An quis dicet illum hominem ea mente id agere ut persuadeat primum pullum à Deo formatum fuisse, primò creando ovum, ipsi communicando certum quendam caloris gradum ut excluderetur, quia pullorum naturam in ipforum

formatione cognoscere conatus est?

Cur igitur Cartefius quasi Scripturæ repugnaret traducitur, quia rerum visibilium naturam examinaturus, earum etiam formationem per leges motus quæ in omnibus cafibus nunquam non observantur, examinavit? Certe Cartefius in dubium nunquam vocavit, Quin mundus ab initio fuerit creatus cum omni fua perfectione; ita ut in eo Sol & Artic. 45. Terra & Luna & Stella extiterint, ac etiam in terra non tantum fuerint femina Tertia parplantarum, fed ipfa planta; net Adam & Eva nati fint infantes, fed facti fint tis Princibomines adulti. Hoc fides Christiana, inquit, nos docet; hocg, etiam ratio na- piorum. turalis plane persuadet. Attendendo enim ad immensam Dei potentiam; non posfumus existimare illum unquam quicquam fecisse quod non omnibus suis numeris suerit absolutum. Sed nibilominus ut ad plantarum, vel hominum naturas intelligendas longe melius est considerare, quò pactò paulatim ex seminibus nasci possint, quàm quò pactò à Deo in prima mundi origine creati sint; ita si qua principia possimus excogitare valde simplicia & cognitú facilia, ex quibus tanquam ex seminibus quibus dam, & sidera & terram & denique omnia, qua in hoc mundo aspectabilis deprehendimus, oriri potuisse demonstremus, quamvis ipsa nunquam sic orta esse probe sciamus; hoc pacto tamen corum naturam longe melius exponemus, quam si tantum, qualia jam sint, describeremus. Et quia talia principia mihi videor invenisse, ipsa breviter hic exponam.

Existimavit quidem Cartesius mundum à Deo unico voluntatis actû formatum suisse, verum etiam existimavit illum à Deo formatum suisse in eodem ordine & in eadem partium dispositione in quibus suisse, si ipsum paulatim per vias simplicissimas formavisset Deus. Ac sanè hæc cogitatio Dei potentià & Sapientià digna est: ipsus potentià, quandoquidem unico momento omnia opera sua omnimodà persectione prædita creaverit; ipsus etiam sapientià; quoniam hoc pacto demonstravit se accuratissime prævidisse quæcunque in materià necessariò erant evenienda, si per motus simplicissimos agitaretur; & quia etiam ordo naturæ subsistere non potuisset, si mundus per vias, hoc est, per leges motus productus suisset, contrarias

legibus per quas conservatur.

Ridiculum est dicere Cartesium existimasse mundum potuisse formari à se ipso, cum ipse non secus ac ij omnes qui rationis lumina sequuntur, agnoverit, nullum corpus posse moveri proprijs suis viribus, & omnes leges immutabiles communicationis motuum nullas alias habere causas quam voluntates immutabiles Dei, qui eodem modo semper agit. Deum solum impertiri motum materia, & motum in omnibus corporibus diversas formas quibus induuntur producere ipsum probasse satis erat, ut profanis suam impietatem illius systemate tegendi & fovendi, omnis occasio tolleretur. Immò si Athei ad illius Philosophi principia attenderent, errores suos, vel inviti, agnoscerent. Namque si, Ethnicorum instar, materiam esse increatam audeant defendere, saltem asserere non sustinebunt, illam potuisse unquam sese proprijs suis viribus movere. Itaque Athei si verum creatorem agnoscere recularent, verum motorem agnoscere saltem cogerentur. Verum Philosophia vulgaris ipsis errorum alimenta satis suppeditat. Illa enim ipfis oggerit quasdam virtutes impressas, quasdam facultates motrices, uno verbo, nescio quam naturam, quæ est principium motus cujusque rei; & quamvis illius naturæ nullam habeant ideam diftinctam, ipsos tamen juvat, propter cordis corruptionem, illam Deo substitueres ipsi tribuendo omnia mirabilia quæ videmus.

CAPVT V.

Explicatio principiorum Philosophia Aristotelis, ubi ostenditur, illum nunquam observasse secundam partem regula generalis, & quatuor ipsius elementa, & qualitates elementares, examinantur.

T Philosophia Cartesij cum Philosophia Aristotelis possit conferri, quid hic de elementis & corporibus naturalibus in genere tenserit, breviter exponere operæ pretium est; Id autem juxta doctissimos continetur in quatuor ipsius Libris de Calo. Nam octo e-jus Libri Physices ad Logicam, vel si mavis ad Metaphysicam potius pertinent quam ad Physicam, in his enim nihil videas præter terminos vagos & generales qui in mente nullam ideam distinctam & specialem excitant. Quatuor isti Libri titulum habent de Calo, quia calum est præcipuum inter corpora simplicia de quibus tractat.

Philosophus opus illud inchoat ab eo quòd probat, mundum esse persectum, hoc autem est ipsius argumentum. Omnia corpora tres habent dimensiones, plures habere nequeunt, nam numerus ternarius juxta Pythagoreos omnia complectitur; jam autem mundus est omnium corporum compages; ergo mundus est persectus. Egregium sanè argumentum quò etiam probari posser, mundum non posseesse este impersectiorem quàm actú est, quia non potest constare ex partibus que numerum dimensionum habeant ternario minorem.

In secundo capite ante omnia supponit veritates quassam Peripateticas. 1. Omnia corpora naturalia per se habere vim sese movendi, quod nec ibi loci, nec alibi ab ipso probatur; Quin, primo Capite secundi Libri Physices, affirmat eum fore ridiculum qui id probare contenderet; quia, inquit, res per se evidens est, ac ij duntaxat qui id quod per se notum est ab eo quod per se notum non est dignoscere nequeunt, probare aggrediuntur id quod evidens est per id quod est obscurum. Sed alibi demonstratum est quam falsum sit, corpora naturalia in se habere vim sese movendi, eamque vim evidenter videri ijs duntaxat qui ut Aristoteles sensuum impressiones sequuntur, & nullum rationis sua adhibent usum.

2. Dicit omnem motum localem sieri secundum lineam vel recham, vel circularem, vel compositam ex recta & circulari; at verò si ad ea quæ temerariè prosert attendere nollet, saltem oculos aperire debebat, & innumeros esse motus diversos qui nec constant ex recto

Kkk

nec ex circulari, comperisset. Vel potius attendere debebat motus compositos ex motibus rectis, plures posse esse in infinitum, supponendo motus componentes augere aut minuere celeritatem suam mille diversis modis, ut ex suprà dictis videre est, Nulli, inquit, sunt motus simplices præterhos duos, rectum & circularem; ergo omnes motus ex hisce duobus constant. Verum fallitur; motus circularie non est simplex; Non potest concipi quin eodem tempore de puncto ad quod relationem habet cogitetur, jam autem quicquid includit relationem, est relativum, non simplex. Quod ut probetur animadvertendum est, posse concipi motum circularem veluti genitum ex duobus motibus rectis, quorum celeritas inæqualis est secundum certam quandam proportionem; nam, motus compositus ex duobus alijs directis, quique celeritatem suam diverse augent aut minuunt, non potest esse simplex.

5. Dicit omnes motus simplices esse triplices, primum è centro, secundum versus centrum: tertium circa centrum; sed falsum est ultimum esse simplicem, ut jam dictum est. Iterum falsum est nullos esse motus simplices præter eos qui sursum vel deorsum feruntur; nam omnes motus directi sunt simplices, sive accedant ad centrum, sive ab eo recedant, sive accedant ad polos, sive ab ijs recedant, vel ab alio quovis puncto. Omne corpus, inquit, constat ex tribus dimensionibus. Ergo motus omnium corporum debet habere tres motus simplices. Quænam est relatio unius ad alterum, motuum simplicium ad dimensiones? Prætereà omne corpus habet tres di-

mensiones, at nullum corpus habet tres motus simplices.

4. Supponit corpora esse, vel simplicia, vel composita, & dicit simplicia ea esse quæ in se habent aliquam vim qua moventur, ut ignis, terra, &c. & composita recipere motum suum à componentibus. Sed hoc fensû, nulla funt corpora simplicia, nulla enim sunt quæ in se habeant aliquod principium motus sui. Nulla etiam sunt corpora composita, quia juxta hanc hypothesin, composita supponunt fimplicia, que non existunt. Hac pacto nulla erunt corpora. Quam ridiculum est corporum simplicitatem definire per potentiam fese movendi. Quis poterit distinctas alligare ideas hisce vocibus corporum simplicium & corporum compositorum, si corpora simplicia duntaxat definiantur per relationem ad vim fese movendi imaginariam ? Sed videamus consequentias quas ex istis principijs deducit. Motus circularis est motus simplex; Cœlum movetur circulariter; ergo ipsius motus est simplex. Jam autem nullus est motus simplex nisi corporis simplicis, hoc est, corporis quod sese proprijs fuis viribus moveat : ergo Cœlum est corpus simplex à quatuor elementis que secundum lineas rectas moventur distinctum. In toto hocce ratiocinio nihil nifi falfas & abfurdas propofitiones contineri fatis patet. Alia ipfius videamus argumenta, multis enim, ijfque

Cap. 4.

pessimis, utitur ad probandam rem inutilem & falsam.

Secunda ratio qua probare intendit, Cœlum esse corpus s'mplex à quatuor elementis distinctum, supponit esse motus duplicis generis, alterum naturalem, alterum verò violenum, seu contra naturam. Verùm ijs omnibus qui de rebus per ideas claras judicant clarè satis liquet, nullum esse motum violentum, seu contra naturam, siquidem corpora nullam habent per se naturam, aut principium motus sui, prout censet Aristoteles. Omnibus corporibus indisferens est, sive moveantur, & in quancunque partem moveantur, sive nullomodo moveantur. Aristoteles verò de omnibus per sensum impressiones judicans, corpora quæ legibus communicationis motuum in certo quodam situ, respectualiorum corporum, semper collocantur existimat ea sese in illo situ proprià vi sua constituere; quia situs ille ipsis commodior & naturæ magis conformis est. Illud igitur est Aristotelis ratiocinium.

Motus circularis Cœli est vel naturalis vel contra naturam, fi naturalis eft, ut jam dictum eft, Colum est corpus simplex distinctum à quatuor elementis, cum elementa non moveantur circulariter morti fuo naturali. Si motus circularis est contra naturam Cœli, aut Cœlum eft unum ex elementis, ut ignis, aut aliud quid. Cœlum non potest esse ullum ex elementis, nam, exempli gratia, si Cælum esset igneum, cum motus naturalis ignis tendat fursum, Cœlum haberet duos motus contrarios, motum circularem & motum illum fursum tendentem; quod fieri nequit, cum corpus unum non possit habere duos motus contrarios. Si Cœlum sit aliud aliquod corpus, quod non moveatur circulariter natura sua, aliquem alium habebit motum naturalem, quod fieri nequit, namque si motu suo sursum feratur erit vel ignis, vel aër; Sideorsum erit aqua, vel terra: Ergo, &c. Omnes horum ratiociniorum absurditates hic speciatim indicare supersedeo. In genere tantum afferam quæcunque hic loquitur Aristoteles, nihil distincti fignificare, & in ijs nihil veri, immo nullam legitimam contineri conclusionem. Tertia ipsius ratio hæc est.

Primus & perfectissimus omnium motuum simplicium, debet esse motus corporis simplicis, immò primi & persectissimi inter corpora simplicia. Sed motus circularis est primus & persectissimus motuum simplicium; quia omnis linea circularis est persecta, nulla verò linea rectatalis est. Nam si sinita est, ipsi aliquid addi potest: Si infinita, nondum persecta est, quia sine caret, & res persecta non sunt nisi ubi sinita sunt. Ergo motus circularis est primus & persectissimus motuum. Ergò corpus quod circulariter movetur est simplex, est primum & persectissimum corporum simplicium. Hac est quarta ip-

fius ratio.

Omnis motus est naturalis vel non, & omnis motus qui non est naturalis quibusdam corporibus, naturalis est quibusdam alijs. Vi-Kkk 2 demus motus deorsum & sursum tendentes quibusdam corporibus esse naturales, quibusdam verò non. Nam ignis natura sua non descendit, sed terra natura sua descendit. Jam autem motus circularis non est naturalis quatuor elementis: oportet igitur esse aliquod corpus simplex cui motus ille sit naturalis. Ergò Cœlum quod circulariter movetur, est corpus simplex à quatuor Elementis distinctum.

Denique motus circularis vel naturalis est vel violentus alicui corpori. Si naturalis, corpus illud simplex & persectissimum esse debere evidens est; si non naturalis; mirum est quòd ille motus semper duret; cùm experientia testetur omnes motus non naturales diu non durare. Ex his igitur rationibus concludendum est esse aliquod aliud corpus separatum ab ijs omnibus quæ nos ambiunt, quod eò persectioris naturæ est, quò à nobis magis dissitum est. Sic ratiocinatur Aristoteles. Verum cum illius Interpretum peritissimo ausum contendere, ipsum nullas unquam esse alligaturum ideas distinctas terminis quibus utitur; nec ostensurum Aristotelem incipere à rebus simplicissimis, antequam ad maximè complexas procedat. Quod ad rectè ratiocinandum, planè necesse est, ut jam probatum suit.

Niss Lectoribus fastidium parere timerem, aliquot adhuc Aristotelis capita transcriberem; sed ptæterquam quod ipsius placita, quum terminis claris & sermone vulgari exprimuntur inepta omnibus videntur, ex supra dictis satis liquet ipsius rationem Philosophandi esse prorsus inutilem ad veritatem inquirendam. Etenim, cum ipse sateatur quinto Capite issius Libri, eos qui ab initio aliqua in re hallucinantur, multo, immò infinite magis hallucinaturos esse fi plura proferant, hinc manifestum est neminem sine maximo erroris periculo posse ipsius authoritati sine examine cedere; cum duo prima Capita Libri ipsius sint absurda. Verum ut res extra omne dubium constituatur, in hoc primo Libro, nullum esse caput, in quo aliqua

non includatur absurditas, ostendam.

Tertio Capite, dicit Cœlos esse incorruptibiles & omnis alterationis expertes; istius propositionis multa profert argumenta perquam inepta, quia, exempli gratia, ibi est habitatio Deorum immortalium & quia in illis nulla unquam observata suit immutatio. Postrema ista ratio posset admitti, si Aristoteles testaretur aliquem inde redjisse, vel ad corpora cœlestia proximè satis accessisse, ad eorum mutationes accurate observandas. Immò nescio an quisquam ipsius autoritati nunc cederet, quia telescopia contrarium testantur.

Quarto Capite, motui circulari nullum esse motum contrarium probare conatur, cum tamen motus ab Oriente ad Occidentem ma-

nifestò contrarius sit motui ab Occidente versus Orientem.

Quinto Capite, corpora non esse infinita perperam probat, quia argumentum suum deducit ex motibus corporum simplicium; quid

enim obstat quominus supra primum mobile ab ipso sictum, sit adhue alia extensio sine motu.

Sexto Capite, probando elementa non esse infinita tempus frufira consumit. Quisenimid in dubium vocet, si cum ipso supponat elementa includi in Cœlò quod illa circumdat. Verùm dum id probat per illorum gravitatem & levitatem; certè ludibrium debet. Si, inquit, elementa essent infinita, daretur gravitas & levitas infinita, id sierinequit; Ergo, &c. Qui ipsius argumentum susius explicatum videre optaverint, illud in ipsius Libris legant. His immorari me piget.

Septimo, pergit probando corpora non esse infinita; & primum ipsius argumentum supponit, necesse esse omne corpus esse in motu;

quod non probat, nec probari poteft.

Octavo, multos non esse mundos ejuschem speciei hac egregià ratione desendit, quòd si alia esset terra ab ea quam habitamus, cum terra sit gravis natura sua; terra illa in nostram delaberetur quia nostra est centrum quò decidere debent omnia corpora gravia. Unde hoc accepit nisì à sensibus?

Nono, multos mundos existere nequidem posse; quia si esset aliquod corpus supra cœlum, esset simplex, vel compositum; in statunaturali, aut violento, quod esse nequit tribus rationibus quas haurit

ex tribus speciebus motûs, de quibus jam dictum est.

Decimo, mundum æternum esse asserit, quia seri nequit ut inceperit existere, & semper duret; cum videamus quicquid sit temporis successo corrumpi. Id accepit quidem à sensibus. Sed unde

accepit mundum esse semper duraturum?

Totum undecimum Caput insumit explicando quid intelligatur per incorruptibile, quasi æquivocatio hic esset periculosa, & magnum explicationis suæ esset admissurus usum. Attamen vox illa incorruptibile, adeò clara est per se, ut Aristoteles negligat explicare quid per eam sit intelligendum, & quid ipse intelligat. Prudentiùs fecisset si innumeros explicasset terminos quibus utitur, qui nihil præter ideas sensibiles excitant: namque hoc pasto ex ipsius operum lectione aliqua forsan redjisset utilitas.

Denique ultimo Capite primi istius Libri de CœIo, mundum esse incorruptibilem ostendere conatur, quia sieri nequit illum incepisse, & tamen semper durare. Omnia, inquit, subsistunt per tempus sinitum, vel infinitum. Sed quod infinitum est duntaxat uno sensu, nec est infinitum, nec sinitum. Ergò nihil porest subsistere hoc

modo.

Atque sic ratiocinatur Princeps Philosophorum, & genius natura; qui cum deberet veram effectorum naturalium causam patesacere per ideas claras & distinctas, Philosophiam Ethnicam statuit, sequendo salsas Kkk 3

& confusas sensuum ideas, vei ideas generaliores quam ut veritati

inservire possint.

Hic Aristotelem non carpo, quòd ignoraverit mundum à Deo in tempore creatum suisse, ad manisestandam ipsius potentiam & dependentiam creaturarum ab ipso; illum mundum nunquam esse à Deo destruendum, ut pateret ipsium, utpote immutabilem, consiliorum suorum nunquam pœnitere. Sed Aristoteli ignoscere nequeo, dum invalidis probat rationibus mundum extitisse ab æterno. Si in sententijs quas desendit videatur aliquando excusabilis, saltem in rationibus quas prosert, dum de rebus paulò difficilioribus agit, excusari unquam nequit. Ex suprà distis id jam satis constat; Licèt omnes errores in illis ipsius libris mihi obvios hic non recensuerim, & ipsius sententias clarius exposuerim quam illas exponere solet,

Verum ut luce meridiană clarius pateat genium natura ipfius arcana nunquam esse revelaturum, operæ pretium est ostendere, principia quibus utitur Philosophus ille ad explicandos naturæ essectus omni

foliditate carere.

In Physica nil quicquam posseretegi manisestum est, nisi initium sat à corporibus simplicissimis, hoc est, ab elementis: namque elementa sunt corpora in que cetera resolvuntur, quia in ipsis continentur, aut actu, aut potentia; Aristoteles sic definit elementa. Verum in illius operibus non reperias ipsum per ideam distinctam explicuisse hec corpora simplicia in que cetera resolvi existimat: cum itaque elementa ipsus clare non cognoscantur, naturam corporum que ex ijs constant cognosci non posse hinc sequitur.

Quatuor esse elementa, ignem, aërem, aquam, & terram, dicit squidem Philosophus. Sed eorum naturam clare non explicat; nullam eorum ideam distinctam tradit; nequidem existimat illa quæ statuit elementa esse ignem, aërem, aquam & terram quæ videmus, si enim id sic se haberet, saltem aliquam haberemus illorum cognitionem per sensus nostros. Conatur equidem in multis operum suorum locis elementa explicare per qualitates caloris & frigoris, humiditatis & siccitatis, gravitatis & levitatis. Verum hæc ratio illa explicandi inepta est, ut stupendum sit tot viros eruditos in illa acquievisse. Arque illud jam sum ostensurus.

Aristoteles in Libro suo de Calo, existimat terram esse in centro mundi, & omnia corpora que simplicia appellare amat, moveri debere motibus simplicibus, quia supponit ca per se natura sua moveri. Præter motum circularem, quem simplicem esse desendit, & quò probat cælum esse corpus simplex, quia supponit illud moveri circulariter, asserit duos duntaxat esse simplices; alterum deorsum tendentem, seu à circumserentia ad centrum, alterum sursum, seu

cap.3.1.3. de

à Centro versus circumferentiam. Afferit prætere à iftos motus fimaplices corporibus fimplicibus competere; ac per confequens, terram & ignem effe corpora fimplicia, quorum alterum omninò grave est, alterum verò omninò leve. Quia verò gravitas & levitas corporti possunt competere vel adæquate vel inadæquate, concludit esse adhuc duo elementa, seu duo corpora simplicia, quorum alterum leve est inadæquate duntaxat, alterum verò grave inadæquate, nempe aquam & aërem. Atque sic probat esse quatuor elementa, nec

esse plura.

Ijs qui hominum opiniones proprià ratione sua examinant manifestum est; hasce omnes propositiones este falsas, vel faltem haberi non posse ut principia clara & indubitata, quorum supperant ideas claræ & diftinctæ, quæque Phyficæ fundamentum effe poffint. Numerum elementorum per qualitates imaginarias gravitatis & levitatis statuere velle, dicendo duntaxat & fine probatione, effe quadam corpora gravia alia verò levia natura fua, certè omnem abfurditatem superat. Etenim, si resnullo argumento innixas deblaterare unusquisque velit, facile erit dicere omnia corpora este gravia natura fua, & ed tendere ut accedant ad centrum mundi, hoc eft, ad locum quietis suæ; alius verò contrà poterit defendere omnia corpora esse levia natura sua, & eò tendere ut versus Cælum extollantur, tanquam versus locum perfectionis suæ. Namque fi quis ei objiciat qui dixerit omnia corpora elle gravia natura fua, aërem tamen & ignem esse leves; statim respondebit, ignem & aëtem non effeleves; fed equidem esse minus graves quam aqua & terra; & hanc ob causam videri leves : De his elementis non secus se habere ac de ligno quod leve videtur in aqua, non quod per se leve sit, cum in terram decidat quando est in aere, sed quia aqua gravior, ligno se fubmittens, illud fustinet & extollit.

Si contrà ei objiciatur, qui omnia corpora esse levia natura sua dixerit, terram & aquam esse tamen graves, pariter respondebit, hæc corpora videri gravia, quia æquè levia non sunt ac cetera quibus ambiuntur. Lignum, exempli gratia, videri grave, ubi est in aëre, non quòd sit grave per se, cum ascendat ubi est in aqua, sed quia

aëre minus leve eft.

Ridiculum ergò est supponere ut principia indubitata, corpora esse levia aut gravia natura sua. Immò, nullum corpus in se habere vim sese movendi evidens est; ac perinde esse su moveatur susum aut deorsum, ab Oriente versus Occidentem, vel ab Occidente ad Orientem, à Polo Meridionali ad Septentrionalem, aut alió quovis modò.

Sed concedamus Aristoteli esse quatuor elementa qualia illa statuit, quorum duo gravia sint, duo verò levia natura sua, nempe, ignem, aerem, aquam & terram. Quid inde consequetur ad Natu-

ræ cognitionem ? Quatuor hæc Elementa non sunt ignis, aër, aqua & terra quæ videmus; aliud prorsus est. Illa sensibus non cognoscimus, multo minus ratione, cum illorum nullam habeamus ideam. Equidem concedam omnia corpora naturalia ex istis elementis esse composita; etenim id dixit Aristoteles. Sed natura istorum corporum compositorum nobis nota non est; & illa cognoscere non poslumus, nisi priùs cognoscamus quatuor elementa, seu corpora simplicia ex quibus constant, compositum enim cognosci nequit

nisi per simplex.

Ignis, inquit Aristoteles, est levis natura sua. Motus sursum tendens est motus simplex, ergò ignis est corpus simplex, cum motus debeat proportione æquari cum mobili. Corpora naturalia constant ex corporibus simplicibus; ergò est ignis in omnibus corporibus naturalibus. Sed igni illi quem videmus nequaquam fimilis; namque sæpè est in potentià duntaxat in corporibus quæ ex illo componuntur. Quid, quæso, ex Peripateticis illis ratiocinijs addiscimus? Ignem, scilicet, esse in omnibus corporibus sive actualem, sive potentialem; hoc est, omnia corpora constare ex re quæ conspicua non est & cujus natura non cognoscitur. Atque hoc egregium ex Aristotelis lectione emolumentum.

At fi Aristoteles nos non doceat naturam ignis & aliorum elementorum, ex quibus omnia corpora constant, forsan quis posset existimare illorum qualitates & præcipuas proprietates ab ipfo faltem ex-

plicari; hoc est quod jam examinandum venit.

Asserit esse quatuor præcipuas qualitates ad tactum pertinentes, 1.2. c.2.&3 calorem, frigus, humiditatem & ficcitatem, ex quibus cæteræ omnes constant; atque hoc ordine quatuor elementis hasce primas qualitates distribuit. Igni calorem & siccitatem, aëri calorem & humiditatem, aquæ frigus & humiditatem, terræ frigus & siccitatem tri-Afferit calorem & frigus esse qualitates activas, ut siccitas & humiditas sunt qualitates passivæ. Calorem definit, id quod congregat res homogeneas, frigus, id quod congregat omnia five homogenea, five beterogenaa; humidum, id quod non continetur facile proprijs suis terminis, fed facile alienis, & ficcum, id quod continetur facile proprijs fuis terminis, nec facile accommodatur terminis corporum ambientium.

Itaque, secundum Aristotelem, ignis est elementum calidum & ficcum: Ergò est elementum quod congregat res homogeneas, & facilè continetur proprijs suis terminis difficulter verò alienis. Aër est elementum calidum & humidum; ergo est elementum quod congregat res homogeneas, nec facile continetur proprijs terminis, facile verò alienis. Aqua est elementum frigidum&humidum; Ergò est elementum quod congregat res homogeneas & heterogeneas, nec facile continetur proprijs terminis sed alienis. Denique Terra est frigida & ficca; ergo est elementum quod congregat res homogeneas & heterogeneas,

de Gen. & Corrupt.

Gap. 2.

quod facile continetur proprijs terminis, difficulter verò accommodatur alienis.

Hæc sunt Elementa explicata juxta sententiam Aristotelis, vel juxta definitiones quas tradidit de illorum præcipuis qualitatibus: Quia verò, si ipsi credimus, Elementa sunt corpora simplicia, ex quibus cætera constant, & illorum qualitates, sunt qualitates simplices, ex quibus cæteræ componuntur; cognitio horum elementorum & illarum qualitatum debet esse admodum clara & distincta, cum tota Physica, hoc est, cognitio corporum sensibilium, quæ ex ijs con-

stant, inde pendeat.

Videamus igitur quid in illis principijs desideretur. Primo. Aristoteles nullam ideam distinctam alligat voci qualitatis. Dubium est an per qualitatem intelligat ens quoddam reale distinctum à materià, an verò duntaxat modificationem materiæ. Vocem illam aliquandò uno sensû, aliquandò verò alio intelligere videtur. Equidem octavo Capite de Cathegorijs, qualitatem definit, id quod essicit ut res dicantur tales, verùm id non est propriè quod quæritur. Secundò, definitiones quas dat quatuor primatum qualitatum, caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis omnes sunt salsæ, aut inutiles. Sic definit calorem. Calor, est id quod congregat homogenea.

Primò, hac definitione caloris natura adæquate non explica-

tur, licet verum esset calorem semper congregare homogenea.

Secundò, falsum est calorem congregare homogenea. Calor partes aquæ non congregat, illas potius in vapores dissipar. Non congregat partes vini, nec partes cujuslibet alius liquoris, seu corporis sluidi; immò nec partes argenti vivi. Contrà omnia corpora solida & sluida homogenea & heterogenea resolvit & disgregat. Ac si quædam sint; quorum partes ignis non possit dissipare, id non sit quòd sint ejusdem naturæ, sed quia sunt crassiores & solidiores.

quam ut possint abripi motu partium ignis.

Tertio, ut dicam quod res est, calor non potest congregare nec disgregare partes ullius corporis, sive homogenei, sive heterogenei. Ut enim congregentur, dissipentur, separentur partes alicujus corporis, necesse est movere illas. Jam autem calor nihil potest movere; Vel saltem calorem posse movere corpora evidens non est; Etenim, ad caloris naturam quantumvis attendam, deprehendere nequeo illum corpori communicare motum quem ipse non habet, videmus equidem ignem movere & separare partes corporum sibi obviorum, sed id forsan non sit ipsus calore, immò ignem calore præditum esse evidens non est. Id potius sit perpetua illius partium actione, quas in perpetuo motu esse manifestum est. Evidens est, pastes ignis, si in aliqued corpus incidant, ipsi communicare

Lll

De Gen. & tum Aristoteles contrarium plane sentit. Difgregare, inquit, quod Corr.l.2.c.2 nonnulli igni tribuunt, nihil aliud est quam congregare bomogenea; namque per accidens duntaxat ignis effert res beterogeneas.

Si Aristoteles ab initio distinxisset sensum caloris à motû particularum, ex quibus constant corpora calida dicta; ac posteà desinivisset calorem acceptum pro motû partium, dicendo calorem esse id quod agitat & separat partes invisibiles ex quibus constant corpora visibilia, desinitionem caloris tradicisset non rejiciendam. Illâ penitus satis non seret; quia præcisè non explicaret naturam motuum corporum calidorum.

Aristoteles frigus desinit, id quod congregat corpora homogenea. E heterogenea. Iterùm hæc desinitio non est legitima, falsum enim est frigus congregare corpora. Ut corpora congregentur, necesse est illa movere, jam si ratio auscultetur, frigus non posse movere evidens erit. Revera per frigus intelligimus vel id quod sentimus dum frigemus, vel id quod gignit sensum frigoris. Jam autem clarum est sensum frigoris nihil posse movere, cum nihil posse pellere. Quod verò gignit frigoris fensum, evidens est, si res æqua judicis lance perpendatur, illud nihil aliud esse quam quietem aut cessationem motas. Itaque cum frigus in corporibus nihil aliud st quam cessatio illius motas qui calorem gignit evidens est si calor separet, frigus non separare. Itaque frigus nec res homogeneas nec heterogeneas congregat, quod enim nihil potest pellere, nihil etiam potest congregare, uno verbo, cum nihil agat, nihil congregat.

Aristoteles de rebus per sensus judicans, frigus æquè positivum esse ac calorem arbitratur, quia sensationes caloris & sigoris sunt ambæreales & positivæ; arque etiam duas illas qualitates activas esse existimat. Reipså si impressiones sensuam sequamur, frigus esse qualitatem activam meritò credimus; cum aqua frigida congelet, congreget & obduret unico momento aurum & plumbum siquesada, postquam è sornace super modicam aquæ portionem insusa suere, quamvis calor istorum Metallorum satisadhuc vehemens sitad separandas partes corporum quæ tangunt.

Vid. I Lib.à Ex ijs quæ à nobis de erroribus fensuum Primo Libre dista Cap. II. ad 15 sunt, pater, eum qui sensibus duntaxat uritur ad examinandas qualitates corporum sensibilium, nullam unquam posse retegere veri-

tatem certam, quâ uti possit veluti principiò ad cognoscendam naturam. Hac enim vià nequidem deprehendere possumus quænam sint calida, quænam verò frigida. Ex multis hominibus qui mamus admovent aquæ tepidæ, alij illam calidam, alij verò frigidam sentiunt. Qui calent illam reperiunt frigidam, qui frigent illam sentiunt calidam. Ac si pisces sensus capaces esse supponantur, verisimile est aquam ipsis calidam videri, dum hominibus frigidissima videtur. De aëre, res non secus se habet, juxta varias corporis dispositiones, calidus aut frigidus videtur. Aristoteles illum esse calidam existimat verùm haud putem Septentrionis incolas cum ipso hac in re sentire, cum etiam complures dosti, quorum regio non est minus calida regione Græciæ asseruerint aërem esse frigidum. Verum hæc quæstio, quæ in Scholà magni momenti semper visa suit, nunquam decidetur, quin prius idea distincta voci caloris alligetur.

Definitiones caloris & frigoris ab Aristotele traditæ, neutrius ideam possunt dererminare. Aër, exempli gratia, & aqua ipsa quantumvis calida & fervida, congregant partes plumbi liquefacti, cum partibus cujuslibet alius Metalli. Aër congregat omnes adipes junctas resinis, & quibuslibet alijs corporibus solidis. Ac certe is tenax Peripateticus effet qui lithocollam aëri exponeret ad separandum cinerem à pice, aut quædam alia corpora composita ad ea decomponenda. Aër igitur non est calidus juxta definitionem caloris ab Aristotele traditam. Aër separat liquores à corporibus ijs imbutis, indurat lutum, lintea expansa exsiccat, quamvis Aristoteles Illum dicat humidum; ergò aër est calidus secundum eandem definitionem. Hacigitur definitione non potest determinari an aër sit calidus an verò non. Possumus equidem afferere aërem esse calidum respe-&û luti, cùm separet aquam à terra cui conjuncta est. At verò an erunt exploranda omnia aëris effecta in omnia corpora, ut sciamus an sit calor in aere quem respiramus. Si sic procedatur res nunquam certa evadet. Itaque multo tutius est non Philosophari de aëre quem respiramus; Sed de quodam aëre puro & elementari, qui in hac sublunari regione non reperitur; & afferendum est positive, ut Aristoteles, illum esse calidum; nec ad id probandum opus est argumentis, immò quid per illum aërem illiusque calorem intelligatur perinde esse debet. Namque hoc pacto tradentur principia, quæ difficile erit evertere; non propter ipforum evidentiam & foliditatem, sed quia obscura sunt, & spectris similia, quæ lædi nequeunt, quia corpore funt destituta.

Definitionibus ab Aristorele traditis de humiditate & siccitate hic non immeror, quia illarum qualitatum naturam hisce definitio-

nibus non explicari evidenter satis pater. Namque secundum hasce desinitiones ignis non est siccus, cum proprijs suis terminis sacile non contineatur; glacies non est humida, quippe quæ proprijs
suis terminis facilè contineatur, & alienis non nis difficulter accommodetur. Glacies equidem non est humida, si per bumidum intelligatur sudum; Verum si res sic intelligatur, dicendum est slammam esse admodum humidam æquè ac aurum & plumbum liquefacta. Verum quoque est glaciem non esse humidam, si per bumidum intelligatur id quod rebus quas tangit sacilè adhæret: sed hoc
sensû, pix, adeps, & oleum aqua multò humidiora sunt, cum corporibus quæ attingunt tenaciùs adhæreant quam aqua. Eò sensu
argentum vivum est humidum, namque metallis adhæret; & ipsa aqua non est perfecte humida, nam plerisque metallis non adhærescit.
Itaque ad desendendas Aristotelis opiniones nequidem ad sensuum testimonium consugiendum est.

Verum à longiori egregiarum istius Philosophi definitionum circa quatuor qualitates elementares, examine supersedeamus: & supponamus etiam quæcunque à sensibus circa hasce qualitates accipimus vera esse. Fidem nostram denuò excitemus, & hasce definitiones esse perquàm legitimas credamus. Videamus duntaxat an reverà omnes qualitates corporum sensibilium constent ex hisce qualitatibus elementaribus. Id censet Aristoteles, meritò quidem, cum quatuor hasce primas qualitates habeat tanquam principia rerum, quas

in Libris Physices nobis est explicaturus.

Nos igitur docet colores generari ex commissione quatuor qualitatum elementarium. Album seri, ubi humiditas superat calorem, ut in senibus qui canescunt; nigrum, ubi humiditas exsiceatur, ut in muris cisternarum; & sic de ceteris coloribus; odores & sapores etiam seri per variam sicci & humidi commissionem calore & frigore sactam: immò gravitatem & levitatem ab ijs pendere. Uno verbó juxta Aristotelem, necesse est omnes qualitates sensibiles produci à duabus qualitatibus assivis calore & frigore, & constare ex duabus passivis humiditate & siccitate; ut inter ipsus principia & consequentias quas ex ijs deducit, quædam sit verisimilis connexio.

Hæc omnia tamen cæteris à nobis hactenus ex Aristotele allatis creditû disticiliora videntur. Vix credibile est terram & alia elementa non sore colorata, aut visibilia, si essenti in puris naturalibus, sine ulla admissione qualitatum elementarium, licèt docti Interpretes istius Philosophi id nobis asserant. Quid sibi velit Aristoteles non satis mihi notum est, dum canitiem capillorum ex humiditate oriri dicit, quia humiditas senum ipsorum calorem superat; licèt ut illius mentem mesiùs possim assequi, definitionem posuerim locò definiti. Quis propositionem adeò absurdam posset inteli-

ligere; capillos, scilicet, canescere in senibus, quia id quod non facile continetur proprius suis terminis sed alienis superat id quod congregat homogenea. Haud putem saporem ab ipso aptius explicari, ubi dicit illum consistere in conjunctione siccitatis, humiditatis & caloris, præcipue quum hisce vocibus adaptantur & substituuntur definitiones ab Aristotele traditæ, ut id sieri oporteret, si essent bonæ. Immò forsan risum vix ille posset tenere, qui locò definitionum famis & sitis quas tradit Aristoteles dicendo samem esse appetitum ca-Lib.2.c.3. de lidi & suci, sitim verò appetitum frigidi & humidi, substitueret desimina nitiones horum terminorum appellando samem, desiderium illius quod songregat homogenea, & illius quod facile continetur propriis suis terminis, dissi-cile verò alienis, & definiendo sitim, desiderium illius quod congregat homogenea, quodque quamvis propriis suis terminis facile non contineatur, alienis tamen facile continetur.

Certè lex est utilissima ad cognoscendum an termini suerint benè desniti, & ad vitandum errorem in ratiocinijs nostris, desinitionem desnito substituere. Hac enim ratione deprehenditur an termini sint æquivoci, & mensuræ relationum salsæ & impersectæ, an verò ratiocinia sint legitima. Hoc posito, quid sentiendum erit de ratiocinijs Aristotelis, quæ nihil sunt quàm inanis & absurda verborum sarrago, ubi juxta hanc regulam examinantur? Quid pariter dicendum erit de ijs omnibus qui juxta ideas sensuum salsas & consusas duntaxat ratiocinantur, cùm hæc regula quæ ra iocinijs justis & solidis sucem & evidentiam conciliat, nihil præter con-

fusionem ipsorum dictis afferat.

Totam ineptiam & absurditatem explicationum Aristotelis circa res quasibet, exponere nemo potest. Ubi quæ tractat simpliciafunt & facilia, ipsius errores sunt simplices, nec magno negotio possunt deprehendi. Ubi verò quæstiones compositas & ex multis causis pendentes explicare aggreditur, ipsius errores non minùs, ne quid dicam ampliàs, compositi sunt, quàm res quas tractat, nec pos-

funt ipfi errores fatis enueleari ut clare alijs exponantur.

Sublime illud ingenium à quo ita eximie ad bene definiendum regulæ traditæ existimantur, nequidem novit quænam sint desinienda; cùm enim nullam admittat distinctionem inter cognitionem claram & distinctam, & cognitionem sensibus haustam, res quarum nequidem habet ideam distinctam, cognoscere autumat, & alija explicare satagit. Definitiones rerum naturam debent explicare, & termini ex quibus constant, ideas distinctas & speciales in mente excitare debent. Verum qualitates sensibiles caloris, frigoris, coloris, saporis, &c. hoc pacto explicari nequeunt, ubi essectum cum causa, motus corporum cum sensatione quæ illum comitatur, confunduntur: cum enim sensationes sint modificationes mentis, quæ

LIF &

non cognoscuntur per ideas claras, sed tantum per senfum internum, seu conscientiam, ut tertio Libro exposui, ideas quas non habemus

vocibus adaptare nequimus.

Cum ideas diftinctas circuli, quadrati, trianguli, & corum hoc pacto cognitionem diftinctam habeamus, ea etiam accurate definire poslumus; immò ex ideis quas habemus de illis figuris poslumus deducere omnes illarum proprietates, & eas terminis claris & distinctis alijs explicare: Sed calor & frigus, quatenus sunt qualitates sensibiles, explicari nequeunt, quippe non diffincte & per ideam, sed

tantum conscientia vel sensu interno cognoscuntur.

Calor qui est extra nos non debet pariter definiri per effecta quædam, nam fi illius loco fubstituatur definitio, que ipsi affingetur, fatis patebit hanc definitionem menti in errorem injiciendæ duntaxat inservire posse. Si, exempli gratia, calor definiatur id quod congregat homogenea, nihil addendo præterea, juxta hanc definitionem, pro calore accipi poterunt; res illi prorfus abfimiles. Magnes dici poterit coacervare scobem seu ramentum ferri, illudque ab argenti ramento separare quia calidus est: Columbam semen cannabinum ab alio grano separare, quia columba est calida: Avarum nummos aureos ab argenteis fecernere; quia ipfe calet. Denique si quis eò stupiditatis deveniret ut hanc sequeretur definitionem, nullo errore non implicaretur. Hæc igitur definitio caloris naturam non explicat, nec illius ope possunt deduci caloris proprietates: quippe si ipfius terminis præcise adhæreamus, definitionemque in definiti locum fubstituamus, in absurditatem ruemus.

Si tamen calor ab ipfius causa accurate distinguatur, licet non possit definiri, quippe quæ sit modificatio mentis, cujus nullam habemus ideam, illius tamen causa potest definiri, quia motus ideam habemus distinctam. Sed observandum est calorem acceptum pro tali vel tali motů, in nobis caloris sensationem non semper gignere. Nam aqua, exempli gratia, est calida, cum iphus partes fint fluidæ & in motů, & verisimile sit illam piscibus esse calidam, cumque saltem calidior sit glacie cujus partes sunt in majori quiete; sed frigida est respectu nostri, quia partes ipsius minus moventur quam partes corporis noftri; quippe quod minorem habet motum quam aliud, dici potest esse in quiete respectualterius. Itaque relate ad motum fibrarum corporis nostri non definienda est causa caloris, aut motus qui eum excitat; motus ille, fi fieri poffit, absolute & in se definiendus est. Tunc definitiones quæ de ipfo tradentur, ad patefaciendum naturam & proprietates caloris inservire poterunt.

Longiori, ni fallor, Aristotelicæ Philosophiæ examine abstinere possum; nec erroribus illius admodum confus & intricatis, expediendis diutius infiftere operæ pretium non est. Philosophum quatuor elementa ab ipso posita nec probare, nec benè definire; ipsius qualitates elementares tales non esse quales illas existimat, earum naturam ab ipso non cognosci; & omnes qualitates secundas exijs non constare; ac denique licèt ipsi concederetur ex quatuor istis elementis omnia corpora esse composita, ut qualitates secundæ illorum, totum ipsius systema fore tamen mutile, ad inquirendam veritatem, quia ipsius ideæ satis non sunt claræ ad evidentiam in ratioemijs nostris semper conservandam, clare satis demonstrasse mihi videor.

Si quis me veras Aristotelis opiniones non explicuisse suspicerur, potest rem comperite ex ipsius Libris de Costo, &t de generatione & corruptione. Hincenim ex scripsi que cunque suprà à me dicta sunt. De octo Libris Physices nihil afferre volui, quia non panei docti existimant illos esse meram Logicam; quod à verisimili non abhorrer, eum ibi nihil præter terminos vagos & indeterminatos reperiation.

Cùm Aristoteles sibi sæpè contradicat, & quælibet opiniones possint desendi quibus dam locis ex ipso depromptis, mihi dubium non est quin ex ipso Aristotele possint probati quædam sententiæ ijs contrariæ quæ ipsià me suerunt attributæ. Verum hanc rem meam non facio. Sufficit dicta mea ex Libris Aristotelis modò citaris probati posse. Immoan Libri illi Aristotelis sint nunc parum sollicitus sum, illo qualis est, & qualis vulgo admittitur utor; quippe corum quæ parvi sacimus genealogiam anxiè disquirere suile soret.

CAPVT VI.

Pracepta generalia necessaria ut ordine procedatur in inquirenda veritate & in delectu scientiarum.

ME in hoc opere duntaxat destruere, nihil verò certi & indubitati statuere, ne quis objiciat; ordinem in Studijs, erroris vitandi gratià, observandum à me hie breviter exponi; immò nonnullas veritates & scientias maximè necessarias, in quibus talis sir evidentia, ut assensia cohiberi nequeat, sine arcanis rationis objurgationibus, à me indicari opera pretium est. Hasce veritates & scientias susè non explicabo, res ab alijs jam perasta est, aliorum opera typis denuò mandare non est animus, sufficiet milei Lectorem ad illa amandare. Ordinem duntaxat ostendam obfervandum in studio illorum librorum, ut evidentia in perceptioni-

bus semper conservetur.

Cognitionum nostrarum prima est cognitio existentiæ mentis noltræ; omnes nostræ cogitationes illam existentiam invicte demonstrant, namque evidentissimum est ut quod maxime, id quod actu cogitat effe actu quid, seu actu existere. Verum si mentis existentia facile cognoscatur, ipsius essentia & natura æque facile non cognoscitur. Si qualis sit scire velimus, cavendum est ne illam confundamus cum rebus quibus unita est. Si dubitemus, velimus, ratiocinemur, tantummodo credendum est mentem esse rem quæ dubitat, vult & ratiocinatur, nihil præterea, quandiù alias in ea non deprehenderimus proprietates; mentem enim nostram non cognoscimus nisi sensu interno quem de illa habemus. Mens accipienda non est pro corpore, pro sanguine, pro spiritibus animalibus, pro igne, nec pro innumeris alijs rebus quas Philosophi pro anima acceperunt. De mente id duntaxat credendum est quod de illa non credere non postumus, cujusque plane convincimur sensu interno quem de nobis habemus, nam alioqui falleremur. Itaque simplici vist seu sensû interno cognoscemus quicquid de mente cognosci potest, nec adigemur ad ratiocinia errori obnoxia. Ubi enim ratiocinamur, memoria nostra agit; jam autem ubi agit memoria potest esle error, supponendo esse aliquem genium à quo in cognitionibus nostris pendeamus, quique nos decipiendo delectetur.

Si, exempli gratià, supponerem Deum aliquem in ed delectari ut me decipiat, eum me tamen in cognitionibus simplicis intuitàs decipere non posse persuasus sum, veluti quum cognosco me esse, me cogitare, & bis duo esse quatuor. Etsi enim talem Deum, & quantumvis potentem singerem, percipio tamen, nonobstante absurdà illa suppositione, me quin sim, & quin bis duo æqualia sint numero quatuor nequaquam dubitare posse, quoniam sta simplici intuità &

absque usu memoriae cognosco.

Quando autem ratrocinor, cum ratiociniorum meorum principia clarè & evidenter non videam, & ea me evidenter vidisse tantum meminerim, si Deus ille memoriam istam falsis principijs connecterer, ut id, si vellet, efficere posset, falsò tantum ratiocinarer. Eò serè modò quò ij qui longas instituunt computationes, se, quòd aliàs cognoverint novies novem esse 72, vel 21, esse numerum primum, vel alicujus similis erroris probè meminisse sape autumant.

Sic igitur Deum, eumque nullomodo deceptorem agnoscere necesse est, si planè convinci & certiores esse velimus quòd certissima scientia, ut Arithmetica & Geometria, vera sint scientia. Absque eo enim certa non est evidentia, & cohiberi potest assensus. Et præterea necesse est ut simplici intuitu agnoscamus Deum non esse

decepto-

deceptorem quia ratiocinium potest semper esse falsum, si Deus supponatur fallax.

Omnia argumenta quæ vulgò afferri solent ad probandum Dei existentiam & ipius persectiones, deprompta ex existentia & persectionibus creaturarum, hoc vitio laborare mihi videntur, quòd, nempe, mentem simplici visû non convincant, hæc argumenta equidem sunt ratiocinia quæ per se convincunt; sed cùm sint ratiocinia, non convincunt, supposito malo genio qui nos fallat; Potentiam quandam esse nobis superiorem satis equidem convincunt, id enim adstruit hæc ipsa ridicula suppositio; sed planè non convincunt esse Deum seu Ens infinitè persecum. Itaque in hisce ratiociniis conclusio evidentior est principio.

Potentiam quandam existere nobis superiorem evidentius est quam existere mundum; cum nulla suppositio obstare possit quò minus demonstretur superior illa potentia; cum è contra, suppositio malo genio qui nos decipiendo delectetur, existentia mundi probari nequeat. Semper enim possemus concipere, malum illum genium in nobis excitare sensationes rerum quæ non existerent. Namque per somnum & per quosdam morbos res quasdam videre nobis videmur quæ nunquam extitere; immò quandoque actu sensimus dolorem in membris imaginariis, quæ amplius non habemus, vel

quæ nunquam habuimus.

Sed argumenta existentiæ & persectionum Dei deducta ex idea infiniti quam habemus, sunt argumenta simplicis visûs. Statim atque infinitum videmus, Deum existere pariter videmus. Quia existentia necessaria includitur in idea infiniti, ac solum infinitum potest nobis præbere ideam quam habemus entis infiniti. Hinc etiam videmus Deum non esse fallacem, cum enim sciamus illum esse infinite perfectum, & infinito nullam posse deesse perfectionem, clare videmus ipsum nolle nos decipere, immò non posse, cum nihil possit præter id quod vult, vel id quod potest velle. Existit itaque Deus & quidem Deus verax qui nos nunquam decipit, quamvis lemper non illuminet, & sæpe ipsi nosmet decipiamus, dum nos non illuminat. Omnes illæ veritates fimplici visû ab ingeniis attentis percipiuntur, quamvis hic ratiocinia formare videamur, ut eas aliis exponamus. Veritates illas possumus supponere ut principia indubitata quibus in ratiociniis inniti possumus; cum enim agnoverimus Deum nos decipiendo non delectari, jam libenter poslumus ratiocinari.

Hoc principio, Deum, scilicet, existere, ipsumque non esse fallacem, sidem etiam statuminari manisestum est. Namque existentia Dei & infallibilitas autoritatis Divinæ sunt potius cognitiones naturales & notiones communes ingeniis ad rem attentis, quam articuli sidei; quamvis nemo sine speciali Dei dono, capax evadere possit attentionis necessariæ ad veritates illas benè perci-

piendas.

Ex hoc principio, Deum non effe fallacem, possemus etiam concludere nobis revera esse corpus, cui arcte unimur, & nos multis aliis corporibus circumdari. Nam illorum existentiæ sensationibus perpetuis quas Deus in nobis excitat, quasque illæsa fide non possumus ratione corrigere, intus convincimur; quamvis ratione corrigere possimus sensationes quæ illa nobis repræsentant cum quali-Videilluft, tatibus & perfectionibus quibusdam quas non habent. Itaque cread 10. Cap. dere non debemus corpora talia esse, qualia illa videmus aut imaginamur, sed illa duntaxat existere, & talia este, qualia illa ratione concipimus.

Ut verò ordine ratiocinemur, nondum examinare par est an corpus habeamus, & an aliis circumdemur, an verò illorum duntaxat habeamus sensationes, licet actu non existant. Hæc quæstio nimias includit difficultates, nec forfan illius folutio ad perheiendas cognitiones nostras, nec etiam ad accuratam Physicæ, Ethicæ, & aliarum quarundam scientiarum cognitionem assequendam, tam ne-

cellaria est, quam vulgo putatur.

Numerorum & extensionis, quorum existentia extra omne dubium posita est & natura immutabilis, ideas habemus, quæ cogitandi materiam perpetuam nobis præberent, si omnes relationes quas inter se habent cognoscere vellemus. Ac necesse est nos ab hisce ideis initium facere ingenio nostro utendi, propter rationes quas hic recensere operæ pretium est. Tres sunt præcipuæ:

1. Quia illæ ideæ omnium sunt clarissimæ & evidentissimæ. Si enim ad vitandum errorem, in ratiociniis semper sit conservanda evidentia, manifestum est potius esse ratiocinandum juxta ideas numerorum & extensionis, quam juxta ideas confusas aut composi-

tas, Phyficæ, Ethicæ, Chymicæ, & aliarum scientiarum.

Quia illæ ideæ omnium sunt distinctissimæ & accuratissimæ. Adeò ut habitus qui in Arithmetica & in Geometria contrahitur, non acquiescendi nisi priùs rerum relationes præcise cognitæ suerint, menti quandam communicet accurationem, quâ non fruuntur qui

verisimilitudinibus aliarum scientiarum contenti sunt.

3. Pracipue, quia illæ ideæ funt regulæ immutabiles & mensuræ communes omnium quæ cognoscimus & cognoscere possumus. Qui numerorum & figurarum relationes perfecte cognoscunt, vel potius qui comparationes necessarias instituere norunt ad cognoscendas numerorum & figurarum relationes, quandam scientiam universalem & rationem notissimam ad omnia quæ limites mentis humanæ non excedunt, certò & evidenter retegenda possident. Qui verò hac arte carent, veritates paulo complexiores certo assequi nequeunt, quamvis habeant ideas clarissimas terum, quarum relationes

I. lib.

relationes compositas cognoseere conantur.

Hisce aut similibus rationibus ducti aliquot inter Priscos, juvenes Arithmeticam, Algebram & Geometriam addiscere curarunt. Verisimile est ipsos compertum habuisse, Arithmetica & Geometria mentem quandam adipisci penetrationem, quæ aliis scientiis comparari nequit; & Geometria imaginationem ita regi, ut facile non turbetur. Namque hæc mentis facultas Geometriæ usû, tantam acquirit accurationem & in gradû adeò justo, ut illius ope mentis acies difficultates maxime intricatas affequatur & penetret.

Qui igitur evidentiam in perceptionibus suis conservare, & veritatem puram fine caliginis & erroris admistione assequi volunt, primò Arithmeticæ, Algebræ, & Geometriæ studere debent; postquam alicuam faltem acquisiverint cognitionem sui & Entis Summi : Ac fi libros quosdam quibus ad has scientias veluti manti ducantur quærant, sicut Medicarionibus Renati Des-Cartes uti debuerunt ad cognitionem Dei & sui ipsorum ; ad Arithmeticam & Algebram addiscen- lard. dam uti possunt Elementis Mathematicis aliquot abhinc annis editis: Apud Des-& ad Geometriam vulgarem novis Elementis Geometria editis anno prez Pari-1667. vel Elementis P. Taqueti Jesuitæ editis Antuerpiæ anno 1665. füs. ac denique ad fectiones conicas, & folutionem Problematum Geometriæ, Tractatibus à Domino De la Hire compositis, Sectionibus tatus Gal-Conicis, locis Geometricis, & Constructione aquationum, quibus Geome-lici editi tria R. Des-Cartes poterit jungi.

Elementa Mathematica ad Arithmeticam & Algebram non indica- apud Prarem, si hasce scientias ab aliquo Authore clare demonstratas fuisse, mihi notum effet ; Verum veritatem hic fateri teneor quam nonnulli iniquo ferent animo. Cum Algebra & Analysis sint plane necessariæ ad assequendas veritates compositas, legitimum est me laudare librum qui in hisce tantos edidit progressus, quique juxta eruditos nonnullos, illas clarius explicat quam hactenus à quoquam

fuerunt explicatæ.

Postquam hisce generalibus scientiis sedula & attenta opera data fuerit, complures veritates fecundæ & ad omnes scientias accuratas & speciales necessariæ evidenter cognoscentur. Deinde Physicæ & Ethicæ studendum erit, quia istæ scientiæ sunt utilissimæ, quamvis parum conferant ad mentem rectam & perspicacem reddendam. Ac si evidentiam in perceptionibus nostris semper conservare velimus, cavendum est ne aliquo principio non evidenti nos anteverti sinamus; hocest, principio, quod Sinenses attente expensum non admissuros este concipere possimus.

Itaque quoad Physicam, duntaxat admittendæ sunt notiones communes omnibus hominibus; hoc est, axiomata Geometrarum, & ideæ claræ extensionis, figuræ, motus, & quietis, ac si quæ sint aliæ æque claræ. Forfan ouis dicet extensionem non esse essentiam

Mmm 2

materiæ; sed quid hem? sufficit mundum quem concipimus ex extensione formatum, similem esse mundo quem videmus, quamvis materialis non sit secundum istam materiam inanem, de quâ nihil

cognoscitur, quamvis de eâ tot egregia predicentur.

Necesse omnino non est examinare an actu sint extrinsecus entia quæ respondeant hisce ideis; namque ratiocinia nostra hisce entibus non nituntur, sed duntaxat illorum ideis: videndum est duntaxat ut ratiocinia quæ circa rerum proprietates formamus, consonent cum sensationibus quas illarum occasione habemus, hoc est, ut id quod cogitamus optime conveniat cum experientia, namque in Physica, ordinem & connexionem essectorum cum causis deprehendere conamur aut in corporibus, si actú existant, aut in sensationibus quas de iis habemus si non existant.

Equidem dubium non est quin actû existant corpora si attendamus Deum non esse fallacem, & expendamus justum ordinem quem in sensationibus nostris instituit, sive in occasionibus naturalibus, sive in iis quæ duntaxat eveniunt ut ea credamus quæ naturaliter capere nequimus: sed necesse non est longo examine prima fronte rem discutere quam nemo in dubium vocat, quæque valde non confert ad

cognitionem Physicæ spectatæ ut vera scientia.

Anxiè quoque inquirendum non est an sint necne in corporibus quibus circumdamur, quædam aliæ qualitates ab iis quarum claras habemus ideas, namque juxta ideas nostras duntaxat ratiocinari debemus: ac si quid aliud sit, cujus ideam non habeamus claram, diftinctam & specialem, de eo nihil unquàm cognoscemus, nec accurate ratiocinari poterimus. Forsan si juxta ideas nostras ratiocinemur, juxta ipsam naturam ratiocinabimur, & comperiemus illam

non esse tam abstrusam ac vulgo putatur.

Quemadmodum qui numerorum proprietatibus non studuerunt, quædam problemara, licèt simplicissima & facillima solvi non posse sæpè arbitrantur; ita qui circa extensionis, sigurarum & motuum proprietates nunquam sunt meditati, eò facilè adducuntur ut credant & desendant, quæstiones quæ circa Physicam formantur esse insolubiles. Eorum qui nihil unquam attentè saltem examinarunt judiciis sidendum non est. Quamvis enim paucæ veritates circa res naturæ planè demonstratæ suerint, quasdam tamen generales extra omne dubium positas esse constat, quamvis de iis sæpè non cogitetur, immò ignorentur, & negentur.

Qui ordine, otio & attentione ad id necessariis meditabuntur, multas ex his veritatibus certis de quibus mentio est deprehendent. Ut verò possint faciliùs animadverti, principia Philosophiæ R. Des Cartes sunt attentè legenda, ex iis quæ dicit nibil admisso, nisi ubi ad

assensum vi & evidentia rationum mens adigetur.

Cum Ethica scientiarum sit maxime necessaria, illi etiam sedulò

incumbendum est : namque in hac præcipue scientia hominum opiniones sequi periculosum est. Sed ut error hic vitetur & evidentia in perceptionibus conservetur, meditationes nostræ duntaxat niti debent principiis indubitatis apud eos omnes, quorum cor voluptatibus non fuit corruptum, & mens superbia occacata; namque in Ethica nullum est principium indubitatum animis carnis & sanguinis, & iis qui ingeniorum fertium titulum fibi arrogant. Istius commatis homines veritates simplicissimas non capiunt, vel si capiant, illas spirito forts. contradictionis semper impugnant ad conservandam ingenii fortitudinis famam.

Quædam ex his Ethicæ generalioribus principiis hæc funt : Deum. cum omnia propter se condiderit, mentem nostram creasse ad illum cognoscendum, & cor ad illum amandum : Cum sit justus & potens Deus, ei qui ipfius mandatis non paret non posse esse benè, ei verò qui iis paret non posse esse malè. Naturam nostram esse corruptam, mentem à corpore, rationem à sensibus, voluntatem ab affectibus pendere; Nos esse in impotentia faciendi id quod nobis ex officio faciendum esse clare videmus; & nos Liberatore indigere. Multa adhuc alia funt Ethicæ principia; ut , Secessum & pænitentiam necessaria esse ad imminuendam unionem nostram cum objectis sensibilibus, & ad augendam unionem quam habemus cum bonis intelligibilibus, veris bonis, bonis mentis: Nulla nos posse violenta frui voluptate quin ei mancipemur; nihil ex affectus impetu esse unquam suscipiendum &c. Quia verò hæc postrema principia à præcedentibus & à cognitione hominis pendent; inter indubitata non funt accensenda. Si super his principiis ordine, & attentione quam in re tanta par est afferre, meditemur , nihilque ut verum admittamus præter conclusiones ex his principiis legitime deductas, habebimus Ethicam certam, quæque cum Ethica Evangelii perfecte consonabit, quamvis hujus perfectionem non exæquet, necæque late pa-

Equidem, in Ethicæ ratiociniis, evidentia & accuratio difficiliùs conservantur, quam in quibusdam aliis scientiis, & cognitio hominis omninò necessaria est iis qui in hac scientia progressus non vulgares edere cupiunt; Atque hanc ob causam pauci sunt quibus hoc studium prosperè cedat. Sele consulere nolunt ut naturæ suæ infirmitates agnoscant. Magistrum qui nos voluntates suas, quæ sunt leges immutabiles & æternæ, & vera principia Ethicæ, intus docet, interrogare citiùs desinunt : Illum, quia sensus non alloquitur, secundum ipsorum desideria non respondet & superbiæ non adblanditur, nonnifi cum fastidio audiunt. Vocem quæ strepitu suo imaginationem non percellit, quæque nisi silentibus creaturis clare non potest intelligi, aspernantur. Verum Aristotelem, Senecam, aut novos quosdam Philosophos, qui cos aut obscuritate verborum, aut stil Mmm 3

elegantia & artificio, aut rationum verisimilitudine fallunt, cum

voluptate & veneratione auscultant.

Ex quo peccavit primus homo, ea duntaxat quæ ad confervationem corporis & vitæ commoditatem pertinent, æstimamus; & quia hæc bona sensuum ope cognoscimus, eorum usum ubique admittere volumus. Sapientia Eterna quæ est vera nostra vita, & folum lumen quô possumus illuminari, cæcis duntaxat sæpè illucescit & surdos alloquitur, dum in intimo rationis tantum loquitur : quia ad objecta externa pene semper diffundimur. Cum creaturas indefinenter interrogemus ut aliquid de bono quod quærimus, accipiamus, oportuit, ut jam alibi dictum est, hanc sapientiam sese oculis nostris extrinsecus offerre, intra nos tamen eodem tempore semper remanendo, ut verbis & exemplis sensibilibus, viam nobis indicaret qua felicitatem æternam possimus assequi. Deus amorem naturalem in nobis perpetud imprimit, ut illum indefinenter amemus, & eodem illo motû ab illo indesinenter recedimus, totis quas nobis impertitur viribus currendo versus bona sensibilia ab ipso nobis prohibita. Itaque, cum à nobis amari vellet, oportebat ipsum fieri sensibilem & sese coram nobis, ut ita dicam, sistere, ut ipsius gratiæ suavitate, vanas omnes norras figeret agitationes, & sanationem nostram inchoaret à sensibus aut delectationibus quæ similes essent voluptatibus illis prævertentibus à quibus morbus noster ortum duxerat.

Hinc patet me non existimare homines, vi mentis proprià, posse sacilè assequi omnes Ethicæ leges necessarias ad salutem, multò minùs posse agere juxta ipsorum lumina; Namque cordis corruptio superat mentis corruptionem. Dico duntaxat, homines, si nulla præter evidentia admittant principia, & ex his principiis legitimas deducant consequentias, easdem veritates esse assequituros quas in Evangelio discimus: quia eadem est veritas quæ immediate per se eos alloquitur qui veritatem in evidentià ratiociniorum comperiunt, & quæ in Scriptura sacrà eos alloquitur qui illius sensum attingunt.

Debemus igitur Ethicam ex Evangelio haurire, ad declinandum meditationis laborem, & leges secundum quas mores nostros dirigere debemus certò addiscendas. Qui verò certitudine contenti non sunt, quia mentem duntaxat convincit, sed illam non illuminat, super hisce legibus sedulò meditari debent, easque ex principiis ipsarum naturalibus deducere, ut quæ side jam certò cognoscebant, ratione evidenter cognoscere possint. Hoc pacto convincentur Evangelium librorum omnium esse solidissimum; Jesum Christum naturæ morbum & naturatione persecte cognovisse: illi remedium nobis utilissimum, & ipsius sapientià dignissimum attulisse; sed contra Philosophorum lumina esse meras tenebras; ipsorum virtutes intolerabilem sapere superbiam, uno verbo Aristotelem, Senecam, aliosque nihil suisse præter homines, ne quid ampliùs dicam.

CAPVT VII.

De usu prima regula qua spectat quastiones speciales.

IN explicanda regula generali Methodi, quæ circa studiorum nostrofrum materiem præcipuè versatur satis superque substitimus, satis etiam ostendimus Cartesium illam accurate sequutum suisse in suo systemate mundi, Aristotelem verò & ipsius sectatores illam nequaquam observasse. Jam ad regulas speciales, ad quarumliber quæstio-

num solutionem necessarias transire operæ pretium est.

Quæstiones quæ circa res omnes possunt formari sunt multiplicis speciei, nec facile possunt enumerari. Ecce tamen præcipuas. Quandoque esfectorum quorumdam cognitorum causæ incognitæ quæruntur: quandoque esfecta incognita quæruntur per ipsorum causas cognitas. Ignis urit & dissipat lignum: istius esfectûs quæritur causa. Ignis consistit in maximo motû partium ligni: Quæritur quænam esfecta motus ille possit producere, an possit indurare lutum & liquesacere ferrum, &c.

Interdum quæritur natura unius rei per ipsius proprietates: interdum quæruntur proprietates rei, cujus natura est nota. Notum est, vel supponitur lumen uno instanti transmitti, illud tamen ressecti & coalescere in unum ope speculi concavi, ita ut dissipet aut liquesaciat corpora solidissima; & per has proprietates proceditur ad cognitionem naturæ luminis. Notum est contrà omnia spacia, quæà terrà ad cœlum usque extant, plena este corpusculis sphæricis velocissimè agitatis, quæque eò semper tendunt ut à sole recedant; & quæritur an nisus illorum corpusculorum uno instanti possit transmitti, & an ressexione è speculo concavo, debeant unà coalescere, & dissipare aut lique-

facere corpora folidifima.

Quandoque queruntur omnes partes alicujus totius, aliquando verò totum quæritur per ipsus partes. Quæruntur omnes partes aliquota numeri alicujus, omnes radices aquationis alicujus, omnes anguli resti quos continet aliqua figura &c. Et quæritur totum incognitum, cujus omnes partes notæ sunt, ubi multorum numerorum summa quæritur, multarum figurarum area, & capacitas multorum vasorum: vel totum quæritur cujus una pars est nota & cujus aliæ partes licèt incognitæ, aliquam habent relationem cognitam, cum eo quod est incognitum: ut cum quæritur quis sit numerus cujus habetur pars nota 15. & cujus pars altera ex qua constat, est dimidia vel tertia pars numeri incogniti; vel ubi quæritur numerus incognitus qui æqualis sit numero 15. & bis radici numeri incogniti.

Denique, quæritur quandoque an res quædam æquales sint aut similes aliis, aut quantò inæquales sint aut differant. Quæritur an Saturnus Jove sit major, vel quantò sit major: an aër Romæ sit calidior aëre

Marsiliæ, & quanto.

Id in omnibus quæstionibus generale est, quòd scilicet duntaxat formentur ad cognoscendam veritatem aliquam: quia verò omnes veritates nihil sunt quàm relationes, dicere possumus in omnibus in genere quæstionibus nihil quæri præter cognitionem aliquarum relationum, sive relationes sint inter res, sive inter ideas, sive inter res &

ipsarum ideas.

Sunt relationes multiplicis speciei, nempe inter naturam rerum, inter ipsarum magnitudinem, inter ipsarum partes, inter ipsarum attributa, inter ipsarum qualitates, inter ipsarum essecta, inter ipsarum causas, &c. Sed ad duas possunt reduci, nempe ad relationes magnitudinis, & ad relationes qualitatis; appellando relationes magnitudinis, eas omnes quæ sunt inter res consideratas ut capaces suscipiendi magis & minus, & ceteras nuncupando relationes qualitatis. Itaque omnes quæstiones ad id tendere dici possunt ut relationes sive magnitudinis sive qualitatis deprehendantur.

Prima & præcipua omnium regularum est, statum quæstionis solvendæ esse accuratissime cognoscendum, & illius terminos adeò distinctis ideis assequendos esse, ut possint inter se comparari, & sic relationes

corum incognitæ deprehendi queant.

Primò igitur clarissimè percipienda est relatio incognita quæ in illa quæstione quæritur, námque si nullum suppeteret indicium certum ad agnoscendam relationem incognitam, ubi quæreretur, vel ubi com-

perta effet, illam frustra quæstum iri evidens eft.

Secundo, efficiendum est, quantam quidem sieri potest, ut idez que respondent terminis sint distinctz, amovendo zequivocationem terminorum; & clarz, terminos attente expendendo. Namque, si illz idez adeò consus sunt sos consus sunt non possint sieri comparationes, seu collationes necessaria ad deprehendendas relationes questias, questio nondum solvi potest.

Tertiò, attentissime animadvertendæ sunt conditiones expresse in quæstione, si quæ sint: quia alioquin status quæstionis nonnisi confuse intelligitur; præterquam quòd conditiones ut plurimum indicant rationem solvendi quæstionem. Ita ut, ubi semel statum quæstionis & ipsius conditiones quis assequatus est, certior sit quid quærat, & sæpè

quâ vià ad illud comperiendum, procedere debeat.

Equidem in omnibus quæstionibus conditiones non exprimuntur; verùm illæ quæstiones in quibus nullæ exprimuntur conditiones sunt indeterminatæ, & multifariam possunt solvi, ut si quis peteret numerum quadratum, Triangulum, &c. nec aliud determinaret : vel, qui illas proponit quæstiones modum illas solvendi vel ignorat, vel de industria

dustria celat, ut alium impediat; ut si quis rogaret inveniri duas medias proportionales inter duas lineas datas, non addendo per inter

sectionem circuli & Parabolæ, aut circuli & Ellipsis &c.

Planè igitur necesse est ut indicium quô dignoscitur res quæsita, sit maximè distinctum non æquivocum, utque aliud designare non possit, alioqui dubium soret an quæstio proposita, suerit soluta. Pariter sedulò à quæstione amovendæ sunt omnes conditiones quibus posset intricari, & sine quibus integra subsistit ; námque mentis capacitatem inutiliter solent distringere. Immò status quæstionis distincte non cognoscitur, ubi conditionibus inutilibus impeditur.

Si, exempli gratia, quæstio his verbis proponeretur: efficere ut homo liquoribus persusus & corona florea ornatus, non possit quietus subsistere, licet nihil videat quò possit agitari. Sciendum est an vocabulum homo non sit metaphoricum, an vox quietis non sit æquivoca, an accipiatur relate ad motum localem, an verò relate ad affectus, ut hæc verba, quamvis nihil videat quò possit agitari, innuere videntur. Sciendum est an conditiones illæ, persusus siquoribus et corona soronatus, sint essentiales. Postea statù istius ridiculæ & indeterminatæ quæstionis clare cognito facile poterit solvi, dicendo, hominem esse collocandum in navi juxta conditiones expressas in

quæstione.

Eorum qui ejusmodi quæstiones proponunt industria in eo consistit quòd iis adjungant conditiones quæ necessariæ videntur, quamvis reverà tales non sint: ut eorum quibus illas proponunt attentionem divertant versus res inutiles ad quæstionis solutionem. Ut in
hac quæstione, quæ pueris ab ancillis solet proponi. Vidi, inquiunt
illæ, venatores, vel potiùs, piscatores qui secum auserebant id quod
non capiebant, quique in aquam conjiciebant, id quod capiebant.
Mens ideà Piscatorum, qui pisces piscantur, præoccupata, quid
sibi velit hec questio capere nequit. Jam autem tota rei dissicultas
oritur ex eo quòd, sutilis hec questio clarè non intelligitur, nec attenditur, venatores & piscatores, æquè ac ceteros homines in vestibus suis animalcula quedam quandoque querere, quæ si inveniant
abjiciunt, sin verò, secum auserunt.

Quandoque etiam questionibus omnes non apponuntur conditiones necessaria ad illarum solutionem, atque hoc pacto aquè dissibles ad minimum redduntur, ac quaestiones illa quibus inutiles adduntur conditiones; ut in hac, hominem immotum reddere quamvis nec vinciatur nec ledatur, seu potius, auriculari digito cujuspiam hominis in ejusdem aure collocato, hoc situ efficere ut immobilis siat; ita ut è loco in quo suerit constitutus exire nequeat, quin priùs digitum ex aure eduxerit. Id prima fronte impossibile videtur, ac revera est; possum enim quam facile incedere etiam digito auriculari in aure posito. Ac revera in hac questione deest conditio,

quâ, si exprimeretur, tota amoveretur difficultas. Hee est conditio, nempe eum qui digitum auri applicat, eò esse adigendum, ut columnam aliquam amplectatur; ita ut hec columna intra ipsius brachium & aurem intercipiatur; námque hoc pacto non poterit discedere quin primò digitum ex aure extrahat, ut seà columna expediat. Hinc igitur patet, in questione non additum suisse, aliquid adhuc requiri preter ea que expressa suere, ne, scilicet, mens investigans quid sit aliud hoc, tandem rem assequatur. Itaque qui ejusmodi questiones solvere aggrediuntur, omnia debent postulare que

questioni enucleandæ inservire possunt.

Ejulmodi questiones ex arbitrio sitte nugatoriæ videntur, ac reverà aliquo sensu tales sunt, quia ex earum solutione nihil novi addiscitur. Attamen à quæstionibus naturalibus, seu Physicis magnoperè non differunt. Ad utrasque solvendas eadem propemodum sunt agenda; namque si hominum industria & maliria hasce questiones arbitrarias reddat solutu difficiles, essecta naturalia per se tenebris & difficultatibus sunt pariter involuta. Ac ejusmodi tenebræ mentis attentione, & experientiis, quibus naturæ Authorem veluti interrogamus, sunt discutiendæ; quemadmodum æquivocationes & circunstantiæ inutiles à questionibus arbitrariis, mentis attentione & callidis interrogationibus tolluntur. Hec ordine, seriò & didactice exponamus.

Quamplurime funt questiones, que difficillime videntur, quia non intelliguntur, que tamen axiomata, que equidem aliqua indigerent explicatione, potius haberi deberent quam veræ questiones. Etenim inter questiones annumerari debere non mihi videntur propositiones quedam indubitate, ubi earum termini distincte con-

cipiuntur.

Queritur, exempli gratià, ut questio solutà difficillima, an anima sit immortalis, quoniam qui hanc questionem movent, aut solvere aggrediuntur, illius terminos distincte non assequentur. Cùm isti termini, anima, & immortalis varia significent, nec satis sciant quomodò illos intelligant; solvere nequeunt an anima sit immortalis;

precise enim quid quærunt quidve petant nesciunt.

Per hanc vocem, anima, potest intelligi substantia cogitans, volens, sentiens, &c. Anima accipi potest pro motu aut circulatione sanguinis, & pro configuratione partium corporis. Denique anima accipi potest pro sanguine ipso & spiritibus animalibus. Pariter, per hanc vocem, immortale, intelligitur id quod perire nequit viribus naturæ ordinariis; vel id quod immutari nequit; vel denique id quod nec corrumpi nec dissipari, ut vapor aut sumus, potest. Itaque si vocibus istis, arima & immortalis, aliqua ex his significationibus adapterur, cum mediocri mentis attentione, judicaresacile erit, an sir immortalis nécne.

Nam

Nam primo, animam primo sensu acceptam, hoc est pro substantia cogitante esse immortalem manifestumest, si immortale etiam primo sensu accipiatur, & pro eo quod viribus naturæ ordinariis perire nequit: immo concipi nequit substantiam quampiam in nihilum posse redigi. Ad potentiam Dei extraordinariam confugiendum est ut hoc esse possibile concipiatur.

Secundò anima est immortalis, si immortale accipiatur secundo sensu, pro eo quod in vaporem & sumum converti nequit; namque evidensest, id quod in partes innumeras dividi nequit, non posse cor-

rumpi aut in vapores abire.

Tertiò, anima non est immortalis, immertale accipiendo tertio senso, pro eo quod immutari nequit. Multa enim habemus argumenta mutabilitatis & mutationum animæ nostræ; cùm modò dolorem, modò voluptatem sentiat, quædam interdum velit, interdum eadem velle desinat, cùm corpori nunc unita ab eo possit separari, &c.

Si vox animæ alio quopiam sensu accipiatur, facilè pariter erit judicare an sit immortalis determinando significationem immortalis. Adeò ut questiones illæ ideò tantum sint difficiles quòd distincte non concipiantur, & termini, quibus exprimuntur, sint nimis equi-

voci. Explicatione igitur potius quam probatione indigent.

Non desunt equidem, quorum ingenium adeò stupidum, vel imaginatio adeò sœcunda, ut sibi persuadeant animam nihil aliud esse
quam consigurationem quandam partium cœrebri, & motum spirituum: Istiusmodi hominibus certe probari nequit immortalitas &
incorruptibilitas mentis. Immò, eò sensu quò animam accipiune
illam esse mortalem certum est. Itaque hic non est questio soluta
difficilis, sed est propositio, quæ nonnisi difficulter ab iis intelligi
potest, qui eassem nobiscum non habent ideas, quique omnem conferunt operam ut eas à se eliminent, & sese sponte occepent.

Vbi igitur an anima sit immortalis, vel quidlibet aliud, queritur, primò amovenda est terminorum equivocatio, & certò tenendum quò sensu accipiantur, ut status questionis distinctè intelligatur. At si ij qui questionem movent illius terminos ipsi satis non intelligant, sunt interrogandi ut hoc pacto illuminari & determinari possint: Si ex interrogationibus pateat illorum ideas à nostris discrepare, ipsis respondere inutile est. Quid enim respondeas homini existimanti desiderium, exempli gratià, nihil aliud esse quàm motum quorundam spirituum; cogitationem nihil aliud esse preter vestigium aut imaginem quam objecta vel spiritus in cerebro-sormarunt; & omnia ratiocinia hominum dantaxat consistere in vario sitù aliquot corpusculorum que in capite multisariam disponuntur? Si ipsi respondeas animam eò sensu quò illam accipit, esse immortalem ipsum falles vel ipsi ludibrium debebis; sed si respondeas illam esse mortalem, ipsum in errore gravissimo aliquatenùs consirmabis. Ipsi igitur responden-

Nnn 2

dendum non est, sed duntaxat eò est adigendus ut secum se recipiat, ac eò pactò easdem, quas jam habemus, à solo luminis Authore accipiat ideas.

Iterum hec questio, an bruta anima sint predita, solutu satis disticilis videtur: Attamen ubi amovetur æquivocatio, jam tum admodum dissicilis non videtur; ac eorum plerique qui existimant bruta predita esse anima, in eadem sunt sententia, quamvis inscii, ac ij qui

existimant bruta carere animâ.

Anima accipi potest pro re aliquâ corporeâ per totum corpus diffusa, à quâ motum & vitam accipit, vel pro re aliquâ Spirituali. Qui dicunt bruta carere animà, id intelligunt secundo sensu: quippe nemounquam negavit aliquid corporei inesse animalibus brutis, quod ipsorum vitæ & motûs principium est, id enim nequidem de horologiis negari potest. Qui contrà asserunt bruta predita esse animà, animam intelligunt primò sensu, namque pauci sunt qui credant brutis inesse animum spiritualem & indivisibilem. Itaque Peripatetici & Cartesiani existimant bruta predita esse animà, hoc est principio corporeo ipsorum motûs: & utrique etiam credunt bruta carere animà,

hoc est in its nihil esse spirituale & indivisibile.

Itaque discrimen quod inter Peripateticos & eos qui Cartesiani dicuntur intercedit in eo non versatur quòd priores credant brutis esse animas, alii verò non: sed duntaxat in eo quòd priores credant animalia posse sentire dolorem aut voluptatem, videre colores, audire sonos & omnes in genere habere sensationes & passiones quas habemus: Cartesiani verò contrarium existiment. Cartesiani distinguint voces sensus aut fensationis, ut ab iis equivocationem amoveant. Nam, dicunt, exempli gratia, ubi ad ignem propius accedimus, partes ligni in manum irrumpere; illius sibras commovere, hanc commotionem ad cerebrum usque communicari, spiritus animales qui in eo continentur ad id determinari, ut in partes externas corporis dissundantur modò aptò ad ignem vitandum. Hec omnia, aut similia, animalibus competere posse & actú competere fatentur, quia sunt proprietates corporis.

Pretereà Cartesiani dicunt commotionem sibrarum cerebri hominibus esse conjunctam cum sensu caloris, & cursum spirituum animalium versus cor & versus viscera comitem habere assectum odii, seu aversationis; at negant hasce sensationes hósque assectus animae brutis competere. Contrà Peripatetici asserunt bruta hunc calorem equè ac nos sentire; illa equè ac nos aversatione dimoveri à rebus sibi molestis; ac illa omnium in genere sensationum & assectuum capacia esse, quibus nos. Bruta ullum dolorem ullamve voluptatem sentire; aut rem ullam amare & odisse non existimant Cartesiani, quia nihil non materiale admittunt in brutis, nec existimant sensationes & assectus esse proprietates materiæ quicquid esse supponatur. Nonnulli

conrt 3

contrà Peripatetici, materiam sensus & affectus existimant esse capacem, ubi, inquiunt, fuit subtilisata, bruta posse sentire ope spirituum animalium, hoc est ope materiæ subtilissimæ & tenuissimæ, immò animam ipsam esse capacem sensûs & affectûs duntaxat quia huic materiæ est unita.

Itaque ut questio, an bruta predita sint anima, solvatur, mens à sensibus est abducenda, & quam attentissime fieri potest, consideranda est idea quam habemus de materia. Tum si concipiamus materiam hoc velillo modo figuratam, ut quadratam, rotundam, ovatam, effe dolorem, voluptatem, calorem, colorem, odorem, fonum, &c. afferere poterimus animam brutorum quantumliber materialem fentiendi capacem esse. Si verò id non concipiamus, asserendum non elt, id enim duntaxat afferendum est quod concipitur. Pariter si concipiamus materiam valde agitatam sursum, deorsum, secundum lineam circularem, spiralem, parabolicam, ellipticam, &c. elle amorem, odium, gaudium, tristitiam, &c. dicere poterimus bruta iisdem, quibus nos, affectibus moveri : si non videamus, non est dicendum, nisi quidlibet inscii deblaterare velimus. At verò me posse afferere confido neminem unquam esse crediturum ullum motum materiæ posse esse amorem aut gaudium, dummodò ad rem seriò attendat. Itaque ut hec solvatur questio, an bruta sentiant, ab ea duntaxat amovenda est equivocatio, ut ii fecere quos Cartesianos dicere amant: Namque hoc pacto ad questionem adeo simplicem redigetur, ut mediocri attentione so lvi possit.

Equidem D. Augustinus, juxtà vulgare prejudicium supponens bruta esse predita anima (saltem ipsum illud seriò examinasse, aut in 1.4deanima dubium vocasse non legi) & agnoscens contradictorium esse ut anima &cim origiaut substantia cogitans sentiens, cupiens, &c. sit materialis, credidit i. de quananimam brutorum reapse esse spiritualem & indivisibilem. Omnem tuate anima animam, hocelt, quicquid fentit, imaginatur, timet, cupit, &c. et alibi. necessario este spirituale evidentissime probavit : sed non animadverti ipfi ullam fuisse rationem qua affereret bruta esse predita anima. Id probare follicitus non fuit, quia tum temporis id à nemine in dubium

revocatum fuisse verisimile est.

Quia verò nunc extant viri qui à prejudiciis suis sese expedire conantur, & idcircò omnes opiniones quæ ratiociniis claris & evidentibus non nituntut in dubium vocant, jam nunc dubitatur an bruta habeant animam eadem ac nos sentiendi capacem, sed multi etiam extant prejudiciorum vindices, qui bruta, non secus ac nos sentire, velle, cogitare, ac etiam ratiocinari, licet mod ô imperfectiori, defendant.

Canes, inquiunt, Dominos suos agnoscunt, amant, verbera ab ipsis patienter ferunt, quia judicant sibi utile esse Dominos non deserere; ceteros verò homines tanto prosequuntur odio, ut nequidem ipso-

rum patiantur blandimenta. Omnia bruta suos catulos diligunt, & aves quæ in extremis ramis nidulantur, ex hoc satis arguunt, se timere ne à quibus dam animalibus vorentur; hosce ramos debiliores judicant quàm ut inimicos suos ferre possint. & satis robustos ut ipsas cum pullis & nidis sustineant. Immò ipsæ araneæ & vilia insecta quedam prebent intelligentiæ specimina. Quis enim non miretur animalis illius industriam, quod licèt cecum, suis tamen laqueis irretire potest alia animalia oculata & alata, quibus satis est audaciæ ad

adorienda animalia ingentis molis?

Verum equidem est omnes actiones bestiarum arguere intelligentiam, quicquid enim ordine constructum est id denotat. Ipsum horologium id indicat. Illius rotæ casu fortuito non potuere componi & adornari, & illius motus ab intelligentia determinari & dirigi necessario debuerunt. Semen ordine inverso terræ committitur, radices quæ extra terram tendebant, per se terræ infodiuntur, & germen quod versus terram suerat primò conversum, etiam dessectitur ut è terra emergat: Id sanè arguit intelligentiam. Hæc planta in diversis spatiis nodos format ut corroboretur, semen suum pellicula, qua confervetur, tegit, aculeis quibus sese tutari possit circumdat: Id arguit intelligentiam. Denique quicquid in plantis seri videmus, arguit intelligentiam equè ac in animalibus. Omnes veri Cartesiani id concedunt. Sed omnes veri Cartesiani distinguunt, & quantum possunt, terminorum equivocationem tollunt.

Motus brutorum & plantarum intelligentiam quidem arguunt, fed hæc intelligentia nequaquam est à materia; à brutis distincta est, non secus ac intelligentia quæ rotas horologii disponit, distincta est ab ipso horologio. Etenim illa intelligentia, infinite sapiens & potens effe videtur, immo eadem quæ nos in utero matrum formavit, quæque nobis incrementum cui, omnibus mentis & voluntatis viribus, ne cubitum quidem addere possumus, dat. Itaque in brutis nec intelligentia nec anima est, ut vulgo intelligitur. Edunt sine voluptate, clamant fine dolore, crescunt nec norunt se crescere; nihil eupiunt, nihil timent, nihil cognoscunt; & si agant modo qui intelligentiam arguat, id inde oritur quod cum illa creaverit Deus, ut ea conservet, corum ideircò corpus ita conformavit ut mechanice & fine timore, vitent quicquid ipsis interitum afferre potest. Alioquin dicendum foret plus esse intelligentiæ in brutorum minimo, vel etiam in uno semine quam in hominum ingeniosissimo. Constat enim in animalculo & in semine plures effe diversas partes, & plures motus ordini conformes produci, quam mens nostra potest assequi.

Quia verò homines omnibus confundendis assueverunt, & mentem in ipsorum corporibus omnes penè motus & mutationes quæ ipsis obveniunt producere arbitrantur. Voci, anina, falsò affingunt ideam productricis & conservatricis corporis. Ita quoniam existi-

mant mentem in ipsis producere quicquid necesse est ad vitæ conservationem, quamvis mens nequidem sciat quomodò corpus quod animat fit conformatum ; judicant animam necessariò brutis inesse debere ad producendos in iis omnes motus & mutationes quæ ipsis contingunt, quia illi motus & mutationes satis similes sunt iis quæ in nobis fieri solent. Nam bruta generantur, nutriuntur, corrobarantur non secus ac corpus nostrum ; bibunt , edunt , dormiunt ut nos; quia quoad corpus penitus similes sumus brutis, & omne discrimen quod inter illa & nos intercedit in eo consistit quòd animam habemus illa verò non. Verùm anima quam habemus corpus nostrum non informat, alimenta nostra non concoquit, morum & calorem sanguini nostro non communicat : Sentit, vult, ratiocinatur. Animat corpus quatenus sensationes & affectus habet quæ ad illud referuntur : In membra nostra nequaquam diffunditur ut ipsis sensum & vitam communicet, nam corpus nostrum nihil corum suscipere potest, quæ in mente nostra funt : Hinc igitur patet præcipuam causam propter quam pleræque questiones solvi nequeunt, in eo consistere quod variæ ejuschem vocis significationes non distinguantur.

Equidem aliquando contingit ut distinctio adhibeatur, sed plerumque tam perperam & prepostere admittuntur distinctiones, ut non modò his terminorum æquivocatio non tollatur, sed etiam siant obscuriores quam antea. Exempli gratia, ubi quæritur, an corpus vivat, quomodò vivat, quo pactò anima rationalis illud animet, an spiritus animales, sanguis & alii humores vivant, an dentes, capilli, ungues sint animati, &c. Distingui solent illæ voces vivere & animari, inter vivere & animari anima rationali, vel anima sensitiva, vel anima vegetativa. Sed hec distinctio statum questionis consundit, namque hæ voces indigent etiam explicatione; & forfan duæ postremæ anima vegetativa, anima sensitiva sunt inexplicabiles & inintelligibiles eò saltem modò quò vulgò accipiuntur.

At si ideam claram & distinctam voci, vita, alligare velimus, dicere possumus vitam mentis esse cognitionem veritatis & amorem boni, vel potiùs cogitationem esse ipsius vitam; vitam verô corporis consistere in circulatione sanguinis & in justo humorum temperamento, seu potiùs vitam corporis esse motum ipsius partium aptum ad conservationem. Tunc ideis voci vita alligatis, claris hoc pasto fastis, patebit. 1. Mentem non posse vitam suam communicare corpori, quippe qua non posse efficere ut corpus cogitet. 2. Illam non posse corpori communicare vitam qua seipsum nutriat, crescat, &c. Cum ipsa nequidem sciat quid agendum sit ad concoquendos cibos. 2. Non posse efficere ut corpus sentiat, cum corpus sentiendi non sit capax, &c. Denique possunt nullo negorio solvi cetera omnes questiones qua circa hanc rem moveri possunt, dum-

modò termini quibus enunciantur, ideas claras excitent; nec solvi queunt, si idea terminorum quibus exprimuntur sint confusa & obscuræ.

Attamen semper omnino necesse non est ideas habere quibus res, cujus relationes examinare volumus, perfecte representetur; sufficit sæpe si illius habeamus cognitionem imperfectam aut inchoatam, quia sæpè accurata non requiritur relationum istius rei cogni-

tio. Rem explico.

Sunt veritates aut relationes duplicis generis; aliæ accurate cognoscuntur, aliæ verd imperfecte duntaxat. Relatio quæ est inter hoc vel illud quadratum, & hoc vel illud triangulum accurate cognoscitur, sed imperfecte tantum cognoscitur relatio quæ est inter Lutetiam & Aureliam : Notum est triangulum esse æquale triangulo, aut illius esse duplum aut triplum, &c. Sed notum est duntaxat Lutetiam esse majorem Aurelia, accurate verò non cognoscitur quantô fit major.

Prætereà inter cognitiones imperfectas, innumeri cognitionum gradus sunt; immò omnes illæ cognitiones non sunt imperfectæ nisi relate ad cognitiones persectiores. Exempli gratia, persecte notum est Lutetiam esse majorem Foro seu Platea Regali : & hæc cognicta Gallice tio non est imperfecta nisi relate ad cognitionem accuratam, secundum quam accurate notum effet quantô Lutetia major hac platea

quam includit.

Ita sunt quæstiones multiplicis generis. 1. Quædam sunt in quibus queritur cognitio perfecta omnium relationum accuratarum quas duo aut plura habent inter fe.

2. Quedam funt in quibus queritur cognitio perfecta alicujus re-

lationis accuratæ quæ est inter duo aut plura.

3. Quedam sunt in quibus queritur cognitio perfecta alicujus relationis ad accuratam accedentis, que est inter duo vel plura.

4. Quedam funt in quibus duntaxat queritur cognitio relationis

fatis vagæ & indeterminatæ.

Evidens est 1. ad solvendas questiones primi generis & ad perfecte cognoscendas omnes relationes accuratas magnitudinis & qualitatis quæ funt inter duo vel plura, illarum rerum habendas effe ideas distinctas, quibus perfecte represententur, & res illas esse inter se conferendas, omnibus modis possibilibus : Exempli gratia, posfunt solvi omnes questiones quæ ad id tendunt ut deprehendantur accuratæ relationes quæ sunt inter 2. & 8. ubi 2. & 8. accurate nota funt, possunt conferri simul omnibus modis necessariis, ad cognoscendas eorum relationes magnitudinis aut qualitatis. Innotescere potest numerum 8. quadruplô majorem esse numero 2. cos esse numeros pares, & 8. & 2. non esse numeros quadratos.

2. Clarum est, ad solvendas questiones secundi generis, & ad accuratè

Platea Parfienfis dila Place Royale.

curatè cognoscendam aliquam relationem magnitudinis aut qualitatis quæ sit inter duo vel plura, necesse esse sufficere distinctè cognoscere facies, vel respectus, secundum quos debent conservi ad deprehendendam relationem questram. Exempli gratià, ad solvendas aliquot ex questionibus quæ ad id tendunt ut deprehendantur aliquot relationes accuratæ inter 4 & 16, ut 4 & 16 esse numeros pares & numeros quadratos, sufficit accuratè cognoscere 4 & 16 bisariam absque fractione dividi posse, & utrumque esse productum numeri per se ipsum multiplicati, & inutile est examinare quenam sit vera ipsorum quantitas. Evidens enim est, ut agnoscantur accuratæ relationes qualitatis quæ sunt inter res, sufficere habere ideam maximè distinctam ipsarum qualitatis, missà ipsarum quantitate; non secus ac ut cognoscantur quantitatis relationes accuratæ sufficere accuratè cognoscere ipsarum quantitatem, neglectà ipsarum qualitate.

3. Clarum est, ad solvendas questiones tertii generis, & cognoscendam aliquam relationem ad accuratam satis accedentem, quæ sit
inter duo vel plura, sufficere si rerum illarum sacies aut latera propemodum cognoscantur, secundum quæ debent comparari, ad deprehendendam relationem veræ proximam quæ queritur, sive magnitudinis sit, sive qualitatis. Exempli gratia, possum evidenter scire.
Radicem numeri 8. esse majorem numero 2. quia possum propemodum
scire veram magnitudinem Radicis numeri 8. sed non possum cognoscere quanto precisè Radix 8. major sit quam 2. quia non possum

accurate cognoscere veram magnitudinem Radicis 8.

Denique evidens est, ad solvendas questiones quarti generis, & agnoscendas relationes vagas & indeterminatas sufficere res cognoscere quantum opus est ut illæ inter se conferantur ad detegendas relationes quesitas. Aded ut necesse semper non sit ad solvendas quaslibet questiones, habere ideas maxime distinctas terminorum quibus exprimuntur, hoc est perfecte cognoscere res quæ illis terminis fignificantur. Sed eò accuratius cognosci debent, quò relationes deprehendendæ sunt accuratiores & numero plures. Namque ut modò dictum est, in questionibus imperfectis, sufficit habere ideas imperfectas rerum quas consideramus, ut illæ questiones (juxta id quod continent) perfecte folvantur. Immò optime poslunt solvi questiones, quamvis non habeatur idea distincta terminorum quibus exprimuntur. Namque, ubi queritur an ignis possit liquefacere fal, obdurare lutum, & innumera alia similia, illæ questiones omninò intelliguntur, & possunt optime solvi, licet nulla habeatur idea distincta ignis, salis, luti &c. Quoniam qui has movent questiones, eas ideò tantum movent, ut sciant, an aliquo experimento sensibili constet, ignem hæc effecta edidisse: Quapropter juxta cognitiones à sensibus ortas, ipsis potest satisfieri, 000

CAPVT VIII.

'Applicatio caterarum regularum ad quastiones speciales.

Questiones sunt duplicis generis, aliæ simplices, aliæ compositæ; priorum solutio pendet à sola mentis attentione ad ideas claras terminorum quibus exprimuntur. Aliæ non possunt solvi nisi per collationem cum tertia aut pluribus aliis ideis: non possunt cognosci relationes incognitæ, quæ terminis questionis exprimuntur, comparando immediate ideas terminorum illorum; non possunt enim conjungi aut comparari. Habendæ sunt igitur una aut plures ideæ mediæ ad instituendas collationes necessarias, ut deprehendantur illæ relationes; & accurate attendendum est ut ideæ illæ mediæ sint claræ & distinctæ, prout relationes questiæ, sunt vel accuratiores vel numero plures.

Hec regula est consectarium quoddam primæ, nec minoris momenti. Namque, si necesse sit ad rerum quæ inter se comparantur relationes accurate cognoscendas, earum habere ideas claras & distinclas; eadem ratione necesse est accurate cognoscere ideas medias, secundum quas institui debent illæ comparationes; cum distincte cognoscenda sit relatio mensuræ ad unam quamque rem mensuratam, ut singularum rerum possint deprehendi relationes. Adsunt

exempla.

Ubi vasculum quoddam admodum leve, in quo sit lapis magneticus, libenter aquæ surpernatare sino, si Polo Septentrionali istius magnetis objiciatur idem Polus alius magnetis quem præ manibus habeo; illico prior magnes veluti vento quodam vehementi impulsus recedere cernitur. Et queritur causa istius effectus.

Ad reddendam rationem morûs istius magnetis, satis patet satis non esse cognoscere relationes quas habet cum alio; etsi enim omnes accurate cognoscerentur, tamen facilius non conciperetur quo modo hæc duo corpora possint sese mutuo pellere, cum tamen sese mutuo

non tangant.

Examinandum est igitur quænam distincte cognoscamus posse juxta ordinem naturæ aliquod corpus movere, quæstio enim est de causa naturali morus magnetis, quæ sanè est corpus. Itaque ad nullam consugiendum est qualitatem, formam aut entitatem, quam clarè non concipimus posse movere corpora, immò nec ad intelligentiam; certò enim non constat intelligentias esse causas ordinarias motuum naturalium corporum, immò certum non est an possint producere quempiam motum.

Evidens

Evidens est eam esse legem naturæ, ut corpora sese moveant dum sibi invicem occurrunt. In id igitur incumbendum est ut Magnetis motum explicemus ope alicujus corporis quod ipsi occurrat. Potest equidem seri ut quid aliud à corpore distinctum moveat magnetem; sed quia nullam habemus ideam distinctam illius alterius rei, illà uti non debemus ut modò aptò, ad deprehendendum & aliis explicandum id quod querimus. Ille enim esse chia rationem non reddit, qui illum explicat per causam quam nemo clarè assequitur. Igitur sollicitè querendum non est, an sit nec ne quedam alia causa naturalis motus corporum, diversa ab illorum mutuo occursu ; supponendum potius nullam aliam esse ejusmodi causam, & attentè considerandum quodnam corpus possit occurrere Magneti illumque movere.

Liquet primò illud corpus non esse Magnetem quem præ manibus habeo, quippe qui non attingat Magnetem motum. Quia verò hic non movetur nisi accedente illo quem manu teneo, nec per se movetur. Concludendum est, quamvis magnes quem teneo non moveat alium magnetem, hunc motum procedere debere ab aliquot corpusculis exeuntibus à meo Magnete, & ab eo etiam impulsis versus alium

magnetem.

Ut hec corpuscula deprehendantur, aperiendi non sunt oculi, nec ad Magnetem accedendum; sensus enim rationi fortè sucum facerent, & ad id fortè impellerent ut nihil reverà è magnete exire judicaretur, quia oculi nihil deprehenderent. Fortè etiam non recordaremur ventos etiam vehementissimos & multa alia corpora quæ stupendos

edunt effectus, oculis non cerni.

Strenuè igitur acquiescendum in conclusione modò deductà, & accuratè sunt inspicienda omnia essecta magnetis, ut possimus assequi, quomodo sine substantiæ suæ imminutione possit indesinenter ex se pellere hec corpuscula. Nam experimenta quæ sient, ostendent hæc corpuscula dum ex uno latere exeunt, eodem tempore per alterum regredi. Et hoc pacto omnes difficultates quæ adversus hanc solvendæ quæstionis rationem formari possunt explicabuntur. Sed observandum, ab hac explicandi ratione non esse desistendum propter quasdam difficultates ex solà, in qua versamur, multorum ignorantia natas.

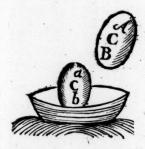
Si non lubeat examinare, eur Magnetes sese repellant, ubi ijdem poli ipsis invicem objiciuntur; sed potiùs eur ad se invicem accedant & sese mutuò conjungant, ubi polus Septentrionalis unius objicitur Polo Meridionali alterius, quæstio erit dissicilior, & unica ratio seu methodus non sufficiet ad illam solvendam. Non sufficit accurate cognoscere relationes quæ sunt inter polos amborum Magnetum, neque consugere ad rationem seu viam adhibitam in quæstione præcedenti, namque hec ratio videtur potiùs obstare essecuire quæritur causa. Non est etiam recurrendum ad ullam ex iis rebus quas

clare non cognoscimus causas esse naturales & ordinarias motuum corporeorum, nec declinanda est difficultas questionis per ideam vagam & indeterminatam qualitatis occulta in magnetibus qua sese mutuò attrahant; mens enim capere nequit unum corpus posse aliud attrahere.

Impenetrabilitate corporum admissa, facile est concipere motum posle communicari per impulsionem, & ex experientia liquido constat motum reverâ hoc pactô communicari : sed nulla ratio nullumve experimentum clare demonstrat motum attractionis : Namque in experimentis quæ aptissima videntur ad probandam hanc speciem motûs, ubi vera & certa deprehenditur causa esfectûs qui motum attractionis innuere videbatur, evidenter patet, id quod per attractionem heri credebatur, fieri revera per impulsionem. Itaque alia non quærenda est communicatio motus ab illa quæ fit per impulsionem; cum hæc ratio sit certa & indubitata; aliæ verò quæ excogitari possent, obscuritate ad minimum laborent. Immo verò licet demonstrari posset, in rebus merè corporeis alia esse principia morûs diversa à concursu corporum; hoc meritò rejici non posset. Immò ceteris quibuslibet preponi debet, cum sit omnium clarissimum & evidentissimum, ac adeò indubitatum videatur, ut afferere hic non dubitemus illud omni tempore ab omnibus gentibus fuisse admissum.

Ex experientia liquet, magnetem in aqua libere natantem, accedere ad alium magnetem quem quis præ manibus haberet si ipsi certum quoddam latus objiciatur: concludendum est igitur magnetem accedentem ab alio impelli. Quia verò Magnes quem quis tenere supponitur non pellit magnetem natantem, nec tamen Magnes natans accederet, nisi alter ipsi objiceretur: evidens est, ad minimum recurrendum esse ad duas rationes ut hæc quæstio explicetur: si illam per principium admissum communicationis motuum solvere ve-

limus.

Magnes e accedit ad Magnetem C. Ergo aër quo circundatur, illum pelli pellit, cum nullum aliud sit corpus à quo pelli possit, & hæc est prima prima ratio. Magnes c non accedit nisi presente magnete C. Ergò necesse est ut magnes C determinet aërem ad pellendum magnetem c; & hec est secunda ratio. Hasce duas rationes planè necessarias esse evidens est. Adeò ut difficultas nunc in eo consistat, ut hæ duæ rationes simul jungantur, quod bisariam seri potest, vel incipiendo ab aliqua re cognita in aëre quæ circumdet magnetem c, vel inci-

piendo ab aliqua re nota in magnete C.

Si notum sit partes aëris, ut ceterorum corporum suidorum in perpetua versari agitatione, dubium non erit quin indesinenter agantur in magnetem e quem ambiunt; & quia illum undique æqualiter seriunt, illum ab una parte non magis pellunt quam ab alia, quandiu ubique æqualis est aëris portio. Cum hec ita sint, sacile est judicare magnetem C impedire quominus tantum sit hujus aëris, de quo loquimur, versus a, quam versus b. Sed id sieri nequir quin dispergantur quedam alia corpora in spatio quod intercedit inter C & c: ergò debent exire corpuscula ex magnetibus ad occupandum illud spatium; itaque cum corpuscula illa pellant aërem qui est propè a, magnes c minus pellitur ab hac parte quam ab altera; & proinde accedere debet ad magnetem C, cum omne corpus debeat moveri versus partem unde minus pellitur.

Sed nisi magnes e in polo suo a multos haberet poros aptos recipienda corpuscula quæ exeunt è Polo B alterius magnetis, & minora quàm ut possint recipere partes aëris; evidens est hec corpuscula cùm sint magis agitata quàm aër, si quidem illum pellunt è spatio quod intercedit inter duos magnetes, esse impulsura magnetem c & illum à magnete C remotura. Cùm itaque magnes c accedat ad magnetem C aut ab illo recedat, ubi diversi ipsi objiciuntur Poli, necessariò concludendum est, Polos a & b magnetis e resertos esse esse poris diversis; alioqui corpuscula quæ exeunt è magnete C non transsent liberè & non pulso magnete e ad latus a, illúmque non repellerent ad latus b. Quod de uno magnete distum ost

de altero pariter intelligi debet.

Hoc modô, secundùm ideas claras & principía indubitata ratiocinandi, aliquid semper innotescere manisestum est. Hoc pacto enim patuit aërem qui circumdat magnetem c pelli è spatio quod intercipitur à corporibus quæ indesinenter exeunt ex illorum Polis; quæque ab una parte transitum liberum habent, ab altera verò clausum. Si autem vellemus aliquatenus saltem cognoscere quenam sir magnitudo & sigura pororum magnetis per quos hec corpuscula transeunt, alia essent facienda experimenta; Verum hec nos ab instituto nostro longius abducerent. Circa hasce questiones possunt consuli principia Philosophiæ Renati Des Cartes. Addam tantum, ut occurram objectioni quæ prima fronte nascitur, cur hec corpuscula aon possint regredi per coldem poros ex quibus exiere, addo, in-

000 3

quam, preter certam quandam figuram, cochlearum strias referentem, quæ in poris idonea supponi potest, ad hoc essectum producendum; inslexionem ramusculorum ex quibus constant illi pori, posse ab una parte seu uno sensu, cedere corpusculis quæ per illos transmeant, ab altera verò parte veluti surrigi ipsisque transstum precludere. Itaque non est quòd quis tantopere miretur discrimen quod est inter duos Polos Magnetis, illud enim discrimen multisariam potest explicari, ac in eo duntaxat versatur difficultas ut nempe inter diversas illas causas vera dignoscatur.

Si quis questionem modò examinatam solvere conatus suisset, incipiendo à corpusculis que è magnete exire supponuntur, idem comperisset, & deprehendisset etiam aërem constare ex innumeris partibus perpetuò agitatis, nisi enim res sic se haberet, magnes conunquam posset accedere ad magnetem C. His explicandis non im-

moror, quippe quæ difficilia non fint.

Sed alia est questio magis complexa quam precedentes, & in qua plurimæ regulæ sunt adhibendæ. Queritur quenam possit esse causa naturalis & mecanica motus membrorum nostrorum.

Idea causæ naturalis est clata & distincta, si codem modò intelligatur quo illam explicui in questione precedente. Sed terminus motûs membrorum nostrorum est æquivocus & confusus, multiplices enim sunt ejusmodi motus. Sunt voluntarii, naturales, & convulsivi. Varia etiam sunt membra in corpore humano. Itaque juxta primam regulam rogare debeo, cujusnam ex illis motibus hîc quæratur causa. Si verò quæstio maneat indeterminata ita ut illam pro arbitrio possim solvere, quæstionem ad hunc modum explico.

Horum motuum proprietates attentè considero. Quia verò prima fronte animadverto motus voluntarios ut plurimum celeriùs sieri quam convulsivos, hinc concludo illorum causam esse diversam. Itaque questionem per partes examinare possum & debeo; Longi

enim examinis esse mihi videtur.

Primò igitur motûs voluntarii considerationi insisto. Et quia multas habemus partes hisce motibus inservientes brachium solum eligo. Attendo igitur, brachium constare ex multis musculis quibus omnibus eadem propè est actio, ubi aliquod corpus è terrà attollitur, vel diversè movetur. Sed uni tantum ex his musculis insisto, supponens ceteros eodem fermè modo esse conformatos. Illius compositionem addisco ex aliquo libro Anatomico, vel potius visu sensibili ipsius sibrarum & tendinum, quæ ab aliquo perito Anatomista dissecari curo, quem de omnibus interrogo quæ ad questionem utilia mihi futura judico.

Omnibus igitur attentè confideratis dubitare nequeo quin principium motûs brachii mei pendeat à contractione musculorum ex quibus constat, Ac si, ne nimia complectar, supponere velim, juxta

vulgarem

vulgarem opinionem, hanc contractionem sieri ope spirituum animalium, qui implent ventrem illorum musculorum, & hoc pacto eorum extrema ad se invicem accedere, tota questio circa voluntarium motum, eò reducetur quomodò, scilicet, pauci spiritus qui in brachio continentur, possint subitò inslare illius musculos pro arbitrio voluntatis, & cum vi sufficienti ad tollendum è terra cen-

tumpondium.

Dum hec attente expenduntur, prima ratio quæ sese imaginationi offert ad solvendum questionem, est sermentatio aliqua prompta & violenta, similis sermentationi pulveris pyrii, aut liquorum quorundam plenorum salibus volatilibus, ubi admissentur liquoribus acidis & plenis sale fixo. Paululum pulveris pyrii ubi inflammatur, non modò centipondium verum etiam turrim, imò montem subruere potest. Terræ motus quibus urbes integræ subvertuntur & Provinciæ succutiuntur, oriuntur etiam ex spiritibus qui sub terra inflammantur, eodem propè modo ac pulvis pyrius. Itaque supponendo in brachio causam aliquam sermentationis & dilatationis spirituum; poterit hoc pacto explicari principium istius roboris quò

homines ad motus tam promptos & violentos sunt idonei.

Quia verò hisce explicandi rationibus quæ mentem non nisi per fensûs subeunt & quorum nullam claram & evidentem habemus cognitionem, diffidere debemus, hac adeò securè uti par non est; etenim non sufficit reddere rationem violentiæ & celeritatis motuum nostrorum per similitudinem. Hec ratio non modo confusa est, fed etiam imperfecta. Namque, explicandus est motus voluntarius, jam autem fermentatio non est voluntaria. Sanguis in febribus extrà modum fermentatur, nec potest cohiberi hec fermentatio. Spiritus inflammantur & agitantur in cerebro, nec illorum agitatio minuitur pro desideriis nostris. Ubi quis multifariam movet brachium, juxta hanc explicationem, innumeræ fieri deberent fermentationes magnæ & parvæ, promptæ & lentæ, quæ inciperent; &, quod juxta hanc suppositionem explicatu adhuc difficilius est, quæ desinerent pro istius hominis arbitrio. Hasce fermentationes oporteret totam suam non dissipare materiam, & hanc materiam ad inflammationem semper esse paratam. Ubi homo decem leucarum iter emensus est, quoties, rogo, musculi qui ad incedendum inserviunt, impleri & evacuari debuerunt? Certe res in infinitum procederet; & quot opus effet spiritibus si singulis quibusque gressibus, fermentatio illos dissiparet & extingueret ? Hæc igitur ratio est imperfecta ad explicandos motus corporis nostri, qui omnino pendent à voluntate nostra.

Hancce præsentem quæstionem in hoc Mecanicæ problemate consistere evidens est. Nempe; Machinis pneumaticis invenire rationem superandi hanc vel illam vim, ut vim contumpondis, per aliam vim quan-

tum libet parvam, ut per vim ponderis unius uncia; et efficere ut applicatio parvi istius ponderis ad producendum essettum suum pendeat à voluntate. Jam autem istud problema solutis facile est, & illius demonstratio est clara.

Potest solvi ope vasis cui duo sint orificia, cujus alterum altero sit majus paulò plus quàm 1600°s. & in quibus inserantur tubi duorum sollium æqualium; & applicetur vis 1600°s, duntaxat major alterà solli majori orificii, applicati, tunc enim vis 1600°s, minor superabit majorem, & illius problematis demonstratio clara est ex Mecanicis disciplinis, quoniam vires non sunt accurate in proportione reciproca ad orificia, & relatio parui ponderis, seu debilioris vis ad angustum orificium sit major quàm relatio magnæ vis ad magnum orificium.

Verùm ut istud problema solvatur per machinam quæ meliùs representet essetum musculorum, parumper sussandum est in sollem susorium, & deinde huic solli vento ad dimidiam partem instato applicandum est saxum ingentis molis, vel collocandus est sollis super mensa, assere tegendus & asseri ingens saxum imponendum; vel saciendum ut homo quispiam ponderosissimus huic asseri insideat ipsi permittendo aliquo sulcro uti ut sollis intumescentiæ possit resistere. Si quis enim de novo, ore duntaxat in sollem insusset, sublevabit lapidem quò comprimebatur, vel hominem qui ei insidebet. Dummodò canalis per quem ventus subit sollem habeat valvulam quæ vento exitum præcludat, ubi respirandum erit. Hujusce rei hæc est ratio; nempe oriscium sollis adeò exiguum est, vel adeò exiguum supponi debet, relatè ad totam ejusdem sollis capacitatem, qui resistit pondere saxi, ut hoc modo vis minima possit vincere maximam.

Si attendatur pariter, solum halitum, vel slatum, vel sufflationem posse violenter pellere glandem plumbeam, ope tubulorum, pneumaticorum Gallice Serbasanes, vel Sarbasanes, quia vis slatus non dissipatur, & indesinenter renovatur: Manifesto patebir, proportione necessaria inter oriscium & capacitatem follis semel supposita

maximas vires solo flatû facile vinci posse.

Si igitur concipiamus musculis integris vel singulis sibris ex quibus constant, esse, ut solli, capacitatem aptam ad recipiendos spiritus animales: poros per quos spiritus in iis infinuantur esse adhuc minores (proportione servata) collo vesicæ, aut foramine sollis: Spiritus cohiberi & pelli in nervos ferè tanquam slatus in (Serbacanes) cannas, seu tubulos pneumaticos supra dictos; & spiritus magis esse agitatos quam aër in pulmonibus, & impulsos majori impeta in musculos, quam aër in solles impellitur; Hinc patebit motum spirituum qui in musculos dissunduntur posse supra dictor vim gravissimorum ponderum quæ possint portari: Quòd si his graviora non possint

portari,

portari, desectus virium non tam est à parte spirituum, quam à parte sibrarum & pellicularum ex quibus constant musculi, que disrumperentur nimià conatûs violentià. Prætereà, si attendamus per leges unionis mentis cum corpore, motus horum spirituum, quoad illorum determinationem, pendère à voluntate hominum, facilè patebit motus brachiorum esse voluntarios.

Equidem brachium tanta velocitate movemus, ut prima fronte incredibile videatur effusionem spirituum in musculos ex quibus constat brachium, satis habere velocitatis ad producendum illum motum. Sed animadvertere debemus hosce spiritus esse perquam agitatos, ad id semper paratos ut è musculo in alium possint intrare, & paucos duntaxat sufficere ad illos musculos inflandos, quantum necesse est ut soli moveantur, vel ubi aliquid levissimum è terra tollere volumus. Ubi enim aliquid grave nobis est tollendum. id celeriter efficere non possumus. Ubi pondera sunt gravia, musculi funt valde inflandi & intendendi. Ut hoc modo inflentur, aliis adhuc opus est spiritibus preter eos qui sunt in musculis vicinis aut antagonistis vel oppositis. Ut igitur spiritus illi aliunde accersantur, & illorum sufficiens infundatur copia ad resistendum gravitati, tempore opus est. Unde fit ut ii qui sunt onerati non possint currere, & qui è terrà aliquid grave tollunt, id eadem velocitate non efficiant ac si festucam tollerent.

Iterum si attendamus eos quibus est temperamentum calidius, vel qui vinum paulò largiùs potarunt, cæteris esse promptiores: inter animalia, ea quibus spiritus sunt magis agitati, ut aves, velociùs movêri, quàm ea quibus sanguis est frigidus, ut ranæ; ac etiam quedam esse ut Camelæon, testudo, & nonnulla insecta, quorum spiritus adeò lenti sunt, ut ipsorum musculi citiùs non impleantur, quàm folliculus in quem insussilaretur. Si hec omnia, inquam, sedulò animadvertantur, forsan explicatio nostra digna videbitur quæ admittatur.

Sed quamvis huic parti questionis propositæ, quæ versatur circa motûs voluntarios satisfecisse nobis videamur, asserendum tamen non est illam plenè suisse solutam, & nihil amplius esse in corpore nostro quod ad hos motus producendos conferatur. Etenim verismile est in musculis nostris esse innumera organa quæ hos motus reddunt faciliores, queque æternum latebunt eos etiam qui in Operibus Dei explicandis selicius conjiciunt.

Secunda pars questionis que examinanda venit, versatur circa motus naturales, vel illos motus in quibus nihil est extraordinarii; ut esse solet in motibus convulsivis: sed qui plane necessarii sun ad machine conservationem, quique ideo à voluntate nostra non dependent.

Primo igitur quam attentiffine possum considero quinam sine

ejuscemodi motus, & an smt inter se penitus similes : Quia verò primo intuitu agnosco penè omnes à se invicem differre, ne æquo majorem rerum numerum amplectar, soli cordis motui immoror. Hec pars est omnium maxime nota, & ipsius motus omnium maxime sensibiles. Ipsius igitur structuram examino, & duo imprimis observo. Primò, cor ut ceteros musculos ex fibris constare. Secundo in co elle duas cavitates non exiguas. Judico igitur ipfius motum heri posse spirituum animalium ope, quandoquidem sit musculus & languinem in eo fermentari & dilatari, cum in eo fint cavitates. Primum judicium iis quæ modò dixi fretum est, & secundum ex eo petitur quod cor multo calidius sit ceteris corporis partibus; quod calorem cum fanguine omnibus membris communicer; quòd duæ illæ cavitates non potuerint formari & conservari nisi dilatatione sanguinis, ac proinde eidem causæ inserviant quæ illas produxit. Pollum igitur sufficientem reddere rationem motus cordis, per spiritus qui illud agitant & per sanguinem qui illud dilatat dum fermentatur : Quamvis enim causa quam affero istius motus forsan non sit vera illius causa, certum tamen mihi videtur illam sufficere ad producendum illum motum.

Équidem principium fermentationis aut dilatationis liquorum forsan non satis innotescet iis omnibus qui hac legent, ut existimem me penitus explicuisse essectium, ostendendo duntaxat in genere ipsius causam esse fermentationem: sed omnes quastiones speciales non debent solvi ascendendo ad primas causas. Possumus equidem ad eas ascendere, & hoc pasto verum systema patesacere, ex quo omnia essecta specialia dependent, dummodo solis immoremur ideis claris: sed hac Philosophandi rátio nec accuratissima nec

brevissima est.

Ut rem clariùs explanem, sciendum est quæstiones esse duplicis generis. In prioribus, detegendæ veniunt natura & proprietates alicujus rei: In aliis, quæritur an hæc vel illa res habeat hanc proprietatem necne, aut si notum sit illam hanc habere proprietatem,

quæritur duntaxat quænam fit illius proprietatis causa.

Ut quæstiones primi generis solvantur, res ab ortû sunt examinandæ, & concipiendum est illas semper gigni per vias simplicissimas & maximè naturales. Ut aliæ quæstiones solvantur, diverso procedendum est modò; solvendæ sunt per suppositiones, & examinandum an hæ suppositiones ad aliquod absurdum, vel ad aliquam

veritatem clare cognitam ducant.

Exempli gratia quæritur quænam fint proprietates cycloidis vel alicujus ex fettionibus conicis. Confiderandæ funt illæ lineæ in ipfarum generatione, & formandæ juxtà vias fimplicissimas & omnium minimè intricatas; Hæc est enim optima & brevissima ratio detegendi illarum naturam & proprietates. Nullo negotio patet, subtensam cycloidis

cycloïdis esse æqualem circulo cujus ope dusta suit; Sed si hac vià sacilè non detegantur multæ ex illius proprietatibus, id orietur ex eò quòd linea circularis quæ ad illam formandam inservit, satis cognita non sit. Ad lineas verò merè Mathematicas, & quarum relationes faciliùs cognosci possunt, quales sunt sectiones conicæ, quod spectat, ut illarum quamplurimæ detegantur proprietates, susficit illas lineas considerare in ipsarum generatione. Duntaxat attendendum est, cùm lineæ illæ possint generari ex motibus diversimodè ordinatis, quamlibet generationem non esse æquè idoneam ad erudiendam mentem; simplicissimas esse omnium optimas, & tamen contingere, ut quædam rationes, seu modi speciales aliis sint aptiores ad demonstrandas quassam proprietates speciales.

Sed si non querantur in genere proprietates alicujus rei, sed duntaxat an res aliqua hanc vel illam habeat proprietatem. Tum suppomendum est rem illam reverà hanc habere proprietatem, & attentè examinandum quid ex hac suppositione sequi debeat, an ad manifestum ducat absurdum, vel ad veritatem indubitatam, qua ad veritatem quæ disquiritur inveniendam, via sternatur. Atque hac ratione utuntur Geometræ ad solvenda sua problemata. Quod querunt suppositionibus resultant attentè considerant. Hasce omnes relationes quæ includunt conditiones problematis per aquationes representant, & posteà hasce aquationes juxta regulas, quas circa id habent, reducunt; ita ut quod ignotum est, uni aut pluri-

bus rebus plane cognitis æquale reperiatur.

Si igitur queratur in genere natura ignis & diversarum fermentationum, que sunt cause maxime universales effectorum naturalium. Dico viam brevissimam & notissimam esse id examinare in principio suo. Consideranda est formatio corporum maxime agitatorum, & quorum motus diffunditur in ea quæ fermentantur. Per ideas claras & vias fimplicissimas examinandum est, quid motus possit producere in materia, & quia ignis & variæ fermentationes funt res maxime generales, queque proinde à paucis pendent causis; Opus non erit longo examine ad confiderandum quid materia efficere possit, ubi motu agitatur, ut natura fermentationis in ipsius principio cognoscatur. Et eodem tempore multa alia deprehendentur omnino necessaria ad cognitionem Physices. Cum è contrà si in hac questione quis vellet per suppositiones ratiocinari, ad ascendendum hoc pacto ad primas causas, & ad Jeges naturæ secundum quas omnia formantur, multas faceret falsas suppositiones & protsus inutiles.

Posset equidem agnosci causam fermentationis esse motum materiæ quæ agitari incipit; satis enim notum est ignem & varias sermentationes corporum consistere in ipsorum agitatione, & legibus naturæ corpora motum suum immediate non recipere nisse ex concursu aliorum magis agitatorum. Hoc pacto, materiam esse imperceptibilem, cujus motus, sermentationis ope, visibilibus corporibus communicatur, detegi posset. Verum suppositionum ope nequaquam posset deprehendi quomodò id siat: quod longe facilius est ubi elementorum aut corporum ejusdem naturæ formatio examinatur; ut patet ex systemate R. DesCartes.

Tertia pars questionis, quæ versatur circa motus convulsivos, solutu non erit admodum difficilis, dummodo supponantur esse in corpore spiritus animales alicujus sermentationis capaces. & humores satis subtiles ut sese insinuent in poros nervorum, per quos spiritus disfunduntur in musculos; dummodo etiam determinare non aggrediamur quenam sit vera dispositio partium invisibilium, quæ

conferent ad hos motus convultivos producendos.

Ubi musculus separatus suit à reliquo corpore, & ipsius extrema manû tenentur, manisestum est illum ad id niti ut contrahatur, ubi in ventre pungitur. Verisimile est id pendere ex constructione partium imperceptarum ex quibus constat, quæ veluti totidem occulta elaterica organa motû punctionis ad certos motus determinantur. Verum quis posset considere se invenisse veram dispositionem partium quæ producendo illi motui inserviunt, & quis illius rei posset demonstrationem tradere indubitatam? Certè id impossibile videtur, quamvis, forsan, iterum atque iterum scrutando, posset excogitari constructio musculorum aptorum ad omnes quos videmus producendos motus. Sed quia nulla est legitima ratio dubitandi, quin sint spiritus capaces sermentationis ex admissione alicujus materiæ subtilis, quin etiam humores acres & pungentes possint sese infinuare in nervos, id potest supponi.

Igitur ad solvendam questionem propositam, primò examinandum est quotuplices sint motus convulsivi: quia verò illorum numerus videtur indefinitus, insistendum est precipuis, quorum causa videntur esse diversa. Consideranda sunt partes in quibus excitantur illi motus, morbi qui illos precedunt & sequuntur: an cum dolore, an verò sine dolore siant, & pracipue quaenam sit illorum velocitas & violentia: Quidam enim cum celeritate & violentia, quidam verò sine celeritate & violentia siunt. Quidam desinunt & sapiùs recurrunt; quidam partes corporis reddunt rigidas & sine motu per aliquod tempus; quidam verò illarum usum omninò prohi-

bent ac illas penitus distorquent.

His omnibus animadversis, facili negotio in genere explicari potest, quomodò isti motus convulsivi sieri possint, si attendatur ad ea quæ modò dista sunt de motibus naturalibus & voluntariis. Si enim concipiamus commisceri spiritibus, qui in musculo continentur, aliquam materiam aptam ad illos fermentandos, musculus ille inslabitur, & in hac parte motum convulsivum producet.

Si huic motui facilè resistitur, hinc patebit nervos nullo humore esse obstructos, cum iidem spiritus qui musculum subiverant ex eo possint emitti & ad id determinari ut instent musculum antagonistam, vel oppositum. Si verò id sieri nequeat, hinc concludendum erit humores pungentes & subtiles ad illum motum aliquid saltem conferre. Immò quandoque sieri potest ut humores illi sint sola causa horumce motuum convulsivorum: Possunt enim determinare cursum spirituum versus quosdam musculos, vias aperiendo per quas intra illos feruntur, alias verò claudendo, preterquam quòd penetrando illorum poros, illorum tendines & sibras contrahere possint.

Ubi pondus gravissimum pendet de sune non parum elevatur si tantum sunem madeseceris; quia partes aquæ sese veluti totidem cuneoli inter sila ex quibus sunis constat, sunem dilatando, ipsum contrahunt. Pariter humores subtiles & pungentes sese insinuando in poros nervorum, illos contrahunt, partes quæ illis alligantur trahunt, & in corpore excitant motus convulsivos, admodum lentos, violentes, & doloriscos, & partem per aliquod tempus maxime

distortam sæpè relinquunt.

Ad motus convulsivos, qui celeriter siunt, quod spectat, illi à spiritibus producuntur, sed necesse non est hosce spiritus aliquam recipere sermentationem; sufficit duntaxat ut illorum ductus magis ab

una quam ab altera parte, pateant.

Ubi omnes corporis partes sunt in situ suo naturali, spiritus animales in eas æqualiter & celeriter, relatè ad machinæ commodum, disfunduntur, ac voluntatis mandata sideliter exequuntur. Sed ubi humores dispositionem cerebri turbant, & nervorum orificia immutant
aut movent, vel penetrando musculos elaterica illorum pellunt organa; spiritus in corporis partes modo prorsus inustato disfunduntur, & motus insolitos inconsulta voluntate producunt.

Possunt tamen cohiberi illi motus, si strenue & seriò iis resistatur, immò possunt paulatim imminui vestigia quæ ad illos producendos inserviunt, ubi habitus penitus est contractus. Qui sibi cavent, ab invenustis oris compositionibus, aut à situ corporis indecoro facile abstinent, licèt corpus ad id sit dispositum: immò hæc quamvis habitu corroborata egrè quidem superant, sed superant tamen. Illi enim habitus in principiis suis sunt semper impugnandi & antequam cursus spirituum inierit viam clausu difficiliorem.

Causa horum motuum nonnunquam est in musculo qui agitatur: quia nempe ab aliquo humore pungitur, vel in eo spiritus quidam fermentantur. Sed causa illa in cerebro assignanda est, præcipuè ubi convulsiones non modò unam aut duas corporis partes speciatim sed omnes in genere agitant, ut & in mustis morbis qui naturalem sanguinis & spirituum constitutionem immutant,

Ppp 3

Equidem, cum nervus quandoque diversos habeat ramos, qui diffunduntur in partes corporis satis ab invicem remotas, ut in vultum & in viscera; sepè contingit ut convulsio, suam habens caufam in parte aliqua in quam quidam ex illis ramis se inserit, possit communicari partibus quibus alii rami respondent, nec tamen cere-

brum illius convulfionis caufa, & spiritus corrupti fint.

Sed ubi motus convultivi communes funt penè omnibus corporis partibus, necesse est dicere, aut spiritus fermentari modo inusitato, aut ordinem & dispositionem partium cerebri esse turbata, vel utrumque evenire: huic quæftioni diuriùs non insisto, namque adeò complexa evadit & à tot rebus pendet, ubi speciatim examinatur, ut facile non possit inservire ad claram explicationem legum supra traditarum.

Nulla scientia aptiora suppeditat exempla ad demonstrandam harumce legum utilitatem, quam Geometria, & precipue Algebra, namque illæ duæ scientiæ harum legum perpetuum admittunt usum. Geometria necessitatem que incumbit semper incipiendi à rebus simplicissimis, quæque minores includunt relationes clare ostendit. Hasce relationes per mensuras clare cognitas semper examinat, Quicquid inutile est ad illas retegendas, eliminat. Quæstiones compositas in partes dividit, partes illas in ordinem digestas ordine etiam expendit. Denique unicus defectus, qui, ut jam dictum est, in hac scientia potest deprehendi, in ed consistit quod nullam habeat rationem satis aptam ad contrahendas ideas & relationes que cognitæ fuerunt. Itaque quamvis imaginationem intra justos cohibeat limites & menti rectitudinem afferat, illius capacitatem parum auget, nec ipsam reddit idoneam ad detegendas veritates admodum complexas.

Sed Algebra, cum rationes tradat ideas & earum relationes modô omnium brevissimô contrahendi, mentis capacitatem admodum auget. Nihil potest concipi adeò complexum in relationibus magnitudinum, quod mens tandem non possit retegere illis, quos suppeditat,

modis, ubi quis novit quomodò ipsis utendum sit.

Quinta regula & aliæ, in quibus agitur de modo contrahendi ideas hanc solam spectant scientiam; nulla enim est in aliis scientiis illarum contrahendarum commoda ratio: Itaque iis explicandis non immorabor. Qui ad scientias Mathematicas proclives sunt, & menti totam vim totamq; capacitatem quam potest suscipere conciliare volunt, arque hoc pacto eò devenire ut possint innumeras novas veritates ipsimet retegere, postquam Algebræ serio incubuerint, agnoscent hanc scientiam inquirendæ veritati ideò duntaxat esse tantoperè utilem, quia leges à nobis prescriptas observat. Sed hic per Algebram intelligo præsertim Algebram illam qua Cartesius & nonnulli alii usi fuere.

Antequam huic Operi finem imponam, afferam exemplum eui paulò prolixiùs immorabor, ut meliùs cognoscatur utilitas ex toto hoc Libro ducenda. In hac questione represento processum mentis, quæ ad quæstionis non levis examen se accingens, sese à prejudiciis expedire conatur. Immò prima fronte illam induco ut in errorem aliquem lapsam, ut hoc pacto alibi à me dicta in memoriam revocentur; sed postquam, attentione tandem assequuta est veritatem quam querebat, illam introduco positive loquentem, ut loqueretur homo qui questionem à se examinatam solvisse existimaret.

CAPVT IX.

Vltimum exemplum ut istius operis utilitas patesiat. In hoc exemplo causa unionis partium corporum interse invicem, & leges communicationis motuum examinantur.

Orpora simul triplici modo unita sunt per continuitatem, per contiguitatem, & tertiò quodam modò, qui caret nomine speciali, quia rarenter usu venit, quémque termino generali unionis indicabu.

Per continuitatem, seu per causam continuitatis intelligo illud quo partes unius corporis ita inter se cohærent, ut sine molimine separari nequeant, & unicum totum simul conficere existimentur. Et illud est nescio quid aliquatenus ignotum, quod quero.

Per consignitatem illud nescio quid intelligo, ex quo judico duo corpora sese immediate tangere, ita ut inter illa nihil sit; que tamen arcte unita non censeo, cum illa facile separare possum.

Per ultimum illum terminum, unio, iterum intelligo nescio quid, quod efficit ut duo vitra aut duo marmora, quorum superficies me tua confricatione attritæ & expolitæ fuerunt, ita inter se cohærescunt ut quamvis tabulas illas marmoreas facilè separaveris, si ita moveas, ut contiguæ ac lubricæ earum superficies parallelo motu decurrant, id tamen difficilè prestabis si eas aliter divellere coneris.

Jam autem hic non est continuitas, cùm duo illa vitra, seu duo illa marmora hoc modo conjuncta, non concipiantur quasi unicum totum constituerent, quoniam uno quodam siru facillime possunt separari: non est etiam simpliciter contiguitas, quamvis ad contiguitatem quam proxime accedat; quia hæ duæ partes vitri aut marmoris satis arcte immo longe magis uniuntur quam partes corporum mollium & liquidorum, ut partes butyri & aquæ.

His terminis ita explicatis, jam querenda est causa quæ unit cor-

pora, & disquirenda sunt discrimina que deprehenduntur inter continuitatem, contiguiratem & unionem corporum sensú jam determinato intellectum. Primò, queram causam continuitatis: vel in quo consistat illud nescio quid quod efficit ut partes corporum inter se ita cohereant, ut sine molimine separari nequeant, utque unicum totum constituere existimentur. Hac causa semel comperta, spero re-

liqua facili negotio retegenda fore.

Iam necesse mihi videtur, ut illud nescio quid, quo partes etiam minimæ hujusce ferri quod præ manibus habeo inter se colligantur; fit aliquid robustissimum, cum non fine ingenti nisu, illius particulam frangere possim. Verum ego forsan fallor; nonne sieri potest, ut illa difficultas, quam, si minimam ferri particulam frangere velim, patior, ex debilitate mea non verò ex ferri resistentia oriatur? Etenim memini me olim majorem adhibuisse vim qu'am nunc adhibeo, ad rumpendam æqualem ferri portionem; ac si morbus invaderet membra mea, forsan ad illud frangendum pedibus manibusque frustra eniterer. Hinc igitur patet mihi absolute judicandum non esse de firmitate unionis partium ferri inter se ex conatibus meis ad illas sejungendas. Judicare duntaxat debeo illa inter se invicem maxime colligari, relate ad virium mearum tenuitatem; vel illas arctius inter se coherere quam partes carnis meæ; cum ex sensationibus doloris quem ex conatibus meis contraho, judicem, partes corporis mei potius elle sejungendas, quam partes ferri.

Quemadmodùm igitur nec sum robustus nec debilis absolute, agnosco pariter ferrum aut alia corpora non esse dura aut slexilia absolute, sed duntaxat relate ad causam quæ agit in ea; & conatibus meis me non posse uti ut norma secundum quam metiar magnitudinem roboris adhibendi ad vincendam resistentiam & duritiem ferri. Namque normæ debent esse immutabiles, jam autem esseta illa, pro temporibus, pro spirituum animalium copia, & pro carnium duritie mutantur, cum eadem esse iissem conatibus sem-

per producere non possim.

Hac animadversione mens mea prejudicio qua præpediebatur libera facta suit, nempe ad uniendas corporum partes, imaginabar fortia vincula quæ forsan non existunt; ac spero hanc observationem mihi in posterum utilem suturam esse; etenim ad id vehementer propendeo, ut de omnibus relate ad me judicem, & sensuum meorum impressiones sequar, ab illo igitur vitio accuratius nunc

mihi cavebo. Sed pergamus.

Postquam aliquandiù cogitavi, & arctæ istius unionis causam sedulò & in cassum tamen quesivi, negligentià mea & naturæ meæ propensione ad id feror ut cum pluribus aliis, existimem formam corporum, vel amicitiam & inclinationem qua sese mutuò complectuntur, conservare mutuam unionem inter ipsorum partes, &

ad alia similia formanda judicia. Quid enim commodius est quam sese quandoque errori permittere, & sic parvis sumpribus eruditio-

nem affequi?

Verum, cum nihil credere decreverim, quod prius clare non cognoscam, verernum illum excutiam, nec me falsis splendoribus perstringi sinam. Mittamus igitur hasce formas & inclinationes, quarum nullas distinctas & speciales sed duntaxat consusas habemus ideas quæ duntaxat relate ad naturam nostram à nobis formari mihi videntur, & quarum existentiam permulti homines ac forsan

nationes integræ diffitentur.

Causam arctæ hujusce unionis partium ex quibus constant corpora dura videre mihi videor, nihil in iis admisso præter id quod
in iis actû existere apud omnes constat, aut id quod saltem in iis
existere posse ab omnibus distinctè concipitur. Omnes enim distinctè
concipiunt omnia corpora ex particulis constare, aut saltem constare posse. Itaque inter illas partes sieri potest ut sint quedam uncinatæ & ramos instar exiguorum vinculorum idoneorum ad sirmè
detinendas alias partes, vel ita sese ramis intricabunt ut nonnissi
disficulter possint sejungi.

Ad id credendum eò faciliùs adducor quòd experiar partes visibiles corporum crassorum sese hoc pacto mutuò detinere & jungere. Verùm præjudicatis opinionibus meis & sensuum impressionibus nimium dissidere nequeo. Rem igitur penitùs inspiciam, & inquiram etiam causam cur minimæ & ultimæ partes solidæ corporum, uno verbo cur ipsæ partes uniuscujusque horum vinculorum inter se cohereant: Namque uniri non possunt, aliis vinculis minoribus, cùm illas supponam solidas. Vel si dicam illas hoc pacto uniri à me iterùm meritò queretur quid unire poterit alias illas partes,& sic in insinitum.

Adeò ut hic versatur totus rei cardo, quò pactò, scilicet, partes horum exiguorum vinculorum, vel illarum partium ramosarum, possint inter se adeò arctè uniri, a, Exempli gratià, cum B quas suppono partes li. Vel quod idem est, cùm corpora eò duriora sint quò sunt solidiora & pauciores habent poros, queritur nunc, quomodò partes columnæ compositæ ex materia quæ nullum habet porum, fortiter inter se jungi, & corpus durissimum componere. Non est enim quòd quis dicat partes hujus columnæ inter se colligari exiguorum vinculorum ope, cùm enim sint sine poris nullam habent figuram specialem.

Parùm ab est quin adhue dicam hanc columnam esse duram natura sua, vel parva vincula ex quibus constant corpora dura, esse atomos, quarum partes dividi nequeunt, cum sint partes essentiales & ultimæ corporum, & essentialiter uncinata aut ramosa, aut figura

intricata predita esse illa vincula.

Sed questionem hoc pacto non explicari ingenue fateor. Certè cum præjudicatis opinionibus & sensuum illusionibus valedicere statuerim, confugere ad formam abstractam, & Logicæ phantasma amplecti absurdum esset. Absurdum, inquam, esset concipere ut aliquid reale & distinctum, ideam vagam naturæ, aut essentiæ, quæ nihil aliud exprimit quam quod jam notum est; & sic accipere formam abstractam & universalem, tanquam causam Physicam essectus maxime realis. Duo enim sunt à quibus nunquam non cavere debeo. Primum est sensuum meorum impressio, alterum facilis propensio qua feror ad accipiendas naturas abstractas generales Logicæ pro ideis realibus & specialibus, & memini me hisce erroris principiis suisse september.

Etenim, ut ad difficultatem redeam, concipere nequeo, quomodò exigua hæc vincula essent indivisibilia essentia & natura sua, ac proinde quomodò essent inslexilia, cum è contra illa necessario per essentiam & naturam divisibilia concipiam. Namque pars A est certè substantia æquè ac B: & per consequens A potest existere sine B, cum substantiæ possint subsistere seorsim aliæ sine aliis, alioqui non

essent substantiæ.

A non esse substantiam dicere nemo potest; manisestum enim est A non esse duntaxat modum, & omne ens esse vel substantiam vel modum substantiæ. Itaque cum A non sit modus, est substantia, ergò potest existere sine B, & potiori jure pars A potest existere seorsim à B. Ita ut illud vinculum sit divisibile in A & in B.

Pretereà si illud vinculum esset indivisibile, vel uncinatum naturà & essentia sua, hinc nasceretur essectum experientiæ contrarium; nullum enim corpus posset frangi. Supponamus ut antea ferrum constare ex multis vinculis quæ sese mutuò irretiunt.

A, a & B, b esse duo ex his vinculis. Dico quòd illa vincula non possent sejungi, nec proinde ferrum frangi. Ut enim frangeretur, essent slectenda vincula ex quibus constat, quæ tamen inste-

xilia effentia & natura sua supponuntur.

Si verò inflexilia non supponantur, sed duntaxat indivisibilia natura sua, hec suppositio ad solvendam questionem nihil facit. Tunc enim queretur, cur hec exigua vincula non cedat impetui qui seri solet ad slectendum vectem ferreum. Si tamen non supponantur inflexilia, non debent pariter supponi indivisibilia. Nam si partes horum vinculorum inter se invicem possint mutare situm possent etiam separari: quippe nulla ratio est cur pars quæ ab alia potest parumper recedere, omninò recedere non possit, sive igitur vincula illa inflexilia supponantur, sive indivisibilia, questio neutrò modò solvetur: si enim duntaxat indivisibilia supponantur, nullò negotiò potest rumpi ferrum; si verò supponantur inflexilia, frangi non potest.

terit, quia parva vincula ex quibus constat ferrum utpote inter se invicem intricata, non poterunt sejungi. Jam igitur questionem principiis claris & indubitatis folvere, & rationem cur exigui hujusce vinculi duæ partes A, B inter se invicem tam arcte cohæreant invenire conemur.

Meditationis meæ materiam in partes dividendi necessitatem mihi imponi video, ut illam accuratius & commodius examinem, cum ad illam primô & simplici intuitû solvendam frustra desudaverim. Nec inutilis fuisset labor meus si initio rem adorsus fuissem, ut jam fum adorsurus. Cum enim veritates quas disquirimus sunt abditæ. fatius semper est illas per partes examinare, nec falsa prosperi suc-

cessûs spe deludi.

Quæro causam arctæ unionis, quæ exstat inter particulas ex quibus constat exiguum vinculum A, vel B. Jam autem tria duntaxat distincte concipio esse posse causam essecti circa quod jam occupor; nempe partes ipsas istius exigui vinculi, vel voluntatem Authoris naturæ, vel denique corpora invisibilia quæ circumdant hec parva vincula. Possem inter illas causas referre, formam corporum, qualitates duritiei, aut aliquam qualitatem occultam, sympathiam inter partes homogeneas, &c. Quia verò egregias illas entitates distincte non concipio, æquum non est iis me ratiocinia mea suffulcire. Itaque si causam circa quam querendam detineor non nanciscor in rebus quarum distinctas habeo ideas, non est animus oleum & operam perdendi in contemplandis istis ideis vagis & generalibus Logicæ, ac de iis quæ non intelligo loqui definam. Sed primum illud examinemus, quid sit illud quod efficere potest, ut partes exigui istius vinculi inter se cohæreant, quæ nempe sint particulæ ex quibus constat.

Quum attendo duntaxat ad partes ex quibus corpora dura maximè composita sunt, ad id facile adducor ut credam nullum posse excogitari glutinum, quod particulas hujus vinculi firmius conjungat inter fo, quam ipsamet & ipsarum quies. Quid enim effe poffet glutinum iftud ? Non Principia Substancia, quia cum particule ista sint substantia, nulla ratio est cur per Ren. Desaliam sulft intiam potius quain per seipsas jungerentur, non etiam est modus ss. secunda ullus diversus à quiete; nullus enim magis adversari potest mothi per quem partis. ista particula separentur, quam ipsarum quies. Atque prater substantias & earum modos nullum alind rerum genus cognoscimus.

Verum equidem est partes corporum durorum persistere unitas, quandiu juxta se quiescunt; & illas, ubi semel quieverunt, quantum fieri potest per se in quiere perseverare. At illud non est quod quæro. Quæro unde fiat ut partes corporum durorum ea præditæ fint vi, ut possint inquiete juxta se invicem permanere & impetui

aliorum corporum reliftant.

. Possem equidem respondere unum quodque corpus ea præditum R. Des Car-

tes art. 43. effe vi, qua possit permanere in eodem statû in quo est, & hanc vim ejusd. part. este æqualem ad motum & ad quietem: sed partes corporum durorum in quiete juxta se perseverant, & ægrè separantur & agitantur, quia non satis motûs adhibetur ad vincendam illarum quietem. Id quidem verisimile est, sed certitudinem quæro, si inveniri possit, non verisimilitudinem. Quô pactô autem certò & evidenter scire potero, unicuique corpori vim esse permanendi in statû in quo est, & vim illam esse æqualem ad motum & ad quietem; cùm potiùs materia indisserens ad motum & ad quietem & omni vi destituta esse videatur. Veniamus igitur ad voluntatem Creatoris, ut secit Cartesius, quæ forsan est vis quam corpora in se habere videntur. Illud est quod secundò diximus posse conservare partes exigui istius vinculi adeò arctè inter se conjunctas.

Profectò, fieri potest ut Deus velit unumquodque corpus permanere in statù in quo est, & ipsius voluntatem esse vim quæ singulorum corporum partes inter se jungit; quemadmodum etiam novi ipsius voluntatem esse vim moventem corporum. Cùm enim materia non possit per se moveri, judicare, ni fallor, par est mentem aliquam, immò Authorem ipsium naturæ illi motum indere, illamque in motù conservare, illam conservando successivè in pluribus locis simplici voluntate sua, cùm ens infinitè potens non utatur instrumentis ad agendum, & esseca ipsius voluntatem necessario

sequantur.

R. DesCarpermanere in eodem statû in quo est, sive sit in motû; ita ut hec
permanere in eodem statû in quo est, sive sit in motû; ita ut hec
perm. Art.

agendum vel sibi invicem resistendum, preter diversam illorum magnitudinem & velocitatem.

Attamen nullum est mihi certum argumentum Deum velle voluntate positiva ut corpora maneant in quiete. Et sufficere mihi videtur Deum velle ut materiam existere, ut non modò existat, verùm

etiam ut existat inquiete.

Res secus se habet de motû, quia idea materiæ motæ duas potentias ad quas resertur, nempè potentiam quæ creavit materiam, & pretereà potentiam quæ illam agitavit, necessario includit: sed idea materiæ quiescentis nihil includit preter ideam potentiæ quæ illam creavit; nec opus est ulla alia potentia ad illam inquiete constituen-

dam,

dam, sic equidem res concipio. Jam autem juxta ideas meas judicare teneor; & secendum ideas meas quies nihil aliud est preter privationem motus. Sufficit enim Deum desinere velle corpus moveri.

ut non ampliùs moveatur & actu quiescat.

Verum memini me audivisse à plurimis viris eruditis, motum æquè sibi videri privationem quietis, ac quies videri posset privatio motus. Immò quis inter eos afferebat, rationibus, quas equidem fatis assequi non poteram, probabilius esse motum esse privationem, quam quietem; Nunc distincte non recordor rationem quas afferebant; sed tamen id me monet ideas meas posse esse falsas. Etenim, quamvis plerique homines quicquid libet circa res parvi momenti dicere soleant existimo tamen illos de quibus loquor tum delectatos fuisse dicendo ea quæ concipiebant. Ideas igitur meas iterum accu-

rato examini subjiciam.

Extra omnem dubitationis aleam positum esse mihi videtur, & Hic nihil illi etiam viri id admittebant, scilicet voluntatem Dei movere cor-prater pora vis.igitur quam habet, hic globus quem moveri nunc video, est Deum, me, voluntas Dei quæ illum movet. Quid jam Deo faciendum est ut il- " gubum lius motum sistat ? An oportet ipsum velle voluntate positiva ut imaginer quiescat, an verò sufficit ipsum desinere velle, ut ille globus movea- existere. tur. Si modò Deus definat velle ut ille globus agitetur, evidens eft cessationem istius voluntatis Dei, esfecturam cessationem motus globi & per consequens quietem. Nam voluntate Dei, quæ erat vis movens globum cessante; hæc vis non amplius existet, ac proinde globus non amplius movebitur. Itaque cessatio virtutis moventis efficit quietem; Quies igitur nullam habet vim quâ producatur. Et in Deo admitteretur voluntas politiva line causa & necessitate, si corporibus vis aliqua ad persistendum in quiete tribueretur.

Sed evertamus, si fieri possit, illud argumentum. Globum quem in motu supponebamus, jam supponamus in quiete. Ad eum agitandum, quid Deo faciendum elt? Sufficit ne iplum desinere velle ut globus quiescat? Si hoc ita sit, ego nihil promovi, namque hoc pacto motus equè erit privatio quietis, ac quies est privatio motus. Suppono igitur Deum desinere velle ut globus quiescat. Sed hoc supposito, non video illum moveri; si quis verò illum moveri videat, rogo ut mihi dicat secundum quem motus gradum moveatut certi illum moveri impossibile est, quin aliquem habeat motus gradam, & ex eô quod concipitur Deus cessare velle ut quiescat, concipi nequit, illum aliquo motûs gradû moveri: quia de motû res secus se habet ac de quiete. Multiplices in infinitum funt diversi motus : Possunt recipere magis & minus, fed cum quietes nihil fint, non possunt inter se differre. Idem globus qui duplô majori celeritate uno tempore quam alio procedit, duplô majori etiam vi aut motû hoc tempore quam alio preditus est. Sed globus dici non potest uno tempore plus habere quietis quam alio,

In Deo igitur admittenda est voluntas positiva ut globus in motă constituatur, vel ut globus tali præditus sit vi ad se movendum; & sufficit ipsum desinere velle globum moveri, ut non moveatur amplius, hoc est, ut quiescat. Pariter ut Deus creet mundum, non sufficit ipsum desinere velle ut mundus sit non existens. Sed necesse est ipsum velle positive modum quo mundus existere debet, sed ad mundum annihilandum non oportet Deum velle ut non existat, quia non potest velle 10 nihil voluntate positiva, sufficit duntaxat Deum

definere velle ut existat mundus.

Hîc motum & quietem secundum illorum esse relativum non considero: Manisestum enim est corpora quiescentia habere relationes equè reales ad ea quæ ipsis circumstant, ac corpora quæ sunt in mots. Duntaxat concipio, corpora in motu habere vim moventem, corporibus verò quiescentibus nullam esse vim ad quietem suam: Quia relatio corporum motorum, ad corpora ambientia, cum semper immutetur, opus est vi perperus ad producendos continuatos illos motus: ac revers quicquid novi in natura evenit, ex hisce mutationibus oritur. Sed nulla opus est vi ad nihil agendum. Ubi relatio alicujus corporis cum circumstantibus eadem semper est, nihil agitur; & hujusce relationis consideratio, hoc est, actio voluntatis Divinæ quæ conservat illam relationem, diversa non est ab ea quæ conservat ipsum corpus.

Si, ut res à me concipitur, verum sit quietem nihil aliud esse quam privationem motûs, minimus motus, hoc est, motus minimi corporis agitati majorem vim aut potentiam includet quam quies maximi corporis. Itaque minimus nisus, seu minimum corpus quod in vacuo percorpus * concipietur agitatum adversus corpus maximum & vastissimum, in vacuo in illud movere poterit; quoniam ingens illud corpus cum quiescat, nultelligo corlam habebit potentiam ad resistendum actioni istius corpusculi; quod pus ita se
paratum ab in ipsum impinget, ita ut reluctatio partium corporum ad impeparatum ab diendam separattionem suam, ab aliqua alia re quam ab ipsarum

duris tum quiete necessariò orietur.

liquidis, ut Sed quæ ratiociniis abstractis jam suere probata, experimentis quod inserviat, val sensibilibus sunt demonstranda, ut videamus an ideæ nostræ cum suiat, val sensationibus quæ occasione objectorum nobis obveniunt, consensibilitation. Nam ejusmodi ratiociniis sæpe fallimur, vel saltem alii non municationi convincuntur, ii precipue qui contrariis opinionibus sunt preoccupationi motuum. pati. Cartesii autoritas tanti est ponderis apud nonnullos ut ad illos erroris convincendos omnibus modis sit probandum magnum hunc virum suisse hallucinatum.

Qui mentem opinione contrarià non habent anteoccupatam supradicta facile quidem assequentur: immò rebus quæ ipsis indubitatæ videntur probandis me diutius insistere sustra querentur. Sed argumenta nostra Cartesianis ne invideamus; digni sunt qui à nobis, ipsis satis-

* Percorpus in vacuo in vacuo in vacuo in telligo corpus ita feparatum ab aliu tum duris tum liquidis, ut mullum fit quod inferviat, vel obstet communicatio-

satisfaciendi gratia, hunc laborem impetrent. Hæc ab aliis, si tæ-

diosa videantur, omitti poterunt.

Ecce aliquot experimenta quæ sensibili probant modo, quieti nullam esse vim ad resistendum motui, queque proinde ostendunt, voluntatem Authoris naturæ, quæ uniuscujusque corporis ad permamanendum in stati in quo est, vim & potentiam essicit, tantum yorsari circa motum, nequaquam verò circa quietem; cum corpora per se nullam habeant vim.

Experientia non docet ingentia Navigia, quæ in aqua natant, à minimis corporibus ipfis obviis agitari; hinc invitis Cartefii & Cartesianorum effugiis, ingentia illa corpora multò faciliùs esse agitanda esse patet, si in vacuo existerent. Causa enim ob quam non sine levi quadam difficultate moveatur Navis in aqua, ex eo est quòd aqua resistit motui ipsi impresso, quod in vacuo non contingeret. Quod autem manifestò arguit aquam resistere motui qui imprimitur Navi, in eo consistit quòd Navis vel vas quodcunque, definat agitari aliquandiù postquam motum suit. Id enim non eveniret nisi vas motum suum deperderet illum aquæ communicando, vel si aqua ipsi cederet fine ullà refistentià, vel tandem si aqua ipsi de suo communicaret motů. Cum itaque vas in aquâ agitatum moveri paulatim desinat, id manifestò arguit aquam ipsius motui resistere, tantum abest ut illum faciliorem reddat, ut pertendit Cartefius. Itaque ingens corpus in vacuo agitare longe facilius effet quam in aqua, siquidem nullam à corporibus circunstantibus pateretur resistentiam. Hincigitur evidenter pater quieti nullam effe vim ad resistendum motui, & minimum motum plus habere virtutis & potentiæ quam maxima quies: vel saltem non debere mensurari vim motus & quietis, secundum proportionem quæ extat inter magnitudinem corporum quæ moventur, vel quiescunt, ut fecit Cartelius.

Meritò equidem credi potest, vas agitari statim atque est in aqua, propter perpetuam mutationem partium aquæ illud ambientium, quamvis locum mutare non videatur. Atque id eò impulit Cartesium & nonnullos alios ut crederent vas in aqua non promoveri sola vi illius à quo pellitur, sed cùm jam multum motus acceperit à particulis corporis liquidi quæ ipsum circumdant, & æqualiter utrinque pellunt, motum illum duntaxat determinari novo motu illius à quo pellitur vas, ita ut quod agitat corpus in aqua illud agitare non posset in vacuo. Hoc pacto Cartesius & ipsius asseclæ leges motus ab

ipso traditas tuentur.

Supponamus, exempli gratia, ligni portionem magnitudinis pedis quadrati in corpore liquido constitutam. Singulæ particulæ corporis liquidi agunt & moventur in ipsam & quia equaliter illam utrinque pellunt, à parte A ut à parte B, non potest in ullam partem progredi. Si igitur pellam aliam ligni portionem semipeda-

lem adversus primam à parte A, Video illam promoveri. Atque hinc concludo minorem vim fore adhibendam ad illam in vacuo movendam, quam adhibita fuit à ligno ad illam pellendam, ob rationes allatas. Ii verò, de quibus mentio est id negant, & respondent ingens lignum progredistatim atque à parvo pellitur, quia parvum quod non posset illud movere si solum esset, junctum cum pactibus corporis liquidi jam agitatis, illas determinat ad pellendum ingens lignum & ipsi communicandum aliquam motus sui partem. Verum juxta hanc responsionem, evidenter patet lignum semel agitatum motum suum nunquam minuere, sed potius semper augêre debere. Namque juxta hoc responsum lignum ab aquâ magis pellitur à parte A, quam à parte B: ergò debet semper progredi. Et quia hec impulsio est continua, ipsius motus debet augeri. Verum, ut jam dictum fuit, tantum abest ut aqua illius motum faciliter, quin illi semper resistir, & cum illa aquæ resistentia minuatur motus, tandem fit ut nullo modo percipiatur.

Jam probandum est lignum ab aquæ partibus ipsi circunstantibus æqualiter pulsum, nullum plane habere motum nullamve vim quæ possit mouveri, quamvis locum immediatum perpetud mutet, & aquæ superficies quæ ipsum circumdat eadem nunquam sit diversis temporibus. Si enim revera corpus utrinque æqualiter pulsum, ut istud lignum, nullum habeat motum; extra omne dubium erit, motum ipsi communicari à sola vi extranea quæ in illud agit, cum eo ipso tempore quò vis illa extranea pellit lignum, aqua illi resistat, immò motum ipfi impressum paulatim imminuat namque moveri

paulatim definit.

Iis saltem quos alloquor certum esse debet in natura numquam elle plus motûs certo quodam tempore quam alio, & corpora quiescentia, nunquam incipere moveri nisi propter occursum corporum agitatorum, quæ ipsis suum communicant motum. Hinc concludo corpus quod plane quiescens in media aqua creatum suppono, nullum unquam à particulis aquæ quibus circundatur, queque in illud indesinenter impingunt, esse accepturum motus gradum, dummodò illud indefinenter impingunt, esse acceptorum morûs gradum, dummodò illud utrinque pellunt. Quia omnes illæ particulæ quæ in illud æqualiter aguntur, resilientes cum toto suo motů, nullum plane illi communicant : ac per consequens corpus illud veluti quiescens ac sine ullà vi movente semper considerari debet, licet superficiem perpetuò mutet.

Quod autem eò me adducit ut credam, hasce particulas sic cum toto motû suo resilire, in eo consistit quod, preterquam quod res aliter concipi nequit, aqua quæ illud corpus attingit valde refrigerari imo congelari, ac propemodum instar ligni in superficie obdurari deberet, cum motus partium aquæ in particulas corporis quod Verum

ambiunt distribui deberet.

Art. 5.

Verum ut iis me accommodem, qui à partibus Cartesii stant, lubens concedam scapham in aqua tanquam quiescentem considerari non debere. Concedam etiam omnes aquæ partes quæ illam circumdant una conspirare cum novo motu ipsi à naviculario impresso, quamvis ex diminutione motus scaphæ, evidenter pateat, aquæ particulas ipfi magis refistere à parte versus quam tendit, quam à parte unde pellitur. Attamen hoc supposito, dico ex omnibus aquæ partibus quæ funt in fluvio, eas folum, juxta Cartefium, quæ scapham à parte unde pulsa fuit immediate attingunt, posse ipsius motui inservire. Namque juxta illum Philosophum, cum aqua sit fluida, omnes partes ex quibus constat non agunt simul in corpus quod movere Principiovolumus ; fed tantum partes que corpus illud tangentes , tota fimul in illud rum Carteincumbunt. Jam autem partes quæ conjunctim in scapham incumbunt sii. cum naviculario vigefies minores funt quam tota scapha. Itaque ex ratione quam Cartefius in hoc articulo reddit difficultatis quam patimur manibus rumpendo clavum, evidens est magnum corpus posse agitari à corpore se longe minori. Etenim manus nostræ æque fluidæ: non sunt ac aqua : & quum clavum dividere volumus, plures sunt partes simul junca quæ conjunctim in manibus nostris agunt, quam funt in aqua quæ pellant scapham.

Sed ecce experimentum magis sensibile. Si sumatur affer valde politus, vel aliud quodlibet planum admodum durum, eique ad dimidiam partem inseratur clavus, & planum illud parumper inclinetur, si vectis ferreus centies millies clavo crassior, ad unius aut duorum digitorum spatium supra clavum collocetur & sinatur vectis lubrico & parallelo motû deferri, dico hunc clavum nequaquam fractum iri. Observandum tamen est, juxta Cartesium, singulas vectis partes conjunctim incumbere & agi in clavum, námque hic vectis est durus & folidus, si igitur nullum aliud effet glutinum ad Art. 633 uniendas partes quæ componunt clavum, quam quies : vectis ferreus Art. 50. cum infinite fit craffior clavo, juxta quintam Cartefii regulam, & juxta razionem aliquid communicare deberet motûs sui parti clavi in quam ageret, hoc est illum dividere & hoc pacto illum præterire, quamvis hic vectis motu lentissimo decurreret. Itaque alia quærenda est causa duritiei corporum, aut capacitatis resistendi actioni aliorum. quam quies partium, cum quies nullam habeat vim ad refistendum motui. Cæterum hæc experimenta sufficere existimo ut pateat argu-

menta abstracta à nobis allata non esse falsa. Tertium igitur quod efficere posse dixiarcam unionem inter partes corporum durorum, examinandum venit. Nempe materia quædam invisibilis quæ illa circumdat, quæ vehementer agitata, partes externas & internas horum corporum violentissime pellit, & ita comprimit, ut ad eas separandas major vis sit adhibenda, quam vis materiæ illius invisibilis, quæ admodum est agitata.

Unionem partium ex quibus constant corpora dura, à materia subtili quæ illas circumdat & comprimit pendère, concludere posse mihi videor, cùm duo quæ suspicati sueramus esse causas hujus unionis, reverà tamen non sint; & còm ostensum suerit, cum difficultatem reperiam rumpendo serrum, & illa difficultas non oriatur à ferro, nec à voluntate Dei, ut ni fallor, probavi, illam ab aliqua materia invisibili oriri necesse est; jam autem illa materia alia esse nequit quam ea quæ ipsi immediate circumstat, & qua comprimitur. Attamen istins sententiæ quædam adhuc proferam argumenta positiva, postquam illud aliquo exemplo suspicavero.

Ubi accipitur globus, seu sphæra ex aliquo metallo duriusculo consecta, intùs cava, & in duo hemisphæria secta, & duo illa hemisphæria conjunguntur agglutinatà ubi uniuntur sasciolà cereà, & aër inde educitur; hemisphæria ita sibi invicem conjunguntur & adhærent ut plurimi equi globo, sibularum quarundam ope, utrinque juncti, non possint illa divellere, dummodo hemisphæriorum magnitudo equorum numero sit proportionata. Attamen si aërem regredi sinas unicus homo hemisphæria nullô negotiô divellet.

Ex hoc experimento concludere facile est, duo illa hemisphæria tam arstè ideò unita suisse, quod cùm ad superficiem externam & convexam ab aëre circumstante comprimerentur, eodem tempore ad superficiem concavam & internam non comprimerentur. Ita ut actio equorum qui duo utrinque trabebant hemisphæria, innumerarum particularum aëris, quæ premendo duo illa hemisphæria ipsis resistebant, impetum vincere non posset. Sed minima vis potest illa divellere, ubi aër in sphæram cupream regressus superficies internas & concavas tantùm pellit, quantùm aër externus superficies externas & convevas pellit.

Si contrà accipiatur vesica piscis cyprini, disti Gallicè carpe, & vasi inseratur, ex quo aër educatur, hæc vesica aëre plena crepat & disrumpitur, quia tunc nullus est aër extrà vesicam qui resistat aëri interno. Eandem etiam ob causam jam allatam circa prius experimentum, duo plana vitrea aut marmorea invicem attrita ita junguntur, ut non sine difficultate possint divelli uno sensû, quia duæ illæ partes marmoris comprimuntur ab aëre externo, non verò ab interno. Innumera alia possem afferre experimenta, quibus probarem aërem crassum qui circundat corpora, ipsorum partes arctissimè unire. Sed hæc sufficiunt ad mentem meam circa id clarè aperiendam.

Dico igitur causam cur partes corporum durorum, & exiguorum illorum vinculorum, de quibus anteà, sic arctè inter se invicem uniantur, ex eo oriri, quòd alia sint extrinsecus corpuscula longè magis agitata quàm aër crassus quem spiramus, que illas corporum partes pellunt & comprimunt, & difficultatem quam experimur illa dividendo, non oriri ab ipsorum quiete, sed ab agitatione corpuscu-

lorum

lorum illorum à quibus circumdantur. Adeò ut id quod resistit motui non sit quies, quæ illius duntaxat est privatio, & per se nullam

habet vim, sed motus aliquis contrarius.

Simplex hæc sententiæ meæ expositio rationi satis consentanea forsan videbitur; subolfacio tamen multos ægrè illam esse admissuros. Corpora dura tantam in sensus nostros ubi nos feriunt, vel ubi illa frangere conamur, impressionem agunt, ut sacilè credamus ipsorum partes longè magis uniri, quam reverà uniuntur. Corpuscula quæ ipsis circunstare dixi, quibus vim tribui hanc efficiendi unionem, cum nullam in sensus edant impressionem, debiliora esse videntur quam ut essectum adeò sensibile producere queant.

Sed ad hoc præjudicium, quod folis fensuum impressionibus, & difficultate quæ nobis inest imaginandi corpora tenuiora & velociora iis quæ quotidie videmus, fretum est, profligandum: attendendum est duritiem corporum non debere mensurari relate ad manus nostras, vel ad conatus quos edere possumus pro variis temporibus. Etenim si maxima hominum vis nihil penè sit, comparatè ad vim materiæ subtilis, absurdum esset credere, adamantis vel quorumlibet durissimorum corporum duritiem non poste oriri ex compressione corpusculorum maxime agitatorum, quæ illa circumdant. Jam autem manifesto patebit vim hominum esse oppido exiguam, si attendamus potentiam, qua pollent movendi tot modis corpus suum, oriri duntaxat ex mediocri sanguinis fermentatione, que illius partes paululum agitat, & sic spiritus animales producit. Namque agitatio horum spirituum efficit vim corporis nostri, & nobis dat potentiam hosce conatus faciendi, quos immeritò velut aliquid magni & potentis habemus.

Verum accurate observandum est hanc sanguinis nostri fermentationem, nihil este præter exiguam communicationem motûs istius materiæ subrilis, de qua modo loquuti fuimus : Nam omnes fermentationes corporum visibilium, nihil sunt præter communicationes motus corporum invisibilium, cum omne corpus agitationem fuam ab alio accipiat. Mirum igitur non est vim nostram non æquare vim istius materiæ subtilis à quâ illam accipimus, sed si languis noster tantopere fermentaretur in corde, quantopere pulvis pyrius fermentatur ubi ignis admovetur sclopeto; hoc est, si sanguis noster æque magnam à materia subtili acciperet motus communicationem ac pulvis pyrius, extraordinaria facillime præstaremus, rumperemus, exempli gratia, ferrum, domos everteremus &c. Dummodò supponatur æqua proportio inter membra nostra & sanguinem hoc pacto agitatum. Deponendum est igitur illud præjudicium, nec arbitrandum, juxta sensuum impressionem, partes corporum durorum adeò arete inter se uniri , quia illa vix rumpere

poslumus.

Si prætereà attendamus ad effecta igmis in cuniculis, ad gravitatem corporum, & multos alios naturæ effectus, qui nullam aliam habent causam, quàm agitationem horum corporum invisibilium, ut Cartesius id multis locis probavit, manisestò agnoscemus illa posse unire & comprimere partes corporum durorum eò modò quò

illa actû unita & compressa videmus.

Id in dubium vocari non poterit ab iis qui animadvertent. Primò, pulverem pyrium totum non inflammari, nec eodem inflanti. Secundò, licèt totus & eodem inflanti inflammaretur, illum per breve admodum temporis spatium natare in materià subtili, & corpora quæ non diù aliis innatant ab iis parum motus accipere: ut patet ex scaphis fluenti aquæ permissis, quæ nonniss paulatim accipiunt motum suum. Tertiò, & præcipuè, quia singulæ partes pulveris pyrii nullum possunt suscipere motum præter eum qui materiæ sinbtili competit; nam aqua nullum scaphæ communicat motum præter directum qui communis est omnibus partibus & motus ille ut plurimum admodum exiguus est relatè ad alios.

Magnitudinem motûs materiæ subtilis adhuc possem probare iis qui admittunt principia Cartesii ex motû terræ & gravitate corporum. Verùm id ad institutum nihil facit. Ut verò qui non legerint Opera Cartesii habeant argumenta certa agitationis materiæ subtilis, cui attribuo duriviem corporum, sufficit attentè legere quæ cir-

ca id à me jam dicta funt à P. 252. l. 5. usque ad P. 253. l. 11.

Cùm igitur nunc prejudicia deposuerimus, quæ nos eò adducere possent ut conatus nostros admodum validos, conatum verò materiæ subtilis quæ circumdat & comprimit corpora dura admodum debilem existimemus, cum pretereà agitationis violentæ hujus matetiæ ex iis quæ jam de pulvere pyrio dicta sunt, persuadeamur, hinc manifestò patet materiam illam in superficiem corporum durorum quæ circumdat & comprimit longè vehementius agentem, quam intra cadem corpora, necessario debere esse causam illorum duritiei seu il-

lius resistentiæ quam patimur dum illa rumpere volumus.

Jam autem cum semper ingens sit copia hujus materiæ invisibilis quæ per poros corporum durorum transit, illa non modò dura, ut jam explicuimus, reddunt, sed preterea efficiunt ut quædam vim habeant elasticam & postquam currata suere siguram suam rectam per se recuperare, quædam verò curvata persistant, alia sluida & liquida sint; denique sunt causa non modò vis, qua partes corporum durorum pollent ad permanendum juxta se invicem, sed etiam vis qua partes corporum fluidorum possunt ses divellere, hoc est, hanc causam efficere ut quædam corpora sint dura, quædam verò fluida.

Sed quia Physicam Cartesii, ipsius Elementorum & corporum quæ componunt corpora specialia siguram distincte cognoscere necesse est. ut est, ut causam dicamus cur quedam corpora sint rigida, quedam verò slexilia, his non immorabor. Qui hujusce Philosophi opera legerunt, causam horumce essectuum, quam nonnisi dissiculter explicare possem, facilè satis imaginabuntur. Et qui eundem authorem non novêre, rationes meas consusè duntaxat intelligerent.

Innumeris etiam difficultatibus quæ adversus suprà dicta moveri posse prævideo solvendis non insisto; quia si Physica lateat eos qui ejusmodi movent difficultates, ipsis, nequaquàm satis sacerem quin potius sastidium crearem. Si verò sint viri eruditi & perspicaces, ipsis respondere non possem nis ingenti sigurarum & ratiociniorum numero. Itaque eos rogatos velim quibus in suprà dictis aliqua occurret difficultas, ut hoc caput attentius relegant, spero enim, si illud ut par est relegant & meditentur, fore ut objectiones evanescant. Ut ut sit, si iterata lectio ipsis molesta videatur, quiescant, non tanti enim est cognitio causæ duritiei corporum.

Hîc de corporum contiguitate non loquor: manifestum enim est res contiguas sese tam parum attingere, ut multum semper intersit materiæ subtilis, quæ motum suum dirigens secundum lineam re-

ctam, impedit quominus uniantur.

Unionem verò quæ extat inter duo marmora invicem attrita & admodum polita explicui, & manifestum est, quamvis materia subtilis
semper inter hasce duas partes quantumvis unitas transeat, aërem
tamen non posse inter easdem transire, ac hoc pasto illum hæc duo
marmoris frusta juxtà se comprimere, & efficere ut vix uno sensu
possint divelli, nisi, ut jam distum est, illa ita moveas ut continuæ
ac lubricæ eorum superficies parellelo motu decurrant.

Continuitatem, contiguitatem, & unionem duorum marmorum in vacuo unum & idem futuras esse ex his patet: Earum enim diversas non habemus ideas; & ii dicunt quod non intelligunt, qui dicunt eas absolute & in se differre, non verò relate ad corpora circunstantia.

Jam adsunt quedam animadversiones in sententiam Cartesii, & ipsius erroris originem. Ipsius sententiam erroris nomine designo, quia nullam reperio rationem desendendi ea quæ dicit de legibus motûs, & de causa duritiei corporum, circa sinem secundæ partis ipsius Principiorum multis in locis, & quia sententiæ oppositæ veritatem satis demontrasse mihi videor.

Magnus ille vir distincte concipiens materiam à seipsa non posse moveri & vim moventem naturalem omnium corporum, nihil aliud esse quàm voluntatem generalem Authoris naturæ, ac proinde communicationem motuum corporum ad mutuum ipsorum concursum ex sola eadem voluntate oriri posse, eò facile adductus est ut crediderit non posse dari leges variæ communicationis motuum, nisi relate ad proportionem quæ inter varias corporum obviorum magnitudines deprehenditur; cùm consilia & voluntas Dei penetrari nequeant.

Rrr 3

Quia verò judicavit unamquamque rem præditam esse vi permanendi in codem statû in quo est, sive moveatur, sive quiescat, quoniam Deus, cujus voluntas hanc vim essecit, côdem semper agit modô, quietem tantum virtutis ad agendum habere quam motum conclusir. Itaque essecta vis quietis per magnitudinem corporis in quo est illa vis, mensuravit, ut essecta vis & potentiæ motus. Atque ea impulsus causa tradidit leges communicationis motuum, quas in ejus principiis videmus, & duritiei corporum eam assignavit causam quam refutare conatus sum.

Opinionem Cartesii non amplecti satis difficile est, ubi res iisdem oculis eodemque respectu inspiciuntur quibus eas ille inspexit. Etenim, ut jam dictum repetam, cum communicatio motuum oriatur ex sola voluntate Authoris Naturæ, & omnia corpora in eodem statu in quo suerunt constituta, sive in moru, sive in quiete, permanere videamus; leges variæ communicationis motuum ad corporum concursum, non in voluntate Dei, quæ nobis incognita est, sed in proportione quæ inter illorum corporum magnitudines deprehenditur, quæri debere videntur.

Hanc igitur cogitationem Cartesii mentem subiisse non miror, sed miror duntaxat ipsum hunc errorem non emendasse, ubi ulteriùs progressus, existentiam & quædam esseta materiæ subtilis, quæ

circundat corpora, agnovit.

Miror ipsum articulo 132, Quartæ Partis huic materiæ subtili vim tribuere qua pollent quædam corpora re siliendi & pristinam recuperandi siguram, & in articulis 55. & 93. 2. Partis & alibi, eidem materiæ non tribuere duritiem corporum, aut ipsorum resistentiam ubi ea slectere & rumpere conamur, sed hæc essecta soli partium quieti tribuere. Manifestum est causam quæ dat vim resistendi & rigida reddit quædam corpora, eandem esse ac quæ ipsis dat vim resistendi, ubi illa frangere conamur, etenim vis quæ adhibetur ad rumpendum chalybom non nisi impersecto modo dissert à vi quæ adhibetur ad illum slectendum.

Ad hæc probanda multas rationes congerere non est animus; quibusdam etiam non respondebo difficultatibus ex eò petitis quòd quædam sint corpora dura, quæ sensibiliter non resiliunt, quæque tamen non sine difficultate slecti queunt. Námque ut hæ difficultates in auras abcant, considerare sufficit materiam subtilem non posse facile sibi sternere vias novas per corpora quæ rumpuntur ubi slecuntur, ut vitrum & chalybs aquâ temperatus, & id faciliùs essicere posse in corporibus compositis ex partibus ramosis, nec fragilibus, ut in auro & plumbo; ac denique nullum esse corpus durum quod aliquomodo non resiliat.

Vix mihi persuadeo Cartesium positive credidisse causam duritiei diversam esse à causa que efficit ut corpora duca resiliant, & veri-

fimile

fimile est illum huic rei solitam attentionem non prebuisse. Ubi circa quid diù fumus meditati, & quod scire intenderamus fuimus assequuti, de eo cogitare ut plurimum desinimus. Cogitationes nostras habemus vice veritatum indubitatarum, quas amplius examinare foret inutile. Verum tot sunt in homine quæ illum ab attentione deterrent, ad assensus precipites ferunt, & errori obnoxium reddunt, ut, quamvis mens acquiescat, illam tamen veritatem fuille adeptam certum non sit : Cartesius, non secus ac nos, erat homo; nullibi unquam plus foliditatis, judicii, capacitatis, & penetrationis mentis quam in ipsius operibus essulsit; id equidem fateor; sed non erat infallibilis. Itaque sententiam suam tam alte imbiberat ut non cogitaverit se aliquid cum principiis agurator protulisse. Rationibus admodum speciosis & verisimilibus suam stabiliverat sententiam ; sed talibus tamen ut earum evidentia ad assenfum non adigeretur, judicium suum cohibere adhuc poterat & proinde debebat. In corpore duro non fufficiebat examinare quid esse possit quod illud tale efficere valeat ; ad corpora invisibilia etiam ; debebat attendere quæ illud durum reddere possunt, ut ad ea attendit in fine principiorum Philosophiæ, dum ipsis causam vis elasticæ tribuit. Divisionem accuratam instituere debebat, quæ complecteretur quicquid duritiei corporum conferre poterat. Illius pretereà effecti causam in voluntate Dei querere non sufficiebat, ad materiam fubtilem, quæ circumdat corpora, erat animus advertendus. Licet enim hujusce materiæ admodum agitatæ existentia in illo ipsius, principiorum loco, ubi egit de duritie, nondum probata fuisset, rejecta tamen non fuerat : judicium igitur suum cohibere debebat, & recordari ea quæ scribebat de causa duritiei & legibus motuum de novo esse aliquando relegenda; quod ipsum satis non animadvertisse puto. Vel faltem satis non pensitavit veram rationem rei cognitû facillimæ, queque in Physica ingentis est momenti. Rem illam explico.

Cartesius ad suffulciendum suum systema, cujus veritatem in dubium vocare meritò nequibat, noverat necesse esse, ut ingentia corpora de motû suo parvis corporibus sibi obviis communicarent, utque parua, nihil amisso de suo motû, ad majorum occursum resterentur. Namque, si res ita nonse haberet, primo elemento omnis non esset motus quem par est ipsum habere supra secundum, & secundum supra tertium; & totum hoc pacto ipsus systema planè falsum esset, ut qui illud meditati sunt probè norunt. Sed supponendo quietem vim sufficientem habere ad resistendum motui, & ingens corpus quiescens non posse moveri à minori, quamvis impetû violentissimo in ipsum agatur; manifestum est ingentia corpora, multò minorem habere debere motum quam æqualis portio minorum corporum, cum juxta hanc suppositionem possint semper communicare motum

quem habent, nec possint à minoribus semper recipere. Itaque cum hæc suppositio non sit contraria iis omnibus quæ Cartesius dixerat in principiis suis ab initio usque ad positionem legum de motû, & optime consonaret cum reliquis ipsius principiis, leges motûs quas ex ipsarum causa demonstrasse autumabat, essectibus satis consirmari arbitrabatur.

Equidem cum Cartesio fateor, ingentia corpora motum suum facilius communicare quam parva; ac itaque primum ipfius elementum magis agitatum effe quam fecundum, fecundum verò quam tertium. Sed istius rei causa clara est nullo habito respectu ad ipsius suppolitionem. Parva corpora & corpora fluida, aqua, aër &c. ingentibus corporibus nullum preter motum suum uniformem & omnibus partibus communem possunt communicare: aqua fluminis nullum motum potest communicare navigio preter motum fluenti, qui communis est omnibus partibus ex quibus constat aqua, & unaqueque harum particularum, preter hunc motum communem, innumeros habet speciales. Itaque manifestum est hac ratione, navigium, exempli gratia, nunquam posse tantum habere motus, quantùm habet æqualis aquæ portio, cùm navigium nullum motum possit accipere ab aqua preter directum & communem singulis partibus. Si viginti partes corporis fluidi aliquod corpus huc impellunt; totidem illud illuc impellent : immotum igitur manet & fingulæ corporis fluidi partes in quibus natat geflectuntur cum toto suo motů. Itaque corpora crassa & quorum partes inter se invicem uniuntur, nullum possunt recipere preter motum circularem & uniformem vorticis materiæ subtilis quæ illa circumdat.

Hec ratio sufficere mihi videtur ut pateat corpora crassa æquè non agitari ac parva, nec ad hec explicanda necesse esse supponere, quieti aliquam inesse vim ad resistendum motui. Certitudo principiorum Philosophiæ R. DesCartes non potest stabilire ipsius regulas de motů. Nec, opinor, Cartesius, si ipse principia sua absque prejudicio examinasset, expendendo rationes superioribus similes, credidisset essecta naturæ confirmare ipsius leges, nec in contradictionem incidisset; duritiem corporum durorum soli partium quieti, ipsorum verò vim resiliendi & pristinam recuperandi figuram mate-

riæ subtilis' impetui, tribuendo.

Jam adsunt quedam leges communicationis motuum invacuo, quæ

sequuntur ex iis quæ circa quietis naturam à me polita sunt.

Cum corpora non sint dura in vacuo, quippe quæ dura duntaxat sint pressione materiæ subtilis qua circumdantur, si duo corpora sibi invicem occurrerent, juxta invicem retunderentur nec resilirent seu reslecterentur. Igitur dura per se, non verò pressione materiæ, ad hasce tradendas regulas, supponenda sunt.

Cùm quies nullam habeat vim ad relistendum motui, & plurima corpora

corpora debeant confiderari ut unicum momento ipsorum concursûs ; manifestum est illa non debere restecti nisi ubi magnitudine & celeritate æqualia funt, vel ubi celeritas compensat magnitudinem, vel magnitudo celeritatem. Atque hinc concludere est illa in ceteris casibus motum suum ita communicare debere, ut deinceps una procedant cum æquali celeritate. Itaque ut innotescat quid in diversis suppositionibus magnitudinis & celeritatis corporum sibi obviorum evenire debeat, addendi funt omnes gradus motus duorum Lex geneaut plurimorum corporum quæ ut unicum considerari debent mo- ralis commento concursûs; posteà dividenda erit summa totius motûs,magni- nis motudinis illorum corporum proportione inità.

Unde concludo ex septem regulis Cartesii circa motum, tres prio-

res esle veras.

Quartam esse falsam & 70 B debere de motû suo communicare 70 Vide Carte-C secundum proportionem magnitudinis ejusdem C, & deinceps suragulas. cum ipso procedere : adeò ut si C duplo sit majus quam B, & B habeat tres gradus motûs, debeat ipsi communicare duos gradus. Satis enim superque probavi Cartesium non debuisse supponere quietem habere vim ad resistendum motui.

Quintam esse veram.

Sextam esse falsam, & B debere communicare dimidiam partem

motus fui 70 C.

Septimam esse falsam, & 70 B semper debere communicare de motû suo ro C, juxta proportionem magnitudinis & moths re B, & 78 C. Quòd fi, juxta suppositionem, C fit duplo majus quam B; B verò habeat tres gradus motûs, C verò duos duntaxat, utrumque conjunctim debere procedere; cum reverà C & B fint unum corpus momento concursûs, & ad hoc facta additione graduum celeritatis, erunt quinque, qui posteà dividendi sunt juxta proportionem magnitudinis corporum; itaque oportet dare 1, 70 B & 3, 70 C duplo majori quam B. Sed illæ regulæ quamvis certæ ob ea quæ dicta funt, experimenta tamen repugnant quia non fumus in vacuo.

Precipuum experimentum quod supradictis circa leges motus adversatur, illud est, quòd nempe semper eveniat ut corpora dura sibi invicem obvia reflectantur utrinque, vel saltem post concursum con-

junctim non procedant.

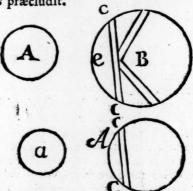
Ut ei occurratur, ea, quæ suprà de causa vis elasticæ dicta suêre, in memoriam funt revocanda; scilicet, esse materiam quandam, cujus agitatio est admodum violenta, quæ partes corporum durorum indesinenter pertransit, illaque dura efficit, illa comprimendo tum ad partes externas, cum ad partes internas. Hinc enim facile patebit, duo corpora obvia tempore percussionis pellere & deslectere cursum hujus materiæ à locis in ipsorum vicinia existentibus, & hane materiam refistentem ingenti cum violentia utrinque repellere

duo corpora illa inter se obvia, & hoc pacto viam percussione sibi preclusam restituere. Utque res clarior evadat; si duo globi plumbei, aut alicujus alius materiæ quæ minùs adhuc habeat vis ad ressiliendum seu ad primam recuperandum siguram, sibi invicem occurrant, post mutuum concursum non restectuntur, sed propemodum juxta leges modò statutas procedunt; quas eò accuratiùs observant quò minùs habent vis elasticæ. Corpora igitur restectuntur post percussionem, quia dura sunt, hoc est, ut modò explicui, quia est quedam materia, maximè agitata quà comprimuntur, queque per ipsorum poros violentissimè transeundo, corpora sibi obvia repellit. Sed supponendum est, corpora impellentia non rumpere ca in quæ impingunt motù qui superet vim quam habent particulæ materiæ subtilis ad resistendum, ut sit ubi sclopetum exploditur in lignum.

Verum equidem est materiam subtilem corpora mollia comprimere, & maxima cum agitatione ipsorum æquè ac durorum poros trajicere; quamvis tamen illa corpora mollia nequaquam resiliant. Hujusce rei ratio est, materiam quæ per corpora mollia transmeat, posse quam facillimè vias sibi utrobique aperire, propter particularum ex quibus constant exilitatem, vel propter aliam aliquam specialem siguram ad id idoneam; quod corpora dura non sinunt seri propter crassitudinem & dispositionem ipsorum partium huic essecto

repugnantem.

Itaque ubi corpus durum aliud quod molle est pellit, in eo omnes vias, quà transit materia subtilis, immutat, quod sepè manifestum est, ut in glande plumbea, quæ, ubi percutitur, retunditur. Sed ubi corpus durum in aliud sibi simile impingit, nullæ aut paucæ in eo sunt viæ novæ, & materia subtilis quæ est in ipsius poris cogitur redire unde venerat, vel repellere debet corpus quod ipsi porulos illos præcludit.

Sit A corpus durum, B verò corpus molle, Cc via materiæ subitilis

tilis, si A impellat B in puncto e, dico viam C c claudi, & materiam subtilem sibi novas sternere vias in hoc corpore molli. Cùm itaque materia subtilis viam habeat liberam, corpus impellens non repellit, sed corporis impulsi mutatur sigura, & paulò planius sit. Et supponendum est esse in minimo corpore duro innumeras vias, similes viis C c.

Si A&a sint duo corpora dura quæ occurrant, via C c coarstatur, & materia subtilis in ea inclusa pergens movêri secundum lineam rectam, desicientibus viis novis, corpus ipsam impellens eò violentius repellit, quò difficilius viam sibi sternere potest, vel partes corporis A rumpuntur & separantur à se invicem, & in pulverem vel

in fragmenta dislipantur.

Denique evidens videtur omne corpus motum, cùm perpetuò in id nitatur ut directum motum conservet, nec ab eo, nisi coactum, desistat, nunquam debere reslecti, cùm reslectendo, à linea recta valde dimoveatur. Oportet igitur, vel retundi, vel debilius à fortiori vinci, ut conjunctim posteà procedant. Sed quia hec corpora vim habent elasticam & dura sunt, conjunctim procedere nequeunt, quandoquidem si A pellat a, a repellit A, itaque à se invicem recedere debent.

Si tamen duo corpora, essent in vacuo, quamvis durissima forent, conjunctim procederent, quia cum nullo corpore circumdarentur, nunquam resilire possent, impulso impellenti nullo modo resistente; sed cum aër, gravitas, &c. resistat ingenti motui quo impellens impulsum pellit, impulsum resistit impellenti & impedit quominus ipsum sequatur: nam experientia docet aërem motui resistere, eò ma-

gis quò motus est violentior.

Ex suprà dictis facilè patet cur in diversorum corporum aëre & & aqua circundatorum concursû, impellens nonnunquam restectatur, quandoque totum motum suum communicet & immotum maneat, & interdùm impulsum corpus sequatur, sed semper minori cum celeritate, nisi alterutrum sit omninò molle: quippe hæc omnia ex solà quæ est inter magnitudinem, duritiem & gravitatem utriusque, proportione pendent, dummodò equali celeritate moveantur.

Si multùm habeant duritiei, impellens magis reflectitur, quia vis elastica in ipsis major est; si impellens sit oppidò parvum, impulsum verò maximum & gravissimum, impellens multùm adhuc reflectitur, propter gravitatem & ingentem aëris-portionem quæ circundat impulsum quod resistit motui. Denique si vis duritiei veluti imminuatur exigua aëris portione quæ respondet exiguitati impulsi, vel contrà, contingere potest ut post percussionem impellens veluti immotum maneat. Durities igitur corporum quæ sese mutuò impellunt, & aër quem corpus impulsum tempore percussionis de novo

SII ,

agitare debet ut moveatur, duntaxat sunt comparanda, ut possit prævideri quid ex variorum corporum percussione evenire debeat. Aqualem in impellente semper suppono celeritatem, nam aër magis relistit magno motui quam parvo, & non minus est motus in corpore dimidia parte minori quam in alio, ubi duplum habet celeritatis gradum. Itaque si impulsum duplo celeriùs pellatur, eodem modo potett considerari, ac si portionem aëris duplô majorem pellendam haberet

ut moveretur.

Sed attendendum etiam est eo instanti quo corpus unum aliud impellit, partibus ejusdem corporis duos esse motus contrarios, nam partes anteriores eò tendunt ut reflectantur propter percussionem, dum posteriores eò tendunt ut progrediantur propter primum motum ipsis inditum; atque illo repercussu corpora mollia comprimuntur vel, ut ita dicam, retunduntur, & quædam corpora dura franguntur. Jam autem ubi corpora sunt durissima, repercussus ille qui eorum concutit partes & in iis quandam fremitus speciem efficit, aliquas semper communicationi motûs mutationes aftert, quas ob multas causas agnoscere difficile est, & sigillatim examinare inutile.

Qui circa hæc meditari volent, poterunt, ni fallor, quibusdam difficultatibus, que moveri solent, facile respondere. Verum si existimarem ea quæ jam dicta sunt non sufficere ad ostendendum quietem non habere vim resistendi motui, & leges communicationis motuum à Cartesio traditas esse partim falsas; juxta ipsius suppositionem impossibile esse sese in aëre movere ostenderem; Et circulationem motus in corporibus fluidis ideò esse possibilem, sine vacui suppositione, quia primum elementum nullo negotio dividitur multis modis diversis, cum quies ipsius portium nullam habéat vim ad relistendum motui.

Concluduntur tres postremi Libri.

In quarto & quinto Libro, ni fallor, satis ostendi inclinationes naturales & passiones, seu affectus hominum eos sepè in errorem conjicere; quia illos minus impellunt ad res accurate examinandas quam

ad precipitata de iis judicia ferenda.

Quartô librô ostendi inclinationem ad bonum in genere este causam anxietatis & inquietudinis voluntatis; voluntatis sollicitudinem mentem conjicere in perpetuam agitationem, mentem verò indesinenter agitatam ad veritates tantsiper obscuras retegendas elle penitus ineptam : amorem nostrum erga nova & extraordinaria nos sepè prevertere, & quicquid infiniti caracterem præ se fert posse imaginationem nostram perstringere nosque decipere. Quomodò inclinatio qua ad dignitates, elevationem & independentiam propendemus, mus, ad falsam eruditionem, & omnium illarum scientiarum vanarum & inutilium, quæ superbiæ nostræ abblandiuntur, quia nobis
hominum admirationem conciliant, studium, nos sensim ducat, explicui. Inclinationem ad voluptates mentis visum à veritatum abstractarum, quæ omnium sunt simplicissimæ & secundissimæ, contemplatione perpetuò divertere, demonstravi, quia de rebus attentè
& sine prejudicio judicare ei non permittit. Voluptates, cùm sint
animæ modificationes, mentis capacitatem necessariò diversam agere
& mentem ita dissipatam non posse asseguir es paulò difficiles.

In quinto, dum affectuum nostrorum aliquam tradere ideam conatus sum, satis ostendi, ni fallor, illos ad id institutos suisse, ut omnibus sensibilibus uniremur, utq; eam sortiremur dispositionem quæ necessaria est ad vitæ nostræ conservationem. Quòd quemadmodùm sensus nostri nos uniunt corpori nostro & in omnes ipsius partes animam veluti disfundunt, ita commotiones nostras nos veluti extra nosmetipsos educunt, ut in ea omnia quæ nobis circumjacent disfundamur: Illos denique (assectus) nobis semper res representare non ut in se sunt, ad formanda vera judicia, sed juxta relationem quam habent nobiscum, ad formanda judicia nostræ & eorum quibus aut natura, aut voluntate nostra unimur, conservationi utilia.

Postquam errores in causis suis retegere, & mentem à prejudiciis quibus obnoxia est liberare, conatus sum; tandem existimavi temporis rationem petere ut illam ad veritatis inquisitionem prepararem. Itaque sextô librô rationes meo judicio maximè idoneas & naturales ad augendam attentionem & capacitatem mentis explicui, ostendendò quomodò utendum sit sensibus, assectibus & imaginatione, ad communicandam menti omnem quam suscipere potest vim & penetrationem. Posteà, leges quasdam ad quamlibet detegendam veritatem necessariò observandas tradidi: illas multis exemplis ut palpari possent, illustravi, & exempla cooptavi utilissima, vel quæ veritates secundiores & generaliores includerent, ut attentiùs legerentur, & menti familiaria serent.

Forsan ex hoc Methodi specimine agnoscetur necessitas quæ incumbit duntaxat ratiocinandi juxta ideas claras & evidentes, quasque certò scimus ab omnibus gentibus admitti; nec unquam ad rererum complexarum examen deveniendi, quin priùs simplicissimæ à quibus pendent suerint examinatæ.

Qui attendent Aristotelem & ipsius sectatores leges à me explicatas non observasse, ut id extra omne dubium, tum argumentis à me allatis, tum opinionum, quas acerrimi hujusce Philosophi vindices prositentur, cognitione, positum suit, forsan ipsius doctrinam invitis impressionibus, quæ in terminorum obscurorum curiosos sectatores duntaxat agere possunt, aspernabuntur.

Sed si ad Cartesii Philosophandi rationem attendatur, de illius so-

liditate nemo dubitabit; satis enim ostendi ipsum duntaxat juxta ideas claras & evidentes ratiocinari, & incipere à rebus simplicissimis priusquam ad maxime complexas transeat. Qui eruditi istius viri opera legent, eorum quæ de ipso hic testor, facile convincentur, dummodò illa cum attentione necessaria legant: secreto afficientur gaudio quòd in eo seculo & climate nati sint, in quo non opus sit Paganos Philosophos, regiones maxime dissitas & Barbaras adire, ut Doctorem habeamus qui nos veritatem doceat.

Nihilominus cum humanarum opinionum magnopere folliciti esse non debeamus. Me pigeret si existimatio qua hic Cartessum prosequi videor, quemquam in ipsius gratiam ita anteverteret, ut ipsius opiniones legerentur & memoriæ mandarentur propter Authoris famam duntaxat, non verò propter veritatem. Ii enim Deo anteponerent hominem, & obscuris Philosophi, qui nos illuminare nequit, acquiescerent responsis, quia nimis laboriosum existimant eum meditatione interrogare qui nobis eodem tempore respondet &

illucet.

Quamlibet sectam amplecti, & ipsius Authores erroris immunes existimare iniquum est. Hanc ob causam Cartesius homines veritatis discipulos non verò pervicaces sententiarum suarum sectatores esticere cupiens, disertis verbis monet, nihil eorum qua seripsu credi & admitti debere, nisi quod invista & evidens ratio persuadebit. Quemquam in in ipsius verba jurare non postulat, ut nonnulli Philosophi; semper ipsius memoriae obversatur se hominem esse, & cum nonnisi restexum lumen communicare possit, eorum, qui sicuti ipse illuminari volunt, mentes semper convertere debere versus summam Rationem, qua sola intelligentiae dono ipsos persectiores reddere potest.

Precipua utilitas ex studiis percipienda in eo consistit, ut mentem nostram rectiorem, perspicaciorem & aptiorem ad quasibet detegendas veritates reddamus. Qui verò legunt Philosophos duntaxat ut eorum opiniones memoriæ mandent & aliis exponant, ad illum non accedunt qui est vita & alimentum mentis. Commerciò, quò utuntur cum iis qui illas illuminare nequeunt, ipsorum mens debilitatur & occecatur. Falsa eruditione, cujus pondere opprimuntur & sulgore perstringuntur, pleni sunt. Et dum se doctissimos existimant, quia ipsorum caput antiquorum Philosophorum opinionibus refertum est, non attendunt se eorum discipulos seri de quibus Paulus dicit ipsos saltos suisse suns sum se dicerent sapientes.

Methodus quam tradidi, iis qui ratione rectè uti, aut à Deorefponsiones, quas iis omnibus largitur qui ipsum ritè interrogant, accipere volunt, prodesse posse mihi videtur: Existimo enim me omnia dixisse quæ ad attentionem mentis corroborandam & regendam conferre possunt, jam autem attentio est oratio naturalis quæ ad verum omnium hominum magistrum dirigitur, ut ab eo erudiamur.

Sub finem ipfius prin-cipiorum.

Quia

VERITATE LIB. VI.

Quia verò hæc ratio naturalis quærendi veritatem est admodum laboriosa, & ut plurimum duntaxat utilis est ad solvendas questiones quorum usus rarus est, & quarum cognitio superbiam magis palpat, quam mentem perficit. Hic coronidis loco dicere teneor, brevistimam & tutissimam viam quâ veritatem invenire, & Deo, modô puriffimo & perfectissimo, possimus uniri, rationem in eo consistere, ut vitam verè Christianam degamus, ut præcepta Veritatis Æternæ, quæ se nobis eo fine duntaxat univit, ut Deo nos reconciliaret, sequamur. Ut fidem nostram potius quam rationem exaudiamus, & ad Deum tendamus, non tam viribus naturalibus, quæ à peccato labefactatæ funt, quam auxilio fidei, qua fola Deus vult nos deduci ad immensum veritatis lumen; quod omnes nostras discutiet tenebras: Etenim cum probis aliquot annos in quarumdam rerum ignorantia versari & uno temporis momento lumen in æternum duraturum consequi, quam naturalibus mediis ingenti cum applicatione & labore scientiam imperfectam, quæque nos in æternis relinquat tenebris, adipisci, longè fatius eft.

ILLUSTRATIONES

SEV

EXPLICATIONES

AD LIBRUM,

De

INQUIRENDA VERITATE.

Sacræ Cælareæ Majeltatis.

EOPOLDUS Divinâ favente Clementiâ Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wittembergæ, Comes Tyrolis. Agnoscimus & notum facimus

tenore præsentium universis; Quòd cum Nobis Johannes Ludovicus Du Four Bibliopola Genevensis demisse exposuerit, se Libellum De Inquirenda Veritate, ex Gallico in Latinum Idioma translatum typis mandare destinasse, metuere autem ne alij editionem hanc imitaturi, damnum sibi inferant, humillimè supplicans, ut Privilegio nostro Typographico iniquo lucro inhiantium aviditatem cohibere, sibíque clementer prospicere dignaremur: Nos justis hiscemodi precibus benignè censuerimus annuendum, prout hisce annuimus; Omnibus itaque & singulis Bibliopolis, Typographis & Bibliopegis, cæterisque rem seu negociationem Librariam exercentibus, serio & severè inhibemus ac vetamus, nequis prædictum Librum latinitate donatum, intra decem annorum spatium à primo editionis die computandum, præter nominatum Du Four ejúsve hæredes, in sacro Romano Imperio, Regnisque nostris hæreditariis, simili vel alio typo, charactere vel formà, recudere aliive recudendum dare, invehere, clam vel palam distribuere præsumat. Quicunque autem privilegium hoc nostrum Casareum violare ausus fuerit, illum non saltem omnibus exemplaribus perperam quippe recusis : quæ memoratus impetrans ejusque hæredes ubicunque deprehensa, seu propria authoritate, seu Magistratus ejus loci auxilio sibi vindicare poterunt:) privandum, sed & pæna duarum marcarum auri puri, ex dimidio Fisco, sive Ærario nostrarum Imperiali inferenda, altero verò semisse parti læsæ pendendarum, muichandum decernimus: Dummodò tamen præfatus Liber privilegij hujus nostri seriem in fronte ostendat quaternaque ad minimum exemplaria ejusdem in Cancellaria noftra Impetiali Aulica quamptimum exhibeantur. Mandargus proinde universis nostris & facri Romani Imperii Regnorumque & Provinciarum nostrarum subditis, cujuscunque statûs, gradûs, digniratis, ordinis, conditionis aut præeminentiæ existant, tam Ecclesiasticis quam secularibus, præsertim verò iis, qui in Magistratu confituti vel proprio, vel superiorum suorum nomine & loco juris & justitiz administrationem exercent, ne quemquam privilegium hoc nostrum Casareum temerè ac impune transgredi aut violare patiantur, quin potius contumaces, quos competerint, præscripta pæna pledi, aliisque modis coërceri curent, quatenus & ipsi eandem mulcam pendere noluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum & figilli nostri Crearei appressione munitarum, que dabantur in Civitate nostra Vienna, die sexta mensis Augusti, anno Millesimo sexcentesimo, octuagesimo secundo, Regnorum nostrorum. Romani vigetimo quinto, Hungaria vigetimo octavo, Bohemia vigesimo sexto.

LEOPOLDVS

(L. S.)

V. Leopold Guilielmus, Comes in Kinigfegg.

> Ad mandatum Sac. Cafar, Majcharis proprium IOHANNES PROBST

INDEX ILLUSTRATIONUM.

Illustratio ad Caput septimum secundæ partis Tertii
Libri in quo probo.

Nos non habere claram ideam natura nec modificationum mentis nostra.

Illustratio ad Caput octavum secundæ partis Tertii

De terminis vagis & generalibus nihil significantibus. Quomodo ab aliis distinguantur. p.95

Illustratio ad conclusionem Trium priorum Librorum.

Medicos & quos vocant Directores nobis esse omninò necessarios. Sed ipsos in multis casibus consulere & segui periculosum esse. 98

Illustratio ad Tertium Caput Quinti Libri.

Amorem differre à voluptate & gaudio.

p.108

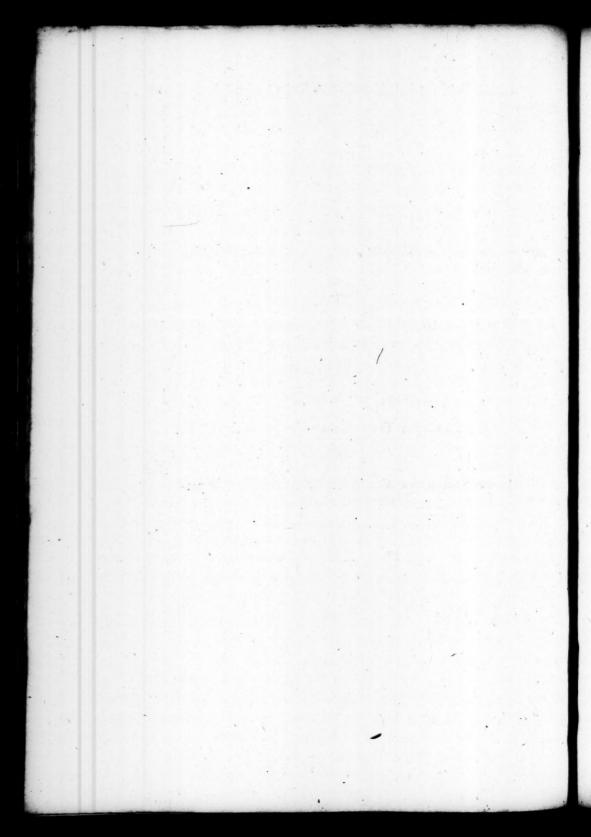
Illustratio ad Caput Tertium secundæ partis sexti Libri

De essicacia causis secundis tributa.

Illustratio ad ea quæ dico in Capite quarto secundæ parris methodi, & alibi.

Deum ordine semper agere, & per vias simplicissimas.

FINIS INDICIS.

INDEX ILLUSTRATIONUM

PREFATIO. In qua quid de variis judiciis qua circa libros qua prajudicia impugnant ferri solent, sentiendum sit ostenditur.

Prima Explicatio ad Caput primum primi Libri. Deus efficit quicquid realis est in motibus mentis, es in determinationibus horum motuum, nec tamen est author peccati.

Efficit quicquid realis est in motibus concupiscentia, nec tamen est Author concupiscentia nostra.

Secunda Illustratio ad Caput primum primi Libri.

In quo dixi: Voluntatem non posse determinare diverse impressionem quam habet versus bonum, nisi imperando intelleetui, ut sibi reprasentet aliquod objectum speciale. p.19

Illustratio ad tertium Caput.

In quo dixi: Mirandum non esse nos Mysteria sidei evidenter non videre, cum ne ipsorum quidem habeamus ideas. p.20

Illustratio ad hæc verba Capitis quinti.

His ita positis, dicendum est Adamum ad amorem Dei & ad ea qua erant officii sui voluptatibus pravenientibus inductum non fuisse: quia cognitio quam de bono suo habebat, & gaudium quò indesinenter afficiebatur, quodque necessario sequebatur contemplationem sælicitatis sua, sufficere poterant ut officio suo adha-

INDEX ILLUSTRATIONVM.

reret, ut g ageret majori cum merito, quam si voluptatibus pravenientibus veluti determinatus fuisset. p.21

Illustratio ad Caput quintum.

- Ubi dico, Delectationem prævenientem esse gratiam Iesu Christi.
  - Illustratio ad ea quæ dixi initio Decimi Capitis Libri primi, & sexto secundi libri de Methodo.
- Existentiam corporum probatú esse admodum dissiciem. Quid cogitandum sit de Argumentis quæ pro illorum existentia afferri solent.

Illustratio ad Quintum Caput secundi libri.

De memoria & habitibus spiritualibus.

P.34

Illustratio ad Caput septimum secundi Libri.

- Summa argumentorum & explicationum à me traditorum circa peccatum originale. Cum responsionibus ad objectiones qua mihi visa sunt validissima. p.35
- Objectiones adversus argumenta & explicationes peccati originalis. p.42
  - Illustratio ad tertium Caput Tertiæ partis Secundi Libri.
- In quo de vi imaginationis Auctorum ac pracipue de Tersulliano agebam.

Illustratio super natura idearum.

In qua explano quomodo omnia in Deo videantur, veritates etiam & leges aterna. p.69 Adversus ea qua dicta sunt, nempe, Deum solum nos illuminare; omniaque in ipso videri. p.80 Illustratio

ILLUSTRATIONES

SET

EXPLICATIONES

AD LIBROS PRÆCEDENTES.

PREFATIO.

In qu'à quid de variis judiciis que circa libros qui prejudicia impugnant ferri solent, sentiendum sit ostenditur.

JUUM liber quipiam in lucem prodit, quis circa ipsius I fatum consuli debeat ignoratur. Astra enim Ipsius nativitati non præfunt, ipforum influxûs nullâ in illum pollent vi, & audaciores etiam Astrologi quicquam de varia illius fortuna futura prædicere non audent. Cum veritas non sit hujusce mundi, corpora cœlestia nihil in ipsam valent, cumque natura sua sit omnino spiritualis, diversa materiz configurationes & combinationes, ad ipsam vel stabiliendam, vel destruendam nihil conferre possunt. Præterea hominum judicia circa res easdem ita diversa sunt, ut qui felicem aut infelicem alicujus libri fortem ominari satageret, temeritatem & imprudentiam in præsagiendo ulteriùs vix posser serre. Ita ut qui in authorum albo accenseri vult, variis etiam cæterorum hominum judiciis & arbitriis sese permittere videatur. At verò inter authores, ij præsertim qui ad profliganda przjudicia sese comparant, condemnationem suam in dubium revocare non debent; ipsorum lucubrationes plerisque hominibus nimis adversantur, unde fit ut si inimicorum suorum affectibus sele surripiant, incolumitatem suam victrici veritatis vi qua tegebantur acceptam referre debeant.

Id vitium omnibus hominibus commune est, quòd nempe ad judicia ferenda sint nimis præcipites. Omnes enim errori sunt obnoxis, jam autem erroreseorum non aliunde manant quàm ex hoc ipso vitio. Porrò omnia judicia precipitata præjudiciis sunt coformia: Authores itaq; qui impugnandis præconceptis opinionibus occupantur non possunt quin damnentur ab iis omnibus, qui solas veteres opiniones consulunt,

tanquam leges ex quibus de cunctis judicium ferre semper debent. Plerique enim Lectores & judicum & partium adversarum personam respectu illorum Authorum eodem tempore ferunt. Illorum sunt judices, nemo est qui possit ire inficias; sunt etiam illorum partes adversa; quia Authores isti ipsos in prajudiciorum suorum in qua jus prascriptionis sibi vindicaverunt, & quibus à multis annis per quam familia-

riter usi sunt, possessione lacessunt.

Fateor equidem plurimum æquitatis, sinceritatis, & judicii in nonnullis Lectoribus reperiri, & nonnunquam extare judices æqui satis amantes, ut Opiniones vulgi tanquam regulas Veritatis infallibiles non
habeant. Multi sunt qui apud se ipsos descendentes veritatem internam, ad cujus amussim cuncta sunt exigenda consulant. Sed pauci sunt
qui illam ubique consulant. Nulli verò illam veritatem internam ex
consulunt attentione & sidelitate, quæ ad vera de cunctis & semper serenda judicia requiruntur. Licèt igitur quis supponeret opus aliquod
esse omnis erroris aut desectis immune, quod sine vanitate nemo de
se sperare potest, haud credam tamen quemquam reperiri posse qui in
illo opere omnia approbaret; præcipue si istud opus ipsus præjudiciis
adversaretur. Qui enim sieri potest ut judex perpetuis injuriis irritatus
se lacessitus, reo à æquum de ipso in omnibus possit ferre judicium?aut
qui sieri potest ut in rationes quæ paradoxa inepta aut paralogismi ri-

diculi ipfi videntur examinandas totis incumbat viribus?

Sed quamvis in aliquo Libro multa reperiantur que arrident, fl forte quædam etiam ingrata occurrant, tum Lector corum quæ primo allubuerunt immemor ad ea duntaxat quæ displicuerunt animum advertere solet. Innumeræ sunt causæ quibus ad ea quæ minus placent damnanda à on mis impelliment; ac ratio hisce causis tum plane affentiturgerrorem enim impugnare & veritati patrocinari arbitrantur qui sua defendunt prajudicia, cosque damnant qui istis prajudiciis adverfantur. Aquiores itaque judices librorum qui prajudicia impugnant, de illis (libris) ut plurimum quædam ferunt judicia generalia ipfis non valde faventia. Forfan dicent aliquid boni effe in ejufcemodi opere, Authoremque in illo in quasdam prajudicatas opiniones merito invehi; At illum damnare, temeritatifque in quibusdam in fimulare non dubitabunt, ipsum in his autillis locis res aquo strictius urgere judicum instar graviter & imperiose pronuntiantes. Quandiù enim Author in eas infurgit opiniones quibus lector non est præoccupatus, quicquid dicit author ille ad rationis normam satis equidem catenus exactum viderur. Sed idem res ultra modum ferre femper videbitur, cum præjudicia quibus lector mordicus adhærescit aggredietur.

Cùm autem præjudicia diversorum hominum eadem semper non sint, si varia judicia quæ de rebus issuem seruntur quis accurate colligeret, is juxta varia istæc judicia, nihil boni & simul nihil mali esse in ejusmodi libris sæpissume deprehenderet. Nihil esset boni quia nullum est præjudicium quod quis non probet: Nihil estam esset mali, nullum enim quoque est præjudicium quod quis non respuat. Judicia igitur illa quæ de his libris formari solent ad æquitatem ita, si Deo placet, accedunt ut si quis iis ad opus emendandum uti vellet, omnia necessariò delere deberet, ne quid damnatum in co superesset, aut omnia illibata relinquere ne quid ab eo detraheret, quod probaretur. Adeò ut miseri Authoris sors dessenda videatur, qui dum neminem offendit, tot variis adversus se & pro se sormatis implicatur judiciis. Ac nisi apud se sirmum ac tenacem propositi manere, immo pervicacem haberi decernat; in perpetuas involuet se contradictiones, totque diversas suscipiet sormas quot in toto populo diversa sunt capita. Tot capita,

sot fenfus.

Intereà tamen tempore cuncta in lucem edente, unusquisque pro meritis habetur, & veritas que prima fronte spectrum quoddam ridiculum videtur, sese paulatim sentiendam præbet. Homines, oculis semel apertis, ipsam attente considerant, ipsiusque pulchritudinis agnitæ desiderio tenentur. Ac sieri potest, ut qui Authorem damnat circa opinionem quandam quam ipse non probat, incidat casu fortuito in hominem qui eandem illam opinionem cui adversatur, probet, quiq; vice versà damnet alias opiniones quas ille ut indubitatas tenet. Uterque secundum mentem suam loquitur, ac uterq; sibi invicem cotradicit. Proprias tum rationes cum rationibus ab altero allatis confert, & expendit. Deinde lites moventur, mens attentiùs applicatur, hæret ambigua, nec tam præceps est ad judicandum de iis quæ non fuerunt examinata; quod si quis à sententia desistat, & agnoscat Authoris sententiam fuisse opinione rectiorem, tum in pectore excitatur fecreta quædam propensio, quâ quæ de illo prius male fuerunt cogitata, & pronunciata in laudes sæpe convertuntur. Non est itaque quod qui se veritatis vindicem strenuum gerit, licet plerosque offendat, aut iis saltem risum moveat, desperet sore ut veritas quam desendit de hominum præoccupatione victoriam aliquando reportatura fit. Istud enim intercedit discriminis inter bonos & malos Libros, inter eos qui mentem illuminant & eos qui sensibus & imaginationi arridet, quòd hi prima fronte videantur lepidi &jucudiffimi quidem, sed tempore veluti flaccescant; illi nescio quid duri & asperi præ se ferant, quod primo mentem terret, esque negotium facessit. Sed mens iis, tempore, degustatis,

attente perlectis & praponderatis assuesiat; tempus enim ut pluri-

mum de refum preno judicat.

Libris equidem ad evertenda prajudicia scriptis plus opus est temporis ad eum quem sperant Authores serendum stuctum, quam aliis libris, quippe qui per vias nondum tritas ducant. Cum enim spes & opinio quas de authoribus istorum librorum concipiunt nonnulli, eos ut plurimum fallat, pauci sunt qui illos legant, pauciores adhuc qui illos probent; omnes penè ipsos damnant, legerint necne. Et quamvis exploratum habeatur vias maximè tritas eò non ducere quò tendere propositum est, attamen terror quem itinera nullis vestigiis trita incutiunt essicit ut plerique illam non audeant insistere viam. Oculos non dignantur sursum ut restà incedant attollere; Præcuntes cæco impetu sequuntur; societas recreationi & solatio est; ac dum ita aliorum vestigia premunt ad id quod agunt non satis attendunt; quo tendant nesciunt, ac sæpe itineris sibi propositi obliviscumtul.

Homines ad id sunt constituti, ut societatem inter se ineant: sed nt illa soveatur societas non sufficit ipsos codem uti idiomate, ipsos præter ea eadem loqui, & eadem sentire necesse est. Vitam juxtà opinionem instituant oportet, quemadmodum actiones ex alieno dirigunt exemplo. Omnia commode, jucunde & tutò ad corporis nostri bonum Fortunæque stabilimentum cogitamus, dum in aliorum sententias descendimus, ac nos per habitum externum impressonem que sensibilem imaginationis rorum qui soquuntur persuaderi si nimus. Sed ingens labor est exantlandus, fortunaque in certum adducitur disserimen, dum quis internæ veritati duntaxat auscultare, omniaque sensium præjudicia, omnésque opiniones, sine examine præcon-

ceptas, cane pejus & angue fugere decernit.

Omnes itaque Authores librorum qui præjudiciis bellum denunciant toto errant cælo si hoc consilio sese commendare pertendunt. Si ipsorum lucubrationes scopum attigerint, pauci equidem inter Docos ipsorum operibus luculenta perhibebunt testimonia post obitum, sed per viræ curriculum certè nihil aliud sperare debent, præter contemptum plerorumque; immò ab iis etiam qui sapientussimi & mode-

ratissimi audiunt calumniis & maledicentiis proscindentur.

Ac reverâ tot tamque validissimis pellimur rationibus ad agendum ut il quibuscum degimus agere solent, ut sepe non injuria il habeantur morosi & amasie qui aliorum exemplo sese conformare recusant, & quia vulgus non satis distinguit inter agere, & cogitare, hine sit ut iniquo serat animo, quosdam qui esse in prajudicia insurgant. Nempe autumant plerique, ut observentur

focietatis civilis leges, non sufficere si quis sese externe opinioni & ricibus receptis conformet; Asserunt prætered illum esse temeratium qui ad trutinam expendit opiniones vulgares, illum charitatis vinculum rumpere qui veritatem consulti: quia societates civiles non fain veritate quam opinione & consuctudine connectuntur.

Aristoteles in Academiis seu Universitatibus viget, ibsque normax veritatis adinstar habetur; tanquam aia ai pm? laudatur, ipsius estata negare haresis est Philosophica; uno verbo sub Genij natura titulo colitur: dum tamen ipsius Physica peritissimi nullius rei rationem reddere possunt, immò fortè nil quicquam certi tenent. Et plerique studiosi postquam Philosophia cursu memensi sunt quid à suis Magistris didicerint coram viris cordatis non audent proferre. Id ni fallor, quid de ejusmodi studiis censendum, attento cuilibet clarum satis dabit; Nam certè doctrina illa, quam qui rationis partes amplecti vult abdicare debet, non videtur doctrina admodum solida: Attamen qui id in se susciperet negotii ut ostenderet salstatem rationum quibus agendi ratio adeo insolens freta sit, temeritatis haud dubiò insimularetur. Ac is certè de iis malè mereretur quibus ejusmodi agendi ratio emolumento est, quia vulgus ab illo errore vindicaret.

Nonne manifestum est procedendum esse à rebus notis ad eas addiscendas que nobis ignote sunt. Certè is Gallum irrideret qui ipsi traderet Grammaticam versibus Germanicis conscriptam ut Germanicam linguam disceret. Versus tamen Latini Despauterii pueris traduntur ut linguam Latinam edoceantur. Versus omnimodè obscuri traduntur pueris qui res omnium facillimas vix possunt capere. Ratio & experientia adversus hune morem manifestò pugnant, pueri multum consumunt temporis ad linguam Latinam perperàm satis discendam. Qui tamen hune morem audet culpare temerarius audit Sinensis si nostrum hune morem fando acciperet risum certè tenere non posset, dum tamen in illo terre loco quem incolimus sapientissimi & doctissimi vix possunt quin

illum probent.

Si opiniones adeò fassa & crassa, ritusque tam absurdi, quorum tamen tantum est momentum, innumeros nanciscantur propugnatores, qui sieri posset ut assensus daretur rationibus que impugnant prejudicia mere speculationis? Attentio levissima susticit ut percipiamus, institutionem qua pueri solent informari, multis labotare vitiis, id tamen quantumvis clarum à multis non agnoscitur. Opinio & consuerudo rationem & experientiam vincunt. Quis igitur posset sibi persuadere Libros in quibus multa profligantur præjudicia non damnandos esse in multis, ab iis etiam qui haben-

tur eruditissimi & sapientissimi?

Animadvertendum est cos apud homines haberi peritissimos & eruditissimos qui plures legerunt libros tum bonos, tum malos, qui memorià felici, imaginatione vivà & vastà præ cæteris præditi sunt. Illi autem homines de rebus ut plurimum præcipites judicant nullo admisso examine. Memoriam consulunt, ac in ea protinus legem aut præjudicium reperiunt ex quo deinde raptim decidunt. Cum cæteris se anteponant ad ea quæ legunt parum attendunt. Unde sit ut non raro contingat sæminas, & pueros falsitatem quorundam præjudiciorum consutatorum agnoscant, quia non audent judicare nisi rem prius expenderint, & quantam possunt attentionem præbent iis quæ legunt: Docti verò contrà opinionibus suis mordicus adhærescunt, quia opiniones aliorum examinare non dignantur, si iis quæ prius cogitaverunt adversentur.

Qui verò pompam mundanam sectantur ac apud Magnates vivunt, à tot rebus dependent ut sese colligere, eamque præbere attentionem quæ necessaria est ad discernendum verum à verisimili vix possint. Sunt tamen quædam præjudicia quibus non valdè adharent; Qui enim mundo omnino addictus est, nec vero nec verisimili adhærescit. Cum humilitas, ut & honestas & modestia, saltem specie tenus, sint virtutes omnibus spectatissima, & omninò necessariæ ad fovendam inter homines ingenti supercilio & ambitione tumentes societatem, hinc fit ut homines mundani pro virtute, & laude habeant, nihil affeverare nihilque indubitatum credere. Hic mos apud homines hujus faculi semper invaluit ac in posterum invalescet, quo omnia habent problematica ac de veritatibus etiam Sanctissimis libere & audacter loquuntur, ne præjudiciis occæcati videantur. Cum enim isti homines de quibus sermo est de fortuna sua duntaxat sint solliciti, nullus affectus commodior rationique concinnior ipsis videtur quam qui more apud optimates recepto nititur. Cum itaque Authores qui adversus prajudicia pugnant, mundanorum superbiæ & segnitiæ aliquatenus palpum faciant, ab iis æquo excipiuntur animo: At verò si quid satagant affeverare ut certum, veritatemque Religionis & Ethicæ Christianæ adversus Antagonistas asserere, tum illos habent ut homines opinionibus suis præ-

peditos, ac veluti è Scyllà in Carybdin incidentes.

Quæ jam à me dicta sunt possunt, ni fallor, unicuique patefacere quid mihi respondendum esset variis judiciis variorum hominum adversus Librum De Inquirenda Veritate:
ab applicatione itaque quam unusquisque potest nullo negotio,
nec sine utilitate facere, supersedeo. Non me equidem latet
omnes hanc applicationem non esse facturos; Verum judex in
mea causa viderer, sis me totis viribus desenderem. Jus igitur
meum Lectoribus attentis qui genuini sunt librorum judices transmitto; & eos obtestor ut recordentur postulati à me facti in Præsatione issus libri & alibi, Ne, scilicet, de opinionibus meis judicent nisse x responsis claris à distintis qua ab unico hominum Magisero attentione seria interrogato accipient. Si enim consulant præjudicia ut leges decisivas circa Librum De Inquirenda Veritate, sateor istum Librum esse pessimum, quippe qui ad id de industria
compositus sit ut legum istarum falsitatem & injustitiam demonstret.

2224444444444444444444444

UD

LECTOREM

ADMONITIO.

Vm explicationes hic subjecta eo consilio facta fuerint ut quorundam qui à me optarunt specialiorem expositionem veritatum quarundam ingentis momenti desiderio satisfieret: monitos velim Lectores, infrà dicenda clare intelligi non posse, nisi priùs principia in Libro De Inquirenda Veritate exposita intelligantur. Frustrà itaque quis ad eas animadversiones legendas sese accingeret, nisi prius totum opus cui elucidando destinata sunt aliqua cum attentione legerit. Secunda tantum lectione examinanda erunt, ut margo eas consulendas indicabit. Hac tamen admonitio non omninò necessaria est Viris ingenio perspicaci praditis, eo enim modo scribere conatus sum, ut ista Illustrationes legi possent nulla relatione facta ad Opus propter quod composita fuerunt. Scio equidem nihil esse cui homines minus conferant opera quam veritati. Vix à se possunt obtinere ut locos alicujus libri inter se connexos mutua collatione perlustrent. Libros plerumq; continuata serie perlegunt, ac ea tantum retinent qua negligenter legendo possunt retineri. Vi itaque huic ingenij dispositioni memet adtemperarem in id præsertim studui ut hasee observationes intelligendas prastarem iis etiam quibus loci qui in Libro de Inquirenda Veritate, ad eas observationes referentur memoria excidissent. Eos tamen quibus istarum explicationum accuratum examen arduum nimis videbitur precor, ne eas damnent propter consequentias falsas & absurdas, qua ab iis non benè intellectis, possent deduci. Id sanè non sine causa precor, præter quam quod enim à Lectoribus qui judices mei sunt jure possum exigere ne me inauditum damnent, suppetunt mihi alia causa quas hic afferre non est necessarium.

ILLUSTRATIONES

SEU

EXPLICATIONES

AD LIBRUM

De

INQUIRENDA VERITATE

PRIMA EXPLICATIO ad Caput primum primi Libri.

Deus efficit quicquid realis est in motibus mentis, o in determinationibus horumce motuum, nec tamen est Author peccati.

Efficit quicquid realis est in motibus concupiscentia, nec tamen est Author concupiscentia nostra.

ONNULLI sunt qui existiment comparationem inter spiritum & materiam in superioribus institutam à me non satis urgeri & citiùs æquo relinqui, quippe qui arbitrentur spiritum non majori vi pollere ad determinandum impressionem sibi à Deo datam, quam materia. Optant igitur, ut explicem, si potis sum, quid

Deus agat in nobis, quid item nosmet ipsi agamus dum peccamus. Ex eorum enim judicio, ad alterutrum horum constrendum

mea explicatione adigar, scilicer, aut hominem posse sibi novam aliquam dare modificationem, aut Deum esse revera Authorem peccati.

Illis verò respondeo Fidem, rationem ac sensum internum quem de memetipso habeo me ad id adigere ut à comparatione meâ eo loco desistam, quo ab ea destiti; omnigenis enim argumentis exploratum habeo me habere in meipso principium quoddam determinationum mearum: nec infirmioribus fretus argumentis existimo materiam ejusmodi principio carere. Id infra probabitur. Sed ecce jam id quod Deus efficit in nobis, quodque nosmetipsi facimus, dum peccamus.

Primò Deus perpetuò nos impellit, idque impressione invica versus bonum in genere. Secundò, nobis representat ideam boni alicujus specialis, aut ipsius sensum in nobis excitat. Denique nos fert ad id

bonum speciale.

Deus, inquam, nos indesinenter impellit versus bonum in genere. Deus enim nos secit & nos conservat propter se ipsum; omnia quæ bona sunt vult à nobis amari; Primus aut potius unicus est motor. Quid moror? Id ex numeris à me anteà prædictis patet; idque apud cos quibuscum res mihi nunc est, in confesso est.

Prætereà; Deus nobis repræsentat ideam boni alicujus specialis, aut ipsius sensum in nobis excitat. Ipse enim solus nos illuminat; et corpora quæ nos ambiunt non possumt agere in mentem nostram. Uno verbo, nobis metipsis nostrum non sumus lumen, nostraque selicitas. Id

tertio libro et alibi fuse à me probatum fuit.

Denique; Deus nos fert versus bonum illud speciale; Cum enim Deus nos ferat versus omnia bona, hinc, necessario sequitur ipsum nos ferre versus bona specialia, cum illorum ideam aut sensum menti nostræ imprimit. Illud omne est quod Deus efficit in nobis dum peccamus.

Sed cùm bonum speciale in se includat omnia bona, mensque dum illud bonum speciale visu claro & distincto contuetur non possit imaginari omnia bona in illo includi; Deus nos necessario & invicte non sert ad amorem istius boni. Sentimus in nobis libertatem ibi subsistendi aut ulteriùs progrediendi, immò sentimus adhuc nos habere motum quo ulteriùs progredi possimus: uno verbo, impressionem quam habemus versùs bonum universale, vel ut cum vulgo loquar, voluntatem no-

stram nulla vi ad id cogi ut huic speciali bono insistat.

Videamus igitur quid faciat peccator, subsistit; conquiescit; Deum non sequitur, nil agit, peccatum enim nihil est. Pro comperto habet præcipuam legem quam observare tenetur, in eo consistere, ut libertate sua utatur, quantum quidem potest, nec cuiquam bono adhæreat nisi intùs apud se convincatur se adversus ordinem in rerum natura institutum peccaturum si illi bono adherere recusaret. Si hanc legem per lumen rationis non percipiat, illam saltem ex secretis conscientiæ exprobationibus ediscit. Impressionem igitur quam versus bonum universale accipit sequi & ad alia bona ab eo quo potitur, & quo ipsum dun-

taxat uti oporteret, cogitationes suas ferre deberet. Quippe dum de aliis bonis ab eo quo potitur diversis cogitabit, tum poterit producere in se novas determinationes amoris sui & usum libertatis admittere. Jam autem probo ipsum impressione sibi à Deo data versus bonum in genere, posse cogitare de aliis bonis ab eo quo potitur disserentibus. In eo enim præcipuè consistit difficultatis nodus.

Hæc est lex naturæ, nempè, ideas objectorum offerri menti nostræ quotiescunque de ijs volumus cogitare, dummodò capacitas quam habemus cogitandi, non occupetur sensationibus vividis & confuss, eorum occasione quæ in corpore nostro aguntur natis. Jam verò possumus velle cogitare de omnibus; quia impressio naturalis quæ nos vide supra fert versus bonum extenditur ad ea omnia de quibus cogitare possu-c.6. part 2.1. mus; atqui possumus omni tempore cogitare de omnibus, quia illi 3. & ejus exunimur qui in se includit ideas rerum omnium ut supra probavi.

Si igitur constet nos posse velle cominùs contemplari ea quæ jam tibus. videmus veluti eminùs, quoniam Enti universali unimur: ac si constet juxta leges naturæ, ideas rerum ad nos accedere seu nobis obversari

statim atque id volumus. Hinc colligere est;

Primò, Nos habere principium determinationum nostrarum. Namque præfentia actualis idearum specialium ea est quæ determinat præcisè versùs bonum in genere, quæque hoc pacto amorem nostrum naturalem in amores liberos convertit. Assensus noster seu conquiescentia, ut ita dicam, in contemplatione boni alicujus specialis, nihil est realis

aut positivi respectu nostri, ut infrà sum explicaturus.

Secundò, Illud principium determinationum nostrarum semper esse liberum respectu bonorum specialium. Ad ea enim amanda modo insuperabili non ferimur; cùm ea in se ipsis examinare, ac cum idea quam de summo bono habemus, aut cum alijs bonis specialibus conferre possimus. Itaque principium libertatis nostræ in eo consistit, quòd cum sacti simus propter Deum & cum ipso uniamur, ad verum bonum aut ad alia bona ab ijs de quibus actu cogitamus diversa, cogitationes nostras

ferre semper possimus.

Suppono tamen nostras sensationes non occupare capacitatem mentis nostræ. Ut enim liberi simus libertate de qua sermo est, necesse est non modò ut Deus nos non impellat motu insuperabili versus bona specialia, sed prætereà ut possimus uti impressione quam habemus versus bonum in genere, ad aliud amandum quam quod actu amamus. Jamautem cum nulla possimus amare objecta præter ca de quibus possumus cogitare, nec queamus actu cogitare de alijs quam de ijs quæ in nobis excitant sensationes vividiores; hinc manifesto paret unionem nostram cum corpore & ipsius imperium in nos libertatem nostram minuere, ac non rarò omnino impedire quominus illà uti queamus. Cum itaque sensationes nostræ ideas nostras deleant, & unio quæ nobis est cum corpore, quæ facit ut nihil videamus præter nos ipsos, extenuet unionem quam cum Deo habemus,

2

quæ facit ut omnia nobis sint præsentia, Cum, inquam, hæe ira sint, mens non debet sinere, se distringi sensationibus consussis, si principium determinationum suarum persecte liberum conservare velit.

Ex his omnibus evidenter liquet, Deum non esse Authorem peccati, hominemque novas non sibi dare modificationes, Deus non est author peccati, cùm peccanti, sive illi qui in bono aliquo speciali sub-sistit, imprimat perpetuo motum quo possit ulteriùs progredi, det ipsi facultatem cogitandi de alijs rebus, & sese ferendi versus alia bona quam versus bonum quod actu ipsius cogitationi obversatur, quodque amore complectitur; ipsi præscribat ne illud amet à cujus amore potest abstinere sine ullis conscientiæ morsibus; ac ipsum secretis pro-

priæ rationis objurgationibus ad se indesinenter revocet.

Verum equidem est aliquo sensu Deum ferre peccatorem ad amandum objectum peccati sui, si objectum illud boni specie appareat peccatori: Nam ut ajunt plerique Theologi, quicquid positivi, actualis, ac motus est in peccato, à Deo est. At verò peccatum hominis cujuspiam in eo non consistit, quod amet bonum aliquod speciale, nam omne bonum est amore dignum: sed in eo quod illud bonum amet unice; sive in eo quod illud æquali aut forte majori prosequatur amore quam bonum aliud præstantius : aut in eo quod amet bonum quo Deus ipsum potiri vetat, quia cum mens ex quo peccatum irrepsit submittatur corpori, amor seu potius fruitio, ut ita loquar, istius boni augeret concupiscentiam, ipsumque à summi boni amore arce-Uno verbo peccatum hominis cujuspiam in eo consistit quòd non referat omnia bona specialia ad summum, aut potius in eo quod non consideret seu non amet summum bonum in specialibus, atque sic non dirigat amorem suum juxta voluntatem Dei aut secundum ordinem essentialem & necessarium, cujus homines cognitionem habent ed perfectiorem, quò arctius cum Deo uniuntur, & quò impressiones fensuum & affectuum vividas minus sentiunt. Namque sensus nostri mentem per corpus dissipant ac veluti dissundunt, acastectus eam quast transferentes in corpora circumjacentia nos removent à lumine Dei quod nobis affulget & affunditur.

Homo quoque novas non sibi dat modificationes. Motus enim amoris quem Deus indesinenter in nobis imprimit, nec augetur, nec
minuitur, quamvis actu amemus aut non amemus; Hoc est, quamvis
naturalis ille motus amoris sit determinatus aut non determinatus, per
aliquam ideam mentis nostræ. Ne motus ille quidem cessat per acquiescentiam, (sit verbo venia) in possessione boni, ut motus corporum cessat per quietem. Verisimile est Deum nos semper ad se æqua vi impellere, nos enim impellit versus bonum in genere, quantum quidem ad eum motum sumus idonei, jam ad illum semper sumus æquè idonei omni tempore, quia voluntas nostra aut capacitas
naturalis volendi semper æqualis est sibi ipsi. Itaque impressio aut

Seu EXPLICATIONES ad LIB. I.

motus naturalis quo versus bonum ferimur, nunquam augetur nec

Fateor equidem nos non habere ideam claram aut sensum internum istius æqualitatis impressionis aut motus naturalis versus bonum. Sed id ex eo est quod nos ipsos non cognoscamus per ideam, * Vide cap. ut * alibi probatum est, quod que non sentiamus facultates nostras, 7. partis 2. quum non agunt actu. Non sentimus in nobis quod naturale, ordinarium, & semper idem est, quemadmodum non sentimus calorem nem in sequente pulsationem cordis nostri. Nostros ne quidem sentimus habitûs, nec Nemo seit an digni simus amore aut irâ Dei. In nobis sortè sunt innumeræ sa more vel or incore vel or internation de la contra del

Quicquid enim fumus nos, id sensu interno non percipimus, sed id dio dignus tantum quod sentimus actu. Si nullum unquam dolorem sensissemus nullaque bona specialia appetivissemus, non possemus sensu interno quem de nobis-met ipsis habemus comperire an apti essemus ad sentiendum dolorem aut ad volenda talia bona, nec ne. Memoria nostra non verò sensus internus nos docet nos esse capaces sentiendi id quod non amplius sentimus, nosque posse agitari affectibus quorum nullus amplius in nobis superest motus. Nihil itaque est quod impediat quominus credamus Deum nos semper impellere versus se vi æquali, quamvis modo valde differenti; ipsumque semper conservare in mente nostrà æqualem aptitudinem ad volendum, aut eandem voluntatem, sicut in materia æqualem motus quantitatem semper conservat. Sed dato non concesso rem non sic se habere, haud putem quemquam dicere posse amissionem aut diminutionem motus naturalis mentis nostræ pendere à nobis, cum non possimus esse causa extensionis voluntatis nostræ.

Ex supradictis insuper constat Deum etiam conservare in nobis quidquid est realis & positivi in determinationibus specialibus motus mentis nostræ, nempe ideas & sensationes nostras. Illud enim est quod determinat versus bona specialia motum nostrum ad bonum in genere; fed modo non insuperabili, cum nobis sit motus quo possimus ulterius progredi. Illud igitur est quod facimus dum peccamus; nempe; id omne non facimus quod possumus facere propter impressionem quam habemus versus illum qui omnia includit bona: Nihil enim nifi mediante potentia quam accipimus ex unione nostra cum illo qui omnia facit in omnibus, possumus. Causa autem præcipua cur peccemus in eo versatnr, quod cum malimus potiri rebus quam eas examinare, quia magnam in potiundo voluptatem, ingentem verò in examinando experimur laborem; definimus uti motu nobis dato ad quærendum, bonum, illudque examinaudum, & in fruitione rerum quibus uti duntaxat deberemus, subsistimus. Sed qui ad rem animum seriò advertent facili negotio agnoscent in eo nihil esfe realis à parte nostri nisi quòd ab inquirendo desistimus, quæ cessatio inquisitionis corrumpit, ut ita dicam, actionem Dei in nobis, sed quæ tamen illam non potest destruere. Quid

igitur agimus, quum non peccemus? Jam illud omne agimus quod Deus efficit in nobis; dum verò peccamus quid agimus? Nihil prorsus. Amamus equidem bonum aliquod speciale; sed peccatum in eo præcisè non confistit; nam bonum est amabile & debet amari. Amor noster in se bonus est; & in eo ipso quod illud bonum speciale amamus impressionem sequimur quam nobis dat Deus. Peccatum nostrum in eo præcisè consistit quòd in hoc bono speciali sistamus impressionem quam Deus dat nobis adjid omne amandum quod bonum est, aut bonum universale, tempore quo illud amare debemus & possumus. Ergò peccatum nihil est, & quamvis Deus omnia in nobis faciat, peccatum tamen non facit. Jam autem quum bonum aliquod particulare unice aut contrà ordinem amamus, à Deo æqualem accipimus impressionem amoris ac si in hocbono non subsisteremus. Præterea determinatio illa quæ nec est necessaria nec insuperabilis, à Deo etiam nobis data est. Ergò quum peccamus, novam in nobis non producimus modificationem.

Fateor tamen nos, dum non peccamus, & dum resistimus tentationi, dici posse, aliquo sensu, nobis dare novam modificationem, quia volumus cogitare de alijs bonis quàm de fassis illis bonis qua nos tentant. Verum quod tum facimus producitur per actionem quam Deus nobis indit, hoc est, per motum versus bonum in genere, aut per voluntatem nostram auxilio gratia adjutam, hoc est lumine illuminatam, & delectatione praveniente impulsam. Etenim, si autumet quis diversas res velle, idem esse ac sibi dare varias modificationes, equidem sateor hoc sensu mentem posse sese varia modificare

per actionem sibi à Deo impressam.

Verùm semper attendendum est actionem illam quam Deus nobis indit pendere à nobis, nec esse insuperabilem respectu bonorum specialium. Namque, cùm bonum aliquod speciale nobis ossertur, sensum habemus internum, seu conscij sumus nostræ libertatis ipsius respectu, ut conscij sumus voluptatis nostræ, & doloris nostri, cùm alterutro afficimur. Eadem ratione nostræ convincimur libertatis, qua convincimur existentiæ nostræ, sensu enim interno sive cogitationum nostrarum conscientia quæ in nobis est, nos existere docemur. Ac si eo tempore quo libertatem nostram sentimus respectu boni alicujus specialis, dubitare debemus nos esse liberos, quia libertatis nostræ ideam non habemus claram; certè etiam pari ratione nos dubitare oportebit de dolore nostro, ac de existentia nostra eo ipso tempore quo infelices sumus, cùm nec mentis nostræ, nec doloris ideam habeamus claram.

De sensu interno res secus se habet ac de sensibus 'nostris externis. Hi semper in aliqua re nos decipiunt, illi vero nunquam. Per meos sensus externos video colores in superficie corporum, sonum audio in aere, dolorem sentio in manu mea; & in errorem incido, si de his rebus ex sensuum testimonio judicem. Sed per sensum internum

video colorem, audio sonum, patior dolorem; nec fallor credendo me videre dum video, me audire dum audio, ac pati dum patior; dummodo ibi subsistam. Hæc fusius non explico, quippe quæ per se clara fint. Cum igitur sensum habeamus internum libertatis nostræ eo tempore quo bonum aliquod speciale sese menti nostræ obiicit; nullo modo dubitare debemus quin liberi simus respectu illius boni. Quia tamen illum fensum internum sive conscientiam semper non habemus, & quia quandoque id duntaxat confulimus quod de illo nobis superest in memorià modo per quam confuso, possumus, inter cogitandum de rationibus abstractis, quæ nos à sensu nostri arcent, nobis persuadere sieri non posse ut homo sit liber. Quemadmodum Stoicus cui nihil deest ad vitam commode vivendam, quique tranquille Philosophatur, potest imaginari dolorem non esse malum, quia sensus internus quem habet de se ipso, nullo actuali experimento ipsum contrariæ convincit sententiæ. Potest probare post Senecam, rationibus quæ aliquo sensu funt verissimæ, contradictorium esse sapientem posse esse infelicem.

Nihilominus tametsi sensus internus quem de nobismetipsis habemus non sufficeret ad evincendum nos esse liberos; id ipsa ratio nos posset edocere. Quippe cum convincamur lumine rationis Deum non agere nisi propter se, nec nobis posse ullum impertiri motum qui versus illum non tendat, impressio equidem versus bonum in genere potest esse invicta; Sed manifestum est impressionem qua nos fert versus bona specialia necessario debere esse liberam. Nam si illa impressio esser insuperabilis, non amplius haberemus motum quo possemus tendere versus ipsum, cum tamen motum nobis duntaxat impertiatur propter se; ac in bonis specialibus subsistere & quiescere cogeremur, quamvis Deus, ordo, & ratio id vetent. Adeò ut nostra culpa non peccaremus, & Deus verè esset causa aberrationum nostrarum, quippe que non forent libere, sed mere naturales.

Itaque licet libertatis nostræ non convinceremur per fensum internum quem de nobis habemus? possemus tamen ex ratione ediscere necesse esse ut homo creatus sit liber; posito quòd possit appetere bona specialia, nec possit appetere illa bona nisi per impressionem aut motum quem Deus ipsi indesinenter impertitur ad ipsum amandum; quod etiam ratione probari potest. Verum res eodem modo non se habet de capacitate patiendi aliquem dolorem. Ut quis comperiat an illam habeat capacitatem, nulla alia est ratio quam sensus internus;

nemo tamen est qui dubitet hominem esse obnoxium dolori.

Cùm non cognoscamus mentem nostram per ideam claram, ut id alibi à me expositum est, frustrà conamur deprehendere id quod in nobis est quod terminat actionem, quam Deus nobis imprimit, aut id quod in nobis est quod se vinci sinit determinatione non insuperabili, quamque unusquisque potest mutare voluntate sua vel impressione sua versus illud omne quod bonum est, & unione sua cum illo qui includit ideas omnium entium, Etenim nullam habemus ideam claram ullius modificationis mentis nostræ. Solus sensus internus seu conscientia nos existentiam & essentiam nostram docet. Ille igitur sensus internus consulendus nobis est ut convincamur nos esse liberos. Circa id responsum nobis dat satis clarum sensus ille internus, cum aliquod bonum speciale possidendum actu nobis proponimus. Nemo est enim qui possit dubitare, se modo insuperabili non serri ad edendum aliquem fructum, aut ad vitandum dolorem aliquem levissimum. Verum si inconsulto sensu interno, attendimus ad rationes abstractas, quæque nos amoveant à cogitatione nostri; tum sorte per illas abstractiones, à nobismetipsis aberrantes obliviscemur quid simus: ac scientiam Dei & potestatem absolutam qua in nos pollet cum libertate nostra conciliare volentes; in errorem incidemus qui omnia Religionis & Ethicæ principia funditus evertit.

Porrò unum adversus supra dicta objici solet, quod, ut ut levissimum, negotium tamen multis sacessere solet. Odium, inquiunt, adversus Deum, est actio in qua nihil quicquam est boni. Ergò tota illa actio est peccatoris, Deus nullas in illa partes agit. Ac per confequens homo agit, ac sibi ipsi dat novas modificationes, actione quæ

à Deo nequaquam manat.

Respondeo peccatores non odisse Deum nisi quia liberè & falsò judicant Deum esse malum: Bonum non potest odio haberi quatenùs bonum. Deum itaque oderunt, ipso motu amoris quem Deus ipsis imprimit erga bonum. Jam autem judicant Deum non esse bonum quia libertatis suæ eum non admittunt usum quem deberent. Cùm evidentia plena & invicta non convincantur Deum non esse bonum, non deberent illum existimare malum, nec proinde illum odisse.

Duo sunt distinguenda in odio; Sensus mentis, & motus voluntatis; Sensus non potest esse malus, est enim modificatio mentis quæ in se nec bonum, nec malum morale includit. Motum quod spectat, haud etiam est malus, quia non distinguitur à motu amoris. Malum enim quod est extra nos cum nihil aliud sit quam privatio boni, hinc patet manisesto, sugere malum, idem esse ac sugere privationem boni, hoc est tendere versus bonum. Itaque quicquid reale & positivum est in ipso odio adversus Deum, nihil habet in se mali; & peccator non potest odisse Deum nisi slagitioso & abominando usu actionis qua Deus ipsum indesinenter sert ad amorem ipsius. Deus facit quicquid reale est in motibus concupiscentia, nec tamen est Author concupiscentia.

CUM difficultates quæ moveri solent circa Concupiscentiam, multum habeant connexionis cum iis quas jam enucleavi; operæ Hæc Explipretium facturus videor si hic demonstrem, Deum non esse Authorem catio relaconcupiscentiæ quamvis ipse efficiat quicquid reale est, ac ipse solus tionem habet ad Capvoluptates etiam sensibiles in nobis excitet.

Propter rationes à me quinto capite primi libri de Inquirenda Veri- Inquirenda tate & alibi etiam allatas constare ni fallor debet hominem juxtà leges Veritate. naturales unionis mentis cum corpore, etiam ante peccatum ad usum bonorum sensibilium voluptatibus prævenientibus impulsum fuisse; ac in ipsius mente certas quasdam cogitationes natas fuisse, quotiescumque certa quædam vestigia esformabantur in præcipua parte ipsius cerebri. Jam autem leges illæ erant rectissimæ ob rationes supradicto capite memoratas. Hoc posito. Ut ante peccatum omnia ordine intemerato procedebant, homo ea necessario pollebat potestate in corpus, ut pro lubitu impediret formationem illorum vestigiorum. Ordo enim postulat ut mens dominetur in corpus. Jam autem illud imperium quo mens hominis pollebat in ipfius corpus consistebat præcise in eo quod juxta sua desideria variaque studia sistebat communicationem motuum qui in ipsius corpore, corporum ipsi adjacentium (in quæ voluntas poteltatem immediatam & directam, ut in proprium corpus non habebat) excitabantur. Haud credo posse alium concipi modum quo homo impedire valeret quominus vestigia in suo formarentur cerebro. Voluntas itaque Dei, aut lex generalis naturæ, quæ est vera causa communicationis motuum, pendebat quandoque à voluntate Adami. Deus enim istius erat erga ipsum, ut ita dicam, indulgentiæ ut in ipsius corpore, aut saltem in præcipua iftius corporis parte, cuique mens immediate unitur, novos fine ipsius consensu non produceret motus.

Talis erat naturæ institutio ante peccatum: ordo ac ille proinde cujus In Objest voluntas essentialis & necessaria semper ordini conformis est rem sic art.7. Explipostulabant. Jam autem illa voluntate semper eadem perstante; pec-Cap 7. Lib 2 catum primi hominis evertit ordinem institutum; quia ordo non sinit explico id ut primus homo in peccatum lapsus absolute dominetur in quicquam, quod hie haud æquum est peccatorem posse suspendere communicationem mogeneraliter tuum, voluntatem Dei sese accomodare ipsius voluntati; ac in ipsius dico de jactura quam gratiam dari exceptiones in lege naturæ. Unde sit ut homo sit obnoxius secit homo concupiscentiæ; mens ipsius à corpore pendeat; intrà se ipsium sentiat porestatis voluptates inde liberatas ac motus involuntarios & rebelles in consequam in proprium quentia legis æquissimæ quæ unit duas partes ex quibus constat.

Itaque 70 formale concupiscentiæ non secus ac 70 formale peccati ni-bebat. hil est reale. Nihil aliud est in homine quam privatio potestatis qua

pollebat suspendendi communicationem motuum in quibusdam occasionibus. Non est admittenda in Deo voluntas positiva ad illam privationem producendam. Illa istius potestatis privatio in homine non est
sequela ordinis, aut voluntatis immutabilis Dei, quæ semper ordini
conformis est, semperque eadem permanet; est sequela peccati quod
reddidit hominem indignum prærogativa soli ipsius innocentiæ ac justitiæ debita. Dicendum itaque est Deum non esse causam concupiscentiæ, sed peccatum duntaxat.

Quod tamen positivi & realis est in assectibus & motibus concupiscentiæ, illud Deus essicit. Deus enim essicit quiequid existit; sed illud non est malum. Lege generali naturæ, ac voluntate Dei objecta sensibilia excitant in corpore humano motus quosdam, ac motus illi excitant in mente quasdam sensationes utiles ad conservationem corporis aut ad propagationem speciei. Quis igitur audeat dicere issuec in se non

esse bona.

Scio equidem non deesse qui dicant peccatum esse causam nonnullarum voluptatum. Multi, inquam, id dicunt; Sed an concipiant nescio? Quis cogitet peccatum quod nihil est, posse actu aliquid producere? Quis potest concipere nihilum esse causam alicujus rei? Id tamen est quod vulgò dicitur. Sed qui id dicunt forsan ideò tantùm dicunt quòd ad dicta sua satis non attendant. Vel quia non audent se accingere ad explicationem quæ adversatur ijs quæ ab hominibus majori cum gravitate & considentia, quàm attentione, & cognitione loquentibus, acceperunt.

Peccatum est causa concupiscentiæ, sed non est causa voluptatis; Sicut Liberum Arbitrium est causa peccati, nec tamen est causa motus naturalis mentis. Voluptas mentis est bona, æquè ac ipsius motus aut amor; Nec quioquam est boni quod Deus non essiciat. Rebellio corporis, & malignitas voluptatis oriuntur à peccato. Sicut applicatio mentis ad bonum aliquod speciale aut quies in ipsos, est à peccatore. Sed illa nihil aliud sunt quam privationes, & merum nihil

quorum creatura capax eft.

Omnis voluptas est bona; immò aliquatenus essicit beatum illum qui potitur hac voluptate, saltem per tempus quo illa potitur. Voluptas tamen dici potest mala, quia cum deberet extollere mentem ad primam veramque voluptatis causam, contingit ut errore rationis nostra & cordis corruptione, illam (mentem) deprimat versus objecta sensibilia qua videntur esse causa voluptatis. Mala est voluptas, quia cum simus peccatores, ac ideò pænam potius quam mercedem mercamur; iniquitas est in nobis ad id obligare Deum ut sequendo voluntates suas nos sensationibus jucundis remuneretur. Uno Verbo, (nam piget hic jam dicta repetere) mala est voluptas, quia Deus eam vetat nunc, quippe qua à se avertit mentem quam propter se solum formavit & conservat. Illud enim quod Deus olim instituerat ad conservandum hominem justum in sua innocentia, idem illud est

quod nunc ipsum peccatorem detinet in peccato; ac sensationes voluptatis quas sapienter instituerat, ut brevissima argumenta quibus homo, ratione sua à legitimo objecto nequaquam dessexa, acciperet, an sese unire deberet corporibus ipsum ambientibus, illæ, inquam, sensationes totam nunc mentis ipsus capacitatem implent, ipsumque objectis applicant quæ in ipsum nequaquam agere queunt, quæque instra ipsum longe subjacent; quia illa objecta tanquam veras selicitatis qua ipsorum occasione potitur causas existimat.

SECVNDA ILLVSTRATIO

ad Caput primum primi Libri.

In quo dixi: Voluntatem non posse determinare diversè impressionem quam habet versùs bonum, nisi imperando intellectui, ut sibi repræsentet aliquod obiectum speciale.

A R B I T R A N D U M non est voluntatem imperare intellectui alio modo quam desiderijs at motibus suis; voluntas enim nullam aliam actionem habet. Nec etiam credendum est intellectum obedire voluntati producendo in se ideas rerum quas mens exoptat: Nam intellectus neutiquam agit; tantum recipit lumen seu ideas rerum illarum, per unionem necessariam quam habet cum illo qui includit in se; modo intelligibili, omnia entia, ut explicatum est in tertio Libro.

In hoc igitur vertitur totus rei cardo. Homo supremam rationem par-Vid. Illustr. ticipat ac veritas sese ipsi patesacit pro attentione quam supremæ illi Cap. 6. 2. rationi præbet, & pro assiduitate precum quas ad illamfundit. Jam Patt; Lib. autem desiderium mentis est oratio naturalis, quæ semper exauditur; nam lege naturali sancitumest ut ideæ eò præsentiores sint menti quò voluntas eas appetit vehementiùs. Itaque dummodò nostra capacitas cogitandi, seu intellectus noster, non impleatur sensationibus confusis in nobis excitatis occasione eorum quæ aguntur in corpore nostro; nunquam optamus cogitare de aliquo objecto, quin idea istius objecti nobis illicitò præsens adsit, immò ut ex ipsa liquet, eò præsentior & & clarior est quò desiderium nostrum est vehementius, & quò sensationes confusæ quas per corpus recipimus sunt debiliores ac minùs sensibiles ut præcedenti observatione jam dictum est.

Itaque dum dixi voluntatem imperare intellectui ut sibi representet aliquod objectum speciale, per id duntaxat significare intendi, mentem aliquod objectum considerare volentem adillud desiderio suo accedere, quia desiderium illud propter voluntates essicaces Dei, qua

funt leges naturæ inviolabiles, est causa præsentiæ & claritatis ideæ quæ repræsentat illud objectum. Nec certe tum alio modo loqui poteram, nec è re fuiffet eo quo nunc modo mentem meam tunc aperire; quia nondum probaveram Deum esse solum authorem idearum nostrarum; voluntatesque nestras speciales esse causas occasionales illarum idearum. Tum secundum vulgarem opinionem loquebar, & adid faciendum sæpe coactus fui, quia omnia non possunt eodem tempore dici. Aquanimi debent esse lectores; & ad tempus authori aliquid debent indulgere, fi fibi fatis fieri velint. Soli enim Geometræ possunt omnia semper præsentia exhibere.

ILLVSTRATIO

ad tertium Caput.

In quo dixi, Mirandum non esse nos Mysteria Fidei evidenter non videre, cum ne ipsorum quidem habeamus ideas.

O U им dico nos non habere ideas mysteriorum sidei, ex antecedentibus & consequentibus satis patet, me loqui de ideis claris; quæ Ne omnino lucem & evidentiam menti afferunt, quibus q; objecti comprehensionem taceremus adipiscimur, si fas sit ita loqui; fateor equidem rusticum nunquam fore interrogati crediturum, exempli gratia, filium Dei factum fuisse hominem, aut esse quid tres cu tres personas in Deo, nisi aliquam haberet ideam unionis verbi cum huteamir. De manitate nostra, & aliquam notionem personæ. Sed si ideæ illæ essent Tiin.1.7.c.4 claræ, possemus per attentam meditationem illa mysteria omnino af-Et alibi. sequi & aliis explicare. Non essent amplius mysteria inenarrabilia. Vox Chm quari- personæ, juxta Divum Augustinum, dicta fuit de Patre, Filio, & tre: Magra Spiritu Sancto, non tam ut exprimeretur claie id quod sunt, quam ne pro sus ine taceretur mysterium de quo loqui tenemur.

Hic dico nos non habere ideas Mysteriorum nostrorum, eodem sensu nuro labo- quo alibi dixi nos nullam habere ideam mentis nostræ; quia idea rat eloquiu. quam habemus de mente nostra, non secus ac ideæ quas de mysterijs pidum est quantitabenius de incite notita, non tecusar idea quas de inviteris iamentres habemus, non est clara. Itaque hæc vox, idea, est æquivoca. Ilpersene non lam nonnunquam accepi pro eo omni quod repræsentat menti aliquod ut illud di- objectum sive clare, sive confuse. Immo illam etiam accepi sensu geceretur, sed neraliori pro eo omni quod est objectum immediatum mentis. Sed tur. Eodem illam quoque accepi pro eo quod res menti modo ita claro repræsenloco 1.5.c 9. tat, ut possit uno intuitu cognosci an hæ aut illæ modificationes ad *Cap.10 l. ipfas pertineant. Atque hanc ob causam nos aliquam mentis nostræ de Inq. Ver. habere ideam * interdum dixi, * interdum verò ullam nos habere ne-*Vid. Cap. 7 gavi. Difficile est immò sepe tædiosum, & molestum in suis termiillius illuft. nis tantam observare aneistiar.

Pria buma-

Quum Author aliquis sibi ipsi non contradicit, nisi in mente criticorum qui ipsum in contradictionem involvere optarent, id certè illum valdè anxium habere non de'et. Ac si omnibus quæ ignorantia & malignitas nonnullorum ipsi opponerent longis explicationibus
satisfacere aggrederetur; non modò pessimum constaret librum;
sed ipsi lectores ægrè ferrent responsiones sactas ad objectiones imaginarias; ac æquitati quam omnes sibi arrogant repugnantes. Homines in suspicionem ignorantiæ aut malignitatis venire non gaudent;
ac ut plurimum non licet respondere objectionibus invalidis aut malignis, nisi quum quis eas secit objectiones, & eo pacto Lectori non
potest exprobrari tales exegisse responsiones.

I L L V S T R A T 1 O ad hac verba Capitis quinti.

His ita positis, dicendum est Adamum ad amorem Dei & ad ea qua erant officij sui voluptatibus pravenientibus inductum non fuisse: quia cognitio quam de bono suo habebat, & gaudium quo indesinenter afficiebatur, quódque necessariò sequebatur contemplationem felicitatis sua, sufficere poterant ut officio suo adhareret, útque ageret majori cum merito, quàm si voluptatibus pravenientibus veluti determinatus fuisset.

V T totum illud distincte intelligatur solam lucem, solamque voluptatem nos ad agendum determinare sciendum
est. Si enimaliquod objectum amare incipiamus, id st, vel quia illud bonum esse ratione cognoscimus, vel quia illud jucundum esse
voluptate sentimus. Jam autem magnum intercedit discrimen inter
lucem & voluptatem. Lux illuminat mentem nostram, nobisque
bonum notificat, nullo erga illud actuali & essicaci impresso in nobis
amoris motu: Voluptas verò contrà nos impellit & determinat essicaciter ad amandum objectum quod illam parere videtur. Lux nos
ad quicquam non sert per seipsam, essicit tantum ut libere, & ex nobis ipsis feramur ad bonum quod ipsa nobis offert: Nos totos nobismet ipsis permittit. Voluptas contra prævertit rationem nostram;
nos abea consulenda deterret; Nos totos non permittit nobismet ipsis,
& libertatem nostram debilitat.

Itaq; cùm Adamus ante pecatú esset in tempore destinato ad meredam beatitudinem æternam, cùm ad id plena & integra libertate præditus

amoris ante unitus perfifteret; certè non debebat ferri ad officium fuum voluptatibus prevenientibus, quæ iplius libertatem minuendo iplius etiam meritu minuissent. Adam aliquo cum jure de Deo queri potuisset, fi ipsu impedivisset, quominus suam, ut par erat, hoc est actionibus omnino liberis felicitatem mereretur. Libero ipsius arbitrio injuriam quadam intulisset Deus, si ipsum hac gratie specie donasset, quæ nobis nunc tantum necessaria est propter voluptates prævenientes concupiscentiæ. Cum Adamus omnibus ad perseverandum necessariis instructus esset; certe ipsum prævertere, nihil aliud fuisser, quam ipsus virtuti diffidere, ipsumque veluti infidelitatis insimulare ac sanè aliqua ipsi, sibi multum arrogandi, data fuisset materia; ipsi omnium egestatum quivellet. Aug. bus laborare & infirmitatum in quas labi poterat fenfus planè ademprus fuisset; fateor enim illum tunc temporis nullis infirmitatibus aut egestatibus laborasse. Denique, quod cætera infinitis superat momenrum dialo- tis, hoc pacto indifferes reddita fuiffet Incarnatio Jefu Christi, que haud gum collo- dubium primum&maximum est inter decreta illius,qui omnes involui permisit peccato, ut iis omnibus in Jesu Christo misericordiam faceret; num, sub fi- ut qui gloriatur glorietur tantummodò in Domino.

For: ffim? anippe dimifit arque permifit fade corrupt. pagrat. Vid.quinquiorum Christianonem, edit. Bruxell.

Manifestum igitur mihi videtur Adamum nullas in officio suo provenientes sensisse voluptates. Sed ita certum non mihi videtur, ipsum sensisse gaudium, licet id hic supponam, quia rem admodum probabilem existimo. Sed mentem meam jam aperiam.

Illud est discrimen inter voluptatem prævenientem, & voluptatem gaudij, feu à gaudio ortam, quod illa rationem prævertit, hæc verò eandem rationem sequitur. Nam gaudium oritur naturaliter à cognitione quam homo beatus habet beatitudinis, aut perfectionum fuarum, cum nemo possit se considerare ut beatum & perfectum, quin protinus gaudio pertentetur. Cum beatitudo possit sentiri voluptate, aut cognosci ratione, duplex est gaudij genus. Sed hic non loquor de gaudio merè sensibili, loquor de gaudio quo Adamus poterat affici, Veluti sequelà necessarià cognitionis quam habebat felicitatis sua sese uniendo Deo. Nec defunt rationes ob quas Adamum hoc gaudio re verà affectum fuisse dubitare quis posset.

Præcipua ratio in eo posita est quòd gaudium illud mentem ipsius forte ita implevisset, ut ipsum sua privasset libertate; Deoque univisset modo insuperabili. Gaudium enim illud, ut saltem verisimile videtur, utpote attemperatum felicitati qua fruebatur Adam, omnem

etiam modum excedere debebat.

Sed primo respondeo, gaudium merè intellectuale mentem omnino liberam relinquere, ipsius intelligendi capacitatem oppido parum occupare. Atque hoc iplo differt à gaudio sensibili, quod ut plurimum rationem turbat, libertatemque minuit.

Respondeo secundo, felicitatem Adami primo ipsius creationis in stanti, positam non suisse in possessione plena & integra summi boni.

Illud amittere & infelix evadere poterat; ipsius selicitas in co potissimum consistebat, quod nullum pateretur dolorem, ac illius à quo perfectam bearitudinem, si in innocentia perstitisser, accipere debebat, savore gauderet. Itaque gaudium ipsius omnem non excedebat modum. Immò timore quodam comitatum erat, aut saltem comitatum esse debebat; sibi ipsi enim dissidere debebat.

Denique respondeo, gaudiu ad veram ipsius causam, mentem non semper applicare. Ut unusquisque sentit gaudium suas contemplando perfectiones; illam contemplationem existimare causam istius gaudii videtur satis naturale: Quum enim res quæpiam ab alia re semper sequitur; hæc res consectaria considerari ut essectum illius à qua præcedebatur naturaliter solet. Ac sic unusquisque se ipsum censer authorem præsentis selicitatis suæ; sibi in persectionibus suis complacet, & congratulatur, se ipsum amat; & raro admodum de illo qui omnia in nobis ope-

ratur modo impercepto cogitat.

Adamus equidem præstantissimo quovis Philosopho distinctius cognoscebat, Deum solum posse agere in ipsum, ac in ipso gignere gaudium illud quod persentiebat, suam selicitatem suasque contemplando
persectiones. Id, inquam, equidem clare quotiescumque ad remattendebat; lumine rationis cognocebat; non sentiebat tamen. Immò sentiebat potius gaudium illud esse sequelam persectionum suarum,
idque sentiebat semper ac nullà ad id præbità attentione, itaque hic
sensus eò poterat illum adducere ut suas consideraret persectiones, ac
sibi ipsi complaceret, si oblivisceretur, ac, ut ita dicam extra visus spiritualis aciem illum eliminaret cujus operationes non sunt sensibiles.
Adeo ut tantu absit, ut gaudium illum reddiderit impeccabilem, ut exiseimatur, quin ipsius sorsan gaudium suit occasio ipsius superbiæ &
exitti, atque hanc ob causam dico in capite jam laudato, Adamo cavendum suisse, ne sineret capacitatem ipsius mentis impleri gaudio arroganti ipsi
ex comtemplatione persettionum suarum ingenito.

ILLVSTRATIO ad Caput quintum.

Vbi dico, Delectationem prævenientem esse gratiam Iesu Christi.

QUAMVIS in hoc capite dixerim delectationem prævenientem esse gratiam illam quam Jesus Christus nobis speciali modo meritus est, & alibi nuncupaverim absolute delectationem illam gratiam Jesu Christi in praticipa credendum non est me existimare nullam aliam esse gratiam præter hanc, aut quandam esse gratiam quam Jesus Chris

stus nobis nonsit meritus. Sed illam voco gratiam Jesu Christi, ut illam distinguam à gratia quam Deus largitus suerat primo homini ipsum creando, quæ vulgò dicitur gratia Creatoris. Nam gratia illa per quam Adam poterat perseverare in innocentia erat præcipuè gratia luminis, ut mox exposui in observatione præcedenti; Cum Adamus ab omn i concupiscentia esset immunis, non indigebat voluptati-

bus prævenientibus quibus adversus illam pugnaret.

Verùm gratia quæ nunc nobis necessaria est, ut perstemus in officio, utque charitas in nobis producatur & soveatur, est delectatio præveniens. Nam cùm voluptas gignat & soveat amorem rerum ex quibus illa oritur aut oriri videtur, voluptas præveniens quam occasione corporum percipimus, in nobis generat & sovet cupiditatem. Cùm itaque cupiditas charitati omnino repugnet, nisi Deus in nobis produceret & soveret charitatem delectationibus prævenientibus, manifestum est voluptates prævenientes concupiscentiæ eò magis esse debili-

taturas charitatem, quò cupiditatem augerent magis.

Cæterùm quæ hic dico suponunt necessario Deum in nobis concupiscentiam non cohibere ipsamque non minuere nobis inspirando odium objectorum sensibilium quæ nos, posito peccato, tentaret debent. De rebus loquor ut ordinariè sese habere debent. Sed ponamus Deum non auctà, ut solet, delectatione gratiæ, minuere concupiscentiam, idem sequetur effectum. Certè nemo est qui non videat libram cujus altera lanx præ pondere deprimitur, posse bisariam in equilibrio constitui non modò addendo in altera lance pondera quæ libram æquent, verum etiam detrahendo ex alterà quædam ex ponderibus quibus deprimebatur.

Haud etiam volo hominem ineptum esse ad omnem bonam actionem sine delectatione preveniente. Mentem meam hac de re satis aperui capite quarto tertij libri. Ac mihi ita evidens videtur hominem amore Dei intus commotum, posse sola vi istius amoris, ac fine ulla delectatione præveniente erogare unum assem, exempli gratia, egeno, aut levem aliquam perferre injuriam, ut quemquam rem in dubium vocare meritò polle non existimem. Delectatio non mihi videtur necessaria nisi cum tentatio est vehemens, aut amor erga Deum debilis: Si tamen absolute necessaria dici possit homini justo, cujus sides, opinor, satis firma, spesque satis certa esse debet ut violentissimas vincat tentationes; Quippe gaudium seu anticipatus sensus bonorum æternorum ex certa spe ortus potest resistere illecebris sensibilibus bonorum caducorum. Delectatio equidem aut Gratia actualis necessaria est ad omnem bonam actionem patrandam, si per vocem delectationis, aut Gratiæ, intelligatur Charitas, ut intelligere folet D. Augustinus; Evidenter enim patet quicquid propter Deum non sit nihil quicquam valere. Sed si tollatur æquivocatio, & accipiatur vox dele-Etationis eodem sensu quo illam accepi, haud credo quemquam posse dubitare de ijs quæ dixi.

25

Sed in eo stat rei difficultas. Voluptas & amor idem esse supponuntur, quia sese semper comitantur, ac quia Divus Augustinus utrumque sepe non distinguit. Hoc supposito. Quecumque dici solent meritò dicuntur. Cum D. Augustinoex hac hypothesi asserere quisque potest, Quod nos amplius delectas, secundum id operemir necesse est. Illud enim certè volumus quod amamus. Ac dici potest, nihil boni aut meritorii, (sit venia verbo) posse seri, sine delectatione aut sine charitate. Sed spero me demonstraturum esse in illustratione quam super Tracta-Adcap.; 1.5. Au de affectibus tradam, tantum esse discriminis inter voluptatem, & amorem deliberatum aut indeliberatum, quantum inter cognitionem nostram & amorem, aut, ut sensibili exemplo hoc discrimen exprimam, quantum inter figuram corporis, & ipsius motum.

ILLVSTRATIO

Ad ea quæ dixi initio decimi Capitis Libri primi, & fexto secundi Libri de Methodo; Existentiam Corporum probatil esse admodum dissicilem. Quid cogitandum sit de Argumentis quæ pro illorum existentia afferri solent.

D perquam solemne est hominibus ut ea prorsus ignorent, quæ tamen se optime cognoscere existimant; ac vice versa quædam assequi quorum ne ideas quidem se habere autument. Cùm sensus in ipsorumjudicijs partes suas agunt, assensum ut plurimum præbent ijs quæ non capiunt, aut quæ non niss modo valde impersecto cognoscunt: at quum ipsorum ideæ sunt merè intelligibiles, (ita loqui liceat) vix, ac ne vix possunt admittere demonstrationes indubitatas.

Quid, exempli gratia, putat vulgus hominum cum ipsi probantur pleræque veritates Metaphysicæ: quum ipsi existentia Dei, efficacitas ipsius voluntatum, & immutabilitas ipsius decretorum demonstrantur; quum, unicum Deum, autunicam veram causam quæ omnia in omnibus efficit; unicam supremam tationem quam omnes intelligentiæ participant: unicum amorem necessarium qui est principium omnium voluntatum creatarum existere asseris? Existimant, scilicet, isti homines, sonos edi sine sensu; eos qui talia proferunt nullas illorum habere ideas; ac operæ pretium facturos si tacerent. Cum veritates & argumenta Metaphysica nihil habeant sensibile; homines iis non afficiuntur, ac proinde ipsorum veritatis non convincuntur. Interea tamen certum est ideas abstractas esse omnium maxime distinctas, ac proinde veritates Metaphysicas esse omnium clarissimas & evidentissimas.

Hommes quandoque dicunt se nullam Dei ideam, nullamque ipsius voluntatum habere cognitionem. Ac sæpe id quod dicunt revera cogitant: led id fit quia non fatis cognoscunt ea quæ for fan certissime tenent. Ubinam enim reperietur homo qui interrogatus an Deus sit sapiens, justus, potens, an sit triangularis, divisibilis, mobilis, mutabilis nec ne, tantillum hæsitet, ac protinus non respondeat. Tamen nemo potest respondere sine erroris periculo, an quædam qualitates alicui subjecto competant nec ne, nisi aliquam illius subjecti habeat ideam. Pariter, quis audeat dicere, Deum non fequi in agendo vias simplicissimas, ipfum in confilijs fuis nullum observare ordinem, nullum modum, ipsum monstra producere voluntate positiva, directa & speciali non verò necessitate quadam; uno verbo ipsus voluntatem este, aut esse posse contrariam ordini, cujus cognitio, saltem aliqua si non integra, nullum hominem fugit. Sed fr nullam haberemus ideam veluntatum Dei, saltem possemus dubitare an agat secundum leges quasdam, quas equidem ipsum sequi debere evidenter concipimns, posito quod velit agere.

Homines igitur habent ideas rerum merè intelligibilium, & idea illæ sunt longe clariores ideis rerum sensibilium. Homines certiores
funt existentiæ Dei quam existentiæ corporum; ac quum intra seipsos
sescrecipiunt, quas dam Dei voluntates, juxta quas producit & conservat omnia entia, longe clarius deprehendunt; quam voluntates illorum, quibus maxime samiliariter utuntur, quorumque indolem pen
totam vitam exploraverunt. Namque unio mentis ipsorum cum Deo,
& unio voluntatis ipsorum cum voluntate Dei, hocest, cum lege æterna seu cum ordine immutabili, est unio immediata, directa, & necessatia: At verò ipsorum unio cum objectis sensibilibus, cum duntaxat
instituta sit ad conservationem sanitatis & vitæ ipsorum; ipsis objecta
eriam exhibet relate tantum ad illud propositum, hoc est, ad conserva-

tionem vitæ.

Hæc unio immediata & directa, quæ tantum cognoscitur, ait Divus Augustinus, ab ils quorum mens est pura, nos illuminat in intimo rationis secessi, nosque in imo pectore hortatur, & commovet. Illa unione docemur quid Deus cogitet, & etiam quid velit, eadem accipimus veritates & leges æternas; quasdam enim earum nos evidenter cognoscere dubium nonest: sed unio nostra cum amicis charissimis, nos evidenter non docet, quid cogitent, quidve velint. Id equidem sæpe assequi credimus. Sed circa id penè semper hallucinamur; cum id tantum ex ipsorum ore accipimus.

Unio quam per sensus habemus cum corporibus nobis adjacentibus, non potest quoque nos illuminare. Quippe testimonium sensuum nunquam est omnino verum, immo sepe omnino fassum est, ut in libro de quo agitur explicui. Atque hanc ob causam dico, difficilius esse quam vulgo cogitatur, positive probare existere corpora, quamvis sensus nostri id nobis contestentur; quia ratio nos id tam facile non do-

docet quam vulgo putamus, nec id possumus certo scire nisi ipsam maxima cum attentione consulamus.

Sed quia homines sensibus magis afficiuntur quam ratione instituuntur, ac lubentiùs auscultant testimonium sensuum quam veritatis internæ documenta: semper consuluerunt oculos suos ut existentiæ materiæ certiores sierent, rationis institutiones circa id aspernati: unde sit ut obtupescant, cum quis illam corporum existentiam probatu difficilem esse afferit. Existimant aperiendos duntaxat esse oculos ut convincamur existere corpora, ac si substitutionis se illusionis periculum, sufficere ad illa corpora admoveri illaque contrectare; Sed posteà egrè serunt quemquam esse qui circa illorum existentiam dubitandi rationes afferat.

Verùm oculi nostri nobis repræsentant colores in superficie corporum, & lucem in aere & in sole; auribus nostris percipimus sonos quasi per aerem & per corpora resonantia dissusse; ac si cæterorum sensuum testimonio credamus, calor erit in igne, dulcedo in saccharo, odor in moscho, cæteræque qualitates sensibiles in corporibus quæ illas emittere ac dissundere videntur. Certum tamen est ob rationes in primo lib. de Inquirenda Veritate allatas omnes illas qualitates non essextra animam quæ illas sentit saltem evidens non est ipsas esse in corporibus quæ nos ambiunt. Cur igitur ex solo sensuum testimonio qui nos usquequaque fallunt, concluderemus reapse existere corpora extrinsecus, ac etiam illa corpora similia esse iis quæ videmus, hoc est iis, quæ sunt objectum immediatum mentis nostræ, cum quædam adspicimus oculis corporeis. Certè quicquid dicatur id difficultate non caret.

Prætereà si ex testimonio sensuum possimus certiores sieri existentiæ quorundam corporum, sanè id præcipuè continget circa corpus cui mens immediatè unitur. Vividior sensatio, quæque relationem magis necessariam ad aliquod corpus acti existens habeat, est dolor. Sæpe tamen contingit ut qui altero brachio truncati suerunt in eo sentiant dolores acerrimos etiam multum temporis postquam suit amputatum, Sciunt equidem se illud brachium non amplius habere cum memoriam consulunt, aut in corpus oculos consiciunt; sed sensatio doloris ipsos sallit; ac si ut id quandoque accidit, supponeremus eos pristini status penitus oblivisci; ac ex omnibus sensibus nullum ipsis superesset præter sensum illum cujus ope sentiunt dolorem in brachio imaginaric; certè non possent sibi persuadere se non habere brachium illud in quo tam vehementes sentiunt dolores.

Extitere homines qui arbitrarentur se habere cornua in capite; alij qui imaginarentur se esse butyreos aut vitreos; aut se non habere corpus formatum ut cæteri homines, sed quale Gallus gallinaceus, lupus, bos habere solent. Illi, inquies, infaniebant, id equidem fateor; sed saltem fatendum est ipsorum mentem capacent suisse erroris circa hæcomnia, cùm revera erraverit; ac per consequens omnes homines pos-

fe labi in fimiles errores, fr de objectis judicent ex fenfum teftimonio; Animadvertendum enim est, insanos illos se reapse tales videre quales cogitant se esse: error non est præcise in ipsorum sensatione, sed in judicio quod formant. Si tantummodo sese sentire, aut sese videre fimiles Gallo dicerent, non hallucinarentur. In eo tantum falluntur, quod credunt ipforum corpus effe fimile corpori quod fentiunt, hoc eft, corpori quod est objectum immediatum ipsorum mentis dum sese contuentur. Itaque ij etiam qui se tales esse credunt quales sunt reipsa, non sunt cautiores, in judiciis quæ de seipsis ferunt, quam insani, si præcise duntaxat judicent ex testimonio sensuum: Si non fallantur id fortunæ non rationi acceptum referre debent.

Sed verò, quo freti fundamento asseremus eos qui insani vulgo dicuntur, insanos revera esse? Nunquid posset quis dicere, illos ideò tantum haberi insanos, quia de rebus judicia ferunt sibi peculiaria? Nam certe homo aliquis infanire existimatur, non quia videt id quod non est; Sed præcisè quia res plane contrarias videt, iis quæ cæteri ho-

mines vident; five cæterifallantur, five non.

Rusticus, exempli gratia, oculos habet ita dispositos ut videat lunam qualis in se est, vel tantum qualis videri solet, aut qualis forsan videbitur aliquando cum perspicillis novæ inventionis. Illam admirabun-Hac prope-dus adspicit & ad familiares exclamat. Quot video montes excelsos. quot valles profundos, quot maria, quot lacus, quot gurgites, quot rupes? Nonne videtis, pergeret, multa maria ab Oriente; ac nihil penè quum luna esse versus Occidentem & Meridiem, præter terras & montes ? Non videtis ab eadem parte montem unum omnibus quos unquam viderimus excelsiorem; Et nonne admiramini mare prorsus nigrum aut gurgitem horribilem qui in centro iftius Aftri conspiciendum se præbet? ad ejusmodi exclamationes quid responderent illius rustici familiares? quidve de illo cogitarent? Ipsum scilicet insanire, ac Planetæ quem contemplatur mirabundus malignis influxibus fuisse affectum. Solus eft fententiæ suæ sectator. Id sufficit ut damnetur. Ut itaque quis in aliorum mente videatur infanus, necesse non est ut reapse talis fit, sufficit si cogitet aut res videat secus quam ipsi. Nam si omnes homines crederent se esse similes gallis, is certe qui se talem qualis est judicaret effe, infanus haberetur.

At, inquies, homines habentne roftrum in extremo naso, & cristam in capite? Haud equidem id credam. Nescio tamen, cum de re tantum judico per sensus meos. Cumque ijs ut par est non utor. Frustrà id cogniturus contrecto vultum caputque meum: Corpus meum cæteraque circumjacentia contrecto manibus duntaxat quarum nec figuram, nec mensuram novi: Immò haud satis scio an revera manus habeam: id tantum novi quia illo temporis momento quo manus movere mihi videor, excitantur quidam motus in quadam cerebri mei parte, quæ, ut fertur, eft fedes fenfus communis. Sed forfan illam ipfam partem adeò decantatam, parum tamen notam, ego non habeo, Sal-

moduin cernuntur adspicitur telelco, io. tem illam in me non fentio, quamvis manus meas fentiam. Aded ut debeam potius credere me habere manus, quam glandulam illam de qua quotidie digladiantur Philosophi. Sed denique nec figura, nec morus istius glandulæ ullam habeo cognitionem, afferunt tamen me sine istis motibus & figura illius glandulæ non posse cognoscere motum, & figuram corporis mei & corporum circunstantium.

Quid igitur super his omnibus cogitandum venit? Rationem à corpore non erudiri : partem illam cui mens immediate unitur nec vilibilem esse nec intelligibilem per se: Corpus nostrum & cætera quibus circumdatur non posse esse objectum immediatum mentis nostræ: Nos non posse à cerebro nostro edoceri an actu existat, multo minus an existat corpora quæ nos ambiant. Ac proinde nos agnoscere debere dari aliquam intelligentiam superiorem quæ sola potest agere in nobis; & quæ ita potest agere in nobis, ut nobis revera repræsentet corpora extrà nos, nulla ne vel minima nobis data cerebri nostri idea: quamvis motus excitati in cerebro sint occasio nobis objiciendi hæc corpora. Etenim oculis quorum figuram non cognoscimus, quomodo corpora nobis adjacentia sint figurata deprehendimus. Et quamvis colores qui in objectis conspiciuntur, non sint vividiores coloribus pictis in nervo Optico, hos tamen neutiquam videmus eo ipso instanti quo illo-

rum fulgorem demiramur.

ostendat corpora quum quidam excitantur motus in cerebro nostro? Prætereà an necesse est existere corpora extrà nos, ut excitentur motus in cerebro nostro? Somnus, animi affectus, infania nonne eosdem excitant motus fine corporum externorum interventu? An evidens elt corpora que non possunt sese invicem movere * posse communicare ijs *Vid.ca.z.r. quæ obviam habent, vim moventem quam ipfa non habent? Atta-part lib.6.& men esto: Corpora sese & sibi obvia moveant; An is qui dat esse omni- illustrat. ad bus, non poterit etiam per se excitare in cerebro nostro motus quibus idem illud idez mentis nostræ alligatæ sunt? Denique ubinam in eo est con-caput. tradictio ut nullis novis in cerebro excitatis motibus, mens tamen novas habeat ideas ? cum certum sit motus cerebri non excitare ideas mentis, immò ne illos quidem cognoscamus motus; Deusque solus possit nobis repræsentare ideas nostras, * ut id alibi probavi. Omni- *Vid-cap.6.

Verum enim verò quid ad id obligat intelligentiam illam ut nobis

no igitur necesse est, ut existentiæ corporum externorum certi positi- Part 2. 1.7 & vè fiamus, cognoscere Deum, qui in nobis excitat sensum illorum, & illustrat. ad scire, illud ens, utpote infinite persecum non posse nos fallere. Nam idem illud si intelligentia quæ nobis omnium rerum dat ideas, vellet, ut ita loquar oblectari repræsentando nobis corpora ut actu existentia, quamquam nullum existeret corpus; id nullo negotio effecturam evidenter

His, aut similibus de causis Cartesius Philosophiam suam fundamentis immotis stabiliturus, non existimavit se posse supponere existentiam corporum, nec illam argumentis sensibilibus, quamvis apud vul-

gus certissimis probare debere credidit. Ipse, opinor, æque ac nos noverat, aperiendos duntaxat esse oculos ad videnda corpota; ac unumquemque posse ad illa admoveri, illáque contrectare, periculum erroris visus vitandi causa. Humani ingenij cognitionem satis erat assequentas, ut ejusmodi argumenta ipsi placitura judicaret. Verum nec verisimilitudines, nec varia hominum susstraga quærebat. Veritatem licèt spretam, gloriæ ex inani sama ortæ anteponebat. Ac per dubitatationes quæ tenuibus ingeniolis ridiculæ videntur ludibrio esse malebat, quam res asserere quas nec certas, nec indubitatas ducebat.

Sed quamvis Cartesius validissima proposuerit argumenta quæ ratio sola possit suppeditare ad probandam corporum existentiam; quamvis evidens sit Deum non esse fallacem; ac ipse nos revera fallere, posset dici; si hallucinaremur dum mente nostra, cæterisque facultatibus quarum Author est ritè & ut par est utimur: tamen existentiam materiæ nondum persette fuisse demonstratam dicere possumus. Etenim in rebus Philosophicis nihil quicquam debemus credere nisi ad id evidentia impellamur. Libertate nostra quantum possumus uti debemus. Judicia nostra perceptionibus non debent latius patere. Itaque quum videmus corpora, judicemus duntaxat nos videre corpora, illaque corpora seu visibilia, seu intelligibilia actu existere: Sed cur positive judicaremus existere extrà nos mundum materialem, mun-

do intelligibili quem videmus similem?

At, inquies, illa corpora videmus extra nos, & quidem à nostro maxime dissitos. Judicia igitur nostra latius non paterent perceptionibus, etsi illa corpora extra nos existere judicaremus. Sed quid? Nonne videmus lucem extrà nos, & in sole, quamvis nec extrà nos sit nec in sole. Nihilò secius, concedo illa corpora quæ videmus extrà nos, revera esse extra nos: id enim extra omne dubium est. Sed nonne evidens est dari loca externa, distantias, & spatia in mundo intelligibili qui est objectum immediatum mentis nostræ? Corpus illud materiale quod nos animamus, (id attente expensum velim) non est illud quod videmus dum illud adspicimus, hoc est, dum convertimus oculos corporeos versus illud : Corpus est intelligibile quod videmus. Suntque spatia intelligibilia inter corpus illud intelligibile, & solem intelligibilem quem videmus; quemadmodum sunt spatia materialia inter corpus nostrum, & solem quem adspicimus. Certè Deus videt dari spatia inter corpora quæ creavit: Sed nec videt corpora, nec spatia illa per seipsa. Non potestilla videre nisi perscorpora & spatia intelligibilia. Deus lucem suam aliunde non habet quam à seipso, mundum materialem non videt nisi in mundo intelligibili quem includit, & in cognitione voluntatum suarum, quæ existentiam & motum dant actu omnibus. Ergò dantur spatia intelligibilia inter corpora intelligibilia quæ videmus, sicut sunt spacia materialia inter corpora quæ adspicimus.

Jam autem observandum est quòd cùm Deus solus cognoscat per se ipsum voluntates suas quæ omnia producunt entia, impossibile esse ut ab alio quoquam sciamus quàm ab ipso, an sit reapse mundus materialis extrà nos, similis mundo quem videmus, quia mundus materialis nec visibilis est nec intelligibilis per se ipsum: ut itaque omnino convincamur existere corpora, demonstrandum est non modò Deum existere, Deumque non esse fallacem; sed prætereà Deum nos certos secisse se revera creasse corpora: Atque illud est quod in Cartesii operibus probatum non video.

Deus mentem alloquitur, ipsamque ad credendum obligat bisariam duntaxat, per evidentiam scilicet & per Fidem. Fateor nos Fide
edadduci ut credamus existere corpora, evidentiam verò quod spectat
plena mihi non videtur; nec puto nos ad credendum quicquam existere præter Deum, & mentem nostram, ullo argumento insuperabili
ferri. Verum equidem est nos ad id valdè proclives esse ut credamus
existere corpora quæ nos circundent; id lubens Cartesio concedo: at illa Cartes Mepropensio quamtumvis naturalis, ad id tamen credendum nos non adigit per evidentiam, ad id tantum nos impellit per impressionem. Jam
autem in judiciis nostris liberis nihil sequi debemus præter lucem&evidentiam, ac si impressioni sensibili nos permittamus, penè semper decipiemur.

Cur fallimur in judiciis à nobis formatis circa qualitates sensibiles, circà magnitudinem, siguram, & motum corporum nisi quia sequimur impressionem similem illi impressioni qua impellimur ad credendum existere corpora? Nonne ignis calidus, nix alba, sol luce undique assugens nobis videntur. Nonne videmus qualitates sensibiles extra nos æque ac corpora? Certò tamen constat illas qualitates sensibiles quas videmus extra nos reveranon esse extra nos: aut saltem, si quis id malit, nihil certi est hac super re. Quo igitur moti argumento possumus judicare, præter corpora intelligibilia quæ videmus, dari adhuc alia corpora quæ adspicimus? Qua evidentia cognoscimus impressionem non modò circà qualitates sensibiles, verum etiam circa magnitudinem, siguram & motum corporum fallacem, nos etiam non fallere circa existentiam actualem eorundem corporum: circà id, inquam, evidentiam quæro; sat enim scio verissimilitudines non deesse.

Non me latet illud esse discriminis inter qualitates sensibiles, & corpora, quòd ratio longè facilius corrigat impressionem seu judicia naturalia quæ circa qualitates sensibiles feruntur, quam quæ circa existentiam corporum. Immò omnes rationis admonitiones, & emendationes respectu qualitatum sensibilium Religioni & Ethicæ Christianæ posse optimè accommodari; existentiam etiam corporum non posse negari ullo principio religioni conformi.

Nullo negotio concipimus voluptatem & dolorem, calorem, & ipsos colores non esse modificationes seu modos esse corporum; qualitates sensibiles in genere non includi in idea materia; uno verbo,

fensus nostros nobis non repræsentare objecta sensibilia qualia in se funt sed qualia sunt relatè ad conservationem sanitatis & vitæ nostræ. Id non modò rationi, sed multò magis Religioni, & Ethicæ Christianæ conforme est; ut id in multis hujusce operis locis demonstratum est.

Sed non æquè facile est sibi positivè persuadere non existere corpora extrà nos, ac sibi persuadere dolorem & calorem non esse in corporibus quæ illas sensationes in nobis excitare videntur, saltem sanè certum est sieri posse ut existant corpora extra nos. Nullum nobis suppetit argumentum quod probet non existere corpora, quin imò vehementi ferimur inclinatione ad credendum corpora illa reapse existere. Potiori igitur jure credimus reverà dari corpora quam crederemus non dari. Itaque ad credendum existere corpora tenemur. Naturà enim ferimur ad sequendum judicium nostrum naturale, quum illud non possumus positivè emendare luce & evidentià. Cùm enim omne judicium naturale à Deo sit, judicia nostra libera juxta hoc possumus conformare, quum nullà ratione possumus deprehendere fassitatem istius judicii naturalis. Ac si in ejusmodi casibus falleremur, Author mentis nostræ errorum nostroru aliquatenus Author videri posset.

Ratiocinium illud forsan satis rectum est, satendum tamen est illud non posse haberi instar demonstrationis evidentis existentiæ corporum. Etenim Deus nos non sert modo insuperabili ad assensium plenum huic ratiocinio præbendum, si illi assentimur libere assentimur. Possumus non assentiri. Si ratiocinium illud meum rectum est, credere debemus admodum verisimile esse corpora existere. Sed hoc solo ratiocinio illius corporum existentiæ plane convinci non debemus. Alioqui nos ipsi agimus non verò Deus in nobis. Actu libero, ac proinde errori obnoxio assentimur, non verò impressione insuperabili. Credimus enim quia sibere volumus id credere, non verò quia id vi-

demus evidenter.

Certè sola sides potest nos convincere realis corporum existentia. Accurata demonstratio non potest haberi existentia ullius entis nisi entis necessariò existentis. Ac si rem attentè incipiamus, facilè comperiemus nequidem posse sieri ut cognoscamus cum plena evidentia an Deus verè sit nec ne Creator mundi materialis & sensibilis; talis enim evidentia reperitur tantum in relationibus necessariis; Jam autem nulla est necessaria relatio inter Deum & ejusmodi mundum. Potuit illum non creare, ac illum duntaxat condidit, quia sic voluit, & quidem liberè.

Beati in cœlo luce evidenti optime vident Filium à Patre genitum fuisse, & Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio; quippe illæ emanationes sunt necessariæ. At verò cum mundus non sit emanatio necessaria à Deo, non sequitur eos qui ipsius Dei essentiam, clarissime vident, ea quæ extrinsecus producit clare etiam videre. Credo tamen Beatos certo seire mundum existere: Sed id seiunt quia Deus id illos

edocet

edocet ipsis manifestando voluptates modo nobis incognito: & nos ipsi in hisce terris degentes mundi existentiam certò tenemus, quia sedes nos docet mundum à Deo creatum suisse; & quia sides illa judiciis naturalibus seu sensationibus nostris complexis, quum eæ omnium sensuum nostrorum testimonio confirmantur, memorià nostrà emendan-

tur, & ratione diriguntur, conformis eft.

Haud equidem ignoro argumentum, seu principium fidei nostræ primå fronte supponere videri existentiam corporum, fides ex audieu. Supponere videtur Prophetas, Apostolos, Scripturam Sacram, Miracula; fed fi ad rem feriò attendamus, agnoscemus quamvis nihil præter species seu apparentias (verbo sit venia) hominum, Prophetarum, Apostolorum. Script. S. Miraculorum &c. supponeremus, tamen id quod per suppositas illas apparentias didicimus, esse extra omne dubium; cum ut id jam multoties exposui Deus solus possit repræsentare menti suppositas illas species seu apparentias, Deusque non sit fallax, nam fides hæcomnia supponit. Jam apparentia Script. S. & per apparentias Miraculorum docemur Deum condidisse cœlum & terram, verbum afsumpsisse carnem, & alias similes veritates quæ supponunt existentiam mundi creati. Ergò ex fide constat existere corpora, & omnes illæ apparentiæ per sidem sint realitates. Responsioni ad objectionem quæ hominibus è vulgò nimis abstracta videtur diutiùs insistere inutile esset: supra dictis ni fallor satisfiet lectoribus non ita morosis.

Ex his igitur concludamus nos posse immò debere emendare judicia naturalia aut perceptiones complexas quæ relationem habent ad qualitates sensibiles quas tribuimus corporibus nos circundantibus, aut nostro. Judicia verò naturalia quod spectat quæ relationem habent ad existentiam actualem corporum, quamvis absolute loquendo possimus temperare à judicijs liberis quæ his accommodentur, non debemus tamen, quia judicia illa naturalia cum side maximè con-

Centiunt.

Porrò tota hæc observatio præcipuè ad id destinata suit ut veritas hæc seriò expendatur; nempe solam sapientiam æternam posse nos illuminare; omnésque cognitiones sensibiles quæ ad corpus nostrum reseruntur esse fallaces; aut saltem non esse comitatas luce illà evidenti quæ ad assensum adigit. Non me equidem sugit vulgus hominum hasce cogitationes nequaquam esse approbaturum, & ratiocinia mea eis, pro copia aut penuria spirituum ipsorum animalium, risum aut indignationem paritura. Quippe imaginatio serre nequit veritates abstractas & inustatas; Illas habet aut tanquam spectra quibus terretur, aut tanquam phantasmata quæridet. At imaginationibus vividis & audacibus malo esse ludibrio, atque inclignationem terroremque incutere debilibus & timidis, quàm veritati testimonium non perhibere, ac de ijs qui, adversùs impetum corporis in mentem strenuè renitentes, responsa sapientiæ nos illuminantis à consuso imagina-

tionis nos perturbantis & decipientis tumultui discernere norunt, non benè mereri.

ILLVSTRATIO

ad quintum Caput secundi libri.

De Memoria & Habitibus spiritualibus.

In illo capite de memoria & habitibus spiritualibus loqui multis de causis operæ pretium non duxi; inter quas præcipua petitur ex eo quòd non habeamus ideam claram mentis nostræ: quomodo enim posset clarè explicari quænam sint dispositiones, quas operationes mentis in ipsa relinquunt, quæ dispositiones sunt ipsius habitus, cùm nequidem clarè cognoscatur natura mentis? Certè nequeunt cognosci murationes quæ enti alicui possunt obvenire, quum illius natura clarè non cognoscitur. Namsi, exempli gratia, ideam claram extensionis non haberent homines frustra ipsius figuras cognoscere conarentur. Tamen quandoquidem à me essagitatur ut de re quæ per se mihi nota non est verba saciam, sic procedo ut hac in re solis ideis claris nitar.

Suppono Deum solum agere in mentem, ipsique ideas omnium repræsentare: ac si eveniat ut mens aliquod objectum per ideam clarissimam & vividissimam percipiat, id sieri quia Deus ipsi illam ideam mo-

do perfectissimo repræsentat.

Præterea cum voluntas Dei ordini, & justitiæ sit omnino conformis, suppono sufficere ut quid obtineatur, id jure esse debitum; his quæ distincte intelliguntur positis; memoria spiritualis facile explicatur. Cum enimordo postuler, ut mentes que de aliquo objecto sæpiùs cogitarunt, de eodem denuò facilius cogitent, ideamque illius habeant clariorem & vividiorem ijs quæ de illo non nisi parumper cogitarunt; Voluntas Dei qui secundum ordinem indesinenter operatur, ipsorum menti repræsentat, statim atque id optant, ideam claram & vividam illius objecti. Adeò ut juxtà hanc explicationem memoria, & cæteri habitûs purarum intelligentiarum, non consistant in facilitate ad operandum, quæ ex quibusdam ipsarum modificationibus oriatur, sed in ordine immutabili Dei, & in jure quod mens sibi vindicat in res quæ ipsi fuerunt subjectæ: Et tota mentis potentia à Deo solo immediate & unice depender. Cum vis seu facilitas ad agendum quam omnes creaturæ in suis deprehendunt operationibus, mihil aliud sit, hoc sensu, quam voluntas efficax Creatoris. Nec putem ab ista explicatione esse desistendum propter pravos ha-

Seu EXPLICATIONES ad LIB. II.

bitus peccatorum, & damnatorum. Quamvis enim Deus efficiat quicquid reale & positivum est in actionibus peccatorum, evidenter tamen patet ex iis quæ in prima illustratione dixi Deum non esse Authorem peccati.

Credo tamen, & ni fallor, credere debeo, post actionem mentis, in ipsa superesse quasidam mutationes quæ ipsam ad eandem illam actionem disponant. Sed quia illas mutationes non novi, illas etiam explicare nequeo; ideam enim claram mentis meæ non habeo, in qua possim deprehendere omnes modificationes quas potest suscipere.

Credo argumentis Theologicis, non verò argumentis claris & evi- V. Illustrad dentibus motus, causam cur puræ intelligentiæ videant clariùs obje- Cap. 7. Part. Cta quæ jam contemplatæ sunt, quàm alia, non præcisè esse quia Deus ipsis repræsentat illa objecta modo vividiori & persectiori, sed quia reipsa magis dispositæ sunt, ad recipiendam in se eandem actionem Dei. Quemadmodum facilitas ad pulsanda instrumenta, quam sibi comparaverunt nonnulli, non consistit in eo quòd spiritus animales ad movendos digitos necessarij, majori in ipsis polleant vi & agilitate quàm in cæteris hommibus, sed in eo quòd viæ per quas spiritus ssuunt sint magis lubricæ & planæ, habitu exercitio comparato, ut id cap. suprà notato explicui. Fateor tamen omnes usus memoriæ, & cæterorum habituum non esse necessarios ijs qui cum Deo intimè unitì, in ipsius lumine quaslibet ideas; & in ipsius voluntate omnem facilitatem ad agendum quam possentoptare, reperiunt.

ILLVSTRATIO ad Caput Septimum secundi Libri.

Summa argumentorum & explicationum à me traditorum circa peccatum originale. Cum responsionibus ad objectiones qua mihi visa sunt validissima.

T difficultatibus quæ circa peccatum originale ipsiusque propagationem possunt oriri, ordine respondeam, nihil abs re me sacturum puto si ea quæ in multis locis hujusce operis super hac materià dixi paucis hic resumam, hæc sunt igitur præcipua mea argumenta. Illa modo speciali ita disposui, ut ijš sierent magis clara qui illa examinare attente volucrint.

Deus vult ordinem observari in operibus suis. Quicquid clarè concipimus conforme esse ordini, illud Deus vult; ac vice versa quicquid clarè concipimus ordini repugnare, illud Deus non vult. Hæe voi ritas evidenter patet ijs omnibus qui ens infinitè perfectum visu fixo & puro possunt contemplari. Nihil est quod eos turbare aut quatere, possit super hac re: Et clarè vident omnes difficultates quæ possunt moveri circa illud principium oriri tantùm ex ignorantia in qua versantur homines circa ea quæ ipsos scire necesse esset ad solvendas illas difficultates.

II

Deus nullum habet alium finem quam se ipsum in operationibus suis: Id ordo postulat.

III.

Deus creat & conservat mentem hominis, ut circa ipsum occupetur; ipsum cognoscat & amet; Deus enim est sinis operum suorum. Ordo id postulat, Deus non potest velle ut id quod non est amabile; ametur; seu potiius Deus non potest velle ut quod minius amabile est, potissimium ametur. Hinc igitur patet naturam esse corruptam & inordinatam; cum mens amet corpora quæ non sunt amabilia, immò ipsa Deo sæpè anteponat amore suo. Peccatum igitur originale, seu naturæ depravatio haud indiget probatione: Unusquisque enim satis sentit in seipso legem quæ ipsum captivum detinet & perturbat; quæque à Deo instituta non est, cum ordini, qui ipsus voluntatis regula est, repugnet.

IV.

Intereà tamen homo ante lapsum, sensationibus prævenientibus non verò cognitionibus claris admonebatur an sese corporibus circumjacentibus adjungere, an verò ab ijs secedere deberet. Ordo id postu-Contrà ordinem est mentem ad id adigi ut corporibus sese appli-Potest equidem ipsis uniri, Sed propter ipsa non fuit creata. Cognoscere igitur Deum, corpora verò sentire debet. Prætereà, cùm corpora ipfius bonum non possint constituere, mens non posset ijs uniri nist ægre admodum, si ea duntaxat cognosceret ut in se sunt, nec in ipsis sentiret id quod non inest. Falsum itaque bonum debet discerni fensu præveniente, ut ametur amore instinctûs; & verum bonum debet cognosci cognitione clara, ut ametur amore libero & rationali. Denique format, & conservat hominem Deus ut ab ipso cognoscatur & ametur. Ergò capacitas ipsius mentis figurarum & configurationum infinitarum corporum ipfum ambientium, & corporis quod animat cognitione, ipfo invito, impleri immò nec dispesci debet. Tamen ut pateat cognitione clarà, an hie fructus hoe tempore alimento corporis aptus sit, tot prænoscenda mihi videntur, totque formanda ratiocinia; ut mens capacior iis omnibus tota occuparetut.

Verum, licet primus homo sensationibus prævenientibus præmoneretur, an deberet uti corporibus ipsum circundantibus an verò secus, non agitabatur tamen motibus involuntariis aut rebellibus;

Seu EXPLICATIONES ad LIB. II.

Immò ideas rerum sensibilium ex mente sua pro lubitu delebat, sive ijs uteretur sive non: Id enim ordo postulat. Mens potest equidem uniri cum corpore; sed ab eo non debet pendere, ipsi debet imperare. His adde quòd omnis amor quem Deus nobis imprimit, debeat ad ipsum terminari: Deus enim nihil producit in nobis quod propter ipsum non sit. Denique corpora non sunt amabilia. Instà nostram amandi facultatem subsidunt. Ergò in prima naturæ institutione corpora non possunt mentem instectere versus se, nec illam serre ad ipsa consideranda & amanda tanquam bona.

VI.

Corpora quibus circundamur in mente nostra non agunt nisi quum quosdam motus in corpore nostro excitant, & motus illi ad præcipuam cerebri partem transeunt. Nam pro mutationibus in illa parte sactis, ipsa mens mutatur & objectis sensibilibus agitatur. Id satis jam probavi, satisque experientia demonstratur. Hoc posito, ex articulo præcedenti primum hominem, pro lubitu, motus corpori suo aut saltem motus præcipuæ ipsius cerebri parti communicatos stitisse evidenter patet. Ordo id postulabat, ac idem per consequens volebat is cujus voluntas ordini semper conformis est, nihilque adversus ordinem potest efficere, quamvis sit omnipotens. Homo itaque poterat interdum legem naturalem communicationis motuum, suspensam inhibere; cum este sine concupiscentia, nec intra se ullos sentiret motus involuntarios & rebelles.

VII

Verùm primus homo in peccatum semel lapsus ab illa potestate decidit: Ordo id sic postulat: Æquum enim non est ut in peccatoris, & rebellis gratiam, in lege generali communicationis motuum aliæ sint exceptiones, præter eas quæ omninò sunt necessariæ ad vitæ nostræ & societatis civilis conservationem. Cùm itaque corpus hominis actione objectorum sensibilium perpetuò concutiatur, ipsusque mens omnibus præcipuæ partis ipsius cerebri motibus agitetur; Hinc sequitur ipsam mentem nunc à corpore cui tantum suerat unita, cuique ante peccatum imperabat, pendêre.

VIII

Jam autem hic fuit Adami processus in peccando. Amare voluptatem illamque gustare naturale est; id Adamo non suerat prohibitum. Res eodem se habet modo de gaudio: ex persectionum suarum naturalium contemplatione gaudium percipere licet: hoc in se non est illegitimum. Homo ad id conditus suerat ut esset beatus; jam verò voluptas & gaudium realem conciliant selicitatem. Igitur primus homo ex usu bonorum sensibilium percipiebat voluptatem, gaudioque, suas contemplando persectiones naturales, afficiebatur: nos enim tanquam selices, aut persectos considerare non possumus, quin gaudium sentiamus. Sed tales in officio suo non experiebatur delectationes; Nam licet Deum ipsius bonumesse probè nosset, id tamen non sentiam.

ad Cap.s.

Vide Illustr. bat, ut id multoties probavi. Itaque gaudium quod in officie sue præstando, percipiebat haud erat admodum sensibile. His suppositis. Ut homini non erat capacitas mentis infinita, ipfius voluptas, aut gaudium minuebat vilum clarum mentis, quo cognoscebat Deum esse fuum bonum, solumque illud bonum ab ipso amari debere. Nam voluptas est in mente ipsamque modificat, adeò ut quò magis voluptas nos afficit & agitat, eò magis impleat noltram cogitandi capacitatem. Id experientia aut sensu interno quem de nobis habemus edocemur.

> Illud igitur est quod hac de re possumus cogitare. Postquam primus homo paulatim sivit capacitatem mentis sue sensu vivido alicujus gaudii è superbià orti, aut forsan aliqua cupiditate seu voluptate sensibili impleri; præsentia Dei, & cogitatio de officio evanuerunt ab ipsius mente, quia in veri boni inquifitione lumen Divinum quo gaudebat strenue sequi neglexerat. Atque sic distractus, labilis factus est; præcipua enim ipfius gratia, præcipuaque vis polita erat in lumine quo potiebatur & in officii sui cognitione, cum tune delectationibus prævenientibus non indigeret, quæ nobis nunc necessariæ sunt ut concupiscentiæ resistamus.

Atque observandum est nec sensus prævenientes quibus Adam afficiebatur in ulu bonorum corporis, nec gaudium quod ex felicitatis & "perfectionis suæ consideratione, percipiebat, veras non esse causas ipfius lapsûs. Probe enim noverat Deum folum posse in ipso excitare voluptatem aut gaudium. Illum itaq; unum amare debebat, cum id duntaxat fit amandum, quod vera est causa sælicitatis nostræ. Ut nihil erat quod turbaret cognitionem & lumen primi hominis, cum illud purum confervare volebat omnes sensationes que poterant ipsum diversum agere & ab eo à quo illuminabatur & corroborabatur distrahere ex mente sua delere poterat & debebat. Recordari ipsum decebat, Deum ipsi sese non sentiendum ut bonum, sed ut talem cognoscendum duntaxat præbere; ut citius mereretur mercedem, usu perpetuo libertatis ipsi indultæ.

Posito igitur quòd Adamus & Eva peccaverint, ac post peccatum motus involuntarios & rebelles in se ipsis senserint: Dico ipsorum liberos debuisse nasci peccatores, ac motibus concupiscentia obnoxios ut ipfi crant. Hæc funt affertionis meæ argumenta.

In capite quod hæc scribendi mihi fuit occasio fusè probaui, tantam esse communicationem inter cerebrum matris, & cerebrum infantis ipfius, ut omnes motus omniaque vestigia in cerebro matris impressa, excitentur etiam in cerebro infantis. Cum itaque mens infantis uniatur corpori iplius eo iplo instanti quo creatur; quia conformatio corporis obligat Deum, ut sequendo voluntates suas generales, ipsi det mentem quo informetur; hinc evidenter patet mentem illam eodem ipformemente quo creatur habere inclinationes corruptas & versus corof the trees ! come in

pora verti; cum ab eo momento inclinationes habeat respoi d'intes motibus, actu excitatis in cerebro cui unita est.

X L

Sed quia contra ordinem est mentem versus corpora converti, ipsaque amare; infans est peccator & inordinatus statim atque creatur. Deus qui amat ordinem illum odit in hoc statu. Ipsius tamen peccatum non est liberum: Ipsius mater illum in iniquitate concepit propter communicationem institutam, ordine naturæ inter cerebrum maternum & cerebrum infantis.

XII.

Jam autem illa communicatio optima est in sua institutione multis de causis. Primò, Quia utilis est, & forsan necessaria ad conformationem setus. Secundò, Quia poterat ope illius communicationis commercio uti cum parentibus; æquum enimerat ipsum cognoscere à quo haberet corpus quod animabat. Denique infans non poterat scire quæ extrinsecus agebantur, quidve de illis cogitare deberet, nisi ope illius communicationis. Cum corpus haberet, par erat ipsum habere cogitationes quæ ad illud referrentur, nec privari contemplatione operum divinorum inter quæ vivebat. Multas alias existimo dari rationes issus communicationis præter has à me allatas; sed hæ ad illam vindicandam adversus omnes obmurmurotores, omnem que arcendam criminationem ab operibus illius cujus omnes voluntates ordini necessario sunt conformes sufficere videntur.

XIII.

Aquum tamen non est infantem invitum excipere vestigia objectorum sensibilium: ac si mens unico momento ante unionem cum corpore crearetur, si per unicum momentum in innocentia & ordine staret, pleno jure, & ex necessitate ordinis aut legis æternæ posset suspendere illam communicationem; quemadmodum primus homo ante peccatum sistebat pro arbitrio motus in ipso excitatos; etenim ordo postulat ut corpus menti obtemperet: Sed quia mens infantium nunquam suit grata Deo; nunquam justum suit Deum in eorum gratiam mutare legem communicationis motuum. Justum itaque est infantes nasci peccatores & inordinatos & ordo naturæ non est causa illorum peccati: ordo ille justus est. Sed peccatum parentum est causa peccati ipsorum. Hoc sensu justum non est parentem peccatorem procreare liberos se persectiores, ipsosque imperium in corpus habere, quod mater in suum non habet.

XIV

Post peccatum Adami quod omnia pervertit & corrupit, Deus equidem poterat aliquid immutando in ordine naturæ, malis ex peccato natis mederi. Verûm Deus voluntates suas ita non mutat. Nihil vult quod non sit justum. Quod semel voluit, illud semper uult: sese non sorrigit: ipsum non pænitet: Constanter vult id quod vult. Ipsus 16.c.3.

æterna decreta non pendent ab humanæ voluntatis inconstantia, nec æquum est illa huic submitti.

X V.

Verum enim verò si liceat mortalibus in Dei consilia penitius introspiscere, ac cogitata sua proferre circa causas ob quas ordinem supra memoratum instituit, peccatumque primi hominis permisit; haud ullam credo fore sententiam Majestate divina digniorem, magisque Vid f. Dia- Religioni & rationi conformem, quam quæ statueret præcipuum Dei logum Col- confilium in operationibus externis, esse Incarnationem Filii: Deum loqu'orum instituisse ordinem naturæ, perturbationemque in eo factam permifisse ut tanto faveret operi: Ipsum sivisse omnes homines mancipari pec-Aug. in Iul. cato, ne quisquam in se ipso gloriaretur; immò ipsum permittere concupiscentiam in sanctissimis, ne sibi superbe complaceant. enim quis perfectiones suas considerat ægrè se adspernatur; niss eodem tempore videat & amet summum bonum, ad cujus præsentiam om-

nis nostra perfectio omnisque magnitudo nostra evanescit.

Fateor concupiscentiam meriti materiam posse nobis præbere; ac maxime æquum esse mentem ad tempus ægre sequi ordinem, ut pro hoc merito digna habeatur quæ illi ordini in æternum cum voluptate subjiciatur. Deum præviso peccato, hoc fine concupiscentiam permissile non inficior. Sed cum concupiscentia non sit absolute necessaria ad merendum; si Deus eam permiserit, id eo consilio fecit, ut nemo bonum posser facere fine auxilio quod Jesus Christus nobis meritus est, atque ne homo propriis viribus suis gloriaretur. Clarum enim est hominem non posse sibi bellum inferre, ac sese vincere, nist animetur spiritu Jesu Christi, qui utpote fidelium caput, ipsis dispositiones motibus concupiscentiæ à primo homine oriundæ omnino oppolitas dat.

XVI.

Posito igitur quòd infantes cum concupiscentia nascuntur, ipsos peccatores elle evidenter fequitur, cum ipforum cor versus corpora quantum potest conversum sit. In ipsorum voluntate nihil adhuc est præter amorem, & quidem ille amor est inordinatus. In ijs itaque nihil est quod Deus possit amare, cum Deus amare nequeat inordinationem.

XVII.

At verò cùm in Christo fuerunt regeniti, hoc est, cùm ipsorum cor versus Deum conversum fuit, fine motu actuali amoris sive dispositione interna simili dispositioni quæ remanet post actum aliquem amoris erga Deum: Tum cocupiscentia non amplius est peccatum in ipsis: Tum enim non ampliùs fola est in corde ipsorum; ei non ampliùs dominatur. Amor habitualis in ipsis remanens gratia Baptismatis in Jesu Christo, hiberior aut fortior est amore in ipsis habitante per concupiscentiam ab Adamo contractam. Similes sunt Justis qui per somnum concupis-

cen-

Seu EXPLICATIONES ad LIB. II.

centiæ motûs sequuntur, gratiam Baptismatis non amittunt, quia istis motibus liberè non consentiunt.

XVIII.

Nec ita mirum videri debet, si posse sieri credam, ut infantes baptizationis instanti, Deum amore libero ament. Cum enim secundus Adamus priori sit contrarius, cur tempore regenerationis non liberabit infantes ex servitute corporis cui mancipati tantum sunt propter primum Adamum: Ut illuminati, & excitati gratia viva & efficaci ad Deum amandum, ipsum omnes ament amore libero & rationali, primo Adamonihil obstante. Nemo unquam deprehendit, inquiet aliquis, ipsorum corpus vel per unicum momentum desinere agere in mentem: sed quis miretur se non videre id quod visibile non est. Unicum momentum sufficit ad patrandum illum actum amoris. Cum autem ille actus possit formari in mente, nullis ex eo impressis vestigiis cerebro, mirandum quoque non est, adultos ipsos dum baptizantur non semper meministe istius actus: Quippe memoria eorum que nulla cerebro insculpunt vestigia non conservatur.

XIX.

Veterem hominem seu concupiscentiam cum Jesu Christo crucifigi, nosque mortuos & sepultos esse cum eo per Baptisma nos docet Divus Paulus. Nunquid id fieret quia tum liberamur ab impetû corporis in mentem, concupiscentiaque veluti extincta est hoc instanti? Verum equidem est illam reviviscere: sed cum semel deleta fuerit, ac infantes in eo permiserit statu ut amarent Deum, ipsis amplius officere nequit, quamvis in iis reviviscat. Cum enim, duplex amor in corde sit: amor naturalis, & amor liber; ordo postulat ut solius amoris liberi ratio habeatur: Ac si infantes in Baptismate amarent Deum actu nullatenus libero, corpora posteà multis actibus ejusdem speciei amantes; Deus forte non posset ordinem sequendo unicum actum pluris facere multis actibus, iisque omnibus naturalibus, & non liberis. Seu potius si amores illi contrarij interse vi æquales eslent, postremi rationem habere deberet; eadem ratione qua cum in uno corde duo amores liberi inter se contrarij fuerunt, Deus posterioris semper habet rationem, cum gratia amittatur unico peccato mortali.

XX.

Negaritamen non potest Deum posse, nequaquàm suspensa dominatione corporis in mentem infantis, ipsum reddere justum, aut ipsus voluntatem versus se inflectere, in ipsus mentem indendo dispositionem illi similem quæ remanet post motum actualem amoris Dei.

Verum illa agendi ratio ad naturam æque prope accedere non videtur ac alia; Clare enim non concipimus, quid possent esse illæ remanen, vid Cap. 7. tes dispositiones. Id equidem mirum non est; cum enim ideam men2. part. Lib. tis claram non habeamus; ut id alibi probavi, mirum non est nos non æ ipsus ilcognoscere omnes modificationes quas potest suscipere. At menti non lustrate potest satisfieri rebus quas clare non percipit. Miraculum extraor-

dinarium, videtur necessarium ut mens illas dispositiones acquirat fine actu præcedenti. Id fieri nequit per vias quæ omnium simplicissimæ videntur. Cum è contra, secundo Adamo producente in mente infantis qui baptizatur prorsus contrarium ab eo quod primus Adam in eadem mente antea produxerat; sufficit ut regeneretur, Deum per vias ordinarias, quibus adultos sanctificare solet, in ipso agere. Cum enim infans per illud temporis momentum nullis afficiatur sensationibus aut motibus quæ ipsius cogitandi & volendi facultatem impleant; nihil impedit quominus cognoscat & amet verum suum bonum. Plura non addo, quia necesse non est scire præcise, quomodo hat regeneratio infantium, modò vera in ipsis regeneratio, aut justificatio interna & realis ex actibus aut saltem habitibus fidei, spei, & charitatis nata, admittatur. ¡Si Explicationem præjudiciis adeò contrariam proposui, id eo consilio seci, ut ijs etiam satisfacerem, qui nolunt admittere habitus spirituales, ipsisque probarem possibilitatem regenerationis infantium; namque imputatio manifestam contradictionem involuere mihi videtur; Deus enim non potest habere ut justas, & amare actû creaturas quæ actû funt in statû peccati; quamvis possit propter Jesum Christum consilium inire eos in ordinem restituendi, & actû amandi postquam resipuerint.

ମିଶ୍ର ନିଶ୍ର ନିଶ୍ର ନିଶ୍ର ନିଶ୍ର ପ୍ରଥି ବହିତ୍ର ହିନ୍ଦୁ ହନ୍ଦୁ ହନ୍କ ହନ୍ଦୁ ହ

OBIECTIONES ADVERSVS ARGVMENTA

& Explicationes Peccati Originalis.

OBIECTIO ADVERSUS PRIMUM ARTICULUM.

Ad hingulas

DEUS vult ordinem, id quidem verum est; verum voluntas ipobjectiones

fius instituit illum ordinem, non verò supponit. Quicquid Deus
vult est juxtà ordinem, non alia de causa, quàm quia ipse id vult. Si
art.in quem
fatta fuit.

Deus velit mentes corporibus submitti, ipsa amare & timere, non est
contrà ordinem: Si Deus vellet bis 2. non esse 4. is non mentiretur qui
diceret bis 2. non esse 4. id verum esset. Deus est principium omnis veritatis: Magister omnis ordinis: nihil supponit, nec veritatem, nec
ordinem: omnia ipse efficit.

Responsio.

Omnia igitur eversa sunt. Nulla amplius est scientia, nulla Ethica, nulla argumenta pro Religione quorum vis eludi non possit. Hac

consequentia videbitur clara cuicumque assequutus suerit salsum illud principium; Deum scilicet producere ordinem & veritatem voluntate prorsùs libera. Sed respondeamus accuratiùs.

Respondeo igitur Deum nil posse agerc & velle sine cognitione; atque ita ipsius voluntates aliquid supponere; sed id quod supponunt non est quid creatum. Ordo, veritas, sapientia æterna, est exemplar omnium Dei operum: Jam verò illa sapientia non est creata: Deus qui omnia secit illam tamen nunquam secit, quamvis ipsam Deus per-

petud ex suæ essentiæ necessitate gignat.

Quicquid Deus vult est juxtà ordinem, ea sola de causa quòd Deus, id vult; sateor; sed res sic se habet, quia Deus non potest adversus se ipsum, adversus sapientiam & lumen suum agere. Potest equidem nihil producere ad extrà. Sed si agere velit, non potest quin sequatur ordinem immutabilem sapientiæ quam necessario amat: Nam Religio, & ratio Deum, sine Filio, Verbo, & Sapientia sua nihil agere me docent. Non dubito igitur dicere Deum non posse positive velle ut mens subjiciatur corpori; quia hec sapientia secundum quam Deus vult quicquid vult, mihi clare notificat id esse contra ordinem. Atq; id in illa ipsa sapientia clare video: Quia illa est ratio suprema & universalis, quam omnes mentes participant, ob quam omnes intelligentiæ sunt creatæ, per quam omnes homines ratione gaudent. Quippe nemo inter mortales est sibi ipsi ratio, sapientia, & lumen. Nisi forsan cum alicui est ratio peculiaris à ratione universali diversa, falsus splendor pro ve-

ra luce, & mera stultitia pro sapientia.

Ut plerique homines haud distincte norunt, solam sapientiam æternam ipsos illuminare, ideasque intelligibiles quæ sunt objectum immediatum ipsorum mentis creatas non esse: eo adducti principio, leges æternas veritatesque immutabiles tales institutas esse voluntate Dei libera arbitrantur. Atque illo præjudicio præpeditus Cartefius dixit Deum potuisse efficere ut bis quatuor non essent octo, utque tres anguli cujulpiam trianguli non essent æquales duobus rectis, quia nullus est ordo, inquit, nulla lex, nulla bonitatis & veritatis ratio que à Deo Responso non pendeat, & quia iple ab aterno decrevit, & instituit ut supremus Legislator ad lextas veritates aternas. Nempe, Doctissimus ille Philosophus satis non attenadversus debat esse ordinem, legem, rationem supremam quam Deus amat ne-Medit. art. cessariò, quæ ipsi coæterna est, & secundum quam necesse est ipsum 6.arc. 8. agere, si modò velit agere. Deus enim indisferens est in operibus externis, verum non est indifferens, quamvis sit plane liber; in modo agendi : semper modo sapientissimo & perfectissimo agit : ordinem immutabilem & necessarium semper sequitur. Ita, Deus potest nec mentes, nec corpora creare; sed si duo illa entium genera creet, illa debet creare per vias simplicissimas, & in ordinem perfectissimum digerere. Potest, e. g. unire mentes corporibus, sed ipsum non posse vid. Illustr. mentes corporibus subjicere defendo; nisi pro ordine quem semper se-c.6.2 pare.1.3

f 2

44

quitur, peccatum ad id ipsum adigat, ut jam exposui articulo septimo,

& in prima observatione sub finem.

Ut nonnullis instantiis quibus urgeri possem occurram, operæ pretium me facturum esse puto, si moneam, homines immerito sese ipsos consulere, quim doceri volunt quid Deus facere, aut velle possit. De ipsius voluntatibus ex inclinationum suarum conscientia seu sensu interno judicare non debent. Deum sæpe injustum, crudelem, peccatorem, non verò potentem efficerent. Principium illud generale omnium præjudiciorum quibus occæcantur abdicare debent, quo de omnibus relate ad seipsos judicant; idque solum Deo tribuere quod clare concipiunt includi in idea entis summe perfecti: De rebus enim judicandum non est nisi per ideas claras. Tunc Deus quem adorabunt non erit similis Diis veterum Ethnicorum, qui ut ipsorum sictores crudeles, adulteri, & libidinosi erant. Immò nec similis erit Deo nonnullorum Christianorum, qui ut illi omnem potentiam quâ peccator pollere optaret affingant, ipsi dant potestatem agendi contrà omnem ordinem, peccatum impunitum relinquendi, & homines adjudicandi pænis æternis quantumvis justos & infontes.

SECVNDA OBIECTIO

Si Deus velit ordinem secundum quem siunt monstra; haud dico inter homines, quippe qui peccaverunt; sed inter animalia, & plantas. Quænam est causa corruptionis generalis in aere quæ tot morbos gignit; Quo ordine tempestates solitum non observant ordinem, sol aut gelu comburit fructus terræ? An id vocaveris cum ordine & sapientia agere, dare animali membra prorsus inutilia, ut fructus formati gelu pereant permittere? Nonne satius est dicere Deum sacere quodcumque ipsi lubet, ipsumque supra omnem ordinem legemque esse. Etenim ut de rebus majoris momenti agamus quam de fructibus, de quibus quodlibet sieri potest; certè terra ex qua Deus consicit vasa ad iram, eadem est ex qua parat vasa ad misericordiam.

Responsio.

Ejusmodi difficultates ad id tantum aptæ sunt ut veritatem obscurent, quia ex mentis tenebris duntaxat oriuntur. Sciunt homines Deum justum esse; sciunt pariter malos esse beatos: quid? an id negabunt quod vident? an id in dubium vocabunt quod sciunt; quia fortè nonnulli satis erunt stupidi ut ignorent, alii verò satis audaces, & prophani ut non credant id quod Religio de pænis æternis nos docet. Pariter sciunt homines Deum esse sapientem, ipsumque nihil sacere

quod bonum non sit; vident tamen monstra, vident opera impersecta. Quid igitur credent? Deum aberrasse, aut illa monstra ab isso non esse? Certè vir.cui mens erit sana & sinma neutrum credet. Quippe Deum omnia facere certò constat, & ab ipso nil posse sieri quod persectum non sit quantum esse potest, prosimplicitate & paucitate modorum quibus uritur ad suum formandum opus. Tenaciter adhærendum est iis quæ videmus, nec sinendu ut comoveamur difficultatibus quæ ob ignorantiam nostram solui nequeunt. Si ignorantia formet difficultates quæ principia solidiùs statuta evertat, quid inter homines quibus omnia scire non datum est certi erit amplius? Quid! luces sulgentissimæ non poterunt discutere minimas tenebras? ac tenebræ levissimæ lumina clarissima & vividissima obscurabunt?

Verum enim verò quamvis sine ullo principii nostri detrimento, possemus non respondere difficultatibus ejuscemodi; haud abs re tamen erit ostendere, nobis non deesse quæ illis respondeamus. Nam mens humana in judiciis suis ita obliqua est, ut opiniones quæ ex illis difficultatibus imaginariis sequi videntur, præferre posset, veritatibus certis, quæ in dubium non possunt venire, nisi apud eos quibus est dubitandi animus; quique eo consilio ab illis difficultatibus examinandis abstinent. Dico igitur Deum velle ordinem, quamvis sint monstra; immò esse monstra quia Deus vult ordinem. Cujus rei hæc est ratio.

Leges naturæ, per quas Deus infinitam que in orbe deprehenditur varietatem producit, simplicissimas & paucissimas esse postulat ordo. Jam autem simplicitas illa legum generalium in quibusdam casibus specialiabus, & propter dispositionem subjecti, producit motus irregulares, seu potius combinationes monstrosas: ac perconsequens monstra in rerum natura siunt quia Deus vult ordinem. Itaque Deus non vult positive, seu directe dari monstra; sed vult positive quasdam leges communicationis motuum, ex quibus monstra necessario sequuntur: quia leges illæ quamvis simplicissimæ, sunt tamen idoneæ ad producendam illam formarum varietatem omni admiratione majorem.

Exempli gratia, secundum leges genereles communicationis motuum quædam corpora pelluntur propemodum versus centrum terræ: corpus alicujus hominis seu alicujus animalis est unum ex illis corporibus: quod ipsum sustinet in aëre liquescit sub ipsius pedibus: an justum est, & ordini congruum Deum voluntates suas generales illius specialis casus ergo mutare? Certè id verisimile non videtur. Oportet igitur ut illud animal conterat sibi corpus aut aliquo membro mutiletur. De generatione monstrorum idem ferendum est judicium.

Ordo equidem vult omnia entia habere quicquid ipsis necesse est ad conservationem & propagationem speciei: dummodò per vias simplicissimas & sapientia divina dignas id sieri possit. Ac videmus quidem animantibus, & plantis ipsis suppetere rationes generales conservandæ & propagandæ speciei. Ac si ejusmodi rationes nonnullis desint animalibus in quibus actibus specialibus, id sactum est quia leges

generales secundum quas formata fuere, id ferre non potuerunt, quoniam leges illæ non illa sola spectant animalia; sed in genere omnia en-

tia; jam autem bona publica privatis sunt anteponenda.

Certè si Deus unicum formaret animal, illud monstrosum non essiceret sed ordo postularet ut Deus illud animal per easdem non formaret leges per quas omnia nunc format. Nam actio Dei ipsius proposito attemperata esse debet Deus per leges naturæ non unicum animal, sed mundum condere vult. Illumque per vias simplicissimas, ut id ordo postulat condere debet. Sufficit igitur mundum illum non esse monstrosum, aut essectios generales dignos esse legibus generalibus, ut nihil sit in opere Dei quod carpi queat.

Si Deus leges speciales adscripsisset omnibus specialibus mutationibus; aut si in unaquaque re naturam seu principium speciale omnium ipsius motuum instituisset, inter tot ordini manisesto repugnantia, difficile revera soret omnem culpam ab ipso amovere. Necesse sorsan esset fateri aut Deum non amare ordinem, aut ipsum non posse mederi inordinationi: Etenim qui numerum propè infinitum causarum secundarum, virtutum, qualitatum, facultatum naturalium ijs naturæ ludis seu aberrationibus vulgo dictis alligant, sapientiæ & potentiæ insinitæ Authoris rerum omnium injuriam haud dubiè inserunt.

OBIECTIO CONTRA SECUNDUM ARTICULUM.

Deus non potest agere propter se. Qui sapiens est nihil facit inutile. Jam autem quicquid Deus faceret propter se esset inutile; Ipsi enim nihil deest, Deus nihil sibi vult; si ex essentiæ necessitate habeat quicquid sibi posset velle. Jam verò si Deus nihil optet sibi, nihil facit propter se; quandoquidem tantùm agit per efficacitatem voluntatum surum. Ista est boni natura ut sese communicet & dissundat; utile sit aliis non verò sibi; ut quærat, ac si possit creet quos beatos efficiat? Cùm itaque Deus sit essentialiter & summè sonus, ipsum propter se agere repugnat.

Responsio.

Deus potest agere propter se bisariam: vel ut aliquam percipiat utilitatem ex eo quod agit; vel ut ipsius creatura suam in ipsa nanciscatur selicitatem & persectionem. Nunc non excutio an Deus agat propter se primo modo, & an aliquem sibi conciliaturus honorem se dignum, omnia secerit & restauraverit per Filium, in quo, Scriptura testante, omnes creaturæ subsistunt. Desendo duntaxat Deum nec posse creare, nec conservare mentes ut cognoscant & ament creaturas; Lex immutabilis, æterna, necessaria sert, ut cognoscant & ament Deum, ut ter-

Seu EXPLICATIONES ad LIB. II.

tio articulo expositumest. Itaque objectio illa non impugnat principium meum, facit potius pro illo: Ac si natura boni in eo consistat ut sese communicet & diffundat (illud enim axioma jam non-exigo) hinc patet Deum utpote effentialiter & summe bonum non posse, non agere propter le; eo sensu quem induco.

OBIECTIO

CONTRA QUARTUM ARTICULUM.

Cum ignorantia sit consequentia peccati, Adam ante lapfum perfecta pollere debebat cognitione naturæ corporis sui & circumjacentium. Necesse, exempli gratia, fuit, ipsum penitus cognovisse naturamomnium animalium ut ipsis nomina unicuique accommodata imponeret,

Responsio.

Errant qui id objiciunt. Ignorantia nec est malum, nec series peccati; at verò error seu occæcatio mentis est malum & sequela peccati. Deus folus omnia novit, nihilque ignorat. In intelligentijs maximè illuminatis est ignorantia. Quicquid finitum est non potest capere infinitum. Itaque nulla est mens finita quæ vel possit capere omnes triangulorum proprietates. Adam in momento creationis omnia noverat quæ ipsum posse necesse erat; nihil præterea: Nec necesse erat ipsum cognoscere exacte dispositionem omnium partium corporis sui, & corporum ambientium. Rationes attuli articulo supra notato & alibi.

Impositio nominum denotat potiùs in Scriptura authoritatem quàm cognitionem perfectam. Ut Dominus celi fecerat Adamum terræ Do-Omnibus minum, Adamum animalibus nomina indere consentiebat, ut ipse de-eis nomiderat stellis. Evidens est sonos aut voces nullam habere, nec habere na vocat. posse relationem cum rebus quas significant quicquid dicant Divinus Plato, & Mysteriosus Pythagoras. Posset forsan explicari natura Equi, aut Bovis in libro integro, sed una vox non est liber. Ac ridiculum est arbitrari monosyllaba ut Sus quod Hebraice significat equum & Schor quod fignificat bouem, repræsentare naturam istorum anima-Verisimile tamen est Adamum istæc nomina istis animalibus imposuisse; cum reperiantur in Genesi. Et ipse Author Geneseos afferit nomina quæ Adamus dedit animalibus, eadem quæ suo tempore nsurpabantur fuisse. Haud credo enim ipsum aliud designare his verbis. Omne quod vocavit Adam anima viventis, ipsum est nomen ejus. Cap. 49.17. Sed, do Adamum animalibus imposuisse nomina quæ aliquam habeant & 32. 5. analogiam cum ipforum natura, ac eruditis cujusdam hujus sæculi authoris ethymologiis calculum lubens adjicio. Volo primum hominem nuncupaffe animalia domeftica Behemot quia silent, arietem Ajil quia for-

tis est, hircum sair quia est hirsutus; porcum Chajir quia habet parvos oculos, & asinum Chamir, quia in oriente multi extant asini rubri. Sed nen video aliud Adamo necesse fuisse quam aperire oculos, ut cognosceret hircum esse hirsutum, asinum rubrum, & porcum habere parvos oculos. Adam nuncupat Beir & Behema id quod vocamus brutum aut grande animal domesticum, quia jumenta illa sunt muta & stupida: quid inde sequitur? Ipsum penitus cognovisse illorum naturam? Id non est evidens. Certe vererer potius ut hac inde eliciatur cosequentia. Nempe Adamum ea suisse simplicitate ut interrogaret bovem utpote inter animalia domestica maximum; at verò cum ipsum nil respondere admirabundus vidisset, illum posteà in contemptus argumentum vocavisse Beir & Behemah.

SECVNDA OBIECTIO

ADVERSUS ARTICULUM QUARTUM.

Sunt sensationes prevenientes incommodæ & molestæ: Atqui Adamus erat justus & innocens; Ergò iis non debebat affici: Ergo ubique, & usquequaque debebat rationis & lucis ductum sequi, non verò sensationibus iis quas nunc habemus similibus præverti.

Responsio.

Fatcor equidem esse sensationes injucundas & molestas; At illæ nullum unquam primo homini facessebant negotium: quia eo ipso instanti quo ipsum molestabant, iis nolebat ampliùs affici; & desinebant ipsum afficere eo ipso momento quo id volebat. Sensationes illæ duntaxat ipsum reverenter admonebant quid sibi faciendum esset quid verò non: ipsius selicitatem non turbabant: per eas tantum admonebatur se posse illam amittere, ac eundem Deum à quo omnis ipsius pendebat beatitudo, posse ipsum punire miserumque efficere; si ab illo desiceret.

Ut constet primum hominem nullo unquam dolore vivido ipsum subitò occupante suisse affectum; duo duntaxat sunt consideranda. Primum; dolorem esse levissimum; quum motus quibus alligatur sunt debilissimi; cum dolor viribus motuum qui ad præcipuam usque cerebri partem communicantur semper attemperatus sit. Alterum motum sua natura semper includere successionem temporis; nec posse esse violentum primo instanti quo excitatur. Hoc posito; primum hominem nullum unquam dolorem a quo præoccuparetur & miser sieret sensisse patet. Motus enim ex quibus oriebatur ille dolor sistere poterat; at si verum est ipsum potuisse illos sistere eo ipso temporis momento quo agere inchoabant; certè illos sistebat; quippe selicitatem appetebat, & sensus doloris natura sua aversationem movet.

Adam igitur nullum unquam dolorem violentum patiebatur : at

non video quicquam ad id nos adstringere ut etiam negemus ipsum levibus affectum suisse doloribus, qualem sentire solemus, cùm de fructu immaturo delibamus ipsum maturum esse credentes. Certè ipsius selicitas admodum mediocris suisset, si tam levi de causa turbari potuisset: nam delicatula constitutio est debilitatis argumentum; Et sanè voluptas ac gaudium sunt parum solida, cùm adeò facilè interrumpuntur, & evanescunt. Dolor selicitatem verè interrumpere nequit, nissi quum involuntarius est, ac nobis invitis subsissit; Jesus Christus cruci affixus, beatus tamen adhucerat, quamvis acerrimis assectus doloribus, quia nihil patiebatur quod lubens non pateretur. Cùm itaque Adam nihil invitus perferret; non est quod quis dicat nos ipsum essicere inselicem ante peccatum, quia hic supponimus, ipsum sensationibus prævenientibus sed moderatis, & submissis monitum suisse, de ijs quæ ad vitæ conservationem vitanda habebat.

OBIECTIO CONTRA QUINTUM ARTICULUM.

Adam voluptatibus prævenientibus afficiebatur: Sed voluptates prævenientes sunt motûs involuntarij: Ergò Adam motibûs involuntarijs agitabatur,

Responsio.

Respondeo; in Adamo sensationes prævertisse rationem; Idque probavi in articulo quarto. Sed nego ilias ipsius voluntatem prævertisse, aut in ipsa speciales quosdam motús excitasse. Namque Adam per istas sensationes de ijs quæ sibi ad vitæ conservationem essenta agenda equidem admoneri volebat. At verò invitus agitari nolebat; id enim involuit contradictionem. Prætereà cum veritatis contemplationi non interruptè incumbere volebat; ipsius & sensus, & affectus altum silebant; Id ordo postulat & ex imperio absoluto quo in corpus

pollebat necessariò sequitur.

Respondeo secundo; Voluptatem mentis nequaquam idem esse cum v. Islustrad ipsius motu & amore: voluptas & amor sunt modificationes mentis; Cap; Lib; at voluptas nullam habet relationem necessariam ad objectum quod illam parere videtur; amor ad bonum necessario resertur. Voluptas est menti id quod sigura est corpori; & motus est corpori id quod amor est menti. Jam autem motus corporis ab ipsius sigura longe dissert. Volo equidem mentem quæ versus bonum indesinenter sertur, ad illus saccilius, ut ita loquar progredi, quum sensu voluptatis afficitur, quam quum dolorem patitur: quemadmodum corpus impulsum facilius movetur cum sigura est sphærica, quam ubi siguram cubicam habet; sed sigura corporis dissertab ipsius motu; ac potest esse sphæricum & quiescere. Verum equidem est de spiritibus rem secus se habere ac de corporibus. Illi voluptate affici non possunt quin sint in motu; quoniam Deus qui ipsos propter se creat & conservat, ipsos versus bonum

indefinenter impellit : fed id non probat voluptatem idem effe in mente ac ipsius motum; quippe duo quamvis diversa, possunt tamen simul occurrere.

Respondeo denique, licet voluptas non differret ab amore seu motû mentis, voluptatem quam primus homo sentiebat in usu bonorum corporeorum, ipsum non tulisse ad amanda corpora. Voluptas fert mentem versus objectum quod illam in ipla parit; concedo; At fru-Aus quem comedimus cum voluptate ipse non est qui parit in nobis voluptatem illam; Corpora non possunt agere in mentem, illamque ullo modo beatam efficere. Deus folus id potest efficere. Erramus dum cogitamus corpora in se habere id quod sentimus ipsorum occasione. Adam ante peccatum ita stupidus non erat, ut arbitraretur corpora esse veras ipsius voluptatum causas. Itaque motus cum voluptatibus ipsius conjunctus, ipsum non ferebat versus corpora. Si voluptas primi hominis lapsui aliquid contulit; certè id non contulit efficiendo in ipso id quod jam efficit in nobis. Id duntaxat contigit quia implendo & dispescendo ipsius cogitandi capacitatem, in ipsius mente veri boni, & officij præsentiam diminuit aut delevit.

BIECTIO

CONTRA ARTICULUM SEXTUM.

An verisimile est voluntatem Dei immutabilem ab humana voluntate dependisse? in lege generali communicationis motuum datas fuisse exceptiones in gratiam Adami?

Responsio.

* In Illiuftr. Saltem evidens non est non posse dari tales exceptiones. Jam aucirca natu- tem postulat ordo immutabilis corpus subjici menti; & contradictorum expli- rium est Deum non amare, & nolle ordinem : * Deus enim necessacabospecia. riò amat Filium suum. Ergò necesse erat ante peccatum primi homiliùs quid sit nis, dari in ipsius gratiam exceptiones in lege generali communicatioordo, & cur nis motuum. Id forsan apparet paulo abstractius. Ecce aliquid Deus illum amer necef- clarius. fariò.

Homo, quamvis peccator, brachium fuum, pro lubitû movere, & fistere potest. Ergò pro varijs hominis voluntatibus, spiritus animales determinantur ad producendos aut sistendos quosdam motús in ipfius corpore, quod certe fieri nequit per legem generalem communicationis motuum. Cum igitur voluntas Dei etiamnum hodie nostræ submittatur, cur & Adami voluntati submissa non fuisset? Si bono corporis & societati civili confulturus Deus cohibuit in peccatoribus communicationem motuum; cur illam non stitisset in homine justo, in ipsius mentis bonum, & ad fovendam unionem & societatem quam

Seu EXPLICATIONES ad LIB. II.

eum ipso habebat; Deus enim eu propter se duntaxat condiderat. Cum Deus nullam velit inire societatem cum peccatoribus. Ipsis post peccatum ademit potestatem, qua poterant, ut ita dicam, deponere corpus, ut cum ipso Deo unirentur. Sed ipsis illibatam reliquit potestatem sistendi aut mutandi communicationem motuum relate ad conservationem vitæ, & ad societatem civilem; quia noluit suum destruere opus; & quia etiam antequam ipsum formasset, illud, juxtà Divum Paulum, in Christo restituere & restaurare decrevit.

OBIECTIO

CONTRA SEPTIMUM ARTICULUM.

Homo corpus suum undique adhuc transfert: omnes ipsius partes, quarum motus ad bonorum investigationem & malorum sensibilium sugam necessarius est, pro lubitu movet. Ac per consequens sistit, aut mutat singulis momentis communicationem naturalem motuum, non modò propter res parvi momenti; sed etiam propter res inutiles vitæ societati civili, quibus vita breviatur, Deusque ad iram provocatur. Deus vult ordinem, idequidem fateor. Sed Deus postulat-ne ut leges motuum violentur propter malum, & sint inviolabiles propter bonum? Cur homo motus quos in ipsius corpore excitant objecta sensibilia cum illi motus impediant quominus bonum patrare, ad Deum postiminiò reverti, & respicere queat sistere non posset; cum tamen possit adhuc tot mala in mundo patrare, lingua, brachiis, cæterisque corporis partibus quarum motus ab ipsius voluntate pendet?

Responsio.

Ut huic objectioni satisfiat, animavertendum est hominem post peecatum debuisse in nihilum reverti. Cum enim non amplius esset in ordine, nec posset in ordinem regredi, existere amplius non debebat. Deus nihil amat præter ordinem. Illum igitur Deus non amat, pecca- vid 5. Diator igitur non potest sublistere, cum creaturæ non sublistant nisi quia logum Col-Deus vult ipfas existere, jam autem Deus non vult ipfas existere nisi ip- loquiorum sas amet. Peccator non potest etiam per se in ordinem regredi; quia Christianonon potest per se ipsum sese justificare: quicquid perferre potest ipsius noxam æquare nequit. Ergo in nihilum reverti deberet. Sed quia à ratione abhorret ut Deus opus faciat ad ipsum annihilandum aut ad permittendum ut in statum labatur ipso nihilo pejorem; evidenter patet Deum hominem non conditurum fuisse nec ipsius peccatum permissurum, nisi in consilio æterno decrevillet incarnationem Filii in quo omnia subsistunt & ex quo mundus pulchritudinem, perfectionem, & magnitudinem, sapientia & potentia ipsius authoris dignissimam recipit.

Fateor equidem homines potestate qua pollent excitandi quosdam motus continuò abuti; potestatemque, exempli gratià, qua linguam varie movere poslunt, innumerabilium malorum esse causam. Sed si ad rem attendatur potestatem illam omnino necessariam esse ad fovendam societatem, ad sese mutuo erudiendos circa Religionem, quæ istius liberatoris per quem mundus subsistit spem facit, clare patebit si attente expendamus quosnam motus possimus in nobis excitare, & in quibus corporis partibus eos excitemus, manifestum erit, Deum eam duntaxat nobis reliquisse potestatem in corpus quæ ad vitam confervandam, societatemque sovendam necessaria est. Palpitatio cordis, exempli gratia, dilatatio diaphragmatis, motus peristalticus viscerum circulatio spirituum & sanguinis, variique nervorum motus in affectibus excitantur in nobis inconsulta mente. Cum prope iidem semper esse debeant in emnibus casibus; Deus non tenetur cos submittere nunc voluntati hominum. Sed cum motus musculorum ad linguam; crura, & brachia movenda necessariorum, singulis momentis mutari debeant pro varietate propemodum infinita objectorum bonorum, seu malorum quibus circumdamur, istos inquam, motûs à voluntate humana pendere necesse fuit.

Jam autem attendum est Deum semper agere per vias simplicissimas legesque naturæ debere esse generales; cùm itaque nos donaverit potestate movendi brachia nostra, & linguam, nobis non debet adimere potestatem percutiendi hominem immeritò aut ipsum calumniis proscindendi. Si enim facultates nostræ naturales penderent à consiliis nostris, nulla esse uniformitas nullaque regula certa in legibus naturæ quæ tamen debent esse simplissimæ & generalissimæ, ut sapientia Divina dignæ sint & ordini consormes. Adeò ut Deus sequendo decreta sua, malit sacere 10 materiale peccati, ut loqui amant Theologi, aut inservire iniquitati hominum, ut loquitur Propheta, quam voluntates suas mutare, ad coercenda peccati mala. At ultionem tantiabusus difert ad tempus illud quo illibata decretorum immutabilitate po-

Seu EXPLICATIONES adLIB. II.

rerit illam sumere: hoc est postquam corporibus hominum voluptati addictorum morte corruptis; Deus non amplius obligabitur necessitate quam ipse sibi imposuit ipsis dandi sensationes, & cogitationes quæ ad illud corpus referantur.

OBIECTIO

CONTRA ARTICULUM UNDECIMUM ET DUODECIMUM.

Peccatum originale hominem non modò corpori & concupiscentiæ motibus mancipat, illum etiam vitijs natura sua omnino spiritualibus replet: Non modò corpus infantis ante baptismum corruptum est, sed ipsa mens, ipsiusque facultates peccato labesactatæ suerunt. Quamvis corporis rebellio sit principium quorundam vitiorum crassorum ut sunt intemperantia, & impudicitia; non tamen est causa vitiorum merè spiritualium ut superbiæ, & invidiæ: Itaque peccatum originale longè dissert à concupiscentia cum qua nascimur; & verisimile est illud consistere in privatione gratiæ, seu justitiæ originalis.

Responsio.

Fateor infantes privari justitià originali: Immò id probo ostendendo ipsos non nasci justos, & in Dei odium incurrere. Namque, non potest, opinor, dari, idea clarior justitiæ, & rectitudinis, quàm dicendo voluntatem esse rectam quum amat Deum, acesse inordinatam quum versus corpora inssectitur. At si per justitiam aut gratiam originalem intelligantur quædam qualitates incognitæ, ijs similes quas Deus dicitur respersisse in mente primi hominis, ad ipsam ornandam & essiciendam acceptam oculis suis; adhuc evidenter patet privationem hujus justitiæ non esse peccatum originale; nam, propriè loquendo ista privatio non transmittitur. Si insantes istis non præditi sunt qualitatibus, id sit quia Deus illas ipsis non impertitur; Si illas ipsis non dat, id sit quia illis indigni sunt. Illa igitur indignitas est quæ transmittitur, quæque causa est privationis justitiæ originalis. Itaque illa indignitas est propriè peccatum originale.

Illa autem indignitas quæ, ut ostendi, consisti in eo quod inclinationes infantium actú sint corruptæ; ipsorum cor versus corpora sit conversum, illaque ament, est reipsa in illis: non est imputatio peccati parentis; actú sunt inordinati. Quemadmodum qui in Christo, cujus Adam erat figura, justificantur, non justificantur per imputationem: Actu restituti sunt in ordine per justitiam internam, diversam à justitia

Jesu Christi, quamvis Christus ipsis illam meritus sit.

Mens duas tantum habet relationes naturales seu essentiales alteram ad Deum, alteram ad corpus cui unitur. Jam verò relationem seu unionem quam cum Deo habet ipsam corrumpere aut vitiosam efficere non posse evidenter patet. Ergo eo temporis instanti quo creatur talis non est, nisi per relationem quam habet cum corpore. Itaque necessariò dicendum est aut superbiam, & cætera vitia quæ spiritualia appellantur, posse communicari per corpus, aut infantes illis non esse obnoxios nativitatis momento. Dico nativitatis momento; quippe non nego pravos istos habitus posse comparari quam facillime. Quamvis puræ intelligentiæ nullam aliam habeant relationem quam ad Deum, & nativitatis momento nulli vitio essent obnoxiæ, tamen lapsæ sunt: sed id tantum contigit quia libertate sua perperam usæ sunt; jam autem infantes libertate neutiquam utuntur, nam peccatum originale non est liberum.

Verùm, ad rem, illos hallucinari arbitror, qui existimant rebellionem corporis duntaxat causam esse vitiorum crassorum, quales sunt intemperantia, & impudicitia; non verò illorum quæ spirituolia dicuntur: ut sunt, superbia, & invidia, ac pro certo habeo tantam esse analogiam inter dispositiones cerebri nostri, & dispositiones mentis nostræ, ut nullus sortè sit malus habitus in mente, qui suum non mutue-

tur principium à corpore.

Divus Paulus in multis Epistolarum locis appellat legem carnis, sapientiam carnis, desideria carnis, & opera carnis, quicquid contrarium eft legi spiritus: vitiorum spiritualium nullam habet mentionem: idololatriam, hæreses, dissensiones, & multa alia vitia quæ spiritualia dicuntur, inter opera carnis refert, sese vanæ gloriæ, iræ, invidiæ, permittere, est secundum ipsum, sequi motus carnis. Denique ex istius Apostoli verbis patet omne peccatum originem suam ex carne ducere; non quod caro illud admittat; aut quod spiritus hominis, sine gratia, aut fine spiritu Jesu Christi bonum faciat; sed quia caro ita agit in mentem hominis, ut ea nihil mali perpetret, quin ad id à carne fuerit priùs instimulata. Sic loquitur Paulus in Epistola ad Romanos. Delector lege Dei quoad interiorem bominem. Sed video aliam Legem in membris meis belligerantem adversus legem mentis mea, & captivum reddentem me Legi peccati, qua est in membris meis. Et paulo inferius, Ipfe ego mente quidem fervio Legi Dei, carne verò Legi peccati. Sic in multis aliis Epistolarum locis loquitur. Itaque concupiscentia, aut rebellio corporis non fert modò ad vitia quæ carnalia seu impura dicuntur, sed prætereà ad ea quæ spiritualia existimantur. Id modo fensibili probare conabor.

Quum quis in aliquo mundanorum cœtu fortuitò occurrit, in ipsius cerebro vestigia mechanicè imprimi, & in spiritibus animalibus motûs, qui in ipsius mente gignunt cogitationes, & inclinationes pravas, excitari certum mihi videtur. Tunc temporis cogitationes nostræ non sunt naturaliter conformes veritati, nec inclinationes ordini. In nobis propter corporis & vitæ præsentis bonum nascuntur, quia à corpore excitantur; Itaque Dei præsentiam, cogitationem que de officio nostro à nobis eliminant: Atque eò duntaxat tendunt ut cæterorum hominum amicitià & existimatione digni habeamur. Arcana igitur illa su

Gal. s.

Rom. 7.

pium est rebellio corporis.

Exempli gratia, si homines in quorum conspectu adstamus, ad aliquam dignitatem fint provecti, ipsorum Majestatis fulgore perstringimur, & percellimur: Ut vestigia ad ipsorum præsentiam cerebro nostro impressa, nonnunquam sunt maxima, motusque vividisimi; vestigia illa toti corpori, ut ita dicam, illucescunt; per faciem diffunduntur; atque in nobis venerationem, timorem, omnésque mentis nostræ affectiones abditissimas manifesto retegunt; Dein vestigia illa per characteres illos sensibiles motuum internorum mentis nostræ, agunt etiam in hominem illum coram quo adstamus & cujus occasione omnes illi motûs fuêre excitati : In illo pariunt dispositiones ad mansuerudinem, & comitatem, ope vestigiorum quæ habitus noster venerabundus, seu timidus ipsius cerebro mechanice insculpunt; illa autem vestigia in illius cerebro, modo quo dixi, excitata, in ipsius faciem transmissa, delent in ipsa Majestatem illam quæ primo intuitu sese conspiciendam præbuerat, & totum ejus corpus eo informant habitů quo terror è nobis excutitur, cui succedit confidentia. Itaque post multos characterum illorum fensibilium repercusius, multasque transmisfiones, eam denique in habitu nostro induimus speciem, eamqueagendi rationem instituimus quæ optimati illi allubescit.

Jam autem cùm omnes spirituum animalium motûs cum motibus mentis sint conjuncti, & vestigia cerebri cogitationibus mentis sint comitata. Manifestum est nosut pote privatos potestate delendi illa vestigia, & sistendi illos motûs ad id, præsentia illius qui nobis imperat adigi, ut in omnes ipsius sententias, & voluntates descendamus, ipsique toti adhærescamus; quemadmodum ille ad id sertur ut sese nobis adjungat, licèt modo plane diverso. Atque hanc ob causam consuetudo cum mundanis superbiæ concupiscentiam excitat & auget; quemadmodum consuetudines impuræ, cupediæ, voluptatum sensum usurpatio, augent concupiscentiam carnis. Quod ad Ethicam obser-

vare admodum necesse est.

Utilissimum est dari in cerebro vestigia quæ hominem sibimetipsi indesinenter repræsentent, ut sui curam gerat; utilissimum quoque est alia dari vestigia quæ formandæ & sovendæ societati inserviant, cùm homines non nati sint ut solitariè vivant: sed ex quo illa vestigia delendi, pro lubitů, ac ubi expediret, potestatem amisit homo, ab ijs continuò ad malum instigatur. Cùm non possit quin semetipsum sibimetipsi perpetuò repræsentet, ad superbiæ, & vanitatis motůs, ad alios aspernandos, ad omnia in sui bonum vertenda indesinenter incitatur: & cùm non sit arbiter vestigiorum quibus ad sovendam cum aliis societatem sollicitatur; obsequii, adulationis, invidiæ, & similium assectuum motibus, invitus agitatur. Itaque illa omnia vitia quæ spiritualia dicuntur à carne oriuntur, æquè ac impudicitia, & intemperantia.

Non modo funt in cerebro nostro dispositiones quæ in nobis excitant sensus, & motus tendentes ad propagationem speciei, & confervationem vitæ; forte etiam plures sunt quæ excitant in nobis cogitationes, & affectus, relate ad societatem, & ad vitæ nostræ nec non amicorum tranquillitatem, ac securitatem stabiliendam. Omnibus corporibus nos ambientibus natura unimur, & per illa corpora omnibus rebus quæ ad nos aliquatenus referuntur. Jam autem non possumus iis uniri nisi per certas dispositiones in cerebro existentes. Cum itaque non possimus impedire actionem illarum dispositionum naturalium, unio nostra vertitur in dependentiam, & per corpus nostrum ob-

noxii fimus omni vitiorum generi.

Non sumus puræ intelligentiæ: omnes mentis nostræ dispositiones quasdam in corpore producunt etiam dispositiones, sicut dispositiones corporis excitant etiam pares dispositiones in mente, credendum tamen non est mentem nihil omnino posse accipere nisi per corpus; sed id fit quia quandiu ipsi unitur, nullas suscipere potest mutationes in fuis modificationibus quin corpus ipfum quasdam etiam recipiat. Potest equidem illuminari aut excipere novas ideas, corpore eas nil participante; sed id fit, quia ideæ puræ non sunt modificationes mentis, ut id alibi probavi: hic non loquor de ideis sensibilibus, illæ enim ideæ includunt sensationem; jam autem omnis sensatio est modificatio mentis,

SECVNDA OBJECTIO

CONTRA ARTICULUM UNDECIMUM ET DUODEDIMUM

Si peccatum originale transmittitur propter communicationem inter cerebrum matris & cerebrum infantis, mater est causa peccati, Pa-Sient p. r n. ter verò nullas hic partes agit. Paulus tamen nos docet, per hominem num hemi-peccatum introivisse in mundum: ne loquitur quidem de muliere, nem pecca-Ergo &c.

mundum intravit. Rom. s.

Responsio.

In iniquita- David se à matre, in iniquitate conceptum fuiffe afferit, & Ecclesiasticus dicit, tibus conce- peccatum à muliere effe oriundum ac per illam nos omnes morti obnoxios effe. Neuter peus sum con de homine verba facit. D. Paulus contra dieit peccatum Intrasse in emepit me mundum per hominem, de muliere mentionem nullam agit. Qui conmater mea ciliabuntur iftæc testimonia; & uter amborum excusari deberet, sial-Pfalm. 10. terutrum excusare necesse esset ? In sermone vulgari nunquam mulienitill sadu ritribuitur res quæ ad ipsam nullo modo spectat, quæque tota est estrecea ice hominis; sed sæpe homini tribuitur quod spectat ad mulierem, quia per illam hemo eft caput & dominus mulieris. Videmus Evangelistas & ipsam emnes 25:71- Beatam Virginem appellare Divum Josephum Patrem Jesu Christi, cum ilia

illa dicit filio suo; Ecce parer tuus, & ego dolentes quarebamus te. Cùm ita-Luc.2.48. que Scriptura Sacra afferat nos per mulierem obnoxios esse morti & peccato; credere omnino necesse est, nec potest in hominem rejici: sed quamvis in aliis locis asserat per hominem peccatum intrasse in mundum id credendi non tanta incumbit necessitas, cùm id quod est mulieris homini tribui possit: ac si per sidem hominem aut mulierem excusare teneremar, hominem potius quam mulierem excusare rationi magis consentaneum esset.

Existimo tamen locos supra laudatos ad literam esse explicandos, ac dicendum hominem & mulierem veras esse peccati causas, sed quemque suo modo: mulier, in eo quod per illam peccatum communicatur, sicut per illam homo gignit liberos: & homo, quia ipsius peccatum est causa concupiscentiæ, utipsius actio est causa fecunditatis mulieris,

aut communicationis quæ est inter matrem & infantem.

Certè homo est qui mulierem secundam facit, ac ipse per consequens causa est communicationis quæ inter corpus matris & corpus infantis deprehenditur, cùm ista communicatio sit principium vitæ infantium. Ista autem communicatio non modò corporibus infantium dat dispositiones corporis matris, ipsorum etiam menti dat dispositiones mentis matris: Ergo dici potest per unum hominem peccatum introivisse in mundum, ut dixit Paulus; sed nihilominus propter illam communicationem dicendum quoque est, peccatum oriri ex muliere, per eam, nos omnes obnoxios esse morti & matrem nostram nos concepisse in iniquitate, ut id in aliis Scriptturæ locis dicitur.

Dicet forte aliquis, etsi homo non peccasset mulierem tamen semper parituram suisse liberos peccatores: cum enim ipsa peccasset, potestatem amiserat quam Deus ipsi in corpus concesserat, atque ita licet homo justus permansisset, cerebrum, e proinde mentem infantis ipsa corrupisset, propter communicationem quam cum ipso habebat.

Certe id vero simile non videtur; Cum enim homo justus, nihil faciat nili sapienter, & consultò, non potest dare mulieri miseram illam fecunditatem gignendi liberos peccatores. Si justus perstet, liberos non vult habere nisi propter Deum, jam verò liberi peccatores nunquam possunt esse accepti Deo, nullum enim hic suppono mediatorem. Volo tamen, re fie polità, matrimonium semper substitisse, hominemque uxorem cognovisse. Sed omnino certum est corpus uxoris ad maritum pertinuise; illius corpus ex corpore mariti eductum fuerat; duo erant in carne una. Certum quoque est liberos æque pertinere ad patrem ac ad mattem. Hoe polito non pollum mihi persuadere feminam post peccatum suum fuisse amissuram potestatem in corpus, nist maritus æque ac illa pecasset. Illud in natura ordini repugnasset; scilicet hominem justum habuisse corpus corruptum & liberos peccatores. Jam autem est contra ordinem, seu potive contradictorium eft; Deum justum animadvertere in hominem in integritate perfecta versantem, Hanc ob causam Eva statim post peccarum nullos

h

fentit motus involuntarios & rebelles; ipfam nondum pudet nuditatis fuæ;latebras nondum quærit: quin immò ad maritum licet ut ipfa nudum accedit; ipfius oculi nondum funt apperti; absoluto sicut anteà imperio utitur in corpus. Ordo postulabat ut statim post peccatum; ipfius mens ob rebellionem corporis, & ob fuam, & mariti nuditatem turbaretur; justum enim non erat Deum ulteriùs suspendere leges communicationis motuum in ipfius gratiam, ut dixi articulo feptimo. Sed verò quia ipfius corpus pertinet ad conjugem, & ipfius conjux adhuc innocens eft; non punitur in illo corpore; pæna differtur donec ipfe conjux comederit de fructu fibi ab ipla oblato. Tum uterque lenfit corporis rebellionem; nuditatem suam deprehendit, & præpudore Gen. est.. ad tegumenta è foliis ficus confugit. Dicendum itaque est Adamum veram esse causam peccati originalis & concupiscentiæ; cum ipsius peccatum privarit uxorem, æquè ac ipfam poteftate quam in corpus exercebant. Cumque illa potestate deficiente mulier producat in cerebro infantis vestigia que mentem simulac creatur corrumpunt.

à Paris

OBIECTIO

CONTRA ARTICULUM DUODECIMUM.

Dicere communicationem cerebri matris cum cerebro infantis esse necessariam aut utilem conformationi fœtus nihil aliud est quam divinare; nulla enim est communicatio inter cerebrum gallinæ,& cerebrum pullorum, pulli tamen optime conformantur.

Responsio.

Respondeo me capite septimo secundi Libri fatis demonstraffe iffam communicationem, dum illa utor ad explicandam generationem menstrorum, & ad explicanda quædam stigmata, & quasidam formidines naturales. Namque evidenter patet hominem qui anime linquitur ad conspectum colubri, quia mater ipsius dum ipsum utero gereret hoc reptili territa eft; hat infirmitate laborare duntaxat quia in ipfius cerebro olim formata fuere veftigia ijs fimilia, que aperintur dum videt colubrum, istaque vestigia simili deliquio comitata fuisse. Hicitaque non divino, quippe qua in re præcise confittat hæc communicatio determinare non fatago. Possem dicere illam fieri per radices quas fœtus pellit in uterum matris, & per nervos quibus illa pars matris, verifimiliter, plena eft. Atque hac in re non magis divinarem quam homo, qui nunquam vilis * Samaritana machinis, affereret ibi vi aine far effe rotas & antlias hydraulicas quibus aqua elevetur. Credo tamen le Pont menf nonnunquam licere divinare, dummodo Prophetia munus nobis non vindicemus, ac nimis confidenter non loquamur. Credo enique licere fuam aperire mentem, dummodo libi comprantes non arroget, ac decifivis loquendi modis feu ope nonnullorum terminorum, falfam eruditionem arguentium, dominium in aliorum mentem non usurpet. Is non semper divinat, qui res profert quæ sub oculos non cadunt, quæque præjudicijs adversantur: dummodo ea quæ dicuntur clare possint mtelligi, & mentem sujuslibet viri cordati & attenti sacile subcant.

Die girur, politis legibus generalibus communicationis motuum quales sunt, admodum verisimile esse communicationem specialem cerebrimatris cum cerebro infantis necessariam esse, ut corpus hujus rice informetur: aut saltem illam communicationem esse necessariam, ut cerebrum infantis recipiat certas quassam dispositiones, que pro temporibus & regionibus mutari debent, ut in codem capite explicui.

Fatcor equidem nullam esse communicationem inter cerebrum gallinæ, & cerebrum pulli qui formatur in ovo, & nihilo seciùs corpus
pullorum optime conformari: sed animadvertendum est sedulo pullum ad persectionem longe magis accedere in ovo, dum mater illud
paris, quam setum, dum descendit in uterum. Remsic sehabere credendum est, còm longe minus temporis spatium requiratur ut ova excludantur, quam ut catuli, exempli gratia, prodeant in lucem: quamvis, utero canis calidissimo existentes, ac ipsius sanguine perpetuo
motu agitato, catuli citiùs formari deberent quam pulli excludi, nisi
pulli in ovis essent grandiores catulis in suis germinibus. Jam autem
admodum verisimile est hanc formationem pulli in ovo antequam à
gallina partum fuerit, sactam suisse ope istius communicationis de qua
mentio est.

Respondeo secundò incrementum corporis avium sorsan esse magis consorme legibus generalibus motûs, quàm incrementum quadrupedum; & sic communicationem cerebri matris cum cerebro pullorum aquè necessariam non esse in avibus ac in cæteris animalibus. Illa enim communicatio videtur necessaria, ut legum generalium desectui occurratur, que in nonnullis casibus specialibus non sufficiunt ad formatio-

nem & incrementum animalium.

Denique respondeo necessarium non esse ad conservationem vitæ avium, totidem esse dispositiones speciales in ipsarum cerebro quot in
cerebro caterorum animalium: habent alas quibus malum sugere, &
in prædam involare possint: Non indigent omnibus illis organis specialibus à quibus pendent industria & docilitas quorundam animalium domesticorum. Unde fit ut matrinon opus sit, ipsa formando,
multa ipsa docere, aut ad id apta reidere ut dispositione cerebri ad
docissarem idenet, plurima possint addiscere. Qui canes juvenes
venari docent multos sape reperiunt qui natura & sponte prædæ
deprehense accubent, propter institutionem à matre acceptam, qua
sape venata erat dum sœta esse: Aliquod semper observatur discrimen inter progenies illorum animalium, qua dam sunt dociliora ac
imperia facilitis observant quam alia ejus dem speciei. Sed non purem ultant uniquam extirisse avem, quæ aliquid inustati edocuerit pul-

los suos, ac ullam unquam gallinam, exempli gratia, ullum peperisse. pullum qui aliud posser agere quam id quod pulli sponte agere solent. Aves igitur non funt æque dociles & difciplinæ capaces ac cætera animalia. Dispositio ipsorum cerebri non potest ut plurimum multas suscipere mutationes; Nam agunt per imitationem æque ac çuædam animalia domestica. Anates tenellæ quas gallina alit, non expectant ipfius exemplum, ut in aquam immergantur. Ac contrà pulli natare non addifcunt, quamvis anas quæ ipsis incubavit, easque ducit, indefinenter natet. Sed funt animalia quæ facile & prompte imitantur motus extraordinarios quos ab alijs fieri vident : Non est tamen quod quis putet me à quoquam exigere ut his postremis à me cogitatis innitatur; hæc ad intentum meum non funt necessaria.

SECVNDA OBIECTIO CONTRA ARTICULUM DUODECIMUM.

Asserere matrem ante peccatum potuisse uti aliquo commercio cum fætu, iterum eft divinare, nulla enim eft necessaria relatio inter cogitationes nostras & motûs qui in cerebro nostro excitantur. Itaque illa communicatio cerebri matris cum cerebro infantis est inutilis.

Responso.

Sine illa communicatione infantem nisi miraculo speciali non potuiffe habere commercium cum matre, nec matrem cum infante evidenter patet. Jam autem ante peccatum ordo exigebat matrem moneri de omnibus necellitatibus corporis infantis, infantemque non ignorare quibus vinculis parentibus effet devindus. Ergò cumomnia in ordine versari debuissent ante peccatum, Deus modo ordini conformi semper agat, mater & infans aliqued inter se habnissent commercium ope illius communicationis.

Ut intelligamus qua in re commercium illud potuiffet confiftere, at-Ca.z. 2 part, tendendum est vestigiorum cerebri cum ideis mentis vinculum multifariam poste fieri, aut per naturam, aut per voluntatem hominum, aut

aliquo alio modo, ut id explicui in secundo Libro.

Dum quadratum, seu hominis cujuspiam dolore quodam affecti habitum externum consideramus tum quadrati, vel hominis dolentis ideam habemus in mente. Id apud omnes gentes generale est & vinculum illud inter has ideas & hæc vestigia est naturale. Dum Gallus aliquis audit pronuntiari aut legit vocabulum illud (quadratum) habet eodem tempore etiam ideam quadrati : sed vinculum inter sonum, seu characteres hujus vocabuli, & ipsius ideam, nequaquam est naturale. nec est generale apud omnes homines. Dico igitur marrem & infantem naturaliter habituros commercium inter le circa omnia qua pol-

funt repræsentari menti per vincula naturalia. Si mater, exempli gratia, unum vidisset quadratum, illud etiam vidisset insans, si insans imaginatus suisset aliquam siguram, excitasset etiam vestigium ejus-dem siguræ in imaginatione matris. Sed mater & insans nullum naturaliter inter se habuissent commercium circa res merè spirituales, immò nec circa res corporeas, quum eas nullo admisso sensum & imaginationis usu concepissent. Mater potuisset cogitare de Deo, audivisset seu legisset verbum illud (quadratum) nec tamen insans cognovisset qua de re illa cogitavisset, nis succedente tempore, cum ipso novum id earum intellectualium commercium instituere potuisset, quemadmodum penè agere solent nutrices cum infantes loquendi ratio-

nem docent. Hæc explico, & probo.

Explicatione à me tradità cause aversationum hæreditariarum, & ftigmatum quorundum naturalium, vestigia matrum infantibus communicari jam satis probasse mihi videor. Jam autem vestigia rerum. corporearum inseparabilia funt ab ipsarum ideis. Ergò illæ ideæ etiam communicantur, atque infantes eadem vident, sentiunt & imaginantur quæ matres. Nunc inviti fentiunt eadem ac matres; fed fi non essent peccatores possent impedire, quotiescunque vellent, estectum communicationis quam habent cum matribus. Possent etiam excitare in proprio cerebro vestigia quæ abillis accepissent; eandem ob rationem ob quam quidlibet imaginamur, cum vividioribus non agi-Hoc polito, evidenter patet matrem, dum infantiactamur motibus. curate attenderet posse cognoscere quodam repercussifan reciperet nec ne impressionem quam ipsa in illo excitatet, immò cætera de quibus ille cogitaret; quemadmodum enim mater non posset commovere fibras cerebri fui, quin fibræ cerebri infantis inde impressionem acciperent; infans quoque non posset sistere illam commotionem, aut aliam excitare, quin de illa mater commonenerer levi aliqua impressione; dummodò ad rem seriò attenderet potestate qua valeret alium quemvis sedandi tumultum diversum ab eo quem infans in ipsa excitaret. Itaque fatendum est matrem & infantem fuisse habituros inter se aliquod commercium ante peccatum, aut neganda est relatio cerebri unius cum cerebro alterius, aut imperium mentis in corpus; quale illud antea statui. Id evidens, videtur, quicquid regerant imaginatio & præjudicia. Verum equidem est commercium illud duntaxat circa ea quæ sensus & imaginationem feriunt fuisse futurum. Cum infantes matribus per corpus duntaxat uniantur, haud necesse est illos ipsarum ope alias accipere ideas quam objectorum fensibilium. Cum enim ipsorum mens arce cum Deo uniatur, ft peccati immunes spectentur, omnes ideas nullam ad Deum relationem habentes à Deo immediate accipiunt. Sed quia paulatim idem maxime abstracte rebus fensibilibus. que ad illas ideas nullo modo referuntur possunt alligari, commercium matrum cum infantibus ad res etiam maxime spirituales; ut ve-

rifimile eft, extensum fuisset, si super his sermones inter se conferere co-

Non me latet istæc plerisque hominibus probatum non iri, ac futurum esse ut ij etiam qui adversus præjudicia & impressionum sensibilium impetum perpetuò renituntur tam nova & inaudità cogitatione obstupefiant. Sed fi ferid attendatur ad modum quo magister instituit discipulum; quot varias adhibere debeat rationes docendi ut ipfi ideas suas de rebus notas faciat, quibus utatur comparationibus ad eas illustrandas, que judicia de ijs ferat, & ceteras mentis dispositiones respectu illarum idearum; inde nullo negotio patebit matres longe facilius posse aperire cogitationes & dispositiones internas infantibus. quam magistros discipulis suis; posito duntaxat vestigia cerebri matrum imprimi cerebro infantium, quod ex supra dictis evidenter patet. Etenim manifestum est voces seu loquelam & omnia figna externa quibus utimur ad aperiendas cogitationes nostras aliis hominibus, suum nancisci effectum, quia duntaxat eadem cerebro auditorum imprimunt vestigia, easdemque excitant spirituum commotiones, quæ comitari solent ideas nostras & dispositionem internam ipsorum respectu.

OBIECTIO

CONTRA ARTICULUM DECIMUM-SEPTIMUM ET SEQUENTES.

Infantes in Baptismo motibus actualibus voluntatis suæ versus Deum justificari fine temeritate non possunt dici. Novæ opiniones non sunt vulgandæ; Id nihil nisi turbas excitat.

Responsio.

Fateor politive asserendum non esse infantes justificari actibus formalibus ipsorum voluntatis. Id certò sciri non credo, jam autem nihil positive asserendum quam quod pro certo constat. Sed quia plures æquo sunt homines quia ad id proclives sunt ut credat justificationem infantium esse tantum externamecper imputationem, quia, inquiunt, nullum possunt formare actu amoris Dei; non abs re fore existimo si ipsis ostendam ipsos istam opinionem ex præjudicio duntaxat desendere. Talia enim sente puerorum præjudicia erga infantes, ut vulgo autument ipsos in sinu materno & per primos infantiæ annos neutiquam cogitare, immo cogitandi nequaquam capaces esse. Credunt ipsos nodum ullas rerum ideas habere apud se ipsos; Magistros ipsis illas ideas inter colloquia ingenerare; ipsorumque inclinationes, si quas habeant ejustem non esse naturæ ac nostras, nec posse ipsos ad summum usque bonum eveSen EXPLICATIONES ad LIB. II.

here. Plerique non diftince concipiunt mentem infantium similem effe adultorum; ipfam inftar corporis non corroborari nec ad perfectionem gradatim tendere; ipsamque, si per unicum temporis momenrum ab impressione corporis expediretur, ac delectatione gratia afficeretur, to momento fore magis illuminatam & puram quam mens Illustrissimorum sanctorum, qui in mente & corde semper quosdam

sentiunt concupiscentiæ effectus.

Concupifcentia vulgo habetur quafi effet naturalis; nec femper fatis attendunt homines illam effe peccati sequelam. Hoc freti præjudicio flupiditatem infantium ex corporis infirmitate, ætatis teneritudine. & etiam ex mentis imbecillitate necessario sequi incauti existimant. lam autem illud judicium feu potius præjudicium ipsorum menti semper præfens adelt, ac ipfam ita prævertit ut rem in seipsa examinare nequeat. Qui itaque de Baptismi effect superioribus sæculis egerunt, infantium regenerationem per motus actuales ipforum tordis non exposuerunt, non quod validis adducti argumentis rem crediderint impossibilem; nam ex ipsorum operibus nequidem liquer ipsos ad rem eam examinandam se accinxisse. Sed (ut satis superque patet) quia rem fic supposuerunt, nec ipsis forfan in mentem venerit illam in dubium vocandi: vel forfan quia explicationem præjudiciis vulgo receptis adversantem tradere noluerunt, eo præcipuè tempore quo præjudiciis ea qua nunc fit strenuitate non vale dicebatur.

Sed si attendatur ad necessitatem quæ incumbit tradendi explicationem magis præcisam ea quam, exempli gratia, tradit Augustinus in quibusdam locis, quæ * imputationi favet, quamvis ipsi favere non * *1. r.de nup. videatur. Si attendamus imputationem esse oppidò commodam; atque c. 25 26 27. co confilio admissam fuisse à quibusdam priscis Theologis valde Ortho- 19. & calibi. docis, immò eam esse absolute necessariam iis qui, licer nullo allato * Ep 21 lde valido argumento, habitus in mente negant, quibus satisfacere for-peccatorum fan operæ pretium foret. Denique si æquicatis naturalis quæ secreta memi: cap. animi proposita & intentiones damnare vetat ratio habeatur, id quod 19.8 alibi. dico forsan verisimile non judicabitur. Sed tamen haud credo quemquam ægre ferre quod id dicam, arque hoc pacto ingeniis etiam mo-

metro Tibreto sofilosi denot marecustano al fronte careta della once are excess to constant progration to denibute administrationally to the potential of the second and the property of the comments of the property of the proper -log cod paredo y fluor fau de las forestes de la companya de la la companya de la companya del companya del companya de la companya del la companya de la c Hawker of the same and the continue of the configuration of the Const take to the contract of the stopposition of the relationships

rolissimis super difficultatibus quas circa peccatum originale habent coner latisfacere.

Midden from Mid African billing words been more on vision of

ILLVSTRATIO

ad Tertium Caput Tertiæ Partis Secundi Libri.

In quo de vi imaginationis Auctorum ac pracipue de Tertulliano agebam.

Um generalius fecundiusque errorum quibus scientiæ ac præci-puè Ethica laborant principium in impressione imaginationum vividarum in mentem hominum qui mechanice potius quam rationis ductu agunt petitum esse pro comperto habeam; operæ pretium me facturum existimavi, si hanc veritatem rationibus ad excutiendam hominum veterem circa illam impressionem aptissimis patefacerem. Quia autem exempla ac ea præcipuè magna & extraordinaria nos efficaciter movent; existimavi illustria Tertulliani, Senecæ & D. Montagne attentionem excitatura ac imperium illud contagiofum imaginationis in rationem evidenter cuilibet esse demonstratura. Etenim voces mortiae, nec habitu externo ac specie sensibili istorum Auctorum celebrium animatæ, plus adhuc valent ratione plurimorum, fi vel ipse elocutionis modus qui non nisi debili modo adumbrat actionem sensibilem quam imaginatio vivide diffundit per vultum & per totum corpus eorum quibus ea quæ dicunt sunt alta mente reposta, innumeros homines possunt agitare, penetrare, & convincere; certè fatendum est maxime periculosum esse auscultare cum attentione & veneratione homines quorum imaginatio est fortis & vivida: ipsorum enim species externa loquendi modus & gestus modo invicto imaginationem alloquuntur. Dictis suis tantam affundunt vivacitatem, ut affectus & sensus ad defectionem à ratione penè semper concitent, ac in adstantes convictionem & persuasionem ut ita dicam afflent.

Præsenseram equidem, me insignia hæc afferendo exempla, nihil impetraturum ab iis quos trium illustrium Auctorum lectio in admirationem & stuporem olim rapuisset. Qui enim tantillum in hominis cognitione versati sunt, vulnera cerebri difficiliùs curari probè norunt quam vulnera cæterarum corporis partium; ac vulnus nullius corporis externi impulsu exacerbatum longè faciliùs claudi, quam omninò excuti quædam præjudicia rationibus admodum verisimili-

bus perpetuò confirmata.

Vestigia cerebri omninò claudere admodum difficile est, quia spirituum cursui exponuntur, ac innumeris aliis vestigiis, ut ita dicam, adventitiis indesinenter possunt renovari. Ejusmodi vulnera non possunt ut plurimum curari aut constringi, nisi postquam cerebrum alia accepit magis profunda ac prioribus opposita; tunc enim vehemens

& perpetua fit revulsio in spiritibus. Credendum non est præjudicium omninò obsolevisse, statim arque illud actu non agit in mentem nostram: præjudicium omninò obsoletum est duntaxat ubi vestigium planè deletum suit; non verò statim atque spiritus ob specialem aliquam causam per illud vestigium cursum suum non

amplius dirigunt.

Eos igitur qui impetu & motibus Tertulliani fracti & obstupesacti, grandiloquentia & leporibus Senecæ abrepti ac perstricti, liberis & ingenuis loquendi modis D. Montagne pellecti & labesacti suerant, lectis aliquot Libri mei paginis sententiam non deserturos esse, optime equidem noveram. Quin immò judicabam sore ut ægrè serrent quod sucum ipsis ab illis authoribus sactum detrahere conatus essem.

Quia verò sperabam illa exempla ad propositum meum ob rationes supra memoratas sactura esse, credidi satius me sacturum si quorundam virorum cordatorum apud quos præjudicia non valent vtilitati consulerem, quàm si nonnullis, quibus libertas mea poterit displicere, molliter indulgerem. Apud me reputabam paucos esse in gratiam illorum Authorum ita præoccupatos ut rationis admonitiones non possent amplius exaudire. Denique existimabam etiam pervicacissimos mihi in quibus dam assensuros, quia nemo sorsan est qui pari erga tres illos Authores ducatur studio & existimatione; ob diversum imaginationis, ut ita dicam, genium & characterem istorum Authorum.

Non me latet opera Tertulliani maxima veneratione digna esse tum propter res de quibus agit tum propter approbationem virorum qui periti rerum æstimatores haberi debent. Atque me erga illum sic assectum esse satis ostendi per ea quæ de illo Authore dixi, non secus ac per Trastatum quem elegiut de ipso liberiùs mentem meam aperirem; nam de hoc uno trastatu libere loquutus sum, quamvis alij ejussé Authoris extent qui ad intentum meum magis forsan secissent:

Sed quicquid fit haud putem tempus ullam rerum ideis afferre immutationem ipsassugere. Quicquid antiquum est non est venerabile; nec falsæ rationes & ineptiæ ullam apud nos habere debent pondus, quia diu ante nos extiterunt. Haud credo affectatas obscuritates debere admitti ut mysteria sacra; imaginationis subsultim gradientis igniculi instar lucis splendentis habendi non sunt, nec nimiu Africani cæli æstus servente iam sponte sua hominem agitantes censendi suntmotus spiritus Prophetici, qui nihil præter verita tes sublimes potest revelare.

Scio equidem, eos etiam qui opera Tertulliani maxime exosculartur hæc omnia non diffiteri, ac æqui nimis observantes esse ut imaginationis deliria adversus rationem tutentut. Sed forsan similes sunt ijs viris quibus judicium equidem non deest quique veritarem adamant, sed tamen modis sensibilibus alliciuntur. Persæpè incidi in nonnullos, quibusdam vividis & energicis Tertulliani loquendi modis ita sascinatos, ut, postquam ipsis Authorem illum parui esse judicij & à ratione sæpe abhorrere demonstraveram; locos illos ipsis adeò gratos ad nauseam usque mihi oggererent, illorum elegan-

tià me decipere & p ellicere conantes.

Fateor apud Tertullianum occurrere loquendi formulas energicas & audaces, quæ imagines vividissimas in mente imprimunt. Nec aliam ob causam illo usus sum, ut exemplo quo ostenderem imaginationes sortes multum valere ad agitandum & convincendum per impressionem. Qui itaque hæc mihi objiciunt, sententiam meam confirmant non impugnant. Præoccupatio & existimatio qua erga Tertullianum ducuntur causæ meæ savet. Tot loci ab illis frequenter citati, & sesquipedalia verba quæ de illo Authore afferunt, dicta mea comprobant. Nam in colloquijs mutuis nunquam serè citantur ratiocinationes integræ alicujus autoris; sed sæpissimè proseruntur phrases vividæ & energicæ, ut impressione sensibili perstringatur & commoveatur auditor.

Nec est opinor, quod quis credat me hic velle censorem agere tot Mustrium virorum, qui perpetuo Tertullianum laudant & in cathedra & in aliis locis. Id agunt suis adducti rationibus quas penetrare meum non est. Quæ de illo authore dixi mihi videntur evidentia, quisque pro lumine suo suas eliciat consequentias, nec mihi cogitationes affingat quæ meæ haudquaquam sunt. Qui in aliorum mentem penitius introspicere satagunt, sibi sæpe efformant phantasmata fibi ipfis duntaxat fimilia. Quippe cogitationum nostrarum malignitatem in alios, ut ita dicam, transfundere solemus. De omnibus relate ad nos judieamus; ac qui me hie vituperant sele fortalle licet incogitanter vituperant, sed si demum, quid de Tertulliani citationibus sentiam, palam proferre expediat; Fateor illum authorem multis de causis jure merito citari; immò id persæpè admodum utile este, ad clarius oculis objiciendas qualdam veritates praxeos, quæ steriles sunt & inanes, quandiù in rationis intimo remanent, nec excitant motus contrarios ils quos in nobis excitare folent bona corporea.

Haud tamen improbate possum istorum sententiam qui existimant authores dum citantur non debere designari nomine suo, nisi quum illi authores sunt acaptivites; ac neminen unquam debere citari, seas excipias res que ratione non nituntur, aut in quibus authoritas socum habet. Talis suit olim Patrum consuetudo. Divus Coprianus nunquam citavit Tertullianum quamvis de illo multa hauserit, ac si id quod B. Hieronymus, de illo sancto Episcopo à quodam audivisse resert, verum sit; nempe sanctum Cyptianum Tertullianum ipsum vocare solitum suisse magistrum suum; si inquam, id verum sit; certè aut nomen Tertulliani non magna pollebat authori-

tate, aut ipsius verba non ea erant efficacitate qua nunc sunt, Aut denique Divus Cyprianus temporis sui consuetudini admodum religiose adhærebat : res enim stupenda est ejusmodi discipulum de

magistro suo non esse loquutum in ullo ex operibus suis.

Hac Divi Hieronimi historia ij plerunque utuntur qui pro Tertulliano pugnare volunt; ac non defuere qui mihi dicerent me prudenter non agere tam libere loquendo de viro quem Cyprianus appella-*bat magistrum suum. Sed profecto vereor B. Hieronymum fuille Invidia por nimis credulum circa ea quæ Tertulliano erant gloriosa. Ipsi ni- tea che conmis indulgere videtur; cum ipfius lapfum aliquatenus excufaverit, tumeliis ipfus hærefin in Clericorum Romanæ Ecclefiæ invidiam & contu-Clericorum melias rejiciens. Sed si illa historia quam B. Hieronymus ut solo unius Ecclesia. hominis testimonio fretam narrat, vera sit sateor me non satis asse-ad Moma. qui caulam tam alti silentij B. Cypriani circa Tertullianum. Silentium ni dogma illud discipuli mysterium aliquod Magistro nequaquam honoriscum delassus in premere videtur: Ac si historia æque ac opera Tertulliani satis non bris nova ostenderent ipsum omnino dignum ingenti illa existimatione qua Frophetia multi illum colunt; nescio an tota Divi Cypriani erga Tertullianum mem'nit. agendi ratio, ipsius silentium, stylus, cæteraque indicia externa non Hieron. fufficerent ad minuendam illam existimationem; & ad persuaden-in Catalog. dum multis famam Terrulliani forsan ponita floruisse in inca Asi de Script. dum multis famam Tertulliani forsan non ita floruisse in ipsa Afri- Eccl. ca, quæ tamen ipli potius favere debebat quam regio æquè temperata ac nostra Gallia.

Gallia & Africa ingenia producunt longè diversa. Cùm Gallorum ingenium fit ingenuum, naturæ & rationis amicum, ab affectatis, & scenicis abhorrens modis, miru est apud cos reperiri homines qui Authore naturæ adeò imperitum & à natura adeò recedentem,quique rationem quam solam consulere deberet negligens abrupto imaginationis impetu in voces per obscuras, portentosas, & omnem rationem modumque excedentes diffunditur, tot efferant laudibus.

Sed id forsan accidit quia imaginatio tantum valet ut rationem debilitet naturamque ipsam mutet. Reverâ homo aliquo motû percitus nos turbat, situmque naturalem imaginationis nostræmutat, ut illam suæ similem efficiat. Tunc verò nullus est motus qui non videatur naturæ conformis, nulla vox quæ non arrideat, nulla tam futilis & indigesta rerum farrago, quæ non convincat; quia nihil tunc temporis examini subjicitur. Cum autem affectus sese mutuo defendant, & imaginationes in ordinatæ perturbatione sua delectentur, sanum de rebus judicium ferri nequit, quandiù cerebrum conservat impressionem violentam quam primo accepit. Nullus est homo aliquo animi motû abreptus qui ad id perpetuo non incitctur ut affectum suum vindicet ab omni vituperio; nullus est homo perturbatus quem sua non juvet perturbatio; Nam si homines illi qui se gallos gallinaceos, lupos, boves factos fuisse imaginantur, sese quam plurimum oblectent actionibus istorum animalium imi-

tandis, quanquam naturæ humanæ valde repugnent, quanto magis non damnabimus illorum agendi & loquendi rationes qui contagione imaginationis suæ nos aliquatenus sibi similes effectrunt. Quippe satis cognoscimus nos non posse illos damnare, quin nosmet criam ipsos damnemus.

Porrò inter cæteras, egregia est ratio cur nonnulli Docti gloriae ducant Tertulliani partes tueri & quare maxima erga illum Authorem ducantur veneratione, Obscuritas nimirum est quam ille praci-

puam Rhetorices suæ regulam observat, & affectat.

*Galimar

A genio hujus sæculi ita abhorrent * locutiones haud perspicuæ ur reliciamus omnes phrases obscuras & intricatas; sed non defuere qui obscuritatem censerent esse præcipuam artis oratoriæ partengapud illos homines ars persuadendi consistebat in azaronalia.

Si oratores veritatum quas persuadere conantur ideas claras & distinctas semper haberent, ac si auditores semper alloquerentur satis attentos ut ipsorum dicta ab jis possint intelligi, praceptum illud quod obscuritatem affectare docet esser omninò absurdum: Sed quamvis illud praceptum rationi plane adversetur, tamen plerorumque hominum ingenio satis accommodatum est; non modò quia loquentium ignorantiam tegit, sed etiam quia pusseciadic illa obscuritas plerosque auditores ita disponit ut cedant & sidem adhibante.

Experientia satis constat plerosque homines id magni sacere quod non intelligunt, ac mysteriorum instar venerari ea quæ ipsorum captum exsuperant, & oratorem præconiis ad cælos usque evehere, quum ipsius loquendi modis susgentibus ac feriente imaginationem sermone, rationi prorsus incognito, obstupesati sunt.

Pompam veritati anteponunt homines. Itaque faltuosa verborum moles pondere suo opprimens potius quam persuadens ipsis magis arridet, quam meræ ratiocinationes quæ sola evidentia sua persuadent. Evidentia non acquiritur nist meditationibus operosis: Sed convictio ex sensibus orta in mentem dissundirur ipsamque suavissime pervaditi.

Bonum quod solum nobis potelt satisfacere est simul infinitum & inaccessum, jam autem grandes & obscuræ loquendi formulæ illum præ se ferunt characterem. Adeò ut obscuritate desideria nostra excitante, ut Majestas admirationem & existimationem nostram movet; illæ loquendi formulæ nos devinciunt motibus quos in nobis excitant.

Quum quis Authorem obscurum & difficilem assequitur, aut assequi autumat, se is qui illum non assequintur anteponiti eosque ut ignaros habet; Labor in eo intelligendo exantlatus illum in ipsus laudes & dessensionem instigat. Dum enim illum authorem veneratur ac ipsi cæterorum venerationem conciliare conatur studissuis patrocinatur. Jam autem ut nemo est qui sese ab omni culpa

Sew EXP DICATIONES ad DIB. 11. 69

purgare non studeat Author ille magna animi contentione ac mo-

He rationes, cum quibusdam alijs minus validis sufficient, ni fallor, ut quisque intelligat obscuritatem Terrulliani ipsi non suisse noxiam respecti quorundam, nec illum certe tanti duxissent si veritates in ipsius operibus dispersas per ideas clarissimas & simpli-

cillimas expoluiflet.

Relationes & veritates Mathematice ad suos exponentes semper reducuntur, hot est ad terminos simplicissimos quibus exprimi possint, ac ijs omnibus quibus possint implicati & obscurari expediuntur. Nam Geometra amant veritatem guram putam; convincere nolunt per impressonem, sed per evidentiam & lucem. Quorsum evaderent multa cogitationes Tertulliani si juxtà Logicorum Geometraru que leges ad exponentes suos reducta, ac sasto illo sensibili rationi sucum faciente spoliatæ suissent Hujusce rei saciendum est periculum, ur de illius Authoris ratiociniis solidum seratur judicium.

Non pertendo tamen Tertulianum scribere debuisse Geometrarum modo. Figuræ quibus setentias & assessis exprimimus circa veritates quas aliis exponimus sunto omnino necessaria. Immo arbitror, præcipue sermonibus qui de Religione & Ethica habetur, ornamentis opus esse quæ venerationem veritati concilient, motusque excitandos esse qui mentem agitent eamque ad astiones virtutis serant. Sed spectrum omni realitate & corpore vacuum ornamentis non est circumcingendum: motus inutiles non sunt excitandi: cum volumus in auditorum mente convictionem & persualionem vehementer imprimere, convictio illa ad aliquid reale & solidum referri debet. Nemo debet convincere ac se convinci singer misevidenter, distincie & præcise sciar qua de re convincar aut convincatur. Ea quæ dicuntur intelligenda sunt ut & ea quæ creduntur. Vetitas & sux duntaxat sum amandæ; alios occæcare non oportet, postquan nos occæcari sivimus.

ILLVSTRATIO

super natura idearum.

In qua explano quomodo omnia in Deo videantur, veritares etiam & leges aterna.

Serabam fore ut ea quæ de idearum natura dixi sufficerent ut Sunusquisque caperer Deum esse qui nos illuminat; Sed experior, quam plutimos esse qui attentionem satis diligentem non possunt præbere ut rationes quibus illud principium stabilivi capere possint. Quod abstractum est à plerisque concipi nequit; Sensibilibus excitantur iis déque acies ipsorum mentis figitur & sustentatur. Que sub sensible & imaginationem non cadunt minime possur contemplari, mult à minus capere. Hoc à me jam sæpè dictum nunquam potest satis inculcari.

Corpora per se non esse visibilia non posse agere in mentem nostram, nec ipsi se repræsentare eviders est; Id probatione non indiget. Id unico mentis intuitu apprehenditur; Id multò magis certum est, quàm certum est corpora sibi invicem communicare motum suum dum sese mutuò pellunt; Sed id ijs solis certum est qui sensibus ad silentium adactis solam auscultant rationem. Omnes itaque credunt corpora sese invicem pellere, quia in sensibilia, & inepta ad agendum in mentem, quia sensus id non dicunt; quin plane contrarium dicere videntur.

Nonnulli tamen reperiuntur quorum firma & intrepida ratio usque ad veritates maximè abstractas evehitur; Illas attentè contemplantur; ac sensuum & imaginationis impressioni strenuè resistunt; sed corpore paulatim deprimente mentem pondere suo, in pristinam sensibilitatem, ut ita dicam, recidunt. Ideæ illæ abstractæ dissipantur; & postquàm imaginatio alias ideas vividiores & sensibiliores excitavit; priores non apparent ampliùs nisi tanquam spec-

tra quibus diffidunt, & à quibus illudi verentur.

Homines, aut res quorum familiaritate non utimur, & à quibus nullam percipimus sensibilem voluptatem apud nos facilè in suspicionem veniunt. Nam voluptas sola devincit cor, & familiaritas menté metû & sollicitudine exoluit. Qui itaque veritatibus abstractis & Metaphysicis non assuverunt, eò facilè adducuntur ut credant, sibi fucum sieri ab ijs qui ad ipsos illuminandos totis contendunt viribus. Ideas quæ nishil habent jucundi & sensibilis suspectas habent & horrent; Amorque quo erga quietem & selicitatem ducuntur, ipsis citò objecti, quod ipsos turbat, nec ad ullam voluptatem crean-

dam idoneum ipsis videtur, visum eripit.

Si quæstio à me nunc exagitata non esset gravissimi momenti, rationes jam à me allatæ & nonnullæ quas hic proferre necessum non est sufficere possent, nec me hac de re ampliùs loqui opus esset, satis enim video quæcunque possem super hac materia dicere, quorundam hominum mentem nunquam esse pervasura. Sed illud principium, Deum, scilicet, solum nos illuminare, ipsumque nos duntaxat per manisestationem rationis, aut sapientiæ immutabilis & necessariæ illuminare, Religioni adeò conforme mihi videtur; ut illud ad extremum usque explicare & desendere muneris mei esse arbitrer; Phantasticus, illuminatus, fanaticus haberi, cæterisque nominibus quæ imaginatio cavillatrix tenuium ingeniorum rationibus quas non intelligit, seu quarum vim non potest declinare objicere solet, nuncupari malo, quàm fateri corpora posse me illuminare

& erudire, me mihimetipsi esse magistrum, rationem & lucem; & sufficere, ut omnium solidam consequar cognitione, si memet ipsu, aut homines qui equidem aures meas ingenti strepitù possunt obtundere, sed qui sanè nullam sucem queunt menti meæ assundere, consulam. Adsunt igitur adhuc quædam argumenta ad consirmandum principium in Capitibus quibus illustrandis hæc scribo positum. Nemo est qui homines veritatem posse cognoscere non fateatur.

Imperitissimi etiam Philosophi, homines nescio quam rationem quem non determinant participare consentiunt. Atque hanc ob caufam hominem definiunt, animal RATIONIS particeps. Quippe nemo est qui confuse saltem non noverit, disterentiam essentialem hominis confistere in unione necessaria quam habet cum ratione *fiamboviuniversali, quamvis pauci quis ille sit qui rationem illam includit domus vecognoscant, aut cognoscere eurent. Video, exempli gratia, bis duo rum esse quatuor, & amieum meum præferendum esse cani meo ac ne- quod dieis minem hominum esse qui id non cognoscat æque ac ego pro certo dimus vihabeo. Jam autem illas veritates in mente aliorum non video, rum ficut alii illas in mea non vident. Necesse igitur est rationem uni-quod dico, versalem este quæ me & omnes intelligentias quæ existunt illumi- ubi qua so net. * Nam fi ratio quam consulo, eadem non effet quæ Sinen-niceso uti-Abus respondet, manifesto patet me non posse æque certe scire que in nec ac ego scio, Sinenses videre easdem veritates quas ego video, Itaque tuiame ratio quam confulimus dum nosmet intra nos colligimus sul ambo in Dico quum nofmetips intra nos supra menest ratio universalis. colligimus hic enim non loquor de ratione illa quam sequitur ho-tesnestra est mo affectû aliquo permotus. Quum homo aliquis vitam equi sui po-incommatiorem habet vita aurigæ, suis quidem adductus rationibus id agit; talili verifed rationes illæ ipfi peculiares funt quas omnis vir benè fanus horret. Conf. Da Rationes funt quæ revera non funt rationales, quia fummæ rationi, seu Aug. lib. 2. rationi universali quam omnes homines cosulunt cosormes non sunt. cap. 25.

Ideas rerum esse immutabiles, veritatesque & leges æternas esse vid. D.

Aug. De li-

necessarias pro comperto habeo; sieri nequit ut secus sint quàm sunt. bero arbiJamautem in me nihil video quod immutabile & necessarium sit; tre. lil. 21
possum ant non existere, aut non esse talis qualis ego sum, cap. 8. 60
possum esse mentes mihi non similes; certus tamen sum seque non posse esse mentes quæ alias veritates & alias 'eges videant diversas ab ijs quas video: Nam omnis mens videt necessariò bis duo facere quatuor & amicum nostrum præferendum esse cani nostro.

Concludamus igitur rationem quam omnes mentes consulunt, esse

rationem immutabilem & necessariam.

Insuper eandem illam rationem infinitam effe evidens est. Menshumana infinitum triangulorum, tetragonorum, pentagonorum intelligibilium, & aliarum similium sigurarum numerum esse aut esse posse clarè concipit. Non modò concipit ideas sigurarum ipsi nunquam esse defuturas, seseque novas semper reperturam licèt in

æternum ejulmodi ideis duntaxat incumberet. Verum etiam infrnitum in ipsa extensione percipit. Mens clare videt numerum illum qui multiplicatus per se ipsum facit s. aut aliquem ex numeris inter 4. & 9. inter 9 & 16. inter 16. & 25. &c. elle magnitudinem, relationem, fractionem, cujus termini plus habent numerorum arithmeticorum quam possunt esse ab uno orbis polo ad alterum. Clarè videt illam relationem talem esse, ut Deus solus possit illam completti, urque eam exacte exprimere impossibile sit, quia ad illam exprimedam opus est fractione cujus duo termini sint infiniti. Multa alia similia exempla possem afferre ex quibus non modò sequitur mentem humanam esse finitam, sed rationem etiam quam consulit esse infinitam. Et enim mens clare videt infinitum in hac ratione quamvis illud non capiat; cum possit conferre inter se duos numeros incommensurabiles, illorumque cognoscere relationes, quamvis non possit illos conferre cum unitate: Vel, ut rebus maxime sensibilibus duntaxat insistamus, ratio quam homo confulit est infinita quia exhauriri nequit, ac semper ipsi aliquid suppetit quod respondeat quacunque de re interrogetur.

Sed si rationem cujus omnes homines sunt participes universalem infinitam, immutabilem, & necessariam esse verum sit; inde illam ab ipsa Dei ratione non differre constat; solum enim ens universale & infinitum in se includit rationem universalem & infinitam. Omnes res creatæ sunt entia singularia; ratio igitur universalis non est creata. Nulla creatura est infinita; ratio infinita non est igitur creatura; sed ratio quam consulimus non modò est nniversalis & infinita, est prætered necessaria & independens; immò illam Deo ipfo magis independentem concipimus. Namque Deus agere nequit nisi juxtà illam rationem; ab illa pendet aliquo sensu; illam consulere & sequi ipsum oportet ; Jam autem Deus nihil consulit præter se ipsum; abulla re non pendet. Illa igitur ratio ab ipso non dinstinguitur ; iph est coæterna & consubstantialis. Deum plectere innocentem, mentes corporibus subjicere non posse, ipsumque ordinem sequi teneri clare videmus. Videmus igitur, normam, ordinem, rationem Dei. Quam enim aliam sapientiam possemus videre præter sapientiam Dei, cum de illa non dubitemus dicere Deum ad illam

Sed quicquid sit, an potest concipi sapientia quæ non sit sapientia Dei? Salomo, qui de Sapientia tam disertè loquutus est, an duas distinguit? Nonne nos docet sapientiam quæ ipsi Deo coæterna est, & per quam ordinem quem in ipsius operibus conspicimus instituit, eandem esse quæ omnibus mentibus præest, quam consulunt Legislatores, ut leges justas & rationi consentaneas serant. Octavum Proverbiorum Caput legere sufficiet cuicunque hujus Veritatis

fequendam obligari.

certior fieri voluerit. Non me latet Scripturam facram de sapientia quadam loqui, quam sapientiam sæculi, sapientiam hominum ap-

pellat: sed ibi de rebus ut apparent ac secundum vulgi opinionem & captum loquitur. Nam in aliis locis sapientiam illam non modò coram Deo verum etiam coram omnibus hominibus qui rationem consulunt, nihil esse præter stultitiam & abominationem nos docet.

Certe, fi veritates & leges æternæ penderent à Deo, si à voluntate libera Creatoris institutæ fuissent; uno verbo, si ratio quam consulimus non effet necessaria & independens; nullam amplius veram fore scientiam evidens mihi videtur. Et is in periculum erroris adduceretur, qui affereret Arithmeticam aut Geometriam Sinensium effe similem nostræ. Etenim, si absolute necessarium non esset bis 4.esse 8. aut tres angulos trianguli esse æquales duobus rectis, qui possemus certi ese illas veritates non ese similes nonnullis propositionibus in quibusdam tantum universitatibus receptis, aut quæ per aliquot tempus tantum vigent? An clare videmus Deum non posse definere velle ea quæ voluit voluntate prorsus libera & indifferenti? Vel potius, an clare videmus Deum non potuisse quædam ad certum tempus, in quibusdam locis, pro quibusdam hominibus, aut pro certis quibusdam entium generibus velle; posito, ut volunt, Deum fuisse plane liberum & indifferentem in ista voluntate. Ad me quod attinet, non possum concipere necessitatem in indifferentia, res adeò oppositas conciliare nequeo.

Attamen lubens supponam nos clarè videre, Deum voluntate omninò indisferenti ad omnia tempora & in omnibus locis instituisse veritates & leges æternas, quæ nunc immutabiles sunt propter ipsius decretum. At ubi qui talia supponunt, vident illud decretum? An Deus aliquod creavit ens istius decreti repræsentativum? An dicent decretum illud esse modificationem ipsorum mentis? Vident clarè illud decretum, siquidem ab illo acceperunt immutabilitatem veritatibus ex legibus æternis certò competere; sed ubi illud vident? Certè nisi illud in Deo videant, illud non vident. Nam illud decretum non potest esse nisi in Deo sit, nec potest videri nisi ubi est. Philosophi igitur quicquam certò non possunt tenere nisi Deum consulant, & ab ipso responsum accipiant. Exclament super hoc quan-

tum voluerint : ipsis aut cedendum est, aut silendum.

Sed ut dicam quod res est, decretum illud est mera imaginatio nullo freta sundamento. Quum de ordine, legibus, & veritatibus æternis cogitamus, ipsarum causam non inquirimus; nullam enim habent. Necessitas illius decreti non apparet; ac de illo prima fronte nunquam cogitatur. Sed contra simplici mentis intuitu evidenter percipimus, naturam numerorum & idearum intelligibilium esse immutabilem, necessariam, independentem. Clarè videmus omninò necessarium esse bis 4. sacere 8. & quadratum diagonalis quadrati esse duplum illius quadrati. Absoluta illarum veritatum necessitas in dubium non vocatur nisi ab iis qui ab illarum luce oculos avertunt, qui falsis in ratiocinando nituntur principiis, quique alibi quam in illis veritatibus quærunt, quænam sit ipsarum natura, immutabili-

tas, & independentia. Itaque decretum immutabilitatis illarum veritatum est figmentum mentis, quæ supponens se non videre in sapientia Dei id quod in ipså revera percipit, sciens tamen Deum esse causam omnium, arbitratur se non posse abstinere ab imaginando decreto ut asserat immutabilitatem veritatibus quas immutabiles agnoscere cogitur. Sed ista suppositio salsa est est ab ea sibi cavendum est. In sola Dei sapientia veritates æternas, immutabiles, & necessarias videmus. In hac sola sapientia ordo quem Deus ipse, ut jam dictum est, sequi tenetur, conspici potest. Mens duntaxat creata suit propter illam sapientiam, & nihil uno sensu præter eam videre potest. Nam si videre queat creaturas, id sit quia ens illud quod videt, licèt modo valdè impersecto per hanc vitam, illas omnes in essentia sui immensitate modo intelligibili & menti accommodato, uti dixi, complectitur.

uti dixi, complectitur.

Si in nobismet ipsis ideam infiniti non haberemus ac si omnia per unionem naturalem mentis nostræ cum ratione universali & infinita non videremus, certè nec etiam libertate cogitandi de omnibus potiremur. Nam mens non potest velle se applicare nisi ad res quarum aliquam habet ideam nec potest actu cogitare nisi de rebus ad quas potest velle se applicare. Si itaque mens ab eo sejungatur qui omnia in se includit, ipsi certè libertas de omnibus cogitandi tollitur. Prætereà cùm quicquam non possimus amare nisi illud videamus, si Deus nobis duntaxat daret speciales ideas, evidenter patet ipsum ita determinaturum esse omnes voluntatis nostræ motis, ut nihi omnino possemus amare præter entia specialia. Etenim si nullam insiniti ideam haberemus illud non possemus amare, ac si illi qui positive asserunt se nullam habere Dei ideam, res dicere vellent ut sunt reverà; haud verear dicere ipsos nunquam amasse Deum nihil enim

nos poste amare quam quod videmus evidens mihi videtur.

Denique nifi ordo, & leges æternæ ellent immutabiles ex naturæ fuæ necessitate, argumenta Religionis clarissima & validissima ruere mihi viderentur in ipfo fuo principio, æquè ac libertas, & scientiæ certifimæ. Nam Religio Christiana quæ nobis Jesum Christum ut Mediatorem & Reparatorem proponit, natura corruptionem per peccatum originale evidenter supponit. Jam autem quo argumento probabitur illa corruptio? Caro pugnat adversus spiritum, inquiet aliquis, ipsum sibi submittit, ipsi dominatur. Concedo. Sed hoc non est contra ordinem, ajet Prophanus; Hoc Deo placet id sic instituit? Arbiter est decretorum sporum. Illum inter creaturas suas instituit ordinem qui ipsi magis allubescit. Quomodo Prophanus ille convinci poterit ordini repugnare ut mentes subjectæ sint corporibus, nifi idea clara ordinis, & ipsius necessitatis habeatur; ac nisi certo constet Deum ipsum teneri illum fequi per amorem necessarium quo seipsum complectitur? Præterea, fi ordo ille pendear à decreto libero Dei semper ad ipsum Deum erit recurrendum ut istius decreti certi fiamus. Consulendus erit Deus, fugiant licet nonnulli Docti ad ipfum recurrere : Ifti veritati cedendum erit, nempe ad Deum necessario esse confugiendum ut erudiamur. Verum decretum illud liberum à quo ordo manavit, est merum ingenii

figmentum, ob rationes à me jam allatas.

Si non fit ordo necessarius, hominem creari propter authorem fuum, & voluntatem nostram esse conformem ordini quiest norma effentialis & necessaria voluntatis divinæ: Si verum non sit, actiones effe bonas aut malas, prout funt conformes aut contrariæ ordini cuidam immutabili & necessario, ac eundem illum ordinem postulare ut priores præmio, posteriores verò pæna afficiantur. Denique nis omnes homines habeant ideam claram ordinis, immò ordinis qui ejusmodi sie ut Deus ipse non possit velle contrarium ab eo quod iste ordo præscribit, quia Deus non potett velle id quod ordini repugnat, fi hæc omnia, inquam, non fint; certe nihil præter universalem confasionem & perturbationem video. Quid enimerit quod vitio posfie dari in turpiffimis & iniquissimis actionibus Ethnicorum, cum Deus nullas ipfis præscripserit leges ? Qua ratione poterunt judicari, si nulla fit ratio suprema que ipsos damnet?

Poëta quidam dixit justum non posse secerni ab iniquo. Philoso-posessi justo phus quidam dixit erubescere ac pudore susfundi ob turpissimas actio-secernere nes este infirmitatis & pusillanimitatis argumentum. Talia sæpe iniquum paradoxa in medium proferuntur, per subitaneum imaginationis Lucret. impetum, ac per vehementem animi turbati motum. Sed cur ejuf- D. ogenes. modi sententiæ damnarentur, si non sint ordo, regula, ratio universalis & necessaria, que iis qui in se reflecti norunt semper sese offerunt? Alios & etiam nosmet ipsos judicare in multis casibus non dubitamus. Sed qua authoritate id agimus; nisi ratio quæ intra nosmet ipfos judicat, cum judicia de nobis ipfis ac de aliis ferre nobis vide-

mur, sit summa nostra & omnium hominum ratio?

Verum enim verò nisi hæc ratio iis qui seipsos intra se recipiunt præfens adesset, nisi Ethnici aliquam cum illo ordine de quo sermo est naturalem unionem habuissent, cujus peccati aut cujus inobedientiæ confeii friffent, aut quâ justitia Deus illos punire potuisset ? hæc dico quippe qui à Propheta acceperim, Deum ipfum non dedignari Nunc ergò homines constituere judices litis quæ ipsi est cum populo suo, dum- habitato modò fecundum ordinem justitiæ immutabilem & necessarium judi- & vini Judæ cent. Nero trucidavit matrem suam, id equidem verum est: Sed qua judicate inin re peccavit? Motum naturalem odii sui sequutus est; Deus super terme & vihacre nihil iph præscripsit. Lex Judæorum in ipsius usum non fue- nea mean. rat lata. Dicet forte aliquis legem naturalem vetare ejulmodi faci-1/aias 5.3. nora arque legem illam ipfi notam fuisse. Sed qui id probari poterit? Ego equidem id agnosco; quia id invicte probat esse ordinem immutabilem & necessarium; & omnem mentem habere cognitionem iftius ordinis eò clariorem quò magis unitur rationi universali quò-

que impressioni sensuum & affectuum magis resultit; uno verbo quò rationem magis participat. Sed jam oportet me elucidare, quantum in me erit, sententiam meam de ordine & lege divina seu naturali. Plerique enim iis quæ dico non acquiescunt fortè quia ea quæ

cogito distincte fatis non affequentur.

Deum in se modo intelligibili perfectiones omnium entium quæ creavit aut potest creare includere, ac ipsum per illas perfectiones intelligibiles omnium rerum essentiam cognoscere evidens est; ut per proprias voluntates suas cognoscit ipsarum existentiam. Jam autem perfectiones illæ funt etiam objectum immediatum mentis humanæ, obrationes à me jam allatas. Ergò ideæ intelligibiles, aut persectiones quæ in Deo sunt, quæque nobis repræsentant id quod est extrà Deum, sunt absolute necessariæ & immutabiles. Jam autem veritates nihil funt præter relationes æqualitatis five inæqualitatis quæ sunt inter entia illa intelligibilia; quandoquidem verum non est bis z. esse 4. aut bis 2. non esse 5. nisi quia est relatio æqualitatis inter bis 2. & 4. & relatio inæqualitatis inter bis 2. & f. Erge veritates funt immutabiles & necessariæ æque ac idea. Semper verum fuit bis 2. esle 4 ac fieri nequir ut id falsum sit. Id clarum est; & nequagrac.6.&8. quam necessarium est, Deum ut summum Legislatorem bas instituisse veritaus; ut id ait Cartefius in responsione ad sextas objectiones.

> Facil è igitur quifque concipit quid fit veritas; fed difficiliori negotio concipitur quid sit ordo immutabilis & necessarius; quid sit lex naturalis & Divina, quid sit quod Deus vult necessario, quodque etiam volunt justi. Ideò enim homo justus est quia ordinem amat; atque ipsi in omnibus suam accommodat voluntatem, quemadmodum peccator non est peccator, nisi quia ordo ipsi non placet in omnibus, ac illum vellet esse conformem iis quæ optat. Haud credo tamenhæc tam obscura & abstrusa esse quam vulgo putantur; & caufam cur tot in his reperiantur difficultates non aliunde orizi existimo,

> quam quia mens ægrè sese attollere potest ad cogitationes abftractas & metaphysicas. Hæc funt igitur, aliqua ex parte, quæ de ordine fentit.

> Perfectiones quæ in Deo sunt, quæque entia creata aut possibilia repræsentant, non esse omnes inter se æquales evidens est, perfectiones, exempli gratia, quæ corpora repræsentant non esse æque nobiles ac perfectiones que mentes repræsentant; ac etiam inter eas que nihil aliud repræsentant quam corpora, aut nihil quam spiritus, elle quafdam aliis nobiliores usque ad infinitum. Id clare & nullo negotio concipitur; quamvis simplicitas entis Divini cum varietate illa idearum intelligibilium quam in sua sapientia includit ægrè poshit conciliari. Etenim fi omnes idea Deieffent aquales, nullam certè deprehenderet differentiam in operibus suis; cum non possit videre creaturas suas nisi in co quod in se habet quo illæ repræsentantur; ac il idea horologii quod præter horas indicat etiam varios planeta-

rum motus, non esset persectior idea horologii quæ horas duntaxat indicaret, aut idea circuli vel quadrati, certè nec ipsum horologium esset persectius circulo. Non possumus enim judicare de perfectione operum niss per persectionem idearum quas de ipsis habemus. Si horologii fabrica majora non præberet ingenii & sapientiæ argumenta quam circuli descriptio non dissicilius esset concipere machinas maximé compositas, quam concipere quadratum aut circulum.

Si igitur verum sit Deum, qui est Ens universale, includere in se omnia entia modo intelligibili, & omnia illa entia quæ in Deo habent existentiam necessariam non esse æquè persecta inter se; in illa esse debere ordinem immutabilem & necessarium evidens est: ac quemadmodùm sunt veritates æternæ & necessarium, quia sunt relationes magnitudinis inter entia intelligibilia, debere pariter esse ordinem immutabilem & necessarium, propter relationes persectionis inter eadem illa entia. Ordo igitur est immutabilis spiritus esse nobiliores corporibus, ut veritas est necessaria bis 2, esse 4, aut bis 2, non

effe s.

Jam autem huc usque ordo immutabilis videtur potius veritas speculativa, quam lex necessaria. Nam si ordo duntaxat consideretur ut illum modò consideravimus, verum equidem esse patebit spiritûs, exempli gratia, esse nobiliores corporibus; fed non apparet veritatem illam esse eodem tempore ordinem qui legis vim habeat, ac spiritus necessario debere præferri corporibus. Attendendum igitur est Deum seipsum amare amore necessario, ac proinde ipsum magis amare id quod in ipso est quod repræsentat aut includit majorem perfectionem, quam quod minorem. Aded ut si supponere vellemus mentem intelligibilem esse millies perfectiorem corpore intelligibili, amor quo Deus seipsum amat, esset millies major erga mentem intelligibilem, quam erga corpus intelligibile. Nam amor Dei necessariò proportionem habet cum ordine qui existit inter entia intelligibilia quæ includit ipse Deus. Itaque ordo qui est mere speculativus, habet vim legis respectu ipsius Dei ; posito quod certum est , nempe, Deum feipsum necessario amare; Nec Deus potest magis amare corpora intelligibilia quam mentes intelligibiles, quamvis corpora creata magis amare possit quam mentes, ut mox sum explicaturus.

Ille autem ordo immutabilis qui respectu Dei ipsius legis vim habere, respectu nostri evidenter legis etiam vim habere debet. Namiste ordo nobis notus est, & amor noster naturalis ipsi se accommodat, cum apud nosmet ipsos collecti silentibus sensibus & assectibus, libertate nostra potimur, uno verbo cum pidatiza non corrumpit amorem nostrum naturalem. Cum propter Deum simus conditi, nec ab illo possimus omnino separari, in ipso hunc videmus ordinem, & ad illum amandum naturaliter serimur, Ipsius enim lumine illumina-

mur, & ipsius amore animamur, quamvis sensus & assestus nostri lumini isti tenebras assundant & contrà ordinem determinent impressionem illam qua ad amandum secundum ordinem serimur. Sed invità concupiscentià quæ ordinem oculis nostris subducit, impedit-que quominus illum sequamur, ordo est semper lex essentialis & inclustabilis nostri respectu, non modò respectu nostri, sed respectu omnium intelligentiarum creatarum, immò respectu damnatorum. Haud enim credo ipsos à Deo tantoperè longinquos esse, ut levem aliquam ordinis ideam adhuc non habeant, in illo pulchritudinem aliquam non agnoscant, urque ipsi sese accommodare non sint parati in casibus nonnullis quibus ipsorum philautia non læditur.

Corruptio cordis in repugnantia ordini consistit. Cum itaque malitia seu corruptio voluntatis æqualis non sit etiam inter damnatos, ipsos æqualiter ordini non repugnare evidens est, illumque ab iis in omnibus odio non haberi, nisi relate ad odium quo Deum prosequuntur. Quemadmodum enim bonum odio esse nequit, quarenus consideratur an actual tonio, ordo pariter odio haberi nequit nisi quatenus affectibus nostris repugnare videtur. Sed quamvis inclinationibus nostris contrarius videatur, id tamen non obstat, quo minus ipse sit lex quæ nos damnat, atque nos cruciat vermi nunquam mo-

riente.

Nunc igitur liquet quid sit ordo, quomodo vim legis habeat amore necessario quo Deus seipsum complectitur. Liquet quomodo ista lex generaliter omnibus mentibus & ipsi Deo communis est: cur necessaria sit & omninò ineluctabilis. Denique aut concipitur, aut saltem in genere sacilè concipi potest, quodnam sit principium omnium legum divinarum & humanarum, & secundum hanc legem, omnes intelligentias judicari, & omnes creaturas in ordine sibi congruo disponi.

Hæc omnia figillatim explicari facile non posse fateor, nec eo etiam temeritatis veni ut illud aggrediar. Namque si quarundam legum cum lege generali, & quarundam agendi rationum cum ordine connexionem ostendere vellem, in difficultares forsan inciderem quas solvere penes me non esset, quibusque ab instituto meo longius

abducerer.

Si quis tamen Deum nullà alià lege quam sapientià sua & amore qua illam prosequitur obligari, attendat; omnes leges divinas ab illa pendere debere facile concipiet. Et si animadvertamus mundum ab ipso conditum non suisse nisi relate ad illam sapientiam & ad illum amorem, quoniam non agit nisi propter se; omnes naturales leges ad conservationem & persectionem hujus mundi juxtà ordinem inviolabilem, & dependenter ab amore necessario, tendere certò apud nos constabit. Namque sapientià & voluntate Dei omnia reguntur.

Litud principium à me fusius exponi necesse non est. Quod jam

dixi sufficit ut ista eliciatur consequentia, nempe; in prima inftitutione naturæ fieri non potuisse ut mentes subjectæ fuerint corporibus. Cum enim Deus fine cognitione & invitus agere nequeat, juxtà fapientiam suam, & motu amoris sui mundum creavit. Omnia per Filium & in Spiritu Sancto fecit, ut id nos docet Scriptura. Jam aurem in Dei sapientia mentes corporibus sunt perfectiores, & per amorem necessarium quo seipsum complectitur Deus, persectius minus perfecto anteponit. Ergo fieri nequit ut in prima naturæ institutione mentes corporibus submisse fuerint. Alioqui, dicendum foret Deum condendo mundum non sequutum fuisse leges sapientiæ fuæ æternæ, nec motos amoris fui naturalis & necessarii. Quod non modò non concipitur, fed manifestam involuit contradiaionem.

Verum equidem est nune mentem creatam corpori materiali & sensibili subjacere; sed id fit quia ordo consideratus ut lex necessaria rem sic postulat. Id st, quia Deus seipsum amans amore necessario, qui lex inviolabilis semper ipsi est mentes sibi contrarias amare, ac per consequens eas corporibus in quibus nihil est mali, quodque Deus odio habeat, præferre nequit. Deus enim peccatores in se ipsis non amat. In mundo non subfistunt nisi per JESUM CHRISTUM. Ipfos Deus non confervat & amat, nifi ut fi in peccatis perfeverent peccare desmant per gratiam JESU CHRISTI; vel ut ordine immu-Vide quintabili ac nocessario, & judicio JESU CHRISTI, cujus vi subsistunt tu Dialegu ad gloriam justitiæ Divinæ, in æternum damnentur. Nam fine Chri- Colloquiofto in nihilum prorsus redigerentur. Hæc obiter dicta velim, ut quærum Chridifficultates que ex iis que alibi de peccato originali & de corruptio-fianorum. ne generali nature à me dicta funt, oriri possunt, solvantur. Mentem fub finem, objecta externa duabus tantum rationibus cognoscere, utilissimum est à nobis attendi; lumine, scilicet, & sensu. Lumine res videt, ubi earum claram habet ideam, & istam ideam confulendo, omnes proprierates quas queunt suscipere deprehendere potest. Res sensu videt, ubi earum rerum nullam ideam claram in se reperit quam possit consulere, ac proinde ubi earum proprietates clare percipere nequit ; casque duntaxat cognoscit sensu confuso, fine lumine & evidentia. Lumine & idea clara mens videt essentias rerum, numeros & extensionem. Idea confusa aut sensu de existentia creaturarum judicat & fuam ipfius cognoscit.

Quæ mens lumine aut idea clara percipit, illa modo perfectissimo percipit : immò clarè cognoscit, si sit obscuritas aut imperfectio in iphus cognitione, id fieri ob iphus infirmitatem & parvam capacitatem, aut quia non fatis attendit, non verò ob imperfectionem idea quam percipit. Quod verò mens fenfu percipit, iph aunquam clare innotescit; non quod fatis non attendat; ils enim quæ fentimus semper attente incumbimus; sed quia idea est admodum obscura & con-

fufa.

Hinc judicare est nos omnia quæ lumine aut per ideam claram cognoscimus in Deo ut in natura immutabili videre; non modo quia numeri, duntaxat, extenfio, & essentiam entium, qua,ut explicui, à libero Dei actu non pendent, lumine cernuntur. Sed præterea quoniam hæc modo perfectissimo cognoscuntur, immò modo infinite perfecto cognoscerentur, si nostra cogitandi capacitas esset infinita, cum nihil desit idez qua repræsentantur. Concludendum etiam est omnia quæ sensu cognoscimus in nobis ipsis videri. Non equidem quòd in nobismet ipfis possimus novam aliquam producere modificatione, vel quod sensationes aut modificationes mentis nostræ possint repræsentare objecta occasione quorum Deus illas in nobis excitat, sed id fit quia sensationes nostræ, quæ à nobis non distinguuntur, & quæ ideò nihil unquam à nobis distinctum possunt repræsentare, possunt tamen repræsentare existentiam entium, aut efficere ut judicemus illa exi-Cùm enim Deus in nobis sensationes nostras ad præsentiam objectorum actione non fensibili excitet, ab objecto non modò ideam quâ ipsius essentia repræsentatur, sed etiam sensum cujus ope de ipsius existentia judicamus, nos accipere arbitramur. Nam in cognitione quam circa res ut actu existentes assequimur semper est idea pura & sensus confusus, si excipias cognitionem Dei & mentis nostræ. ftentiam Dei excipio; Illa per ideam puram & fine sensu cognoscitur, Cùm ipfius existentia non pendeat ab ulla causa, & in idea entis necessarii includatur, ut æqualitas diametrorum includitur, in idea circuli. Excipio etiam existentiam mentis nostræ; quia sensu interno sive conscientià scimus nos cogitare, nos velle, nos sentire; & quia nullam mentis nostræ claram habemus ideam, ut fuse satis explicui Capite Septimo Secundæ Partis Tertii Libri & alibi.

Istæ sunt rationes quæ prius allatis ad probandum Deum solum nos illuminare, & objectum immediatum & directum nostrarum cognitionum clararum & evidentium esse naturam immutabilem & necessariam, adjici possunt. Adversus istam opinionem quædam so-

lent objici, quæ hic diluere conabor.

Adversus ea qua dicta sunt nempe, Deum solum nos illuminare, ommidque in ipso videri.

PRIMA OBIECTIO

Mens nostra cogitat quia id fert ipsius natura, Deus ipsam creando ipsam etiam cogitandi facultate donavit, idque sufficit contrà princicipia supra posita. Aut si id non sufficiat, iis quæ de sensibus nostris nos docet experientia immoremur. Illos idearum nostrarum causas esse satis experimur. Jam autem ii malè philosophantur, qui adversus experientiam ratiocinantur.

Responsio.

Responsio.

Cartesianos qui terminos generales natura & facultatis meritò refugiunt, his tamen adeò lubenter hic uti miror. Ægrè serunt dum
alios audiunt dicentes ignem urere natura sua & quædam corpora
mutare in vitrum facultate naturali: & quidam inter ipsos non dubitant dicere mentem humanam in se producere ideas omnium natura
sua, & quia cogitandi facultate prædita est. Verum id ipsorum pace
dictum sit, hic termini plus non habent energiæ & significationis in

ipsorum ore quam in ore Peripateticorum.

Scio equidem mentem cogitandi esse capacem; sed scio pariter extensionem esse capacem figurarum: mens est capax voluntatis, ut materia est capax motus, sed non secus ac falsum est, materiam quamvis figuræ & motus capacem, in se habere virtutem, facultatem, naturam, quâ possit moveri, aut sibi figuram modò rotundam, modò quadratam adaptare; ita, quamvis mens naturaliter & essentialiter fit capax cognitionis & voluntatis falsum tamen est ipsam facultates habere quibus possit producere in se ideas suas aut motum suum versus bonum. Multum sane discriminis est inter esse mobile, & seipfum movere. Materia natura sua mobilis est & capax figurarum; immò fine figuris subsistere nequit. Seipsam tamen non movet, seipsam non modificat, nulla ad id facultate prædita est. Mens naturà suà motus & idearum capax est; id fateor; sed seipsam non movet, feipsam non illuminat: Deus omnia in mentibus non secus ac in corporibus efficit. Quis Deum omnes que in materia contingut mutatio- Vide prines producere dicat, & mutationes que in mente contingunt ab eodem mam illufieri neget? An ii Deo quod ad ipsum pertinet tribuunt, qui entium strationem minima duntaxat ipsius arbitrio permittunt? Non omnium æqualiter arbiter est? Spirituum æque ac corporum nonne est conservator & folus motor? Certè omnia facit, substantias, accidentia, entia, modos essendi; Etenim omnia cognoscit; jam autem nihil cognoscit præter ea quæ facit. Ipli igitur sua detrahitur cognitio, si iplius actio limitetur.

At, qui volunt creaturas præditas esse facultatibus quales concipi vulgo solent: dicant etiam corpora naturalia habere naturam quæ principium ipsorum motus & quietis sit, ut sentiunt Aristoteles & ipsius asseclæ. Id omnes meas invertit ideas. Sed id potius concedam quam concederem mentem seipsam illuminare. Mentem vim habere variè movendi brachia corporis, ipsisque communicandi sensum & vitam, dicant, si velint. Dicant etiam, si lubet, mentem sanguinicalore, spiritibus motum, & reliquo corpori magnitudinem dispositionem & figuram impertiri; sed ne quis dicat mentem sibi ipsi comunicare motu & lumen suum. Si Deus omnia non essicit, ea saltem essiciat quæ in mundo maxima & persectissima sunt. Et si creaturæ aliquid essi-

ciant, corpora moveant, illaque pro lubitu disponant, sed saltem ne

agant in mentes.

Dicamus corpora sese mutuo movere postquam unumquodque sibi ipli motum communicavit; seu potius variarum materiæ dispositionum causam ignoremus, id ad nos non attinet. Sed mentes nostræ ne ignorent unde sit lumen quo illuminantur; cognoscant à quo id accipiant quo beatissimæ & perfectissimæ possunt evadere, totam suam dependentiam agnoscant seque nihil actu habere quod ipsis à Deo quotidie non communicetur. Nam ut circa aliam rem dixit olim Sanetus Bernardus, est superbia & peccatum maximum uti datis tanquam Imprimis ne imaginemur rationem à sensibus erudiri. Mentem à corpore id accipere quod ipsum non habet. Præstat independentiam sibi arrogare, quam credere nos à corporibus revera pende-Satius est sibi ipsi dominum este, quam dominos quærere inter creaturas nobis inferiores. Sed præstat veritati æternæ se summittere nobis in Evangelio afferenti, ipsam solam nobis esse magistram; quam sensuum nostrorum aut quorundam hominum, qui magistrorum ad instar nos audent alloqui, testimonio credere. Experientia, quicquid dicatur, præjudiciis non favet. Namque fensus noftri, æque ac magistri nostri secundum carnem, nihil aliud sunt præter causas occasionales institutionis quam sapientia æterna in intima ratione nobis largitur. Sed quia hæc sapientia nos operatione non sensibili illuminat;oculos nostros aut verba illius qui aerem aures nostras contingentem percutit, hoc lumen in nobis producere, aut vocem istam intelligibilem qua erudimur edere, falsò arbitramur. Hanc ob causam, ut alibi monui, JESUS CHRISTUS nos modo intelligibili Divinitate sua erudire non contentus, nos etiam modo sensibili humanitate sua instituere voluit; voluit nos docere se esse magistrum nostrum omnibus modis. Et quia non fine labore apud nosmetipsos secedimus, ut ibi ipsum tanquam veritatem æternam, ordinem immutabilem, lumen intelligibile consulamus, veritatem verbis suis fenfibilem, ordinem exemplis fuis amabilem, lumen corpore quo ipfius fulgor retunditur visibile reddidit. Nihilominus ita sumus tanti beneficii immemores, injusti, stupidi, & infani, ut, ipso prohibente, tanquam magistros nostros habeamus, non modo cæteros homines, sed forsan quoque corpora omnium maxime sensibilia & vilissima.

S.Bern.de

SECVNDA OBIECTIO

Cum mens corporibus sit persectior cur in se includere non poterit id quod ea repræsentat? Cur idea extensionis non erit una ex ipsius modificationibus? Deus solus in ea agit, & ipsam modificat, id fatemur; sed cur corpora videbit in Deo, si possit ea in propria substantia videre? Non est materialis; idequidem verum est. Sed Deus licet

Sen EXPLICATIONES ad LIB. II.

mens pura, videz corpora in se: eur erg me is ipsa non videbit sese considerando, quamvis sit spiritualis.

Responsio.

Quis non videt illud esse discrimen inter Deum & mentem, quod Deus sit ens sine restrictione, ens universale, ens infinitum, mens verò sit genus entis speciale? Deus includit in se corpora modo intelligibili: Ipsorum essentias aut ideas in sapientia sua, & existentiam in amore aut in voluntatibus suis videt. Id sic dici necesse est, cum Deus corpora condiderit, cumque quicquid secerit cognoscat antequam quicquam sactum suisset. Sed mens in se videre nequit id quod in se non includit: immò id quod includit clarè videre non potest. Id duntaxat consus sentire potest. Mentem meam explico.

Mens extensionem intelligibilem tanquam unam ex suis modificationibus non includit; quia hæc extensio non est modus essendi seu modificatio, est verè ens. Hanc extensionem solam concipimus de nullà alia re cogitantes, sed non possumus concipere modificationes, quin subjectum aut ens cujus sunt modi percipiamus. Hanc exrensionem percipimus de mente nostra neutiquam cogitantes; immò concipere nequimus hanc extensionem posse esse modum seu modificationem mentis nostræ. Cum hæc extensio sit finita debet esse aliquo modo figurata; sed mens quamvis finita sit nullam tamen figuram potelt suscipere. Cum hæc extensio constet partibus potest dividi, faltem aliquo sensu, sed nihil in mente deprehenditur quod sit divisibile. Ergò ista extensio quæ percipitur, non est modificatio mentis, ergò illam in se videre nequit mens. Quomodo in una entis specie omnes entium species possent videri, ac in ente speciali & finito triangulus in genere, & trianguli infiniti. Etenim mens triangulum aut circulum in genere percipit, quamvis contradictorium fit mentem posse habere modificationem in genere. Sensationes coloris quas mens alligat figuris, eas reddunt speciales, quia nulla modificatio entis specialis potest esse generalis.

Certè possumus asserere id quod clarè concipimus. Atqui clarè concipimus extensionem quam videmus, à nobis esse distinctam. Ergo possumus dicere extensionem non esse modificationem entis, & esse aliquid reapse distinctum à nobis ipsis. Attendendum enim est, solem, exempli gratia, quem videmus, non esse solem quem adspicimus. Sol & quicquid in hoc mundo materiali exstat non est visibile per se; Id alibi probavi. Mens tantum videre potest solem cui immediate unitur. Jam autem clarè videmus, & distincte sentimus, solem esse aliquid distinctum à nobis. Ergò adversus proprium lumen nostrum & conscientiam loquimur, dum dicimus mentem videre in propriis

suis modificationibus omnia corpora quibus circumdatur.

Voluptas, dolor, sapor, calor, color, omnes sensationes nostræ &

affectus, sunt modificationes mentis nostræ. Sed quamvis id sic fe habeat, an ea clare cognoscimus? An calorem cum sapore, odorem cum odore possumus conferre ? An possumus deprehendere relationem ouæ est inter rubrum & viride, immo inter viride & viride? De figuris res secus se habet, eas inter se invicem conferimus. Earum relationes e xacte cognoscimus; scimus præcise quadratum diagonalis quadrati effe duplum iftius quadrati. Quænam effe potest relatio inter istas figuras intelligibiles que funt idea clariffime, & modificationes mentis nostræ, quæ nihil funt præter sensationes confusa? Et cur crederemus hasce figuras intelligibiles non posse percipi à mente, nist iplius fint modificationes, cum mens nihil cognoscat per ideam claram corum quæ ipfi competunt ; fed duntaxat per conscientiam aut per sensum internum : ur alibi probavi, & iterum in Illustratione sequenti fum probaturus. Si corporum figuras in nobifmet ipfis duntaxat cognosceremus, illæ contrà nobis essent inintelligibiles, nam nosmet ipfos non cognoscimus, nobifmet ipfis nihil sumus quam tenebræ, ut nos videre possimus, nos extra nosmet ipsos videre oportet; nec unquam quid simus cognoscemus donec in eo nos consideremus qui est lumen nostrum, & in quo omnia frunt lumen. Nam in Deo folo entia maxime materialia funt omnino intelligibilia; fed extra ipsum substantiæ maxime substantiales, omnine invisibiles fiunt. Idea extensionis quam in Deo videmus est clarissima. Sed quia in Deo ideam mentis nostræ non videmus, sentimus equidem nos esse, & quid actu habeamus; fed nequaquam postumus deprehendere quid simus; nec ultam ex modificationibus nostris.

TERTIA OBIECTIO:

In Deo nihil est mobile; in ipso nihil est figurati; Si sit sol in mundo intelligibili, sol ille sibi ipsi semperæqualis est; at sol visibilis grandior videtur, qu'um horizonti proximus est, qu'um qu'um ab eo remotus est. Ergo illum solem intelligibilem non videmus. De aliis creaturis res codem se habet modo. Ergo in Deo opera Dei non videmus.

Responsion.

Ut huic objectioni respondeamus, sufficier attendere Deum in se includere extensionem intelligibilem infinitain; Deus enim cognoscie extensionem, siquidem illam secerit, atqui cam non potest cognoscere nissi in se ipso. Itaque, cum mens possit percipere aliquam partem istius extensionis intelligibilis quam Deus includit, certum est ipsam posse percipere in Deo omnes siguras; nam omnis extensio intelligibilis sinita, necessario est sigura intelligibilis; cum sigura nisil sit præter terminum extensionis. Prætered hac sigura extensionis intelligionis

gibilis & generalis fit sensibilis & specialis colore, aut aliqua alia qualitate sensibili quam ipsi mens adjungit; nam sensatione sua semper induit ideam qua vividiùs afficitur. Itaque necesse non est in Deo esse corpora sensibilia aut figuras in extensione intelligibili, ut ea in Deo videamus, vel ut ea in se videat, quamvis se solum contempletur.

Præterea, si concipias figuram extensionis intelligibilis factam sensibilem colore, successive sumi ex variis partibus istius extensionis infinitæ, aut si concipias figuram extensionis intelligibilis posse circa centrum suum agi, aut ad aliam successive accedere, percipis motum figuræ sensibilis aut intelligibilis, cum tamen nullus sit motus in extensione intelligibili. Nam Deus non videt motum corporum in substantia sua aut in idea quam de seipso habet. Sed solum per cognitionem voluntatum suarum respectu ipsorum. Ipsorum existentiam non aliter etiam videt quam hoc modo, quia ipsius voluntas dat n' esse omnibus. Voluntates Dei in ipsius substantia nihil immutant; ipsam non movent. Forte extensio intelligibilis est immobilis omnimode, etiam modo intelligibili. Sed quamvis nihil præter extensionem illam intelligibile, seu sit immobilis aut secus, videamus; nobis videtur mobilis propter coloris sensationem, aut imaginem confusam sensationi superstitem, quam successive alligamus variis partibus extensionis intelligibilis, quæ nobis est pro idea, quùm motum alicujus corporis videmus aut imaginamur.

Ex suprà dictis, intelligere est, cur videre possimus solem intelligibilem modò magnum modò parvum, quamvis idem semper sit respectu Dei. Ad id enim sufficit nos modò majorem extensionis intelligibilis partem, modò minorem cernere, & affici sensatione vividà luminis quam adjungamus huic extensionis parti. Jam autem cum omnes extensionis intelligibilis partes sint ejusdem natura,

omnes possunt repræsentare quodlibet corpus.

Aibitrandum non est mundum intelligibilem tantam habere relationem cum mundo materiali & sensibili, ut exempli gratia, sol, equus, arbor intelligibilis destinatus sit ad nobis repræsentandum solem, equum & arborem: cosque omnes qui vident solem, necessario videre eundem solem intelligibilem. Cum omnis extensio intelligibilis possit concipi sphærica, aut habens siguram intelligibilem equi seu arboris, omnis extensio intelligibilis ad id inservire potest ut solem, equum, arborem repræsentet, ac per consequens, potest esse sol, equus, arbor visibilis & sensibilis, si mens aliquam habeat sensarionem occassione corporum quam his adjungat ideis.

Itaque, eum dixi nos videre varia corpora, per nostram cognitionem persectionum Dei, quæ ista repræsentant corpora, haud præcise sum arbitratus, in Deo quassam esse ideas speciales, quæ repræsentarent unum quodque corpus sigillatim; nosque talem videre ideam, cum hoc vel illud corpus videmus. Nam profectò corpus illud modò magnum, modò parvum, modò rotundum, modò quadratum videre non possemus, si illud per ideam singularem quæ semper eadem foret, videremus. Sed dico omnia nos in Deo videre dum Deus menti nostræ mille modis applicat extensionem intelligibilem; atque ita extensionem intelligibilem includere in se omnes persectiones seu potius omnes disserentias corporum propter varias sensationes quas mens adjungit ideis quas occasione eorundem istorum corporum haber. Haud equidem sic loquutus sum sapissor; sed id eo consilio feci ut argumenta mea validiora & magis sensibilia redderem. Hic causas afterrem cur tam variè mentem meam aperuerim, si id foret necessarium.

Hæc ulteriùs & penitiùs tractare non audeo, ne res nimis abstractas & extraordinarias in medium proferam; vel, si quis malit, ne eo temeritatis adducar ut res mihi ignotas, quasque non possum retegere explicare aggrediar. Sunt duntaxat nonnulli Scripturæ loci qui suprà dictis adversari videntur, quos hic explanare conabor.

OBIECTIO.

Cap. 1-18.
Cap. 4-12.

Divus Johannes in Evangelio suo, & in prima Epistola, dicit; Neminem unquam vidisse Deum. Deum nemo vidit unquam, unigenitus qui est in sink
Patris, ipse enarravit.

Responsio.

Respondeo; Eum propriè non videre Deum, qui in ipso videt creaturas. Creaturarum essentias in ipsius substantia videre, non est ipsius essentiam videre. Ut videre objecta in speculo repræsentata, non est ipsium speculum videre.

Nihil obstat equidem quo minus cum Divo Paulo, Augustino, Gre-Cor. cap.13. gorio, & multis aliis Ecclesiæ Patribus, dicamus, Deum à nobis etiam in hac vita videri, quamvis modo impersectissimo. Hæc sunt verba

L.31. cap. 20. sancti Gregorii in suis Ethicis ad Jobum. A Luce incorruptibili caligo nos nostra corruptionis obscurat; cùmque & videri aliquatenus potest, & tamen videri lux ipsa sicuti est non potest, quam longe sit indicat. Quam si mens non cerneret, nec quia longe esse videret. Si autem perfeste jam cerneret, profesto banc quasi per caliginem non videret. Igitur, quia nec omnino cernitur, nec rursum omnino non cernitur, reste dictum est, quia à longe Deus videtur. Quamvis sanctus Gregorius, ut explicet istum locum Jobi, oculi ejus à longe prospicium, dicat, in hac vità Deum non videri nisi à longe, attamen Deus nobis adest admodum præsens. Sed concupiscentiæ nostræ caligine nobis delitescit. Caligo nos nostre corruptionis obscurat. Nam in alis locis, post Divum Augustinum, lumen Dei, quod est Deus ipse, lumini solis comparat quo circumdamur, quodque non videmus dum

Sen EXPLICATIONES adLIB. II. 87

cacutimus aut oculos claudimus ne ipsius fulgore perstringamur; In

fole oculos claufos tenemus.

Divus Augustinus rem Gregorio sideli ipsius discipulo pressius urget. Quamvis enim agnofcat Deum nunc non cognosci nisi admodum imperfecte; afferit tamen in multis locis, Deum nobis clarius innotescere quam multa que nos optime nosse arbitramur. Propinquior nobis qui fecit, quam multa que facta funt. IN ILLO ENIM VIVIMUS, MOVEMUR & SUMUS. Istorum autem pleraque remota sunt à mente nofra propter diffimilitudinem fuigeneris. Et inferius. Recede culpantur in libro fapientia inquificores bujus feculi; Si enim tantum, inquit, potuerunt valere, ut possent astimare saculum, quomodo ejus Dominum non facilius invenerunt? De Gen. ad Ignota funt fundamenta oculis nostris; & qui fundavit terram, propinquat menti-lite.l.c. c.16. bus nostris. Ideo fanctus ille Doctor putat iis quibus charitas inest Chri- De Trinitastiana notiorem esse Deum quam fratres. Ecce, inquit , jam potest notiorem tc.l.8.c.8. Deum habere quam fratrem. Plane notiorem, quia prasentiorem notiorem, quia interiorem:notiorem, quia certiorem. Alia sententiæ Augustini argumenta non afferam. Similia multa reperientur apud Ambrosium Victorem in 2. Vol. Philosophia Christiana.

Sed ut ad locum Beati Johannis redeam: Deum nemo vidit unquam. Existimo Evangelistam, dum asserit neminem unquam vidissed Deum, eò tendere, ut discrimen inter Vetus & Novum Testamentum patesaiat; inter JESUM CHRISTUM & Patriarchas, & Prophetas, de quibus scriptum est, ipsos vidisse Deum. Nam Jacob, Moses, Isaias & alii non viderunt Deum, nisi oculis corporeis, & sub sorma mutuatitià; illum ut in se est non viderunt; Deum nemo vidit unquam. Sed Filius unigenitus Patris, qui in ipsius sinù est, ea quæ vidit * Cyrillus

nos edocuit: Vnigenitus qui eft in finu Patris, ipfe enarravit.

OBJECTIO.

Divus Paulus ad Timotheum scribens, dicit Deum habitare lumen E at lux inaccessum, ipsum à nemine unquam fuisse visum, immò videri non vera.

posse. Si lumen Dei sit inaccessum in illo omnia videri nequeunt.

Responso.

Responso.

Alexadrinus

Divus Paulus non potest adversari Divo Johanni nobis asserenti ad caput 28. Jesum Christum esse verum lumen, quod omnes hom res in hunc Jobi.

mundum venientes illuminat. Nam, mens humana, quam plurimi l'naccessièle *Patres appellat lumen illuminatum, non illuminatur nisi lumine sapien-mai homini tiæ æternæ, quod iidem Patres hanc ob causam dicunt lumen illumi-hamasa samas. David nos hortatur ad Deum accedere, ut ab illo illuminemur, pièt. Ser punsari, nisi possimus videre lumen quo sumus illuminandi? Itaque Paucarna! um lus dicens hoc lumen esse inaccessum, id dicit de homine carnali qui sestatores apud seipsum non secedit ut lumen illud contempletur. Aut si de huma ita in omnibus hominibus loquatur, id dicit quòd nullus sit qui à persecta honine not averitatis contemplatione non abducatur, quia corpus nostrum attentes. Geg in captionem mentis nostra indesinenter interrumpit.

OBJECTIC.

Deus Most ipsum videre optanti respondens, dixit. Non potes videre faciem meam, NON videbit me bomo & vivet.

Responsio.

Sensum literalem hujusce loci supradictis non repugnare evidens est; haud enim sentio Deum posse videri in hac vità, eo modo quo Moses ipsum videre optabat. Respondeo tamen, moriendum nobis este, ut Deum videamus; mens enim veritati unitur, quo magis à corpore abstrahitur. Adhanc veritatem nemo satis attendit. Qui affectuum motus sequuntur, qui voluptatum usu imaginationem polluerunt, qui unionem & mutuum mentis cum corpore commercium auxerunt; uno verbo, qui vivunt, Deum videre nequeunt; apud seiplos enim se recipere non possunt ut veritatem consulant. Beatos itaque illos quorum cor purum est, mens libera, imaginatio sana, qui mundo neutiquam, vix corpori adhærescunt! uno verbo beati illi · funt qui moriuntur, nam videbunt Deum. Sapientia id palam dixit in monte, idque iis seorsim dicit qui sese recipientes illam confulunt. Qui in se superbiæ concupiscentiam perpetuò excitant, qui sexcenta ambitiofa agitant consilia, qui mentem non-modò corpori, sed iis etiam quibus circumdantur uniunt atque etiam mancipant; uno verbo, qui vivunt non modò vitam corporis, sed etiam vitam mundi, non possunt videre Deum; nam sapientia in intimo rationis recessu habitat, illi verò sese perpetuò extrinsecus diffundunt.

At qui sensum vividitatem indesimenter mortificat, qui imaginationis puritatem sedulò conservant, qui affectuum motibus strenuè refistunt, uno verbo, qui omnia vincula quibus alii corporis & magnitudinis sensibilis fiunt mancipia, solvunt, innumeras veritates retegere, & sapientiam illam ab oculis omnium viventium absconditam videre posfunt. Vivere aliquo modo definunt, statim atque apud seipsossese colligunt; corpus deserunt ubiad veritatem accedunt. Nam mens humana inter Deum & corpora ita sita est ut à corporibus recedere nequeat quin ad Deum admoveatur; Quemadmodum cum ad ea præceps currit à Deo recedit. Sed quia ante obitum corpus omninò nuc per spe- deseri nequit, fateor etiam ante illud tempus hominem Deo perfecte culum is z- uniri non posse. Jam juxtà Divum Paulum, Deus videri potest confusè ac veluti in speculo, sed non potest videri de facie ad faciem. Non facie ad fa- videbie me home & vivet. Poreft tamen videri ex parte, hoc est confuse &

Vitam in omnibus hominibus viventibus æqualem esse illamque parte I. Cor. in puncto indivisibili consistere arbitrandum non est. Imperium corporis in mentem, quod impedit quominus uniamur Deo per cogni-

Job. 28 2.

Videmus nigmate tunc autem ciem. Nunc imperfecte. cognofcoex 13.

tionem

89

tionem veritatis, potest suscipere magis& minus. Mens in omnibus hominibus æqualiter non unitur corpori quod sefationibus fuis animat, &aliis corporibus versus que affectuí ope fertur. Nec desunt qui voluptatum & superbiæ concupiscentiam ita enecant ut corpori & mundo vix amplius adhærescant. Atque sic sunt quasi mortui. Beatus Paulus hujusce rei nobis est exemplum insigne, corpus suum castigabat & in servitutem redigebat; atque sese ita humiliaverat & maceraverat, ut de mundo non amplius cogitaret, quemadmodum mundus de iplo. Mundus enim ipli mortuus & crucifixus erat, sicut mundo crucifixus & mortuus ipse erat. Et hanc ob causam, inquit Gregorius, veritatis tantus erat amator, & ad illa divina lumina quibus splendent ipsius epistolæ suscipienda dispositus; quæ Epistolæ quantumvis lucidæeos tamen duntaxat penetrant qui exemplo Pauli sensûs & affectûs crucifigunt. Nam, ut ipse ait, Animalis 1. Cor. 1.14. homo non percipit ea que sunt spiritus, sultitia enim illi est; quia scientia hujus Al Moysen mundi, fapientia hujusce sæculi. ingenii subtilitas, delicatula molli-dicitar, non ties, vivacitas, imaginationis egregiæ igniculi, quibus mundo vivi- videbis me homo & vi mus, & mundus nobis vivit, flupiditatem &, ut ita dicam, flupendam, vet; a: fi

quæ perfecte capi nequeunt nisi silentibus sensibus & assectibus.

Mors illa igitur qua Deo unimur optanda est, aut islius mortis imabus qua quæ est somnus mysticus per quem omnibus sensibus externis imabus sensibus externis inaliter vistopitis, vocem veritatis internæ possumus audire, quæ nos non vis Greg ad alloquitur, nisi per noctis filentium ubi tenebræ objecta sensibilia o-cap. 18. Job. culis nostris surripiunt, & mundus nobis veluti mortuus est. Hinc est culis nostris surripiunt, & mundus nobis veluti mortuus est. Hinc est comium audierat, qua dicebat; Ego dormio, & cor meum vigilat. Ac sidiceret, dim exteriores sensus ab bujusce vita sollicitudinibus sopio, vacante mente, vivacius interna cognosco. Foris dormio, sed intus cor vigilat, quia dum exteriora quasi non sentio, interiora solerter apprebendo. Bene ergo Eliu ait quod per somnium loquitur Deus. Ethica Gregorii ad cap. 35. Job.

insensibilitatem menti nostre ingenerant respectu omnium veritatum, aperie dice-

ILLVSTRATIO

Ad Caput Septimum Secunda Partis Tertii Libri in quo probo.

Nos non habere claram ideam natura nec modificationum mentis nostra.

A Licubi dixi, atque etiam tertio Libro de Inquirenda Veritate me fatis probasse arbitror, nos nullam habere claram mentis nostræ ideam; sed tantum conscienciam aut sensum internum; atque ita nos

Refronfio ad quintas Objectiones adverfustecunda Meditarionem.

illam multo imperfectius cognofcere, quam extentionem. Idira evidens mihi videbatur, ut rem fusius explicare necessum non duxetimi. Sed Cartefii authoritas diferte dicentis; naturam memis effe notiofent natura ulins alius rei, ita prævertit quofdam ex ejus difeipulis, ut ea que fuper his fcripfi nimi aliud effecerme quam obenfi mgenit apud Alos homo,qui veritares abstractas affequi & tenaciter amplectinon poffem, utpote que attentionem levare & continere non poffint haberet. Me nem. fub fi. admodum debilem, fenfibilem, & craffori elle, mentem meath à cotpore tot modis ut verbis exprimere nequeam, pendere, fateor. Id mili notum eft, id fentio, & in id perpetuo laborout ilfam mei cognitionem magis ac magis augeam. Erenint finon poffirmus miferiæ nokræ mederi, faltem illam cognofcere & fentire debemus. Senfu mifesiæ internæ faltem humiliter nofmet deprimere & quantum utile fie nobis liberariab isto corpore mortis, quo omnes mentis noftra facultates perturbantur & confunduntur, agnofcere par elt.

Attamen quaftio nunc agitata ingenii capacitati ita accommodata elt, ut ingenti mentis applicatione ad eam solvendam opus effe non cenfeam : & hanc ob caufam huie non eram immoratus. Nam'id me afferere merito poffe arbitror; ignorantiam feilitet plerorumque circa mentem fuam, circa ipfius diftinctionem à corpore, circa ejufdem foi ritualitatem, immortalitatem, & alias proprietates, fufficere, ut evidenter probemus, nos nullam illius claram & diftinctam ideam

habere.

Nos ideam corporis claram habere poffuttius dicere, quia fufficit consulere ideam qua repræsentatur, ut agnoscamus modificationes quarum capax eft. Hlud quadratum, roturidum, in quiete,in morq elle polle clare videmus. Nullo negotio concipimus quadratum por fe dividi in duos triangulos, duo paralelogrammata, duo trapezia. Quum quis à nobis quærit, an aliquid pertineat, auc non pertineat ad extensionem, quid respondendum habeamus ambiguum non est: Quia idea extensionis com sit clara, nullo negotio & simplier mentis apprehensione videmus quid includat, quid verò excludat.

Nullam, ni fallor, mentis nostræ habemus ideam, quæ ita clara sit, ut eam consulendo possimus cognoscere modificationes quarum capax eft. Si nullam unquam fenfissemus voluptatem aut nullum dolorem, an mens illius fu capax necne feire nequiremus. Si homo quilpiam melonem nunquam gustasset, dolorem nunquam esset passus, rubrum aut viride nunquam vidiflet, certe fruftra iftam quam pertendunt mentis fuz ideam confuleret, an harum vel illatum fenfationum, seu modificationum esset capax, distincte nunquam cognoscere posset. Nec id modo; quamvis adu fentiamus dolorem, aut actu videamus colorem, non possumus tamen simplici visu cognoscere an qualitates illæ pertineant ad mentein. Delorem elle in corpore cujus occasione eum sentimus, & colorem in superficie objectorum diffusum esse imaginamur, quamvis hæc objecta à mente nostra distin-

gui clarissime concipiamus.

Ut certiores fiamus an qualitates sensibiles sint modificationes mentis necne; suppositam istam mentis ideam non consulimus: Ipsi Cartesii discipuli contra consulunt ideam extensionis; & sic ratiocinantur. Calor, dolor, color non possunt esse modificationes extensionis: nam extensio nullius reiest capax quam variarum sigurarum, variorumque motuum. Jam autem duo duntaxat sunt entium genera, spiritus & corpora. Ergo dolor, calor, color, & omnes aliæ, quali-

tates sensibiles pertinent ad mentem.

Quandoquidem ad id adigimur ut consulamus ideam extensionis ad cognoscendum, an qualitates sensibiles sint modificationes entis, nonne evidens est nos claram mentis ideam non habere. Alioquim quorsum istud diverticulum? Quùm Philosophus vult cognoscere, an rotunditas pertineat ad extensionem, num consulti ideam mentis aut aliquam ideam aliam ab idea extensionis? Nonne videt clare in ipsa extensionis idea, rotunditatem ipsus esse modificationem, & nonne insaniret si ad id comperiendum sic ratiocinaretur. Duo sunt tantum entium genera, spiritus & corpora; rotunditas non est modificatio spiritus; ergo est modificatio corporis.

Igitur uno mentis appulsu sine ratiocinatione, & solà mentis ad ideam extensionis applicatione videmus, rotunditatem, & quambiost aliam figuram esse modificationem corporis & voluptatem, dolorem, calorem, omnemque aliam qualitatem sensibilem non esse modificationes corporis. Nulla potest moveri quastio circa ea qua pertinent aut non pettinent ad extensionem, cui facile, prompte, & considenter non satisfiat, solà idea qua repræsentatur consideratione. Omnes homines super ea re inter se consentiunt. Qui materiam cogitare posse autumant, illam hac facultate præditam esse non opinantur, qui a extensa est, extensionem præcisè ut in se est consideratam cogi-

tare non posse fatentur.

Sed eodem modo non consentiunt de iis quæ circa mentem & ejus modificationes gredenda sunt. Sunt qui credant dolorem & calorem, aut ad minimum colorem ad eam non pertinere. Immò ii Cartestanis quibusdam ludibrium debent, qui dicunt mentem seri astu, corruleam, rubram, slavam, illamque Iridis coloribus tingi, du m ipsam contemplatur. Multi sunt qui dubitent, & multò plures qui non credant, mentem, dum cadaver sentimus reverà putidam seri; & saporem sacchara, piperis, salis ad ipsam pertinere. Ubi igitur est clara mentis idea, ut illam Cartessani consulant, & omnes una consentiant super hacre; cui scilicet colores, sapores, odores, debeant competere?

Verum licet Cartesiani super his inter se consentirent, hine protinus non foret concludendum, ipsos claram mentis ideam habere. Nam si unanimo tandem dicant consensu mentem actu esse viridem aut rubram, dum viride & rubrum videmus, id non concludent nisi prolixis admodum ratiociniis; id nunquam uno & simplici visu videbunt: id nunquam comperient confulendo suppositam istam mentis ideam, sed potius consulendo ideam corporis. Afferent qualitates sentibiles pertinere ad mentem, duntaxat quia non pertinent ad extentionem, cujus claram habent ideam. Hujusce rei cos nunquam convincent, qui utpote tenui & parvo præditi ingenio, perceptionum complexarum aut ratiocinationum funt incapaces, aut potius oui ideam corporis claram attente satis non considerantes omnia confundunt. Semper erunt ruftici, pueri, feminæ & forsan eruditi atque etiam Doctores qui de his fint dubitaturi. Sed feminæ, pueri, Docti, indocti, ingeniofi & stupidi, nullo negotio capiunt, per ideam quam habent extensionis, ipsam effe capacem quarumvis figurarum. Extensionem doloris, saporis, odoris, aut alius cujuslibet sensationis non esse capacem facile concipiunt, dum ideam qua extensio repræfentatur attente & fideliter consulunt. Nulla enim qualitas sensibilis includitur in idea quæ repræfentat extensionem.

Possunt equidem dubitare an corpus fit capax fensus, aut possit aliquam recipere qualitatem fensibilem, an verò secus. Sed id fit quia per corpus aliquid aliud intelligunt quam extensionem, nullam corporis hoc fensu accepti claram habent ideam. Sed dum Cartesius, aut Cartefiani quos alloquor, mentem corpore melius cognofci afferunt, per corpus nihil aliud intelligunt quam extenfionem. igitur possunt desendere naturam mentis clarius cognosci natura corporis; cum idea corporis aut extenhonis adeò clara fit ut omnes inter se confentiant de ils quæ includit vel excludit, cumque idea mentis ita confusa sit, nt Cartefiani ipsi quotidie disputent, an modi-

acationes coloris ad ipfam pertineant.

Natura fubflantis; inquiunt ifti Philofophi post Cartefium, et diffinctius cognoscitur quo plura ejus attributa cognoscuntur. Jam autem nulla res est Loco sup à cujus tot cognoscamus attributa quam mentis; quia quotquot in alis rebus cognofeuntur totidem poffint recenferi in mente, ex eo quod illa cognofiat. Atque ideo

pfins natura omnis alnis rei natura notior eff.

Sed quis non videt muham effe discriminis inter cognoscere per ideam claram, & cognoscere per conscientiam. Quum cognosco bis duo effe quatuor, id clariffime cognosco; sed clare non cognosco id quod in me est quod hanc cognoscit veritatem. Id equidem sentio; Id novi per conscientiam aut per sensum internum; sed illius nullam habeo claram ideam, ut habeo de numeris, inter quos possum clare deprehendere relationes. Possum numerare tres in mente mea proprietates. Primam qua cognosco bis duo esse quatuor; secundam qua cognosco ternarium numerum ter repetitum effe 9. & tertiam qua cognosco quaternarium numerum, quater resumptum efficere 16. Imò, si ita libuerit, tres istæ proprietates inter se different, & fic in me innumeras potero numerare : sed nego clare à me cognosci naturam earum rerum quas in me numeraturus fum.

citato.

Sen EXPLICATIONES ad LIB. III. 93

Possumus dicere nos habere ideam claram entis alicujus ipfiusque naturam à nobis cognosci, quùm illud cum aliis quorum etiam claram habemus ideam, possumus componere, aut saltem cum possumus conferre inter se modificationes quarum ens illud capax est. Claras habemus ideas numerorum & partium extensionis, quia hæc poffunt inter se conferri. Numerus binarius cum quaternario potest comparari, quatuor cum fexdecim; & unufquifque numerus cum omnialio. Quadratum cum Triangulo, Circulus cum Ellipli, Quadratum & Triangulus, cum omni alio Quadrato & omnia alio Triangulo, conferri potest; & sic possunt clare cognosci relationes quæ sunt inter illos numeros, illasque figuras. Sed mentem nostram cum aliis mentibus non poffumus conferre, ut aliquam illius relationem clare cognoscamus. Relatio quæ est inter voluptatem & dolorem, calorem & colorem non poteft clarè dignosci, vel, ut de modificationibus ejusdem generis duntaxat loquar, non potest exacte determinari relatio quæ est inter viride & rubrum, flavum & violaceum, negne etiam inter violaceum & violaceum. Benè equidem cernimus alterum esse altero obscurius aut lucidius: sed nescimus neque quantò fit obscurius aut lucidius; neque quid fit effe obscurius aut lucidius. Nullam igitur claram habemus mentis aut ipsius modificationum ideam. Et quamvis videam aut fentiam colores, sapores, odores, poslum dicere, ut dixi, me eas non cognoscere per ideam claram; cum illius relationes clarè cernere non possim.

Possum equidem deprehendere accuratas relationes seu analogias inter sonos; octavum tonum, seu diapason, exempli gratia, esse duplicem, quintarium tonum seu diapaste esse ut; ad 2. quartum seu diatessaron ut 4. ad 3. sed istas analogias cognoscere nequeo per sensationem meam. Si novi octavum tonum esse duplicem, id novi quia experientia compertum habeo, eandem chordam dare octavum, ubi, postquam integra pulsata suit, deinceps pulsatur postquam divisa suit in duas partes æquales; & quia novi numerum vibrationum esse duplicem, tempore æquali, aut aliquid simile; quia trepidationes aëris, vibrationes chordæ, & ipsa chorda, possunt comparari per ideas claras; & quia distincte cognoscuntur relationes quæ possunt esse inter chordam & ejus partes, sicut & velocitatem variarum vibrationum. Sed soni in seipsis non possunt comparari, seu quatenus qualitates sensibiles & modificationes mentis; nec eorum relationes dignosci-

Et quamvis Musici varias consonantias optime distinguant; carum tamen relationes non cognoscunt per ideas claras. Solo aurium organo de sonorum disserentia judicant, non ratione. Atqui nemo dicet aurem judicare per ideam claram, aut aliter quam per sensum. Ipsi igitur Musici nullam sonorum claram habent ideam, quatenus sunt sensationes aut modificationes mentis. Unde consequitur nec mentem nec ipsius modificationes per ideam claram concipi, sed solum per conscientiam aut sensum internum.

Præterea, qua in rementis dispositiones quibus ad agendum & ad fibi repræsentanda objecta promptior fit, consistant, nemo novit. Nequidem poslumus concipere qua in re ejulmodi dispositiones sita elle queant. Addit etiam neminem polle varione certiorem fieri, an mens fola à corpore separata, aut fine relatione ad corpus considerata, habituum & memoriæ fit capax. Quomodo tamen hæc postumus ignorare, finatura mentis fit notior natura corporis ? Nullo negotio videmus qua in re confistat facilitas qua spiritus animales sese per nervos diffundunt, per quos jam sæpiùs fluxere; aut saltem nullo negotio comperimus, tubulis nervorum fese dilatantibus & fibris ipsorum certo modo inflexis, spiritus animales posse facile insinuari. Sed quid possumus concipere quod queat augere facilitatem mentis ad agendum aut ad cogitandum? Profecto fateor me rem non polle affequi. Centies meipfum consulo ut has percipiam dispositiones, sed nihil eft quod minimet respondeam super hac re; quamyis yividifime sentiam istam facilitatem quain me quædam excitantur cogitationes; ac nisi rationibus specialibus eò adducerer ut credam, me reverà tales habere dispositiones quamvis illas non cognoscam in me: judicarem in mente mea nechabitum nec memoriam spiritualem effe. Quicquid fit cum circa hec hæsitemus, id manifesto arguit nos res tam clare non cognoscere quam vulgo pertendunt; nam dubia cum evidentia & ideis claris stare nequeunt.

Eccl.cap.9.1 Hominem oculatifimum, an dignus fit amore, an verò odio cum evidentià cognoscere non posse certum est, ut loquitur Sapiens, sensus Sed neque internus, seu conscientia quam de nobismet ipus habemus nihil nos meinfanju- certo docet hac de re. Paulus equidem dicit sibi suam conscientiam enim mibi nihil exprobrare; non afferit tamen fe justificatum effe; quin afferit id ipsum non justificare, nec audere seipsum judicare, quia Dominus far. Sed no est qui judicat ipsum. Sed cum claram habeamus ordinis ideam, & in hor jufi: æquè claram haberemus mentis ideam fensu interno quem de nobifqui autem metiplis habemus, evidenter cognosceremus an esser ordini conforin lica: me mis necnec; possemus etiam accurate cognoscere omnes ipsus dispofitiones internas ad bonum & ad malum quotiescunque aliquem eaef. 1. Cor.c. rum haberemus sensum. Sed si possemus nos cognoscere quales su-4.4. mus reaple, superbiæ non estemus adeo obnoxii; Nec verifimile est

Petrum dicturum fuille Jesu Christo quem erat abnegaturus. Cur te nune non fequerer, vitam meam ponam pro te. Nam illo virium fuarum & oceduias sensu evidenter potuisset videre, an ipli satis fuisset roboris & animi ad vicendam mortem, seu potius ad toleranda probra ancil: læ & quorundam famulorum.

Si natura mentis natura cujuslibet alius rei notior effet; si idea quam de mente habemus æque clara effet ac idea corporis hoc unum quæro. Cur videlicet tam multi illam cum corpore confundant? Duæ

idea clara & omnino diverta possuntne confundi? Dicamus quod res eft. Qui idem nobilcum non sentiunt ratione funt præditi æque

Domin's

Joh. 13. 37.

94

at nos; caldem rerum habent ideas; candem patricipant rationem. Cut igitur confundunt ex que diftinguimus? An in aliis calibus unquam confundunt res quarum claras habent ideas? An unquam duos diversos mimeros ab ils confundivideas? An quadratum pro circulo atteperunt ? Mens tamen longius differt à corpore quam quadratum refredlo: Dus enith fufft fubftantis nulla'in re inter fe convenientes, nihilominus tamen eas confundunt, certe aliquam in agnofcenda illarum differentia effe difficultatem neceffe eft. Id fimplici mentis appulsu non deprehenditur, & ratiocmis opus eft ut concludamus alteram harunt fubitantiarum non elle alteram. Attente confulenda eff idea extenhonis, & agnolcendum extensionem non esse modificationem corporis, fed corpus ipfum, cum nobis repræsentetur ut res fublitens, & ut principium corum omnium que clare concipimus in corporibus. Unde he ut, cum modificationes quarum corpus capax elt, nullam habeant relationem ad qualitates fenfibiles, oporteat fubiechum illarum qualitatum, vel potius ens cujus qualitates illæ funt modificationes a corpore multum differre. Sine his aut fimilibus rariocinlis non postumus quin mentem cum corpore confundamus. Sed A ideam mentis claram haberemus, ut habemus corporis, certe ad ambages illas confugiendum non effet quo ab illo diftingueretur. Id primo intuitu, & eadem facilitate qua cognolcimus quadratum non elle circulum, deprehenderetur.

Hie non immoror fusius probando mentem ipsiusque modificationes non cognosci per ideas claras. Quaeunque nos inspiciamus, id fatis agnoscimus. Et insque jam in libro de Inquirenda Veritate super hac re dixeram hac duntaxat addo, in quorundam Carresiahorum gratiam qui istam meam carpebant sententiam. Si ipsis hac additione non section satis, expectabo donec istam claram ideam quam in

the fruitra conatus funt repetire mini oftendant.

ILLVSTRATIO

ad Caput Octavum Secunda Partis Tertii Libri.

De terminis vagis & generalibus nihil significantibus : Quomodo ab aliis distinguantur.

It intelligantur que in nonnullis locis dixi; eos rerum rationem non reddere, qui eas explicant per terminos Logicos & per ideas generales, hot ad animum revocare sufficiet; nempe, quicquid existit cum redigatur vel ad ens vel ad modos entis, omnem terminum quo nullum horum distincte & speciatim designatur, nihil distincti significare. Id misti evidentus mum videtur, sed quodcunque in se

evidens est, tale semper non est respectu omnium. Apud homines iste mos invaluit ut verbis inanibus sese & alios pascant. Omnes termini quibus aures non læduntur inter homines usu valent; & veritas in quotidianis hominum sermonibus ita negligitur, ut qui loquuntur non secus ac qui audiunt ad illam nequidem respiciant. Loquacitas omnium naturæ dotum iis est præstantissima; imaginationis sermo onnium mediorum ad persuadendum est optimum, & memoria terminis obscuris & arandiams, abundans semper præ cæteris omnibus præsulgebit, quicquid dicant Cartesiani.

Ubi homines veritatem unicè diligent, ad ea quæ funt dicturi tunc attendent; quæ audiunt accurate examinabunt; terminos sensu vacuos aspernabundi respuent, & ideis claris duntaxat adhærescent. At quandonam homines veritatem unicè diligent? ubi nimirùm à corpore non ampliùs pendebunt, nullam ampliùs relationem
necessariam ad objecta sensibilia habebunt, ses mutuò non ampliùs
corrumpent, ac magistrum ipsos in intimo mentis recessu edocentem

fideliter consulent, sed id in hac vita nunquam continget.

Intereà tamen omnes veritatem æquè non negligunt, si multi sint qui verba sine examine essutiant, qui ea indiscriminatim audiant & recipiant, quique ad nihil aliud attendant quàm ad ea quibus moventur, sunt etiam qui veritati adipiscendæ & alios docendæ seriò incumbant. Ac hos potissimum alloquor; his me rogantibus hæe

fcripfi.

Dico igitur quicquid eft, sive actu existat sive non, ac ideò quicquid est intelligibile, redigi ad ens & ad modum entis. Per ens id intelligo quod est absolutum, aut quod potest concipi solum & fine relatione ad aliud. Per modos entis intelligo quod relativum est, aut quod folum concipi nequit. Jam autem duæ funt species modorum entis; alii modi confistunt in relatione seu analogià partium torius ad aliquam partem ejusdem totius; alii confistunt in relatione rei alicujus ad aliam quæ non fit pars ejusdem totius. Rotunditas ceræ est modus entis primæ speciei, quia ipsius rotunditas consistit in æqualitate distantiæ omnium partium superficiei cum illa parte quæ centrum constituit. Motus aut situs ceræ est modus entis secundæ speciei; nam consistit in relatione ceræ ad corpora cam circundantia. Non loquor de motu accepto pro vi movente; quippe hanc vim modificationem corporum nec esse, nec esse posse clarum est, quoniam quoquo modo modificata concipiantur non possunt concipi ut vis movens.

Si certum sit quicquid intelligibile est ad entia aut ad modos entium reduci, omnem terminum quo neutrum illorum designatur, nihil significare clarum est, & omnem terminum qui non significar illud ens aut illum entis modum speciatim, esse terminum obscurum & consusum. Atq; ideò nec quæ alii nobis dicunt nec quæ aliis dicimus possumus clare concipere, nisi ideas distinctas entis aut modi entis

habeamus

habeamus, quæ respondeant singulis terminis quibus illi utuntur,

aut quibus nos ipfi utimur.

Concedo tamen nos posse, uti terminis qui ideas distinctas directe non excitant, immò nosad id interdum adigi. Id possumus, quia non semper necesse est desinitionem substituere in locum desiniti, & quia formulis loquendi compendiosis quamvis in se consuss utiliter quandoque utimur. Et ad id cogimur, cum necessitas incumbit loquendi de rebus quarum claram non habemus ideam, quasque non cognoscimus nis sensu interno quem de nobismet ipsis habemus, ut cum de mente & ipsius modificationibus loquimur. Cavendum est duntaxat ne terminis obscuris & æquivocis utamur quum claros habemus, aut quum adstantibus salsam ideam ingignere possunt. Hæc aliquo exemplo clariùs intelligentur.

Clarius est dicere mundum à Deo creatum suisse per ipsius voluntatem, quam dicere mundum à Deo conditum suisse per ipsius potentiam. Posterior vox est terminus Logicus; in mente nullam distinctam & specialem excitat ideam, & in hanc potest injicere opinionem, potentiam Dei scilicet posse esse aliquid diversum ab esticacià ipsius voluntatis. Ii clarius loquuntur, qui dicunt Deum peccatoribus condonare in JESU CHRISTO, quam qui absolute dicunt. Deum peccatoribus condonare elementia & inspiricordia: Hi termini sunt aquivoci. In eam possunt inducere cogitationem, Clementiam Dei scilicet forsan contrariam esse ipsius Justitia; peccatum posse manere impune; satisfactionem JESU CHRISTI non esse necessariam, & alia ejuscemodi.

Terminis vagis & quorum significatio non est præcisa sapè utimur, ubi de persectionibus Divinis loquimur. Nec id culpandum
est, nam appissia Philosophica non est semper necessaria. Sed nestrià
stupiditate & negligentia plerique hisce terminis generalibus ita abutuntur, & ex iis tot sallæ eliciuntur consequentiæ, ut quamvis
omnes homines eandem Dei habeant ideam, illumq; omnes ut ens
infinite persectum considerent: nulla tamen impersectio ipsi non
suerit tributa tempore idololatriæ ac sæpe etiamnum de ipso sermones tanta majestate indigni habeantur. Et omnia quidem ista ex es
oriuntur, quòd seriò plerique non conserunt ea quæ de Deo dicunt

cum idea qua repræsentatur, seu potius cum ipso.

Sed præcipue in rebus Physicis, hisce terminis vagis & generalibus qui nullas distinctas entis aut modi entis excitant ideas, abutuntur Philosophi. Exempli gratia quum dicunt corpora ad centrum sum tendere; gravitate propria deprimi, levitate sursum ferri, n tura sua moveri, formas successive mutare; virtutibus, qualitatibus, facultatim, &c. agere; utuntur terminis nihil significantibus; & iste omnes propositiones sunt omnino fasse co sensu quem ipsi affingunt plerique Philosophi. Nullum est centrum sensu quod vulgo accipitur. Isti termini gravitatis, forme, natura & alii similes nec entis nec modi entis Eccl 21.21.

excitant ideam. Termini sunt sensu vacui, viris sapientibus cane pejus & angue vitandi. Scientia insensati inenarrabilia verba, inquit Scriptura. Isti termini ad tegendam Pseudo-Doctorum ignorantiam & ad persuadendum stupidis & impiis Deum solum non esse veram

omnium causam, duntaxat utilia ese postunt.

Id mihi certum & captu facile videtur. Tamen plerique de omnibus liberè & confidenter loquuntur, an termini quibus utuntur claram & accuratam habeant fignificationem parum anxii. Immò funt Authores qui plurima composuerunt volumina, in quibus aliquem ebservare locum ubi intellexerint quid scripserint, difficillimum est. Itaque qui multa legunt, sermones vagos & generales falsorum Doctorum cum veneratione auscultant, in crassissima verfantur ignorantia. Nec ab e à ipsos posse liberari video, nisi statuant in nullius unquam verba jurare; & nisi ideas distinctas conjungant cum terminis maxime vulgaribus quibus alii utuntur. Isti enim termini clari non sunt ut vulgò putant. Clari dumaxat videntur ob frequentem & perpetuum ipsorum usum; quia plerique se clare intelligere arbitrantur que dicunt, aut que audiunt; cum dicunt aut audiunt res centies jam dictas & auditas, quamvis nunquam examinatas.

ILLVSTRATIO

ad Conclusionem Trium Priorum Librorum.

Medicos & quos vocant Directores nobis esse omninò necessarios. Sed ipsos in multis casibus consulere & sequi periculosum esse.

HOmo ante peccatum omnia ad mentis & corporis in statu persedico conservationem necessaria proculdubio habebat. Nec Medico nec Directore indigebat; Veritatem internam ut officii normam aracanto, consulebat; sensus ita sideles erant ut ipsum nunquam fallerent in u'u Corporum que ipsum circumdabant, ad

proprii ipfius corporis confervationem.

Sed post peccatum res valde suerunt immutatæ: assectus longe sæpiùs consulimus quam veritatem aut legem æternam; & sensus nostri ita sunt inordinati, ut ilios sequendo sanitatem & vitam interdum amittamus; & qui ubique peritiæ suæ satis sidunt ut seipsos regere posse credant, in errores crassos ut plurimum incidunt quibus serius experiuntur se magistrum sequetos esse non sapientissimum.

Possum tamen ni fallor dicere peccatum omnes mentis facultates

ica non perturbaffe, ut in multis non polimus no metiplos confulere; ac sæpe evenire, ut vitam animæ aut corporis amittamus, quia ad Medicos artis suæ parum peritos confugimus, quique temperamentum nostrum satis non norunt, vel ad Directores Religionis & Do-Arinæ de Moribus ignaros, quique conscientiæ adyta non rimantur, ut varia vincula variasque dispositiones eorum à quibus consuluntur deprehendere poilint.

Quæ ad conclusionem trium priorum Librorum de Inquirenda Veritate dixi, eò adduxit nonnullos ut crederent me in ea esse fententia. homines ad conservandam sanitatem & vitam, sensus & affectus suos in omnibus segui debere; ac ut officium suum discant, ipsis inutile esse alios homines consulere, cum sapientiam æternam habeamus magistram, quæ nos in intimo rationis clarè alloquitur. Et quamvis nec dixerim, ac ne quidem cogitaverim Medicos & Directores esse inutiles nonnulli ad judicandum & concludendum præcipites, hanc meam elle sententiam sibi persuaserunt, quia forsan ipsi sic sentiunt; & quia hominem non tam considerant ut nunc est, quam ut erat ante peccatum. Hæc igitur mea est super hac quæstione sententia.

Homo in duplici statu potest considerari in sanitate & in morbo. Si in prosperà valetudine consideretur, nullum, ni fallor, dubium est, quin ipsius sensus ad sanitatem illam conservandam ipsi longe sint utiliores ratione & peritissimorum Medicorum experientia. Medicus arcessendus non est ut notum sat quodnam pondus homo possit sustinere; an lignum & lapides edere debeat; an præcipitem se dare posit. Sensus ipsum breviter ac tuto quid ipsi in his casibus frequentissimis agendum sit docebunt, & id sufficere mihi videtur ad ea quæ in conclutione trium priorum Librorum à me dicta sunt ab omni

criminatione defendenda.

Verum id non sufficit ut istud à me cogitatum aut etiam dictum in alio loco possim defendere; nempe, sensus nostros officio suo mire defungi, C Lib. ad finem fuum nos modo tamque jufo tam fideli ducere, ut corruptionis & inordinationis in:merito accufari videantur. Nam semper existimavi mirum illum ordinem qui in sensationibus nostris relate ad vitæ conservationem occurrit, non elle sequelam peccati, sed primam naturæ institutio-

Objicitur istum ordinem nunc valde interruptum elle, fique fensûs nostros sequeremur, nos sæpe non modo venenum, esuros este, sed plus sæpè cibi sumpturos quam stomachus ferre & concoquere valeat.

Venena quod frectat; haud putem nos unquam sensuum ducta illa fuisse sumpturos; ac si fortuitò oculi nestri ad venenum degustandum nos excitarent, in eo saporem non sentiremus quo ad illud hauriendum inc. taremur; dummodò tamen venena illa essent in suo statu naturali. Multum enim intercedit discriminis inter venena ut ea producit natura, & cibos veneno infectos; inter piper crudum, & carnes pipere conditas. Ad edendos cibos venenatos sensicus serimur, id equidem fateor; sed ad edenda venena nos non ferunt; Immò satis mihi non constant an ad ea delibanda nos ducant, dummodò venena illa in eo sint statu in quo ea produxit Deus. Sensus enim nostri ad ordinem naturalem rerum à Deo institutum duntaxat extenduntur.

Concedo etiam sensûs nostros nunc nos quandoque serre ad utendum immoderate quibusdam alimentis; sed id sit quia illa alimenta non sunt in suo statu naturali. Forsan nimium frumenti non ederemus, se illud dentibus ad id comparatis moleremus. Sed mostrur & incerniculo cribratur; pensitur & coquitur ac sepe etiam laste, butyro, & saecharo conditur. Præterea cum tragematis & variis condimentis, quæ appetitum provocant, comeditur. Non mirum itaque est sensûs nostros ad usum immoderatum nos serre, ubi ratio & expe-

rientia ad ipsos decipiendos una conspiraverunt.

De carne res non secus se habet; illam sensus horrent ubi cruda est & cruenta, ut solet videri ubi animal morte naturali extinctum est. Sed homines postquam coperunt occidere bestias, sanguinem ex carnibus elicere, eas coquere, condire; sensus corruptionis & inordinationis accusare sustinent. Cum ratione utuntur ad sibi paranda alimenta diversa ab iis que natura ipsis administrat, sateor ipsos eadem ratione uti debere ut cibis moderate utantur. Si coqui artem invenerunt nobis condiendi attrita calceamentorum coria; rationis etiam usum in comedendo admittere debemus, & his cibis adulterinis quos Deus non instituit dissidere. Deus enim sensus nobis dedit

duntaxat relate ad ordinem naturalem rerum.

Observandum est prætered imaginationem & sensus in diffidentia versari, ubi alimenta nobis non ordinaria sumimus. Nam si quis de aliquo fructu nunquam ediffet aut nullum de illo edentem unquam vidifiet, primafronte aversatione & timore afficeretur illum degustando: imaginatio & sensus forent naturaliter attentissimi ad saporem illius cibi; quanquam fame premeretur, parum tamen de illo ederet; fique fructus ille haberet qualitatem noxiam, illa qualitas aliquem statim in illo excitaret honorem. Ita ipsius machina disponeretur ut alias de illo non ederet; & ipsius aversatio externo oris habitu manifesta, alios impediret que minus de illo ederent. Omnia ista in ipso possent evenire sine ullà rationis participatione; hic enim non loquor de auxiliis quæ à ratiene possunt suppeditari. Sed quia amiei noftri cibis non falubribus vescuntur, ipsos imitamur; ex opihione vivimus aliorumque exemplum nos facit audaciores. Effectumgrod hæcalimenta in nos producunt non examinamus, ac ea immoderate sumere non timemus. Sed intemperantia sensibus potifimum imputari non debet.

Possum testimonium attentissimos potest decipere, sed prosecto i

Sen EXPLICATIONES ad LIB. HIL

valde rarum est. Ex his casibus specialibus concludendum absolute non est, sensus nostros esse omnino corruptos nosque ab ipsis ordinarie decipi etiam in iis quæ bonum corporis spectant. Forsan illi fructus gustum nostrum fallunt, quia organum gustus vitiavimus alimento non naturali, & quo frequenter utimur. Nam cibos acuti saporis quibus vescimur particulis suis aculeatis sibras linguæ nostræ lædere, ipsique solertiam & sagacitatem demere, certò constat. Id eorum quibus nulli cibi præter condimenta arrident, exemplo probari potest. Nam si nullum saporem in frumento, & in carne cruda reperiamus id sit quia lingua nostra ciborum particulas quarum motus

funt moderati, fentire amplius nequit.

At supponamus dari etiam fructus quorum sapor possit fallere sensûs lagacissimos, & adhuc in perfectione sua naturali perstantes, id à peccato oriri credendum non est; sed tantummodo fieri nequit ut juxtà leges naturæ simplicissimas unicus sensus tantam habeat sagacitatem ut omne ciborum genus possit discernere. Prætered istius sensûs defectus remedio non careret; quoniam quum matres fructus noxios aversantur, aversationem suam infantibus communicant, non modò dum adhuc funt in utero, sed etiam postquam in lucem editi Infantes enim nihil edunt prærer ea quæ ipfis à matre offeruntur. Ac in iis mechanice & per habitum faciei externum suum imprimunt horrorem fructuum noxiorum. Adeò ut Deus conservationi vitæ nostræ per sensûs nostros sufficienter & ratione omnium optima consuluerit. Cam ordo postulet ut leges unionis mentis eum corpore fint simplicissimæ debent eile maxime generales: nec leges speciales propter casus nunquam ferè eventuros statuere debuit Deus. In hisce casibus ratio sensibus opitulari debet, nam ratione in omnibus uti possumus. Sed sensus ad quædam judicia naturalia omnium uti-Lissima, ut in primo Libro probavi, determinati funt. Nihilominus judicia illa nos quandoque fallunt : quia id aliter evenire nequit, nist leges simplicissimæ unionis mentis cum corpore multiplicentur.

Jam si homo in statu ægrotationis consideretur, satendum est ipsum à sensibus sæpè falli, etiam in rebus quæ ad conservationem vitæ
pertinent. Nam, cùm œconomia ipsius machinæ sit turbata, serinequit quin pro illa machinæ perturbatione, in cerebro multi irregulares excitentur motûs. Ipsius tamen sensus non sunt ita corrupti
ut vulgò putant: Deus conservationi vitæ per leges unionis mentis
cum corpore adeò sapienter consuluit, ut, quamvis leges illæ sint
simplicissimæ, sufficiant tamen, ad restituendam nobis sanitatem. Et
illas leges sequi multò tutius est, quam ratione nostra uti, aut ad
quossam Medicos qui ægrorum statum accurate satis non consulunt,
consugere: Quemadmodum enim vulnus per se coalescit & rescitur, dummodò sedulò purgetur & lambatur; ut solent animalia ubi
sauciata sunt; morbi ordinarii citò sanantur, ubi in co statu manemus, & istud vitæ regimen accurate observamus ad quod isti morbi

veluti instinctu & fensu nos compellunt.

Homini, exempli gratià, febricitanti, vinum videtur amarum; certe id fit quia vinum illi tunc temporis noxium est. Eidem homini prospera valetudine utenti vinum jucundum est, atque tùm vinum ipit utile est. Immò sepè contingit ut vinum sit utilissimum ægrotis quibus videtur jucundum; dummodo voluptas quàm ex ipsius sapore percipiunt non oriatur ex consuetudine quadam ebrietatis, & desiderium quod in ipsis excitatur nascatur ex præsenti dispositione corporis. Itaque dubium non est quin sensus nostri sint interrogandi, etiam in morbo, ut ab iis discamus rationem restituendæ sanitatis. Hac autem ratione sese hoc in negotio gerendum esse arbitror.

Agroti attentissimi esse debent ad quædam desideria secreta, quæ præsens dispositio corporis in ipsis nonnunquam excitat; ac imprimis videant ne illa desideria sequantur ex aliquo habitu præcedenti. Quocirca imaginationi suæ sese secure permittere debent, nihil cogitantes quod ipsam determinet, observare ad quid sele ferri sentiant, & examinare an ea cupiditas in ipsis excitetur, propter dispositionem in quâ tunc temporis sunt. Atque ita, illam sequi debent, sed moderate admodum. Difficillimum enim est certo cognoscere an illæ inclinationes ex dispositione præsenti corporis oriantur; & nonnunquam aliquem experientià confummatum fuper hac re confulere opus est. Si ægro imaginationi sese permittenti, ut monui, nihil in mentem veniat, quietus manere debet & à cibis abstinere; nam verisimile est diætam in ipso aliquod desiderium esse excitaturam aut l'umores ex quibus natus est morbus diffipaturam. Quod si morbus augescat, quamvis diætam observet & quietus maneat; tunc ad experientiam & ad Medicos confugiendu est; Omnia igitur Medico perito cui temperamentum, fi heri possit, nostrum sit notum, sunt exponenda, morbi primordia, series, & status qui morbum antecellit ipli clare explicanda, ut experientiam & rationem relate ad ægrum fibi fanandum consulere possit. Et quamvis Medicus medicamenta amara & quæ revera quædam species veneni sunt præscribet, sumenda sunt tamen; quia experientià constat illa venena in corpore ordinarie non manere, & fecum quandog; humores ex quibus morbus ortus erat ejicere. Tum ratio seu potius experientia sensibus prævaiere debet, dummodò averfatio nostra erga medicamentum nobis porrectium nova non sit. Nam fi hæc aversatio in nobis eodem tempore quo morbus supervenit, excitata fuiffet; id argumento foret hanc medicamenti speciem esse ejusdem naturæ ac maligni humores qui morbum pariunt; quo casû forlan augeret morbum.

Nihilominus, antequam validum medicamentum aut quod aversationem gignit, sumatur incipiendum esse censeo à lenioribus aut naturæ magis accommodatis. Ut, exempli gratia, multum aquæ bibere, aut aliquod vomitorium, si cibos fastidiat æger, ac vomitus difficilius

non excitetur. Aqua humores nimis crassos resoluere, & circulationem sanguinis per omnes corporis partes faciliorem reddere potest; ac vomitoria stomachum purgantia, efficiunt ut alimentum in eo non amplius corrumpatur, nec febres intermittentes amplius foveat: Sed his immorari meum non est. Credo igitur consulendos esse Medicos sapientes, qui temere nihil faciant, qui de remediis suis nimium non sperent; quique ad præscribenda medicamenta non fint æquo promtiones. Ægris enim pro unico medicamento utili, multa semper porriguntur noxia. Cum ut plurimum illi satis patienter morbum non ferant, nec gloriofum fit Medicis aut Phermacopolis lucrofum ægros visere nec illis quicquam præscribere; Mcdici rariùs æquo invisunt ægrotos & ipsis medicamenta frequentiùs præscribunt. Itaque cum morbo laboramus Medicum noscere debemus, nihil periclitari, naturam segui & illam si fieri possit roborare. Ipsi infinuare debemus nobis fatis effe rationis & patientiæ, ut ægre non feramus quòd sæpè nos invisat quamvis nobis nihil levaminis afferat; nam in his casibus ii satis agunt qui nihil mali afferunt,

Existimo igitur Medicos meritò consuli, ipsisque esse obsequendum, si vitam velimus conservare. Quamvis enim restitutionem valetudinis certò nobis polliceri non possint, possunt tamen nobis multùm prodesse, propter perpetua experimenta quæ circa varios morbos secere. Pauca accurate sciunt, plura tamen quam nos; & dummodò temperamentum nostrum cognoscere satagant, omnia mali symptomata sedulò observent, & ad sensum internum quem de nobis habemus multùm attendant, ab iis omne auxilium quod ab ho-

minibus legitime sperari potest, sperare debemus.

De Directoribus conscientiæ idem ac de Medicis esse debet judicium: In quibusdam casibus eos consulere omninò necesse est; idque ordinariè utile est. Sed sæpè evenit ut sine maxima inutilitate, ac interdum sine summo periculo non possint consuli; quod susius expli-

candum est, & argumentis evincendum.

Ratio hominis errori obnoxia dici solet, sed in hoc est æquivocatio ad quam satis non attenditur. Arbitrandum non est rationem quæ ab homine consulitur esse corruptam, ipsumque ab illa unquam salli, quotiescunque illam sideliter consulit. Hæc jam sæpe dixi iterumque repeto: sola suprema ratione rationales sumus; sola suprema veritate illuminamur; solus Deus nos clare alloquitur solusque nos erudire potest. Unicum habemus verum Magistrum Jesum Christum Dominum nostrum, sapientiam æternam, verbum Patris, in quo omnes sunt sapientiæ & scientiæ Divinæ thesauri: Nec sine impietate dici potest, hanc rationem universalem quam omnes participant homines, & qua sola sunt rationales, obnoxiam errori & sallacem esse: Homo à ratione sua non decipitur, sed à corde. Ipsus lumen non impedit quominus videat, sed tenebræ: nec unione quam habet cum Deo, nec etiam aliquo sensu unione cum corpore, sed po-

tiùs imperio corporis in mentem; fallitur; vel potius decipitur quis vult seipsum decipere. Vult frui voluptate antequam examinandis rebus incubuerit; vult quiescere antequam in locum in quo residet veritas pervenerit. Errorum nostrorum causas in multis locis Librorum de Inquirendà Veritate accuratiùs explicui, & hic que à me ali-

bi dicta funt suppono.

His ita pofitis; ajo, Directores fruftrà confuli, ubi veritatem nos alloqui certum est; Veritatem autem nos alloquicertum est, ubi evidentiam deprehendimus in responsis quæ nobis interrogantibus seu attentioni mentis nostræ dantur; Itaque postquam in nosmet ipsos descendimus, filentibusque sensibus & affectibus noftris vocem adeà elaram & distinctam audimus, ut de illius veritzte dubitare nequeamus huic voci obtemperandum, neglectis hominum ea de re judiciis: Consuerudo est nihili facienda; inclinationibus secretis resistendum: nec qui apud homines docti audiunt nimia veneratione profequendi; à falsa pieraris specie nos deludi finendum non est, nec eorum oppositionibus qui nesciunt quo spiritu ducantur cedendum; sed patienter ferendæ funt corum contumeliæ, nec damnandus corum animus. Lumine veritatis quod nobis affulget modelte gaudendum elt. Et quamvisiphus responsa nos damnent, præferenda tamen sunt, omnibus di-Rinctionibus fubtilibus quas excogitat imaginatio ad excufandos affectûs.

Quicunque, exempli gratià, in seipsum descendere, ac sensuum & affectuum tumultum sedare, potest, omnem motum quem Deus nobis
indit, ad ipsum debere terminari, clarè cognoscit; ac Deum ipsum
nos ab obligatione quà ad illum amandum tenemur solvere
non posse. Deum cessare propter seipsum agere, voluntatem nostram, ut aliud ab ipso velit, vel ut aliud velit quam ipse vult, creare
aut conservare non posse evidens esse. Haud enim video quomodo
quis possit arbitrari, Deum posse velle, ut quod minus amabile est magis ametur, vel ut id summè amemus tanquam sinem nostrum, quod

noneft fumme amabile.

Haud equidem ignoro qui affectus suos consulunt, cum ordinem consulere deberent, cos sacile imaginari posse, Deum voluntatum suarum non aliam habere norma quam proprias suas vosutates; ac Deum, si ordinem sequarureum sequi quia libet, eumé; ordinem ab ipso suisse constitutum voluntate libera & omnimode indisserenti. Sunt qui eredant nullum esse ordinem immutabilem & necessarium natura sua, ordinemque aut sapientiam Dei secundum quam secit omnia, primam quidem omnium creaturarum esse, sed creaturam, sastam voluntate se sei libera, non verò ex propria ipsus substantia genitam necessirate essentia. Verum ista sententia, qua omnia Ethices sundamenta ruunt, ordini, & segibus externis que ab ipso pendent suam detrahendo immutabilitatem, que que totum Religionis Christianæ ædiscium dirais. JESUM CHRISTUM aut Verbum Dei Divinitate sua signo-

Sen EXPLICATIONES adLIB. III.

liando, ista, inquam, fententia fatis menti non affundit tenebrarum ut veritatem illam; Deum, scilicet, velle ordinem, ei intercipiat. Itag: ordine postulante ut tempus nostrum, seu duratio existentiæ nostræ, sit propter illum qui nos confervat; ut omnis cordis nostri motus verfus eum à quo ille motus indefinenter imprimitur tendat ; utque omnes potentiæ mentis nostræ non agant nisi propter eum cujus virture agunt; Deus non potest nos solvereà mandato quod ipse nobis per Mosem tradidit in Lege, quodque per Filium in Evangelio rencvavit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima tua, & ex Marcia 30.

tota mente tua, & ex tota virtute tua.

Sed quia omnem justum esse beatum, & omnem peccatorem esse infelicem; omnem actionem ordini conformem, seu omnem amoris motum versus Deum, remunerationem accipere, & omnem actionem ordini contrariam puniri, ordo postulat; hinc omnem hominem qui beatitudinem confequi cupit, ad Deum indefinenter tendere, ac id omne quod ipfius curlum moratur, aut motum versus verum bonum minuit cum indignatione respuere debere evidens est. Directorem eo in negotio consulere opus non est, quum enim Deus loquitur. homines filere par eft : ac ubi responsa quæ in intimo rationis secessu audimus nobis dari fine sensuum & affectuum participatione certò scimus hac responsa tum venerabundi auscultare debemus, ipsisque

Ubi scire cupimus an choreæ & comædiæ interesse debeamus; an diem in ludo aut in colloquiis inutilibus falva conscientia consumere possimus; an quædam commercia, quædam officia, votis nostris & obligationibus fint conformia; in nofmet ipsos descendamus; sensibus & affectibus filentium imponamus; & ad lumen Dei confugiamus, ut ibi cognoscerere valeamus, an propter ipsum hoc vel illud fieri queat: Illum qui est via, veritas & vita interrogemus, ut sciamus an iter quod fequimur nos ad mortem non ducat; Et, (cum Deus fit effentialiter justus, & ad omnia que ordini non sunt confentanea punienda, ac quæ ordini funt conformia remuneranda necessariò obligarus) an possimus existimare nos aucturos esse aut fir-

maturos felicitatem nostram, cum id faciemus quod cupimus. Si amor Dei ad choream nos impellat, eamus ad choream; fi ut tælum lucremur ludendum nobis eft, nochu diuque ludamus; fi in munere quo defungimur gloriam Dei nobis proponamus, exerceamus illud; hæcomnia cum gaudio faciamus, nam merces nostra erit magna in cœlis. Sed si obligationibus nostris accurate examinatis, exi-stentiam nostram ejusque durationem à nobis non pendere, nosque iniquitatem admittere, quam non potest quin puniat Deus, agnoscamus, dum in id solum incumbimus ut genio indulgeamus. Si magifter & Dominus nofter IESUS CHRISTUS qui nos sanguine sue acquilivit, modo clarissimo & maxime intelligibili nobis exprobret infidelitatis & ingrati animi crimen, quia secundum carnem & mundum vivimus, vitam mollem & deliciis plenam agimus opinionem & consuetudinem sequimur, tunc ipsius voci obsequamur: corda ne obduremus: Directores ne quæramus qui nobis ob istas Magistri nostri exprobrationes solatio smr, qui adversus istas minas nos præmuniant; & lumini isti quo lædimur & penetramur jucundas assundant tenebras.

Quum cæcus ducir cæcum, ambo, ait Evangelium, in præcipitium ruunt. At ubi cæcus qui se ducendum permisti cadir cum altero cæco à quo ducebatur, si Deus illum non excuset, quantominus excus illum per amæna ducit; & iter faciendo accommodate ad inclinationes ipsum alloquitur. Cæcos illos voluntarios seire oporter,
Deum qui nunquam sallit, tales esse deceptores sæpè permistere; ut
iis corda quæ decipi amant puniantur: occæcationem esse pænam
pecçati, quamvis illius etiam sit causa, sæpè contingere; justumque
esse ut qui noluit sapientiam æternam auscultare, quæ ipsum alloquebatur, ut ad meliorem frugem redirer, sinat denique se corrumpi ab
hominibus qui ipsum eo periculosius sallunt, quò ipsi jucundiùs blandiuntur.

Difficile equidem est sele apud seipsum recipere sensus & affectus ad filentium adigere, an Deus loquatur an verò corpus, discernere: se pè enim argumenta à sensibus ducta pro rationibus evidentibus accipissus; atque tum ad Directores confugere par est. At ipsos confusere semper necesse non est: Quid enim nobis agendum sit in multis casibus evidentissime & clarissime videnus. Ac tune quidem Directores consulere periculosum est, nis id sat cum persecta sinceritate, & in spiritu humilitatis & obedientiæ, istæ enim dispositiones Deum ad id obligant ut non sinat nos decipi, saltem modo nobis

DCXIO.

Ubi Directorem consuli casus postulat, eligendus est, cui Religio sit nota, cui Evangelium sit venerationi, qui hominem cognoscat: cavendum est ne mundi contagione insectus sit, ne amieitia fractus nobis nimis indulgeat, neve à nobis quicquam timeat aut speret, unus eligendus est inter mille, inquit Sancta Theresa, que ut ipsa testatur, imprudentis Directoris inscitià in maximum salutis venerat diserier en.

Mundus deceptoribus plenus est, immò etiam deceptoribus qui bona side, decipiunt. Qui nos diligunt nos sua indulgentia decipiunt; Qui nobis inferiores sunt nobis præ veneratione aut præ timore adulantur. Qui suprà nos eminent contemtú aut negligentia nostris necessitatibus non consulant. Prætereà omnes homines consilia nobis dant juxta ea quæ ipsis de interno statu nostro repræsentamus, jam autem nobismet ipsis semper palpum obducimus; quippe manum vulneri sensim admovemus ut illud tegamus ubi illius nos pudet. Directores nostros sæpè fallimus, ut nosmet ipsos fallamus;

Sen EXPLICATIONES ad LIB. III.

nam nos in tuto esse credimus ubi eos sequimur. Nos eò ducunt quò rendebamus, ac invitis lumine & secretis rationis objurgationibus ipst nobis persuadere conamur, nos obedientia in cam partem determinari. Nosmet ipsos decipimus, Deo permittente: At ipsum qui pestoris penetralia serutatur non fallimus; & quamvis aures quantum possumus ad vocem veritatis internæ obturemus sentimus tamen exprobrationes istius veritatis æternæ dum nos permittit nobismet ipsis sentimus ipsam in mediis tenebris nobis assulgere, & omnia philautiæ artisseia revelare.

Rationem igitur ad mentis sanitatem esse consulendam, sicut corpus ad valetudinis restitutionem, ac quum ratio nobis non respondet, ad Directores esse consugiendum, evidenter patet; quemadmodum ubi sensuum auxilium deest ad Medicos est recurrendum: Sed id cum judicio saciendum est, nam Directores ignari vitam spiritualem, quemadmodòm Medici imperiti corpoream, possunt in nobis extin-

guere.

Gum hic leges quæ circa electionem & usum Directorum & Medicorum tradi possumt accurate non explicem, animi mei sensa benigne accipi & explicari rogo; ne quis credat me id eo sine scripsisse ut impediam quominus ab aliis hominibus opem nobis necessariam mutuemur. Scio iis potissimum bene esse qui sententias suas sapientissimis summittunt: nec etiam insciabor istam regulam, nempe; juxta solitas medicinæ leges moriendum esse, plerisque hominibus tutiorem asse omnibus aliis, quas ad vitæ conservationem possem sta-

Sed quia apud seipsum secedere, Evangelium consulere Jesum Christum auscultare, sive mentem nostram aut cor immediate, sive aures aut oculos per sidem, alloquatur; ea quæ dixià me dici posse arbitratus sum; nam ipsi Directores nostri nos fallunt, dum nobis aliquid sidei & rationi contrarium proponunt. Et quia honor Deo tribuitur, existimando ipsius opera necessaria omnia ad sui conservationem in se habere; hinc factus est ut hominibus, machinam ipsotum corporis modo tam admirabili esse constitutam, ut per se quicquid ad sui conservationem necesse est, facilius quam per scientiam, atque etiam per peritissimorum Medicorum experientiam, repetire, ame posse insinuare duxerim.

and the management of the control of

the section and the section of the s

on make ment of the read of the first first

A manifest to the management and the management of the management

ILLVSTRATIO

Ad Tertium Caput Quinti Libri.

Amorem differre à Voluptate & Gaudio.

Mens res valde diversas, ubi eodem tempore eveniunt, nec sibi invicem repugnant, sepiùs consundit. In hoc Tractatu multa hujusce rei attuli exempla; quia in hoc errores nostri circa ea que in nobis aguntur, potissimum consistunt. Cum per claram ideam non cognoscamus qua in re posita sit natura aut essentia mentis nostre, aut ulla ex ipsius modificationibus; ut res plane diversas consundamus, sepe sufficit illas in nobis peragi eodem tempore; ea enim que per ideam claram non cognoscimus facillime consundimus.

Non modò impossibile est clarè cognoscere qua in re sita sit rerum quæ in nobis aguntur diversitas. Immò etiam difficile est cognoscere illas inter se revera differre. Nam ut id cognoscatur intra nosmetipsos nos recipere oportet; non ut nos consideremus relate ad bonum aut malum, quod quidem sit libenter, sed ut nos consideremus visa abstracto & sterili, quod non sit sine maximo labore.

Rotunditatem corporis ab ipfius moru differre nullo negotio concipimus; & quamvis experientia notum fit, fphæram in plano pofitam non posse pulsari quin moveatur, atque ita motum & rotunditatem simul juncta occurrere; utrumque tamen non confundimus, quia motum & figura per ideas clarissimas & maxime distinctas cognoscimus. Sed de voluptate & amore res codem modo non se habet, ac illa penè semper inter se confunduntur. Mens nottra, vo-Iuptate fit, ut ita dicam, mobilis, quemadmodum globus rotunditate; & quia nunquam existit sine aliqua impressione versus bonum, flatim moverur versus objectum, unde illa voluptas oritur aut oriri videtur. Itaque cum motus ille amoris in mente codem tempore exciteeur, quo fentit voluptatem, id fufficit ut voluptatem cum amore confundat, quia nec voluptatis nec amoris claram habet ideam, ut habet de figura & motu. Hanc ob causam nonnulli voluptatem & amorem inter se non differre, & æquo majorem rerum numerum in fingulis affectibus à me diftingui existimant.

Verum, ut clare oftendam voluptatem & amorem duo esse diversa, duo voluptatum genera distinguo. Aliæ rationem prævertunt, ut sensationes jucundæ, & vulgo dicuntur voluptæs corporis. Aliæ nec sensis nec rationem antevertunt, & voluptæs mentis appellantur. Ejusmodi est gaudium quod in nobis nascitur elara cognitione aut ex sensu consuso, aliquod bonum nobis evenisse aut eventurum esse.

Exempli gratia, vir quispiam fructum quem non cognoscit gustans,

Seu EXPLICATIONES ad LIB. V.

illum edendo voluptate afficitur, si ad ipsum nutriendum idoneus sit. Voluptas illa præveniens est, cum enim ipsa afficiatur antequam sciat an fructus ille ipsi bonus sit, hanc voluptatem ipsius rationem prævertere evidens est. Venator same pressus sperat se inventurum esse quod possit edere, aut actu invenit; actu sentit gaudium. Jam autem gaudium illud est voluptas nata ex cognitione boni sui præsentis aut sutrui.

Per hanc distinctionem inter voluptatem quæ rationem sequitur & voluptatem quæ ipsam antevertit evidens mihi videtur, nullam esse, quæ non disserat ab amore. Nam voluptas quæ rationem antecedit, amorem proculdubio antecedit; cum omnem cognitionem ipsa præcedat, amor verò aliquam supponat. Gaudium contra seu voluptas quæ cognitionem supponit, amorem quoque supponit; cum gaudium supponat sensum confusum, aut cognitionem claram nos possidere aut possessimos esse id quod amamus. Nam si rem possideremus, cujus amore nequaquam teneremur, ex ea nullum perciperemus gaudium. Itaque voluptas ab amore longè dissert, cum voluptas quæ rationem prævertit, amorem prævertat & pariat; cumque voluptas quæ rationem sequitur, amorem necessario supponat ut

effectum supponit causam.

Præterea fi voluptas idem effet cum amore, nulla unquam effet voluptas fine amore, necullus amor fine voluptate, res enim fine feipså elle nequit. Tamen Christianus inimicum suum amat, filius probe educatus parentem fuum quantumvis injustum & morofum' diligit. Officii fui cognitio, timor Dei, ordinis & justitiæ amor, efficiunt ut non modo fine voluptate, fed etiam cum aliquo horrore, homines fibi non gratos amore profequantur. Fateor ipfos nonnunquam fentire gaudium, dum cogitant se officium suum præstare; aut cum sperant se mercedem quam meruere accepturos effe. Sed præterquam quod voluptas illa ab amore quo erga Patrem ducuntur longe differt, quamvis iftius amoris fit forte motivum, fæpe contingit ut isto motivo nequidem ad agendum impellantur. Quandoque agunt per quendam abstractum ordinis visum, aut per cogitationem timoris qua ipsorum amor confervatur. Immo possumus dicere istos homines ab ipfis verè aliquo sensu amari eodem tempore quo de iis nequidem cogitant; namque amor in nobis manet etiam per diftractiones nostras & per somnum : Sed voluptas in mente sabsistere posse mihi non videtur nisi quandiu se ipst fentiendam præbet. Itaque amore seu charitate manente in nobis sine voluptate aut sine delectatione, voluptatem & amorem unum & idem effe defendere nemo potest, Cum voluptas & dolor fint duo contraria, si voluptas idem esfet cum amore, dolor non differret ab odio. Jam autem dolorem ab odio differre evidens eft, nam dolor sæpe subhstit fine odio. Homo, exempli gratia, qui sese incautus vulneravit, dolorem maxime realem & acutum patitur, sed omni odio caret; nam causam doloris sui aut odii objectum nequidem novit; vel potius causa ipsius doloris, odium quo digna non est, excitare nequit. Itaque istam doloris sui causam non odit, quamvis dolore ad odium feratur aut disponatur. Homo ille dolorem suum equidem odit, nam dolor est dignus odio. Sed odium doloris non est ipse dolor; illum supponit. Odium doloris non est odio dignum ut dolor; immò grazissimum est, nam doloris odio delectamur, ut ejus dem perpessione contristamur. Dolor igitur non est odium, & voluptas quæ dolori contraria est, non est amor qui odio adversatur. Ac per consequens voluptas quæ rationem prævertit, idem non est cum amore. Eodem modo probo gaudium aut

voluptatem quæ rationem sequitur ab amore distingui.

Cum gaudium & triftitia fint duo contraria, si gaudium idem esfet cum amore, triftitia non differret ab odio; jam autem triftitiam ab odio difierre evidens eft; nam triftitia quandoque subfiftit fine odio. Exempli gratia casu fortuito contingit ut homo quispiam rebus sibi necessariis destiruatur id sufficit ut triftitia afficiatur; sed id in ipso odium excitare nequit : five quia nulla est causa quæ ipsum rebus necessariis privet; sive quia causa illa odium excitare nequit, utpote quæ illo fit indigna. Homo ille odit equidem privationem boni quod amat; sed illam odii speciem esse verum amorem evidens est. Nam homo iste non odit privationem boni, nisi quia amat bonum; cum autem fugere privationem boni, nihil aliud fit, quam tendere verfus bonum, motum ipsius odii non differre à motu ipsius amoris liquet. Cum itaque odium, contrarium non sit ipsius amori, trustitiam ipsius non esse ipsius odium, ac proinde gaudium ab amore differre, evidenter patet. Denique ubi quis tristitia afficitur, id ex alicujus rei quam odit præsentia, vel potius ex alicujus boni quod amat absentia oriri manifestum est. Itaque tristitiasupponit odium seu potius amorem : sed ab his duobus longe differt.

Haud equidem me latet Augustinum assere, dolorem esse aversationem menti obortam ex eo quod corpus non sit dispositum ut ipsa
optaret. Ac eundem Patrem sæpè consundere delectationem cum
charitate voluptatem cum gaudio, dolorem cum trissitià, cum aversatione aut cum odio. Sed sanctum illum Doctorem accommodate
ad captum vulgi pleraque que in nobis eodem tempore aguntur consundentis, loqui verissimile est. Vel forsan ipse hæc satis accurate
& Philosophice non expendit. Existimo tamen me posse & debere
dicere necessarium esse hac accurate distinguere, ut super plurimis
quæstionibus ab Augustino agitatis, mentem clare & sine æquivocatione possimus aperire. Ji enim qui in diversas abeunt sententias
istius Patris autoritate niti solent, propter varios sensûs quibus ipsius
termini possum explicari, utpote qui minus sint accurati, quam ut iis
homines qui disputandi potius animo quam in unum coalescendi du-

cuntur, conciliari possint.

ILLVSTRATIO

ad Caput Tertium Secundæ Partis Sexti Libri.

De efficacià causis secundis tributà.

Primi hominis peccato mens in externa indefinentur diffundi-A tur; Sui ipsius, & illius à quo illuminatur & penerratur ebliviscitur; & corporis sui ut & eorum quibus circundatur, imperio ita se mancipat, ut in iis persectionem & telicitatem suam nancisci arbitretur. Qui solus in nobis agere potest oculis nostris sese nunc fubducit, in ipfius operationibus nihil est sensibile; & quamvis omnia producat & conserver, mens quæ rerum omnium causam tanto ardore rimatur, ipfum vix potest agnoscere, licet ipsum singulis momentis reperiat. Nonnulli Philosophi naturam & quasdam facultates ut causas effectorum quæ naturalia vulgo dicuntur, excogitare, quam honorem potentiæ Divinæ debitum tribuere, malunt; & quamvis nullum argumentu ac ne quidem ullam ideam habeant istins natura aut istarum facultatum, ut me demonstraturum esse spero, loqui malunt, quid dicant inscii, & potestatem mere imaginariam revereri; quam ullo mentis conamine in id eriti ut illius agnoscant manum qui omnia in omnibus facit.

Non possum quin credam inter omnia mala à peccato originali orta pessimum in eo consistere, quòd omni prossus erga Deum gustu & sensu destituamur, vel quòd illum nunquam gustemus aut reperiamus sine aliquo horrere & pavore. Deum in omnibus videre, ipsius vim & potentiam in singulis essectis naturalibus sentire, ipsius sapientiam in admirabili creaturarum ordine admirari; ac uno verbo ipsium solum in operibus suis adorare, timere, & amare deberemus. Sed nunc secreta quædam est inter Deum & hominem oppositio. Homo peccati sui conscius latebras quærit; lumen resugit; Dei præsentiam extimescit; & in corporibus ipsi circumstantibus potentiam aut naturam cæcam qua possit familiariter uti singere mavult, quam in iisterribilem Dei sancti & justi omnia cognoscentis & efficientis potentiam reperire.

Fateor multos esse qui alio quam Philosophi Ethnici moti principio, ipsorum sententiam circa naturam & causas secundas sequuntur. Sed spero sore ut ex hujusce explicationis serie pateat istos hane duntaxat sequi opinionem ob præjudicium quo sese expedire penè impossibile est, sine auxilio principiorum Philosophiæ nondum satis notæ. Nam certè si illam Philosophiam cognovissent opinioni quam mihi propugnandam esse existimo, assensum suum præbuissent.

à Suare ci-

tatis.

Multæ sunt rationes cur causis secundis seu naturalibus nullam vim, potentiam, aut esticaciam quicquam producendi tribuam: Sed præcipua in eo sita est, quòd ista opinio ne vel concipi quidem posse mihi videatur. Quicquid enitar ut illam concipiam nullam in me ideam reperio quæ mihi repræsentet quid esse possit vis aut potentia quæ creaturis vulgò tribuitur. Nec me temerarium ferre judicium credo dum assero, eos qui desendunt creaturas inste vim & potentiam habere, rem in medium proferre quam ipsi clarè non concipiunt. Etenim, si Philosophi causas secundas vera vi ad agendum & ad sibi simile producendum præditas esse clarè intelligerent, certè cum ego sim homo æquè ac ipsi, & supremæ rationis non secus ac ipsi sim particeps, ideam quæ hanc vim ipsis repræsentat me quoque percepturum esse, verisimile est. Sed nullo mentis molimine, co possum devenire, ut ullam vim, essicaciam, potentiam cognoscam, nisi in voluntate entis infinitè perfecti.

Prætered cum varias mecum reputo hac de re Philosophorum opiniones, id me in med confirmat sententid. Nam si clare viderent,
qua in re posita sit illa creaturarum potentia, aut quid in ils sit verd
præditum virtute, hac in re inter se consentirent. Quum homines
inter se non possunt convenire nec ullo præjudicio aut assectu impediuntur, id manisesto arguit ipsos corum quæ dicunt claram non habere ideam, nec sese mutuo intelligere; præcipue si de rebus non
complexis, quorum non sit longior discusso, disputant, ut in quæstione de qua hic agitur. Quippe solutu non esset dissicilis, si homines virtutis aut potentiæ creatæ claram haberent ideam. En igitur
aliquot ex ipsorum opinionibus super hac re,ut quantopere dissideant
Harum o- quisque videre possit.

pinionum Sunt Philosophi qui afferant causas secundas per materiam suam, maxime figuram & motumagere; atque hi aliquo fenfu à ratione non abluna.ias vide dunt. Alii per formam substantialem; Multi, per accidentia aut qualiin metaph. tates: Nonnulli, per materiam & formam; hi per formam & acciden-Suar. Disp. tia: illi per quasdam virtutes, aut facultates ab his omnibus distin-18. fett.i. Cas. Sunt qui defendant , formam substantialem producere formas, affert. 2. & accidentialem accidentia; alii formas producere alias formas & fent. dift. 12. accidentia: alii denique accidentia fola posse producere accidentia 1.D.37.2. D. atque etiam formas. Sed arbitrandum non eft cos, exempli gratia, Paludan in runt à forma cui adhærent, rem eodem modo intelligere. Alii vo-Q 1.Art. lunt hæc accidentia non differre ab ipså vi aut virtute formæ substan-Perer. 8. tialis: alii accidentia in se recipere influxum forme; ac non agere Phys. cap. 3. nifi ipsius virtute; nonnulli denique accidentia nihil esse præter causas Conimbrin instrumentales. Sed hi postremi inter se plane non conveniunt quid ftor & in a. per causam instrumentalem intelligendum fit, nec qua nam sit virtus liis multis quam accipit à causa principali. Immò Philosophi nequidem conve-

niunt

Sen EXPLICATIONES ad LIB. VI.

niunt de actione qua causæ secundæ effecta sua producunt. Sunt qui dicant causalitatem non debere produci, cum ipsa producat. Alii censent illas agere reapse per actionem suam. Sed ut explicent quid Vid-Mepræcise sit illa actio, tantopere desudant, totque sunt hac de re variæ taph. Fon-

fententia, ut illas hic recensere non suftineam.

feet. 3. Me-Maximam hic vides fententiarum varietatem, licet Philosophorum taph. Soncipriscorum aut in longinquis regionibus natorum opiniones non enu- næ & Javell. meraverim, sed ipsos non magis inter se convenire super virtute cau-super eade sarum secundarum, quam eos qui à me citati sunt, judicare pronum quattione. est; Avicenna, exempli gratia, substantias corporeas quicquam præter accidentia posse producere non censet. Et hoc est ipsius systema re-Ru/io l.z. ferente Ruvio: Deum substantiam spiritualem persectissmam im-ph.ttact.+ mediate producere existimat, hanc aliam producere minus perfe-Ram; hanc vero tertiam, & sic deinceps usque ad ultimam, qu'æ omnes substantias corporeas producit, substantiæ verò corporeæ, accidentia. Sed Avicembrom non capiens quomodo substantiæ corporeæ, quæ sele penetrare nequeunt, possent sele alterare, vult solos spiritus posse agere in corpora, quia soli illa possunt penetrare. Cum enim isti Philosophi nec vacuum, nec atomos Democriti admittat, nec materia subtilis Cartesii ipsis satis nota effet, haud existimabant, ut Gassendista & Cartesiani, esse corpora ita subtilia ut possent subire poros corum que durissima & solidissima videntur.

Ex hac sententiarum varietate colligere ni fallor possumus, homines sæpè loqui de rebus quas non cognoscunt; & potentiam creaturarum, cum sit merum ingenii figmentum, cujus naturaliter nullam habemus ideam, ab uno quoque pro arbitrio suisse explicatam.

Hanc creaturarum potentiam per omnia sæcula realem & veram à plerisque habitam fuisse verum est: sed id sine ullo argumento, quod in mentem attentam ullam facere possit impressionem. Nam argumenta confusa, quæ fallaci sensuum & affectuum testimonio duntaxat nituntur, ab iis qui legitimum rationis suæ admittant usum, accipi non debent.

Aristoteles de eo quod natura vacatur, loquens, dicir eos fore ridi- Cap I. lib. culos, qui vellent probare, corpora naturalia habere principium inter-Phys. num morus & quietis, quia, inquit, res per se nota est. Non dubitat quoque quin globus in alterum globum incidens, præditus sit vi il-Jum movendi. Id oculis sic videtur, atque id ipsi sufficit; namque tensuum semper, rationis judicium raro, sequitur. Id intelligine queat an contrà paròm curat.

Qui nonullorum Theologorum sententiam qui adversus causas secundas scripferunt, impugnant, dicunt cum Aristotele sensus ea-v. Fonsec. rum efficaciæ nos convincere. Hoc est primum & præcipuum ipso-Ruvius rum argumentum. Ignem urere inquiunt, solem lucere, aquam re- Suarez. frigerare evidens est. Ii insaniunt qui inficias eunt. Authoribus sententiæ contrariæ, inquit Averroes, non erat mens sana, Qui hanc

efficaciam negant, inquiunt pene omnes Peripatetici, argumentis fensibilious sunt convincendi, & hoc pacto eò adducendi ut fatean-In Topico tur fe à causis secundis posse moveri & lædi. Adversus illos hoc judirum cap.I. cium jam tulit Aristoteles, quod oporteret executioni mandari.

Verum ejulmodi demonstratio ridicula est. Nam mentis infirmitatem manifesto arguit, oftendirque Philosophos ipsos sensibus longe magis addictos elle quam rationi. Id oftendit eos qui se veritatem inquirere gloriantur, ne quidem eum nosse quem de ea consulere debeant. An supremam rationem quæ nunquam fallit, quæque semper res ut in se sunt repræsentat ; an verò corpus quod relate tantum ad fui conservationem, & vitæ commoditatem, loquitur, Etenim nulla funt præjudicia quæ non possint defendi, si sensuum à quibus omnia ferè nascuntur, judicio nitamur, ut in Opere de Inquirenda veritate ostendi. Quum video globum in alterum globum impingere; oculi mei mihi dicunt, aut saltem dicere videntur, globum illum este veram causam motus alteri globo communicati. Nam vera causa quæ mover corpora oculis meis conspicua non est. Sed ubi rationem meam interrogo evidenter video corpora, cum feipfa movere non possint, ipsorumque vis movens nihil aliud sit quam Dei voluntas quæ ipsa fuccessive conservat in variis locis, non posse communicare potentiam quam non habent, quamque nequidem possent communicare licet illam haberent. Manifestum enim est opus esse sapientia immo fapientia infinita ad dirigendam communicationem motuum ea concinnitate, proportione, & uniformitate quam in iis observamus. Quum corpus non possit corpora infinita in quæ perpetuò incidit cognoscere, quamvis in ipso supponeretur cognitio, satis tamen cognitionis ei non fore patet ut in instanti concursus seu impulsionis vint.

moventem quæ ipsum agit posset dirigere ac temperare. Ubi oculos aperio, fol luce totus circumfulgere, nec tantum per fe visibilis esse, sed omnia corpora circumjacentia visibilia efficere; terram floribus & fructibus coronare, vitam animalibus impertiri, ac ipla terræ viscera calore penetrando, lapides, marmora & metalla in ipså producere mihi videtur. Aft ubi rationem meam consulo, horum omnium nihil video; immò qu'um illam fideliter consulo, me & fensibus decipi, Deumque omnia in omnibus facere, elarissimè agnofco. Com enim mibi notum fit omnes corporum mutationes, nullum aliud principium habere, quam varias motuum communicationes quæ in corporibus visibilibus aut invisibilibus fiunt; Deum omnia efficere video, cum ab ipfius voluntate istæ communicationes

pendeant, ejusque sapientià regantur.

Motum localem generationum, corruptionum, alterationum, & in genere omnium mutationum quæ in corporibus eveniunt, principium esse suppono: Ista opinio apud Doctos nunc uno consensu admittitur. Sed quicquid hac de re sentiant nih il interest. Nam facilius mihi videtur concipere corpus ab alio in quod incidit pulfari,

quam concipere calorem & lucem ab igne produci, ipsumque è mareria educere substantiam que in ipsa antea non erat. Si necessarium fit agnoscere Deum solum esse veram causam variarum communicationum motuum, potiori jure judicare debemus ipsum solum posse creare & annihilare qualitates reales & formas substantiales. Creare & jannihilare dixi; æquè enim difficile mihi videtur è materia substantiam quæ in ipsa non erat educere, vel substantiam in eam immittere denuò que tamen in ea non fit, quam illam creare aut annihilare. Sed terminis non immoror. Istis utor, quia nullos esse novi, qui clare & fine æquivocatione exprimant mutationes, quas Philosophi supponunt materiæ lingulis momentis contingere virtute caularum fecundarum.

Vix à me possum impetrare ut hic alia argumenta quibus virtus & efficacia caufarum secundarum probari solent, afferam; lis enim qui præjudiciis reliftunt, quique rationem sensibus anteponunt, aded invalida videntur, ut homines ratione præditos iis persuaderi potuisse verisimile non sit. Quia tamen multi Philosophi iis utuntur illa pro-

feram & refellam.

PRIMVM ARGVMENTVM

Si caufæ fecundæ nihil agerent, inquiunt, Suarez, Fonfeca, & qui- In meraph. dam alii, viventia à non viventibus distingui non possent; siquidem Disput. 18. Sect. 1. afneutra actionum fuarum principium internum haberent.

Responsio.

Respondeo hominibus semper eadem sutura esse argumenta sensibilia quibus diftinctionis quam inter viventia & non viventia admittunt, convicti fuere. Animalia quasdam actiones facere, ut edere, crescere, clamare, currere, saltare, &c. semper viderent. In lapidi- vid Lib IV bus nihil simile observarent. Atque hoc solo vulgus Philosophorum Invest Ver. perstaadetur bestias vivere, lapides verò non. Arbitrandum enim c. XI. Lib. non est ipsos visû claro & distincto mentis, nosse quid sit vita canis; VI.c.VII. ipsorum hac de re judicia à sensibus reguntur. Si id necesse esset, principium vitæ canis admodum non differre à principio motus horologii, hic probarem. Nam vita corporum, quæcunque tandem illa fint, consistit duntaxat in motu partium : Nee difficile est judicare eandem materiam subtilem quæ in cane efficit fermentationem sanguinis & spirituum animalium, & in qua litum est ipsius vitæ principium, perfectiorem non este materia quæ minorum horologiorum organa movet, aut quæ in meliorum horologiorum ponderibus gravitatem efficit, quæ gravitas principium est iptorum vitæ, vel ut cum vulgo loquar, ipforum motus.

Peripateticorum est Cartelianis ideam claram tradere illius entis

feit. I. In metaph. Arift.qu 7. lect. 2.

quod nuncupant, vitam brutorum, animam corpoream, corpus quod percipit, cupit, videt, sentit, vult; ac poltea ipsorum difficultates, si cas movere pergant, clare solventur.

ALIVD ARGVMENTVM.

Differentiæ & virtutes elementorum cognosci non possent; ignis posset refrigerare non secus ac aqua; uniuscujusque rei natura non esset fixa & determinata.

Responsio.

Respondeo natura permanente in præsenti suo statu, hoc est, legibus communicationis motuum issem semper subsistentibus, contradictorium est ignem non urere, aut non separare partes quorundam
corporum. Ignis non potest refrigerare ut aqua, nisi stat aqua; cum
enim ignis nisil aliud sit quam lignum cujus partes materia invisibili
qua circundantur vehementer agitatæ suerunt; ut demonstratu sacile est; Fieri nequit quin partes illæ de motu suo communicent corporibus obviis. Cum autem, istæ leges sint immotæ, natura, virtutes & qualitates ignis mutari nequennt. Sed hæc natura istæque
virtutes sequuntur necessario ex Dei voluntate generali & essicaciqui
emnia in omnibus essicit. Itaque, naturæ investigatio sallax, &
emnino vana, ubi in ea aliæ veræ causæ quæruntur quam voluntates
Cur nipotentis.

Vid. cap.2. lib. IV. De Legaire ada Verica: «.

> Ad Deum seu ad causam universalem, ubi estestuum specialium ratio pestulatur: recurrendum non esse fateor. Is enim ludibrium deberet, qui diceret Deum exficcare terram, aut glacie constringere aquam fluminum. Dicendum eft gerem ficcare terram quia agitat & fecum fert aquam , qua humectabatur; & aerem feu materiam fubrilem aquam glacie conftringere per hyemem, quia illo tempore fatis non communicat motus partibus aquæ. Uno verbo fi fieri poffit, effectuum de quibus agitur caufa naturalis & specialis est explicanda: Sed quia actio farum caufarum confistit duntaxat in vi movente qua agitantur, illa verò vis movens nihil aliud est quam ipsa Dei voluntas, iplas in se vim aut potentiam producendi aliqued, effectum habere dicendum non eft. Et qu'um inter ratiocinandum, tandem deventum est ad effectum generale cujus quæritur caufa, is reff me philosopheretur qui aliquam aliam à generali diversam quæreret. Quædam natura, primum mobile, anima universalis, aut aligea similis entitas cujus nulla cit idea clara & cistincta, fingenda non est: Ejusmodi raticcinium solos Philosophos Ethnicos decer, exempli gratià, ubi quis quærit cur fint corpora in motu, cur aër agitatus motum suum aquæ communicet, vel potius corpora sese mutrà pellunt: Cum motus & ipius communicatio lit effectum gene-

Sen EXPLICATIONES ad LIB. VI.

Philosophus ad Deum ut ad causam generalem recurrere necessario debet. Nam ipsius voluntas est vis movens corpora, quæ etiam communicationem motuum efficit. Si in mundo nihil novi producere voluisset, ipsius partibus motum non indidisset: Ac si quædam inter entia entia quæ formavit incorruptibilia reddere aliquando velit, communicationes motuum respectu illorum entium velle designet, substationes motuum respectu illorum entium velle designet.

TERTIVM ARGVMENTVM

Terram arare, irrigare, & quibusdam dispositionibus corpora Suatez copræparare inutile forer, Deum enim subjecta in quæ agit præparare dem loco, non opus est.

Responsio.

Respondeo Deum equidem posse facere quicquid ipsi libet, fine ullis præcedentibus dispositionibus in subjectis in quæ agit. At sine miraculo, aut per vias naturales, hoc est, secundum leges generales motuum quas iple instituit, & juxtà quas penè semper agit id efficere nequit; Deus voluntates suas sine causa non multiplicat; per vias simplicissimas semperagit; & hanc ob causam concursu corporum utitur ad illa movenda: Non quod ille concursus & mutua impulsio necessaria sit ad morum in iis excitandum, ut id nobis sensus dicunt: Sed quia cum mutua illa impulsio sit occasio communicationis motuum, admodum paucis legibus naturalibus opus est ad producenda omnia effecta admirabilia quæ videmus. Namque, hoc pacto omnes leges communicationis motuum ad unicam possunt referri, ad hunc scilicet: Cum corpora quæ sese mutud impellunt, considerentur tanquam unicum corpus eo momento quo sese attingunt, vis mo- V.ultimum vens inter ea distribuitur momento separationis, juxtà proportionem Caput de ipsorum magnitudinis. Sed cum corpora quæ sese mutuo impel-Inquirenda lunt innumeris aliis quæ in ipsa juxta hanc legem & ipsius efficacia agunt, circumdentur; hæc lex, quamvis constans & uniformis, innumeras efficit communicationes plane diversas, quia agit in corpora innumera, quæ inter fe mutuam habent relationem.

Plantam ut crescat irrigare necesse est; quia juxtà leges communicationis motuum, vix aliæ quam partes aquæ, motu suo & propter figuram suam, sese insinuare & ascendere inter sibras plantarum, ac una inter se coalescendo, figuram ad plantas nutriendas necessariam induere, possunt. Materia subtilis quam Sol indefinenter emittir, agitando aquam ipsam potest in plantas elevare; sed non haber satis motus ut partes crassiores terræ possit sursum serre. Attamem terra & ipse aër plantarum incremento necessaria sunt. Terra ad

conservandam aquam in radice: & aër ad excitandum in eadem aqua sermentationem moderatam. Sed cùm actio solis, aëris & aque, si in solo partium motu consistat, Deus solus propriè loquendo agit. Nam, ut modò dixi, ille solus efficacià voluntatum suarum, & infinità cognitione sua, communicationes motuum infinitas, quæ singulis momentis, & juxta proportionem accuratissimam & exactissimam sount, efficere & regere potest.

QVARTVM ARGVMENTVM

Nemo adversus seipsum pugnat, nemo sibi ipsi resistit. Corpora sibi invicem occurrunt, sese mutuò impellunt, sibique resistunt. Ergò Deus non agit in ipsis nisi concursu suo. Si Deus motum in corporibus solus produceret & conservaret, illa averteret antequàm sese mutuò impellerent; ipsa enim impenetrabilia esse novit. Cur corpora pelleret ut ea deinde repelleret, cur illa promoveret eodem momento removeret; cur motus inutiles produceret & conservaret? Nonne absurdum est dicere, Deum adversus seipsum pugnare, & opera sua destruere; quum exempli gratia, taurus adversus leonem pugnat, lupus ovem vorat, & ovis herbam cui Deus dat incrementum, edit. Ergò dantur causa secundæ.

Responso.

Ergò causa secunda omnia efficiunt, Deus verò nihil. Nam Deus adversus seipsum agere nequit, at concurrere est agere. Concurrere in actionibus contrariis, est prabere concursus contrarios & ideò actiones facere contrarias. Ad actionem creaturarum qua sibi invicem resistunt concurrere, est agere adversus seipsum. Ad motus inutiles concurrere, est agere inutiliter. Atqui Deus nihil agit frustrà, actiones contrarias non edit, adversus seipsum non pugnat, ergo Deus ad actiones creaturarum qua se mutuò sapè destruunt, & actiones seu motus inutiles faciunt, non concurrit. Vide quò ducat istud causarum secundarum argumentum. Sed audiamus rationem.

Deus omnia agit in omnibus, eique nihil resistit. Omnia in omnibus facit, quia ipsius voluntates omnes motûs essiciunt & regunt; ipsi nihil resistit, quia facit quicquid lubet. Sed res sic concipi debet. Cum decreverit per rationes simplicissimas utpote ordini maxime congruas, hanc producere infinitam creaturarum varietatem quam miramur; corpora secundum lineam rectam moveri voluit, quia hæc linea est simplicissima. Sed cum corpora sint impenetrabilia, & ipforum motus secundum lineas oppositas aut sese mutuo secante siant, necesse est ut sese impellant, ac per consequens eodem modo moveri desmant. Id Deus prævidit; concursum tamen seu mutuam istorum corporum impulsionem positive voluit; non quia adversus se-

ipfum pugnare amat, fed quia uti volebat hac impulsione corporum, ut occasione ad statuendam legem generalem communicationis motuum, qua prævidebat infinita mirabilia effecta productum iri. Perfuafum enim habeo, duas istas leges naturales, quæ omnium simplicishmæ funt : nempe, omnem motum fieri secundum lineam rectam, aut tendere ad lineam rectam; & in concursu seu mutua corporum impulsione, morus communicari juxta proportionem magnitudinis corporum quæ fese mutud impulerunt, persuasum, inquam, habco, duas istas leges ad producendum mundum qualis nunc est, hoc est, cœlum, stellas, planetas, cometas, terram & aquam, aërem & ignem: uno verbo elementa & omnia opera seu non organizata aut non viventia. Nam corpora organizata pendent à multis aliis legibus naturalibus penitus incognitis. Forte etiam corpora viventia non formantur ut cætera per certum quendam numerum legum naturalium. Verisimile enimest illa ab ipsa creatione mundi formata suisse, ac tempore nihil aliud præter incrementum necessarium ut oculis conspicua fiant, recipere. Certum tamen ipfa illud incrementum recipere per leges naturæ generales, fecundum quas cætera corpora formantur. Unde fit ut ipforum incrementum non fit semper regulare.

Dico igitur Deum, per primam legem naturalem, velle positive, ac proinde efficere impulsionem corporum; & deinceps hac mutua impulsione uti, velut occasione ad statuendam secundam legem naturalem, quæ communicationem motuum regit; atque ita impulsionem actualem esse causam naturalem aut occasionalem, communicationis

actualis motuum.

Si hec feriò animadvertas nihil meliùs fieri potuisse clarè cognosces. Sed supponamus Deu rem sic non instituisse & corpora que sese mutuo sunt impulsura avertere, quasi daretur vacuum ad illa excipienda: Primò corpora perpetuæ isti vicissitudini quæ universi pulchritudine constituit, non essent obnoxia: Nam quorundam corporum generatio non sit nist quorundam aliorum corruptione; motuum contrarietas eorum varietatem esseit. Secundò, Deus non ageret per vias simplicissimas : Nam ut corpora sibi invicem occurrentia, motum suum sine ulla mutua impulsione continuarent, ipsa lineas curvas innumeris diversis modis describere oporteret; ac per consequens innumeræ in Deo voluntates ad determinandos illorum motus essent admittendæ. Denique, si nulla esset uniformitas in actione corporum naturalium, ac se ipsorum motus secundum lineam rectam non seret, nullum esset principium quo certò possemus ratiocinari in Physica & secundum quod in multis vivæ actionibus possemus nos gerere.

Lupos à leonibus, & oves à lupis vorari, & oves herbam cujus Deus tantam gessit curam, ut omnia ad conservationem ipsi necessaria, atque etiam semen ad speciei conservationem suppeditaverit, paseere, contra ordinem non est. Id causarum secundarum virtutem non magis probat, quam pluralitatem causarum, aut contrarietatem prin-

cipiorum boni & mali, quam Manichæi, ut ista naturæ essecta explicarent, excogitaverunt. Id potius magnitudinis, sapientiæ, & magniscentiæ divinæ certum argumentum est. Deus enim nulla opera facit quæ sapientiå infinitå digna non sint; & illa facit cum profusione quæ ipsius potentiam & magnitudinem satis denotat. Quicquid destruitur eadem lege qua destruitur reparatur, tanta est istius legis sapientia, potentia & secunditas! Deus nova voluntate entium destructionem non prohibet, non modò quia prima sufficit ad ea reparanda, sed præcipuè quia ipsius voluntates istorum entium reparatione longè præstantiores sunt, Immò ipsius voluntates omnibus essectis seu operibus quæ producunt longè antecellunt: Ac si Deus hunc mundum visibilem condidit licet per se indignum actione qua formatus suit; id secit propter sines Philosophis incognitos, & quia in Jesu Christo seipsum honore afficere potest, quem creaturæ ipsi de-

ferre non possunt.

Quum domus aliquem virum probum lapsû suo obruit, ex hoc eventu majus emergit malum quam quum bellua vorat aliam belluam, aut quum corpus reflecti cogitur ob impulfionem corporis obvii: Sed Deus voluntates suas non multiplicat, ut iis quæ vel verè vel apparenter ordini repugnant, quæque necessariò fequuntur ex legibus naturalibus, me deatur. Deus leges suas nec corrigere nec mutare debet, quamvis monstra quandoque producant. Ordinem & simplicitatem viarum suarum confundere non debet : Parva negligere ipfum decet : hoc est, non debet voluntates speciales habere ut producat effecta que ipfius voluntatibus inferiora funt, ac actione caufæ producentis indigna, Deus miracula non edit, nist quum ordo quem semper sequitur id postulat; jam autem ordo vult ipsum agere per vias, seu rationes simplicissimas, nec ullas in ipsius voluntatibus admittit exceptiones, nisi quum consiliis ipsius absolute necessarium est, aut in quibusdam occasionibus nobis penitus ignotis. Quamvis ordini aut sapientiæ Divinæ cuncti uniamur, omnes tamen ipsius leges non novimus. Quid facere debeamus in ipsa videmus: sed in ipsa non cognoscimus quicquid Deus velle debet, nec ad id cognoscendum nimis laborandum eft.

Infigne hujusce rei nobis suppetit exemplum in damnatione innumerorum hominum quos Deus in iis sæculis quibus error veritati omnino prævaluit, perire permisit. Deus est summe bonus: omnia opera sua amat, omnes homines servari & ad cognitionem veritatis venire vult, illos enim omnes fecit ut ipso potirentur: maximus tamen eorum numerus damnatur, maximus numerus in erroris tenebris vivit & moritur, ac in æternum in iis permanebit. Unde namistud? Nunquid quia Deus agit per vias simplicissimas, & ordi-

*Vid.17af... nam istud? Nunquid quia Deus agit per vias simplicissimas, & ordiad c.IV.2.P. nem sequitur? * Jam docuimus secundum ordinem Deum non de-Methodi. *Vid.1.11. buisse voluptatibus * indeliberatis prævertere voluntatem primi lustad c.V. hominis ex cujus lapsû orta est naturæ corruptio. Omnes homines

Sen EXPLICATIONES ad LIB. VI.

abuno oriri operæ pretium erat, non modò quia hæc ratio est simplicissima, sed etiam ob rationes nimis Theologicas & nimis abstractas ut hic possint exponi: Id denique ordini quem Deus sequitur & sapientiæ quam semper consulit in suis consiliis formandis & exequendis conforme esse credendum est. Peccatum primi hominis innumera peperit mala; id negari nequit. Sed certe ordo postulabar Deum illa permittere mala, atque hominem in eo constituere statu, in

quo posset peccare.

Deus opus suum reparaturus, nonnisi rarò gratiam illam victricem largitur quæ pertinacissimorum peccaterum malitiam superat. Gratias sæpè largitur inutiles ad eorum conversionem qui eas recipiunt, licet earum inutilitatem illorum respectu præviderit. Illas nonnunquam affatim profundit quanquam tamen paucissima tantum producant effecta. Cur tot ambages & viæ indirectæ? Sufficit ipsum positive velle peccatoris conversionem, ut eam modo efficaci & invicto producat. Nonne igitur patet ipsum agere per rationes simplicissimas, & ordinem id postulare, quamvis ordo iste nobis femper non fit notus? Deus enim agere nequit nifi cum ordine & lapientia, quamvis ipsius ordo & sapientia menti humanæ sæpe fint impenetrabiles. Quædam sunt leges in ordine gratiæ simplicissimæ, secundum quas Deus ordinarie agit. Namque ordo gratiæ suas habet leges æquè ac ordo naturæ: Licet illas non cognoscamus ut leges communicationis motuum folemus. Sequamur modo confilia nobis ab illo cui leges gratiæ perfecte notæ erant, in Evangelio tradita.

Hæc obiter dixi ut injustis peccatorum qui JESU CHRISTI consilia aspernantur, & malitiam suam ac inordinationem Deo imputant querelis satisfacerem. Deum in ipsorum gratiam edere miracula vellent ac leges gratiæ ordinarias segui recusant. In deliciis sete volutant, honores ambiunt; vulnera suo cerebro objectis sensibilibus incussa perpetud refricant, ac nova sæpè accipiunt; & Deum iplos miraculo sanare exigunt; Ægris similes qui præ morbi acerbitate fascias vulneribus obductas ferre non valentes illa renovant, ac posteà ubi mors imminet crudelitatem corum qui vulnus curant queruntur. Deum ipsos salvare volunt; quia, inquiunt, bonus est, sapiens, potens; penes ipsum est nos felicitate donare, nos creare non debuit ut nos perderet. Sciant igitur, Deum reverà ipsos salvare velle, & in eum finem feciffe quicquid fecundum ordinem & fapientiam quam consulit, fieri deberet. Nos ab ipso derelinqui credere non debemus, cum ipfe proprium Filium fuum ut estet Mediaror noster & victima nobis dederit. Deus certe nos vult salvare, & quidem omnes; sed viis quas sedulò inquirere, & accurate sequi debemus. Deus non debet censulere affectus nostros in consiliorum suorum executione; folam sapientiam consulere solumque ordinem sequi ipsum decet. Et ordo postulat nos Jesum Christum imitari, ipsiusque consilia sequi ut sanctiscemur & salvemur. Quòd si Deus omnes homines ad id non prædestinaverit ut essent conformes imagini islius, qui est Electorum norma & exemplar, id sit quia Deus agit per vias simplicissimas relatè ad decreta sua, quæ ad sui gloriam omnia tendunt; quia Deus est causa universalis, nec debet agere ut causa speciales, quæ circa singulas actiones suas voluntates habent speciales; quia Dei sapientia quæ hac in re nobis est inscrutabilis rem sic voluit; Denique quia hæc Dei œconomia Deo dignior est alia quæ reprobis magis saveret. Namque reprobi damnantur secundum ordinem non minus adorandum, ordine secundum quem Electi sanctiscantur & salvantur ac sola ordinis ignorantià, & philautia, eo adducuntur homines ut damnent dispensationem quam Angeli & Sancti in æternum mirabuntur. Sed ad causarum secundarum essicaciam redeamus.

QVINTVM ARGVMENTVM.

Nisi corpora certam quandam naturam, aut vim ad agendum haberent, siq; Deus omnia efficeret in essectiam maxime ordinariis, nihil non esset supernaturale, distinctio naturalis & supernaturalis adeò vulgata, & universali Doctorum consensu probata, foret chimærica & inepta.

Responsio.

Respondeo hane distinctionem in Aristotelis ore esse ineptam. namque natura abisto Philosopho instituta, est mera chimæra. Dico hanc distinctionem in ore vulgi de rebus per impressionem sensibilem judicantis non esse claram; nesciunt enim præcise quid fibi velint, dum dicunt ignem urere natura sua. Dico denique hanc distinctionem posse tolerari in ore Theologorum, si per esseta naturalia ea intelligant, quæ sequuntur ex legibus generalibus, quas Deus instituit ad omnium productionem & conservationem, ac per esfecta supernaturalia ea quæ non pendent ab his legibus. Hoc sensu ista distinctio vera est. Sed Philosophia Aristotelis conjuncta cum senfuum impressione, illam distinctionem periculosam reddere mihi videtur; quia eos qui nimià veneratione miferi iftius Philosophi colunt opiniones, aut qui sensus consulunt cum apud seipses secedere deberent ad veritatem consulendam, à Deo avertere poteit. Itaque hac distinctione utendum non foret quin explicaretur, Augustinus vocem fortune qua usus suerat repudiavit, licet pauci ea decipi posfert. Divus Paulus de idolothytis loquens, idola nihil esse monet. Si natura à Philosophia Ethnica excogitata, sit chimæra, si sit purum nihil, id monendi funt Lectores; multos enim illa fallere pollunt. Quamplurimi opera Dei imprudenter tribuunt, & huic idolo, seu figa ento cerebri fascinati honores soli numini debites deferunt? Miraculorum&quorundam elfectuum extraordinariorum magnitudine& sapientià ipsius aliquo sensu parum dignorum Deum authorem esse equidem fatentur. Sed effecta illa immutabilia & ordinaria quæ foli fapientes admirari norunt, potentiæ natura ipforum imaginariæ tribuunt. Immò hanc dispositionem admirabilem qua omnia corpora viventia ad fese conservandum, & sibi simile producendum apta sunt, iftius quam fingunt naturæ effe effectum autumant; nam juxta iftos Philosophos fol & homo generant homines. Ordo supernaturalis multis adhuc modis ab ordine naturali diftingui porest. Nam dicere postumus ordinem supernaturalem referri ad bona surura; institui propter merita Jefu Christi, primarium & præcipirum esse in Dei confilis, & alia quæ infficient ad confervandam distinctionem quam sine causa aboleri timent.

SEXTUM ARGUMENTUM:

Præcipuum argumentum quo Philosophi causarum secundarum efficaciam tuentur, ex voluntate hominis & ipfius libertate defumitur. Homo vult : Seipsum per se determinat ; atqui velle & sese determinare, est agere. Peccatum ab homine admitti certumest. Deus ipfius non est author nec concupiscentia & erroris. Ergo homo agit.

Responsio.

In multis locis, Libri de Inquirenda Veritate, ac præcipue primo capite primi Libri, & in prima Illustratione ad illud caput, satis ostendi quid per voluntarem & libertarem hominis intelligendum fit. Idà me nunc repeti inutile est. Hominem velle, ac seipsum determinare, concedo: quia Deus efficit ut velit, ipsum versus bonum fert indesinenter, omnes ideas & sensationes, quibus se determinat in eo excitat: Peccatum quoque à solo homine perpetrari fateor: Sed quicquam ab iplo tum agi nego: nam peccatum, error, & ipla concupiscentia nihil funt. In prima Illustratione hæc explicui.

Homo vult sed ipsius voluntates sunt inefficaces in se, nihil producunt, non impediunt quominus Deus agat omnia. Namque Deus Memo ha'et ipse in voluntatibus nostris agit, impulsione quam nobis dat versus de suo n si bonum. Homo à se nihil habet præter errorem & peccatum, quæ mendacium nihil funt.

Inter mentes nostras & corpora quæ nos ambiunt multum est dif- Conc. Arauf. criminis. Mens nostra vult, agit, sese aliquo sensu determinat, fatcor. 2. Gan. 22. Hujus veritatum fenfu interno quem de nobilmet iplis habemus, seu conscientià, convincimur. Si nulla nobis esset libertas nec præmia nec pænæ futuræ ellent; nam fine libertate nec bonæ nec malæ funt actiones. Itaque Religio ellet mera chimæra. At corpora vi agen-

er piccain.

di prædita esse : illud demum est quod nec clare videmus nec concipi poste existimamus, & illud quoque est quod negamus, dum causarum.

fecundarum efficaciam negamus.

Ipfa mens tantum non agit quantum vulgo putant. Me velle & libere velle equidem novi, nulla mihi suppetit dubitandi ratio validior fensu interno quem habeo de me ipso. Id etiam non nego. Sed voluntatem meam mortis brachii mei , idearum mentis meæ , & cæterorum quæ voluntates meas comitari folent* veram effe caufam *Eof nou nego: nullam enim deprehendo relationem inter res adeò diversas. enorem ex- Immò clarissimè video, nullam posse esse relationem inter meam vop'kui in ca luntatem brachium movendi, & agitationem quorundam corpuscuhanc de ex. lorum quorum nec motum nec figuram novi ; quæ quoldam nervoplicatione. rum canales inter innumeros alios mihi ignotos eligunt, ut in me motum optatum, innumeris motibus quos nequaquam opto, excitent. Voluntatem meam in me producere ideas meas nego: quia nequidem capio quomodo illas posset producere, namque voluntas mea cum non possit agere aut velle sine cognitione, ideas meas supronit, non efficit. Quid fit idea præcisè nequidem scio. Nescio an

> Ideas meas, inquiet aliquis produco per cogitandi facultatem cuam Deus dedit mihi: Brachium moveo propter unionem quam Deus instituit inter mentem & corpus meum. Facultas, unio, sunt termini Logici; voces vagæ & indeterminatæ, nullum est ens speciale; nec modus entis qui fit facultas aut umo. Hi termini funt explicandi. Si unio mentis cum corpore in eo confistere dicatur quod Deus velit, ut quum optabo brachium meum moveri, spiritus animales in musculis ex quibus constat diffundantur, ad illud movendum eo modo quo opto, illud moveri. Illam explicationem intelligo & amplector. Sed idem illud est quod ego defendo; nam cum voluntas mea determinet voluntatem Dei; certe brachium meum movebitur non voluntate mea quæ inefficax est per se, sed voluntate Dei quæ ef-

> ex nihilo producantur, anque redigantur in nihilum statim atque il-

las videre defino. Juxta quorundam fententiam loquor.

fectu suo nunquam frustratur.

Sed si unio mentis cum corpore in eo consistere dicatur, quòd Deus aimaram dederit mihi vim movendi brachium meum, ut corpori meo dedit c real. vim excitandi in me voluptatem & dolorem; certe id supponitur e uod est in quæstione & agitur circulus. Nemo habet ideam claram hujus virtutis mentis in corpus & corporis in mentem. Qui id positive afferunt satis non affequuntur quid dicant. Hanc à præjudiciis fententiam haufimus : Id pueri & ftatim atque fensus capaces fuimus, credidimus. Sed ejusmodi opinio à mente, ratione, & attentione non dictata fuit. Ex iis que in Libro de Inquirenda Veritate dixi id fa-

> At, inquiet aliquis, sensu interno actionis meæ cognosco me revera Lac vi pollere; itaque non hallucinor dum id credo. Respondeo

Sen EXPLICATIONES adLIB. VI. 11

dum movetur brachium, nos sensu interno affici voluntatis actualis qua brachium movetur, nec quum nos hanc habere voluntatem credimus, fallimur. Præterea fenfu interno experimur quoddam conamen cum istà voluntate conjungi, & istud conamen à nobis seri etjam credendum eft : Denique concedo nos * fensu interno cognoscere * Evidens brachium moveri ipfo momento conaminis, & hoc supposito nihil mihi videobstat quominus dicamus, motum brachii fieri eo instanti quo sen i- tui mentem mus illud conamen, aut quo voluntatem pratticam habemus illud movendi. Sed nego illud conamen quod nihil est præter modificatio- fensu internem & sensationem mentis nobis eo fine datum ut infirmitatis nostræ no aut conconvincamur; & virium nostrarum obscurum & confusum sensum scientia habeamus; negò, inquam ejulmodi conamen posse comunicare motu motum brafpiritibus, illumá; determinare. Ullam esse relationem inter cogitatio- n'ma. Unines nostras & motus materiæ, mentemque spiritus animales quibus com sensutitur ut moveat corpus quod animat, ullatenus cognoscere, nego, tionem sua Denique etiamfi spiritus animales mens accurate cognosceret, & ip- conscientia fos movere, aut ipsorum motum determinare posset; nego tamen cognoscit, ipsam posse eligere tubulos nervorum, quos neutiquam cognoscit, ut nullius rei in eos spiritus impellat, & sic corpus ea velocitate, proportione, vi habet conquæ in iis etiam observatur qui corporis structuram minus cogno-scientiam scunt, moveat.

Etenim supponamus voluntates nostras esse revera vim moventent jum; concorporum, quamvis id captu impossibile videatur; quomodo corpus scientia vel à mente moveri potest concipi ? Brachium, exempli gratia, non sensu in ermovetur nisi quia spiritus instant quosdam ipsius musculos, ut au- no cog 10tem motus spiritibus qui sunt in cerebro, à mente impressus, posset simui nos communicari iis qui funt in nervis, hi verò aliis qui funt in mufculis tum brachii brachii mentis voluntates multiplicari aut mutari oporteret, juxta noft is sed infinitos concursus infinitasque impulsiones corporum ex quibus con- consciencia ficiuntur spiritus. Verum id concipi nequit, nisi innumeræ volunta- non monetes ad minimum corporis motum in mente admittantur, cum ut moveatur, necesse sit innumeras motuum communicationes sieri. Cum de dolore enim mens sit causa specialis, quæ quantitatem & agitationem innu- quem in eo merorum corpufculorum quæ sese mutuo impellunt, dum spiritus patimur; per musculos funduntur, accurate cognoscere nequit, legem generanecde cololem communicationis, motuum, istorum, spirituum, service accurate quos lem communicationis motuum istorum spirituum statuere eamque in objectis institutam sequi non posset. Itaque mentem brachium movere non videmus; posse evidens est, etiamsi motum spirituum animalium determinar; vel si id mipostet. Hæc clariora sunt quam ut iis diutius insistere opus sit.

Res eodem modo se habet de nostra cogitandi facultate; nos de a- dico sensum liqua re cogitare velle, in id eniti, & ipso momento desiderii & cona- internum tûs nostri ideam istius rei sese menti nostræ osserre, sensu interno co non este gnoscimus. Sed voluntatem nostram aut conatum, ideam nostram

nifi cogita-

cui m, nam error penè semper deprehenditur in hisce sensationibus complexis; ut în primo libro de Inquirenia Verit ate, sa is probavi.

producere, sensu interno non cognolcimus. Id fieri posse ratione non percipimus, delideria noltra causas esse idearum nostrarum ex præjudicio credimus; & quia quotidie experimur illas ideas cum defideriis nostris conjungi. Cum in Deo & ipsius operationibus nihil fit sentibile, nec quicquam aliud fentiamus quod idearum præsentiam præcedat nisi desideria nostra; nullam aliam posse dari causam idearum nostrarum quam desideria nostra putamus. Sed ad rem attendamus. Certe in nobis nullam vim videmus quæ illas producere va-

leat : ratio ac fensus internus hac de re nihil nos docent.

Cætera argumenta quæ à causarum secundarum efficaciæ propugnatoribus afferri folent, hic proponere operæ pretium non existimo: quia hæc argumenta adeò futilia mihi videntur, ut quis Philosophos illos à me de industria ludibrio exponi credere posset, ac ipse ludibrium deberem si illis serio responderem. Author quispiam. exempli gratia, causam suam propugnaturus serio dicit. Entis creata funt vera caufa materiales, formales, finales, cur non effent caufa efficientes ant efficaces? Si in ventilendo ejulmodi ratiocinio tam crasso & æquivoco, & discrimen inter causam efficacem, & causam illam quam Philosophis materialem dicere placuit, ostendendo, tempus tererem, plus ni fallor fastidii, quam utilitatis Lectori crearem Itaque ab ejusmodi argumentis craffis ad ea quæ ex Scriptura ducuntur transeo.

ARGVMENTVM. SEPTIMVM

Ger. c. 1.

ibjdem.

Qui causarum secundarum efficaciam defendunt hosce scripturæ locos in medium proferre solent. Germinet terra berbam virentem: Producant aqua reptile anima viventis & volatile: Producat terra animam viventem. Ergo terra & aqua Verbo Dei receperunt potentiam producendi plantas & animalia. Deinde Deus jubet aves & pisces multiplicari. Crescite & multiplicamini; & replete aquas maris, avesq, multiplicentur super terram; ergo iplis animalia ejusdem speciei producendi dedit poten-

Cap. 16.

Jesus Christus quarto Capite Evangelii secundum Marcum, di-Etiam vir- cit semen quod in bonam cadit terram centuplum reddere, & terrans ultro producere primo berbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. oblicus est. Denique in libro Sapientiæ scriptum est, ignem in populi Dei gratiam virtutis suæ veluti oblitum fuisse. Ergo utriusque Instrumenti testimonio constat, causas secundas vi pollere ad agendum.

Responsio.

Respondeo in scriptura multos etiam esse locos, qui Deo supposititiam illam causarum secundarum efficaciam tribuunt. Ecce aliquot

Ego fum Dominus faciens OMNIA; extendens calos SOLUS, flabiliens

plasmaverunt me TOTUM in circuitu. Job. X. 6. Nescio qualiter in utero meo apparuistis **** singulorum membra NON EGO IPSA COMPEGI, sed enim mundi creator, qui hominis formavir nativitatem, &c. Malach. 1.2. cap-VII. 22 23. Cum ipse DEUS det omnibus vitam instirationem & omnia, Act. Apos. XVII. 25. Producens sanum jumentis & herbam servituti homnum it educas panem de terrà. Ps. ciii. & exiviii. Innumeri sunt alii loci. Sed hi sufficiunt.

Quum Author quispiam sibi contradicere videtur, & æquitas naturalis aut alia aliqua ratio nos ipsum secum conciliare jubet; ut quænam sit vera ipsius sententia possimus deprehendere hæc ratio inivi debere mishi videtur; nempe, attendendum est quando is author juxta propria sua lumina, quando verò juxta opinionem vulgi loquatur. Ubi quis ut vulgus loquitur, hinc non sequitur ipsum tum vulgo sentire. Sed ubi contraria iis quæ dici solent positive profert, quamvis id semel duntaxat dicat, meritò judicare possimus ipsum mentem suam aperuisse; dummodò seriò & post legiti-

mum examen loquatur.

Exempli gratia, Author aliquis de animalium proprietatibus loquens, centies dicet bestias sentire, canes Dominum suum agnoscere, ipsum amare, timere; & bis aut ter duntaxat dicet bruta non fentire, canes cognitionis elle incapaces, nihil amare, nihil timere. Quomodo author ille fecum conciliari poterit, nam fibi ipli contradicere videtur? An omnes loci inter se contrarii una congerentur ut ex majori illorum numero judicetur quænam fit ipfius fententia? Si res sic procedat, haud puto quenquam esse hominem cui tribui merito possit ipsum in ea esse sententia quæ bruta anima carere censet: Nam ipfi Cartefiani quam sæpissime dicunt canem sentire quum percutitur, ac rarissime dicunt ipsum non sentire. Et quamvis ego in hoc Libro per multa impugnem præjudicia, multa tamen ex fcriptis mei possunt depromi, quibus, nin regula quam nunc explico admittatur, facile erit probare me illa omnia que impugno præjudicia stabilire, & opinioni quæ efficaciam caufarum fecundarum adstruit, quam nunc refello favere; aut forsan quis concludet librum de Inquirenda Veritate esse Librum contradictionibus manifestis & crassis refertum ut reverâ concludunt nonnulli, quibus fatis non est æquitatis & penetrationis ut alienorum scriptorum judices se gerant.

Scriptura sacra, Patres, sapientissimi inter homines, de bonis sensibilibus, divitiis honoribus secundum opinionem vulgi sapius loquuntur, quam juxta veras quas de his habent ideas. Jesus Christus Abrahamum iniquo diviti dicentem inducit. Fili recepisti bona in vita tua, hoc est divitias & honores. Quod ex prajudicata opinione bonam vecamus, seu bona nostra, hoc est, aurum & argentum, in Scriptura sape vocatur, sustentais nostra aut substantia, immò

bonesta nostra; Peuperta & honesta à Deo fant. Certe ista formulæ lo- Ecc. 11.14.

quendi ab authoribus sacris & à viris probis usurpatæ eò nos adducere non debent ut credamus ipsos sibi contradicere, aut divitias, honores reverà esse bona respectu nostri, & nobis esse amanda & prosequenda, quia ejusmodi loquendi formulæ, utpote quæ præconceptis hominum opinionibus sint accommodatæ, nihil signiscant, Prætereà Jesus Christus alibi divitias spinis assimilet, dicens eas nobis esse aspernandas, eas esse fallaces, quicquid in mundum magni ducitur Deo abominationi esse. Scripturæ igitur vel Patrum loca non sunt congerenda, ut ipsorum sententiam per maximum horum locorum numerum, agnoscamus, nisi præjudicia absurdissima ipsis perpetuò tribuere sustineamus.

Hec posito, videmus scripturam positive dicere Deum facere etiam herbam agrorum, ipsum lilia ornare ornamentis quæ Jesus Christus anteponit toti Salomonis gloriæ. Cum contrà non duo vel tria duntaxat, sed innumera extent loca quæ Deo sistam causarum secundarum tribuunt efficaciam, & Peripateticorum naturam destruunt.

Alterà verò ex parte præjudicio veluti naturali ad id feruntur homines ut de Deo in effectis ordinariis non cogitent, & vim atque efficaciam causis naturalibus tribuant : sola ut plurimum miracula mentem hominum ad Deum ut ad causam efficientem convertunt. Philosophi hanc tuentur opinionem quia, inquiunt sensuum testimonio evincitur. Illud est validissimum ipsorum argumentum. Denique hæc opinio apud eos omnes qui sensuum judicio nituntur invaluit. Sermone deinde huic præconceptæ opinioni accommodato uli funt homines; nec minus frequenter dicere solemus ignem habere vim urendi, quam vocamus aurum & argentum bonum nostrum. Ergo loci ex Scriptura aut Patribus deprompti ad adstruendam efficaciam causarum secundarum, non magis probant quam probarent loci quos avarus ex eadem scriptura desumeret ut avaritiam fuam excu-Sed de locis qui ad probandum Deum omnia efficere, possunt afferri, res secus se habet. Cum ista sententia præjudiciis vulgi set contraria, isti loci ad literam debent explicari; eadem ratione qua concludere par est, Cartesianum existimare bestias non sentire, quamvis id bis duntaxat vel ter dixerit, & contrà fingulis momentis in familiaribus colloquiis dicat eas fentire, videre, audire.

In primo Capite Geneseos, Deus plantas & animalia jubet producere: aquis etiam præcipit ut pisces producant. Et proinde, inquiunt Peripatetici, aqua & terra virtutem hæc essecta producendi capacem

acceperunt.

Hæc conclusio certa mihi non videtur: & quamvis istud caput per se & sine aliorum scripturæ locorum auxilio explicare teneremur, hanc consequentiam rejicere legitimè possemus. Hæc ratio explicandæ creationis accommodata est nostro concipiendi modo. Itaque illam ad literam explicare opus non est. Ncc illà ad confirmanda præjudicia uti æquum est. Cum animalia, & plantæ sint super terra,

Ma :. 11. 18.19.;0.

aves vivant in aëre, & pisces in aqua, Deus ut nobis oftenderer hatce creaturas ipfius voluntate in his subsistere locis, eas in illis producere voluit. Ex terra formavit animalia & plantas; non quod terra quicquam possit per se gignere, aut Deus ipsi ad id vim seu virtutem quæ adhuc subsistat dederit; nam apud omnes in confesso est terram non-gignere equos & boves. Sed quia ex terra corpora istorum animalium formata fuere; ut patet ex capite fequenti. Formatis igitut Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra & universis volatilibus cult. Animalia formata fuere de humo, non verò producta ab humo. Ac revera postquam Moses narrat quomodo animalia & pisces justu Di producta fuere, addit Denm ipsum illa feciffe, ne ipsorum productio terræ & aquæ tribuatur. Creavitque Dene cete grandta, & omnem animem viventem atque motabilem quan PRODUXERANT AQUE in thecies finas, & omne volatile secundum genns fuum. Et inferius pottquam de animalium formatione loquutus est addit , Et fecit Deus bestias terra inxta fecies fras & jumenta & omne reptile terra in genere fao.

Obiter animadverti velim quod vulgata vertit, producant aque reptile anima viventis & volatile fiper terram in Hebræo textu feribi volatile VOLITET. Nam ut manifesto patet ex loco capiris sequentis mox citato, vox ista omissa aves ex aqua non fuisse productas oftendit, Mosemque hic non intendisse probare, aquas recepisse veram potentiam producendi pisces & aves, sed designare voluisse locum unicuique rei juffu Dei affignatum, five ut in eo viveret five ut in eo produceretur, & volatile VOLITET super terram. Namque ut plufimum cum dicimus terram producere arbores & plantas, tantum infimuare volumus aquam & fales ut semina germinare & crescere possint necessaria, ab ipsa ministrari. Hic cæteris scripturæ locis efficaciæ causarum secundarum, si ad literam accipiantur, faventibus, explicandis non immoror. Namque formulas loquendi judiciis ordinariis juxta quæ fermo formari folet, nixas ad literam accipere non modò neceffarium non est; sed sæpè periculosum est; quia vulgus hominum de omnibus loquitur juxta sensuum impressiones, &

infantiæ præjudicia. Eadem ratio qua impellimurad explicandos ad literam Scripturæ locos præjudiciis directe oppositos, nos eò etiamadducit ut credamus Patres eo confilio nunquam feripfille ut caufarum fecundarum efficaciam & Aristotelis naturam tuerentur. Quamvis sæpe loquantur accommodate ad præconceptas opiniones & judicia fensuum interdum tamen sermenibus suis satis aperiunt quænam sit circa id ipsorum mentis & cordis dispositio. S. Augustinus exempli gratia satis oftendit se existimare Deum effe vim aut naturam cujusque rei d'um fic loquitur. Omnia quippe portenta contra naturam dicimus effe, fed S. Aue. de

non funt. Quomodo enim eft contra naturam quod fit Dei voluntate : cum vo- Civ. Dei.l. luntas tanti utique, conditoris condita rei cujufque natura fit ? Portentum ergo non 21.cap. 8.

fit contra naturam, fed contra quam eft nota natura.

S. Augustinus sæpè equidem loquitur secundum præjudicia. Sed ex eo nihil inferri potest: nam soli loci præjudiciis contrarii ad lite-

ram sunt explicandi. Hujusce rei rationes modò attuli.

Si S. Augustinus in omnibus scriptis suis adversus causarum secundarum efficaciam nihil unquam dixisset, ac huic opinioni semper savisset, ad illam stabiliendam ipsius authoritate forsan uti possemus. Sed, si ipsum hanc quæstionem seriò examinasse non liqueret, meritò existimare possemus ipsum hac de re sixum nunquam statuisse judicium, & impressione sensuum forsan ad id adductum susse ut rem sine examine crederet quæ certa videtur donec ad examen sedulò vocetur.

Hac funt Augustini principiis Id quod nunquam peccavit, non polle ra'um padulo: eft malorum maximum, & beitiæ pariuntur dolorem. Nob ilius non poste id quod miipfum animaliseft & nobilior man bru-

Augustinum, exempli gratià, de brutis quasi animam haberent, nonulla ex semper loquutum fuisse constat; non dico animam corpoream. Nam Si ille Doctor mentem à corpore accuratius distinxerat, quam ut existimare posset esse animas corporeas: Dico animam spiritualem; nam materia est incapax sensus. Existimo tamen satius esse Augustini authoritate uti ad probandum bruta carere anima, quam ad probandum illa anima esse prædita. Nam ex principiis quæ seriò examinati, jamverò vit & invicte probavit, manifesto sequitur bruta carere anima: Vt oitendit Ambrofins Victor in fexto volumine Philosophia Christiana. Sed cum sententia quæ statuit bestias habere animam, aut dolorem ubi percutiuntur sentire, præjudiciis sit conformis, quippe nullus est Pater qui id non credat; meritò judicare possumus Augustinum de his accommodate ad fermonem vulgi fuiffe loquutum; hanc quæstionem serio non examinasse; ac certe sieam in dubium vocare cœpisset & ad cam attendisset, propositiones principiis suis adeò conpro ponere, trarias in medium nunquam protulifet.

Itaque licèt Patres efficaciæ causarum secundarum semper savisaus nobile sent, ipsorum sententiæ etiam rationem habere sorsan non teneremur,
est. jam venisi notum soret eos hanc quæstionem sedulò examinasse, ac ipsorum
so secudim dicta sermoni vulgi accommodata non esse. Verum res secus omniipsum anima bestianò se habet. Nam Patres & viri piissimi semper alicubi in scriptis

rum fpiri- fuis manifestum fecerunt quid hac de re fentirent.

rualisest & Eruditissimi, imo' plerique ex Theologis hinc videntes scripturam sacram adversari efficaciæ causarum secundarum; inde verò imram sacram sacram adversari efficaciæ causarum secundarum; inde verò imram sacram sacram adversari efficaciæ causarum secundarum; inde verò imram sacram sacram adversari efficaciæ causarum secundarum; inde verò imram sacram sac

torum licet spiritualis fit morti ob oxiem este : multa elia sunt simili à principio apud Aug. ex quibus concludere podumus ini nam brutorum non este spiritualem qualem illam in ils admittit.

nerunt; nempe causas secundas nihil esse acturas nisi Deus concursu suo ipsas adjuvaret. Sed quia concursus ille immediatus quo Deus agit cum causis secundis, magnas involuit difficultates, nonnulli Philosophi illum rejecerunt, dicentes, sufficere ut agant cause secundæ, Deum ipsas conservare cum virtute quam ipsis in creatione indidit. Et quoniam hæc opinio præjudiciis valde accommodata est, quia operatio Dei in causis secundis nihil habere sensibile, ab hominum vulgo & ab iis qui Medicinæ & Phyficæ magis quam Theologie & veritatis meditationi operam dederunt admittitur. Plerique arbitrantur Deum omnia primò creasse, ipsis omnes qualitates aut facultates ad sui conservationem necessarias dedisse; primum, exempli gratia, motum materiæ indidiste, ac deinde ipsam sibi ipsi permifife ut motuum suorum communicatione hanc quam miramur formarum diversitatem produceret. Corpora posse sese mutuò movere plerique supponunt; & hæc opinio ipsi Cartesio tribuitur, contra quam diserte dicit articulis 36. & 37. secundæ partis Principiorum Philosophiæ. Cum homines agnoscere cogantur creaturas à Deo dependere, istam dependentiam quantum in ipsis est minuunt; sive arcano in Deum adeo, sive supina erga ipsius operationem stupiditate & insensibilitate. Sed quia hæc opinio apud eos ut plurimum qui Religioni meditandæ parum incubuerunt, & qui sensus & Aristotelis authoritatem potius quam rationem & codicum facrorum authoritatem sequuntur, duntaxat admittitur; illam altas in veritatis & Religionis amatorum mente radices acturam verifimile non est. Istius enim opinionis serio examinatæ falsitas nullo negotio agnoscitur. Sed opinio concursus immediati Dei in singulis actionibus causarum secundarum, cum scripturæ locis qui sæpt idem estectum Deo & creaturis simul tribuunt, consonare videtur.

Animadvertendum igitur est loca esse in scriptura ubi Deus solus agere dicitur : Ego sum Dominus, inquit, faciens OMNIA, extendens colos SOLUS flabiliens terram, & NULLUS mecum. Mater divinitus inspirata liberos suos alloquens dicit, Nescio qualiter in utero meo apparuisti, fingulorum membra NON EGO IPSA COMPEGI, sed mundi can VII de creator, &c. Nonut Aristoteles & scholæ Peripateticorum, sibi & Soli 22. 3.22 eos nativitatem suam debere non dicit, sed mundi creatori. Jam autem sententia illa Deum solum agere & formare infantes in utero matris opinionibus vulgi seu præjudiciis non est conformis. Isti igitur loci, juxtà principium à me priùs politum, ad literam lunt explicandi, at contrà, cum sententia efficaciæ causarum secundarum sit conformis opinioni vulgi & impressioni sensibili; etiam si locos inveniremus quæ diferte dicerent causas secundas agere solas, nullam tamen vim haberent si cum his quæ opinioni vulgi adversantur illa conferas. Concursus igitur non sufficit ad concilianda varia Scriptura facra loca: tota vis, potentia & efficacia

foli Deo tribuenda eft.

Verum licet concursus immediatus Dei cum causis secundis esset idoneus ad conciliandos diversos scripturæ locos, nescio tamen an admittendus ellet. Namque Libri facri in usum Theologorum bujusce temporis compositi non fuere; sed in usum populi Judaici. Itaque fi Judæi fatis non eruditi ellent aut subtiles, ut concursum imaginarentur, qualis in Theologia scholastica admittitur, & ut inter ipsos convenirer de re quam peritissimi Theologi non sine magno negotio explicant; hinc ni fallor sequitur scripturam sacram quæ Deo, immò foli Deo, productionem & conservationem tribuit, ipsos in errorem injecturam fuille: & authores facrorum codicum fermone usos fuille non modò incognito verum etiam fallaci. Nam iis dicendo Deum omnia agere, nihil aliud defignare voluissent nifi, Deum ipsis fuum præbere concurfum ad omnia producenda, & verifimile est Judæos de illo concursu nequidem cogitaffe, cum ii qui inter Judæos non philosophantur, Deum facere omnia, non verò Deum concurrere ad omnia, existiment.

Sed ut de concursu tutius statueretur judicium, varia scholasticorum hac de re systemata accurate explicare operæ pretium soret. Nam præter obscuritates impenetrabiles, omnibus opinionibus communes quæ explicari & desendi nequeunt nisi terminis vagis & indeterminatis; tanta est super hac materià opinionum varietas, ut illius causam deprehendere difficile non esset. Sed hic à discussione mihi & lectoribus sastidiosa supersedeo. Immò in id studere malo ut ostendam, hypotheses meas aliquà in re cum maximo Theologorum Scholasticorum numero convenire, quamvis hic dissiteri non debeam ipsorum terminos esse valde æquivocos & consusos. Mentem meam

clariùs explico.

Existimo ut jam alibi dixi, corpora, exempli gratià, non prædita esse vi sese movendi, ac proinde ipsorum vim moventem nihil aliud esse quàm Dei actionem, vel ne utar terminis qui nihil distincti significent, ipsorum vim moventem, nihil asiud esse quàm voluntatem Dei, semper necessariò essicacem, quæ illa in variis locis successive conservat. Haudenim puto Deum creare quædam entia, ut sint vis movens corpora: non modò quia hujusce generis entium nullam habeo ideam, nec video quomodo illa entia possint movere corpora: sed etiam quia illa entia indigerent quoque aliis entibus à quibus moverentur, & sic in infinitum. Deus enim solus simul est immobilis & motora

Cùm hoc ita sit, ubi unum corpus impellit & movet alterum, posfum dicere illud agere per concursum Dei; & illum concursum non distingui à propria istius entis actione. Nam corpus non movet aliud corpus in quod incidit nisi actione sua aut vi movente, quæ reapse nihil aliud est quam voluntas Dei, quæ illud corpus successive in diversis locis conservat: cum translatio corporis non sit ipsius actio aut vis movens, sed essectum ipsius virtutis moventis. Ac revera penè omnes

Sen EXPLICATIONES ad LIB. VI.

Theologi fatentur actionem caufarum secundarum non differre ab actione qua Deus concurrit cum iplis. Nam licet rem diverse intelligant, Deum in creaturis eadem actione qua creaturæ ipfæ agunt, agere existimant. Et ipsos sic loqui necesse mihi videtur. Nam si creaturæ agerent actione quam Deus in ipsis non produceret, ipsorum a-Rio, quatenus actio, effet independens; jam autem credunt, ut pat est, creaturas dependere immediate à Deo, non modò quoad ipsarum

essentiam, sed & quoad operationem.

Pariter, respectu cau sarum liberarum, existimo Deum menti indefinenter impressionem dare versus bonum in genere, ac ipsum etiam determinare impressionem illam versus bona specialia per ideas aut sensationes quas nobis imprimit, ut id in prima Illustratione explicui: atque idem credunt Theologi afferentes Deum movere & prævertere voluntates nostras. Itaque vis quæ mentes nostras mover, est voluntas Dei quæ nos animat & versus bonum fert: Deus enim nulla creat entia ut fint vires moventes mentium, iisdem de causis ob quas non creat entia ut fint vis movens corporum. Cum voluntates Dei per le fint efficaces, sufficit ipsum velle, ut faciat, ac inutile est entia fine necessitate multiplicare. Præterea quicquid in motuum noftrorum determinationibus reale est, ab actione Dei in nos etiam procedit. Id ex prima Illustratione clare patet. Jam autem nihil agimus aut producimus nisi per voluntates nostras hoc est per impressionem voluntatis Divinæ quæ est nostra vis movens. Nam voluntates no-Aræ non funt efficaces nisi quatenus à Deo sunt; quemadmodum corpora mota alia non pulfant, nifi quatenus habent vim moventem quâ transferuntur. Ergo non agimus nist per Dei concursum, & actio nostra considerata ut efficax & capax producendi aliquod effectum, Vid. Suarez non differt ab actione Dei. Eadem eft numero actio, ut ajunt plerique Phi-lib. 1 de losophi.

Jam autem omnes mutationes quæ in mundo eveniunt nullam a-voluntate. liam habent causam naturalem, quam motus corporum & volunta- cap. 4 tes spirieuum. Nam juxtà leges generales communicationis motuum, corpora invisibilia, quæ circumdant visibilia, diversis motibus fuis omnes varietates, quarum caufa oculos nostros fugit, producunt. Et secundum leges unionis mentis cum corpore, ubi corpora nobis circumjacentia agunt in nostrum, infinitas in mente nostra producunt sensationes, ideas, & affectus. Pariter mens nostra in se producit per voluntates suas innumeras diversas ideas: Nam voluntates noltræ applicant & modificant mentem noftram, ut causæ naturales, quarum tamen efficacia ex legibus à Deo inftitutis procedit. Et cum mens agit in corpus nostrum, in eo multas producit mutationes propter leges unionis ipsius cum illo. Et per corpus nostrum in iis quibus circundamur maximum etiam mutationum numerum producit, per leges communicationis motuum, Itaque, omnia effecta naturalia, nullam aliam habent causam naturalem aut occasionalem quam

Concurfu .

motus corporum, & voluntates spirituum. Id si attente animadvertatur nullo negotio concipietur. Nam hiceos qui istac legent ab istis blateronibus qui quod dicunt non intelligunt, qui entia quorum claras non habent ideas perpetuò fingunt , ac ea quæ ipfi non capiunt, per obscuriora volunt explicare, præoccupatos non fuiffe suppono. Cum itaque oftenderim Deum concurfu suo seu potius voluntate efficaci exequi quicquid motus corporum & voluntates spirituum agunt ut causæ naturales aut occasionales; nihil est quod Deus non essiciat eadem actione qua creatura ipfius agit : non quòd creaturæ per fe ullam actionem efficacem habeant; sed quia Dei potentia ipsis aliquo modo communicatur per leges naturales à Deo in ipfarum gratiam inftitutas.

Hac sola ratione cogitata mea possunt conciliari cum sententia Theologorum qui concursus immediati necessitatem defendunt, & Deum omnia in omnibus agere eadem actione qua creaturæ afferunt. Vid Du Id. Cæteros Theologos quod spectat, ipsorum opiniones, ac præcipuè in 2. Dift 1. Durandi, & nonnullorum Antiquorum ab Augustino refutatorum, qui concursus necellitatem negabant, causas secundas omnia per potentiam iplisà Deo in creatione inditam, agere dicentes, defendi non posse existimo. Quamvis enim hæc opinio cæteris minus intricata videatur, scripturæ tamen ita adversa & præjudiciis ita confor-

mis videtur, ut ipsam posse propugnari non arbitrer.

Scholasticos qui concursum immediatum Dei dicunt esse eandem actionem ac actionem creaturarum, rem ut eam explicui non omninò intelligere fateor: Et, si excipias Biel & Cardinalem de Alliaco, quos-De Alliaco cunque legi, sentiunt efficaciam quæ producit effecta procedere à causå secunda non secus ac à prima. Sed quia hanc mihi legem impono nihil afferere quod certo non mihi constet, & eam semper amplecti: fententiam quæ cum Religione magis consonat, neminem fore confido qui ægrè ferat me à sententia desistere quæ multis eò obscurior videtur quò attentiùs examinatur; & aliam statuere quæ non modò rationi verum etiam Religionis & Ethicæ Christianæ sanctitati consentanea sit. Hanc veritatem jam probavi in Capite quod hac explicatione illustro: sed ad plenam systematis apologiam abs re non erit si aliquid his adhuc subjiciam.

> Deum'à creaturis suis amari & coli velle ratione & Religione convincimur: vult amari ut bonum, & summa coli veneratione ut pctellas: Hæc veritas à nemine nisi impio & insano in dubium vocari nequit. Ut Deus ametur ficut vult amari & ficut meretur, oportet juxtà primum legis & Evangelii præceptum, ac etiam juxtà rationem, ut alibi dixi, ipsum amare totis viribus aut secundum totam nostræ facultatis amandi capacitatem. Ipsum omnibus anteponere non sufficit; amandus est præterea in omnibus. Alioquin amor nofter imperfectus eft; & Deo omnem amorem quem nobis imprimit, quemque propter se solum imprimit; cum non agat nili propter se,

Dift. 17. D: Genefi ad lit.l.g.cap. 10.

in 4 fent. Dift 1 4-1. ibid.

1.4. cap.t.

Sen EXPLICATIONES ad LIB. VI.

non retribuimus. Pariter ut Deus veneratione debità colatur, ipsum ut summam potestatem adorare, & præ eæteris creaturis timere non sufficit; timendus prætereà & adorandus in omnibus creaturis; omnia studia nostra ad ipsum unum tendere par est, nam ad ipsum solum pertinet honor & gloria. Id Deus his verbis præcepit. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ex tota anima, & ex tota sortundine tuâ. Et his: Dominum tuum timebis, illi soli servies. Itaque Philosophia quæ nos docet efficaciam causarum secundarum esse merum ingenii sigmentum, naturam Aristotelis & quorundam aliorum Philosophorum esse chimæram, Deum solum satis sortem & potentem esse non modò ut agat in mentem nostram, verùm etiam ut minimum det motum materiæ; hæc inquam, Philosophia, cum Religione cujus sinis est Deo nos quam seri potest arctissimè unire, omninò convenit.

Ea tantum solemus amare quæ aliquod nobis bonum conferre possunt; ista igitur Philosophia solum Dei amorem probat, & omnis alius rei amorem damnat. Id solum timere debemus quod nobis aliquid mali afferre potest: Ista igitur Philosophia solum Dei timorem
probat, omnis alius rei damnato timore. Itaque omnibus justis &
rationi consentaneis mentis motibus savet, omnes verò rationi & Religioni contrarios improbat. Hac enim Philosophia amor divitiarum,
ambitio, luxuria, nunquam comprobabuntur; cum amor erga corposa juxta istius Philosophiæ principia absurdus & ridiculus videatur.

Hæc est veritas indubitata ipsa natura, & notione communi freta, causam voluptatis amandam esse, & quidem juxta proportionem felicitatis quam nobis impertitur aut impertiri potest. Felicitatis nostræ causam, esse amoris nostri objectum non modò justum, verum etiam necesse est. Itaque juxta hanc Philosophiam Deum solum amare debemus; Illa enim nos docet ipsum folum felicitatis nostræ causam esse. Juxta hane Philosophiam corpora quæ nos circumdant non agant in nostrum; potiori ratione non agent in mentem. Sol nos non illuminat nobifque motum & vitam non impertitur. Iple terram fructibus & floribus non coronat, nec alimenta nobis ministrat. Hæc Philosophia non secus ac Scriptura nos docet Denm non fine testimonio semetipsum reliquisse benefacientem de Calo, dantem pluvias & tempora fructifera, implentem cibo & latitia corda nostra. Juxta hane Philosophiam dicendum non est naturam; vel Deum & naturam nos cumulare bonis, Deum solum id efficere dicendum eft, & sic sine æquivocatione loquendum ne simplices decipiantur. Nam unica causa felicitatis nostræ distincte est agnoscenda, fi ipsam unicum amoris nostri objectum elle velimus.

Extrà omne dubium quoque est ea esse timenda quæ nos malo afficere possunt, & id juxta proportionem mali quod nobis asserre valent. Sed hæc Philosophia nos docet Deum solum posse nos malo assicere, ipsum, inquit Isaas, formate lucem & creare tenebras, facere pacem

Amos III. 6 Greare malum, nihilque contingere mali quod ipse non faciat, inquit alius Propheta. Itaque ipse solus timendus est; nec pestem, nec bellum, nec famem, nec ipsos Dæmones timere par est. Deus solus est timendus, ab acie gladii nobis impendentis sugiendum, ignis est vitandus; à domo labante recedendum est; Sed hæc non sunt timenda. Corpora quæ mali causæ sunt occasionales removeri possunt; sed Deus solus ut vera malorum quæ in impios ruunt causa timendus est. Et solum peccatum quod causam omnium bonorum ad id adigit ut siat causa omnium malorum, odio habendum est, uno verbo omnes mentis motûs ad Deum solum referri debent, nam Deus solus est suprà mentem nostram; & corporis nostri motus ad corpora nobis circumstantia possunt referri. Hæc à Philosophia quæ causa-rum secundarum essicaim non admittit docemur.

Sed efficacià causarum secundarum supposità, corpora non immeritò timeri & amari mihi videntur; ac, ut amor rationi accommodetur, sufficere existimo Deum omnibus anteponi & causam primam ac universalem causis secundis & specialibus. Deum totis viribus suis amare juxtà hæc principia necesse non est. Ex totà mente, ex toto

corde, ex totà anima, ex totis viribus, inquit scriptura.

Attamen, ubi Deum cultu & amore nostro omnibus præponere duntaxat contenti sumus, in id perpetuò non studentes ut ipsum solum in omnibus summè colamus & amemus; nos decipi; charitatem in nobis extingui, & bonis sensibilibus magis occupari quàm summo bono, sæpè contingit. Namque, si à pertinacissimis peccatoribus, & forsan etiam ab Idololatris quæras, an non præferant causam universalem specialibus; in esfrænatissimà licentià & in dentissimis erroris tenebris respondere tamen non dubitabunt; se officium adeò essentiale non negligere; nec ignorare quid Deo præstare debeant. Fateor eos falli & errare; sed essicacià causarum secundarum rejectà, nullo prætextu suum excusare possunt errorem; illà verò essicacià supposità hæc apud se possunt voluere, dum asserbibus occæcantur, & sensuum testimonio aures præbent.

Natus sum ut sim felix; Non possum, immò non debeo mihi temperare ab amore & veneratione erga causam felicitatis meæ. Cur igitur non amarem & colerem objecta sensibilia, si veræ sunt causæ felititatis qua ipsorum usu fruor? Ens summum cultu summo solum esse dignum agnosco. Illud omnibus præfero. Sed, cum videam ipsum a me nihil exigere, fruor bonis quæ mihi largitus est causarum secundarum quibus me subjecit, ope, Nec ipsi cultum tribuo qui forsan sine ipsius honoris dispendio tribui non posset. Cum nullum bonum per se mimmediate mihi conserat; hinc insero ipsum nolle, mentem & cor meum ipsi soli immediate adhærere; aut saltem mentem & cor meum inter ipsum & creaturas dividi vult, Cum solem gloriæ suæ participem secerit, splendore & majestate circumcinxerit, omnibus operibus suis præsecerit, cum que ab illius ingentis astri in-

fluxu

fluxu omnia bona vitæ necessaria accipiamus, cur per aliquam vitænostræ partem ipsius lumine non gauderemus, & gratum ob ipsius magnitudinem ac beneficia animum ipli non testaremur. Nonne ingrati animi criminis essemus rei, si à creatura tam præstanti omnium bonorum copiam recipientes, ipsis grates non persolveremus? Et quis fine stupendà cæcitate nullo venerationis & timoris motu duceretur erga illum cujus absentia nos frigore constringere & enecare, præsentia verò urere & destruere potest? Id jam dictum repeto, Deus omnibus anteponendus est, ac infinite supra omnes creaturas venerandus; sed ipsius creaturæ etiam sunt timendæ & amandæ. Hoc pacto ei quieas condidit legitimus tribuitur honor; & ad nova in nos conferenda beneficia adigitur. Honorem creaturis præstitum ab ipso probari ex eo liquet quod potentiam fuam ipfis communicaverit, cum omnis potentia honore itt digna. Sed quia honor debet proportionari potentiæ, & potentia folis & aliorum objectorum fensibilium talis est ut ab iis omne bonorum genus accipiamus,æquum est ipsa à nobis coli totis viribus, & noimetiplos totos post Deum ipsis confecra-

Hæc funt ratiocinia in quæ naturaliter dilabuntur, qui caufarum fecundarum efficaciæ præjudicio favent. Et verisimile est primos idololatriæ Authores sic fuisse ratiocinatos. En tibi hac de re senten-Maimonitiam Doctoris inter Judæos celeberrimi, fic tractatum de Idololatria o- des. rientis: Tempore Enos homines in stupendos lapsi sunt errores, & sapientes illius saculi sensu & ratione omnino destituti fuerunt. Enos ipse unus ex illis aberrantibus fuit. Hi funt ipsorum errores. Cum Deus, ajebant, astra & calos ad regendum mundum creaverit, illa in loco edito collocaverit, splendore & gloria cinxerit, ac iis utatur ad sua exequenda mandata; aquum est ipsa à nobis bonore affici. Voluntas Dei nostri est, nos bonorem prastare in quos evexit & gloria cumulavit : Ouemadmodum Princeps vult suis ministris bonorem deferri se prasente, quia bonor ministris tributus ad ipsum redundat. Postquam id in animum induxissent templa in aftrorum bonorem adificare, ipfis facra facere, ipforum laudes dicere, & fefe coram is profternere, caperunt ; fibi hoc pacto Creatorem propitium reddere credentes. Hec eft origo idololatria.

Vid. Voff. Grati animi affectu moveri juxtà bona quæ in nos conferuntur, de Idololatam naturale & æquum est, ut omnes penè populi solem adorave-triá.lib.sec. rint, quia bona quibus fruebantur ab ipso veluti à prima causa ma- Ipsi quirrinare arbitrabantur. Ac fi Ægyptii non modo Solem, Lunam, & Ni-dentur Ælum, cujus inundatio Ægypto affert fertilitatem, adoraverunt, id fa- gyptii nulla tum est, reference Cicerone, quie ex iis alientem accidente de belluam ni-Rum est, referente Cicerone, quia ex iis aliquam percipiebant utili- sob aliqua tatem: Itaque, cum propensio illa qua homines versus veras felici- utilitatem tatis suæ causas naturaliter feruntur ab ipsorum mente excuti nec quam ix a possit nec debeat, hinc evidenter patet aliquatenus saltem periculo-caperent, fum este defendere efficaciam causarum secundarum, licet ipsi adjungatur necessitas concursus immediati , qui concipi nequit , & præju- Cicelib 1.

Denatura Deorum.

dicatas opiniones nostras, quali justæ essent, non secus ac Aristotelis

Philosophiam, postquam eam amplexi sumus, approbat.

Vil. Sexui Empireum 1.8.e.z.

Sed tutifimum est nihil afferere quod clare non percipiatur, & soli Deo potentiam & efficaciam tribuere, cum folæ ipfius voluntates neceffariam & infolubilem habeant connexionem cum effectis naturalibus. Fateor nunc homines fatis habere cognitionis ut crassos respuant Paganorum & Idololatrarum errores. Sed ausim dicere mentem nostram, seu potius cor nostrum eodem sæpè modo disponi & inflecti ac cor Paganorum, & semper aliquam in mundo Idololatrize speciem elle graffaturam; donec Jesus Christus omni imperio, dominatione & potestate, ut Deus fit folus in omnibus, devictis, regnum Patrirestituerit. Etenim, nonne quædam est idololatriæ species ventrem sibi Deum constituere, ut loquitur Paulus. Nonne ii funt idololatræ ac Dei Mammonis cultores qui in acquirendis divitiis noau diuque laborant? An ii Deo cultum debitum tribuunt, ipsummicator, aut que in spiritu & veritate adorant, quorum cor alicujus objecti fensiimmuziu. bilis pulchritudine totum datinetur, & mens fulgore alicujus dignitatis imaginariæ perstringitur?

Homines à corporibus omnes quibus potiuntur voluptates le accipere existimantes, iplis quam arctiffime poffunt adhærent. Itaque erroris principium in eo fitum est quod impressione sensibili efficaciae causarum secundarum convincantur. Sola ratio ipsis dicit Deum sorres ace folum in iplis agere : sed præter quam quod hæc ratio jam demiss voce lequitur ut eam vix audiant, & sensus qui ipsi adversantur tu-Joh IV.24. multu fuo obtundunt; prætered, inquam, in præjudicio adhuc conhrmantur rationibus & argumentis co perniciosioribus, quod præ se

ferant characteres fensibiles veritatis.

Philosophi ac præcipue Rhilosophi Christiani sensuum testimonia & præjudicaras opiniones ac præcipuè periculofas, qualis est, præconcepta opinio efficaciæ causarum socundarum, impugnare perpetud deberent. Attamen, (quo principio agantur nescio) viriquos plurimum & merito quidem veneror, illud præjudicium non modo confirmare conantur; imò etiam fanctam hanc, puram, & folidam fententiam que ftarvit Deum folum effe veram causam, vellent tradu-Ne fibene Cere ut doctrinam fuperstitiosam & ineptam. Deum in omnibus ane Parrem mari & timeri nolunt. Sed omnia, inquiunt, amari & timeri debent relate ad Deum. Creature, inquiunt, funt amande, quia bone funt house & sta- Patri, Principi, & Superiori amor & honor est tribuendus , quia Deus men anthon; id præcepit. Idequidem non nego. Sed nego creaturas amandas. vita mefera effe ut bona nostra, quamvis in se bonæ fine. Hominibus ut Domi-Menting nis observantiam & honorem posse legitime tribui nego; Vel, ut Hier capit clarius aperiam mentem meam. Dico Domino suo non elle servienin Mar. 1. Cor. IX. dum, nec patri aut Principi obediendum alio fine, quam ut Deo fer-22. X.33. viamus & obediamus. Audiatur Paulus qui se omnia omnibus se-

Quorum Dem eft we ter. Phil.II. 119. BHI BUATHS qued eft idolorum fervirm. Eph.V.s. la mirien

rare.

23.

complacebat. Servi, inquit, obedite Dominis carnalibus cum rimore & tremore, in simplicitate cordis vestri SICUT CHRISTO: non ad oculum servientes quafioninibus placentes; sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes SICUT DOMINO ET NON HO-MINIBUS: Et in alia Epistola. Non ad oculum servientes, quasi bominibus placentes, fed in simplicitate cordin Deum timentes; Quodounghe facitie ex animo operamini SICUT DOMINO ET NON HOMINIBUS. Patri igitur obediendum est, Principi serviendum, superioribus honos deferendus UT DEO ET NON HOMINIBUS. Id clarum elt nullisque obnoxium incommodis. Superioribus major hoc pacto tribuetur honos & promptior præstabitur obedientia. Sed Dominus, (id enim me posse afferere arbitror) qui konorem & obedientiam exigeret, quasi in se aliam potentiam à potentia Divina haberet, profet Etò impius effet; ac qui iph co animo fervirent, effent idololatræ: omnem enim honorem omnemque amorem qui versus Deum nost tendit, esse species quasdam idololatrize non possum quin credam. Soli Deo honor & gleria.

ILLVSTRATIO

Ad ea quæ dixi in Capite Quarto Secunde Partis Methodi, & alibi: Deum, scilicet, semper agere cum ordine, es per vias simplicissimas.

Donnulli me temerariè conjicere, & terminis vagis & generalibus abuti existimant dum dico, Deum semper agere cum ordine, & per vias seu rationes simplicissimas procedere in confisiorum suorum executione. Itaque hanc veritatem probare & explicare, opera pretium est: siquidem non modò ad naturæ, verùm etiam ad Religionis & Ethicæ cognitionem utilissima est.

Per vocem Dei intelligimus ens infinite perfectum, cujus sapientia & scientia nullis circumscribuntur limitibus, & qui proinde omnes rationes quibus consilia sua potest exequi, cognoscit: hoc ita posito, dico Deum semperagore per rationes brevissimas aut per vias

fimpliciffimas.

Rem exemplo sensibili demonstro: suppono Deum velte ut corpus A pellat corpus B. Cum Deus omnia sciat; optime cognoscit A
posse impingere in B. per innumeras lineas curvas, & per unicam lineam rectam. Jam autem Deus vult tantum B impelli ab A. & transitum A ad B. alio sine ipsum nolle supponimus, quam ut sat illa

impulsio. Oportet igitur A. ferri ad B. per viam brevislimam, aut per lineam rectam. Nam si corpus A, ferretur ad corpus B. per lineam curvam, id argueret, aut illum qui corpus illud transfert nullam aliam cognovisse viam, aut ipsum non modò velle impulsionem istorum corporum, sed prætereà rationem quærere istius faciendæ impulsionis, alio sine quam relate ad impulsionem, quod est adversus suppositionem sactam.

Eò plus actionis exerendum est ad transferendum corpus ab A. versus B. per lineam curvam quam per lineam rectam, quò linea curva longior est recta. Si igitur Deus transferret A. versus B. per lineam curvam recta duplo majorem; hinc sequeretur dimidiam partem actionis Dei sore prorsus inutilem; ac proinde altera pars actionis

fierer fine confilio & fine æque ac fine effecto, Ergo, &c.

Præterea, actio in Deo est voluntas. Ergo plus opus est voluntatis in Deo ut A transferatur per lineam circularem, quam directam: Jam verò supposuimus respecti motus A. nullam in Deo esse voluntation in Deo satis non est voluntatis ut moveat per lineam curvam. Ac per consequens contradictorium est A, moveri per lineam curvam versus B. Itaque, Deum non agere per rationes simplicissimas, contradictionem involuit; niss supponendo, in electione rationum quibus utitur ad exequenda consistia sua, aliquid aliud intendere diversum ab illis consiliis. Quod

contradictionem implicat.

Quum dico plus esse voluntatis in Deo ad transferendum corpus ab A ad B. per lineam curvam, quam per rectam; nihil ex eo concludendum est adversus simplicitatem entis & actionis Dei: Fatendum enim est nec concipi posse quomodo hæc simplicitas entis infiniti includat in se omnes diversas entium finitorum perfectiones, nec quomodo ipsius voluntas semper eadem & ordini conformis permanens, varietur tamen relate ad varia entia quæ producit & conservat. Hic tantum juxta nostrum concipiendi modum loquor. Nos facillime concipere arbitror, Deum, quum vult & creat unum pedem cubicum materiæ, aliud velle quam cum creat duos. Namque evidens eft, Deum non posse creare duas res diversas, nec posse feire an unum aut duos materiæ pedes creaverit, vel an transtulerit corpus orbiculatim aut directe, nisi in ipsius voluntatibus esset aliqua disterentia relate ad materiam, aut ad ipfius motum, cum Deus in seipso duntaxat & in suis voluntatibus videat omnes differentias creaturarum. Jam autem differentias seu auctiones & diminutiones voluntatum voco, id quod in Deo est actionis, relate ad varia entia quæ producit, ant confervat. Et juxtà hunc res concipiendi modum, dico Deum non posse exercere plus voluntatis, quam quod necesse est ad suorum confiliorum executionem : adeò ut Deus agat semper per vias simplicissimas relatè ad confilia fua,

Non nego tamen quin possit sieri Deo maximum suppetere rationum seu viarum numerum æqualiter simplicium ad producenda eadem essecta, ac proinde quin possit illa producere per diversas vias seu rationnes. Sed sa semper producit per simplicissimas, dummodò sint omnes ejusdem speciei, nam contradictorium est enti infinite sa-

pienti esse voluntates inutiles & inordinatas.

Si ad illud Ethicæ principium animum advertere velimus, eos faluti consulere videbimus, qui ad gratiam privatione, pœnitentiâ; & accurată obedientiă præceptis Christi ita se præparant, ut Deus agens in ipsis per vias simplicissimas, hoc est parum novarum gratiarum ipsis concedens, multum tamen in ipsis operetur. Quamvis enim Deus nos velit salvare omnes, eos tamen duntaxat salvabit quos poterit salvare per vias simplicissimas; quæ referuntur ad magnum illum decretum sanctimeandi per Jesum Christum certum numerum Electorum ad sui gloriam; & posteros Evæ multiplicabit, donec ille numerus adimpleatur. Nam quia Deus vult nos sanctiseare per vias simplicissimas, oportet ipsum post peccatum multiplicare ssios hominum, ut impleat numerum Electorum; cum multi damnentur excedendo ab ordine Dei.

Cùm autem Deus non agat ut causa particularis, arbitrandum non est ipsum habere ut nos voluntates particulares ad singulas res quas producit. Nam si hoc ita se haberet, generatio monstrorum impossibilis esset, nec unquam contingeret ut unum opus Dei aliud destrueret. Cùm Deus non possit habere voluntates contrarias, recurrendum esset ad aliquod principium mali ut Manichæi, quod, exempli gratia, congelaret frustus quos Deus produceret. Cùm hoc ita sit, credendum esse mihi videtur, quas dam esse generales secundum quas Deus prædestinat & sanctissicat electos in Jesu Christo, & leges illas esse id quod vocamus ordinem gratiæ, quemadmodùm voluntates generales secundum quas Deus producit & conservat

quicquid in mundo est, sunt ordo naturæ.

Nescio an mea me fallat opinio, sed ex hoc principio multas arbitror posse directè colligi consequentias, quibus sorsan difficultates circa quas ab aliquot annis magna animorum contentione disputatumest, solverentur. Sed ab his eliciendis abstinere debeo, quisque eas pro lubitû eliciet. Silere satius est quam res dicere quas scite necessarium nonest & circa quas aliquando forsan homines faciliùs inter se conciliabuntur quam hisce temporibus. Optarem tantummodò homines id altè in animum inducere, nempe rationes conversionis nostræ simplicissimas esse privationem & pænitentiam; aut ipsos saltem seriò id animadvertere; scilicet, cum Jesus Christus distincte cognoscat leges ordinis gratiæ, illos in perpetua incurrere discrimina, qui non sequuntur vestigia ab ipso pressa & nobis indicata, non modò sermonibus suis, sed etiam actionibus.

Sed quia per istud vitæ curriculum multi eveniunt casus in quibus quid nobis sit agendum ambigimus, propter rationes contrarias quæ utrinque afferri possunt circa quassam opiniones: hic forsan inutile non erit ostendere aliquo exemplo speciali, ex isto principio à me modò stabilito, Deum scilicet semper agere per vias simpli-

cillimas, multum percipi posse usum.

Supponamus, exempli gratià, me ambigere an fingulis diebus certum tempus debeam ad id destinare, ut intra memet me recipiam infirmitatem meam & miseriam mihi repræsentem, meas coram Deo agnoscam obligationes, & illum supplex orem, ut in vincendis affections meis mihi opem serat: An verò debeam expectare donec spiritus Dei qui soirat quo vult & quando vult, me mihi ipsi & occupationibus ordinariis rapiat, ut me sibi applicet: namque verisimiles rationes afferti utrinque possunt: & homines in hisce casibus ut plurimum contentisunt verisimilitudinibus; hinc sit ut viri pii rationibus planè diversis sese gerant.

Considero igitur quòd, si motus spiritus Dei peculiares expectem, illumnunquam precabor, nisiad id recipiam lumina peculiaria, aut delectationes prævenientes. Cùm autem illa lumina seu delectationes producantur à Deo per voluntates magis particulares, quàm ipsus voluntates generales quibus constituitur ordo naturæ, sunt quædam miraculorum species. Itaque, cùm ipsus gratias quæ semper necessariæ non sunt expecto ad orandum, exigo à Deo ut impellat me ad preces per vias non simplices, immò Deum aliquo modo.

tento.

At verò si assuescam me coram Deo certis horis prosternere, aut saltem id sacere coner; horologii sonus sufficiet mihi ut officii mei recorder, nec opus erit Deum habere voluntatem specialem mihi inspirandi spiritum supplicationis: leges generales unionis cum corpore officii mei memoriam mihi refricabunt, ubi tempus quod orationi

affignaveram per aliquid fensibile à me observari poterit.

Cùm autem necesse sit, sese recipere in intimos animi recessos, emmque precari non possimus quin precandi cogitatio animum subiverit, nec possit subire nisi Deus iplam det; Qui illam precandi cogitationem, Deo ipsam voluntatibus specialibus aut quibus ammiraculis non dante, concipere possunt, jam in negotio salutis remassequuti sunt non parvi momenti. Immò ex illius primæ orandi, se suas coram Deo obligationes agnoscendi cogitationis desestu, forsan oritur multorum cæcitas, ac per consequens damnatio æterna. Etenim Deus agens semper per vias simplicissimas, per voluntates speciales non debuit ipsis dare cogitationes quas obtinere potuissent per ipsius voluntates generales, si semel assuesati suissent care certis temporibus. Itaque cùm Deus velit salvare homines per vias simplicissimas, evidens est, ita agendum esse, quantùm sieri potest,

Sen EXPLICATIONES ad LIB. VI. 14

ut ordo naturæ ordini gratiæ inserviat, & voluntares Dei inter se, ut ita dicam, concilientur tempus assignando quod cogitationem pre-

candi in nobis faltem excitet.

Verisimile est Deum his de causis olim Judæis præcepisse ut ipsius mandata scriberent in ædium portis, & quædam semper haberent indicia quibus in ipsorum memoriam revocarentur; id impediebat quominus Deus voluntate particulari uti cogeretur, si fas sit ita loqui, ut ipsis has inspiraret cogitationes. Nam gratiæ miracula apud Judæos erant rarissima, quia tempus nondum advenerat quo Deus insculpturus erat legem cordibus hominum, & spiritum charitatis estaturus.

Fateor omnia quæ possunt sieri per vires merè naturales non posse per se meritorie disponere ad gratiam, & sine illa quicquid externum est in Religione ad id dunta acconferre ut superbiam & philautiam nostram soveat. Pharisei ex eo quod signa sensibilia & ad legis Divinæ recordationem idonea secum serrent gloriam aucupabantur, ut Jesus Christus ipsis exprobrat; Et Christiani crucibus & imaginibus sæpè utuntur per curiositatem, per hypocrisin, aut per aliam quampiam philautiæ rationem. His tamen, quia Dei cogitationem in nobis excitant, utilissimum est uti; nam quantum possumus ordo gratiæ cum ordine naturæ conciliandus est, ut Deus possit

nos servare per vias simplicisimas.

Quamvis enim natura nequeamus ad gratiam nos disponere, tamen ad illam efficacem reddendam conferre valemus, quia assectia impetum minuere possumus, recedendo ab objectis quibus excitatur, aut rationes isti assectioni contrarias sibi repræsentando. Qui imaginationis puritati cæteris accuratius incumbunt, aut ipsam use perpetuo voluptatum sensibilium & mundi consortio corrumpi non sinunt gratiam reddunt efficacem, quia ipsi minus obsistunt quam cæteri homines. Hoc sensu morbus, pluvia, aut alius quivis eventus quo domi detinemur, gratiam efficacem potest reddere. Nam qui gradus gratiæ debilior suisset quam ut adversus impressionem sensibilem ex objecti jucundi præsentia natam animum nostrum si maret; ad id posset sufficere ut cum horrore rejiceremus cogitationem aut sædam imaginationem istius objecti.

Id sufficit ut clarè cognoscamus consilia Evangelii elle necessaria, ut Deus per vias simplicissimas nos servet. Illa sequi utile est, non modò quia dum illa sequimur motu spiritus Dei, ipsumati id determinant ut propter leges generales ordinis gratiæ, august in nobis amorem suum; Verùm etiam quia praxis istorum constitorum gratiam ipsam essicacem sæpè reddere potest, quamvis philautiæ princi-

pio in praxim redigantur, quod in multis casibus fieri potest,